නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

මජ්ඣිමනිකායෙ

මූලපණ්ණාස-අට්ඨකථා

(පඨමො භාගො)

ගන්ථාරම්භකථා

කරුණාසීතලහදයං , පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතමං;
සනරාමරලොකගරුං, වන්දෙ **සුගතං** ගතිවිමුත්තං.

බුද්ධොපි බුද්ධභාවං, භාවෙත්වා චෙව සච්ඡිකත්වා ච;
යං උපගතො ගතමලං, වන්දෙ තමනුත්තරං **ධම්මං**.

සුගතස්ස ඔරසානං, පුත්තානං මාරසෙනමථනානං;
අට්ඨන්නම්පි සමූහං, සිරසා වන්දෙ **අරියසඞ්ඝං**.

ඉති මෙ පසන්නමතිනො, රතනත්තයවන්දනාමයං පුඤ්ඤං;
යං සුවිහතන්තරායො, හුත්වා තස්සානුභාවෙන.

මජ්ඣිමපමාණසුත්තඞ්කිතස්ස ඉධ **මජ්ඣිමාගමවරස්ස**;
බුද්ධානුබුද්ධසංවණ්ණිතස්ස පරවාදමථනස්ස.

අත්ථප්පකාසනත්ථං, **අට්ඨකථා** ආදිතො වසිසතෙහි;
පඤ්චහි යා සඞ්ගීතා, අනුසඞ්ගීතා ච පච්ඡාපි.

සීහළදීපං පන ආභතාථ වසිනා මහාමහින්දෙන;
ඨපිතා සීහළභාසාය, දීපවාසීනමත්ථාය.

අපනෙත්වාන තතොහං, සීහළභාසං මනොරමං භාසං;
තන්තිනයානුච්ඡවිකං, ආරොපෙන්තො විගතදොසං.

සමයං අවිලොමෙන්තො, ථෙරානං ථෙරවංසදීපානං;
සුනිපුණවිනිච්ඡයානං, මහාවිහාරෙ නිවාසීනං.

හිත්වා පුනප්පුනාගතමත්ථං, අත්ථං පකාසයිස්සාමි;
සුජනස්ස ච තුට්ඨත්ථං, චිරට්ඨිතත්ථඤ්ච ධම්මස්ස.

සීලකථා ධුතධම්මා, කම්මට්ඨානානි චෙව සබ්බානි;
චරියාවිධානසහිතො, ඣානසමාපත්තිවිත්ථාරො.

සබ්බා ච අභිඤ්ඤායො, පඤ්ඤාසඞ්කලනනිච්ඡයො චෙව;
ඛන්ධධාතායතනින්ද්‍රියානි අරියානි චෙව චත්තාරි.

සච්චානි පච්චයාකාරදෙසනා සුපරිසුද්ධනිපුණනයා;
අවිමුත්තතන්තිමග්ගා, විපස්සනාභාවනා චෙව.

ඉති පන සබ්බං යස්මා, **විසුද්ධිමග්ගෙ** මයා සුපරිසුද්ධං;
වුත්තං තස්මා භියො, න තං ඉධ විචාරයිස්සාමි.

‘‘මජ්ඣෙ **විසුද්ධිමග්ගො,** එස චතුන්නම්පි ආගමානඤ්හි;
ඨත්වා පකාසයිස්සති, තත්ථ යථාභාසිතමත්ථං’’.

ඉච්චෙව කතො තස්මා, තම්පි ගහෙත්වාන සද්ධිමෙතාය;
අට්ඨකථාය විජානථ, මජ්ඣිමසඞ්ගීතියා අත්ථන්ති.

නිදානකථා

1. තත්ථ **මජ්ඣිමසඞ්ගීති** නාම පණ්ණාසතො මූලපණ්ණාසා මජ්ඣිමපණ්ණාසා උපරිපණ්ණාසාති පණ්ණාසත්තයසඞ්ගහා. වග්ගතො එකෙකාය පණ්ණාසාය පඤ්ච පඤ්ච වග්ගෙ කත්වා පන්නරසවග්ගසමායොගා. සුත්තතො දියඩ්ඪසුත්තසතං ද්වෙ ච සුත්තන්තා. පදතො තෙවීසුත්තරපඤ්චසතාධිකානි අසීතිපදසහස්සානි. තෙනාහු පොරාණා –

‘‘අසීතිපදසහස්සානි, භියෙ‍යා පඤ්චසතානි ච;
පුන තෙවීසති වුත්තා, පදමෙවං වවත්ථිත’’න්ති.

අක්ඛරතො සත්ත අක්ඛරසතසහස්සානි චත්තාලීසඤ්ච සහස්සානි තෙපඤ්ඤාසඤ්ච අක්ඛරානි. භාණවාරතො අසීති භාණවාරා තෙවීසපදාධිකො ච උපඩ්ඪභාණවාරො. අනුසන්ධිතො පුච්ඡානුසන්ධි-අජ්ඣාසයානුසන්ධි-යථානුසන්ධිවසෙන සඞ්ඛෙපතො තිවිධො අනුසන්ධි. විත්ථාරතො පනෙත්ථ තීණි අනුසන්ධිසහස්සානි නව ච සතානි හොන්ති. තෙනාහු පොරාණා –

‘‘තීණි සන්ධිසහස්සානි, තථා නවසතානි ච;
අනුසන්ධිනයා එතෙ, මජ්ඣිමස්ස පකාසිතා’’ති.

තත්ථ පණ්ණාසාසු **මූලපණ්ණාසා** ආදි, වග්ගෙසු **මූලපරියායවග්ගො,** සුත්තෙසු **මූලපරියායසුත්තං**. තස්සාපි ‘‘එවං මෙ සුත’’න්තිආදිකං ආයස්මතා ආනන්දෙන පඨමමහාසඞ්ගීතිකාලෙ වුත්තං නිදානමාදි. සා පනෙසා පඨමමහාසඞ්ගීති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය ආදිම්හි විත්ථාරිතා. තස්මා සා තත්ථ විත්ථාරිතනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

1. මූලපරියායවග්ගො

1. මූලපරියායසුත්තවණ්ණනා

1. යං පනෙතං ‘‘එවං මෙ සුත’’න්තිආදිකං නිදානං. තත්ථ **එව**න්ති නිපාතපදං. **මෙ**තිආදීනි නාමපදානි. **උක්කට්ඨායං විහරතී**ති එත්ථ **වී**ති උපසග්ගපදං, **හරතී**ති ආඛ්‍යාතපදන්ති ඉමිනා තාව නයෙන පදවිභාගො වෙදිතබ්බො.

අත්ථතො පන **එවං**-සද්දො තාව උපමූපදෙසසම්පහංසනගරහණවචනසම්පටිග්ගහාකාරනිදස්සනාවධාරණාදිඅනෙකත්ථප්පභෙදො. තථාහෙස – ‘‘එවං ජාතෙන මච්චෙන කත්තබ්බං කුසලං බහු’’න්ති එවමාදීසු (ධ. ප. 53) උපමායං ආගතො. ‘‘එවං තෙ අභික්කමිතබ්බං, එවං තෙ පටික්කමිතබ්බ’’න්තිආදීසු (අ. නි. 4.122) උපදෙසෙ. ‘‘එවමෙතං භගවා, එවමෙතං සුගතා’’තිආදීසු (අ. නි. 3.66) සම්පහංසනෙ. ‘‘එවමෙවං පනායං වසලී යස්මිං වා තස්මිං වා තස්ස මුණ්ඩකස්ස සමණකස්ස වණ්ණං භාසතී’’තිආදීසු (සං. නි. 1.187) ගරහණෙ. ‘‘එවං භන්තෙති ඛො තෙ භික්ඛූ භගවතො පච්චස්සොසු’’න්තිආදීසු (ම. නි. 1.1) වචනසම්පටිග්ගහෙ. ‘‘එවං බ්‍යාඛො අහං, භන්තෙ, භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමී’’තිආදීසු (ම. නි. 1.398) ආකාරෙ. ‘‘එහි ත්වං, මාණවක, යෙන සමණො ආනන්දො තෙනුපසඞ්කම, උපසඞ්කමිත්වා මම වචනෙන සමණං, ආනන්දං, අප්පාබාධං අප්පාතඞ්කං ලහුට්ඨානං බලං ඵාසුවිහාරං පුච්ඡ – ‘සුභො මාණවො තොදෙය්‍යපුත්තො, භවන්තං ආනන්දං, අප්පාබාධං අප්පාතඞ්කං ලහුට්ඨානං බලං ඵාසුවිහාරං පුච්ඡතී’ති, එවඤ්ච වදෙහි සාධු කිර භවං ආනන්දො යෙන සුභස්ස මාණවස්ස තොදෙය්‍යපුත්තස්ස නිවෙසනං, තෙනුපසඞ්කමතු අනුකම්පං උපාදායා’’තිආදීසු (දී. නි. 1.445) නිදස්සනෙ. ‘‘තං කිං මඤ්ඤථ, කාලාමා, ඉමෙ ධම්මා කුසලා වා අකුසලා වාති? අකුසලා, භන්තෙ. සාවජ්ජා වා අනවජ්ජා වාති? සාවජ්ජා, භන්තෙ. විඤ්ඤුගරහිතා වා විඤ්ඤුප්පසත්ථා වාති? විඤ්ඤුගරහිතා, භන්තෙ. සමත්තා සමාදින්නා අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති නො වා, කථං වො එත්ථ හොතීති? සමත්තා, භන්තෙ, සමාදින්නා අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති, එවං නො එත්ථ හොතී’’තිආදීසු (අ. නි. 3.66) අවධාරණෙ. ස්වායමිධ ආකාරනිදස්සනාවධාරණෙසු දට්ඨබ්බො.

තත්ථ ආකාරට්ඨෙන **එවං**සද්දෙන එතමත්ථං දීපෙති – නානානයනිපුණං අනෙකජ්ඣාසයසමුට්ඨානං අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නං විවිධපාටිහාරියං ධම්මත්ථදෙසනාපටිවෙධගම්භීරං සබ්බසත්තානං සකසකභාසානුරූපතො සොතපථමාගච්ඡන්තං තස්ස භගවතො වචනං සබ්බප්පකාරෙන කො සමත්ථො විඤ්ඤාතුං, සබ්බථාමෙන පන සොතුකාමතං ජනෙත්වාපි එවං මෙ සුතං, මයාපි එකෙනාකාරෙන සුතන්ති.

නිදස්සනට්ඨෙන ‘‘නාහං සයම්භූ, න මයා ඉදං සච්ඡිකත’’න්ති අත්තානං පරිමොචෙන්තො එවං මෙ සුතං, මයාපි එවං සුතන්ති ඉදානි වත්තබ්බං සකලං සුත්තං නිදස්සෙති.

අවධාරණට්ඨෙන ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං බහුස්සුතානං යදිදං ආනන්දො, ගතිමන්තානං, සතිමන්තානං, ධිතිමන්තානං, උපට්ඨාකානං යදිදං ආනන්දො’’ති (අ. නි. 1.219-223) එවං භගවතා, ‘‘ආයස්මා ආනන්දො අත්ථකුසලො ධම්මකුසලො බ්‍යඤ්ජනකුසලො නිරුත්තිකුසලො පුබ්බාපරකුසලො’’ති (අ. නි. 5.169) එවං ධම්මසෙනාපතිනා ච පසත්ථභාවානුරූපං අත්තනො ධාරණබලං දස්සෙන්තො සත්තානං සොතුකම්‍යතං ජනෙති ‘‘එවං මෙ සුතං, තඤ්ච ඛො අත්ථතො වා බ්‍යඤ්ජනතො වා අනූනමනධිකං, එවමෙව න අඤ්ඤථා දට්ඨබ්බ’’න්ති.

මෙ-සද්දො තීසු අත්ථෙසු දිස්සති. තථා හිස්ස ‘‘ගාථාභිගීතං මෙ අභොජනෙය්‍ය’’න්තිආදීසු (සු. නි. 81) මයාති අත්ථො. ‘‘සාධු මෙ, භන්තෙ භගවා, සංඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතූ’’තිආදීසු (සං. නි. 4.88) මය්හන්ති අත්ථො. ‘‘ධම්මදායාදා මෙ, භික්ඛවෙ, භවථා’’තිආදීසු (ම. නි. 1.29) මමාති අත්ථො. ඉධ පන ‘‘මයා සුත’’න්ති ච ‘‘මම සුත’’න්ති ච අත්ථද්වයෙ යුජ්ජති.

සුතන්ති අයං සුත-සද්දො සඋපසග්ගො ච අනුපසග්ගො ච ගමන-විස්සුත-කිලින්න-උපචිතානුයොග-සොතවිඤ්ඤෙය්‍ය-සොතද්වාරානුසාරවිඤ්ඤාතාදිඅනෙකත්ථප්පභෙදො. තථා හිස්ස ‘‘සෙනාය පසුතො’’තිආදීසු ගච්ඡන්තොති අත්ථො. ‘‘සුතධම්මස්ස පස්සතො’’තිආදීසු (උදා. 11) විස්සුතධම්මස්සාති අත්ථො, ‘‘අවස්සුතා අවස්සුතස්සාති’’ආදීසු (පාචි. 657) කිලින්නා කිලින්නස්සාති අත්ථො. ‘‘තුම්හෙහි පුඤ්ඤං පසුතං අනප්පක’’න්තිආදීසු (ඛු. පා. 7.12) උපචිතන්ති අත්ථො. ‘‘යෙ ඣානපසුතා ධීරා’’තිආදීසු (ධ. ප. 181) ඣානානුයුත්තාති අත්ථො. ‘‘දිට්ඨං සුතං මුත’’න්තිආදීසු (ම. නි. 1.241) සොතවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති අත්ථො. ‘‘සුතධරො සුතසන්නිචයො’’තිආදීසු (ම. නි. 1.339) සොතද්වාරානුසාරවිඤ්ඤාතධරොති අත්ථො. ඉධ පනස්ස සොතද්වාරානුසාරෙන ‘‘උපධාරිත’’න්ති වා ‘‘උපධාරණ’’න්ති වාති අත්ථො. මෙ-සද්දස්ස හි මයාති අත්ථෙ සති ‘‘එවං මයා සුතං සොතද්වාරානුසාරෙන උපධාරිත’’න්ති යුජ්ජති. මමාති අත්ථෙ සති ‘‘එවං මම සුතං සොතද්වාරානුසාරෙන උපධාරණ’’න්ති යුජ්ජති.

එවමෙතෙසු තීසු පදෙසු **එව**න්ති සොතවිඤ්ඤාණාදිවිඤ්ඤාණකිච්චනිදස්සනං. **මෙ**ති වුත්තවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිපුග්ගලනිදස්සනං. **සුත**න්ති අස්සවනභාවප්පටික්ඛෙපතො අනූනානධිකාවිපරීතග්ගහණනිදස්සනං. තථා **එව**න්ති තස්සා සොතද්වාරානුසාරෙන පවත්තාය විඤ්ඤාණවීථියා

නානප්පකාරෙන ආරම්මණෙ පවත්තිභාවප්පකාසනං. **මෙ**ති අත්තප්පකාසනං. **සුත**න්ති ධම්මප්පකාසනං. අයඤ්හෙත්ථ සඞ්ඛෙපො ''නානප්පකාරෙන ආරම්මණෙ පවත්තාය විඤ්ඤාණවීථියා මයා න අඤ්ඤං කතං, ඉදං පන කතං, අයං ධම්මො සුතො''ති.

තථා **එව**න්ති නිද්දිසිතබ්බප්පකාසනං. **මෙ**ති පුග්ගලප්පකාසනං. **සුත**න්ති පුග්ගලකිච්චප්පකාසනං. ඉදං වුත්තං හොති – යං සුත්තං නිද්දිසිස්සාමි, තං මයා එවං සුතන්ති.

තථා **එව**න්ති යස්ස චිත්තසන්තානස්ස නානාකාරප්පවත්තියා නානත්ථබ්‍යඤ්ජනග්ගහණං හොති, තස්ස නානාකාරනිද්දෙසො. **එව**න්ති හි අයං ආකාරපඤ්ඤත්ති, **මෙ**ති කත්තුනිද්දෙසො, **සුත**න්ති විසයනිද්දෙසො. එත්තාවතා නානාකාරප්පවත්තෙන චිත්තසන්තානෙන තංසමඞ්ගිනො කත්තුවිසයෙ ගහණසන්නිට්ඨානං කතං හොති.

අථ වා **එව**න්ති පුග්ගලකිච්චනිද්දෙසො. **සුත**න්ති විඤ්ඤාණකිච්චනිද්දෙසො. **මෙ**ති උභයකිච්චයුත්තපුග්ගලනිද්දෙසො. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපො – මයා සවනකිච්චවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිනා පුග්ගලෙන විඤ්ඤාණවසෙන ලද්ධසවනකිච්චවොහාරෙන සුතන්ති.

තත්ථ **එව**න්ති ච **මෙ**ති ච සච්චිකට්ඨපරමත්ථවසෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්ති. කිඤ්හෙත්ථ තං පරමත්ථතො අත්ථි, යං එවන්ති වා මෙති වා නිද්දෙසං ලභෙථ? **සුත**න්ති විජ්ජමානපඤ්ඤත්ති. යඤ්හි තමෙත්ථ සොතෙන උපලද්ධං, තං පරමත්ථතො විජ්ජමානන්ති.

තථා **එව**න්ති ච **මෙ**ති ච තං තං උපාදාය වත්තබ්බතො උපාදාපඤ්ඤත්ති. **සුත**න්ති දිට්ඨාදීනි උපනිධාය වත්තබ්බතො උපනිධාපඤ්ඤත්ති. එත්ථ ච **එව**න්ති වචනෙන අසම්මොහං දීපෙති. න හි සම්මූළ්හො නානප්පකාරපටිවෙධසමත්ථො හොති. **සුත**න්ති වචනෙන සුතස්ස අසම්මොසං දීපෙති. යස්ස හි සුතං සම්මුට්ඨං හොති , න සො කාලන්තරෙන මයා සුතන්ති පටිජානාති. ඉච්චස්ස අසම්මොහෙන පඤ්ඤාසිද්ධි, අසම්මොසෙන පන සතිසිද්ධි. තත්ථ පඤ්ඤා පුබ්බඞ්ගමාය සතියා බ්‍යඤ්ජනාවධාරණසමත්ථතා, සතිපුබ්බඞ්ගමාය පඤ්ඤාය අත්ථපටිවෙධසමත්ථතා, තදුභයසමත්ථතායොගෙන අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නස්ස ධම්මකොසස්ස අනුපාලනසමත්ථතො ධම්මභණ්ඩාගාරිකත්තසිද්ධි.

අපරො නයො – **එව**න්ති වචනෙන යොනිසො මනසිකාරං දීපෙති, අයොනිසො මනසිකරොතො හි නානප්පකාරපටිවෙධාභාවතො. **සුත**න්ති වචනෙන අවික්ඛෙපං දීපෙති, වික්ඛිත්තචිත්තස්ස සවනාභාවතො. තථා හි වික්ඛිත්තචිත්තො පුග්ගලො සබ්බසම්පත්තියා වුච්චමානොපි ''න මයා සුතං, පුන භණථා''ති භණති. යොනිසො මනසිකාරෙන චෙත්ථ අත්තසම්මාපණිධිං පුබ්බෙ ච කතපුඤ්ඤතං සාධෙති, සම්මා අපණිහිතත්තස්ස පුබ්බෙ අකතපුඤ්ඤස්ස වා තදභාවතො. අවික්ඛෙපෙන පන සද්ධම්මස්සවනං සප්පුරිසූපනිස්සයඤ්ච සාධෙති. න හි වික්ඛිත්තචිත්තො සොතුං සක්කොති, න ච සප්පුරිසෙ අනුපස්සයමානස්ස සවනං අත්ථීති.

අපරො නයො – යස්මා **එව**න්ති යස්ස චිත්තසන්තානස්ස නානාකාරප්පවත්තියා නානත්ථබ්‍යඤ්ජනග්ගහණං හොති, තස්ස නානාකාරනිද්දෙසොති වුත්තං. සො ච එවං භද්දකො ආකාරො න සම්මා අප්පණිහිතත්තනො පුබ්බෙ අකතපුඤ්ඤස්ස වා හොති, තස්මා **එව**න්ති ඉමිනා භද්දකෙන ආකාරෙන පච්ඡිමචක්කද්වයසම්පත්තිං අත්තනො දීපෙති, **සුත**න්ති සවනයොගෙන පුරිමචක්කද්වයසම්පත්තිං. න හි අප්පතිරූපදෙසෙ වසතො සප්පුරිසූපනිස්සයවිරහිතස්ස වා සවනං අත්ථි. ඉච්චස්ස පච්ඡිමචක්කද්වයසිද්ධියා ආසයසුද්ධි සිද්ධා හොති. පුරිමචක්කද්වයසිද්ධියා පයොගසුද්ධි. තාය ච ආසයසුද්ධියා අධිගමබ්‍යත්තිසිද්ධි, පයොගසුද්ධියා ආගමබ්‍යත්තිසිද්ධි. ඉති පයොගාසයසුද්ධස්ස ආගමාධිගමසම්පන්නස්ස වචනං අරුණුග්ගං විය සූරියස්ස උදයතො යොනිසොමනසිකාරො විය ච කුසලකම්මස්ස අරහති භගවතො වචනස්ස පුබ්බඞ්ගමං භවිතුන්ති ඨානෙ නිදානං ඨපෙන්තො **එවං මෙ සුත**න්තිආදිමාහ.

අපරො නයො – **එව**න්ති ඉමිනා නානප්පකාරපටිවෙධදීපකෙන වචනෙන අත්තනො අත්ථපටිභානපටිසම්භිදාසම්පත්තිසබ්භාවං දීපෙති. **සුත**න්ති ඉමිනා සොතබ්බභෙදපටිවෙධදීපකෙන ධම්මනිරුත්තිපටිසම්භිදාසම්පත්තිසබ්භාවං . **එව**න්ති ච ඉදං යොනිසොමනසිකාරදීපකං වචනං භාසමානො – ''එතෙ මයා ධම්මා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධා''ති දීපෙති. **සුත**න්ති ඉදං සවනයොගදීපකං වචනං භාසමානො – ''බහූ මයා ධම්මා සුතා ධාතා වචසා පරිචිතා''ති දීපෙති. තදුභයෙනපි අත්ථබ්‍යඤ්ජනපාරිපූරිං දීපෙන්තො සවනෙ ආදරං ජනෙති. අත්ථබ්‍යඤ්ජනපරිපුණ්ණඤ්හි ධම්මං ආදරෙන අස්සුණන්තො මහතා හිතා පරිබාහිරො හොතීති ආදරං ජනෙත්වා සක්කච්චං ධම්මො සොතබ්බොති.

''එවං මෙ සුත''න්ති ඉමිනා පන සකලෙන වචනෙන ආයස්මා ආනන්දො තථාගතප්පවෙදිතං ධම්මං අත්තනො අදහන්තො අසප්පුරිසභූමිං අතික්කමති, සාවකත්තං පටිජානන්තො සප්පුරිසභූමිං ඔක්කමති. තථා අසද්ධම්මා චිත්තං වුට්ඨාපෙති, සද්ධම්මෙ චිත්තං පතිට්ඨාපෙති. ''කෙවලං සුතමෙවෙතං මයා තස්සෙව පන භගවතො වචන''න්ති දීපෙන්තො අත්තානං පරිමොචෙති, සත්ථාරං අපදිසති, ජිනවචනං අප්පෙති, ධම්මනෙත්තිං පතිට්ඨාපෙති.

අපිච ''එවං මෙ සුත''න්ති අත්තනා උප්පාදිතභාවං අප්පටිජානන්තො පුරිමවචනං විවරන්තො ''සම්මුඛා පටිග්ගහිතමිදං මයා තස්ස භගවතො චතුවෙසාරජ්ජවිසාරදස්ස දසබලධරස්ස ආසභට්ඨානට්ඨායිනො සීහනාදනාදිනො සබ්බසත්තුත්තමස්ස ධම්මිස්සරස්ස ධම්මරාජස්ස ධම්මාධිපතිනො ධම්මදීපස්ස ධම්මසරණස්ස සද්ධම්මවරචක්කවත්තිනො සම්මාසම්බුද්ධස්ස වචනං, න එත්ථ අත්ථෙ වා ධම්මෙ වා පදෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වා කඞ්ඛා වා විමති වා කත්තබ්බා''ති සබ්බදෙවමනුස්සානං ඉමස්මිං ධම්මෙ අස්සද්ධියං විනාසෙති, සද්ධාසම්පදං උප්පාදෙතීති. තෙනෙතං වුච්චති –

''විනාසයති අස්සද්ධං, සද්ධං වඩ්ඪෙති සාසනෙ;
එවං මෙ සුතමිච්චෙවං, වදං ගොතමසාවකො''ති.

එකන්ති ගණනපරිච්ඡෙදනිද්දෙසො. **සමය**න්ති පරිච්ඡින්නනිද්දෙසො. **එකං සමය**න්ති අනියමිතපරිදීපනං. තත්ථ **සමයසද්දො** –

සමවායෙ ඛණෙ කාලෙ, සමූහෙ හෙතුදිට්ඨීසු;
පටිලාභෙ පහානෙ ච, පටිවෙධෙ ච දිස්සති.

තථා හිස්ස ''අප්පෙව නාම ස්වෙපි උපසඞ්කමෙය්‍යාම කාලඤ්ච සමයඤ්ච උපාදායා''ති එවමාදීසු (දී. නි. 1.447) සමවායො අත්ථො. ''එකොව ඛො, භික්ඛවෙ, ඛණො ච සමයො ච බ්‍රහ්මචරියවාසායා''තිආදීසු (අ. නි. 8.29) ඛණො. ''උණ්හසමයො පරිළාහසමයො''තිආදීසු (පාචි. 358) කාලො. ''මහාසමයො පවනස්මි''න්තිආදීසු සමූහො. ''සමයොපි ඛො තෙ, භද්දාලි, අප්පටිවිද්ධො අහොසි, භගවා ඛො සාවත්ථියං විහරති, භගවාපි මං ජානිස්සති, 'භද්දාලි, නාම භික්ඛු සත්ථුසාසනෙ සික්ඛාය න පරිපූරකාරී'ති, අයම්පි ඛො තෙ, භද්දාලි, සමයො අප්පටිවිද්ධො අහොසී''තිආදීසු (ම. නි. 2.135) හෙතු . ''තෙන ඛො පන සමයෙන උග්ගාහමානො පරිබ්බාජකො සමණමුණ්ඩිකාපුත්තො සමයප්පවාදකෙ තින්දුකාචීරෙ එකසාලකෙ මල්ලිකාය ආරාමෙ පටිවසතී''තිආදීසු (ම. නි. 2.260) දිට්ඨි.

''දිට්ඨෙ ධම්මෙ ච යො අත්ථො, යො චත්ථො සම්පරායිකො;
අත්ථාභිසමයා ධීරො, පණ්ඩිතොති පවුච්චතී''ති. –

ආදීසු (සං. නි. 1.129) පටිලාභො. ''සම්මා මානාභිසමයා අන්තමකාසි දුක්ඛස්සා''තිආදීසු (ම. නි. 1.24) පහානං. ''දුක්ඛස්ස පීළනට්ඨො සඞ්ඛතට්ඨො සන්තාපට්ඨො විපරිණාමට්ඨො අභිසමයට්ඨො''තිආදීසු (පටි. ම. 3.1) පටිවෙධො. ඉධ පනස්ස කාලො අත්ථො. තෙන සංවච්ඡර-උතු-මාසඩ්ඪමාස-රත්ති-දිව-පුබ්බණ්හ-මජ්ඣන්හික-සායන්හ-පඨමමජ්ඣිමපච්ඡිමයාම-මුහුත්තාදීසු කාලප්පභෙදභූතෙසු සමයෙසු එකං සමයන්ති දීපෙති.

තත්ථ කිඤ්චාපි එතෙසු සංවච්ඡරාදීසු සමයෙසු යං යං සුත්තං යම්හි යම්හි සංවච්ඡරෙ උතුම්හි මාසෙ පක්ඛෙ රත්තිභාගෙ දිවසභාගෙ වා වුත්තං, සබ්බං තං ථෙරස්ස සුවිදිතං සුවවත්ථාපිතං පඤ්ඤාය. යස්මා පන ''එවං මෙ සුතං අසුකසංවච්ඡරෙ අසුකඋතුම්හි අසුකමාසෙ අසුකපක්ඛෙ අසුකරත්තිභාගෙ අසුකදිවසභාගෙ වා''ති එවං වුත්තෙ න සක්කා සුඛෙන ධාරෙතුං වා උද්දිසිතුං වා උද්දිසාපෙතුං වා, බහු ච වත්තබ්බං හොති, තස්මා එකෙනෙව පදෙන තමත්ථං සමොධානෙත්වා ''එකං සමය''න්ති ආහ.

යෙ වා ඉමෙ ගබ්භොක්කන්තිසමයො ජාතිසමයො සංවෙගසමයො අභිනික්ඛමනසමයො දුක්කරකාරිකසමයො මාරවිජයසමයො අභිසම්බොධිසමයො දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරසමයො දෙසනාසමයො පරිනිබ්බානසමයොති එවමාදයො භගවතො දෙවමනුස්සෙසු අතිවිය සුප්පකාසා අනෙකකාලප්පභෙදා එව සමයා, තෙසු සමයෙසු දෙසනාසමයසඞ්ඛාතං එකං සමයන්ති දීපෙති. යො වායං ඤාණකරුණාකිච්චසමයෙසු අරුණාකිච්චසමයො, අත්තහිතපරහිතපටිපත්තිසමයෙසු පරහිතපටිපත්තිසමයො, සන්නිපතිතානං කරණීයද්වයසමයෙසු ධම්මිකථාසමයො, දෙසනාපටිපත්තිසමයෙසු දෙසනාසමයො, තෙසුපි සමයෙසු අඤ්ඤතරං සන්ධාය ''එකං සමය''න්ති ආහ.

කස්මා පනෙත්ථ යථා අභිධම්මෙ ''යස්මිං සමයෙ කාමාවචර''න්ති ච ඉතො අඤ්ඤෙසු සුත්තපදෙසු ''යස්මිං සමයෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහී''ති ච භුම්මවචනෙන නිද්දෙසො කතො, විනයෙ ච ''තෙන සමයෙන බුද්ධො භගවා''ති කරණවචනෙන, තථා අකත්වා ''එකං සමය''න්ති උපයොගවචනනිද්දෙසො කතොති. තත්ථ තථා ඉධ ච අඤ්ඤථා අත්ථසම්භවතො. තත්ථ හි අභිධම්මෙ ඉතො අඤ්ඤෙසු සුත්තපදෙසු ච අධිකරණත්ථො භාවෙනභාවලක්ඛණත්ථො ච සම්භවති. අධිකරණඤ්හි කාලත්ථො ච සමූහත්ථො ච සමයො, තත්ථ වුත්තානං ඵස්සාදිධම්මානං ඛණසමවායහෙතුසඞ්ඛාතස්ස ච සමයස්ස භාවෙන තෙසං භාවො ලක්ඛීයති, තස්මා තදත්ථජොතනත්ථං තත්ථ භුම්මවචනනිද්දෙසො කතො.

විනයෙ ච හෙතුඅත්ථො කරණත්ථො ච සම්භවති. යො හි සො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිසමයො සාරිපුත්තාදීහිපි දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යො, තෙන සමයෙන හෙතුභූතෙන කරණභූතෙන ච සික්ඛාපදානි පඤ්ඤාපයන්තො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිහෙතුඤ්ච අපෙක්ඛමානො භගවා තත්ථ තත්ථ විහාසි, තස්මා තදත්ථජොතනත්ථං තත්ථ කරණවචනෙන නිද්දෙසො කතො.

ඉධ පන අඤ්ඤස්මිඤ්ච එවංජාතිකෙ අච්චන්තසංයොගත්ථො සම්භවති. යඤ්හි සමයං භගවා ඉමං අඤ්ඤං වා සුත්තන්තං දෙසෙසි, අච්චන්තමෙව තං සමයං කරුණාවිහාරෙන විහාසි, තස්මා තදත්ථජොතනත්ථං ඉධ උපයොගවචනනිද්දෙසො කතොති.

තෙනෙතං වුච්චති –

''තං තං අත්ථමපෙක්ඛිත්වා, භුම්මෙන කරණෙන ච;
අඤ්ඤත්‍ර සමයො වුත්තො, උපයොගෙන සො ඉධා''ති.

පොරාණා පන වණ්ණයන්ති – ''තස්මිං සමයෙ''ති වා – ''තෙන සමයෙනා''ති වා – ''එකං සමය''න්ති වා අභිලාපමත්තභෙදො එස, සබ්බත්ථ භුම්මමෙව අත්ථොති. තස්මා ''එකං සමය''න්ති වුත්තෙපි ''එකස්මිං සමයෙ''ති අත්ථො වෙදිතබ්බො.

භගවාති ගරු. ගරුඤ්හි ලොකෙ ''භගවා''ති වදන්ති. අයඤ්ච සබ්බගුණවිසිට්ඨතාය සබ්බසත්තානං ගරු, තස්මා ''භගවා''ති වෙදිතබ්බො. පොරාණෙහිපි වුත්තං –

''භගවාති වචනං සෙට්ඨං, භගවාති වචනමුත්තමං;
ගරුගාරවයුත්තො සො, භගවා තෙන වුච්චතී''ති.

අපිච –

''භාග්‍යවා භග්ගවා යුත්තො, භගෙහි ච විභත්තවා;
භත්තවා වන්තගමනො, භවෙසු භගවා තතො''ති. –

ඉමිස්සා ගාථාය වසෙනස්ස පදස්ස විත්ථාරතො අත්ථො වෙදිතබ්බො. සො ච **විසුද්ධිමග්ගෙ** බුද්ධානුස්සතිනිද්දෙසෙ වුත්තොයෙව.

එත්තාවතා චෙත්ථ **එවං මෙ සුත**න්ති වචනෙන යථාසුතං ධම්මං දස්සෙන්තො භගවතො ධම්මසරීරං පච්චක්ඛං කරොති. තෙන – ''නයිදං අතික්කන්තසත්ථුකං පාවචනං, අයං වො සත්ථා''ති සත්ථු අදස්සනෙන උක්කණ්ඨිතං ජනං සමස්සාසෙති.

එකං සමයං භගවාති වචනෙන තස්මිං සමයෙ භගවතො අවිජ්ජමානභාවං දස්සෙන්තො රූපකායපරිනිබ්බානං සාධෙති. තෙන ''එවංවිධස්ස නාම අරියධම්මස්ස දෙසකො දසබලධරො වජිරසඞ්ඝාතසමානකායො, සොපි භගවා පරිනිබ්බුතො, කෙන අඤ්ඤෙන ජීවිතෙ ආසා ජනෙතබ්බා''ති ජීවිතමදමත්තං ජනං සංවෙජෙති, සද්ධම්මෙ චස්ස උස්සාහං ජනෙති.

එවන්ති ච භණන්තො දෙසනාසම්පත්තිං නිද්දිසති. **මෙ සුත**න්ති සාවකසම්පත්තිං. **එකං සමය**න්ති කාලසම්පත්තිං. **භගවා**ති දෙසකසම්පත්තිං.

උක්කට්ඨායං විහරතීති එත්ථ උක්කාති දීපිකා, තඤ්ච නගරං ''මඞ්ගලදිවසො සුඛණො සුනක්ඛත්තං මා අතික්කමී''ති රත්තිම්පි උක්කාසු ඨිතාසු මාපිතත්තා උක්කට්ඨාති වුච්චති. දණ්ඩදීපිකාසු ජාලෙත්වා ධාරීයමානාසු මාපිතත්තාති වුත්තං හොති, තස්සං **උක්කට්ඨායං**. සමීපත්ථෙ චෙතං භුම්මවචනං. **විහරතී**ති අවිසෙසෙන ඉරියාපථදිබ්බබ්‍රහ්මඅරියවිහාරෙසු අඤ්ඤතරවිහාරසමඞ්ගිපරිදීපනමෙතං. ඉධ පන ඨානගමනනිසින්නසයනප්පභෙදෙසු රියාපථෙසු අඤ්ඤතරඉරියාපථසමායොගපරිදීපනං. තෙන ඨිතොපි ගච්ඡන්තොපි නිසින්නොපි සයානොපි භගවා විහරතිච්චෙව වෙදිතබ්බො. සො හි භගවා එකං ඉරියාපථබාධනං අඤ්ඤෙන ඉරියාපථෙන විච්ඡින්දිත්වා අපරිපතන්තං අත්තභාවං හරති පවත්තෙති, තස්මා විහරතීති වුච්චති.

සුභගවනෙති එත්ථ සුභගත්තා **සුභගං,** සුන්දරසිරිකත්තා සුන්දරකාමත්තා වාති වුත්තං හොති. තස්ස හි වනස්ස සිරිසම්පත්තියා මනුස්සා අන්නපානාදීනි ආදාය දිවසං තත්ථෙව ඡණසමජ්ජඋස්සවෙ කරොන්තා භොගසුඛං අනුභොන්ති, සුන්දරසුන්දරෙ චෙත්ථ කාමෙ පත්ථෙන්ති ''පුත්තං ලභාම, ධීතරං ලභාමා''ති, තෙසං තං තථෙව හොති, එවං තං සුන්දරසිරිකත්තා සුන්දරකාමත්තා ච **සුභගං**. අපිච බහුජනකන්තතායපි සුභගං. වනයතීති **වනං,** අත්තසම්පදාය සත්තානං භත්තිං කාරෙති, අත්තනි සිනෙහං උප්පාදෙතීති අත්ථො. වනුතෙ ඉති වා **වනං,** නානාවිධකුසුම-ගන්ධසම්මොදමත්තකොකිලාදිවිහඞ්ගමාභිරුතෙහි මන්දමාලුතචලිතරුක්ඛසාඛාවිටපපල්ලවපලාසෙහි ච ''එථ මං පරිභුඤ්ජථා''ති සබ්බපාණිනො යාචති වියාති අත්ථො. සුභගඤ්ච තං වනඤ්චාති **සුභගවනං**. තස්මිං **සුභගවනෙ.** වනඤ්ච නාම රොපිමං, සයංජාතන්ති දුවිධං. තත්ථ වෙළුවනජෙතවනාදීනි රොපිමානි. අන්ධවනමහාවනඅඤ්ජනවනාදීනි සයං ජාතානි. ඉදම්පි සයංජාතන්ති වෙදිතබ්බං.

සාලරාජමූලෙති එත්ථ සාලරුක්ඛොපි සාලොති වුච්චති. යථාහ ‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, ගාමස්ස වා නිගමස්ස වා අවිදූරෙ මහන්තං සාලවනං, තඤ්චස්ස එළණ්ඩෙහි සඤ්ඡන්න’’න්ති (ම. නි. 1.225) ‘‘අන්තරෙන යමකසාලාන’’න්ති ච (දී. නි. 2.195) වනප්පතිජෙට්ඨකරුක්ඛොපි. යථාහ –

> ‘‘තවෙව දෙව විජිතෙ, තවෙවුය්‍යානභූමියා;
> උජුවංසා මහාසාලා, නීලොභාසා මනොරමා’’ති. (ජා. 2.19.4);

යො කොචි රුක්ඛොපි. යථාහ ‘‘අථ ඛො තං, භික්ඛවෙ, මාලුවබීජං අඤ්ඤතරස්මිං සාලමූලෙ නිපතෙය්‍යා’’ති (ම. නි. 1.469). ඉධ පන වනප්පතිජෙට්ඨකරුක්ඛො අධිප්පෙතො. රාජසද්දො පනස්ස තමෙව ජෙට්ඨකභාවං සාධෙති. යථාහ ‘‘සුප්පතිට්ඨිතස්ස ඛො බ්‍රාහ්මණ ධම්මික නිග්‍රොධරාජස්සා’’ති (අ. නි. 6.54). තත්ථ ද්වෙධා සමාසො, සාලානං රාජාතිපි **සාලරාජා,** සාලො ච සො ජෙට්ඨකට්ඨෙන රාජා ච ඉතිපි **සාලරාජා. මූල**න්ති සමීපං. අයඤ්හි මූලසද්දො, ‘‘මූලානි උද්ධරෙය්‍ය, අන්තමසො උසීරනාළිමත්තානිපී’’තිආදීසු (අ. නි. 4.195) මූලමූලෙ දිස්සති. ‘‘ලොභො අකුසලමූල’’න්තිආදීසු (දී. නි. 3.305) අසාධාරණහෙතුම්හි. ‘‘යාව මජ්ඣන්හිකෙ කාලෙ ඡායා ඵරති, නිවාතෙ පණ්ණානි පතන්ති, එත්තාවතා රුක්ඛමූල’’න්තිආදීසු සමීපෙ. ඉධ පන සමීපෙ අධිප්පෙතො, තස්මා සාලරාජස්ස සමීපෙති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

තත්ථ සියා – යදි තාව භගවා උක්කට්ඨායං විහරති, ‘‘සුභගවනෙ සාලරාජමූලෙ’’ති න වත්තබ්බං, අථ තත්ථ විහරති, ‘‘උක්කට්ඨාය’’න්ති න වත්තබ්බං, න හි සක්කා උභයත්ථ එකං සමයං විහරිතුන්ති. න ඛො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං.

නනු අවොචුම්හ ‘‘සමීපත්ථෙ චෙතං භුම්මවචන’’න්ති. තස්මා යථා ගඞ්ගායමුනාදීනං සමීපෙ ගොයූථානි චරන්තානි ‘‘ගඞ්ගාය චරන්ති, යමුනාය චරන්තී’’ති වුච්චන්ති, එවමිධාපි යදිදං උක්කට්ඨාය සමීපෙ සුභගවනං සාලරාජමූලං, තත්ථ විහරන්තො වුච්චති ‘‘උක්කට්ඨායං විහරති සුභගවනෙ සාලරාජමූලෙ’’ති. ගොචරගාමනිදස්සනත්ථඤ්හිස්ස උක්කට්ඨාවචනං, පබ්බජිතානුරූපනිවාසට්ඨානනිදස්සනත්ථං සෙසවචනං.

තත්ථ උක්කට්ඨාකිත්තනෙන ආයස්මා ආනන්දො භගවතො ගහට්ඨානුග්ගහකරණං දස්සෙති, සුභගවනාදිකිත්තනෙන පබ්බජිතානුග්ගහකරණං. තථා පුරිමෙන පච්චයග්ගහණතො අත්තකිලමථානුයොගවිවජ්ජනං, පච්ඡිමෙන වත්ථුකාමප්පහානතො කාමසුඛල්ලිකානුයොගවිවජ්ජනුපායදස්සනං. පුරිමෙන ච ධම්මදෙසනාභියොගං, පච්ඡිමෙන විවෙකාධිමුත්තිං. පුරිමෙන කරුණාය උපගමනං, පච්ඡිමෙන පඤ්ඤාය අපගමනං. පුරිමෙන සත්තානං හිතසුඛනිප්ඵාදනාධිමුත්තතං, පච්ඡිමෙන පරහිතසුඛකරණෙ නිරුපලෙපනං. පුරිමෙන ධම්මිකසුඛාපරිච්චාගනිමිත්තං ඵාසුවිහාරං, පච්ඡිමෙන උත්තරිමනුස්සධම්මානුයොගනිමිත්තං . පුරිමෙන මනුස්සානං උපකාරබහුලතං, පච්ඡිමෙන දෙවානං. පුරිමෙන ලොකෙ ජාතස්ස ලොකෙ සංවඩ්ඪභාවං, පච්ඡිමෙන ලොකෙන අනුපලිත්තතං. පුරිමෙන ‘‘එකපුග්ගලො, භික්ඛවෙ, ලොකෙ උප්පජ්ජමානො උප්පජ්ජති බහුජනහිතාය බහුජනසුඛාය ලොකානුකම්පාය අත්ථාය හිතාය සුඛාය දෙවමනුස්සානං. කතමො එකපුග්ගලො, තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො’’ති (අ. නි. 1.170) වචනතො යදත්ථං භගවා උප්පන්නො, තදත්ථපරිනිප්ඵාදනං, පච්ඡිමෙන යත්ථ උප්පන්නො, තදනුරූපවිහාරං. භගවා හි පඨමං ලුම්බිනිවනෙ, දුතියං බොධිමණ්ඩෙති ලොකියලොකුත්තරාය උප්පත්තියා වනෙයෙව උප්පන්නො, තෙනස්ස වනෙයෙව විහාරං දස්සෙතීති එවමාදිනා නයෙනෙත්ථ අත්ථයොජනා වෙදිතබ්බා.

තත්‍රාති දෙසකාලපරිදීපනං. තඤ්හි යං සමයං විහරති, තත්‍ර සමයෙ. යස්මිඤ්ච සාලරාජමූලෙ විහරති, තත්‍ර සාලරාජමූලෙති දීපෙති. භාසිතබ්බයුත්තෙ වා දෙසකාලෙ දීපෙති. න හි භගවා අයුත්තෙ දෙසෙ කාලෙ වා ධම්මං භාසති. ‘‘අකාලො ඛො තාව බාහියා’’ති (උදා. 10) ආදිචෙත්ථ සාධකං. **ඛො**ති පදපූරණමත්තෙ අවධාරණෙ ආදිකාලත්ථෙ වා නිපාතො. **භගවා**ති ලොකගරුදීපනං. **භික්ඛූ**ති කථාසවනයුත්තපුග්ගලවචනං. අපිචෙත්ථ, ‘‘භික්ඛකොති භික්ඛු, භික්ඛාචරියං අජ්ඣුපගතොති භික්ඛූ’’තිආදිනා (පාරා. 45) නයෙන වචනත්ථො වෙදිතබ්බො. **ආමන්තෙසී**ති ආලපි අභාසි සම්බොධෙසීති අයමෙත්ථ අත්ථො. අඤ්ඤත්‍ර පන ඤාපනෙපි හොති. යථාහ ‘‘ආමන්තයාමි වො, භික්ඛවෙ, පටිවෙදයාමි වො, භික්ඛවෙ’’ති. පක්කොසනෙපි. යථාහ ‘‘එහි ත්වං භික්ඛු මම වචනෙන සාරිපුත්තං ආමන්තෙහී’’ති (අ. නි. 9.11).

භික්ඛවොති ආමන්තනාකාරදීපනං. තඤ්ච භික්ඛනසීලතාදිගුණයොගසිද්ධත්තා වුත්තං. භික්ඛනසීලතාගුණයුත්තොපි හි **භික්ඛු** භික්ඛනධම්මතාගුණයුත්තොපි. භික්ඛනෙ සාධුකාරිතාගුණයුත්තොපීති සද්දවිදූ මඤ්ඤන්ති. තෙන ච නෙසං භික්ඛනසීලතාදිගුණයොගසිද්ධෙන වචනෙන හීනාධිකජනසෙවිතං වුත්තිං පකාසෙන්තො උද්ධතදීනභාවනිග්ගහං කරොති. භික්ඛවොති ඉමිනා ච කරුණාවිප්ඵාරසොම්මහදයනයනනිපාතපුබ්බඞ්ගමෙන වචනෙන තෙ අත්තනො මුඛාභිමුඛෙ කරොති. තෙනෙව ච කථෙතුකම්‍යතාදීපකෙන වචනෙන නෙසං සොතුකම්‍යතං ජනෙති. තෙනෙව ච සම්බොධනට්ඨෙන සාධුකං සවනමනසිකාරෙපි නෙ නියොජෙති. සාධුකසවනමනසිකාරායත්තා හි සාසනසම්පත්ති.

අපරෙසුපි දෙවමනුස්සෙසු විජ්ජමානෙසු කස්මා භික්ඛූයෙව ආමන්තෙසීති චෙ. ජෙට්ඨසෙට්ඨාසන්නසදාසන්නිහිතභාවතො. සබ්බපරිසසාධාරණා හි භගවතො ධම්මදෙසනා. පරිසාය ච ජෙට්ඨා භික්ඛූ,

පඨමුප්පන්නත්තා. සෙට්ඨා, අනගාරියභාවං ආදිං කත්වා සත්ථුචරියානුවිධායකත්තා සකලසාසනපටිග්ගාහකත්තා ච. ආසන්නා, තත්ථ නිසින්නෙසු සත්ථුසන්තිකත්තා. සදාසන්නිහිතා, සත්ථුසන්තිකාවචරත්තාති. අපිච තෙ ධම්මදෙසනාය භාජනං, යථානුසිට්ඨං පටිපත්තිසබ්භාවතො. විසෙසතො ච එකච්චෙ භික්ඛූයෙව සන්ධාය අයං දෙසනාතිපි තෙ එව ආමන්තෙසි.

තත්ථ සියා – කිමත්ථං පන භගවා ධම්මං දෙසෙන්තො පඨමං භික්ඛූ ආමන්තෙසි, න ධම්මමෙව දෙසෙතීති. සතිජනනත්ථං. භික්ඛූ හි අඤ්ඤං චින්තෙන්තාපි වික්ඛිත්තචිත්තාපි ධම්මං පච්චවෙක්ඛන්තාපි කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තාපි නිසින්නා හොන්ති, තෙ අනාමන්තෙත්වා ධම්මෙ දෙසියමානෙ – “අයං දෙසනා කින්නිදානා කිංපච්චයා කතමාය අට්ඨුප්පත්තියා දෙසිතා”ති සල්ලක්ඛෙතුං අසක්කොන්තා දුග්ගහිතං වා ගණ්හෙය්‍යුං, න වා ගණ්හෙය්‍යුං. තෙන නෙසං සතිජනනත්ථං භගවා පඨමං ආමන්තෙත්වා පච්ඡා ධම්මං දෙසෙති.

භදන්තෙති ගාරවවචනමෙතං, සත්ථුනො පටිවචනදානං වා, අපිචෙත්ථ භික්ඛවොති වදමානො භගවා තෙ භික්ඛූ ආලපති. භදන්තෙති වදමානා තෙ භගවන්තං පච්චාලපන්ති. තථා භික්ඛවොති භගවා ආභාසති. භදන්තෙති තෙ පච්චාභාසන්ති. භික්ඛවොති පටිවචනං දාපෙති, භදන්තෙති පටිවචනං දෙන්ති. **තෙ භික්ඛූති** යෙ භගවා ආමන්තෙසි. **භගවතො පච්චස්සොසුන්ති** භගවතො ආමන්තනං පටිඅස්සොසුං, අභිමුඛා හුත්වා සුණිංසු සම්පටිච්ඡිංසු පටිග්ගහෙසුන්ති අත්ථො. **භගවා එතදවොචාති** භගවා එතං ඉදානි වත්තබ්බං සකලං සුත්තං අවොච.

එත්තාවතා ච යං ආයස්මතා ආනන්දෙන කමලකුවලයුජ්ජලවිමලසාදුරසසලිලාය පොක්ඛරණියා සුඛාවතරණත්ථං නිම්මලසිලාතලරචනවිලාසසොභිතරතනසොපානං විප්පකිණ්ණමුත්තාතලසදිසවාලිකාකිණ්ණපණ්ඩරභූමිභාගං තිත්ථං විය සුවිභත්තභිත්තිවිචිත්‍රවෙදිකාපරික්ඛිත්තස්ස නක්ඛත්තපථං ඵුසිතුකාමතාය විය, විජම්භිතසමුස්සයස්ස පාසාදවරස්ස සුඛාරොහණත්ථං දන්තමය-සණ්හමුදුඵලක-කඤ්චනලතාවිනද්ධ- මණිගණප්පභාසමුදයුජ්ජලසොභං සොපානං විය, සුවණ්ණවලයානූපුරාදිසඞ්ඝට්ටනසද්දසම්මිස්සිතකථිතහසිතමධුරස්සරගෙහජනවිචරිතස්ස උළාරඉස්සරියවිභවසොභිතස්ස මහාසරස්ස සුඛප්පවෙසනත්ථං සුවණ්ණරජතමණිමුත්තාපවාළාදිජුතිවිස්සරවිජ්ජොතිත-සුප්පතිට්ඨිතවිසාලද්වාරබාහං මහාද්වාරං විය ච අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නස්ස බුද්ධානං දෙසනාඤාණගම්භීරභාවසංසූචකස්ස ඉමස්ස සුත්තස්ස සුඛාවගාහණත්ථං කාලදෙසදෙසකවත්ථුපරිසාපදෙසපටිමණ්ඩිතං නිදානං භාසිතං, තස්ස අත්ථවණ්ණනා සමත්තා.

සුත්තනික්ඛෙපවණ්ණනා

ඉදානි “සබ්බධම්මමූලපරියායං වො”තිආදිනා නයෙන භගවතා නික්ඛිත්තස්ස සුත්තස්ස වණ්ණනාය ඔකාසො අනුප්පත්තො. සා පනෙසා සුත්තවණ්ණනා යස්මා සුත්තනික්ඛෙපං විචාරෙත්වා වුච්චමානා පාකටා හොති, තස්මා සුත්තනික්ඛෙපං තාව විචාරයිස්සාම. චත්තාරො හි සුත්තනික්ඛෙපා අත්තජ්ඣාසයො පරජ්ඣාසයො පුච්ඡාවසිකො අට්ඨුප්පත්තිකොති.

තත්ථ යානි සුත්තානි භගවා පරෙහි අනජ්ඣිට්ඨො කෙවලං අත්තනො අජ්ඣාසයෙනෙව කථෙසි. සෙය්‍යථීදං, ආකඞ්ඛෙය්‍යසුත්තං, වත්ථසුත්තං, මහාසතිපට්ඨානසුත්තං, මහාසළායතනවිභඞ්ගසුත්තං, අරියවංසසුත්තං, සම්මප්පධානසුත්තන්තහාරකො, ඉද්ධිපාදඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣඞ්ගමග්ගඞ්ගසුත්තන්තහාරකොති එවමාදීනි. තෙසං අත්තජ්ඣාසයො නික්ඛෙපො.

යානි පන “පරිපක්කා ඛො රාහුලස්ස විමුත්තිපරිපාචනීයා ධම්මා, යංනූනාහං රාහුලං උත්තරි ආසවානං ඛයෙ විනෙය්‍ය”න්ති (සං. නි. 4.121) එවං පරෙසං අජ්ඣාසයං ඛන්තිං මනං අභිනීහාරං බුජ්ඣනභාවඤ්ච අවෙක්ඛිත්වා පරජ්ඣාසයවසෙන කථිතානි. සෙය්‍යථීදං, චූළරාහුලොවාදසුත්තං, මහාරාහුලොවාදසුත්තං, ධම්මචක්කප්පවත්තනං, ධාතුවිභඞ්ගසුත්තන්ති එවමාදීනි. තෙසං පරජ්ඣාසයො නික්ඛෙපො.

භගවන්තං පන උපසඞ්කමිත්වා චතස්සො පරිසා චත්තාරො වණ්ණා නාගා සුපණ්ණා ගන්ධබ්බා අසුරා යක්ඛා මහාරාජානො තාවතිංසාදයො දෙවා මහාබ්‍රහ්මාති එවමාදයො “බොජ්ඣඞ්ගා බොජ්ඣඞ්ගා”ති, භන්තෙ, වුච්චන්ති. “නීවරණා නීවරණා”ති, භන්තෙ, වුච්චන්ති. ඉමෙ නු ඛො, භන්තෙ, පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා. “කිං සූධ විත්තං පුරිසස්ස සෙට්ඨ”න්තිආදිනා (සු. නි. 183) නයෙන පඤ්හං පුච්ඡන්ති. එවං පුට්ඨෙන භගවතා යානි කථිතානි බොජ්ඣඞ්ගසංයුත්තාදීනි. යානි වා පනඤ්ඤානිපි දෙවතාසංයුත්ත-මාරසංයුත්ත-බ්‍රහ්මසංයුත්ත-සක්කපඤ්හ-චූළවෙදල්ල-මහාවෙදල්ල-සාමඤ්ඤඵල- ආළවක-සූචිලොම-ඛරලොමසුත්තාදීනි, තෙසං පුච්ඡාවසිකො නික්ඛෙපො.

යානි පනෙතානි උප්පන්නං කාරණං පටිච්ච කථිතානි. සෙය්‍යථීදං, ධම්මදායාදං චූළසීහනාදං චන්දූපමං පුත්තමංසූපමං දාරුක්ඛන්ධූපමං අග්ගික්ඛන්ධූපමං ඵෙණපිණ්ඩූපමං පාරිච්ඡත්තකූපමන්ති එවමාදීනි. තෙසං අට්ඨුප්පත්තිකො නික්ඛෙපො.

එවමිමෙසු චතූසු නික්ඛෙපෙසු ඉමස්ස සුත්තස්ස අට්ඨුප්පත්තිකො නික්ඛෙපො. අට්ඨුප්පත්තියඤ්හි ඉදං භගවතා නික්ඛිත්තං. කතරාය අට්ඨුප්පත්තියා? පරියත්තිං නිස්සාය උප්පන්නෙ මානෙ. පඤ්චසතා කිර බ්‍රාහ්මණා තිණ්ණං

වෙදානං පාරගූ අපරභාගෙ භගවතො ධම්මදෙසනං සුත්වා කාමෙසු ආදීනවං නෙක්ඛම්මෙ ච ආනිසංසං සම්පස්සමානා භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා නචිරස්සෙව සබ්බං බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා පරියත්තිං නිස්සාය මානං උප්පාදෙසුං ''යං යං භගවා කථෙති, තං තං මයං ඛිප්පමෙව ජානාම, භගවා හි තීණි ලිඞ්ගානි චත්තාරි පදානි සත්ත විභත්තියො මුඤ්චිත්වා න කිඤ්චි කථෙති, එවං කථිතෙ ච අම්හාකං ගණ්ඨිපදං නාම නත්ථී''ති. තෙ භගවති අගාරවා හුත්වා තතො පට්ඨාය භගවතො උපට්ඨානම්පි ධම්මස්සවනම්පි අභිණ්හං න ගච්ඡන්ති. භගවා තෙසං තං චිත්තචාරං ඤත්වා ''අභබ්බා ඉමෙ ඉමං මානඛිලං අනුපහච්ච මග්ගං වා ඵලං වා සච්ඡිකාතු''න්ති තෙසං සුතපරියත්තිං නිස්සාය උප්පන්නං මානං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා දෙසනාකුසලො භගවා මානභඤ්ජනත්ථං **සබ්බධම්මමූලපරියාය**න්ති දෙසනං ආරභි.

තත්ථ **සබ්බධම්මමූලපරියාය**න්ති සබ්බෙසං ධම්මානං මූලපරියායං. සබ්බෙසන්ති අනවසෙසානං. අනවසෙසවාචකො හි අයං **සබ්බ**-සද්දො. සො යෙන යෙන සම්බන්ධං ගච්ඡති, තස්ස තස්ස අනවසෙසතං දීපෙති. යථා, ''සබ්බං රූපං අනිච්චං සබ්බා වෙදනා අනිච්චා සබ්බසක්කායපරියාපන්නෙසු ධම්මෙසූ''ති. **ධම්ම**-සද්දො පනායං පරියත්ති-සච්ච-සමාධි-පඤ්ඤා-පකති-සභාවසුඤ්ඤතා-පුඤ්ඤාපත්ති-ඤෙය්‍යාදීසු දිස්සති. ''ඉධ භික්ඛු ධම්මං පරියාපුණාති සුත්තං ගෙය්‍ය''න්තිආදීසු (අ. නි. 5.73) හි ධම්මසද්දො පරියත්තියං වත්තති. ''දිට්ඨධම්මො විදිතධම්මො''තිආදීසු (දී. නි. 1.299) සච්චෙසු. ''එවං ධම්මා තෙ භගවන්තො''තිආදීසු සමාධිම්හි.

> ''යස්සෙතෙ චතුරො ධම්මා, වානරින්ද යථා තව;
> සච්චං ධම්මො ධිති චාගො, දිට්ඨං සො අතිවත්තතී''ති. –

ආදීසු (ජා. 1.1.57) පඤ්ඤාය.

''ජාතිධම්මා ජරාධම්මා, අථො මරණධම්මිනො''තිආදීසු පකතියං. ''කුසලා ධම්මා''තිආදීසු (ධ. ස. 1.තිකමාතිකා) සභාවෙ. ''තස්මිං ඛො පන සමයෙ ධම්මා හොන්ති''තිආදීසු (ධ. ස. 121) සුඤ්ඤතායං. ''ධම්මො සුචිණ්ණො සුඛමාවහාති''තිආදීසු (ජා. 1.10.102) පුඤ්ඤෙ. ''ද්වෙ අනියතා ධම්මා''තිආදීසු (පාරා. 443) ආපත්තියං. ''සබ්බෙ ධම්මා සබ්බාකාරෙන බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණමුඛෙ ආපාථං ආගච්ඡන්ති''තිආදීසු ඤෙය්‍යෙ. ඉධ පනායං සභාවෙ වත්තති. තත්‍රායං වචනත්ථො – අත්තනො ලක්ඛණං ධාරෙන්තීති **ධම්මා. මූල**-සද්දො විත්ථාරිතො එව. ඉධ පනායං අසාධාරණහෙතුම්හි දට්ඨබ්බො.

පරියායසද්දො ''මධුපිණ්ඩිකපරියායොති නං ධාරෙහී''තිආදීසු (ම. නි. 1.205) දෙසනායං වත්තති. ''අත්ථි ඛ්වෙස බ්‍රාහ්මණ, පරියායො, යෙන මං පරියායෙන සම්මා වදමානො වදෙය්‍ය අකිරියවාදො සමණො ගොතමො''තිආදීසු (පාරා. 3) කාරණෙ. ''කස්ස නු ඛො, ආනන්ද, අජ්ජ පරියායො භික්ඛුනියො ඔවදිතු''න්තිආදීසු (ම. නි. 3.398) වාරෙ. ඉධ පන කාරණෙපි දෙසනායම්පි වත්තති. තස්මා ''සබ්බධම්මමූලපරියාය''න්ති එත්ථ සබ්බෙසං ධම්මානං අසාධාරණහෙතුසඞ්ඛාතං කාරණන්ති වා සබ්බෙසං ධම්මානං කාරණදෙසනන්ති වා එවං අත්ථො දට්ඨබ්බො. නෙය්‍යත්ථත්තා චස්ස සුත්තස්ස, න චතුභූමකාපි සභාවධම්මා සබ්බධම්මාති වෙදිතබ්බා. සක්කායපරියාපන්නා පන තෙභූමකා ධම්මාව අනවසෙසතො වෙදිතබ්බා, අයමෙත්ථ අධිප්පායොති.

වොති අයං වො-සද්දො පච්චත්තඋපයොගකරණසම්පදානසාමිවචනපදපූරණෙසු දිස්සති. ''කච්චි පන වො, අනුරුද්ධා, සමග්ගා සම්මොදමානා''තිආදීසු (ම. නි. 1.326) හි පච්චත්තෙ දිස්සති. ''ගච්ඡථ, භික්ඛවෙ, පණාමෙමි වො''තිආදීසු (ම. නි. 2.157) උපයොගෙ. ''න වො මම සන්තිකෙ වත්ථබ්බ''න්තිආදීසු (ම. නි. 2.157) කරණෙ. ''වනපත්ථපරියායං වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමී''තිආදීසු (ම. නි. 1.190) සම්පදානෙ. ''සබ්බෙසං වො, සාරිපුත්ත, සුභාසිත''න්තිආදීසු (ම. නි. 1.345) සාමිවචනෙ. ''යෙ හි වො අරියා පරිසුද්ධකායකම්මන්තා''තිආදීසු (ම. නි. 1.35) පදපූරණමත්තෙ. ඉධ පනායං සම්පදානෙ දට්ඨබ්බො.

භික්ඛවෙති පතිස්සවෙන අභිමුඛීභූතානං පුනාලපනං. **දෙසෙස්සාමී**ති දෙසනාපටිජානනං. ඉදං වුත්තං හොති, භික්ඛවෙ, සබ්බධම්මානං මූලකාරණං තුම්හාකං දෙසෙස්සාමි, දුතියෙන නයෙන කාරණදෙසනං තුම්හාකං දෙසෙස්සාමීති. **තං සුණාථා**ති තමත්ථං තං කාරණං තං දෙසනං මයා වුච්චමානං සුණාථ. **සාධුකං මනසි කරොථා**ති එත්ථ පන සාධුකං සාධූති එකත්ථමෙතං. අයඤ්ච සාධු සද්දො ආයාචනසම්පටිච්ඡනසම්පහංසනසුන්දරදළ්හීකම්මාදීසු දිස්සති. ''සාධු මෙ භන්තෙ භගවා, සංඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතු''තිආදීසු (සං. නි. 4.95) හි ආයාචනෙ දිස්සති. ''සාධු, භන්තෙති ඛො සො භික්ඛු භගවතො භාසිතං අභිනන්දිත්වා අනුමොදිත්වා''තිආදීසු (ම. නි. 3.86) සම්පටිච්ඡනෙ. ''සාධු, සාධු සාරිපුත්තා''තිආදීසු (දී. නි. 3.349) සම්පහංසනෙ.

> ''සාධු ධම්මරුචී රාජා, සාධු පඤ්ඤාණවා නරො;
> සාධු මිත්තානමද්දුබ්භො, පාපස්සාකරණං සුඛ''න්ති.

ආදීසු (ජා. 2.18.101) සුන්දරෙ. ''තෙන හි, බ්‍රාහ්මණ, සාධුකං සුණාහී''තිආදීසු (අ. නි. 5.192) සාධුකසද්දොයෙව දළ්හීකම්මෙ, ආණත්තියන්තිපි වුච්චති. ඉධාපි අයං එත්ථෙව දළ්හීකම්මෙ ච ආණත්තියඤ්ච අත්ථො වෙදිතබ්බො. සුන්දරත්ථෙපි වත්තති. දළ්හීකරණත්ථෙන හි දළ්හමිමං ධම්මං සුණාථ සුග්ගහිතං ගණ්හන්තා. ආණත්තිඅත්ථෙන මම ආණත්තියා සුණාථ. සුන්දරත්ථෙන සුන්දරමිමං භද්දකං ධම්මං සුණාථාති එවං දීපිතං හොති.

මනසි කරොථාති ආවජ්ජෙථ, සමන්නාහරථාති අත්ථො, අවික්ඛිත්තචිත්තා හුත්වා නිසාමෙථ චිත්තෙ කරොථාති අධිප්පායො. ඉදානෙත්ථ **තං සුණාථාති** සොතින්ද්‍රියවික්ඛෙපවාරණමෙතං. සාධුකං මනසි කරොථාති මනසිකාරෙ දළ්හීකම්මනියොජනෙන මනින්ද්‍රියවික්ඛෙපවාරණං. පුරිමඤ්චෙත්ථ බ්‍යඤ්ජනවිපල්ලාසග්ගාහවාරණං, පච්ඡිමං අත්ථවිපල්ලාසග්ගාහවාරණං. පුරිමෙන ච ධම්මස්සවනෙ නියොජෙති, පච්ඡිමෙන සුතානං ධම්මානං ධාරණූපපරික්ඛාදීසු. පුරිමෙන ච සබ්‍යඤ්ජනො අයං ධම්මො, තස්මා සවනීයොති දීපෙති. පච්ඡිමෙන සාත්ථො, තස්මා මනසි කාතබ්බොති. සාධුකපදං වා උභයපදෙහි යොජෙත්වා යස්මා අයං ධම්මො ධම්මගම්භීරො දෙසනාගම්භීරො ච, තස්මා සුණාථ සාධුකං, යස්මා අත්ථගම්භීරො පටිවෙධගම්භීරො ච, තස්මා සාධුකං මනසි කරොථාති එවං යොජනා වෙදිතබ්බා.

භාසිස්සාමීති දෙසෙස්සාමි. ‘‘තං සුණාථා’’ති එත්ථ පටිඤ්ඤාතං දෙසනං න සංඛිත්තතොව දෙසෙස්සාමි, අපිච ඛො විත්ථාරතොපි නං භාසිස්සාමීති වුත්තං හොති, සඞ්ඛෙපවිත්ථාරවාචකානි හි එතානි පදානි. යථාහ වඞ්ගීසත්ථෙරො –

‘‘සංඛිත්තෙනපි දෙසෙති, විත්ථාරෙනපි භාසති;
සාළිකායිව නිග්ඝොසො, පටිභානං උදීරයී’’ති. (සං. නි. 1.214);

එවං වුත්තෙ උස්සාහජාතා හුත්වා **එවං භන්තෙති ඛො තෙ භික්ඛූ භගවතො පච්චස්සොසුං** සත්ථු වචනං සම්පටිච්ඡිංසු, පටිග්ගහෙසුන්ති වුත්තං හොති. අථ නෙසං **භගවා එතදවොච** එතං ඉදානි වත්තබ්බං **ඉධ භික්ඛවෙ**ාතිආදිකං සකලං සුත්තං අවොච. තත්ථ **ඉධා**ති දෙසාපදෙසෙ නිපාතො. ස්වායං කත්ථචි ලොකං උපාදාය වුච්චති. යථාහ – ‘‘ඉධ තථාගතො ලොකෙ උප්පජ්ජතී’’ති (දී. නි. 1.190). කත්ථචි සාසනං. යථාහ – ‘‘ඉධෙව, භික්ඛවෙ, සමණො, ඉධ දුතියො සමණො’’ති (අ. නි. 4.241). කත්ථචි ඔකාසං. යථාහ –

‘‘ඉධෙව තිට්ඨමානස්ස, දෙවභූතස්ස මෙ සතො;
පුනරායු ච මෙ ලද්ධො, එවං ජානාහි මාරිසා’’ති. (දී. නි. 2.369);

කත්ථචි පදපූරණමත්තමෙව. යථාහ ‘‘ඉධාහං – භික්ඛවෙ, භුත්තාවී අස්සං පවාරිතො’’ති (ම. නි. 1.30). ඉධ පන ලොකං උපාදාය වුත්තොති වෙදිතබ්බො.

2. **භික්ඛවෙති** යථාපටිඤ්ඤාතං දෙසනං දෙසෙතුං පුන භික්ඛූ ආලපති. උභයෙනාපි, භික්ඛවෙ, ඉමස්මිං ලොකෙති වුත්තං හොති. **අස්සුතවා පුථුජ්ජනොති** එත්ථ පන ආගමාධිගමාභාවා ඤෙය්‍යො අස්සුතවා ඉති. යස්ස හි ඛන්ධධාතුආයතනසච්චපච්චයාකාරසතිපට්ඨානාදීසු උග්ගහපරිපුච්ඡාවිනිච්ඡයරහිතත්තා මඤ්ඤනාපටිසෙධකො නෙව ආගමො, පටිපත්තියා අධිගන්තබ්බස්ස අනධිගතත්තා නෙව අධිගමො අත්ථි. සො ආගමාධිගමාභාවා ඤෙය්‍යො අස්සුතවා ඉති. ස්වායං –

පුථූනං ජනනාදීහි, කාරණෙහි පුථුජ්ජනො;
පුථුජ්ජනන්තොගධත්තා, පුථුවායං ජනො ඉති.

සො හි පුථූනං නානප්පකාරානං කිලෙසාදීනං ජනනාදීහි කාරණෙහි **පුථුජ්ජනො**. යථාහ – පුථු කිලෙසෙ ජනෙන්තීති පුථුජ්ජනා, පුථු අවිහතසක්කායදිට්ඨිකාති පුථුජ්ජනා, පුථු සත්ථාරානං මුඛමුල්ලොකිකාති පුථුජ්ජනා, පුථු සබ්බගතීහි අවුට්ඨිතාති පුථුජ්ජනා, පුථු නානාභිසඞ්ඛාරෙ අභිසඞ්ඛරොන්තීති පුථුජ්ජනා, පුථු නානාඔඝෙහි වුය්හන්තීති පුථුජ්ජනා, පුථු නානාසන්තාපෙහි සන්තප්පන්තීති පුථුජ්ජනා, පුථු නානාපරිළාහෙහි පරිදය්හන්තීති පුථුජ්ජනා, පුථු පඤ්චසු කාමගුණෙසු රත්තා ගිද්ධා ගධිතා මුච්ඡිතා අජ්ඣොසන්නා ලග්ගා ලග්ගිතා පලිබුද්ධාති පුථුජ්ජනා, පුථු පඤ්චහි නීවරණෙහි ආවුටා නිවුතා ඔවුතා පිහිතා පටිච්ඡන්නා පටිකුජ්ජිතාති පුථුජ්ජනාති (මහානි. 51). පුථූනං වා ගණනපථමතීතානං අරියධම්මපරම්මුඛානං නීචධම්මසමාචාරානං ජනානං අන්තොගධත්තාපි පුථුජ්ජනා. පුථු වා අයං, විසුංයෙව සඞ්ඛං ගතො, විසංසට්ඨො සීලසුතාදිගුණයුත්තෙහි අරියෙහි ජනොතිපි පුථුජ්ජනො. එවමෙතෙහි ‘‘අස්සුතවා පුථුජ්ජනො’’ති ද්වීහිපි පදෙහි යෙතෙ –

දුවෙ පුථුජ්ජනා වුත්තා, බුද්ධෙනාදිච්චබන්ධුනා;
අන්ධො පුථුජ්ජනො එකො, කල්‍යාණෙකො පුථුජ්ජනොති. –

ද්වෙ පුථුජ්ජනා වුත්තා. තෙසු අන්ධපුථුජ්ජනො වුත්තො හොතීති වෙදිතබ්බො. **අරියානං අදස්සාවීති**ආදීසු **අරියාති** ආරකත්තා කිලෙසෙහි, අනයෙ නඉරියනතො, අයෙ ඉරියනතො, සදෙවකෙන ච ලොකෙන අරණීයතො බුද්ධා ච පච්චෙකබුද්ධා ච බුද්ධසාවකා ච වුච්චන්ති, බුද්ධා එව වා ඉධ අරියා. යථාහ ‘‘සදෙවකෙ, භික්ඛවෙ, ලොකෙ…පෙ…. තථාගතො අරියොති වුච්චතී’’ති (සං. නි. 5.1098). **සප්පුරිසාති** එත්ථ පන පච්චෙකබුද්ධා තථාගතසාවකා ච ‘‘සප්පුරිසා’’ති වෙදිතබ්බා. තෙ හි ලොකුත්තරගුණයොගෙන සොභනා පුරිසාති **සප්පුරිසා**. සබ්බෙව වා එතෙ ද්වෙධාපි වුත්තා. බුද්ධාපි හි අරියා ච සප්පුරිසා ච, පච්චෙකබුද්ධා බුද්ධසාවකාපි. යථාහ –

''යො වෙ කතඤ්ඤූ කතවෙදී ධීරො,
කල්‍යාණමිත්තො දළ්හභත්ති ච හොති;
දුඛිතස්ස සක්කච්ච කරොති කිච්චං,
තථාවිධං සප්පුරිසං වදන්තී''ති. (ජා. 2.17.78);

කල්‍යාණමිත්තො දළ්හභත්ති ච හොතීති එත්තාවතා හි බුද්ධසාවකො වුත්තො, කතඤ්ඤූතාදීහි පච්චෙකබුද්ධා බුද්ධාති. ඉදානි යො තෙසං අරියානං අදස්සනසීලො, න ච දස්සනෙ සාධුකාරී, සො **අරියානං අදස්සාවීති** වෙදිතබ්බො. සො ච චක්ඛුනා අදස්සාවී ඤාණෙන අදස්සාවීති දුවිධො, තෙසු ඤාණෙන අදස්සාවී ඉධ අධිප්පෙතො. මංසචක්ඛුනා හි දිබ්බචක්ඛුනා වා අරියා දිට්ඨාපි අදිට්ඨාව හොන්ති. තෙසං චක්ඛූනං වණ්ණමත්තගගහණතො, න අරියභාවගොචරතො. සොණසිඞ්ගාලාදයොපි ච චක්ඛුනා අරියෙ පස්සන්ති. න ච තෙ අරියානං දස්සාවිනො.

තත්‍රිදං වත්ථු – චිත්තලපබ්බතවාසිනො කිර ඛීණාසවත්ථෙරස්ස උපට්ඨාකො වුඩ්ඪපබ්බජිතො එකදිවසං ථෙරෙන සද්ධිං පිණ්ඩාය චරිත්වා ථෙරස්ස පත්තචීවරං ගහෙත්වා පිට්ඨිතො ආගච්ඡන්තො ථෙරං පුච්ඡි ''අරියා නාම, භන්තෙ, කීදිසා''ති. ථෙරො ආහ ''ඉධෙකච්චො මහල්ලකො අරියානං පත්තචීවරං ගහෙත්වා වත්තපටිපත්තිං කත්වා සහචරන්තොපි නෙව අරියෙ ජානාති, එවං දුජ්ජානා, ආවුසො, අරියා''ති. එවං වුත්තෙපි සො නෙව අඤ්ඤාසි. තස්මා න චක්ඛුනා දස්සනං දස්සනං, ඤාණෙන දස්සනමෙව දස්සනං. යථාහ ''කිං තෙ, වක්කලි, ඉමිනා පූතිකායෙන දිට්ඨෙන, යො ඛො, වක්කලි , ධම්මං පස්සති, සො මං පස්සතී''ති (සං. නි. 3.87). තස්මා චක්ඛුනා පස්සන්තොපි ඤාණෙන අරියෙහි දිට්ඨං අනිච්චාදිලක්ඛණං අපස්සන්තො අරියාධිගතඤ්ච ධම්මං අනධිගච්ඡන්තො අරියකරධම්මානං අරියභාවස්ස ච අදිට්ඨත්තා ''අරියානං අදස්සාවී''ති වෙදිතබ්බො.

අරියධම්මස්ස අකොවිදොති සතිපට්ඨානාදිභෙදෙ අරියධම්මෙ අකුසලො. **අරියධම්මෙ අවිනීතොති** එත්ථ පන –

දුවිධො විනයො නාම, එකමෙකෙත්ථ පඤ්චධා;
අභාවතො තස්ස අයං, ''අවිනීතො''ති වුච්චති.

අයඤ්හි සංවරවිනයො පහානවිනයොති දුවිධො විනයො. එත්ථ ච දුවිධෙපි විනයෙ එකමෙකො විනයො පඤ්චධා භිජ්ජති. **සංවරවිනයොපි** හි සීලසංවරො සතිසංවරො ඤාණසංවරො ඛන්තිසංවරො වීරියසංවරොති පඤ්චවිධො. **පහානවිනයොපි** තදඞ්ගපහානං වික්ඛම්භනපහානං සමුච්ඡෙදපහානං පටිප්පස්සද්ධිපහානං නිස්සරණපහානන්ති පඤ්චවිධො.

තත්ථ ''ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො''ති (විභ. 511) අයං **සීලසංවරො**. ''රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජතී''ති (දී. නි. 1.213; ම. නි. 1.295; සං. නි. 4.239; අ. නි. 3.16) අයං **සතිසංවරො**.

''යානි සොතානි ලොකස්මිං, (අජිතාති භගවා)
සති තෙසං නිවාරණං;
සොතානං සංවරං බ්‍රූමි,
පඤ්ඤායෙතෙ පිධීයරෙ''ති. (සු. නි. 1041);

අයං **ඤාණසංවරො**. ''ඛමො හොති සීතස්ස උණ්හස්සා''ති (ම. නි. 1.23; අ. නි. 4.114; 6.58) අයං **ඛන්තිසංවරො**. ''උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙතී''ති (ම. නි. 1.26; අ. නි. 4.114; 6.58) අයං **වීරියසංවරො**. සබ්බොපි චායං සංවරො යථාසකං සංවරිතබ්බානං විනෙතබ්බානඤ්ච කායදුච්චරිතාදීනං සංවරණතො ''සංවරො'', විනයනතො ''විනයො''ති වුච්චති. එවං තාව සංවරවිනයො පඤ්චධා භිජ්ජතීති වෙදිතබ්බො.

තථා යං නාමරූපපරිච්ඡෙදාදීසු විපස්සනාඤාණෙසු පටිපක්ඛභාවතො දීපාලොකෙනෙව තමස්ස, තෙන තෙන විපස්සනාඤාණෙන තස්ස තස්ස අනත්ථස්ස පහානං. සෙය්‍යථිදං, නාමරූපවවත්ථානෙන සක්කායදිට්ඨියා, පච්චයපරිග්ගහෙන අහෙතුවිසමහෙතුදිට්ඨීනං, තස්සෙව අපරභාගෙන කඞ්ඛාවිතරණෙන කථංකථීභාවස්ස, කලාපසම්මසනෙන ''අහං මමා''ති ගාහස්ස, මග්ගාමග්ගවවත්ථානෙන අමග්ගෙ මග්ගසඤ්ඤාය, උදයදස්සනෙන උච්ඡෙදදිට්ඨියා, වයදස්සනෙන සස්සතදිට්ඨියා, භයදස්සනෙන සභයෙ අභයසඤ්ඤාය, ආදීනවදස්සනෙන අස්සාදසඤ්ඤාය, නිබ්බිදානුපස්සනාය අභිරතිසඤ්ඤාය, මුච්චිතුකම්‍යතාඤාණෙන අමුච්චිතුකම්‍යතාය, උපෙක්ඛාඤාණෙන අනුපෙක්ඛාය, අනුලොමෙන ධම්මට්ඨිතියං නිබ්බානෙ ච පටිලොමභාවස්ස, ගොත්‍රභුනා සඞ්ඛාරනිමිත්තග්ගාහස්ස පහානං, එතං **තදඞ්ගපහානං**නාම.

යං පන උපචාරප්පනාභෙදෙන සමාධිනා පවත්තිභාවනිවාරණතො ඝටප්පහාරෙනෙව උදකපිට්ඨෙ සෙවාලස්ස තෙසං තෙසං නීවරණාදිධම්මානං පහානං, එතං **වික්ඛම්භනපහානං** නාම.

යං චතුන්නං අරියමග්ගානං භාවිතත්තා තංතංමග්ගවතො අත්තනො අත්තනො සන්තානෙ ''දිට්ඨිගතානං පහානායා''තිආදිනා (ධ. ස. 277) නයෙන වුත්තස්ස සමුදයපක්ඛිකස්ස කිලෙසගණස්ස අච්චන්තං අප්පවත්තිභාවෙන පහානං, ඉදං **සමුච්ඡෙදපහානං** නාම. යං පන ඵලක්ඛණෙ පටිප්පස්සද්ධත්තං කිලෙසානං, එතං **පටිප්පස්සද්ධිපහානං** නාම. යං සබ්බසඞ්ඛතනිස්සටත්තා පහීනසබ්බසඞ්ඛතං නිබ්බානං එතං **නිස්සරණපහානං** නාම. සබ්බම්පි චෙතං පහානං යස්මා චාගට්ඨෙන පහානං, විනයනට්ඨෙන විනයො, තස්මා ''පහානවිනයො''ති වුච්චති. තංතංපහානවතො වා තස්ස තස්ස විනයස්ස සම්භවතොපෙතං ''පහානවිනයො''ති වුච්චති. එවං පහානවිනයොපි පඤ්චධා භිජ්ජතීති වෙදිතබ්බො.

එවමයං සඞ්ඛෙපතො දුවිධො, භෙදතො ච දසවිධො විනයො භින්නසංවරත්තා පහාතබ්බස්ස ච අප්පහීනත්තා යස්මා එතස්ස අස්සුතවතො පුථුජ්ජනස්ස නත්ථි, තස්මා අභාවතො තස්ස අයං අවිනීතොති වුච්චතීති. එස නයො **සප්පුරිසානං අදස්සාවී සප්පුරිසධම්මස්ස අකොවිදො සප්පුරිසධම්මෙ අවිනීතො**ති එත්ථපි. නින්නානාකරණඤ්හි එතං අත්ථතො. යථාහ ''යෙව තෙ අරියා, තෙව තෙ සප්පුරිසා. යෙව තෙ සප්පුරිසා, තෙව තෙ අරියා. යො එව සො අරියානං ධම්මො, සො එව සො සප්පුරිසානං ධම්මො. යො එව සො සප්පුරිසානං ධම්මො, සො එව සො අරියානං ධම්මො. යෙව තෙ අරියවිනයා, තෙව තෙ සප්පුරිසවිනයා. යෙව තෙ සප්පුරිසවිනයා, තෙව තෙ අරියවිනයා. අරියෙති වා සප්පුරිසෙති වා, අරියධම්මෙති වා සප්පුරිසධම්මෙති වා, අරියවිනයෙති වා සප්පුරිසවිනයෙති වා එසෙසෙ එකෙ එකත්ථෙ සමෙ සමභාගෙ තජ්ජාතෙ තඤ්ඤෙවා''ති.

''කස්මා පන භගවා සබ්බධම්මමූලපරියායං වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමී''ති වත්වා තං අදෙසෙත්වාව ''ඉධ, භික්ඛවෙ, අස්සුතවා පුථුජ්ජනො අරියානං අදස්සාවී''ති එවං පුථුජ්ජනං නිද්දිසීති? පුග්ගලාධිට්ඨානාය ධම්මදෙසනාය තමත්ථං ආවිකාතුං. භගවතො හි ධම්මාධිට්ඨානා ධම්මදෙසනා, ධම්මාධිට්ඨානා පුග්ගලදෙසනා, පුග්ගලාධිට්ඨානා පුග්ගලදෙසනා, පුග්ගලාධිට්ඨානා ධම්මදෙසනාති ධම්මපුග්ගලවසෙනෙව තාව චතුබ්බිධා දෙසනා.

තත්ථ, ''තිස්සො ඉමා, භික්ඛවෙ, වෙදනා. කතමා තිස්සො? සුඛා වෙදනා දුක්ඛා වෙදනා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා. ඉමා ඛො, භික්ඛවෙ, තිස්සො වෙදනා''ති (සං. නි. 4.250) එවරූපී ධම්මාධිට්ඨානා ධම්මදෙසනා වෙදිතබ්බා. ''ඡ ධාතුයො අයං පුරිසො ඡ ඵස්සායතනො අට්ඨාරස මනොපවිචාරො චතුරාධිට්ඨානො''ති (ම. නි. 3.343) එවරූපී ධම්මාධිට්ඨානා පුග්ගලදෙසනා. ''තයොමෙ, භික්ඛවෙ, පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං. කතමෙ තයො? අන්ධො එකචක්ඛු ද්විචක්ඛු. කතමො ච, භික්ඛවෙ, පුග්ගලො අන්ධො''ති? (අ. නි. 3.29) එවරූපී පුග්ගලාධිට්ඨානා පුග්ගලදෙසනා. ''කතමඤ්ච, භික්ඛවෙ, දුග්ගතිභයං? ඉධ, භික්ඛවෙ, එකච්චො ඉති පටිසඤ්චික්ඛති, කායදුච්චරිතස්ස ඛො පාපකො විපාකො අභිසම්පරායං…පෙ…. සුද්ධමත්තානං පරිහරති. ඉදං වුච්චති, භික්ඛවෙ, දුග්ගතිභය''න්ති (අ. නි. 4.121) එවරූපී පුග්ගලාධිට්ඨානා ධම්මදෙසනා.

ස්වායං ඉධ යස්මා පුථුජ්ජනො අපරිඤ්ඤාතවත්ථුකො, අපරිඤ්ඤාමූලිකා ච ඉධාධිප්පෙතානං සබ්බධම්මානං මූලභූතා මඤ්ඤනා හොති, තස්මා පුථුජ්ජනං දස්සෙත්වා පුග්ගලාධිට්ඨානාය දෙසනාය තමත්ථං ආවිකාතුං, ''ඉධ, භික්ඛවෙ, අස්සුතවා පුථුජ්ජනො අරියානං අදස්සාවී''ති එවං පුථුජ්ජනං නිද්දිසීති වෙදිතබ්බො.

සුත්තනික්ඛෙපවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පථවීවාරවණ්ණනා

එවං පුථුජ්ජනං නිද්දිසිත්වා ඉදානි තස්ස පථවීආදීසු වත්ථූසු සබ්බසක්කායධම්මජනිතං මඤ්ඤනං දස්සෙන්තො, **පථවිං පථවිතොති**ආදිමාහ. තත්ථ ලක්ඛණපථවී සසම්භාරපථවී ආරම්මණපථවී සම්මුතිපථවීති චතුබ්බිධා පථවී. තාසු ''කතමා ච, ආවුසො, අජ්ඣත්තිකා පථවීධාතු? යං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං කක්ඛළං ඛරිගත''න්තිආදීසු (විභ. 173) වුත්තා **ලක්ඛණපථවී.** ''පථවිං ඛණෙය්‍ය වා ඛණාපෙය්‍ය වා''තිආදීසු (පාචි. 85) වුත්තා **සසම්භාරපථවී.** යෙ ච කෙසාදයො වීසති කොට්ඨාසා, අයොලොහාදයො ච බාහිරා. සා හි වණ්ණාදීහි සම්භාරෙහි සද්ධිං පථවීති සසම්භාරපථවී. ''පථවීකසිණමෙකො සඤ්ජානාතී''තිආදීසු (දී. නි. 3.360) ආගතා පන **ආරම්මණපථවී,** නිමිත්තපථවීතිපි වුච්චති. පථවීකසිණජ්ඣානලාභී දෙවලොකෙ නිබ්බත්තො ආගමනවසෙන පථවීදෙවතාති නාමං ලභති. අයං **සම්මුතිපථවී**ති වෙදිතබ්බා. සා සබ්බාපි ඉධ ලබ්භති. තාසු යංකඤ්චි පථවිං අයං පුථුජ්ජනො පථවිතො සඤ්ජානාති, පථවීති සඤ්ජානාති, පථවීභාගෙන සඤ්ජානාති, ලොකවොහාරං ගහෙත්වා සඤ්ඤාවිපල්ලාසෙන සඤ්ජානාති පථවීති. එවං පථවීභාගං අමුඤ්චන්තොයෙව වා එතං ''සත්තොති වා සත්තස්සා''ති වා ආදිනා නයෙන සඤ්ජානාති. කස්මා එවං සඤ්ජානාතීති න වත්තබ්බං. උම්මත්තකො විය හි පුථුජ්ජනො. සො යංකිඤ්චි යෙන කෙනචි ආකාරෙන ගණ්හාති. අරියානං අදස්සාවිතාදිභෙදමෙව වා එත්ථ කාරණං. යං වා පරතො ''අපරිඤ්ඤාතං තස්සා''ති වදන්තෙන භගවතාව වුත්තං.

පථවිං පථවිතො සඤ්ඤත්වාති සො තං පථවිං එවං විපරීතසඤ්ඤාය සඤ්ජානිත්වා, ''සඤ්ඤානිදානා හි පපඤ්චසඞ්ඛා''ති (සු. නි. 880) වචනතො අපරභාගෙ ථාමපත්තෙහි තණ්හාමානදිට්ඨිපපඤ්චෙහි ඉධ මඤ්ඤනානාමෙන වුත්තෙහි මඤ්ඤති කප්පෙති විකප්පෙති, නානප්පකාරතො අඤ්ඤථා ගණ්හාති. තෙන වුත්තං ''පථවිං මඤ්ඤතී''ති. එවං මඤ්ඤතො චස්ස තා මඤ්ඤනා ඔළාරිකනයෙන දස්සෙතුං ''යා අයං කෙසා ලොමා''තිආදිනා නයෙන වීසතිභෙදා අජ්ඣත්තිකා පථවී වුත්තා. යා චායං විභඞ්ගෙ ''තත්ථ කතමා බාහිරා පථවීධාතු? යං බාහිරං කක්ඛළං ඛරිගතං

කක්ඛළත්තං කක්ඛළභාවො බහිද්ධා අනුපාදින්නං. සෙය්‍යථිදං, අයො ලොහං තිපු සීසං සජ්ඣං මුත්තා මණි වෙළුරියං සඞ්ඛො සිලා පවාළං රජතං ජාතරූපං ලොහිතඞ්කො මසාරගල්ලං තිණං කට්ඨං සක්ඛරා කඨලං භූමි පාසාණො පබ්බතො''ති (විභ. 173) එවං බාහිරා පථවී වුත්තා. යා ච අජ්ඣත්තාරම්මණත්තිකෙ නිමිත්තපථවී, තං ගහෙත්වා අයමත්ථයොජනා වුච්චති.

පථවිං මඤ්ඤතීති තීහි මඤ්ඤනාහි අහං පථවීති මඤ්ඤති, මම පථවීති මඤ්ඤති, පරො පථවීති මඤ්ඤති, පරස්ස පථවීති මඤ්ඤති, අථ වා අජ්ඣත්තිකං පථවිං තණ්හාමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති, මානමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති, දිට්ඨිමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. කථං? අයඤ්හි කෙසාදීසු ඡන්දරාගං ජනෙති කෙසෙ අස්සාදෙති අභිනන්දති අභිවදති අජ්ඣොසාය තිට්ඨති. ලොමෙ, නඛෙ, දන්තෙ, තචං, අඤ්ඤතරං වා පන රජ්ජනීයවත්ථුං. එවං අජ්ඣත්තිකං පථවිං තණ්හාමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. ඉති මෙ කෙසා සියුං අනාගතමද්ධානං. ඉති ලොමාතිආදිනා වා පන නයෙන තත්ථ නන්දිං සමන්නානෙති. ''ඉමිනාහං සීලෙන වා…පෙ…. බ්‍රහ්මචරියෙන වා එවං සිනිද්ධමුදුසුඛුමනීලකෙසො භවිස්සාමී''තිආදිනා වා පන නයෙන අප්පටිලද්ධානං පටිලාභාය චිත්තං පණිදහති. එවම්පි අජ්ඣත්තිකං පථවිං තණ්හාමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති.

තථා අත්තනො කෙසාදීනං සම්පත්තිං වා විපත්තිං වා නිස්සාය මානං ජනෙති, ''සෙය්‍යොහමස්මීති වා සදිසොහමස්මීති වා හීනොහමස්මීති වා''ති. එවං අජ්ඣත්තිකං පථවිං මානමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. ''තං ජීවං තං සරීර''න්ති (ම. නි. 2.187) ආගතනයෙන පන කෙසං ''ජීවො''ති අභිනිවිසති. එස නයො ලොමාදීසු. එවං අජ්ඣත්තිකං පථවිං දිට්ඨිමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති.

අථ වා ''යා චෙව ඛො පනාවුසො, අජ්ඣත්තිකා පථවීධාතු, යා ච බාහිරා පථවීධාතු, පථවීධාතුරෙවෙසා , තං නෙතං මමා''ති (ම. නි. 1.302) ඉමිස්සා පවත්තියා පච්චනීකනයෙන කෙසාදිභෙදං පථවිං එතං මම එසොහමස්මි එසො මෙ අත්තාති අභිනිවිසති. එවම්පි අජ්ඣත්තිකං පථවිං දිට්ඨිමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. එවං තාව අජ්ඣත්තිකං පථවිං තීහි මඤ්ඤනාහි මඤ්ඤති.

යථා ච අජ්ඣත්තිකං එවං බාහිරම්පි. කථං? ''අයඤ්හි අයලොහාදීසු ඡන්දරාගං ජනෙති. අයලොහාදීනි අස්සාදෙති අභිනන්දති අභිවදති අජ්ඣොසාය තිට්ඨති. මම අයො මම ලොහන්තිආදිනා නයෙන අයාදීනි මමායති රක්ඛති ගොපයති, එවං බාහිරං පථවිං තණ්හාමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. ඉති මෙ අයලොහාදයො සියුං අනාගතමද්ධානන්ති වා පනෙත්ථ නන්දිං සමන්නානෙති, ඉමිනාහං සීලෙන වා වතෙන වා තපෙන වා බ්‍රහ්මචරියෙන වා එවං සම්පන්නඅයලොහාදිඋපකරණො භවිස්සාමී''ති අප්පටිලද්ධස්ස පටිලාභාය චිත්තං පණිදහති. එවම්පි බාහිරං පථවිං තණ්හාමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති.

තථා අත්තනො අයලොහාදීනං සම්පත්තිං වා විපත්තිං වා නිස්සාය මානං ජනෙති ''ඉමිනාහං සෙය්‍යොස්මීති වා, සදිසොස්මීති වා හීනොස්මීති වා''ති (විභ. 832) එවං බාහිරං පථවිං මානමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. අයෙ ජීවසඤ්ඤී හුත්වා පන අයං ''ජීවො''ති අභිනිවිසති. එස නයො ලොහාදීසු. එවං බාහිරං පථවිං දිට්ඨිමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති.

අථ වා ''ඉධෙකච්චො පථවීකසිණං අත්තතො සමනුපස්සති. යං පථවීකසිණං, සො අහං. යො අහං, තං පථවීකසිණන්ති පථවීකසිණඤ්ච අත්තඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සතී''ති (පටි. ම. 1.131) පටිසම්භිදායං වුත්තනයෙනෙව නිමිත්තපථවිං ''අත්තා''ති අභිනිවිසති. එවං බාහිරං පථවිං දිට්ඨිමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. එවම්පි බාහිරං පථවිං තීහි මඤ්ඤනාහි මඤ්ඤති. එවං තාව ''පථවිං මඤ්ඤතී''ති එත්ථ තිස්සොපි මඤ්ඤනා වෙදිතබ්බා. ඉතො පරං සඞ්ඛෙපෙනෙව කථයිස්සාම.

පථවියා මඤ්ඤතීති එත්ථ **පථවියාති** භුම්මවචනමෙතං. තස්මා අහං පථවියාති මඤ්ඤති, මය්හං කිඤ්චනං පලිබොධො පථවියාති මඤ්ඤති, පරො පථවියාති මඤ්ඤති, පරස්ස කිඤ්චනං පලිබොධො පථවියාති මඤ්ඤතීති අයමෙත්ථ අත්ථො.

අථ වා ය්වායං ''කථං රූපස්මිං අත්තානං සමනුපස්සති? ඉධෙකච්චො වෙදනං… සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති, තස්ස එවං හොති, අයං ඛො මෙ අත්තා, සො ඛො පන මෙ අත්තා ඉමස්මිං රූපෙති එවං රූපස්මිං වා අත්තානං සමනුපස්සතී''ති (පටි. ම. 1.131) එතස්ස අත්ථනයො වුත්තො, එතෙනෙව නයෙන වෙදනාදිධම්මෙ අත්තතො ගහෙත්වා තතො අජ්ඣත්තිකබාහිරාසු පථවීසු යංකිඤ්චි පථවිං තස්සොකාසභාවෙන පරිකප්පෙත්වා සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමිස්සා පථවියාති මඤ්ඤන්තො පථවියා මඤ්ඤති, අයමස්ස දිට්ඨිමඤ්ඤනා. තස්මිංයෙව පනස්ස අත්තනි සිනෙහං තබ්බත්ථුකඤ්ච මානං උප්පාදයතො තණ්හාමානමඤ්ඤනාපි වෙදිතබ්බා. යදා පන තෙනෙව නයෙන සො ඛො පනස්ස අත්තා පථවියාති මඤ්ඤති, තදා දිට්ඨිමඤ්ඤනා එව යුජ්ජති. ඉතරායොපි පන ඉච්ඡන්ති.

පථවිතො මඤ්ඤතීති එත්ථ පන **පථවිතොති** නිස්සක්කවචනං. තස්මා සඋපකරණස්ස අත්තනො වා පරස්ස වා යථාවුත්තප්පභෙදතො පථවිතො උප්පත්තිං වා නිග්ගමනං වා පථවිතො වා අඤ්ඤො අත්තාති මඤ්ඤමානො පථවිතො මඤ්ඤතීති වෙදිතබ්බො, අයමස්ස දිට්ඨිමඤ්ඤනා. තස්මිංයෙව පනස්ස දිට්ඨිමඤ්ඤනාය මඤ්ඤිතෙ වත්ථුස්මිං

සිනෙහං මානඤ්ච උප්පාදයතො තණ්හාමානමඤ්ඤනාපි වෙදිතබ්බා. අපරෙ ආහු පථවීකසිණං පරිත්තං භාවෙත්වා තතො අඤ්ඤං අප්පමාණං අත්තානං ගහෙත්වා පථවිතො බහිද්ධාපි මෙ අත්තාති මඤ්ඤමානො පථවිතො මඤ්ඤතීති.

පථවිං මෙති මඤ්ඤතීති එත්ථ පන කෙවලඤ්හි මහාපථවිං තණ්හාවසෙන මමායතීති ඉමිනා නයෙන පවත්තා එකා තණ්හාමඤ්ඤනා එව ලබ්භතීති වෙදිතබ්බා. සා චායං මම කෙසා, මම ලොමා, මම අයො, මම ලොහන්ති එවං යථාවුත්තප්පභෙදාය සබ්බායපි අජ්ඣත්තිකබාහිරාය පථවියා යොජෙතබ්බාති.

පථවිං අභිනන්දතීති වුත්තප්පකාරමෙව පථවිං තණ්හාදීහි අභිනන්දති, අස්සාදෙති, පරාමසති චාති වුත්තං හොති. ''පථවිං මඤ්ඤතී''ති එතෙනෙව එතස්මිං අත්ථෙ සිද්ධෙ කස්මා එතං වුත්තන්ති චෙ. අවිචාරිතමෙතං පොරාණෙහි. අයං පන අත්තනො මති, දෙසනාවිලාසතො වා ආදීනවදස්සනතො වා. යස්සා හි ධම්මධාතුයා සුප්පටිවිද්ධත්තා නානානයවිචිත්‍රදෙසනාවිලාසසම්පන්නො, අයං සා භගවතා සුප්පටිවිද්ධා. තස්මා පුබ්බෙ මඤ්ඤනාවසෙන කිලෙසුප්පත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි අභිනන්දනාවසෙන දස්සෙන්තො දෙසනාවිලාසතො වා ඉදමාහ . යො වා පථවිං මඤ්ඤති, පථවියා මඤ්ඤති, පථවිතො මඤ්ඤති, පථවිං මෙති මඤ්ඤති, සො යස්මා න සක්කොති පථවීනිස්සිතං තණ්හං වා දිට්ඨිං වා පහාතුං, තස්මා පථවිං අභිනන්දතියෙව. යො ච පථවිං අභිනන්දති, දුක්ඛං සො අභිනන්දති, දුක්ඛඤ්ච ආදීනවොති ආදීනවදස්සනතොපි ඉදමාහ. වුත්තඤ්චෙතං භගවතා ''යො, භික්ඛවෙ, පථවීධාතුං අභිනන්දති, දුක්ඛං සො අභිනන්දති, යො දුක්ඛං අභිනන්දති, අපරිමුත්තො සො දුක්ඛස්මාති වදාමී''ති.

එවං පථවීවත්ථුකං මඤ්ඤනං අභිනන්දනඤ්ච වත්වා ඉදානි යෙන කාරණෙන සො මඤ්ඤති, අභිනන්දති ච, තං කාරණං ආවිකරොන්තො ආහ **තං කිස්ස හෙතු, අපරිඤ්ඤාතං තස්සාති වදාමීති**. තස්සත්ථො, සො පුථුජ්ජනො තං පථවිං කිස්ස හෙතු මඤ්ඤති, කෙන කාරණෙන මඤ්ඤති, අභිනන්දතීති චෙ. අපරිඤ්ඤාතං තස්සාති වදාමීති, යස්මා තං වත්ථු තස්ස අපරිඤ්ඤාතං, තස්මාති වුත්තං හොති. යො හි පථවිං පරිජානාති, සො තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිජානාති ඤාතපරිඤ්ඤාය තීරණපරිඤ්ඤාය පහානපරිඤ්ඤායාති.

තත්ථ කතමා ඤාතපරිඤ්ඤා. පථවීධාතුං පරිජානාති, අයං පථවීධාතු අජ්ඣත්තිකා, අයං බාහිරා, ඉදමස්සා ලක්ඛණං, ඉමානි රසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානානීති, අයං **ඤාතපරිඤ්ඤා.** කතමා තීරණපරිඤ්ඤා? එවං ඤාතං කත්වා පථවීධාතුං තීරෙති අනිච්චතො දුක්ඛතො රොගතොති ද්වාචත්තාලීසාය ආකාරෙහි, අයං **තීරණපරිඤ්ඤා.** කතමා පහානපරිඤ්ඤා? එවං තීරයිත්වා අග්ගමග්ගෙන පථවීධාතුයා ඡන්දරාගං පජහති, අයං **පහානපරිඤ්ඤා.**

නාමරූපවවත්ථානං වා ඤාතපරිඤ්ඤා. කලාපසම්මසනාදිඅනුලොමපරියොසානා තීරණපරිඤ්ඤා. අරියමග්ගෙ ඤාණං පහානපරිඤ්ඤාති. යො පථවිං පරිජානාති, සො ඉමාහි තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිජානාති, අස්ස ච පුථුජ්ජනස්ස තා පරිඤ්ඤායො නත්ථි, තස්මා අපරිඤ්ඤාතත්තා පථවිං මඤ්ඤති ච අභිනන්දති චාති. තෙනාහ භගවා – ඉධ, භික්ඛවෙ, අස්සුතවා පුථුජ්ජනො…පෙ…. පථවිං මඤ්ඤති, පථවියා මඤ්ඤති, පථවිතො මඤ්ඤති, පථවිං මෙති මඤ්ඤති, පථවිං අභිනන්දති. තං කිස්ස හෙතු? අපරිඤ්ඤාතං තස්සාති වදාමී''ති.

පථවීවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආපොවාරාදිවණ්ණනා

ආපං ආපතොති එත්ථාපි ලක්ඛණසසම්භාරාරම්මණසම්මුතිවසෙන චතුබ්බිධො ආපො. තෙසු ''තත්ථ, කතමා අජ්ඣත්තිකා ආපොධාතු. යං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං ආපො ආපොගතං, සිනෙහො සිනෙහගතං බන්ධනත්තං රූපස්ස අජ්ඣත්තං උපාදින්න''න්තිආදීසු (විභ. 174) වුත්තො **ලක්ඛණආපො.** ''ආපොකසිණං උග්ගණ්හන්තො ආපස්මිං නිමිත්තං ගණ්හාතී''තිආදීසු වුත්තො **සසම්භාරාපො.** සෙසං සබ්බං පථවියං වුත්තසදිසමෙව. කෙවලං යොජනානයෙ පන ''පිත්තං සෙම්හ''න්තිආදිනා නයෙන වුත්තා ද්වාදසභෙදා අජ්ඣත්තිකා ආපොධාතු, ''තත්ථ, කතමා බාහිරා ආපොධාතු? යං බාහිරං ආපො ආපොගතං, සිනෙහො සිනෙහගතං බන්ධනත්තං රූපස්ස බහිද්ධා අනුපාදින්නං. සෙය්‍යථිදං, මූලරසො ඛන්ධරසො තචරසො පත්තරසො පුප්ඵරසො ඵලරසො ඛීරං දධි සප්පි නවනීතං තෙලං මධු ඵාණිතං භුම්මානි වා උදකානි අන්තලික්ඛානි වා''ති (විභ. 174) එවං වුත්තා ච බාහිරා ආපොධාතු වෙදිතබ්බා, යො ච අජ්ඣත්තාරම්මණත්තිකෙ නිමිත්තආපො.

තෙජං තෙජතොති ඉමස්මිං තෙජොවාරෙපි වුත්තනයෙනෙව විත්ථාරො වෙදිතබ්බො. යොජනානයෙ පනෙත්ථ ''යෙන ච සන්තප්පති, යෙන ච ජීරියති, යෙන ච පරිඩය්හති, යෙන ච අසිතපීතඛායිතසායිතං සම්මා පරිණාමං ගච්ඡතී''ති (විභ. 175) එවං වුත්තා චතුප්පභෙදා අජ්ඣත්තිකා තෙජොධාතු. ''තත්ථ කතමා බාහිරා තෙජොධාතු? යං බාහිරං තෙජො තෙජොගතං උස්මා උස්මාගතං උසුමං උසුමගතං බහිද්ධා අනුපාදින්නං. සෙය්‍යථිදං, කට්ඨග්ගි පලාලග්ගි තිණග්ගි ගොමයග්ගි ථුසග්ගි සඞ්කාරග්ගි ඉන්දග්ගි අග්ගිසන්තාපො සූරියසන්තාපො කට්ඨසන්නිචයසන්තාපො තිණසන්නිචයසන්තාපො ධඤ්ඤසන්නිචයසන්තාපො භණ්ඩසන්නිචයසන්තාපො''ති (විභ. 175) එවං වුත්තා ච බාහිරා තෙජොධාතු වෙදිතබ්බා.

වායං වායතොති ඉමස්ස වායවාරස්සාපි යොජනානයෙ පන ‘‘උද්ධඞ්ගමා වාතා අධොගමා වාතා කුච්ඡිසයා වාතා කොට්ඨාසයා වාතා අඞ්ගමඞ්ගානුසාරිනො වාතා සත්ථකවාතා ඛුරකවාතා උප්පලකවාතා අස්සාසො පස්සාසො’’ති එවං වුත්තා අජ්ඣත්තිකා වායොධාතු. ‘‘තත්ථ කතමා බාහිරා වායොධාතු? යං බාහිරං වායො වායොගතං ථම්භිතත්තං රූපස්ස බහිද්ධා අනුපාදින්නං. සෙය්‍යථිදං, පුරත්ථිමා වාතා පච්ඡිමා වාතා උත්තරා වාතා දක්ඛිණා වාතා සරජා වාතා අරජා වාතා සීතා වාතා උණ්හා වාතා පරිත්තා වාතා අධිමත්තා වාතා කාළවාතා වෙරම්භවාතා පක්ඛවාතා සුපණ්ණවාතා තාලවණ්ටවාතා විධූපනවාතා’’ති (විභ. 176) එවං වුත්තා ච බාහිරා වායොධාතු වෙදිතබ්බා. සෙසං වුත්තනයමෙවාති. එත්තාවතා ච ය්වායං –

> ‘‘වුත්තම්හි එකධම්මෙ, යෙ ධම්මා එකලක්ඛණා තෙන;
> වුත්තා භවන්ති සබ්බෙ, ඉති වුත්තො ලක්ඛණො හාරො’’ති. –

එවං නෙත්තියං **ලක්ඛණො** නාම හාරො වුත්තො, තස්ස වසෙන යස්මා චතූසු භූතෙසු ගහිතෙසු උපාදාරූපම්පි ගහිතමෙව හවති, රූපලක්ඛණං අනතීතත්තා. යඤ්ච භූතොපාදාරූපං සො රූපක්ඛන්ධො. තස්මා ‘‘අස්සුතවා පුථුජ්ජනො පථවිං ආපං තෙජං වායං මඤ්ඤතී’’ති වදන්තෙන අත්ථතො රූපං අත්තතො සමනුපස්සතීතිපි වුත්තං හොති. ‘‘පථවියා ආපස්මිං තෙජස්මිං වායස්මිං මඤ්ඤතී’’ති වදන්තෙන රූපස්මිං වා අත්තානං සමනුපස්සතීති වුත්තම්පි හොති. ‘‘පථවිතො ආපතො තෙජතො වායතො මඤ්ඤතී’’ති වදන්තෙන රූපතො අඤ්ඤො අත්තාති සිද්ධත්තා රූපවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා රූපං සමනුපස්සතීතිපි වුත්තං හොති. එවමෙතා චතස්සො රූපවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨිමඤ්ඤනා වෙදිතබ්බා. තත්ථ එකා උච්ඡෙදදිට්ඨි, තිස්සො සස්සතදිට්ඨියොති ද්වෙව දිට්ඨියො හොන්තීති අයම්පි අත්ථවිසෙසො වෙදිතබ්බො.

ආපොවාරාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

භූතවාරාදිවණ්ණනා

3. එවං රූපමුඛෙන සඞ්ඛාරවත්ථුකං මඤ්ඤනං වත්වා ඉදානි යෙ සඞ්ඛාරෙ උපාදාය සත්තා පඤ්ඤපීයන්ති, තෙසු සඞ්ඛාරෙසු සත්තෙසුපි යස්මා පුථුජ්ජනො මඤ්ඤනං කරොති, තස්මා තෙ සත්තෙ නිද්දිසන්තො **භූතෙ භූතතො සඤ්ජානාතී**තිආදිමාහ. තත්ථායං **භූත**සද්දො පඤ්චක්ඛන්ධඅමනුස්සධාතුවිජ්ජමානඛීණාසවසත්තරුක්ඛාදීසු දිස්සති. ‘‘භූතමිදන්ති, භික්ඛවෙ, සමනුපස්සථා’’තිආදීසු (ම. නි. 1.401) හි අයං පඤ්චක්ඛන්ධෙසු දිස්සති. ‘‘යානීධ භූතානි සමාගතානී’’ති (සු. නි. 224) එත්ථ අමනුස්සෙසු. ‘‘චත්තාරො ඛො, භික්ඛු, මහාභූතා හෙතූ’’ති (ම. නි. 3.86) එත්ථ ධාතූසු. ‘‘භූතස්මිං පාචිත්තිය’’න්තිආදීසු (පාචි. 69) විජ්ජමානෙ. ‘‘යො ච කාලඝසො භූතො’’ති (ජා. 1.10.190) එත්ථ ඛීණාසවෙ. ‘‘සබ්බෙව නික්ඛිපිස්සන්ති භූතා ලොකෙ සමුස්සය’’න්ති (දී. නි. 2.220) එත්ථ සත්තෙසු. ‘‘භූතගාමපාතබ්‍යතායා’’ති (පාචි. 90) එත්ථ රුක්ඛාදීසු. ඉධ පනායං සත්තෙසු වත්තති, නො ච ඛො අවිසෙසෙන. චාතුමහාරාජිකානං හි හෙට්ඨා සත්තා ඉධ භූතාති අධිප්පෙතා.

තත්ථ **භූතෙ භූතතො සඤ්ජානාතී**තිආදි වුත්තනයමෙව. **භූතෙ මඤ්ඤතී**තිආදීසු පන තිස්සොපි මඤ්ඤනා යොජෙතබ්බා. කථං? අයඤ්හි ‘‘සො පස්සති ගහපතිං වා ගහපතිපුත්තං වා පඤ්චහි කාමගුණෙහි සමප්පිතං සමඞ්ගිභූත’’න්ති (අ. නි. 7.50) වුත්තනයෙන භූතෙ සුභා සුඛිතාති ගහෙත්වා රජ්ජති, දිස්වාපි නෙ රජ්ජති, සුත්වාපි, සායිත්වාපි, සායිත්වාපි, ඵුසිත්වාපි, ඤත්වාපි. එවං භූතෙ තණ්හාමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. ‘‘අහො වතාහං ඛත්තියමහාසාලානං වා සහබ්‍යතං උපපජ්ජෙය්‍ය’’න්තිආදිනා (දී. නි. 3.337) වා පන නයෙන අප්පටිලද්ධස්ස පටිලාභාය චිත්තං පණිදහති, එවම්පි භූතෙ තණ්හාමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. අත්තනො පන භූතානඤ්ච සම්පත්තිවිපත්තිං නිස්සාය අත්තානං වා සෙය්‍යං දහති. භූතෙසු ච යංකිඤ්චි භූතං හීනං අත්තානං වා හීනං, යංකිඤ්චි භූතං සෙය්‍යං . අත්තානං වා භූතෙන, භූතං වා අත්තනා සදිසං දහති. යථාහ ‘‘ඉධෙකච්චො ජාතියා වා…පෙ…. අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වත්ථුනා පුබ්බකාලං පරෙහි සදිසං අත්තානං දහති. අපරකාලං අත්තානං සෙය්‍යං දහති. පරෙ හීනෙ දහති, යො එවරූපො මානො …පෙ…. අයං වුච්චති මානාතිමානො’’ති (විභ. 876-880). එවං භූතෙ මානමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති.

භූතෙ පන ‘‘නිච්චා ධුවා සස්සතා අවිපරිණාමධම්මා’’ති වා ‘‘සබ්බෙ සත්තා සබ්බෙ පාණා සබ්බෙ භූතා සබ්බෙ ජීවා අවසා අබලා අවීරියා නියතිසඞ්ගතිභාවපරිණතා ඡස්වෙවාභිජාතීසු සුඛදුක්ඛං පටිසංවෙදෙන්තී’’ති (දී. නි. 1.168) වා මඤ්ඤමානො දිට්ඨිමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. එවං භූතෙ තීහි මඤ්ඤනාහි මඤ්ඤති.

කථං **භූතෙසු මඤ්ඤති?** තෙසු තෙසු භූතෙසු අත්තනො උපපත්තිං වා සුඛුප්පත්තිං වා ආකඞ්ඛති. එවං තාව තණ්හාමඤ්ඤනාය භූතෙසු මඤ්ඤති. භූතෙසු වා උපපත්තිං ආකඞ්ඛමානො දානං දෙති, සීලං සමාදියති, උපොසථකම්මං කරොති. එවම්පි භූතෙසු තණ්හාමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. භූතෙ පන සමූහග්ගාහෙන ගහෙත්වා තත්ථ එකච්චෙ භූතෙ සෙය්‍යතො දහති, එකච්චෙ සදිසතො වා හීනතො වාති. එවං භූතෙසු මානමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. තථා එකච්චෙ භූතෙ නිච්චා ධුවාති මඤ්ඤති. එකච්චෙ අනිච්චා අධුවාති, අහම්පි භූතෙසු අඤ්ඤතරොස්මීති වා මඤ්ඤති. එවං භූතෙසු දිට්ඨිමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති.

භූතතො මඤ්ඤතීති එත්ථ පන සඋපකරණස්ස අත්තනො වා පරස්ස වා යතො කුතොචි භූතතො උප්පත්තිං මඤ්ඤමානො භූතතො මඤ්ඤතීති වෙදිතබ්බො, අයමස්ස දිට්ඨිමඤ්ඤනා. තස්මිංයෙව පනස්ස දිට්ඨිමඤ්ඤනාය මඤ්ඤිතෙ වත්ථුස්මිං සිනෙහං මානඤ්ච උප්පාදයතො තණ්හාමානමඤ්ඤනාපි වෙදිතබ්බා. **භූතෙ මෙති මඤ්ඤතීති** එත්ථ පන එකා තණ්හාමඤ්ඤනාව ලබ්භති. සා චායං ''මම පුත්තා, මම ධීතා, මම අජෙළකා, කුක්කුටසූකරා, හත්ථිගවස්සවළවා''ති එවමාදිනා නයෙන මමායතො පවත්තතීති වෙදිතබ්බා. **භූතෙ අභිනන්දතීති** එතං වුත්තනයමෙව. **අපරිඤ්ඤාතං තස්සාති** එත්ථ පන යෙ සඞ්ඛාරෙ උපාදාය භූතානං පඤ්ඤත්ති, තෙසං අපරිඤ්ඤාතත්තා භූතා අපරිඤ්ඤාතා හොන්තීති වෙදිතබ්බා. යොජනා පන වුත්තනයෙනෙව කාතබ්බා.

එවං සඞ්ඛෙපතො සඞ්ඛාරවසෙන ච සත්තවසෙන ච මඤ්ඤනාවත්ථුං දස්සෙත්වා ඉදානි භූමිවිසෙසාදිනා භෙදෙන විත්ථාරතොපි තං දස්සෙන්තො **දෙවෙ දෙවතොති**ආදිමාහ. තත්ථ දිබ්බන්ති පඤ්චහි කාමගුණෙහි අත්තනො වා ඉද්ධියාති **දෙවා,** කීළන්ති ජොතෙන්ති චාති අත්ථො. තෙ තිවිධා සම්මුතිදෙවා උපපත්තිදෙවා විසුද්ධිදෙවාති. **සම්මුතිදෙවා** නාම රාජානො දෙවියො රාජකුමාරා. **උපපත්තිදෙවා** නාම චාතුමහාරාජිකෙ දෙවෙ උපාදාය තදුත්තරිදෙවා. **විසුද්ධිදෙවා** නාම අරහන්තො ඛීණාසවා. ඉධ පන උපපත්තිදෙවා දට්ඨබ්බා, නො ච ඛො අවිසෙසෙන. පරනිම්මිතවසවත්තිදෙවලොකෙ මාරං සපරිසං ඨපෙත්වා සෙසා ඡ කාමාවචරා ඉධ දෙවාති අධිප්පෙතා. තත්ථ සබ්බා අත්ථවණ්ණනා භූතවාරෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

පජාපතින්ති එත්ථ පන මාරො පජාපතීති වෙදිතබ්බො. කෙචි පන ''තෙසං තෙසං දෙවානං අධිපතීනං මහාරාජාදීනමෙතං අධිවචන''න්ති වදන්ති. තං දෙවග්ගහණෙනෙව තෙසං ගහිතත්තා අයුත්තන්ති **මහාඅට්ඨකථායං** පටික්ඛිත්තං, මාරොයෙව පන සත්තසඞ්ඛාතාය පජාය අධිපතිභාවෙන ඉධ පජාපතීති අධිප්පෙතො. සො කුහිං වසති? පරනිම්මිතවසවත්තිදෙවලොකෙ . තත්‍ර හි **වසවත්තිරාජා** රජ්ජං කාරෙති. **මාරො** එකස්මිං පදෙසෙ අත්තනො පරිසාය ඉස්සරියං පවත්තෙන්තො රජ්ජපච්චන්තෙ දාමරිකරාජපුත්තො විය වසතීති වදන්ති. මාරග්ගහණෙනෙව චෙත්ථ මාරපරිසායපි ගහණං වෙදිතබ්බං. යොජනානයො චෙත්ථ පජාපතිං වණ්ණවන්තං දීඝායුකං සුඛබහුලං දිස්වා වා සුත්වා වා රජ්ජන්තො තණ්හාමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. ''අහො වතාහං පජාපතිනො සහබ්‍යතං උපපජ්ජෙය්‍ය''න්තිආදිනා වා පන නයෙන අප්පටිලද්ධස්ස පටිලාභාය චිත්තං පණිදහන්තොපි පජාපතිං තණ්හාමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. පජාපතිභාවං පන පත්තො සමානො අහමස්මි පජානමිස්සරො අධිපතීති මානං ජනෙන්තො පජාපතිං මානමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. ''පජාපති නිච්චො ධුවො''ති වා ''උච්ඡිජ්ජිස්සති විනස්සිස්සතී''ති වා ''අවසො අබලො අවීරියො නියතිසඞ්ගතිභාවපරිණතො ඡස්වෙවාභිජාතීසු සුඛදුක්ඛං පටිසංවෙදෙතී''ති වා මඤ්ඤමානො පන පජාපතිං දිට්ඨිමඤ්ඤනාය මඤ්ඤතීති වෙදිතබ්බො.

පජාපතිස්මින්ති එත්ථ පන එකා දිට්ඨිමඤ්ඤනාව යුජ්ජති. තස්සා එවං පවත්ති වෙදිතබ්බා. ඉධෙකච්චො ''පජාපතිස්මිං යෙ ච ධම්මා සංවිජ්ජන්ති, සබ්බෙ තෙ නිච්චා ධුවා සස්සතා අවිපරිණාමධම්මා''ති මඤ්ඤති. අථ වා ''පජාපතිස්මිං නත්ථි පාපං, න තස්මිං පාපකානි කම්මානි උපලබ්භන්තී''ති මඤ්ඤති.

පජාපතිතොති එත්ථ තිස්සොපි මඤ්ඤනා ලබ්භන්ති. කථං? ඉධෙකච්චො සඋපකරණස්ස අත්තනො වා පරස්ස වා පජාපතිතො උප්පත්තිං වා නිග්ගමනං වා මඤ්ඤති, අයමස්ස දිට්ඨිමඤ්ඤනා. තස්මිංයෙව පනස්ස දිට්ඨිමඤ්ඤනාය මඤ්ඤිතෙ වත්ථුස්මිං සිනෙහං මානඤ්ච උප්පාදයතො තණ්හාමානමඤ්ඤනාපි වෙදිතබ්බා. **පජාපතිං මෙති** එත්ථ පන එකා තණ්හාමඤ්ඤනාව ලබ්භති. සා චායං ''පජාපති මම සත්ථා මම සාමී''තිආදිනා නයෙන මමායතො පවත්තතීති වෙදිතබ්බා. සෙසං වුත්තනයමෙව.

බ්‍රහ්මං බ්‍රහ්මතොති එත්ථ බ්‍රූහිතො තෙහි තෙහි ගුණවිසෙසෙහීති **බ්‍රහ්මා.** අපිච බ්‍රහ්මාති මහාබ්‍රහ්මාපි වුච්චති, තථාගතොපි බ්‍රාහ්මණොපි මාතාපිතරොපි සෙට්ඨම්පි. ''සහස්සො බ්‍රහ්මා ද්විසහස්සො බ්‍රහ්මා''තිආදීසු (ම. නි. 3.165-166) හි මහාබ්‍රහ්මා බ්‍රහ්මාති වුච්චති. ''බ්‍රහ්මාති ඛො, භික්ඛවෙ , තථාගතස්සෙතං අධිවචන''න්ති එත්ථ තථාගතො.

> ''තමොනුදො බුද්ධො සමන්තචක්ඛු,
> ලොකන්තගූ සබ්බභවාතිවත්තො;
> අනාසවො සබ්බදුක්ඛප්පහීනො,
> සච්චව්හයො බ්‍රහ්මෙ උපාසිතො මෙ''ති. (චූළනි. 104) –

එත්ථ බ්‍රාහ්මණො.

> ''බ්‍රහ්මාති මාතාපිතරො, පුබ්බාචරියාති වුච්චරෙ''ති. (ඉතිවු. 106; ජා. 2.20.181) –

එත්ථ මාතාපිතරො. ''බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙතී''ති (ම. නි. 1.148; අ. නි. 5.11) එත්ථ සෙට්ඨං. ඉධ පන පඨමාභිනිබ්බත්තො කප්පායුකො බ්‍රහ්මා අධිප්පෙතො. තග්ගහණෙනෙව ච බ්‍රහ්මපුරොහිතබ්‍රහ්මපාරිසජ්ජාපි ගහිතාති වෙදිතබ්බා. අත්ථවණ්ණනා පනෙත්ථ පජාපතිවාරෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

ආභස්සරවාරෙ දණ්ඩදීපිකාය අච්චි විය එතෙසං සරීරතො ආභා ඡිජ්ජිත්වා ඡිජ්ජිත්වා පතන්තී විය සරති විසරතීති **ආභස්සරා.** තෙසං ගහණෙන සබ්බාපි දුතියජ්ඣානභූමි ගහිතා, එකතලවාසිනො එව වෙතෙ සබ්බෙපි පරිත්තාභා අප්පමාණාභා ආභස්සරාති වෙදිතබ්බා.

සුභකිණ්හවාරෙ සුභෙන ඔකිණ්ණා විකිණ්ණා සුභෙන සරීරප්පභාවණ්ණෙන එකග්ඝනා සුවණ්ණමඤ්ජූසාය ඨපිතසම්පජ්ජලිතකඤ්චනපිණ්ඩසස්සිරිකාති **සුභකිණ්හා.** තෙසං ගහණෙන සබ්බාපි තතියජ්ඣානභූමි ගහිතා. එකතලවාසිනො එව වෙතෙ සබ්බෙපි පරිත්තසුභා අප්පමාණසුභා සුභකිණ්හාති වෙදිතබ්බා.

වෙහප්ඵලවාරෙ, විපුලා ඵලාති **වෙහප්ඵලා.** චතුත්ථජ්ඣානභූමි බ්‍රහ්මානො වුච්චන්ති. අත්ථනයයොජනා පන ඉමෙසු තීසුපි වාරෙසු භූතවාරෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

අභිභූවාරෙ අභිභවීති **අභිභූ.** කිං අභිභවි? චත්තාරො ඛන්ධෙ අරූපිනො. අසඤ්ඤභවස්සෙතං අධිවචනං. අසඤ්ඤසත්තා දෙවා වෙහප්ඵලෙහි සද්ධිං එකතලායෙව එකස්මිං ඔකාසෙ යෙන ඉරියාපථෙන නිබ්බත්තා, තෙනෙව යාවතායුකං තිට්ඨන්ති චිත්තකම්මරූපසදිසා හුත්වා. තෙ ඉධ සබ්බෙපි අභිභූවචනෙන ගහිතා. කෙචි **අභිභූ** නාම සහස්සො බ්‍රහ්මාති එවමාදිනා නයෙන තත්ථ තත්ථ අධිපතිබ්‍රහ්මානං වණ්ණයන්ති. බ්‍රහ්මග්ගහණෙනෙව පන තස්ස ගහිතත්තා අයුත්තමෙතන්ති වෙදිතබ්බං. යොජනානයො චෙත්ථ අභිභූ වණ්ණවා දීඝායුකොති සුත්වා තත්ථ ඡන්දරාගං උප්පාදෙන්තො අභිභුං තණ්හාමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. ''අහො වතාහං අභිභුනො සහබ්‍යතං උපපජ්ජෙය්‍යා''න්තිආදිනා පන නයෙන අප්පටිලද්ධස්ස පටිලාභාය චිත්තං පණිදහන්තොපි අභිභුං තණ්හාමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. අත්තානං හීනතො අභිභුං සෙය්‍යතො දහන්තො පන අභිභුං මානමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. ''අභිභූ නිච්චො ධුවො''තිආදිනා නයෙන පරාමසන්තො අභිභුං දිට්ඨිමඤ්ඤනාය මඤ්ඤතීති වෙදිතබ්බො. සෙසං පජාපතිවාරෙ වුත්තනයමෙව.

භූතවාරාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආකාසානඤ්චායතනවාරාදිවණ්ණනා

4. එවං භගවා පටිපාටියා දෙවලොකෙ දස්සෙන්තොපි අභිභූවචනෙන අසඤ්ඤභවං දස්සෙත්වා ඉදානි යස්මා අයං වට්ටකථා, සුද්ධාවාසා ච විවට්ටපක්ඛෙ ඨිතා, අනාගාමිඛීණාසවා එව හි තෙ දෙවා. යස්මා වා කතිපයකප්පසහස්සායුකා තෙ දෙවා, බුද්ධුප්පාදකාලෙයෙව හොන්ති. බුද්ධා පන අසඞ්ඛෙය්‍යෙපි කප්පෙ න උප්පජ්ජන්ති, තදා සුඤ්ඤාපි සා භූමි හොති. රඤ්ඤො ඛන්ධාවාරට්ඨානං විය හි බුද්ධානං සුද්ධාවාසභවො. තෙ තෙනෙව ච කාරණෙන විඤ්ඤාණට්ඨිතිසත්තාවාසවසෙනපි න ගහිතා, සබ්බකාලිකා පන ඉමා මඤ්ඤනා. තස්මා තාසං සදාවිජ්ජමානභූමිං දස්සෙන්තො සුද්ධාවාසෙ අතික්කමිත්වා, **ආකාසානඤ්චායතන**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **ආකාසානඤ්චායතන**න්ති තබ්භූමිකා චත්තාරො කුසලවිපාකකිරියා ඛන්ධා. තෙ ච තත්‍රූපපන්නායෙව දට්ඨබ්බා භවපරිච්ඡෙදකථා අයන්ති කත්වා. එස නයො **විඤ්ඤාණඤ්චායතනා**දීසු. අත්ථයොජනා පන චතූසුපි එතෙසු වාරෙසු අභිභූවාරෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. මානමඤ්ඤනා චෙත්ථ පජාපතිවාරෙ වුත්තනයෙනාපි යුජ්ජති.

ආකාසානඤ්චායතනවාරාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දිට්ඨසුතවාරාදිවණ්ණනා

5. එවං භූමිවිසෙසාදිනා භෙදෙන විත්ථාරතොපි මඤ්ඤනාවත්ථුං දස්සෙත්වා ඉදානි සබ්බමඤ්ඤනාවත්ථුභූතං සක්කායපරියාපන්නං තෙභූමකධම්මභෙදං දිට්ඨාදීහි චතූහි සඞ්ගණ්හිත්වා දස්සෙන්තො, **දිට්ඨං දිට්ඨතො**තිආදිමාහ.

තත්ථ **දිට්ඨ**න්ති මංසචක්ඛුනාපි දිට්ඨං, දිබ්බචක්ඛුනාපි දිට්ඨං. රූපායතනස්සෙතං අධිවචනං. තත්ථ **දිට්ඨං මඤ්ඤතී**ති දිට්ඨං තීහි මඤ්ඤනාහි මඤ්ඤති. කථං? රූපායතනං සුභසඤ්ඤාය සුඛසඤ්ඤාය ච පස්සන්තො තත්ථ ඡන්දරාගං ජනෙති, තං අස්සාදෙති අභිනන්දති. වුත්තම්පි හෙතං භගවතා ''ඉත්ථිරූපෙ, භික්ඛවෙ, සත්තා රත්තා ගිද්ධා ගධිතා මුච්ඡිතා අජ්ඣොසන්නා, තෙ දීඝරත්තං සොචන්ති ඉත්ථිරූපවසානුගා''ති (අ. නි. 5.55). එවං දිට්ඨං තණ්හාමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. ''ඉති මෙ රූපං සියා අනාගතමද්ධානන්ති වා පනෙත්ථ නන්දිං සමන්නානෙති, රූපසම්පදං වා පන ආකඞ්ඛමානො දානං දෙති''ති විත්ථාරො. එවම්පි දිට්ඨං තණ්හාමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. අත්තනො පන පරස්ස ච රූපසම්පත්තිං විපත්තිං නිස්සාය මානං ජනෙති. ''ඉමිනාහං සෙය්‍යොස්මී''ති වා ''සදිසොස්මී''ති වා ''හීනොස්මී''ති වාති එවං දිට්ඨං මානමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. රූපායතනං පන නිච්චං ධුවං සස්සතන්ති මඤ්ඤති, අත්තානං අත්තනියන්ති මඤ්ඤති, මඞ්ගලං අමඞ්ගලන්ති මඤ්ඤති, එවං දිට්ඨං දිට්ඨිමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. එවං දිට්ඨං තීහි මඤ්ඤනාහි මඤ්ඤති. කථං දිට්ඨස්මිං මඤ්ඤති? රූපස්මිං අත්තානං සමනුපස්සනනයෙන මඤ්ඤන්තො දිට්ඨස්මිං මඤ්ඤති. යථා වා ධනෙ ධඤ්ඤෙ. එවං රූපස්මිං රාගාදයොති මඤ්ඤන්තොපි දිට්ඨස්මිං මඤ්ඤති. අයමස්ස දිට්ඨිමඤ්ඤනා. තස්මිඤ්ඤෙව පනස්ස දිට්ඨිමඤ්ඤනාය මඤ්ඤිතෙ වත්ථුස්මිං සිනෙහං මානඤ්ච උප්පාදයතො තණ්හාමානමඤ්ඤනාපි වෙදිතබ්බා. එවං දිට්ඨස්මිං මඤ්ඤති. සෙසං පථවීවාරෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

සුතන්ති මංසසොතෙනපි සුතං, දිබ්බසොතෙනපි සුතං, සද්දායතනස්සෙතං අධිවචනං.

මුතන්ති මුත්වා මුනිත්වා ච ගහිතං, ආහච්ච උපගන්ත්වාති අත්ථො, ඉන්ද්‍රියානං ආරම්මණානඤ්ච අඤ්ඤමඤ්ඤසංසිලෙසෙ විඤ්ඤාතන්ති වුත්තං හොති, ගන්ධරසඵොට්ඨබ්බායතනානමෙතං අධිවචනං.

විඤ්ඤාතන්ති මනසා විඤ්ඤාතං, සෙසානං සත්තන්නං ආයතනානමෙතං අධිවචනං ධම්මාරම්මණස්ස වා. ඉධ පන සක්කායපරියාපන්නමෙව ලබ්භති. විත්ථාරො පනෙත්ථ දිට්ඨවාරෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

දිට්ඨසුත්තවාරාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එකත්තවාරාදිවණ්ණනා

6. එවං සබ්බං සක්කායභෙදං දිට්ඨාදීහි චතූහි දස්සෙත්වා ඉදානි තමෙව සමාපන්නකවාරෙන ච අසමාපන්නකවාරෙන ච ද්විධා දස්සෙන්තො **එකත්තං නානත්තන්ති**ආදිමාහ.

එකත්තන්ති ඉමිනා හි සමාපන්නකවාරං දස්සෙති. **නානත්තන්ති** ඉමිනා අසමාපන්නකවාරං. තෙසං අයං වචනත්ථො එකභාවො **එකත්තං.** නානාභාවො **නානත්තන්ති**. යොජනා පනෙත්ථ සමාපන්නකවාරං චතූහි ඛන්ධෙහි, අසමාපන්නකවාරඤ්ච පඤ්චහි ඛන්ධෙහි භින්දිත්වා ‘‘රූපං අත්තතො සමනුපස්සතී’’තිආදිනා සාසනනයෙන පථවීවාරාදීසු වුත්තෙන ච අට්ඨකථානයෙන යථානුරූපං වීමංසිත්වා වෙදිතබ්බා. කෙචි පන එකත්තන්ති එකත්තනයං වදන්ති නානත්තන්ති නානත්තනයං. අපරෙ ‘‘එකත්තසඤ්ඤී අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා, නානත්තසඤ්ඤී අත්තා හොතී’’ති එවං දිට්ඨාභිනිවෙසං. තං සබ්බං ඉධ නාධිප්පෙතත්තා අයුත්තමෙව හොති.

එවං සබ්බං සක්කායං ද්විධා දස්සෙත්වා ඉදානි තමෙව එකධා සම්පිණ්ඩෙත්වා දස්සෙන්තො **සබ්බං සබ්බතොති**ආදිමාහ. යොජනානයො පනෙත්ථ සබ්බං අස්සාදෙන්තො සබ්බං තණ්හාමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. ‘‘මයා එතෙ සත්තා නිම්මිතා’’තිආදිනා නයෙන අත්තනා නිම්මිතං මඤ්ඤන්තො සබ්බං මානමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. ‘‘සබ්බං පුබ්බෙකතකම්මහෙතු, සබ්බං ඉස්සරනිම්මානහෙතු, සබ්බං අහෙතුඅපච්චයා, සබ්බං අත්ථි, සබ්බං නත්ථී’’තිආදිනා නයෙන මඤ්ඤන්තො සබ්බං දිට්ඨිමඤ්ඤනාය මඤ්ඤතීති වෙදිතබ්බො. කථං සබ්බස්මිං මඤ්ඤති? ඉධෙකච්චො එවංදිට්ඨිකො හොති ‘‘මහා මෙ අත්තා’’ති. සො සබ්බලොකසන්නිවාසං තස්සොකාසභාවෙන පරිකප්පෙත්වා සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා සබ්බස්මින්ති මඤ්ඤති, අයමස්ස දිට්ඨිමඤ්ඤනා. තස්මිංයෙව පනස්ස අත්තනි සිනෙහං තබ්බත්ථුකඤ්ච මානං උප්පාදයතො තණ්හාමානමඤ්ඤනාපි වෙදිතබ්බා. සෙසං පථවීවාරෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

එවං සබ්බං සක්කායං එකධා දස්සෙත්වා ඉදානි අපරෙනපි නයෙන තං එකධා දස්සෙන්තො **නිබ්බානං නිබ්බානතොති** ආහ. තත්ථ **නිබ්බානන්ති** ‘‘යතො ඛො, භො, අයං අත්තා පඤ්චහි කාමගුණෙහි සමප්පිතො සමඞ්ගිභූතො පරිචාරෙති. එත්තාවතා ඛො, භො, අයං අත්තා පරමදිට්ඨධම්මනිබ්බානං පත්තො හොතී’’තිආදිනා නයෙන පඤ්චධා ආගතං පරමදිට්ඨධම්මනිබ්බානං වෙදිතබ්බං. තත්ථ නිබ්බානං අස්සාදෙන්තො තණ්හාමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. තෙන නිබ්බානෙන ‘‘අහමස්මි නිබ්බානං පත්තො’’ති මානං ජනෙන්තො මානමඤ්ඤනාය මඤ්ඤති. අනිබ්බානංයෙව සමානං තං නිබ්බානතො නිච්චාදිතො ච ගණ්හන්තො දිට්ඨිමඤ්ඤනාය මඤ්ඤතීති වෙදිතබ්බො.

නිබ්බානතො පන අඤ්ඤං අත්තානං ගහෙත්වා සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමස්මිං නිබ්බානෙති මඤ්ඤන්තො නිබ්බානස්මිං මඤ්ඤති, අයමස්ස දිට්ඨිමඤ්ඤනා. තස්මිංයෙව පනස්ස අත්තනි සිනෙහං තබ්බත්ථුකඤ්ච මානං උප්පාදයතො තණ්හාමානමඤ්ඤනාපි වෙදිතබ්බා. එස නයො නිබ්බානතො මඤ්ඤනායපි. තත්‍රපි හි නිබ්බානතො අඤ්ඤං අත්තානං ගහෙත්වා ‘‘ඉදං නිබ්බානං, අයං අත්තා, සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉතො නිබ්බානතො අඤ්ඤො’’ති මඤ්ඤන්තො නිබ්බානතො මඤ්ඤති, අයමස්ස දිට්ඨිමඤ්ඤනා. තස්මිංයෙව පනස්ස අත්තනි සිනෙහං තබ්බත්ථුකඤ්ච මානං උප්පාදයතො තණ්හාමානමඤ්ඤනාපි වෙදිතබ්බා. ‘‘අහො සුඛං මම නිබ්බාන’’න්ති මඤ්ඤන්තො පන නිබ්බානං මෙති මඤ්ඤතීති වෙදිතබ්බො. සෙසං වුත්තනයමෙව. අයං පනෙත්ථ අනුගීති –

යාදිසො එස සක්කායො, තථා නං අවිජානතො;
පුථුජ්ජනස්ස සක්කායෙ, ජායන්ති සබ්බමඤ්ඤනා.

ජෙගුච්ඡො භිදුරො චායං, දුක්ඛො අපරිණායකො;
තං පච්චනීකතො බාලො, ගණ්හං ගණ්හාති මඤ්ඤනං.

සුභතො සුඛතො චෙව, සක්කායං අනුපස්සතො;
සලභස්සෙව අග්ගිම්හි, හොති තණ්හාය මඤ්ඤනා.

නිච්චසඤ්ඤං අධිට්ඨාය, සම්පත්තිං තස්ස පස්සතො;
ගූථාදී විය ගූථස්මිං, හොති මානෙන මඤ්ඤනා.

අත්තා අත්තනියො මෙති, පස්සතො නං අබුද්ධිනො;
ආදාසෙ විය බොන්ධිස්ස, දිට්ඨියා හොති මඤ්ඤනා.

මඤ්ඤනාති ච නාමෙතං, සුඛුමං මාරබන්ධනං;
සිථිලං දුප්පමුඤ්චඤ්ච, යෙන බද්ධො පුථුජ්ජනො.

බහුං විප්ඵන්දමානොපි, සක්කායං නාතිවත්තති;
සමුස්සිතං දළ්හත්ථම්භං, සාව ගද්දූලබන්ධනො.

ස'සො සක්කායමලීනො, ජාතියා ච ජරාය ච;
රොගාදීහි ච දුක්ඛෙහි, නිච්චං හඤ්ඤති බාළ්හසො.

තං වො වදාමි භද්දන්තෙ, සක්කායං අනුපස්සථ;
අසාතතො අසුභතො, භෙදතො ච අනත්තතො.

එසො සභාවො හෙතස්ස, පස්සං එවම්මං බුධො;
පහාය මඤ්ඤනා සබ්බා, සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතීති.

එකත්තවාරාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පුථුජ්ජනවසෙන චතුවීසතිපබ්බා පඨමනයකථා නිට්ඨිතා.

සෙක්ඛවාරදුතියනයවණ්ණනා

7. එවං භගවා පථවීආදීසු වත්ථූසු සබ්බසක්කායධම්මමූලභූතං පුථුජ්ජනස්ස පවත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි තෙස්වෙව වත්ථූසු සෙක්ඛස්ස පවත්තිං දස්සෙන්තො **යොපි සො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සෙක්ඛො**තිආදිමාහ. තත්ථ **යො**ති උද්දෙසවචනං. **සො**ති නිද්දෙසවචනං. **පි**කාරො සම්පිණ්ඩනත්ථො අයම්පි ධම්මො අනියතොතිආදීසු විය. තෙන ච ආරම්මණසභාගෙන පුග්ගලං සම්පිණ්ඩෙති, නො පුග්ගලසභාගෙන, හෙට්ඨතො හි පුග්ගලා දිට්ඨිවිපන්නා, ඉධ දිට්ඨිසම්පන්නා, න තෙසං සභාගතා අත්ථි. ආරම්මණං පන හෙට්ඨා පුග්ගලානම්පි තදෙව, ඉමෙසම්පි තදෙවාති. තෙන වුත්තං ''ආරම්මණසභාගෙන පුග්ගලං සම්පිණ්ඩෙති නො පුග්ගලසභාගෙනා''ති. **යොපි සො**ති ඉමිනා පන සකලෙන වචනෙන ඉදානි වත්තබ්බං සෙක්ඛං දස්සෙතීති වෙදිතබ්බො. **භික්ඛවෙ, භික්ඛූ**ති ඉදං වුත්තනයමෙව.

සෙක්ඛොති කෙනට්ඨෙන සෙක්ඛො? සෙක්ඛධම්මප්පටිලාභතො **සෙක්ඛො.** වුත්තඤ්හෙතං ''කිත්තාවතා නු ඛො, භන්තෙ, සෙක්ඛො හොතීති? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සෙක්ඛාය සම්මාදිට්ඨියා සමන්නාගතො හොති…පෙ…. සෙක්ඛෙන සම්මාසමාධිනා සමන්නාගතො හොති. එත්තාවතා ඛො භික්ඛු, සෙක්ඛො හොතී''ති (සං. නි. 5.13). අපිච සික්ඛතීතිපි සෙක්ඛො. වුත්තඤ්හෙතං ''සික්ඛතීති ඛො භික්ඛු තස්මා සෙක්ඛොති වුච්චති. කිඤ්ච සික්ඛති? අධිසීලම්පි සික්ඛති, අධිචිත්තම්පි සික්ඛති, අධිපඤ්ඤම්පි සික්ඛති, සික්ඛතීති ඛො භික්ඛු තස්මා සෙක්ඛොති වුච්චතී''ති (අ. නි. 3.86).

යොපි කල්‍යාණපුථුජ්ජනො අනුලොමපටිපදාය පරිපූරකාරී සීලසම්පන්නො ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො භොජනෙ මත්තඤ්ඤූ ජාගරියානුයොගමනුයුත්තො පුබ්බරත්තාපරරත්තං බොධිපක්ඛියානං ධම්මානං භාවනානුයොගමනුයුත්තො විහරති – ''අජ්ජ වා ස්වෙ වා අඤ්ඤතරං සාමඤ්ඤඵලං අධිගමිස්සාමී''ති, සොපි වුච්චති සික්ඛතීති සෙක්ඛොති. ඉමස්මිං පනත්ථෙ පටිවෙධප්පත්තොව සෙක්ඛො අධිප්පෙතො, නො පුථුජ්ජනො.

අප්පත්තං මානසං එතෙනාති **අප්පත්තමානසො. මානස**න්ති රාගොපි චිත්තම්පි අරහත්තම්පි. ''අන්තලික්ඛචරො පාසො, ය්වායං චරති මානසො''ති (මහාව. 33; සං. නි. 1.151) එත්ථ හි රාගො මානසං. ''චිත්තං මනො මානස''න්ති (ධ. ස. 65) එත්ථ චිත්තං. ''අප්පත්තමානසො සෙක්ඛො, කාලං කයිරා ජනෙසුතා''ති (සං. නි. 1.159) එත්ථ අරහත්තං. ඉධාපි අරහත්තමෙව අධිප්පෙතං. තෙන අප්පත්තාරහත්තොති වුත්තං හොති.

අනුත්තරන්ති සෙට්ඨං, අසදිසන්ති අත්ථො. චතූහි යොගෙහි ඛෙමං අනනුයුත්තන්ති **යොගක්ඛෙමං,** අරහත්තමෙව අධිප්පෙතං. **පත්ථයමානො**ති ද්වෙ පත්ථනා තණ්හාපත්ථනා ච, ඡන්දපත්ථනා ච. ''පත්ථයමානස්ස හි පජප්පිතානි, පවෙධිතං වාපි පකප්පිතෙසූ''ති (සු. නි. 908) එත්ථ තණ්හාපත්ථනා.

‘‘ඡින්නං පාපිමතො සොතං, විද්ධස්තං විනළීකතං;
පාමොජ්ජබහුලා හොථ, ඛෙමං පත්තත්ථ භික්ඛවො’’ති. (ම. නි. 1.352) –

එත්ථ කත්තුකම්‍යතා කුසලච්ඡන්දපත්ථනා. අයමෙව ඉධාධිප්පෙතා. තෙන **පත්ථයමානොති** තං යොගක්ඛෙමං පත්තුකාමො අධිගන්තුකාමො තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරොති වෙදිතබ්බො. **විහරතීති** අඤ්ඤං ඉරියාපථදුක්ඛං අඤ්ඤෙන ඉරියාපථෙන විච්ඡින්දිත්වා අපරිපතන්තං කායං හරති. අථ වා ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චාති අධිමුච්චන්තො සද්ධාය විහරතී’’තිආදිනාපි නිද්දෙසනයෙනෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **පථවිං පථවිතො අභිජානාතීති** පථවිං පථවීභාවෙන අභිජානාති, න පුථුජ්ජනො විය සබ්බාකාරවිපරීතාය සඤ්ඤාය සඤ්ජානාති. අපිච ඛො අභිවිසිට්ඨෙන ඤාණෙන ජානාති, එවං පථවීති එතං පථවීභාවං අධිමුච්චන්තො එව නං අනිච්චාතිපි දුක්ඛාතිපි අනත්තාතිපි එවං අභිජානාතීති වුත්තං හොති. එවඤ්ච නං අභිඤ්ඤත්වා පථවිං මා මඤ්ඤීති වුත්තං හොති. මඤ්ඤතීති **මඤ්ඤි.** අයං පන මඤ්ඤී ච න මඤ්ඤී ච න වත්තබ්බොති. එතස්මිඤ්හි අත්ථෙ ඉදං පදං නිපාතෙත්වා වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. කො පනෙත්ථ අධිප්පායොති. වුච්චතෙ, පුථුජ්ජනො තාව සබ්බමඤ්ඤනානං අප්පහීනත්තා මඤ්ඤතීති වුත්තො. ඛීණාසවො පහීනත්තා න මඤ්ඤතීති. සෙක්ඛස්ස පන දිට්ඨිමඤ්ඤනා පහීනා, ඉතරා පන තනුභාවං ගතා, තෙන සො මඤ්ඤතීතිපි න වත්තබ්බො පුථුජ්ජනො විය, න මඤ්ඤතීතිපි න වත්තබ්බො ඛීණාසවො වියාති.

පරිඤ්ඤෙය්‍යං තස්සාති තස්ස සෙක්ඛස්ස තං මඤ්ඤනාවත්ථු ඔක්කන්තනියාමත්තා සම්බොධිපරායණත්තා ච තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිඤ්ඤෙය්‍යං, අපරිඤ්ඤෙය්‍යඤ්ච අපරිඤ්ඤාතඤ්ච න හොති පුථුජ්ජනස්ස විය, නොපි පරිඤ්ඤාතං ඛීණාසවස්ස විය. සෙසං සබ්බත්ථ වුත්තනයමෙව.

සෙක්ඛවසෙන දුතියනයකථා නිට්ඨිතා.

ඛීණාසවවාරතතියාදිනයවණ්ණනා

8. එවං පථවීආදීසු වත්ථූසු සෙක්ඛස්ස පවත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි ඛීණාසවස්ස පවත්තිං දස්සෙන්තො **යොපි සො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු අරහ**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **යොපීති** පි-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො. තෙන ඉධ උභයසභාගතාපි ලබ්භතීති දස්සෙති. සෙක්ඛො හි ඛීණාසවෙන අරියපුග්ගලත්තා සභාගො, තෙන පුග්ගලසභාගතා ලබ්භති, ආරම්මණසභාගතා පන වුත්තනයා එව. **අරහන්ති** ආරකකිලෙසො, දූරකිලෙසො පහීනකිලෙසොති අත්ථො. වුත්තඤ්චෙතං භගවතා ‘‘කථඤ්ච , භික්ඛවෙ, භික්ඛු අරහං හොති? ආරකාස්ස හොන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පොනොබ්භවිකා සදරා දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණියා. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු අරහං හොතී’’ති. (ම. නි. 1.434) **ඛීණාසවොති** චත්තාරො ආසවා කාමාසවො…පෙ…. අවිජ්ජාසවො, ඉමෙ චත්තාරො ආසවා අරහතො ඛීණා පහීනා සමුච්ඡින්නා පටිප්පස්සද්ධා, අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා, තෙන වුච්චති ඛීණාසවොති.

වුසිතවාති ගරුසංවාසෙපි අරියමග්ගසංවාසෙපි දසසු අරියවාසෙසුපි වසි පරිවසි වුත්ථො පරිවුත්ථො, සො වුත්ථවාසො චිණ්ණචරණොති **වුසිතවා කතකරණීයොති** පුථුජ්ජනකල්‍යාණකං උපාදාය සත්ත සෙක්ඛා චතූහි මග්ගෙහි කරණීයං කරොන්ති නාම, ඛීණාසවස්ස සබ්බකරණීයානි කතානි පරියොසිතානි, නත්ථි තස්ස උත්තරි කරණීයං දුක්ඛක්ඛයාධිගමායාති කතකරණීයො. වුත්තම්පි හෙතං –

‘‘තස්ස සම්මා විමුත්තස්ස, සන්තචිත්තස්ස භික්ඛුනො;
කතස්ස පටිචයො නත්ථි, කරණීයං න විජ්ජතී’’ති. (ථෙරගා. 642);

ඔහිතභාරොති තයො භාරා ඛන්ධභාරො කිලෙසභාරො අභිසඞ්ඛාරභාරොති, තස්සිමෙ තයො භාරා ඔහිතා ඔරොපිතා නික්ඛිත්තා පාතිතා, තෙන වුච්චති **ඔහිතභාරොති. අනුප්පත්තසදත්ථොති** අනුප්පත්තො සදත්ථං, සකත්ථන්ති වුත්තං හොති. කකාරස්සායං දකාරො කතො, සදත්ථොති ච අරහත්තං වෙදිතබ්බං. තඤ්හි අත්තුපනිබන්ධනට්ඨෙන අත්තානං අවිජහනට්ඨෙන අත්තනො පරමත්ථට්ඨෙන ච අත්තනො අත්ථො සකත්ථොති වුච්චති.

පරික්ඛීණභවසංයොජනොති භවසංයොජනානීති දස සංයොජනානි කාමරාගසංයොජනං පටිඝමානදිට්ඨිවිචිකිච්ඡාසීලබ්බතපරාමාසභවරාගඉස්සාමච්ඡරියසංයොජනං අවිජ්ජාසංයොජනං. ඉමානි හි සත්තෙ භවෙසු සංයොජෙන්ති උපනිබන්ධන්ති, භවං වා භවෙන සංයොජෙන්ති, තස්මා ‘‘භවසංයොජනානී’’ති වුච්චන්ති. ඉමානි භවසංයොජනානි අරහතො පරික්ඛීණානි පහීනානි ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪානි, තෙන වුච්චති ‘‘පරික්ඛීණභවසංයොජනො’’ති. **සම්මදඤ්ඤා විමුත්තොති** එත්ථ **සම්මදඤ්ඤාති** සම්මා අඤ්ඤාය. කිං වුත්තං හොති – ඛන්ධානං ඛන්ධට්ඨං, ආයතනානං ආයතනට්ඨං, ධාතූනං ධාතුට්ඨං, දුක්ඛස්ස පීළනට්ඨං, සමුදයස්ස පභවට්ඨං, නිරොධස්ස සන්තට්ඨං, මග්ගස්ස දස්සනට්ඨං, සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චාති එවමාදිං වා භෙදං සම්මා යථාභූතං අඤ්ඤාය ජානිත්වා තීරයිත්වා තුලයිත්වා විභාවෙත්වා විභූතං කත්වාති.

විමුත්තොති ද්වෙ විමුත්තියො චිත්තස්ස ච විමුත්ති නිබ්බානඤ්ච. අරහා සබ්බකිලෙසෙහි විමුත්තචිත්තත්තා චිත්තවිමුත්තියාපි විමුත්තො. නිබ්බානං අධිමුත්තත්තා නිබ්බානෙපි විමුත්තො. තෙන වුච්චති ‘‘සම්මදඤ්ඤා

විමුත්තො''ති. **පරිඤ්ඤාතං තස්සාති** තස්ස අරහතො තං මඤ්ඤනාවත්ථු තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිඤ්ඤාතං. තස්මා සො තං වත්ථුං න මඤ්ඤති, තං වා මඤ්ඤනං න මඤ්ඤතීති වුත්තං හොති, සෙසං වුත්තනයමෙව.

නිබ්බානවාරෙ පන **ඛයා රාගස්සාති**ආදයො තයො වාරා වුත්තා. තෙ පථවීවාරාදීසුපි විත්ථාරෙතබ්බා. අයඤ්ච පරිඤ්ඤාතවාරො නිබ්බානවාරෙපි විත්ථාරෙතබ්බො. විත්ථාරෙන්තෙන ච පරිඤ්ඤාතං තස්සාති සබ්බපදෙහි යොජෙත්වා පුන ඛයා රාගස්ස වීතරාගත්තාති යොජෙතබ්බං. එස නයො ඉතරෙසු. දෙසනා පන එකත්ථ වුත්තං සබ්බත්ථ වුත්තමෙව හොතීති සංඛිත්තා.

ඛයා රාගස්ස වීතරාගත්තාති එත්ථ ච යස්මා බාහිරකො කාමෙසු වීතරාගො, න ඛයා රාගස්ස වීතරාගො. අරහා පන ඛයා යෙව, තස්මා වුත්තං ''ඛයා රාගස්ස වීතරාගත්තා''ති. එස නයො දොසමොහෙසුපි. යථා ච ''පරිඤ්ඤාතං තස්සාති වදාමී''ති වුත්තෙපි පරිඤ්ඤාතත්තා සො තං වත්ථුං තං වා මඤ්ඤනං න මඤ්ඤතීති අත්ථො හොති, එවමිධාපි වීතරාගත්තා සො තං වත්ථුං තං වා මඤ්ඤනං න මඤ්ඤතීති දට්ඨබ්බො.

එත්ථ ච පරිඤ්ඤාතං තස්සාති අයං වාරො මග්ගභාවනාපාරිපූරිදස්සනත්ථං වුත්තො. ඉතරෙ පන ඵලසච්ඡිකිරියාපාරිපූරිදස්සනත්ථන්ති වෙදිතබ්බා. ද්වීහි වා කාරණෙහි අරහා න මඤ්ඤති වත්ථුස්ස ච පරිඤ්ඤාතත්තා අකුසලමූලානඤ්ච සමුච්ඡින්නත්තා. තෙනස්ස පරිඤ්ඤාතවාරෙන වත්ථුනො වත්ථුපරිඤ්ඤං දීපෙති, ඉතරෙහි අකුසලමූලසමුච්ඡෙදන්ති. තත්ථ පච්ඡිමෙසු තීසු වාරෙසු අයං විසෙසො වෙදිතබ්බො, තීසු හි වාරෙසු රාගෙ ආදීනවං දිස්වා දුක්ඛානුපස්සී විහරන්තො අප්පණිහිතවිමොක්ඛෙන විමුත්තො ඛයා රාගස්ස වීතරාගො හොති. දොසෙ ආදීනවං දිස්වා අනිච්චානුපස්සී විහරන්තො අනිමිත්තවිමොක්ඛෙන විමුත්තො ඛයා දොසස්ස වීතදොසො හොති. මොහෙ ආදීනවං දිස්වා අනත්තානුපස්සී විහරන්තො සුඤ්ඤතවිමොක්ඛෙන විමුත්තො ඛයා මොහස්ස වීතමොහො හොතීති.

එවං සන්තෙ න එකො තීහි විමොක්ඛෙහි විමුච්චතීති ද්වෙ වාරා න වත්තබ්බා සියුන්ති චෙ, තං න. කස්මා? අනියමිතත්තා. අනියමෙන හි වුත්තං ''යොපි සො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු අරහ''න්ති. න පන වුත්තං අප්පණිහිතවිමොක්ඛෙන වා විමුත්තො, ඉතරෙන වාති, තස්මා යං අරහතො යුජ්ජති, තං සබ්බං වත්තබ්බමෙවාති.

අවිසෙසෙන වා යො කොචි අරහා සමානෙපි රාගාදික්ඛයෙ විපරිණාමදුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාතත්තා ඛයා රාගස්ස වීතරාගොති වුච්චති, දුක්ඛදුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාතත්තා ඛයා දොසස්ස වීතදොසොති. සඞ්ඛාරදුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාතත්තා ඛයා මොහස්ස වීතමොහොති. ඉට්ඨාරම්මණස්ස වා පරිඤ්ඤාතත්තා ඛයා රාගස්ස වීතරාගො. අනිට්ඨාරම්මණස්ස පරිඤ්ඤාතත්තා ඛයා දොසස්ස වීතදොසො. මජ්ඣත්තාරම්මණස්ස පරිඤ්ඤාතත්තා ඛයා මොහස්ස වීතමොහො. සුඛාය වා වෙදනාය රාගානුසයස්ස සමුච්ඡින්නත්තා ඛයා රාගස්ස වීතරාගො, ඉතරාසු පටිඝමොහානුසයානං සමුච්ඡින්නත්තා වීතදොසො වීතමොහො වාති. තස්මා තං විසෙසං දස්සෙන්තො ආහ ''ඛයා රාගස්ස වීතරාගත්තා… පෙ.… වීතමොහත්තා''ති.

ඛීණාසවවසෙන තතියචතුත්ථපඤ්චමඡට්ඨනයකථා නිට්ඨිතා.

තථාගතවාරසත්තමනයවණ්ණනා

12. එවං පථවීආදීසු වත්ථූසු ඛීණාසවස්ස පවත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි අත්තනො පවත්තිං දස්සෙන්තො **තථාගතොපි, භික්ඛවෙති**ආදිමාහ. තත්ථ **තථාගතොති** අට්ඨහි කාරණෙහි භගවා තථාගතොති වුච්චති – තථා ආගතොති තථාගතො, තථා ගතොති තථාගතො, තථලක්ඛණං ආගතොති තථාගතො, තථධම්මෙ යාථාවතො අභිසම්බුද්ධොති තථාගතො, තථදස්සිතාය තථාගතො, තථාවාදිතාය තථාගතො, තථාකාරිතාය තථාගතො, අභිභවනට්ඨෙන තථාගතොති.

කථං භගවා තථා ආගතොති තථාගතො? යථා සබ්බලොකහිතාය උස්සුක්කමාපන්නා පුරිමකා සම්මාසම්බුද්ධා ආගතා, යථා විපස්සී භගවා ආගතො, යථා සිඛී භගවා, යථා වෙස්සභූ භගවා, යථා කකුසන්ධො භගවා, යථා කොණාගමනො භගවා, යථා කස්සපො භගවා ආගතොති. කිං වුත්තං හොති? යෙන අභිනීහාරෙන එතෙ භගවන්තො ආගතා, තෙනෙව අම්හාකම්පි භගවා ආගතො.

අථ වා යථා විපස්සී භගවා…පෙ.… යථා කස්සපො භගවා දානපාරමිං පූරෙත්වා, සීලනෙක්ඛම්මපඤ්ඤාවීරියඛන්තිසච්චඅධිට්ඨානමෙත්තාඋපෙක්ඛාපාරමිං පූරෙත්වා, ඉමා දස පාරමියො, දස උපපාරමියො, දස පරමත්ථපාරමියොති, සමතිංස පාරමියො පූරෙත්වා, අඞ්ගපරිච්චාගං නයනධනරජ්ජපුත්තදාරපරිච්චාගන්ති ඉමෙ පඤ්ච මහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජිත්වා පුබ්බයොගපුබ්බචරියධම්මක්ඛානඤාතත්ථචරියාදයො පූරෙත්වා, බුද්ධිචරියාය කොටිං පත්වා ආගතො, තථා අම්හාකම්පි භගවා ආගතො.

යථා ච විපස්සී භගවා…පෙ.… යථා කස්සපො භගවා චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ සම්මප්පධානෙ ඉද්ධිපාදෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්ච බලානි සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙත්වා බ්‍රූහෙත්වා ආගතො, තථා

අම්හාකං භගවාපි ආගතොති තථාගතො.

> යථෙව ලොකම්හි විපස්සිආදයො,
> සබ්බඤ්ඤුභාවං මුනයො ඉධාගතා;
> තථා අයං සක්‍යමුනීපි ආගතො,
> තථාගතො වුච්චති තෙන චක්ඛුමාති.

එවං තථා ආගතොති තථාගතො.

කථං තථා ගතොති තථාගතො. යථා සම්පතිජාතො විපස්සී භගවා ගතො…පෙ…. කස්සපො භගවා ගතො. කථඤ්ච සො ගතොති, සො හි සම්පතිජාතොව සමෙහි පාදෙහි පථවියං පතිට්ඨාය උත්තරාභිමුඛො සත්තපදවීතිහාරෙන ගතො. යථාහ – සම්පතිජාතො, ආනන්ද, බොධිසත්තො සමෙහි පාදෙහි පථවියං පතිට්ඨහිත්වා උත්තරාභිමුඛො සත්තපදවීතිහාරෙන ගච්ඡති සෙතම්හි ඡත්තෙ අනුධාරීයමානෙ, සබ්බා ච දිසා අනුවිලොකෙති, ආසභිඤ්ච වාචං භාසති ''අග්ගොහමස්මි ලොකස්ස, ජෙට්ඨොහමස්මි ලොකස්ස, සෙට්ඨොහමස්මි ලොකස්ස, අයමන්තිමා ජාති, නත්ථි දානි පුනබ්භවො''ති (ම. නි. 3.207).

තඤ්චස්ස ගමනං තථං අහොසි අවිතථං අනෙකෙසං විසෙසාධිගමානං පුබ්බනිමිත්තභාවෙන. යඤ්හි සො සම්පතිජාතොව සමෙහි පාදෙහි පතිට්ඨහි, ඉදමස්ස චතුරිද්ධිපාදපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං. උත්තරාභිමුඛභාවො පන සබ්බලොකුත්තරභාවස්ස පුබ්බනිමිත්තං. සත්තපදවීතිහාරො සත්තබොජ්ඣඞ්ගරතනපටිලාභස්ස. ''සුවණ්ණදණ්ඩා වීතිපතන්ති චාමරා''ති (සු. නි. 693) එත්ථ වුත්තො චාමරුක්ඛෙපො සබ්බතිත්ථියනිම්මථනස්ස. සෙතච්ඡත්තධාරණං අරහත්තවිමුත්තිවරවිමලසෙතච්ඡත්තපටිලාභස්ස. සබ්බදිසානුවිලොකනං සබ්බඤ්ඤුතානාවරණඤාණපටිලාභස්ස. ආසභිවාචාභාසනං අප්පටිවත්තියවරධම්මචක්කප්පවත්තනස්ස පුබ්බනිමිත්තං. තථා අයං භගවාපි ගතො. තඤ්චස්ස ගමනං තථං අහොසි අවිතථං තෙසඤ්ඤෙව විසෙසාධිගමානං පුබ්බනිමිත්තභාවෙන. තෙනාහු පොරාණා –

> ''මුහුත්තජාතොව ගවම්පතී යථා,
> සමෙහි පාදෙහි ඵුසී වසුන්ධරං;
> සො වික්කමී සත්ත පදානි ගොතමො,
> සෙතඤ්ච ඡත්තං අනුධාරයුං මරූ.
>
> ගන්ත්වාන සො සත්ත පදානි ගොතමො,
> දිසා විලොකෙසි සමා සමන්තතො;
> අට්ඨඞ්ගුපෙතං ගිරමබ්භුදීරයී,
> සීහො යථා පබ්බතමුද්ධනිට්ඨිතො''ති. –

එවං තථා ගතොති තථාගතො.

අථ වා යථා විපස්සී භගවා…පෙ…. යථා කස්සපො භගවා, අයම්පි භගවා තථෙව නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දං පහාය ගතො. අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදං, ආලොකසඤ්ඤාය ථිනමිද්ධං, අවික්ඛෙපෙන උද්ධච්චකුක්කුච්චං, ධම්මවවත්ථානෙන විචිකිච්ඡං පහාය, ඤාණෙන අවිජ්ජං පදාලෙත්වා, පාමොජ්ජෙන අරතිං විනොදෙත්වා, පඨමජ්ඣානෙන නීවරණකවාටං උග්ඝාටෙත්වා, දුතියජ්ඣානෙන විතක්කවිචාරධූමං වූපසමෙත්වා, තතියජ්ඣානෙන පීතිං විරාජෙත්වා, චතුත්ථජ්ඣානෙන සුඛදුක්ඛං පහාය, ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියා රූපසඤ්ඤාපටිඝසඤ්ඤානානත්තසඤ්ඤායො සමතික්කමිත්වා, විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියා ආකාසානඤ්චායතනසඤ්ඤං, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියා විඤ්ඤාණඤ්චායතනසඤ්ඤං, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤං සමතික්කමිත්වා ගතො.

අනිච්චානුපස්සනාය නිච්චසඤ්ඤං පහාය, දුක්ඛානුපස්සනාය සුඛසඤ්ඤං, අනත්තානුපස්සනාය අත්තසඤ්ඤං, නිබ්බිදානුපස්සනාය නන්දිං, විරාගානුපස්සනාය රාගං, නිරොධානුපස්සනාය සමුදයං, පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය ආදානං, ඛයානුපස්සනාය ඝනසඤ්ඤං, වයානුපස්සනාය ආයූහනං, විපරිණාමානුපස්සනාය ධුවසඤ්ඤං, අනිමිත්තානුපස්සනාය නිමිත්තං, අප්පණිහිතානුපස්සනාය පණිධිං, සුඤ්ඤතානුපස්සනාය අභිනිවෙසං, අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය සාරාදානාභිනිවෙසං, යථාභූතඤාණදස්සනෙන සම්මොහාභිනිවෙසං, ආදීනවානුපස්සනාය ආලයාභිනිවෙසං, පටිසඞ්ඛානුපස්සනාය අප්පටිසඞ්ඛං, විවට්ටානුපස්සනාය සංයොගාභිනිවෙසං, සොතාපත්තිමග්ගෙන දිට්ඨෙකට්ඨෙ කිලෙසෙ භඤ්ජිත්වා, සකදාගාමිමග්ගෙන ඔළාරිකෙ කිලෙසෙ පහාය, අනාගාමිමග්ගෙන අණුසහගතෙ කිලෙසෙ සමුග්ඝාටෙත්වා, අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ සමුච්ඡින්දිත්වා ගතො. එවම්පි තථා ගතොති තථාගතො.

කථං තථලක්ඛණං ආගතොති තථාගතො. පථවීධාතුයා කක්ඛළත්තලක්ඛණං තථං අවිතථං. ආපොධාතුයා පග්ඝරණලක්ඛණං. තෙජොධාතුයා උණ්හත්තලක්ඛණං. වායොධාතුයා විත්ථම්භනලක්ඛණං. ආකාසධාතුයා අසම්ඵුට්ඨලක්ඛණං . විඤ්ඤාණධාතුයා විජානනලක්ඛණං.

රූපස්ස රුප්පනලක්ඛණං. වෙදනාය වෙදයිතලක්ඛණං. සඤ්ඤාය සඤ්ජානනලක්ඛණං. සඞ්ඛාරානං අභිසඞ්ඛරණලක්ඛණං. විඤ්ඤාණස්ස විජානනලක්ඛණං.

විතක්කස්ස අභිනිරොපනලක්ඛණං. විචාරස්ස අනුමජ්ජනලක්ඛණං. පීතියා ඵරණලක්ඛණං. සුඛස්ස සාතලක්ඛණං. චිත්තෙකග්ගතාය අවික්ඛෙපලක්ඛණං. ඵස්සස්ස ඵුසනලක්ඛණං.

සද්ධින්ද්‍රියස්ස අධිමොක්ඛලක්ඛණං. වීරියින්ද්‍රියස්ස පග්ගහණලක්ඛණං. සතින්ද්‍රියස්ස උපට්ඨානලක්ඛණං. සමාධින්ද්‍රියස්ස අවික්ඛෙපලක්ඛණං. පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස පජානනලක්ඛණං.

සද්ධාබලස්ස අස්සද්ධියෙ අකම්පියලක්ඛණං. වීරියබලස්ස කොසජ්ජෙ. සතිබලස්ස මුට්ඨස්සච්චෙ. සමාධිබලස්ස උද්ධච්චෙ. පඤ්ඤාබලස්ස අවිජ්ජාය අකම්පියලක්ඛණං.

සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උපට්ඨානලක්ඛණං. ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස පවිචයලක්ඛණං. වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස පග්ගහණලක්ඛණං. පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස ඵරණලක්ඛණං. පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උපසමලක්ඛණං. සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස අවික්ඛෙපලක්ඛණං. උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස පටිසඞ්ඛානලක්ඛණං.

සම්මාදිට්ඨියා දස්සනලක්ඛණං. සම්මාසඞ්කප්පස්ස අභිනිරොපනලක්ඛණං. සම්මාවාචාය පරිග්ගාහලක්ඛණං. සම්මාකම්මන්තස්ස සමුට්ඨානලක්ඛණං. සම්මාආජීවස්ස වොදානලක්ඛණං. සම්මාවායාමස්ස පග්ගහණලක්ඛණං. සම්මාසතියා උපට්ඨානලක්ඛණං. සම්මාසමාධිස්ස අවික්ඛෙපලක්ඛණං.

අවිජ්ජාය අඤ්ඤාණලක්ඛණං. සඞ්ඛාරානං චෙතනාලක්ඛණං. විඤ්ඤාණස්ස විජානනලක්ඛණං. නාමස්ස නමනලක්ඛණං. රූපස්ස රුප්පනලක්ඛණං. සළායතනස්ස ආයතනලක්ඛණං. ඵස්සස්ස ඵුසනලක්ඛණං. වෙදනාය වෙදයිතලක්ඛණං. තණ්හාය හෙතුලක්ඛණං. උපාදානස්ස ගහණලක්ඛණං. භවස්ස ආයූහනලක්ඛණං. ජාතියා නිබ්බත්තිලක්ඛණං. ජරාය ජීරණලක්ඛණං. මරණස්ස චුතිලක්ඛණං.

ධාතූනං සුඤ්ඤතාලක්ඛණං. ආයතනානං ආයතනලක්ඛණං. සතිපට්ඨානානං උපට්ඨානලක්ඛණං. සම්මප්පධානානං පදහනලක්ඛණං. ඉද්ධිපාදානං ඉජ්ඣනලක්ඛණං. ඉන්ද්‍රියානං අධිපතිලක්ඛණං. බලානං අකම්පියලක්ඛණං. බොජ්ඣඞ්ගානං නිය්‍යානලක්ඛණං. මග්ගස්ස හෙතුලක්ඛණං.

සච්චානං තථලක්ඛණං. සමථස්ස අවික්ඛෙපලක්ඛණං. විපස්සනාය අනුපස්සනාලක්ඛණං. සමථවිපස්සනානං එකරසලක්ඛණං. යුගනන්ධානං අනතිවත්තනලක්ඛණං.

සීලවිසුද්ධියා සංවරලක්ඛණං. චිත්තවිසුද්ධියා අවික්ඛෙපලක්ඛණං. දිට්ඨිවිසුද්ධියා දස්සනලක්ඛණං.

ඛයෙඤාණස්ස සමුච්ඡෙදලක්ඛණං. අනුප්පාදෙ ඤාණස්ස පස්සද්ධිලක්ඛණං. ඡන්දස්ස මූලලක්ඛණං. මනසිකාරස්ස සමුට්ඨානලක්ඛණං. ඵස්සස්ස සමොධානලක්ඛණං. වෙදනාය සමොසරණලක්ඛණං. සමාධිස්ස පමුඛලක්ඛණං. සතියා ආධිපතෙය්‍යලක්ඛණං. පඤ්ඤාය තතුත්තරිලක්ඛණං. විමුත්තියා සාරලක්ඛණං. අමතොගධස්ස නිබ්බානස්ස පරියොසානලක්ඛණං තථං අවිතථං. එවං තථලක්ඛණං ඤාණගතියා ආගතො අවිරජ්ඣිත්වා පත්තො අනුප්පත්තොති තථාගතො, එවං තථලක්ඛණං ආගතොති තථාගතො.

කථං තථධම්මෙ යාථාවතො අභිසම්බුද්ධොති තථාගතො? තථධම්මා නාම චත්තාරි අරියසච්චානි. යථාහ ‘‘චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤථානි. කතමානි චත්තාරි, ඉදං දුක්ඛන්ති, භික්ඛවෙ, තථමෙතං අවිතථමෙතං අනඤ්ඤථමෙත’’න්ති (සං. නි. 5.1050) විත්ථාරො. තානි ච භගවා අභිසම්බුද්ධො, තස්මා තථානං අභිසම්බුද්ධත්තා තථාගතොති වුච්චති. අභිසම්බුද්ධත්ථො හි එත්ථ ගතසද්දො. අපිච ජරාමරණස්ස ජාතිපච්චයසම්භූතසමුදාගතට්ඨො තථො අවිතථො අනඤ්ඤථො...පෙ.... සඞ්ඛාරානං අවිජ්ජාපච්චයසම්භූතසමුදාගතට්ඨො තථො අවිතථො අනඤ්ඤථො. තථා අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරානං පච්චයට්ඨො. සඞ්ඛාරානං විඤ්ඤාණස්ස පච්චයට්ඨො...පෙ.... ජාතියා ජරාමරණස්ස පච්චයට්ඨො තථො අවිතථො අනඤ්ඤථො. තං සබ්බං භගවා අභිසම්බුද්ධො, තස්මාපි තථානං ධම්මානං අභිසම්බුද්ධත්තා තථාගතොති වුච්චති. එවං තථධම්මෙ යාථාවතො අභිසම්බුද්ධොති තථාගතො.

කථං තථදස්සිතාය තථාගතො? භගවා යං සදෙවකෙ ලොකෙ...පෙ.... සදෙවමනුස්සාය අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු අපරිමාණානං සත්තානං චක්ඛුද්වාරෙ ආපාථං ආගච්ඡන්තං රූපාරම්මණං නාම අත්ථි. තං සබ්බාකාරතො ජානාති, පස්සති. එවං ජානතා පස්සතා ච තෙන තං ඉට්ඨානිට්ඨාදිවසෙන වා දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතෙසු ලබ්භමානකපදවසෙන වා ‘‘කතමං තං රූපං රූපායතනං, යං රූපං චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය වණ්ණනිභා සනිදස්සනං සප්පටිඝං නීලං පීතක’’න්ති (ධ. ස. 616) ආදිනා නයෙන අනෙකෙහි නාමෙහි තෙරසහි වාරෙහි ද්වෙපඤ්ඤාසාය නයෙහි විභජ්ජමානං තථමෙව හොති, විතථං නත්ථි. එස නයො සොතද්වාරාදීසුපි ආපාථමාගච්ඡන්තෙසු සද්දාදීසු. වුත්තඤ්චෙතං භගවතා ‘‘යං, භික්ඛවෙ, සදෙවකස්ස ලොකස්ස...පෙ....

සදෙවමනුස්සාය දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පත්තං පරියෙසිතං අනුවිචරිතං මනසා, තමහං ජානාමි, …තමහං අභිඤ්ඤාසිං, තං තථාගතස්ස විදිතං, තං තථාගතො න උපට්ඨාසී''ති (අ. නි. 4.24). එවං තථදස්සිතාය තථාගතො. තත්ථ තථදස්සීඅත්ථෙ තථාගතොති පදසම්භවො වෙදිතබ්බො.

කථං තථාවාදිතාය තථාගතො? යං රත්තිං භගවා බොධිමණ්ඩෙ අපරාජිතපල්ලඞ්කෙ නිසින්නො තිණ්ණං මාරානං මත්ථකං මද්දිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො, යඤ්ච රත්තිං යමකසාලානමන්තරෙ අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි, එත්ථන්තරෙ පඤ්චචත්තාලීසවස්සපරිමාණෙ කාලෙ පඨමබොධියාපි මජ්ඣිමබොධියාපි පච්ඡිමබොධියාපි යං භගවතා භාසිතං සුත්තං ගෙය්‍යං…පෙ…. වෙදල්ලං, තං සබ්බං අත්ථතො ච බ්‍යඤ්ජනතො ච අනුපවජ්ජං අනූනමනධිකං සබ්බාකාරපරිපුණ්ණං රාගමදනිම්මදනං දොසමොහමදනිම්මදනං, නත්ථි තත්ථ වාලග්ගමත්තම්පි පක්ඛලිතං, සබ්බං තං එකමුද්දිකාය ලඤ්ඡිතං විය, එකනාළියා මිතං විය, එකතුලාය තුලිතං විය ච තථමෙව හොති අවිතථං. තෙනාහ – ''යඤ්ච, චුන්ද, රත්තිං තථාගතො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣති, යඤ්ච රත්තිං අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායති, යං එතස්මිං අන්තරෙ භාසති ලපති නිද්දිසති, සබ්බං තං තථෙව හොති නො අඤ්ඤථා. තස්මා තථාගතොති වුච්චතී''ති (අ. නි. 4.23). ගදඅත්ථො හි එත්ථ ගතසද්දො. එවං තථාවාදිතාය තථාගතො. අපිච ආගදනං ආගදො, වචනන්ති අත්ථො. තථො අවිපරීතො ආගදො අස්සාති දකාරස්ස තකාරං කත්වා තථාගතොති එවමෙතස්මිං අත්ථෙ පදසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

කථං තථාකාරිතාය තථාගතො? භගවතො හි වාචාය කායො අනුලොමෙති, කායස්සපි වාචා. තස්මා යථාවාදී තථාකාරී, යථාකාරී තථාවාදී ච හොති. එවංභූතස්ස චස්ස යථා වාචා , කායොපි තථාගතො පවත්තොති අත්ථො. යථා ච කායො, වාචාපි තථා ගතා පවත්තාති තථාගතො. තෙනාහ ''යථාවාදී, භික්ඛවෙ, තථාගතො තථාකාරී, යථාකාරී තථාවාදී. ඉති යථාවාදී තථාකාරී, යථාකාරී තථාවාදී, තස්මා තථාගතොති වුච්චතී''ති (අ. නි. 4.23). එවං තථාකාරිතාය තථාගතො.

කථං අභිභවනට්ඨෙන තථාගතො? උපරි භවග්ගං හෙට්ඨා අවීචිං පරියන්තං කත්වා තිරියං අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු සබ්බසත්තෙ අභිභවති, සීලෙනපි සමාධිනාපි පඤ්ඤායපි විමුත්තියාපි විමුත්තිඤාණදස්සනෙනපි, න තස්ස තුලා වා පමාණං වා අත්ථි, අතුලො අප්පමෙය්‍යො අනුත්තරො රාජරාජා දෙවදෙවො සක්කානං අතිසක්කො බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මා. තෙනාහ ''සදෙවකෙ, භික්ඛවෙ, ලොකෙ…පෙ…. සදෙවමනුස්සාය තථාගතො අභිභූ අනභිභූතො අඤ්ඤදත්ථු දසො වසවත්තී. තස්මා තථාගතොති වුච්චතී''ති.

තත්‍රෙවං පදසිද්ධි වෙදිතබ්බා, අගදො විය අගදො. කො පනෙස? දෙසනාවිලාසමයො චෙව පුඤ්ඤුස්සයො ච. තෙන හෙස මහානුභාවො භිසක්කො දිබ්බාගදෙන සප්පෙ විය සබ්බපරප්පවාදිනො සදෙවකඤ්ච ලොකං අභිභවති, ඉති සබ්බලොකාභිභවනෙ තථො අවිපරීතො දෙසනාවිලාසමයො චෙව පුඤ්ඤුස්සයො ච අගදො අස්සාති දකාරස්ස තකාරං කත්වා තථාගතොති වෙදිතබ්බො. එවං අභිභවනට්ඨෙන තථාගතො.

අපිච තථාය ගතොතිපි තථාගතො, තථං ගතොතිපි තථාගතො. **ගතොති** අවගතො, අතීතො, පත්තො, පටිපන්නොති අත්ථො. තත්ථ සකලං ලොකං තීරණපරිඤ්ඤාය තථාය ගතො අවගතොති තථාගතො. ලොකසමුදයං පහානපරිඤ්ඤාය තථාය ගතො අතීතොති තථාගතො. ලොකනිරොධං සච්ඡිකිරියාය තථාය ගතො පත්තොති තථාගතො. ලොකනිරොධගාමිනිං පටිපදං තථං ගතො පටිපන්නොති තථාගතො. තෙන යං වුත්තං භගවතා ''ලොකො, භික්ඛවෙ, තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො, ලොකස්මා තථාගතො විසංයුත්තො. ලොකසමුදයො, භික්ඛවෙ, තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො, ලොකසමුදයො තථාගතස්ස පහීනො. ලොකනිරොධො, භික්ඛවෙ, තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො, ලොකනිරොධො තථාගතස්ස සච්ඡිකතො. ලොකනිරොධගාමිනී පටිපදා, භික්ඛවෙ, තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධා, ලොකනිරොධගාමිනී පටිපදා තථාගතස්ස භාවිතා. යං, භික්ඛවෙ, සදෙවකස්ස ලොකස්ස…පෙ…. සබ්බං තං තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධං, තස්මා තථාගතොති වුච්චතී''ති (අ. නි. 4.23). තස්ස එවම්පි අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉදම්පි ච තථාගතස්ස තථාගතභාවදීපනෙ මුඛමත්තමෙව. සබ්බාකාරෙන පන තථාගතොව තථාගතස්ස තථාගතභාවං වණ්ණෙය්‍ය.

අරහං සම්මාසම්බුද්ධොති පදද්වයෙ පන ආරකත්තා අරීනං, අරානඤ්ච හතත්තා, පච්චයාදීනං අරහත්තා, පාපකරණෙ රහාභාවාති ඉමෙහි තාව කාරණෙහි **අරහන්ති** වෙදිතබ්බො.

සම්මා සාමඤ්ච සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා පන **සම්මාසම්බුද්ධොති**. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරතො පනෙතං පදද්වයං **විසුද්ධිමග්ගෙ** බුද්ධානුස්සතිවණ්ණනායං පකාසිතං.

පරිඤ්ඤාතන්තං තථාගතස්සාති එත්ථ පන තං මඤ්ඤනාවත්ථු පරිඤ්ඤාතං තථාගතස්සාතිපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. පරිඤ්ඤාතන්තං නාම පරිඤ්ඤාතපාරං පරිඤ්ඤාතාවසානං අනවසෙසතො පරිඤ්ඤාතන්ති වුත්තං හොති. බුද්ධානඤ්හි සාවකෙහි සද්ධිං කිඤ්චාපි තෙන තෙන මග්ගෙන කිලෙසප්පහානෙ විසෙසො නත්ථි, පරිඤ්ඤාය පන අත්ථි. සාවකා හි චතුන්නං ධාතූනං එකදෙසමෙව සම්මසිත්වා නිබ්බානං පාපුණන්ති. බුද්ධානං පන අණුප්පමාණම්පි සඞ්ඛාරගතං ඤාණෙන අදිට්ඨමතුලිතමතීරිතමසච්ඡිකතං නත්ථි.

තථාගතවාරසත්තමනයවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තථාගතවාරඅට්ඨමනයවණ්ණනා

13. **නන්දී දුක්ඛස්ස මූලන්ති**ආදීසු ච **නන්දීති** පුරිමතණ්හා. **දුක්ඛන්ති** පඤ්චක්ඛන්ධා. **මූලන්ති**ආදි. **ඉති විදිත්වාති** තං පුරිමභවනන්දිං ‘‘ඉමස්ස දුක්ඛස්ස මූල’’න්ති එවං ජානිත්වා. **භවාති** කම්මභවතො. **ජාතීති** විපාකක්ඛන්ධා. තෙ හි යස්මා ජායන්ති, තස්මා ‘‘ජාති’’ති වුත්තා. ජාතිසීසෙන වා අයං දෙසනා. එතම්පි ‘‘ඉති විදිත්වා’’ති ඉමිනා යොජෙතබ්බං. අයඤ්හි එත්ථ අත්ථො ‘‘කම්මභවතො උපපත්තිභවො හොතීති එවඤ්ච ජානිත්වා’’ති. **භූතස්සාති** සත්තස්ස. **ජරාමරණන්ති** ජරා ච මරණඤ්ච. ඉදං වුත්තං හොති – තෙන උපපත්තිභවෙන භූතස්ස සත්තස්ස ඛන්ධානං ජරාමරණං හොතීති එවඤ්ච ජානිත්වාති.

එත්තාවතා යං බොධිරුක්ඛමූලෙ අපරාජිතපල්ලඞ්කෙ නිසින්නො සම්මසිත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො, තස්ස පටිච්චසමුප්පාදස්ස පටිවෙධා මඤ්ඤනානං අභාවකාරණං දස්සෙන්තො චතුසඞ්ඛෙපං තිසන්ධිං තියද්ධං වීසතාකාරං තමෙව පටිච්චසමුප්පාදං දස්සෙති.

කථං පන එත්තාවතා එස සබ්බො දස්සිතො හොතීති. එත්ථ හි නන්දීති අයං එකො සඞ්ඛෙපො. දුක්ඛස්සාති වචනතො දුක්ඛං දුතියො, භවා ජාතීති වචනතො භවො තතියො, ජාතිජරාමරණං චතුත්ථො. එවං තාව චත්තාරො සඞ්ඛෙපා වෙදිතබ්බා, කොට්ඨාසාති අත්ථො. තණ්හාදුක්ඛානං පන අන්තරං එකො සන්ධි, දුක්ඛස්ස ච භවස්ස ච අන්තරං දුතියො, භවස්ස ච ජාතියා ච අන්තරං තතියො. එවං චතුන්නං අඞ්ගුලීනං අන්තරසදිසා චතුසඞ්ඛෙපන්තරා තයො සන්ධී වෙදිතබ්බා.

තත්ථ නන්දීති අතීතො අද්ධා, ජාතිජරාමරණං අනාගතො, දුක්ඛඤ්ච භවො ච පච්චුප්පන්නොති එවං තයො අද්ධා වෙදිතබ්බා. අතීතෙ පන පඤ්චසු ආකාරෙසු නන්දීවචනෙන තණ්හා එකා ආගතා, තාය අනාගතාපි අවිජ්ජාසඞ්ඛාරඋපාදානභවා පච්චයලක්ඛණෙන ගහිතාව හොන්ති. ජාතිජරාමරණවචනෙන පන යෙසං ඛන්ධානං තජ්ජාතිජරාමරණං, තෙ වුත්තා යෙවාති කත්වා ආයතිං විඤ්ඤාණනාමරූපසළායතනඵස්සවෙදනා ගහිතාව හොන්ති.

එවමෙතෙ ‘‘පුරිමකම්මභවස්මිං මොහො අවිජ්ජා, ආයූහනා සඞ්ඛාරා, නිකන්ති තණ්හා, උපගමනං උපාදානං, චෙතනා භවො ඉති ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා පුරිමකම්මභවස්මිං ඉධ පටිසන්ධියා පච්චයා. ඉධ පටිසන්ධි විඤ්ඤාණං, ඔක්කන්ති නාමරූපං, පසාදො ආයතනං, ඵුට්ඨො ඵස්සො, වෙදයිතං වෙදනා ඉති ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා ඉධූපපත්තිභවස්මිං පුරෙකතස්ස කම්මස්ස පච්චයා. ඉධ පරිපක්කත්තා ආයතනානං මොහො අවිජ්ජා, ආයූහනා සඞ්ඛාරා, නිකන්ති තණ්හා, උපගමනමුපාදානං, චෙතනා භවො ඉති ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා ඉධ කම්මභවස්මිං ආයතිං පටිසන්ධියා පච්චයා. ආයතිං පටිසන්ධි විඤ්ඤාණං, ඔක්කන්ති නාමරූපං, පසාදො ආයතනං, ඵුට්ඨො ඵස්සො , වෙදයිතං වෙදනා ඉති ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා ආයතිං උපපත්තිභවස්මිං ඉධ කතස්ස කම්මස්ස පච්චයා’’ති එවං නිද්දිට්ඨලක්ඛණා වීසති ආකාරා ඉධ වෙදිතබ්බා. එවං ‘‘නන්දී දුක්ඛස්ස මූලන්ති ඉති විදිත්වා භවා ජාති, භූතස්ස ජරාමරණ’’න්ති එත්තාවතා එස සබ්බොපි චතුසඞ්ඛෙපො තිසන්ධි තියද්ධො වීසතාකාරො පටිච්චසමුප්පාදො දස්සිතො හොතීති වෙදිතබ්බො.

ඉදානි **තස්මා තිහ, භික්ඛවෙ…පෙ…. අභිසම්බුද්ධොති වදාමීති** එත්ථ අපුබ්බපදවණ්ණනං කත්වා පදයොජනාය අත්ථනිගමනං කරිස්සාම. **තස්මා තිහාති** තස්මා ඉච්චෙව වුත්තං හොති. තිකාරහකාරා හි නිපාතා. **සබ්බසොති** අනවසෙසවචනමෙතං. **තණ්හානන්ති** නන්දීති එවං වුත්තානං සබ්බතණ්හානං. **ඛයාති** ලොකුත්තරමග්ගෙන අච්චන්තක්ඛයා. **විරාගාදීනි** ඛයවෙවචනානෙව. යා හි තණ්හා ඛීණා, විරත්තාපි තා භවන්ති නිරුද්ධාපි චත්තාපි පටිනිස්සට්ඨාපි. **ඛයාති** වා චතුමග්ගකිච්චසාධාරණමෙතං. තතො පඨමමග්ගෙන **විරාගා, දුතියෙන නිරොධා,** තතියෙන **චාගා,** චතුත්ථෙන **පටිනිස්සග්ගාති** යොජෙතබ්බං. යාහි වා තණ්හාහි පථවිං පථවිතො සඤ්ජානෙය්‍ය, තාසං ඛයා. යාහි පථවිං මඤ්ඤෙය්‍ය, තාසං විරාගා. යාහි පථවියා මඤ්ඤෙය්‍ය, තාසං නිරොධා. යාහි පථවිතො මඤ්ඤෙය්‍ය, තාසං චාගා. යාහි පථවිං මෙති මඤ්ඤෙය්‍ය, තාසං පටිනිස්සග්ගා. යාහි වා පථවිං මඤ්ඤෙය්‍ය, තාසං ඛයා…පෙ…. යාහි පථවිං අභිනන්දෙය්‍ය, තාසං පටිනිස්සග්ගාති එවමෙත්ථ යොජනා කාතබ්බා, න කිඤ්චි විරුජ්ඣති.

අනුත්තරන්ති උත්තරවිරහිතං සබ්බසෙට්ඨං. **සම්මාසම්බොධින්ති** සම්මා සාමඤ්ච බොධිං. අථ වා පසත්ථං සුන්දරඤ්ච බොධිං. **බොධීති** රුක්ඛොපි මග්ගොපි සබ්බඤ්ඤුතඤාණම්පි නිබ්බානම්පි. ‘‘බොධිරුක්ඛමූලෙ පඨමාභිසම්බුද්ධො’’ති (මහාව. 1; උදා. 1) ච ‘‘අන්තරා ච බොධිං අන්තරා ච ගය’’න්ති (මහාව. 11; ම. නි. 1.285) ච ආගතට්ඨානෙහි රුක්ඛො බොධීති වුච්චති. ‘‘චතූසු මග්ගෙසු ඤාණ’’න්ති (චූළනි. 121) ආගතට්ඨානෙ මග්ගො. ‘‘පප්පොති බොධිං වරභූරිමෙධසො’’ති (දී. නි. 3.217) ආගතට්ඨානෙ සබ්බඤ්ඤුතඤාණං. ‘‘පත්වාන බොධිං අමතං අසඞ්ඛත’’න්ති ආගතට්ඨානෙ නිබ්බානං. ඉධ පන භගවතො අරහත්තමග්ගඤාණං අධිප්පෙතං. අපරෙ සබ්බඤ්ඤුතඤාණන්තිපි වදන්ති.

සාවකානං අරහත්තමග්ගො අනුත්තරා බොධි හොති න හොතීති. න හොති. කස්මා? අසබ්බගුණදායකත්තා. තෙසඤ්හි කස්සචි අරහත්තමග්ගො අරහත්තඵලමෙව දෙති, කස්සචි තිස්සො විජ්ජා, කස්සචි ඡ අභිඤ්ඤා, කස්සචි

චතස්සො පටිසම්භිදා, කස්සචි සාවකපාරමීඤාණං. **පච්චෙකබුද්ධානම්පි** පච්චෙකබොධිඤාණමෙව දෙති. බුද්ධානං පන සබ්බගුණසම්පත්තිං දෙති අභිසෙකො විය රඤ්ඤො සබ්බලොකිස්සරියභාවං. තස්මා අඤ්ඤස්ස කස්සචිපි අනුත්තරා බොධි න හොතීති.

අභිසම්බුද්ධොති අභිඤ්ඤාසි පටිවිජ්ඣි, පත්තො අධිගතොති වුත්තං හොති. **ඉති වදාමීති** ඉති වදාමි ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි, පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමීති. තත්‍රායං යොජනා – තථාගතොපි, භික්ඛවෙ…පෙ.… පථවිං න මඤ්ඤති…පෙ.… පථවිං නාභිනන්දති. තං කිස්ස හෙතු, නන්දී දුක්ඛස්ස මූලං, භවා ජාති, භූතස්ස ජරාමරණන්ති ඉති විදිත්වාති. තත්ථ **ඉති විදිත්වාති ඉති**කාරො කාරණත්ථො. තෙන ඉමස්ස පටිච්චසමුප්පාදස්ස විදිතත්තා පටිවිද්ධත්තාති වුත්තං හොති. කිඤ්ච භියොයා – යස්මා ච එවමිමං පටිච්චසමුප්පාදං විදිත්වා තථාගතස්ස යා නන්දීති වුත්තතණ්හා සබ්බප්පකාරා, සා පහීනා, තාසඤ්ච තථාගතො සබ්බසො තණ්හානං ඛයා…පෙ.… අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො. තස්මා පථවිං න මඤ්ඤති…පෙ.… පථවිං නාභිනන්දතීති වදාමීති එවං අභිසම්බුද්ධත්තා න මඤ්ඤති නාභිනන්දතීති වදාමීති වුත්තං හොති.

අථ වා යස්මා ‘‘නන්දී දුක්ඛස්ස මූල’’න්තිආදිනා නයෙන පටිච්චසමුප්පාදං විදිත්වා සබ්බසො තණ්හා ඛයං ගතා, තස්මා තිහ, භික්ඛවෙ, තථාගතො සබ්බසො තණ්හානං ඛයා…පෙ.… අභිසම්බුද්ධොති වදාමි. සො එවං අභිසම්බුද්ධත්තා පථවිං න මඤ්ඤති…පෙ.… නාභිනන්දතීති. යත්ථ යත්ථ හි යස්මාති අවත්වා තස්මාති වුච්චති, තත්ථ තත්ථ යස්මාති ආනෙත්වා යොජෙතබ්බං, අයං සාසනයුත්ති. එස නයො සබ්බත්ථ.

ඉදමවොච භගවාති ඉදං නිදානාවසානතො පභුති යාව අභිසම්බුද්ධොති වදාමීති සකලසුත්තන්තං භගවා පරෙසං පඤ්ඤාය අලබ්භනෙය්‍යාපතිට්ඨං පරමගම්භීරං සබ්බඤ්ඤුතඤාණං දස්සෙන්තො එකෙන පුථුජ්ජනවාරෙන එකෙන සෙක්ඛවාරෙන චතූහි ඛීණාසවවාරෙහි ද්වීහි තථාගතවාරෙහීති අට්ඨහි මහාවාරෙහි එකමෙකස්මිඤ්ච වාරෙ පථවීආදීහි චතුවීසතියා අන්තරවාරෙහි පටිමණ්ඩෙත්වා ද්වෙභාණවාරපරිමාණාය තන්තියා අවොච.

එවං විචිත්‍රනයදෙසනාවිලාසයුත්තං පනෙතං සුත්තං කරවීකරුදමඤ්ජුනා කණ්ණසුඛෙන පණ්ඩිතජනහදයානං අමතාභිසෙකසදිසෙන බ්‍රහ්මස්සරෙන භාසමානස්සාපි. **න තෙ භික්ඛූ භගවතො භාසිතං අභිනන්දුන්ති** තෙ පඤ්චසතා භික්ඛූ ඉදං භගවතො වචනං නානුමොදිංසු. කස්මා? අඤ්ඤාණකෙන. තෙ කිර ඉමස්ස සුත්තස්ස අත්ථං න ජානිංසු, තස්මා නාභිනන්දිංසු. තෙසඤ්හි තස්මිං සමයෙ එවං විචිත්‍රනයදෙසනාවිලාසයුත්තම්පි එතං සුත්තං ඝනපුථුලෙන දුස්සපට්ටෙන මුඛෙ බන්ධං කත්වා පුරතො ඨපිතමනුඤ්ඤභොජනං විය අහොසි. නනු ච භගවා අත්තනා දෙසිතං ධම්මං පරෙ ඤාපෙතුං කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි පාරමියො පූරෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො. සො කස්මා යථා තෙ න ජානන්ති, තථා දෙසෙසීති. වුත්තමිදං ඉමස්ස සුත්තස්ස නික්ඛෙපවිචාරණායං එව ‘‘මානභඤ්ජනත්ථං සබ්බධම්මමූලපරියායන්ති දෙසනං ආරභී’’ති, තස්මා න යිධ පුන වත්තබ්බමත්ථි, එවං මානභඤ්ජනත්ථං දෙසිතඤ්ච පනෙතං සුත්තං සුත්වා තෙ භික්ඛූ තංයෙව කිර පථවිං දිට්ඨිගතිකොපි සඤ්ජානාති, සෙක්ඛොපි අරහාපි තථාගතොපි සඤ්ජානාති. කින්නාමිදං කථං නාමිදන්ති චින්තෙන්තා පුබ්බෙ මයං භගවතා කථිතං යංකිඤ්චි ඛිප්පමෙව ජානාම, ඉදානි පනිමස්ස මූලපරියායස්ස අන්තං වා කොටිං වා න ජානාම න පස්සාම, අහො බුද්ධා නාම අප්පමෙය්‍යා අතුලාති උද්ධටදාඨා විය සප්පා නිම්මදා හුත්වා බුද්ධුපට්ඨානඤ්ච ධම්මස්සවනඤ්ච සක්කච්චං ආගමංසු.

තෙන ඛො පන සමයෙන භික්ඛූ ධම්මසභායං සන්නිසින්නා ඉමං කථං සමුට්ඨාපෙසුං ‘‘අහො බුද්ධානං ආනුභාවො, තෙ නාම බ්‍රාහ්මණපබ්බජිතා තථා මානමදමත්තා භගවතා මූලපරියායදෙසනාය නිහතමානා කතා’’ති, අයඤ්චරහි තෙසං භික්ඛූනං අන්තරාකථා විප්පකතා. අථ භගවා ගන්ධකුටියා නික්ඛමිත්වා තඞ්ඛණානුරූපෙන පාටිහාරියෙන ධම්මසභායං පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදිත්වා තෙ භික්ඛූ ආහ – ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති. තෙ තමත්ථං භගවතො ආරොචෙසුං. භගවා එතදවොච – ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි අහං ඉමෙ එවං මානපග්ගහිතසිරෙ විචරන්තෙ නිහතමානෙ අකාසි’’න්ති. තතො ඉමිස්සා අට්ඨුප්පත්තියා ඉදං අතීතං ආනෙසි –

භූතපුබ්බං , භික්ඛවෙ, අඤ්ඤතරො දිසාපාමොක්ඛො බ්‍රාහ්මණො බාරාණසියං පටිවසති තිණ්ණං වෙදානං පාරගූ සනිඝණ්ඩුකෙටුභානං සාක්ඛරප්පභෙදානං ඉතිහාසපඤ්චමානං පදකො වෙය්‍යාකරණො ලොකායතමහාපුරිසලක්ඛණෙසු අනවයො, සො පඤ්චමත්තානි මාණවකසතානි මන්තෙ වාචෙති. පණ්ඩිතා මාණවකා බහුඤ්ච ගණ්හන්ති ලහුඤ්ච, සුට්ඨු ච උපධාරෙන්ති, ගහිතඤ්ච තෙසං න විනස්සති. සොපි බ්‍රාහ්මණො ආචරියමුට්ඨිං අකත්වා ඝටෙ උදකං ආසිඤ්චන්තො විය සබ්බම්පි සිප්පං උග්ගණ්හාපෙත්වා තෙ මාණවකෙ එතදවොච ‘‘එත්තකමිදං සිප්පං දිට්ඨධම්මසම්පරායහිත’’න්ති. තෙ මාණවකා – ‘‘යං අම්හාකං ආචරියො ජානාති, මයම්පි තං ජානාම, මයම්පි දානි ආචරියා එවා’’ති මානං උප්පාදෙත්වා තතො පභුති ආචරියෙ අගාරවා නික්ඛිත්තවත්තා විහරිංසු. ආචරියො ඤත්වා ‘‘කරිස්සාමි නෙසං මානනිග්ගහ’’න්ති චින්තෙසි. සො එකදිවසං උපට්ඨානං ආගන්ත්වා වන්දිත්වා නිසින්නෙ තෙ මාණවකෙ ආහ ‘‘තාතා පඤ්හං පුච්ඡිස්සාමි, කච්චිත්ථ සමත්ථා කථෙතු’’න්ති. තෙ ‘‘පුච්ඡථ ආචරිය, පුච්ඡථ ආචරියා’’ති සහසාව ආහංසු, යථා තං සුතමදමත්තා. ආචරියො ආහ –

‘‘කාලො ඝසති භූතානි, සබ්බානෙව සහත්තනා;

යො ච කාලඝසො භූතො, ස භූතපචනිං පචී''ති. (ජා. 1.10.190) –

විස්සජ්ජෙථ තාතා ඉමං පඤ්හන්ති.

තෙ චින්තෙත්වා අජානමානා තුණ්හී අහෙසුං. ආචරියො ආහ ''අලං තාතා ගච්ඡථජ්ජ, ස්වෙ කථෙය්‍යාථා''ති උය්‍යොජෙසි. තෙ දසපි වීසතිපි සම්පිණ්ඩිතා හුත්වා න තස්ස පඤ්හස්ස ආදිං, න අන්තමද්දසංසු. ආගන්ත්වා ආචරියස්ස ආරොචෙසුං ''න ඉමස්ස පඤ්හස්ස අත්ථං ආජානාමා''ති. ආචරියො තෙසං නිග්ගහත්ථාය ඉමං ගාථමභාසි –

''බහූනි නරසීසානි, ලොමසානි බ්‍රහානි ච;
ගීවාසු පටිමුක්කානි, කොචිදෙවෙත්ථ කණ්ණවා''ති. (ජා. 1.10.191) –

ගාථායත්ථො – බහූනි නරානං සීසානි දිස්සන්ති, සබ්බානි ච තානි ලොමසානි සබ්බානි ච මහන්තානි ගීවායමෙව ච ඨපිතානි, න තාලඵලං විය හත්ථෙන ගහිතානි, නත්ථි තෙසං ඉමෙහි ධම්මෙහි නානාකරණං. එත්ථ පන කොචිදෙව කණ්ණවාති අත්තානං සන්ධායාහ. **කණ්ණවාති** පඤ්ඤවා. කණ්ණච්ඡිද්දං පන න කස්සචි නත්ථි, තං සුත්වා තෙ මාණවකා මඞ්කුභූතා පත්තක්ඛන්ධා අධොමුඛා අඞ්ගුලියා භූමිං විලිඛන්තා තුණ්හී අහෙසුං.

අථ නෙසං අහිරිකභාවං පස්සිත්වා ආචරියො ''උග්ගණ්හථ තාතා පඤ්හ''න්ති පඤ්හං විස්සජ්ජෙසි. **කාලොති** පුරෙභත්තකාලොපි පච්ඡාභත්තකාලොපීති එවමාදි. **භූතානීති** සත්තාධිවචනමෙතං. කාලො හි භූතානං න චම්මමංසාදීනි ඛාදති, අපිච ඛො නෙසං ආයුවණ්ණබලානි ඛෙපෙන්තො යොබ්බඤ්ඤං මද්දන්තො ආරොග්‍යං විනාසෙන්තො **ඝසති** ඛාදතීති වුච්චති. **සබ්බානෙව සහත්තනාති** එවං ඝසන්තො ච න කිඤ්චි වජ්ජෙති, සබ්බානෙව ඝසති. න කෙවලඤ්ච භූතානියෙව, අපිච ඛො සහත්තනා අත්තානම්පි ඝසති. පුරෙභත්තකාලො හි පච්ඡාභත්තකාලං න පාපුණාති. එස නයො පච්ඡාභත්තකාලාදීසු. **යො ච කාලඝසො භූතොති** ඛීණාසවස්සෙතං අධිවචනං. සො හි ආයතිං පටිසන්ධිකාලං ඛෙපෙත්වා ඛාදිත්වා ඨිතත්තා ''කාලඝසො''ති වුච්චති. **ස භූතපචනිං පචීති** සො යායං තණ්හා අපායෙසු භූතෙ පචති, තං ඤාණග්ගිනා පචි දය්හි භස්මමකාසි, තෙන ''භූතපචනිං පචී''ති වුච්චති. ''පජනි''න්තිපි පාඨො. ජනිකං නිබ්බත්තිකන්ති අත්ථො.

අථ තෙ මාණවකා දීපසහස්සාලොකෙන විය රත්තිං සමවිසමං ආචරියස්ස විස්සජ්ජනෙන පඤ්හස්ස අත්ථං පාකටං දිස්වා ''ඉදානි මයං යාවජීවං ගුරුවාසං වසිස්සාම, මහන්තා එතෙ ආචරියා නාම, මයඤ්හි බහුස්සුතමානං උප්පාදෙත්වා චතුප්පදිකගාථායපි අත්ථං න ජානාමා''ති නිහතමානා පුබ්බසදිසමෙව ආචරියස්ස වත්තපටිපත්තිං කත්වා සග්ගපරායණා අහෙසුං.

අහං ඛො, භික්ඛවෙ, තෙන සමයෙන තෙසං ආචරියො අහොසිං, ඉමෙ භික්ඛූ මාණවකා. එවං පුබ්බෙපාහං ඉමෙ එවං මානපග්ගහිතසිරෙ විචරන්තෙ නිහතමානෙ අකාසින්ති.

ඉමඤ්ච ජාතකං සුත්වා තෙ භික්ඛූ පුබ්බෙපි මයං මානෙනෙව උපහතාති භියොසොමත්තාය නිහතමානා හුත්වා අත්තනො උපකාරකකම්මට්ඨානපරායණා අහෙසුං.

තතො භගවා එකං සමයං ජනපදචාරිකං චරන්තො වෙසාලිං පත්වා ගොතමකෙ චෙතියෙ විහරන්තො ඉමෙසං පඤ්චසතානං භික්ඛූනං ඤාණපරිපාකං විදිත්වා ඉමං ගොතමකසුත්තං කථෙසි –

''අභිඤ්ඤායාහං, භික්ඛවෙ, ධම්මං දෙසෙමි නො අනභිඤ්ඤාය, සනිදානාහං...පෙ.... සප්පාටිහාරියාහං, භික්ඛවෙ, ධම්මං දෙසෙමි නො අප්පාටිහාරියං. තස්ස මය්හං, භික්ඛවෙ, අභිඤ්ඤාය ධම්මං දෙසයතො...පෙ.... නො අප්පාටිහාරියං. කරණීයො ඔවාදො, කරණීයා අනුසාසනී. අලඤ්ච පන වො, භික්ඛවෙ, තුට්ඨියා අලං අත්තමනතාය අලං සොමනස්සාය. සම්මාසම්බුද්ධො භගවා, ස්වාක්ඛාතො ධම්මො, සුප්පටිපන්නො සඞ්ඝොති. ඉදමවොච භගවා, ඉමස්මිඤ්ච පන වෙය්‍යාකරණස්මිං භඤ්ඤමානෙ දසසහස්සිලොකධාතු අකම්පිත්ථා''ති (අ. නි. 3.126).

ඉදඤ්ච සුත්තං සුත්වා තෙ පඤ්චසතා භික්ඛූ තස්මිංයෙවාසනෙ සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිංසු, එවායං දෙසනා එතස්මිං ඨානෙ නිට්ඨමගමාසීති.

තථාගතවාරඅට්ඨමනයවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මූලපරියායසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සබ්බාසවසුත්තවණ්ණනා

14. **එවං මෙ සුතං…පෙ…. සාවත්ථියන්ති** සබ්බාසවසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා – **සාවත්ථීති** සවත්ථස්ස ඉසිනො නිවාසට්ඨානභූතා නගරී, යථා කාකන්දී මාකන්දී කොසම්බීති එවං තාව අක්ඛරචින්තකා. අට්ඨකථාචරියා පන භණන්ති ‘‘යංකිඤ්චි මනුස්සානං උපභොගපරිභොගං සබ්බමෙත්ථ අත්ථීති සාවත්ථි. සත්ථසමායොගෙ ච කිං භණ්ඩමත්ථීති පුච්ඡිතෙ සබ්බමත්ථී’’ති වචනමුපාදාය සාවත්ථි.

‘‘සබ්බදා සබ්බූපකරණං, සාවත්ථියං සමොහිතං;
තස්මා සබ්බමුපාදාය, සාවත්ථීති පවුච්චති.

කොසලානං පුරං රම්මං, දස්සනෙය්‍යං මනොරමං;
දසහි සද්දෙහි අවිවිත්තං, අන්නපානසමායුතං.

වුද්ධිං වෙපුල්ලතං පත්තං, ඉද්ධං ඵීතං මනොරමං;
අළකමන්දාව දෙවානං, සාවත්ථිපුරමුත්තම’’න්ති.

තස්සං **සාවත්ථියං. ජෙතවනෙති** එත්ථ අත්තනො පච්චත්ථිකජනං ජිනාතීති ජෙතො, රඤ්ඤා වා අත්තනො පච්චත්ථිකජනෙ ජිතෙ ජාතොති ජෙතො, මඞ්ගලකම්‍යතාය වා තස්ස එවංනාමමෙව කතන්ති ජෙතො, ජෙතස්ස වනං ජෙතවනං. තඤ්හි ජෙතෙන රාජකුමාරෙන රොපිතං සංවද්ධිතං පරිපාලිතං, සො ච තස්ස සාමී අහොසි. තස්මා ජෙතවනන්ති වුච්චති, තස්මිං **ජෙතවනෙ. අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙති** එත්ථ සුදත්තො නාම සො ගහපති මාතාපිතූහි කතනාමවසෙන. සබ්බකාමසමිද්ධිතාය පන විගතමලමච්ඡෙරතාය කරුණාදිගුණසමඞ්ගිතාය ච නිච්චකාලං අනාථානං පිණ්ඩමදාසි, තෙන අනාථපිණ්ඩිකොති සඞ්ඛං ගතො. ආරමන්ති එත්ථ පාණිනො විසෙසෙන වා පබ්බජිතාති ආරාමො, තස්ස පුප්ඵඵලාදිසොභාය නාතිදූරනච්චාසන්නතාදිපඤ්චවිධසෙනාසනඞ්ගසම්පත්තියා ච තතො තතො ආගම්ම රමන්ති අභිරමන්ති අනුක්කණ්ඨිතා හුත්වා නිවසන්තීති අත්ථො. වුත්තප්පකාරාය වා සම්පත්තියා තත්ථ තත්ථ ගතෙපි අත්තනො අබ්භන්තරංයෙව ආනෙත්වා රමෙතීති ආරාමො. සො හි අනාථපිණ්ඩිකෙන ගහපතිනා ජෙතස්ස රාජකුමාරස්ස හත්ථතො අට්ඨාරසහි හිරඤ්ඤකොටීහි කොටිසන්ථරෙන කිණිත්වා අට්ඨාරසහි හිරඤ්ඤකොටීහි සෙනාසනානි කාරාපෙත්වා අට්ඨාරසහි හිරඤ්ඤකොටීහි විහාරමහං නිට්ඨාපෙත්වා එවං චතුපඤ්ඤාසහිරඤ්ඤකොටිපරිච්චාගෙන බුද්ධප්පමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස නිය්‍යාදිතො. තස්මා ‘‘අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමො’’ති වුච්චති. තස්මිං **අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ**.

එත්ථ ච ‘‘ජෙතවනෙ’’ති වචනං පුරිමසාමිපරිකිත්තනං. ‘‘අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ’’ති පච්ඡිමසාමිපරිකිත්තනං. කිමෙතෙසං පරිකිත්තනෙ පයොජනන්ති. පුඤ්ඤකාමානං දිට්ඨානුගතිආපජ්ජනං. තත්‍ර හි ද්වාරකොට්ඨකපාසාදමාපනෙ භූමිවික්කයලද්ධා අට්ඨාරස හිරඤ්ඤකොටියො අනෙකකොටිඅග්ඝනකා රුක්ඛා ච ජෙතස්ස පරිච්චාගො, චතුපඤ්ඤාස කොටියො අනාථපිණ්ඩිකස්ස. ඉති තෙසං පරිකිත්තනෙන එවං පුඤ්ඤකාමා පුඤ්ඤානි කරොන්තීති දස්සෙන්තො ආයස්මා ආනන්දො අඤ්ඤෙපි පුඤ්ඤකාමෙ තෙසං දිට්ඨානුගතිආපජ්ජනෙ නියොජෙති.

සබ්බාසවසංවරපරියායං වො, භික්ඛවෙති කස්මා ඉදං සුත්තමභාසි? තෙසං භික්ඛූනං උපක්කිලෙසවිසොධනං ආදිං කත්වා ආසවක්ඛයාය පටිපත්තිදස්සනත්ථං. තත්ථ **සබ්බාසවසංවරපරියායන්ති** සබ්බෙසං ආසවානං සංවරකාරණං සංවරභූතං කාරණං, යෙන කාරණෙන තෙ සංවරිතා පිදහිතා හුත්වා අනුප්පාදනිරොධසඞ්ඛාතං ඛයං ගච්ඡන්ති පහීයන්ති නප්පවත්තන්ති, තං කාරණන්ති අත්ථො. තත්ථ ආසවන්තීති **ආසවා,** චක්ඛුතොපි…පෙ…. මනතොපි සන්දන්ති පවත්තන්තීති වුත්තං හොති. ධම්මතො යාව ගොත්‍රභුං ඔකාසතො යාව භවග්ගං සවන්තීති වා ආසවා, එතෙ ධම්මෙ එතඤ්ච ඔකාසං අන්තො කරිත්වා පවත්තන්තීති අත්ථො. අන්තොකරණත්ථො හි අයං ආකාරො. චිරපාරිවාසියට්ඨෙන මදිරාදයො ආසවා, ආසවා වියාතිපි ආසවා. ලොකස්මිඤ්හි චිරපාරිවාසිකා මදිරාදයො ආසවාති වුච්චන්ති. යදි ච චිරපාරිවාසියට්ඨෙන ආසවා, එතෙයෙව භවිතුමරහන්ති. වුත්තඤ්හෙතං ‘‘පුරිමා, භික්ඛවෙ, කොටි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජාය, ඉතො පුබ්බෙ අවිජ්ජා නාහොසී’’තිආදි (අ. නි. 10.61). ආයතං වා සංසාරදුක්ඛං සවන්ති පසවන්තීතිපි ආසවා. පුරිමානි චෙත්ථ නිබ්බචනානි යත්ථ කිලෙසා ආසවාති ආගච්ඡන්ති, තත්ථ යුජ්ජන්ති, පච්ඡිමං කම්මෙපි. න කෙවලඤ්ච කම්මකිලෙසායෙව ආසවා, අපිච ඛො නානප්පකාරකා උපද්දවාපි. සුත්තෙසු හි ‘‘නාහං, චුන්ද, දිට්ඨධම්මිකානංයෙව ආසවානං සංවරාය ධම්මං දෙසෙමී’’ති (දී. නි. 3.182) එත්ථ විවාදමූලභූතා කිලෙසා ආසවාති ආගතා.

‘‘යෙන දෙවූපපත්‍යස්ස, ගන්ධබ්බො වා විහඞ්ගමො;
යක්ඛත්තං යෙන ගච්ඡෙය්‍යං, මනුස්සත්තඤ්ච අබ්බජෙ;
තෙ මය්හං ආසවා ඛීණා, විද්ධස්තා විනළීකතා’’ති. (අ. නි. 4.36); –

එත්ථ තෙභූමකඤ්ච කම්මං අවසෙසා ච අකුසලා ධම්මා. ‘‘දිට්ඨධම්මිකානං ආසවානං සංවරාය සම්පරායිකානං ආසවානං පටිඝාතාය’’ති (පාරා. 39) එත්ථ පරූපවාදවිප්පටිසාරවධබන්ධාදයො චෙව අපායදුක්ඛභූතා ච නානප්පකාරා උපද්දවා. තෙ පනෙතෙ ආසවා යත්ථ යථා ආගතා, තත්ථ තථා වෙදිතබ්බා.

එතෙ හි විනයෙ තාව ‘‘දිට්ඨධම්මිකානං ආසවානං සංවරාය, සම්පරායිකානං ආසවානං පටිඝාතාය’’ති ද්වෙධා ආගතා. සළායතනෙ ‘‘තයොමෙ ආවුසො ආසවා, කාමාසවො භවාසවො අවිජ්ජාසවො’’ති (අ. නි. 6.63) තිධා ආගතා.

අඤ්ඤෙසු ච සුත්තන්තෙසු අභිධම්මෙ ච තෙයෙව දිට්ඨාසවෙන සහ චතුධා ආගතා. නිබ්බෙධිකපරියායෙ – ‘‘අත්ථි, භික්ඛවෙ, ආසවා නිරයගාමිනියා, අත්ථි ආසවා තිරච්ඡානයොනිගාමිනියා, අත්ථි ආසවා පෙත්තිවිසයගාමිනියා, අත්ථි ආසවා මනුස්සලොකගාමිනියා, අත්ථි ආසවා දෙවලොකගාමිනියා’’ති (අ. නි. 6.63) පඤ්චධා ආගතා. ඡක්කනිපාතෙ – ‘‘අත්ථි, භික්ඛවෙ, ආසවා සංවරා පහාතබ්බා’’තිආදිනා නයෙන ඡධා ආගතා. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ තෙයෙව දස්සනාපහාතබ්බෙහි සද්ධිං සත්තධා ආගතාති. අයං තාව ආසවපදෙ වචනත්ථො චෙව පභෙදො ච.

සංවරපදෙ පන සංවරයතීති **සංවරො,** පිදහති නිවාරෙති පවත්තිතුං න දෙතීති අත්ථො. තථා හි ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, දිවා පටිසල්ලීයන්තෙන ද්වාරං සංවරිත්වා පටිසල්ලීයිතු’’න්ති (පාරා. 77), ‘‘සොතානං සංවරංබ්‍රූමි, පඤ්ඤායෙතෙ පිධීයරෙ’’ති (සු. නි. 1041) ච ආදීසු පිධානට්ඨෙන සංවරමාහ. ස්වායං සංවරො පඤ්චවිධො හොති සීලසංවරො සතිඤාණ ඛන්ති වීරියසංවරොති. තත්ථ ‘‘ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරෙන උපෙතො’’ති (විභ. 511) අයං සීලසංවරො. පාතිමොක්ඛසීලඤ්හි එත්ථ සංවරොති වුත්තං. ‘‘චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරමාපජ්ජතී’’තිආදීසු (දී. නි. 1.213) සතිසංවරො. සති හෙත්ථ සංවරොති වුත්තා. ‘‘සොතානං සංවරං බ්‍රූමි, පඤ්ඤායෙතෙ පිධීයරෙ’’ති අයං ඤාණසංවරො. ඤාණඤ්හෙත්ථ පිධීයරෙති ඉමිනා පිධානට්ඨෙන සංවරොති වුත්තං. ‘‘ඛමො හොති සීතස්ස…පෙ…, උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙතී’’තිආදිනා (ම. නි. 1.24-26) පන නයෙන ඉධෙව ඛන්තිවීරියසංවරා ආගතා. තෙසඤ්ච ‘‘සබ්බාසවසංවරපරියාය’’න්ති ඉමිනා උද්දෙසෙන සඞ්ගහිතත්තා සංවරභාවො වෙදිතබ්බො.

අපිච පඤ්චවිධොපි අයං සංවරො ඉධ ආගතොයෙව, තත්ථ ඛන්තිවීරියසංවරා තාව වුත්තායෙව. ‘‘සො තඤ්ච අනාසනං තඤ්ච අගොචර’’න්ති (ම. නි. 1.25) අයං පනෙත්ථ සීලසංවරො. ‘‘පටිසඞ්ඛා යොනිසො චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරසංවුතො’’ති (ම. නි. 1.22) අයං සතිසංවරො. සබ්බත්ථ පටිසඞ්ඛා ඤාණසංවරො. අග්ගහිතග්ගහණෙන පන දස්සනං පටිසෙවනා භාවනා ච ඤාණසංවරො. පරියායන්ති එතෙන ධම්මාති පරියායො, උප්පත්තිං නිරොධං වා ගච්ඡන්තීති වුත්තං හොති. එත්තාවතා ‘‘සබ්බාසවසංවරපරියාය’’න්ති එත්ථ යං වත්තබ්බං, තං වුත්තං හොති.

15. ඉදානි **ජානතො අහන්ති**ආදීසු **ජානතොති** ජානන්තස්ස. **පස්සතොති** පස්සන්තස්ස. ද්වෙපි පදානි එකත්ථානි, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං. එවං සන්තෙපි ජානතොති ඤාණලක්ඛණං උපාදාය පුග්ගලං නිද්දිසති, ජානනලක්ඛණඤ්හි ඤාණං. පස්සතොති ඤාණප්පභාවං උපාදාය, පස්සනප්පභාවඤ්හි ඤාණං. ඤාණසමඞ්ගී පුග්ගලො චක්ඛුමා විය චක්ඛුනා රූපානි ඤාණෙන විවටෙ ධම්මෙ පස්සති. අපිච යොනිසොමනසිකාරං උප්පාදෙතුං ජානතො, අයොනිසොමනසිකාරො යථා න උප්පජ්ජති, එවං පස්සතොති අයමෙත්ථ සාරො. කෙචි පනාචරියා බහූ පපඤ්චෙ භණන්ති, තෙ ඉමස්මිං අත්ථෙ න යුජ්ජන්ති.

ආසවානං ඛයන්ති ආසවප්පහානං ආසවානං අච්චන්තක්ඛයසමුප්පාදං ඛීණාකාරං නත්ථිභාවන්ති අයමෙව හි ඉමස්මිඤ්ච සුත්තෙ, ‘‘ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්ති’’න්තිආදීසු (ම. නි. 1.438) ච ආසවක්ඛයත්ථො. අඤ්ඤත්ථ පන මග්ගඵලනිබ්බානානිපි ආසවක්ඛයොති වුච්චන්ති. තථා හි –

> ‘‘සෙඛස්ස සික්ඛමානස්ස, උජුමග්ගානුසාරිනො;
> ඛයස්මිං පඨමං ඤාණං, තතො අඤ්ඤා අනන්තරා’’ති. (ඉතිවු. 62) –

ආදීසු මග්ගො ආසවක්ඛයොති වුත්තො,

‘‘ආසවානං ඛයා සමණො හොතී’’තිආදීසු (ම. නි. 1.438) ඵලං.

> ‘‘පරවජ්ජානුපස්සිස්ස, නිච්චං උජ්ඣානසඤ්ඤිනො;
> ආසවා තස්ස වඩ්ඪන්ති, ආරා සො ආසවක්ඛයා’’ති. (ධ. ප. 253) –

ආදීසු නිබ්බානං ‘‘ආසවක්ඛයො’’ති වුත්තං.

නො අජානතො නො අපස්සතොති යො පන න ජානාති න පස්සති, තස්ස නො වදාමීති අත්ථො. එතෙන යෙ අජානතො අපස්සතොපි සංවරාදීහියෙව සුද්ධිං වදන්ති, තෙ පටික්ඛිත්තා හොන්ති. පුරිමෙන වා පදද්වයෙන උපායො වුත්තො, ඉමිනා අනුපායපටිසෙධො. සඞ්ඛෙපෙන චෙත්ථ ඤාණං ආසවසංවරපරියායොති දස්සිතං හොති.

ඉදානි යං ජානතො ආසවානං ඛයො හොති, තං දස්සෙතුකාමො **කිඤ්ච, භික්ඛවෙ, ජානතොති** පුච්ඡං ආරභි, තත්ථ ජානනා බහුවිධා. දබ්බජාතිකො එව හි කොචි භික්ඛු ඡත්තං කාතුං ජානාති, කොචි චීවරාදීනං අඤ්ඤතරං, තස්ස ඊදිසානි කම්මානි වත්තසීසෙ ඨත්වා කරොන්තස්ස සා ජානනා මග්ගඵලානං පදට්ඨානං න හොතීති න වත්තබ්බා. යො පන සාසනෙ පබ්බජිත්වා වෙජ්ජකම්මාදීනි කාතුං ජානාති, තස්සෙවං ජානතො ආසවා වඩ්ඪන්තියෙව, තස්මා යං ජානතො පස්සතො ච ආසවානං ඛයො හොති, තදෙව දස්සෙන්තො ආහ **යොනිසො ච මනසිකාරං අයොනිසො ච මනසිකාරන්ති**.

තත්ථ **යොනිසො මනසිකාරො** නාම උපායමනසිකාරො පථමනසිකාරො, අනිච්චාදීසු අනිච්චන්ති ආදිනා එව නයෙන සච්චානුලොමිකෙන වා චිත්තස්ස ආවට්ටනා අන්වාවට්ටනා ආභොගො සමන්නාහාරො මනසිකාරො, අයං වුච්චති යොනිසො මනසිකාරොති.

අයොනිසො මනසිකාරොති අනුපායමනසිකාරො උප්පථමනසිකාරො. අනිච්චෙ නිච්චන්ති දුක්ඛෙ සුඛන්ති අනත්තනි අත්තාති අසුභෙ සුභන්ති අයොනිසො මනසිකාරො උප්පථමනසිකාරො. සච්චප්පටිකූලෙන වා චිත්තස්ස ආවට්ටනා අන්වාවට්ටනා ආභොගො සමන්නාහාරො මනසිකාරො, අයං වුච්චති අයොනිසො මනසිකාරොති. එවං යොනිසො මනසිකාරං උප්පාදෙතුං ජානතො, අයොනිසො මනසිකාරො ච යථා න උප්පජ්ජති, එවං පස්සතො ආසවානං ඛයො හොති.

ඉදානි ඉමස්සෙවත්ථස්ස යුත්තිං දස්සෙන්තො ආහ **අයොනිසො, භික්ඛවෙ…පෙ…. පහීයන්තී**ති. තෙන කිං වුත්තං හොති, යස්මා අයොනිසො මනසිකරොතො ආසවා උප්පජ්ජන්ති, යොනිසො මනසිකරොතො පහීයන්ති, තස්මා ජානිතබ්බං යොනිසො මනසිකාරං උප්පාදෙතුං ජානතො, අයොනිසො මනසිකාරො ච යථා න උප්පජ්ජති, එවං පස්සතො ආසවානං ඛයො හොතීති, අයං තාවෙත්ථ සඞ්ඛෙපවණ්ණනා.

අයං පන විත්ථාරො – තත්ථ ''යොනිසො අයොනිසො''ති ඉමෙහි තාව ද්වීහි පදෙහි ආබද්ධං හොති උපරි සකලසුත්තං. වට්ටවිවට්ටවසෙන හි උපරි සකලසුත්තං වුත්තං. අයොනිසො මනසිකාරමූලකඤ්ච වට්ටං, යොනිසො මනසිකාරමූලකඤ්ච විවට්ටං. කථං? අයොනිසො මනසිකාරො හි වඩ්ඪමානො ද්වෙ ධම්මෙ පරිපූරෙති අවිජ්ජඤ්ච භවතණ්හඤ්ච. අවිජ්ජාය ච සති ''අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා…පෙ…. දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති. තණ්හාය සති තණ්හාපච්චයා උපාදානං…පෙ…. සමුදයො හොතී''ති. එවං අයං අයොනිසො මනසිකාරබහුලො පුග්ගලො වාතවෙගාභිඝාතෙන විප්පනට්ඨනාවා විය ගඞ්ගාවට්ටෙ පතිතගොකුලං විය චක්කයන්තෙ යුත්තබලිබද්දො විය ච පුනප්පුනං භවයොනිගතිවිඤ්ඤාණට්ඨිතිසත්තාවාසෙසු ආවට්ටපරිවට්ටං කරොති, එවං තාව අයොනිසො මනසිකාරමූලකං වට්ටං.

යොනිසො මනසිකාරො පන වඩ්ඪමානො – ''යොනිසො මනසිකාරසම්පන්නස්සෙතං, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො පාටිකඞ්ඛං, අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙස්සති, අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං බහුලීකරිස්සතී''ති (සං. නි. 5.55) වචනතො සම්මාදිට්ඨිපමුඛං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං පරිපූරෙති. යා ච සම්මාදිට්ඨි, සා විජ්ජාති තස්ස විජ්ජුප්පාදා අවිජ්ජානිරොධො, ''අවිජ්ජානිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධො…පෙ…. එවං එතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධො හොතී''ති (මහාව. 1) එවං යොනිසො මනසිකාරමූලකං විවට්ටං වෙදිතබ්බං. එවං ඉමෙහි ද්වීහි පදෙහි ආබද්ධං හොති උපරි සකලසුත්තං.

එවං ආබද්ධෙ චෙත්ථ යස්මා පුබ්බෙ ආසවප්පහානං දස්සෙත්වා පච්ඡා උප්පත්ති වුච්චමානා න යුජ්ජති. න හි පහීනා පුන උප්පජ්ජන්ති. උප්පන්නානං පන පහානං යුජ්ජති, තස්මා උද්දෙසපටිලොමතොපි ''අයොනිසො, භික්ඛවෙ, මනසිකරොතො''තිආදිමාහ.

තත්ථ **අයොනිසො මනසිකරොතො**ති වුත්තප්පකාරං අයොනිසො මනසිකාරං උප්පාදයතො. **අනුප්පන්නා චෙව ආසවා උප්පජ්ජන්තී**ති එත්ථ යෙ පුබ්බෙ අප්පටිලද්ධපුබ්බං චීවරාදිං වා පච්චයං උපට්ඨාකසද්ධිවිහාරිකඅන්තෙවාසිකානං වා අඤ්ඤතරං මනුඤ්ඤං වත්ථුං පටිලභිත්වා, තං සුභං සුඛන්ති අයොනිසො මනසිකරොතො, අඤ්ඤතරඤ්ඤතරං වා පන අනනුභූතපුබ්බං ආරම්මණං යථා වා තථා වා අයොනිසො මනසිකරොතො ආසවා උප්පජ්ජන්ති, තෙ අනුප්පන්නා උප්පජ්ජන්තීති වෙදිතබ්බා, අඤ්ඤථා හි අනමතග්ගෙ සංසාරෙ අනුප්පන්නා නාම ආසවා න සන්ති. අනුභූතපුබ්බෙපි ච වත්ථුම්හි ආරම්මණෙ වා යස්ස පකතිසුද්ධියා වා උද්දෙසපරිපුච්ඡාපරියත්තිනවකම්මයොනිසොමනසිකාරානං වා අඤ්ඤතරවසෙන පුබ්බෙ අනුප්පජ්ජිත්වා පච්ඡා තාදිසෙන පච්චයෙන සහසා උප්පජ්ජන්ති, ඉමෙපි අනුප්පන්නා උප්පජ්ජන්තීති වෙදිතබ්බා. තෙසුයෙව පන වත්ථාරම්මණෙසු පුනප්පුනං උප්පජ්ජමානා උප්පන්නා පවඩ්ඪන්තීති වුච්චන්ති. ඉතො අඤ්ඤථා හි පඨමුප්පන්නානං වඩ්ඪි නාම නත්ථි.

යොනිසො ච ඛො, භික්ඛවෙති එත්ථ පන යස්ස පකතිසුද්ධියා වා සෙය්‍යථාපි ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස භද්දාය ච කාපිලානියා, උද්දෙසපරිපුච්ඡාදීහි වා කාරණෙහි ආසවා නුප්පජ්ජන්ති, සො ච ජානාති ''න ඛො මෙ ආසවා මග්ගෙන සමුග්ඝාතං ගතා, හන්ද නෙසං සමුග්ඝාතාය පටිපජ්ජාමී''ති. තතො මග්ගභාවනාය සබ්බෙ සමුග්ඝාතෙති. තස්ස තෙ ආසවා අනුප්පන්නා න උප්පජ්ජන්තීති වුච්චන්ති. යස්ස පන කාරකස්සෙව සතො සතිසම්මොසෙන සහසා ආසවා උප්පජ්ජන්ති, තතො සංවෙගමාපජ්ජිත්වා යොනිසො පදහන්තො තෙ ආසවෙ සමුච්ඡින්දති, තස්ස උප්පන්නා පහීයන්තීති වුච්චන්ති මණ්ඩලාරාමවාසීමහාතිස්සභූතත්ථෙරස්ස විය. සො කිර තස්මිංයෙව විහාරෙ උද්දෙසං ගණ්හාති, අථස්ස ගාමෙ පිණ්ඩාය චරතො විසභාගාරම්මණෙ කිලෙසො උප්පජ්ජි, සො තං විපස්සනාය වික්ඛම්භෙත්වා විහාරං අගමාසි. තස්ස සුපිනන්තෙපි තං ආරම්මණං න උපට්ඨාසි. සො ''අයං කිලෙසො වඩ්ඪිත්වා අපායසංවත්තනිකො හොතී''ති සංවෙගං ජනෙත්වා ආචරියං ආපුච්ඡිත්වා විහාරා නික්ඛම්ම මහාසඞ්ඝරක්ඛිතත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ රාගපටිපක්ඛං අසුභකම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ගුම්බන්තරං පවිසිත්වා පංසුකූලචීවරං සන්ථරිත්වා නිසජ්ජ

අනාගාමිමග්ගෙන පඤ්චකාමගුණිකරාගං ඡින්දිත්වා උට්ඨාය ආචරියං වන්දිත්වා පුනදිවසෙ උද්දෙසමග්ගං පාපුණි. යෙ පන වත්තමානුප්පන්නා, තෙසං පටිපත්තියා පහානං නාම නත්ථි.

16. ඉදානි ''උප්පන්නා ච ආසවා පහීයන්තී''ති ඉදමෙව පදං ගහෙත්වා යෙ තෙ ආසවා පහීයන්ති, තෙසං නානප්පකාරතො අඤ්ඤම්පි පහානකාරණං ආවිකාතුං දෙසනං විත්ථාරෙන්තො **අත්ථි, භික්ඛවෙ, ආසවා දස්සනා පහාතබ්බා**තිආදිමාහ යථා තං දෙසනාපභෙදකුසලො ධම්මරාජා. තත්ථ **දස්සනා පහාතබ්බා**ති දස්සනෙන පහාතබ්බා. එස නයො සබ්බත්ථ.

දස්සනාපහාතබ්බආසවවණ්ණනා

17. ඉදානි තානි පදානි අනුපුබ්බතො බ්‍යාකාතුකාමො ''කතමෙ ච, භික්ඛවෙ, ආසවා දස්සනා පහාතබ්බා''ති පුච්ඡං කත්වා මූලපරියායවණ්ණනායං වුත්තනයෙනෙව ''ඉධ, භික්ඛවෙ, අස්සුතවා පුථුජ්ජනො''ති පුග්ගලාධිට්ඨානං දෙසනං ආරභි. තත්ථ **මනසිකරණීයෙ ධම්මෙ නප්පජානාතී**ති ආවජ්ජිතබ්බෙ සමන්නාහරිතබ්බෙ ධම්මෙ න පජානාති. **අමනසිකරණීයෙ**ති තබ්බිපරීතෙ. එස නයො සෙසපදෙසුපි. යස්මා පන ඉමෙ ධම්මා මනසිකරණීයා, ඉමෙ අමනසිකරණීයාති ධම්මතො නියමො නත්ථි, ආකාරතො පන අත්ථි. යෙනා ආකාරෙන මනසිකරියමානා අකුසලුප්පත්තිපදට්ඨානා හොන්ති, තෙනාකාරෙන න මනසිකාතබ්බා. යෙන කුසලුප්පත්තිපදට්ඨානා හොන්ති, තෙනාකාරෙන මනසිකාතබ්බා. තස්මා ''ය'ස්ස, භික්ඛවෙ, ධම්මෙ මනසිකරොතො අනුප්පන්නො වා කාමාසවො''තිආදිමාහ.

තත්ථ **ය'ස්සා**ති යෙ අස්ස අස්සුතවතො පුථුජ්ජනස්ස. **මනසිකරොතො**ති ආවජ්ජයතො සමන්නාහරන්තස්ස. **අනුප්පන්නො වා කාමාසවො**ති එත්ථ සමුච්චයත්ථො වාසද්දො, න විකප්පත්ථො. තස්මා යථා ''යාවතා, භික්ඛවෙ, සත්තා අපදා වා ද්විපදා වා…පෙ…. තථාගතො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී''ති (ඉතිවු. 90) වුත්තෙ අපදා ච ද්විපදා චාති අත්ථො, යථා ච ''භූතානං වා සත්තානං ඨිතියා සම්භවෙසීනං වා අනුග්ගහාය''ති (ම. නි. 1.402) වුත්තෙ භූතානඤ්ච සම්භවෙසීනඤ්චාති අත්ථො, යථා ච ''අග්ගිතො වා උදකතො වා මිථුභෙදතො වා''ති (උදා. 76) වුත්තෙ අග්ගිතො ච උදකතො ච මිථුභෙදතො චාති අත්ථො, එවමිධාපි අනුප්පන්නො ච කාමාසවො උප්පජ්ජති, උප්පන්නො ච කාමාසවො පවඩ්ඪතීති අත්ථො දට්ඨබ්බො. එවං සෙසෙසු.

එත්ථ ච **කාමාසවො**ති පඤ්චකාමගුණිකො රාගො. **භවාසවො**ති රූපාරූපභවෙ ඡන්දරාගො, ඣානනිකන්ති ච සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨිසහගතා. එවං දිට්ඨාසවොපි භවාසවෙ එව සමොධානං ගච්ඡති. **අවිජ්ජාසවො**ති චතූසු සච්චෙසු අඤ්ඤාණං. තත්ථ කාමගුණෙ අස්සාදතො මනසිකරොතො අනුප්පන්නො ච කාමාසවො උප්පජ්ජති, උප්පන්නො ච පවඩ්ඪති. මහග්ගතධම්මෙ අස්සාදතො මනසිකරොතො අනුප්පන්නො ච භවාසවො උප්පජ්ජති, උප්පන්නො ච පවඩ්ඪති. තීසු භූමීසු ධම්මෙ චතුවිපල්ලාසපදට්ඨානභාවෙන මනසිකරොතො අනුප්පන්නො ච අවිජ්ජාසවො උප්පජ්ජති, උප්පන්නො ච පවඩ්ඪතීති වෙදිතබ්බො. වුත්තනයපච්චනීකතො සුක්කපක්ඛො විත්ථාරෙතබ්බො.

කස්මා පන තයො එව ආසවා ඉධ වුත්තාති. විමොක්ඛපටිපක්ඛතො. අප්පණිහිතවිමොක්ඛපටිපක්ඛො හි කාමාසවො,. අනිමිත්තසුඤ්ඤතවිමොක්ඛපටිපක්ඛා ඉතරෙ. තස්මා ඉමෙ තයො ආසවෙ උප්පාදෙන්තා තිණ්ණං විමොක්ඛානං අභාගිනො හොන්ති, අනුප්පාදෙන්තා භාගිනොති එතමත්ථං දස්සෙන්තෙන තයො එව වුත්තාති වෙදිතබ්බා. දිට්ඨාසවොපි වා එත්ථ වුත්තො යෙවාති වණ්ණිතමෙතං.

තස්ස අමනසිකරණීයානං ධම්මානං මනසිකාරාති මනසිකාරහෙතු, යස්මා තෙ ධම්මෙ මනසි කරොති, තස්මාති වුත්තං හොති. එස නයො දුතියපදෙපි. ''අනුප්පන්නා චෙව ආසවා උප්පජ්ජන්ති, උප්පන්නා ච ආසවා පවඩ්ඪන්තී''ති හෙට්ඨා වුත්තආසවානංයෙව අභෙදතො නිගමනමෙතං.

18. එත්තාවතා යො අයං පුග්ගලාධිට්ඨානාය දෙසනාය දස්සනා පහාතබ්බෙ ආසවෙ නිද්දිසිතුං අස්සුතවා පුථුජ්ජනො වුත්තො, සො යස්මා ''අයොනිසො, භික්ඛවෙ, මනසිකරොතො අනුප්පන්නා චෙව ආසවා උප්පජ්ජන්තී''ති එවං සාමඤ්ඤතො වුත්තානං අයොනිසො මනසිකාරපච්චයානං කාමාසවාදීනම්පි අධිට්ඨානං, තස්මා තෙපි ආසවෙ තෙනෙව පුග්ගලෙන දස්සෙත්වා ඉදානි දස්සනා පහාතබ්බෙ ආසවෙ දස්සෙන්තො **සො එවං අයොනිසො මනසි කරොති, අහොසිං නු ඛො අහන්**තිආදිමාහ. විචිකිච්ඡාසීසෙන චෙත්ථ දිට්ඨාසවම්පි දස්සෙතුං ඉමං දෙසනං ආරභි.

තස්සත්ථො, යස්ස තෙ ඉමිනා වුත්තනයෙන ආසවා උප්පජ්ජන්ති, සො පුථුජ්ජනො, යො චායං ''අස්සුතවා''තිආදිනා නයෙන වුත්තො, සො පුථුජ්ජනො එවං අයොනිසො අනුපායෙන උප්පථෙන මනසි කරොති. කථං? අහොසිං නු ඛො…පෙ….සො කුහිං ගාමී භවිස්සතීති. කිං වුත්තං හොති, සො එවං අයොනිසො මනසි කරොති, යථාස්ස ''අහං අහොසිං නු ඛො''තිආදිනා නයෙන වුත්තා සොළසවිධාපි විචිකිච්ඡා උප්පජ්ජතීති.

තත්ථ **අහොසිං නු ඛො නනු ඛො**ති සස්සතාකාරඤ්ච අධිච්චසමුප්පත්තිආකාරඤ්ච නිස්සාය අතීතෙ අත්තනො විජ්ජමානතං අවිජ්ජමානතඤ්ච කඞ්ඛති. කිං කාරණන්ති න වත්තබ්බං. උම්මත්තකො විය හි බාලපුථුජ්ජනො යථා වා

තථා වා පවත්තති. අපිච අයොනිසො මනසිකාරොයෙවෙත්ථ කාරණං. එවං අයොනිසො මනසිකාරස්ස පන කිං කාරණන්ති. ස්වෙව පුථුජ්ජනභාවො අරියානං අදස්සනාදීනි වා. නනු ච පුථුජ්ජනොපි යොනිසො මනසි කරොතීති. කො වා එවමාහ න මනසි කරොතීති. න පන තත්ථ පුථුජ්ජනභාවො කාරණං , සද්ධම්මස්සවනකල්‍යාණමිත්තාදීනි තත්ථ කාරණානි. න හි මච්ඡමංසාදීනි අත්තනො අත්තනො පකතියා සුගන්ධානි, අභිසඞ්ඛාරපච්චයා පන සුගන්ධානිපි හොන්ති.

කිං නු ඛො අහොසින්ති ජාතිලිඞ්ගුපපත්තියො නිස්සාය ඛත්තියො නු ඛො අහොසිං, බ්‍රාහ්මණවෙස්සසුද්දගහට්ඨපබ්බජිතදෙවමනුස්සානං අඤ්ඤතරොති කඞ්ඛති.

කථං නු ඛොති සණ්ඨානාකාරං නිස්සාය දීඝො නු ඛො අහොසිං, රස්සඔදාතකණ්හප්පමාණිකඅප්පමාණිකාදීනං අඤ්ඤතරොති කඞ්ඛති. කෙචි පන ඉස්සරනිම්මානාදිං නිස්සාය කෙන නු ඛො කාරණෙන අහොසින්ති හෙතුතො කඞ්ඛතීති වදන්ති.

කිං හුත්වා කිං අහොසින්ති ජාතිආදීනි නිස්සාය ඛත්තියො හුත්වා නු ඛො බ්‍රාහ්මණො අහොසිං…පෙ…. දෙවො හුත්වා මනුස්සොති අත්තනො පරම්පරං කඞ්ඛති. සබ්බත්ථෙව පන **අද්ධාන**න්ති කාලාධිවචනමෙතං.

භවිස්සාමි නු ඛො නනු ඛොති සස්සතාකාරඤ්ච උච්ඡෙදාකාරඤ්ච නිස්සාය අනාගතෙ අත්තනො විජ්ජමානතං අවිජ්ජමානතඤ්ච කඞ්ඛති. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයමෙව.

එතරහි වා පච්චුප්පන්නමද්ධානන්ති ඉදානි වා පටිසන්ධිං ආදිං කත්වා චුතිපරියන්තං සබ්බම්පි වත්තමානකාලං ගහෙත්වා. **අජ්ඣත්තං කථංකථී හොතී**ති අත්තනො ඛන්ධෙසු විචිකිච්ඡො හොති. **අහං නු ඛොස්මී**ති අත්තනො අත්ථිභාවං කඞ්ඛති. යුත්තං පනෙතන්ති? යුත්තං අයුත්තන්ති කා එත්ථ චින්තා. අපිචෙත්ථ ඉදං වත්ථුම්පි උදාහරන්ති. චූළමාතාය කිර පුත්තො මුණ්ඩො, මහාමාතාය පුත්තො අමුණ්ඩො, තං පුත්තං මුණ්ඩෙසුං. සො උට්ඨාය අහං නු ඛො චූළමාතාය පුත්තොති චින්තෙසි. එවං අහං නු ඛොස්මීති කඞ්ඛා හොති.

නො නු ඛොස්මීති අත්තනො නත්ථිභාවං කඞ්ඛති. තත්‍රාපි ඉදං වත්ථු – එකො කිර මච්ඡෙ ගණ්හන්තො උදකෙ චිරට්ඨානෙන සීතිභූතං අත්තනො ඌරුං මච්ඡොති චින්තෙත්වා පහරි. අපරො සුසානපස්සෙ ඛෙත්තං රක්ඛන්තො භීතො සඞ්කුටිතො සයි. සො පටිබුජ්ඣිත්වා අත්තනො ජණ්ණුකානි ද්වෙ යක්ඛාති චින්තෙත්වා පහරි. එවං නො නු ඛොස්මීති කඞ්ඛති.

කිං නු ඛොස්මීති ඛත්තියොව සමානො අත්තනො ඛත්තියභාවං කඞ්ඛති. එස නයො සෙසෙසු. දෙවො පන සමානො දෙවභාවං අජානන්තො නාම නත්ථි. සොපි පන ‘‘අහං රූපී නු ඛො අරූපී නු ඛො’’තිආදිනා නයෙන කඞ්ඛති. ඛත්තියාදයො කස්මා න ජානන්තීති චෙ. අපච්චක්ඛා තෙසං තත්ථ තත්ථ කුලෙ උප්පත්ති. ගහට්ඨාපි ච පොත්ථලිකාදයො පබ්බජිතසඤ්ඤිනො. පබ්බජිතාපි ‘‘කුප්පං නු ඛො මෙ කම්ම’’න්තිආදිනා නයෙන ගහට්ඨසඤ්ඤිනො. මනුස්සාපි ච රාජානො විය අත්තනි දෙවසඤ්ඤිනො හොන්ති.

කථං නු ඛොස්මීති වුත්තනයමෙව. කෙවලඤ්චෙත්ථ අබ්භන්තරෙ ජීවො නාම අත්ථීති ගහෙත්වා තස්ස සණ්ඨානාකාරං නිස්සාය දීඝො නු ඛොස්මි, රස්සචතුරංසඡළංසඅට්ඨංසසොළසංසාදීනං අඤ්ඤතරප්පකාරොති කඞ්ඛන්තො කථං නු ඛොස්මීති කඞ්ඛතීති වෙදිතබ්බො. සරීරසණ්ඨානං පන පච්චුප්පන්නං අජානන්තො නාම නත්ථි.

කුතො ආගතො, සො කුහිං ගාමී භවිස්සතීති අත්තභාවස්ස ආගතිගතිට්ඨානං කඞ්ඛති.

19. එවං සොළසප්පභෙදං විචිකිච්ඡං දස්සෙත්වා ඉදානි යං ඉමිනා විචිකිච්ඡාසීසෙන දිට්ඨාසවං දස්සෙතුං අයං දෙසනා ආරද්ධා. තං දස්සෙන්තො **තස්ස එවං අයොනිසො මනසිකරොතො ඡන්නං දිට්ඨීන**න්තිආදිමාහ. තත්ථ තස්ස පුග්ගලස්ස යථා අයං විචිකිච්ඡා උප්පජ්ජති, එවං අයොනිසො මනසිකරොතො තස්සෙව සවිචිකිච්ඡස්ස අයොනිසො මනසිකාරස්ස ථාමගතත්තා ඡන්නං දිට්ඨීනං අඤ්ඤතරා දිට්ඨි උප්පජ්ජතීති වුත්තං හොති. තත්ථ සබ්බපදෙසු වාසද්දො විකප්පත්ථො, එවං වා එවං වා දිට්ඨි උප්පජ්ජතීති වුත්තං හොති. **අත්ථි මෙ අත්තාති** චෙත්ථ සස්සතදිට්ඨි සබ්බකාලෙසු අත්තනො අත්ථිතං ගණ්හාති. **සච්චතො ථෙතතොති** භූතතො ච ථිරතො ච, ‘‘ඉදං සච්ච’’න්ති භූතතො සුට්ඨු දළ්හභාවෙනාති වුත්තං හොති. **නත්ථි මෙ අත්තාති** අයං පන උච්ඡෙදදිට්ඨි, සතො සත්තස්ස තත්ථ තත්ථ විභවග්ගහණතො. අථ වා පුරිමාපි තීසු කාලෙසු අත්ථීති ගහණතො සස්සතදිට්ඨි, පච්චුප්පන්නමෙව අත්ථීති ගණ්හන්තො උච්ඡෙදදිට්ඨි. පච්ඡිමාපි අතීතානාගතෙසු නත්ථීති ගහණතො භස්මන්තාහුතියොති ගහිතදිට්ඨිකානං විය, උච්ඡෙදදිට්ඨි. අතීතෙ එව නත්ථීති ගණ්හන්තො අධිච්චසමුප්පත්තිකස්සෙව සස්සතදිට්ඨි.

අත්තනාව අත්තානං සඤ්ජානාමීති සඤ්ඤාක්ඛන්ධසීසෙන ඛන්ධෙ අත්තාති ගහෙත්වා සඤ්ඤාය අවසෙසක්ඛන්ධෙ සඤ්ජානතො ඉමිනා අත්තනා ඉමං අත්තානං සඤ්ජානාමීති හොති. **අත්තනාව අනත්තාන**න්ති සඤ්ඤාක්ඛන්ධංයෙව අත්තාති ගහෙත්වා, ඉතරෙ චත්තාරොපි අනත්තාති ගහෙත්වා සඤ්ඤාය තෙසං ජානතො එවං

හොති . **අනත්තනාව අත්තානන්ති** සඤ්ඤාක්ඛන්ධං අනත්තාති. ඉතරෙ චත්තාරො අත්තාති ගහෙත්වා සඤ්ඤාය තෙසං ජානතො එවං හොති, සබ්බාපි සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨියොව.

වදො වෙදෙය්‍යොතිආදයො පන සස්සතදිට්ඨියා එව අභිනිවෙසාකාරා. තත්ථ වදතීති **වදො,** වචීකම්මස්ස කාරකොති වුත්තං හොති. වෙදයතීති **වෙදෙය්‍යො,** ජානාති අනුභවති චාති වුත්තං හොති. කිං වෙදෙතීති, තත්‍ර තත්‍ර කල්‍යාණපාපකානං කම්මානං විපාකං පටිසංවෙදෙති. **තත්‍ර තත්‍රාති** තෙසු තෙසු යොනිගතිට්ඨිතිනිවාසනිකායෙසු ආරම්මණෙසු වා. **නිච්චොති** උප්පාදවයරහිතො. **ධුවොති** ථිරො සාරභූතො. **සස්සතොති** සබ්බකාලිකො. **අවිපරිණාමධම්මොති** අත්තනො පකතිභාවං අවිජහනධම්මො, කකණ්ටකො විය නානප්පකාරතං නාපජ්ජති. **සස්සතිසමන්ති** චන්දසූරියසමුද්දමහාපථවීපබ්බතා ලොකවොහාරෙන සස්සතියොති වුච්චන්ති. සස්සතීහි සමං **සස්සතිසමං**. යාව සස්සතියො තිට්ඨන්ති, තාව තථෙව ඨස්සතීති ගණ්හතො එවංදිට්ඨි හොති.

ඉදං වුච්චති, භික්ඛවෙ, දිට්ඨිගතන්තිආදීසු. **ඉදන්ති** ඉදානි වත්තබ්බස්ස පච්චක්ඛනිදස්සනං. දිට්ඨිගතසම්බන්ධෙන ච ඉදන්ති වුත්තං, න දිට්ඨිසම්බන්ධෙන. එත්ථ ච දිට්ඨියෙව **දිට්ඨිගතං,** ගූථගතං විය. දිට්ඨීසු වා ගතමිදං දස්සනං ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිඅන්තොගධත්තාතිපි දිට්ඨිගතං. දිට්ඨියා වා ගතං දිට්ඨිගතං. ඉදඤ්හි අත්ථි මෙ අත්තාතිආදි දිට්ඨියා ගමනමත්තමෙව, නත්ථෙත්ථ අත්තා වා නිච්චො වා කොචීති වුත්තං හොති. සා චායං දිට්ඨි දුන්නිග්ගමනට්ඨෙන **ගහනං**. දුරතික්කමට්ඨෙන සප්පටිභයට්ඨෙන ච **කන්තාරො,** දුබ්භික්ඛකන්තාරවාළකන්තාරාදයො විය. සම්මාදිට්ඨියා විනිවිජ්ඣනට්ඨෙන විලොමනට්ඨෙන වා **විසූකං**. කදාචි සස්සතස්ස, කදාචි උච්ඡෙදස්ස ගහණතො විරූපං ඵන්දිතන්ති **විප්ඵන්දිතං**. බන්ධනට්ඨෙන **සංයොජනං**. තෙනාහ ''දිට්ඨිගහනං…පෙ…. දිට්ඨිසංයොජන''න්ති. ඉදානිස්ස තමෙව බන්ධනත්ථං දස්සෙන්තො **දිට්ඨිසංයොජනසංයුත්තොති**ආදිමාහ. තස්සායං සඞ්ඛෙපත්ථො. ඉමිනා දිට්ඨිසංයොජනෙන සංයුත්තො පුථුජ්ජනො එතෙහි ජාතිආදීහි න පරිමුච්චතීති. කිං වා බහුනා, සකලවට්ටදුක්ඛතොපි න මුච්චතීති.

20. එවං ඡප්පභෙදං දිට්ඨාසවං දස්සෙත්වා යස්මා සීලබ්බතපරාමාසො කාමාසවාදිවචනෙනෙව දස්සිතො හොති. කාමසුඛත්ථඤ්හි භවසුඛභවවිසුද්ධිඅත්ථඤ්ච අවිජ්ජාය අභිභූතා ඉතො බහිද්ධා සමණබ්‍රාහ්මණා සීලබ්බතානි පරාමසන්ති, තස්මා තං අදස්සෙත්වා දිට්ඨිග්ගහණෙන වා තස්ස ගහිතත්තාපි තං අදස්සෙත්වාව ඉදානි යො පුග්ගලො දස්සනා පහාතබ්බෙ ආසවෙ පජහති, තං දස්සෙත්වා තෙසං ආසවානං පහානං දස්සෙතුං පුබ්බෙ වා අයොනිසො මනසිකරොතො පුථුජ්ජනස්ස තෙසං උප්පත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි තබ්බිපරීතස්ස පහානං දස්සෙතුං **සුතවා ච ඛො, භික්ඛවෙති**ආදිමාහ.

තස්සත්ථො, යාව ''සො ඉදං දුක්ඛ''න්ති ආගච්ඡති, තාව හෙට්ඨා වුත්තනයෙන ච වුත්තපච්චනීකතො ච වෙදිතබ්බො. පච්චනීකතො ච සබ්බාකාරෙන අරියධම්මස්ස අකොවිදාවිනීතපච්චනීකතො අයං ''සුතවා අරියසාවකො අරියධම්මස්ස කොවිදො අරියධම්මෙ සුවිනීතො''ති වෙදිතබ්බො. අපිච ඛො සිඛාපත්තවිපස්සනතො පභුති යාව ගොත්‍රභු, තාව තදනුරූපෙන අත්ථෙන අයං අරියසාවකොති වෙදිතබ්බො.

21. ''සො ඉදං දුක්ඛන්ති යොනිසො මනසි කරොති''තිආදීසු පන අයං අත්ථවිභාවනා, සො චතුසච්චකම්මට්ඨානිකො අරියසාවකො තණ්හාවජ්ජා තෙභූමකා ඛන්ධා **දුක්ඛං,** තණ්හා **දුක්ඛසමුදයො,** උභින්නං අප්පවත්ති **නිරොධො,** නිරොධසම්පාපකො **මග්ගොති** එවං පුබ්බෙව ආචරියසන්තිකෙ උග්ගහිතචතුසච්චකම්මට්ඨානො අපරෙන සමයෙන විපස්සනාමග්ගං සමාරූළ්හො සමානො තෙ තෙභූමකෙ ඛන්ධෙ **ඉදං දුක්ඛන්ති යොනිසො මනසි කරොති,** උපායෙන පථෙන සමන්නාහරති චෙව විපස්සති ච. එත්ථ හි යාව සොතාපත්තිමග්ගො, තාව මනසිකාරසීසෙනෙව විපස්සනා වුත්තා. යා පනායං තස්සෙව දුක්ඛස්ස සමුට්ඨාපිකා පභාවිකා තණ්හා, **අයං සමුදයොති යොනිසො මනසි කරොති**. යස්මා පන දුක්ඛඤ්ච සමුදයො ච ඉදං ඨානං පත්වා නිරුජ්ඣන්ති නප්පවත්තන්ති, තස්මා යදිදං **නිබ්බානං** නාම, **අයං දුක්ඛනිරොධොති යොනිසො මනසි කරොති.** නිරොධසම්පාපකං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං **අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදාති යොනිසො මනසි කරොති,** උපායෙන පථෙන සමන්නාහරති චෙව විපස්සති ච.

තත්‍රායං උපායො, අභිනිවෙසො නාම වට්ටෙ හොති, විවට්ටෙ නත්ථි. තස්මා ''අයං අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ පථවීධාතු, ආපොධාතු''තිආදිනා නයෙන සකසන්තතියං චත්තාරි භූතානි තදනුසාරෙන උපාදාරූපානි ච පරිග්ගහෙත්වා අයං රූපක්ඛන්ධොති වවත්ථපෙති. තං වවත්ථාපයතො උප්පන්නෙ තදාරම්මණෙ චිත්තචෙතසිකෙ ධම්මෙ ඉමෙ චත්තාරො අරූපක්ඛන්ධාති වවත්ථපෙති. තතො ඉමෙ පඤ්චක්ඛන්ධා දුක්ඛන්ති වවත්ථපෙති. තෙ පන සඞ්ඛෙපතො නාමඤ්ච රූපඤ්චාති ද්වෙ භාගායෙව හොන්ති. ඉදඤ්ච නාමරූපං සහෙතු සප්පච්චයං උප්පජ්ජති. තස්ස අයං හෙතු අයං පච්චයොති අවිජ්ජාභවතණ්හාකම්මාහාරාදිකෙ හෙතුපච්චයෙ වවත්ථපෙති. තතො තෙසං පච්චයානඤ්ච පච්චයුප්පන්නධම්මානඤ්ච යාථාවසරසලක්ඛණං වවත්ථපෙත්වා ඉමෙ ධම්මා අහුත්වා හොන්තීති අනිච්චලක්ඛණං ආරොපෙති, උදයබ්බයපීළිතත්තා දුක්ඛාති දුක්ඛලක්ඛණං ආරොපෙති. අවසවත්තනතො අනත්තාති අනත්තලක්ඛණං ආරොපෙති. එවං තීණි ලක්ඛණානි ආරොපෙත්වා පටිපාටියා විපස්සනං පවත්තෙන්තො සොතාපත්තිමග්ගං පාපුණාති.

තස්මිං ඛණෙ චත්තාරි සච්චානි එකපටිවෙධෙනෙව පටිවිජ්ඣති, එකාභිසමයෙන අභිසමෙති. දුක්ඛං පරිඤ්ඤාපටිවෙධෙන පටිවිජ්ඣති, සමුදයං පහානපටිවෙධෙන, නිරොධං සච්ඡිකිරියාපටිවෙධෙන, මග්ගං

භාවනාපටිවෙධෙන. දුක්ඛඤ්ච පරිඤ්ඤාභිසමයෙන අභිසමෙති…පෙ…. මග්ගං භාවනාභිසමයෙන අභිසමෙති, නො ච ඛො අඤ්ඤමඤ්ඤෙන ඤාණෙන. එකඤාණෙනෙව හි එස නිරොධං ආරම්මණතො, සෙසානි කිච්චතො පටිවිජ්ඣති චෙව අභිසමෙති ච. න හිස්ස තස්මිං සමයෙ එවං හොති – ‘‘අහං දුක්ඛං පරිජානාමී’’ති වා…පෙ…. ‘‘මග්ගං භාවෙමී’’ති වා. අපිච ඛ්වස්ස ආරම්මණං කත්වා පටිවෙධවසෙන නිරොධං සච්ඡිකරොතො එවං තං ඤාණං දුක්ඛපරිඤ්ඤාකිච්චම්පි සමුදයපහානකිච්චම්පි මග්ගභාවනාකිච්චම්පි කරොතියෙව. තස්සෙවං උපායෙන යොනිසො මනසිකරොතො තීණි සංයොජනානි පහීයන්ති, වීසතිවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි, අට්ඨවත්ථුකා විචිකිච්ඡා, ‘‘සීලෙන සුද්ධි වතෙන සුද්ධී’’ති සීලබ්බතානං පරාමසනතො සීලබ්බතපරාමාසොති. තත්ථ චතූසු ආසවෙසු සක්කායදිට්ඨිසීලබ්බතපරාමාසා දිට්ඨාසවෙන සඞ්ගහිතත්තා ආසවා චෙව සංයොජනා ච. විචිකිච්ඡා සංයොජනමෙව, න ආසවො . ‘‘දස්සනා පහාතබ්බා ආසවා’’ති එත්ථ පරියාපන්නත්තා පන ආසවාති.

‘‘ඉමෙ වුච්චන්ති…පෙ…. පහාතබ්බා’’ති ඉමෙ සක්කායදිට්ඨිආදයො දස්සනා පහාතබ්බා නාම ආසවාති දස්සෙන්තො ආහ. අථ වා යා අයං ඡන්නං දිට්ඨීනං අඤ්ඤතරා දිට්ඨි උප්පජ්ජතීති එවං සරූපෙනෙව සක්කායදිට්ඨි විභත්තා. තං සන්ධායාහ ‘‘ඉමෙ වුච්චන්ති, භික්ඛවෙ’’ති. සා ච යස්මා සහජාතපහානෙකට්ඨෙහි සද්ධිං පහීයති. දිට්ඨාසවෙ හි පහීයමානෙ තංසහජාතො චතූසු දිට්ඨිසම්පයුත්තචිත්තෙසු කාමාසවොපි අවිජ්ජාසවොපි පහීයති . පහානෙකට්ඨො පන චතූසු දිට්ඨිවිප්පයුත්තෙසු නාගසුපණ්ණාදිසම්ද්ධිපත්ථනාවසෙන උප්පජ්ජමානො භවාසවො. තෙනෙව සම්පයුත්තො අවිජ්ජාසවොපි, ද්වීසු දොමනස්සචිත්තෙසු පාණාතිපාතාදිනිබ්බත්තකො අවිජ්ජාසවොපි, තථා විචිකිච්ඡාචිත්තසම්පයුත්තො අවිජ්ජාසවොපීති එවං සබ්බථාපි අවසෙසා තයොපි ආසවා පහීයන්ති. තස්මා බහුවචනනිද්දෙසො කතොති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. එස පොරාණානං අධිප්පායො.

දස්සනා පහාතබ්බාති දස්සනං නාම සොතාපත්තිමග්ගො, තෙන පහාතබ්බාති අත්ථො. කස්මා සොතාපත්තිමග්ගො දස්සනං? පඨමං නිබ්බානදස්සනතො. නනු ගොත්‍රභූ පඨමතරං පස්සතීති? නො න පස්සති. දිස්වා කත්තබ්බකිච්චං පන න කරොති සංයොජනානං අප්පහානතො. තස්මා පස්සතීති න වත්තබ්බො. යත්ථ කත්ථචි රාජානං දිස්වාපි පණ්ණාකාරං දත්වා කිච්චනිප්ඵත්තියා අදිට්ඨත්තා ‘‘අජ්ජාපි රාජානං න පස්සාමී’’ති වදන්තො ගාමවාසී පුරිසො චෙත්ථ නිදස්සනං.

දස්සනාපහාතබ්බආසවවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සංවරාපහාතබ්බආසවවණ්ණනා

22. එවං දස්සනෙන පහාතබ්බෙ ආසවෙ දස්සෙත්වා ඉදානි තදනන්තරුද්දිට්ඨෙ සංවරා පහාතබ්බෙ දස්සෙතුං, **කතමෙ ච, භික්ඛවෙ, ආසවා සංවරා පහාතබ්බාති** ආහ. එවං සබ්බත්ථ සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. ඉතො පරඤ්හි අත්ථමත්තමෙව වණ්ණයිස්සාම.

නනු ච දස්සනෙන භාවනායාති ඉමෙහි ද්වීහි අප්පහාතබ්බො ආසවො නාම නත්ථි, අථ කස්මා විසුං සංවරාදීහි පහාතබ්බෙ දස්සෙතීති. සංවරාදීහි පුබ්බභාගෙ වික්ඛම්භිතා ආසවා චතූහි මග්ගෙහි සමුග්ඝාතං ගච්ඡන්ති, තස්මා තෙසං මග්ගානං පුබ්බභාගෙ ඉමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි වික්ඛම්භනප්පහානං දස්සෙන්තො එවමාහ. තස්මා යො චායං වුත්තො පඨමො දස්සනමග්ගොයෙව, ඉදානි භාවනානාමෙන වුච්චිස්සන්ති තයො මග්ගා, තෙසං සබ්බෙසම්පි අයං පුබ්බභාගපටිපදාති වෙදිතබ්බා.

තත්ථ **ඉධාති** ඉමස්මිං සාසනෙ. **පටිසඞ්ඛාති** පටිසඞ්ඛාය. තත්ථායං සඞ්ඛාසද්දො ඤාණකොට්ඨාසපඤ්ඤත්තිගණනාසු දිස්සති. ‘‘සඞ්ඛායෙකං පටිසෙවතී’’තිආදීසු (ම. නි. 2.168) හි ඤාණෙ දිස්සති. ‘‘පපඤ්චසඤ්ඤාසඞ්ඛා සමුදාචරන්තී’’තිආදීසු (ම. නි. 1.201) කොට්ඨාසෙ. ‘‘තෙසං තෙසං ධම්මානං සඞ්ඛා සමඤ්ඤා’’තිආදීසු (ධ. ස. 1313) පඤ්ඤත්තියං. ‘‘න සුකරං සඞ්ඛාතු’’න්තිආදීසු (සං. නි. 2.128) ගණනායං. ඉධ පන ඤාණෙ දට්ඨබ්බො.

පටිසඞ්ඛා යොනිසොති හි උපායෙන පථෙන පටිසඞ්ඛාය ඤත්වා පච්චවෙක්ඛිත්වාති අත්ථො. එත්ථ ච අසංවරෙ ආදීනවපටිසඞ්ඛා යොනිසො පටිසඞ්ඛාති වෙදිතබ්බා. සා චායං ‘‘වරං, භික්ඛවෙ, තත්තාය අයොසලාකාය ආදිත්තාය සම්පජ්ජලිතාය සජොතිභූතාය චක්ඛුන්ද්‍රියං සම්පලිමට්ඨං, න ත්වෙව චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යෙසු රූපෙසු අනුබ්‍යඤ්ජනසො නිමිත්තග්ගාහො’’තිආදිනා (සං. නි. 4.235) ආදිත්තපරියායනයෙන වෙදිතබ්බා. **චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරසංවුතො විහරතීති** එත්ථ චක්ඛුමෙව ඉන්ද්‍රියං චක්ඛුන්ද්‍රියං, සංවරණතො සංවරො, පිදහනතො ථකනතොති වුත්තං හොති. සතියා එතං අධිවචනං. චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරො චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරො. තිත්ථකාකො ආවාටකච්ඡපො වනමහිංසොතිආදයො විය.

තත්ථ කිඤ්චාපි චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරො වා අසංවරො වා නත්ථි. න හි චක්ඛුපසාදං නිස්සාය සති වා මුට්ඨස්සච්චං වා උප්පජ්ජති. අපිච යදා රූපාරම්මණං චක්ඛුස්ස ආපාථං ආගච්ඡති, තදා භවඞ්ගෙ ද්වික්ඛත්තුං උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධෙ කිරියමනොධාතු ආවජ්ජනකිච්චං සාධයමානා උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣති, තතො චක්ඛුවිඤ්ඤාණං දස්සනකිච්චං, තතො විපාකමනොධාතු සම්පටිච්ඡනකිච්චං, තතො විපාකාහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතු සන්තීරණකිච්චං, තතො

කිරියාහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතු වොට්ඨබ්බනකිච්චං සාධයමානා උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣති. තදනන්තරං ජවනං ජවති.

තත්‍රාපි නෙව භවඞ්ගසමයෙ, න ආවජ්ජනාදීනං අඤ්ඤතරසමයෙ සංවරො වා අසංවරො වා අත්ථි. ජවනක්ඛණෙ පන සචෙ දුස්සීල්‍යං වා මුට්ඨස්සච්චං වා අඤ්ඤාණං වා අක්ඛන්ති වා කොසජ්ජං වා උප්පජ්ජති, අයං අසංවරො හොති. එවං හොන්තොපි සො චක්ඛුන්ද්‍රියෙ අසංවරොති වුච්චති. කස්මා? තස්මිඤ්හි සති ද්වාරම්පි අගුත්තං හොති, භවඞ්ගම්පි ආවජ්ජනාදීනි වීථිචිත්තානිපි. යථා කිං , යථා නගරෙ චතූසු ද්වාරෙසු අසංවුතෙසු කිඤ්චාපි අන්තො සරකොට්ඨකගබ්භාදයො සුසංවුතා, තථාපි අන්තොනගරෙ සබ්බං භණ්ඩං අරක්ඛිතං අගොපිතමෙව හොති. නගරද්වාරෙන හි පවිසිත්වා චොරා යදිච්ඡන්ති, තං කරෙය්‍යුං, එවමෙව ජවනෙ දුස්සීල්‍යාදීසු උප්පන්නෙසු, තස්මිං අසංවරෙ සති ද්වාරම්පි අගුත්තං හොති, භවඞ්ගම්පි ආවජ්ජනාදීනි වීථිචිත්තානිපීති.

තස්මිං පන සීලාදීසු උප්පන්නෙසු ද්වාරම්පි ගුත්තං හොති, භවඞ්ගම්පි ආවජ්ජනාදීනි වීථිචිත්තානිපි. යථා කිං? යථා නගරද්වාරෙසු සුසංවුතෙසු කිඤ්චාපි අන්තො සරාදයො අසංවුතා, තථාපි අන්තොනගරෙ සබ්බං භණ්ඩං සුරක්ඛිතං සුගොපිතමෙව හොති. නගරද්වාරෙසු හි පිහිතෙසු චොරානං පවෙසො නත්ථි, එවමෙව ජවනෙ සීලාදීසු උප්පන්නෙසු ද්වාරම්පි සුගුත්තං හොති, භවඞ්ගම්පි ආවජ්ජනාදීනි වීථිචිත්තානිපි. තස්මා ජවනක්ඛණෙ උප්පජ්ජමානොපි චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරොති වුත්තො. ඉධ වායං සතිසංවරො අධිප්පෙතොති වෙදිතබ්බො. චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරෙන සංවුතො **චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරසංවුතො,** උපෙතොති වුත්තං හොති. තථා හි, පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතොති ඉමස්ස විභඞ්ගෙ ‘‘ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරෙන උපෙතො හොති…පෙ…. සමන්නාගතො’’ති (විභ. 511) වුත්තං. තං එකජ්ඣං කත්වා චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරෙන සංවුතොති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො.

අථ වා සංවරීති සංවුතො, ථකෙසි පිදහීති වුත්තං හොති. චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරසංවුතො චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරසංවුතො, චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරසඤ්ඤිතං සතිකවාටං චක්ඛුද්වාරෙ, සරද්වාරෙ කවාටං විය සංවරි ථකෙසි පිදහීති වුත්තං හොති. අයමෙව චෙත්ථ අත්ථො සුන්දරතරො. තථා හි ‘‘චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරං අසංවුතස්ස විහරතො සංවුතස්ස විහරතො’’ති එතෙසු පදෙසු අයමෙව අත්ථො දිස්සති.

විහරතීති එවං චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරසංවුතො යෙන කෙනචි ඉරියාපථවිහාරෙන විහරති. **යඤ්හිස්සාති**ආදිම්හි යං චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරං අස්ස භික්ඛුනො අසංවුතස්ස අථකෙත්වා අපිදහිත්වා විහරන්තස්සාති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. අථ වා, යෙ-කාරස්ස **යන්ති** ආදෙසො. **හිකාරො** ච පදපූරණො, යෙ අස්සාති අත්ථො.

උප්පජ්ජෙය්‍යුන්ති නිබ්බත්තෙය්‍යුං. **ආසවා විඝාතපරිළාහාති** චත්තාරො ආසවා ච අඤ්ඤෙ ච විඝාතකරා කිලෙසපරිළාහා විපාකපරිළාහා ච. චක්ඛුද්වාරෙ හි ඉට්ඨාරම්මණං ආපාථගතං කාමස්සාදවසෙන අස්සාදයතො අභිනන්දතො කාමාසවො උප්පජ්ජති, ඊදිසං අඤ්ඤස්මිම්පි සුගතිභවෙ ලභිස්සාමීති භවපත්ථනාය අස්සාදයතො භවාසවො උප්පජ්ජති, සත්තොති වා සත්තස්සාති වා ගණ්හන්තස්ස දිට්ඨාසවො උප්පජ්ජති, සබ්බෙහෙව සහජාතං අඤ්ඤාණං අවිජ්ජාසවොති චත්තාරො ආසවා උප්පජ්ජන්ති. තෙහි සම්පයුත්තා අපරෙ කිලෙසා විඝාතපරිළාහා, ආයතිං වා තෙසං විපාකා. තෙපි හි අසංවුතස්සෙව විහරතො උප්පජ්ජෙය්‍යුන්ති වුච්චන්ති.

එවංස තෙති එවං අස්ස තෙ. එවං එතෙන උපායෙන න හොන්ති, නො අඤ්ඤථාති වුත්තං හොති. එස නයො **පටිසඞ්ඛා යොනිසො සොතින්ද්‍රියසංවරසංවුතොති**ආදීසු.

ඉමෙ වුච්චන්ති, භික්ඛවෙ, ආසවා සංවරා පහාතබ්බාති ඉමෙ ඡසු ද්වාරෙසු චත්තාරො චත්තාරො කත්වා චතුවීසති ආසවා සංවරෙන පහාතබ්බාති වුච්චන්ති. සබ්බත්ථෙව චෙත්ථ සතිසංවරො එව සංවරොති වෙදිතබ්බො.

සංවරාපහාතබ්බආසවවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පටිසෙවනාපහාතබ්බආසවවණ්ණනා

23. **පටිසඞ්ඛා යොනිසො චීවරන්ති**ආදීසු යං වත්තබ්බං, තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ සීලකථායං වුත්තමෙව. **යඤ්හිස්සාති** යං චීවරපිණ්ඩපාතාදීසු වා අඤ්ඤතරං අස්ස. **අප්පටිසෙවතොති** එවං යොනිසො අප්පටිසෙවන්තස්ස. සෙසං වුත්තනයමෙව. කෙවලං පනිධ අලද්ධං චීවරාදිං පත්ථයතො ලද්ධං වා අස්සාදයතො කාමාසවස්ස උප්පත්ති වෙදිතබ්බා. ඊදිසං අඤ්ඤස්මිම්පි සම්පත්තිභවෙ සුගතිභවෙ ලභිස්සාමීති භවපත්ථනාය අස්සාදයතො භවාසවස්ස, අහං ලභාමි න ලභාමීති වා මය්හං වා ඉදන්ති අත්තසඤ්ඤං අධිට්ඨහතො දිට්ඨාසවස්ස උප්පත්ති වෙදිතබ්බා. සබ්බෙහෙව පන සහජාතො අවිජ්ජාසවොති එවං චතුන්නං ආසවානං උප්පත්ති විපාකපරිළාහා ච නවවෙදනුප්පාදනතොපි වෙදිතබ්බා.

ඉමෙ වුච්චන්ති, භික්ඛවෙ, ආසවා පටිසෙවනා පහාතබ්බාති ඉමෙ එකමෙකස්මිං පච්චයෙ චත්තාරො චත්තාරො කත්වා සොළස ආසවා ඉමිනා ඤාණසංවරසඞ්ඛාතෙන පච්චවෙක්ඛණපටිසෙවනෙන පහාතබ්බාති වුච්චන්ති.

පටිසෙවනාපහාතබ්බආසවවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අධිවාසනාපහාතබ්බආසවවණ්ණනා

24. **පටිසඞ්ඛා යොනිසො ඛමො හොති සීතස්සාති** උපායෙන පථෙන පච්චවෙක්ඛිත්වා ඛමො හොති සීතස්ස සීතං ඛමති සහති, න අවීරපුරිසො විය අප්පමත්තකෙනපි සීතෙන චලති කම්පති කම්මට්ඨානං විජහති. අපිච ඛො ලොමසනාගත්ථෙරො විය අනප්පකෙනාපි සීතෙන ඵුට්ඨො න චලති න කම්පති, කම්මට්ඨානමෙව මනසි කරොති. ථෙරො කිර චෙතියපබ්බතෙ පියඞ්ගුගුහායං පධානඝරෙ විහරන්තො අන්තරට්ඨකෙ හිමපාතසමයෙ ලොකන්තරිකනිරයෙ පච්චවෙක්ඛිත්වා කම්මට්ඨානං අවිජහන්තොව අබ්භොකාසෙ වීතිනාමෙසි. එවං **උණ්හාදීසුපි** අත්ථයොජනා වෙදිතබ්බා.

කෙවලඤ්හි යො භික්ඛු අධිමත්තම්පි උණ්හං සහති ස්වෙව ථෙරො විය, අයං ''ඛමො උණ්හස්සා''ති වෙදිතබ්බො. ථෙරො කිර ගිම්හසමයෙ පච්ඡාභත්තං බහිචඞ්කමෙ නිසීදි. කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තො සෙදාපිස්ස කච්ඡෙහි මුච්චන්ති. අථ නං අන්තෙවාසිකො ආහ ''ඉධ, භන්තෙ, නිසීදථ, සීතලො ඔකාසො''ති. ථෙරො ''උණ්හභයෙනෙවම්හි ආවුසො ඉධ නිසින්නො''ති අවීචිමහානිරයං පච්චවෙක්ඛිත්වා නිසීදියෙව. **උණ්හ**න්ති චෙත්ථ අග්ගිසන්තාපොව වෙදිතබ්බො. සූරියසන්තාපවසෙන පනෙතං වත්ථු වුත්තං.

යො ච ද්වෙ තයො වාරෙ භත්තං වා පානීයං වා අලභමානොපි අනමතග්ගෙ සංසාරෙ අත්තනො පෙත්තිවිසයූපපත්තිං පච්චවෙක්ඛිත්වා අවෙධෙන්තො කම්මට්ඨානං න විජහතියෙව. අධිමත්තෙහි ඩංසමකසවාතාතපසම්ඵස්සෙහි ඵුට්ඨො චාපි තිරච්ඡානූපපත්තිං පච්චවෙක්ඛිත්වා අවෙධෙන්තො කම්මට්ඨානං න විජහතියෙව. සරීසපසම්ඵස්සෙන ඵුට්ඨො චාපි අනමතග්ගෙ සංසාරෙ සීහබ්‍යග්ඝාදිමුඛෙසු අනෙකවාරං පරිවත්තිතපුබ්බභාවං පච්චවෙක්ඛිත්වා අවෙධෙන්තො කම්මට්ඨානං න විජහතියෙව පධානියත්ථෙරො විය. අයං ''ඛමො ජිඝච්ඡාය...පෙ.... සරීසපසම්ඵස්සාන''න්ති වෙදිතබ්බො.

ථෙරං කිර ඛණ්ඩචෙලවිහාරෙ කණිකාරපධානියඝරෙ අරියවංසං සුණන්තං ඝොරවිසො සප්පො ඩංසි. ථෙරො ජානිත්වාපි පසන්නචිත්තො නිසින්නො ධම්මංයෙව සුණාති. විසවෙගො ථද්ධො අහොසි. ථෙරො උපසම්පදමණ්ඩලං ආදිං කත්වා සීලං පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිසුද්ධසීලොහමස්මීති පීතිං උප්පාදෙසි. සහ පීතුප්පාදා විසං නිවත්තිත්වා පථවිං පාවිසි. ථෙරො තත්ථෙව චිත්තෙකග්ගතං ලභිත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි.

යො පන අක්කොසවසෙන දුරුත්තෙ දුරුත්තත්තායෙව ච දුරාගතෙ අපි අන්තිමවත්ථුසඤ්ඤිතෙ වචනපථෙ සුත්වා ඛන්තිගුණංයෙව පච්චවෙක්ඛිත්වා න වෙධති දීඝභාණකඅභයත්ථෙරො විය. අයං ''ඛමො දුරුත්තානං දුරාගතානං වචනපථාන''න්ති වෙදිතබ්බො.

ථෙරො කිර පච්චයසන්තොසභාවනාරාමතාය මහාඅරියවංසප්පටිපදං කථෙසි, සබ්බො මහාගාමො ආගච්ඡති. ථෙරස්ස මහාසක්කාරො උප්පජ්ජති. තං අඤ්ඤතරො මහාථෙරො අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො දීඝභාණකො අරියවංසං කථෙමීති සබ්බරත්තිං කොලාහලං කරොසීතිආදීහි අක්කොසි. උභොපි ච අත්තනො අත්තනො විහාරං ගච්ඡන්තා ගාවුතමත්තං එකපථෙන අගමංසු. සකලගාවුතම්පි සො තං අක්කොසියෙව. තතො යත්ථ ද්වින්නං විහාරානං මග්ගො භිජ්ජති, තත්ථ ඨත්වා දීඝභාණකත්ථෙරො තං වන්දිත්වා ''එස, භන්තෙ, තුම්හාකං මග්ගො''ති ආහ. සො අසුණන්තො විය අගමාසි. ථෙරොපි විහාරං ගන්ත්වා පාදෙ පක්ඛාලෙත්වා නිසීදි. තමෙනං අන්තෙවාසිකො ''කිං, භන්තෙ, සකලගාවුතං පරිභාසන්තං න කිඤ්චි අවොචුත්ථා''ති ආහ. ථෙරො ''ඛන්තියෙව, ආවුසො, මය්හං භාරො, න අක්ඛන්ති. එකපදුද්ධාරෙපි කම්මට්ඨානවියොගං න පස්සාමී''ති ආහ. එත්ථ ච වචනමෙව **වචනපථොති** වෙදිතබ්බො.

යො පන උප්පන්නා සාරීරිකා වෙදනා දුක්ඛමනට්ඨෙන **දුක්ඛා,** බහලට්ඨෙන **තිබ්බා,** ඵරුසට්ඨෙන **ඛරා,** තිඛිණට්ඨෙන **කටුකා,** අස්සාදවිරහතො **අසාතා,** මනං අවඩ්ඪනතො **අමනාපා,** පාණහරණසමත්ථතාය **පාණහරා** අධිවාසෙතියෙව, න වෙධති. එවං සභාවො හොති චිත්තලපබ්බතෙ පධානියත්ථෙරො විය. අයං ''උප්පන්නානං...පෙ. ... අධිවාසනජාතිකො''ති වෙදිතබ්බො.

ථෙරස්ස කිර රත්තිං පධානෙන වීතිනාමෙත්වා ඨිතස්ස උදරවාතො උප්පජ්ජි. සො තං අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො ආවත්තති පරිවත්තති. තමෙනං චඞ්කමපස්සෙ ඨිතො පිණ්ඩපාතියත්ථෙරො ආහ ''ආවුසො, පබ්බජිතො නාම අධිවාසනසීලො හොතී''ති. සො ''සාධු, භන්තෙ''ති අධිවාසෙත්වා නිච්චලො සයි. වාතො නාභිතො යාව හදයං ඵාලෙති. ථෙරො වෙදනං වික්ඛම්භෙත්වා විපස්සන්තො මුහුත්තෙන අනාගාමී හුත්වා පරිනිබ්බායීති.

යඤ්හිස්සාති සීතාදීසු යංකිඤ්චි එකධම්මම්පි අස්ස. **අනධිවාසයතොති** අනධිවාසෙන්තස්ස අක්ඛමන්තස්ස. සෙසං වුත්තනයමෙව. ආසවුප්පත්ති පනෙත්ථ එවං වෙදිතබ්බා. සීතෙන ඵුට්ඨස්ස උණ්හං පත්ථයන්තස්ස කාමාසවො උප්පජ්ජති, එවං සබ්බත්ථ. නත්ථි නො සම්පත්තිභවෙ සුගතිභවෙ සීතං වා උණ්හං වාති භවං පත්ථයන්තස්ස භවාසවො. මය්හං සීතං උණ්හන්ති ගාහො දිට්ඨාසවො. සබ්බෙහෙව සම්පයුත්තො අවිජ්ජාසවොති.

"ඉමෙ වුච්චන්ති...පෙ.... අධිවාසනා පහාතබ්බා"ති ඉමෙ සීතාදීසු එකමෙකස්ස වසෙන චත්තාරො චත්තාරො කත්වා අනෙකෙ ආසවා ඉමාය ඛන්තිසංවරසඞ්ඛාතාය අධිවාසනාය පහාතබ්බාති වුච්චන්තීති අත්ථො. එත්ථ ච යස්මා අයං ඛන්ති සීතාදිධම්මෙ අධිවාසෙති, අත්තනො උපරි ආරොපෙත්වා වාසෙතියෙව. න අසහමානා හුත්වා නිරස්සති, තස්මා ''අධිවාසනා''ති වුච්චතීති වෙදිතබ්බා.

අධිවාසනාපහාතබ්බආසවවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පරිවජ්ජනාපහාතබ්බආසවවණ්ණනා

25. **පටිසඞ්ඛා යොනිසො චණ්ඩං හත්ථිං පරිවජ්ජෙතීති** අහං සමණොති චණ්ඩස්ස හත්ථිස්ස ආසන්නෙ න ඨාතබ්බං. තතොනිදානඤ්හි මරණම්පි සියා මරණමත්තම්පි දුක්ඛන්ති එවං උපායෙන පථෙන පච්චයෙන පච්චවෙක්ඛිත්වා චණ්ඩං හත්ථිං පරිවජ්ජෙති පටික්කමති. එස නයො සබ්බත්ථ. **චණ්ඩන්**ති ච දුට්ඨං, වාළන්ති වුත්තං හොති. **ඛාණුන්**ති ඛදිරඛාණුආදිං. **කණ්ටකට්ඨානන්**ති කණ්ටකානං ඨානං, යත්ථ කණ්ටකා විජ්ජන්ති, තං ඔකාසන්ති වුත්තං හොති. **සොබ්භන්**ති සබ්බතො පරිච්ඡින්නතටං. **පපාතන්**ති එකතො ඡින්නතටං. **චන්දනිකන්**ති උච්ඡිට්ඨොදකගබ්භමලාදීනං ඡඩ්ඩනට්ඨානං. **ඔළිගල්ලන්**ති තෙසංයෙව සකද්දමාදීනං සන්දනොකාසං. තං ජණ්ණුමත්තම්පි අසුචිභරිතං හොති, ද්වෙපි චෙතානි ඨානානි අමනුස්සදුට්ඨානි හොන්ති. තස්මා තානි වජ්ජෙතබ්බානි. **අනාසනෙ**ති එත්ථ පන අයුත්තං ආසනං **අනාසනං,** තං අත්ථතො අනියතවත්ථුකං රහොපටිච්ඡන්නාසනන්ති වෙදිතබ්බං. **අගොචරෙ**ති එත්ථපි ච අයුත්තො ගොචරො **අගොචරො,** සො වෙසියාදිභෙදතො පඤ්චවිධො. **පාපකෙ මිත්තෙ**ති ලාමකෙ දුස්සීලෙ මිත්තපතිරූපකෙ, අමිත්තෙ වා. **භජන්තන්**ති සෙවමානං. **විඤ්ඤූ සබ්‍රහ්මචාරී**ති පණ්ඩිතා බුද්ධිසම්පන්නා සබ්‍රහ්මචාරයො, භික්ඛූනමෙතං අධිවචනං. තෙ හි එකකම්මං එකුද්දෙසො සමසික්ඛතාති ඉමං බ්‍රහ්මං සමානං චරන්ති, තස්මා **සබ්‍රහ්මචාරී**ති වුච්චන්ති. **පාපකෙසු ඨානෙසූ**ති ලාමකෙසු ඨානෙසු. **ඔකප්පෙය්‍යුන්**ති සද්දහෙය්‍යුං, අධිමුච්චෙය්‍යුං ''අද්ධා අයමායස්මා අකාසි වා කරිස්සති වා''ති.

යඤ්හිස්සාති හත්ථිආදීසු යංකිඤ්චි එකම්පි අස්ස. සෙසං වුත්තනයමෙව. ආසවුප්පත්ති පනෙත්ථ එවං වෙදිතබ්බා. හත්ථිආදිනිදානෙන දුක්ඛෙන ඵුට්ඨස්ස සුඛං පත්ථයතො කාමාසවො උප්පජ්ජති. නත්ථි නො සම්පත්තිභවෙ සුගතිභවෙ ඊදිසං දුක්ඛන්ති භවං පත්ථෙන්තස්ස භවාසවො. මං හත්ථී මද්දති, මං අස්සොති ගාහො දිට්ඨාසවො. සබ්බෙහෙව සම්පයුත්තො අවිජ්ජාසවොති.

ඉමෙ වුච්චන්ති...පෙ.... පරිවජ්ජනා පහාතබ්බාති ඉමෙ හත්ථිආදීසු එකෙකස්ස වසෙන චත්තාරො චත්තාරො කත්වා අනෙකෙ ආසවා ඉමිනා සීලසංවරසඞ්ඛාතෙන පරිවජ්ජනෙන පහාතබ්බාති වුච්චන්තීති වෙදිතබ්බා.

පරිවජ්ජනාපහාතබ්බආසවවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

විනොදනාපහාතබ්බආසවවණ්ණනා

26. **පටිසඞ්ඛා යොනිසො උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙතීති** ''ඉති පායං විතක්කො අකුසලො, ඉතිපි සාවජ්ජො, ඉතිපි දුක්ඛවිපාකො, සො ච ඛො අත්තබ්‍යාබාධාය සංවත්තතී''තිආදිනා නයෙන යොනිසො කාමවිතක්කෙ ආදීනවං පච්චවෙක්ඛිත්වා තස්මිං තස්මිං ආරම්මණෙ උප්පන්නං ජාතමභිනිබ්බත්තං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙති, චිත්තං ආරොපෙත්වා න වාසෙති, අබ්භන්තරෙ වා න වාසෙතීතිපි අත්ථො.

අනධිවාසෙන්තො කිං කරොතීති? **පජහති** ඡඩ්ඩෙති.

කිං කචවරං විය පිටකෙනාති? න හි, අපිච ඛො නං **විනොදෙති** තුදති විජ්ඣති නීහරති.

කිං බලිබද්දං විය පතොදෙනාති? න හි, අථ ඛො නං **බ්‍යන්තීකරොති** විගතන්තං කරොති. යථාස්ස අන්තොපි නාවසිස්සති අන්තමසො භඞ්ගමත්තම්පි, තථා නං කරොති.

කථං පන නං තථා කරොතීති? **අනභාවං ගමෙතී**ති අනු අනු අභාවං ගමෙති, වික්ඛම්භනප්පහානෙන යථා සුවික්ඛම්භිතො හොති, තථා කරොතීති වුත්තං හොති. එස නයො **බ්‍යාපාදවිහිංසාවිතක්කෙසු**.

එත්ථ ච **කාමවිතක්කො**ති ''යො කාමපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො මිච්ඡාසඞ්කප්පො''ති විභඞ්ගෙ (විභ. 910) වුත්තො. එස නයො ඉතරෙසු. **උප්පන්නුප්පන්නෙ**ති උප්පන්නෙ උප්පන්නෙ, උප්පන්නමත්තෙයෙවාති වුත්තං හොති. සකිං වා උප්පන්නෙ විනොදෙත්වා දුතියවාරෙ අජ්ඣුපෙක්ඛිතා න හොති, සතක්ඛත්තුම්පි උප්පන්නෙ උප්පන්නෙ විනොදෙතියෙව. **පාපකෙ අකුසලෙ**ති ලාමකට්ඨෙන පාපකෙ, අකොසල්ලතාය අකුසලෙ. **ධම්මෙ**ති තෙයෙව කාමවිතක්කාදයො සබ්බෙපි වා නව මහාවිතක්කෙ. තත්ථ තයො වුත්තා එව. අවසෙසා ''ඤාතිවිතක්කො

ජනපදවිතක්කො අමරවිතක්කො පරානුද්දයතාපටිසංයුත්තො විතක්කො ලාභසක්කාරසිලොකපටිසංයුත්තො විතක්කො අනවඤ්ඤත්තිපටිසංයුත්තො විතක්කො''ති (මහානි. 207) ඉමෙ ඡ.

යඤ්හිස්සාති එතෙසු විතක්කෙසු යංකිඤ්චි අස්ස, සෙසං වුත්තනයමෙව. කාමවිතක්කො පනෙත්ථ කාමාසවො එව. තබ්බිසෙසො භවාසවො. තංසම්පයුත්තො දිට්ඨාසවො. සබ්බවිතක්කෙසු අවිජ්ජාසවොති එවං ආසවුප්පත්තිපි වෙදිතබ්බා.

ඉමෙ වුච්චන්ති…පෙ…. විනොදනා පහාතබ්බාති ඉමෙ කාමවිතක්කාදිවසෙන වුත්තප්පකාරා ආසවා ඉමිනා තස්මිං තස්මිං විතක්කෙ ආදීනවපච්චවෙක්ඛණසහිතෙන වීරියසංවරසඞ්ඛාතෙන විනොදනෙන පහාතබ්බාති වුච්චන්තීති වෙදිතබ්බා.

විනොදනාපහාතබ්බආසවවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

භාවනාපහාතබ්බආසවවණ්ණනා

27. පටිසඞ්ඛා යොනිසො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙතීති අභාවනාය ආදීනවං, භාවනාය ච ආනිසංසං උපායෙන පථෙන පච්චවෙක්ඛිත්වා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති, එස නයො සබ්බත්ථ. එත්ථ ච කිඤ්චාපි ඉමෙ උපරිමග්ගත්තයසමයසම්භූතා ලොකුත්තරබොජ්ඣඞ්ගා එව අධිප්පෙතා, තථාපි ආදිකම්මිකානං බොජ්ඣඞ්ගෙසු අසම්මොහත්ථං ලොකියලොකුත්තරමිස්සකෙන නෙසං නයෙන අත්ථවණ්ණනං කරිස්සාමි. ඉධ පන ලොකියනයං පහාය ලොකුත්තරනයො එව ගහෙතබ්බො. තත්ථ සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගන්තිආදිනා නයෙන වුත්තානං සත්තන්නං ආදිපදානංයෙව තාව –

> අත්ථතො ලක්ඛණාදීහි, කමතො ච විනිච්ඡයො;
> අනූනාධිකතො චෙව, විඤ්ඤාතබ්බො විභාවිනා.

තත්ථ සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගෙ තාව සරණට්ඨෙන **සති**. සා පනෙසා උපට්ඨානලක්ඛණා, අපිලාපනලක්ඛණා වා. වුත්තම්පි හෙතං ''යථා, මහාරාජ, රඤ්ඤො භණ්ඩාගාරිකො රඤ්ඤො සාපතෙය්‍යං අපිලාපෙති, එත්තකං, මහාරාජ, හිරඤ්ඤං, එත්තකං සුවණ්ණං, එත්තකං සාපතෙය්‍යන්ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ , සති උප්පජ්ජමානා කුසලාකුසලසාවජ්ජානවජ්ජහීනපණීතකණ්හසුක්කසප්පටිභාගෙ ධම්මෙ අපිලාපෙති. ඉමෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානා''ති (මි. ප. 2.1.13) විත්ථාරො. අපිලාපනරසා. කිච්චවසෙනෙව හිස්ස එතං ලක්ඛණං ථෙරෙන වුත්තං. අසම්මොසරසා වා. ගොචරාභිමුඛභාවපච්චුපට්ඨානා. සති එව සම්බොජ්ඣඞ්ගො **සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො**. තත්ථ බොධියා බොධිස්ස වා අඞ්ගොති බොජ්ඣඞ්ගො.

කිං වුත්තං හොති? යා හි අයං ධම්මසාමග්ගී, යාය ලොකියලොකුත්තරමග්ගක්ඛණෙ උප්පජ්ජමානාය ලීනුද්ධච්චපතිට්ඨානායූහන-කාමසුඛත්තකිලමථානුයොග-උච්ඡෙදසස්සතාභිනිවෙසාදීනං අනෙකෙසං උපද්දවානං පටිපක්ඛභූතාය සතිධම්මවිචයවීරියපීතිපස්සද්ධිසමාධිඋපෙක්ඛාසඞ්ඛාතාය ධම්මසාමග්ගියා අරියසාවකො බුජ්ඣතීති කත්වා ''බොධී''ති වුච්චති. **බුජ්ඣතීති** කිලෙසසන්තානනිද්දාය උට්ඨහති, චත්තාරි වා අරියසච්චානි පටිවිජ්ඣති, නිබ්බානමෙව වා සච්ඡිකරොතීති වුත්තං හොති. යථාහ ''සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ භාවෙත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො''ති. තස්සා ධම්මසාමග්ගිසඞ්ඛාතාය බොධියා අඞ්ගොතිපි බොජ්ඣඞ්ගො, ඣානඞ්ගමග්ගඞ්ගාදයො විය.

යොපෙස යථාවුත්තප්පකාරාය එතාය ධම්මසාමග්ගියා බුජ්ඣතීති කත්වා අරියසාවකො ''බොධී''ති වුච්චති, තස්ස බොධිස්ස අඞ්ගොතිපි බොජ්ඣඞ්ගො, සෙනඞ්ගරථඞ්ගාදයො විය. තෙනාහු අට්ඨකථාචරියා ''බුජ්ඣනකස්ස පුග්ගලස්ස අඞ්ගාති වා බොජ්ඣඞ්ගා''ති. අපිච ''බොජ්ඣඞ්ගාති කෙනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා? බොධාය සංවත්තන්තීති බොජ්ඣඞ්ගා, බුජ්ඣන්තීති බොජ්ඣඞ්ගා, අනුබුජ්ඣන්තීති බොජ්ඣඞ්ගා, පටිබුජ්ඣන්තීති බොජ්ඣඞ්ගා, සම්බුජ්ඣන්තීති බොජ්ඣඞ්ගා''තිආදිනා (පටි. ම. 3.17) පටිසම්භිදානයෙනාපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. පසත්ථො සුන්දරො වා බොජ්ඣඞ්ගොති සම්බොජ්ඣඞ්ගො. එවං සති එව සම්බොජ්ඣඞ්ගො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො. තං **සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං**. එවං තාව එකස්ස ආදිපදස්ස අත්ථතො ලක්ඛණාදීහි ච විනිච්ඡයො විඤ්ඤාතබ්බො.

දුතියාදීසු පන චතුසච්චධම්මෙ විචිනාතීති **ධම්මවිචයො**. සො පන විචයලක්ඛණො, ඔභාසනරසො, අසම්මොහපච්චුපට්ඨානො. වීරභාවතො විධිනා ඊරයිතබ්බතො ච **වීරියං**. තං පග්ගහලක්ඛණං , උපත්ථම්භනරසං, අනොසීදනපච්චුපට්ඨානං . පීණයතීති **පීති**. සා ඵරණලක්ඛණා, තුට්ඨිලක්ඛණා වා, කායචිත්තානං පීණනරසා, තෙසංයෙව ඔදග්‍යපච්චුපට්ඨානා. කායචිත්තදරථපස්සම්භනතො **පස්සද්ධි**. සා උපසමලක්ඛණා, කායචිත්තදරථනිම්මද්දනරසා, ආයචිත්තානං අපරිප්ඵන්දනභූතසීතිභාවපච්චුපට්ඨානා. සමාධානතො **සමාධි**. සො අවික්ඛෙපලක්ඛණො, අවිසාරලක්ඛණො වා, චිත්තචෙතසිකානං සම්පිණ්ඩනරසො, චිත්තට්ඨිතිපච්චුපට්ඨානො. අජ්ඣුපෙක්ඛනතො **උපෙක්ඛා**. සා පටිසඞ්ඛානලක්ඛණා, සමවාහිතලක්ඛණා වා, ඌනාධිකතානිවාරණරසා,

පක්ඛපාතුපච්ඡෙදරසා වා, මජ්ඣත්තභාවපච්චුපට්ඨානා. සෙසං වුත්තනයමෙව. එවං සෙසපදානම්පි අත්ථතො ලක්ඛණාදීහි ච විනිච්ඡයො විඤ්ඤාතබ්බො.

කමතොති එත්ථ ච ''සතිඤ්ච ඛ්වාහං, භික්ඛවෙ, සබ්බත්ථිකං වදාමී''ති (සං. නි. 5.234) වචනතො සබ්බෙසං සෙසබොජ්ඣඞ්ගානං උපකාරකත්තා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගොව පඨමං වුත්තො. තතො පරං ''සො තථා සතො විහරන්තො තං ධම්මං පඤ්ඤාය පවිචිනතී''තිආදිනා (විභ. 469) නයෙන සෙසබොජ්ඣඞ්ගානං පුබ්බාපරියවචනෙ පයොජනං සුත්තෙයෙව වුත්තං. එවමෙත්ථ කමතොපි විනිච්ඡයො විඤ්ඤාතබ්බො.

අනූනාධිකතොති කස්මා පන භගවතා සත්තෙව බොජ්ඣඞ්ගා වුත්තා අනූනා අනධිකාති. ලීනුද්ධච්චපටිපක්ඛතො සබ්බත්ථිකතො ච. එත්ථ හි තයො බොජ්ඣඞ්ගා ලීනස්ස පටිපක්ඛා. යථාහ – ''යස්මිඤ්ච ඛො, භික්ඛවෙ, සමයෙ ලීනං චිත්තං හොති, කාලො තස්මිං සමයෙ ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය, කාලො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය, කාලො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනායා''ති (සං. නි. 5.234). තයො උද්ධච්චස්ස පටිපක්ඛා. යථාහ – ''යස්මිඤ්ච ඛො, භික්ඛවෙ, සමයෙ උද්ධතං චිත්තං හොති, කාලො තස්මිං සමයෙ පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය, කාලො සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය, කාලො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනායා''ති (සං. නි. 5.234). එකො පනෙත්ථ සබ්බත්ථිකො. යථාහ – ''සතිඤ්ච ඛ්වාහං, භික්ඛවෙ, සබ්බත්ථිකං වදාමී''ති. ''සබ්බත්ථක''න්තිපි පාඨො, ද්වින්නම්පි සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බන්ති අත්ථො. එවං ලීනුද්ධච්චපටිපක්ඛතො සබ්බත්ථිකතො ච සත්තෙව බොජ්ඣඞ්ගා වුත්තා අනූනා අනධිකාති, එවමෙත්ථ අනූනාධිකතොපි විනිච්ඡයො විඤ්ඤාතබ්බො.

එවං තාව ''සතිසම්බොජ්ඣඞ්ග''න්තිආදිනා නයෙන වුත්තානං සත්තන්නං ආදිපදානංයෙව අත්ථවණ්ණනං ඤත්වා ඉදානි **භාවෙති විවෙකනිස්සිත**න්තිආදීසු එවං ඤාතබ්බා. **භාවෙතීති** වඩ්ඪෙති, අත්තනො චිත්තසන්තානෙ පුනප්පුනං ජනෙති අභිනිබ්බත්තෙතීති අත්ථො. **විවෙකනිස්සිත**න්ති විවෙකෙ නිස්සිතං. **විවෙකොති** විවිත්තතා. ස්වායං තදඞ්ගවිවෙකො වික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදපටිප්පස්සද්ධි නිස්සරණවිවෙකොති පඤ්චවිධො. තස්ස නානත්තං ''අරියධම්මෙ අවිනීතො''ති එත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. අයමෙව හි තත්ථ විනයොති වුත්තො. එවං එතස්මිං පඤ්චවිධෙ විවෙකෙ.

විවෙකනිස්සිතන්ති තදඞ්ගවිවෙකනිස්සිතං සමුච්ඡෙදවිවෙකනිස්සිතං නිස්සරණවිවෙකනිස්සිතඤ්ච සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙතීති අයමත්ථො වෙදිතබ්බො. තථා හි අයං බොජ්ඣඞ්ගභාවනානුයුත්තො යොගී විපස්සනාක්ඛණෙ කිච්චතො තදඞ්ගවිවෙකනිස්සිතං, අජ්ඣාසයතො නිස්සරණවිවෙකනිස්සිතං, මග්ගකාලෙ පන කිච්චතො සමුච්ඡෙදවිවෙකනිස්සිතං, ආරම්මණතො නිස්සරණවිවෙකනිස්සිතං සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති. පඤ්චවිධවිවෙකනිස්සිතන්තිපි එකෙ, තෙ හි න කෙවලං බලවවිපස්සනාමග්ගඵලක්ඛණෙසු එව බොජ්ඣඞ්ගෙ උද්ධරන්ති, විපස්සනාපාදකකසිණජ්ඣානආනාපානාසුභබ්‍රහ්මවිහාරජ්ඣානෙසුපි උද්ධරන්ති. න ච පටිසිද්ධා අට්ඨකථාචරියෙහි. තස්මා තෙසං මතෙන එතෙසං ඣානානං පවත්තික්ඛණෙ කිච්චතො එව වික්ඛම්භනවිවෙකනිස්සිතං. යථා ච ''විපස්සනාක්ඛණෙ අජ්ඣාසයතො නිස්සරණවිවෙකනිස්සිත''න්ති වුත්තං, එවං පටිප්පස්සද්ධිවිවෙකනිස්සිතම්පි භාවෙතීති වත්තුං වට්ටති. එස නයො **විරාගනිස්සිතාදීසු**. විවෙකට්ඨා එව හි විරාගාදයො.

කෙවලඤ්හෙත්ථ **වොස්සග්ගො** දුවිධො පරිච්චාගවොස්සග්ගො ච පක්ඛන්දනවොස්සග්ගො චාති. තත්ථ **පරිච්චාගවොස්සග්ගොති** විපස්සනාක්ඛණෙ ච තදඞ්ගවසෙන, මග්ගක්ඛණෙ ච සමුච්ඡෙදවසෙන කිලෙසප්පහානං. **පක්ඛන්දනවොස්සග්ගොති** විපස්සනාක්ඛණෙ තන්නින්නභාවෙන, මග්ගක්ඛණෙ පන ආරම්මණකරණෙන නිබ්බානපක්ඛන්දනං. තදුභයම්පි ඉමස්මිං ලොකියලොකුත්තරමිස්සකෙ අත්ථවණ්ණනානයෙ වට්ටති. තථා හි අයං සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො යථාවුත්තෙන පකාරෙන කිලෙසෙ පරිච්චජති, නිබ්බානඤ්ච පක්ඛන්දති. **වොස්සග්ගපරිණාමි**න්ති ඉමිනා පන සකලෙන වචනෙන වොස්සග්ගත්තං පරිණමන්තං පරිණතඤ්ච පරිපච්චන්තං පරිපක්කඤ්චාති. ඉදං වුත්තං හොති ''අයඤ්හි බොජ්ඣඞ්ගභාවනානුයුත්තො භික්ඛු යථා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො කිලෙසපරිච්චාගවොස්සග්ගත්තං නිබ්බානපක්ඛන්දනවොස්සග්ගත්තඤ්ච පරිපච්චති, යථා ච පරිපක්කො හොති, තථා නං භාවෙතී''ති. එස නයො සෙසබොජ්ඣඞ්ගෙසු.

ඉධ පන නිබ්බානංයෙව සබ්බසඞ්ඛතෙහි විවිත්තත්තා **විවෙකො,** සබ්බෙසං විරාගභාවතො **විරාගො,** නිරොධභාවතො **නිරොධොති** වුත්තං. මග්ගො එව ච වොස්සග්ගපරිණාමී, තස්මා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති විවෙකං ආරම්මණං කත්වා පවත්තියා විවෙකනිස්සිතං. තථා **විරාගනිස්සිතං නිරොධනිස්සිතං**. තඤ්ච ඛො අරියමග්ගක්ඛණුප්පත්තියා කිලෙසානං සමුච්ඡෙදතො පරිච්චාගභාවෙන ච නිබ්බානපක්ඛන්දනභාවෙන ච පරිණතං පරිපක්කන්ති අයමෙව අත්ථො දට්ඨබ්බො. එස නයො සෙසබොජ්ඣඞ්ගෙසු.

යඤ්හිස්සාති එතෙසු බොජ්ඣඞ්ගෙසු යංකිඤ්චි අස්ස. සෙසං වුත්තනයමෙව. ආසවුප්පත්තියං පනෙත්ථ ඉමෙසං උපරිමග්ගත්තයසම්පයුත්තානං බොජ්ඣඞ්ගානං අභාවිතත්තා යෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං කාමාසවො භවාසවො අවිජ්ජාසවොති තයො ආසවා, භාවයතො එවංස තෙ ආසවා න හොන්තීති අයං නයො වෙදිතබ්බො.

ඉමෙ වුච්චන්ති…පෙ.… භාවනා පහාතබ්බාති ඉමෙ තයො ආසවා ඉමාය මග්ගත්තයසම්පයුත්තාය බොජ්ඣඞ්ගභාවනාය පහාතබ්බාති වුච්චන්තීති වෙදිතබ්බා.

28. ඉදානි ඉමෙහි සත්තහාකාරෙහි පහීනාසවං භික්ඛුං ථොමෙන්තො ආසවප්පහානෙ චස්ස ආනිසංසං දස්සෙන්තො එතෙහෙව ච කාරණෙහි ආසවප්පහානෙ සත්තානං උස්සුක්කං ජනෙන්තො **යතො ඛො, භික්ඛවෙ…පෙ.… අන්තමකාසි දුක්ඛස්සාති** ආහ. තත්ථ **යතො ඛොති** සාමිවචනෙ තොකාරො, යස්ස ඛොති වුත්තං හොති. පොරාණා පන යස්මිං කාලෙති වණ්ණයන්ති. **යෙ ආසවා දස්සනා පහාතබ්බාති** යෙ ආසවා දස්සනෙන පහාතබ්බා, තෙ දස්සනෙනෙව පහීනා හොන්ති, න අප්පහීනෙසුයෙව පහීනසඤ්ඤී හොති. එවං සබ්බත්ථ වික්ථාරො.

සබ්බාසවසංවරසංවුතොති සබ්බෙහි ආසවපිධානෙහි පිහිතො, සබ්බෙසං වා ආසවානං පිධානෙහි පිහිතො. **අච්ඡෙච්ඡි තණ්හන්ති** සබ්බම්පි තණ්හං ඡින්දි, සංඡින්දි සමුච්ඡින්දි. විවත්තයි **සංයොජනන්ති** දසවිධම්පි සංයොජනං පරිවත්තයි නිම්මලමකාසි. **සම්මාති** හෙතුනා කාරණෙන. **මානාභිසමයාති** මානස්ස දස්සනාභිසමයා පහානාභිසමයා ච. අරහත්තමග්ගො හි කිච්චවසෙන මානං පස්සති, අයමස්ස දස්සනාභිසමයො. තෙන දිට්ඨො පන සො තාවදෙව පහීයති දිට්ඨවිසෙන දිට්ඨසත්තානං ජීවිතං විය. අයමස්ස පහානාභිසමයො.

අන්තමකාසි දුක්ඛස්සාති එවං අරහත්තමග්ගෙන සම්මා මානස්ස දිට්ඨත්තා පහීනත්තා ච යෙ ඉමෙ ‘‘කායබන්ධනස්ස අන්තො ජීරති (චූළව. 278). හරිතන්තං වා’’ති (ම. නි. 1.304) එවං වුත්තඅන්තිමමරියාදන්තො ච, ‘‘අන්තමිදං, භික්ඛවෙ, ජීවිකාන’’න්ති (ඉතිවු. 91; සං. නි. 3.80) එවං වුත්තලාමකන්තො ච, ‘‘සක්කායො එකො අන්තො’’ති (අ. නි. 6.61) එවං වුත්තකොට්ඨාසන්තො ච, ‘‘එසෙවන්තො දුක්ඛස්ස සබ්බපච්චයසඞ්ඛයා’’ති (සං. නි. 2.51) එවං වුත්තකොටන්තො චාති එවං චත්තාරො අන්තා, තෙසු සබ්බස්සෙව වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තං චතුත්ථකොටිසඞ්ඛාතං අන්තිමකොටිසඞ්ඛාතං අන්තමකාසි පරිච්ඡෙදං පරිවටුමං අකාසි. අන්තිමසමුස්සයමත්තාවසෙසං දුක්ඛං අකාසීති වුත්තං හොති.

අත්තමනා තෙ භික්ඛූති සකමනා තුට්ඨමනා, පීතිසොමනස්සෙහි වා සම්පයුත්තමනා හුත්වා. **භගවතො භාසිතං අභිනන්දුන්ති** ඉදං දුක්ඛස්ස අන්තකිරියාපරියොසානං භගවතො භාසිතං සුකථිතං සුලපිතං, එවමෙතං භගවා එවමෙතං සුගතාති මත්ථකෙන සම්පටිච්ඡන්තා අබ්භනුමොදිංසූති.

සෙසමෙත්ථ යං න වුත්තං, තං පුබ්බෙ වුත්තත්තා ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා ච න වුත්තං. තස්මා සබ්බං වුත්තානුසාරෙන අනුපදසො පච්චවෙක්ඛිතබ්බං.

භාවනාපහාතබ්බආසවවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

සබ්බාසවසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. ධම්මදායාදසුත්තවණ්ණනා

29. **එවං මෙ සුතන්ති** ධම්මදායාදසුත්තං. යස්මා පනස්ස අට්ඨුප්පත්තිකො නික්ඛෙපො, තස්මා තං දස්සෙත්වා චස්ස අපුබ්බපදවණ්ණනං කරිස්සාම. කතරාය ච පනිදං අට්ඨුප්පත්තියා නික්ඛිත්තන්ති. ලාභසක්කාරෙ. භගවතො කිර මහාලාභසක්කාරො උප්පජ්ජි. යථා තං චත්තාරො අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යෙ පූරිතදානපාරමීසඤ්චයස්ස. සබ්බදිසාසු යමකමහාමෙඝො වුට්ඨහිත්වා මහොඝං විය සබ්බපාරමියො එකස්මිං අත්තභාවෙ විපාකං දස්සාමාති සම්පිණ්ඩිතා විය ලාභසක්කාරමහොඝං නිබ්බත්තයිංසු. තතො තතො අන්නපානයානවත්ථමාලාගන්ධවිලෙපනාදිහත්ථා ඛත්තියබ්‍රාහ්මණාදයො ආගන්ත්වා – ‘‘කහං බුද්ධො, කහං භගවා, කහං දෙවදෙවො, නරාසභො, පුරිසසීහො’’ති භගවන්තං පරියෙසන්ති. සකටසතෙහිපි පච්චයෙ ආහරිත්වා ඔකාසං අලභමානා සමන්තා ගාවුතප්පමාණම්පි සකටධුරෙන සකටධුරමාහච්චතිට්ඨන්ති චෙව අනුබන්ධන්ති ච. අන්ධකවින්දබ්‍රාහ්මණාදයො විය. සබ්බං ඛන්ධකෙ තෙසු තෙසු සුත්තෙසු ච ආගතනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. යථා ච භගවතො, එවං භික්ඛුසඞ්ඝස්සාපි.

> වුත්තම්පි චෙතං – ‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන භගවා සක්කතො හොති ගරුකතො මානිතො පූජිතො අපචිතො ලාභී චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරානං, භික්ඛුසඞ්ඝොපි ඛො සක්කතො හොති…පෙ.… පරික්ඛාරාන’’න්ති (උදා. 14). තථා – ‘‘යාවතා ඛො, චුන්ද, එතරහි සඞ්ඝො වා ගණො වා ලොකෙ උප්පන්නො, නාහං, චුන්ද, අඤ්ඤං එකසඞ්ඝම්පි සමනුපස්සාමි, එවං ලාභග්ගයසග්ගපත්තං, යථරිව, චුන්ද, භික්ඛුසඞ්ඝො’’ති (දී. නි. 3.176).

ස්වායං භගවතො ච භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච උප්පන්නො ලාභසක්කාරො එකතො හුත්වා ද්වින්නං මහානදීනං උදකමිව අප්පමෙය්‍යො අහොසි. කමෙන භික්ඛූ පච්චයගරුකා පච්චයබාහුලිකා අහෙසුං. පච්ඡාභත්තම්පි තෙලමධුඵාණිතාදීසු

ආහටෙසු ගණ්ඩිංයෙව පහරිත්වා ''අම්හාකං ආචරියස්ස දෙථ, උපජ්ඣායස්ස දෙථා''ති උච්චාසද්දමහාසද්දං කරොන්ති. සා ච නෙසං පවත්ති භගවතොපි පාකටා අහොසි. තතො භගවා අනනුච්ඡවිකන්ති ධම්මසංවෙගං උප්පාදෙත්වා චින්තෙසි –

''පච්චයා අකප්පියාති න සක්කා සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙතුං. පච්චයපටිබද්ධා හි කුලපුත්තානං සමණධම්මවුත්ති. හන්දාහං ධම්මදායාදපටිපදං දෙසෙමි. සා සික්ඛාකාමානං කුලපුත්තානං සික්ඛාපදපඤ්ඤත්ති විය භවිස්සති නගරද්වාරෙ ඨපිතසබ්බකායිකආදාසො විය ච, යථා හි නගරද්වාරෙ ඨපිතෙ සබ්බකායිකෙ ආදාසෙ චත්තාරො වණ්ණා අත්තනො ඡායං දිස්වා වජ්ජං පහාය නිද්දොසා හොන්ති, එවමෙව සික්ඛාකාමා කුලපුත්තා පයොගමණ්ඩනෙන අත්තානං මණ්ඩෙතුකාමා ඉමං සබ්බකායිකාදාසූපමං දෙසනං ආවජ්ජිත්වා ආමිසදායාදපටිපදං වජ්ජෙත්වා ධම්මදායාදපටිපදං පූරෙන්තා ඛිප්පමෙව ජාතිජරාමරණස්ස අන්තං කරිස්සන්ති''ති. ඉමිස්සා අට්ඨුප්පත්තියා ඉදං සුත්තං අභාසි.

තත්ථ **ධම්මදායාදා මෙ, භික්ඛවෙ, භවථ, මා ආමිසදායාදාති** ධම්මස්ස මෙ දායාදා, භික්ඛවෙ, භවථ, මා ආමිසස්ස. යො මය්හං ධම්මො, තස්ස පටිග්ගාහකා භවථ, යඤ්ච ඛො මය්හං ආමිසං, තස්ස මා පටිග්ගාහකා භවථාති වුත්තං හොති. තත්ථ ධම්මොපි දුවිධො – නිප්පරියායධම්මො, පරියායධම්මොති. ආමිසම්පි දුවිධං – නිප්පරියායාමිසං, පරියායාමිසන්ති. කථං? මග්ගඵලනිබ්බානභෙදො හි නවවිධොපි ලොකුත්තරධම්මො **නිප්පරියායධම්මො** නිබ්බත්තිතධම්මො, න යෙන කෙනචි පරියායෙන කාරණෙන වා ලෙසෙන වා ධම්මො. යං පනිදං විවට්ටූපනිස්සිතං කුසලං, සෙය්‍යථිදං, ඉධෙකච්චො විවට්ටං පත්ථෙන්තො දානං දෙති, සීලං සමාදියති, උපොසථකම්මං කරොති, ගන්ධමාලාදීහි වත්ථුපූජං කරොති, ධම්මං සුණාති දෙසෙති ඣානසමාපත්තියො නිබ්බත්තෙති, එවං කරොන්තො අනුපුබ්බෙන නිප්පරියායධම්මං අමතං නිබ්බානං පටිලභති, අයං **පරියායධම්මො**. තථා චීවරාදයො චත්තාරො පච්චයා **නිප්පරියායාමිසමෙව,** න අඤ්ඤෙන පරියායෙන කාරණෙන වා ලෙසෙන වා ආමිසං. යං පනිදං වට්ටගාමිකුසලං, සෙය්‍යථිදං, ඉධෙකච්චො වට්ටං පත්ථෙන්තො සම්පත්තිභවං ඉච්ඡමානො දානං දෙති…පෙ…. සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙති, එවං කරොන්තො අනුපුබ්බෙන දෙවමනුස්සසම්පත්තිං පටිලභති, ඉදං **පරියායාමිසං** නාම.

තත්ථ නිප්පරියායධම්මොපි භගවතොයෙව සන්තකො. භගවතා හි කථිතත්තා භික්ඛූ මග්ගඵලනිබ්බානානි අධිගච්ඡන්ති. වුත්තම්පි චෙතං ''සො හි බ්‍රාහ්මණ භගවා අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙතා, අසඤ්ජාතස්ස මග්ගස්ස සඤ්ජනෙතා, අනක්ඛාතස්ස මග්ගස්ස අක්ඛාතා, මග්ගඤ්ඤූ මග්ගවිදූ මග්ගකොවිදො. මග්ගානුගා ච පන එතරහි සාවකා විහරන්ති පච්ඡා සමන්නාගතා''ති (ම. නි. 3.79) ච – ''සො හාවුසො, භගවා ජානං ජානාති, පස්සං පස්සති චක්ඛුභූතො ඤාණභූතො ධම්මභූතො බ්‍රහ්මභූතො වත්තා පවත්තා අත්ථස්ස නින්නෙතා අමතස්ස දාතා ධම්මස්සාමී තථාගතො''ති (ම. නි. 1.203) ච. පරියායධම්මොපි භගවතොයෙව සන්තකො. භගවතා හි කථිතත්තා එවං ජානන්ති ''විවට්ටං පත්ථෙත්වා දානං දෙන්තො…පෙ…. සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙන්තො අනුක්කමෙන අමතං නිබ්බානං පටිලභතී''ති. නිප්පරියායාමිසම්පි ච භගවතොයෙව සන්තකං. භගවතා හි අනුඤ්ඤාතත්තායෙව භික්ඛූහි ජීවකවත්ථුං ආදිං කත්වා පණීතචීවරං ලද්ධං. යථාහ ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, ගහපතිචීවරං. යො ඉච්ඡති, පංසුකූලිකො හොතු, යො ඉච්ඡති, ගහපතිචීවරං සාදියතු. ඉතරීතරෙනපාහං, භික්ඛවෙ, සන්තුට්ඨිංයෙව වණ්ණෙමී''ති (මහාව. 337).

පුබ්බෙ ච භික්ඛූ පණීතපිණ්ඩපාතං නාලත්ථුං. සපදානපිණ්ඩියාලොපභොජනා එවාහෙසුං. තෙහි රාජගහෙ විහරන්තෙන භගවතා – ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, සඞ්ඝභත්තං උද්දෙසභත්තං නිමන්තනං සලාකභත්තං පක්ඛිකං උපොසථිකං පාටිපදික''න්ති (චූළව. 325) එවං අනුඤ්ඤාතත්තායෙව පණීතභොජනං ලද්ධං. තථා සෙනාසනං. පුබ්බෙ හි අකතපබ්භාරරුක්ඛමූලාදිසෙනාසනායෙව භික්ඛූ අහෙසුං. තෙ ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, පඤ්ච ලෙණානී''ති (චූළව. 294) එවං භගවතා අනුඤ්ඤාතත්තායෙව විහාරො අඩ්ඪයොගො පාසාදො හම්මියං ගුහාති ඉමානි සෙනාසනානි ලභිංසු. පුබ්බෙ ච මුත්තහරීතකෙනෙව භෙසජ්ජං අකංසු. තෙ භගවතායෙව – ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, පඤ්ච භෙසජ්ජානි, සෙය්‍යථිදං, සප්පි, නවනීතං, තෙලං, මධු, ඵාණිත''න්ති (මහාව. 260) එවමාදිනා නයෙන අනුඤ්ඤාතත්තා නානාභෙසජ්ජානි ලභිංසු.

පරියායාමිසම්පි භගවතොයෙව සන්තකං. භගවතා හි කථිතත්තා යෙව ජානන්ති – ''සම්පත්තිභවං පත්ථෙන්තො දානං දත්වා සීලං…පෙ…. සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා අනුක්කමෙන පරියායාමිසං දිබ්බසම්පත්තිං මනුස්සසම්පත්තිං පටිලභතී''ති. තදෙව, යස්මා නිප්පරියායධම්මොපි පරියායධම්මොපි නිප්පරියායාමිසම්පි පරියායාමිසම්පි භගවතොයෙව සන්තකං, තස්මා තත්ථ අත්තනො සාමිභාවං දස්සෙන්තො ආහ – ''ධම්මදායාදා මෙ, භික්ඛවෙ, භවථ මා ආමිසදායාදා''ති.

යො මය්හං සන්තකො දුවිධොපි ධම්මො, තස්ස දායාදා භවථ. යඤ්ච ඛො එතං මය්හමෙව සන්තකං ආමිසං, තස්ස දායාදා මා භවථ. ධම්මකොට්ඨාසස්සෙව සාමිනො භවථ, මා ආමිසකොට්ඨාසස්ස. යො හි ජිනසාසනෙ පබ්බජිත්වා පච්චයපරමො විහරති චතූසු තණ්හුප්පාදෙසු සන්දිස්සමානො නික්ඛිත්තධුරො ධම්මානුධම්මප්පටිපත්තියං, අයං **ආමිසදායාදො** නාම. තාදිසා මා භවථ. යො පන අනුඤ්ඤාතපච්චයෙසු අප්පිච්ඡතාදීනි නිස්සාය පටිසඞ්ඛා සෙවමානො පටිපත්තිපරමො විහරති චතූසු අරියවංසෙසු සන්දිස්සමානො, අයං **ධම්මදායාදො** නාම. තාදිසා භවථාති වුත්තං හොති.

ඉදානි යෙසං තත්ථ එතදහොසි, භවිස්සති වා අනාගතමද්ධානං ''කිං නු ඛො භගවා සාවකානං අලාභත්ථිකො එවමාහා''ති, තෙසං අතිපණීතලාභත්ථිකො අහං එවං වදාමීති දස්සෙතුමාහ **අත්ථි මෙ තුම්හෙසු…පෙ…. නො**

ආමිසදායාදාති.

තස්සායමත්ථො – අත්ථි මෙ තුම්හෙසු අනුකම්පා අනුද්දයා හිතෙසිතා, කෙන නු ඛො කාරණෙන කෙන උපායෙන සාවකා ධම්මදායාදා අස්සු ධම්මකොට්ඨාසසාමිනො, නො ආමිසදායාදාති. අයං පන අධිප්පායො, පස්සති කිර භගවා ආමිසගරුකානං ආමිසෙ උපක්ඛලිතානං අතීතකාලෙ තාව කපිලස්ස භික්ඛුනො, ''සඞ්ඝාටිපි ආදිත්තා හොති''තිආදිනා (පාරා. 230; සං. නි. 2.218) නයෙන ආගතපාපභික්ඛුභික්ඛුනීසික්ඛමානාදීනඤ්ච අනෙකසතානං අපායපරිපූරණත්තං අත්තනො සාසනෙ පබ්බජිතානඤ්ච දෙවදත්තාදීනං. ධම්මගරුකානං පන සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානමහාකස්සපාදීනං අභිඤ්ඤාපටිසම්භිදාදිගුණප්පටිලාභං. තස්මා තෙසං අපායා පරිමුත්තිං සබ්බගුණසම්පත්තිඤ්ච ඉච්ඡන්තො ආහ – ''අත්ථි මෙ තුම්හෙසු අනුකම්පා කින්ති මෙ සාවකා ධම්මදායාදා භවෙය්‍යුං, නො ආමිසදායාදා''ති. පච්චයගරුකො ච චතුපරිසන්තරෙ කූටකහාපණො විය නිබ්බුතඞ්ගාරො විය ච නිත්තෙජො නිප්පභො හොති. තතො විවත්තිතචිත්තො ධම්මගරුකො තෙජවා සීහොව අභිභුය්‍යචාරී, තස්මාපි එවමාහ – ''අත්ථි මෙ…පෙ…. නො ආමිසදායාදා''ති.

එවං ''ධම්මදායාදා මෙ, භික්ඛවෙ, භවථ, මා ආමිසදායාදා''ති ඉදං අනුකම්පාය පණීතතරං ලාභං ඉච්ඡන්තෙන වුත්තං, නො අලාභත්ථිකෙනාති සාවෙත්වා ඉදානි ඉමස්ස ඔවාදස්ස අකරණෙ ආදීනවං දස්සෙන්තො ආහ ''තුම්හෙ ච මෙ, භික්ඛවෙ…පෙ…. නො ධම්මදායාදා''ති. තත්ථ **තුම්හෙපි තෙන ආදියා භවෙය්‍යාථාති** තුම්හෙපි තෙන ආමිසදායාදභාවෙන නො ධම්මදායාදභාවෙන ආදියා භවෙය්‍යාථ. අපදිසිතබ්බා විසුං කාතබ්බා වවත්ථපෙතබ්බා, විඤ්ඤූහි ගාරය්හා භවෙය්‍යාථාති වුත්තං හොති. කින්ති? ආමිසදායාදා සත්ථුසාවකා විහරන්ති, නො ධම්මදායාදාති.

අහම්පි තෙන ආදියො භවෙය්‍යන්ති අහම්පි තෙන තුම්හාකං ආමිසදායාදභාවෙන නො ධම්මදායාදභාවෙන ගාරය්හො භවෙය්‍යං. කින්ති? ආමිස…පෙ…. දායාදාති. ඉදං භගවා තෙසං අතීව මුදුකරණත්ථමාහ. අයඤ්හි එත්ථ අධිප්පායො – සචෙ, භික්ඛවෙ, තුම්හෙ ආමිසලොලා චරිස්සථ, තත්ථ විඤ්ඤූ මං ගරහිස්සන්ති ''කථඤ්හි නාම සබ්බඤ්ඤූ සමානො අත්තනො සාවකෙ ධම්මදායාදෙ නො ආමිසදායාදෙ කාතුං න සක්කොතී''ති. සෙය්‍යථාපි නාම අනාකප්පසම්පන්නෙ භික්ඛූ දිස්වා ආචරියුපජ්ඣායෙ ගරහන්ති ''කස්සිමෙ සද්ධිවිහාරිකා, කස්සන්තෙවාසිකා''ති; සෙය්‍යථා වා පන කුලකුමාරකෙ වා කුලකුමාරිකායො වා දුස්සීලෙ පාපධම්මෙ දිස්වා මාතාපිතරො ගරහන්ති ''කස්සිමෙ පුත්තා, කස්ස ධීතරො''ති; එවමෙව මං විඤ්ඤූ ගරහිස්සන්ති ''කථඤ්හි නාම සබ්බඤ්ඤූ සමානො අත්තනො සාවකෙ ධම්මදායාදෙ නො ආමිසදායාදෙ කාතුං න සක්කොතී''ති.

එවං ඉමස්ස ඔවාදස්ස අකරණෙ ආදීනවං දස්සෙත්වා කරණෙ ආනිසංසං දස්සෙන්තො **තුම්හෙ ච මෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **අහම්පි තෙන න ආදියො භවෙය්‍යන්ති** සෙය්‍යථාපි නාම වත්තපරිපූරකෙ දහරභික්ඛූ උද්දෙසපරිපුච්ඡාසම්පන්නෙ වස්සසතිකත්ථෙරෙ විය ආකප්පසම්පන්නෙ දිස්වා, කස්ස සද්ධිවිහාරිකා, කස්සන්තෙවාසිකාති, අසුකස්සාති, ''පතිරූපං ථෙරස්ස, පටිබලො වත ඔවදිතුං අනුසාසිතු''න්ති ආචරියුපජ්ඣායා න ආදියා න ගාරය්හා භවන්ති, එවමෙව අහම්පි තෙන තුම්හාකං ධම්මදායාදභාවෙන නො ආමිසදායාදභාවෙන කස්ස සාවකා නාලකපටිපදං තුවට්ටකපටිපදං චන්දූපමපටිපදං රථවිනීතපටිපදං මහාගොසිඞ්ගසාලපටිපදං මහාසුඤ්ඤතපටිපදං පටිපන්නා චතුපච්චයසන්තොසභාවනාරාමඅරියවංසෙසු සක්ඛිභූතා පච්චයගෙධතො විවත්තමානසා අබ්භා මුත්තචන්දසමා විහරන්තීති; ''සමණස්ස ගොතමස්සා''ති වුත්තෙ ''සබ්බඤ්ඤූ වත භගවා, අසක්ඛි වත සාවකෙ ආමිසදායාදපටිපදං ඡඩ්ඩාපෙත්වා ධම්මදායාදපටිපත්තිපූරකෙ කාතු''න්ති විඤ්ඤූනං න ආදියො න ගාරය්හො භවෙය්‍යන්ති. එවමිමස්මිං පදෙ අධිප්පායං ඤත්වා සෙසං කණ්හපක්ඛෙ වුත්තනයපච්චනීකෙන වෙදිතබ්බං. එවං ඉමස්ස ඔවාදස්ස කරණෙ ආනිසංසං දස්සෙත්වා ඉදානි තං ඔවාදං නිය්‍යාතෙන්තො ආහ – ''තස්මා තිහ මෙ, භික්ඛවෙ…පෙ…. නො ආමිසදායාදා''ති.

30. එවමිමං ඔවාදං නිය්‍යාතෙත්වා ඉදානි තස්සා ධම්මදායාදපටිපත්තියා පරිපූරකාරිං ථොමෙතුං **ඉධාහං, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. භගවතො හි ථොමනං සුත්වාපි හොන්තියෙව තදත්ථාය පටිපජ්ජිතාරො.

තත්ථ **ඉධාති** නිපාතපදමෙතං. **භුත්තාවීති** භුත්තවා, කතභත්තකිච්චොති වුත්තං හොති. **පවාරිතොති** යාවදත්ථපවාරණාය පවාරිතො, යාවදත්ථං භුඤ්ජිත්වා පටික්ඛිත්තභොජනො තිත්තොවාති වුත්තං හොති. චතුබ්බිධා හි පවාරණා වස්සංවුට්ඨපවාරණා පච්චයපවාරණා අනතිරිත්තපවාරණා යාවදත්ථපවාරණාති. තත්ථ, ''අනුජානාමි භික්ඛවෙ, වස්සංවුට්ඨානං භික්ඛූනං තීහි ඨානෙහි පවාරෙතු''න්ති (මහාව. 209) අයං **වස්සංවුට්ඨපවාරණා**. ''ඉච්ඡාමහං, භන්තෙ, සඞ්ඝං චතුමාසං භෙසජ්ජෙන පවාරෙතු''න්ති (පාචි. 303) ච ''අඤ්ඤත්‍ර පුනපවාරණාය අඤ්ඤත්‍ර නිච්චපවාරණාය''ති (පාචි. 307) ච අයං **පච්චයපවාරණා**. ''පවාරිතො නාම අසනං පඤ්ඤායති, භොජනං පඤ්ඤායති, හත්ථපාසෙ ඨිතො අභිහරති, පටික්ඛෙපො පඤ්ඤායති, එසො පවාරිතො නාමා''ති (පාචි. 239) අයං **අනතිරිත්තපවාරණා**. ''පණීතෙන ඛාදනීයෙන භොජනීයෙන සහත්ථා සන්තප්පෙසි සම්පවාරෙසී''ති (දී. නි. 1.297, 358) අයං **යාවදත්ථපවාරණා**. අයමිධ අධිප්පෙතා. තෙන වුත්තං ''පවාරිතොති යාවදත්ථපවාරණාය පවාරිතො''ති.

පරිපුණ්ණොති භොජනෙන පරිපුණ්ණො. **පරියොසිතොති** පරියොසිතභොජනො, උත්තරපදලොපො දට්ඨබ්බො . යාවතකං භුඤ්ජිතබ්බං, තාවතකං භුත්තං හොති, අවසිතා මෙ භොජනකිරියාති අත්ථො. **සුහිතොති** ධාතො,

ජිඝච්ඡාදුක්ඛාභාවෙන වා සුඛිතොති වුත්තං හොති. **යාවදත්ථොති** යාවතකො මෙ භොජනෙන අත්ථො, සො සබ්බො පත්තොති. එත්ථ ච පුරිමානං තිණ්ණං පච්ඡිමානි සාධකානි. යො හි පරියොසිතො, සො භුත්තාවී හොති. යො ච සුහිතො, සො යාවදත්ථපවාරණාය පවාරිතො. යො යාවදත්ථො, සො පරිපුණ්ණොති. පුරිමානි වා පච්ඡිමානං. යස්මා හි භුත්තාවී, තස්මා පරියොසිතො. යස්මා පවාරිතො, තස්මා සුහිතො. යස්මා පරිපුණ්ණො, තස්මා යාවදත්ථොති. සබ්බඤ්චෙතං පරිකප්පෙත්වා වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

සියාති එකංසෙ ච විකප්පනෙ ච. ''පථවීධාතු සියා අජ්ඣත්තිකා, සියා බාහිරා''ති (ම. නි. 3.349) එකංසෙ. ''සියා අඤ්ඤතරස්ස භික්ඛුනො ආපත්ති වීතික්කමො''ති (ම. නි. 3.39) විකප්පනෙ. ඉධ උභයම්පි වට්ටති. අතිරෙකොව **අතිරෙකධම්මො.** තථා **ඡඩ්ඩනීය ධම්මො.** අධිකො ච ඡඩ්ඩෙතබ්බො ච, න අඤ්ඤං කිඤ්චි කාතබ්බොති අත්ථො. **අථාති** තම්හි කාලෙ. **ජිඝච්ඡාදුබ්බල්‍යපරෙතාති** ජිඝච්ඡාය ච දුබ්බල්‍යෙන ච පරෙතා ඵුට්ඨා අනුගතා ච අට්ඨපි දසපි දිවසානි. තත්ථ කෙචි ජිඝච්ඡිතාපි න දුබ්බලා හොන්ති, සක්කොන්ති ජිඝච්ඡං සහිතුං. ඉමෙ පන න තාදිසාති දස්සෙතුං උභයමාහ. **ත්‍යාහන්ති** තෙ අහං. **සචෙ ආකඞ්ඛථාති** යදි ඉච්ඡථ.

අප්පහරිතෙති අප්පරූළ්හහරිතෙ, යස්මිං ඨානෙ පිණ්ඩපාතජ්ඣොත්ථරණෙන විනස්සනධම්මානි තිණානි නත්ථි, තස්මින්ති අත්ථො. තෙන නිත්තිණඤ්ච මහාතිණගහනං ච, යත්ථ සකටෙනපි ඡඩ්ඩිතෙ පිණ්ඩපාතෙ තිණානි න විනස්සන්ති, තඤ්ච ඨානං පරිග්ගහිතං හොති. භූතගාමසික්ඛාපදස්ස හි අවිකොපනත්ථමෙතං වුත්තං.

අප්පාණකෙති නිප්පාණකෙ පිණ්ඩපාතජ්ඣොත්ථරණෙන මරිතබ්බපාණකරහිතෙ වා මහාඋදකක්ඛන්ධෙ. පරිත්තොදකෙ එව හි හත්තපක්ඛෙපෙන ආළුලිතෙ සුඛුමපාණකා මරන්ති, න මහාතළාකාදීසූති. පාණකානුරක්ඛණත්ථඤ්හි එතං වුත්තං. **ඔපිලාපෙස්සාමීති** නිමුජ්ජාපෙස්සාමි.

තත්‍රෙකස්සාති තෙසු ද්වීසු එකස්ස. යො ඉමං ධම්මදෙසනං සුට්ඨු සුතවා පුනප්පුනං ආවජ්ජෙති ච , තං සන්ධායාහ **වුත්තං ඛො පනෙතන්ති.** අයං **වුත්ත-**සද්දො කෙසොහාරණෙපි දිස්සති ''කාපටිකො මාණවො දහරො වුත්තසිරො''තිආදීසු (ම. නි. 2.426). රොපිතෙපි ''යථා සාරදිකං බීජං, ඛෙත්තෙ වුත්තං විරූහති''තිආදීසු (ජා. 1.3.31). කථිතෙපි ''වුත්තමිදං භගවතා, වුත්තමිදං අරහතා''තිආදීසු. ඉධ පන කථිතෙ දට්ඨබ්බො. කථිතං ඛො පනෙතන්ති අයඤ්හිස්ස අත්ථො. **ආමිසඤ්ඤතරන්ති** චතුන්නං පච්චයාමිසානං අඤ්ඤතරං, එකන්ති අත්ථො. **යදිදන්ති** නිපාතො, සබ්බලිඞ්ගවිභත්තිවචනෙසු තාදිසොව තත්ථ තත්ථ අත්ථතො පරිණාමෙතබ්බො. ඉධ පනාස්ස යො එසොති අත්ථො. යො එසො පිණ්ඩපාතො නාම. ඉදං ආමිසඤ්ඤතරන්ති වුත්තං හොති. **යංනූනාහන්ති** සාධු වතාහං. **එවන්ති** යථා ඉදානි ඉමං ඛණං වීතිනාමෙමි, එවමෙව රත්තින්දිවං. **වීතිනාමෙය්‍යන්ති** ඛෙපෙය්‍යං අතිවත්තාපෙය්‍යං.

සො තං පිණ්ඩපාතන්ති සො තං සදෙවකෙන ලොකෙන සිරසා සම්පටිච්ඡිතබ්බරූපං සුගතාතිරිත්තම්පි පිණ්ඩපාතං අභුඤ්ජිත්වා ධම්මදායාදභාවං ආකඞ්ඛමානො ආදිත්තසීසූපමං පච්චවෙක්ඛිත්වා තෙනෙව ජිඝච්ඡාදුබ්බල්‍යෙන එවං තං රත්තින්දිවං වීතිනාමෙය්‍ය.

අථ දුතියස්සාති ඉමස්මිං පන වාරෙ එස සඞ්ඛෙපො, සචෙ සො භික්ඛු, යංනූනාහං...පෙ.... වීතිනාමෙය්‍යන්ති චින්තෙන්තො එවම්පි චින්තෙය්‍ය, පබ්බජිතෙන ඛො වාළමිගාකුලෙ අරඤ්ඤෙ භෙසජ්ජං විය පඤ්චකාමගුණවාළාකුලෙ ගාමෙ පිණ්ඩපාතොපි දුක්ඛං පරියෙසිතුං. අයං පන පිණ්ඩපාතො ඉති පරියෙසනාදීනවවිමුත්තො ච සුගතාතිරිත්තො චාති උභතො සුජාතඛත්තියකුමාරො විය හොති, යෙහි ච පඤ්චහි කාරණෙහි පිණ්ඩපාතො න පරිභුඤ්ජිතබ්බො හොති. සෙය්‍යථිදං, පුග්ගලං ගරහිත්වා න පරිභුඤ්ජිතබ්බො හොති ''අලජ්ජිපුග්ගලස්ස සන්තකො''ති. අපරිසුද්ධඋප්පත්තිතාය න පරිභුඤ්ජිතබ්බො හොති ''භික්ඛුනිපරිපාචනඅසන්තසම්භාවනුප්පන්නො''ති. සාමිකානුකම්පාය න පරිභුඤ්ජිතබ්බො හොති ''පිණ්ඩපාතසාමිකො භික්ඛු ජිඝච්ඡිතො''ති. සො ධාතො තස්සෙව අන්තෙවාසිකාදීසු අනුකම්පාය න පරිභුඤ්ජිතබ්බො හොති ''අන්තෙවාසිකා අඤ්ඤෙ වා තප්පටිබද්ධා ජිඝච්ඡිතා''ති, තෙපි ධාතා සුහිතා, අපිච ඛො අස්සද්ධතාය න පරිභුඤ්ජිතබ්බො හොති ''පිණ්ඩපාතසාමිකො භික්ඛු අස්සද්ධො''ති. තෙහි ච කාරණෙහි අයං විමුත්තො. භගවා හි ලජ්ජීනං අග්ගො, පරිසුද්ධුප්පත්තිකො පිණ්ඩපාතො, භගවා ච ධාතො සුහිතො, පච්චාසීසකොපි අඤ්ඤො පුග්ගලො නත්ථි, යෙ ලොකෙ සද්ධා, භගවා තෙසං අග්ගොති එවං චින්තෙත්වා ච සො තං පිණ්ඩපාතං භුඤ්ජිත්වා...පෙ.... වීතිනාමෙය්‍ය. එත්තාවතා යොපි අභුඤ්ජිත්වා සමණධම්මං කරොති, සොපි භුඤ්ජිතබ්බකමෙව පිණ්ඩපාතං න භුත්තො හොති. යොපි භුඤ්ජිත්වා සමණධම්මං කරොති, සොපි භුඤ්ජිතබ්බකමෙව භුත්තො හොති. නත්ථි පිණ්ඩපාතෙ විසෙසො. පුග්ගලෙ පන අත්ථි විසෙසො. තස්මා තං දස්සෙන්තො **කිඤ්චාපි සොති**ආදිමාහ.

තත්ථ **කිඤ්චාපීති** අනුජානනප්පසංසනත්ථෙ නිපාතො. කිං අනුජානාති? තස්ස භික්ඛුනො තං අනවජ්ජපරිභොගං. කිං පසංසති? භුත්වා සමණධම්මකරණං. ඉදං වුත්තං හොති යදිපි සො භික්ඛු එවං භුඤ්ජිතබ්බමෙව භුඤ්ජිත්වා කාතබ්බමෙව කරෙය්‍ය. **අථ ඛො අසුයෙව මෙ පුරිමො භික්ඛූති** යො පුරිමො භික්ඛු තම්පි පිණ්ඩපාතං පටික්ඛිපිත්වා සමණධම්මං කරොති, සොයෙව මම ද්වීසු සූරෙසු සූරතරො විය ද්වීසු පණ්ඩිතෙසු පණ්ඩිතතරො විය ච පුජ්ජතරො ච පාසංසතරො ච, දුතියභික්ඛුතො අතිරෙකෙන පූජනීයො ච පසංසනීයො චාති වුත්තං හොති.

ඉදානි තමත්ථං කාරණෙන සාධෙන්තො **තං කිස්ස හෙතූ**තිආදිමාහ. තස්සත්ථො, තත්ථ සියා තුම්හාකං, කස්මා සො භික්ඛු භගවතො පුජ්ජතරො ච පාසංසතරො චාති? **තඤ්හි තස්සාති** යස්මා තං පිණ්ඩපාතපටික්ඛිපනං තස්ස භික්ඛුනො දීඝරත්තං අප්පිච්ඡතාය…පෙ…. වීරියාරම්භාය සංවත්තිස්සති. කථං? තස්ස හි සචෙ අපරෙන සමයෙන පච්චයෙසු අත්‍රිච්ඡතා වා පාපිච්ඡතා වා මහිච්ඡතා වා උප්පජ්ජිස්සති. තතො නං ඉමිනා පිණ්ඩපාතපටික්ඛෙපඞ්කුසෙන නිවාරෙස්සති ‘‘අරෙ ත්වං සුගතාතිරිත්තම්පි පිණ්ඩපාතං පටික්ඛිපිත්වා ඊදිසං ඉච්ඡං උප්පාදෙසී’’ති එවං පච්චවෙක්ඛමානො. එස නයො අසන්තුට්ඨියා අසංලෙඛස්ස චුප්පන්නස්ස නිවාරණෙ. එවං තාවස්ස අප්පිච්ඡතාය සන්තුට්ඨියා සංලෙඛාය සංවත්තිස්සති.

සුභරතායාති එත්ථ අයං සංවණ්ණනා – ඉධෙකච්චො අත්තනොපි උපට්ඨාකානම්පි දුබ්භරො හොති දුප්පොසො. එකච්චො අත්තනොපි උපට්ඨාකානම්පි සුභරො හොති සුපොසො. කථං? යො හි අම්බිලාදීනි ලද්ධා අනම්බිලාදීනි පරියෙසති, අඤ්ඤස්ස ඝරෙ ලද්ධං අඤ්ඤස්ස ඝරෙ ඡඩ්ඩෙන්තො සබ්බං ගාමං විචරිත්වා රිත්තපත්තොව විහාරං පවිසිත්වා නිපජ්ජති, අයං අත්තනො දුබ්භරො. යො පන සාලිමංසොදනාදීනං පත්තෙ පූරෙත්වා දින්නෙපි දුම්මුඛභාවං අනත්තමනභාවමෙව ච දස්සෙති, තෙසං වා සම්මුඛාව තං පිණ්ඩපාතං ‘‘කිං තුම්හෙහි දින්න’’න්ති අපසාදෙන්තො සාමණෙරගහට්ඨාදීනම්පි දෙති , අයං උපට්ඨාකානං දුබ්භරො. එතං දිස්වා මනුස්සා දූරතො පරිවජ්ජන්ති දුබ්භරො භික්ඛු න සක්කා පොසිතුන්ති. යො පන යංකිඤ්චි ලූඛං වා පණීතං වා ලද්ධා තුට්ඨචිත්තොව භුඤ්ජිත්වා විහාරං ගන්ත්වා අත්තනො කම්මං කරොති, අයං අත්තනො සුභරො. යො ච පරෙසම්පි අප්පං වා බහුං වා ලූඛං වා පණීතං වා දානං අහීළෙත්වා අත්තමනො විප්පසන්නමුඛො හුත්වා තෙසං සම්මුඛාව පරිභුඤ්ජිත්වා යාති, අයං උපට්ඨාකානං සුභරො. එතං දිස්වා මනුස්සා අතිවිය විස්සත්ථා හොන්ති – ‘‘අම්හාකං භදන්තො සුභරො ථොකෙනපි තුස්සති, මයමෙව නං පොසිස්සාමා’’ති පටිඤ්ඤං කත්වා පොසෙන්ති.

තත්ථ සචෙ අපරෙන සමයෙන අස්ස අත්තනො වා උපට්ඨාකානං වා දුබ්භරතානයෙන චිත්තං උප්පජ්ජිස්සති. තතො නං ඉමිනා පිණ්ඩපාතපටික්ඛෙපඞ්කුසෙන නිවාරෙස්සති – ‘‘අරෙ ත්වං සුගතාතිරිත්තම්පි පිණ්ඩපාතං පටික්ඛිපිත්වා ඊදිසං චිත්තං උප්පාදෙසී’’ති එවං පච්චවෙක්ඛමානො, එවමස්ස සුභරතාය සංවත්තිස්සති. සචෙ පනස්ස කොසජ්ජං උප්පජ්ජිස්සති, තම්පි එතෙනෙවඞ්කුසෙන නිවාරෙස්සති – ‘‘අරෙ ත්වං නාම තදා සුගතාතිරිත්තම්පි පිණ්ඩපාතං පටික්ඛිපිත්වා තථා ජිඝච්ඡාදුබ්බල්‍යපරෙතොපි සමණධම්මං කත්වා අජ්ජ කොසජ්ජමනුයුඤ්ජසී’’ති එවං පච්චවෙක්ඛමානො, එවමස්ස වීරියාරම්භාය සංවත්තිස්සති. එවමස්ස ඉදං පිණ්ඩපාතපටික්ඛිපනං දීඝරත්තං අප්පිච්ඡතාය…පෙ…. වීරියාරම්භාය සංවත්තිස්සති. එවමස්සිමෙ පඤ්ච ගුණා පරිපූරා දස කථාවත්ථූනි පරිපූරෙස්සන්ති.

කථං? අත්‍ර හි පාළියංයෙව අප්පිච්ඡතාසන්තුට්ඨිතාවීරියාරම්භවසෙන තීණි ආගතානි, සෙසානි සල්ලෙඛෙන සඞ්ගහිතානි. ඉදඤ්හි සබ්බකථාවත්ථූනං නාමමෙව, යදිදං සල්ලෙඛො. යථාහ – ‘‘යා ච ඛො අයං, ආනන්ද, කථා අභිසල්ලෙඛිකා චෙතොවිනීවරණසප්පායා එකන්තනිබ්බිදාය විරාගාය නිරොධාය උපසමාය අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තති. සෙය්‍යථිදං, අප්පිච්ඡකථා’’ති (ම. නි. 3.189, 192) විත්ථාරො. එවං ඉමෙ පඤ්ච ගුණා පරිපූරා දස කථාවත්ථූනි පරිපූරෙස්සන්ති. දස කථාවත්ථූනි පරිපූරානි තිස්සො සික්ඛා පරිපූරෙස්සන්ති.

කථං? එතෙසු හි අප්පිච්ඡකථා සන්තොසකථා අසංසග්ගකථා සීලකථාති ඉමා චතස්සො කථා අධිසීලසික්ඛාසඞ්ගහිතායෙව . පවිවෙකකථා වීරියාරම්භකථා සමාධිකථාති ඉමා තිස්සො අධිචිත්තසික්ඛාසඞ්ගහිතා . පඤ්ඤාකථා විමුත්තිකථා විමුත්තිඤාණදස්සනකථාති ඉමා තිස්සො අධිපඤ්ඤාසික්ඛාසඞ්ගහිතාති. එවං දස කථාවත්ථූනි පරිපූරානි තිස්සො සික්ඛා පරිපූරෙස්සන්ති. තිස්සො සික්ඛා පරිපූරා පඤ්ච අසෙක්ඛධම්මක්ඛන්ධෙ පරිපූරෙස්සන්ති.

කථං? පරිපූරා හි අධිසීලසික්ඛා අසෙක්ඛො සීලක්ඛන්ධොයෙව හොති, අධිචිත්තසික්ඛා අසෙක්ඛො සමාධික්ඛන්ධො, අධිපඤ්ඤාසික්ඛා අසෙක්ඛා පඤ්ඤා-විමුත්ති-විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධා එවාති එවං තිස්සො සික්ඛා පරිපූරා පඤ්ච අසෙක්ඛධම්මක්ඛන්ධෙ පරිපූරෙස්සන්ති. පඤ්ච ධම්මක්ඛන්ධා පරිපූරා අමතං නිබ්බානං පරිපූරෙස්සන්ති. සෙය්‍යථාපි උපරිපබ්බතෙ පාවුස්සකො මහාමෙඝො අභිවුට්ඨො පබ්බතකන්දරසරසාඛා පරිපූරෙති. තා පරිපූරා කුසොබ්භෙ, කුසොබ්භා මහාසොබ්භෙ, මහාසොබ්භා කුන්නදියො, කුන්නදියො මහානදියො, මහානදියො මහාසමුද්දසාගරං පරිපූරෙන්ති; එවමෙව තස්ස භික්ඛුනො ඉමෙ පඤ්ච ගුණා පරිපූරා දස කථාවත්ථූනි ආදිං කත්වා යාව අමතං නිබ්බානං පරිපූරෙස්සන්ති. එවමයං භික්ඛු ධම්මදායාදපටිපදං පටිපන්නො පරමධම්මදායාදං ලභතීති එතමත්ථං සම්පස්සමානො භගවා ‘‘තං කිස්ස හෙතු තඤ්හි තස්ස, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො’’තිආදිමාහ.

එවං තස්ස භික්ඛුනො පුජ්ජතරපාසංසතරභාවං කාරණෙන සාධෙත්වා ඉදානි තෙ භික්ඛූ තථත්තාය සන්නියොජෙන්තො **තස්මා තිහ මෙ භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. කිං වුත්තං හොති, යස්මා යො තං පිණ්ඩපාතං භුඤ්ජිත්වා සමණධම්මං කරෙය්‍ය, සො ඉමෙහි පඤ්චහි මූලගුණෙහි පරිබාහිරො. යො පන අභුඤ්ජිත්වා කරෙය්‍ය, සො ඉමෙසං භාගී හොති – ‘‘තස්මා තිහ මෙ, භික්ඛවෙ…පෙ…. නො ආමිසදායාදා’’ති.

ඉදමවොච භගවාති ඉදං නිදානපරියොසානතො පභුති යාව නො ආමිසදායාදාති සුත්තප්පදෙසං භගවා අවොච. **ඉදං වත්වාන සුගතොති** ඉදඤ්ච සුත්තප්පදෙසං වත්වාච සොභනාය පටිපදාය ගතත්තා **සුගතොති** සඞ්ඛං පත්තොයෙව

භගවා. **උට්ඨායාසනා විහාරං පාවිසී** පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනතො උට්ඨහිත්වා විහාරං අත්තනො මහාගන්ධකුටිං පාවිසි අසම්භින්නාය එව පරිසාය. කස්මා ධම්මපොමනත්ථං.

බුද්ධා කිර අපරිනිට්ඨිතාය දෙසනාය විහාරං පවිසන්තා ද්වීහි කාරණෙහි පවිසන්ති පුග්ගලපොමනත්ථං වා ධම්මපොමනත්ථං වා. පුග්ගලපොමනත්ථං පවිසන්තො එවං චින්තෙසි – ''ඉමං මයා සංඛිත්තෙන උද්දෙසං උද්දිට්ඨං, විත්ථාරෙන අවිභත්තං, ධම්මපටිග්ගාහකා භික්ඛූ උග්ගහෙත්වා ආනන්දං වා කච්චානං වා උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡිස්සන්ති, තෙ මය්හං ඤාණෙන සංසන්දෙත්වා කථෙස්සන්ති, තතො ධම්මපටිග්ගාහකා පුන මං පුච්ඡිස්සන්ති, තෙසං අහං සුකථිතං, භික්ඛවෙ, ආනන්දෙන සුකථිතං කච්චානෙන, මං චෙපි තුම්හෙ එතමත්ථං පුච්ඡෙය්‍යාථ, අහම්පි නං එවමෙව බ්‍යාකරෙය්‍යන්ති එවං තෙ පුග්ගලෙ පොමෙස්සාමි, තතො තෙසු ගාරවං ජනෙත්වා භික්ඛූ උපසඞ්කමිස්සන්ති, තෙපි භික්ඛූ අත්ථෙ ච ධම්මෙ ච නියොජෙස්සන්ති, තෙ තෙහි නියොජිතා තිස්සො සික්ඛා පරිපූරෙන්තා දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සන්තී''ති.

ධම්මපොමනත්ථං පවිසන්තො එවං චින්තෙසි, යථා ඉධෙව චින්තෙසි – ''මයි විහාරං පවිට්ඨෙ තමෙව ආමිසදායාදං ගරහන්තො ධම්මදායාදඤ්ච පොමෙන්තො ඉමිස්සංයෙව පරිසති නිසින්නො සාරිපුත්තො ධම්මං දෙසෙස්සති, එවං ද්වින්නම්පි අම්හාකං එකජ්ඣාසයාය මතියා දෙසිතා අයං දෙසනා අග්ගා ච ගරුකා ච භවිස්සති පාසාණච්ඡත්තසදිසා. චතුරොඝනිත්ථරණට්ඨෙන තිත්ථෙ ඨපිතා නාවා විය මග්ගගමනට්ඨෙන චතුයුත්තආජඤ්ඤරථො විය ච භවිස්සති. යථා ච 'එවං කරොන්තස්ස අයං දණ්ඩො'ති පරිසති ආණං ඨපෙත්වා උට්ඨායාසනා පාසාදං ආරුළ්හෙ රාජිනි තත්ථෙව නිසින්නො සෙනාපති තං රඤ්ඤා ඨපිතං ආණං පවත්තෙති; එවම්පි මයා ඨපිතං දෙසනං ඉමිස්සංයෙව පරිසති නිසින්නො සාරිපුත්තො පොමෙත්වා දෙසෙස්සති, එවං ද්වින්නම්පි අම්හාකං මතියා දෙසිතා අයං දෙසනා බලවතරා මජ්ඣන්හිකසූරියො විය පජ්ජලිස්සතී''ති. එවමිධ ධම්මපොමනත්ථං උට්ඨායාසනා විහාරං පාවිසි.

ඊදිසෙසු ච ඨානෙසු භගවා නිසින්නාසනෙයෙව අන්තරහිතො චිත්තගතියා විහාරං පවිසතීති වෙදිතබ්බො. යදි හි කායගතියා ගච්ඡෙය්‍ය, සබ්බා පරිසා භගවන්තං පරිවාරෙත්වා ගච්ඡෙය්‍ය, සා එකවාරං භින්නා පුන දුස්සන්නිපාතා භවෙය්‍යාති භගවා චිත්තගතියා එව පාවිසි.

31. එවං පවිට්ඨෙ පන භගවති භගවතො අධිප්පායානුරූපං තං ධම්මං පොමෙතුකාමො **තත්‍ර ඛො ආයස්මා සාරිපුත්තො…පෙ….එතදවොච**. තත්ථ **ආයස්මාති** පියවචනමෙතං. **සාරිපුත්තොති** තස්ස ථෙරස්ස නාමං, තඤ්ච ඛො මාතිතො, න පිතිතො. රූපසාරියා හි බ්‍රාහ්මණියා සො පුත්තො, තස්මා සාරිපුත්තොති වුච්චති. **අචිරපක්කන්තස්සාති** පක්කන්තස්ස සතො නචිරෙන. **ආවුසො, භික්ඛවෙති** එත්ථ පන බුද්ධා භගවන්තො සාවකෙ ආලපන්තා භික්ඛවෙති ආලපන්ති. සාවකා පන බුද්ධෙහි සදිසා මා හොමාති ආවුසොති පඨමං වත්වා පච්ඡා භික්ඛවෙති භණන්ති. බුද්ධෙහි ච ආලපිතො භික්ඛුසඞ්ඝො භදන්තෙති පටිවචනං දෙති, සාවකෙහි ආවුසොති.

කිත්තාවතා නු ඛො, ආවුසොති එත්ථ **කිත්තාවතාති** පරිච්ඡෙදවචනං, කිත්තකෙනාති වුත්තං හොති. **නුකාරො** පුච්ඡායං. **ඛොකාරො** නිපාතමත්තං. **සත්ථු පවිවිත්තස්ස විහරතොති**, තීහි විවෙකෙහි කායචිත්තඋපධිවිවෙකෙහි සත්ථුනො විහරන්තස්ස. **විවෙකං නානුසික්ඛන්තීති** තිණ්ණං විවෙකානං අඤ්ඤතරම්පි නානුසික්ඛන්ති, ආමිසදායාදාව හොන්තීති ඉමමත්ථං ආයස්මා සාරිපුත්තො භික්ඛූ පුච්ඡි. එස නයො සුක්කපක්ඛෙපි.

එවං වුත්තෙ තමත්ථං සොතුකාමා භික්ඛූ **දූරතොපි ඛො**තිආදිමාහංසු. තත්ථ **දූරතොපීති** තිරොරට්ඨතොපි තිරොජනපදතොපි අනෙකයොජනගණනතොපීති වුත්තං හොති. **සන්තිකෙති** සමීපෙ. **අඤ්ඤාතුන්ති** ජානිතුං බුජ්ඣිතුං. **ආයස්මන්තංයෙව සාරිපුත්තං පටිභාතූති** ආයස්මතොයෙව සාරිපුත්තස්ස භාගො හොතු, ආයස්මා පන සාරිපුත්තො අත්තනො භාගං කත්වා විභජතූති වුත්තං හොති. ආයස්මතො හි භාගො යදිදං අත්ථක්ඛානං, අම්හාකං පන සවනං භාගොති අයමෙත්ථ අධිප්පායො, එවං සද්දලක්ඛණෙන සමෙති. කෙචි පන භණන්ති ''පටිභාතූති දිස්සතූ''ති. අපරෙ ''උපට්ඨාතූ''ති. **ධාරෙස්සන්තීති** උග්ගහෙස්සන්ති පරියාපුණිස්සන්ති. තතො නෙසං කථෙතුකාමො ථෙරො **තෙන හී**තිආදිමාහ. තත්ථ **තෙනාති** කාරණවචනං. **හිකාරො** නිපාතො. යස්මා සොතුකාමාත්ථ, යස්මා ච මය්හං භාරං ආරොපයිත්ථ, තස්මා සුණාථාති වුත්තං හොති. තෙපි භික්ඛූ ථෙරස්ස වචනං සම්පටිච්ඡිංසු, තෙනාහ ''එවමාවුසොති… පෙ….පච්චස්සොසු''න්ති.

අථ නෙසං, ආමිසදායාදං ගරහන්තෙන භගවතා ''තුම්හෙපි තෙන ආදියා භවෙය්‍යාථා''ති එකෙනෙවාකාරෙන වුත්තමත්ථං තීහි ආකාරෙහි දස්සෙන්තො ආයස්මා සාරිපුත්තො එතදවොච – ''ඉධාවුසො , සත්ථු පවිවිත්තස්ස විහරතො…පෙ…. එත්තාවතා ඛො, ආවුසො, සත්ථු පවිවිත්තස්ස විහරතො සාවකා විවෙකං නානුසික්ඛන්තී''ති.

එත්තාවතා යඤ්ච භගවා ආමිසදායාදපටිපදං ගරහන්තො ''තුම්හෙපි තෙන ආදියා භවෙය්‍යාථා''ති ආහ, යඤ්ච අත්තනා පුච්ඡං පුච්ඡි ''කිත්තාවතා නු ඛො…පෙ…. නානුසික්ඛන්තී''ති, තස්ස විත්ථාරතො අත්ථො සුවිභත්තො හොති. සො ච ඛො භගවතො ආදියභාවං අනාමසිත්වාව. භගවතොයෙව හි යුත්තං සාවකෙ අනුග්ගණ්හන්තස්ස ''අහම්පි තෙන ආදියො භවිස්සාමී''ති වත්තුං, න සාවකානං. එස නයො සුක්කපක්ඛෙපි, අයං තාවෙත්ථ අනුසන්ධික්කමයොජනා.

අයං පනෙත්ථවණ්ණනා **ඉධාති** ඉමස්මිං සාසනෙ, **සත්ථු පවිවිත්තස්සාති** සත්ථුනො තීහි විවෙකෙහි අච්චන්තපවිවිත්තස්ස. **විවෙකං නානුසික්ඛන්තීති** කායවිවෙකං නානුසික්ඛන්ති, න පරිපූරෙන්තීති වුත්තං හොති. යදි පන තිවිධං විවෙකං සන්ධාය වදෙය්‍ය, පුච්ඡාය අවිසෙසො සියා. බ්‍යාකරණපක්ඛො හි අයං. තස්මා ඉමිනා පදෙන කායවිවෙකං, ''යෙසඤ්ච ධම්මානං''න්තිආදිනා චිත්තවිවෙකං, ''බාහුලිකා''තිආදිනා උපධිවිවෙකඤ්ච දස්සෙතීති එවමෙත්ථ සඞ්ඛෙපතො අත්ථො වෙදිතබ්බො.

යෙසඤ්ච ධම්මානන්ති ලොභාදයො සන්ධායාහ, යෙ පරතො ''තත්‍රාවුසො ලොභො ච පාපකො''තිආදිනා නයෙන වක්ඛති. **නප්පජහන්තීති** න පරිච්චජන්ති, චිත්තවිවෙකං න පරිපූරෙන්තීති වුත්තං හොති. **බාහුලිකාති** චීවරාදිබාහුල්ලාය පටිපන්නා. සාසනං සිථිලං ගණ්හන්තීති **සාථලිකා. ඔක්කමනෙ පුබ්බඞ්ගමාති** එත්ථ **ඔක්කමනං** වුච්චන්ති අවගමනට්ඨෙන පඤ්ච නීවරණානි, තෙන පඤ්චනීවරණපුබ්බඞ්ගමාති වුත්තං හොති. **පවිවෙකෙති** උපධිවිවෙකෙ නිබ්බානෙ. **නික්ඛිත්තධුරාති** ඔරොපිතධුරා, තදධිගමාය ආරම්භම්පි අකුරුමානාති, එත්තාවතා උපධිවිවෙකං න පරිපූරෙන්තීති වුත්තං හොති.

එත්තාවතා අනියමෙනෙව වත්වා ඉදානි දෙසනං නියමෙන්තො ''තත්‍රාවුසො''තිආදිමාහ. කස්මා? සාවකා ''තීහි ඨානෙහී''ති එවඤ්හි අනියමෙත්වාව වුච්චමානෙ ''කම්පි මඤ්ඤෙ භණති , න අම්හෙ''ති උදාසිනාපි හොන්ති. ''ථෙරා නවා මජ්ඣිමා''ති එවං පන නියමෙත්වා වුච්චමානෙ අම්හෙ භණතීති ආදරං කරොන්ති . යථා රඤ්ඤා ''අමච්චෙහි නගරවීථියො සොධෙතබ්බා''ති වුත්තෙපි ''කෙන නු ඛො සොධෙතබ්බා''ති මඤ්ඤමානා න සොධෙන්ති, අත්තනො අත්තනො ඝරද්වාරං සොධෙතබ්බන්ති පන භෙරියා නික්ඛන්තාය සබ්බෙ මුහුත්තෙන සොධෙන්ති ච අලඞ්කරොන්ති ච, එවංසම්පදමිදං වෙදිතබ්බං.

තත්ථ **තත්‍රාති** තෙසු සාවකෙසු. **ථෙරාති** දසවස්සෙ උපාදාය වුච්චන්ති. **තීහි ඨානෙහීති** තීහි කාරණෙහි. අයඤ්හි ඨානසද්දො ඉස්සරියට්ඨිතිඛණකාරණෙසු දිස්සති. ''කිං පනායස්මා දෙවානමින්දො කම්මං කත්වා ඉමං ඨානං පත්තො''තිආදීසු හි ඉස්සරියෙ දිස්සති. ''ඨානකුසලො හොති අක්ඛණවෙධී''තිආදීසු ඨිතියං. ''ඨානසොවෙතං තථාගතං පටිභාතී''තිආදීසු (ම. නි. 2.87) ඛණෙ. ''ඨානඤ්ච ඨානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො''තිආදීසු (විභ. 809; ම. නි. 1.148) කාරණෙ. ඉධ පන කාරණෙයෙව. කාරණඤ්හි යස්මා තත්ථ ඵලං තිට්ඨති තදායත්තවුත්තිභාවෙන, තස්මා ඨානන්ති වුච්චති.

ඉමිනා පඨමෙන ඨානෙන ථෙරා භික්ඛූ ගාරය්හාති එත්ථ **ගාරය්හාති** ගරහිතබ්බා. **ථෙරා** නාම සමානා අරඤ්ඤවනපත්ථානි පන්තානි සෙනාසනානි න උපෙන්ති, ගාමන්තසෙනාසනං න මුඤ්චන්ති, සඞ්ගණිකාරාමතං වඩ්ඪෙන්තා විහරන්ති, කායවිවෙකම්පි න පරිපූරෙන්ති, නවමජ්ඣිමකාලෙ කීදිසා අහෙසුන්ති එවං නින්දිතබ්බා හොන්ති, ඉමං නින්දං ආවුසො ලභන්තීති දස්සෙති. **දුතියෙන ඨානෙනාති** එත්ථාපි ඉමෙ නාම ආවුසො ථෙරාපි සමානා යෙසං ධම්මානං සත්ථා පහානමාහ, තෙ ලොභාදිධම්මෙ න ජහන්ති, අච්ඡරාසඞ්ඝාතමත්තම්පි එකමන්තං නිසීදිත්වා චිත්තෙකග්ගතං න ලභන්ති, නවමජ්ඣිමකාලෙ කීදිසා අහෙසුන්ති එවං නින්දිතබ්බා හොන්ති, ඉමං නින්දං ආවුසො ලභන්තීති දස්සෙතීති එවං යොජනා කාතබ්බා. **තතියෙන ඨානෙනාති** එත්ථාපි ඉමෙ නාමාවුසො, ථෙරාපි සමානා ඉතරීතරෙන න යාපෙන්ති, චීවරපත්තසෙනාසනපූතිකායමණ්ඩනානුයොගමනුයුත්තා විහරන්ති උපධිවිවෙකං අපූරයමානා, නවමජ්ඣිමකාලෙ කීදිසා අහෙසුන්ති එවං නින්දිතබ්බා හොන්ති, ඉමං නින්දං, ආවුසො, ලභන්තීති දස්සෙතීති එවං යොජනා වෙදිතබ්බා. එස නයො මජ්ඣිමනවවාරෙසු.

අයං පන විසෙසො. **මජ්ඣිමාති** පඤ්චවස්සෙ උපාදාය යාව නව වස්සා වුච්චන්ති. **නවාති** ඌනපඤ්චවස්සා වුච්චන්ති. යථා ච තත්ථ නවමජ්ඣිමකාලෙ කීදිසා අහෙසුන්ති වුත්තං, එවමිධ නවකාලෙ කීදිසා අහෙසුං, ථෙරකාලෙ කීදිසා භවිස්සන්ති, මජ්ඣිමථෙරකාලෙ කීදිසා භවිස්සන්තීති වත්වා යොජෙතබ්බං.

32. ඉමස්මිඤ්ච කණ්හපක්ඛෙ වුත්තපච්චනීකනයෙන සුක්කපක්ඛෙ අත්ථො වෙදිතබ්බො. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. ඉමෙ වත ථෙරාපි සමානා යොජනපරම්පරාය අරඤ්ඤවනපත්ථානි පන්තානි සෙනාසනානි සෙවන්ති, ගාමන්තසෙනාසනං උපගන්තුං යුත්තකාලෙපි න උපගච්ඡන්ති, එවං ජිණ්ණසරීරාපි ආරද්ධවීරියා පච්චයදායකානං පසාදං ජනෙන්ති, නවමජ්ඣිමකාලෙ කීදිසා අහෙසුන්ති ඉමිනා පඨමෙන ඨානෙන ථෙරා පාසංසා භවන්ති, පසංසං ලභන්ති. ලොභාදයො පහාය චිත්තවිවෙකං පූරෙන්ති, අයම්පි මහාථෙරො සද්ධිවිහාරිකඅන්තෙවාසිකපරිවාරිතො හුත්වා නිසීදිතුං යුත්තකාලෙපි රත්තිදිසෙපි වයෙ වත්තමානෙ හත්ථකිච්චං කත්වා පවිට්ඨො සායං නික්ඛමති, සායං පවිට්ඨො පාතො නික්ඛමති, කසිණපරිකම්මං කරොති, සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙති, මග්ගඵලානි අධිගච්ඡති, සබ්බථාපි චිත්තවිවෙකං පූරෙතීති ඉමිනා දුතියෙන ඨානෙන ථෙරා භික්ඛූ පාසංසා භවන්ති, පසංසං ලභන්ති. යස්මිං කාලෙ ථෙරස්ස පට්ටදුකූලකොසෙය්‍යාදීනි සුඛසම්ඵස්සානි ලහුචීවරාදීනි යුත්තානි, තස්මිම්පි නාම කාලෙ අයං මහාථෙරො පංසුකූලානි ධාරෙති, අසිථිලං සාසනං ගහෙත්වා විගතනීවරණො ඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා උපධිවිවෙකං පරිපූරයමානො විහරති, නවමජ්ඣිමකාලෙ කීදිසො අහොසීති ඉමිනා තතියෙන ඨානෙන ථෙරා පාසංසා භවන්ති, පසංසං ලභන්තීති. එස නයො මජ්ඣිමනවවාරෙසු.

33. **තත්‍රාවුසොති** කො අනුසන්ධි, එවං නවහාකාරෙහි ආමිසදායාදපටිපදං ගරහන්තො, නවහි ධම්මදායාදපටිපදං ථොමෙන්තො, අට්ඨාරසහාකාරෙහි දෙසනං නිට්ඨාපෙත්වා, යෙ තෙ ''යෙසඤ්ච ධම්මානං සත්ථා පහානමාහ, තෙ ච

ධම්මෙ න පජහන්තී''ති එවං පහාතබ්බධම්මා වුත්තා. තෙ සරූපතො ''ඉමෙ තෙ''ති දස්සෙතුම්දං ''තත්‍රාවුසො, ලොභො චා''තිආදිමාහ, අයං අනුසන්ධි.

අපිච හෙට්ඨා පරියායෙනෙව ධම්මො කථිතො. ආමිසං පන පරියායෙනපි නිප්පරියායෙනපි කථිතං. ඉදානි නිප්පරියායධම්මං ලොකුත්තරමග්ගං කථෙතුම්දමාහ. අයං පෙත්ථ අනුසන්ධි.

තත්ථ **තත්‍රාති** අතීතදෙසනානිදස්සනං, ''සත්ථු පවිවිත්තස්ස විහරතො සාවකා විවෙකං නානුසික්ඛන්තී''තිආදිනා නයෙන වුත්තදෙසනායන්ති වුත්තං හොති. **ලොභො ච පාපකො, දොසො ච පාපකොති** ඉමෙ ද්වෙ ධම්මා පාපකා ලාමකා, ඉමෙ පහාතබ්බාති දස්සෙති. තත්ථ ලුබ්භනලක්ඛණො **ලොභො.** දුස්සනලක්ඛණො **දොසො.** තෙසු ලොභො ආමිසදායාදස්ස පච්චයානං ලාභෙ හොති, දොසො අලාභෙ. ලොභෙන අලද්ධං පත්ථෙති, දොසෙන අලභන්තො විඝාතවා හොති. ලොභො ච දෙය්‍යධම්මෙ හොති, දොසො අදායකෙ වා අමනුඤ්ඤදායකෙ වා. ලොභෙන නවතණ්හාමූලකෙ ධම්මෙ පරිපූරෙති, දොසෙන පඤ්ච මච්ඡරියානි.

ඉදානි තෙසං පහානූපායං දස්සෙන්තො **ලොභස්ස ච පහානායා**තිආදිමාහ. තස්සත්ථො, තස්ස පන පාපකස්ස ලොභස්ස ච දොසස්ස ච පහානාය. **අත්ථි මජ්ඣිමා පටිපදාති** මග්ගං සන්ධාය ඉදං වුත්තං. මග්ගො හි ලොභො එකො අන්තො, දොසො එකො අන්තොති එතෙ ද්වෙ අන්තෙ න උපෙති, න උපගච්ඡති, විමුත්තො එතෙහි අන්තෙහි, තස්මා ''මජ්ඣිමා පටිපදා''ති වුච්චති. එතෙසං මජ්ඣෙ භවත්තා **''මජ්ඣිමා,** පටිපජ්ජිතබ්බතො ච **පටිපදාති.** තථා කාමසුඛල්ලිකානුයොගො එකො අන්තො, අත්තකිලමථානුයොගො එකො අන්තො, සස්සතං එකො අන්තො, උච්ඡෙදො එකො අන්තොති පුරිමනයෙනෙව විත්ථාරෙතබ්බං.

චක්ඛුකරණීතිආදීහි පන තමෙව පටිපදං ථොමෙති. සා හි සච්චානං දස්සනාය සංවත්තති දස්සනපරිණායකට්ඨෙනාති **චක්ඛුකරණී.** සච්චානං ඤාණාය සංවත්තති විදිතකරණට්ඨෙනාති **ඤාණකරණී.** රාගාදීනඤ්ච වූපසමනතො **උපසමාය සංවත්තති**. චතුන්නම්පි සච්චානං අභිඤ්ඤෙය්‍යභාවදස්සනතො **අභිඤ්ඤාය සංවත්තති. සම්බොධොති** මග්ගො, තස්සත්ථාය සංවත්තනතො **සම්බොධාය සංවත්තති**. මග්ගොයෙව හි මග්ගත්ථාය සංවත්තති මග්ගෙන කාතබ්බකිච්චකරණතො. **නිබ්බානං** නාම අප්පච්චයං තස්ස පන සච්ඡිකිරියාය පච්චක්ඛකම්මාය සංවත්තනතො **නිබ්බානාය සංවත්තතීති** වුච්චති. අයමෙත්ථ සාරො. ඉතො අඤ්ඤථා වණ්ණනා පපඤ්චා.

ඉදානි තං මජ්ඣිමං පටිපදං සරූපතො දස්සෙතුකාමො ''කතමා ච සා''ති පුච්ඡිත්වා ''අයමෙවා''තිආදිනා නයෙන විස්සජ්ජෙති.

තත්ථ **අයමෙවාති** අවධාරණවචනං, අඤ්ඤමග්ගප්පටිසෙධනත්ථං, බුද්ධපච්චෙකබුද්ධබුද්ධසාවකානං සාධාරණභාවදස්සනත්ථඤ්ච. වුත්තඤ්චෙතං ''එසෙව මග්ගො නත්ථඤ්ඤො දස්සනස්ස විසුද්ධියා''ති (ධ. ප. 274). ස්වායං කිලෙසානං ආරකත්තාපි **අරියො.** අරිපහානාය සංවත්තතීතිපි අරියෙන දෙසිතොතිපි අරියභාවප්පටිලාභාය සංවත්තතීතිපි අරියො. අට්ඨහි අඞ්ගෙහි උපෙතත්තා **අට්ඨඞ්ගිකො,** න ච අඞ්ගවිනිමුත්තො පඤ්චඞ්ගිකතූරියාදීනි විය. කිලෙසෙ මාරෙන්තො ගච්ඡති, මග්ගති වා නිබ්බානං, මග්ගීයති වා නිබ්බානත්ථිකෙහි, ගම්මති වා තෙහි පටිපජ්ජීයතීති **මග්ගො. සෙය්‍යථීදන්ති** නිපාතො, තස්ස කතමො සො ඉති චෙති අත්ථො, කතමානි වා තානි අට්ඨඞ්ගානීති. එකමෙකඤ්හි අඞ්ගං මග්ගොයෙව. යථාහ ''සම්මාදිට්ඨි මග්ගො චෙව හෙතු චා''ති (ධ. ස. 1039). පොරාණාපි භණන්ති – ''දස්සනමග්ගො සම්මාදිට්ඨි, අභිනිරොපනමග්ගො සම්මාසඞ්කප්පො…පෙ…. අවික්ඛෙපමග්ගො සම්මාසමාධී''ති.

සම්මාදිට්ඨාදීසු චෙතෙසු සම්මා දස්සනලක්ඛණා **සම්මාදිට්ඨි.** සම්මා අභිනිරොපනලක්ඛණො **සම්මාසඞ්කප්පො.** සම්මා පරිග්ගහලක්ඛණා **සම්මාවාචා**. සම්මා සමුට්ඨානලක්ඛණො **සම්මාකම්මන්තො**. සම්මා වොදානලක්ඛණො **සම්මාආජීවො**. සම්මා පග්ගහලක්ඛණො **සම්මාවායාමො.** සම්මා උපට්ඨානලක්ඛණා **සම්මාසති**. සම්මා සමාධානලක්ඛණො **සම්මාසමාධි**. තිබ්බචනම්පි නෙසං සම්මා පස්සතීති **සම්මාදිට්ඨීති** එතෙනෙව නයෙන වෙදිතබ්බං.

තත්ථ සම්මාදිට්ඨි උප්පජ්ජමානා මිච්ඡාදිට්ඨිං තප්පච්චනීයකිලෙසෙ ච අවිජ්ජඤ්ච පජහති, නිබ්බානඤ්ච ආරම්මණං කරොති, සම්පයුත්තධම්මෙ ච පස්සති, තෙ ච ඛො අසම්මොහතො, නො ආරම්මණතො, තස්මා ''සම්මාදිට්ඨී''ති වුච්චති.

සම්මාසඞ්කප්පො මිච්ඡාසඞ්කප්පං තප්පච්චනීයකිලෙසෙ ච පජහති, නිබ්බානඤ්ච ආරම්මණං කරොති, සම්පයුත්තධම්මෙ ච සම්මා අභිනිරොපෙති, තස්මා ''සම්මාසඞ්කප්පො''ති වුච්චති.

සම්මාවාචා මිච්ඡාවාචං තප්පච්චනීයකිලෙසෙ ච පජහති, නිබ්බානඤ්ච ආරම්මණං කරොති, සම්පයුත්තධම්මෙ ච සම්මා පරිග්ගණ්හාති, තස්මා ''සම්මාවාචා''ති වුච්චති.

සම්මාකම්මන්තො මිච්ඡාකම්මන්තං තප්පච්චනීයකිලෙසෙ ච පජහති, නිබ්බානඤ්ච ආරම්මණං කරොති, සම්පයුත්තධම්මෙ ච සම්මා සමුට්ඨාපෙති, තස්මා ''සම්මාකම්මන්තො''ති වුච්චති.

සම්මාආජීවො මිච්ඡාආජීවං තප්පච්චනීයකිලෙසෙ ච පජහති, නිබ්බානඤ්ච ආරම්මණං කරොති, සම්පයුත්තධම්මෙ ච සම්මා වොදාපෙති, තස්මා ‘‘සම්මාආජීවො’’ති වුච්චති.

සම්මාවායාමො මිච්ඡාවායාමං තප්පච්චනීයකිලෙසෙ ච කොසජ්ජඤ්ච පජහති, නිබ්බානඤ්ච ආරම්මණං කරොති, සම්පයුත්තධම්මෙ ච සම්මා පග්ගණ්හාති, තස්මා ‘‘සම්මාවායාමො’’ති වුච්චති.

සම්මාසති මිච්ඡාසතිං තප්පච්චනීයකිලෙසෙ ච පජහති, නිබ්බානඤ්ච ආරම්මණං කරොති, සම්පයුත්තධම්මෙ ච සම්මා උපට්ඨාපෙති, තස්මා ‘‘සම්මාසතී’’ති වුච්චති.

සම්මාසමාධි මිච්ඡාසමාධිං තප්පච්චනීයකිලෙසෙ ච උද්ධච්චඤ්ච පජහති, නිබ්බානඤ්ච ආරම්මණං කරොති, සම්පයුත්තධම්මෙ ච සම්මා සමාධියති, තස්මා ‘‘සම්මාසමාධී’’ති වුච්චති.

ඉදානි **අයං ඛො සා, ආවුසොති** තමෙව පටිපදං නිගමෙන්තො ආහ. තස්සත්ථො, ය්වායං චත්තාරොපි ලොකුත්තරමග්ගෙ එකතො කත්වා කථිතො ‘‘අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො’’, අයං ඛො සා, ආවුසො...පෙ.... නිබ්බානාය සංවත්තතීති.

එවං පහාතබ්බධම්මෙසු ලොභදොසෙ තප්පහානුපායඤ්ච දස්සෙත්වා ඉදානි අඤ්ඤෙපි පහාතබ්බධම්මෙ තෙසං පහානුපායඤ්ච දස්සෙන්තො **තත්‍රාවුසො, කොධො චා**තිආදිමාහ. තත්ථ කුජ්ඣනලක්ඛණො **කොධො,** චණ්ඩික්කලක්ඛණො වා, ආඝාතකරණරසො, දූසනපච්චුපට්ඨානො. උපනන්ධනලක්ඛණො **උපනාහො,** වෙර අප්පටිනිස්සජ්ජනරසො, කොධානුපබන්ධභාවපච්චුපට්ඨානො. වුත්තඤ්චෙතං – ‘‘පුබ්බකාලෙ කොධො, අපරකාලෙ උපනාහො’’තිආදි (විභ. 891).

පරගුණමක්ඛනලක්ඛණො **මක්ඛො,** තෙසං විනාසනරසො, තදවච්ඡාදනපච්චුපට්ඨානො. යුගග්ගාහලක්ඛණො **පළාසො,** පරගුණෙහි අත්තනො ගුණානං සමීකරණරසො, පරෙසං ගුණප්පමාණෙන උපට්ඨානපච්චුපට්ඨානො.

පරසම්පත්තිඛීයනලක්ඛණා **ඉස්සා,** තස්සා අක්ඛමනලක්ඛණා වා, තත්ථ අනභිරතිරසා, තතො විමුඛභාවපච්චුපට්ඨානා. අත්තනො සම්පත්තිනිගූහනලක්ඛණං **මච්ඡෙරං,** අත්තනො සම්පත්තියා පරෙහි සාධාරණභාවඅසුඛායනරසං, සඞ්කොචනපච්චුපට්ඨානං.

කතපාපපටිච්ඡාදනලක්ඛණා **මායා,** තස්ස නිගූහනරසා, තදාවරණපච්චුපට්ඨානා. අත්තනො අවිජ්ජමානගුණපකාසනලක්ඛණං **සාඨෙය්‍යං,** තෙසං සමුදාහරණරසං, සරීරාකාරෙහිපි තෙසං විභූතකරණපච්චුපට්ඨානං.

චිත්තස්ස උද්ධුමාතභාවලක්ඛණො **ථම්භො,** අප්පතිස්සයවුත්තිරසො, අමද්දවතාපච්චුපට්ඨානො. කරණුත්තරියලක්ඛණො **සාරම්භො,** විපච්චනීකතාරසො, අගාරවපච්චුපට්ඨානො.

උණ්ණතිලක්ඛණො **මානො,** අහංකාරරසො, උද්ධුමාතභාවපච්චුපට්ඨානො. අබ්භුණ්ණතිලක්ඛණො **අතිමානො,** අතිවිය අහඞ්කාරරසො. අච්චුද්ධුමාතභාවපච්චුපට්ඨානො.

මත්තභාවලක්ඛණො **මදො,** මදග්ගාහණරසො, උම්මාදපච්චුපට්ඨානො. පඤ්චසු කාමගුණෙසු චිත්තවොස්සග්ගලක්ඛණො **පමාදො,** වොස්සග්ගානුප්පදානරසො, සතිවිප්පවාසපච්චුපට්ඨානොති එවං ඉමෙසං ධම්මානං ලක්ඛණාදීනි වෙදිතබ්බානි. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන ‘‘තත්ථ කතමො කොධො’’තිආදිනා **විභඞ්ගෙ** (විභ. 891) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

විසෙසතො චෙත්ථ ආමිසදායාදො අත්තනා අලභන්තො අඤ්ඤස්ස ලාභිනො කුජ්ඣති, තස්ස සකිං උප්පන්නො කොධො **කොධො**යෙව, තතුත්තරි **උපනාහො**. සො එවං කුද්ධො උපනය්හන්තො ච සන්තෙපි අඤ්ඤස්ස ලාභිනො ගුණෙ මක්ඛෙති, අහම්පි තාදිසොති ච යුගග්ගාහං ගණ්හාති, අයමස්ස මක්ඛො ච පළාසො ච, එවං මක්ඛී පළාසී තස්ස ලාභසක්කාරාදීසු කිං ඉමස්ස ඉමිනාති ඉස්සති පදුස්සති, අයමස්ස **ඉස්සා**. සචෙ පනස්ස කාචි සම්පත්ති හොති, තස්සා තෙන සාධාරණභාවං න සහති, ඉදමස්ස **මච්ඡෙරං**. ලාභහෙතු ඛො පන අත්තනො සන්තෙපි දොසෙ පටිච්ඡාදෙති, අයමස්ස **මායා**. අසන්තෙපි ගුණෙ පකාසෙති. ඉදමස්ස **සාඨෙය්‍යං**. සො එවං පටිපන්නො සචෙ යථාධිප්පායං ලාභං ලභති, තෙන ථද්ධො හොති අමුදුචිත්තො, නයිදං එවං කාතබ්බන්ති ඔවදිතුං අසක්කුණෙය්‍යො, අයමස්ස **ථම්භො**. සචෙ පන නං කොචි කිඤ්චි වදති ‘‘නයිදං එවං කාතබ්බ’’න්ති, තෙන සාරද්ධචිත්තො හොති භාකුටිකමුඛො ‘‘කො මෙ ත්ව’’න්ති පසය්හ භාණී, අයමස්ස **සාරම්භො**. තතො ථම්භෙන ‘‘අහමෙව සෙය්‍යො’’ති අත්තානං මඤ්ඤන්තො මානී හොති. සාරම්භෙන ‘‘කෙ ඉමෙ’’ති පරෙ අතිමඤ්ඤන්තො අතිමානී, අයමස්ස **මානො** ච **අතිමානො** ච. සො තෙහි මානාතිමානෙහි ජාතිමදාදිඅනෙකරූපං මදං ජනෙති. මත්තො සමානො කාමගුණාදිභෙදෙසු වත්ථූසු පමජ්ජති, අයමස්ස **මදො** ච **පමාදො** චාති.

එවං ආමිසදායාදො අපරිමුත්තො හොති ඉමෙහි පාපකෙහි ධම්මෙහි අඤ්ඤෙහි ච එවරූපෙහි. එවං තාවෙත්ථ පහාතබ්බධම්මා වෙදිතබ්බා. පහානුපායො පාඨතො ච අත්ථතො ච සබ්බත්ථ නිබ්බිසෙසොයෙව.

ඤාණපරිචයපාටවත්ථං පනෙත්ථ අයං භෙදො ච කමො ච භාවනානයො ච වෙදිතබ්බො. තත්ථ **භෙදො** තාව, අයඤ්හි මජ්ඣිමා පටිපදා කදාචි අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො හොති, කදාචි සත්තඞ්ගිකො. අයඤ්හි ලොකුත්තරපඨමජ්ඣානවසෙන උප්පජ්ජමානො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො හොති, අවසෙසජ්ඣානවසෙන සත්තඞ්ගිකො. උක්කට්ඨනිද්දෙසතො පනිධ අට්ඨඞ්ගිකොති වුත්තො. ඉතො පරඤ්හි මග්ගඞ්ගං නත්ථි. එවං තාවෙත්ථ භෙදො වෙදිතබ්බො.

යස්මා පන සබ්බකුසලානං සම්මාදිට්ඨි සෙට්ඨා, යථාහ ''පඤ්ඤා හි සෙට්ඨා කුසලා වදන්ති''ති (ජා. 2.17.81). කුසලවාරෙ ච පුබ්බඞ්ගමා, යථාහ ''තත්‍රාපි, භික්ඛවෙ, සම්මාදිට්ඨි පුබ්බඞ්ගමා හොති, සම්මාදිට්ඨිං සම්මාදිට්ඨීති පජානාති, මිච්ඡාදිට්ඨිං මිච්ඡාදිට්ඨීති පජානාති''ති (ම. නි. 3.136) විත්ථාරො. යථා චාහ ''විජ්ජා ච ඛො, භික්ඛවෙ, පුබ්බඞ්ගමා කුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා''ති. තප්පභවාභිනිබ්බත්තානි සෙසඞ්ගානි, යථාහ ''සම්මාදිට්ඨිස්ස සම්මාසඞ්කප්පො පහොති…පෙ.… සම්මාසතිස්ස සම්මාසමාධි පහොතී''ති (ම. නි. 3.141). තස්මා ඉමිනා කමෙන එතානි අඞ්ගානි වුත්තානීති එවමෙත්ථ **කමො** වෙදිතබ්බො.

භාවනානයොති කොචි සමථපුබ්බඞ්ගමං විපස්සනං භාවෙති, කොචි විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමං සමථං. කථං? ඉධෙකච්චො පඨමං උපචාරසමාධිං වා අප්පනාසමාධිං වා උප්පාදෙති, අයං සමථො; සො තඤ්ච තංසම්පයුත්තෙ ච ධම්මෙ අනිච්චාදීහි විපස්සති, අයං විපස්සනා. ඉති පඨමං සමථො, පච්ඡා විපස්සනා. තෙන වුච්චති ''සමථපුබ්බඞ්ගමං විපස්සනං භාවෙතී''ති. තස්ස සමථපුබ්බඞ්ගමං විපස්සනං භාවයතො මග්ගො සඤ්ජායති, සො තං මග්ගං ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති, තස්ස තං මග්ගං ආසෙවතො භාවයතො බහුලීකරොතො සංයොජනානි පහීයන්ති, අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති, එවං සමථපුබ්බඞ්ගමං විපස්සනං භාවෙති.

ඉධ පනෙකච්චො වුත්තප්පකාරං සමථං අනුප්පාදෙත්වාව පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධෙ අනිච්චාදීහි විපස්සති, අයං විපස්සනා. තස්ස විපස්සනාපාරිපූරියා තත්ථ ජාතානං ධම්මානං වොස්සග්ගාරම්මණතො උප්පජ්ජති චිත්තස්ස එකග්ගතා, අයං සමථො. ඉති පඨමං විපස්සනා පච්ඡා සමථො. තෙන වුච්චති ''විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමං සමථං භාවෙතී''ති. තස්ස විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමං සමථං භාවයතො මග්ගො සඤ්ජායති, සො තං මග්ගං ආසෙවති…පෙ.… බහුලීකරොති, තස්ස තං මග්ගං ආසෙවතො…පෙ.… අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති (අ. නි. 4.170; පටි. ම. 2.1), එවං විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමං සමථං භාවෙති.

සමථපුබ්බඞ්ගමං පන විපස්සනං භාවයතොපි විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමං සමථං භාවයතොපි ලොකුත්තරමග්ගක්ඛණෙ සමථවිපස්සනා යුගනද්ධාව හොන්ති. එවමෙත්ථ භාවනානයො වෙදිතබ්බොති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

ධම්මදායාදසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. භයභෙරවසුත්තවණ්ණනා

34. **එවං මෙ සුතන්ති** භයභෙරවසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා – **අථාති** අවිච්ඡෙදනත්ථෙ නිපාතො. **ඛොති** අවධාරණත්ථෙ, භගවතො සාවත්ථියං විහාරෙ අවිච්ඡින්නෙයෙවාති වුත්තං හොති. **ජාණුස්සොණීති** නෙතං තස්ස මාතාපිතූහි කතනාමං, අපිච ඛො ඨානන්තරපටිලාභලද්ධං. ජාණුස්සොණිට්ඨානං කිර නාමෙතං පුරොහිතට්ඨානං, තං තස්ස රඤ්ඤා දින්නං, තස්මා ''ජානුස්සොණී''ති වුච්චති. බ්‍රහ්මං අණතීති **බ්‍රාහ්මණො,** මන්තෙ සජ්ඣායතීති අත්ථො. ඉදමෙව හි ජාතිබ්‍රාහ්මණානං නිරුත්තිවචනං. අරියා පන බාහිතපාපත්තා **බ්‍රාහ්මණාති** වුච්චන්ති.

යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමීති යෙනාති භුම්මත්ථෙ කරණවචනං, තස්මා යත්ථ භගවා, තත්ථ උපසඞ්කමීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. යෙන වා කාරණෙන භගවා දෙවමනුස්සෙහි උපසඞ්කමිතබ්බො, තෙන කාරණෙන උපසඞ්කමීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. කෙන ච කාරණෙන භගවා උපසඞ්කමිතබ්බො? නානප්පකාරගුණවිසෙසාධිගමාධිප්පායෙන, සාදුඵලූපභොගාධිප්පායෙන දිජගණෙහි නිච්චඵලිතමහාරුක්ඛො විය.

උපසඞ්කමීති ච ගතොති වුත්තං හොති. **උපසඞ්කමිත්වාති** උපසඞ්කමනපරියොසානදීපනං. අථ වා එවං ගතො තතො ආසන්නතරං ඨානං භගවතො සමීපසඞ්ඛාතං ගන්ත්වාතිපි වුත්තං හොති. **භගවතා සද්ධිං සම්මොදීති** යථා ඛමනීයාදීනි පුච්ඡන්තො භගවා තෙන, එවං සොපි භගවතා සද්ධිං සමප්පවත්තමොදො අහොසි, සීතොදකං විය උණ්හොදකෙන සම්මොදිතං එකීභාවං අගමාසි. යාය ච ''කච්චි තෙ, භො ගොතම, ඛමනීයං, කච්චි යාපනීයං, කච්චි භොතො ගොතමස්ස ගොතමසාවකානඤ්ච අප්පාබාධං අප්පාතඞ්කං ලහුට්ඨානං බලං ඵාසුවිහාරො''තිආදිකාය කථාය සම්මොදි, තං පීතිපාමොජ්ජසඞ්ඛාතසම්මොදජනනතො සම්මොදිතුං යුත්තභාවතො ච **සම්මොදනීයං,**

අත්ථබ්‍යඤ්ජනමධුරතාය සුචිරම්පි කාලං සාරෙතුං නිරන්තරං පවත්තෙතුං අරහරූපතො සරිතබ්බභාවතො ච **සාරාණීයං.** සුය්‍යමානසුඛතො ච සම්මොදනීයං, අනුස්සරියමානසුඛතො ච සාරණීයං. තථා බ්‍යඤ්ජනපරිසුද්ධතාය සම්මොදනීයං, අත්ථපරිසුද්ධතාය සාරණීයන්ති එවං අනෙකෙහි පරියායෙහි සම්මොදනීයං කථං සාරණීයං වීතිසාරෙත්වා පරියොසාපෙත්වා නිට්ඨාපෙත්වා යෙනත්ථෙන ආගතො, තං පුච්ඡිතුකාමො එකමන්තං නිසීදි.

එකමන්තන්ති භාවනපුංසකනිද්දෙසො, ‘‘විසමං චන්දිමසූරියා පරිවත්තන්තී’’තිආදීසු (අ. නි. 4.70) විය. තස්මා යථා නිසින්නො එකමන්තං නිසින්නො හොති, තථා නිසීදීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. භුම්මත්ථෙ වා එතං උපයොගවචනං. **නිසීදීති** උපාවිසි. පණ්ඩිතා හි පුරිසා ගරුට්ඨානියං උපසඞ්කමිත්වා ආසනකුසලතාය එකමන්තං නිසීදන්ති, අයඤ්ච නෙසං අඤ්ඤතරො, තස්මා එකමන්තං නිසීදි.

කථං නිසින්නො පන එකමන්තං නිසින්නො හොතීති. ඡ නිසජ්ජදොසෙ වජ්ජෙත්වා. සෙය්‍යථිදං, අතිදූරං අච්චාසන්නං උපරිවාතං උන්නතපදෙසං අතිසම්මුඛං අතිපච්ඡාති. අතිදූරෙ නිසින්නො හි සචෙ කථෙතුකාමො හොති, උච්චාසද්දෙන කථෙතබ්බං හොති. අච්චාසන්නෙ නිසින්නො සඞ්ඝට්ටනං කරොති. උපරිවාතෙ නිසින්නො සරීරගන්ධෙන බාධති. උන්නතප්පදෙසෙ නිසින්නො අගාරවං පකාසෙති. අතිසම්මුඛා නිසින්නො සචෙ දට්ඨුකාමො හොති, චක්ඛුනා චක්ඛුං ආහච්ච දට්ඨබ්බං හොති. අතිපච්ඡා නිසින්නො සචෙ දට්ඨුකාමො හොති, ගීවං පසාරෙත්වා දට්ඨබ්බං හොති. තස්මා අයම්පි එතෙ ඡ නිසජ්ජදොසෙ වජ්ජෙත්වා නිසීදි, තෙන වුත්තං ‘‘එකමන්තං නිසීදී’’ති.

යෙමෙති යෙ ඉමෙ. **කුලපුත්තාති** දුවිධා කුලපුත්තා ජාතිකුලපුත්තා ආචාරකුලපුත්තා. තත්ථ ‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන රට්ඨපාලො නාම කුලපුත්තො තස්මිංයෙව ථුල්ලකොට්ඨිකෙ අග්ගකුලස්ස පුත්තො’’ති (ම. නි. 2.294) එවං ආගතා උච්චාකුලප්පසුතා **ජාතිකුලපුත්තා** නාම. ‘‘යෙ තෙ කුලපුත්තා සද්ධා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිතා’’ති (ම. නි. 3.78) එවං ආගතා පන යත්ථ කත්ථචි කුලෙ පසුතාපි ආචාරසම්පන්නා **ආචාරකුලපුත්තා** නාම. ඉධ පන ද්වීහිපි කාරණෙහි කුලපුත්තායෙව.

සද්ධාති සද්ධාය. **අගාරස්මාති** අගාරතො. **අනගාරියන්ති** පබ්බජ්ජං භික්ඛුභාවඤ්ච. පබ්බජ්ජාපි හි නත්ථෙත්ථ අගාරියන්ති **අනගාරියා,** අගාරස්ස හිතං කසිගොරක්ඛාදිකම්මමෙත්ථ නත්ථීති අත්ථො. භික්ඛුපි නත්ථෙතස්ස අගාරන්ති අනගාරො, අනගාරස්ස භාවො අනගාරියං. **පබ්බජිතාති** උපගතා, එවං සබ්බථාපි අනගාරියසඞ්ඛාතං පබ්බජ්ජං භික්ඛුභාවං වා උපගතාති වුත්තං හොති. **පුබ්බඞ්ගමොති** පුරතො ගාමී නායකො. **බහුකාරොති** හිතකිරියාය බහූපකාරො. **භවං තෙසං ගොතමො සමාදපෙතාති** තෙ කුලපුත්තෙ භවං ගොතමො අධිසීලාදීනි ගාහෙතා සික්ඛාපෙතා. **සා ජනතාති** සො ජනසමූහො. **දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජතීති** දස්සනානුගතිං පටිපජ්ජති, යංදිට්ඨිකො භවං ගොතමො යංඛන්තිකො යංරුචිකො, තෙපි තංදිට්ඨිකා හොන්ති තංඛන්තිකා තංරුචිකාති අත්ථො.

කස්මා පනායං එවමාහාති? එස කිර පුබ්බෙ අනෙකෙ කුලපුත්තෙ අගාරමජ්ඣෙ වසන්තෙ දෙවපුත්තෙ විය පඤ්චහි කාමගුණෙහි පරිචාරියමානෙ අන්තො ච බහි ච සුසංවිහිතාරක්ඛෙ දිස්වා, තෙ අපරෙන සමයෙන භගවතො මධුරරසං ධම්මදෙසනං සුත්වා සද්ධාය ඝරා නික්ඛම්ම පබ්බජිත්වා සාසච්ඡාදනපරමතාය සන්තුට්ඨෙ ආරඤ්ඤකෙසු සෙනාසනෙසු කෙනචි අරක්ඛියමානෙපි අනුස්සඞ්කිතාපරිසඞ්කිතෙ හට්ඨපහට්ඨෙ උදග්ගුදග්ගෙ අද්දස, දිස්වා ච ඉමෙසං කුලපුත්තානං ‘‘අයං ඵාසුවිහාරො කං නිස්සාය උප්පන්නො’’ති චින්තෙන්තො ‘‘සමණං ගොතම’’න්ති භගවති පසාදං අලත්ථ. සො තං පසාදං නිවෙදෙතුං භගවතො සන්තිකං ආගතො, තස්මා එවමාහ.

අථස්ස භගවා තං වචනං සම්පටිච්ඡන්තො අබ්භනුමොදන්තො ච **එවමෙතං බ්‍රාහ්මණාතිආදිමාහ.** වචනසම්පටිච්ඡනානුමොදනත්ථොයෙව හි එත්ථ අයං **එවන්ති** නිපාතො. **මමං උද්දිස්සාති** මං උද්දිස්ස. **සද්ධාති** සද්ධායෙව. න ඉණට්ඨා න භයට්ටාතිආදීනි සන්ධායාහ. ඊදිසානංයෙව හි භගවා පුබ්බඞ්ගමො, න ඉතරෙසං. **දුරභිසම්භවානි හීති** සම්භවිතුං දුක්ඛානි දුස්සහානි, න සක්කා අප්පෙසක්ඛෙහි අජ්ඣොගාහිතුන්ති වුත්තං හොති. **අරඤ්ඤවනපත්ථානීති** අරඤ්ඤානි ච වනපත්ථානි ච. තත්ථ කිඤ්චාපි අභිධම්මෙ නිප්පරියායෙන, ‘‘නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්දඛිලා සබ්බමෙතං අරඤ්ඤ’’න්ති වුත්තං, තථාපි යන්තං ‘‘පඤ්චධනුසතිකං පච්ඡිම’’න්ති ආරඤ්ඤිකඞ්ගනිප්ඵාදකං සෙනාසනං වුත්තං, තදෙව අධිප්පෙතන්ති වෙදිතබ්බං.

වනපත්ථන්ති ගාමන්තං අතික්කමිත්වා මනුස්සානං අනුපචාරට්ඨානං, යත්ථ න කසීයති න වපීයති. වුත්තම්පි චෙතං ‘‘වනපත්ථන්ති දූරානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචනං, වනපත්ථන්ති වනසණ්ඩානමෙතං සෙනාසනානං, වනපත්ථන්ති භිංසනකානමෙතං, වනපත්ථන්ති සලොමහංසානමෙතං, වනපත්ථන්ති පරියන්තානමෙතං, වනපත්ථන්ති න මනුස්සූපචාරානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචන’’න්ති. එත්ථ ච **පරියන්තානන්ති** ඉමමෙකං පරියායං ඨපෙත්වා සෙසපරියායෙහි වනපත්ථානි වෙදිතබ්බානි. **පන්තානීති** පරියන්තානි අතිදූරානි. **දුක්කරං පවිවෙකන්ති** කායවිවෙකං දුක්කරං. **දුරභිරමන්ති** අභිරමිතුං න සුඛං. **එකත්තෙති** එකීභාවෙ. කිං දස්සෙති? කායවිවෙකෙ කතෙපි තත්ථ චිත්තං අභිරමාපෙතුං දුක්කරං. ද්වයංද්වයාරාමො හි අයං ලොකොති. **හරන්ති මඤ්ඤෙති** හරන්ති විය සසන්ති විය. **මනොති** මනං. **සමාධිං අලභමානස්සාති** උපචාරසමාධිං වා අප්පනාසමාධිං වා අලභන්තස්ස. කිං දස්සෙති? ඊදිසස්ස භික්ඛුනො තිණපණ්ණමිගාදිසද්දෙහි විවිධෙහි ච භිංසනකෙහි වනානි චිත්තං වික්ඛිපන්ති මඤ්ඤෙති, සබ්බං බ්‍රාහ්මණො සද්ධාපබ්බජිතානං කුලපුත්තානං අරඤ්ඤවාසෙ (විභ. 529) විම්හිතො ආහ.

කායකම්මන්තවාරකථා

35. අථස්ස භගවා පුරිමනයෙනෙව ‘‘එවමෙතං බ්‍රාහ්මණා’’තිආදීහි තං තං වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා අබ්භනුමොදිත්වා ච යස්මා සොළසසු ඨානෙසු ආරම්මණපරිග්ගහරහිතානංයෙව තාදිසානි සෙනාසනානි දුරභිසම්භවානි, න තෙසු ආරම්මණපරිග්ගාහයුත්තානං, අත්තනා ච බොධිසත්තො සමානො තාදිසො අහොසි, තස්මා අත්තනො තාදිසානං සෙනාසනානං දුරභිසම්භවතං දස්සෙතුං, **මය්හම්පි ඛො**තිආදිමාහ.

තත්ථ **පුබ්බෙව සම්බොධා**ති සම්බොධතො පුබ්බෙව, අරියමග්ගප්පත්තිතො අපරභාගෙයෙවාති වුත්තං හොති. **අනභිසම්බුද්ධස්සා**ති අප්පටිවිද්ධචතුසච්චස්ස. **බොධිසත්තස්සෙව සතො**ති බුජ්ඣනකසත්තස්සෙව සම්මාසම්බොධිං අධිගන්තුං අරහසත්තස්සෙව සතො, බොධියා වා සත්තස්සෙව ලග්ගස්සෙව සතො. දීපඞ්කරස්ස හි භගවතො පාදමූලෙ අට්ඨධම්මසමොධානෙන අභිනීහාරසමිද්ධිතො පභුති තථාගතො බොධියා සත්තො ලග්ගො ‘‘පත්තබ්බා මයා එසා’’ති තදධිගමාය පරක්කමං අමුඤ්චන්තොයෙව ආගතො, තස්මා **බොධිසත්තො**ති වුච්චති. **තස්ස මය්හ**න්ති තස්ස එවං බොධිසත්තස්සෙව සතො මය්හං. **යෙ ඛො කෙචි සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා**ති යෙ කෙචි පබ්බජ්ජූපගතා වා භොවාදිනො වා.

අපරිසුද්ධකායකම්මන්තාති අපරිසුද්ධෙන පාණාතිපාතාදිනා කායකම්මන්තෙන සමන්නාගතා. **අපරිසුද්ධකායකම්මන්තසන්දොසහෙතු**ති අපරිසුද්ධස්ස කායකම්මන්තසඞ්ඛාතස්ස අත්තනො දොසස්ස හෙතු, අපරිසුද්ධකායකම්මන්තකාරණාති වුත්තං හොති. **හවෙ**ති එකංසවචනෙ නිපාතො. **අකුසල**න්ති සාවජ්ජං අක්ඛෙමඤ්ච. **භයභෙරව**න්ති භයඤ්ච භෙරවඤ්ච. චිත්තුත්‍රාසස්ස ච භයානකාරම්මණස්ස චෙතං අධිවචනං. තත්‍ර **භයං** සාවජ්ජට්ඨෙන අකුසලං, **භෙරවං** අක්ඛෙමට්ඨෙනාති වෙදිතබ්බං. **අව්හායන්තී**ති පක්කොසන්ති. කථං? තෙ හි පාණාතිපාතාදීනි කත්වා ‘‘මයං අයුත්තමකම්හා, සචෙ නො තෙ ජානෙය්‍යුං, යෙසං අපරජ්ඣිම්හා, ඉදානි අනුබන්ධිත්වා අනයබ්‍යසනං ආපාදෙය්‍යු’’න්ති අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ගච්ඡන්තරෙ වා ගුම්බන්තරෙ වා නිසීදන්ති. තෙ ‘‘අප්පමත්තකම්පි තිණසද්දං වා පණ්ණසද්දං වා සුත්වා, ඉදානිම්හා නට්ඨා’’ති තසන්ති චිත්තසන්ති, ආගන්ත්වා පරෙහි පරිවාරිතා විය බද්ධා වධිතා විය ච හොන්ති. එවං තං භයභෙරවං අත්තනි සමාරොපනට්ඨෙන අව්හායන්ති පක්කොසන්ති.

න ඛො පනාහං…පෙ…. පටිසෙවාමීති අහං ඛො පන අපරිසුද්ධකායකම්මන්තො හුත්වා අරඤ්ඤවනපත්ථානි පන්තානි සෙනාසනානි න පටිසෙවාමි. **යෙ හි වො**ති එත්ථ **වො**ති නිපාතමත්තං. **අරියා** වුච්චන්ති බුද්ධා ච බුද්ධසාවකා ච. **පරිසුද්ධකායකම්මන්තා**ති ඊදිසා හුත්වා. **තෙසමහං අඤ්ඤතරො**ති තෙසං අහම්පි එකො අඤ්ඤතරො. බොධිසත්තො හි ගහට්ඨොපි පබ්බජිතොපි පරිසුද්ධකායකම්මන්තොව හොති. **භිය්‍යො**ති අතිරෙකත්ථෙ නිපාතො. **පල්ලොම**න්ති පන්නලොමතං, ඛෙමං සොත්ථිභාවන්ති අත්ථො. **ආපාදි**න්ති ආපජ්ජිං, අතිරෙකං සොත්ථිභාවං අතිරෙකෙන වා සොත්ථිභාවමාපජ්ජින්ති වුත්තං හොති. **අරඤ්ඤෙ විහාරායා**ති අරඤ්ඤෙ විහාරත්ථාය.

කායකම්මන්තවාරකථා නිට්ඨිතා.

වචීකම්මන්තවාරාදිවණ්ණනා

36. එස නයො සබ්බත්ථ. අයං පන විසෙසො, වචීකම්මන්තවාරෙ තාව **අපරිසුද්ධවචීකම්මන්තා**ති අපරිසුද්ධෙන මුසාවාදාදිනා වචීකම්මන්තෙන සමන්නාගතා. තෙ කථං භයභෙරවං අව්හායන්ති? තෙ මුසාවාදෙන පරස්ස අත්ථං භඤ්ජිත්වා, පිසුණවාචාය මිත්තභෙදං කත්වා ඵරුසවාචාය පරෙසං පරිසමජ්ඣෙ මම්මානි තුදිත්වා නිරත්ථකවාචාය පරසත්තානං කම්මන්තෙ නාසෙත්වා ‘‘මයං අයුත්තමකම්හා, සචෙ නො තෙ ජානෙය්‍යුං, යෙසං අපරජ්ඣිම්හා, ඉදානි අනුබන්ධිත්වා අනයබ්‍යසනං පාපෙය්‍යු’’න්ති අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ගච්ඡන්තරෙ වා ගුම්බන්තරෙ වා නිසීදන්ති. තෙ ‘‘අප්පමත්තකම්පි තිණසද්දං වා පණ්ණසද්දං වා සුත්වා ඉදානිම්හා නට්ඨා’’ති තසන්ති චිත්තසන්ති ආගන්ත්වා පරෙහි පරිවාරිතා විය බද්ධා වධිතා විය ච හොන්ති. එවං තං භයභෙරවං අත්තනි සමාරොපනට්ඨෙන අව්හායන්ති, පක්කොසන්ති.

මනොකම්මන්තවාරෙ **අපරිසුද්ධමනොකම්මන්තා**ති අපරිසුද්ධෙන අභිජ්ඣාදිනා මනොකම්මන්තෙන සමන්නාගතා. තෙ කථං භයභෙරවං අව්හායන්ති? තෙ පරෙසං රක්ඛිතගොපිතෙසු භණ්ඩෙසු අභිජ්ඣාවිසමලොභං උප්පාදෙත්වා පරස්ස කුජ්ඣිත්වා පරසත්තෙ මිච්ඡාදස්සනං ගාහාපෙත්වා මයං අයුත්තමකම්හා…පෙ…. අත්තනි සමාරොපනට්ඨෙන අව්හායන්ති පක්කොසන්ති.

ආජීවවාරෙ **අපරිසුද්ධාජීවා**ති අපරිසුද්ධෙන වෙජ්ජකම්මදූතකම්මවඩ්ඪිපයොගාදිනා එකවීසතිඅනෙසනභෙදෙන ආජීවෙන සමන්නාගතා. තෙ කථං භයභෙරවං අව්හායන්ති? තෙ එවං ජීවිකං කප්පෙත්වා සුණන්ති – ‘‘සාසනසොධකා කිර තෙපිටකා භික්ඛූ සාසනං සොධෙතුං නික්ඛන්තා, අජ්ජ වා ස්වෙ වා ඉධාගමිස්සන්ති’’ති අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ගච්ඡන්තරෙ වා…පෙ…. තසන්ති චිත්තසන්ති. තෙ හි ආගන්ත්වා පරිවාරෙත්වා ගහිතා විය ඔදාතවත්ථනිවාසිතා විය ච හොන්තීති. සෙසං තාදිසමෙව.

37. ඉතො පරං **අභිජ්ඣාලූති**ආදීසු කිඤ්චාපි අභිජ්ඣාබ්‍යාපාදා මනොකම්මන්තෙන සඞ්ගහිතා තථාපි නීවරණවසෙන පුන වුත්තාති වෙදිතබ්බා. තත්ථ **අභිජ්ඣාලූති** පරභණ්ඩාදිඅභිජ්ඣායනසීලා. **කාමෙසු තිබ්බසාරාගාති** වත්ථුකාමෙසු බහලකිලෙසරාගා, තෙ කථං භයභෙරවං අව්හායන්ති? තෙ අවවත්ථිතාරම්මණා හොන්ති, තෙසං අවවත්ථිතාරම්මණානං අරඤ්ඤෙ විහරන්තානං දිවා දිට්ඨං රත්තිං භයභෙරවං හුත්වා උපට්ඨාති – ''තෙ ආකුලචිත්තා අප්පමත්තකෙනපි තසන්ති චිත්තසන්ති, රජ්ජුං වා ලතං වා දිස්වා සප්පසඤ්ඤිනො හොන්ති, ඛාණුං දිස්වා යක්ඛසඤ්ඤිනො, ථලං වා පබ්බතං වා දිස්වා හත්ථිසඤ්ඤිනො සප්පාදීහි අනයබ්‍යසනං ආපාදිතා විය හොන්ති''ති. සෙසං තාදිසමෙව.

38. **බ්‍යාපන්නචිත්තාති** පකතිභාවවිජහනෙන විපන්නචිත්තා. කිලෙසානුගතඤ්හි චිත්තං පකතිභාවං විජහති, පුරාණභත්තබ්‍යඤ්ජනං විය පූතිකං හොති. **පදුට්ඨමනසඞ්කප්පාති** පදුට්ඨචිත්තසඞ්කප්පා, අභද්‍රකෙන පරෙසං අනත්ථජනකෙන චිත්තසඞ්කප්පෙන සමන්නාගතාති වුත්තං හොති. තෙ කථං භයභෙරවං අව්හායන්ති? භයභෙරවාව්හායනං ඉතො පභුති අභිජ්ඣාලුවාරෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. යත්ථ පන විසෙසො භවිස්සති, තත්ථ වක්ඛාම. **න ඛො පනාහං බ්‍යාපන්නචිත්තොති** එත්ථ පන මෙත්තචිත්තො අහං හිතචිත්තොති දස්සෙති, ඊදිසා හි බොධිසත්තා හොන්ති. එවං සබ්බත්ථ වුත්තදොසපටිපක්ඛවසෙන බොධිසත්තස්ස ගුණා වණ්ණෙතබ්බා.

39. **ථිනමිද්ධපරියුට්ඨිතාති** චිත්තගෙලඤ්ඤභූතෙන ථිනෙන සෙසනාමකායගෙලඤ්ඤභූතෙන මිද්ධෙන ච පරියුට්ඨිතා, අභිභූතා ගහිතාති වුත්තං හොති. තෙ නිද්දාබහුලා හොන්ති.

40. **උද්ධතාති** උද්ධච්චපකතිකා විප්ඵන්දමානචිත්තා, උද්ධච්චෙන හි එකාරම්මණෙ චිත්තං විප්ඵන්දති ධජයට්ඨියං වාතෙන පටාකා විය. **අවූපසන්තචිත්තාති** අනිබ්බුතචිත්තා, ඉධ කුක්කුච්චං ගහෙතුං වට්ටති.

41. **කඞ්ඛී විචිකිච්ඡීති** එත්ථ එකමෙවිදං පඤ්චමං නීවරණං. කිං නු ඛො ඉදන්ති ආරම්මණං කඞ්ඛනතො කඞ්ඛා, ඉදමෙවිදන්ති නිච්ඡෙතුං අසමත්ථභාවතො විචිකිච්ඡාති වුච්චති, තෙන සමන්නාගතා සමණබ්‍රාහ්මණා ''කඞ්ඛී විචිකිච්ඡී''ති වුත්තා.

42. **අත්තුක්කංසනකා පරවම්භීති** යෙ අත්තානං උක්කංසෙන්ති උක්ඛිපන්ති, උච්චෙ ඨානෙ ඨපෙන්ති, පරඤ්ච වම්භෙන්ති ගරහන්ති නින්දන්ති, නීචෙ ඨානෙ ඨපෙන්ති, තෙසමෙතං අධිවචනං. තෙ කථං භයභෙරවං අව්හායන්ති? තෙ පරෙහි ''අසුකො ච කිර අසුකො ච අත්තානං උක්කංසෙන්ති, අම්හෙ ගරහන්ති, දාසෙ විය කරොන්ති, ගණ්හථ නෙ''ති අනුබද්ධා පලායිත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ගච්ඡන්තරෙ වා ගුම්බන්තරෙ වාති කායකම්මන්තසදිසං විත්ථාරෙතබ්බං.

43. **ඡම්භීති** කායථම්භනලොමහංසනකරෙන ථම්භෙන සමන්නාගතා. **භීරුකජාතිකාති** භීරුකපකතිකා, ගාමදාරකා විය භයබහුලා අසූරා කාතරාති වුත්තං හොති.

44. **ලාභසක්කාරසිලොකන්ති** එත්ථ ලබ්භතීති **ලාභො,** චතුන්නං පච්චයානමෙතං අධිවචනං. **සක්කාරොති** සුන්දරකාරො, පච්චයා එව හි පණීතපණීතා සුන්දරසුන්දරා ච අභිසඞ්ඛරිත්වා කතා සක්කාරාති වුච්චන්ති. යා ච පරෙහි අත්තනො ගාරවකිරියා පුප්ඵාදීහි වා පූජා. **සිලොකොති** වණ්ණභණනං එතං , ලාභඤ්ච සක්කාරඤ්ච සිලොකඤ්ච **ලාභසක්කාරසිලොකං. නිකාමයමානාති** පත්ථයමානා. භයභෙරවාව්හායනං අභිජ්ඣාලුවාරසදිසමෙව. තදත්ථදීපකං පනෙත්ථ පියගාමිකවත්ථුං කථෙන්ති –

එකො කිර පියගාමිකො නාම භික්ඛු සමාදින්නධුතඞ්ගානං භික්ඛූනං ලාභං දිස්වා ''අහම්පි ධුතඞ්ගං සමාදියිත්වා ලාභං උප්පාදෙමී''ති චින්තෙත්වා සොසානිකඞ්ගං සමාදාය සුසානෙ වසති. අථෙකදිවසං එකො කම්මමුත්තො ජරග්ගවො දිවා ගොචරෙ චරිත්වා රත්තිං තස්මිං සුසානෙ පුප්ඵගුම්බෙ සීසං කත්වා රොමන්ථයමානො අට්ඨාසි. පියගාමිකො රත්තිං චඞ්කමනා නික්ඛන්තො තස්ස හනුසද්දං සුත්වා චින්තෙසි ''අද්ධා මං ලාභගිද්ධො එස සුසානෙ වසතීති ඤත්වා දෙවරාජා විහෙඨෙතුං ආගතො''ති, සො ජරග්ගවස්ස පුරතො අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා ''සප්පුරිස දෙවරාජ අජ්ජ මෙ එකරත්තිං ඛම, ස්වෙ පට්ඨාය න එවං කරිස්සාමී''ති නමස්සමානො සබ්බරත්තිං යාවන්තො අට්ඨාසි. තතො සූරියෙ උට්ඨිතෙ තං දිස්වා කත්තරයට්ඨියා පහරිත්වා පලාපෙසි ''සබ්බරත්තිං මං හිංසාපෙසී''ති.

45. **කුසීතාති** කොසජ්ජානුගතා. **හීනවීරියාති** හීනා වීරියෙන විරහිතා වියුත්තා, නිබ්බීරියාති වුත්තං හොති. තත්ථ කුසීතා කායිකවීරියාරම්භවිරහිතා හොන්ති, හීනවීරියා චෙතසිකවීරියාරම්භවිරහිතා. තෙ ආරම්මණවවත්ථානමත්තම්පි කාතුං න සක්කොන්ති. තෙසං අවවත්ථිතාරම්මණානන්ති සබ්බං පුබ්බසදිසමෙව.

46. **මුට්ඨස්සතීති** නට්ඨස්සතී. **අසම්පජානාති** පඤ්ඤාරහිතා, ඉමස්ස ච පටිපක්ඛෙ ''උපට්ඨිතස්සතිහමස්මී''ති වචනතො සතිභාජනියමෙවෙතං. පඤ්ඤා පනෙත්ථ සතිදුබ්බලාදීපනත්ථං වුත්තා. දුවිධා හි සති පඤ්ඤාසම්පයුත්තා පඤ්ඤාවිප්පයුත්තා ච. තත්ථ පඤ්ඤාසම්පයුත්තා බලවතී, විප්පයුත්තා දුබ්බලා, තස්මා යදාපි තෙසං සති හොති, තදාපි අසම්පජානන්තා මුට්ඨස්සතීයෙව තෙ, දුබ්බලාය සතියා සතිකිච්චාභාවතොති එතමත්ථං දීපෙතුං ''අසම්පජානා''ති

වුත්තං. තෙ එවං මුට්ඨස්සතී අසම්පජානා ආරම්මණවවත්ථානමත්තම්පි කාතුං න සක්කොන්තීති සබ්බං පුබ්බසදිසමෙව.

47. **අසමාහිතාති** උපචාරප්පනාසමාධිවිරහිතා. **විබ්භන්තචිත්තාති** උබ්භන්තචිත්තා. සමාධිවිරහෙන ලද්ධොකාසෙන උද්ධච්චෙන තෙසං සමාධිවිරහානං චිත්තං නානාරම්මණෙසු පරිබ්භමති, වනමක්කටො විය වනසාඛාසු උද්ධච්චෙන එකාරම්මණෙ විප්ඵන්දති. පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව තෙ එවං අසමාහිතා විබ්භන්තචිත්තා ආරම්මණවවත්ථානමත්තම්පි කාතුං න සක්කොන්තීති සබ්බං පුබ්බසදිසමෙව.

48. **දුප්පඤ්ඤාති** නිප්පඤ්ඤානමෙතං අධිවචනං. පඤ්ඤා පන දුට්ඨා නාම නත්ථි. **එළමූගාති** එලමුඛා, ඛ-කාරස්ස ග-කාරො කතො. ලාලමුඛාති වුත්තං හොති. දුප්පඤ්ඤානඤ්හි කථෙන්තානං ලාලා මුඛතො ගලති, ලාලා ච එලාති වුච්චති. යථාහ ‘‘පස්සෙලමූගං උරගං දුජ්ජිව්හ’’න්ති. තස්මා තෙ ‘‘එළමූගා’’ති වුච්චන්ති. ‘‘එලමුඛා’’තිපි පාඨො. ‘‘එලමුගා’’ති කෙචි පඨන්ති, අපරෙ ‘‘එලමූකා’’තිපි, සබ්බත්ථ ‘‘එලමුඛා’’ති අත්ථො. තෙ කථං භයභෙරවං අව්හායන්ති? තෙ දුප්පඤ්ඤා එළමූගා ආරම්මණවවත්ථානමත්තම්පි කාතුං න සක්කොන්ති. තෙසං අවවත්ථිතාරම්මණානං අරඤ්ඤෙ විහරන්තානං දිවා දිට්ඨං රත්තිං භයභෙරවං හුත්වා උපට්ඨාති ‘‘තෙ ආකුලචිත්තා අප්පමත්තකෙනපි තසන්ති චිත්තසන්ති, රජ්ජුං වා ලතං වා දිස්වා සප්පසඤ්ඤිනො හොන්ති, ඛාණුං දිස්වා යක්ඛසඤ්ඤිනො, ථලං වා පබ්බතං වා දිස්වා හත්ථිසඤ්ඤිනො සප්පාදීහි අනයබ්‍යසනං ආපාදිතා විය හොන්තී’’ති. එවං තං භයභෙරවං අත්තනි සමාරොපනට්ඨෙන අව්හායන්ති පක්කොසන්ති. **පඤ්ඤාසම්පන්නොහමස්මීති** එත්ථ **පඤ්ඤාසම්පන්නොති** පඤ්ඤාය සම්පන්නො සමන්නාගතො, නො ච ඛො විපස්සනාපඤ්ඤාය, න මග්ගපඤ්ඤාය, අපිච ඛො පන ඉමෙසු සොළසසු ඨානෙසු ආරම්මණවවත්ථානපඤ්ඤායාති අත්ථො. සෙසං සබ්බත්ථ වුත්තනයමෙවාති.

වචීකම්මන්තවාරාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සොළසට්ඨානාරම්මණපරිග්ගහො නිට්ඨිතො.

භයභෙරවසෙනාසනාදිවණ්ණනා

49. **තස්ස මය්හන්ති** කො අනුසන්ධි? බොධිසත්තො කිර ඉමානි සොළසාරම්මණානි පරිග්ගණ්හන්තො ච භයභෙරවං අදිස්වා භයභෙරවං නාම එවරූපාසු රත්තීසු එවරූපෙ සෙනාසනෙ ච පඤ්ඤායති, හන්ද නං තත්ථාපි ගවෙසිස්සාමීති භයභෙරවගවෙසනමකාසි, එතමත්ථං භගවා ඉදානි බ්‍රාහ්මණස්ස දස්සෙන්තො **තස්ස මය්හන්ති**ආදිමාහ.

තත්ථ **යා තාති** උභයමෙතං රත්තීනංයෙව උද්දෙසනිද්දෙසවචනං. **අභිඤ්ඤාතාති** එත්ථ **අභීති** ලක්ඛණත්ථෙ උපසග්ගො. තස්මා අභිඤ්ඤාතාති චන්දපාරිපූරියා චන්දපරික්ඛයෙනාති එවමාදීහි ලක්ඛණෙහි ඤාතාති වෙදිතබ්බා. **අභිලක්ඛිතාති** එත්ථ උපසග්ගමත්තමෙව, තස්මා අභිලක්ඛිතාති ලක්ඛණීයා ඉච්චෙව අත්ථො, උපොසථසමාදානධම්මස්සවනපූජාසක්කාරාදිකරණත්ථං ලක්ඛෙතබ්බා සල්ලක්ඛෙතබ්බා උපලක්ඛෙතබ්බාති වුත්තං හොති.

චාතුද්දසීති පක්ඛස්ස පඨමදිවසතො පභුති චතුද්දසන්නං පූරණී එකා රත්ති. එවං **පඤ්චදසී අට්ඨමී ච**. **පක්ඛස්සාති** සුක්කපක්ඛස්ස කණ්හපක්ඛස්ස ච. එතා තිස්සො තිස්සො කත්වා ඡ රත්තියො, තස්මා සබ්බත්ථ පක්ඛවචනං යොජෙතබ්බං ‘‘පක්ඛස්ස චාතුද්දසී පක්ඛස්ස පඤ්චදසී පක්ඛස්ස අට්ඨමී’’ති. අථ පඤ්චමී කස්මා න ගහිතාති? අසබ්බකාලිකත්තා. බුද්ධෙ කිර භගවති අනුප්පන්නෙපි උප්පජ්ජිත්වා අපරිනිබ්බුතෙපි පඤ්චමී අනභිලක්ඛිතායෙව, පරිනිබ්බුතෙ පන ධම්මසඞ්ගාහකත්ථෙරා චින්තෙසුං ‘‘ධම්මස්සවනං චිරෙන හොතී’’ති. තතො සම්මන්තිත්වා පඤ්චමීති ධම්මස්සවනදිවසං ඨපෙසුං, තතො පභුති සා අභිලක්ඛිතා ජාතා, එවං අසබ්බකාලිකත්තා එත්ථ න ගහිතාති.

තථාරූපාසූති තථාවිධාසු. **ආරාමචෙතියානීති** පුප්ඵාරාමඵලාරාමාදයො ආරාමා එව ආරාමචෙතියානි. චිත්තීකතට්ඨෙන හි **චෙතියානීති** වුච්චන්ති, පූජනීයට්ඨෙනාති වුත්තං හොති. **වනචෙතියානීති** බලිහරණවනසණ්ඩසුභගවනදෙවසාලවනාදීනි වනානියෙව වනචෙතියානි. **රුක්ඛචෙතියානීති** ගාමනිගමාදිද්වාරෙසු පූජනීයරුක්ඛායෙව රුක්ඛචෙතියානි. ලොකියා හි දිබ්බාධිවත්ථානි වා මඤ්ඤමානා තෙසුයෙව වා දිබ්බසඤ්ඤිනො හුත්වා ආරාමවනරුක්ඛෙ චිත්තීකරොන්ති , පූජෙන්ති, තෙන තෙ සබ්බෙපි **චෙතියානීති** වුච්චන්ති. **භිංසනකානීති** භයජනකානි, පස්සතොපි සුණතොපි භයං ජනෙන්ති. **සලොමහංසානීති** සහෙව ලොමහංසෙන වත්තන්ති, පච්චමානස්සෙව ලොමහංසජනනතො. **අප්පෙව නාම පස්සෙය්‍යන්ති** අපි නාම තං භයභෙරවං පස්සෙය්‍යමෙව. **අපරෙන සමයෙනාති**, ‘‘එතදහොසි යංනූනාහ’’න්ති එවං චින්තිතකාලතො පට්ඨාය අඤ්ඤෙන කාලෙන.

තත්ථ ච මෙ බ්‍රාහ්මණ විහරතොති තථාරූපෙසු සෙනාසනෙසු යං යං මනුස්සානං ආයාචනඋපහාරකරණාරහං යක්ඛට්ඨානං පුප්ඵධූපමංසරුහිරවසාමෙදපිහකපප්ඵාසසුරාමෙරයාදීහි ඔකිණ්ණකිලින්නධරණිතලං එකනිපාතං විය යක්ඛරක්ඛසපිසාචානං, යං දිවාපි පස්සන්තානං හදයං මඤ්ඤෙ ඵලති, තං ඨානං සන්ධායාහ ‘‘තත්ථ ච මෙ, බ්‍රාහ්මණ,

විහරතො''ති. **මගො වා ආගච්ඡතීති** සිඞ්ගානි වා බුරානි වා කොට්ටෙන්තො ගොකණ්ණඛග්ගදීපිවරාහාදිභෙදො මගො වා ආගච්ඡති, සබ්බචතුප්පදානඤ්හි ඉධ **මගොති** නාමං. කත්ථචි පන කාළසිඞ්ගාලොපි වුච්චති. යථාහ –

> ''උසභස්සෙව තෙ ඛන්ධො, සීහස්සෙව විජම්භිතං;
> මගරාජ නමො ත්‍යත්ථු, අපි කිඤ්චි ලභාමසෙ''ති. (ජා. 1.3.133);

මොරො වා කට්ඨං පාතෙතීති මොරො වා සුක්ඛකට්ඨං රුක්ඛතො වාලෙත්වා පාතෙති. මොරග්ගහණෙන ච ඉධ සබ්බපක්ඛිග්ගහණං අධිප්පෙතං, තෙන යො කොචි පක්ඛීති වුත්තං හොති. අථ වා මොරො වාති වා සද්දෙන අඤ්ඤො වා කොචි පක්ඛීති. එස නයො පුරිමෙ මගග්ගහණෙපි. **වාතො වා පණ්ණකසටං එරෙතීති** වාතො වා පණ්ණකචවරං සට්ටෙති. **එතං නූන තං භයභෙරවං ආගච්ඡතීති** යමෙතං ආගච්ඡති, තං භයභෙරවං නූනාති. ඉතො පභුති ච ආරම්මණමෙව භයභෙරවන්ති වෙදිතබ්බං. පරිත්තස්ස ච අධිමත්තස්ස ච භයස්ස ආරම්මණත්තා සුඛාරම්මණං රූපං සුඛමිව. **කිං නු ඛො අහං අඤ්ඤදත්ථු භයපටිකඞ්ඛී විහරාමීති** අහං ඛො කිං කාරණං එකංසෙනෙව භයං ආකඞ්ඛමානො ඉච්ඡමානො හුත්වා විහරාමි.

යථාභූතං යථාභූතස්සාති යෙන යෙන ඉරියාපථෙන භූතස්ස භවිතස්ස සතො වත්තමානස්ස සමඞ්ගීභූතස්ස වා. **මෙති** මම සන්තිකෙ. **තථාභූතං තථාභූතො වාති** තෙන තෙනෙව ඉරියාපථෙන භූතො භවිතො සන්තො වත්තමානො සමඞ්ගීභූතො වාති අත්ථො. **සො ඛො අහං…පෙ…. පටිවිනෙමීති** බොධිසත්තස්ස කිර චඞ්කමන්තස්ස තස්මිං මගසිඞ්ගඛුරසද්දාදිභෙදෙ භයභෙරවාරම්මණෙ ආගතෙ නෙව මහාසත්තො තිට්ඨති, න නිසීදති න සයති, අථ ඛො චඞ්කමන්තොව පරිවීමංසන්තො පරිච්ඡින්දන්තො භයභෙරවං න පස්සති, මගසිඞ්ගඛුරසද්දාදිමත්තමෙව චෙතං හොති, සො තං ඤත්වා ඉදං නාමෙතං, න භයභෙරවන්ති තතො තිට්ඨති වා නිසීදති වා සයති වා. එතමත්ථං දස්සෙන්තො ''සො ඛො අහ''න්තිආදිමාහ. එස නයො සබ්බපෙය්‍යාලෙසු. ඉතො පරඤ්ච ඉරියාපථපටිපාටියා අවත්වා ආසන්නපටිපාටියා ඉරියාපථා වුත්තාති වෙදිතබ්බා, චඞ්කමන්තස්ස හි භයභෙරවෙ ආගතෙ න ඨිතො න නිසින්නො න නිපන්නො ඨිතස්සාපි ආගතෙ න චඞ්කමීති එවං තස්ස ආසන්නපටිපාටියා වුත්තාති.

භයභෙරවසෙනාසනාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අසම්මොහවිහාරවණ්ණනා

50. එවං හිංසනකෙසුපි ඨානෙසු අත්තනො භයභෙරවාභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි ඣායීනං සම්මොහට්ඨානෙසු අත්තනො අසම්මොහවිහාරං දස්සෙතුං **සන්ති ඛො පන, බ්‍රාහ්මණාති**ආදිමාහ.

තත්ථ **සන්තීති** අත්ථි සංවිජ්ජන්ති උපලබ්භන්ති. **රත්තිංයෙව සමානන්ති** රත්තිංයෙව සන්තං, **දිවාති සඤ්ජානන්තීති** ''දිවසො අය''න්ති සඤ්ජානන්ති. **දිවායෙව සමානන්ති** දිවසංයෙව සන්තං. **රත්තීති සඤ්ජානන්තීති** ''රත්ති අය''න්ති සඤ්ජානන්ති. කස්මා පනෙතෙ එවංසඤ්ඤිනො හොන්තීති. වුට්ඨානකොසල්ලාභාවතො වා සකුණරුතතො වා. කථං? ඉධෙකච්චො ඔදාතකසිණලාභී දිවා පරිකම්මං කත්වා දිවා සමාපන්නො දිවායෙව වුට්ඨහාමීති මනසිකාරං උප්පාදෙති, නො ච ඛො අද්ධානපරිච්ඡෙදෙ කුසලො හොති. සො දිවසං අතික්කමිත්වා රත්තිභාගෙ වුට්ඨාති. ඔදාතකසිණඵරණවසෙන චස්ස විසදං හොති විභූතං සුවිභූතං. සො, දිවා වුට්ඨහාමීති උප්පාදිතමනසිකාරතාය ඔදාතකසිණඵරණවිසදවිභූතතාය ච රත්තිංයෙව සමානං දිවාති සඤ්ජානාති. ඉධ පනෙකච්චො නීලකසිණලාභී රත්තිං පරිකම්මං කත්වා රත්තිං සමාපන්නො රත්තිංයෙව වුට්ඨහාමීති මනසිකාරං උප්පාදෙති, නො ච ඛො අද්ධානපරිච්ඡෙදෙ කුසලො හොති. සො රත්තිං අතික්කමිත්වා දිවසභාගෙ වුට්ඨාති. නීලකසිණඵරණවසෙන චස්ස අවිසදං හොති අවිභූතං. සො රත්තිං වුට්ඨහාමීති උප්පාදිතමනසිකාරතාය නීලකසිණඵරණාවිසදාවිභූතතාය ච දිවායෙව සමානං රත්තීති සඤ්ජානාති. එවං තාව වුට්ඨානකොසල්ලාභාවතො එවංසඤ්ඤිනො හොන්ති.

සකුණරුතතො පන ඉධෙකච්චො අන්තොසෙනාසනෙ නිසින්නො හොති. අථ දිවා රවනකසකුණා කාකාදයො චන්දාලොකෙන දිවාති මඤ්ඤමානා රත්තිං රවන්ති, අඤ්ඤෙහි වා කාරණෙහි. සො තෙසං සද්දං සුත්වා රත්තිංයෙව සමානං දිවාති සඤ්ජානාති. ඉධ පනෙකච්චො පබ්බතන්තරෙ ගම්භීරාය ඝනවනප්පටිච්ඡන්නාය ගිරිගුහාය සත්තාහවද්දලිකාය වත්තමානාය අන්තරහිතසූරියාලොකෙ කාලෙ නිසින්නො හොති. අථ රත්තිං රවනකසකුණා උලූකාදයො මජ්ඣන්තිකසමයෙපි තත්ථ තත්ථ සමන්ධකාරෙ නිලීනා රත්තිසඤ්ඤාය වා අඤ්ඤෙහි වා කාරණෙහි රවන්ති. සො තෙසං සද්දං සුත්වා දිවායෙව සමානං රත්තීති සඤ්ජානාති. එවං සකුණරුතතො එවංසඤ්ඤිනො හොන්තීති. **ඉදමහන්ති** ඉදං අහං එවං සඤ්ජානනං . **සම්මොහවිහාරස්මිං වදාමීති** සම්මොහවිහාරපරියාපන්නං අන්තොගධං, සම්මොහවිහාරානං අඤ්ඤතරං වදාමීති වුත්තං හොති.

අහං ඛො පන බ්‍රාහ්මණ…පෙ…. සඤ්ජානාමීති පාකටො බොධිසත්තස්ස රත්තින්දිවපරිච්ඡෙදො සත්තාහවද්දලෙපි චන්දිමසූරියෙසු අදිස්සමානෙසුපි ජානාතියෙව ''එත්තකං පුරෙභත්තකාලො ගතො, එත්තකං පච්ඡාභත්තකාලො, එත්තකං පඨමයාමො, එත්තකං මජ්ඣිමයාමො, එත්තකං පච්ඡිමයාමො''ති, තස්මා එවමාහ.

අනච්ඡරියඤ්චෙතං යං පූරිතපාරමී බොධිසත්තො එවං ජානාති. පදෙසඤාණෙ ඨිතානං සාවකානම්පි හි රත්තින්දිවපරිච්ඡෙදො පාකටො හොති.

කල්‍යාණියමහාවිහාරෙ කිර ගොදත්තත්ථෙරො ද්වඞ්ගුලකාලෙ භත්තං ගහෙත්වා අඞ්ගුලකාලෙ භුඤ්ජති. සූරියෙ අදිස්සමානෙපි පාතොයෙව සෙනාසනං පවිසිත්වා තාය වෙලාය නික්ඛමති. එකදිවසං ආරාමිකා ''ස්වෙ ථෙරස්ස නික්ඛමනකාලෙ පස්සාමා''ති භත්තං සම්පාදෙත්වා කාලත්ථම්භමූලෙ නිසීදිංසු. ථෙරො ද්වඞ්ගුලකාලෙයෙව නික්ඛමති. තතො පභුති කිර සූරියෙ අදිස්සමානෙපි ථෙරස්ස නික්ඛමනසඤ්ඤාය එව භෙරිං ආකොටෙන්ති.

අජගරවිහාරෙපි කාළදෙවත්ථෙරො අන්තොවස්සෙ යාමගණ්ඩිකං පහරති, ආචිණ්ණමෙතං ථෙරස්ස. න ච යාමයන්තනාළිකං පයොජෙති, අඤ්ඤෙ භික්ඛූ පයොජෙන්ති. අථ නික්ඛන්තෙ පඨමෙ යාමෙ ථෙරෙ මුග්ගරං ගහෙත්වා ඨිතමත්තෙයෙව එකං ද්වෙ වාරෙ පහරන්තෙයෙව වා යාමයන්තං පතති, එවං තීසු යාමෙසු සමණධම්මං කත්වා ථෙරො පාතොයෙව ගාමං පවිසිත්වා පිණ්ඩපාතං ආදාය විහාරං ආගන්ත්වා භොජනවෙලාය පත්තං ගහෙත්වා දිවා විහාරට්ඨානං ගන්ත්වා සමණධම්මං කරොති. භික්ඛූ කාලත්ථම්භං දිස්වා ථෙරස්ස අදිස්වා ආගමනත්ථාය පෙසෙන්ති. සො භික්ඛු ථෙරං දිවා විහාරට්ඨානා නික්ඛමන්තමෙව වා අන්තරාමග්ගෙ වා පස්සති. එවං පදෙසඤාණෙ ඨිතානං සාවකානම්පි රත්තින්දිවපරිච්ඡෙදො පාකටො හොති, කිමඞ්ගං පන බොධිසත්තානන්ති.

යං ඛො තං බ්‍රාහ්මණ…පෙ.... වදෙය්‍යාති එත්ථ පන ''යං ඛො තං, බ්‍රාහ්මණ, අසම්මොහධම්මො සත්තො ලොකෙ උප්පන්නො…පෙ.... සුඛාය දෙවමනුස්සාන''න්ති වචනං වදමානො කොචි සම්මා වදෙය්‍ය, සම්මා වදමානො සියා, න විතථවාදී අස්ස. මමෙව තං වචනං වදමානො සම්මා වදෙය්‍ය, සම්මා වදමානො සියා, න විතථවාදී අස්සාති එවං පදසම්බන්ධො වෙදිතබ්බො.

තත්ථ **අසම්මොහධම්මොති** අසම්මොහසභාවො. **ලොකෙති** මනුස්සලොකෙ. **බහුජනහිතායාති** බහුජනස්ස හිතත්ථාය, පඤ්ඤාසම්පත්තියා දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකහිතූපදෙසකොති. **බහුජනසුඛායාති** බහුජනස්ස සුඛත්ථාය, චාගසම්පත්තියා උපකරණසුඛස්ස දායකොති. **ලොකානුකම්පායාති** ලොකස්ස අනුකම්පත්ථාය, මෙත්තාකරුණාසම්පත්තියා මාතාපිතරො විය ලොකස්ස රක්ඛිතා ගොපයිතාති. **අත්ථාය හිතාය සුඛාය දෙවමනුස්සානන්ති** ඉධ දෙවමනුස්සග්ගහණෙන ච භබ්බපුග්ගලවෙනෙය්‍යසත්තෙයෙව ගහෙත්වා තෙසං නිබ්බානමග්ගඵලාධිගමාය අත්තනො උප්පත්තිං දස්සෙතීති වෙදිතබ්බො. **අත්ථායාති** හි වුත්තෙ පරමත්ථත්ථාය නිබ්බානායාති වුත්තං හොති. **හිතායාති** වුත්තෙ තං සම්පාපකමග්ගත්ථායාති වුත්තං හොති, නිබ්බානසම්පාපකමග්ගතො හි උත්තරි හිතං නාම නත්ථි. **සුඛායාති** වුත්තෙ ඵලසමාපත්තිසුඛත්ථායාති වුත්තං හොති, තතො උත්තරි සුඛාභාවතො. වුත්තඤ්චෙතං ''අයං සමාධි පච්චුප්පන්නසුඛො චෙව ආයතිඤ්ච සුඛවිපාකො''ති (දී. නි. 3.355; අ. නි. 5.27; විභ. 804).

අසම්මොහවිහාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පුබ්බභාගපටිපදාදිවණ්ණනා

51. එවං භගවා බුද්ධගුණපටිලාභාවසානං අත්තනො අසම්මොහවිහාරං බ්‍රාහ්මණස්ස දස්සෙත්වා ඉදානි යාය පටිපදාය තං කොටිප්පත්තං අසම්මොහවිහාරං අධිගතො, තං පුබ්බභාගතො පභුති දස්සෙතුං **ආරද්ධං ඛො පන මෙ බ්‍රාහ්මණාති**ආදිමාහ.

කෙචි පනාහු ''ඉමං අසම්මොහවිහාරං සුත්වා බ්‍රාහ්මණස්ස චිත්තමෙවං උප්පන්නං 'කාය නු ඛො පටිපදාය ඉමං පත්තො'ති, තස්ස චිත්තමඤ්ඤාය ඉමායාහං පටිපදාය ඉමං උත්තමං අසම්මොහවිහාරං පත්තොති දස්සෙන්තො එවමාහා''ති.

තත්ථ **ආරද්ධං ඛො පන මෙ, බ්‍රාහ්මණ, වීරියං අහොසීති**, බ්‍රාහ්මණ, න මයා අයං උත්තමො අසම්මොහවිහාරො කුසීතෙන මුට්ඨස්සතිනා සාරද්ධකායෙන වික්ඛිත්තචිත්තෙන වා අධිගතො, අපිච ඛො තදධිගමාය ආරද්ධං ඛො පන මෙ වීරියං අහොසි, බොධිමණ්ඩෙ නිසින්නෙන මයා චතුරඞ්ගවීරියං ආරද්ධං අහොසි, පග්ගහිතං අසිථිලප්පවත්තිතන්ති වුත්තං හොති. ආරද්ධත්තායෙව ච මෙතං **අසල්ලීනං** අහොසි.

උපට්ඨිතා සති අසම්මුට්ඨාති න කෙවලඤ්ච වීරියමෙව, සතිපි මෙ ආරම්මණාභිමුඛීභාවෙන උපට්ඨිතා අහොසි. උපට්ඨිතත්තායෙව ච අසම්මුට්ඨා. **පස්සද්ධො කායොති** කායචිත්තප්පස්සද්ධිසම්භවෙන කායොපි මෙ පස්සද්ධො අහොසි. තත්ථ යස්මා නාමකායෙ පස්සද්ධෙ රූපකායොපි පස්සද්ධොයෙව හොති, තස්මා නාමකායො රූපකායොති අවිසෙසෙත්වාව පස්සද්ධො කායොති වුත්තං. **අසාරද්ධොති** සො ච ඛො පස්සද්ධත්තායෙව අසාරද්ධො, විගතදරථොති වුත්තං හොති. **සමාහිතං චිත්තං එකග්ගන්ති** චිත්තම්පි මෙ සම්මා ආහිතං සුට්ඨු ඨපිතං අප්පිතං විය අහොසි. සමාහිතත්තා එව ච එකග්ගං අචලං නිප්ඵන්දනන්ති, එත්තාවතා ඣානස්ස පුබ්බභාගපටිපදා කථිතා හොති.

ඉදානි ඉමාය පටිපදාය අධිගතං පඨමජ්ඣානං ආදිං කත්වා විජ්ජාත්තයපරියොසානං විසෙසං දස්සෙන්තො **සො ඛො අහන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. චතුත්ථජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහාසි**න්ති එත්ථ තාව යං වත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ පථවීකසිණකථායං වුත්තං. කෙවලඤ්හි තත්ථ ''උපසම්පජ්ජ විහරතී''ති ආගතං, ඉධ ''විහාසි''න්ති, අයමෙව විසෙසො. කිං කත්වා පන භගවා ඉමානි ඣානානි උපසම්පජ්ජ විහාසීති, කම්මට්ඨානං භාවෙත්වා. කතරං? ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානං.

ඉමානි ච පන චත්තාරි ඣානානි කෙසඤ්චි චිත්තෙකග්ගතත්ථානි හොන්ති, කෙසඤ්චි විපස්සනාපාදකානි, කෙසඤ්චි අභිඤ්ඤාපාදකානි, කෙසඤ්චි නිරොධපාදකානි, කෙසඤ්චි භවොක්කමනත්ථානි. තත්ථ ඛීණාසවානං චිත්තෙකග්ගතත්ථානි හොන්ති. තෙ හි සමාපජ්ජිත්වා එකග්ගචිත්තා සුඛං දිවසං විහරිස්සාමාති ඉච්චෙවං කසිණපරිකම්මං කත්වා අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙන්ති. සෙක්ඛපුථුජ්ජනානං සමාපත්තිතො වුට්ඨාය සමාහිතෙන චිත්තෙන විපස්සිස්සාමාති නිබ්බත්තෙන්තානං විපස්සනාපාදකානි හොන්ති. යෙ පන අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා සමාපත්තිතො වුට්ඨාය ''එකොපි හුත්වා බහුධා හොතී''ති (දී. නි. 1.238; පටි. ම. 1.102) වුත්තනයා අභිඤ්ඤායො පත්ථෙන්තා නිබ්බත්තෙන්ති, තෙසං අභිඤ්ඤාපාදකානි හොන්ති. යෙ පන අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා සත්තාහං අචිත්තා හුත්වා දිට්ඨෙව ධම්මෙ නිරොධං නිබ්බානං පත්වා සුඛං විහරිස්සාමාති නිබ්බත්තෙන්ති, තෙසං නිරොධපාදකානි හොන්ති. යෙ පන අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා අපරිහීනජ්ඣානා බ්‍රහ්මලොකෙ උප්පජ්ජිස්සාමාති නිබ්බත්තෙන්ති, තෙසං භවොක්කමනත්ථානි හොන්ති.

භගවතා පනිදං චතුත්ථජ්ඣානං බොධිරුක්ඛමූලෙ නිබ්බත්තිතං, තං තස්ස විපස්සනාපාදකඤ්චෙව අහොසි අභිඤ්ඤාපාදකඤ්ච සබ්බකිච්චසාධකඤ්ච, සබ්බලොකියලොකුත්තරගුණදායකන්ති වෙදිතබ්බං.

පුබ්බභාගපටිපදාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පුබ්බෙනිවාසකථාවණ්ණනා

52. යෙසඤ්ච ගුණානං දායකං අහොසි, තෙසං එකදෙසං දස්සෙන්තො **සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ ද්වින්නං විජ්ජානං අනුපදවණ්ණනා චෙව භාවනානයො ච විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතො. කෙවලඤ්හි තත්ථ ''සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ…පෙ…. අභිනින්නාමෙතී''ති වුත්තං, ඉධ ''අභිනින්නාමෙසි''න්ති. **අයං ඛො මෙ බ්‍රාහ්මණා**ති අයඤ්ච අප්පනාවාරො තත්ථ අනාගතොති අයමෙව විසෙසො. තත්ථ **සො**ති සො අහං. **අභිනින්නාමෙසි**න්ති අභිනීහරිං. අභිනින්නාමෙසින්ති ච වචනතො **සො**ති එත්ථ සො අහන්ති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො.

යස්මා චිදං භගවතො වසෙන පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණං ආගතං, තස්මා ''සො තතො චුතො ඉධූපපන්නො''ති එත්ථ එවං යොජනා වෙදිතබ්බා. එත්ථ හි **සො තතො චුතො**ති පටිනිවත්තන්තස්ස පච්චවෙක්ඛණං. තස්මා **ඉධූපපන්නො**ති ඉමිස්සා ඉධූපපත්තියා අනන්තරං. **අමුත්‍ර උදපාදි**න්ති තුසිතභවනං සන්ධායාහාති වෙදිතබ්බො. **තත්‍රාපාසිං එවංනාමො**ති තත්‍රාපි තුසිතභවනෙ සෙතකෙතු නාම දෙවපුත්තො අහොසිං. **එවංගොත්තො**ති තාහි දෙවතාහි සද්ධිං එකගොත්තො. **එවංවණ්ණො**ති සුවණ්ණවණ්ණො. **එවමාහාරො**ති දිබ්බසුධාහාරො. **එවංසුඛදුක්ඛප්පටිසංවෙදී**ති එවං දිබ්බසුඛපටිසංවෙදී. දුක්ඛං පන සඞ්ඛාරදුක්ඛමත්තමෙව . **එවමායුපරියන්තො**ති එවං සත්තපඤ්ඤාසවස්සකොටිසට්ඨිවස්සසතසහස්සායුපරියන්තො. **සො තතො චුතො**ති සො අහං තතො තුසිතභවනතො චුතො. **ඉධූපපන්නො**ති ඉධ මහාමායාය දෙවියා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්තො.

අයං ඛො මෙ බ්‍රාහ්මණාතිආදීසු මෙති මයා. **විජ්ජා**ති විදිතකරණට්ඨෙන විජ්ජා. කිං විදිතං කරොති? පුබ්බෙනිවාසං. **අවිජ්ජා**ති තස්සෙව පුබ්බෙනිවාසස්ස අවිදිතකරණට්ඨෙන තප්පටිච්ඡාදකො මොහො වුච්චති. **තමො**ති ස්වෙව මොහො පටිච්ඡාදකට්ඨෙන ''තමො''ති වුච්චති. **ආලොකො**ති සායෙව විජ්ජා ඔභාසකරණට්ඨෙන ''ආලොකො''ති වුච්චති. එත්ථ ච විජ්ජා අධිගතාති අයං අත්ථො, සෙසං පසංසාවචනං. යොජනා පනෙත්ථ අයං ඛො මෙ විජ්ජා අධිගතා, තස්ස මෙ අධිගතවිජ්ජස්ස අවිජ්ජා විහතා, විනට්ඨාති අත්ථො. කස්මා? යස්මා විජ්ජා උප්පන්නා. එස නයො ඉතරස්මිම්පි පදද්වයෙ.

යථා තන්ති එත්ථ **යථා**ති ඔපම්මෙ. **තන්ති** නිපාතො. සතියා අවිප්පවාසෙන **අප්පමත්තස්ස.** වීරියාතාපෙන **ආතාපිනො.** කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛතාය **පහිතත්තස්ස,** පෙසිතත්තස්සාති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති ''යථා අප්පමත්තස්ස ආතාපිනො පහිතත්තස්ස විහරතො අවිජ්ජා විහඤ්ඤෙය්‍ය, විජ්ජා උප්පජ්ජෙය්‍ය. තමො විහඤ්ඤෙය්‍ය, ආලොකො උප්පජ්ජෙය්‍ය. එවමෙව මම අවිජ්ජා විහතා, විජ්ජා උප්පන්නා. තමො විහතො, ආලොකො උප්පන්නො. එතස්ස මෙ පධානානුයොගස්ස අනුරූපමෙව ඵලං ලද්ධ''න්ති.

පුබ්බෙනිවාසකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දිබ්බචක්ඛුඤාණකථාවණ්ණනා

53. චුතූපපාතකථායං යස්මා ඉධ භගවතො වසෙන පාළි ආගතා, තස්මා ''පස්සාමි පජානාමී''ති වුත්තං, අයං විසෙසො. සෙසං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තසදිසමෙව.

එත්ථ පන **විජ්ජාති** දිබ්බචක්ඛුඤාණවිජ්ජා. **අවිජ්ජාති** සත්තානං චුතිපටිසන්ධිපටිච්ඡාදිකා අවිජ්ජා. සෙසං වුත්තනයමෙවාති. යස්මා ච පූරිතපාරමීනං මහාසත්තානං පරිකම්මකිච්චං නාම නත්ථි. තෙ හි චිත්තෙ අභිනින්නාමිතමත්තෙයෙව අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරන්ති, දිබ්බෙන චක්ඛුනා සත්තෙ පස්සන්ති. තස්මා යො තත්ථ පරිකම්මං ආදිං කත්වා භාවනානයො වුත්තො, න තෙන ඉධ අත්ථොති.

දිබ්බචක්ඛුඤාණකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආසවක්ඛයඤාණකථාවණ්ණනා

54. තතියවිජ්ජාය **සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙති** විපස්සනාපාදකං චතුත්ථජ්ඣානචිත්තං වෙදිතබ්බං. **ආසවානං ඛයඤාණායාති** අරහත්තමග්ගඤාණත්ථාය. අරහත්තමග්ගො හි ආසවවිනාසනතො ආසවානං ඛයොති වුච්චති, තත්‍ර චෙතං ඤාණං, තප්පරියාපන්නත්තාති. **චිත්තං අභිනින්නාමෙසින්ති** විපස්සනාචිත්තං අභිනීහරිං. **සො ඉදං දුක්ඛන්ති** එවමාදීසු ''එත්තකං දුක්ඛං, න ඉතො භියොයා''ති සබ්බම්පි දුක්ඛසච්චං සරසලක්ඛණපටිවෙධෙන යථාභූතං අබ්භඤ්ඤාසිං ජානිං පටිවිජ්ඣිං. තස්ස ච දුක්ඛස්ස නිබ්බත්තිකං තණ්හං **අයං දුක්ඛසමුදයොති**. තදුභයම්පි යං ඨානං පත්වා නිරුජ්ඣති, තං තෙසං අප්පවත්තිං නිබ්බානං **අයං දුක්ඛනිරොධොති**. තස්ස සම්පාපකං අරියමග්ගං **අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදාති** සරසලක්ඛණපටිවෙධෙන යථාභූතං අබ්භඤ්ඤාසිං ජානිං පටිවිජ්ඣින්ති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො.

එවං සරූපතො සච්චානි දස්සෙත්වා ඉදානි කිලෙසවසෙන පරියායතො දස්සෙන්තො **ඉමෙ ආසවාතිආදිමාහ**. **තස්ස මෙ එවං ජානතො එවං පස්සතොති** තස්ස මය්හං එවං ජානන්තස්ස එවං පස්සන්තස්ස. සහ විපස්සනාය කොටිප්පත්තං මග්ගං කථෙති. **කාමාසවාති** කාමාසවතො. **විමුච්චිත්ථාති** ඉමිනා ඵලක්ඛණං දස්සෙති, මග්ගක්ඛණෙ හි චිත්තං විමුච්චති, ඵලක්ඛණෙ විමුත්තං හොති. **විමුත්තස්මිං විමුත්තමිති ඤාණන්ති** ඉමිනා පච්චවෙක්ඛණඤාණං දස්සෙති. **ඛීණා ජාතීතිආදීහි** තස්ස භූමිං, තෙන හි ඤාණෙන භගවා පච්චවෙක්ඛන්තො ''ඛීණා ජාතී''තිආදීනි අබ්භඤ්ඤාසි. කතමා පන භගවතො ජාති ඛීණා, කථඤ්ච නං අබ්භඤ්ඤාසීති? න තාවස්ස අතීතා ජාති ඛීණා, පුබ්බෙව ඛීණත්තා, න අනාගතා, අනාගතෙ වායාමාභාවතො, න පච්චුප්පන්නා, විජ්ජමානත්තා. යා පන මග්ගස්ස අභාවිතත්තා උප්පජ්ජෙය්‍ය එකචතුපඤ්චවොකාරභවෙසු එකචතුපඤ්චක්ඛන්ධභෙදා ජාති, සා මග්ගස්ස භාවිතත්තා අනුප්පාදධම්මතං ආපජ්ජනෙන ඛීණා, තං සො මග්ගභාවනාය පහීනකිලෙසෙ පච්චවෙක්ඛිත්වා ''කිලෙසාභාවෙ විජ්ජමානම්පි කම්මං ආයතිං අප්පටිසන්ධිකං හොතී''ති ජානන්තො අබ්භඤ්ඤාසි.

වුසිතන්ති වුත්ථං පරිවුත්ථං, කතං චරිතං නිට්ඨිතන්ති අත්ථො. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියං, පුථුජ්ජනකල්‍යාණකෙන හි සද්ධිං සත්තසෙක්ඛා බ්‍රහ්මචරියවාසං වසන්ති නාම, ඛීණාසවො වුත්ථවාසො. තස්මා භගවා අත්තනො බ්‍රහ්මචරියවාසං පච්චවෙක්ඛන්තො ''වුසිතං බ්‍රහ්මචරිය''න්ති අබ්භඤ්ඤාසි. **කතං කරණීයන්ති** චතූසු සච්චෙසු චතූහි මග්ගෙහි පරිඤ්ඤාපහානසච්ඡිකිරියාභාවනාවසෙන සොළසවිධම්පි කිච්චං නිට්ඨාපිතන්ති අත්ථො. පුථුජ්ජනකල්‍යාණකාදයො හි තං කිච්චං කරොන්ති, ඛීණාසවො කතකරණීයො. තස්මා භගවා අත්තනො කරණීයං පච්චවෙක්ඛන්තො ''කතං කරණීය''න්ති අබ්භඤ්ඤාසි.

නාපරං ඉත්ථත්තායාති ඉදානි පුන ඉත්ථභාවාය එවංසොළසකිච්චභාවාය, කිලෙසක්ඛයාය වා මග්ගභාවනාකිච්චං මෙ නත්ථීති අබ්භඤ්ඤාසි. අථ වා **ඉත්ථත්තායාති** ඉත්ථභාවතො ඉමස්මා එවංපකාරා ඉදානි වත්තමානක්ඛන්ධසන්තානා අපරං ඛන්ධසන්තානං මය්හං නත්ථි. ඉමෙ පන පඤ්චක්ඛන්ධා පරිඤ්ඤාතා තිට්ඨන්ති ඡින්නමූලකා රුක්ඛා විය. තෙ චරිමකවිඤ්ඤාණනිරොධෙන අනුපාදානො විය ජාතවෙදො නිබ්බායිස්සන්තීති අබ්භඤ්ඤාසි.

ඉදානි එවං පච්චවෙක්ඛණඤාණපරිග්ගහිතං ආසවානං ඛයඤාණාධිගමං බ්‍රාහ්මණස්ස දස්සෙන්තො, **අයං ඛො මෙ බ්‍රාහ්මණාතිආදිමාහ**. තත්ථ **විජ්ජාති** අරහත්තමග්ගඤාණවිජ්ජා. **අවිජ්ජාති** චතුසච්චපටිච්ඡාදිකා අවිජ්ජා. සෙසං වුත්තනයමෙව. එත්තාවතා ච පුබ්බෙනිවාසඤාණෙන අතීතංසඤාණං, දිබ්බචක්ඛුනා පච්චුප්පන්නානාගතංසඤාණං, ආසවක්ඛයෙන සකලලොකියලොකුත්තරගුණන්ති එවං තීහි විජ්ජාහි සබ්බෙපි සබ්බඤ්ඤුගුණෙ සඞ්ගහෙත්වා පකාසෙන්තො අත්තනො අසම්මොහවිහාරං බ්‍රාහ්මණස්ස දස්සෙසි.

ආසවක්ඛයඤාණකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අරඤ්ඤවාසකාරණවණ්ණනා

55. එවං වුත්තෙ කිර බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි – ‘‘සමණො ගොතමො සබ්බඤ්ඤුතං පටිජානාති, අජ්ජාපි ච අරඤ්ඤවාසං න විජහති, අත්ථි නු ඛො අස්ස අඤ්ඤම්පි කිඤ්චි කරණීය’’න්ති. අථස්ස භගවා අජ්ඣාසයං විදිත්වා ඉමිනා අජ්ඣාසයානුසන්ධිනා, **සියා ඛො පන තෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **සියා ඛො පන තෙ, බ්‍රාහ්මණ, එවමස්සා**ති, බ්‍රාහ්මණ, කදාචි තුය්හං එවං භවෙය්‍ය. **න ඛො පනෙතං බ්‍රාහ්මණ එවං දට්ඨබ්බ**න්ති එතං ඛො පන, බ්‍රාහ්මණ, තයා මය්හං පන්තසෙනාසනපටිසෙවනං අවීතරාගාදිතායාති එවං න දට්ඨබ්බං. එවං පන්තසෙනාසනපටිසෙවනෙ අකාරණං පටික්ඛිපිත්වා කාරණං දස්සෙන්තො **ද්වෙ ඛො අහ**න්තිආදිමාහ. තත්ථ අත්ථොයෙව අත්ථවසො. තස්මා **ද්වෙ ඛො අහං, බ්‍රාහ්මණ, අත්ථවසෙ**ති අහං ඛො, බ්‍රාහ්මණ, ද්වෙ අත්ථෙ ද්වෙ කාරණානි සම්පස්සමානොති වුත්තං හොති. **අත්තනො ච දිට්ඨධම්මසුඛවිහාර**න්ති එත්ථ **දිට්ඨධම්මො** නාම අයං පච්චක්ඛො අත්තභාවො. **සුඛවිහාරො** නාම චතුන්නම්පි ඉරියාපථවිහාරානං ඵාසුතා, එකකස්ස හි අරඤ්ඤෙ අන්තමසො උච්චාරපස්සාවකිච්චං උපාදාය සබ්බෙව ඉරියාපථා ඵාසුකා හොන්ති, තස්මා දිට්ඨධම්මස්ස සුඛවිහාරන්ති අයමත්ථො වෙදිතබ්බො. **පච්ඡිමඤ්ච ජනතං අනුකම්පමානො**ති කථං අරඤ්ඤවාසෙන පච්ඡිමා ජනතා අනුකම්පිතා හොති? සද්ධාපබ්බජිතා හි කුලපුත්තා භගවතො අරඤ්ඤවාසං දිස්වා භගවාපි නාම අරඤ්ඤසෙනාසනානි න මුඤ්චති, යස්ස නෙවත්ථි පරිඤ්ඤාතබ්බං න පහාතබ්බං න භාවෙතබ්බං න සච්ඡිකාතබ්බං, කිමඞ්ගං පන මයන්ති චින්තෙත්වා තත්ථ වසිතබ්බමෙව මඤ්ඤිස්සන්ති. එවං ඛිප්පමෙව දුක්ඛස්සන්තකරා භවිස්සන්ති. එවං පච්ඡිමා ජනතා අනුකම්පිතා හොති. එතමත්ථං දස්සෙන්තො ආහ ‘‘පච්ඡිමඤ්ච ජනතං අනුකම්පමානො’’ති.

අරඤ්ඤවාසකාරණවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දෙසනානුමොදනාවණ්ණනා

56. තං සුත්වා අත්තමනො බ්‍රාහ්මණො **අනුකම්පිතරූපා**තිආදිමාහ. තත්ථ **අනුකම්පිතරූපා**ති අනුකම්පිතජාතිකා අනුකම්පිතසභාවා. **ජනතා**ති ජනසමූහො. **යථා තං අරහතා සම්මාසම්බුද්ධෙනා**ති යථා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො අනුකම්පෙය්‍ය, තථෙව අනුකම්පිතරූපාති.

එවඤ්ච පන වත්වා පුන තං භගවතො ධම්මදෙසනං අබ්භනුමොදමානො භගවන්තං එතදවොච **අභික්කන්තං, භො ගොතම, අභික්කන්තං, භො ගොතමා**ති. තත්ථායං අභික්කන්තසද්දො ඛයසුන්දරාභිරූපඅබ්භනුමොදනෙසු දිස්සති. ‘‘අභික්කන්තා, භන්තෙ, රත්ති, නික්ඛන්තො පඨමො යාමො, චිරනිසින්නො භික්ඛුසඞ්ඝො’’තිආදීසු (චූළව. 383; අ. නි. 8.20) හි ඛයෙ දිස්සති. ‘‘අයං ඉමෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං අභික්කන්තතරො ච පණීතතරො චා’’තිආදීසු (අ. නි. 4.100) සුන්දරෙ.

> ‘‘කො මෙ වන්දති පාදානි, ඉද්ධියා යසසා ජලං;
> අභික්කන්තෙන වණ්ණෙන, සබ්බා ඔභාසයං දිසා’’ති. –

ආදීසු (වි. ව. 857) අභිරූපෙ. ‘‘අභික්කන්තං, භන්තෙ’’තිආදීසු (දී. නි. 1.250; පාරා. 15) අබ්භනුමොදනෙ . ඉධාපි අබ්භනුමොදනෙයෙව. යස්මා ච අබ්භනුමොදනෙ, තස්මා සාධු සාධු භො, ගොතමාති වුත්තං හොතීති වෙදිතබ්බං.

> ‘‘භයෙ කොධෙ පසංසායං, තුරිතෙ කොතූහලච්ඡරෙ;
> හාසෙ සොකෙ පසාදෙ ච, කරෙ ආමෙඩිතං බුධො’’ති. –

ඉමිනා ච ලක්ඛණෙන ඉධ පසාදවසෙන පසංසාවසෙන වායං ද්වික්ඛත්තුං වුත්තොති වෙදිතබ්බො. අථ වා **අභික්කන්ත**න්ති අභිකන්තං. අතිඉට්ඨං අතිමනාපං, අතිසුන්දරන්ති වුත්තං හොති.

තත්ථ එකෙන අභික්කන්තසද්දෙන දෙසනං ථොමෙති, එකෙන අත්තනො පසාදං. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො – අභික්කන්තං, භො ගොතම, යදිදං භොතො ගොතමස්ස ධම්මදෙසනා, අභික්කන්තං යදිදං භොතො ගොතමස්ස ධම්මදෙසනං ආගම්ම මම පසාදොති. භගවතොයෙව වා වචනං ද්වෙ ද්වෙ අත්ථෙ සන්ධාය ථොමෙති – භොතො ගොතමස්ස වචනං අභික්කන්තං දොසනාසනතො, අභික්කන්තං ගුණාධිගමනතො, තථා සද්ධාජනනතො, පඤ්ඤාජනනතො, සාත්ථතො, සබ්‍යඤ්ජනතො, උත්තානපදතො, ගම්භීරත්ථතො, කණ්ණසුඛතො, හදයඞ්ගමතො, අනත්තුක්කංසනතො, අපරවම්භනතො, කරුණාසීතලතො, පඤ්ඤාවදාතතො, ආපාථරමණීයතො, විමද්දක්ඛමතො, සුය්‍යමානසුඛතො, වීමංසියමානහිතතොති එවමාදීහි යොජෙතබ්බං.

තතො පරම්පි චතූහි උපමාහි දෙසනංයෙව ථොමෙති. තත්ථ **නික්කුජ්ජිත**න්ති අධොමුඛඨපිතං, හෙට්ඨාමුඛජාතං වා. **උක්කුජ්ජෙය්‍යා**ති උපරි මුඛං කරෙය්‍ය. **පටිච්ඡන්න**න්ති තිණපණ්ණාදිච්ඡාදිතං. **විවරෙය්‍යා**ති උග්ඝාටෙය්‍ය. **මූළ්හස්සා**ති දිසාමූළ්හස්ස. **මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍යා**ති හත්ථෙ ගහෙත්වා ‘‘එස මග්ගො’’ති වදෙය්‍ය. **අන්ධකාරෙ**ති කාළපක්ඛචාතුද්දසීඅඩ්ඪරත්තඝනවනසණ්ඩමෙඝපටලෙහි චතුරඞ්ගෙ තමෙ, අයං තාව අනුත්තානපදත්ථො.

අයං පන අධිප්පායයොජනා – යථා කොචි නික්කුජ්ජිතං උක්කුජ්ජෙය්‍ය, එවං සද්ධම්මවිමුඛං අසද්ධම්මෙ පතිතං මං අසද්ධම්මා වුට්ඨාපෙන්තෙන, යථා පටිච්ඡන්නං විවරෙය්‍ය . එවං කස්සපස්ස භගවතො සාසනන්තරධානතො පභුති මිච්ඡාදිට්ඨිගහනපටිච්ඡන්නං සාසනං විවරන්තෙන, යථා මූළ්හස්ස මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍ය, එවං කුම්මග්ගමිච්ඡාමග්ගපටිපන්නස්ස මෙ සග්ගමොක්ඛමග්ගං ආචික්ඛන්තෙන, යථා අන්ධකාරෙ තෙලපජ්ජොතං ධාරෙය්‍ය, එවං මොහන්ධකාරෙ නිමුග්ගස්ස මෙ බුද්ධාදිරතනරූපානි අපස්සතො තප්පටිච්ඡාදකමොහන්ධකාරවිද්ධංසකදෙසනාපජ්ජොතධාරණෙන මය්හං භොතා ගොතමෙන එතෙහි පරියායෙහි පකාසිතත්තා අනෙකපරියායෙන ධම්මො පකාසිතොති.

දෙසනානුමොදනාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පසන්නාකාරවණ්ණනා

එවං දෙසනං ථොමෙත්වා ඉමාය දෙසනාය රතනත්තයපසන්නචිත්තො පසන්නාකාරං කරොන්තො **එසාහන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **එසාහන්ති** එසො අහං. **භවන්තං ගොතමං සරණං ගච්ඡාමීති** භවං මෙ ගොතමො සරණං පරායණං, අඝස්ස තාතා , හිතස්ස ච විධාතාති ඉමිනා අධිප්පායෙන භවන්තං ගොතමං ගච්ඡාමි, භජාමි, සෙවාමි, පයිරුපාසාමි, එවං වා ජානාමි, බුජ්ඣාමීති. යෙසඤ්හි ධාතූනං ගතිඅත්ථො, බුද්ධිපි තෙසං අත්ථො. තස්මා ගච්ඡාමීති ඉමස්ස ජානාමි, බුජ්ඣාමීති අයමත්ථො වුත්තො. **ධම්මඤ්ච භික්ඛුසඞ්ඝඤ්චාති** එත්ථ පන අධිගතමග්ගෙ සච්ඡිකතනිරොධෙ යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ ච අපායෙසු අපතමානෙ ධාරෙතීති **ධම්මො,** සො අත්ථතො අරියමග්ගො චෙව නිබ්බානඤ්ච. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘යාවතා, භික්ඛවෙ, ධම්මා සඞ්ඛතා, අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී’’ති (අ. නි. 4.34) විත්ථාරො. න කෙවලඤ්ච අරියමග්ගො චෙව නිබ්බානඤ්ච, අපිච ඛො අරියඵලෙහි සද්ධිං පරියත්තිධම්මොපි. වුත්තඤ්හෙතං ඡත්තමාණවකවිමානෙ –

> ‘‘රාගවිරාගමනෙජමසොකං, ධම්මමසඞ්ඛතමප්පටිකූලං;
> මධුරමිමං පගුණං සුවිභත්තං, ධම්මමිමං සරණත්ථමුපෙහී’’ති. (වි. ව. 887);

එත්ථ **රාගවිරාගොති** මග්ගො කථිතො. **අනෙජමසොකන්ති** ඵලං. **ධම්මමසඞ්ඛතන්ති** නිබ්බානං. **අප්පටිකූලං මධුරමිමං පගුණං සුවිභත්තන්ති** පිටකත්තයෙන විභත්තා සබ්බධම්මක්ඛන්ධාති. දිට්ඨිසීලසඞ්ඝාතෙන සංහතොති **සඞ්ඝො,** සො අත්ථතො අට්ඨ අරියපුග්ගලසමූහො. වුත්තඤ්හෙතං තස්මිංයෙව විමානෙ.

> ‘‘යත්ථ ච දින්නමහප්ඵලමාහු, චතූසු සුචීසු පුරිසයුගෙසු;
> අට්ඨ ච පුග්ගල ධම්මදසා තෙ, සඞ්ඝමිමං සරණත්ථමුපෙහී’’ති. (වි. ව. 888);

භික්ඛූනං සඞ්ඝො **භික්ඛුසඞ්ඝො.** එත්තාවතා බ්‍රාහ්මණො තීණි සරණගමනානි පටිවෙදෙසි.

පසන්නාකාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සරණගමනකථාවණ්ණනා

ඉදානි තෙසු සරණගමනෙසු කොසල්ලත්ථං සරණං, සරණගමනං. යො ච සරණං ගච්ඡති, සරණගමනප්පභෙදො , සරණගමනස්ස ඵලං, සංකිලෙසො, භෙදොති අයං විධි වෙදිතබ්බො. සෙය්‍යථිදං – පදත්ථතො තාව හිංසතීති **සරණං,** සරණගතානං තෙනෙව සරණගමනෙන භයං සන්තාසං දුක්ඛං දුග්ගතිපරිකිලෙසං හනති විනාසෙතීති අත්ථො, රතනත්තයස්සෙවෙතං අධිවචනං.

අථ වා හිතෙ පවත්තනෙන අහිතා ච නිවත්තනෙන සත්තානං භයං හිංසති බුද්ධො. භවකන්තාරා උත්තාරණෙන අස්සාසදානෙන ච ධම්මො. අප්පකානම්පි කාරානං විපුලඵලපටිලාභකරණෙන සඞ්ඝො. තස්මා ඉමිනාපි පරියායෙන රතනත්තයං සරණං. තප්පසාදතග්ගරුතාහි විහතකිලෙසො තප්පරායණතාකාරප්පවත්තො චිත්තුප්පාදො සරණගමනං. තංසමඞ්ගිසත්තො සරණං ගච්ඡති, වුත්තප්පකාරෙන චිත්තුප්පාදෙන එතානි මෙ තීණි සරණානි සරණං, එතානි පරායණන්ති එවං උපෙතීති අත්ථො. එවං තාව **සරණං සරණගමනං යො ච සරණං ගච්ඡතීති** ඉදං තයං වෙදිතබ්බං.

සරණගමනප්පභෙදෙ පන දුවිධං සරණගමනං ලොකුත්තරං ලොකියඤ්ච. තත්ථ ලොකුත්තරං දිට්ඨසච්චානං මග්ගක්ඛණෙ සරණගමනුපක්කිලෙසසමුච්ඡෙදෙන ආරම්මණතො නිබ්බානාරම්මණං හුත්වා කිච්චතො සකලෙපි රතනත්තයෙ ඉජ්ඣති. ලොකියං පුථුජ්ජනානං සරණගමනුපක්කිලෙසවික්ඛම්භනෙන ආරම්මණතො බුද්ධාදිගුණාරම්මණං හුත්වා ඉජ්ඣති, තං අත්ථතො බුද්ධාදීසු වත්ථූසු සද්ධාපටිලාභො, සද්ධාමූලිකා ච සම්මාදිට්ඨි දසසු පුඤ්ඤකිරියවත්ථූසු දිට්ඨිජුකම්මන්ති වුච්චති.

තයිදං චතුධා පවත්තති අත්තසන්නියාතනෙන තප්පරායණතාය සිස්සභාවූපගමනෙන පණිපාතෙනාති. තත්ථ **අත්තසන්නියාතනං** නාම ''අජ්ජ ආදිං කත්වා අහං අත්තානං බුද්ධස්ස නියාතෙමි, ධම්මස්ස, සඞ්ඝස්සා''ති එවං බුද්ධාදීනං අත්තපරිච්චජනං. **තප්පරායණතා** නාම ''අජ්ජ ආදිං කත්වා අහං බුද්ධපරායණො, ධම්මපරායණො, සඞ්ඝපරායණො ඉති මං ධාරෙථා''ති එවං තප්පරායණභාවො. **සිස්සභාවූපගමනං** නාම ''අජ්ජ ආදිං කත්වා අහං බුද්ධස්ස අන්තෙවාසිකො, ධම්මස්ස, සඞ්ඝස්සාති මං ධාරෙථා''ති එවං සිස්සභාවූපගමො. **පණිපාතො** නාම ''අජ්ජ ආදිං කත්වා අහං අභිවාදනපච්චුට්ඨානඅඤ්ජලිකම්මසාමීචිකම්මං බුද්ධාදීනංයෙව තිණ්ණං වත්ථූනං කරොමි, ඉති මං ධාරෙථා''ති එවං බුද්ධාදීසු පරමනිපච්චකාරො. ඉමෙසඤ්හි චතුන්නං ආකාරානං අඤ්ඤතරම්පි කරොන්තෙන ගහිතංයෙව හොති සරණගමනං.

අපිච භගවතො අත්තානං පරිච්චජාමි, ධම්මස්ස, සඞ්ඝස්ස අත්තානං පරිච්චජාමි. ජීවිතං පරිච්චජාමි, පරිච්චත්තොයෙව මෙ අත්තා, පරිච්චත්තංයෙව මෙ ජීවිතං, ජීවිතපරියන්තිකං බුද්ධං සරණං ගච්ඡාමි, බුද්ධො මෙ සරණං ලෙණං තාණන්ති එවම්පි අත්තසන්නියාතනං වෙදිතබ්බං. ''සත්ථාරඤ්ච වතාහං පස්සෙය්‍යං භගවන්තමෙව පස්සෙය්‍යං, සුගතඤ්ච වතාහං පස්සෙය්‍යං භගවන්තමෙව පස්සෙය්‍යං, සම්මාසම්බුද්ධඤ්ච වතාහං පස්සෙය්‍යං භගවන්තමෙව පස්සෙය්‍යා''න්ති (සං. නි. 2.154) එවම්පි මහාකස්සපස්ස සරණගමනං විය සිස්සභාවූපගමනං දට්ඨබ්බං.

> ''සො අහං විචරිස්සාමි, ගාමා ගාමං පුරා පුරං;
> නමස්සමානො සම්බුද්ධං, ධම්මස්ස ච සුධම්මත''න්ති. (සු. නි. 194; සං. නි. 1.246) –

එවම්පි ආළවකාදීනං සරණගමනං විය තප්පරායණතා වෙදිතබ්බා. ''අථ ඛො බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො උට්ඨායාසනා එකංසං උත්තරාසඞ්ගං කරිත්වා භගවතො පාදෙසු සිරසා නිපතිත්වා භගවතො පාදානි මුඛෙන ච පරිචුම්බති, පාණීහි ච පරිසම්බාහති, නාමඤ්ච සාවෙති බ්‍රහ්මායු අහං, භො ගොතම, බ්‍රාහ්මණො, බ්‍රහ්මායු අහං, භො ගොතම, බ්‍රාහ්මණො''ති (ම. නි. 2.394) එවම්පි පණිපාතො දට්ඨබ්බො.

සො පනෙස ඤාතිභයාචරියදක්ඛිණෙය්‍යවසෙන චතුබ්බිධො හොති. තත්ථ දක්ඛිණෙය්‍යපණිපාතෙන සරණගමනං හොති, න ඉතරෙහි. සෙට්ඨවසෙනෙව හි සරණං ගය්හති, සෙට්ඨවසෙන භිජ්ජති, තස්මා යො සාකියො වා කොලියො වා ''බුද්ධො අම්හාකං ඤාතකො''ති වන්දති, අග්ගහිතමෙව හොති සරණං. යො වා ''සමණො ගොතමො රාජපූජිතො මහානුභාවො, අවන්දියමානො අනත්ථම්පි කරෙය්‍යා''ති භයෙන වන්දති, අග්ගහිතමෙව හොති සරණං. යො වා බොධිසත්තකාලෙ භගවතො සන්තිකෙ කිඤ්චි උග්ගහිතං සරමානො බුද්ධකාලෙ වා –

> ''එකෙන භොගෙ භුඤ්ජෙය්‍ය, ද්වීහි කම්මං පයොජයෙ;
> චතුත්ථඤ්ච නිධාපෙය්‍ය, ආපදාසු භවිස්සතී''ති. (දී. නි. 3.265) –

එවරූපං අනුසාසනිං උග්ගහෙත්වා ''ආචරියො මෙ''ති වන්දති, අග්ගහිතමෙව හොති සරණං. යො පන ''අයං ලොකෙ අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යො''ති වන්දති, තෙනෙව ගහිතං හොති සරණං.

එවං ගහිතසරණස්ස ච උපාසකස්ස වා උපාසිකාය වා අඤ්ඤතිත්ථියෙසු පබ්බජිතම්පි ඤාතිං ''ඤාතකො මෙ අය''න්ති වන්දතො සරණගමනං න භිජ්ජති, පගෙව අපබ්බජිතං. තථා රාජානං භයවසෙන වන්දතො, සො හි රට්ඨපූජිතත්තා අවන්දියමානො අනත්ථම්පි කරෙය්‍යාති. තථා යංකිඤ්චි සිප්පං සික්ඛාපකං තිත්ථියං ''ආචරියො මෙ අය''න්ති වන්දතොපි න භිජ්ජතීති එවං සරණගමනප්පභෙදො වෙදිතබ්බො.

එත්ථ ච ලොකුත්තරස්ස සරණගමනස්ස චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි විපාකඵලං, සබ්බදුක්ඛක්ඛයො ආනිසංසඵලං. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''යො ච බුද්ධඤ්ච ධම්මඤ්ච, සඞ්ඝඤ්ච සරණං ගතො;
> චත්තාරි අරියසච්චානි, සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සති.
>
> දුක්ඛං දුක්ඛසමුප්පාදං, දුක්ඛස්ස ච අතික්කමං;
> අරියඤ්චට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං, දුක්ඛූපසමගාමිනං.
>
> එතං ඛො සරණං ඛෙමං, එතං සරණමුත්තමං;
> එතං සරණමාගම්ම, සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී''ති. (ධ. ප. 190-192);

අපිච නිච්චතො අනුපගමනාදිවසෙන පෙතස්ස ආනිසංසඵලං වෙදිතබ්බං. වුත්තඤ්හෙතං, ''අට්ඨානමෙතං, භික්ඛවෙ, අනවකාසො, යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො කඤ්චි සඞ්ඛාරං නිච්චතො උපගච්ඡෙය්‍ය, සුඛතො උපගච්ඡෙය්‍ය, කඤ්චි ධම්මං අත්තතො උපගච්ඡෙය්‍ය, මාතරං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය, පිතරං අරහන්තං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය, දුට්ඨචිත්තො තථාගතස්ස ලොහිතං උප්පාදෙය්‍ය, සඞ්ඝං භින්දෙය්‍ය, අඤ්ඤං සත්ථාරං උද්දිසෙය්‍ය, නෙතං ඨානං විජ්ජතී''ති (ම. නි. 3.128; අ. නි. 1.268-276).

ලොකියස්ස පන සරණගමනස්ස භවසම්පදාපි භොගසම්පදාපි ඵලමෙව. වුත්තඤ්හෙතං –

“යෙකෙචි බුද්ධං සරණං ගතාසෙ,
න තෙ ගමිස්සන්ති අපායභූමිං;
පහාය මානුසං දෙහං,
දෙවකායං පරිපූරෙස්සන්තී”ති. (සං. නි. 1.37);

අපරම්පි වුත්තං “අථ ඛො සක්කො දෙවානමින්දො අසීතියා දෙවතාසහස්සෙහි සද්ධිං යෙනායස්මා මහාමොග්ගල්ලානො, තෙනුපසඞ්කමි…පෙ…. එකමන්තං ඨිතං ඛො සක්කං දෙවානමින්දං ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො එතදවොච ‘සාධු ඛො දෙවානමින්ද බුද්ධං සරණගමනං හොති, බුද්ධං සරණගමනහෙතු ඛො දෙවානමින්ද එවමිධෙකච්චෙ සත්තා කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජන්තී’ති. තෙ අඤ්ඤෙ දෙවෙ දසහි ඨානෙහි අධිගණ්හන්ති දිබ්බෙන ආයුනා දිබ්බෙන වණ්ණෙන සුඛෙන යසෙන ආධිපතෙය්‍යෙන දිබ්බෙහි රූපෙහි සද්දෙහි ගන්ධෙහි රසෙහි ඵොට්ඨබ්බෙහී”ති (සං. නි. 4.341). එස නයො ධම්මෙ සඞ්ඝෙ ච. අපිච වෙලාමසුත්තාදිවසෙනාපි (අ. නි. 9.20) සරණගමනස්ස ඵලවිසෙසො වෙදිතබ්බො. එවං සරණගමනඵලං වෙදිතබ්බං.

තත්ථ ලොකියසරණගමනං තීසු වත්ථූසු අඤ්ඤාණසංසයමිච්ඡාඤාණාදීහි සංකිලිස්සති, න මහාජුතිකං හොති, න මහාවිප්ඵාරං. ලොකුත්තරස්ස නත්ථි සංකිලෙසො. ලොකියස්ස ච සරණගමනස්ස දුවිධො භෙදො සාවජ්ජො අනවජ්ජො ච. තත්ථ සාවජ්ජො අඤ්ඤසත්ථාරාදීසු අත්තසන්නිය්‍යාතනාදීහි හොති, සො අනිට්ඨඵලො. අනවජ්ජො කාලං කිරියාය, සො අවිපාකත්තා අඵලො. ලොකුත්තරස්ස පන නෙවත්ථි භෙදො. භවන්තරෙපි හි අරියසාවකො අඤ්ඤසත්ථාරං න උද්දිසතීති එවං සරණගමනස්ස සංකිලෙසො ච භෙදො ච වෙදිතබ්බොති. **උපාසකං මං භවං ගොතමො ධාරෙතූ**ති මං භවං ගොතමො “උපාසකො අය”න්ති එවං ධාරෙතු, ජානාතූති අත්ථො.

සරණගමනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපාසකවිධිකථාවණ්ණනා

උපාසකවිධිකොසල්ලත්ථං පනෙත්ථ කො උපාසකො, කස්මා උපාසකොති වුච්චති, කිමස්ස සීලං, කො ආජීවො, කා විපත්ති, කා සම්පත්තීති ඉදං පකිණ්ණකං වෙදිතබ්බං.

තත්ථ **කො උපාසකොති** යො කොචි තිසරණගතො ගහට්ඨො. වුත්තඤ්හෙතං – “යතො ඛො මහානාම උපාසකො බුද්ධං සරණං ගතො හොති, ධම්මං සරණං ගතො හොති, සඞ්ඝං සරණං ගතො හොති. එත්තාවතා ඛො මහානාම උපාසකො හොතී”ති (සං. නි. 5.1033).

කස්මා උපාසකොති රතනත්තයස්ස උපාසනතො. සො හි බුද්ධං උපාසතීති උපාසකො. ධම්මං, සඞ්ඝං උපාසතීති උපාසකො.

කිමස්ස සීලන්ති පඤ්ච වෙරමණියො. යථාහ “යතො ඛො මහානාම උපාසකො පාණාතිපාතා පටිවිරතො හොති අදින්නාදානා , කාමෙසු මිච්ඡාචාරා, මුසාවාදා, සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා පටිවිරතො හොති. එත්තාවතා ඛො මහානාම උපාසකො සීලවා හොතී”ති (සං. නි. 5.1033).

කො ආජීවොති පඤ්ච මිච්ඡාවණිජ්ජා පහාය ධම්මෙන සමෙන ජීවිතකප්පනං. වුත්තඤ්හෙතං “පඤ්චිමා, භික්ඛවෙ, වණිජ්ජා උපාසකෙන අකරණීයා. කතමා පඤ්ච? සත්ථවණිජ්ජා, සත්තවණිජ්ජා, මංසවණිජ්ජා, මජ්ජවණිජ්ජා, විසවණිජ්ජා. ඉමා ඛො, භික්ඛවෙ, පඤ්ච වණිජ්ජා උපාසකෙන අකරණීයා”ති (අ. නි. 5.177).

කා විපත්තීති යා තස්සෙව සීලස්ස ච ආජීවස්ස ච විපත්ති, අයමස්ස විපත්ති. අපිච යාය එස චණ්ඩාලො චෙව හොති මලඤ්ච පතිකුට්ඨො ච. සාපිස්ස විපත්තීති වෙදිතබ්බා. තෙ ච අත්ථතො අස්සද්ධියාදයො පඤ්ච ධම්මා හොන්ති. යථාහ “පඤ්චහි, භික්ඛවෙ, ධම්මෙහි සමන්නාගතො උපාසකො උපාසකචණ්ඩාලො ච හොති උපාසකමලඤ්ච උපාසකපතිකුට්ඨො ච. කතමෙහි පඤ්චහි? අස්සද්ධො හොති, දුස්සීලො හොති, කොතුහලමඞ්ගලිකො හොති, මඞ්ගලං පච්චෙති නො කම්මං, ඉතො ච බහිද්ධා දක්ඛිණෙය්‍යං පරියෙසති තත්ථ ච පුබ්බකාරං කරොතී”ති (අ. නි. 5.175).

කා සම්පත්තීති යා චස්ස සීලසම්පදා ච ආජීවසම්පදා ච, සා සම්පත්ති. යෙ චස්ස රතනභාවාදිකරා සද්ධාදයො පඤ්ච ධම්මා. යථාහ “පඤ්චහි, භික්ඛවෙ, ධම්මෙහි සමන්නාගතො උපාසකො උපාසකරතනඤ්ච හොති උපාසකපදුමඤ්ච උපාසකපුණ්ඩරීකඤ්ච. කතමෙහි පඤ්චහි? සද්ධො හොති, සීලවා හොති, න කොතුහලමඞ්ගලිකො හොති, කම්මං පච්චෙති නො මඞ්ගලං, න ඉතො බහිද්ධා දක්ඛිණෙය්‍යං ගවෙසති, ඉධ ච පුබ්බකාරං කරොතී”ති (අ. නි. 5.175).

අජ්ජතග්ගෙති එත්ථ අයං **අග්ගසද්දො** ආදිකොටිකොට්ඨාසසෙට්ඨෙසු දිස්සති. ‘‘අජ්ජතග්ගෙ, සම්ම දොවාරික, ආවරාමි ද්වාරං නිගණ්ඨානං නිගණ්ඨීන’’න්තිආදීසු (ම. නි. 2.70) හි ආදිම්හි දිස්සති. ‘‘තෙනෙව අඞ්ගුලග්ගෙන තං අඞ්ගුලග්ගං පරාමසෙය්‍ය, (කථා. 441) උච්ඡග්ගං වෙළග්ග’’න්තිආදීසු කොටියං. ‘‘අම්බිලග්ගං වා මධුරග්ගං වා තිත්තකග්ගං වා (සං. නි. 5.374), අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, විහාරග්ගෙන වා පරිවෙණග්ගෙන වා භාජෙතු’’න්තිආදීසු (චූළව. 318) කොට්ඨාසෙ. ‘‘යාවතා, භික්ඛවෙ, සත්තා අපදා වා…පෙ…. තථාගතො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී’’තිආදීසු (අ. නි. 4.34) සෙට්ඨෙ. ඉධ පනායං ආදිම්හි දට්ඨබ්බො. තස්මා **අජ්ජතග්ගෙති** අජ්ජතං ආදිං කත්වා, එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **අජ්ජතන්ති** අජ්ජභාවං. අජ්ජදග්ගෙති වා පාඨො, ද-කාරො පදසන්ධිකරො, අජ්ජ අග්ගං කත්වාති අත්ථො.

පාණුපෙතන්ති පාණෙහි උපෙතං, යාව මෙ ජීවිතං පවත්තති, තාව උපෙතං. අනඤ්ඤසත්ථුකං තීහි සරණගමනෙහි සරණං ගතං උපාසකං කප්පියකාරකං මං භවං ගොතමො ධාරෙතු ජානාතු. අහඤ්හි සචෙපි මෙ තිඛිණෙන අසිනා සීසං ඡින්දෙය්‍ය, නෙව බුද්ධං ‘‘න බුද්ධො’’ති වා ධම්මං ‘‘න ධම්මො’’ති වා, සඞ්ඝං ‘‘න සඞ්ඝො’’ති වා වදෙය්‍යන්ති. එවං අත්තසන්නිය්‍යාතනෙන සරණං ගන්ත්වා චතූහි ච පච්චයෙහි පවාරෙත්වා උට්ඨායාසනා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා පක්කාමීති.

උපාසකවිධිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

භයභෙරවසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. අනඞ්ගණසුත්තවණ්ණනා

57. එවං මෙ සුතං…පෙ…. ආයස්මා සාරිපුත්තොති අනඞ්ගණසුත්තං. තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා – යථා චෙත්ථ, එවං සබ්බසුත්තෙසු. තස්මා ඉතො පරං එත්තකම්පි අවත්වා අපුබ්බපදවණ්ණනංයෙව කරිස්සාම.

චත්තාරොති ගණනපරිච්ඡෙදො. **පුග්ගලාති** සත්තා නරා පොසා. එත්තාවතා ච පුග්ගලවාදී මහාථෙරොති න ගහෙතබ්බං, අයඤ්හි ආයස්මා බුද්ධපුත්තානං සෙට්ඨො, සො බුද්ධස්ස භගවතො දෙසනං අවිලොමෙන්තොයෙව දෙසෙති.

සම්මුතිපරමත්ථදෙසනාකථාවණ්ණනා

බුද්ධස්ස භගවතො දුවිධා දෙසනා සම්මුතිදෙසනා, පරමත්ථදෙසනා චාති. තත්ථ පුග්ගලො සත්තො ඉත්ථී පුරිසො ඛත්තියො බ්‍රාහ්මණො දෙවො මාරොති එවරූපා **සම්මුතිදෙසනා**. අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා, ඛන්ධා ධාතූ ආයතනානි සතිපට්ඨානාති එවරූපා **පරමත්ථදෙසනා**.

තත්ථ භගවා යෙ සම්මුතිවසෙන දෙසනං සුත්වා අත්ථං පටිවිජ්ඣිත්වා මොහං පහාය විසෙසං අධිගන්තුං සමත්ථා, තෙසං සම්මුතිදෙසනං දෙසෙති. යෙ පන පරමත්ථවසෙන දෙසනං සුත්වා අත්ථං පටිවිජ්ඣිත්වා මොහං පහාය විසෙසමධිගන්තුං සමත්ථා, තෙසං පරමත්ථදෙසනං දෙසෙති. තත්‍රායං උපමා, යථා හි දෙසභාසාකුසලො තිණ්ණං වෙදානං අත්ථසංවණ්ණනකො ආචරියො යෙ දමිළභාසාය වුත්තෙ අත්ථං ජානන්ති, තෙසං දමිළභාසාය ආචික්ඛති. යෙ අන්ධකභාසාදීසු අඤ්ඤතරාය, තෙසං තාය තාය භාසාය. එවං තෙ මාණවකා ඡෙකං බ්‍යත්තං ආචරියමාගම්ම ඛිප්පමෙව සිප්පං උග්ගණ්හන්ති. තත්ථ ආචරියො විය බුද්ධො භගවා. තයො වෙදා විය කථෙතබ්බභාවෙන ඨිතානි තීණි පිටකානි. දෙසභාසාකොසල්ලමිව සම්මුතිපරමත්ථකොසල්ලං. නානාදෙසභාසා මාණවකා විය සම්මුතිපරමත්ථදෙසනාපටිවිජ්ඣනසමත්ථා වෙනෙය්‍යසත්තා. ආචරියස්ස දමිළභාසාදිආචික්ඛනං විය භගවතො සම්මුතිපරමත්ථවසෙන දෙසනා වෙදිතබ්බා. ආහ චෙත්ථ –

‘‘දුවෙ සච්චානි අක්ඛාසි, සම්බුද්ධො වදතං වරො;
සම්මුතිං පරමත්ථඤ්ච, තතියං නූපලබ්භති.

සඞ්කෙතවචනං සච්චං, ලොකසම්මුතිකාරණා;
පරමත්ථවචනං සච්චං, ධම්මානං භූතකාරණා.

තස්මා වොහාරකුසලස්ස, ලොකනාථස්ස සත්ථුනො;
සම්මුතිං වොහරන්තස්ස, මුසාවාදො න ජායතී’’ති.

අපිච අට්ඨහි කාරණෙහි භගවා පුග්ගලකථං කථෙති – හිරොත්තප්පදීපනත්ථං, කම්මස්සකතාදීපනත්ථං, පච්චත්තපුරිසකාරදීපනත්ථං, ආනන්තරියදීපනත්ථං, බ්‍රහ්මවිහාරදීපනත්ථං, පුබ්බෙනිවාසදීපනත්ථං,

දක්ඛිණාවිසුද්ධිදීපනත්ථං, ලොකසම්මුතියා අප්පහානත්ථඤ්චාති. ''ඛන්ධධාතුආයතනානි හිරීයන්ති ඔත්තප්පන්තී''ති හි වුත්තෙ මහාජනො න ජානාති, සම්මොහමාපජ්ජති, පටිසත්තු හොති ''කිමිදං ඛන්ධධාතුආයතනානි හිරීයන්ති ඔත්තප්පන්ති නාමා''ති. ''ඉත්ථී හිරීයති ඔත්තප්පති පුරිසො ඛත්තියො බ්‍රාහ්මණො දෙවො මාරො''ති වුත්තෙ පන ජානාති, න සම්මොහමාපජ්ජති, න පටිසත්තු හොති. තස්මා භගවා **හිරොත්තප්පදීපනත්ථං** පුග්ගලකථං කථෙති.

''ඛන්ධා කම්මස්සකා ධාතුයො ආයතනානී''ති වුත්තෙපි එසෙව නයො. තස්මා භගවා **කම්මස්සකතාදීපනත්ථං** පුග්ගලකථං කථෙති.

''වෙළුවනාදයො මහාවිහාරා ඛන්ධෙහි කාරාපිතා ධාතූහි ආයතනෙහී''ති වුත්තෙපි එසෙව නයො. තස්මා භගවා **පච්චත්තපුරිසකාරදීපනත්ථං** පුග්ගලකථං කථෙති.

''ඛන්ධා මාතරං ජීවිතා වොරොපෙන්ති පිතරං අරහන්තං රුහිරුප්පාදකම්මං කරොන්ති, සඞ්ඝභෙදකම්මං කරොන්ති, ධාතුයො ආයතනානී''ති වුත්තෙපි එසෙව නයො. තස්මා භගවා **ආනන්තරියදීපනත්ථං** පුග්ගලකථං කථෙති. ''ඛන්ධා මෙත්තායන්ති ධාතුයො ආයතනානී''ති වුත්තෙපි එසෙව නයො. තස්මා භගවා **බ්‍රහ්මවිහාරදීපනත්ථං** පුග්ගලකථං කථෙති.

''ඛන්ධා පුබ්බෙනිවාසමනුස්සරන්ති ධාතුයො ආයතනානී''ති වුත්තෙපි එසෙව නයො. තස්මා භගවා **පුබ්බෙනිවාසදීපනත්ථං** පුග්ගලකථං කථෙති. ''ඛන්ධා දානං පටිග්ගණ්හන්ති ධාතුයො ආයතනානී''ති වුත්තෙපි මහාජනො න ජානාති, සම්මොහමාපජ්ජති, පටිසත්තු හොති ''කිමිදං ඛන්ධධාතුආයතනානි පටිග්ගණ්හන්ති නාමා''ති. ''පුග්ගලා පටිග්ගණ්හන්ති සීලවන්තො කල්‍යාණධම්මා''ති වුත්තෙ පන ජානාති, න සම්මොහමාපජ්ජති, න පටිසත්තු හොති. තස්මා භගවා **දක්ඛිණාවිසුද්ධිදීපනත්ථං** පුග්ගලකථං කථෙති.

ලොකසම්මුතිඤ්ච බුද්ධා භගවන්තො නප්පජහන්ති, ලොකසමඤ්ඤාය ලොකනිරුත්තියං ලොකාභිලාපෙ ඨිතායෙව ධම්මං දෙසෙන්ති. තස්මා භගවා **ලොකසම්මුතියා අප්පහානත්ථම්පි** පුග්ගලකථං කථෙති. තස්මා අයම්පි ආයස්මා ලොකවොහාරකුසලතාය බුද්ධස්ස භගවතො දෙසනං අවිලොමෙන්තො ලොකසම්මුතියං ඨත්වාව **චත්තාරොමෙ, ආවුසො, පුග්ගලා**ති ආහ. තස්මා එත්ථ පරමත්ථවසෙන අග්ගහෙත්වා සම්මුතිවසෙනෙව පුග්ගලො වෙදිතබ්බො.

සන්තො සංවිජ්ජමානාති ලොකසඞ්කෙතවසෙන අත්ථි උපලබ්භමානා. **ලොකස්මි**න්ති සත්තලොකෙ. **සාඞ්ගණොව සමානො**තිආදීසු පන **අඞ්ගණ**න්ති කත්ථචි කිලෙසා වුච්චන්ති. යථාහ ''තත්ථ කතමානි තීණි අඞ්ගණානි? රාගො අඞ්ගණං, දොසො අඞ්ගණං, මොහො අඞ්ගණ''න්ති (විභ. 924). කත්ථචි යංකිඤ්චි මලං වා පඞ්කො වා, යථාහ ''තස්සෙව රජස්ස වා අඞ්ගණස්ස වා පහානාය වායමතී''ති. කත්ථචි තථාරූපො භූමිභාගො, සො බොධියඞ්ගණං චෙතියඞ්ගණන්තිආදීනං වසෙන වෙදිතබ්බො. ඉධ පන නානප්පකාරා තිබ්බකිලෙසා ''අඞ්ගණ''න්ති අධිප්පෙතා. තථා හි වක්ඛති ''පාපකානං ඛො එතං, ආවුසො, අකුසලානං ඉච්ඡාවචරානං අධිවචනං, යදිදං අඞ්ගණ''න්ති (ම. නි. 1.60). සහ අඞ්ගණෙන **සාඞ්ගණො.**

සාඞ්ගණොව සමානොති සකිලෙසොයෙව සන්තො . **අත්ථි මෙ අජ්ඣත්තං අඞ්ගණන්ති යථාභූතං නප්පජානාතී**ති මය්හං අත්තනො චිත්තසන්තානෙ කිලෙසො අත්ථීතිපි න ජානාති. ''ඉමෙ කිලෙසා නාම කක්ඛළා වාළා ජහිතබ්බා න ගහිතබ්බා විසදූට්ඨසල්ලසදිසා''ති එවං යාථාවසරසතොපි න ජානාති. යො අත්ථීති ච ජානාති, එවඤ්ච ජානාති. සො ''අත්ථි මෙ අජ්ඣත්තං අඞ්ගණන්ති යථාභූතං පජානාතී''ති වුච්චති. යස්ස පන න ච මග්ගෙන සමූහතා කිලෙසා, න ච උප්පජ්ජන්ති යෙන වා තෙන වා වාරිතත්තා, අයම්ධ අනඞ්ගණොති අධිප්පෙතො. **නත්ථි මෙ අජ්ඣත්තං අඞ්ගණන්ති යථාභූතං නප්පජානාතී**ති ''මය්හං කිලෙසා යෙන වා තෙන වා වාරිතත්තා නත්ථි, න මග්ගෙන සමූහතත්තා''ති න ජානාති, ''තෙ උප්පජ්ජමානා මහාඅනත්ථං කරිස්සන්ති කක්ඛළා වාළා විසදූට්ඨසල්ලසදිසා''ති එවං යාථාවසරසතොපි න ජානාති. යො පන ''ඉමිනා කාරණෙන නත්ථී''ති ච ජානාති, එවඤ්ච ජානාති, සො ''නත්ථි මෙ අජ්ඣත්තං අඞ්ගණන්ති යථාභූතං පජානාතී''ති වුච්චති . **තත්‍රා**ති තෙසු චතූසු පුග්ගලෙසු, තෙසු වා ද්වීසු සාඞ්ගණෙසු, **ය්වායන්ති** යො අයං, යායන්තිපි පාඨො.

58. **කො නු ඛො, ආවුසො, සාරිපුත්ත, හෙතු කො පච්චයො**ති උභයෙනාපි කාරණමෙව පුච්ඡති. **යෙනිමෙස**න්ති යෙන හෙතුනා යෙන පච්චයෙන ඉමෙසං ද්වින්නං එකො සෙට්ඨපුරිසො එකො හීනපුරිසොති අක්ඛායති, සො කො හෙතු කො පච්චයොති එවමෙත්ථ සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. තත්ථ කිඤ්චාපි ''නප්පජානාති පජානාතී''ති එවං වුත්තං, පජානනා නප්පජානනාති ඉදමෙව උභයං හෙතු චෙව පච්චයො ච.

59. ථෙරො පන අත්තනො විචිත්‍රපටිභානතාය තං පාකටතරං කත්වා දස්සෙතුං පුන **තත්‍රාවුසො**තිආදිමාහ. තත්ථ **තස්සෙතං පාටිකඞ්ඛ**න්ති තස්ස පුග්ගලස්ස එතං පාටිකඞ්ඛිතබ්බං. ඉදමෙව එස පාපුණිස්සති, න අඤ්ඤන්ති ඉච්ඡිතබ්බං, අවස්සං භාවීති වුත්තං හොති. ''න ඡන්දං ජනෙස්සතී''තිආදිනා නයෙන වුත්තං අඡන්දජනනාදිං සන්ධායාහ.

තත්ථ ච **න ඡන්දං ජනෙස්සතීති** අප්පජානන්තො තස්ස අඞ්ගණස්ස පහානත්ථං කත්තුකම්‍යතාඡන්දං න ජනෙස්සති. **න වායමිස්සතීති** තතො බලවතරං වායාමං න කරිස්සති, **න වීරියං ආරභිස්සතීති** ථාමගතවීරියං පන නෙව ආරභිස්සති, න පවත්තෙස්සතීති වුත්තං හොති. **සාඞ්ගණොති** ඉමෙහි රාගාදීහි අඞ්ගණෙහි සාඞ්ගණො. **සංකිලිට්ඨචිත්තොති** තෙහියෙව සුට්ඨුතරං කිලිට්ඨචිත්තො මලීනචිත්තො විබාධිතචිත්තො උපතාපිතචිත්තො ච හුත්වා. **කාලං කරිස්සතීති** මරිස්සති.

සෙය්‍යථාපීති යථා නාම. **කංසපාතීති** කංසලොහභාජනං. **ආභතාති** ආනීතා. **ආපණා වා කම්මාරකුලා වාති** ආපණතො වා කංසපාතිකාරකානං කම්මාරානං ඝරතො වා. **රජෙනාති** ආගන්තුකරජෙන පංසුආදිනා. **මලෙනාති** තත්ථෙව උට්ඨිතෙන ලොහමලෙන. **පරියොනද්ධාති** සඤ්ඡන්නා. **න චෙව පරිභුඤ්ජෙය්‍යුන්ති** උදකඛාදනීයපක්ඛිපනාදීහි පරිභොගං න කරෙය්‍යුං. **න ච පරියොදපෙය්‍යුන්ති** ධොවනඝංසනාදීහි න පරිසුද්ධං කාරාපෙය්‍යුං. **රජාපථෙති** රජපථෙ. අයමෙව වා පාඨො, රජස්ස ආගමනට්ඨානෙ වා වුට්ඨානුට්ඨානෙ වා හෙට්ඨාමඤ්චෙ වා ථුසකොට්ඨකෙ වා භාජනන්තරෙ වා, යත්ථ රජෙන ඔකිරීයතීති අත්ථො. **සංකිලිට්ඨතරා අස්ස මලග්ගහිතාති** එත්ථ රජාපථෙ නික්ඛිපනෙන සංකිලිට්ඨතරා, අපරිභොගාපරියොදපනෙහි මලග්ගහිතතරාති වුත්තං හොති, පටිපුච්ඡාවචනඤ්චෙතං. තෙනස්ස එවමත්ථො වෙදිතබ්බො, ආවුසො, සා කංසපාති එවං කරීයමානා අපරෙන කාලෙන සංකිලිට්ඨතරා ච මලග්ගහිතතරා ච මත්තිකපාතීති වා කංසපාතීති වා ඉතිපි දුජ්ජානා භවෙය්‍යා නු ඛො නොති, ථෙරො තං පටිජානන්තො ආහ ''එවමාවුසො''ති. පුන ධම්මසෙනාපති ඔපම්මං සම්පටිපාදෙන්තො, **එවමෙව ඛොතිආදිමාහ**. තත්ථෙවං ඔපම්මසංසන්දනා වෙදිතබ්බා – කිලිට්ඨකංසපාතිසදිසො සාඞ්ගණො පුග්ගලො. සංකිලිට්ඨකංසපාතියා නපරිභුඤ්ජනමාදිං කත්වා රජාපථනික්ඛෙපො විය තස්ස පුග්ගලස්ස පබ්බජ්ජං ලභමානස්ස වෙජ්ජකම්මාදීසු පසුතපුග්ගලසන්තිකෙ පබ්බජ්ජාපටිලාභො. සංකිලිට්ඨකංසපාතියා පුන සංකිලිට්ඨතරභාවො විය තස්ස පුග්ගලස්ස අනුක්කමෙන ආචරියුපජ්ඣායානං අනුසික්ඛතො වෙජ්ජකම්මාදිකරණං, එත්ථ ඨිතස්ස සාඞ්ගණකාලකිරියා. අථ වා අනුක්කමෙන දුක්කටදුබ්භාසිතවීතික්කමනං, එත්ථ ඨිතස්ස සාඞ්ගණකාලකිරියා. අථ වා අනුක්කමෙන පාචිත්තියථුල්ලච්චයවීතික්කමනං, සඞ්ඝාදිසෙසවීතික්කමනං, පාරාජිකවීතික්කමනං, මාතුඝාතාදිආනන්තරියකරණං, එත්ථ ඨිතස්ස සාඞ්ගණකාලකිරියාති.

සංකිලිට්ඨචිත්තො කාලං කරිස්සතීති එත්ථ ච අකුසලචිත්තෙන කාලං කරිස්සතීති න එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. සබ්බසත්තා හි පකතිචිත්තෙන භවඞ්ගචිත්තෙනෙව කාලං කරොන්ති. අයං පන අවිසොධෙත්වා චිත්තසන්තානං කාලං කරිස්සතීති එතමත්ථං සන්ධාය එවං වුත්තොති වෙදිතබ්බො.

දුතියවාරෙ **පරියොදපෙය්‍යුන්ති** ධොවනඝංසනසණ්හඡාරිකාපරිමජ්ජනාදීහි පරිසුද්ධං ආදාසමණ්ඩලසදිසං කරෙය්‍යුං. **න ච නං රජාපථෙති** පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරෙ ඨානෙ අනික්ඛිපිත්වා කරණ්ඩමඤ්ජූසාදීසු වා ඨපෙය්‍යුං, පලිවෙඨෙත්වා වා නාගදන්තෙ ලගෙය්‍යුං. සෙසං වුත්තනයානුසාරෙනෙව ගහෙතබ්බං.

උපමාසංසන්දනා චෙත්ථ එවං වෙදිතබ්බා – කිලිට්ඨකංසපාතිසදිසො සාඞ්ගණො භබ්බපුග්ගලො. කිලිට්ඨකංසපාතියා පරිභුඤ්ජනමාදිං කත්වා සුද්ධට්ඨානෙ ඨපනං විය තස්ස පුග්ගලස්ස පබ්බජ්ජං ලභමානස්ස පෙසලභික්ඛූනං සන්තිකෙ පබ්බජ්ජාපටිලාභො. යෙ ඔවදන්ති අනුසාසන්ති අප්පමත්තකම්පි පමාදං දිස්වා දණ්ඩකම්මං කත්වා පුනප්පුනං සික්ඛාපෙන්ති, සංකිලිට්ඨකංසපාතියා අපරකාලෙ පරිසුද්ධපරියොදාතභාවො විය තස්ස පුග්ගලස්ස ආචරියුපජ්ඣායානං අනුසික්ඛතො අනුක්කමෙන සම්මාවත්තපටිපත්ති, එත්ථ ඨිතස්ස අනඞ්ගණකාලකිරියා. අථ වා අනුක්කමෙන පරිසුද්ධෙ සීලෙ පතිට්ඨාය අත්තනො අනුරූපං බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා ධුතඞ්ගානි සමාදාය අත්තනො අනුකූලකම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ගාමන්තසෙනාසනවාසං මුඤ්චිත්වා පන්තසෙනාසනවාසො, එත්ථ ඨිතස්ස අනඞ්ගණකාලකිරියා. අථ වා අනුක්කමෙන කසිණපරිකම්මං කත්වා අට්ඨසමාපත්තිනිබ්බත්තනෙන කිලෙසවික්ඛම්භනං, විපස්සනාපාදකජ්ඣානා වුට්ඨාය විපස්සනාය කිලෙසානං තදඞ්ගනිවාරණං, සොතාපත්තිඵලාධිගමො…පෙ…. අරහත්තසච්ඡිකිරියාති එත්ථ ඨිතස්ස අච්චන්තං අනඞ්ගණකාලකිරියා එව.

තතියවාරෙ **සුභනිමිත්තන්ති** රාගට්ඨානියං ඉට්ඨාරම්මණං. **මනසි කරිස්සතීති** තස්මිං විපන්නස්සති තං නිමිත්තං ආවජ්ජිස්සති. **තස්ස සුභනිමිත්තස්ස මනසිකාරාති** තස්ස පුග්ගලස්ස සුභනිමිත්තමනසිකාරකාරණා. **අනුද්ධංසෙස්සතීති** හිංසිස්සති අධිභවිස්සති. රාගො හි උප්පජ්ජන්තො කුසලවාරං පච්ඡින්දිත්වා සයමෙව අකුසලජවනං හුත්වා තිට්ඨන්තො කුසලචිත්තං අනුද්ධංසෙතීති වෙදිතබ්බො. සෙසං වුත්තනයානුසාරෙනෙව ගහෙතබ්බං.

ඔපම්මසංසන්දනා පනෙත්ථ එවං වෙදිතබ්බා – පරිසුද්ධකංසපාතිසදිසො පකතියා අප්පකිලෙසො අනඞ්ගණපුග්ගලො. පරිසුද්ධකංසපාතියා නපරිභුඤ්ජනං ආදිං කත්වා රජාපථෙ නික්ඛෙපො විය තස්ස පුග්ගලස්ස පබ්බජ්ජං ලභමානස්සාති ඉතො පරං සබ්බං පඨමවාරසදිසමෙව.

චතුත්ථවාරෙ **සුභනිමිත්තං න මනසි කරිස්සතීති** තස්මිං සතිවිරහාභාවතො තං නිමිත්තං නාවජ්ජිස්සති, සෙසං දුතියවාරානුසාරෙන වෙදිතබ්බං. ''අයං ඛො, ආවුසො''තිආදි ''කො නු ඛො, ආවුසො''තිආදිම්හි වුත්තනයමෙව.

60. ඉදානි තං අඞ්ගණං නානප්පකාරතො පාකටං කාරාපෙතුකාමෙනායස්මතා මහාමොග්ගල්ලානෙන ‘‘අඞ්ගණං අඞ්ගණ’’න්තිආදිනා නයෙන පුට්ඨො තං බ්‍යාකරොන්තො **පාපකානං ඛො එතං, ආවුසොති**ආදිමාහ. තත්ථ **ඉච්ඡාවචරානන්ති** ඉච්ඡාය අවචරානං, ඉච්ඡාවසෙන ඔතිණ්ණානං පවත්තානං නානප්පකාරානං කොපඅප්පච්චයානන්ති අත්ථො. **යං ඉධෙකච්චස්සාති** යෙන ඉධෙකච්චස්ස එවං ඉච්ඡා උප්පජ්ජෙය්‍ය, තං ඨානං තං කාරණං විජ්ජති අත්ථි, උපලබ්භතීති වුත්තං හොති. **ආපන්නො අස්සන්ති** ආපන්නො භවෙය්‍යං. **න ච මං භික්ඛූ ජානෙය්‍යුන්ති** භික්ඛූ ච මං න ජානෙය්‍යුං. කිං පනෙත්ථ ඨානං, ලාභත්ථිකතා. ලාභත්ථිකො හි භික්ඛු පකතියාපි ච කතපුඤ්ඤො මනුස්සෙහි සක්කතො ගරුකතො එවං චින්තෙති ‘‘ආපත්තිං ආපන්නං භික්ඛුං ථෙරා ඤත්වා මජ්ඣිමානං ආරොචෙන්ති, තෙ නවකානං, නවකා විහාරෙ විසාසාදාදීනං, තෙ ඔවාදං ආගතානං භික්ඛුනීනං, එවං කමෙන චතස්සො පරිසා ජානන්ති. එවමස්ස ලාභන්තරායො හොති. අහො වතාහං ආපත්තිඤ්ච වත ආපන්නො අස්සං, න ච මං භික්ඛූ ජානෙය්‍යු’’න්ති.

යං තං භික්ඛුං භික්ඛූ ජානෙය්‍යුන්ති යෙන කාරණෙන තං භික්ඛුං අඤ්ඤෙ භික්ඛූ ජානෙය්‍යුං, තං කාරණං විජ්ජති ඛො පන අත්ථියෙව, නො නත්ථි. ථෙරා හි ඤත්වා මජ්ඣිමානං ආරොචෙන්ති. එවං සො පුබ්බෙ වුත්තනයෙන චතූසු පරිසාසු පාකටො හොති. එවං පාකටො ච අයසාභිභූතො ගාමසතම්පි පවිසිත්වා උම්මාරසතෙසු ඨානෙසු උඤ්ඡිත්වා යථාධොතෙන පත්තෙන නික්ඛමති. තතො **ජානන්ති මං භික්ඛූ ආපත්තිං ආපන්නොති** තෙහි චම්හි එවං නාසිතොති චින්තෙත්වා, **ඉති සො කුපිතො හොති අප්පතීතො** සො ඉමිනා කාරණෙන කුපිතො චෙව හොති කොධාභිභූතො අප්පතීතො ච දොමනස්සාභිභූතො.

යො චෙව ඛො , **ආවුසො, කොපො යො ච අප්පච්චයො උභයමෙතං අඞ්ගණන්ති**, ආවුසො, යො චායං සඞ්ඛාරක්ඛන්ධසඞ්ගහිතො කොපො, යො ච වෙදනාක්ඛන්ධසඞ්ගහිතො අප්පච්චයො, එතං උභයං අඞ්ගණන්ති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ඉදඤ්ච තාදිසානං පුග්ගලානං වසෙන වුත්තං. ලොභො පන ඉමස්ස අඞ්ගණස්ස පුබ්බභාගවසෙන, මොහො සම්පයොගවසෙනාපි ගහිතොයෙව හොති.

අනුරහො මන්ති පුරිමසදිසමෙව භික්ඛුං ගහෙත්වා විහාරපච්චන්තෙ සෙනාසනං පවෙසෙත්වා ද්වාරං ථකෙත්වා චොදෙන්තෙ ඉච්ඡති. **ඨානං ඛො පනෙතන්ති** එතං කාරණං විජ්ජති, යං තං භික්ඛුං චතුපරිසමජ්ඣෙ ආනෙත්වා බ්‍යත්තා විනීතා ‘‘තයා අසුකම්හි නාම ඨානෙ වෙජ්ජකම්මං කත’’න්තිආදිනා නයෙන චොදෙය්‍යුං. සො චතූසු පරිසාසු පාකටො හොති. එවං පාකටො ච අයසාභිභූතොති සබ්බං පුරිමසදිසමෙව.

සප්පටිපුග්ගලොති සමානො පුග්ගලො. **සමානොති** සාපත්තිකො. **පටිපුග්ගලොති** චොදකො. අයං සාපත්තිකෙනෙව චොදනං ඉච්ඡති, ත්වම්පි ඉමඤ්චිමඤ්ච ආපත්තිං ආපන්නො, තං තාව පටිකරොහි පච්ඡා මං චොදෙස්සසීති වත්තුං සක්කාති මඤ්ඤමානො. අපිච ජාතිආදීහිපි සමානො පුග්ගලො සප්පටිපුග්ගලො. අයඤ්හි අත්තනො ජාතියා කුලෙන බාහුසච්චෙන බ්‍යත්තතාය ධුතඞ්ගෙනාති එවමාදීහිපි සමානෙනෙව චොදනං ඉච්ඡති, තාදිසෙන වුත්තං නාතිදුක්ඛං හොතීති මඤ්ඤමානො. **අප්පටිපුග්ගලොති** එත්ථ අයුත්තො පටිපුග්ගලො අප්පටිපුග්ගලො. ඉමෙහි ආපත්තාදීහි අසදිසත්තා පටිසත්තු පටිසල්ලො චොදකො භවිතුං අයුත්තොති වුත්තං හොති. **ඉති සො කුපිතොති** ඉති සො ඉමාය අප්පටිපුග්ගලචොදනාය එවං කුපිතො හොති.

චතුත්ථවාරෙ **අහො වතාති** ‘‘අහො වත රෙ අම්හාකං පණ්ඩිතකා, අහො වත රෙ අම්හාකං බහුස්සුතකා තෙවිජ්ජකා’’ති (දී. නි. 1.291) ගරහායං දිස්සති. ‘‘අහො වත මං දහරංයෙව සමානං රජ්ජෙ අභිසිඤ්චෙය්‍යු’’න්ති (මහාව. 57) පත්ථනායං. ඉධ පත්ථනායමෙව. **පටිපුච්ඡිත්වා පටිපුච්ඡිත්වාති** පුනප්පුනං පුච්ඡිත්වා. අයං භික්ඛු ලාභත්ථිකො භගවතො අත්තානං පටිපුච්ඡිතබ්බං ඉච්ඡති, තඤ්ච ඛො අනුමතිපුච්ඡාය, නො මග්ගං වා ඵලං වා විපස්සනං වා අන්තරං කත්වා. අයඤ්හි පස්සති භගවන්තං සාරිපුත්තාදයො මහාථෙරෙ ‘‘තං කිං මඤ්ඤසි, සාරිපුත්ත, මොග්ගල්ලාන, කස්සප , රාහුල චක්ඛුං නිච්චං වා අනිච්චං වා’’ති එවං පරිසමජ්ඣෙ පටිපුච්ඡිත්වා පටිපුච්ඡිත්වා ධම්මං දෙසෙන්තං, මනුස්සෙ ච ‘‘තෙස පණ්ඩිතා ථෙරා සත්ථු චිත්තං ආරාධෙන්තී’’ති වණ්ණං භණන්තෙ, ලාභසක්කාරඤ්ච උපහරන්තෙ. තස්මා තං ලාභසක්කාරං ඉච්ඡන්තො එවං චින්තෙත්වා නිබණ්ණිත්වා ඨපිතඛාණු විය භගවතො පුරතොව හොති.

ඉති සො කුපිතොති අථ භගවා තං අමනසිකරිත්වාව අඤ්ඤං ථෙරං පටිපුච්ඡිත්වා ධම්මං දෙසෙති , තෙන සො කුපිතො හොති භගවතො ච ථෙරස්ස ච. කථං භගවතො කුප්පති? ‘‘අහං පබ්බජිතකාලතො පභුති ගන්ධකුටිපරිවෙණතො බහිනික්ඛමනං න ජානාමි, සබ්බකාලං ඡායාව න විජහාමි, මං නාම පුච්ඡිත්වා ධම්මදෙසනාමත්තම්පි නත්ථි. තංමුහුත්තං දිට්ඨමත්තකමෙව ථෙරං පුච්ඡිත්වා ධම්මං දෙසෙතී’’ති එවං භගවතො කුප්පති. කථං ථෙරස්ස කුප්පති? ‘‘අයං මහල්ලකත්ථෙරො භගවතො පුරතො ඛාණු විය නිසීදති, කදා නු ඛො ඉමං ධම්මකම්මිකා අභබ්බට්ඨානං පාපෙත්වා නීහරිස්සන්ති, අයඤ්හි යදි ඉමස්මිං විහාරෙ න භවෙය්‍ය, අවස්සං භගවා මයා සද්ධිං සල්ලපෙය්‍යා’’ති එවං ථෙරස්ස කුප්පති.

පුරක්ඛත්වා පුරක්ඛත්වාති පුරතො පුරතො කත්වා, සම්පරිවාරෙත්වාති වුත්තං හොති. අයම්පි ලාභත්ථිකොයෙව, අයඤ්හි පස්සති බහුස්සුතෙ භික්ඛූ මහාපරිවාරෙන ගාමං පවිසන්තෙ, චෙතියං වන්දන්තෙ, තෙසඤ්ච තං සම්පත්තිං දිස්වා උපාසකෙ පසන්නෙ පසන්නාකාරං කරොන්තෙ. තස්මා එවං ඉච්ඡති. **කුපිතොති** අයම්පි ද්වීසු ඨානෙසු කුප්පති භික්ඛූනං ථෙරස්ස ච. කථං භික්ඛූනං? ‘‘ඉමෙ යදෙව මය්හං උප්පජ්ජති චීවරං වා පිණ්ඩපාතො වා, තං ගහෙත්වා

පරිභුඤ්ජන්ති, මය්හං පන පත්තචීවරං ගහෙත්වා පිට්ඨිතො ආගච්ඡන්තොපි නත්ථී''ති එවං භික්ඛූනං කුප්පති. කථං ථෙරස්ස? ''එසො මහල්ලකත්ථෙරො තෙසු තෙසු ඨානෙසු සයමෙව පඤ්ඤායති, කුදාස්සු නාම නං ධම්මකම්මිකා නික්කඩ්ඪිස්සන්ති, ඉමස්මිං අසති අවස්සං මංයෙව පරිවාරෙස්සන්තී''ති.

භත්තග්ගෙති භොජනට්ඨානෙ. **අග්ගාසනන්ති** සඞ්ඝත්ථෙරාසනං. **අග්ගොදකන්ති** දක්ඛිණොදකං. **අග්ගපිණ්ඩන්ති** සඞ්ඝත්ථෙරපිණ්ඩං. සබ්බත්ථ වා **අග්ගන්ති** පණීතාධිවචනමෙතං. තත්ථ **අහමෙව ලභෙය්‍යන්ති** ඉච්ඡා නාතිමහාසාවජ්ජා. **න අඤ්ඤො භික්ඛු ලභෙය්‍යාති** පන අතිමහාසාවජ්ජා . අයම්පි ලාභත්ථිකො පාසාදිකො හොති චීවරධාරණාදීහි, කදාචි පබ්බජති, කදාචි විබ්භමති. තෙන සො පුබ්බෙ ලද්ධපුබ්බං ආසනාදිං පච්ඡා අලභන්තො එවං චින්තෙසි. **න සො භික්ඛු ලභෙය්‍යාති** න සො භික්ඛු ථෙරානං අග්ගාසනාදීසු තදනුසාරෙන මජ්ඣිමානං අඤ්ඤෙසඤ්ච නවානං කදාචි යං වා තං වා සබ්බනිහීනං ආසනාදිං ලභති. **කුපිතොති** අයම්පි ද්වීසු ඨානෙසු කුප්පති මනුස්සානඤ්ච ථෙරානඤ්ච. කථං මනුස්සානං? ''ඉමෙ මඞ්ගලාදීසු මං නිස්සාය භික්ඛූ ලභන්ති, එතෙ, 'භන්තෙ, එත්තකෙ භික්ඛූ ගහෙත්වා අම්හාකං අනුකම්පං කරොථා'ති වදන්ති, ඉදානි තංමුහුත්තං දිට්ඨමත්තකං මහල්ලකත්ථෙරං ගහෙත්වා ගතා, හොතු ඉදානි, නෙසං කිච්චෙ උප්පන්නෙ ජානිස්සාමී''ති එවං මනුස්සානං කුප්පති. කථං ථෙරානං? ''ඉමෙ නාම යදි න භවෙය්‍යුං, මංයෙව මනුස්සා නිමන්තෙය්‍යු''න්ති එවං ථෙරානං කුප්පති.

අනුමොදෙය්‍යන්ති අනුමොදනං කරෙය්‍යං. අයම්පි ලාභත්ථිකො යං වා තං වා ඛණ්ඩානුමොදනං ජානාති, ''සො අනුමොදනට්ඨානෙ බහූ මාතුගාමා ආගච්ඡන්ති, තා මං සඤ්ජානිත්වා තතො පභුති ථාලකභික්ඛං දස්සන්තී''ති පත්ථෙන්තො එවං චින්තෙසි. **ඨානන්ති** බහුස්සුතානං අනුමොදනා භාරො, තෙන බහුස්සුතො අනුමොදෙය්‍යාති වුත්තං හොති. **කුපිතොති** අයම්පි තීසු ඨානෙසු කුප්පති මනුස්සානං ථෙරස්ස ධම්මකථිකස්ස ච. කථං මනුස්සානං? ''ඉමෙ පුබ්බෙ මංයෙව උපසඞ්කමිත්වා යාචන්ති 'අම්හාකං නාගත්ථෙරො අම්හාකං සුමනත්ථෙරො අනුමොදතූ'ති, අජ්ජ පන නාවොචු''න්ති එවං මනුස්සානං කුප්පති. කථං ථෙරස්ස? ''අයං සඞ්ඝත්ථෙරො 'තුම්හාකං කුලූපකං නාගත්ථෙරං සුමනත්ථෙරං උපසඞ්කමථ, අයං අනුමොදිස්සතී'ති න භණතී''ති එවං ථෙරස්ස කුප්පති. කථං ධම්මකථිකස්ස? ''ථෙරෙන වුත්තමත්තෙයෙව පහාරං ලද්ධකුක්කුටො විය තුරිතතුරිතං වස්සති, ඉමං නාම නික්කඩ්ඪන්තා නත්ථි, ඉමස්මිඤ්හි අසති අහමෙව අනුමොදෙය්‍යා''න්ති එවං ධම්මකථිකස්ස කුප්පති.

ආරාමගතානන්ති විහාරෙ සන්නිපතිතානං. අයම්පි ලාභත්ථිකො යං වා තං වා ඛණ්ඩධම්මකථං ජානාති, සො පස්සති තාදිසෙසු ඨානෙසු ද්වියොජනතියොජනතො සන්නිපතිත්වා භික්ඛූ සබ්බරත්තිකානි ධම්මස්සවනානි සුණන්තෙ, තුට්ඨචිත්තෙ ච දහරෙ වා සාමණෙරෙ වා සාධු සාධූති මහාසද්දෙන සාධුකාරං දෙන්තෙ, තතො දුතියදිවසෙ අන්තොගාමගතෙ භික්ඛූ උපාසකා පුච්ඡන්ති ''කෙ, භන්තෙ, ධම්මං කථෙසු''න්ති. තෙ භණන්ති ''අසුකො ච අසුකො චා''ති. තං සුත්වා පසන්නා මනුස්සා ධම්මකථිකානං මහාසක්කාරං කරොන්ති. සො තං ඉච්ඡමානො එවං චින්තෙසි. **ඨානන්ති** බහුස්සුතානං විනිච්ඡයකුසලානං ධම්මදෙසනා භාරො, තෙන බහුස්සුතො දෙසෙය්‍යාති වුත්තං හොති. **කුපිතොති** චතුප්පදිකං ගාථම්පි වත්තුං ඔකාසං අලභමානො කුපිතො හොති අත්තනො මන්දභාවස්ස ''අහඤ්හි මන්දො දුප්පඤ්ඤො කුතො ලභිස්සාමි දෙසෙතු''න්ති.

භික්ඛුනීනන්ති ඔවාදත්ථං වා උද්දෙසත්ථං වා පරිපුච්ඡත්ථං වා පූජාකරණත්ථං වා ආරාමං ආගන්ත්වා සන්නිපතිතභික්ඛුනීනං. අයම්පි ලාභත්ථිකො, තස්සෙවං හොති ඉමා මහාකුලා පබ්බජිතා භික්ඛුනියො, තාසු කුලෙසු පවිසෙත්වා නිසින්නාසු මනුස්සා පුච්ඡිස්සන්ති ''කස්ස සන්තිකෙ ඔවාදං වා උද්දෙසං වා පරිපුච්ඡං වා ගණ්හථා''ති. තතො වක්ඛන්ති ''අසුකො නාම අය්‍යො බහුස්සුතො, තස්ස දෙථ කරොථා''ති, තෙනස්ස එවං ඉච්ඡා උප්පජ්ජති. **ඨානන්ති** ඔවාදාදයො නාම බහුස්සුතානං භාරො, තෙන බහුස්සුතො දෙසෙය්‍යාති වුත්තං හොති. **කුපිතොති** අයම්පි ද්වීසු ඨානෙසු කුප්පති, තාසඤ්ච භික්ඛුනීනං ''ඉමා පුබ්බෙ මං නිස්සාය උපොසථප්පවාරණාදීනි ලභන්ති, තා ඉදානි තංමුහුත්තං දිට්ඨමත්තකමහල්ලකත්ථෙරස්ස සන්තිකං ගතා''ති. ධම්මකථිකස්ස ච ''එස ඉමාසං සහසා ඔවාදං අදාසියෙවා''ති.

උපාසකානන්ති, ආරාමගතානං උපාසකානං. නිස්සට්ඨකම්මන්තා නාම මහාඋපාසකා හොන්ති, තෙ පුත්තභාතුකානං කම්මං නිය්‍යාතෙත්වා ධම්මං සුණන්තා විචරන්ති, අයං තෙසං දෙසෙතුං ඉච්ඡති, කිං කාරණා? ඉමෙ පසීදිත්වා උපාසිකානම්පි ආරොචෙස්සන්ති, තතො සද්ධිං උපාසිකාහි මය්හමෙව ලාභසක්කාරං උපහරිස්සන්තීති. ඨානං බහුස්සුතෙනෙව යොජෙතබ්බං. **කුපිතොති** අයම්පි ද්වීසු ඨානෙසු කුප්පති, උපාසකානඤ්ච ''ඉමෙ අඤ්ඤත්ථ සුණන්ති, අම්හාකං කුලූපකස්ස සන්තිකෙ සුණාමාති නාගච්ඡන්ති, හොතු ඉදානි, තෙසං උප්පන්නෙ කිච්චෙ ජානිස්සාමී''ති ධම්මකථිකස්ස ච, ''අයමෙතෙසං දෙසෙතී''ති.

උපාසිකානන්ති ආරාමගතානං. **උපාසිකා** නාම ආසනපූජාදිකරණත්ථං වා උපොසථදිවසෙ වා ධම්මස්සවනත්ථං සන්නිපතිතා. සෙසං උපාසකවාරෙ වුත්තනයමෙව.

සක්කරෙය්‍යුන්ති සක්කච්චඤ්ච කරෙය්‍යුං, සුන්දරඤ්ච කරෙය්‍යුං. ඉමිනා අත්තනි කාරං කරීයමානං සක්කච්චං කතඤ්ච සුන්දරඤ්ච පත්ථෙති. **ගරුං කරෙය්‍යුන්ති** භාරියං කරෙය්‍යුං. ඉමිනා භික්ඛූහි අත්තානං ගරුට්ඨානෙ ඨපියමානං පත්ථෙති. **මානෙය්‍යුන්ති** පියායෙය්‍යුං. **පූජෙය්‍යුන්ති** එවං සක්කරොන්තා ගරුං කරොන්තා මානෙන්තා පච්චයෙහි

පූජෙය්‍යුන්ති පච්චයපූජං පත්‍රෙති. ඨානන්ති ‘‘පියො ගරු භාවනියො’’ති වුත්තප්පකාරො බහුස්සුතො ච සීලවා ච එතං විධිං අරහති තෙන භික්ඛූ එවරූපං එවං කරෙය්‍යුන්ති වුත්තං හොති. **කුපිතොති** අයම්පි ද්වීසු ඨානෙසු කුප්පති භික්ඛූනඤ්ච ‘‘ඉමෙ එතං සක්කරොන්තී’’ති පෙරස්ස ච ‘‘ඉමස්මිං අසති මංයෙව සක්කරෙය්‍යු’’න්ති. එස නයො ඉතො පරෙසු තීසු වාරෙසු.

පණීතානං චීවරානන්ති පට්ටදුකූලපට්ටුණ්ණකොසෙය්‍යාදීනං මහග්ඝසුඛුමසුඛසම්ඵස්සානං චීවරානං. ඉධාපි **අහමෙව ලාභී අස්සන්ති** ඉච්ඡා නාතිමහාසාවජ්ජා. **න අඤ්ඤො භික්ඛු ලාභී අස්සාති** පන මහාසාවජ්ජා.

පණීතානං පිණ්ඩපාතානන්ති සප්පිතෙලමධුසක්කරාදිපූරිතානං සෙට්ඨපිණ්ඩපාතානං. **පණීතානං සෙනාසනානන්ති** අනෙකසතසහස්සග්ඝනකානං මඤ්චපීඨාදීනං පණීතානං. **ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරානන්ති** සප්පිතෙලමධුඵාණිතාදීනං උත්තමභෙසජ්ජානං. සබ්බත්ථාපි ඨානං බහුස්සුතෙහි පුඤ්ඤවන්තෙහි ච යොජෙතබ්බං. **කුපිතොති** සබ්බත්ථාපි ද්වීසු ඨානෙසු කුප්පති, මනුස්සානඤ්ච ‘‘ඉමෙසං නාම පරිචිතභාවොපි නත්ථි, දීඝරත්තං එකතො වසන්තස්ස පංසුකූලත්ථාය වා පිණ්ඩපාතත්ථාය වා සප්පිතෙලාදිකාරණා වා සරපටිපාටියා චරන්තස්සාපි මෙ එකදිවසම්පි කිඤ්චි පණීතං පච්චයං න දෙන්ති. ආගන්තුකං මහල්ලකං පන දිස්වාව යං ඉච්ඡති, තං දෙන්තී’’ති, ථෙරස්ස ච ‘‘අයම්පි මහල්ලකො ඉමෙසං අත්තානං දස්සෙන්තොයෙව චරති, කුදාස්සු නාම නං ධම්මකම්මිකා නික්කඩ්ඪෙය්‍යුං, එවං ඉමස්මිං අසති අහමෙව ලාභී අස්ස’’න්ති.

ඉමෙසං ඛො, එතං ආවුසොති ඉමෙසං හෙට්ඨා එකූනවීසතිවාරෙහි වුත්තානං ඉච්ඡාවචරානං.

61. **දිස්සන්ති චෙව සූයන්ති චාති** න ඉච්ඡාවචරා චක්ඛුනා දිස්සන්ති, න සොතෙන සූයන්ති, මනොවිඤ්ඤාණවිසයත්තා. අප්පහීනඉච්ඡාවචරස්ස පන පුග්ගලස්ස ඉච්ඡාවචරවසෙන පවත්තකායකම්මං දිස්වා දිට්ඨා විය වචීකම්මං සුත්වා සුතා විය ච හොන්ති, තෙන වුත්තං ‘‘දිස්සන්ති චෙව සූයන්ති චා’’ති. පච්චක්ඛකාලෙ දිස්සන්ති, ‘‘අසුකො කිර භික්ඛු ඊදිසො’’ති තිරොක්ඛකාලෙ සූයන්ති. **කිඤ්චාපීති** අනුග්ගහගරහවචනං. තෙන ආරඤ්ඤිකත්තං අනුග්ගණ්හාති, ඉච්ඡාවචරානං අප්පහානං ගරහති.

තත්‍රායං යොජනා, කිඤ්චාපි සො භික්ඛු ගාමන්තසෙනාසනං පටික්ඛිපිත්වා ආරඤ්ඤිකො හොති, අන්තෙ පන්තසෙනාසනෙ වසති, ඉමෙ චස්ස එත්තකා ඉච්ඡාවචරා අප්පහීනා. කිඤ්චාපි සො අතිරෙකලාභං පටික්ඛිපිත්වා පිණ්ඩපාතිකො හොති. කිඤ්චාපි සො ලොලුප්පචාරං වජ්ජෙත්වා සපදානචාරී හොති. කිඤ්චාපි සො ගහපතිචීවරං පටික්ඛිපිත්වා පංසුකූලිකො හොති.

ලූඛචීවරධරොති එත්ථ පන **ලූඛ**න්ති සත්ථලූඛං සුත්තලූඛං රජනලූඛන්ති තීහි කාරණෙහි ලූඛං වෙදිතබ්බං. තත්ථ සත්ථෙන ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡින්නං **සත්ථලූඛං** නාම, තං අග්ඝෙන පරිහායති, ථූලදීඝසුත්තකෙන සිබ්බිතං **සුත්තලූඛං** නාම, තං ඵස්සෙන පරිහායති ඛරසම්ඵස්සං හොති. රජනෙන රත්තං **රජනලූඛං** නාම, තං වණ්ණෙන පරිහායති දුබ්බණ්ණං හොති. කිඤ්චාපි සො භික්ඛු එවං සත්ථලූඛසුත්තලූඛරජනලූඛචීවරධරො හොති, ඉමෙ චස්ස එත්තකා ඉච්ඡාවචරා අප්පහීනා දිස්සන්ති චෙව සූයන්ති ච, අථ ඛො නං විඤ්ඤූ සබ්‍රහ්මචාරී නෙව සක්කරොන්ති…පෙ…. න පූජෙන්තීති. **තං කිස්ස හෙතූති** එත්ථ **තන්ති** නිපාතමත්තං, **කිස්ස හෙතූති** කිං කාරණා. **තෙ හි තස්ස…පෙ…. සූයන්ති** ච යස්මා තස්ස තෙ පාපකා සූයන්ති චාති වුත්තං හොති. ඉමෙසං ඉච්ඡාවචරානං අප්පහීනත්තාති අයමෙත්ථ අධිප්පායො.

ඉදානි තමත්ථං උපමාය පාකටං කරොන්තො **සෙය්‍යථාපීති**ආදිමාහ. තත්ථ **කුණපන්ති** මතකළෙවරං. අහිස්ස කුණපං **අහිකුණපං**. එවං ඉතරානි. අතිපටිකූලජිගුච්ඡනීයභාවතො චෙත්ථ ඉමානෙව තීණි වුත්තානීති වෙදිතබ්බානි. අඤ්ඤෙසඤ්හි සසසූකරාදීනං කුණපං මනුස්සා කටුකභණ්ඩාදීහි අභිසඞ්ඛරිත්වා පරිභුඤ්ජන්තිපි. ඉමෙසං පන කුණපං අභිනවම්පි ජිගුච්ඡන්තියෙව, කො පන වාදො කාලාතික්කමෙන පූතිභූතෙ. **රචයිත්වාති** වඩ්ඩෙත්වා, පරිපූරෙත්වාති අත්ථො, කුණපං ගහෙත්වා කංසපාතියං පක්ඛිපිත්වාති වුත්තං හොති. **අඤ්ඤිස්සාති** අපරාය. **පටිකුජ්ජිත්වාති** පිදහිත්වා . **අන්තරාපණන්ති** ආපණානමන්තරෙ මහාජනසංකිණ්ණං රච්ඡාමුඛං. **පටිපජ්ජෙය්‍යුන්ති** ගච්ඡෙය්‍යුං. **ජඤ්ඤජඤ්ඤං වියාති** චොක්ඛචොක්ඛං විය මනාපමනාපං විය. අපිච වධුකාපණ්ණාකාරං වියාති වුත්තං හොති. **වධුකාති** ජනෙත්ති වුච්චති, තස්සා නීයමානං පණ්ණාකාරං ජඤ්ඤං, උභයත්ථාපි ආදරවසෙන වා පසංසාවසෙන වා පුනරුත්තං. ‘‘ජඤ්ඤජඤ්ඤං බ්‍යා’’තිපි පාඨො.

අපාපුරිත්වාති විවරිත්වා. **තස්ස සහ දස්සනෙන අමනාපතා ච සණ්ඨහෙය්‍යාති** තස්ස කුණපස්ස දස්සනෙන සහෙව තස්ස ජනස්ස අමනාපතා තිට්ඨෙය්‍ය. **අමනාපතාති** ච ‘‘අමනාපමිද’’න්ති උප්පන්නචිත්තචෙතසිකානමෙතං අධිවචනං. එස නයො **පටිකූලතාජෙගුච්ඡතාසු. ජිඝච්ඡිතානම්පීති** ඡාතානම්පි. **න භොත්තුකම්‍යතා අස්සාති** භුඤ්ජිතුකාමතා න භවෙය්‍ය. **පගෙව සුහිතානන්ති** ධාතානං පන පඨමතරමෙව භුඤ්ජිතුකාමතා න භවෙය්‍යාති වුත්තං හොති.

තත්‍රායං උපමාසංසන්දනා – පරිසුද්ධකංසපාතිසදිසං ඉමස්ස පබ්බජ්ජාලිඞ්ගං, කුණපරචනං විය ඉච්ඡාවචරානං අප්පහානං, අපරකංසපාතියා පටිකුජ්ජනං විය ආරඤ්ඤිකඞ්ගාදීහි ඉච්ඡාවචරප්පටිච්ඡාදනං, කංසපාතිං විවරිත්වා

කුණපදස්සනෙන ජනස්ස අමනාපතා විය ආරඤ්ඤිකඞ්ගාදීනි අනාදියිත්වා ඉච්ඡාවචරදස්සනෙන සබ්‍රහ්මචාරීනං අසක්කාරකරණාදිතාති.

62. සුක්කපක්ඛෙ පන, **කිඤ්චාපීති** අනුග්ගහපසංසාවචනං, තෙන ආරඤ්ඤිකත්තං අනුග්ගණ්හාති, ඉච්ඡාවචරප්පහානං පසංසති. **නෙමන්තනිකොති** නිමන්තනපටිග්ගාහකො. **විචිතකාළකන්ති** විචිනිත්වා අපනීතකාළකං. **අනෙකසූපං අනෙකබ්‍යඤ්ජනන්ති** එත්ථ **සූපො** නාම හත්ථහාරියො වුච්චති. **බ්‍යඤ්ජනන්ති** උත්තරිභඞ්ගං, තෙන මච්ඡමංසමුග්ගසූපාදීහි අනෙකසූපං, නානප්පකාරමංසාදිබ්‍යඤ්ජනෙහි අනෙකබ්‍යඤ්ජනන්ති වුත්තං හොති. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

උපමාසංසන්දනෙ ච සාලිවරභත්තරචනං විය ඉච්ඡාවචරප්පහානං, අපරකංසපාතියා පටිකුජ්ජනං විය අප්පිච්ඡතාසමුට්ඨානෙහි ගාමන්තවිහාරාදීහි ඉච්ඡාවචරප්පහානප්පටිච්ඡාදකං, කංසපාතිං විවරිත්වා සාලිවරභත්තදස්සනෙන ජනස්ස මනාපතා විය ගාමන්තවිහාරාදීනි අනාදියිත්වා ඉච්ඡාවචරප්පහානදස්සනෙන සබ්‍රහ්මචාරීනං සක්කාරකරණාදිතා වෙදිතබ්බා.

63. **උපමා මං, ආවුසො සාරිපුත්ත, පටිභාතීති** මය්හං, ආවුසො සාරිපුත්ත, උපමා උපට්ඨාති. එකං උපමං වත්තුකාමො අහන්ති අධිප්පායො. **පටිභාතු තන්ති** තුය්හං පටිභාතු උපට්ඨාතු, වද ත්වන්ති අධිප්පායො. **එකමිදාහන්ති** එත්ථ **ඉදාති** නිපාතමත්තං, එකස්මිං සමයෙ අහන්ති වුත්තං හොති, භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනං. **රාජගහෙ විහරාමි ගිරිබ්බජෙති, රාජගහන්ති** තස්ස නගරස්ස නාමං. සමන්තතො පන ගිරිපරික්ඛෙපෙන වජො විය සණ්ඨිතත්තා **ගිරිබ්බජන්ති** වුච්චති. තස්මිං නගරෙ විහරාමි, තං නිස්සාය අහං විහරාමීති වුත්තං හොති. **අථ ඛ්වාහන්ති** අථ ඛො අහං. එත්ථ ච **අථාති** අඤ්ඤාධිකාරවචනාරම්භෙ නිපාතො. **ඛොති** පදපූරණමත්තෙ. **පුබ්බණ්හසමයන්ති** දිවසස්ස පුබ්බභාගසමයං. පුබ්බණ්හසමයෙති අත්ථො, පුබ්බණ්හෙ වා සමයං පුබ්බණ්හසමයං, පුබ්බණ්හෙ එකං ඛණන්ති වුත්තං හොති, එවං අච්චන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං ලබ්භති. **නිවාසෙත්වාති** පරිදහිත්වා, විහාරනිවාසනපරිවත්තනවසෙනෙතං වෙදිතබ්බං. ගාමප්පවෙසනත්ථාය වා සණ්ඨපෙත්වා නිවාසනවසෙන, න හි සො තතො පුබ්බෙ අනිවත්ථො අහොසි.

පත්තචීවරමාදායාති පත්තං හත්ථෙන චීවරං කායෙන ආදියිත්වා. **පිණ්ඩායාති** පිණ්ඩපාතත්ථාය. **සමීතීති** තස්ස නාමං. **යානකාරපුත්තොති** රථකාරපුත්තො. **පණ්ඩුපුත්තොති** පණ්ඩුස්ස පුත්තො. **ආජීවකොති** නග්ගසමණකො. **පුරාණයානකාරපුත්තොති** පොරාණයානකාරකුලස්ස පුත්තො. **පච්චුපට්ඨිතොති** උපගන්ත්වා ඨිතො. **වඞ්කං** නාම එකතො කුටිලං. **ජිම්හං** නාම සප්පගතමග්ගසදිසං. **දොසන්ති** වෙග්ගුච්ඡසමගණ්ඨිකාදි. **යථා යථාති** කාලත්ථෙ නිපාතො, යදා යදා යස්මිං තස්මිං කාලෙති වුත්තං හොති. **තථා තථාති** අයම්පි කාලත්ථොයෙව, තස්මිං තස්මිං කාලෙති වුත්තං හොති. සො අත්තනො සුත්තානුලොමෙන චින්තෙසි, ඉතරො තෙන චින්තිතක්ඛණෙ චින්තිතට්ඨානමෙව තච්ඡති. **අත්තමනොති** සකමනො තුට්ඨමනො පීතිසොමනස්සෙහි ගහිතමනො. **අත්තමනවාචං නිච්ඡාරෙසීති** අත්තමනතාය වාචං , අත්තමනභාවස්ස වා යුත්තං වාචං නිච්ඡාරෙසි උදීරයි, පබ්‍යාහරීති වුත්තං හොති. **හදයා හදයං මඤ්ඤෙ අඤ්ඤායාති** චිත්තෙන චිත්තං ජානිත්වා විය.

අස්සද්ධාති බුද්ධධම්මසඞ්ඝෙසු සද්ධාවිරහිතා. **ජීවිකත්ථාති** ඉණභයාදීහි පීළිතා බහි ජීවිතුං අසක්කොන්තා ඉධ ජීවිකත්ථිකා හුත්වා. **න සද්ධාති** න සද්ධාය. **සඨා මායාවිනොති** මායාසාඨෙය්‍යෙහි යුත්තා. **කෙතබිනොති** සික්ඛිතකෙරාටිකා, නිප්ඵන්නථාමගතසාඨෙය්‍යාති වුත්තං හොති. සාඨෙය්‍යඤ්හි අභූතගුණදස්සනතො අභූතභණ්ඩගුණදස්සනසමං කත්වා ‘‘කෙරාටිය’’න්ති වුච්චති. **උන්නළාති** උග්ගතනළා, උට්ඨිතතුච්ඡමානාති වුත්තං හොති . **චපලාති** පත්තචීවරමණ්ඩනාදිනා චාපල්ලෙන යුත්තා. **මුඛරාති** මුඛඛරා, ඛරවචනාති වුත්තං හොති, **විකිණ්ණවාචාති** අසංයතවචනා, දිවසම්පි නිරත්ථකවචනප්පලාපිනො. **ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරාති** ඡසු ඉන්ද්‍රියෙසු අසංවුතකම්මද්වාරා. **භොජනෙ අමත්තඤ්ඤුනොති** භොජනෙ යා මත්තා ජානිතබ්බා පරියෙසනපටිග්ගහණපරිභොගෙසු යුත්තතා, තස්සා අජානනකා. **ජාගරියං අනනුයුත්තාති** ජාගරෙ අනනුයුත්තා. **සාමඤ්ඤෙ අනපෙක්ඛවන්තොති** සමණධම්මෙ නිරපෙක්ඛා, ධම්මානුධම්මප්පටිපත්තිරහිතාති අත්ථො. **සික්ඛාය න තිබ්බගාරවාති** සික්ඛාපදෙසු බහුලගාරවා න හොන්ති, ආපත්තිවීතික්කමබහුලා වා. **බාහුලිකාති**ආදි ධම්මදායාදෙ වුත්තං, **කුසීතාති**ආදි භයභෙරවෙ. **ධම්මපරියායෙනාති** ධම්මදෙසනාය.

සද්ධා අගාරස්මාති පකතියාපි සද්ධා, පබ්බජිතාපි සද්ධාය අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිතා. **පිවන්ති මඤ්ඤෙ සසන්ති මඤ්ඤෙති** පිවන්ති විය සසන්ති විය. අත්තමනවාචං නිච්ඡාරෙන්තා වචසා පිවන්ති විය, අබ්භනුමොදන්තා මනසා සසන්ති විය. **සාධු වතාති** සුන්දරං වත . **සබ්‍රහ්මචාරීති** රස්සම්පි වට්ටති දීඝම්පි. රස්සෙ සති සාරිපුත්තස්ස උපරි හොති, දීඝෙ සති සබ්‍රහ්මචාරීනං. යදා සාරිපුත්තස්ස උපරි හොති, තදා සබ්‍රහ්මචාරී සාරිපුත්තො අම්හෙ අකුසලා වුට්ඨාපෙත්වාති අත්ථො. යදා සබ්‍රහ්මචාරීනං, තදා සබ්‍රහ්මචාරයො අකුසලා වුට්ඨාපෙත්වාති අත්ථො. **දහරොති** තරුණො. **යුවාති** යොබ්බනභාවෙ ඨිතො. **මණ්ඩනකජාතිකොති** අලඞ්කාරකසභාවො. තත්ථ කොචි තරුණොපි යුවා න හොති යථා අතිතරුණො, කොචි යුවාපි මණ්ඩනකජාතිකො න හොති යථා උපසන්තසභාවො, ආලසියබ්‍යසනාදීහි වා අභිභූතො, ඉධ පන දහරො චෙව යුවා ච මණ්ඩනකජාතිකො ච අධිප්පෙතො, තස්මා එවමාහ. **උප්පලාදීනි**

ලොකසම්මතත්තා වුත්තානි. **ඉතිහ තෙති** එවං තෙ. **උභො මහානාගාති** ද්වෙපි මහානාගා, ද්වෙපි හි එතෙ අග්ගසාවකා ‘‘මහානාගා’’ති වුච්චන්ති. තත්‍රායං වචනත්ථො, ඡන්දාදීහි න ගච්ඡන්තීති **නාගා,** තෙන තෙන මග්ගෙන පහීනෙ කිලෙසෙ න ආගච්ඡන්තීති **නාගා,** නානප්පකාරකං ආගුං න කරොන්තීති **නාගා,** අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරො පන මහානිද්දෙසෙ (මහානි. 80) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. අපිච –

> ‘‘ආගුං න කරොති කිඤ්චි ලොකෙ,
> සබ්බසංයොගෙ විසජ්ජ බන්ධනානි;
> සබ්බත්ථ න සජ්ජතී විමුත්තො,
> නාගො තාදි පවුච්චතෙ තථත්තා’’ති. (සු. නි. 527; මහානි. 80);

එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. මහන්තා නාගා **මහානාගා,** අඤ්ඤෙහි ඛීණාසවනාගෙහි පුජ්ජතරා ච පාසංසතරා චාති අත්ථො. **අඤ්ඤමඤ්ඤස්සාති** අඤ්ඤො අඤ්ඤස්ස. **සමනුමොදිංසූති** සමං අනුමොදිංසු. තත්ථ ඉමාය උපමාය මහාමොග්ගල්ලානො අනුමොදි, පටිභාතු තං ආවුසොති ධම්මසෙනාපති. තෙන වුත්තං ‘‘අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සුභාසිතං සමනුමොදිංසූ’’ති.

සම්මුතිපරමත්ථදෙසනාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

අනඞ්ගණසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ආකඞ්ඛෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා

64. **එවං මෙ සුතන්ති** ආකඞ්ඛෙය්‍යසුත්තං. තත්ථ **සම්පන්නසීලාති** තිවිධං සම්පන්නං පරිපුණ්ණසමඞ්ගිමධුරවසෙන. තත්ථ –

> ‘‘සම්පන්නං සාලිකෙදාරං, සුවා භුඤ්ජන්ති කොසිය;
> පටිවෙදෙමි තෙ බ්‍රහ්මෙ, න නං වාරෙතුමුස්සහෙ’’ති. (ජා. 1.14.1);

ඉදං **පරිපුණ්ණසම්පන්නං** නාම. ‘‘ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සම්පන්නො සමන්නාගතො’’ති (විභ. 511) ඉදං **සමඞ්ගිසම්පන්නං** නාම. ‘‘ඉමිස්සා, භන්තෙ, මහාපථවියා හෙට්ඨිමතලං සම්පන්නං, සෙය්‍යථාපි ඛුද්දමධුං අනෙළකං, එවමස්සාද’’න්ති (පාරා. 17) ඉදං **මධුරසම්පන්නං** නාම. ඉධ පන පරිපුණ්ණසම්පන්නම්පි සමඞ්ගිසම්පන්නම්පි වට්ටති. තස්මා සම්පන්නසීලාති පරිපුණ්ණසීලා හුත්වාතිපි සීලසමඞ්ගිනො හුත්වාතිපි එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිබ්බො. **සීලන්ති** කෙනට්ඨෙන සීලං? සීලනට්ඨෙන **සීලං**. තස්ස විත්ථාරකථා **විසුද්ධිමග්ගෙ** වුත්තා.

තත්ථ ‘‘පරිපුණ්ණසීලා’’ති ඉමිනා අත්ථෙන ඛෙත්තදොසවිගමෙන ඛෙත්තපාරිපූරී විය සීලදොසවිගමෙන සීලපාරිපූරී වුත්තා හොති. යථා හි ඛෙත්තං බීජඛණ්ඩං වප්පඛණ්ඩං උදකඛණ්ඩං ඌසඛණ්ඩන්ති චතුදොසසමන්නාගතං අපරිපූරං හොති.

තත්ථ **බීජඛණ්ඩං** නාම යත්ථ අන්තරන්තරා බීජානි ඛණ්ඩානි වා පූතීනි වා හොන්ති, තානි යත්ථ වපන්ති, තත්ථ සස්සං න උට්ඨෙති, ඛෙත්තං ඛණ්ඩං හොති. **වප්පඛණ්ඩං** නාම යත්ථ අකුසලො බීජානි වපන්තො අන්තරන්තරා නිපාතෙති. එවඤ්හි සබ්බත්ථ සස්සං න උට්ඨෙති, ඛෙත්තං ඛණ්ඩං හොති. **උදකඛණ්ඩං** නාම යත්ථ කත්ථචි උදකං අතිබහු වා න වා හොති, තත්‍රාපි හි සස්සානි න උට්ඨෙන්ති, ඛෙත්තං ඛණ්ඩං හොති. **ඌසඛණ්ඩං** නාම යත්ථ කස්සකො කිස්මිඤ්චි පදෙසෙ නඞ්ගලෙන භූමිං චත්තාරො පඤ්ච වාරෙ කසන්තො අතිගම්භීරං කරොති, තතො ඌසං උප්පජ්ජති, තත්‍රාපි හි සස්සං න උට්ඨෙති, ඛෙත්තං ඛණ්ඩං හොති, තාදිසඤ්ච ඛෙත්තං න මහප්ඵලං හොති න මහානිසංසං, තත්‍රාපි හි බහුම්පි වපිත්වා අප්පං ලභති. ඉමෙසං පන චතුන්නං දොසානං විගමා ඛෙත්තං පරිපුණ්ණං හොති. තාදිසඤ්ච ඛෙත්තං මහප්ඵලං හොති මහානිසංසං. එවමෙව ඛණ්ඩං ඡිද්දං සබලං කම්මාසන්ති චතුදොසසමන්නාගතං සීලං අපරිපූරං හොති. තාදිසඤ්ච සීලං න මහප්ඵලං හොති, න මහානිසංසං. ඉමෙසං පන චතුන්නං දොසානං විගමා සීලඛෙත්තං පරිපුණ්ණං හොති, තාදිසඤ්ච සීලං මහප්ඵලං හොති මහානිසංසං.

‘‘සීලසමඞ්ගිනො’’ති ඉමිනා පනත්ථෙන සීලෙන සමඞ්ගිභූතා සමොධානං ගතා සමන්නාගතා හුත්වා විහරථාති ඉදමෙව වුත්තං හොති. තත්ථ ද්වීහි කාරණෙහි සම්පන්නසීලතා හොති සීලවිපත්තියා ච ආදීනවදස්සනෙන සීලසම්පත්තියා ච ආනිසංසදස්සනෙන. තදුභයම්පි **විසුද්ධිමග්ගෙ** විත්ථාරිතං.

තත්ථ ''සම්පන්නසීලා''ති එත්තාවතා කිර භගවා චතුපාරිසුද්ධිසීලං උද්දිසිත්වා ''පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතා''ති ඉමිනා තත්ථ ජෙට්ඨකසීලං විත්ථාරෙත්වා දස්සෙසීති දීපවිහාරවාසී සුමනත්ථෙරො ආහ. අන්තෙවාසිකො පනස්ස **තෙපිටකචූළනාගත්ථෙරො** ආහ – උභයත්ථාපි පාතිමොක්ඛසංවරො භගවතා වුත්තො, පාතිමොක්ඛසංවරොයෙව හි සීලං. ඉතරානි පන තීණි සීලන්ති වුත්තට්ඨානං නාම අත්ථීති අනනුජානන්තො වත්වා ආහ – ''ඉන්ද්‍රියසංවරො නාම ඡද්වාරරක්ඛාමත්තකමෙව, ආජීවපාරිසුද්ධි ධම්මෙන සමෙන පච්චයුප්පත්තිමත්තකං, පච්චයනිස්සිතං පටිලද්ධපච්චයෙ ඉදමත්ථන්ති පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජනමත්තකං. නිප්පරියායෙන පාතිමොක්ඛසංවරොව සීලං. යස්ස සො භින්නො, අයං ඡින්නසීසො විය පුරිසො හත්ථපාදෙ සෙසානි රක්ඛිස්සතීති න වත්තබ්බො. යස්ස පන සො අරොගො, අයං අච්ඡින්නසීසො විය පුරිසො ජීවිතං සෙසානි පුන පාකතිකානි කත්වා රක්ඛිතුං සක්කොති. තස්මා 'සම්පන්නසීලා'ති ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරං උද්දිසිත්වා 'සම්පන්නපාතිමොක්ඛා'ති තස්සෙව වෙවචනං වත්වා තං විත්ථාරෙත්වා දස්සෙන්තො 'පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතා'තිආදිමාහා''ති.

තත්ථ **පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතාති** පාතිමොක්ඛසංවරෙන සමන්නාගතා. **ආචාරගොචරසම්පන්නාති** ආචාරෙන ච ගොචරෙන ච සම්පන්නා. **අණුමත්තෙසූති** අප්පමත්තකෙසු. **වජ්ජෙසූති** අකුසලධම්මෙසු. **භයදස්සාවීති** භයදස්සිනො. **සමාදායාති** සම්මා ආදියිත්වා. **සික්ඛථ සික්ඛාපදෙසූති** සික්ඛාපදෙසු තං තං සික්ඛාපදං සමාදියිත්වා සික්ඛථ. අපිච **සමාදාය සික්ඛථ සික්ඛාපදෙසූති** යංකිඤ්චි සික්ඛාකොට්ඨාසෙසු සික්ඛිතබ්බං කායිකං වාචසිකඤ්ච, තං සබ්බං සමාදාය සික්ඛථාති අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පන සබ්බානෙතානි පාතිමොක්ඛසංවරාදීනි පදානි **විසුද්ධිමග්ගෙ** වුත්තානි.

65. ආකඞ්ඛෙය්‍යා චෙති ඉදං කස්මා ආරද්ධං? සීලානිසංසදස්සනත්ථං. සචෙපි අචිරපබ්බජිතානං වා දුප්පඤ්ඤානං වා එවමස්ස ''භගවා සීලං පූරෙථාති වදති, කො නු ඛො සීලපූරණෙ ආනිසංසො, කො විසෙසො, කා වඩ්ඪී''ති? තෙසං සත්තරස ආනිසංසෙ දස්සෙතුං එවමාහ. අප්පෙව නාම එතං සබ්‍රහ්මචාරීනං පියමනාපතාදිආසවක්ඛයපරියොසානං ආනිසංසං සුත්වාපි සීලං පරිපූරෙය්‍යුන්ති. විසකණ්ටකවාණිජො විය. **විසකණ්ටකවාණිජො** නාම ගුළවාණිජො වුච්චති.

සො කිර ගුළඵාණිතඛණ්ඩසක්ඛරාදීනි සකටෙනාදාය පච්චන්තගාමං ගන්ත්වා ''විසකණ්ටකං ගණ්හථ, විසකණ්ටකං ගණ්හථා''ති උග්ඝොසෙසි. තං සුත්වා ගාමිකා ''විසං නාම කක්ඛළං, යො නං ඛාදති, සො මරති, කණ්ටකම්පි විජ්ඣිත්වා මාරෙති, උභොපෙතෙ කක්ඛළා, කො එත්ථ ආනිසංසො''ති ගෙහද්වාරානි ථකෙසුං, දාරකෙ ච පලාපෙසුං. තං දිස්වා වාණිජො ''අවොහාරකුසලා ඉමෙ ගාමිකා, හන්ද නෙ උපායෙන ගණ්හාපෙමී''ති ''අතිමධුරං ගණ්හථ, අතිසාදුං ගණ්හථ, ගුළං ඵාණිතං සක්ඛරං සමග්ඝං ලබ්භති, කූටමාසකකූටකහාපණාදීහිපි ලබ්භතී''ති උග්ඝොසෙසි. තං සුත්වා ගාමිකා හට්ඨතුට්ඨා ආගන්ත්වා බහුම්පි මූලං දත්වා ගහෙසුං. තත්ථ වාණිජස්ස ''විසකණ්ටකං ගණ්හථා''ති උග්ඝොසනං විය භගවතො ''සම්පන්නසීලා, භික්ඛවෙ, විහරථ…පෙ…. සමාදාය සික්ඛථ සික්ඛාපදෙසූ''ති වචනං. ''උභොපෙතෙ කක්ඛළා, කො එත්ථ ආනිසංසො''ති ගාමිකානං චින්තනං විය භගවා ''සම්පන්නසීලා විහරථා''ති ආහ, ''සීලඤ්ච නාමෙතං කක්ඛළං ඵරුසං ඛිඩ්ඩාදිපච්චනීකං, කො නු ඛො සම්පන්නසීලානං ආනිසංසො''ති භික්ඛූනං චින්තනං. අථ තස්ස වාණිජස්ස ''අතිමධුරං ගණ්හථා''තිආදිවචනං විය භගවතො පියමනාපතාදිආසවක්ඛයපරියොසානං සත්තරසආනිසංසප්පකාසනත්ථං ''ආකඞ්ඛෙය්‍යා චෙ''තිආදිවචනං වෙදිතබ්බං.

තත්ථ **ආකඞ්ඛෙය්‍යා චෙති** යදි ආකඞ්ඛෙය්‍ය යදි ඉච්ඡෙය්‍ය. **පියො ච අස්සන්ති** පියචක්ඛූහි සම්පස්සිතබ්බො, සිනෙහුප්පත්තියා පදට්ඨානභූතො භවෙය්‍යන්ති වුත්තං හොති. **මනාපොති** තෙසං මනවඩ්ඪනකො, තෙසං වා මනෙන පත්තබ්බො, මෙත්තචිත්තෙන ඵරිතබ්බොති වුත්තං හොති. **ගරූති** තෙසං ගරුට්ඨානියො පාසාණච්ඡත්තසදිසො. **භාවනීයොති** ''අද්ධා අයමායස්මා ජානං ජානාති පස්සං පස්සතී''ති එවං සම්භාවනීයො. **සීලෙස්වෙවස්ස පරිපූරකාරීති** චතුපාරිසුද්ධිසීලෙසුයෙව පරිපූරකාරී අස්ස, අනූනෙන පරිපූරිතාකාරෙන සමන්නාගතො භවෙය්‍යාති වුත්තං හොති. **අජ්ඣත්තං චෙතොසමථමනුයුත්තොති** අත්තනො චිත්තසමථෙ යුත්තො, එත්ථ හි අජ්ඣත්තන්ති වා අත්තනොති වා එතං එකත්ථං, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං. භූමත්ථෙ පනෙතං සමථන්ති උපයොගවචනං. අනූති ඉමිනා උපසග්ගෙන යොගෙ සිද්ධං. **අනිරාකතජ්ඣානොති** බහි අනීහටජ්ඣානො, අවිනාසිතජ්ඣානො වා, නීහරණවිනාසත්ථඤ්හි ඉදං නිරාකරණං නාම. ථම්භං නිරංකත්වා නිවාතවුත්තීතිආදීසු චස්ස පයොගො දට්ඨබ්බො.

විපස්සනාය සමන්නාගතොති සත්තවිධාය අනුපස්සනාය යුත්තො, සත්තවිධා **අනුපස්සනා** නාම අනිච්චානුපස්සනා දුක්ඛානුපස්සනා අනත්තානුපස්සනා නිබ්බිදානුපස්සනා විරාගානුපස්සනා නිරොධානුපස්සනා පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාති. තා **විසුද්ධිමග්ගෙ** විත්ථාරිතා. **බ්‍රූහෙතා සුඤ්ඤාගාරානන්ති** වඩ්ඪෙතා සුඤ්ඤාගාරානං, එත්ථ ච සමථවිපස්සනාවසෙන කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා රත්තින්දිවං සුඤ්ඤාගාරං පවිසිත්වා නිසීදමානො භික්ඛු ''බ්‍රූහෙතා සුඤ්ඤාගාරාන''න්ති වෙදිතබ්බො. එකභූමකාදිපාසාදෙ කුරුමානොපි පන නෙව සුඤ්ඤාගාරානං බ්‍රූහෙතාති දට්ඨබ්බොති.

එත්තාවතා ච යථා තණ්හාවිචරිතදෙසනා පඨමං තණ්හාවසෙන ආරද්ධාපි තණ්හාපදට්ඨානත්තා මානදිට්ඨීනං මානදිට්ඨියො ඔසරිත්වා කමෙන පපඤ්චත්තයදෙසනා ජාතා, එවමයං දෙසනා පඨමං අධිසීලසික්ඛාවසෙන ආරද්ධාපි සීලපදට්ඨානත්තා සමථවිපස්සනානං සමථවිපස්සනායො ඔසරිත්වා කමෙන සික්ඛත්තයදෙසනා ජාතාති වෙදිතබ්බා.

එත්ථ හි ‘‘සීලෙස්වෙවස්ස පරිපූරකාරී’’ති එත්තාවතා අධිසීලසික්ඛා වුත්තා. ‘‘අජ්ඣත්තං චෙතොසමථමනුයුත්තො අනිරාකතජ්ඣානො’’ති එත්තාවතා අධිචිත්තසික්ඛා, ‘‘විපස්සනාය සමන්නාගතො’’ති එත්තාවතා අධිපඤ්ඤාසික්ඛා, ‘‘බ්‍රූහෙතා සුඤ්ඤාගාරාන’’න්ති ඉමිනා පන සමථවසෙන සුඤ්ඤාගාරවඩ්ඪනෙ අධිචිත්තසික්ඛා, විපස්සනාවසෙන අධිපඤ්ඤාසික්ඛාති එවං ද්වෙපි සික්ඛා සඞ්ගහෙත්වා වුත්තා. එත්ථ ච ‘‘අජ්ඣත්තං චෙතොසමථමනුයුත්තො අනිරාකතජ්ඣානො’’ති ඉමෙහි පදෙහි සීලානුරක්ඛිකා එව චිත්තෙකග්ගතා කථිතා. ‘‘විපස්සනායා’’ති ඉමිනා පදෙන සීලානුරක්ඛිකො සඞ්ඛාරපරිග්ගහො.

කථං චිත්තෙකග්ගතා සීලමනුරක්ඛති? යස්ස හි චිත්තෙකග්ගතා නත්ථි, සො බ්‍යාධිම්හි උප්පන්නෙ විහඤ්ඤති, සො බ්‍යාධිවිහතො වික්ඛිත්තචිත්තො සීලං විනාසෙත්වාපි බ්‍යාධිවූපසමං කත්තා හොති. යස්ස පන චිත්තෙකග්ගතා අත්ථි, සො තං බ්‍යාධිදුක්ඛං වික්ඛම්භෙත්වා සමාපත්තිං සමාපජ්ජති, සමාපන්නක්ඛණෙ දුක්ඛං දූරාපකතං හොති, බලවතරසුඛමුප්පජ්ජති. එවං චිත්තෙකග්ගතා සීලං අනුරක්ඛති.

කථං සඞ්ඛාරපරිග්ගහො සීලමනුරක්ඛති? යස්ස හි සඞ්ඛාරපරිග්ගහො නත්ථි, තස්ස ‘‘මම රූපං මම විඤ්ඤාණ’’න්ති අත්තභාවෙ බලවමමත්තං හොති, සො තථාරූපෙසු දුබ්භික්ඛබ්‍යාධිභයාදීසු සම්පත්තෙසු සීලං විනාසෙත්වාපි අත්තභාවං පොසෙතා හොති. යස්ස පන සඞ්ඛාරපරිග්ගහො අත්ථි, තස්ස අත්තභාවෙ බලවමමත්තං වා සිනෙහො වා න හොති, සො තථාරූපෙසු දුබ්භික්ඛබ්‍යාධිභයාදීසු සම්පත්තෙසු සචෙපිස්ස අන්තානි බහි නික්ඛමන්ති, සචෙපි උස්සුස්සති විසුස්සති, ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකො වා හොති සතධාපි සහස්සධාපි, නෙව සීලං විනාසෙත්වා අත්තභාවං පොසෙතා හොති. එවං සඞ්ඛාරපරිග්ගහො සීලමනුරක්ඛති. ‘‘බ්‍රූහෙතා සුඤ්ඤාගාරාන’’න්ති ඉමිනා පන තස්සෙව උභයස්ස බ්‍රූහනා වඩ්ඪනා සාතච්චකිරියා දස්සිතා.

එවං භගවා යස්මා ‘‘සබ්‍රහ්මචාරීනං පියො චස්සං මනාපො ච ගරු ච භාවනීයො චා’’ති ඉමෙ චත්තාරො ධම්මෙ ආකඞ්ඛන්තෙන නත්ථඤ්ඤං කිඤ්චි කාතබ්බං, අඤ්ඤදත්ථු සීලාදිගුණසමන්නාගතෙන භවිතබ්බං, ඉදිසො හි සබ්‍රහ්මචාරීනං පියො හොති මනාපො ගරු භාවනීයො. වුත්තම්පි හෙතං –

> ‘‘සීලදස්සනසම්පන්නං , ධම්මට්ඨං සච්චවාදිනං;
> අත්තනො කම්ම කුබ්බානං, තං ජනො කුරුතෙ පිය’’න්ති. (ධ. ප. 217);

තස්මා ‘‘ආකඞ්ඛෙය්‍ය චෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සබ්‍රහ්මචාරීනං පියො චස්සං මනාපො ච ගරු ච භාවනීයො චාති සීලෙස්වෙවස්ස පරිපූරකාරී…පෙ…. සුඤ්ඤාගාරාන’’න්ති වත්වා ඉදානි යස්මා පච්චයලාභාදිං පත්ථයන්තෙනාපි ඉදමෙව කරණීයං, න අඤ්ඤං කිඤ්චි, තස්මා ‘‘ආකඞ්ඛෙය්‍ය චෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ලාභී අස්ස’’න්තිආදිමාහ. න චෙත්ථ භගවා ලාභනිමිත්තං සීලාදිපරිපූරණං කථෙතීති වෙදිතබ්බො. භගවා හි සාසෙසනං ජින්නකථො න වාචං පයුත්තං භණෙති, එවං සාවකෙ ඔවදති, සො කථං ලාභනිමිත්තං සීලාදිපරිපූරණං කථෙස්සති, පුග්ගලජ්ඣාසයවසෙන පනෙතං වුත්තං. යෙසඤ්හි එවං අජ්ඣාසයො භවෙය්‍ය ‘‘සචෙ මයං චතූහි පච්චයෙහි න කිලමෙය්‍යාම, සීලාදිං පූරෙතුං සක්කුණෙය්‍යාමා’’ති, තෙසං අජ්ඣාසයවසෙන භගවා එවමාහ. අපිච රසානිසංසො එස සීලස්ස, යදිදං චත්තාරො පච්චයා නාම. තථා හි පණ්ඩිතමනුස්සා කොට්ඨාදීසු ඨපිතං නීහරිත්වා පුත්තාදීනම්පි අදත්වා අත්තනාපි අපරිභුඤ්ජිත්වා සීලවන්තානං දෙන්තීති සීලස්ස සරසානිසංසදස්සනත්ථං පෙතං වුත්තං.

තතියවාරෙ **යෙසාහන්ති** යෙසං අහං. **තෙසං තෙ කාරාති** තෙසං දෙවානං වා මනුස්සානං වා තෙ මයි කතා පච්චයදානකාරා. දෙවාපි හි සීලාදිගුණයුත්තානං පච්චයෙ දෙන්ති, න කෙවලං මනුස්සායෙව, සක්කො විය ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස. **මහප්ඵලා මහානිසංසාති** උභයමෙතං අත්ථතො එකං, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං. මහන්තං වා ලොකියසුඛං ඵලන්තීති **මහප්ඵලා** . මහතො ලොකුත්තරසුඛස්ස ච පච්චයා හොන්තීති **මහානිසංසා. සීලාදිගුණයුත්තස්ස** හි කටච්ඡුභික්ඛාපි පඤ්චරතනමත්තාය භූමියා පණ්ණසාලාපි කත්වා දින්නා අනෙකානි කප්පසහස්සානි දුග්ගතිවිනිපාතතො රක්ඛති, පරියොසානෙ ච අමතාය පරිනිබ්බානධාතුයාපච්චයො හොති. ‘‘ඛීරොදනං අහමදාසි’’න්තිආදීනි (වි. ව. 413) චෙත්ථ වත්ථූනි, සකලමෙව වා **පෙතවත්ථු විමානවත්ථු** ච සාධකං. තස්මා පච්චයදායකෙහි අත්තනි කතානං කාරානං මහප්ඵලතං ඉච්ඡන්තෙනාපි සීලාදිගුණයුත්තෙනෙව භවිතබ්බන්ති දස්සෙති.

චතුත්ථවාරෙ **ඤාතීති** සස්සුසසුරපක්ඛිකා. **සාලොහිතාති** එකලොහිතසම්බද්ධා පිතිපිතාමහාදයො . **පෙතාති** පෙච්චභාවං ගතා. **කාලඞ්කතාති** මතා. **තෙසං තන්ති** තෙසං තං මයි පසන්නචිත්තතං වා පසන්නෙන චිත්තෙන අනුස්සරණං වා. යස්ස හි භික්ඛුනො කාලඞ්කතො පිතා වා මාතා වා ‘‘අම්හාකං ඤාතකො ථෙරො සීලවා කල්‍යාණධම්මො’’ති පසන්නචිත්තො හුත්වා තං භික්ඛුං අනුස්සරති, තස්ස සො චිත්තප්පසාදොපි තං අනුස්සරණමත්තම්පි මහප්ඵලං මහානිසංසමෙව හොති, අනෙකානි කප්පසතසහස්සානි දුග්ගතිතො වාරෙතුං අන්තෙ ච අමතං පාපෙතුං සමත්ථමෙව හොති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා ‘‘යෙ තෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ සීලසම්පන්නා සමාධිසම්පන්නා පඤ්ඤා, විමුත්ති, විමුත්තිඤාණදස්සනසම්පන්නා, දස්සනංපාහං, භික්ඛවෙ, තෙසං භික්ඛූනං බහුකාරං වදාමි. සවනං, අනුස්සතිං, අනුපබ්බජ්ජං, උපසඞ්කමනං, පයිරුපාසනංපාහං, භික්ඛවෙ, තෙසං භික්ඛූනං බහුකාරං වදාමී’’ති (ඉතිවු. 104). තස්මා ඤාතිසාලොහිතානං අත්තනි චිත්තප්පසාදස්ස අනුස්සතියා ච මහප්ඵලතං ඉච්ඡන්තෙනාපි සීලාදිගුණයුත්තෙනෙව, භවිතබ්බන්ති දස්සෙති.

66. පඤ්චමවාරෙ **අරතිරතිසහො අස්සන්ති** අරතියා රතියා ච සහො අභිභවිතා අජ්ඣොත්ථරිතා භවෙය්‍යං. එත්ථ ච **අරතීති** අධිකුසලෙසු ධම්මෙසු පන්තසෙනාසනෙසු ච උක්කණ්ඨා. **රතීති** පඤ්චකාමගුණරති. **න ච මං අරති සහෙය්‍යාති** මඤ්ච අරති න අභිභවෙය්‍ය න මද්දෙය්‍ය න අජ්ඣොත්ථරෙය්‍ය. **උප්පන්නන්ති** ජාතං නිබ්බත්තං. සීලාදිගුණයුත්තො හි අරතිඤ්ච රතිඤ්ච සහති අජ්ඣොත්ථරති මද්දිත්වා තිට්ඨති. තස්මා ඊදිසං අත්තානං ඉච්ඡන්තෙනාපි සීලාදිගුණයුත්තෙනෙව භවිතබ්බන්ති දස්සෙති.

ඡට්ඨවාරෙ **භයං** චිත්තුත්‍රාසොපි ආරම්මණම්පි. **භෙරවං** ආරම්මණමෙව. සෙසං පඤ්චමවාරෙ වුත්තනයමෙව. සීලාදිගුණයුත්තො හි භයභෙරවං සහති අජ්ඣොත්ථරති මද්දිත්වා තිට්ඨති අරියකොටියවාසීමහාදත්තත්ථෙරො විය.

ථෙරො කිර මග්ගං පටිපන්නො අඤ්ඤතරං පාසාදිකං අරඤ්ඤං දිස්වා ''ඉධෙවජ්ජ සමණධම්මං කත්වා ගමිස්සාමී''ති මග්ගා ඔක්කම්ම අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤපෙත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසීදි. රුක්ඛදෙවතාය දාරකා ථෙරස්ස සීලතෙජෙන සකභාවෙන සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තා විස්සරමකංසු. දෙවතාපි රුක්ඛං චාලෙසි. ථෙරො අචලොව නිසීදි. සා දෙවතා ධූමායි, පජ්ජලි, නෙව සක්ඛි ථෙරං චාලෙතුං, තතො උපාසකවණ්ණෙනාගන්ත්වා වන්දිත්වා අට්ඨාසි. ''කො එසො''ති වුත්තා ''අහං, භන්තෙ, එතස්මිං රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා''ති අවොච. ත්වං එතෙ විකාරෙ අකාසීති. ආම භන්තෙති. කස්මාති ච වුත්තා ආහ – ''තුම්හාකං, භන්තෙ , සීලතෙජෙන දාරකා සකභාවෙන සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තා විස්සරමකංසු, සාහං තුම්හෙ පලාපෙතුං එවමකාසි''න්ති. ථෙරො ආහ – ''අථ කස්මා ඉධ, භන්තෙ, මා වසථ, මය්හං අඵාසූති පටිකච්චෙව නාවචාසි. ඉදානි පන මා කිඤ්චි අවච, අරියකොටියමහාදත්තො අමනුස්සභයෙන ගතොති වචනතො ලජ්ජාමි, තෙනාහං ඉධෙව වසිස්සං, ත්වං පන අජ්ජෙකදිවසං යත්ථ කත්ථචි වසාහී''ති. එවං සීලාදිගුණයුත්තො භයභෙරවසහො හොති. තස්මා ඊදිසමත්තානං ඉච්ඡන්තෙනාපි සීලාදිගුණයුත්තෙනෙව භවිතබ්බන්ති දස්සෙති.

සත්තමවාරෙ **ආභිචෙතසිකානන්ති අභිචෙතොති** අභික්කන්තං විසුද්ධචිත්තං වුච්චති, අධිචිත්තං වා, අභිචෙතසි ජාතානි ආභිචෙතසිකානි, අභිචෙතො සන්නිස්සිතානීති වා ආභිචෙතසිකානි. **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානන්ති** දිට්ඨධම්මෙ සුඛවිහාරානං. **දිට්ඨධම්මොති** පච්චක්ඛො අත්තභාවො වුච්චති, තත්ථ සුඛවිහාරභූතානන්ති අත්ථො, රූපාවචරජ්ඣානානමෙතං අධිවචනං. තානි හි අප්පෙත්වා නිසින්නා ඣායිනො ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ අසංකිලිට්ඨං නෙක්ඛම්මසුඛං වින්දන්ති, තස්මා ''දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානී''ති වුච්චන්ති. **නිකාමලාභීති** නිකාමෙන ලාභී අත්තනො ඉච්ඡාවසෙන ලාභී, ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සමාපජ්ජිතුං සමත්ථොති වුත්තං හොති. **අකිච්ඡලාභීති** සුඛෙනෙව පච්චනීකධම්මෙ වික්ඛම්භෙත්වා සමාපජ්ජිතුං සමත්ථොති වුත්තං හොති. **අකසිරලාභීති** අකසිරානං විපුලානං ලාභී, යථාපරිච්ඡෙදෙයෙව වුට්ඨාතුං සමත්ථොති වුත්තං හොති. එකච්චො හි ලාභීයෙව හොති, න පන සක්කොති ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සමාපජ්ජිතුං. එකච්චො සක්කොති තථා සමාපජ්ජිතුං, පාරිබන්ධිකෙ පන කිච්ඡෙන වික්ඛම්භෙති. එකච්චො තථා සමාපජ්ජති, පාරිබන්ධිකෙ ච අකිච්ඡෙනෙව වික්ඛම්භෙති, න සක්කොති නාළිකායන්තං විය යථාපරිච්ඡෙදෙයෙව ච වුට්ඨාතුං. යො පන ඉමං තිවිධම්පි සම්පදං ඉච්ඡති, සොපි සීලෙස්වෙවස්ස පරිපූරකාරීති.

එවං අභිඤ්ඤාපාදකෙ ඣානෙ වුත්තෙ කිඤ්චාපි අභිඤ්ඤානං වාරො ආගතො, අථ ඛො නං භගවා අග්ගහෙත්වාව යස්මා න කෙවලං අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානානි ච අභිඤ්ඤායොයෙව ච සීලානං ආනිසංසො, අපිච ඛො චත්තාරි ආරුප්පජ්ඣානානිපි තයො ච හෙට්ඨිමා අරියමග්ගා, තස්මා තං සබ්බං පරියාදියිත්වා දස්සෙතුං **ආකඞ්ඛෙය්‍ය චෙ…පෙ…. යෙ තෙ සන්තාති** එවමාදිමාහ.

තත්ථ **සන්තාති** අඞ්ගසන්තතාය චෙව ආරම්මණසන්තතාය ච. **විමොක්ඛාති** පච්චනීකධම්මෙහි විමුත්තත්තා ආරම්මණෙ ච අධිමුත්තත්තා. **අතික්කම්ම රූපෙති** රූපාවචරජ්ඣානෙ අතික්කමිත්වා, යෙ තෙ විමොක්ඛා අතික්කම්ම රූපෙ සන්තාති පදසම්බන්ධො, ඉතරථා හි අතික්කම්ම රූපෙ කිං කරොතීති න පඤ්ඤායෙය්‍යුං. **ආරුප්පාති** ආරම්මණතො ච විපාකතො ච රූපවිරහිතා. **කායෙන ඵුසිත්වාති** නාමකායෙන ඵුසිත්වා පාපුණිත්වා, අධිගන්ත්වාති වුත්තං හොති. සෙසං වුත්තානමෙව. ඉදං වුත්තං හොති ''යොපි භික්ඛු ඉමෙ විමොක්ඛෙ ඵුසිත්වා විහරිතුකාමො, සොපි සීලෙස්වෙවස්ස පරිපූරකාරී''ති.

67. නවමවාරෙ **තිණ්ණං සංයොජනානන්ති** සක්කායදිට්ඨිවිචිකිච්ඡාසීලබ්බතපරාමාසසඞ්ඛාතානං තිණ්ණං බන්ධනානං. තානි හි සංයොජෙන්ති බන්ධගතිභවාදීහි බන්ධගතිභවාදයො, කම්මං වා ඵලෙන, තස්මා **සංයොජනානීති** වුච්චන්ති, බන්ධනානීති අත්ථො. **පරික්ඛයාති** පරික්ඛයෙන. **සොතාපන්නොති** සොතං ආපන්නො. සොතොති ච මග්ගස්සෙතං අධිවචනං. **සොතාපන්නොති** තංසමඞ්ගිපුග්ගලස්ස. යථාහ ''සොතො සොතොති හිදං, සාරිපුත්ත, වුච්චති. කතමො නු ඛො, සාරිපුත්ත, සොතොති? අයමෙව හි, භන්තෙ, අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො. සෙය්‍යථීදං, සම්මාදිට්ඨි…පෙ…. සම්මාසමාධීති. සොතාපන්නො සොතාපන්නොති හිදං, සාරිපුත්ත, වුච්චති. කතමො නු ඛො, සාරිපුත්ත, සොතාපන්නොති? යො හි, භන්තෙ, ඉමිනා අට්ඨඞ්ගිකෙන මග්ගෙන සමන්නාගතො, අයං වුච්චති සොතාපන්නො, යොයං ආයස්මා එවංනාමො එවංගොත්තො''ති. ඉධ පන මග්ගෙන ඵලස්ස නාමං දින්නං, තස්මා ඵලට්ඨො ''සොතාපන්නො''ති වෙදිතබ්බො. **අවිනිපාතධම්මොති** විනිපාතෙතීති විනිපාතො, නාස්ස විනිපාතො ධම්මොති අවිනිපාතධම්මො, න අත්තානං අපායෙ විනිපාතසභාවොති වුත්තං හොති. කස්මා? යෙ ධම්මා අපායගමනියා,

තෙසං පහීනත්තා. සම්බොධි පරං අයනං ගති අස්සාති **සම්බොධිපරායණො,** උපරිමග්ගත්තයං අවස්සං සම්පාපකොති අත්ථො. කස්මා? පටිලද්ධපඨමමග්ගත්තා. **සීලෙස්වේවාති** ඊදිසො හොතුකාමොපි සීලෙස්වෙවස්ස පරිපූරණකාරීති.

දසමවාරෙ පඨමමග්ගෙන පරික්ඛීණානිපි තීණි සංයොජනානි සකදාගාමිමග්ගස්ස වණ්ණභණනත්ථං වුත්තානි. **රාගදොසමොහානං තනුත්තාති** එතෙසං තනුභාවෙන, තනුත්තකරණෙනාති වුත්තං හොති. තත්ථ ද්වීහි කාරණෙහි තනුත්තං වෙදිතබ්බං අධිච්චුප්පත්තියා ච පරියුට්ඨානමන්දතාය ච. සකදාගාමිස්ස හි වට්ටානුසාරිමහාජනස්සෙව කිලෙසා අභිණ්හං න උප්පජ්ජන්ති, කදාචි කරහචි උප්පජ්ජන්ති විරළාකාරා හුත්වා, විරළවාපිතෙ ඛෙත්තෙ අඞ්කුරා විය. උප්පජ්ජමානාපි ච වට්ටානුසාරිමහාජනස්සෙව මද්දන්තා ඵරන්තා ඡාදෙන්තා අන්ධකාරං කරොන්තා න උප්පජ්ජන්ති, මන්දමන්දා උප්පජ්ජන්ති තනුකාකාරා හුත්වා, අබ්භපටලමිව මක්ඛිකාපත්තමිව ච.

තත්ථ කෙචි ථෙරා භණන්ති ''සකදාගාමිස්ස කිලෙසා කිඤ්චාපි චිරෙන උප්පජ්ජන්ති, බහලාව උප්පජ්ජන්ති, තථා හිස්ස පුත්තා ච ධීතරො ච දිස්සන්තී''ති, එතං පන අප්පමාණං. පුත්තධීතරො හි අඞ්ගපච්චඞ්ගපරාමසනමත්තෙනපි හොන්තීති. ද්වීහියෙව කාරණෙහිස්ස කිලෙසානං තනුත්තං වෙදිතබ්බං අධිච්චුප්පත්තියා ච පරියුට්ඨානමන්දතාය චාති.

සකදාගාමීති සකිං ආගමනධම්මො. **සකිදෙව ඉමං ලොකං ආගන්ත්වාති** එකවාරංයෙව ඉමං මනුස්සලොකං පටිසන්ධිවසෙන ආගන්ත්වා. යොපි හි ඉධ සකදාගාමිමග්ගං භාවෙත්වා ඉධෙව පරිනිබ්බාති, සොපි ඉධ න ගහිතො. යොපි ඉධ මග්ගං භාවෙත්වා දෙවෙසු උපපජ්ජිත්වා තත්ථෙව පරිනිබ්බාති. යොපි දෙවලොකෙ මග්ගං භාවෙත්වා තත්ථෙව පරිනිබ්බාති. යොපි දෙවලොකෙ මග්ගං භාවෙත්වා ඉධෙව මනුස්සලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා පරිනිබ්බාති. යො පන ඉධ මග්ගං භාවෙත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තො, තත්ථ යාවතායුකං ඨත්වා පුන ඉධෙව උපපජ්ජිත්වා පරිනිබ්බාති, අයමිධ ගහිතොති වෙදිතබ්බො. **දුක්ඛස්සන්තං කරෙය්‍යාන්ති** වට්ටදුක්ඛස්ස පරිච්ඡෙදං කරෙය්‍යං. **සීලෙස්වේවාති** ඊදිසො හොතුකාමොපි සීලෙස්වෙවස්ස පරිපූරකාරීති.

එකාදසමවාරෙ **පඤ්චන්නන්ති** ගණනපරිච්ඡෙදො. **ඔරම්භාගියානන්ති** ඔරං වුච්චති හෙට්ඨා, හෙට්ඨාභාගියානන්ති අත්ථො, කාමාවචරලොකෙ උප්පත්තිපච්චයානන්ති අධිප්පායො. **සංයොජනානන්ති** බන්ධනානං, තානි කාමරාගබ්‍යාපාදසංයොජනෙහි සද්ධිං පුබ්බෙ වුත්තසංයොජනානෙව වෙදිතබ්බානි. යස්ස හි එතානි අප්පහීනානි, සො කිඤ්චාපි භවග්ගෙ උප්පන්නො හොති, අථ ඛො ආයුපරික්ඛයා කාමාවචරෙ නිබ්බත්තතියෙව, ගිලිතබලිසමච්ඡූපමො ස්වායං පුග්ගලො දීඝසුත්තකෙන පාදෙ බද්ධවිහඞ්ගූපමො චාති වෙදිතබ්බො. පුබ්බෙ වුත්තානම්පි චෙත්ථ වචනං වණ්ණභණනත්ථමෙවාති වෙදිතබ්බං. **ඔපපාතිකොති** සෙසයොනිපටික්ඛෙපවචනමෙතං. **තත්ථපරිනිබ්බායීති** තත්ථෙව බ්‍රහ්මලොකෙ පරිනිබ්බායී. **අනාවත්තිධම්මො තස්මා ලොකාති** තතො බ්‍රහ්මලොකා පටිසන්ධිවසෙන පුන අනාවත්තිසභාවො. **සීලෙස්වේවාති** ඊදිසො හොතුකාමොපි සීලෙස්වෙවස්ස පරිපූරකාරීති.

68. එවං අනාගාමිමග්ගෙ වුත්තෙ කිඤ්චාපි චතුත්ථමග්ගස්ස වාරො ආගතො, අථ ඛො නං භගවා අග්ගහෙත්වාව යස්මා න කෙවලා ආසවක්ඛයාභිඤ්ඤා එව සීලානං ආනිසංසො, අපිච ඛො ලොකියපඤ්චාභිඤ්ඤායොපි, තස්මා තාපි දස්සෙතුං, යස්මා ච ආසවක්ඛයෙ කථිතෙ දෙසනා නිට්ඨිතා හොති, එවඤ්ච සති ඉමෙසං ගුණානං අකථිතත්තා අයං කථා මුණ්ඩාභිඤ්ඤාකථා නාම භවෙය්‍ය, තස්මා ච අභිඤ්ඤාපාරිපූරිං කත්වා දස්සෙතුම්පි, යස්මා ච අනාගාමිමග්ගෙ ඨිතස්ස සුඛෙන ඉද්ධිවිකුප්පනා ඉජ්ඣති, සමාධිපරිබන්ධානං කාමරාගබ්‍යාපාදානං සමූහතත්තා, අනාගාමී හි සීලෙසු ච සමාධිම්හි ච පරිපූරකාරී, තස්මා යුත්තට්ඨානෙයෙව ලොකියාභිඤ්ඤායො දස්සෙතුම්පි ''ආකඞ්ඛෙය්‍ය චෙ…පෙ…. අනෙකවිහිත''න්ති එවමාදිමාහාති අයමනුසන්ධි.

තත්ථ ''අනෙකවිහිතං ඉද්ධිවිධ''න්තිආදිනා නයෙන ආගතානං පඤ්චන්නම්පි ලොකියාභිඤ්ඤානං පාළිවණ්ණනා සද්ධිං භාවනානයෙන **විසුද්ධිමග්ගෙ** වුත්තා.

69. ඡට්ඨාභිඤ්ඤාය **ආසවානං ඛයාති** අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසානං ඛයා. **අනාසවන්ති** ආසවවිරහිතං. **චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තින්ති** එත්ථ චෙතොවචනෙන අරහත්තඵලසම්පයුත්තොව සමාධි, පඤ්ඤාවචනෙන තංසම්පයුත්තා පඤ්ඤාව වුත්තා. තත්ථ ච සමාධි රාගතො විමුත්තත්තා **චෙතොවිමුත්ති,** පඤ්ඤා අවිජ්ජාය විමුත්තත්තා **පඤ්ඤාවිමුත්තීති** වෙදිතබ්බා. වුත්තඤ්චෙතං භගවතා ''යො හිස්ස, භික්ඛවෙ, සමාධි, තදස්ස සමාධින්ද්‍රියං. යා හිස්ස, භික්ඛවෙ, පඤ්ඤා, තදස්ස පඤ්ඤින්ද්‍රියං. ඉති ඛො, භික්ඛවෙ , රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති, අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤාවිමුත්ති''ති, අපිචෙත්ථ සමථඵලං **චෙතොවිමුත්ති,** විපස්සනාඵලං **පඤ්ඤාවිමුත්තීති** වෙදිතබ්බා.

දිට්ඨෙව ධම්මෙති ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. **සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වාති** අත්තනායෙව පඤ්ඤාය පච්චක්ඛං කත්වා, අපරපච්චයෙන ඤත්වාති අත්ථො. **උපසම්පජ්ජ විහරෙය්‍යාන්ති** පාපුණිත්වා සම්පාදෙත්වා විහරෙය්‍යං. **සීලෙස්වේවාති** එවං සබ්බාසවෙ නිද්ධුනිත්වා චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං අධිගන්තුකාමොපි සීලෙස්වෙවස්ස පරිපූරකාරීති.

එවං භගවා සීලානිසංසකථං යාව අරහත්තා කථෙත්වා ඉදානි සබ්බම්පි තං සීලානිසංසං සම්පිණ්ඩෙත්වා දස්සෙන්තො නිගමනං ආහ ''සම්පන්නසීලා, භික්ඛවෙ…පෙ…. ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්ත''න්ති. තස්සායං

සඞ්ඛෙපත්ථො, ‘‘සම්පන්නසීලා, භික්ඛවෙ, විහරථ…පෙ…. සමාදාය සික්ඛථ සික්ඛාපදෙසූ’’ති ඉති යං තං මයා පුබ්බෙ එවං වුත්තං, ඉදං සබ්බම්පි සම්පන්නසීලො භික්ඛු සබ්‍රහ්මචාරීනං පියො හොති මනාපො, ගරු භාවනීයො පච්චයානං ලාභී, පච්චයදායකානං මහප්ඵලකරො, පුබ්බඤාතීනං අනුස්සරණචෙතනාය ඵලමහත්තකරො, අරතිරතිසහො, භයභෙරවසහො, රූපාවචරජ්ඣානානං අරූපාවචරජ්ඣානානඤ්ච ලාභී, හෙට්ඨිමානි තීණි සාමඤ්ඤඵලානි පඤ්ච ලොකියාභිඤ්ඤා ආසවක්ඛයඤාණන්ති ච ඉමෙ ච ගුණෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා හොති, එතං පටිච්ච ඉදං සන්ධාය වුත්තන්ති. ඉදමවොච භගවා, අත්තමනා තෙ භික්ඛූ භගවතො භාසිතං අභිනන්දුන්ති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

ආකඞ්ඛෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. වත්ථසුත්තවණ්ණනා

70. **එවං මෙ සුතන්ති** වත්ථසුත්තං. තත්ථ **සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, වත්ථන්ති** උපමාවචනමෙවෙතං. උපමං කරොන්තො ච භගවා කත්ථචි පඨමංයෙව උපමං දස්සෙත්වා පච්ඡා අත්ථං දස්සෙති, කත්ථචි පඨමමත්ථං දස්සෙත්වා පච්ඡා උපමං, කත්ථචි උපමාය අත්ථං පරිවාරෙත්වා දස්සෙති, කත්ථචි අත්ථෙන උපමං.

තථා හෙස – ‘‘සෙය්‍යථාපිස්සු, භික්ඛවෙ, ද්වෙ අගාරා සද්වාරා, තත්ථ චක්ඛුමා පුරිසො මජ්ඣෙ ඨිතො පස්සෙය්‍යා’’ති (ම. නි. 3.261) සකලම්පි දෙවදූතසුත්තං උපමං පඨමං දස්සෙත්වා පච්ඡා අත්ථං දස්සෙන්තො ආහ. ‘‘තිරොකුට්ටං තිරොපාකාරං තිරොපබ්බතං අසජ්ජමානො ගච්ඡති, සෙය්‍යථාපි ආකාසෙ’’තිආදිනා (දී. නි. 1.238; පටි. ම. 1.102) පන නයෙන සකලම්පි ඉද්ධිවිධමත්ථං පඨමං දස්සෙත්වා පච්ඡා උපමං දස්සෙන්තො ආහ. ‘‘සෙය්‍යථාපි බ්‍රාහ්මණපුරිසො සාරත්ථිකො සාරගවෙසී’’තිආදිනාච (ම. නි. 1.318) නයෙන සකලම්පි චූළසාරොපමසුත්තං උපමාය අත්ථං පරිවාරෙත්වා දස්සෙන්තො ආහ. ‘‘ඉධ පන, භික්ඛවෙ, එකච්චෙ කුලපුත්තා ධම්මං පරියාපුණන්ති සුත්තං…පෙ.… සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, පුරිසො අලගද්දත්ථිකො’’තිආදිනා (ම. නි. 1.238) නයෙන සකලම්පි අලගද්දසුත්තං මහාසාරොපමසුත්තන්ති එවමාදීනි සුත්තානි අත්ථෙන උපමං පරිවාරෙත්වා දස්සෙන්තො ආහ.

ස්වායං ඉධ පඨමං උපමං දස්සෙත්වා පච්ඡා අත්ථං දස්සෙති. කස්මා පනෙවං භගවා දස්සෙතීති? පුග්ගලජ්ඣාසයෙන වා දෙසනාවිලාසෙන වා. යෙ හි පුග්ගලා පඨමං උපමං දස්සෙත්වා වුච්චමානමත්ථං සුඛෙන පටිවිජ්ඣන්ති, තෙසං පඨමං උපමං දස්සෙති. එස නයො සබ්බත්ථ. යස්සා ච ධම්මධාතුයා සුප්පටිවිද්ධත්තා දෙසනාවිලාසං පත්තො හොති, තස්සා සුප්පටිවිද්ධා. තස්මා එස දෙසනාවිලාසප්පත්තො ධම්මිස්සරො ධම්මරාජා, සො යථා යථා ඉච්ඡති, තථා තථා ධම්මං දෙසෙතීති එවං ඉමිනා පුග්ගලජ්ඣාසයෙන වා දෙසනාවිලාසෙන වා එවං දස්සෙතීති වෙදිතබ්බො.

තත්ථ **වත්ථන්ති** පකතිපරිසුද්ධං වත්ථං. **සංකිලිට්ඨං මලග්ගහිතන්ති** ආගන්තුකෙන පංසුරජාදිනා සංකිලෙසෙන සංකිලිට්ඨං, සෙදජල්ලිකාදිනා මලෙන ගහිතත්තා මලග්ගහිතං. **රඞ්ගජාතෙති** එත්ථ රඞ්ගමෙව රඞ්ගජාතං. **උපසංහරෙය්‍යාති** උපනාමෙය්‍ය. **යදි නීලකාය්‍යාති** නීලකාය වා, නීලකත්ථාය වාති වුත්තං හොති. එවං සබ්බත්ථ. රජකො හි නීලකත්ථාය උපසංහරන්තො කංසනීලපලාසනීලාදිකෙ නීලරඞ්ගෙ උපසංහරති. පීතකත්ථාය උපසංහරන්තො කණිකාරපුප්ඵසදිසෙ පීතකරඞ්ගෙ. ලොහිතකත්ථාය උපසංහරන්තො බන්ධුජීවකපුප්ඵසදිසෙ ලොහිතකරඞ්ගෙ. මඤ්ජිට්ඨකත්ථාය උපසංහරන්තො කණවීරපුප්ඵසදිසෙ මන්දරත්තරඞ්ගෙ. තෙන වුත්තං ‘‘යදි නීලකාය…පෙ…. යදි මඤ්ජිට්ඨකාය්‍යා’’ති.

දුරත්තවණ්ණමෙවස්සාති දුට්ඨු රඤ්ජිතවණ්ණමෙව අස්ස. **අපරිසුද්ධවණ්ණමෙවස්සාති** නීලවණ්ණොපිස්ස පරිසුද්ධො න භවෙය්‍ය, සෙසවණ්ණොපි. තාදිසඤ්හි වත්ථං නීලකුම්භියා පක්ඛිත්තම්පි සුනීලං න හොති, සෙසකුම්භීසු පක්ඛිත්තම්පි පීතකාදිවණ්ණං න හොති, මිලාතනීල කුරණ්ඩ-කණිකාර-බන්ධුජීවක-කණවීරපුප්ඵවණ්ණමෙව හොති. **තං කිස්ස හෙතූති** තං වත්ථං කිස්ස හෙතු කිං කාරණා ඊදිසං හොති, තස්මිං වා වත්ථෙ රඞ්ගජාතං කිස්ස හෙතු ඊදිසං දුරත්තවණ්ණං අපරිසුද්ධවණ්ණං හොතීති? යස්මා පනස්ස වත්ථස්ස සංකිලිට්ඨභාවොයෙවෙත්ථ කාරණං, න අඤ්ඤං කිඤ්චි, තස්මා ‘‘අපරිසුද්ධත්තා, භික්ඛවෙ, වත්ථස්සා’’ති ආහ.

එවමෙව ඛොති උපමාසම්පටිපාදනං. **චිත්තෙ සංකිලිට්ඨෙති** චිත්තම්හි සංකිලිට්ඨම්හි. කස්මා පන භගවා සංකිලිට්ඨවත්ථෙන ඔපම්මං අකාසීති චෙ, වායාමමහප්ඵලදස්සනත්ථං. යථා හි ආගන්තුකෙහි මලෙහි සංකිලිට්ඨං වත්ථං පකතියා පණ්ඩරත්තා පුන ධොවියමානං පණ්ඩරං හොති, න තත්ථ ජාතිකාළකෙ විය එළකලොමෙ වායාමො නිප්ඵලො හොති, එවං චිත්තම්පි ආගන්තුකෙහි කිලෙසෙහි සංකිලිට්ඨං. පකතියා පන තං සකලෙපි පටිසන්ධිභවඞ්ගවාරෙ පණ්ඩරමෙව. යථාහ – ‘‘පභස්සරමිදං, භික්ඛවෙ, චිත්තං, තඤ්ච ඛො ආගන්තුකෙහි උපක්කිලෙසෙහි උපක්කිලිට්ඨ’’න්ති (අ. නි. 1.51). තං විසොධියමානං සක්කා පභස්සරතරං කාතුං, න තත්ථ වායාමො නිප්ඵලොති එවං වායාමමහප්ඵලදස්සනත්ථං සංකිලිට්ඨවත්ථෙන ඔපම්මං අකාසීති වෙදිතබ්බො.

දුග්ගති පාටිකඞ්ඛාති ඊදිසෙ චිත්තෙ දුග්ගති පාටිකඞ්ඛිතබ්බා, දුග්ගතිං එව එස පාපුණිස්සති , නාඤ්ඤන්ති එවං දුග්ගති ඉච්ඡිතබ්බා, අවස්සං භාවීති වුත්තං හොති. සා චායං දුග්ගති නාම පටිපත්තිදුග්ගති, ගතිදුග්ගතීති දුවිධා හොති. පටිපත්තිදුග්ගතිපි අගාරියපටිපත්තිදුග්ගති, අනගාරියපටිපත්තිදුග්ගතීති දුවිධා හොති.

අගාරියො හි සංකිලිට්ඨචිත්තො පාණම්පි හනති, අදින්නම්පි ආදියති, සකලෙපි දස අකුසලකම්මපථෙ පූරෙති, අයමස්ස **අගාරියපටිපත්තිදුග්ගති**. සො තත්ථ ඨිතො කායස්ස භෙදා නිරයම්පි ගච්ඡති, තිරච්ඡානයොනිම්පි, පෙත්තිවිසයම්පි ගච්ඡති, අයමස්ස **ගතිදුග්ගති**.

අනගාරියොපි ඉමස්මිං සාසනෙ පබ්බජිතො සංකිලිට්ඨචිත්තො දූතෙය්‍යපහිණගමනං ගච්ඡති, වෙජ්ජකම්මං කරොති, සඞ්ඝභෙදාය චෙතියභෙදාය පරක්කමති, වෙළුදානාදීහි ජීවිකං කප්පෙති, සකලම්පි අනාචාරං අගොචරඤ්ච පරිපූරෙති, අයමස්ස **අනගාරියපටිපත්තිදුග්ගති.**සො තත්ථ ඨිතො කායස්ස භෙදා නිරයම්පි ගච්ඡති, තිරච්ඡානයොනිම්පි, පෙත්තිවිසයම්පි ගච්ඡති සමණයක්ඛො නාම හොති සමණපෙතො, ආදිත්තෙහි සඞ්ඝාටිආදීහි සම්පජ්ජලිතකායො අට්ටස්සරං කරොන්තො විචරති, අයමස්ස **ගතිදුග්ගති**.

සෙය්‍යථාපීති සුක්කපක්ඛං දස්සෙතුමාරද්ධො, තස්සත්ථො කණ්හපක්ඛෙ වුත්තපච්චනීකෙනෙව වෙදිතබ්බො. එත්ථාපි ච සුගති නාම පටිපත්තිසුගති ගතිසුගතීති දුවිධා හොති. පටිපත්තිසුගතිපි අගාරියපටිපත්තිසුගති අනගාරියපටිපත්තිසුගතීති දුවිධා හොති. අගාරියො හි පරිසුද්ධචිත්තො පාණාතිපාතාපි විරමති, අදින්නාදානාපි, සකලෙපි දස කුසලකම්මපථෙ පරිපූරෙති, අයමස්ස **අගාරියපටිපත්තිසුගති**. සො තත්ථ ඨිතො කායස්ස භෙදා මනුස්සමහන්තතම්පි දෙවමහන්තතම්පි උපපජ්ජති, අයමස්ස **ගතිසුගති**.

අනගාරියොපි ඉමස්මිං සාසනෙ පබ්බජිත්වා පරිසුද්ධචිත්තො චතුපාරිසුද්ධිසීලං සොධෙති, තෙරස ධුතඞ්ගානි සමාදියති, අට්ඨතිංසාරම්මණෙසු අත්තනො අනුකූලකම්මට්ඨානං ගහෙත්වා පන්තසෙනාසනෙ පටිසෙවමානො කසිණපරිකම්මං කත්වා ඣානසමාපත්තියො නිබ්බත්තෙති, සොතාපත්තිමග්ගං භාවෙති…පෙ…. අනාගාමිමග්ගං භාවෙති, අයමස්ස **අනගාරියපටිපත්තිසුගති**. සො තත්ථ ඨිතො කායස්ස භෙදා මනුස්සලොකෙ වා තීසු මහාකුලෙසු, ඡසු වා කාමාවචරදෙවෙසු, දසසු වා බ්‍රහ්මභවනෙසු , පඤ්චසු වා සුද්ධාවාසෙසු, චතූසු වා ආරුප්පෙසු උපපජ්ජති, අයමස්ස **ගතිසුගතී**ති.

71. එවං සංකිලිට්ඨෙ චිත්තෙ දුග්ගති පාටිකඞ්ඛා, අසංකිලිට්ඨෙ ච සුගතීති වත්වා ඉදානි යෙහි උපක්කිලෙසෙහි චිත්තං සංකිලිට්ඨං හොති, තෙ දස්සෙන්තො **කතමෙ ච, භික්ඛවෙ, චිත්තස්ස උපක්කිලෙසා** ? **අභිජ්ඣා විසමලොභො**තිආදිමාහ.

තත්ථ සකභණ්ඩෙ ඡන්දරාගො **අභිජ්ඣා,** පරභණ්ඩෙ **විසමලොභො**. අථ වා සකභණ්ඩෙ වා පරභණ්ඩෙ වා හොතු, යුත්තපත්තට්ඨානෙ ඡන්දරාගො අභිජ්ඣා, අයුත්තාපත්තට්ඨානෙ විසමලොභො. ථෙරො පනාහ ‘‘කිස්ස විනිබ්භොගං කරොථ, යුත්තෙ වා අයුත්තෙ වා හොතු, ‘රාගො විසමං දොසො විසමං මොහො විසම’න්ති (විභ. 924) වචනතො න කොචි ලොභො අවිසමො නාම, තස්මා ලොභොයෙව අභිජ්ඣායනට්ඨෙන අභිජ්ඣා, විසමට්ඨෙන විසමං, එකත්ථමෙතං බ්‍යඤ්ජනමෙව නාන’’න්ති. සො පනෙස අභිජ්ඣාවිසමලොභො උප්පජ්ජිත්වා චිත්තං දූසෙති, ඔභාසිතුං න දෙති. තස්මා ‘‘චිත්තස්ස උපක්කිලෙසො’’ති වුච්චති.

යථා චෙස, එවං නවවිධආඝාතවත්ථුසම්භවො **බ්‍යාපාදො**. දසවිධආඝාතවත්ථුසම්භවො **කොධො**. පුනප්පුනං චිත්තපරියොනන්ධනො **උපනාහො**. අගාරියස්ස වා අනගාරියස්ස වා සුකතකරණවිනාසනො **මක්ඛො**. අගාරියොපි හි කෙනචි අනුකම්පකෙන දලිද්දො සමානො උච්චෙ ඨානෙ ඨපිතො, අපරෙන සමයෙන ‘‘කිං තයා මය්හං කත’’න්ති තස්ස සුකතකරණං විනාසෙති. අනගාරියොපි සාමණෙරකාලතො පභුති ආචරියෙන වා උපජ්ඣායෙන වා චතූහි පච්චයෙහි උද්දෙසපරිපුච්ඡාහි ච අනුග්ගහෙත්වා ධම්මකථානයපකරණකොසල්ලාදීනි සික්ඛාපිතො, අපරෙන සමයෙන රාජරාජමහාමත්තාදීහි සක්කතො ගරුකතො ආචරියුපජ්ඣායෙසු අචිත්තීකතො චරමානො ‘‘අයං අම්හෙහි දහරකාලෙ එවං අනුග්ගහිතො සංවඩ්ඪිතො ච, අථ පනිදානි නිස්සිනෙහො ජාතො’’ති වුච්චමානො ‘‘කිං මය්හං තුම්හෙහි කත’’න්ති තෙසං සුකතකරණං විනාසෙති, තස්ස සො සුකතකරණවිනාසනො මක්ඛො උප්පජ්ජිත්වා චිත්තං දූසෙති, ඔභාසිතුං න දෙති. තස්මා ‘‘චිත්තස්ස උපක්කිලෙසො’’ති වුච්චති.

යථා චායං, එවං බහුස්සුතෙපි පුග්ගලෙ අජ්ඣොත්ථරිත්වා ‘‘ඊදිසස්ස චෙව බහුස්සුතස්ස අනියතා ගති, තව වා මම වා කො විසෙසො’’තිආදිනා නයෙන උප්පජ්ජමානො යුගග්ගාහගාහී **පළාසො**. පරෙසං සක්කාරාදීනි ඛීයනා **ඉස්සා**. අත්තනො සම්පත්තියා පරෙහි සාධාරණභාවං අසහමානං **මච්ඡරියං**. වඤ්චනිකචරියභූතා **මායා**. කෙරාටිකභාවෙන උප්පජ්ජමානං **සාඨෙය්‍යං**. කෙරාටිකො හි ආයතනමච්ඡො විය හොති. **ආයතනමච්ඡො** නාම කිර මච්ඡානං නඞ්ගුට්ඨං දස්සෙති සප්පානං සීසං , ‘‘තුම්හෙහි සදිසො අහ’’න්ති ජානාපෙතුං. එවමෙව කෙරාටිකො පුග්ගලො යං යං සුත්තන්තිකං වා ආභිධම්මිකං වා උපසඞ්කමති, තං තං එවං වදති ‘‘අහං තුම්හාකං බද්ධචරො, තුම්හෙ මය්හං අනුකම්පකා, නාහං තුම්හෙ මුඤ්චාමී’’ති ‘‘එවමෙතෙ ‘සගාරවො අයං අම්හෙසු සප්පතිස්සො’ති මඤ්ඤිස්සන්තී’’ති.

තස්සෙතං කෙරාටිකභාවෙන උප්පජ්ජමානං සාඨෙය්‍යං උප්පජ්ජිත්වා චිත්තං දූසෙති, ඔභාසිතුං න දෙති. තස්මා ‘‘චිත්තස්ස උපක්කිලෙසො’’ති වුච්චති.

යථා චෙතං, එවං වාතභරිතභස්තසදිසථද්ධභාවපග්ගහිතසිරඅනිවාතවුත්තිකාරකරණො **ථම්භො**. තදුත්තරිකරණො **සාරම්භො**. සො දුවිධෙන ලබ්භති අකුසලවසෙන චෙව කුසලවසෙන ච. තත්ථ අගාරියස්ස පරෙන කතං අලඞ්කාරාදිං දිස්වා තද්දිගුණකරණෙන උප්පජ්ජමානො, අනගාරියස්ස ච යත්තකං යත්තකං පරො පරියාපුණාති වා කථෙති වා, මානවසෙන තද්දිගුණතද්දිගුණකරණෙන උප්පජ්ජමානො අකුසලො. අගාරියස්ස පන පරං එකං සලාකභත්තං දෙන්තං දිස්වා අත්තනා ද්වෙ වා තීණි වා දාතුකාමතාය උප්පජ්ජමානො, අනගාරියස්ස ච පරෙන එකනිකායෙ ගහිතෙ මානං අනිස්සාය කෙවලං තං දිස්වා අත්තනා ආලසියං අභිභුය්‍ය ද්වෙ නිකායෙ ගහෙතුකාමතාය උප්පජ්ජමානො කුසලො. ඉධ පන අකුසලො අධිප්පෙතො. අයඤ්හි උප්පජ්ජිත්වා චිත්තං දූසෙති, ඔභාසිතුං න දෙති. තස්මා ‘‘චිත්තස්ස උපක්කිලෙසො’’ති වුච්චති.

යථා චායං, එවං ජාතිආදීනි නිස්සාය චිත්තස්ස උණ්ණතිවසෙන පවත්තමානො **මානො,** අච්චුණ්ණතිවසෙන **අතිමානො,** මදග්ගහණාකාරො **මදො,** කාමගුණෙසු චිත්තවොස්සග්ගවසෙන උප්පජ්ජමානො **පමාදො** උප්පජ්ජිත්වා චිත්තං දූසෙති, ඔභාසිතුං න දෙති. තස්මා ‘‘චිත්තස්ස උපක්කිලෙසො’’ති වුච්චති.

කස්මා පන භගවා උපක්කිලෙසං දස්සෙන්තො ලොභමාදිං කත්වා දස්සෙතීති? තස්ස පඨමුප්පත්තිතො. සබ්බසත්තානඤ්හි යත්ථ කත්ථචි උපපන්නානං අන්තමසො සුද්ධාවාසභූමියම්පි සබ්බපඨමං භවනිකන්තිවසෙන ලොභො උප්පජ්ජති, තතො අත්තනො අත්තනො අනුරූපපච්චයං පටිච්ච යථාසම්භවං ඉතරෙ, න ච එතෙ සොළසෙව චිත්තස්ස උපක්කිලෙසා, එතෙන පන නයෙන සබ්බෙපි කිලෙසා ගහිතායෙව හොන්තීති වෙදිතබ්බා.

72. එත්තාවතා සංකිලෙසං දස්සෙත්වා ඉදානි වොදානං දස්සෙන්තො **ස ඛො සො, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **ඉති විදිත්වා**ති එවං ජානිත්වා. **පජහතී**ති සමුච්ඡෙදප්පහානවසෙන අරියමග්ගෙන පජහති. තත්ථ කිලෙසපටිපාටියා මග්ගපටිපාටියාති ද්විධා පහානං වෙදිතබ්බං. කිලෙසපටිපාටියා තාව අභිජ්ඣාවිසමලොභො ථම්භො සාරම්භො මානො අතිමානො මදොති ඉමෙ ඡ කිලෙසා අරහත්තමග්ගෙන පහීයන්ති. බ්‍යාපාදො කොධො උපනාහො පමාදොති ඉමෙ චත්තාරො කිලෙසා අනාගාමිමග්ගෙන පහීයන්ති. මක්ඛො පළාසො ඉස්සා මච්ඡරියං මායා සාඨෙය්‍යන්ති ඉමෙ ඡ සොතාපත්තිමග්ගෙන පහීයන්තීති. මග්ගපටිපාටියා පන, සොතාපත්තිමග්ගෙන මක්ඛො පළාසො ඉස්සා මච්ඡරියං මායා සාඨෙය්‍යන්ති ඉමෙ ඡ පහීයන්ති. අනාගාමිමග්ගෙන බ්‍යාපාදො කොධො උපනාහො පමාදොති ඉමෙ චත්තාරො. අරහත්තමග්ගෙන අභිජ්ඣාවිසමලොභො ථම්භො සාරම්භො මානො අතිමානො මදොති ඉමෙ ඡ පහීයන්තීති.

ඉමස්මිං පන ඨානෙ ඉමෙ කිලෙසා සොතාපත්තිමග්ගවජ්ඣා වා හොන්තු, සෙසමග්ගවජ්ඣා වා, අථ ඛො අනාගාමිමග්ගෙනෙව පහානං සන්ධාය ‘‘අභිජ්ඣාවිසමලොභං චිත්තස්ස උපක්කිලෙසං පජහතී’’තිආදිමාහාති වෙදිතබ්බා. අයමෙත්ථ පවෙණිමග්ගාගතො සම්භවො, සො ච උපරි චතුත්ථමග්ගස්සෙව නිද්දිට්ඨත්තා යුජ්ජති, තතියමග්ගෙන පහීනාවසෙසානඤ්හි විසමලොභාදීනං තෙන පහානං හොති, සෙසානං ඉමිනාව. යෙපි හි සොතාපත්තිමග්ගෙන පහීයන්ති, තෙපි තංසමුට්ඨාපකචිත්තානං අප්පහීනත්තා අනාගාමිමග්ගෙනෙව සුප්පහීනා හොන්තීති. කෙචි පන පඨමමග්ගෙන චෙත්ථ පහානං වණ්ණයන්ති, තං පුබ්බාපරෙන න සන්ධියති. කෙචි වික්ඛම්භනප්පහානම්පි, තං තෙසං ඉච්ඡාමත්තමෙව.

73. **යතො ඛො, භික්ඛවෙ**ති එත්ථ **යතො**ති යම්හි කාලෙ. **පහීනො හොතී**ති අනාගාමිමග්ගක්ඛණෙ පහානං සන්ධායෙවාහ.

74. **සො බුද්ධෙ අවෙච්චප්පසාදෙනා**ති එතං ‘‘යතො ඛො, භික්ඛවෙ, අභිජ්ඣාවිසමලොභො පහීනො හොති, සො බුද්ධෙ අවෙච්චප්පසාදෙන සමන්නාගතො හොතී’’ති එවං එකමෙකෙන පදෙන යොජෙතබ්බං. ඉමස්ස හි භික්ඛුනො අනාගාමිමග්ගෙන ලොකුත්තරප්පසාදො ආගතො, අථස්ස අපරෙන සමයෙන බුද්ධගුණෙ ධම්මගුණෙ සඞ්ඝගුණෙ ච අනුස්සරතො ලොකියො උප්පජ්ජති, තමස්ස සබ්බම්පි ලොකියලොකුත්තරමිස්සකං පසාදං දස්සෙන්තො භගවා ‘‘බුද්ධෙ අවෙච්චප්පසාදෙනා’’තිආදිමාහ.

තත්ථ **අවෙච්චප්පසාදෙනා**ති බුද්ධධම්මසඞ්ඝගුණානං යාථාවතො ඤාතත්තා අචලෙන අච්චුතෙන පසාදෙන. ඉදානි යථා තස්ස භික්ඛුනො අනුස්සරතො සො අවෙච්චප්පසාදො උප්පන්නො, තං විධිං දස්සෙන්තො ‘‘ඉතිපි සො භගවා’’තිආදිනා නයෙන තීණි අනුස්සතිට්ඨානානි විත්ථාරෙසි. තෙසං අත්ථවණ්ණනා සබ්බාකාරෙන **විසුද්ධිමග්ගෙ** අනුස්සතිකථායං වුත්තා.

75. එවමස්ස ලොකියලොකුත්තරමිස්සකං පසාදං දස්සෙත්වා ඉදානි කිලෙසප්පහානං අවෙච්චප්පසාදසමන්නාගතඤ්ච පච්චවෙක්ඛතො උප්පජ්ජමානං සොමනස්සාදිආනිසංසං දස්සෙන්තො **යථොධි ඛො පනස්සා**තිආදිමාහ. අනාගාමිස්ස හි පච්චන්තෙ වුට්ඨිතං චොරුපද්දවං වූපසමෙත්වා තං පච්චවෙක්ඛතො මහානගරෙ

වසන්තස්ස රඤ්ඤො විය ඉමෙ චිමෙ ච මම කිලෙසා පහීනාති අත්තනො කිලෙසප්පහානං පච්චවෙක්ඛතො බලවසොමනස්සං උප්පජ්ජති. තං දස්සෙන්තො භගවා ‘‘යථොධි ඛො පනස්සා’’තිආදිමාහ.

තස්සත්ථො – ය්වායං අනාගාමී භික්ඛු එවං ‘‘බුද්ධෙ අවෙච්චප්පසාදෙන සමන්නාගතො හොති…පෙ…. ධම්මෙ…පෙ…. සඞ්ඝෙ…පෙ…. අනුත්තරං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං ලොකස්සා’’ති, තස්ස යථොධි ඛො චත්තං හොති පටිනිස්සට්ඨං, සකසකඔධිවසෙන චත්තමෙව හොති, තං තං කිලෙසජාතං වන්තං මුත්තං පහීනං පටිනිස්සට්ඨං. **සකසකඔධිවසෙනාති** ද්වෙ ඔධී කිලෙසොධි ච මග්ගොධි ච. තත්ථ කිලෙසොධිවසෙනාපි යෙ කිලෙසා යං මග්ගවජ්ඣා, තෙ අඤ්ඤමග්ගවජ්ඣෙහි අමිස්සා හුත්වා සකෙනෙව ඔධිනා පහීනා. මග්ගොධිවසෙනාපි යෙ කිලෙසා යෙන මග්ගෙන පහාතබ්බා, තෙන තෙයෙව පහීනා හොන්ති. එවං සකසකඔධිවසෙන තං තං කිලෙසජාතං චත්තමෙව හොති පටිනිස්සට්ඨං, තං පච්චවෙක්ඛිත්වා ච ලද්ධසොමනස්සො තතුත්තරිපි සො ‘‘බුද්ධෙ අවෙච්චප්පසාදෙන සමන්නාගතොම්හී’’ති ලභති අත්ථවෙදන්ති සම්බන්ධො.

යතොධි **ඛොතිපි** පාඨො. තස්ස වසෙන අයමත්ථො, අස්ස භික්ඛුනො යතොධි ඛො පන චත්තං හොති පටිනිස්සට්ඨං. තත්ථ **යතොති** කාරණවචනං, යස්මාති වුත්තං හොති. **ඔධීති** හෙට්ඨා තයො මග්ගා වුච්චන්ති. කස්මා? තෙ හි ඔධිං කත්වා කොට්ඨාසං කත්වා උපරිමග්ගෙන පහාතබ්බකිලෙසෙ ඨපෙත්වා පජහන්ති, තස්මා **ඔධීති** වුච්චන්ති. අරහත්තමග්ගො පන කිඤ්චි කිලෙසං අනවසෙසෙත්වා පජහති, තස්මා **අනොධීති** වුච්චති. ඉමස්ස ච භික්ඛුනො හෙට්ඨාමග්ගත්තයෙන චත්තං. තෙන වුත්තං ‘‘යතොධි ඛො පනස්ස චත්තං හොතී’’ති. තත්ථ **ඛො පනාති** නිපාතමත්තං. අයං පන පිණ්ඩත්ථො. යස්මා අස්ස ඔධි චත්තං හොති පටිනිස්සට්ඨං, තස්මා තං පච්චවෙක්ඛිත්වා ච ලද්ධසොමනස්සො තතුත්තරිපි සො ‘‘බුද්ධෙ අවෙච්චප්පසාදෙන සමන්නාගතොම්හී’’ති ලභති අත්ථවෙදන්ති යථාපාළි නෙතබ්බං.

තත්ථ **චත්තන්ති** ඉදං සකභාවපරිච්චජනවසෙන වුත්තං. **වන්තන්ති** ඉදං පන අනාදියනභාවදස්සනවසෙන. **මුත්තන්ති** ඉදං සන්තතිතො විනිමොචනවසෙන. **පහීනන්ති** ඉදං මුත්තස්සපි ක්වචි අනවට්ඨානදස්සනවසෙන. **පටිනිස්සට්ඨන්ති** ඉදං පුබ්බෙ ආදින්නපුබ්බස්ස පටිනිස්සග්ගදස්සනවසෙන පටිමුඛං වා නිස්සට්ඨභාවදස්සනවසෙන භාවනාබලෙන අභිභුය්‍යා නිස්සට්ඨභාවදස්සනවසෙනාති වුත්තං හොති. **ලභති අත්ථවෙදං ලභති ධම්මවෙදන්ති** එත්ථ බුද්ධාදීසු අවෙච්චප්පසාදොයෙව අරණීයතො **අත්ථො,** උපගන්තබ්බතොති වුත්තං හොති. ධාරණතො **ධම්මො,** විනිපතිතුං අප්පදානතොති වුත්තං හොති. **වෙදොති** ගන්ථොපි ඤාණම්පි සොමනස්සම්පි. ‘‘තිණ්ණං වෙදානං පාරගූ’’තිආදීසු (දී. නි. 1.256) හි ගන්ථො ‘‘වෙදො’’ති වුච්චති. ‘‘යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගුමාභිජඤ්ඤා, අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්ත’’න්තිආදීසු (සු. නි. 1065) ඤාණං. ‘‘යෙ වෙදජාතා විචරන්ති ලොකෙ’’තිආදීසු සොමනස්සං. ඉධ පන සොමනස්සඤ්ච සොමනස්සසම්පයුත්තඤාණඤ්ච අධිප්පෙතං, තස්මා ‘‘ලභති අත්ථවෙදං ලභති ධම්මවෙදන්ති අවෙච්චප්පසාදාරම්මණසොමනස්සඤ්ච සොමනස්සමයඤාණඤ්ච ලභතී’’ති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අථ වා **අත්ථවෙදන්ති** අවෙච්චප්පසාදං පච්චවෙක්ඛතො උප්පන්නං වුත්තප්පකාරමෙව වෙදං. **ධම්මවෙදන්ති** අවෙච්චප්පසාදස්ස හෙතුං ඔධිසො කිලෙසප්පහානං පච්චවෙක්ඛතො උප්පන්නං වුත්තප්පකාරමෙව වෙදන්ති එවම්පි එත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. වුත්තඤ්හෙතං ‘‘හෙතුම්හි ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා, හෙතුඵලෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා’’ති (විභ. 718-719). **ධම්මූපසංහිතං පාමොජ්ජන්ති** තමෙව අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච අත්ථධම්මානිසංසභූතං වෙදඤ්ච පච්චවෙක්ඛතො උප්පන්නං පාමොජ්ජං. තඤ්හි අනවජ්ජලක්ඛණෙන පච්චවෙක්ඛණාකාරප්පවත්තෙන ධම්මෙන **උපසඤ්හිතන්ති** වුච්චති. **පමුදිතස්ස පීති ජායතීති** ඉමිනා පාමොජ්ජෙන පමුදිතස්ස නිරාමිසා පීති ජායති. **පීතිමනස්සාති** තාය පීතියා පීණිතමනස්ස. **කායො පස්සම්භතීති** කායොපි පස්සද්ධො හොති වූපසන්තදරථො. **පස්සද්ධකායො සුඛන්ති** එවං වූපසන්තකායදරථො චෙතසිකං සුඛං පටිසංවෙදෙති. **චිත්තං සමාධියතීති** චිත්තං සම්මා ආධියති අප්පිතං විය අචලං තිට්ඨති.

76. එවමස්ස කිලෙසප්පහානං අවෙච්චප්පසාදසමන්නාගතං පච්චවෙක්ඛතො උප්පජ්ජමානං සොමනස්සාදිආනිසංසං දස්සෙත්වා ඉදානි ‘‘යථොධි ඛො පන මෙ’’ති වාරෙන තස්ස පච්චවෙක්ඛණාය පවත්තාකාරං පකාසෙත්වා තස්සෙව අනාගාමිමග්ගානුභාවසූචකං ඵලං දස්සෙන්තො **ස ඛො සො, භික්ඛවෙති**ආදිමාහ.

තත්ථ **එවංසීලොති** තස්ස අනාගාමිමග්ගසම්පයුත්තං සීලක්ඛන්ධං දස්සෙති. **එවංධම්මො එවංපඤ්ඤොති** තංසම්පයුත්තමෙව සමාධික්ඛන්ධං පඤ්ඤාක්ඛන්ධඤ්ච දස්සෙති. **සාලීනන්ති** ලොහිතසාලිගන්ධසාලිආදීනං අනෙකරූපානං. **පිණ්ඩපාතන්ති** ඔදනං. **විචිතකාළකන්ති** අපනීතකාළකං. **නෙවස්ස තං හොති අන්තරායායාති** තස්ස එවංවිධස්ස භික්ඛුනො තං වුත්තප්පකාරපිණ්ඩපාතභොජනං මග්ගස්ස වා ඵලස්ස වා නෙව අන්තරායාය හොති, පටිලද්ධගුණස්ස හි තං කිමන්තරායං කරිස්සති? යොපිස්ස අප්පටිලද්ධො චතුත්ථමග්ගො ච ඵලං ච තප්පටිලාභාය විපස්සනං ආරභතොපි නෙවස්ස තං හොති අන්තරායාය, අන්තරායං කාතුං අසමත්ථමෙව හොති. කස්මා? වුත්තප්පකාරසීලධම්මපඤ්ඤාසඞ්ගහෙන මග්ගෙන විසුද්ධචිත්තත්තා.

යස්මා චෙත්ථ එතදෙව කාරණං, තස්මා තදනුරූපං උපමං දස්සෙන්තො **සෙය්‍යථාපීති**ආදිමාහ.

තත්ථ **අච්ඡන්ති** විප්පසන්නං. **පරිසුද්ධං** මලවිගමෙන. **පරියොදාතං** පභස්සරතාය. **උක්කාමුඛන්ති** සුවණ්ණකාරානං මූසාමුඛං. සුවණ්ණකාරානං මූසා හි ඉධ **උක්කා,** අඤ්ඤත්ථ පන දීපිකාදයොපි වුච්චන්ති. ''උක්කාසු ධාරියමානාසූ''ති (දී. නි. 1.159) හි ආගතට්ඨානෙ දීපිකා ''උක්කා''ති වුච්චති. ''උක්කං බන්ධෙය්‍ය, උක්කං බන්ධිත්වා උක්කාමුඛං ආලිම්පෙය්‍යා''ති (ම. නි. 3.360) ආගතට්ඨානෙ අඞ්ගාරකපල්ලං. ''කම්මාරානං යථා උක්කා, අන්තො ඣායති නො බහී''ති (ජා. 2.22.649) ආගතට්ඨානෙ කම්මාරුද්ධනං. ''එවංවිපාකො උක්කාපාතො භවිස්සතී''ති (දී. නි. 1.24) ආගතට්ඨානෙ වාතවෙගො ''උක්කා''ති වුච්චති. ඉමස්මිං පන ඨානෙ අඤ්ඤෙසු ච එවරූපෙසු ''සණ්ඩාසෙන ජාතරූපං ගහෙත්වා උක්කාමුඛෙ පක්ඛිපතී''ති ආගතට්ඨානෙසු සුවණ්ණකාරානං මූසා ''උක්කා''ති වෙදිතබ්බා.

තත්‍රායං උපමාසංසන්දනා – සංකිලිට්ඨවත්ථං විය හි සංකිලිට්ඨජාතරූපං විය ච ඉමස්ස භික්ඛුනො පුථුජ්ජනකාලෙ කාමරාගාදිමලානුගතං චිත්තං දට්ඨබ්බං. අච්ඡොදකං විය උක්කාමුඛං විය ච අනාගාමිමග්ගො. තං උදකං උක්කාමුඛඤ්ච ආගම්ම වත්ථසුවණ්ණානං පරිසුද්ධතා විය තස්ස භික්ඛුනො වුත්තප්පකාරසීලධම්මපඤ්ඤාසඞ්ගහං අනාගාමිමග්ගං ආගම්ම විසුද්ධචිත්තතාති.

77. **සො මෙත්තාසහගතෙන චෙතසාති** යථානුසන්ධිවසෙන දෙසනා ආගතා. තයො හි අනුසන්ධී පුච්ඡානුසන්ධි අජ්ඣාසයානුසන්ධි යථානුසන්ධීති. තත්ථ ''එවං වුත්තෙ අඤ්ඤතරො භික්ඛු භගවන්තං එතදවොච 'සියා නු ඛො, භන්තෙ, බහිද්ධා අසති පරිතස්සනා'ති? 'සියා භික්ඛූ'ති භගවා අවොචා''ති (ම. නි. 1.242). එවං පුච්ඡන්තානං විස්සජ්ජිතසුත්තවසෙන **පුච්ඡානුසන්ධි** වෙදිතබ්බො. ''සියා ඛො පන තෙ බ්‍රාහ්මණ එවමස්ස, අජ්ජාපි නූන සමණො ගොතමො අවීතරාගො''ති (ම. නි. 1.55) එවං පරෙසං අජ්ඣාසයං විදිත්වා වුත්තස්ස සුත්තස්ස වසෙන **අජ්ඣාසයානුසන්ධි** වෙදිතබ්බො. යෙන පන ධම්මෙන ආදිම්හි දෙසනා උට්ඨිතා, තස්ස ධම්මස්ස අනුරූපධම්මවසෙන වා පටිපක්ඛවසෙන වා යෙසු සුත්තෙසු උපරි දෙසනා ආගච්ඡති, තෙසං වසෙන **යථානුසන්ධි** වෙදිතබ්බො . සෙය්‍යථිදං, ආකඞ්ඛෙය්‍යසුත්තෙ හෙට්ඨා සීලෙන දෙසනා උට්ඨිතා, උපරි ඡ අභිඤ්ඤා ආගතා. කකචූපමෙ හෙට්ඨා අක්ඛන්තියා උට්ඨිතා, උපරි කකචූපමොවාදො ආගතො. අලගද්දෙ හෙට්ඨා දිට්ඨිපරිදීපනෙන උට්ඨිතා, උපරි තිපරිවට්ටසුඤ්ඤතාපකාසනා ආගතා, චූළඅස්සපුරෙ හෙට්ඨා කිලෙසපරිදීපනෙන උට්ඨිතා, උපරි බ්‍රහ්මවිහාරා ආගතා. කොසම්බියසුත්තෙ හෙට්ඨා භණ්ඩනෙන උට්ඨිතා, උපරි සාරණීයධම්මා ආගතා. ඉමස්මිම්පි වත්ථසුත්තෙ හෙට්ඨා කිලෙසපරිදීපනෙන උට්ඨිතා, උපරි බ්‍රහ්මවිහාරා ආගතා. තෙන වුත්තං ''යථානුසන්ධිවසෙන දෙසනා ආගතා''ති. බ්‍රහ්මවිහාරෙසු පන අනුපදවණ්ණනා ච භාවනානයො ච සබ්බො සබ්බාකාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තො.

78. එවං භගවා අභිජ්ඣාදීනං උපක්කිලෙසානං පටිපක්ඛභූතං සබ්බසො ච කාමරාගබ්‍යාපාදප්පහානෙන විහතපච්චත්ථිකත්තා ලද්ධපදට්ඨානං තස්ස අනාගාමිනො බ්‍රහ්මවිහාරභාවනං දස්සෙත්වා ඉදානිස්ස අරහත්තාය විපස්සනං දස්සෙත්වා අරහත්තප්පත්තිං දස්සෙතුං **සො අත්ථි ඉදන්ති**ආදිමාහ.

තස්සත්ථො – සො අනාගාමී එවං භාවිතබ්‍රහ්මවිහාරො එතෙසං බ්‍රහ්මවිහාරානං යතො කුතොචි වුට්ඨාය තෙ එව බ්‍රහ්මවිහාරධම්මෙ නාමවසෙන තෙසං නිස්සයං හදයවත්ථුං වත්ථුනිස්සයානි භූතානීති ඉමිනා නයෙන භූතුපාදායධම්මෙ රූපවසෙන ච ववත්ථපෙත්වා **අත්ථි ඉදන්ති** පජානාති, එත්තාවතානෙන දුක්ඛසච්චවවත්ථානං කතං හොති. තතො තස්ස දුක්ඛස්ස සමුදයං පටිවිජ්ඣන්තො **අත්ථි හීනන්ති** පජානාති, එත්තාවතානෙන සමුදයසච්චවවත්ථානං කතං හොති. තතො තස්ස පහානුපායං විචිනන්තො **අත්ථි පණීතන්ති** පජානාති, එත්තාවතානෙන මග්ගසච්චවවත්ථානං කතං හොති. තතො තෙන මග්ගෙන අධිගන්තබ්බට්ඨානං විචිනන්තො **අත්ථි උත්තරි ඉමස්ස සඤ්ඤාගතස්ස නිස්සරණන්ති** පජානාති, ඉමස්ස මයා අධිගතස්ස බ්‍රහ්මවිහාරසඤ්ඤාගතස්ස උත්තරි නිස්සරණං නිබ්බානං අත්ථීති එවං පජානාතීති අධිප්පායො, එත්තාවතානෙන නිරොධසච්චවවත්ථානං කතං හොති. **තස්ස එවං ජානතො එවං පස්සතොති** තස්ස විපස්සනාපඤ්ඤාය එවං චතූහි ආකාරෙහි චත්තාරි සච්චානි ජානතො, මග්ගපඤ්ඤාය එවං පස්සතො, භයභෙරවෙ වුත්තනයෙනෙව කාමාසවාපි චිත්තං විමුච්චති…පෙ…. ඉත්ථත්තායාති පජානාතීති.

එවං යාව අරහත්තා දෙසනං පාපෙත්වා ඉදානි යස්මා තස්සං පරිසති න්හානසුද්ධිකො බ්‍රාහ්මණො නිසින්නො, සො එවං න්හානසුද්ධියා වණ්ණං වුච්චමානං සුත්වා පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිස්සතීති භගවතා විදිතො, තස්මා තස්ස චොදනත්ථාය ''අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සිනාතො අන්තරෙන සිනානෙනා''ති ඉමං පාටියෙක්කං අනුසන්ධිමාහ. තත්ථ **අන්තරෙන සිනානෙනාති** අබ්භන්තරෙන කිලෙසවුට්ඨානසිනානෙන.

79. **සුන්දරිකභාරද්වාජොති භාරද්වාජො** නාම සො බ්‍රාහ්මණො අත්තනො ගොත්තවසෙන, සුන්දරිකාය පන නදියා සිනාතස්ස පාපප්පහානං හොතීති අයමස්ස දිට්ඨි, තස්මා ''සුන්දරිකභාරද්වාජො''ති වුච්චති. සො තං භගවතො වචනං සුත්වා චින්තෙසි ''මයං සිනානසුද්ධිං වණ්ණෙම, සමණොපි ගොතමො තථෙව වණ්ණෙති, සමානච්ඡන්දො දානි එස අම්හෙහී''ති. අථ භගවන්තං බාහුකං නදිං ගන්ත්වා තං තත්ථ පාපං පවාහෙත්වා ආගතං විය මඤ්ඤමානො ආහ ''ගච්ඡති පන භවං ගොතමො බාහුකං නදිං සිනායිතු''න්ති? භගවා තස්ස ගච්ඡාමීති වා න ගච්ඡාමීති වා අවත්වායෙව බ්‍රාහ්මණස්ස දිට්ඨිසමුග්ඝාතං කත්තුකාමො ''කිං බ්‍රාහ්මණ බාහුකාය නදියා , කිං බාහුකා නදී කරිස්සතී''ති ආහ. තස්සත්ථො කිං පයොජනං බාහුකාය, කිං සා කරිස්සති? අසමත්ථා සා කස්සචි අත්ථාය, කිං තත්ථ ගමිස්සාමීති?

අථ බ්‍රාහ්මණො තං පසංසන්තො **ලොක්ඛසම්මතා**තිආදිමාහ. තත්ථ **ලොක්ඛසම්මතාති** ලූඛභාවසම්මතා, **ලූඛභාවන්ති** චොක්ඛභාවං, විසුද්ධිභාවං දෙතීති එවං සම්මතාති වුත්තං හොති. **ලොකායසම්මතා**තිපි පාඨො. තස්සත්ථො, සෙට්ඨං ලොකං ගමයතීති එවං සම්මතාති. **පුඤ්ඤසම්මතාති** පුඤ්ඤන්ති සම්මතා. **පවාහෙතීති** ගමයති විසොධෙති. **ගාථාහි අජ්ඣභාසීති** ගාථාහි අභාසි. ගාථා ච වුච්චමානා තදත්ථදීපනත්ථමෙව වා ගාථාරුචිකානං වුච්චති, විසෙසත්ථදීපනත්ථං වා. ඉධ පනෙතා උභයත්ථදීපනත්ථං වුත්තාති වෙදිතබ්බා.

බාහුකන්ති ඉදමෙව හි එත්ථ වචනං තදත්ථදීපකං, සෙසානි විසෙසත්ථදීපකානි. යථෙව හි බාහුකං, එවං අධිකක්කාදීනිපි ලොකො ගච්ඡති න්හානෙන පාපං පවාහෙතුං. තත්ථ යෙ තෙසං ඨානානං ආසන්නා හොන්ති, තෙ දිවසස්ස තික්ඛත්තුං න්හායන්ති. යෙ දූරා, තෙ යථාක්කමං ද්වික්ඛත්තුං සකිං එකදිවසන්තරං, එවං යාව සංවච්ඡරන්තරං න්හායන්ති. යෙ පන සබ්බථාපි ගන්තුං න සක්කොන්ති, තෙ සහායෙහිපි තතො උදකං ආහරාපෙත්වා න්හායන්ති. සබ්බඤ්චෙතං නිරත්ථකං, තස්මා ඉමං විසෙසත්ථං දීපෙතුං **අධිකක්කාදීනිපීති** ආහ.

තත්ථ **අධිකක්කන්ති** න්හානසම්භාරවසෙන ලද්ධවොහාරං එකං තිත්ථං වුච්චති. **ගයාතිපි** මණ්ඩලවාපිසණ්ඨානං තිත්ථමෙව වුච්චති. **පයාගාති** එතම්පි ගඞ්ගාය එකං තිත්ථමෙව මහාපනාදස්ස රඤ්ඤො ගඞ්ගායං නිමුග්ගපාසාදස්ස සොපානසම්මුඛට්ඨානං, බාහුකා සුන්දරිකා සරස්සතී බාහුමතීති ඉමා පන චතස්සො නදියො. **බාලොති** දුප්පඤ්ඤො. **පක්ඛන්දොති** පවිසන්තො. **න සුජ්ඣතීති** කිලෙසසුද්ධිං න පාපුණාති, කෙවලං රජොජල්ලමෙව පවාහෙති.

කිං සුන්දරිකා කරිස්සතීති සුන්දරිකා කිලෙසවිසොධනෙ කිං කරිස්සති? න කිඤ්චි කාතුං සමත්ථාති අධිප්පායො. එස නයො **පයාගබාහුකාසු.** ඉමෙහි ච තීහි පදෙහි වුත්තෙහි ඉතරානිපි චත්තාරි ලක්ඛණාහාරනයෙන වුත්තානෙව හොන්ති, තස්මා යථෙව සුන්දරිකා පයාගා බාහුකා න කිඤ්චි කරොන්ති, තථා අධිකක්කාදයොපීති වෙදිතබ්බා.

වෙරින්ති පාණාතිපාතාදිපඤ්චවෙරසමන්නාගතං. **කතකිබ්බිසන්ති** කතලුද්දකම්මං. **න හි නං සොධයෙති** සුන්දරිකා වා පයාගා වා බාහුකා වා න සොධයෙ, න සොධෙතීති වුත්තං හොති. **පාපකම්මිනන්ති** පාපකෙහි වෙරකිබ්බිසකම්මෙහි යුත්තං, ලාමකකම්මෙ යුත්තං වා වෙරකිබ්බිසභාවං අප්පත්තෙහි ඛුද්දකෙහිපි පාපෙහි යුත්තන්ති වුත්තං හොති.

සුද්ධස්සාති නික්කිලෙසස්ස. **සදා ඵග්ගූති** නිච්චම්පි ඵග්ගුනීනක්ඛත්තමෙව. ඵග්ගුනමාසෙ කිර ‘‘උත්තරඵග්ගුනදිවසෙ යො න්හායති, සො සංවච්ඡරං කතපාපං සොධෙතී’’ති එවං දිට්ඨිකො සො බ්‍රාහ්මණො, තෙනස්ස භගවා තං දිට්ඨිං පටිහනන්තො ආහ ‘‘සුද්ධස්ස වෙ සදා ඵග්ගූ’’ති. නික්කිලෙසස්ස නිච්චං ඵග්ගුනීනක්ඛත්තං, ඉතරො කිං සුජ්ඣතීති? **උපොසථො සදාති** සුද්ධස්ස ච චාතුද්දසපන්නරසාදීසු උපොසථඞ්ගානි අසමාදියතොපි නිච්චමෙව උපොසථො. **සුද්ධස්ස සුචිකම්මස්සාති** නික්කිලෙසතාය සුද්ධස්ස සුචීහි ච කායකම්මාදීහි සමන්නාගතස්ස. **සදා සම්පජ්ජතෙ වතන්ති** ඊදිසස්ස ච කුසලූපසඤ්හිතං වතසමාදානම්පි නිච්චං සම්පන්නමෙව හොතීති. **ඉධෙව සිනාහීති** ඉමස්මිංයෙව මම සාසනෙ සිනාහි. කිං වුත්තං හොති? ‘‘සචෙ අජ්ඣත්තිකකිලෙසමලප්පවාහනං ඉච්ඡසි, ඉධෙව මම සාසනෙ අට්ඨඞ්ගිකමග්ගසලිලෙන සිනාහි, අඤ්ඤත්‍ර හි ඉදං නත්ථී’’ති.

ඉදානිස්ස සප්පායදෙසනාවසෙන තීසුපි ද්වාරෙසු සුද්ධිං දස්සෙන්තො **සබ්බභූතෙසු කරොහි ඛෙමතන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **ඛෙමතන්ති** අභයං හිතභාවං, මෙත්තන්ති වුත්තං හොති. එතෙනස්ස මනොද්වාරසුද්ධි දස්සිතා හොති.

සචෙ මුසා න භණසීති එතෙනස්ස වචීද්වාරසුද්ධි. **සචෙ පාණං න හිංසසි සචෙ අදින්නං නාදියසීති** එතෙහි කායද්වාරසුද්ධි. **සද්දහානො අමච්ඡරීති** එතෙහි පන නං එවං පරිසුද්ධද්වාරං සද්ධාසම්පදාය චාගසම්පදාය ච නියොජෙසි. **කිං කාහසි ගයං ගන්ත්වා, උදපානොපි තෙ ගයාති** අයං පන උපඩ්ඪගාථා, සචෙ සබ්බභූතෙසු ඛෙමතං කරිස්සසි, මුසා න භණිස්සසි, පාණං න හනිස්සසි, අදින්නං නාදියිස්සසි, සද්ධහානො අමච්ඡරී භවිස්සසි, කිං කාහසි ගයං ගන්ත්වා උදපානොපි තෙ ගයා , ගයායපි හි තෙ න්හායන්තස්ස උදපානෙපි ඉමාය එව පටිපත්තියා කිලෙසසුද්ධි, සරීරමලසුද්ධි පන උභයත්ථ සමාති එවං යොජෙතබ්බං. යස්මා ච ලොකෙ ගයා සම්මතතරා, තස්මා තස්ස භගවා ‘‘ගච්ඡති පන භවං ගොතමො බාහුක’’න්ති පුට්ඨොපි ‘‘කිං කාහසි බාහුකං ගන්ත්වා’’ති අවත්වා ‘‘කිං කාහසි ගයං ගන්ත්වා’’ති ආහාති වෙදිතබ්බො.

80. එවං වුත්තෙති එවමාදි භයභෙරවෙ වුත්තත්තා පාකටමෙව. **එකො වූපකට්ඨොති**ආදීසු පන **එකො** කායවිවෙකෙන . **වූපකට්ඨො** චිත්තවිවෙකෙන. **අප්පමත්තො** කම්මට්ඨානෙ සති අවිජහනෙන. **ආතාපී** කායිකචෙතසිකවීරියසඞ්ඛාතෙන ආතාපෙන. **පහිතත්තො** කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛතාය. **විහරන්තො** අඤ්ඤතරඉරියාපථවිහාරෙන. **නචිරස්සෙවාති** පබ්බජ්ජං උපාදාය වුච්චති. **කුලපුත්තාති** දුවිධා කුලපුත්තා ජාතිකුලපුත්තා ච ආචාරකුලපුත්තා ච, අයං පන උභයථාපි කුලපුත්තො. **අගාරස්මාති** ඝරා. අගාරස්ස හිතං **අගාරියං,** කසිගොරක්ඛාදිකුටුම්බපොසනකම්මං වුච්චති, නත්ථි එත්ථ අගාරියන්ති **අනගාරියං,** පබ්බජ්ජායෙතං අධිවචනං. **පබ්බජන්තීති** උපගච්ඡන්ති උපසඞ්කමන්ති. **තදනුත්තරන්ති** තං අනුත්තරං. **බ්‍රහ්මචරියපරියොසානන්ති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස පරියොසානං, අරහත්තඵලන්ති වුත්තං හොති. තස්ස හි අත්ථාය කුලපුත්තා පබ්බජන්ති. **දිට්ඨෙව**

ධම්මෙති තස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. **සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වාති** අත්තනායෙව පඤ්ඤාය පච්චක්ඛං කත්වා, අපරප්පච්චයං කත්වාති අත්ථො. **උපසම්පජ්ජ විහාසීති** පාපුණිත්වා සම්පාදෙත්වා විහාසීති, එවං විහරන්තො ච ඛීණා ජාති…පෙ…. අබ්භඤ්ඤාසි. එතෙනස්ස පච්චවෙක්ඛණභූමිං දස්සෙති.

කතමා පනස්ස ජාති ඛීණා? කථඤ්ච නං අබ්භඤ්ඤාසීති? වුච්චතෙ, කාමඤ්චෙතං භයභෙරවෙපි වුත්තං, තථාපි නං ඉධ පඨමපුරිසවසෙන යොජනානයස්ස දස්සනත්ථං පුන සඞ්ඛෙපතො භණාම. න තාවස්ස අතීතා ජාති ඛීණා, පුබ්බෙව ඛීණත්තා. න අනාගතා, තත්ථ වායාමාභාවතො. න පච්චුප්පන්නා, විජ්ජමානත්තා. මග්ගස්ස පන අභාවිතත්තා යා උප්පජ්ජෙය්‍ය එකචතුපඤ්චවොකාරභවෙසු එකචතුපඤ්චක්ඛන්ධප්පභෙදා ජාති, සා මග්ගස්ස භාවිතත්තා අනුප්පාදධම්මතං ආපජ්ජනෙන ඛීණා, තං සො මග්ගභාවනාය පහීනකිලෙසෙ පච්චවෙක්ඛිත්වා කිලෙසාභාවෙ විජ්ජමානම්පි කම්මං ආයතිං අප්පටිසන්ධිකං හොතීති ජානන්තො ජානාති.

වුසිතන්ති වුත්ථං පරිවුත්ථං, කතං චරිතං නිට්ඨාපිතන්ති අත්ථො. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියං. **කතං කරණීයන්ති** චතූසු සච්චෙසු චතූහි මග්ගෙහි පරිඤ්ඤාපහානසච්ඡිකිරියභාවනාවසෙන සොළසවිධම්පි කිච්චං නිට්ඨාපිතන්ති අත්ථො. **නාපරං ඉත්ථත්තායාති** ඉදානි පුනඉත්ථභාවාය එවංසොළසකිච්චභාවාය, කිලෙසක්ඛයාය වා මග්ගභාවනා නත්ථීති. අථ වා, **ඉත්ථත්තායාති** ඉත්ථභාවතො ඉමස්මා එවංපකාරා ඉදානි වත්තමානක්ඛන්ධසන්තානා අපරං ඛන්ධසන්තානං නත්ථි. ඉමෙ පන පඤ්චක්ඛන්ධා පරිඤ්ඤාතා තිට්ඨන්ති, ඡින්නමූලකො රුක්ඛො විය. අබ්භඤ්ඤාසි. **අඤ්ඤතරොති** එකො. **අරහතන්ති** අරහන්තානං, භගවතො සාවකානං අරහතං අබ්භන්තරො අහොසීති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

වත්ථසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සල්ලෙඛසුත්තවණ්ණනා

81. **එවං මෙ සුතන්ති** සල්ලෙඛසුත්තං. තත්ථ **මහාචුන්දොති** තස්ස ථෙරස්ස නාමං. **සායන්හසමයන්ති** සායන්හකාලෙ. **පටිසල්ලානා වුට්ඨිතොති** එත්ථ **පටිසල්ලානන්ති** තෙහි තෙහි සත්තසඞ්ඛාරෙහි පටිනිවත්තිත්වා සල්ලානං නිලීයනං, එකීභාවො පවිවෙකොති වුත්තං හොති. යො තතො වුට්ඨිතො, සො පටිසල්ලානා වුට්ඨිතො නාම හොති. අයං පන යස්මා පටිසල්ලානානං උත්තමතො ඵලසමාපත්තිතො වුට්ඨාසි, තස්මා ''පටිසල්ලානා වුට්ඨිතො''ති වුත්තො. **භගවන්තං අභිවාදෙත්වාති** සමදසනඛුජ්ජලවිභූසිතෙන සිරසා භගවන්තං සක්කච්චං වන්දිත්වා, අභිවාදාපෙත්වා වා ''සුඛී භව, චුන්දා''ති එවං වචීභෙදං කාරාපෙත්වා, භගවා පන කිර වන්දිතො සමානො සුවණ්ණදුන්දුභිසදිසං ගීවං පග්ගය්හ කණ්ණසුඛං පෙමනියං අමතාභිසෙකසදිසං බ්‍රහ්මඝොසං නිච්ඡාරෙන්තො ''සුඛී හොහී''ති තස්ස තස්ස නාමං ගහෙත්වා වදති, එතං ආචිණ්ණං තථාගතානං. තත්‍රිදං සාධකසුත්තං, ''සක්කො, භන්තෙ, දෙවානමින්දො සාමච්චො සපරිජනො භගවතො පාදෙ සිරසා වන්දතීති, සුඛී හොතු පඤ්චසිඛ සක්කො දෙවානමින්දො සාමච්චො සපරිජනො, සුඛකාමා හි දෙවා මනුස්සා අසුරා නාගා ගන්ධබ්බා, යෙ චඤ්ඤෙ සන්ති පුථුකායා''ති. එවඤ්ච පන තථාගතා එවරූපෙ මහෙසක්ඛෙ යක්ඛෙ අභිවදන්තීති.

යා ඉමාති ඉදානි වත්තබ්බාභිමුඛං කරොන්තො විය ආහ. **අනෙකවිහිතාති** නානප්පකාරා. **දිට්ඨියොති** මිච්ඡාදිට්ඨියො . **ලොකෙ උප්පජ්ජන්තීති** සත්තෙසු පාතුභවන්ති. **අත්තවාදප්පටිසංයුත්තාති** ''රූපං අත්තතො සමනුපස්සතී''තිආදිනයප්පවත්තෙන අත්තවාදෙන පටිසංයුත්තා, තා වීසති භවන්ති. **ලොකවාදප්පටිසංයුත්තාති** ''සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා''තිආදිනයප්පවත්තෙන ලොකවාදෙන පටිසංයුත්තා, තා අට්ඨ හොන්ති සස්සතො, අසස්සතො, සස්සතො ච අසස්සතො ච, නෙව සස්සතො නාසස්සතො, අන්තවා, අනන්තවා, අන්තවා ච අනන්තවා ච, නෙවන්තවා නානන්තවා අත්තා ච ලොකො චාති එවං පවත්තත්තා.

ආදිමෙවාතිආදීසු අයමත්ථො කිං නු ඛො භන්තෙ ආදිමෙව මනසිකරොන්තස්ස අප්පත්වාපි සොතාපත්තිමග්ගං විපස්සනාමිස්සකපඨමමනසිකාරමෙව මනසිකරොන්තස්ස භික්ඛුනො එවමෙතාසං එත්තකෙනෙව උපායෙන එතාසං දිට්ඨීනං පහානඤ්ච පටිනිස්සග්ගො ච හොතීති. ඉදඤ්ච ථෙරො අත්තනා අනධිමානිකොපි සමානො අධිමානිකානං අධිමානප්පහානත්ථං අධිමානිකො විය හුත්වා පුච්ඡතීති වෙදිතබ්බො. අපරෙ පනාහු ''ථෙරස්ස අන්තෙවාසිකා ආදිමනසිකාරෙනෙව දිට්ඨීනං සමුච්ඡෙදප්පහානං හොතීති එවංසඤ්ඤිනොපි, සමාපත්තිවිහාරා සල්ලෙඛවිහාරාති එවංසඤ්ඤිනොපි අත්ථි. සො තෙසං අත්ථාය භගවන්තං පුච්ඡතී''ති.

82. අථස්ස භගවා තාසං දිට්ඨීනං පහානූපායං දස්සෙන්තො **යා ඉමාති**ආදිමාහ. තත්ථ යත්ථ චෙතා දිට්ඨියො උප්පජ්ජන්තීතිආදි පඤ්චක්ඛන්ධෙ සන්ධාය වුත්තං. එතෙසු හි එතා දිට්ඨියො උප්පජ්ජන්ති. යථාහ ''රූපෙ ඛො, භික්ඛවෙ, සති රූපං අභිනිවිස්ස එවං දිට්ඨි උප්පජ්ජති, සො අත්තා සො ලොකො සො පෙච්ච භවිස්සාමි නිච්චො ධුවො සස්සතො අවිපරිණාමධම්මො''ති (සං. නි. 3.152) විත්ථාරො. ආරම්මණවසෙන පන එකවචනං කත්වා **යත්ථ චාති** ආහ, යස්මිං ආරම්මණෙ උප්පජ්ජන්තීති වුත්තං හොති. එත්ථ ච **උප්පජ්ජන්ති අනුසෙන්ති සමුදාචරන්තීති** ඉමෙසං එවං නානාකරණං වෙදිතබ්බං. ජාතිවසෙන හි අජාතා ජායමානා **උප්පජ්ජන්තීති** වුච්චන්ති. පුනප්පුනං ආසෙවිතා ථාමගතා

අප්පටිවිනීතා **අනුසෙන්තීති**. කායවචීද්වාරං සම්පත්තා **සමුදාචරන්තීති**, ඉදමෙතෙසං නානාකරණං. **තං නෙතං මමාති**ආදීසු තං පඤ්චක්ඛන්ධප්පභෙදං ආරම්මණමෙතං මය්හං න හොති, අහම්පි එසො න අස්මි, එසො මෙ අත්තාපි න හොතීති එවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතොති එවං තාව පදත්ථො වෙදිතබ්බො.

යස්මා පන එත්ථ එතං මමාති තණ්හාගාහො, තඤ්ච ගණ්හන්තො අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතප්පභෙදං තණ්හාපපඤ්චං ගණ්හාති. එසොහමස්මීති මානගාහො, තඤ්ච ගණ්හන්තො නවප්පභෙදං මානපපඤ්චං ගණ්හාති. එසො මෙ අත්තාති දිට්ඨිගාහො, තඤ්ච ගණ්හන්තො ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතප්පභෙදං දිට්ඨිපපඤ්චං ගණ්හාති. තස්මා **නෙතං මමාති** වදන්තො භගවා යථාවුත්තප්පභෙදං තණ්හාපපඤ්චං පටික්ඛිපති. **නෙසොහමස්මීති** මානපපඤ්චං. **න මෙසො අත්තාති** දිට්ඨිපපඤ්චං. දිට්ඨෙකට්ඨායෙව චෙත්ථ තණ්හාමානා වෙදිතබ්බා. **එවමෙතන්ති** එවං ''නෙතං මමා''තිආදිනා ආකාරෙන එතං ඛන්ධපඤ්චකං. **යථාභූතන්ති** යථා සභාවං, යථා අත්ථීති වුත්තං හොති. ඛන්ධපඤ්චකඤ්හි එතෙනෙව ආකාරෙන අත්ථි. මමන්තිආදිනා පන ගය්හමානම්පි තෙනාකාරෙන නෙවත්ථීති අධිප්පායො. **සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතොති** සොතාපත්තිමග්ගපඤ්ඤාපරියොසානාය විපස්සනාපඤ්ඤාය සුට්ඨු පස්සන්තස්ස. **එවමෙතාසන්ති** එතෙන උපායෙන එතාසං. **පහානං පටිනිස්සග්ගොති** උභයම්පෙතං සමුච්ඡෙදප්පහානස්සෙවාධිවචනං.

එවං භගවා ආදිමනසිකාරෙනෙව දිට්ඨීනං පහානං හොති නු ඛො නොති ආයස්මතා මහාචුන්දෙන අධිමානිකානං වසෙන පඤ්හං පුට්ඨො සොතාපත්තිමග්ගෙන දිට්ඨිප්පහානං දස්සෙත්වා ඉදානි සයමෙව අධිමානිකානං ඣානං විභජන්තො **ඨානං ඛො පනෙතන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **අධිමානිකා** නාම යෙසං අප්පත්තෙ පත්තසඤ්ඤාය අධිමානො උප්පජ්ජති, ස්වායං උප්පජ්ජමානො නෙව ලොකවට්ටානුසාරීනං බාලපුථුජ්ජනානං උප්පජ්ජති, න අරියසාවකානං. න හි සොතාපන්නස්ස ''සකදාගාමී අහ''න්ති අධිමානො උප්පජ්ජති, න සකදාගාමිස්ස ''අනාගාමී අහ''න්ති, න අනාගාමිනො ''අරහා අහ''න්ති, කාරකස්සෙව පන සමථවසෙන වා විපස්සනාවසෙන වා වික්ඛම්භිතකිලෙසස්ස නිච්චං යුත්තපයුත්තස්ස ආරද්ධවිපස්සකස්ස උප්පජ්ජති. තස්ස හි සමථවික්ඛම්භිතානං වා විපස්සනාවික්ඛම්භිතානං වා කිලෙසානං සමුදාචාරං අපස්සතො ''සොතාපන්නො අහන්ති වා, සකදාගාමී, අනාගාමී , අරහා අහ''න්ති වා අධිමානො උප්පජ්ජති, තලඞ්ගරතිස්සපබ්බතවාසිධම්මදින්නත්ථෙරෙන ඔවාදියමානත්ථෙරානං විය.

ථෙරස්ස කිර අචිරූපසම්පන්නස්සෙව ඔවාදෙ ඨත්වා බහූ භික්ඛූ විසෙසං අධිගච්ඡිංසු. තං පවත්තිං සුත්වා තිස්සමහාවිහාරවාසී භික්ඛුසඞ්ඝො ''න අට්ඨානනියොජකො ථෙරොති ථෙරං ආනෙථා''ති සම්බහුලෙ භික්ඛූ පාහෙසි. තෙ ගන්ත්වා, ''ආවුසො, ධම්මදින්න භික්ඛුසඞ්ඝො තං පක්කොසාපෙතී''ති ආහංසු. සො ආහ ''කිං පන තුම්හෙ, භන්තෙ, අත්තානං ගවෙසථ පර''න්ති? අත්තානං සප්පුරිසාති, සො තෙසං කම්මට්ඨානමදාසි, සබ්බෙව අරහත්තං පාපුණිංසු. භික්ඛුසඞ්ඝො පුන අඤ්ඤෙ භික්ඛූ පාහෙසි, එවං යාවතතියං පහිතා සබ්බෙපි තත්ථෙව අරහත්තං පත්වා විහරිංසු.

තතො සඞ්ඝො ගතගතා නාගච්ඡන්තීති අඤ්ඤතරං වුඩ්ඪපබ්බජිතං පාහෙසි. සො ගන්ත්වා ච, ''භන්තෙ, ධම්මදින්න තික්ඛත්තුං තිස්සමහාවිහාරවාසී භික්ඛුසඞ්ඝො තුය්හං සන්තිකෙ පෙසෙසි, ත්වං නාම සඞ්ඝස්ස ආණං ගරුං න කරොසි, නාගච්ඡසී''ති ආහ. ථෙරො කිමෙතන්ති පණ්ණසාලං අප්පවිසිත්වාව පත්තචීවරං ගාහාපෙත්වා තාවදෙව නික්ඛමි, සො අන්තරාමග්ගෙ හඞ්කනවිහාරං පාවිසි. තත්ථ චෙකො මහාථෙරො සට්ඨිවස්සාතීතො අධිමානෙන අරහත්තං පටිජානාති. ථෙරො තං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා අධිගමං පුච්ඡි. ථෙරො ආහ ''ආම ධම්මදින්න, යං පබ්බජිතෙන කාතබ්බං, චිරකතං තං මයා, අතීතසට්ඨිවස්සොම්හි එතරහී''ති. කිං, භන්තෙ, ඉද්ධිම්පි වළඤ්ජෙථාති. ආම ධම්මදින්නාති. සාධු වත, භන්තෙ, හත්ථිං තුම්හාකං පටිමුඛං ආගච්ඡන්තං මාපෙථාති. සාධාවුසොති ථෙරො සබ්බසෙතං සත්තප්පතිට්ඨං තිධාපභින්නං නඞ්ගුට්ඨං බීජයමානං සොණ්ඩං මුඛෙ පක්ඛිපිත්වා ද්වීහි දන්තෙහි විජ්ඣිතුකාමං විය පටිමුඛං ආගච්ඡන්තං මහාහත්ථිං මාපෙසි. සො තං අත්තනායෙව මාපිතං හත්ථිං දිස්වා භීතො පලායිතුං ආරභි. තදාව අත්තානං ''නාහං අරහා''ති ඤත්වා ධම්මදින්නස්ස පාදමූලෙ උක්කුටිකං නිසීදිත්වා ''පතිට්ඨා මෙ හොහි, ආවුසො''ති ආහ. ධම්මදින්නො ''මා, භන්තෙ, සොචි, මා අනත්තමනො අහොසි, කාරකානංයෙව අධිමානො උප්පජ්ජතී''ති ථෙරං සමස්සාසෙත්වා කම්මට්ඨානමදාසි. ථෙරො තස්සොවාදෙ ඨත්වා අරහත්තං පාපුණි.

චිත්තලපබ්බතෙපි තාදිසොව ථෙරො වසති. ධම්මදින්නො තම්පි උපසඞ්කමිත්වා තථෙව පුච්ඡි. සොපි තථෙව බ්‍යාකාසි. තතො නං ධම්මදින්නො කිං, භන්තෙ, ඉද්ධිම්පි වළඤ්ජෙථාති ආහ. ආමාවුසොති. සාධු වත, භන්තෙ, එකං පොක්ඛරණිං මාපෙථාති. ථෙරො මාපෙසි. එත්ථ, භන්තෙ, පදුමගුම්බං මාපෙථාති. තම්පි මාපෙසි. පදුමගුම්බෙ මහාපදුමං මාපෙථාති. තම්පි මාපෙසි. එතස්මිං පදුමගුම්බෙ ඨත්වා මධුරස්සරෙන ගායන්තං නච්චන්තඤ්ච එකං ඉත්ථිවිග්ගහං මාපෙථාති. තම්පි මාපෙසි. සො එතං, භන්තෙ, පුනප්පුනං උපනිජ්ඣායථාති වත්වා සයං පාසාදං පාවිසි. ථෙරස්ස තං උපනිජ්ඣායතො සට්ඨිවස්සානි වික්ඛම්භිතකිලෙසා චලිංසු, සො තදා අත්තානං ඤත්වා පුරිමත්ථෙරො විය ධම්මදින්නත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරහත්තං පාපුණි.

ධම්මදින්නොපි අනුපුබ්බෙන තිස්සමහාවිහාරං අගමාසි. තස්මිඤ්ච සමයෙ ථෙරා චෙතියඞ්ගණං සම්මජ්ජිත්වා බුද්ධාරම්මණං පීතිං උප්පාදෙත්වා නිසින්නා හොන්ති, එතං කිර තෙසං වත්තං. තෙන නෙසං එකොපි ''ඉධ පත්තචීවරං ඨපෙහී''ති ධම්මදින්නං වත්තා පුච්ඡිතාපි නාහොසි. ධම්මදින්නො එසො භවෙයාති ඤත්වා පන පඤ්හං පුච්ඡිංසු. සො පුච්ඡිතපඤ්හෙ තිණ්හෙන අසිනා කුමුදනාළකලාපං විය ඡින්දිත්වා පාදඞ්ගුලියා මහාපථවිං පහරි. භන්තෙ අයං අචෙතනා මහාපථවීපි ධම්මදින්නස්ස ගුණං ජානාති. තුම්හෙ පන න ජානිත්ථාති ච වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘අචෙතනායං පථවී, විජානාති ගුණාගුණං;
සචෙතනාථ ඛො භන්තෙ, න ජානාථ ගුණාගුණ’’න්ති.

තාවදෙව ච ආකාසෙ අබ්භුග්ගන්ත්වා තලඞ්ගරතිස්සපබ්බතමෙව අගමාසි. එවං කාරකස්සෙව අධිමානො උප්පජ්ජති. තස්මා භගවා තාදිසානං භික්ඛූනං වසෙන ඣානං විභජන්තො **ඨානං ඛො පනෙතන්ති**ආදිමාහ.

තස්සත්ථො, අත්ථෙතං කාරණං, නො නත්ථි. යෙන ඉධෙකච්චො භික්ඛු බාහිරපරිබ්බාජකෙහි සාධාරණං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරෙය්‍ය, යං පන **තස්ස එවමස්ස සල්ලෙඛෙන විහරාමීති**, යං පටිපත්තිවිධානං කිලෙසෙ සංලිඛති, තෙනාහං විහරාමීති, තං න යුජ්ජති, න හි අධිමානිකස්ස භික්ඛුනො ඣානං සල්ලෙඛො වා සල්ලෙඛපටිපදා වා හොති. කස්මා? අවිපස්සනාපාදකත්තා. න හි සො ඣානං සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨාය සඞ්ඛාරෙ සම්මසති, ඣානං පනස්ස චිත්තෙකග්ගමත්තං කරොති, දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරො හොති. තස්මා තමත්ථං දස්සෙන්තො භගවා ‘‘න ඛො පනෙතෙ, චුන්ද, අරියස්ස විනයෙ සල්ලෙඛා වුච්චන්ති, දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරා එතෙ අරියස්ස විනයෙ වුච්චන්ති’’ති ආහ.

තත්ථ **එතෙති** ඣානධම්මවසෙන බහුවචනං වෙදිතබ්බං, එතෙ පඨමජ්ඣානධම්මාති වුත්තං හොති. සමාපත්තිවසෙන වා, එකම්පි හි පඨමජ්ඣානං පුනප්පුනං සමාපත්තිවසෙන පවත්තත්තා බහුත්තං ගච්ඡති. ආරම්මණවසෙන වා, එකම්පි හි පඨමජ්ඣානං පථවීකසිණාදීසු පවත්තිවසෙන බහුත්තං ගච්ඡතීති. එස නයො දුතියතතියචතුත්ථජ්ඣානෙසු. ආරුප්පඣානෙසු පන ආරම්මණභෙදාභාවතො පුරිමකාරණද්වයවසෙනෙව බහුවචනං වෙදිතබ්බං.

යස්මා චෙතෙසං අඞ්ගානිපි සන්තානි ආරම්මණානිපි, නිබ්බුතානි චෙව සුඛුමානි චාති වුත්තං හොති, තස්මා තානි **සන්තා එතෙ විහාරාති** එවං වුත්තානීති වෙදිතබ්බානි. අයං තාව තෙසං චතුන්නම්පි සාධාරණා වණ්ණනා. විසෙසවණ්ණනා පන ‘‘සබ්බසො රූපසඤ්ඤාන’’න්තිආදිපදානුසාරතො වත්තබ්බා සියා. සා **විසුද්ධිමග්ගෙ** සබ්බාකාරෙන වුත්තායෙව.

83. එවං යස්මා අධිමානිකස්ස භික්ඛුනො ඣානවිහාරො අවිපස්සනාපාදකත්තා සල්ලෙඛවිහාරො න හොති, න හි සො ඣානං සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨාය සඞ්ඛාරෙ සම්මසති, චිත්තෙකග්ගකරො දිට්ඨධම්මෙ සුඛවිහාරො පනස්ස හොති, තස්මා තමත්ථං දස්සෙන්තො රූපජ්ඣානානි ච අරූපජ්ඣානානි ච විභජිත්වා ඉදානි ච යත්ථ සල්ලෙඛො කාතබ්බො චතුචත්තාලීසාය ආකාරෙහි, තඤ්ච වත්ථුං තඤ්ච සල්ලෙඛං දස්සෙන්තො **ඉධ ඛො පන වොති**ආදිමාහ.

කස්මා පන ‘‘අට්ඨහි සමාපත්තීහි අවිහිංසාදයො සල්ලෙඛා’’ති වුත්තා? ලොකුත්තරපාදකත්තා. බාහිරකානඤ්හි අට්ඨ සමාපත්තියො වට්ටපාදකායෙව. සාසනෙ සරණගමනම්පි ලොකුත්තරපාදකං, පගෙව අවිහිංසාදයො. ඉමිනායෙව ච සුත්තෙන වෙදිතබ්බං ‘‘යථා බාහිරකස්ස අට්ඨසමාපත්තිලාභිනො පඤ්චාභිඤ්ඤස්සාපි දින්නදානතො සාසනෙ තිසරණගතස්ස දින්නදානං මහප්ඵලතරං හොතී’’ති. ඉදඤ්හි සන්ධාය දක්ඛිණාවිසුද්ධිසුත්තෙ ‘‘බාහිරකෙ කාමෙසු වීතරාගෙ දානං දත්වා කොටිසතසහස්සගුණා පාටිකඞ්ඛිතබ්බා. සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නෙ දානං දත්වා අසඞ්ඛෙය්‍යා අප්පමෙය්‍යා දක්ඛිණා පාටිකඞ්ඛිතබ්බා, කො පන වාදො සොතාපන්නෙ’’ති වුත්තං (ම. නි. 3.379). සරණගමනතො පට්ඨාය හි තත්ථ සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො අධිප්පෙතොති, අයං තාවෙත්ථ පාළියොජනා.

අනුපදවණ්ණනායං පන **ඉධාති** විහිංසාදිවත්ථුදීපනමෙතං. **ඛො පනාති** නිපාතමත්තං. **වොති** කරණත්ථෙ සාමිවචනං, අයං පන සඞ්ඛෙපත්ථො, යදෙතං ‘‘පරෙ විහිංසකා භවිස්සන්තී’’තිආදිනා නයෙන විහිංසාදිවත්ථුං වදාම. ඉධ, චුන්ද, තුම්හෙහි සල්ලෙඛො කාතබ්බොති.

එවං සඞ්ඛෙපතො වත්වා ඉදානි විත්ථාරෙන්තො ‘‘පරෙ විහිංසකා භවිස්සන්ති, මයමෙත්ථ අවිහිංසකා භවිස්සාමාති සල්ලෙඛො කරණීයො’’තිආදිමාහ.

තත්ථ **පරෙති** යෙ කෙචි ඉමං සල්ලෙඛමනනුයුත්තා. **විහිංසකා භවිස්සන්තීති** පාණිනා වා ලෙඩ්ඩුනා වාතිආදීහි සත්තානං විහෙසකා භවිස්සන්ති. **මයමෙත්ථ අවිහිංසකා භවිස්සාමාති** මයං පන යත්ථෙව වත්ථුස්මිං පරෙ එවං විහිංසකා භවිස්සන්ති, එත්ථෙව අවිහිංසකා භවිස්සාම, අවිහිංසං උප්පාදෙත්වා විහරිස්සාම. **ඉති සල්ලෙඛො කරණීයොති** එවං තුම්හෙහි සල්ලෙඛො කාතබ්බො . **සල්ලෙඛොති** ච ඉධ අවිහිංසාව වෙදිතබ්බා. අවිහිංසා හි විහිංසං සල්ලෙඛති, තං ඡින්දති, තස්මා **සල්ලෙඛොති** වුච්චති. එස නයො සබ්බත්ථ. අයං පන විසෙසො. **පරෙ මිච්ඡාදිට්ඨීති** එත්ථ කම්මපථානං අන්තමිච්ඡාදිට්ඨිඤ්ච මිච්ඡත්තානං ආදිමිච්ඡාදිට්ඨිඤ්ච මිස්සෙත්වා දිට්ඨී වුත්තාති වෙදිතබ්බා. තථා **මයමෙත්ථ සම්මාදිට්ඨීති** වුත්තට්ඨානෙ සම්මාදිට්ඨි. එත්ථ ච කම්මපථකථා විත්ථාරතො සම්මාදිට්ඨිසුත්තෙ ආවි භවිස්සති. මිච්ඡත්තෙසු මිච්ඡාදිට්ඨිආදයො ද්වෙධාවිතක්කෙ.

අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, පාණං අතිපාතෙන්තීති **පාණාතිපාතී** පාණඝාතකාති අත්ථො. අදින්නං ආදියන්තීති **අදින්නාදායී,** පරසස්ස හාරිනොති අත්ථො. අබ්‍රහ්මං හීනං ලාමකධම්මං චරන්තීති **අබ්‍රහ්මචාරී,** මෙථුනධම්මප්පටිසෙවකාති අත්ථො. බ්‍රහ්මං සෙට්ඨං පටිපදං චරන්තීති **බ්‍රහ්මචාරී,** මෙථුනා පටිවිරතාති අත්ථො. එත්ථ ච බ්‍රහ්මචරියං සල්ලෙඛොති වෙදිතබ්බං. බ්‍රහ්මචරියඤ්හි අබ්‍රහ්මචරියං සල්ලෙඛති. මුසා වදන්තීති **මුසාවාදී,** පරෙසං අත්ථභඤ්ජනකං තුච්ඡං අලිකං වාචං භාසිතාරොති අත්ථො. පිසුණා වාචා එතෙසන්ති **පිසුණවාචා.** පරෙසං මම්මච්ඡෙදිකා ඵරුසා වාචා එතෙසන්ති **ඵරුසවාචා.** සම්ඵං නිරත්ථකවචනං පලපන්තීති **සම්ඵප්පලාපී.** අභිජ්ඣායන්තීති **අභිජ්ඣාලූ,** පරභණ්ඩලුබ්භනසීලාති අත්ථො. බ්‍යාපන්නං පූතිභූතං චිත්තමෙතෙසන්ති **බ්‍යාපන්නචිත්තා.** මිච්ඡා පාපිකා විඤ්ඤුගරහිතා එතෙසං දිට්ඨීති **මිච්ඡාදිට්ඨී,** කම්මපථපරියාපන්නාය නත්ථි දින්නන්තිආදිවත්ථුකාය, මිච්ඡත්තපරියාපන්නාය අනියානිකදිට්ඨියා ච සමන්නාගතාති අත්ථො. සම්මා සොභනා විඤ්ඤුප්පසත්ථා එතෙසං දිට්ඨීති **සම්මාදිට්ඨී,** කම්මපථපරියාපන්නාය අත්ථි දින්නන්තිආදිකාය කම්මස්සකතාදිට්ඨියා, සම්මත්තපරියාපන්නාය මග්ගදිට්ඨියා ච සමන්නාගතාති අත්ථො.

මිච්ඡාසඞ්කප්පාති අයාථාවඅනියානිකඅකුසලසඞ්කප්පා. එස නයො **මිච්ඡාවාචාති**ආදීසු. අයං පන විසෙසො, මිච්ඡාසඞ්කප්පාදයො විය හි **මිච්ඡාසති** නාම පාටිඑක්කො කොචි ධම්මො නත්ථි, අතීතං පන චින්තයතො පවත්තානං චතුන්නම්පි අකුසලක්ඛන්ධානමෙතං අධිවචනං. යම්පි වුත්තං භගවතා – ''අත්ථෙසා, භික්ඛවෙ, අනුස්සති, නෙසා නත්ථීති වදාමි, පුත්තලාභං වා, භික්ඛවෙ, අනුස්සරතො, ධනලාභං වා, භික්ඛවෙ, අනුස්සරතො, යසලාභං වා, භික්ඛවෙ, අනුස්සරතො''ති, තම්පි තං තං චින්තෙන්තස්ස සතිපතිරූපකෙන උප්පත්තිං සන්ධාය වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං . **මිච්ඡාඤාණීති** එත්ථ ච **මිච්ඡාඤාණන්ති** පාපකිරියාසු උපායචින්තාවසෙන පාපං කත්වා ''සුකතං මයා''ති පච්චවෙක්ඛණාකාරෙන ච උප්පන්නො මොහො වෙදිතබ්බො, තෙන සමන්නාගතා පුග්ගලා **මිච්ඡාඤාණී. සම්මාඤාණීති** එත්ථ පන එකූනවීසතිභෙදං පච්චවෙක්ඛණඤාණං ''සම්මාඤාණ''න්ති වුච්චති, තෙන සමන්නාගතා පුග්ගලා **සම්මාඤාණී. මිච්ඡාවිමුත්තීති** අවිමුත්තායෙව සමානා ''විමුත්තා මය''න්ති එවංසඤ්ඤිනො, අවිමුත්තියං වා විමුත්තිසඤ්ඤිනො. තත්‍රායං වචනත්ථො, මිච්ඡා පාපිකා විපරීතා විමුත්ති එතෙසං අත්ථීති **මිච්ඡාවිමුත්තී.** මිච්ඡාවිමුත්තීති ච යථාවුත්තෙනාකාරෙන පවත්තානං අකුසලක්ඛන්ධානමෙතං අධිවචනං. ඵලසම්පයුත්තානි පන සම්මාදිට්ඨිආදීනි අට්ඨඞ්ගානි ඨපෙත්වා සෙසධම්මා **සම්මාවිමුත්තීති** වෙදිතබ්බා. සා ච මිච්ඡාවිමුත්තිං සල්ලිඛිත්වා ඨිතත්තා **සල්ලෙඛොති** වෙදිතබ්බා. තත්ථ නියොජෙන්තො ආහ ''මයමෙත්ථ සම්මාවිමුත්තී භවිස්සාමාති සල්ලෙඛො කරණීයො''ති.

ඉතො පරානි තීණි නීවරණවසෙන වුත්තානි. **අභිජ්ඣාලූ** බ්‍යාපන්නචිත්තාති එවං කම්මපථෙසු වුත්තත්තා පනෙත්ථ පඨමානි ද්වෙ නීවරණානි න වුත්තානීති වෙදිතබ්බානි. තත්ථ ථිනමිද්ධෙන පරියුට්ඨිතා අභිභූතාති **ථිනමිද්ධපරියුට්ඨිතා.** උද්ධච්චෙන සමන්නාගතාති **උද්ධතා.** විචිනන්තා කිච්ඡන්ති න සක්කොන්ති සන්නිට්ඨානං කාතුන්ති **විචිකිච්ඡී. කොධනාති**ආදීනි දස චිත්තස්ස උපක්කිලෙසවසෙන වුත්තානි. තත්ථ කොධාදීසු යං වත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං ධම්මදායාදවත්ථසුත්තෙසු වුත්තං. අයං පනෙත්ථ වචනත්ථො – **කොධනාති** කුජ්ඣනසීලා. **උපනාහීති** උපනාහනසීලා, උපනාහො වා එතෙසං අත්ථීති **උපනාහී.** තථා **මක්ඛී පලාසී** ච. ඉස්සන්තීති **ඉස්සුකී.** මච්ඡරායන්තීති **මච්ඡරී,** මච්ඡෙරං වා එතෙසං අත්ථීති මච්ඡරී. සඨයන්තීති **සඨා,** න සම්මා භාසන්තීති වුත්තං හොති, කෙරාටිකයුත්තානමෙතං අධිවචනං. මායා එතෙසං අත්ථීති **මායාවී.** ථම්භසමඞ්ගිතාය **ථද්ධා.** අතිමානයොගෙන **අතිමානී.** වුත්තපච්චනීකනයෙන සුක්කපක්ඛො වෙදිතබ්බො.

දුබ්බචාති වත්තුං දුක්ඛා කිඤ්චි වුච්චමානා න සහන්ති. තබ්බිපරීතා **සුවචා.** දෙවදත්තාදිසදිසා පාපකා මිත්තා එතෙසන්ති **පාපමිත්තා.** බුද්ධා වා සාරිපුත්තාදිසදිසා වා කල්‍යාණා මිත්තා එතෙසන්ති **කල්‍යාණමිත්තා.** කායදුච්චරිතාදීසු චිත්තවොස්සග්ගවසෙන **පමත්තා.** විපරීතා **අප්පමත්තාති** වෙදිතබ්බා. ඉමානි තීණි පකිණ්ණකවසෙන වුත්තානි. **අස්සද්ධාති**ආදීනි සත්ත අසද්ධම්මවසෙන. තත්ථ තීසු වත්ථූසු සද්ධා එතෙසං නත්ථීති **අස්සද්ධා.** සුක්කපක්ඛෙ සද්දහන්තීති **සද්ධා,** සද්ධා වා එතෙසං අත්ථීතිපි සද්ධා. නත්ථි එතෙසං හිරීති **අහිරිකා,** අකුසලසමාපත්තියා අජිගුච්ඡමානානමෙතං අධිවචනං. හිරී එතෙසං මනෙ, හිරියා වා යුත්තමනාති **හිරිමනා.** න ඔත්තප්පන්තීති **අනොත්තප්පී,** අකුසලසමාපත්තියා න භායන්තීති වුත්තං හොති. තබ්බිපරීතා **ඔත්තප්පී.** අප්පං සුතමෙතෙසන්ති **අප්පස්සුතා, අප්පන්ති** ච ථොකන්ති න ගහෙතබ්බං, නත්ථීති ගහෙතබ්බං. ''අප්පස්සුතා''ති හි නිස්සුතා සුතවිරහිතා වුච්චන්ති. බහු සුතමෙතෙසන්ති **බහුස්සුතා,** තථාගතභාසිතං එකම්පි ගාථං යාථාවතො ඤත්වා අනුරූපපටිපන්නානමෙතං අධිවචනං. කුච්ඡිතා සීදන්තීති **කුසීතා,** හීනවීරියානමෙතං අධිවචනං. ආරද්ධං වීරියමෙතෙසන්ති **ආරද්ධවීරියා,** සම්මප්පධානයුත්තානමෙතං අධිවචනං, මුට්ඨා සති එතෙසන්ති **මුට්ඨස්සතී,** නට්ඨස්සතීති වුත්තං හොති. උපට්ඨිතා සති එතෙසන්ති **උපට්ඨිතස්සතී,** නිච්චං ආරම්මණාභිමුඛප්පවත්තසතීනමෙතං අධිවචනං. දුට්ඨා පඤ්ඤා එතෙසන්ති **දුප්පඤ්ඤා,** නට්ඨපඤ්ඤාති වුත්තං හොති. පඤ්ඤාය සම්පන්නාති **පඤ්ඤාසම්පන්නා, පඤ්ඤාති** ච ඉධ විපස්සනාපඤ්ඤා වෙදිතබ්බා. විපස්සනාසම්භාරො හි පරිපූරො ඉමස්මිං ඨානෙ ආගතො, තස්මා විපස්සනාපඤ්ඤාව අයන්ති පොරාණානං ආණා.

ඉදානි එකමෙව ලොකුත්තරගුණානං අන්තරායකරං අනියානිකදිට්ඨිං තිභාකාරෙහි දස්සෙන්තො **සන්දිට්ඨිපරාමාසීති**ආදිමාහ. තත්ථ සන්දිට්ඨිං පරාමසන්තීති **සන්දිට්ඨිපරාමාසී.** ආධානං ගණ්හන්තීති **ආධානග්ගාහී,**

ආධානන්ති දළ්හං වුච්චති, දළ්හග්ගාහීති අත්ථො. යුත්තකාරණං දිස්වාව ලද්ධිං පටිනිස්සජ්ජන්තීති **පටිනිස්සග්ගී,** දුක්ඛෙන කිච්ඡෙන කසිරෙන බහුම්පි කාරණං දස්සෙත්වා න සක්කා පටිනිස්සග්ගං කාතුන්ති **දුප්පටිනිස්සග්ගී,** යෙ අත්තනො උප්පන්නං දිට්ඨිං ඉදමෙව සච්චන්ති දළ්හං ගණ්හිත්වා අපි බුද්ධාදීහි කාරණං දස්සෙත්වා වුච්චමානා න පටිනිස්සජ්ජන්ති, තෙසමෙතං අධිවචනං. තාදිසා හි පුග්ගලා යං යදෙව ධම්මං වා අධම්මං වා ගණ්හන්ති, තං සබ්බං ''එවං අම්හාකං ආචරියෙහි කථිතං, එවං අම්හෙහි සුත''න්ති කුම්මොව අඞ්ගානි සකෙ කපාලෙ අන්තොයෙව සමොදහන්ති, කුම්භීලග්ගාහං ගණ්හන්ති න විස්සජ්ජන්ති. වුත්තවිපරියායෙන සුක්කපක්ඛො වෙදිතබ්බො.

84. එවං චතුචත්තාලීසාය ආකාරෙහි සල්ලෙඛං දස්සෙත්වා ඉදානි තස්මිං සල්ලෙඛෙ චිත්තුප්පාදස්සාපි බහූපකාරතං දස්සෙතුං **චිත්තුප්පාදම්පි ඛො අහන්ති**ආදිමාහ.

තස්සත්ථො , අහං, චුන්ද, කුසලෙසු ධම්මෙසු චිත්තුප්පාදම්පි බහූපකාරං වදාමි, යා පනෙතා කායෙන ච වාචාය ච අනුවිධියනා, යථා පඨමං චිත්තං උප්පන්නං, තථෙව තෙසං ධම්මානං කායෙන කරණං, වාචාය ච ''කරොථා''ති ආණාපනං වා, උග්ගහපරිපුච්ඡාදීනි වා, තත්ථ වාදොයෙව කො, එකන්තබහූපකාරායෙව හි තා අනුවිධියනාති දස්සෙති. කස්මා පනෙත්ථ චිත්තුප්පාදොපි බහූපකාරොති? එකන්තහිතසුඛාවහත්තා අනුවිධියනානං හෙතුත්තා ච.

''දානං දස්සාමී''ති හි චිත්තුප්පාදො සයම්පි එකන්තහිතසුඛාවහො අනුවිධියනානම්පි හෙතු, එවඤ්හි උප්පන්නචිත්තත්තායෙව දුතියදිවසෙ මහාවීථිං පිදහිත්වා මහාමණ්ඩපං කත්වා භික්ඛුසතස්ස වා භික්ඛුසහස්සස්ස වා දානං දෙති, ''භික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තෙථ පූජෙථ පරිවිසථා''ති පරිජනෙ ආණාපෙති. එවං ''සඞ්ඝස්ස චීවරං සෙනාසනං භෙසජ්ජං දස්සාමී''ති චිත්තුප්පාදො සයම්පි එකන්තහිතසුඛාවහො අනුවිධියනානම්පි හෙතු, එවං උප්පන්නචිත්තත්තායෙව හි චීවරාදීනි අභිසඞ්ඛරොති දෙති දාපෙති ච. එස නයො සරණගමනාදීසු.

''සරණං ගච්ඡාමී''ති හි චිත්තං උප්පාදෙත්වාව පච්ඡා කායෙන වා වාචාය වා සරණං ගණ්හාති. තථා ''පඤ්චඞ්ගං අට්ඨඞ්ගං දසඞ්ගං වා සීලං සමාදියිස්සාමී''ති චිත්තං උප්පාදෙත්වා කායෙන වා වාචාය වා සමාදියති, ''පබ්බජිත්වා චතූසු සීලෙසු පතිට්ඨහිස්සාමී''ති ච චිත්තං උප්පාදෙත්වා කායෙන වාචාය ච පූරෙතබ්බං සීලං පූරෙති. ''බුද්ධවචනං උග්ගහෙස්සාමී''ති චිත්තං උප්පාදෙත්වාව එකං වා නිකායං ද්වෙ වා තයො වා චත්තාරො වා පඤ්ච වා නිකායෙ වාචාය උග්ගණ්හාති. එවං ධුතඞ්ගසමාදාන-කම්මට්ඨානුග්ගහ-කසිණපරිකම්ම-ඣානසමාපත්තිවිපස්සනාමග්ගඵල-පච්චෙකබොධි-සම්මාසම්බොධිවසෙන නෙතබ්බං.

''බුද්ධො භවිස්සාමී''ති හි චිත්තුප්පාදො සයම්පි එකන්තහිතසුඛාවහො අනුවිධියනානම්පි හෙතු, එවඤ්හි උප්පන්නචිත්තත්තායෙව අපරෙන සමයෙන කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි කායෙන වාචාය ච පාරමියො පූරෙත්වා සදෙවකං ලොකං තාරෙන්තො විචරති. එවං සබ්බත්ථ චිත්තුප්පාදොපි බහූපකාරො. කායවාචාහි පන අනුවිධියනා අතිබහූපකාරායෙවාති වෙදිතබ්බා.

එවං කුසලෙසු ධම්මෙසු චිත්තුප්පාදස්සාපි බහූපකාරතං දස්සෙත්වා ඉදානි තත්ථ නියොජෙන්තො ''තස්මා තිහ චුන්දා''තිආදිමාහ. තං අත්ථතො පාකටමෙව.

85. එවං චතුචත්තාලීසාය ආකාරෙහි දස්සිතෙ සල්ලෙඛෙ චිත්තුප්පාදස්සාපි බහූපකාරතං දස්සෙත්වා ඉදානි තස්සෙව සල්ලෙඛස්ස හිතාධිගමාය මග්ගභාවං දස්සෙන්තො **සෙය්‍යථාපී**තිආදිමාහ.

තස්සත්ථො , යථා නාම, චුන්ද, ඛාණුකණ්ටකපාසාණාදීහි විසමො මග්ගො භවෙය්‍ය, තස්ස පරික්කමනාය පරිවජ්ජනත්ථාය අඤ්ඤො සුපරිකම්මකතො විය භූමිභාගො සමො මග්ගො භවෙය්‍ය, යථා ච රුක්ඛමූලපාසාණපපාතකුම්භීලමකරාදි පරිබ්‍යාකුලං විසමං තිත්ථමස්ස, තස්ස පරික්කමනාය පරිවජ්ජනත්ථාය අඤ්ඤං අවිසමං අනුපුබ්බගම්භීරං සොපානඵලකසදිසං තිත්ථං භවෙය්‍ය, යං පටිපන්නො සුඛෙනෙව තං නදිං වා තළාකං වා අජ්ඣොගාහෙත්වා න්හායෙය්‍ය වා උත්තරෙය්‍ය වා, එවමෙව ඛො, චුන්ද, විසමමග්ගවිසමතිත්ථසදිසාය විහිංසාය සමන්නාගතස්ස විහිංසකපුග්ගලස්ස සමමග්ගසමතිත්ථසදිසා අවිහිංසා හොති පරික්කමනාය. යථෙව හි විසමමග්ගතිත්ථපරිවජ්ජනත්ථාය සමො මග්ගො ච තිත්ථඤ්ච පටියත්තං, එවං විහිංසාපරිවජ්ජනත්ථාය අවිහිංසා පටියත්තා, යං පටිපන්නො සුඛෙනෙව මනුස්සගතිං වා දෙවගතිං වා අජ්ඣොගාහෙත්වා සම්පත්තිං වා අනුභවෙය්‍ය උත්තරෙය්‍ය වා ලොකා. එතෙනෙව උපායෙන සබ්බපදානි යොජෙතබ්බානි.

86. එවං තස්සෙව හිතාධිගමාය මග්ගභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි උපරිභාගඞ්ගමනීයතං දස්සෙන්තො, **සෙය්‍යථාපී**තිආදිමාහ.

තස්සත්ථො, යථා නාම, චුන්ද, යෙ කෙචි අකුසලා ධම්මා පටිසන්ධියා ජනකා වා අජනකා වා, දින්නායපි පටිසන්ධියා විපාකජනකා වා අජනකා වා, සබ්බෙ තෙ ජාතිවසෙන අධොභාගඞ්ගමනීයාති එවංනාමාව හොන්ති, විපාකකාලෙ අනිට්ඨාකන්තවිපාකත්තා. යථා ච යෙ කෙචි කුසලා ධම්මා පටිසන්ධියා ජනකා වා අජනකා වා දින්නායපි පටිසන්ධියා විපාකජනකා වා අජනකා වා, සබ්බෙ තෙ ජාතිවසෙන උපරිභාගඞ්ගමනීයාති එවංනාමාව හොන්ති, විපාකකාලෙ ඉට්ඨකන්තවිපාකත්තා, එවමෙව ඛො, චුන්ද, විහිංසකස්ස…පෙ…. උපරිභාගායාති. තත්‍රායං

ඔපම්මසංසන්දනා – යථා සබ්බෙ අකුසලා අධොභාගඞ්ගමනීයා, එවං විහිංසකස්ස එකා විහිංසාපි. යථා ච සබ්බෙ කුසලා උපරිභාගඞ්ගමනීයා, එවං අවිහිංසකස්ස එකා අවිහිංසාපි. එතෙනෙව උපායෙන අකුසලං අකුසලෙන කුසලඤ්ච කුසලෙන උපමෙතබ්බං, අයං කිරෙත්ථ අධිප්පායොති.

87. එවං තස්සෙව සල්ලෙඛස්ස උපරිභාගඞ්ගමනීයතං දස්සෙත්වා ඉදානි පරිනිබ්බාපනෙ සමත්ථභාවං දස්සෙතුං **සො වත චුන්දා**තිආදිමාහ. තත්ථ **සොති** වුත්තප්පකාරපුග්ගලනිද්දෙසො. තස්ස යොති ඉමං උද්දෙසවචනං ආහරිත්වා යො අත්තනා පලිපපලිපන්නො, සො වත, චුන්ද, පරං පලිපපලිපන්නං උද්ධරිස්සතීති එවං සබ්බපදෙසු සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. **පලිපපලිපන්නොති** ගම්භීරකද්දමෙ නිමුග්ගො වුච්චති, නො ච ඛො අරියස්ස විනයෙ. අරියස්ස පන විනයෙ **පලිපන්ති** පඤ්ච කාමගුණා වුච්චන්ති. **පලිපන්නොති** තත්ථ නිමුග්ගො බාලපුථුජ්ජනො, තස්මා එවමෙත්ථ අත්ථයොජනා වෙදිතබ්බා. යථා, චුන්ද, කොචි පුරිසො යාව නාසිකග්ගා ගම්භීරෙ කද්දමෙ නිමුග්ගො අපරං තත්ථෙව නිමුග්ගං හත්ථෙ වා සීසෙ වා ගහෙත්වා උද්ධරිස්සතීති නෙතං ඨානං විජ්ජති, න හි තං කාරණමත්ථි, යෙන සො තං උද්ධරිත්වා ථලෙ පතිට්ඨපෙය්‍ය, එවමෙව යො අත්තනා පඤ්චකාමගුණපලිපෙ පලිපන්නො, සො වත පරං තථෙව පලිපපලිපන්නං උද්ධරිස්සතීති නෙතං ඨානං විජ්ජති.

තත්ථ සියා අයුත්තමෙතං, පුථුජ්ජනානම්පි භික්ඛුභික්ඛුනීඋපාසකඋපාසිකානං ධම්මදෙසනං සුත්වා හොන්තියෙව ධම්මං අභිසමෙතාරො, තස්මා පලිපපලිපන්නො උද්ධරතීති, තං න තථා දට්ඨබ්බං. භගවායෙව හි තත්ථ උද්ධරති, පසංසාමත්තමෙව පන ධම්මකථිකා ලභන්ති රඤ්ඤා පහිතලෙඛවාචකො විය. යථා හි රඤ්ඤො පච්චන්තජනපදෙ පහිතං ලෙඛං තත්ථ මනුස්සා ලෙඛං වාචෙතුං අජානන්තා යො වාචෙතුං ජානාති, තෙන වාචාපෙත්වා තමත්ථං සුත්වා ''රඤ්ඤො ආණා''ති ආදරෙන සම්පාදෙන්ති, න ච නෙසං හොති ''ලෙඛවාචකස්ස අයං ආණා''ති. ලෙඛවාචකො පන ''විස්සට්ඨාය වාචාය වාචෙසි අනෙලගළාය''ති පසංසාමත්තමෙව ලභති, එවමෙව කිඤ්චාපි සාරිපුත්තපභුතයො ධම්මකථිකා ධම්මං දෙසෙන්ති, අථ ඛො ලිඛිතපණ්ණවාචකො විය තෙ හොන්ති. භගවතොයෙව පන සා ධම්මදෙසනා රඤ්ඤො ආණා විය. යෙ ච තං සුත්වා ධම්මං අභිසමෙන්ති, තෙ භගවායෙව උද්ධරතීති වෙදිතබ්බා. ධම්මකථිකා පන ''විස්සට්ඨාය වාචාය ධම්මං දෙසෙන්ති අනෙලගළාය''ති පසංසාමත්තමෙව ලභන්තීති. තස්මා යුත්තමෙවෙතන්ති. වුත්තවිපරියායෙන සුක්කපක්ඛො වෙදිතබ්බො.

අදන්තො අවිනීතො අපරිනිබ්බුතොති එත්ථ පන අනිබ්බිසතාය **අදන්තො**. අසික්ඛිතවිනයතාය **අවිනීතො**. අනිබ්බුතකිලෙසතාය **අපරිනිබ්බුතොති** වෙදිතබ්බො. සො තාදිසො පරං දමෙස්සති, නිබ්බිසං කරිස්සති , විනෙස්සති වා තිස්සො සික්ඛා සික්ඛාපෙස්සති, පරිනිබ්බාපෙස්සති වා තස්ස කිලෙසෙ නිබ්බාපෙස්සතීති නෙතං ඨානං විජ්ජති. වුත්තවිපරියායෙන සුක්කපක්ඛො වෙදිතබ්බො.

එවමෙව ඛො, චුන්ද, විහිංසකස්ස…පෙ…. පරිනිබ්බානායාති එත්ථ පන එවමත්ථො වෙදිතබ්බො – යථා හි අත්තනා අපලිපපලිපන්නො පරං පලිපපලිපන්නං උද්ධරිස්සති, දන්තො දමෙස්සති, විනීතො විනෙස්සති, පරිනිබ්බුතො පරිනිබ්බාපෙස්සතීති ඨානමෙතං විජ්ජතීති. කිං පන තන්ති? අපලිපපලිපන්නත්තං, දන්තත්තං විනීතත්තං පරිනිබ්බුතත්තඤ්ච, එවමෙව ඛො, චුන්ද, විහිංසකස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස අවිහිංසා හොති පරිනිබ්බානාය. කිං වුත්තං හොති? යො අත්තනා අවිහිංසකො, තස්ස යා අවිහිංසා, අයං යා එසා විහිංසකස්ස පරස්ස විහිංසා, තස්සා පරිනිබ්බානාය හොති, අත්තනා හි අවිහිංසකො පරස්ස විහිංසාචෙතනං නිබ්බාපෙස්සතීති ඨානමෙතං විජ්ජති. කිං පන තන්ති? අවිහිංසකත්තමෙව. යඤ්හි යෙන අත්තනා අධිගතං හොති, සො පරං තදත්ථාය සමාදපෙතුං සක්කොතීති.

අථ වා යථා අත්තනා අපලිපන්නො දන්තො විනීතො පරිනිබ්බුතො පරං පලිපපලිපන්නං අදන්තං අවිනීතං අපරිනිබ්බුතඤ්ච උද්ධරිස්සති දමෙස්සති විනෙස්සති පරිනිබ්බාපෙස්සතීති ඨානමෙතං විජ්ජති, එවමෙව විහිංසකස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස විහිංසාපහානාය මග්ගං භාවයතො උප්පන්නා අවිහිංසා හොති පරිනිබ්බානාය. පරිනිබ්බුතො විය හි අපරිනිබ්බුතං අවිහිංසාචෙතනාව විහිංසාචෙතනං පරිනිබ්බාපෙතුං සමත්ථා. එතමත්ථං දස්සෙන්තො ''එවමෙව ඛො, චුන්දා''තිආදිමාහාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. යථා චෙත්ථ, එවං සබ්බපදෙසු. අතිවිත්ථාරභයෙන පන අනුපදයොජනා න කතාති.

88. එවං තස්ස පරිනිබ්බාපනෙ සමත්ථභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි තං දෙසනං නිගමෙත්වා ධම්මපටිපත්තියං නියොජෙතුං **ඉති ඛො, චුන්දා**තිආදිමාහ. තත්ථ **සල්ලෙඛපරියායොති** සල්ලෙඛකාරණං. එස නයො සබ්බත්ථ එත්ථ අවිහිංසාදයො එව විහිංසාදීනං සල්ලෙඛනතො සල්ලෙඛකාරණං . තෙසං වසෙන චිත්තස්ස උප්පාදෙතබ්බතො චිත්තුප්පාදකාරණං, විහිංසාදි, පරික්කමනස්ස හෙතුතො පරික්කමනකාරණං, උපරිභාගනිප්ඵාදනතො උපරිභාගකාරණං , විහිංසාදීනං පරිනිබ්බාපනතො පරිනිබ්බානකාරණන්ති වෙදිතබ්බා. **හිතෙසිනාති** හිතං එසන්තෙන. **අනුකම්පකෙනාති** අනුකම්පමානෙන. **අනුකම්පං උපාදායාති** අනුකම්පං චිත්තෙන පරිග්ගහෙත්වා, පටිච්චාතිපි වුත්තං හොති. **කතං වො තං මයාති** තං මයා ඉමෙ පඤ්ච පරියායෙ දස්සෙන්තෙන තුම්හාකං කතං. එත්තකමෙව හි අනුකම්පකස්ස සත්ථු කිච්චං, යදිදං අවිපරීතධම්මදෙසනා. ඉතො පරං පන පටිපත්ති නාම සාවකානං කිච්චං. තෙනාහ **එතානි, චුන්ද, රුක්ඛමූලානි… පෙ…. අම්හාකං අනුසාසනීති**.

තත්ථ ච **රුක්ඛමූලානීති** ඉමිනා රුක්ඛමූලසෙනාසනං දස්සෙති. **සුඤ්ඤාගාරානීති** ඉමිනා ජනවිවිත්තට්ඨානං. උභයෙනාපි ච යොගානුරූපසෙනාසනමාචික්ඛති, දායජ්ජං නිය්‍යාතෙති. **ඣායථාති** ආරම්මණූපනිජ්ඣානෙන අට්ඨතිංසාරම්මණානි, ලක්ඛණූපනිජ්ඣානෙන ච අනිච්චාදිතො ඛන්ධායතනාදීනි උපනිජ්ඣායථ, සමථඤ්ච විපස්සනඤ්ච වඩ්ඪෙථාති වුත්තං හොති. **මා පමාදත්ථාති** මා පමජ්ජිත්ථ. **මා පච්ඡා විප්පටිසාරිනො අහුවත්ථාති** යෙ හි පුබ්බෙ දහරකාලෙ, ආරොග්‍යකාලෙ, සත්තසප්පායාදිසම්පත්තිකාලෙ, සත්ථු සම්මුඛීභාවකාලෙ ච යොනිසොමනසිකාරවිරහිතා රත්තින්දිවං මඞ්ගුලභත්තා හුත්වා සෙය්‍යසුඛං මිද්ධසුඛමනුභොන්තා පමජ්ජන්ති, තෙ පච්ඡා ජරාකාලෙ, රොගකාලෙ, මරණකාලෙ, විපත්තිකාලෙ, සත්ථු පරිනිබ්බුතකාලෙ ච තං පුබ්බෙ පමාදවිහාරං අනුස්සරන්තා, සප්පටිසන්ධිකාලකිරියඤ්ච භාරියං සම්පස්සමානා විප්පටිසාරිනො හොන්ති, තුම්හෙ පන තාදිසා මා අහුවත්ථාති එතමත්ථං දස්සෙන්තො ආහ ‘‘මා පච්ඡා විප්පටිසාරිනො අහුවත්ථා’’ති. **අයං වො අම්හාකං අනුසාසනීති** අයං අම්හාකං සන්තිකා ‘‘ඣායථ මා පමාදත්ථා’’ති තුම්හාකං අනුසාසනී, ඔවාදොති වුත්තං හොති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

සල්ලෙඛසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. සම්මාදිට්ඨිසුත්තවණ්ණනා

89. **එවං මෙ සුතන්ති** සම්මාදිට්ඨිසුත්තං. තත්ථ ‘‘සම්මාදිට්ඨි සම්මාදිට්ඨීති, ආවුසො, වුච්චති, කිත්තාවතා නු ඛො, ආවුසො’’ති වා ‘‘කතමං පනාවුසො , අකුසල’’න්ති වා එවං යත්තකා ථෙරෙන පුච්ඡා වුත්තා, සබ්බා කථෙතුකම්‍යතා පුච්ඡා එව.

තත්ථ යස්මා ජානන්තාපි සම්මාදිට්ඨීති වදන්ති අජානන්තාපි බාහිරකාපි සාසනිකාපි අනුස්සවාදිවසෙනාපි අත්තපච්චක්ඛෙනාපි, තස්මා තං බහූනං වචනං උපාදාය ද්වික්ඛත්තුං ආමසන්තො ‘‘සම්මාදිට්ඨි සම්මාදිට්ඨීති, ආවුසො, වුච්චතී’’ති ආහ. අයඤ්හි එත්ථ අධිප්පායො, අපරෙහිපි සම්මාදිට්ඨීති වුච්චති, අපරාපරෙහිපි සම්මාදිට්ඨීති වුච්චති, ස්වායං එවං වුච්චමානො අත්ථඤ්ච ලක්ඛණඤ්ච උපාදාය කිත්තාවතා නු ඛො, ආවුසො, අරියසාවකො සම්මාදිට්ඨි හොතීති. තත්ථ **සම්මාදිට්ඨීති** සොභනාය පසත්ථාය ච දිට්ඨියා සමන්නාගතො. යදා පන ධම්මෙයෙව අයං සම්මාදිට්ඨිසද්දො වත්තති, තදාස්ස සොභනා පසත්ථා ච දිට්ඨි **සම්මාදිට්ඨීති** එවමත්ථො වෙදිතබ්බො.

සා චායං සම්මාදිට්ඨි දුවිධා හොති ලොකියා ලොකුත්තරාති. තත්ථ කම්මස්සකතාඤාණං සච්චානුලොමිකඤාණඤ්ච ලොකියා සම්මාදිට්ඨි, සඞ්ඛෙපතො වා සබ්බාපි සාසවා පඤ්ඤා. අරියමග්ගඵලසම්පයුත්තා පඤ්ඤා ලොකුත්තරා සම්මාදිට්ඨි. පුග්ගලො පන තිවිධො හොති පුථුජ්ජනො සෙක්ඛො අසෙක්ඛො ච. තත්ථ පුථුජ්ජනො දුවිධො හොති බාහිරකො සාසනිකො ච. තත්ථ බාහිරකො කම්මවාදී කම්මස්සකතාදිට්ඨියා සම්මාදිට්ඨි හොති, නො සච්චානුලොමිකාය අත්තදිට්ඨිපරාමාසකත්තා. සාසනිකො ද්වීහිපි. සෙක්ඛො නියතාය සම්මාදිට්ඨියා සම්මාදිට්ඨි. අසෙක්ඛො අසෙක්ඛාය. ඉධ පන නියතාය නිය්‍යානිකාය ලොකුත්තරකුසලසම්මාදිට්ඨියා සමන්නාගතො ‘‘සම්මාදිට්ඨී’’ති අධිප්පෙතො. තෙනෙවාහ ‘‘උජුගතාස්ස දිට්ඨි ධම්මෙ අවෙච්චප්පසාදෙන සමන්නාගතො ආගතො ඉමං සද්ධම්ම’’න්ති, ලොකුත්තරකුසලසම්මාදිට්ඨියෙව හි අන්තද්වයමනුපගම්ම උජුභාවෙන ගතත්තා , කායවඞ්කාදීනි ච සබ්බවඞ්කානි සමුච්ඡින්දිත්වා ගතත්තා උජුගතා හොති, තායෙව ච දිට්ඨියා සමන්නාගතො නවප්පකාරෙපි ලොකුත්තරධම්මෙ අවෙච්චප්පසාදෙන අචලප්පසාදෙන සමන්නාගතො හොති, සබ්බදිට්ඨිගහනානි ච විනිබ්බෙඨෙන්තො සබ්බකිලෙසෙ පජහන්තො ජාතිසංසාරා නික්ඛමන්තො පටිපත්තිං පරිනිට්ඨපෙන්තො අරියෙන මග්ගෙන ආගතො ඉමං සම්බුද්ධප්පවෙදිතං අමතොගධං නිබ්බානසඞ්ඛාතං **සද්ධම්මන්ති** වුච්චති.

යතො ඛොති කාලපරිච්ඡෙදවචනමෙතං, යස්මිං කාලෙති වුත්තං හොති. **අකුසලඤ්ච පජානාතීති** දසාකුසලකම්මපථසඞ්ඛාතං අකුසලඤ්ච පජානාති, නිරොධාරම්මණාය පජානනාය කිච්චවසෙන ‘‘ඉදං දුක්ඛ’’න්ති පටිවිජ්ඣන්තො අකුසලං පජානාති. **අකුසලමූලඤ්ච පජානාතීති** තස්ස මූලපච්චයභූතං අකුසලමූලඤ්ච පජානාති, තෙනෙව පකාරෙන ‘‘අයං දුක්ඛසමුදයො’’ති පටිවිජ්ඣන්තො. එස නයො **කුසලඤ්ච කුසලමූලඤ්චාති** එත්ථාපි. යථා චෙත්ථ, එවං ඉතො පරෙසු සබ්බවාරෙසු කිච්චවසෙනෙව චතුසච්චපජානනා වෙදිතබ්බා. **එත්තාවතාපීති** එත්තකෙන ඉමිනා අකුසලාදිප්පජානනෙනාපි. **සම්මාදිට්ඨි හොතීති** වුත්තප්පකාරාය ලොකුත්තරසම්මාදිට්ඨියා සමන්නාගතො හොති. **උජුගතාස්ස...පෙ.... ඉමං සද්ධම්මන්ති** එත්තාවතා සංඛිත්තදෙසනා නිට්ඨිතා හොති. දෙසනායෙව චෙසා සංඛිත්තා, තෙසං පන භික්ඛූනං විත්ථාරවසෙනෙව සම්මාමනසිකාරප්පටිවෙධො වෙදිතබ්බො.

දුතියවාරෙ පන දෙසනාපි විත්ථාරෙන මනසිකාරප්පටිවෙධොපි විත්ථාරෙනෙව වුත්තොති වෙදිතබ්බො. තත්ථ ‘‘සංඛිත්තදෙසනාය ද්වෙ හෙට්ඨිමමග්ගා, විත්ථාරදෙසනාය ද්වෙ උපරිමමග්ගා කථිතා’’ති භික්ඛූ ආහංසු විත්ථාරදෙසනාවසානෙ ‘‘සබ්බසො රාගානුසයං පහාය’’තිආදිවචනං සම්පස්සමානා. ථෙරො පනාහ ‘‘සංඛිත්තදෙසනායපි චත්තාරො මග්ගා රාසිතො කථිතා, විත්ථාරදෙසනායපී’’ති. යා චායං ඉධ සංඛිත්තවිත්ථාරදෙසනාසු විචාරණා ආවිකතා, සා සබ්බවාරෙසු ඉධ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. අපුබ්බානුත්තානපදවණ්ණනාමත්තමෙව හි ඉතො පරං කරිස්සාම.

අකුසලකම්මපථවණ්ණනා

තත්ථ පඨමවාරස්ස තාව විත්ථාරදෙසනාය ''පාණාතිපාතො ඛො, ආවුසො, අකුසල''න්තිආදීසු අකොසල්ලප්පවත්තියා අකුසලං වෙදිතබ්බං, පරතො වත්තබ්බකුසලප්පටිපක්ඛතො වා. තං ලක්ඛණතො සාවජ්ජදුක්ඛවිපාකං සංකිලිට්ඨං වා. අයං තාවෙත්ථ සාධාරණපදවණ්ණනා.

අසාධාරණෙසු පන පාණස්ස අතිපාතො **පාණාතිපාතො,** පාණවධො පාණඝාතොති වුත්තං හොති. **පාණොති** චෙත්ථ වොහාරතො සත්තො, පරමත්ථතො ජීවිතින්ද්‍රියං. තස්මිං පන පාණෙ පාණසඤ්ඤිනො ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදකඋපක්කමසමුට්ඨාපිකා කායවචීද්වාරානං අඤ්ඤතරද්වාරප්පවත්තා වධකචෙතනා පාණාතිපාතො. සො ගුණවිරහිතෙසු තිරච්ඡානගතාදීසු පාණෙසු ඛුද්දකෙ පාණෙ අප්පසාවජ්ජො, මහාසරීරෙ මහාසාවජ්ජො. කස්මා? පයොගමහන්තතාය. පයොගසමත්තෙපි වත්ථුමහන්තතාය. ගුණවන්තෙසු මනුස්සාදීසු අප්පගුණෙ පාණෙ අප්පසාවජ්ජො, මහාගුණෙ මහාසාවජ්ජො. සරීරගුණානං පන සමභාවෙ සති කිලෙසානං උපක්කමානඤ්ච මුදුතාය අප්පසාවජ්ජො, තිබ්බතාය මහාසාවජ්ජොති වෙදිතබ්බො. තස්ස පඤ්ච සම්භාරා හොන්ති පාණො, පාණසඤ්ඤිතා, වධකචිත්තං, උපක්කමො, තෙන මරණන්ති. ඡ පයොගා සාහත්ථිකො, ආණත්තිකො, නිස්සග්ගියො, ථාවරො, විජ්ජාමයො, ඉද්ධිමයොති. ඉමස්මිං පනෙත්ථ විත්ථාරියමානෙ අතිපපඤ්චො හොති, තස්මා නං න විත්ථාරයාම, අඤ්ඤඤ්ච එවරූපං. අත්ථිකෙහි පන **සමන්තපාසාදිකං විනයට්ඨකථං** (පාරා. අට්ඨ. 2.172) ඔලොකෙත්වා ගහෙතබ්බො.

අදින්නස්ස ආදානං **අදින්නාදානං,** පරස්ස හරණං ථෙය්‍යං, චොරිකාති වුත්තං හොති. තත්ථ **අදින්නන්ති** පරපරිග්ගහිතං, යත්ථ පරො යථාකාමකාරිතං ආපජ්ජන්තො අදණ්ඩාරහො අනුපවජ්ජො ච හොති. තස්මිං පන පරපරිග්ගහිතෙ පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤිනො තදාදායකඋපක්කමසමුට්ඨාපිකා ථෙය්‍යචෙතනා අදින්නාදානං. තං හීනෙ පරසන්තකෙ අප්පසාවජ්ජං , පණීතෙ මහාසාවජ්ජං. කස්මා? වත්ථුපණීතතාය. වත්ථුසමත්තෙ සති ගුණාධිකානං සන්තකෙ වත්ථුස්මිං මහාසාවජ්ජං. තං තං ගුණාධිකං උපාදාය තතො තතො හීනගුණස්ස සන්තකෙ වත්ථුස්මිං අප්පසාවජ්ජං. තස්ස පඤ්ච සම්භාරා හොන්ති පරපරිග්ගහිතං, පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤිතා, ථෙය්‍යචිත්තං, උපක්කමො, තෙන හරණන්ති. ඡ පයොගා සාහත්ථිකාදයොව. තෙ ච ඛො යථානුරූපං ථෙය්‍යාවහාරො, පසය්හාවහාරො, පටිච්ඡන්නාවහාරො, පරිකප්පාවහාරො, කුසාවහාරොති ඉමෙසං අවහාරානං වසෙන පවත්තාති අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරො පන **සමන්තපාසාදිකායං** (පාරා. අට්ඨ. 1.92) වුත්තො.

කාමෙසුමිච්ඡාචාරොති එත්ථ පන **කාමෙසූති** මෙථුනසමාචාරෙසු. **මිච්ඡාචාරොති** එකන්තනින්දිතො ලාමකාචාරො. ලක්ඛණතො පන අසද්ධම්මාධිප්පායෙන කායද්වාරප්පවත්තා අගමනීයට්ඨානවීතික්කමචෙතනා කාමෙසුමිච්ඡාචාරො.

තත්ථ **අගමනීයට්ඨානං** නාම පුරිසානං තාව මාතුරක්ඛිතා, පිතුරක්ඛිතා, මාතාපිතුරක්ඛිතා, භාතුරක්ඛිතා, භගිනිරක්ඛිතා, ඤාතිරක්ඛිතා, ගොත්තරක්ඛිතා, ධම්මරක්ඛිතා, සාරක්ඛා, සපරිදණ්ඩාති මාතුරක්ඛිතාදයො දස ; ධනක්කීතා, ඡන්දවාසිනී, භොගවාසිනී, පටවාසිනී, ඔදපත්තකිනී, ඔභටචුම්බටා, දාසී ච භරියා ච, කම්මකාරී ච භරියා ච, ධජාහතා, මුහුත්තිකාති එතා ච ධනක්කීතාදයො දසාති **වීසති ඉත්ථියො.** ඉත්ථීසු පන ද්වින්නං සාරක්ඛාසපරිදණ්ඩානං, දසන්නඤ්ච ධනක්කීතාදීනන්ති ද්වාදසන්නං ඉත්ථීනං අඤ්ඤෙ පුරිසා, ඉදං **අගමනීයට්ඨානං** නාම. සො පනෙස මිච්ඡාචාරො සීලාදිගුණරහිතෙ අගමනීයට්ඨානෙ අප්පසාවජ්ජො, සීලාදිගුණසම්පන්නෙ මහාසාවජ්ජො. තස්ස චත්තාරො සම්භාරා අගමනීයවත්ථු, තස්මිං සෙවනචිත්තං, සෙවනපයොගො, මග්ගෙනමග්ගප්පටිපත්තිඅධිවාසනන්ති. එකො පයොගො සාහත්ථිකො එව.

මුසාති විසංවාදනපුරෙක්ඛාරස්ස අත්ථභඤ්ජකො වචීපයොගො කායපයොගො වා. විසංවාදනාධිප්පායෙන පනස්ස පරවිසංවාදනකකායවචීපයොගසමුට්ඨාපිකා චෙතනා **මුසාවාදො.** අපරො නයො **මුසාති** අභූතං අතච්ඡං වත්ථු. **වාදොති** තස්ස භූතතො තච්ඡතො විඤ්ඤාපනං. ලක්ඛණතො පන අතථං වත්ථුං තථතො පරං විඤ්ඤාපෙතුකාමස්ස තථාවිඤ්ඤත්තිසමුට්ඨාපිකා චෙතනා මුසාවාදො. සො යමත්ථං භඤ්ජති, තස්ස අප්පතාය අප්පසාවජ්ජො, මහන්තතාය මහාසාවජ්ජො. අපිච ගහට්ඨානං අත්තනො සන්තකං අදාතුකාමතාය නත්ථීතිආදිනයප්පවත්තො අප්පසාවජ්ජො, සක්ඛිනා හුත්වා අත්ථභඤ්ජනත්ථං වුත්තො මහාසාවජ්ජො. පබ්බජිතානං අප්පකම්පි තෙලං වා සප්පිං වා ලභිත්වා හසාධිප්පායෙන ''අජ්ජ ගාමෙ තෙලං නදීමඤ්ඤෙ සන්දතී''ති පූරණකථානයෙන පවත්තො අප්පසාවජ්ජො, අදිට්ඨංයෙව පන දිට්ඨන්තිආදිනා නයෙන වදන්තානං මහාසාවජ්ජො. තස්ස චත්තාරො සම්භාරා හොන්ති අතථං වත්ථු, විසංවාදනචිත්තං, තජ්ජො වායාමො, පරස්ස තදත්ථවිජානනන්ති. එකො පයොගො සාහත්ථිකොව. සො කායෙන වා කායප්පටිබද්ධෙන වා වාචාය වා විසංවාදකකිරියාකරණෙ දට්ඨබ්බො. තාය චෙ කිරියාය පරො තමත්ථං ජානාති, අයං කිරියාසමුට්ඨාපිකචෙතනාක්ඛණෙයෙව මුසාවාදකම්මුනා බජ්ඣති.

පිසුණා වාචාතිආදීසු යාය වාචාය යස්ස තං වාචං භාසති, තස්ස හදයෙ අත්තනො පියභාවං පරස්ස ච සුඤ්ඤභාවං කරොති, සා **පිසුණා වාචා.** යාය පන අත්තානම්පි පරම්පි ඵරුසම්පි කරොති, සා වාචා සයම්පි ඵරුසා නෙව කණ්ණසුඛා න හදයසුඛා වා, අයං **ඵරුසා වාචා.** යෙන සම්ඵං පලපති නිරත්ථකං, සො **සම්ඵප්පලාපො.** තෙසං මූලභූතා චෙතනාපි

පිසුණාවාචාදිනාමමෙව ලභති, සා එව ච ඉධ අධිප්පෙතාති. තත්ථ සංකිලිට්ඨචිත්තස්ස පරෙසං වා භෙදාය අත්තනො පියකම්‍යතාය වා කායවචීපයොගසමුට්ඨාපිකා චෙතනා පිසුණා වාචා. සා යස්ස භෙදං කරොති, තස්ස අප්පගුණතාය අප්පසාවජ්ජා, මහාගුණතාය මහාසාවජ්ජා. තස්සා චත්තාරො සම්භාරා භින්දිතබ්බො පරො, ''ඉති ඉමෙ නානා භවිස්සන්ති විනා භවිස්සන්ති''ති භෙදපුරෙක්ඛාරතා වා, ''අහං පියො භවිස්සාමි විස්සාසිකො''ති පියකම්‍යතා වා, තජ්ජො වායාමො, තස්ස තදත්ථවිජානනන්ති.

පරස්ස මම්මච්ඡෙදකකායවචීපයොගසමුට්ඨාපිකා එකන්තඵරුසා චෙතනා ඵරුසා වාචා. තස්ස ආවිභාවත්ථමිදං වත්ථු – එකො කිර දාරකො මාතුවචනං අනාදියිත්වා අරඤ්ඤං ගච්ඡති, තං මාතා නිවත්තෙතුං අසක්කොන්තී ''චණ්ඩා තං මහිංසී අනුබන්ධතූ''ති අක්කොසි. අථස්ස තත්ථෙව අරඤ්ඤෙ මහිංසී උට්ඨාසි. දාරකො ''යං මම මාතා මුඛෙන කථෙසි තං මා හොතු, යං චිත්තෙන චින්තෙසි තං හොතූ''ති සච්චකිරියමකාසි. මහිංසී තත්ථෙව බද්ධා විය අට්ඨාසි. එවං මම්මච්ඡෙදකොපි පයොගො චිත්තසණ්හතාය ඵරුසා වාචා න හොති. මාතාපිතරො හි කදාචි පුත්තකෙ එවම්පි වදන්ති ''චොරා වො ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං කරොන්තූ''ති, උප්පලපත්තම්පි ච නෙසං උපරි පතන්තං න ඉච්ඡන්ති. ආචරියුපජ්ඣායා ච කදාචි නිස්සිතකෙ එවං වදන්ති ''කිං ඉමෙ අහිරිකා අනොත්තප්පිනො චරන්ති නිද්ධමථ නෙ''ති. අථ ඛො නෙසං ආගමාධිගමසම්පත්තිං ඉච්ඡන්ති. යථා ච චිත්තසණ්හතාය ඵරුසා වාචා න හොති, එවං වචනසණ්හතාය අඵරුසා වාචාපි න හොති. න හි මාරාපෙතුකාමස්ස ''ඉමං සුඛං සයාපෙථා''ති වචනං අඵරුසා වාචා හොති. චිත්තඵරුසතාය පනෙසා ඵරුසා වාචාව. සා යං සන්ධාය පවත්තිතා, තස්ස අප්පගුණතාය අප්පසාවජ්ජා, මහාගුණතාය මහාසාවජ්ජා. තස්සා තයො සම්භාරා අක්කොසිතබ්බො පරො, කුපිතචිත්තං, අක්කොසනාති.

අනත්ථවිඤ්ඤාපකකායවචීපයොගසමුට්ඨාපිකා අකුසලචෙතනා **සම්ඵප්පලාපො**. සො ආසෙවනමන්දතාය අප්පසාවජ්ජො, ආසෙවනමහන්තතාය මහාසාවජ්ජො. තස්ස ද්වෙ සම්භාරා භාරතයුද්ධසීතාහරණාදිනිරත්ථකකථාපුරෙක්ඛාරතා, තථාරූපීකථාකථනන්ති.

අභිජ්ඣායතීති **අභිජ්ඣා,** පරභණ්ඩාභිමුඛී හුත්වා තන්නින්නතාය පවත්තතීති අත්ථො. සා ''අහො වත ඉදං මමස්සා''ති එවං පරභණ්ඩාභිජ්ඣායනලක්ඛණා. අදින්නාදානං විය අප්පසාවජ්ජා ච මහාසාවජ්ජා ච. තස්සා ද්වෙ සම්භාරා පරභණ්ඩං, අත්තනො පරිණාමනඤ්ච. පරභණ්ඩවත්ථුකෙ හි ලොභෙ උප්පන්නෙපි න තාව කම්මපථභෙදො හොති, යාව ''අහො වතීදං මමස්සා''ති අත්තනො න පරිණාමෙති.

හිතසුඛං බ්‍යාපාදයතීති **බ්‍යාපාදො**. සො පරවිනාසාය මනොපදොසලක්ඛණො , ඵරුසා වාචා විය අප්පසාවජ්ජො මහාසාවජ්ජො ච. තස්ස ද්වෙ සම්භාරා පරසත්තො ච, තස්ස ච විනාසචින්තා. පරසත්තවත්ථුකෙ හි කොධෙ උප්පන්නෙපි න තාව කම්මපථභෙදො හොති, යාව ''අහො වතායං උච්ඡිජ්ජෙය්‍ය විනස්සෙය්‍යා''ති තස්ස විනාසං න චින්තෙති.

යථාභුච්චගහණාභාවෙන මිච්ඡා පස්සතීති **මිච්ඡාදිට්ඨි**. සා ''නත්ථි දින්න''න්තිආදිනා නයෙන විපරීතදස්සනලක්ඛණා. සම්ඵප්පලාපො විය අප්පසාවජ්ජා මහාසාවජ්ජා ච. අපිච අනියතා අප්පසාවජ්ජා, නියතා මහාසාවජ්ජා. තස්සා ද්වෙ සම්භාරා වත්ථුනො ච ගහිතාකාරවිපරීතතා, යථා ච තං ගණ්හාති, තථාභාවෙන තස්සුපට්ඨානන්ති.

ඉමෙසං පන දසන්නං අකුසලකම්මපථානං ධම්මතො කොට්ඨාසතො ආරම්මණතො වෙදනාතො මූලතොති පඤ්චහාකාරෙහි විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො.

තත්ථ **ධම්මතොති** එතෙසු හි පටිපාටියා සත්ත, චෙතනාධම්මාව හොන්ති, අභිජ්ඣාදයො තයො චෙතනාසම්පයුත්තා.

කොට්ඨාසතොති පටිපාටියා සත්ත, මිච්ඡාදිට්ඨි චාති ඉමෙ අට්ඨ කම්මපථා එව හොන්ති, නො මූලානි. අභිජ්ඣාබ්‍යාපාදා කම්මපථා චෙව මූලානි ච. අභිජ්ඣා හි මූලං පත්වා ලොභො අකුසලමූලං හොති. බ්‍යාපාදො දොසො අකුසලමූලං.

ආරම්මණතොති පාණාතිපාතො ජීවිතින්ද්‍රියාරම්මණතො සඞ්ඛාරාරම්මණො හොති. අදින්නාදානං සත්තාරම්මණං වා සඞ්ඛාරාරම්මණං වා. මිච්ඡාචාරො ඵොට්ඨබ්බවසෙන සඞ්ඛාරාරම්මණො. සත්තාරම්මණොතිපි එකෙ. මුසාවාදො සත්තාරම්මණො වා සඞ්ඛාරාරම්මණො වා. තථා පිසුණා වාචා. ඵරුසා වාචා සත්තාරම්මණාව. සම්ඵප්පලාපො දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතවසෙන සත්තාරම්මණො වා සඞ්ඛාරාරම්මණො වා, තථා අභිජ්ඣා. බ්‍යාපාදො සත්තාරම්මණොව. මිච්ඡාදිට්ඨි තෙභූමකධම්මවසෙන සඞ්ඛාරාරම්මණා.

වෙදනාතොති පාණාතිපාතො දුක්ඛවෙදනො හොති. කිඤ්චාපි හි රාජානො චොරං දිස්වා හසමානාපි ''ගච්ඡථ නං ඝාතෙථා''ති වදන්ති, සන්නිට්ඨාපකචෙතනා පන නෙසං දුක්ඛසම්පයුත්තාව හොති. අදින්නාදානං තිවෙදනං. මිච්ඡාචාරො සුඛමජ්ඣත්තවසෙන ද්විවෙදනො, සන්නිට්ඨාපකචිත්තෙ පන මජ්ඣත්තවෙදනො න හොති. මුසාවාදො

තිවෙදනො, තථා පිසුණා වාචා. ඵරුසා වාචා දුක්ඛවෙදනාව. සම්ඵප්පලාපො තිවෙදනො . අභිජ්ඣා සුඛමජ්ඣත්තවසෙන ද්විවෙදනා, තථා මිච්ඡාදිට්ඨි. බ්‍යාපාදො දුක්ඛවෙදනො.

මූලතොති පාණාතිපාතො දොසමොහවසෙන ද්විමූලකො හොති. අදින්නාදානං දොසමොහවසෙන වා ලොභමොහවසෙන වා. මිච්ඡාචාරො ලොභමොහවසෙන. මුසාවාදො දොසමොහවසෙන වා ලොභමොහවසෙන වා, තථා පිසුණා වාචා සම්ඵප්පලාපො ච. ඵරුසා වාචා දොසමොහවසෙන. අභිජ්ඣා මොහවසෙන එකමූලා, තථා බ්‍යාපාදො. මිච්ඡාදිට්ඨි ලොභමොහවසෙන ද්විමූලාති.

ලොභො අකුසලමූලන්තිආදීසු ලුබ්භතීති **ලොභො**. දුස්සතීති **දොසො**. මුය්හතීති **මොහො**. තෙසු ලොභො සයඤ්ච අකුසලො සාවජ්ජදුක්ඛවිපාකට්ඨෙන, ඉමෙසඤ්ච පාණාතිපාතාදීනං අකුසලානං කෙසඤ්චි සම්පයුත්තප්පභාවකට්ඨෙන කෙසඤ්චි උපනිස්සයපච්චයට්ඨෙන මූලන්ති **අකුසලමූලං**. වුත්තම්පි චෙතං ''රත්තො ඛො ආවුසො රාගෙන අභිභූතො පරියාදින්නචිත්තො පාණම්පි හනතී''තිආදි. දොසමොහානං අකුසලමූලභාවෙපි එසෙව නයො.

අකුසලකම්මපථවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කුසලකම්මපථවණ්ණනා

පාණාතිපාතා වෙරමණී කුසලන්තිආදීසු **පාණාතිපාතාදයො** වුත්තත්ථා එව. වෙරං මණතීති **වෙරමණී,** වෙරං පජහතීති අත්ථො. විරමති වා එතාය කරණභූතාය, විකාරස්ස වෙකාරං කත්වාපි **වෙරමණී**. අයං තාවෙත්ථ බ්‍යඤ්ජනතො වණ්ණනා. අත්ථතො පන **වෙරමණීති** කුසලචිත්තසම්පයුත්තා විරති. යා ''පාණාතිපාතා විරමන්තස්ස, යා තස්මිං සමයෙ පාණාතිපාතා ආරති විරතී''ති එවං වුත්තා කුසලචිත්තසම්පයුත්තා විරති, සා භෙදතො තිවිධො හොති සම්පත්තවිරති සමාදානවිරති සමුච්ඡෙදවිරතීති. තත්ථ අසමාදින්නසික්ඛාපදානං අත්තනො ජාතිවයබාහුසච්චාදීනි පච්චවෙක්ඛිත්වා ''අයුත්තං අම්හාකං එවරූපං කාතු''න්ති සම්පත්තවත්ථුං අවීතික්කමන්තානං උප්පජ්ජමානා විරති **සම්පත්තවිරතීති** වෙදිතබ්බා සීහළදීපෙ **චක්කනඋපාසකස්ස** විය.

තස්ස කිර දහරකාලෙයෙව මාතුයා රොගො උප්පජ්ජි. වෙජ්ජෙන ච ''අල්ලසසමංසං ලද්ධුං වට්ටතී''ති වුත්තං. තතො චක්කනස්ස භාතා ''ගච්ඡ තාත ඛෙත්තං ආහිණ්ඩාහී''ති චක්කනං පෙසෙසි. සො තත්ථ ගතො. තස්මිඤ්ච සමයෙ එකො සසො තරුණසස්සං ඛාදිතුං ආගතො හොති, සො තං දිස්වා වෙගෙන ධාවෙන්තො වල්ලියා බද්ධො ''කිරි කිරී''ති සද්දමකාසි. චක්කනො තෙන සද්දෙන ගන්ත්වා තං ගහෙත්වා චින්තෙසි ''මාතු භෙසජ්ජං කරොමී''ති. පුන චින්තෙසි ''න මෙතං පතිරූපං, ය්වාහං මාතු ජීවිතකාරණා පරං ජීවිතා වොරොපෙය්‍යා''න්ති. අථ නං ''ගච්ඡ අරඤ්ඤෙ සසෙහි සද්ධිං තිණොදකං පරිභුඤ්ජා''ති මුඤ්චි. භාතරා ච ''කිං තාත සසො ලද්ධො''ති පුච්ඡිතො තං පවත්තිං ආචික්ඛි. තතො නං භාතා පරිභාසි. සො මාතුසන්තිකං ගන්ත්වා ''යතොහං ජාතො, නාභිජානාමි සඤ්චිච්ච පාණං ජීවිතා වොරොපෙතා''ති සච්චං වත්වා අධිට්ඨාසි. තාවදෙවස්ස මාතා අරොගා අහොසි.

සමාදින්නසික්ඛාපදානං පන සික්ඛාපදසමාදානෙ ච තතුත්තරි ච අත්තනො ජීවිතම්පි පරිච්චජිත්වා වත්ථුං අවීතික්කමන්තානං උප්පජ්ජමානා විරති **සමාදානවිරතීති** වෙදිතබ්බා උත්තරවඩ්ඪමානපබ්බතවාසීඋපාසකස්ස විය.

සො කිර **අම්බරියවිහාරවාසීපිඞ්ගලබුද්ධරක්ඛිතත්ථෙරස්ස** සන්තිකෙ සික්ඛාපදානි ගහෙත්වා ඛෙත්තං කස්සති. අථස්ස ගොණො නට්ඨො, සො තං ගවෙසන්තො උත්තරවඩ්ඪමානපබ්බතං ආරුහි, තත්‍ර නං මහාසප්පො අග්ගහෙසි. සො චින්තෙසි ''ඉමායස්ස තිඛිණවාසියා සීසං ඡින්දාමී''ති. පුන චින්තෙසි ''න මෙතං පතිරූපං, ය්වාහං භාවනීයස්ස ගරුනො සන්තිකෙ සික්ඛාපදං ගහෙත්වා භින්දෙය්‍යා''න්ති. එවං යාවතතියං චින්තෙත්වා ''ජීවිතං පරිච්චජාමි, න සික්ඛාපද''න්ති අංසෙ ඨපිතං තිඛිණදණ්ඩවාසිං අරඤ්ඤෙ ඡඩ්ඩෙසි. තාවදෙව නං මහාවාළො මුඤ්චිත්වා අගමාසීති.

අරියමග්ගසම්පයුත්තා පන විරති **සමුච්ඡෙදවිරතීති** වෙදිතබ්බා. යස්සා උප්පත්තිතො පභුති ''පාණං ඝාතෙස්සාමී''ති අරියපුග්ගලානං චිත්තම්පි න උප්පජ්ජතීති. සා පනායං විරති කොසල්ලප්පවත්තියා **කුසලන්ති** වුත්තා. කුච්ඡිතසයනතො වා කුසන්ති ලද්ධවොහාරං දුස්සීල්‍යං ලුනාතීතිපි **කුසලං**. කතමඤ්චාවුසො කුසලන්ති ඉමස්ස පන පඤ්හස්ස අනනුරූපත්තා කුසලාති න වුත්තා.

යථා ච අකුසලානං, එවං ඉමෙසම්පි කුසලකම්මපථානං ධම්මතො කොට්ඨාසතො ආරම්මණතො වෙදනාතො මූලතොති පඤ්චහාකාරෙහි විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො.

තත්ථ **ධම්මතොති** එතෙසු හි පටිපාටියා සත්ත චෙතනාපි වට්ටන්ති, විරතියොපි. අන්තෙ තයො චෙතනාසම්පයුත්තාව.

කොට්ඨාසතොති පටිපාටියා සත්ත කම්මපථා එව, නො මූලානි. අන්තෙ තයො කම්මපථා චෙව මූලානි ච. අනභිජ්ඣා හි මූලං පත්වා අලොභො කුසලමූලං හොති. අබ්‍යාපාදො අදොසො කුසලමූලං. සම්මාදිට්ඨි අමොහො කුසලමූලං.

ආරම්මණතොති පාණාතිපාතාදීනං ආරම්මණානෙව එතෙසං ආරම්මණානි, වීතික්කමිතබ්බතොයෙව හි වෙරමණී නාම හොති. යථා පන නිබ්බානාරම්මණො අරියමග්ගො කිලෙසෙ පජහති, එවං ජීවිතින්ද්‍රියාදිආරම්මණාපෙතෙ කම්මපථා පාණාතිපාතාදීනි දුස්සීල්‍යානි පජහන්තීති වෙදිතබ්බා.

වෙදනාතොති සබ්බෙ සුඛවෙදනා වා හොන්ති, මජ්ඣත්තවෙදනා වා. කුසලං පත්වා හි දුක්ඛවෙදනා නාම නත්ථි.

මූලතොති පටිපාටියා සත්ත කම්මපථා ඤාණසම්පයුත්තචිත්තෙන විරමන්තස්ස අලොභඅදොසඅමොහවසෙන තිමූලා හොන්ති. ඤාණවිප්පයුත්තචිත්තෙන විරමන්තස්ස ද්විමූලා. අනභිජ්ඣා ඤාණසම්පයුත්තචිත්තෙන විරමන්තස්ස ද්විමූලා. ඤාණවිප්පයුත්තචිත්තෙන එකමූලා. අලොභො පන අත්තනාව අත්තනො මූලං න හොති, අබ්‍යාපාදෙපි එසෙව නයො. සම්මාදිට්ඨි අලොභාදොසවසෙන ද්විමූලාවාති.

අලොභො කුසලමූලන්තිආදීසු න ලොභොති **අලොභො,** ලොභපටිපක්ඛස්ස ධම්මස්සෙතං අධිවචනං. අදොසාමොහෙසුපි එසෙව නයො. තෙසු අලොභො සයඤ්ච කුසලං, ඉමෙසඤ්ච පාණාතිපාතා වෙරමණිආදීනං කුසලානං කෙසඤ්චි සම්පයුත්තප්පභාවකට්ඨෙන කෙසඤ්චි උපනිස්සයපච්චයට්ඨෙන මූලන්ති **කුසලමූලං**. අදොසාමොහානම්පි කුසලමූලභාවෙ එසෙව නයො.

ඉදානි සබ්බම්පි තං සඞ්ඛෙපෙන ච විත්ථාරෙන ච දෙසිතමත්ථං නිගමෙන්තො **යතො ඛො ආවුසොති**ආදිඅප්පනාවාරමාහ. තත්ථ **එවං අකුසලං පජානාතීති** එවං යථානිද්දිට්ඨදසාකුසලකම්මපථවසෙන අකුසලං පජානාති. **එවං අකුසලමූලන්ති**ආදීසුපි එසෙව නයො. එත්තාවතා එකෙන නයෙන චතුසච්චකම්මට්ඨානිකස්ස යාව අරහත්තා නිය්‍යානං කථිතං හොති. කථං? එත්ථ හි ඨපෙත්වා අභිජ්ඣං දස අකුසලකම්මපථා ච කුසලකම්මපථා ච දුක්ඛසච්චං. අභිජ්ඣා ච ලොභො අකුසලමූලඤ්චාති ඉමෙ ද්වෙ ධම්මා නිප්පරියායෙන සමුදයසච්චං. පරියායෙන පන සබ්බෙපි කම්මපථා දුක්ඛසච්චං. සබ්බානි කුසලාකුසලමූලානි සමුදයසච්චං. උභින්නං අප්පවත්ති නිරොධසච්චං . දුක්ඛං පරිජානන්තො සමුදයං පජහමානො නිරොධං පජානන්තො අරියමග්ගො මග්ගසච්චන්ති ඉති ද්වෙ සච්චානි සරූපෙන වුත්තානි, ද්වෙ ආවත්තහාරවසෙන වෙදිතබ්බානි.

සො සබ්බසො රාගානුසයං පහායාති සො එවං අකුසලාදීනි පජානන්තො සබ්බාකාරෙන රාගානුසයං පජහිත්වා. **පටිඝානුසයං පටිවිනොදෙත්වාති** පටිඝානුසයඤ්ච සබ්බාකාරෙනෙව නීහරිත්වාති වුත්තං හොති. එත්තාවතා අනාගාමිමග්ගො කථිතො. **අස්මීති දිට්ඨිමානානුසයං සමූහනිත්වාති** පඤ්චසු ඛන්ධෙසු කඤ්චි ධම්මං අනවකාරීකරිත්වා ''අස්මී''ති ඉමිනා සමූහග්ගහණාකාරෙන පවත්තං දිට්ඨිමානානුසයං සමුග්ඝාටෙත්වා.

තත්ථ **දිට්ඨිමානානුසයන්ති** දිට්ඨිසදිසං මානානුසයන්ති වුත්තං හොති. අයඤ්හි මානානුසයො අස්මීති පවත්තත්තා දිට්ඨිසදිසො හොති, තස්මා එවං වුත්තො . ඉමඤ්ච අස්මිමානං විත්ථාරතො විඤ්ඤාතුකාමෙන ඛන්ධියවග්ගෙ ඛෙමකසුත්තං (සං. නි. 3.89) ඔලොකෙතබ්බන්ති.

අවිජ්ජං පහායාති වට්ටමූලං අවිජ්ජං පජහිත්වා. **විජ්ජං උප්පාදෙත්වාති** තස්සා අවිජ්ජාය සමුග්ඝාටිකං අරහත්තමග්ගවිජ්ජං උප්පාදෙත්වා. එත්තාවතා අරහත්තමග්ගො කථිතො. **දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොතීති** අස්මිංයෙව අත්තභාවෙ වට්ටදුක්ඛස්ස පරිච්ඡෙදකරො හොති. **එත්තාවතාපි ඛො, ආවුසොති** දෙසනං නිය්‍යාතෙති, ඉමාය කම්මපථදෙසනාය වුත්තමනසිකාරප්පටිවෙධවසෙනපීති වුත්තං හොති. සෙසං වුත්තනයමෙව. එවං අනාගාමිමග්ගඅරහත්තමග්ගෙහි දෙසනං නිට්ඨපෙසීති.

කුසලකම්මපථවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආහාරවාරවණ්ණනා

90. සාධාවුසොති ඛො...පෙ.... ආගතො ඉමං සද්ධම්මන්ති එවං ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස කුසලාකුසලමුඛෙන චතුසච්චදෙසනං සුත්වා තං ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස භාසිතං ''සාධාවුසො''ති ඉමිනා වචනෙන තෙ භික්ඛූ අභිනන්දිත්වා ඉමස්සෙව වචනස්ස සමුට්ඨාපකෙන චිත්තෙන අනුමොදිත්වා වචසා සම්පටිච්ඡිත්වා චෙතසා සම්පියායිත්වාති වුත්තං හොති. ඉදානි යස්මා ථෙරො නානප්පකාරෙන චතුසච්චදෙසනං දෙසෙතුං පටිබලො, යථාහ ''සාරිපුත්තො, භික්ඛවෙ, පහොති චත්තාරි අරියසච්චානි විත්ථාරෙන ආචික්ඛිතුං දෙසෙතු''න්ති යස්මා වා උත්තරිම්පි දෙසෙතුකාමොව හුත්වා ''එත්තාවතාපි ඛො''ති අවච, තස්මා අපරෙනපි නයෙන සච්චදෙසනං සොතුකාමා තෙ භික්ඛූ ආයස්මන්තං සාරිපුත්තං උත්තරිං පඤ්හං අපුච්ඡිංසු. තෙන සයමෙව පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජිතපඤ්හතො උත්තරිං සියා ඛො පනාවුසො, අඤ්ඤොපි පරියායො භවෙය්‍යා අඤ්ඤම්පි කාරණන්ති ඉමිනා නයෙන අඤ්ඤං අතිරෙකං පඤ්හං පුච්ඡිංසු,

පුරිමපඤ්හස්ස වා උපරිභාගෙ පුච්ඡිංසූති වුත්තං හොති. අථ නෙසං බ්‍යාකරමානො ථෙරො **සියා, ආවුසොති**ආදිමාහ. තත්ථායං අනුත්තානපදවණ්ණනා, **ආහාරන්ති** පච්චයං. පච්චයො හි ආහරති අත්තනො ඵලං, තස්මා ‘‘ආහාරො’’ති වුච්චති.

භූතානං වා සත්තානන්තිආදීසු **භූතාති** සඤ්ජාතා, නිබ්බත්තා. **සම්භවෙසීනන්ති** යෙ සම්භවං ජාතිං නිබ්බත්තිං එසන්ති ගවෙසන්ති. තත්ථ චතූසු යොනීසු අණ්ඩජජලාබුජා සත්තා යාව අණ්ඩකොසං වත්ථිකොසඤ්ච න භින්දන්ති, තාව **සම්භවෙසිනො** නාම. අණ්ඩකොසං වත්ථිකොසඤ්ච භින්දිත්වා බහි නික්ඛන්තා **භූතා** නාම. සංසෙදජා ඔපපාතිකා ච පඨමචිත්තක්ඛණෙ සම්භවෙසිනො නාම. දුතියචිත්තක්ඛණතො පභුති භූතා නාම. යෙන යෙන වා ඉරියාපථෙන ජායන්ති, යාව තෙ තතො අඤ්ඤං න පාපුණන්ති, තාව සම්භවෙසිනො නාම. තතො පරං භූතා නාම.

අථ වා **භූතාති** ජාතා අභිනිබ්බත්තා, යෙ භූතායෙව න පුන භවිස්සන්තීති සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡන්ති, තෙසං ඛීණාසවානමෙතං අධිවචනං. සම්භවමෙසන්තීති **සම්භවෙසිනො**. අප්පහීනභවසංයොජනත්තා ආයතිම්පි සම්භවං එසන්තානං සෙක්ඛපුථුජ්ජනානමෙතං අධිවචනං. එවං සබ්බථාපි ඉමෙහි ද්වීහි පදෙහි සබ්බසත්තෙ පරියාදියති. **වා**සද්දො චෙත්ථ සම්පිණ්ඩනත්ථො, තස්මා භූතානඤ්ච සම්භවෙසීනඤ්චාති අයමත්ථො වෙදිතබ්බො.

ඨිතියාති ඨිතත්ථං. **අනුග්ගහායාති** අනුග්ගහත්ථං උපකාරත්ථං. වචනභෙදො චෙස, අත්ථො පන ද්වින්නම්පි පදානං එකොයෙව. අථ වා **ඨිතියාති** තස්ස තස්ස සත්තස්ස උප්පන්නධම්මානං අනුප්පබන්ධවසෙන අවිච්ඡෙදාය. **අනුග්ගහායාති** අනුප්පන්නානං උප්පාදාය. උභොපි චෙතානි භූතානං ඨිතියා චෙව අනුග්ගහාය ච. සම්භවෙසීනං වා ඨිතියා චෙව අනුග්ගහාය චාති එවං උභයත්ථ දට්ඨබ්බානි. **කබළීකාරො ආහාරොති** කබළං කත්වා අජ්ඣොහරිතබ්බතො කබළීකාරො ආහාරො, ඔදනකුම්මාසාදිවත්ථුකාය ඔජායෙතං අධිවචනං. **ඔළාරිකො වා සුඛුමො වාති** වත්ථුඔළාරිකතාය ඔළාරිකො, වත්ථුසුඛුමතාය සුඛුමො. සභාවෙන පන සුඛුමරූපපරියාපන්නත්තා කබළීකාරො ආහාරො සුඛුමොව හොති. සාපි චස්ස වත්ථුතො ඔළාරිකතා සුඛුමතා ච උපාදායුපාදාය වෙදිතබ්බා.

කුම්භීලානඤ්හි ආහාරං උපාදාය මොරානං ආහාරො සුඛුමො. කුම්භීලා කිර පාසාණෙ ගිලන්ති. තෙ ච නෙසං කුච්ඡිප්පත්තාව විලීයන්ති. මොරා සප්පවිච්ඡිකාදිපාණෙ ඛාදන්ති. මොරානං පන ආහාරං උපාදාය තරච්ඡානං ආහාරො සුඛුමො. තෙ කිර තිවස්සඡඩ්ඩිතානි විසාණානි චෙව අට්ඨීනි ච ඛාදන්ති. තානි ච නෙසං ඛෙළෙන තෙමිතමත්තෙනෙව කන්දමූලං විය මුදුකානි හොන්ති. තරච්ඡානම්පි ආහාරං උපාදාය හත්ථීනං ආහාරො සුඛුමො. තෙපි නානාරුක්ඛසාඛායො ඛාදන්ති. හත්ථීනං ආහාරතො ගවයගොකණ්ණමිගාදීනං ආහාරො සුඛුමො. තෙ කිර නිස්සාරානි නානාරුක්ඛපණ්ණාදීනි ඛාදන්ති. තෙසම්පි ආහාරතො ගුන්නං ආහාරො සුඛුමො. තෙ අල්ලසුක්ඛතිණානි ඛාදන්ති. තෙසං ආහාරතො සසානං ආහාරො සුඛුමො. සසානං ආහාරතො සකුණානං ආහාරො සුඛුමො. සකුණානං ආහාරතො පච්චන්තවාසීනං ආහාරො සුඛුමො. පච්චන්තවාසීනං ආහාරතො ගාමභොජකානං ආහාරො සුඛුමො. ගාමභොජකානං ආහාරතො රාජරාජමහාමත්තානං ආහාරො සුඛුමො. තෙසම්පි ආහාරතො චක්කවත්තිනො ආහාරො සුඛුමො. චක්කවත්තිනො ආහාරතො භුම්මදෙවානං ආහාරො සුඛුමො. භුම්මදෙවානං ආහාරතො චාතුමහාරාජිකානං ආහාරො සුඛුමො. එවං යාව පරනිම්මිතවසවත්තීනං ආහාරො විත්ථාරෙතබ්බො, තෙසං ආහාරො සුඛුමොත්වෙව නිට්ඨං පත්තො.

එත්ථ ච ඔළාරිකෙ වත්ථුස්මිං ඔජා පරිත්තා හොති දුබ්බලා, සුඛුමෙ බලවතී. තථා හි එකපත්තපූරම්පි යාගුං පීවතො මුහුත්තෙනෙව ජිඝච්ඡිතො හොති, යංකිඤ්චිදෙව ඛාදිතුකාමො. සප්පිං පන පසටමත්තං පිවිත්වා දිවසං අභොත්තුකාමො හොති. තත්ථ වත්ථු පරිස්සමං විනොදෙති, න පන සක්කොති පාලෙතුං. ඔජා පාලෙති, න සක්කොති පරිස්සමං විනොදෙතුං. ද්වෙ පන එකතො හුත්වා පරිස්සමඤ්චෙව විනොදෙන්ති පාලෙන්ති චාති.

ඵස්සො දුතියොති චක්ඛුසම්ඵස්සාදි ඡබ්බිධොපි ඵස්සො. එතෙසු චතූසු ආහාරෙසු දුතියො ආහාරොති වෙදිතබ්බො. දෙසනානයො එව චෙස. තස්මා ඉමිනා නාම කාරණෙන දුතියො වා තතියො වාති ඉදමෙත්ථ න ගවෙසිතබ්බං. **මනොසඤ්චෙතනාති** චෙතනා එව වුච්චති. **විඤ්ඤාණන්ති** යංකිඤ්චි චිත්තං.

එත්ථාහ, යදි පච්චයට්ඨො ආහාරට්ඨො, අථ කස්මා අඤ්ඤෙසුපි සත්තානං පච්චයෙසු විජ්ජමානෙසු ඉමෙයෙව චත්තාරො වුත්තාති? වුච්චතෙ, අජ්ඣත්තිකසන්තතියා විසෙසපච්චයත්තා. විසෙසපච්චයො හි කබළීකාරාහාරභක්ඛානං සත්තානං රූපකායස්ස කබළීකාරො ආහාරො. නාමකායෙ වෙදනාය ඵස්සො, විඤ්ඤාණස්ස මනොසඤ්චෙතනා, නාමරූපස්ස විඤ්ඤාණං. යථාහ –

> ‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, අයං කායො ආහාරට්ඨිතිකො, ආහාරං පටිච්ච තිට්ඨති, අනාහාරො නො තිට්ඨති. තථා ඵස්සපච්චයා වෙදනා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූප’’න්ති.

කො පනෙත්ථ ආහාරො, කිං ආහරතීති? කබළීකාරාහාරො ඔජට්ඨමකරූපානි ආහරති. ඵස්සාහාරො තිස්සො වෙදනා, මනොසඤ්චෙතනාහාරො තයො භවෙ, විඤ්ඤාණාහාරො පටිසන්ධිනාමරූපන්ති.

කථං? කබළීකාරාහාරො තාව මුඛෙ ඨපිතමත්තොයෙව අට්ඨ රූපානි සමුට්ඨාපෙති. දන්තවිචුණ්ණිතං පන අජ්ඣොහරියමානං එකෙකං සිත්ථං අට්ඨට්ඨ රූපානි සමුට්ඨාපෙතියෙව. එවං ඔජට්ඨමකරූපානි ආහරති.

ඵස්සාහාරො පන සුඛවෙදනියො ඵස්සො උප්පජ්ජමානො සුඛවෙදනං ආහරති, තථා දුක්ඛවෙදනියො දුක්ඛං, අදුක්ඛමසුඛවෙදනියො අදුක්ඛමසුඛන්ති එවං සබ්බථාපි ඵස්සාහාරො තිස්සො වෙදනා ආහරති.

මනොසඤ්චෙතනාහාරො කාමභවූපගං කම්මං කාමභවං ආහරති, රූපාරූපභවූපගානි තං තං භවං. එවං සබ්බථාපි මනොසඤ්චෙතනාහාරො තයො භවෙ ආහරති.

විඤ්ඤාණාහාරො පන යෙ ච පටිසන්ධික්ඛණෙ තංසම්පයුත්තකා තයො ඛන්ධා, යානි ච තිසන්තතිවසෙන තිංසරූපානි උප්පජ්ජන්ති, සහජාතාදිපච්චයනයෙන තානි ආහරතීති වුච්චති. එවං විඤ්ඤාණාහාරො පටිසන්ධිනාමරූපං ආහරතීති.

එත්ථ ච මනොසඤ්චෙතනාහාරො තයො භවෙ ආහරතීති සාසවා කුසලාකුසලචෙතනාව වුත්තා. විඤ්ඤාණං පටිසන්ධිනාමරූපං ආහරතීති පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණමෙව වුත්තං . අවිසෙසෙන පන තංසම්පයුත්තතංසමුට්ඨානධම්මානං ආහරණතො පෙතෙ **ආහාරා**ති වෙදිතබ්බා.

එතෙසු චතූසු ආහාරෙසු කබළීකාරාහාරො උපත්ථම්භෙන්තො ආහාරකිච්චං සාධෙති. ඵස්සො ඵුසන්තොයෙව, මනොසඤ්චෙතනා ආයූහමානාව. විඤ්ඤාණං විජානන්තමෙව.

කථං? කබළීකාරාහාරො හි උපත්ථම්භෙන්තොයෙව කායට්ඨපනෙන සත්තානං ඨිතියා හොති. කම්මජනිතොපි හි අයං කායො කබළීකාරාහාරෙන උපත්ථම්භිතො දසපි වස්සානි වස්සසතම්පි යාව ආයුපරිමාණං තිට්ඨති. යථා කිං? යථා මාතුයා ජනිතොපි දාරකො ධාතියා ථඤ්ඤාදීනි පායෙත්වා පොසියමානොව චිරං තිට්ඨති, යථා චුපත්ථම්භෙන උපත්ථම්භිතගෙහං. වුත්තම්පි චෙතං –

> ‘‘යථා මහාරාජ ගෙහෙ පතන්තෙ අඤ්ඤෙන දාරුනා උපත්ථම්භෙන්ති, අඤ්ඤෙන දාරුනා උපත්ථම්භිතං සන්තං එවං තං ගෙහං න පතති, එවමෙව ඛො මහාරාජ අයං කායො ආහාරට්ඨිතිකො, ආහාරං පටිච්ච තිට්ඨතී’’ති.

එවං කබළීකාරො ආහාරො උපත්ථම්භෙන්තො ආහාරකිච්චං සාධෙති. එවං සාධෙන්තොපි ච කබළීකාරො ආහාරො ද්වින්නං රූපසන්තතීනං පච්චයො හොති ආහාරසමුට්ඨානස්ස ච උපාදින්නස්ස ච. කම්මජානං අනුපාලකො හුත්වා පච්චයො හොති. ආහාරසමුට්ඨානානං ජනකො හුත්වා පච්චයො හොති.

ඵස්සො පන සුඛාදිවත්ථුභූතං ආරම්මණං ඵුසන්තොයෙව සුඛාදිවෙදනාපවත්තනෙන සත්තානං ඨිතියා හොති. මනොසඤ්චෙතනා කුසලාකුසලකම්මවසෙන ආයූහමානායෙව භවමූලනිප්ඵාදනතො සත්තානං ඨිතියා හොති. විඤ්ඤාණං විජානන්තමෙව නාමරූපප්පවත්තනෙන සත්තානං ඨිතියා හොති.

එවං උපත්ථම්භනාදිවසෙන ආහාරකිච්චං සාධයමානෙසු පනෙතෙසු චත්තාරි භයානි දට්ඨබ්බානි. සෙය්‍යථිදං, කබළීකාරාහාරෙ නිකන්තියෙව භයං, ඵස්සෙ උපගමනමෙව, මනොසඤ්චෙතනාය ආයූහනමෙව, විඤ්ඤාණෙ අභිනිපාතොයෙව භයන්ති. කිං කාරණා? කබළීකාරාහාරෙ හි නිකන්තිං කත්වා සීතාදීනං පුරෙක්ඛතා සත්තා ආහාරත්ථාය මුද්දාගණනාදිකම්මානි කරොන්තා අනප්පකං දුක්ඛං නිගච්ඡන්ති. එකච්චෙ ච ඉමස්මිං සාසනෙ පබ්බජිත්වාපි වෙජ්ජකම්මාදිකාය අනෙසනාය ආහාරං පරියෙසන්තා දිට්ඨෙපි ධම්මෙ ගාරය්හා හොන්ති. සම්පරායෙපි තස්ස සඞ්ඝාටිපි ආදිත්තා සම්පජ්ජලිතාතිආදිනා ලක්ඛණසංයුත්තෙ වුත්තනයෙන සමණපෙතා හොන්ති. ඉමිනාව තාව කාරණෙන කබළීකාරාහාරෙ නිකන්තියෙව භයන්ති වෙදිතබ්බා.

ඵස්සං උපගච්ඡන්තාපි ඵස්සස්සාදිනො පරෙසං රක්ඛිතගොපිතෙසු දාරාදීසු භණ්ඩෙසු අපරජ්ඣන්ති. තෙ සහ භණ්ඩෙන භණ්ඩසාමිකා ගහෙත්වා ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං වා ඡින්දිත්වා සඞ්කාරකූටෙසු ඡඩ්ඩෙන්ති. රඤ්ඤො වා නිය්‍යාතෙන්ති. තතො නෙ රාජා විවිධා කම්මකාරණා කාරාපෙති. කායස්ස ච භෙදා දුග්ගති නෙසං පාටිකඞ්ඛා හොති. ඉති ඵස්සස්සාදමූලකං දිට්ඨධම්මිකම්පි සම්පරායිකම්පි භයං සබ්බමාගතමෙව හොති. ඉමිනා කාරණෙන ඵස්සාහාරෙ උපගමනමෙව භයන්ති වෙදිතබ්බං.

කුසලාකුසලකම්මායූහනෙනෙව පන තම්මූලකං තීසු භවෙසු භයං සබ්බමාගතංයෙව හොති. ඉමිනා කාරණෙන මනොසඤ්චෙතනාහාරෙ ආයූහනමෙව භයන්ති වෙදිතබ්බං.

පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණඤ්ච යස්මිං යස්මිං ඨානෙ අභිනිපතති, තස්මිං තස්මිං ඨානෙ පටිසන්ධිනාමරූපං ගහෙත්වාව නිබ්බත්තති, තස්මිඤ්ච නිබ්බත්තෙ සබ්බභයානි නිබ්බත්තානියෙව හොන්ති, තම්මූලකත්තාති, ඉමිනා කාරණෙන විඤ්ඤාණාහාරෙ අභිනිපාතොයෙව භයන්ති වෙදිතබ්බො.

එවං සභයෙසු පන ඉමෙසු ආහාරෙසු සම්මාසම්බුද්ධො කබළීකාරාහාරෙ නිකන්තිපරියාදානත්ථං ''සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, ද්වෙ ජායම්පතිකා''තිආදිනා (සං. නි. 2.63) නයෙන **පුත්තමංසූපමං** දෙසෙසි. ඵස්සාහාරෙ නිකන්තිපරියාදානත්ථං ''සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, ගාවී නිච්චම්මා''තිආදිනා නයෙන **නිච්චම්මගාවූපමං** දෙසෙසි. මනොසඤ්චෙතනාහාරෙ නිකන්තිපරියාදානත්ථං ''සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, අඞ්ගාරකාසූ''තිආදිනා නයෙන **අඞ්ගාරකාසූපමං** දෙසෙසි. විඤ්ඤාණාහාරෙ නිකන්තිපරියාදානත්ථං ''සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, චොරං ආගුචාරි''න්තිආදිනා නයෙන **සත්තිසතාහතූපමං** දෙසෙසි.

තත්‍රායං භූතමත්ථං කත්වා සඞ්ඛෙපතො අත්ථයොජනා, ද්වෙ කිර ජායම්පතිකා පුත්තං ගහෙත්වා පරිත්තෙන පාථෙය්‍යෙන යොජනසතිකං කන්තාරමග්ගං පටිපජ්ජිංසු. තෙසං පඤ්ඤාස යොජනානි ගන්ත්වා පාථෙය්‍යං නිට්ඨාසි. තෙ ඛුප්පිපාසාතුරා විරළච්ඡායායං නිසීදිංසු. තතො පුරිසො භරියං ආහ ''භද්දෙ ඉතො සමන්තා පඤ්ඤාස යොජනානි ගාමො වා නිගමො වා නත්ථි, තස්මා යං තං පුරිසෙන කාතබ්බං බහුම්පි කසිගොරක්ඛාදිකම්මං, න දානි සක්කා තං මයා කාතුං, එහි මං මාරෙත්වා උපඩ්ඪමංසං ඛාදිත්වා උපඩ්ඪං පාථෙය්‍යං කත්වා පුත්තෙන සද්ධිං කන්තාරං නිත්ථරාහී''ති. සාපි ආහ ''සාමි මයා දානි යං තං ඉත්ථියා කාතබ්බං බහුම්පි සුත්තකන්තනාදිකම්මං, තං කාතුං න සක්කා, එහි මං මාරෙත්වා උපඩ්ඪමංසං ඛාදිත්වා උපඩ්ඪං පාථෙය්‍යං කත්වා පුත්තෙන සද්ධිං කන්තාරං නිත්ථරාහී''ති. තතො සො තං ආහ ''භද්දෙ මාතුගාමමරණෙන ද්වින්නං මරණං පඤ්ඤායති. න හි මන්දො කුමාරො මාතරං විනා ජීවිතුං සක්කොති. යදි පන මයං ජීවාම, පුන දාරකං ලභෙය්‍යාම, හන්ද දානි පුත්තකං මාරෙත්වා මංසං ගහෙත්වා කන්තාරං නිත්ථරාමා''ති.

තතො මාතා පුත්තමාහ ''තාත පිතු සන්තිකං ගච්ඡාහී''ති. සො අගමාසි. අථස්ස පිතා ''මයා පුත්තකං පොසෙස්සාමීති කසිගොරක්ඛාදීහි අනප්පකං දුක්ඛමනුභූතං, න සක්කොමි පුත්තං මාරෙතුං, ත්වංයෙව තව පුත්තකං මාරෙහී''ති වත්වා ''තාත මාතුසන්තිකමෙව ගච්ඡාහී''ති ආහ. සො අගමාසි. අථස්ස මාතාපි ''මයා පුත්තං පත්ථෙන්තියා ගොවතකුක්කුරවතදෙවතායාචනාදීහිපි තාව අනප්පකං දුක්ඛං අනුභූතං, කො පන වාදො කුච්ඡිනා පරිහරන්තියා? න සක්කාහං පුත්තං මාරෙතු''න්ති වත්වා ''තාත පිතුසන්තිකංයෙව ගච්ඡාහී''ති ආහ. එවං සො ද්වින්නං අන්තරා ගච්ඡන්තොයෙව මතො. තෙ තං දිස්වා පරිදෙවිත්වා පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව මංසානි ගහෙත්වා ඛාදන්තා පක්කමිංසු. තෙසං සො පුත්තමංසාහාරො නවහි කාරණෙහි පටිකූලත්තා නෙව දවාය හොති, න මදාය න මණ්ඩනාය න විභූසනාය, කෙවලං කන්තාරනිත්ථරණත්ථායෙව හොති.

කතමෙහි නවහි කාරණෙහි පටිකූලොති චෙ? සජාතිමංසතාය ඤාතිමංසතාය පුත්තමංසතාය පියපුත්තමංසතාය තරුණමංසතාය ආමකමංසතාය අගොරසමංසතාය අලොණතාය අධූපිතතායාති. තස්මා යො භික්ඛු කබළීකාරාහාරං එවං පුත්තමංසසදිසං පස්සති , සො තත්ථ නිකන්තිං පරියාදියති. අයං තාව **පුත්තමංසූපමායං** අත්ථයොජනා.

නිච්චම්මගාවූපමායං පන යථා සා ගාවී ගීවතො යාව ඛුරා, තාව චම්මං උද්දාලෙත්වා මුත්තා යං යදෙව නිස්සාය තිට්ඨති, තත්ථ පාණකෙහි ඛජ්ජමානා දුක්ඛස්සෙවාධිකරණං හොති, එවං ඵස්සොපි යං යදෙව වත්ථුං ආරම්මණං වා නිස්සාය තිට්ඨති, තංතංවත්ථාරම්මණසම්භවස්ස වෙදයිතදුක්ඛස්ස අධිකරණමෙව හොති. තස්මා යො භික්ඛු ඵස්සාහාරං එවං නිච්චම්මගාවිසදිසං පස්සති , සො තත්ථ නිකන්තිං පරියාදියති, අයං **නිච්චම්මගාවූපමායං** අත්ථයොජනා.

අඞ්ගාරකාසූපමායං පන යථා සා අඞ්ගාරකාසු, එවං මහාපරිළාහට්ඨෙන තයො භවා. යථා නානාබාහාසු ගහෙත්වා තත්ථ උපකඩ්ඪකා ද්වෙ පුරිසා, එවං භවෙසු උපකඩ්ඪනට්ඨෙන මනොසඤ්චෙතනා. තස්මා යො භික්ඛු මනොසඤ්චෙතනාහාරං එවං අඞ්ගාරකාසූපකඩ්ඪකපුරිසසදිසං පස්සති, සො තත්ථ නිකන්තිං පරියාදියති, අයං **අඞ්ගාරකාසූපමායං** අත්ථයොජනා.

සත්තිසතාහතූපමායං පන යෙන සො පුරිසො පුබ්බණ්හසමයෙ සත්තිසතෙන හඤ්ඤති, තමස්ස සරීරෙ වණමුඛසතං කත්වා අන්තරා අට්ඨත්වා විනිවිජ්ඣිත්වා අපරභාගෙයෙව පතති, එවං ඉතරානි ද්වෙ සත්තිසතානි, එවමස්ස පතිතොකාසෙ අපතිත්වා අපතිත්වා ගතාහි සත්තීහි සබ්බසරීරං ඡිද්දාවඡිද්දමෙව හොති, තස්ස එකවණමුඛෙපි උප්පන්නස්ස දුක්ඛස්ස පමාණං නත්ථි, කො පන වාදො තීසු වණමුඛසතෙසු? තත්ථ සත්තිනිපාතකාලො විය පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණනිබ්බත්තකාලො. වණමුඛජනනං විය ඛන්ධජනනං. වණමුඛෙසු දුක්ඛවෙදනුප්පාදො විය ජාතෙසු ඛන්ධෙසු වට්ටමූලකනානාවිධදුක්ඛුප්පාදො. අපරො නයො, ආගුචාරී පුරිසො විය පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං. තස්ස සත්තිඝාතෙහි උප්පන්නවණමුඛානි විය විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං. වණමුඛපච්චයා තස්ස පුරිසස්ස කක්ඛළදුක්ඛුප්පාදො විය නාමරූපපච්චයා විඤ්ඤාණස්ස ද්වත්තිංසකම්මකාරණඅට්ඨනවුතිරොගාදිවසෙන නානප්පකාරකදුක්ඛුප්පාදො දට්ඨබ්බො. තස්මා යො භික්ඛු විඤ්ඤාණාහාරං එවං සත්තිසතාහතසදිසං පස්සති. සො තත්ථ නිකන්තිං පරියාදියති, අයං **සත්තිසතාහතූපමායං** අත්ථයොජනා.

සො එවං ඉමෙසු ආහාරෙසු නිකන්තිං පරියාදියන්තො චත්තාරොපි ආහාරෙ පරිජානාති, යෙසු පරිඤ්ඤාතෙසු සබ්බම්පි පරිඤ්ඤාතං වත්ථු පරිඤ්ඤාතමෙව හොති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

> ''කබළීකාරෙ, භික්ඛවෙ, ආහාරෙ පරිඤ්ඤාතෙ පඤ්චකාමගුණිකො රාගො පරිඤ්ඤාතො හොති. පඤ්චකාමගුණිකෙ රාගෙ පරිඤ්ඤාතෙ නත්ථි තං සංයොජනං, යෙන සංයොජනෙන සංයුත්තො අරියසාවකො පුන ඉමං ලොකං ආගච්ඡෙය්‍ය. ඵස්සෙ, භික්ඛවෙ, ආහාරෙ පරිඤ්ඤාතෙ තිස්සො වෙදනා පරිඤ්ඤාතා

හොන්ති. තීසු වෙදනාසු පරිඤ්ඤාතාසු අරියසාවකස්ස නත්ථි කිඤ්චි උත්තරිකරණීයන්ති වදාමි. මනොසඤ්චෙතනාය, භික්ඛවෙ, ආහාරෙ පරිඤ්ඤාතෙ තිස්සො තණ්හා පරිඤ්ඤාතා හොන්ති. තීසු තණ්හාසු පරිඤ්ඤාතාසු අරියසාවකස්ස නත්ථි කිඤ්චි උත්තරිකරණීයන්ති වදාමි. විඤ්ඤාණෙ, භික්ඛවෙ, ආහාරෙ පරිඤ්ඤාතෙ නාමරූපං පරිඤ්ඤාතං හොති. නාමරූපෙ පරිඤ්ඤාතෙ අරියසාවකස්ස නත්ථි කිඤ්චි උත්තරිකරණීයන්ති වදාමී''ති (සං. නි. 2.63).

තණ්හාසමුදයා ආහාරසමුදයොති පුරිමතණ්හාසමුදයා පටිසන්ධිකානං ආහාරානං සමුදයො නිබ්බත්තො හොතීති අත්ථො. කථං? පටිසන්ධික්ඛණෙ හි තිසන්තතිවසෙන උප්පන්නසමතිංසරූපබ්භන්තරෙ ජාතා ඔජා අත්ථි. අයං තණ්හාපච්චයා නිබ්බත්තො උපාදින්නකකබළීකාරාහාරො. පටිසන්ධිචිත්තසම්පයුත්තා පන ඵස්සචෙතනා සයඤ්ච චිත්තං විඤ්ඤාණන්ති ඉමෙ තණ්හාපච්චයා නිබ්බත්තා උපාදින්නකඵස්සමනොසඤ්චෙතනාවිඤ්ඤාණාහාරාති. එවං තාව පුරිමතණ්හාසමුදයා පටිසන්ධිකානං ආහාරානං සමුදයො වෙදිතබ්බො. යස්මා පනිධ උපාදින්නකාපි අනුපාදින්නකාපි ආහාරා මිස්සෙත්වා කථිතා, තස්මා අනුපාදින්නකානම්පි එවං තණ්හාසමුදයා ආහාරසමුදයො වෙදිතබ්බො . අට්ඨලොභසහගතචිත්තසමුට්ඨිතෙසු හි රූපෙසු ඔජා අත්ථි, අයං සහජාතතණ්හාපච්චයා නිබ්බත්තො අනුපාදින්නකකබළීකාරාහාරො. ලොභසහගතචිත්තසම්පයුත්තා පන ඵස්සචෙතනා සයඤ්ච චිත්තං විඤ්ඤාණන්ති ඉමෙ තණ්හාපච්චයා නිබ්බත්තා අනුපාදින්නකඵස්සමනොසඤ්චෙතනා විඤ්ඤාණාහාරාති.

තණ්හානිරොධා ආහාරනිරොධොති ඉමිස්සා උපාදින්නකානඤ්ච අනුපාදින්නකානඤ්ච ආහාරානං පච්චයභූතාය තණ්හාය නිරොධෙන ආහාරනිරොධො පඤ්ඤායති. සෙසං වුත්තනයමෙව. අයං පන විසෙසො, ඉධ චත්තාරිපි සච්චානි සරූපෙනෙව වුත්තානි. යථා ච ඉධ, එවං ඉතො උත්තරිම්පි සබ්බවාරෙසූති. තස්මා සබ්බත්ථ අසම්මුය්හන්තෙන සච්චානි උද්ධරිතබ්බානි. සබ්බවාරෙසු ච ''එත්තාවතාපි ඛො ආවුසො''ති ඉදං දෙසනානියාතනං තත්ථ තත්ථ දෙසිතධම්මවසෙන යොජෙතබ්බං. තස්ස ඉධ තාව අයං යොජනා **එත්තාවතාපීති** ඉමාය ආහාරදෙසනාය වුත්තමනසිකාරප්පටිවෙධවසෙනාපීති වුත්තං හොති. එස නයො සබ්බත්ථාපි.

ආහාරවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සච්චවාරවණ්ණනා

91. ඉදානි ''සාධාවුසො''ති පුරිමනයෙනෙව ථෙරස්ස භාසිතං අභිනන්දිත්වා අනුමොදිත්වා තෙ භික්ඛූ උත්තරිම්පි පඤ්හං පුච්ඡිංසු. ථෙරො ච නෙසං අඤ්ඤෙනපි පරියායෙන බ්‍යාකාසි. එස නයො ඉතො පරෙසුපි සබ්බවාරෙසු. තස්මා ඉතො පරං එවරූපානි වචනානි අනාමසිත්වා යෙන යෙන පරියායෙන බ්‍යාකරොති, තස්ස තස්සෙව අත්ථං වණ්ණයිස්සාම. ඉමස්ස පන වාරස්ස සඞ්ඛෙපදෙසනායං **දුක්ඛඤ්ච පජානාතීති** එත්ථ **දුක්ඛ**න්ති දුක්ඛසච්චං. විත්ථාරදෙසනායං පන යං වත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං **විසුද්ධිමග්ගෙ** සච්චනිද්දෙසෙ වුත්තමෙවාති.

සච්චවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ජරාමරණවාරවණ්ණනා

92. ඉතො පරං පටිච්චසමුප්පාදවසෙන දෙසනා හොති. තත්ථ ජරාමරණවාරෙ තාව **තෙසං තෙසන්ති** අයං සඞ්ඛෙපතො අනෙකෙසං සත්තානං සාධාරණනිද්දෙසොති ඤාතබ්බො. යා දෙවදත්තස්ස ජරා, යා සොමදත්තස්ස ජරාති එවඤ්හි දිවසම්පි කථෙන්තස්ස නෙව සත්තා පරියාදානං ගච්ඡන්ති. ඉමෙහි පන ද්වීහි පදෙහි න කොචි සත්තො අපරියාදින්නො හොති. තස්මා වුත්තං ''අයං සඞ්ඛෙපතො අනෙකෙසං සත්තානං සාධාරණනිද්දෙසො''ති.

තම්හි තම්හීති අයං ගතිජාතිවසෙන අනෙකෙසං නිකායානං සාධාරණනිද්දෙසො. **සත්තනිකායෙති** සාධාරණනිද්දෙසෙන නිද්දිට්ඨස්ස සරූපනිදස්සනං. **ජරා ජීරණතා**තිආදීසු පන **ජරාති** සභාවනිද්දෙසො. **ජීරණතාති** ආකාරනිද්දෙසො. **ඛණ්ඩිච්ච**න්තිආදයො කාලාතික්කමෙ කිච්චනිද්දෙසා. පච්ඡිමා ද්වෙ පකතිනිද්දෙසා. අයඤ්හි **ජරාති** ඉමිනා පදෙන සභාවතො දීපිතා, තෙනස්සායං සභාවනිද්දෙසො. **ජීරණතාති** ඉමිනා ආකාරතො. තෙනස්සායං ආකාරනිද්දෙසො. **ඛණ්ඩිච්චන්ති** ඉමිනා කාලාතික්කමෙ දන්තනඛානං ඛණ්ඩිතභාවකරණකිච්චතො. **පාලිච්චන්ති** ඉමිනා කෙසලොමානං පලිතභාවකරණකිච්චතො. **වලිත්තචතාති** ඉමිනා මංසං මිලාපෙත්වා තචෙ වලිත්තභාවකරණකිච්චතො දීපිතා. තෙනස්සා ඉමෙ **ඛණ්ඩිච්ච**න්තිආදයො තයො කාලාතික්කමෙ කිච්චනිද්දෙසා. තෙහි ඉමෙසං විකාරානං දස්සනවසෙන පාකටීභූතා පාකටජරා දස්සිතා. යථෙව හි උදකස්ස වා අග්ගිනො වා වාතස්ස වා තිණරුක්ඛාදීනං සම්භග්ගපලිභග්ගතාය වා ඣාමතාය වා ගතමග්ගො පාකටො හොති, න ච සො ගතමග්ගො තානෙව උදකාදීනි, එවමෙව ජරාය දන්තාදීසු ඛණ්ඩිච්චාදිවසෙන ගතමග්ගො පාකටො, චක්ඛුං උම්මීලෙත්වාපි ගය්හති. න ච ඛණ්ඩිච්චාදීනෙව ජරා, න හි ජරා චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා හොති.

ආයුනො සංහානි ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකොති ඉමෙහි පන පදෙහි කාලාතික්කමෙයෙව අභිබ්‍යත්තතාය ආයුක්ඛයචක්ඛාදිඉන්ද්‍රියපරිපාකසඤ්ඤිතාය පකතියා දීපිතා. තෙනස්සිමෙ පච්ඡිමා ද්වෙ පකතිනිද්දෙසාති වෙදිතබ්බා.

තත්ථ යස්මා ජරං පත්තස්ස ආයු හායති, තස්මා ජරා ''ආයුනො සංහානී''ති ඵලූපචාරෙන වුත්තා . යස්මා ච දහරකාලෙ සුප්පසන්නානි සුඛුමම්පි අත්තනො විසයං සුඛෙනෙව ගණ්හනසමත්ථානි චක්ඛාදීනි ඉන්ද්‍රියානි ජරං පත්තස්ස පරිපක්කානි ආලුලිතානි අවිසදානි ඔළාරිකම්පි අත්තනො විසයං ගහෙතුං අසමත්ථානි හොන්ති, තස්මා ''ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකො''තිපි ඵලූපචාරෙනෙව වුත්තා. සා පනායං එවං නිද්දිට්ඨා සබ්බාපි ජරා පාකටා පටිච්ඡන්නාති දුවිධා හොති.

තත්ථ දන්තාදීසු ඛණ්ඩභාවාදිදස්සනතො රූපධම්මෙසු ජරා **පාකටජරා** නාම. අරූපධම්මෙසු පන තාදිසස්ස විකාරස්ස අදස්සනතො **පටිච්ඡන්නජරා** නාම. තත්ථ ය්වායං ඛණ්ඩාදිභාවො දිස්සති, සො තාදිසානං දන්තාදීනං සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා වණ්ණොයෙව, තං චක්ඛුනා දිස්වා මනොද්වාරෙන චින්තෙත්වා ''ඉමෙ දන්තා ජරාය පහටා''ති ජරං ජානාති උදකට්ඨානෙ බද්ධානි ගොසීසාදීනි ඔලොකෙත්වා හෙට්ඨා උදකස්ස අත්ථිභාවං ජානනං විය. පුන අවීචි සවීචීති එවම්පි දුවිධා හොති. තත්ථ මණිකනකරජතපවාළසූරියාදීනං මන්දදසකාදීසු පාණීනං විය පුප්ඵඵලපල්ලවාදීසු ච අපාණීනං විය අන්තරන්තරා වණ්ණවිසෙසාදීනං දුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා ජරා **අවීචිජරා** නාම, නිරන්තරජරාති අත්ථො. තතො අඤ්ඤෙසු පන යථාවුත්තෙසු අන්තරන්තරා වණ්ණවිසෙසාදීනං සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා ජරා **සවීචිජරා** නාමාති වෙදිතබ්බා.

ඉතො පරං, **තෙසං තෙසන්ති**ආදි වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **චුති චවනතාති**ආදීසු පන **චුතී**ති චවනකවසෙන වුච්චති, එකචතුපඤ්චක්ඛන්ධානං සාමඤ්ඤවචනමෙතං. **චවනතාති** භාවවචනෙන ලක්ඛණනිදස්සනං. **භෙදොති** චුතික්ඛන්ධානං භඞ්ගුප්පත්තිපරිදීපනං. **අන්තරධානන්ති** ඝටස්සෙව භින්නස්ස භින්නානං චුතික්ඛන්ධානං යෙන කෙනචි පරියායෙන ඨානාභාවපරිදීපනං. **මච්චු මරණන්ති** මච්චුසඞ්ඛාතං මරණං. තෙන **සමුච්ඡෙදමරණාදීනි** නිසෙධෙති. **කාලො** නාම අන්තකො, තස්ස කිරියාති **කාලකිරියා**. එතෙන ලොකසම්මුතියා මරණං දීපෙති.

ඉදානි පරමත්ථෙන දීපෙතුං, **ඛන්ධානං භෙදොති**ආදිමාහ. පරමත්ථෙන හි ඛන්ධායෙව භිජ්ජන්ති, න සත්තො නාම කොචි මරති. ඛන්ධෙසු පන භිජ්ජමානෙසු සත්තො මරති, භින්නෙසු මතොති වොහාරො හොති.

එත්ථ ච චතුවොකාරවසෙන ඛන්ධානං භෙදො, එකවොකාරවසෙන කළෙවරස්ස නික්ඛෙපො. චතුවොකාරවසෙන වා ඛන්ධානං භෙදො, සෙසද්වයවසෙන කළෙවරස්ස නික්ඛෙපො වෙදිතබ්බො. කස්මා? භවද්වයෙපි රූපකායසඞ්ඛාතස්ස කළෙවරස්ස සම්භවතො. අථ වා යස්මා ච චාතුමහාරාජිකාදීසු ඛන්ධා භිජ්ජන්තෙව, න කිඤ්චි නික්ඛිපන්ති, තස්මා තෙසං වසෙන ඛන්ධානං භෙදො, මනුස්සාදීසු කළෙවරස්ස නික්ඛෙපො. එත්ථ ච කළෙවරස්ස නික්ඛෙපකාරණතො මරණං කළෙවරස්ස නික්ඛෙපොති වුත්තන්ති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

ඉති අයඤ්ච ජරා ඉදඤ්ච මරණං. ඉදං වුච්චතාවුසොති ඉදං උභයම්පි එකතො කත්වා ජරාමරණන්ති කථීයති. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

ජරාමරණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ජාතිවාරවණ්ණනා

93. ජාතිවාරෙ **ජාති සඤ්ජාතීති**ආදීසු ජායනට්ඨෙන **ජාති,** සා අපරිපුණ්ණායතනවසෙන යුත්තා. සඤ්ජායනට්ඨෙන **සඤ්ජාති,** සා පරිපුණ්ණායතනවසෙන යුත්තා. ඔක්කමනට්ඨෙන **ඔක්කන්ති,** සා අණ්ඩජජලාබුජවසෙන යුත්තා. තෙ හි අණ්ඩකොසඤ්ච වත්ථිකොසඤ්ච ඔක්කමන්තා පවිසන්තා විය පටිසන්ධිං ගණ්හන්ති. අභිනිබ්බත්තනට්ඨෙන **අභිනිබ්බත්ති,** සා සංසෙදජඔපපාතිකවසෙන යුත්තා, තෙ හි පාකටායෙව හුත්වා නිබ්බත්තන්ති. අයං තාව වොහාරදෙසනා.

ඉදානි පරමත්ථදෙසනා හොති. ඛන්ධායෙව හි පරමත්ථතො පාතුභවන්ති, න සත්තො. තත්ථ ච **ඛන්ධානන්ති** එකවොකාරභවෙ එකස්ස චතුවොකාරභවෙ චතුන්නං පඤ්චවොකාරභවෙ පඤ්චන්නම්පි ගහණං වෙදිතබ්බං. **පාතුභාවොති** උප්පත්ති. **ආයතනානන්ති** එත්ථ තත්‍ර තත්‍ර උප්පජ්ජමානායතනවසෙනෙව සඞ්ගහො වෙදිතබ්බො. **පටිලාභොති** සන්තතියං පාතුභාවොයෙව. පාතුභවන්තානෙව හි තානි පටිලද්ධානි නාම හොන්ති. **අයං වුච්චතාවුසො ජාතීති** ඉමිනා පදෙන වොහාරතො පරමත්ථතො ච දෙසිතාය ජාතියා නිගමනං කරොතීති. **භවසමුදයාති** එත්ථ පන ජාතියා පච්චයභූතො කම්මභවො වෙදිතබ්බො. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

ජාතිවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

භවවාරවණ්ණනා

94. භවවාරෙ **කාමභවොති** කම්මභවො ච උපපත්තිභවො ච. තත්ථ **කම්මභවො** නාම කාමභවූපගං කම්මමෙව. තඤ්හි උපපත්තිභවස්ස කාරණත්තා ''සුඛො බුද්ධානමුප්පාදො (ධ. ප. 194) දුක්ඛො පාපස්ස උච්චයො''තිආදීනි (ධ. ප.

117) විය ඵලවොහාරෙන භවොති වුත්තං. **උපපත්තිභවො** නාම තෙන කම්මෙන නිබ්බත්තං උපාදින්නඛන්ධපඤ්චකං. තඤ්හි තත්ථ භවතීති කත්වා **භවොති** වුත්තං. එවං සබ්බථාපි ඉදං කම්මඤ්ච උපපත්ති ච උභයම්පෙතමිධ ‘‘කාමභවො’’ති වුත්තං. එස නයො **රූපාරූපභවෙසු. උපාදානසමුදයාති** එත්ථ පන උපාදානං කුසලකම්මභවස්ස උපනිස්සයවසෙනෙව පච්චයො හොති. අකුසලකම්මභවස්ස උපනිස්සයවසෙනපි සහජාතාදිවසෙනපි. උපපත්තිභවස්ස පන සබ්බස්සාපි උපනිස්සයවසෙනෙව. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

භවවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපාදානවාරවණ්ණනා

95. උපාදානවාරෙ **කාමුපාදානන්ති**ආදීසු වත්ථුකාමං උපාදියති එතෙන, සයං වා තං උපාදියතීති **කාමුපාදානං**. කාමො ච සො උපාදානඤ්චාති වා කාමුපාදානං. **උපාදානන්ති** දළ්හග්ගහණං වුච්චති. දළ්හත්ථො හි එත්ථ උපසද්දො, ‘‘උපායාස උපකට්ඨා’’තිආදීසු විය පඤ්චකාමගුණිකරාගස්සෙතං අධිවචනං. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරතො පනෙතං ‘‘තත්ථ කතමං කාමුපාදානං, යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො’’ති (ධ. ස. 1220; විභ. 938) වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං.

තථා දිට්ඨි ච සා උපාදානඤ්චාති **දිට්ඨුපාදානං**. අථ වා දිට්ඨිං උපාදියති, උපාදියන්ති වා එතෙන දිට්ඨින්ති දිට්ඨුපාදානං. උපාදියති හි පුරිමදිට්ඨිං උත්තරදිට්ඨි. උපාදියන්ති ච තාය දිට්ඨිං. යථාහ ‘‘සස්සතො අත්තා ච ලොකො ච, ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤ’’න්තිආදි (ම. නි. 3.27), සීලබ්බතුපාදානඅත්තවාදුපාදානවජ්ජස්ස සබ්බදිට්ඨිගතස්සෙතං අධිවචනං. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරතො පනෙතං ‘‘තත්ථ කතමං දිට්ඨුපාදානං නත්ථි දින්න’’න්ති (ධ. ස. 1220; විභ. 938) වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං.

තථා සීලබ්බතං උපාදියන්ති එතෙන, සයං වා තං උපාදියති, සීලබ්බතඤ්ච තං උපාදානඤ්චාති වා **සීලබ්බතුපාදානං**. ගොසීලගොවතාදීනි හි එවං සුද්ධීති අභිනිවෙසතො සයමෙව උපාදානානි අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරතො පනෙතං ‘‘තත්ථ කතමං සීලබ්බතුපාදානං, ඉතො බහිද්ධා සමණබ්‍රාහ්මණානං සීලෙන සුද්ධී’’ති වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං.

ඉදානි වදන්ති එතෙනාති **වාදො**. උපාදියන්ති එතෙනාති **උපාදානං**. කිං වදන්ති, උපාදියන්ති වා? අත්තානං. අත්තනො වාදුපාදානං **අත්තවාදුපාදානං**. අත්තවාදමත්තමෙව වා අත්තාති උපාදියති එතෙනාති අත්තවාදුපාදානං, වීසතිවත්ථුකාය සක්කායදිට්ඨියා එතං අධිවචනං. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරතො පනෙතං ‘‘තත්ථ කතමං අත්තවාදුපාදානං, ඉධ අස්සුතවා පුථුජ්ජනො අරියානං අදස්සාවී’’ති (ධ. ස. 1223) වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං.

තණ්හාසමුදයාති එත්ථ තණ්හා කාමුපාදානස්ස උපනිස්සයවසෙන අනන්තරසමනන්තරනත්ථිවිගතාසෙවනවසෙන වා පච්චයො. අවසෙසානං පන සහජාතාදිවසෙනාපි. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

උපාදානවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තණ්හාවාරවණ්ණනා

96. තණ්හාවාරෙ **රූපතණ්හා…පෙ…. ධම්මතණ්හාති** එවං චක්ඛුද්වාරාදීසු ජවනවීථියං පවත්තාය තණ්හාය ‘‘සෙට්ඨිපුත්තො බ්‍රාහ්මණපුත්තො’’ති එවමාදීසු පිතිතො නාමං විය පිතිසදිසාරම්මණතො නාමං. එත්ථ ච රූපාරම්මණා තණ්හා, රූපෙ තණ්හාති **රූපතණ්හා**. සා කාමරාගභාවෙන රූපං අස්සාදෙන්තී පවත්තමානා **කාමතණ්හා**. සස්සතදිට්ඨිසහගතරාගභාවෙන රූපං නිච්චං ධුවං සස්සතන්ති එවං අස්සාදෙන්තී පවත්තමානා **භවතණ්හා**. උච්ඡෙදදිට්ඨිසහගතරාගභාවෙන රූපං උච්ඡිජ්ජති විනස්සති පෙච්ච න භවිස්සතීති එවං අස්සාදෙන්තී පවත්තමානා **විභවතණ්හාති** එවං තිවිධා හොති. යථා ච රූපතණ්හා, තථා සද්දතණ්හාදයොපීති එතානි අට්ඨාරස තණ්හාවිචරිතානි හොන්ති. තානි අජ්ඣත්තරූපාදීසු අට්ඨාරස, බහිද්ධාරූපාදීසු අට්ඨාරසාති ඡත්තිංස. ඉති අතීතානි ඡත්තිංස, අනාගතානි ඡත්තිංස, පච්චුප්පන්නානි ඡත්තිංසාති අට්ඨසතං. ‘‘අජ්ඣත්තිකස්සුපාදාය ‘අස්මී’ති හොති , ‘ඉත්ථස්මී’ති හොතී’’ති (විභ. 973-974) වා එවමාදීනා අජ්ඣත්තිකරූපාදිනිස්සිතානි අට්ඨාරස, ‘‘බාහිරස්සුපාදාය ‘ඉමිනා අස්මී’ති හොති, ‘ඉමිනා ඉත්ථස්මී’ති හොතී’’ති වා (විභ. 975) එවමාදිනා බාහිරරූපාදිනිස්සිතානි අට්ඨාරසාති ඡත්තිංස. ඉති අතීතානි ඡත්තිංස, අනාගතානි ඡත්තිංස, පච්චුප්පන්නානි ඡත්තිංසාති එවම්පි **අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතානි** හොන්ති. පුන සඞ්ගහෙ කරියමානෙ රූපාදීසු ආරම්මණෙසු ඡළෙව තණ්හාකායා තිස්සොයෙව කාමතණ්හාදයො හොන්තීති එවං –

නිද්දෙසත්ථෙන නිද්දෙස-විත්ථාරා විත්ථාරස්ස ච;
පුන සඞ්ගහතො තණ්හා, විඤ්ඤාතබ්බා විභාවිනාති.

වෙදනාසමුදයාති එත්ථ පන **වෙදනා**ති විපාකවෙදනා අධිප්පෙතා. සා කථං ඡසු ද්වාරෙසු තණ්හාය පච්චයො හොතීති චෙ? අස්සාදනීයතො. සුඛාය හි වෙදනාය අස්සාදනෙන සත්තා වෙදනං මමායන්තා වෙදනාය තණ්හං උප්පාදෙත්වා වෙදනාරාගරත්තා හුත්වා චක්ඛුද්වාරෙ ඉට්ඨමෙව රූපං පත්ථෙන්ති, ලද්ධා ච නං අස්සාදෙන්ති, ආරම්මණදායකානඤ්ච චිත්තකාරාදීනං සක්කාරං කරොන්ති. තථා සොතද්වාරාදීසු ඉට්ඨෙ ච සද්දාදයො පත්ථෙන්ති, ලද්ධා ච නෙ අස්සාදෙන්ති, ආරම්මණදායකානඤ්ච වීණාවාදක-ගන්ධිකසූද-තන්තවාය-නානාවිධසිප්පසන්දස්සකාදීනං සක්කාරං කරොන්ති. යථා කිං? යථා පුත්තසිනෙහෙන පුත්තං මමායන්තා ධාතියා සක්කාරං කරොන්ති, සප්පායසප්පිඛීරාදීනියෙව නං පායෙන්ති චෙව භොජෙන්ති ච. සෙසං වුත්තනයමෙව.

තණ්හාවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වෙදනාවාරවණ්ණනා

97. වෙදනාවාරෙ **වෙදනාකායා**ති වෙදනාසමූහා. **චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා...පෙ.... මනොසම්ඵස්සජා වෙදනා**ති එතං ''චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා අත්ථි කුසලා, අත්ථි අකුසලා, අත්ථි අබ්‍යාකතා''ති (විභ. 34) එවං විභඞ්ගෙ ආගතත්තා චක්ඛුද්වාරාදීසු පවත්තානං කුසලාකුසලාබ්‍යාකතවෙදනානං ''සාරිපුත්තො, මන්තාණිපුත්තො''ති එවමාදීසු මාතිතො නාමං විය මාතිසදිසවත්ථුතො නාමං. වචනත්ථො පනෙත්ථ චක්ඛුසම්ඵස්සහෙතු ජාතා වෙදනා **චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා**ති. එස නයො සබ්බත්ථ. අයං තාවෙත්ථ සබ්බසඞ්ගාහිකකථා . විපාකවසෙන පන චක්ඛුද්වාරෙ ද්වෙ චක්ඛුවිඤ්ඤාණානි, ද්වෙ මනොධාතුයො, තිස්සො මනොවිඤ්ඤාණධාතුයොති එතාහි සම්පයුත්තවසෙන වෙදනා වෙදිතබ්බා. එස නයො සොතද්වාරාදීසු. මනොද්වාරෙ මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්පයුත්තාව.

ඵස්සසමුදයාති එත්ථ පන පඤ්චද්වාරෙ පඤ්චවත්ථුකවෙදනානං සහජාතචක්ඛුසම්ඵස්සාදිසමුදයා සමුදයො හොති. අවසෙසානං චක්ඛුසම්ඵස්සාදයො උපනිස්සයාදිවසෙන පච්චයා. මනොද්වාරෙ තදාරම්මණවෙදනානං අද්වාරිකානඤ්ච පටිසන්ධිභවඞ්ගචුතිවෙදනානං සහජාතමනොසම්ඵස්සසමුදයා සමුදයො හොතීති වෙදිතබ්බො. සෙසං වුත්තනයමෙව.

වෙදනාවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඵස්සවාරවණ්ණනා

98. ඵස්සවාරෙ **චක්ඛුසම්ඵස්සො**ති චක්ඛුම්හි සම්ඵස්සො. එස නයො සබ්බත්ථ. **චක්ඛුසම්ඵස්සො...පෙ.... කායසම්ඵස්සො**ති එත්තාවතා ච කුසලාකුසලවිපාකා පඤ්චවත්ථුකා දස සම්ඵස්සා වුත්තා හොන්ති. **මනොසම්ඵස්සො**ති ඉමිනා සෙසා බාවීසති ලොකියවිපාකමනසම්පයුත්තඵස්සා. **සළායතනසමුදයා**ති ඡන්නං චක්ඛාදීනං ආයතනානං සමුදයෙන ඉමස්ස ඡබ්බිධස්සාපි සම්ඵස්සස්ස සමුදයො හොතීති වෙදිතබ්බො. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

ඵස්සවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සළායතනවාරවණ්ණනා

99. සළායතනවාරෙ **චක්ඛායතනන්ති**ආදීසු යං වත්තබ්බං, තං සබ්බං **විසුද්ධිමග්ගෙ** ඛන්ධනිද්දෙසෙ චෙව ආයතනනිද්දෙසෙ ච වුත්තනයමෙව. **නාමරූපසමුදයා**ති එත්ථ පන යං නාමං යඤ්ච රූපං, යඤ්ච නාමරූපං යස්ස ආයතනස්ස පච්චයො හොති, තස්ස වසෙන **විසුද්ධිමග්ගෙ** පටිච්චසමුප්පාදනිද්දෙසෙ වුත්තනයෙන නාමරූපසමුදයා සළායතනසමුදයො වෙදිතබ්බො. සෙසං වුත්තප්පකාරමෙවාති.

සළායතනවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නාමරූපවාරවණ්ණනා

100. නාමරූපවාරෙ නමනලක්ඛණං **නාමං**. රුප්පනලක්ඛණං **රූපං**. විත්ථාරවාරෙ පනස්ස **වෙදනා**ති වෙදනාක්ඛන්ධො. **සඤ්ඤා**ති සඤ්ඤාක්ඛන්ධො. **චෙතනා ඵස්සො මනසිකාරො**ති සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො වෙදිතබ්බො. කාමඤ්ච අඤ්ඤෙපි සඞ්ඛාරක්ඛන්ධසඞ්ගහිතා ධම්මා සන්ති, ඉමෙ පන තයො සබ්බදුබ්බලෙසුපි චිත්තෙසු සන්ති. තස්මා එතෙසංයෙව වසෙනෙත්ථ සඞ්ඛාරක්ඛන්ධොපි දස්සිතො. **චත්තාරි ච මහාභූතානී**ති එත්ථ **චත්තාරී**ති ගණනපරිච්ඡෙදො. **මහාභූතානී**ති පථවීආපතෙජවායානමෙතං අධිවචනං. යෙන පන කාරණෙන තානි මහාභූතානීති වුච්චන්ති, යො චෙත්ථ අඤ්ඤො විනිච්ඡයනයො, සො සබ්බො **විසුද්ධිමග්ගෙ** රූපක්ඛන්ධනිද්දෙසෙ වුත්තො.

චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදායාති එත්ථ පන **චතුන්නන්ති** උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං, චත්තාරි ච මහාභූතානීති වුත්තං හොති. **උපාදායා**ති උපාදියිත්වා, ගහෙත්වාති අත්ථො. නිස්සායාතිපි එකෙ. වත්තමානන්ති අයඤ්චෙත්ථ පාඨසෙසො. සමූහත්ථෙ වා එතං සාමිවචනං. තෙන චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං සමූහං උපාදාය පවත්තමානං රූපන්ති

අයමත්ථො වෙදිතබ්බො. එවං සබ්බත්ථාපි යානි චත්තාරි පථවීආදීනි මහාභූතානි, යඤ්ච චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය වත්තමානං චක්ඛායතනාදිභෙදෙන අභිධම්මපාළියමෙව වුත්තං තෙවීසතිවිධං රූපං, තං සබ්බම්පි ‘‘රූප’’න්ති වෙදිතබ්බං. **විඤ්ඤාණසමුදයාති** එත්ථ පන යං විඤ්ඤාණං යස්ස නාමස්ස යස්ස ච රූපස්ස යස්ස ච නාමරූපස්ස පච්චයො හොති, තස්ස වසෙන **විසුද්ධිමග්ගෙ** පටිච්චසමුප්පාදනිද්දෙසෙ වුත්තනයෙනෙව විඤ්ඤාණසමුදයා නාමරූපසමුදයො වෙදිතබ්බො. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

නාමරූපවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

විඤ්ඤාණවාරවණ්ණනා

101. විඤ්ඤාණවාරෙ **චක්ඛුවිඤ්ඤාණ**න්ති චක්ඛුම්හි විඤ්ඤාණං, චක්ඛුතො වා ජාතං විඤ්ඤාණන්ති **චක්ඛුවිඤ්ඤාණං**. එවං **සොතඝානජිව්හාකායවිඤ්ඤාණානි**. ඉතරං පන මනොයෙව විඤ්ඤාණන්ති **මනොවිඤ්ඤාණං**. ද්විපඤ්චවිඤ්ඤාණවජ්ජස්ස තෙභූමකවිපාකචිත්තස්සෙතං අධිවචනං. **සඞ්ඛාරසමුදයාති** එත්ථ පන යො සඞ්ඛාරො යස්ස විඤ්ඤාණස්ස පච්චයො හොති, තස්ස වසෙන සඞ්ඛාරසමුදයා විඤ්ඤාණසමුදයො වෙදිතබ්බො. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

විඤ්ඤාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සඞ්ඛාරවාරවණ්ණනා

102. සඞ්ඛාරවාරෙ අභිසඞ්ඛරණලක්ඛණො **සඞ්ඛාරො**. විත්ථාරවාරෙ පනස්ස **කායසඞ්ඛාරොති** කායතො පවත්තසඞ්ඛාරො, කායද්වාරෙ චොපනවසෙන පවත්තානං කාමාවචරකුසලතො අට්ඨන්නං, අකුසලතො ද්වාදසන්නන්ති වීසතියා කායසඤ්චෙතනානමෙතං අධිවචනං. **වචීසඞ්ඛාරොති** වචිතො පවත්තසඞ්ඛාරො, වචීද්වාරෙ වචනභෙදවසෙන පවත්තානං වීසතියා එව වචීසඤ්චෙතනානමෙතං අධිවචනං. **චිත්තසඞ්ඛාරොති** චිත්තතො පවත්තසඞ්ඛාරො, කායවචීද්වාරෙ චොපනං අකත්වා රහො නිසීදිත්වා චින්තයන්තස්ස පවත්තානං ලොකියකුසලාකුසලවසෙන එකූනතිංසමනොසඤ්චෙතනානමෙතං අධිවචනං. **අවිජ්ජාසමුදයාති** එත්ථ පන කුසලානං උපනිස්සයවසෙන අකුසලානං සහජාතාදිවසෙනාපි අවිජ්ජාපච්චයො හොතීති වෙදිතබ්බා. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

සඞ්ඛාරවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අවිජ්ජාවාරවණ්ණනා

103. අවිජ්ජාවාරෙ **දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණ**න්ති දුක්ඛසච්චෙ අඤ්ඤාණං, මොහස්සෙතං අධිවචනං. එස නයො **සමුදයෙ අඤ්ඤාණ**න්තිආදීසු. තත්ථ චතූහි කාරණෙහි දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං වෙදිතබ්බං අන්තොගධතො වත්ථුතො ආරම්මණතො පටිච්ඡාදනතො ච. තථා හි තං දුක්ඛසච්චපරියාපන්නත්තා දුක්ඛෙ අන්තොගධං, දුක්ඛසච්චඤ්චස්ස නිස්සයපච්චයභාවෙන වත්ථු, ආරම්මණපච්චයභාවෙන ආරම්මණං, දුක්ඛසච්චඤ්ච එතං පටිච්ඡාදෙති, තස්ස යාථාවලක්ඛණප්පටිවෙධනිවාරණෙන, ඤාණප්පවත්තියා චෙත්ථ අප්පදානෙන.

සමුදයෙ අඤ්ඤාණං තීහි කාරණෙහි වෙදිතබ්බං වත්ථුතො ආරම්මණතො පටිච්ඡාදනතො ච. නිරොධෙ පටිපදායඤ්ච අඤ්ඤාණං එකෙනෙව කාරණෙන වෙදිතබ්බං පටිච්ඡාදනතො. නිරොධපටිපදාය හි පටිච්ඡාදකමෙව අඤ්ඤාණං තෙසං යාථාවලක්ඛණප්පටිවෙධනිවාරණෙන, තෙසු ච ඤාණප්පවත්තියා අප්පදානෙන. න පන තත්ථ අන්තොගධං, තස්මිං සච්චද්වයෙ අපරියාපන්නත්තා. න තස්ස තං සච්චද්වයං වත්ථු, අසහජාතත්තා. නාරම්මණං, තදාරබ්භ අප්පවත්තනතො. පච්ඡිමඤ්හි සච්චද්වයං ගම්භීරත්තා දුද්දසං, න චෙත්ථ අන්ධභූතං අඤ්ඤාණං පවත්තති. පුරිමං පන වඤ්චනියට්ඨෙන සභාවලක්ඛණස්ස දුද්දසත්තා ගම්භීරං, තත්ථ විපල්ලාසග්ගාහවසෙන පවත්තති.

අපිච **දුක්ඛෙති** එත්තාවතා සඞ්ගහතො වත්ථුතො ආරම්මණතො කිච්චතො ච අවිජ්ජා දීපිතා. **දුක්ඛසමුදයෙති** එත්තාවතා වත්ථුතො ආරම්මණතො කිච්චතො ච. **දුක්ඛනිරොධෙ දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදායාති** එත්තාවතා කිච්චතො. අවිසෙසතො පන **අඤ්ඤාණ**න්ති එතෙන සභාවතො නිද්දිට්ඨාති ඤාතබ්බා. **ආසවසමුදයාති** එත්ථ පන කාමාසවභවාසවා සහජාතාදිවසෙන අවිජ්ජාය පච්චයා හොන්ති. අවිජ්ජාසවො උපනිස්සයවසෙනෙව. පුබ්බුප්පන්නා චෙත්ථ අවිජ්ජා අවිජ්ජාසවොති වෙදිතබ්බා. සා අපරාපරුප්පන්නාය අවිජ්ජාය උපනිස්සයපච්චයො හොති. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

අවිජ්ජාවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආසවවාරවණ්ණනා

104. ආසවවාරෙ **අවිජ්ජාසමුදයාති** එත්ථ අවිජ්ජා කාමාසවභවාසවානං සහජාතාදිවසෙන පච්චයො හොති. අවිජ්ජාසවස්ස උපනිස්සයවසෙනෙව. අපරාපරුප්පන්නා චෙත්ථ අවිජ්ජා අවිජ්ජාසවොති වෙදිතබ්බා. පුබ්බුප්පන්නා අවිජ්ජායෙවස්ස අපරාපරුප්පන්නස්ස අවිජ්ජාසවස්ස උපනිස්සයපච්චයො හොති. සෙසං වුත්තනයමෙවාති. අයං වාරො යා එසා පටිච්චසමුප්පාදපදෙසු ජෙට්ඨිකා අවිජ්ජා, තස්සාපි පච්චයදස්සනවසෙන වුත්තො. එවං වුත්තෙන වාරෙන සංසාරස්ස අනමතග්ගතා සාධිතා හොති. කථං? ආසවසමුදයෙන හි අවිජ්ජාසමුදයො. අවිජ්ජාසමුදයෙනාපි ආසවසමුදයො. එවං ආසවා අවිජ්ජාය අවිජ්ජාපි ආසවානං පච්චයොති කත්වා පුබ්බකොටි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජාය, තස්සා අපඤ්ඤායනතො සංසාරස්ස අනමතග්ගතා සිද්ධා හොතීති.

එවං සබ්බෙපිමෙ ඉමස්මිං සුත්තෙ කම්මපථවාරො ආහාරවාරො දුක්ඛවාරො ජරා-මරණ-ජාති-භව-උපාදාන-තණ්හා-වෙදනා-ඵස්ස-සළායතන-නාමරූප- විඤ්ඤාණ-සඞ්ඛාර-අවිජ්ජා-ආසවවාරොති **සොළසවාරා** වුත්තා.

තෙසු එකෙකස්ස වාරස්ස සඞ්ඛෙපවිත්ථාරවසෙන ද්විධා විභත්තා ද්වත්තිංසට්ඨානානි හොන්ති. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ ඉමෙසු ද්වත්තිංසට්ඨානෙසු චත්තාරි සච්චානි කථිතානි. එතෙසංයෙව විත්ථාරවසෙන වුත්තෙසු සොළසසු ඨානෙසු අරහත්තං කථිතං. ථෙරස්ස පන මතෙන ද්වත්තිංසායපි ඨානෙසු චත්තාරි සච්චානි චත්තාරො ච මග්ගා කථිතාති. ඉති සකලෙපි පඤ්චමහානිකායසඞ්ගහිතෙ බුද්ධවචනෙ නත්ථි තං සුත්තං, යත්ථ ද්වත්තිංසක්ඛත්තුං චත්තාරි සච්චානි ද්වත්තිංසක්ඛත්තුඤ්ච අරහත්තං පකාසිතං අඤ්ඤත්‍ර ඉමම්හා සම්මාදිට්ඨිසුත්තාති.

ඉදමවොචායස්මා සාරිපුත්තොති ඉදං ද්වත්තිංසාය චතුසච්චපරියායෙහි ද්වත්තිංසාය අරහත්තපරියායෙහීති චතුසට්ඨියා කාරණෙහි අලඞ්කරිත්වා සම්මාදිට්ඨිසුත්තං ආයස්මා සාරිපුත්තො අවොච, අත්තමනා තෙ භික්ඛූ ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස භාසිතං අභිනන්දුන්ති.

ආසවවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

සම්මාදිට්ඨිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සතිපට්ඨානසුත්තවණ්ණනා

105. එවං **මෙ සුතන්ති** සතිපට්ඨානසුත්තං. තත්ථ **කුරූසු විහරතීති** කුරුනාමකා ජානපදිනො රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදො රුළ්හීසද්දෙන **කුරූති** වුච්චති, තස්මිං කුරූසු ජනපදෙ. අට්ඨකථාචරියා පනාහු – මන්ධාතුකාලෙ තීසු දීපෙසු මනුස්සා ජම්බුදීපො නාම බුද්ධපච්චෙකබුද්ධමහාසාවකචක්කවත්තිපභුතීනං උත්තමපුරිසානං උප්පත්තිභූමි උත්තමදීපො අතිරමණීයොති සුත්වා රඤ්ඤා මන්ධාතුචක්කවත්තිනා චක්කරතනං පුරක්ඛත්වා චත්තාරො දීපෙ අනුසංයායන්තෙන සද්ධිං ආගමංසු. තතො රාජා පරිණායකරතනං පුච්ඡි –

‘‘අත්ථි නු ඛො මනුස්සලොකතො රමණීයතරං ඨාන’’න්ති?

‘‘කස්මා දෙව එවං භණසි?

‘‘කිං න පස්සසි චන්දිමසූරියානං ආනුභාවං?

‘‘නනු එතෙසං ඨානං ඉතො රමණීයතර’’න්ති?

රාජා චක්කරතනං පුරක්ඛත්වා තත්ථ අගමාසි. චත්තාරො මහාරාජානො ‘‘මන්ධාතුමහාරාජා ආගතො’’ති සුත්වාව ‘‘මහිද්ධිකො මහානුභාවො රාජා න සක්කා යුද්ධෙන පටිබාහිතු’’න්ති සකරජ්ජං නියාතෙසුං. සො තං ගහෙත්වා පුන පුච්ඡි – ‘‘අත්ථි නු ඛො ඉතො රමණීයතරං ඨාන’’න්ති. අථස්ස තාවතිංසභවනං කථයිංසු – ‘‘තාවතිංසභවනං, දෙව, රමණීයතරං, තත්ථ සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො ඉමෙ චත්තාරො මහාරාජානො පරිචාරකා දොවාරිකභූමියං තිට්ඨන්ති. සක්කො දෙවරාජා මහිද්ධිකො මහානුභාවො. තස්සිමානි පන උපභොගට්ඨානානි, යොජනසහස්සුබ්බෙධො වෙජයන්තපාසාදො, පඤ්චයොජනසතුබ්බෙධා සුධම්මා දෙවසභා, දියඩ්ඪයොජනසතිකො වෙජයන්තරථො, තථා එරාවණො හත්ථී, දිබ්බරුක්ඛසහස්සපටිමණ්ඩිතං නන්දනවනං චිත්තලතාවනං ඵාරුසකවනං මිස්සකවනං . යොජනසතුබ්බෙධො පාරිච්ඡත්තකො කොවිළාරො, තස්ස හෙට්ඨා සට්ඨියොජනායාමා පණ්ණාසයොජනවිත්ථතා පඤ්චදසයොජනුබ්බෙධා ජයසුමනපුප්ඵවණ්ණා පණ්ඩුකම්බලසිලා, යස්සා මුදුතාය සක්කස්ස නිසීදතො උපඩ්ඪකායො අනුපවිසතී’’ති.

තං සුත්වා රාජා තත්ථ ගන්තුකාමො චක්කරතනං අබ්භුක්කිරි . තං ආකාසෙ පතිට්ඨාසි සද්ධිං චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය. අථ ද්වින්නං දෙවලොකානං වෙමජ්ඣතො චක්කරතනං ඔතරිත්වා පථවියං පතිට්ඨාසි සද්ධිං පරිණායකරතනප්පමුඛාය චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය. රාජා එකකොව තාවතිංසභවනං අගමාසි. සක්කො ‘‘මන්ධාතා

ආගතො''ති සුත්වාව තස්ස පච්චුග්ගමනං කත්වා – ''ස්වාගතං තෙ, මහාරාජ, සකං තෙ, මහාරාජ. අනුසාස, මහාරාජා''ති වත්වා සද්ධිං නාටකෙහි රජ්ජං ද්වෙභාගෙ කත්වා එකං භාගමදාසි. රඤ්ඤො තාවතිංසභවනෙ පතිට්ඨිතමත්තස්සෙව මනුස්සභාවො විගච්ඡි, දෙවභාවො පාතුරහොසි.

තස්ස කිර සක්කෙන සද්ධිං පණ්ඩුකම්බලසිලායං නිසින්නස්ස අක්ඛිනිමිසමත්තෙන නානත්තං පඤ්ඤායති. තං අසල්ලක්ඛෙන්තා දෙවා සක්කස්ස ච තස්ස ච නානත්තෙ මුය්හන්ති. සො තත්ථ දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවමානො යාව ඡත්තිංස සක්කා උප්පජ්ජිත්වා චුතා, තාව රජ්ජං කාරෙත්වා අතිත්තොයෙව කාමෙහි තතො චවිත්වා අත්තනො උය්‍යානෙ පතිට්ඨිතො වාතාතපෙන ඵුට්ඨගත්තො කාලමකාසි.

චක්කරතනෙ පන පථවියං පතිට්ඨිතෙ පරිණායකරතනං සුවණ්ණපට්ටෙ මන්ධාතුඋපාහනං ලිඛාපෙත්වා ඉදං මන්ධාතුරජ්ජන්ති රජ්ජමනුසාසි. තෙපි තීහි දීපෙහි ආගතමනුස්සා පුන ගන්තුං අසක්කොන්තා පරිණායකරතනං උපසඞ්කමිත්වා ''දෙව මයං රඤ්ඤො ආනුභාවෙන ආගතා, ඉදානි ගන්තුං න සක්කොම, වසනට්ඨානං නො දෙහී''ති යාචිංසු. සො තෙසං එකෙකං ජනපදමදාසි. තත්ථ පුබ්බවිදෙහතො ආගතමනුස්සෙහි ආවසිතපදෙසො තායෙව පුරිමසඤ්ඤාය **විදෙහරට්ඨ**න්ති නාමං ලභි. අපරගොයානතො ආගතමනුස්සෙහි ආවසිතපදෙසො **අපරන්තජනපදො**ති නාමං ලභි. උත්තරකුරුතො ආගතමනුස්සෙහි ආවසිතපදෙසො **කුරුරට්ඨ**න්ති නාමං ලභීති . බහුකෙ පන ගාමනිගමාදයො උපාදාය බහුවචනෙන වොහරීයති. තෙන වුත්තං **''කුරූසු විහරතී''**ති.

කම්මාසධම්මං නාම කුරූනං නිගමොති. කම්මාසධම්මන්ති එත්ථ කෙචි ධ-කාරස්ස ද-කාරෙන අත්ථං වණ්ණයන්ති. කම්මාසො එත්ථ දමිතොති **කම්මාසදම්මො. කම්මාසො**ති කම්මාසපාදො පොරිසාදො වුච්චති. තස්ස කිර පාදෙ ඛාණුකෙන විද්ධට්ඨානෙ වණො රුහන්තො චිත්තදාරුසදිසො හුත්වා රුහි, තස්මා **කම්මාසපාදො**ති පඤ්ඤායිත්ථ . සො ච තස්මිං ඔකාසෙ දමිතො පොරිසාදභාවතො පටිසෙධිතො. කෙන? මහාසත්තෙන. කතරස්මිං ජාතකෙති? **මහාසුතසොමජාතකෙ**ති එකෙ. ඉමෙ පන ථෙරා **ජයද්දිසජාතකෙ**ති වදන්ති. තදා හි මහාසත්තෙන කම්මාසපාදො දමිතො. යථාහ –

> ''පුත්තො යදා හොමි ජයද්දිසස්ස,
> පඤ්චාලරට්ඨාධිපතිස්ස අත්‍රජො;
> චජිත්වාන පාණං පිතරං පමොචයිං,
> කම්මාසපාදම්පි චහං පසාදයි''න්ති.

කෙචි පන ධ-කාරෙනෙව අත්ථං වණ්ණයන්ති. කුරුරට්ඨවාසීනං කිර කුරුවත්තධම්මො තස්මිං කම්මාසො ජාතො, තස්මා තං ඨානං කම්මාසො එත්ථ ධම්මො ජාතොති **කම්මාසධම්ම**න්ති වුච්චති. තත්ථ නිවිට්ඨනිගමස්සාපි එතදෙව නාමං. භුම්මවචනෙන කස්මා න වුත්තන්ති? අවසනොකාසතො. භගවතො කිර තස්මිං නිගමෙ වසනොකාසො කොචි විහාරො නාහොසි. නිගමතො පන අපක්කම්ම අඤ්ඤතරස්මිං උදකසම්පන්නෙ රමණීයෙ භූමිභාගෙ මහාවනසණ්ඩො අහොසි. තත්ථ භගවා විහාසි. තං නිගමං ගොචරගාමං කත්වා, තස්මා එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො ''කුරූසු විහරති කම්මාසධම්මං නාම කුරූනං නිගමො, තං ගොචරගාමං කත්වා''ති.

උද්දෙසවාරකථාවණ්ණනා

106. එකායනො අයං, භික්ඛවෙ, මග්ගොති. කස්මා භගවා ඉදං සුත්තමභාසි? කුරුරට්ඨවාසීනං ගම්භීරදෙසනාපටිග්ගහණසමත්ථතාය. කුරුරට්ඨවාසිනො කිර භික්ඛූ භික්ඛුනියො උපාසකා උපාසිකායො උතුපච්චයාදිසම්පන්නත්තා තස්ස රට්ඨස්ස සප්පායඋතුපච්චයසෙවනෙන නිච්චං කල්ලසරීරා කල්ලචිත්තා ච හොන්ති. තෙ චිත්තසරීරකල්ලතාය අනුග්ගහිතපඤ්ඤාබලා ගම්භීරකථං පරිග්ගහෙතුං සමත්ථා හොන්ති. තෙන තෙසං භගවා ඉමං ගම්භීරදෙසනාපටිග්ගහණසමත්ථතං සම්පස්සන්තො එකවීසතියා ඨානෙසු කම්මට්ඨානං අරහත්තෙ පක්ඛිපිත්වා ඉදං ගම්භීරත්ථං සතිපට්ඨානසුත්තං අභාසි. යථා හි පුරිසො සුවණ්ණචඞ්කොටකං ලභිත්වා තත්ථ නානාපුප්ඵානි පක්ඛිපෙය්‍ය, සුවණ්ණමඤ්ජූසං වා පන ලභිත්වා සත්තරතනානි පක්ඛිපෙය්‍ය, එවං භගවා කුරුරට්ඨවාසිපරිසං ලභිත්වා ගම්භීරදෙසනං දෙසෙසි. තෙනෙවෙත්ථ අඤ්ඤානිපි ගම්භීරත්ථානි දීඝනිකායෙ **මහානිදානං මහාසතිපට්ඨානං** ඉමස්මිං මජ්ඣිමනිකායෙ **සාරොපමං රුක්ඛූපමං රට්ඨපාලං මාගණ්ඩියං ආනෙඤ්ජසප්පායන්ති** අඤ්ඤානිපි සුත්තානි දෙසෙසි.

අපිච තස්මිං ජනපදෙ චතස්සො පරිසා පකතියාව සතිපට්ඨානභාවනානුයොගමනුයුත්තා විහරන්ති, අන්තමසො දාසකම්මකරපරිජනාපි සතිපට්ඨානප්පටිසංයුත්තමෙව කථං කථෙන්ති. උදකතිත්ථසුත්තකන්තනට්ඨානාදීසුපි නිරත්ථකකථා නාම න පවත්තති. සචෙ කාචි ඉත්ථී ''අම්ම ත්වං කතරං සතිපට්ඨානභාවනං මනසිකරොසී''ති පුච්ඡිතා ''න කිඤ්චී''ති වදති. තං ගරහන්ති ''ධිරත්ථු තව ජීවිතං, ජීවමානාපි ත්වං මතසදිසා''ති. අථ නං ''මා දානි පුන එවමකාසී''ති ඔවදිත්වා අඤ්ඤතරං සතිපට්ඨානං උග්ගණ්හාපෙන්ති. යා පන ''අහං අසුකං සතිපට්ඨානං මනසිකරොමී''ති වදති. තස්සා ''සාධු සාධූ''ති සාධුකාරං දත්වා ''තව ජීවිතං සුජීවිතං, ත්වං නාම මනුස්සත්තං පත්තා, තවත්ථාය සම්මාසම්බුද්ධො උප්පන්නො''තිආදීහි පසංසන්ති. න කෙවලඤ්චෙත්ථ මනුස්සජාතියායෙව සතිපට්ඨානමනසිකාරයුත්තා, තෙ නිස්සාය විහරන්තා තිරච්ඡානගතාපි. තත්‍රිදං වත්ථු – එකො කිර නටකො සුවපොතකං ගහෙත්වා සික්ඛාපෙන්තො විචරති. සො භික්ඛුනුපස්සයං උපනිස්සාය වසිත්වා ගමනකාලෙ සුවපොතකං

පමුස්සිත්වා ගතො. තං සාමණෙරියො ගහෙත්වා පටිජග්ගිංසු. බුද්ධරක්ඛිතොතිස්ස නාමං අකංසු. තං එකදිවසං පුරතො නිසින්නං දිස්වා මහාථෙරී ආහ – ‘‘බුද්ධරක්ඛිතා’’ති?

කිං අය්‍යෙොති.

අත්ථි කොචි තව මනසිකාරොති?

නත්ථි අය්‍යෙොති.

ආවුසො , පබ්බජිතානං සන්තිකෙ වසන්තෙන නාම විස්සට්ඨඅත්තභාවෙන භවිතුං න වට්ටති, කොචිදෙව මනසිකාරො ඉච්ඡිතබ්බො, ත්වං පන අඤ්ඤං න සක්ඛිස්සසි ‘‘අට්ඨි අට්ඨී’’ති සජ්ඣායං කරොහීති. සො ථෙරියා ඔවාදෙ ඨත්වා ‘‘අට්ඨි අට්ඨී’’ති සජ්ඣායන්තො චරති.

තං එකදිවසං පාතොව තොරණග්ගෙ නිසීදිත්වා බාලාතපං තපමානං එකො සකුණො නඛපඤ්ජරෙන අග්ගහෙසි. සො ‘‘කිරි කිරී’’ති සද්දමකාසි. සාමණෙරියො සුත්වා ‘‘අය්‍යො බුද්ධරක්ඛිතො සකුණෙන ගහිතො, මොචෙම න’’න්ති ලෙඩ්ඩුආදීනි ගහෙත්වා අනුබන්ධිත්වා මොචෙසුං. තං ආනෙත්වා පුරතො ඨපිතං ථෙරී ආහ –

‘‘බුද්ධරක්ඛිත, සකුණෙන ගහිතකාලෙ කිං චින්තෙසී’’ති?

න අය්‍යෙ අඤ්ඤං චින්තෙසිං, ‘‘අට්ඨිපුඤ්ජොව අට්ඨිපුඤ්ජං ගහෙත්වා ගච්ඡති, කතරස්මිම්පි ඨානෙ විප්පකිරිස්සතී’’ති එවං අය්‍යෙ අට්ඨිපුඤ්ජමෙව චින්තෙසින්ති.

සාධු සාධු, බුද්ධරක්ඛිත, අනාගතෙ භවක්ඛයස්ස තෙ පච්චයො භවිස්සතීති. එවං තත්ථ තිරච්ඡානගතාපි සතිපට්ඨානමනසිකාරයුත්තා, තස්මා නෙසං භගවා සතිපට්ඨානබුද්ධිමෙව ජනෙන්තො ඉදං සුත්තං අභාසි.

තත්ථ **එකායනො**ති එකමග්ගො. මග්ගස්ස හි –

> ‘‘මග්ගො පන්ථො පථො පජ්ජො, අඤ්ජසං වටුමායනං;
> නාවා උත්තරසෙතු ච, කුල්ලො ච භිසිසඞ්කමො’’ති. (චූළනි. 101) –

බහූනි නාමානි. ස්වායං ඉධ අයනනාමෙන වුත්තො. තස්මා **එකායනො අයං, භික්ඛවෙ, මග්ගො**ති එත්ථ එකමග්ගො අයං, භික්ඛවෙ, මග්ගො, න ද්වෙධාපථභූතොති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. අථ වා එකෙන අයිතබ්බොති එකායනො. **එකෙනා**ති ගණසඞ්ගණිකං පහාය වූපකට්ඨෙන පවිවිත්තචිත්තෙන. **අයිතබ්බො**ති පටිපජ්ජිතබ්බො. අයන්ති වා එතෙනාති **අයනො,** සංසාරතො නිබ්බානං ගච්ඡන්තීති අත්ථො . එකස්ස අයනො **එකායනො, එකස්සා**ති සෙට්ඨස්ස. සබ්බසත්තානං සෙට්ඨො ච භගවා, තස්මා භගවතොති වුත්තං හොති. කිඤ්චාපි හි තෙන අඤ්ඤෙපි අයන්ති, එවං සන්තෙපි භගවතොව සො අයනො තෙන උප්පාදිතත්තා. යථාහ ‘‘සො හි, බ්‍රාහ්මණ, භගවා අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙතා’’තිආදි (ම. නි. 3.79). අයතීති වා **අයනො,** ගච්ඡති පවත්තතීති අත්ථො. එකස්මිං අයනොති **එකායනො,** ඉමස්මිංයෙව ධම්මවිනයෙ පවත්තති, න අඤ්ඤත්‍රාති වුත්තං හොති. යථාහ ‘‘ඉමස්මිං ඛො, සුභද්ද, ධම්මවිනයෙ අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො උපලබ්භතී’’ති (දී. නි. 2.214). දෙසනාභෙදොයෙව හෙසො, අත්ථො පනෙකො. අපිච එකං අයතීති එකායනො. පුබ්බභාගෙ නානාමුඛභාවනානයප්පවත්තොපි අපරභාගෙ එකං නිබ්බානමෙව ගච්ඡතීති වුත්තං හොති. යථාහ බ්‍රහ්මා සහම්පති –

> ‘‘එකායනං ජාතිඛයන්තදස්සී,
> මග්ගං පජානාති හිතානුකම්පී;
> එතෙන මග්ගෙන තරිංසු පුබ්බෙ,
> තරිස්සන්ති යෙ ච තරන්ති ඔඝ’’න්ති. (සං. නි. 5.409);

කෙචි පන ‘‘න පාරං දිගුණං යන්තී’’ති ගාථානයෙන යස්මා එකවාරං නිබ්බානං ගච්ඡති. තස්මා ‘‘එකායනො’’ති වදන්ති, තං න යුජ්ජති. ඉමස්ස හි අත්ථස්ස සකිං අයනොති ඉමිනා බ්‍යඤ්ජනෙන භවිතබ්බං. යදි පන එකං අයනමස්ස එකා ගති පවත්තීති එවමත්ථං යොජෙත්වා වුච්චෙය්‍ය, බ්‍යඤ්ජනං යුජ්ජෙය්‍ය, අත්ථො පන උභයථාපි න යුජ්ජති. කස්මා? ඉධ පුබ්බභාගමග්ගස්ස අධිප්පෙතත්තා. කායාදිචතුආරම්මණප්පවත්තො හි පුබ්බභාගසතිපට්ඨානමග්ගො ඉධ අධිප්පෙතො, න ලොකුත්තරො. සො ච අනෙකවාරම්පි අයති, අනෙකඤ්චස්ස අයනං හොති.

පුබ්බෙපි ච ඉමස්මිං පදෙ මහාථෙරානං සාකච්ඡා අහොසියෙව. තිපිටකචූළනාගත්ථෙරො ‘‘පුබ්බභාගසතිපට්ඨානමග්ගො’’ති ආහ. ආචරියො පනස්ස තිපිටකචූළසුමත්ථෙරො ‘‘මිස්සකමග්ගො’’ති ආහ. පුබ්බභාගො භන්තෙති. මිස්සකො ආවුසොති. ආචරියෙ පුනප්පුනං භණන්තෙ අප්පටිබාහිත්වා තුණ්හී අහොසි. පඤ්හං අවිනිච්ඡිනිත්වාව උට්ඨහිංසු. අථාචරියත්ථෙරො න්හානකොට්ඨකං ගච්ඡන්තො ‘‘මයා මිස්සකමග්ගො කථිතො,

චූළනාගො පුබ්බභාගොති ආදාය වොහරති , කො නු ඛො එත්ථ නිච්ඡයො''ති සුත්තන්තං ආදිතො පට්ඨාය පරිවත්තෙන්තො ''යො හි කොචි, භික්ඛවෙ, ඉමෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ එවං භාවෙය්‍ය සත්ත වස්සානී''ති ඉමස්මිං ඨානෙ සල්ලක්ඛෙසි, ලොකුත්තරමග්ගො උප්පජ්ජිත්වා සත්ත වස්සානි තිට්ඨමානො නාම නත්ථි, මයා වුත්තො මිස්සකමග්ගො න ලබ්භති, චූළනාගෙන දිට්ඨො පුබ්බභාගමග්ගොව ලබ්භතීති ඤත්වා අට්ඨමියං ධම්මස්සවනෙ සඞ්ඝුට්ඨෙ අගමාසි.

පොරාණකත්ථෙරා කිර පියධම්මස්සවනා හොන්ති. සද්දං සුත්වාව ''අහං පඨමං, අහං පඨම''න්ති එකප්පහාරෙනෙව ඔසරන්ති. තස්මිඤ්ච දිවසෙ චූළනාගත්ථෙරස්ස වාරො. තෙන ධම්මාසනෙ නිසීදිත්වා බීජනිං ගහෙත්වා පුබ්බගාථාසු වුත්තාසු ථෙරස්ස ආසනපිට්ඨියං ඨිතස්ස එතදහොසි ''රහො නිසීදිත්වා න වක්ඛාමී''ති. පොරාණකත්ථෙරා හි අනුසූයකා හොන්ති, න අත්තනො රුචිමෙව උච්ඡුභාරං විය එවං උක්ඛිපිත්වා විචරන්ති, කාරණමෙව ගණ්හන්ති, අකාරණං විස්සජ්ජෙන්ති. තස්මා ථෙරො ''ආවුසො චූළනාගා''ති ආහ. සො ආචරියස්ස විය සද්දොති ධම්මං ඨපෙත්වා ''කිං භන්තෙ''ති ආහ. ආවුසො චූළනාග මයා වුත්තො මිස්සකමග්ගො න ලබ්භති, තයා වුත්තො පුබ්බභාගසතිපට්ඨානමග්ගොව ලබ්භතීති.

ථෙරො චින්තෙසි ''අම්හාකං ආචරියො සබ්බපරියත්තිකො තෙපිටකො සුතබුද්ධො, එවරූපස්සපි නාම භික්ඛුනො අයං පඤ්හො ආලුළෙති, අනාගතෙ මම භාතිකා ඉමං පඤ්හං ආලුළෙස්සන්තීති සුත්තං ගහෙත්වා ඉමං පඤ්හං නිච්චලං කරිස්සාමී''ති පටිසම්භිදාමග්ගතො ''එකායනමග්ගො වුච්චති පුබ්බභාගසතිපට්ඨානමග්ගො –

''මග්ගානට්ඨඞ්ගිකො සෙට්ඨො, සච්චානං චතුරො පදා;
විරාගො සෙට්ඨො ධම්මානං, ද්විපදානඤ්ච චක්ඛුමා.

එසෙව මග්ගො නත්ථඤ්ඤො, දස්සනස්ස විසුද්ධියා;
එතඤ්හි තුම්හෙ පටිපජ්ජථ, මාරසෙනප්පමද්දනං;
එතඤ්හි තුම්හෙ පටිපන්නා, දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සථා''ති. (ධ. ප. 273-275) –

සුත්තං ආහරිත්වා ඨපෙසි.

මග්ගොති කෙනට්ඨෙන මග්ගො? නිබ්බානගමනට්ඨෙන නිබ්බානත්ථිකෙහි මග්ගනියට්ඨෙන ච. **සත්තානං විසුද්ධියාති** රාගාදීහි මලෙහි අභිජ්ඣාවිසමලොභාදීහි ච උපක්කිලෙසෙහි කිලිට්ඨචිත්තානං සත්තානං විසුද්ධත්ථාය. තථා හි ඉමිනාව මග්ගෙන ඉතො සතසහස්සකප්පාධිකානං චතුන්නං අසඞ්ඛෙය්‍යානං උපරි එකස්මිඤ්ඤෙව කප්පෙ නිබ්බත්තෙ තණ්හඞ්කරමෙධඞ්කරසරණඞ්කරදීපඞ්කරනාමකෙ බුද්ධෙ ආදිං කත්වා සක්‍යමුනිපරියොසානා අනෙකෙ සම්මාසම්බුද්ධා අනෙකසතා පච්චෙකබුද්ධා ගණනපථං වීතිවත්තා අරියසාවකා චාති ඉමෙ සත්තා සබ්බෙ චිත්තමලං පවාහෙත්වා පරමවිසුද්ධිං පත්තා. රූපමලවසෙන පන සංකිලෙසවොදානපඤ්ඤත්තියෙව නත්ථි. තථා හි –

රූපෙන සංකිලිට්ඨෙන, සංකිලිස්සන්ති මාණවා;
රූපෙ සුද්ධෙ විසුජ්ඣන්ති, අනක්ඛාතං මහෙසිනා.

චිත්තෙන සංකිලිට්ඨෙන, සංකිලිස්සන්ති මාණවා;
චිත්තෙ සුද්ධෙ විසුජ්ඣන්ති, ඉති වුත්තං මහෙසිනා.

යථාහ ''චිත්තසංකිලෙසා, භික්ඛවෙ, සත්තා සංකිලිස්සන්ති, චිත්තවොදානා විසුජ්ඣන්තී''ති (සං. නි. 3.100). තඤ්ච චිත්තවොදානං ඉමිනා සතිපට්ඨානමග්ගෙන හොති. තෙනාහ ''සත්තානං විසුද්ධියා''ති.

සොකපරිදෙවානං සමතික්කමායාති සොකස්ස ච පරිදෙවස්ස ච සමතික්කමාය, පහානායාති අත්ථො. අයඤ්හි මග්ගො භාවිතො **සන්තතිමහාමත්තාදීනං** විය සොකසමතික්කමාය, **පටාචාරාදීනං** විය ච පරිදෙවසමතික්කමාය ච සංවත්තති. තෙනාහ ''සොකපරිදෙවානං සමතික්කමායා''ති. කිඤ්චාපි හි සන්තතිමහාමත්තො –

''යං පුබ්බෙ තං විසොධෙහි, පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්චනං;
මජ්ඣෙ චෙ නො ගහෙස්සසි, උපසන්තො චරිස්සසී''ති. (සු. නි. 955);

ඉමං ගාථං සුත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්තො.

පටාචාරා –

''න සන්ති පුත්තා තාණාය, න පිතා නාපි බන්ධවා;
අන්තකෙනාධිපන්නස්ස, නත්ථි ඤාතීසු තාණතා''ති. (ධ. ප. 288);

ඉමං ගාථං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතා. යස්මා පන කායවෙදනාචිත්තධම්මෙසු කඤ්චි ධම්මං අනාමසිත්වා භාවනා නාම නත්ථි, තස්මා තෙපි ඉමිනාව මග්ගෙන සොකපරිදෙවෙ සමතික්කන්තාති වෙදිතබ්බා.

දුක්ඛදොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමායාති කායිකදුක්ඛස්ස ච චෙතසිකදොමනස්සස්ස චාති ඉමෙසං ද්වින්නං අත්ථඞ්ගමාය, නිරොධායාති අත්ථො. අයඤ්හි මග්ගො භාවිතො තිස්සත්ථෙරාදීනං විය දුක්ඛස්ස, සක්කාදීනං විය ච දොමනස්සස්ස අත්ථඞ්ගමාය සංවත්තති.

තත්‍රායං අත්ථදීපනා – සාවත්ථියං කිර **තිස්සො** නාම කුටුම්බිකපුත්තො චත්තාලීස හිරඤ්ඤකොටියො පහාය පබ්බජිත්වා අගාමකෙ අරඤ්ඤෙ විහරති. තස්ස කනිට්ඨභාතුභරියා ''ගච්ඡථ නං ජීවිතා වොරොපෙථා''ති පඤ්චසතෙ චොරෙ පෙසෙසි. තෙ ගන්ත්වා ථෙරං පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසු. ථෙරො ආහ ''කස්මා ආගතත්ථ උපාසකා''ති? තං ජීවිතා වොරොපෙස්සාමාති. පාටිභොගං මෙ උපාසකා ගහෙත්වා අජ්ජෙකරත්තිං ජීවිතං දෙථාති. කො තෙ, සමණ, ඉමස්මිං ඨානෙ පාටිභොගො භවිස්සතීති? ථෙරො මහන්තං පාසාණං ගහෙත්වා ද්වෙ ඌරුට්ඨීනි භින්දිත්වා ''වට්ටති උපාසකා පාටිභොගො''ති ආහ. තෙ අපක්කමිත්වා චඞ්කමනසීසෙ අග්ගිං කත්වා නිපජ්ජිංසු. ථෙරස්ස වෙදනං වික්ඛම්භෙත්වා සීලං පච්චවෙක්ඛතො පරිසුද්ධං සීලං නිස්සාය පීතිපාමොජ්ජං උප්පජ්ජි . තතො අනුක්කමෙන විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තො තියාමරත්තිං සමණධම්මං කත්වා අරුණුග්ගමනෙ අරහත්තං පත්තො ඉමං උදානං උදානෙසි –

> ''උභො පාදානි භින්දිත්වා, සඤ්ඤපෙස්සාමි වො අහං;
> අට්ටියාමි හරායාමි, සරාගමරණං අහං.
>
> එවාහං චින්තයිත්වාන, යථාභූතං විපස්සිසං;
> සම්පත්තෙ අරුණුග්ගම්හි, අරහත්තමපාපුණි''න්ති.

අපරෙපි තිංස භික්ඛූ භගවතො සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤවිහාරෙ වස්සං උපගන්ත්වා ''ආවුසො, තියාමරත්තිං සමණධම්මොව කාතබ්බො, න අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සන්තිකං ආගන්තබ්බ''න්ති වත්වා විහරිංසු. තෙසං සමණධම්මං කත්වා පච්චූසසමයෙ පචලායන්තානං එකො බ්‍යග්ඝො ආගන්ත්වා එකෙකං භික්ඛුං ගහෙත්වා ගච්ඡති. න කොචි ''මං බ්‍යග්ඝො ගණ්හී''ති වාචම්පි නිච්ඡාරෙසි. එවං පඤ්චසු දසසු භික්ඛූසු ඛාදිතෙසු උපොසථදිවසෙ ''ඉතරෙ, ආවුසො, කුහි''න්ති පුච්ඡිත්වා ඤත්වා ච ''ඉදානි ගහිතෙන, ගහිතොම්හීති වත්තබ්බ''න්ති වත්වා විහරිංසු.

අථ අඤ්ඤතරං දහරභික්ඛුං පුරිමනයෙනෙව බ්‍යග්ඝො ගණ්හි. සො ''බ්‍යග්ඝො, භන්තෙ''ති ආහ. භික්ඛූ කත්තරදණ්ඩෙ ච උක්කායො ච ගහෙත්වා මොචෙස්සාමාති අනුබන්ධිංසු. බ්‍යග්ඝො භික්ඛූනං අගතිං ඡින්නතටට්ඨානං ආරුය්හ තං භික්ඛුං පාදඞ්ගුට්ඨකතො පට්ඨාය ඛාදිතුං ආරභි. ඉතරෙපි ''ඉදානි , සප්පුරිස, අම්හෙහි කත්තබ්බං නත්ථි, භික්ඛූනං විසෙසො නාම එවරූපෙ ඨානෙ පඤ්ඤායතී''ති ආහංසු. සො බ්‍යග්ඝමුඛෙ නිපන්නොව තං වෙදනං වික්ඛම්භෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තො යාව ගොප්ඵකා ඛාදිතසමයෙ සොතාපන්නො හුත්වා, යාව ජණ්ණුකා ඛාදිතසමයෙ සකදාගාමී, යාව නාභියා ඛාදිතසමයෙ අනාගාමී හුත්වා, හදයරූපෙ අඛාදිතෙයෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා ඉමං උදානං උදානෙසි –

> ''සීලවා වතසම්පන්නො, පඤ්ඤවා සුසමාහිතො;
> මුහුත්තං පමාදමන්වාය, බ්‍යග්ඝෙනොරුද්ධමානසො.
>
> පඤ්ජරස්මිං ගහෙත්වාන, සිලාය උපරීකතො;
> කාමං ඛාදතු මං බ්‍යග්ඝො, භක්ඛො කායො අමිත්තානං;
> පටිලද්ධෙ කම්මට්ඨානෙ, මරණං හෙහිති භද්දක''න්ති.

අපරොපි පීතමල්ලත්ථෙරො නාම ගිහිකාලෙ තීසු රජ්ජෙසු පටාකං ගහෙත්වා **තම්බපණ්ණිදීපං** ආගම්ම රාජානං දිස්වා රඤ්ඤා කතානුග්ගහො එකදිවසං කිලඤ්ජකාපණසාලද්වාරෙන ගච්ඡන්තො ''රූපං, භික්ඛවෙ, න තුම්හාකං, තං පජහථ, තං වො පහීනං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සතී''ති (සං. නි. 3.33-34) නතුම්හාකවග්ගං සුත්වා චින්තෙසි ''නෙව කිර රූපං අත්තනො, න වෙදනා''ති. සො තංයෙව අඞ්කුසං කත්වා නික්ඛමිත්වා මහාවිහාරං ගන්ත්වා පබ්බජ්ජං යාචිත්වා පබ්බජිතො උපසම්පන්නො ද්වෙමාතිකා පගුණං කත්වා තිංස භික්ඛූ ගහෙත්වා ගබලවාලියඅඞ්ගණං ගන්ත්වා සමණධම්මමකාසි. පාදෙසු අවහන්තෙසු ජණ්ණුකෙහි චඞ්කමති. තමෙනං රත්තිං එකො මිගලුද්දකො මිගොති මඤ්ඤමානො සත්තියා පහරි. සත්ති විනිවිජ්ඣිත්වා ගතා. සො තං සත්තිං හරාපෙත්වා පහාරමුඛානි තිණවට්ටියා පූරාපෙත්වා පාසාණපිට්ඨියං අත්තානං නිසීදාපෙත්වා ඔකාසං කාරෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා උක්කාසිතසද්දෙන ආගතානං භික්ඛූනං බ්‍යාකරිත්වා ඉමං උදානං උදානෙසි –

> ''භාසිතං බුද්ධසෙට්ඨස්ස, සබ්බලොකග්ගවාදිනො;
> න තුම්හාකමිදං රූපං, තං ජහෙය්‍යාථ භික්ඛවො.
>
> අනිච්චා වත සඞ්ඛාරා, උප්පාදවයධම්මිනො;

උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣන්ති, තෙසං වූපසමො සුඛො''ති.

අථ නං භික්ඛූ ආහංසු ''සචෙ, භන්තෙ, සම්මාසම්බුද්ධො අරොගො අභවිස්සා, අද්ධා තෙ මුද්ධමත්ථකෙ හත්ථං පසාරෙත්වා සීසං පරාමසෙයාා''ති. එත්තාවතා අයං මග්ගො තිස්සත්ථෙරාදීනං විය දුක්ඛස්ස අත්ථඞ්ගමාය සංවත්තති.

සක්කො පන දෙවානමින්දො අත්තනො පඤ්චවිධං පුබ්බනිමිත්තං දිස්වා මරණභයසන්තජ්ජිතො දොමනස්සජාතො භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡි. සො උපෙක්ඛාපඤ්හවිස්සජ්ජනාවසානෙ අසීතිසහස්සාහි දෙවතාහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. සා චස්ස උපපත්ති පුන පාකතිකාව අහොසි.

සුබ්‍රහ්මාපි දෙවපුත්තො අච්ඡරාසහස්සපරිවාරො සග්ගසම්පත්තිං අනුභොති, තත්ථ පඤ්චසතා අච්ඡරායො රුක්ඛතො පුප්ඵානි ඔචිනන්තියො චවිත්වා නිරයෙ උපපන්නා. සො ''කිං ඉමා චිරායන්තී''ති උපධාරෙන්තො තාසං නිරයෙ නිබ්බත්තභාවං දිස්වා ''කිත්තකං නු ඛො මම ආයූ''ති උපපරික්ඛන්තො අත්තනොපි ආයුපරික්ඛයං විදිත්වා තත්ථෙව නිරයෙ නිබ්බත්තනභාවං දිස්වා භීතො අතිවිය දොමනස්සජාතො හුත්වා ''ඉමං මෙ දොමනස්සං සත්ථා විනයිස්සති න අඤ්ඤො''ති අවසෙසා පඤ්චසතා අච්ඡරායො ගහෙත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡි –

''නිච්චං උත්‍රස්තමිදං චිත්තං, නිච්චං උබ්බිග්ගිදං මනො;
අනුප්පන්නෙසු කිච්ඡෙසු, අථො උප්පතිතෙසු ච;
සචෙ අත්ථි අනුත්‍රස්තං, තං මෙ අක්ඛාහි පුච්ඡිතො''ති. (සං. නි. 1.98);

තතො නං භගවා ආහ –

''නාඤ්ඤත්‍ර බොජ්ඣා තපසා, නාඤ්ඤත්‍රින්ද්‍රියසංවරා;
නාඤ්ඤත්‍ර සබ්බනිස්සග්ගා, සොත්ථිං පස්සාමි පාණින''න්ති. (සං. නි. 1.98);

සො දෙසනාපරියොසානෙ පඤ්චහි අච්ඡරාසතෙහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය තං සම්පත්තිං ථාවරං කත්වා දෙවලොකමෙව අගමාසීති . එවමයං මග්ගො භාවිතො සක්කාදීනං විය දොමනස්සස්ස අත්ථඞ්ගමාය සංවත්තතීති වෙදිතබ්බො.

ඤායස්ස අධිගමායාති ඤායො වුච්චති අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, තස්ස අධිගමාය, පත්තියාති වුත්තං හොති. අයඤ්හි පුබ්බභාගෙ ලොකියො සතිපට්ඨානමග්ගො භාවිතො ලොකුත්තරස්ස මග්ගස්ස අධිගමාය සංවත්තති. තෙනාහ ''ඤායස්ස අධිගමායා''ති. **නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියායාති** තණ්හාවානවිරහිතත්තා නිබ්බානන්ති ලද්ධනාමස්ස අමතස්ස සච්ඡිකිරියාය, අත්තපච්චක්ඛතායාති වුත්තං හොති. අයඤ්හි මග්ගො භාවිතො අනුපුබ්බෙන නිබ්බානසච්ඡිකිරියං සාධෙති. තෙනාහ ''නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියායා''ති.

තත්ථ කිඤ්චාපි ''සත්තානං විසුද්ධියා''ති වුත්තෙ සොකසමතික්කමාදීනි අත්ථතො සිද්ධානෙව හොන්ති, ඨපෙත්වා පන සාසනයුත්තිකොවිදෙ අඤ්ඤෙසං න පාකටානි, න ච භගවා පඨමං සාසනයුත්තිකොවිදං ජනං කත්වා පච්ඡා ධම්මං දෙසෙති. තෙන තෙනෙව පන සුත්තෙන තං තං අත්ථං ඤාපෙති. තස්මා ඉධ යං යං අත්ථං එකායනමග්ගො සාධෙති, තං තං පාකටං කත්වා දස්සෙන්තො ''සොකපරිදෙවානං සමතික්කමායා''තිආදිමාහ. යස්මා වා යා සත්තානං විසුද්ධි එකායනමග්ගෙන සංවත්තති, සා සොකපරිදෙවානං සමතික්කමෙන හොති, සොකපරිදෙවානං සමතික්කමො දුක්ඛදොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමෙන, දුක්ඛදොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමො ඤායස්සාධිගමෙන, ඤායස්සාධිගමො නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියාය. තස්මා ඉමම්පි කමං දස්සෙන්තො ''සත්තානං විසුද්ධියා''ති වත්වා ''සොකපරිදෙවානං සමතික්කමායා''තිආදිමාහ.

අපිච වණ්ණභණනමෙතං එකායනමග්ගස්ස. යථෙව හි භගවා ''ධම්මං වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමි ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙස්සාමි, යදිදං ඡඡක්කානී''ති (ම. නි. 3.420) ඡඡක්කදෙසනාය අට්ඨහි පදෙහි වණ්ණං අභාසි, යථා ච අරියවංසදෙසනාය ''චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, අරියවංසා අග්ගඤ්ඤා රත්තඤ්ඤා වංසඤ්ඤා පොරාණා අසංකිණ්ණා අසංකිණ්ණපුබ්බා න සංකීයන්ති, න සංකීයිස්සන්ති, අප්පටිකුට්ඨා සමණෙහි බ්‍රාහ්මණෙහි විඤ්ඤූහී''ති (අ. නි. 4.28) නවහි පදෙහි වණ්ණං අභාසි, එවං ඉමස්සපි එකායනමග්ගස්ස සත්තානං විසුද්ධියාතිආදීහි සත්තහි පදෙහි වණ්ණං අභාසි.

කස්මා ඉති චෙ? තෙසං භික්ඛූනං උස්සාහජනනත්ථං. වණ්ණභාසනඤ්හි සුත්වා තෙ භික්ඛූ ''අයං කිර මග්ගො හදයසන්තාපභූතං සොකං, වාචාවිප්පලාපභූතං පරිදෙවං, කායිකඅසාතභූතං දුක්ඛං, චෙතසිකඅසාතභූතං දොමනස්සන්ති චත්තාරො උපද්දවෙ හනති, විසුද්ධිං ඤායං නිබ්බානන්ති තයො විසෙසෙ ආවහතී''ති උස්සාහජාතා ඉමං ධම්මදෙසනං උග්ගහෙතබ්බං පරියාපුණිතබ්බං ධාරෙතබ්බං වාචෙතබ්බං, ඉමඤ්ච මග්ගං භාවෙතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්ති. ඉති තෙසං භික්ඛූනං උස්සාහජනනත්ථං වණ්ණං අභාසි, කම්බලවාණිජාදයො කම්බලාදීනං වණ්ණං විය.

යථා හි සතසහස්සග්ඝනිකපණ්ඩුකම්බලවාණිජෙන කම්බලං ගණ්හථාති උග්ඝොසිතෙපි අසුකකම්බලොති න තාව මනුස්සා ජානන්ති. කෙසකම්බලවාලකම්බලාදයොපි හි දුග්ගන්ධා ඛරසම්ඵස්සා කම්බලාත්වෙව වුච්චන්ති. යදා පන තෙන ගන්ධාරකො රත්තකම්බලො සුඛුමො උජ්ජලො සුඛසම්ඵස්සොති උග්ඝොසිතං හොති, තදා යෙ පහොන්ති, තෙ ගණ්හන්ති. යෙ න පහොන්ති, තෙපි දස්සනකාමා හොන්ති, එවමෙවං ''එකායනො අයං, භික්ඛවෙ, මග්ගො''ති වුත්තෙපි අසුකමග්ගොති න තාව පාකටො හොති. නානප්පකාරකා හි අනියයානමග්ගාපි මග්ගාත්වෙව වුච්චන්ති. ''සත්තානං විසුද්ධියා''තිආදිම්හි පන වුත්තෙ ''අයං කිර මග්ගො චත්තාරො උපද්දවෙ හනති, තයො විසෙසෙ ආවහතී''ති උස්සාහජාතා ඉමං ධම්මදෙසනං උග්ගහෙතබ්බං පරියාපුණිතබ්බං ධාරෙතබ්බං වාචෙතබ්බං, ඉමඤ්ච මග්ගං භාවෙතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්තීති වණ්ණං භාසන්තො ''සත්තානං විසුද්ධියා''තිආදිමාහ. යථා ච සතසහස්සග්ඝනිකපණ්ඩුකම්බලවාණිජොපමා, එවං රත්තජම්බුනදසුවණ්ණඋදකප්පසාදකමණිරතනසුවිසුද්ධමුත්තාරතනධොතපවාළාදිවාණිජූපමාදයොපෙත්ථ ආහරිතබ්බා.

යදිදන්ති නිපාතො, යෙ ඉමෙති අයමස්ස අත්ථො. **චත්තාරොති** ගණනපරිච්ඡෙදො, තෙන න තතො හෙට්ඨා න උද්ධන්ති සතිපට්ඨානපරිච්ඡෙදං දීපෙති. **සතිපට්ඨානාති** තයො සතිපට්ඨානා සතිගොචරොපි, තිධා පටිපන්නෙසු සාවකෙසු සත්ථුනො පටිඝානුනයවීතිවත්තතාපි, සතිපි. ''චතුන්නං , භික්ඛවෙ, සතිපට්ඨානානං සමුදයඤ්ච අත්ථඞ්ගමඤ්ච දෙසෙස්සාමි, තං සුණාථ…පෙ….. කො ච, භික්ඛවෙ, කායස්ස සමුදයො? ආහාරසමුදයා කායසමුදයො''තිආදීසු (සං. නි. 3.408) හි සතිගොචරො **සතිපට්ඨානන්**ති වුච්චති. තථා ''කායො පට්ඨානං, නො සති. සති පට්ඨානඤ්චෙව සති චා''තිආදීසුපි (පටි. ම. 3.35). තස්සත්ථො – පතිට්ඨාති අස්මින්ති පට්ඨානං. කා පතිට්ඨාති? සති. සතියා පට්ඨානං **සතිපට්ඨානං**. පධානට්ඨානන්ති වා පට්ඨානං. සතියා පට්ඨානං සතිපට්ඨානං, හත්ථිට්ඨානඅස්සට්ඨානාදීනි විය. ''තයො සතිපට්ඨානා, යදරියො සෙවති, යදරියො සෙවමානො සත්ථා ගණමනුසාසිතුමරහතී''ති (ම. නි. 3.311) එත්ථාපි තිධා පටිපන්නෙසු සාවකෙසු සත්ථුනො පටිඝානුනයවීතිවත්තතා ''සතිපට්ඨාන''න්ති වුත්තා. තස්සත්ථො – පට්ඨපෙතබ්බතො පට්ඨානං, පවත්තයිතබ්බතොති අත්ථො. කෙන පට්ඨපෙතබ්බතොති? සතියා. සතියා පට්ඨානං සතිපට්ඨානන්ති. ''චත්තාරො සතිපට්ඨානා භාවිතා බහුලීකතා සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ පරිපූරෙන්තී''තිආදීසු (සං. නි. 5.989) පන සතියෙව ''සතිපට්ඨාන''න්ති වුච්චති. තස්සත්ථො – පතිට්ඨාතීති පට්ඨානං, උපට්ඨාති ඔක්කන්තිත්වා පක්ඛන්දිත්වා පවත්තතීති අත්ථො. සතියෙව පට්ඨානං සතිපට්ඨානං. අථ වා සරණට්ඨෙන සති, උපට්ඨානට්ඨෙන පට්ඨානං. ඉති සති ච සා පට්ඨානඤ්චාතිපි සතිපට්ඨානං. ඉදමිධ අධිප්පෙතං.

යදි එවං, කස්මා ''සතිපට්ඨානා''ති බහුවචනං? සතිබහුත්තා. ආරම්මණභෙදෙන හි බහුකා එතා සතියො. අථ මග්ගොති කස්මා එකවචනං? මග්ගට්ඨෙන එකත්තා. චතස්සොපි හි එතා සතියො මග්ගට්ඨෙන එකත්තං ගච්ඡන්ති. වුත්තඤ්හෙතං ''මග්ගොති කෙනට්ඨෙන මග්ගො? නිබ්බානගමනට්ඨෙන, නිබ්බානත්ථිකෙහි මග්ගනීයට්ඨෙන චා''ති. චතස්සොපි චෙතා අපරභාගෙ කායාදීසු ආරම්මණෙසු කිච්චං සාධයමානා නිබ්බානං ගච්ඡන්ති. ආදිතො පට්ඨාය ච නිබ්බානත්ථිකෙහි මග්ගීයන්ති, තස්මා චතස්සොපි එකො මග්ගොති වුච්චන්ති . එවඤ්ච සති වචනානුසන්ධිනා සානුසන්ධිකාව දෙසනා හොති, ''මාරසෙනප්පමද්දනං වො, භික්ඛවෙ, මග්ගං දෙසෙස්සාමි, තං සුණාථ…පෙ…. කතමො ච, භික්ඛවෙ, මාරසෙනප්පමද්දනො මග්ගො? යදිදං සත්තබොජ්ඣඞ්ගා''තිආදීසු (සං. නි. 5.224) විය හි යථා මාරසෙනප්පමද්දනොති ච සත්තබොජ්ඣඞ්ගාති ච අත්ථතො එකං, බ්‍යඤ්ජනමෙවෙත්ථ නානං. එවං එකායනමග්ගොති ච චත්තාරො සතිපට්ඨානාති ච අත්ථතො එකං, බ්‍යඤ්ජනමෙවෙත්ථ නානං. තස්මා මග්ගට්ඨෙන එකත්තා එකවචනං, ආරම්මණභෙදෙන සතිබහුත්තා බහුවචනං වෙදිතබ්බං.

කස්මා පන භගවතා චත්තාරොව සතිපට්ඨානා වුත්තා අනූනා අනධිකාති? වෙනෙය්‍යහිතත්තා . තණ්හාචරිතදිට්ඨිචරිතසමථයානිකවිපස්සනායානිකෙසු හි මන්දතික්ඛවසෙන ද්වෙධා ද්වෙධා පවත්තෙසු වෙනෙය්‍යෙසු මන්දස්ස තණ්හාචරිතස්ස ඔළාරිකං කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං **විසුද්ධිමග්ගො,** තික්ඛස්ස සුඛුමං වෙදනානුපස්සනං සතිපට්ඨානං. දිට්ඨිචරිතස්සාපි මන්දස්ස නාතිප්පභෙදගතං චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානං විසුද්ධිමග්ගො, තික්ඛස්ස අතිප්පභෙදගතං ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානං. සමථයානිකස්ස ච මන්දස්ස අකිච්ඡෙන අධිගන්තබ්බනිමිත්තං පඨමං සතිපට්ඨානං විසුද්ධිමග්ගො, තික්ඛස්ස ඔළාරිකාරම්මණෙ අසණ්ඨහනතො දුතියං. විපස්සනායානිකස්සපි මන්දස්ස නාතිප්පභෙදගතාරම්මණං තතියං, තික්ඛස්ස අතිප්පභෙදගතාරම්මණං චතුත්ථං. ඉති චත්තාරොව වුත්තා අනූනා අනධිකාති.

සුභසුඛනිච්චඅත්තභාවවිපල්ලාසපහානත්ථං වා. කායො හි අසුභො, තත්ථ ච සුභවිපල්ලාසවිපල්ලත්ථා සත්තා, තෙසං තත්ථ අසුභභාවදස්සනෙන තස්ස විපල්ලාසස්ස පහානත්ථං පඨමං සතිපට්ඨානං වුත්තං. සුඛං නිච්චං අත්තාති ගහිතෙසුපි ච වෙදනාදීසු වෙදනා දුක්ඛා, චිත්තං අනිච්චං, ධම්මා අනත්තා, තෙසු ච සුඛනිච්චඅත්තවිපල්ලාසවිපල්ලත්ථා සත්තා, තෙසං තත්ථ දුක්ඛාදිභාවදස්සනෙන තෙසං විපල්ලාසානං පහානත්ථං සෙසානි තීණි වුත්තානීති එවං සුභසුඛනිච්චඅත්තභාවවිපල්ලාසපහානත්ථං වා චත්තාරොව වුත්තා අනූනා අනධිකාති වෙදිතබ්බා.

න කෙවලඤ්ච විපල්ලාසපහානත්ථමෙව, අථ ඛො චතුරොඝයොගාසවගන්ථඋපාදානඅගතිපහානත්ථම්පි චතුබ්බිධාහාරපරිඤ්ඤත්ථඤ්ච චත්තාරොව වුත්තාති වෙදිතබ්බා. අයං තාව පකරණනයො.

අට්ඨකථායං පන සරණවසෙන චෙව එකත්තසමොසරණවසෙන ච එකමෙව සතිපට්ඨානං ආරම්මණවසෙන චත්තාරොති එතදෙව වුත්තං. යථා හි චතුද්වාරෙ නගරෙ පාචීනතො ආගච්ඡන්තා පාචීනදිසාය උට්ඨානකං භණ්ඩං ගහෙත්වා පාචීනද්වාරෙන නගරමෙව පවිසන්ති, දක්ඛිණතො පච්ඡිමතො උත්තරතො ආගච්ඡන්තා උත්තරදිසාය උට්ඨානකං භණ්ඩං ගහෙත්වා උත්තරද්වාරෙන නගරමෙව පවිසන්ති, එවංසම්පදමිදං වෙදිතබ්බං. නගරං විය හි නිබ්බානමහානගරං . ද්වාරං විය අට්ඨඞ්ගිකො ලොකුත්තරමග්ගො. පාචීනදිසාදයො විය කායාදයො.

යථා පාචීනතො ආගච්ඡන්තා පාචීනදිසාය උට්ඨානකං භණ්ඩං ගහෙත්වා පාචීනද්වාරෙන නගරමෙව පවිසන්ති, එවං කායානුපස්සනාමුඛෙන ආගච්ඡන්තා චුද්දසවිධෙන කායානුපස්සනං භාවෙත්වා කායානුපස්සනාභාවනානුභාවනිබ්බත්තෙන අරියමග්ගෙන එකං නිබ්බානමෙව ඔසරන්ති.

යථා දක්ඛිණතො ආගච්ඡන්තා දක්ඛිණදිසාය උට්ඨානකං භණ්ඩං ගහෙත්වා දක්ඛිණද්වාරෙන නගරමෙව පවිසන්ති, එවං වෙදනානුපස්සනාමුඛෙන ආගච්ඡන්තා නවවිධෙන වෙදනානුපස්සනං භාවෙත්වා වෙදනානුපස්සනාභාවනානුභාවනිබ්බත්තෙන අරියමග්ගෙන එකං නිබ්බානමෙව ඔසරන්ති.

යථා පච්ඡිමතො ආගච්ඡන්තා පච්ඡිමදිසාය උට්ඨානකං භණ්ඩං ගහෙත්වා පච්ඡිමද්වාරෙන නගරමෙව පවිසන්ති, එවං චිත්තානුපස්සනාමුඛෙන ආගච්ඡන්තා සොළසවිධෙන චිත්තානුපස්සනං භාවෙත්වා චිත්තානුපස්සනාභාවනානුභාවනිබ්බත්තෙන අරියමග්ගෙන එකං නිබ්බානමෙව ඔසරන්ති.

යථා උත්තරතො ආගච්ඡන්තා උත්තරදිසාය උට්ඨානකං භණ්ඩං ගහෙත්වා උත්තරද්වාරෙන නගරමෙව පවිසන්ති, එවං ධම්මානුපස්සනාමුඛෙන ආගච්ඡන්තා පඤ්චවිධෙන ධම්මානුපස්සනං භාවෙත්වා ධම්මානුපස්සනාභාවනානුභාවනිබ්බත්තෙන අරියමග්ගෙන එකං නිබ්බානමෙව ඔසරන්ති.

එවං සරණවසෙන චෙව එකත්තසමොසරණවසෙන ච එකමෙව සතිපට්ඨානං ආරම්මණවසෙන චත්තාරොව වුත්තාති වෙදිතබ්බා.

කතමෙ චත්තාරොති කථෙතුකම්‍යතා පුච්ඡා. **ඉධාති** ඉමස්මිං සාසනෙ. **භික්ඛවෙති** ධම්මපටිග්ගාහකපුග්ගලාලපනමෙතං. **භික්ඛූති** පටිපත්තිසම්පාදකපුග්ගලනිදස්සනමෙතං. අඤ්ඤෙපි ච දෙවමනුස්සා පටිපත්තිං සම්පාදෙන්තියෙව, සෙට්ඨත්තා පන පටිපත්තියා භික්ඛුභාවදස්සනතො ච, ‘‘භික්ඛූ’’ති ආහ. භගවතො හි අනුසාසනිං සම්පටිච්ඡන්තෙසු භික්ඛු සෙට්ඨො, සබ්බප්පකාරාය අනුසාසනියා භාජනභාවතො, තස්මා සෙට්ඨත්තා ‘‘භික්ඛූ’’ති ආහ. තස්මිං ගහිතෙ පන සෙසා ගහිතාව හොන්ති රාජගමනාදීසු රාජග්ගහණෙන සෙසපරිසා විය. යො ච ඉමං පටිපත්තිං පටිපජ්ජති, සො භික්ඛු නාම හොතීති පටිපත්තියා භික්ඛුභාවදස්සනතොපි ‘‘භික්ඛූ’’ති ආහ . පටිපන්නකො හි දෙවො වා හොතු මනුස්සො වා, ‘‘භික්ඛූ’’ති සඞ්ඛං ගච්ඡතියෙව. යථාහ –

> ‘‘අලඞ්කතො චෙපි සමං චරෙය්‍ය,
> සන්තො දන්තො නියතො බ්‍රහ්මචාරී;
> සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං,
> සො බ්‍රාහ්මණො සො සමණො ස භික්ඛූ’’ති. (ධ. ප. 142);

කායෙති රූපකායෙ. රූපකායො හි ඉධ අඞ්ගපච්චඞ්ගානං කෙසාදීනඤ්ච ධම්මානං සමූහට්ඨෙන හත්ථිකායරථකායාදයො විය කායොති අධිප්පෙතො. යථා ච සමූහට්ඨෙන, එවං කුච්ඡිතානං ආයට්ඨෙන. කුච්ඡිතානඤ්හි පරමජෙගුච්ඡානං සො ආයොතිපි **කායො. ආයොති** උප්පත්තිදෙසො. තත්‍රායං වචනත්ථො, ආයන්ති තතොති ආයො. කෙ ආයන්ති? කුච්ඡිතා කෙසාදයො. ඉති කුච්ඡිතානං ආයොති **කායො**. කායානුපස්සීති කායමනුපස්සනසීලො, කායං වා අනුපස්සමානො.

‘‘කායෙ’’ති ච වත්වාපි පුන ‘‘කායානුපස්සී’’ති දුතියං කායග්ගහණං අසම්මිස්සතො වවත්ථානඝනවිනිබ්භොගාදිදස්සනත්ථං කතන්ති වෙදිතබ්බං. තෙන න කායෙ වෙදනානුපස්සී වා, චිත්තධම්මානුපස්සී වා, අථ ඛො කායානුපස්සීයෙවාති කායසඞ්ඛාතෙ වත්ථුස්මිං කායානුපස්සනාකාරස්සෙව දස්සනෙන අසම්මිස්සතො වවත්ථානං දස්සිතං හොති. තථා න කායෙ අඞ්ගපච්චඞ්ගවිමුත්තඑකධම්මානුපස්සී, නාපි කෙසලොමාදිවිනිමුත්තඉත්ථිපුරිසානුපස්සී. යොපි චෙත්ථ කෙසලොමාදිකො භූතුපාදායසමූහසඞ්ඛාතො කායො , තත්ථපි න භූතුපාදායවිනිමුත්තඑකධම්මානුපස්සී, අථ ඛො රථසම්භාරානුපස්සකො විය අඞ්ගපච්චඞ්ගසමූහානුපස්සී, නගරාවයවානුපස්සකො විය කෙසලොමාදිසමූහානුපස්සී, කදලික්ඛන්ධපත්තවට්ටිවිනිබ්භුජනකො විය රිත්තමුට්ඨිවිනිවෙඨකො විය ච භූතුපාදායසමූහානුපස්සීයෙවාති නානප්පකාරතො සමූහවසෙනෙව කායසඞ්ඛාතස්ස වත්ථුනො දස්සනෙන ඝනවිනිබ්භොගො දස්සිතො හොති. න හෙත්ථ යථාවුත්තසමූහවිනිමුත්තො කායො වා ඉත්ථී වා පුරිසො වා අඤ්ඤො වා කොචි ධම්මො දිස්සති , යථාවුත්තධම්මසමූහමත්තෙයෙව පන තථා තථා සත්තා මිච්ඡාභිනිවෙසං කරොන්ති. තෙනාහු පොරාණා –

> ‘‘යං පස්සති න තං දිට්ඨං, යං දිට්ඨං තං න පස්සති;

අපස්සං බජ්ඣතෙ මූළ්හො, බජ්ඣමානො න මුච්චතී''ති. –

ඝනවිනිබ්භොගාදිදස්සනත්ථන්ති වුත්තං. ආදිසද්දෙන චෙත්ථ අයම්පි අත්ථො වෙදිතබ්බො – අයඤ්හි එකස්මිං කායෙ කායානුපස්සීයෙව, න අඤ්ඤධම්මානුපස්සී. කිං වුත්තං හොති? යථා අනුදකභූතායපි මරීචියා උදකානුපස්සිනො හොන්ති, න එවං අනිච්චදුක්ඛානත්තඅසුභභූතෙයෙව ඉමස්මිං කායෙ නිච්චසුඛඅත්තසුභභාවානුපස්සී, අථ ඛො කායානුපස්සී අනිච්චදුක්ඛානත්තඅසුභාකාරසමූහානුපස්සීයෙවාති. අථ වා ය්වායං පරතො ''ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු අරඤ්ඤගතො වා…පෙ…. සො සතොව අස්සසතී''තිආදිනා නයෙන අස්සාසපස්සාසාදිචුණ්ණිකජාතඅට්ඨිකපරියොසානො කායො වුත්තො, යො ච ''ඉධෙකච්චො පථවීකායං අනිච්චතො අනුපස්සති ආපොකායං තෙජොකායං වායොකායං කෙසකායං ලොමකායං ඡවිකායං චම්මකායං මංසකායං රුහිරකායං නහාරුකායං අට්ඨිකායං අට්ඨිමිඤ්ජකාය''න්ති පටිසම්භිදායං (පටි. ම. 3.35) කායො වුත්තො, තස්ස සබ්බස්ස ඉමස්මිංයෙව කායෙ අනුපස්සනතො ''කායෙ කායානුපස්සී''ති එවම්පි අත්ථො දට්ඨබ්බො.

අථ වා කායෙ අහන්ති වා මමන්ති වා එවං ගහෙතබ්බස්ස යස්ස කස්සචි අනනුපස්සනතො තස්ස තස්සෙව පන කෙසාලොමාදිකස්ස නානාධම්මසමූහස්ස අනුපස්සනතො කායෙ කෙසාදිධම්මසමූහසඞ්ඛාතකායානුපස්සීති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. අපිච ''ඉමස්මිං කායෙ අනිච්චතො අනුපස්සති, නො නිච්චතො''තිආදිනා නයෙන පටිසම්භිදායං ආගතනයස්ස සබ්බස්සෙව අනිච්චලක්ඛණාදිනො ආකාරසමූහසඞ්ඛාතස්ස කායස්සානුපස්සනතොපි ''කායෙ කායානුපස්සී''ති එවම්පි අත්ථො දට්ඨබ්බො.

තථා හි අයං කායෙ කායානුපස්සනාපටිපදං පටිපන්නො භික්ඛු ඉමං කායං අනිච්චානුපස්සනාදීනං සත්තන්නං අනුපස්සනානං වසෙන අනිච්චතො අනුපස්සති, නො නිච්චතො. දුක්ඛතො අනුපස්සති, නො සුඛතො. අනත්තතො අනුපස්සති, නො අත්තතො. නිබ්බින්දති, නො නන්දති. විරජ්ජති, නො රජ්ජති. නිරොධෙති, නො සමුදෙති. පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියති. සො තං අනිච්චතො අනුපස්සන්තො නිච්චසඤ්ඤං පජහති, දුක්ඛතො අනුපස්සන්තො සුඛසඤ්ඤං පජහති, අනත්තතො අනුපස්සන්තො අත්තසඤ්ඤං පජහති, නිබ්බින්දන්තො නන්දිං පජහති, විරජ්ජන්තො රාගං පජහති, නිරොධෙන්තො සමුදයං පජහති, පටිනිස්සජ්ජන්තො ආදානං පජහතීති වෙදිතබ්බො.

විහරතීති ඉරියති. **ආතාපීති** තීසු භවෙසු කිලෙසෙ ආතාපෙතීති ආතාපො, වීරියස්සෙතං නාමං. ආතාපො අස්ස අත්ථීති **ආතාපී. සම්පජානොති** සම්පජඤ්ඤසඞ්ඛාතෙන ඤාණෙන සමන්නාගතො. **සතිමාති** කායපරිග්ගාහිකාය සතියා සමන්නාගතො. අයං පන යස්මා සතියා ආරම්මණං පරිග්ගහෙත්වා පඤ්ඤාය අනුපස්සති, න හි සතිවිරහිතස්ස අනුපස්සනා නාම අත්ථි. තෙනෙවාහ ''සතිඤ්ච ඛ්වාහං, භික්ඛවෙ, සබ්බත්ථිකං වදාමී''ති (සං. නි. 5.234). තස්මා එත්ථ ''කායෙ කායානුපස්සී විහරතී''ති එත්තාවතා කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානකම්මට්ඨානං වුත්තං හොති. අථ වා යස්මා අනාතාපිනො අන්තොසඞ්ඛෙපො අන්තරායකරො හොති, අසම්පජානො උපායපරිග්ගහෙ අනුපායපරිවජ්ජනෙ ච සම්මුය්හති, මුට්ඨස්සති උපායාපරිච්චාගෙ අනුපායාපරිග්ගහෙ ච අසමත්ථො හොති, තෙනස්ස තං කම්මට්ඨානං න සම්පජ්ජති, තස්මා යෙසං ධම්මානං ආනුභාවෙන තං සම්පජ්ජති. තෙසං දස්සනත්ථං ''ආතාපී සම්පජානො සතිමාති ඉදං වුත්ත''න්ති වෙදිතබ්බං.

ඉති කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං සම්පයොගඞ්ගඤ්චස්ස දස්සෙත්වා ඉදානි පහානඞ්ගං දස්සෙතුං **විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සන්ති** වුත්තං. තත්ථ **විනෙය්‍යාති** තදඞ්ගවිනයෙන වා වික්ඛම්භනවිනයෙන වා විනයිත්වා. **ලොකෙති** තස්මිංයෙව කායෙ. කායො හි ඉධ ලුජ්ජනපලුජ්ජනට්ඨෙන ලොකොති අධිප්පෙතො. යස්මා පනස්ස න කායමත්තෙයෙව අභිජ්ඣාදොමනස්සං පහීයති, වෙදනාදීසුපි පහීයතියෙව, තස්මා ''පඤ්චපි උපාදානක්ඛන්ධා ලොකො''ති **විභඞ්ගෙ** (විභ. 362) වුත්තං. ලොකසඞ්ඛාතත්තා වා තෙසං ධම්මානං අත්ථුද්ධාරනයෙනෙතං වුත්තං. යං පනාහ ''තත්ථ කතමො ලොකො? ස්වෙව කායො ලොකො''ති. අයමෙවෙත්ථ අත්ථො, තස්මිං ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං විනෙය්‍යාති එවං සම්බන්ධො දට්ඨබ්බො. යස්මා පනෙත්ථ අභිජ්ඣාගහණෙන කාමච්ඡන්දො , දොමනස්සග්ගහණෙන බ්‍යාපාදො සඞ්ගහං ගච්ඡති, තස්මා නීවරණපරියාපන්නබලවධම්මද්වයදස්සනෙන නීවරණප්පහානං වුත්තං හොතීති වෙදිතබ්බං.

විසෙසෙන චෙත්ථ අභිජ්ඣාවිනයෙන කායසම්පත්තිමූලකස්ස අනුරොධස්ස, දොමනස්සවිනයෙන පන කායවිපත්තිමූලකස්ස විරොධස්ස, අභිජ්ඣාවිනයෙන ච කායෙ අභිරතියා, දොමනස්සවිනයෙන කායභාවනාය අනභිරතියා, අභිජ්ඣාවිනයෙන කායෙ අභූතානං සුභසුඛභාවාදීනං පක්ඛෙපස්ස, දොමනස්සවිනයෙන ච කායෙ භූතානං අසුභාසුඛභාවාදීනං අපනයනස්ස ච පහානං වුත්තං. තෙන යොගාවචරස්ස යොගානුභාවො යොගසමත්ථතා ච දීපිතා හොති. යොගානුභාවො හි එස, යදිදං අනුරොධවිරොධවිප්පමුත්තො අරතිරතිසහො අභූතපක්ඛෙපභූතාපනයනවිරහිතො ච හොති. අනුරොධවිරොධවිප්පමුත්තො චෙස අරතිරතිසහො අභූතං අපක්ඛිපන්තො භූතඤ්ච අනපනෙන්තො යොගසමත්ථො හොතීති.

අපරො නයො ''කායෙ කායානුපස්සී''ති එත්ථ අනුපස්සනාය කම්මට්ඨානං වුත්තං. ''විහරතී''ති එත්ථ වුත්තවිහාරෙන කම්මට්ඨානිකස්ස කායපරිහරණං. ''ආතාපී''තිආදීසු ආතාපෙන සම්මප්පධානං, සතිසම්පජඤ්ඤෙන සබ්බත්ථිකකම්මට්ඨානං, කම්මට්ඨානපරිහරණූපායො වා, සතියා වා කායානුපස්සනාවසෙන පටිලද්ධසමථො, සම්පජඤ්ඤෙන විපස්සනා, අභිජ්ඣාදොමනස්සවිනයෙන භාවනාඵලං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

විභඞ්ගෙ පන "**අනුපස්සී**"ති තත්ථ කතමා අනුපස්සනා? යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. සම්මාදිට්ඨි. අයං වුච්චති අනුපස්සනා. ඉමාය අනුපස්සනාය උපෙතො හොති සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සම්පන්නො සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති අනුපස්සීති.

විහරතීති ඉරියති වත්තති පාලෙති යපෙති යාපෙති චරති විහරති. තෙන වුච්චති විහරතීති.

ආතාපීති තත්ථ කතමො ආතාපො? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ…. සම්මාවායාමො. අයං වුච්චති ආතාපො. ඉමිනා ආතාපෙන උපෙතො හොති…පෙ…. සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ආතාපීති.

සම්පජානොති තත්ථ කතමං සම්පජඤ්ඤං? යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. සම්මාදිට්ඨි. ඉදං වුච්චති සම්පජඤ්ඤං. ඉමිනා සම්පජඤ්ඤෙන උපෙතො හොති…පෙ…. සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති සම්පජානොති.

සතිමාති තත්ථ කතමා සති? යා සති අනුස්සති…පෙ…. සම්මාසති. අයං වුච්චති සති. ඉමාය සතියා උපෙතො හොති…පෙ…. සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති සතිමාති.

විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සන්ති තත්ථ කතමො ලොකො? ස්වෙව කායො ලොකො, පඤ්චපි උපාදානක්ඛන්ධා ලොකො. අයං වුච්චති ලොකො. තත්ථ කතමා අභිජ්ඣා? යො රාගො සාරාගො අනුනයො අනුරොධො නන්දී නන්දීරාගො චිත්තස්ස සාරාගො, අයං වුච්චති අභිජ්ඣා. තත්ථ කතමං දොමනස්සං? යං චෙතසිකං අසාතං, චෙතසිකං දුක්ඛං, චෙතොසම්ඵස්සජං අසාතං…පෙ…. දුක්ඛා වෙදනා. ඉදං වුච්චති දොමනස්සං. ඉති අයඤ්ච අභිජ්ඣා ඉදඤ්ච දොමනස්සං ඉමම්හි ලොකෙ විනීතා හොන්ති පටිවිනීතා සන්තා වූපසන්තා සමිතා වූපසමිතා අත්ථඞ්ගතා අබ්භත්ථඞ්ගතා අප්පිතා බ්‍යප්පිතා සොසිතා විසොසිතා බ්‍යන්තීකතා, තෙන වුච්චති විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සන්ති (විභ. 356) එවමෙතෙසං පදානමත්ථො වුත්තො. තෙන සහ අයං අට්ඨකථානයො යථා සංසන්දති, එවං වෙදිතබ්බො. අයං තාව කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානුද්දෙසස්ස අත්ථවණ්ණනා.

වෙදනාසු… චිත්තෙ… ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති…පෙ…. විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සන්ති එත්ථ පන **වෙදනානුපස්සීති** එවමාදීසු වෙදනාදීනං පුන වචනෙ පයොජනං කායානුපස්සනායං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී, චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී, ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සීති** එත්ථ පන **වෙදනාති** තිස්සො වෙදනා, තා ච ලොකියා එව. චිත්තම්පි ලොකියං, තථා ධම්මා. තෙසං විභාගො නිද්දෙසවාරෙ පාකටො භවිස්සති. කෙවලං පනිධ යථා වෙදනා අනුපස්සිතබ්බා, තථා අනුපස්සන්තො **වෙදනාසු වෙදනානුපස්සීති** වෙදිතබ්බො. එස නයො චිත්තධම්මෙසුපි. කථඤ්ච වෙදනා අනුපස්සිතබ්බාති? සුඛා තාව වෙදනා දුක්ඛතො, දුක්ඛා සල්ලතො, අදුක්ඛමසුඛා අනිච්චතො. යථාහ –

> "යො සුඛං දුක්ඛතො අද්ද, දුක්ඛමද්දක්ඛි සල්ලතො;
> අදුක්ඛමසුඛං සන්තං, අද්දක්ඛි නං අනිච්චතො;
> ස වෙ සම්මද්දසො භික්ඛු, උපසන්තො චරිස්සතී"ති. (සං. නි. 4.253);

සබ්බා එව චෙතා දුක්ඛාතිපි අනුපස්සිතබ්බා. වුත්තඤ්හෙතං "යංකිඤ්චි වෙදයිතං, සබ්බං තං දුක්ඛස්මින්ති වදාමී"ති (සං. නි. 4.259). සුඛදුක්ඛතොපි ච අනුපස්සිතබ්බා. යථාහ "සුඛා වෙදනා ඨිතිසුඛා විපරිණාමදුක්ඛා"ති (ම. නි. 1.464) සබ්බං විත්ථාරෙතබ්බං. අපිච අනිච්චාදිසත්තානුපස්සනාවසෙනපි අනුපස්සිතබ්බා. සෙසං නිද්දෙසවාරෙයෙව පාකටං භවිස්සති. චිත්තධම්මෙසුපි චිත්තං තාව ආරම්මණාධිපතිසහජාතභූමිකම්මවිපාකකිරියාදිනානත්තභෙදානං අනිච්චාදිසත්තානුපස්සනානං නිද්දෙසවාරෙ ආගතසරාගාදිභෙදානඤ්ච වසෙන අනුපස්සිතබ්බං. ධම්මා සලක්ඛණසාමඤ්ඤලක්ඛණානං සුඤ්ඤතධම්මස්ස අනිච්චාදිසත්තානුපස්සනානං නිද්දෙසවාරෙ ආගතසන්තාසන්තාදිභෙදානඤ්ච වසෙන අනුපස්සිතබ්බා. සෙසං වුත්තනයමෙව. කාමඤ්චෙත්ථ යස්ස කායසඞ්ඛාතෙ ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං පහීනං, තස්ස වෙදනාදිලොකෙසුපි තං පහීනමෙව. නානාපුග්ගලවසෙන පන නානාචිත්තක්ඛණිකසතිපට්ඨානභාවනාවසෙන ච සබ්බත්ථ වුත්තං. යතො වා එකත්ථ පහීනං සෙසෙසුපි පහීනං හොති. තෙනෙවස්ස තත්ථ පහානදස්සනත්ථම්පි එවං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බන්ති.

උද්දෙසවාරකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කායානුපස්සනාආනාපානපබ්බවණ්ණනා

107. ඉදානි සෙය්‍යථාපි නාම ඡෙකො විලීවකාරකො ථූලකිලඤ්ජසණ්හකිලඤ්ජචඞ්කොටකපෙළාපුටාදීනි උපකරණානි කත්තුකාමො එකං මහාවෙණුං ලභිත්වා චතුධා භින්දිත්වා තතො එකෙකං වෙණුඛණ්ඩං ගහෙත්වා ඵාලෙත්වා තං තං උපකරණං කරෙය්‍ය, එවමෙව භගවා සතිපට්ඨානදෙසනාය සත්තානං අනෙකප්පකාරවිසෙසාධිගමං කත්තුකාමො එකමෙව සම්මාසතිං "චත්තාරො සතිපට්ඨානා. කතමෙ චත්තාරො? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සී විහරතී"තිආදිනා නයෙන ආරම්මණවසෙන චතුධා භින්දිත්වා තතො එකෙකං සතිපට්ඨානං ගහෙත්වා විභජන්තො "කථඤ්ච භික්ඛවෙ"තිආදිනා නයෙන නිද්දෙසවාරං වත්තුමාරද්ධො.

තත්ථ **කථඤ්චා**තිආදි විත්ථාරෙතුකම්‍යතා පුච්ඡා. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – භික්ඛවෙ, කෙන ච පකාරෙන භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සී විහරතීති? එස නයො සබ්බපුච්ඡාවාරෙසු. **ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ**ති, භික්ඛවෙ, ඉමස්මිං සාසනෙ භික්ඛු. අයඤ්හෙත්ථ ඉධ-සද්දො සබ්බප්පකාරකායානුපස්සනානිබ්බත්තකස්ස පුග්ගලස්ස සන්නිස්සයභූතසාසනපරිදීපනො අඤ්ඤසාසනස්ස තථාභාවපටිසෙධනො ච. වුත්තඤ්හෙතං ''ඉධෙව, භික්ඛවෙ, සමණො…පෙ…. සුඤ්ඤා පරප්පවාදා සමණෙහි අඤ්ඤෙහී''ති (ම. නි. 1.139). තෙන වුත්තං ''ඉමස්මිං සාසනෙ භික්ඛූ''ති.

''අරඤ්ඤගතො වා…පෙ…. සුඤ්ඤාගාරගතො වා''ති ඉදමස්ස සතිපට්ඨානභාවනානුරූපසෙනාසනපරිග්ගහපරිදීපනං. ඉමස්ස හි භික්ඛුනො දීඝරත්තං රූපාදීසු ආරම්මණෙසු අනුවිසටං චිත්තං කම්මට්ඨානවීථිං ඔතරිතුං න ඉච්ඡති, කූටගොණයුත්තරථො විය උප්පථමෙව ධාවති, තස්මා සෙය්‍යථාපි නාම ගොපො කූටධෙනුයා සබ්බං ඛීරං පිවිත්වා වඩ්ඪිතං කූටවච්ඡං දමෙතුකාමො ධෙනුතො අපනෙත්වා එකමන්තෙ මහන්තං ථම්භං නිඛණිත්වා තත්ථ යොත්තෙන බන්ධෙය්‍ය. අථස්ස සො වච්ඡො ඉතො චිතො ච විප්ඵන්දිත්වා පලායිතුං අසක්කොන්තො තමෙව ථම්භං උපනිසීදෙය්‍ය වා උපනිපජ්ජෙය්‍ය වා, එවමෙව ඉමිනාපි භික්ඛුනා දීඝරත්තං රූපාරම්මණාදිරසපානවඩ්ඪිතං දුට්ඨචිත්තං දමෙතුකාමෙන රූපාදිආරම්මණතො අපනෙත්වා අරඤ්ඤං වා රුක්ඛමූලං වා සුඤ්ඤාගාරං වා පවෙසෙත්වා තත්ථ සතිපට්ඨානාරම්මණත්ථම්භෙ සතියොත්තෙන බන්ධිතබ්බං. එවමස්ස තං චිත්තං ඉතො චිතො ච විප්ඵන්දිත්වාපි පුබ්බෙ ආචිණ්ණාරම්මණං අලභමානං සතියොත්තං ඡින්දිත්වා පලායිතුං අසක්කොන්තං තමෙවාරම්මණං උපචාරප්පනාවසෙන උපනිසීදති චෙව උපනිපජ්ජති ච. තෙනාහු පොරාණා –

> ''යථා ථම්භෙ නිබන්ධෙය්‍ය, වච්ඡං දමං නරො ඉධ;
> බන්ධෙය්‍යෙවං සකං චිත්තං, සතියාරම්මණෙ දළ්හ''න්ති.

එවමස්ස තං සෙනාසනං භාවනානුරූපං හොති. තෙන වුත්තං ''ඉදමස්ස සතිපට්ඨානභාවනානුරූපසෙනාසනපරිග්ගහපරිදීපන''න්ති.

අපිච යස්මා ඉදං කායානුපස්සනාය මුද්ධභූතං සබ්බබුද්ධපච්චෙකබුද්ධබුද්ධසාවකානං විසෙසාධිගමදිට්ඨධම්මසුඛවිහාරපදට්ඨානං ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානං ඉත්ථිපුරිසහත්ථිඅස්සාදිසද්දසමාකුලං ගාමන්තං අපරිච්චජිත්වා න සුකරං සම්පාදෙතුං, සද්දකණ්ටකත්තා ඣානස්ස. අගාමකෙ පන අරඤ්ඤෙ සුකරං යොගාවචරෙන ඉදං කම්මට්ඨානං පරිග්ගහෙත්වා ආනාපානචතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තදෙව ඣානං පාදකං කත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා අග්ගඵලං අරහත්තං පාපුණිතුං. තස්මාස්ස අනුරූපසෙනාසනං දස්සෙන්තො භගවා ''අරඤ්ඤගතො වා''තිආදිමාහ.

වත්ථුවිජ්ජාචරියො විය හි භගවා. සො යථා වත්ථුවිජ්ජාචරියො නගරභූමිං පස්සිත්වා සුට්ඨු උපපරික්ඛිත්වා ''එත්ථ නගරං මාපෙථා''ති උපදිසති, සොත්ථිනා ච නගරෙ නිට්ඨිතෙ රාජකුලතො මහාසක්කාරං ලභති, එවමෙව යොගාවචරස්ස අනුරූපං සෙනාසනං උපපරික්ඛිත්වා ''එත්ථ කම්මට්ඨානං අනුයුඤ්ජිතබ්බ''න්ති උපදිසති. තතො තත්ථ කම්මට්ඨානං අනුයුඤ්ජන්තෙන යොගිනා අනුක්කමෙන අරහත්තෙ පත්තෙ ''සම්මාසම්බුද්ධො වත සො භගවා''ති මහන්තං සක්කාරං ලභති.

අයං පන භික්ඛු දීපිසදිසොති වුච්චති. යථා හි මහාදීපිරාජා අරඤ්ඤෙ තිණගහනං වා වනගහනං වා පබ්බතගහනං වා නිස්සාය නිලීයිත්වා වනමහිංසගොකණ්ණසූකරාදයො මිගෙ ගණ්හාති, එවමෙව අයං අරඤ්ඤාදීසු කම්මට්ඨානං අනුයුඤ්ජන්තො භික්ඛු යථාක්කමෙන චත්තාරො මග්ගෙ චෙව චත්තාරි අරියඵලානි ච ගණ්හාති. තෙනාහු පොරාණා –

> ''යථාපි දීපිකො නාම, නිලීයිත්වා ගණ්හතී මිගෙ;
> තථෙවායං බුද්ධපුත්තො, යුත්තයොගො විපස්සකො;
> අරඤ්ඤං පවිසිත්වාන, ගණ්හාති ඵලමුත්තම''න්ති.

තෙනස්ස පරක්කමජවයොග්ගභූමිං අරඤ්ඤසෙනාසනං දස්සෙන්තො භගවා ''අරඤ්ඤගතො වා''තිආදිමාහ. ඉතො පරං ඉමස්මිං තාව ආනාපානපබ්බෙ යං වත්තබ්බං සියා, තං **විසුද්ධිමග්ගෙ** වුත්තමෙව.

තස්ස පන ඉමෙසං ''දීඝං වා අස්සසන්තො දීඝං අස්සසාමීති පජානාති…පෙ…. පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතී''ති එවං වුත්තානං අස්සාසපස්සාසානං වසෙන සික්ඛතො අස්සාසපස්සාසනිමිත්තෙ චත්තාරි ඣානානි උප්පජ්ජන්ති. සො ඣානා වුට්ඨහිත්වා අස්සාසපස්සාසෙ වා පරිග්ගණ්හාති ඣානඞ්ගානි වා. තත්ථ අස්සාසපස්සාසකම්මිකො ''ඉමෙ අස්සාසපස්සාසා කිං නිස්සිතා, වත්ථුං නිස්සිතා, වත්ථු නාම කරජකායො, කරජකායො නාම චත්තාරි මහාභූතානි උපාදාරූපඤ්චා''ති එවං රූපං පරිග්ගණ්හාති, තතො තදාරම්මණෙ ඵස්සපඤ්චමකෙ නාමන්ති එවං නාමරූපං පරිග්ගහෙත්වා තස්ස පච්චයං පරියෙසන්තො අවිජ්ජාදිපටිච්චසමුප්පාදං දිස්වා ''පච්චයපච්චයුප්පන්නධම්මමත්තමෙවෙතං, අඤ්ඤො සත්තො වා පුග්ගලො වා නත්ථී''ති විතිණ්ණකඞ්ඛො සප්පච්චයනාමරූපෙ තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තො අනුක්කමෙන අරහත්තං පාපුණාති. ඉදං එකස්ස භික්ඛුනො යාව අරහත්තා නිය්‍යානමුඛං.

ඣානකම්මිකොපි ‘‘ඉමානි ඣානඞ්ගානි කිං නිස්සිතානි, වත්ථුං නිස්සිතානි. වත්ථු නාම කරජකායොති ඣානඞ්ගානි නාමං, කරජකායො රූප’’න්ති නාමරූපං වවත්ථපෙත්වා තස්ස පච්චයං පරියෙසන්තො අවිජ්ජාදිපච්චයාකාරං දිස්වා ‘‘පච්චයපච්චයුප්පන්නධම්මමත්තමෙවෙතං, අඤ්ඤො සත්තො වා පුග්ගලො වා නත්ථී’’ති විතිණ්ණකඞ්ඛො සප්පච්චයනාමරූපෙ තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තො අනුක්කමෙන අරහත්තං පාපුණාති, ඉදං එකස්ස භික්ඛුනො යාව අරහත්තා නියානමුඛං.

ඉති අජ්ඣත්තං වාති එවං අත්තනො වා අස්සාසපස්සාසකායෙ කායානුපස්සී විහරති. **බහිද්ධා වා**ති පරස්ස වා අස්සාසපස්සාසකායෙ. **අජ්ඣත්තබහිද්ධා වා**ති කාලෙන අත්තනො, කාලෙන පරස්ස අස්සාසපස්සාසකායෙ. එතෙනස්ස පගුණකම්මට්ඨානං අට්ඨපෙත්වා අපරාපරං සඤ්චරණකාලො කථිතො. එකස්මිං කාලෙ පනිදං උභයං න ලබ්භති.

සමුදයධම්මානුපස්සී වාති යථා නාම කම්මාරභස්තඤ්ච ගග්ගරනාළිඤ්ච තජ්ජඤ්ච වායාමං පටිච්ච වාතො අපරාපරං සඤ්චරති, එවං භික්ඛුනො කරජකායඤ්ච නාසාපුටඤ්ච චිත්තඤ්ච පටිච්ච අස්සාසපස්සාසකායො අපරාපරං සඤ්චරති. කායාදයො ධම්මා සමුදයධම්මා, තෙ පස්සන්තො ‘‘සමුදයධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරතී’’ති වුච්චති. **වයධම්මානුපස්සී වා**ති යථා භස්තාය අපනීතාය ගග්ගරනාළියා භින්නාය තජ්ජෙ ච වායාමෙ අසති සො වාතො නප්පවත්තති , එවමෙව කායෙ භින්නෙ නාසාපුටෙ විද්ධස්තෙ චිත්තෙ ච නිරුද්ධෙ අස්සාසපස්සාසකායො නාම නප්පවත්තතීති කායාදිනිරොධා අස්සාසපස්සාසනිරොධොති එවං පස්සන්තො ‘‘වයධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරතී’’ති වුච්චති. **සමුදයවයධම්මානුපස්සී වා**ති කාලෙන සමුදයං, කාලෙන වයං අනුපස්සන්තො. **අත්ථි කායොති වා පනස්සා**ති කායොව අත්ථි, න සත්තො, න පුග්ගලො, න ඉත්ථී, න පුරිසො, න අත්තා, න අත්තනියං, නාහං, න මම, න කොචි, න කස්සචීති එවමස්ස සති පච්චුපට්ඨිතා හොති.

යාවදෙවාති පයොජනපරිච්ඡෙදවවත්ථාපනමෙතං. ඉදං වුත්තං හොති – යා සති පච්චුපට්ඨිතා හොති, සා න අඤ්ඤත්ථාය. අථ ඛො යාවදෙව ඤාණමත්තාය අපරාපරං උත්තරුත්තරි ඤාණපමාණත්ථාය චෙව සතිපමාණත්ථාය ච, සතිසම්පජඤ්ඤානං වුඩ්ඪත්ථායාති අත්ථො. **අනිස්සිතො ච විහරතී**ති තණ්හානිස්සයදිට්ඨිනිස්සයානං වසෙන අනිස්සිතො විහරති. **න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියතී**ති ලොකස්මිං කිඤ්චි රූපං වා…පෙ…. විඤ්ඤාණං වා ‘‘අයං මෙ අත්තා වා අත්තනියං වා’’ති න ගණ්හාති. **එවම්පී**ති උපරිඅත්ථං උපාදාය සම්පිණ්ඩනත්ථො පිකාරො. ඉමිනා පන පදෙන භගවා ආනාපානපබ්බදෙසනං නියාතෙත්වා දස්සෙති.

තත්ථ අස්සාසපස්සාසපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චං, තස්සා සමුට්ඨාපිකා පුරිමතණ්හා සමුදයසච්චං, උභින්නං අප්පවත්ති නිරොධසච්චං, දුක්ඛපරිජානනො සමුදයපජහනො නිරොධාරම්මණො අරියමග්ගො මග්ගසච්චං. එවං චතුසච්චවසෙන උස්සක්කිත්වා නිබ්බුතිං පාපුණාතීති ඉදමෙකස්ස අස්සාසපස්සාසවසෙන අභිනිවිට්ඨස්ස භික්ඛුනො යාව අරහත්තා නියානමුඛන්ති.

ආනාපානපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉරියාපථපබ්බවණ්ණනා

108. එවං අස්සාසපස්සාසවසෙන කායානුපස්සනං විභජිත්වා ඉදානි ඉරියාපථවසෙන විභජිතුං **පුන චපරන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ කාමං සොණසිඞ්ගාලාදයොපි ගච්ඡන්තා ‘‘ගච්ඡාමා’’ති ජානන්ති. න පනෙතං එවරූපං ජානනං සන්ධාය වුත්තං. එවරූපඤ්හි ජානනං සත්තූපලද්ධිං න පජහති , අත්තසඤ්ඤං න උග්ඝාටෙති , කම්මට්ඨානං වා සතිපට්ඨානභාවනා වා න හොති. ඉමස්ස පන භික්ඛුනො ජානනං සත්තූපලද්ධිං පජහති, අත්තසඤ්ඤං උග්ඝාටෙති, කම්මට්ඨානඤ්චෙව සතිපට්ඨානභාවනා ච හොති. ඉදඤ්හි ‘‘කො ගච්ඡති, කස්ස ගමනං, කිං කාරණා ගච්ඡතී’’ති එවං සම්පජානනං සන්ධාය වුත්තං. ඨානාදීසුපි එසෙව නයො.

තත්ථ **කො ගච්ඡතී**ති න කොචි සත්තො වා පුග්ගලො වා ගච්ඡති. **කස්ස ගමනන්ති** න කස්සචි සත්තස්ස වා පුග්ගලස්ස වා ගමනං. **කිං කාරණා ගච්ඡතී**ති චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙන ගච්ඡති. තස්මා එස එවං පජානාති ‘‘ගච්ඡාමී’’ති චිත්තං උප්පජ්ජති, තං වායං ජනෙති, වායො විඤ්ඤත්තිං ජනෙති, චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙන සකලකායස්ස පුරතො අභිනීහාරො ගමනන්ති වුච්චති. ඨානාදීසුපි එසෙව නයො.

තත්‍රාපි හි ‘‘තිට්ඨාමී’’ති චිත්තං උප්පජ්ජති, තං වායං ජනෙති, වායො විඤ්ඤත්තිං ජනෙති, චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙන සකලකායස්ස කොටිතො පට්ඨාය උස්සිතභාවො ඨානන්ති වුච්චති. ‘‘නිසීදාමී’’ති චිත්තං උප්පජ්ජති, තං වායං ජනෙති, වායො විඤ්ඤත්තිං ජනෙති, චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙන හෙට්ඨිමකායස්ස සමිඤ්ජනං උපරිමකායස්ස උස්සිතභාවො නිසජ්ජාති වුච්චති. ‘‘සයාමී’’ති චිත්තං උප්පජ්ජති, තං වායං ජනෙති, වායො විඤ්ඤත්තිං ජනෙති, චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙන සකලසරීරස්ස තිරියතො පසාරණං සයනන්ති වුච්චතීති.

තස්ස එවං පජානතො එවං හොති ‘‘සත්තො ගච්ඡති සත්තො තිට්ඨතී’’ති වුච්චති. අත්ථි පන කොචි සත්තො ගච්ඡන්තො වා ඨිතො වා නත්ථි. යථා පන ‘‘සකටං ගච්ඡති සකටං තිට්ඨතී’’ති වුච්චති, න ච කිඤ්චි සකටං නාම ගච්ඡන්තං වා තිට්ඨන්තං වා අත්ථි. චත්තාරො පන ගොණෙ යොජෙත්වා ඡෙකම්හි සාරථිම්හි පාජෙන්තෙ ‘‘සකටං ගච්ඡති සකටං තිට්ඨතී’’ති වොහාරමත්තමෙව හොති, එවමෙව අජානනට්ඨෙන සකටං විය කායො. ගොණා විය චිත්තජවාතා. සාරථි විය චිත්තං. ගච්ඡාමි තිට්ඨාමීති චිත්තෙ උප්පන්නෙ වායොධාතු විඤ්ඤත්තිං ජනයමානා උප්පජ්ජති, චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙන ගමනාදීනි පවත්තන්ති. තතො ‘‘සත්තො ගච්ඡති, සත්තො තිට්ඨති, අහං ගච්ඡාමි, අහං තිට්ඨාමී’’ති වොහාරමත්තං හොතීති. තෙනාහ –

> ‘‘නාවා මාලුතවෙගෙන, ජියාවෙගෙන තෙජනං;
> යථා යාති තථා කායො, යාති වාතාහතො අයං.
>
> යන්තං සුත්තවසෙනෙව, චිත්තසුත්තවසෙනිදං;
> පයුත්තං කායයන්තම්පි, යාති ඨාති නිසීදති.
>
> කො නාම එත්ථ සො සත්තො, යො විනා හෙතුපච්චයෙ;
> අත්තනො ආනුභාවෙන, තිට්ඨෙ වා යදි වා වජෙ’’ති.

තස්මා එවං හෙතුපච්චයවසෙනෙව පවත්තානි ගමනාදීනි සල්ලක්ඛෙන්තො එස ගච්ඡන්තො වා ගච්ඡාමීති පජානාති, ඨිතො වා, නිසින්නො වා, සයානො වා සයානොම්හීති පජානාතීති වෙදිතබ්බො.

යථා යථා වා පනස්ස කායො පණිහිතො හොති, තථා තථා නං පජානාතීති සබ්බසඞ්ගාහිකවචනමෙතං. ඉදං වුත්තං හොති – යෙන යෙන වා ආකාරෙන තස්ස කායො ඨිතො හොති, තෙන තෙන නං පජානාති. ගමනාකාරෙන ඨිතං ගච්ඡතීති පජානාති. ඨානනිසජ්ජාසයනාකාරෙන ඨිතං සයානොති පජානාතීති.

ඉති අජ්ඣත්තං වාති එවං අත්තනො වා චතුඉරියාපථපරිග්ගණ්හනෙන කායෙ කායානුපස්සී විහරති. **බහිද්ධා වා**ති පරස්ස වා චතුඉරියාපථපරිග්ගණ්හනෙන. **අජ්ඣත්තබහිද්ධා වා**ති කාලෙන අත්තනො, කාලෙන පරස්ස චතුඉරියාපථපරිග්ගණ්හනෙන කායෙ කායානුපස්සී විහරති. **සමුදයධම්මානුපස්සී වා**තිආදීසු පන ‘‘අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයො’’තිආදිනා (පටි. ම. 1.49) නයෙන පඤ්චහාකාරෙහි රූපක්ඛන්ධස්ස සමුදයො ච වයො ච නීහරිතබ්බො. තඤ්හි සන්ධාය ඉධ ‘‘සමුදයධම්මානුපස්සී වා’’තිආදි වුත්තං. **අත්ථි කායොති වා පනස්සා**තිආදි වුත්තසදිසමෙව.

ඉධ පන චතුඉරියාපථපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චං, තස්සා සමුට්ඨාපිකා පුරිමතණ්හා සමුදයසච්චං , උභින්නං අප්පවත්ති නිරොධසච්චං, දුක්ඛපරිජානනො සමුදයපජහනො නිරොධාරම්මණො අරියමග්ගො මග්ගසච්චං. එවං චතුසච්චවසෙන උස්සක්කිත්වා නිබ්බුතිං පාපුණාතීති ඉදමෙකස්ස චතුඉරියාපථපරිග්ගාහකස්ස භික්ඛුනො යාව අරහත්තා නියානමුඛන්ති.

ඉරියාපථපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුසම්පජඤ්ඤපබ්බවණ්ණනා

109. එවං ඉරියාපථවසෙන කායානුපස්සනං විභජිත්වා ඉදානි චතුසම්පජඤ්ඤවසෙන විභජිතුං **පුන චපරන්**තිආදිමාහ. තත්ථ **අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ**ති එත්ථ තාව **අභික්කන්තං** වුච්චති ගමනං. **පටික්කන්තං** නිවත්තනං. තදුභයම්පි චතූසු ඉරියාපථෙසු ලබ්භති. ගමනෙ තාව පුරතො කායං අභිහරන්තො **අභික්කමති** නාම. පටිනිවත්තෙන්තො **පටික්කමති** නාම. ඨානෙපි ඨිතකොව කායං පුරතො ඔනාමෙන්තො අභික්කමති නාම. පච්ඡතො අපනාමෙන්තො පටික්කමති නාම. නිසජ්ජායපි නිසින්නකොව ආසනස්ස පුරිමඅඞ්ගාභිමුඛො සංසරන්තො අභික්කමති නාම. පච්ඡිමඅඞ්ගප්පදෙසං පච්ඡා සංසරන්තො පටික්කමති නාම. නිපජ්ජායපි එසෙව නයො.

සම්පජානකාරී හොතීති සම්පජඤ්ඤෙන සබ්බකිච්චකාරී, සම්පජඤ්ඤමෙව වා කාරී. සො හි අභික්කන්තාදීසු සම්පජඤ්ඤං කරොතෙව, න කත්ථචි සම්පජඤ්ඤවිරහිතො හොති. තත්ථ සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං සප්පායසම්පජඤ්ඤං ගොචරසම්පජඤ්ඤං අසම්මොහසම්පජඤ්ඤන්ති චතුබ්බිධං සම්පජඤ්ඤං. තත්ථ අභික්කමනචිත්තෙ උප්පන්නෙ චිත්තවසෙනෙව අගන්ත්වා ‘‘කිං නු මෙ එත්ථ ගතෙන අත්ථො අත්ථි නත්ථී’’ති අත්ථානත්ථං පරිග්ගණ්හිත්වා අත්ථපරිග්ගහණං **සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං**. තත්ථ ච අත්ථොති චෙතියදස්සනබොධිදස්සනසඞ්ඝදස්සනථෙරදස්සනඅසුභදස්සනාදිවසෙන ධම්මතො වඩ්ඪි. චෙතියං වා බොධිං වා දිස්වාපි හි බුද්ධාරම්මණං සඞ්ඝදස්සනෙන සඞ්ඝාරම්මණං පීතිං උප්පාදෙත්වා තදෙව ඛයවයතො සම්මසන්තො අරහත්තං පාපුණාති. ථෙරෙ දිස්වා තෙසං ඔවාදෙ පතිට්ඨාය අසුභං දිස්වා තත්ථ පඨමජ්ඣානං උප්පාදෙත්වා තදෙව ඛයවයතො සම්මසන්තො අරහත්තං පාපුණාති. තස්මා එතෙසං දස්සනං සාත්ථකං. කෙචි පන ‘‘ආමිසතොපි වඩ්ඪි අත්ථොයෙව, තං නිස්සාය බ්‍රහ්මචරියානුග්ගහාය පටිපන්නත්තා’’ති වදන්ති.

තස්මිං පන ගමනෙ සප්පායාසප්පායං පරිග්ගණ්හිත්වා සප්පායපරිග්ගහණං **සප්පායසම්පජඤ්ඤං**. සෙය්‍යථීදං, චෙතියදස්සනං තාව සාත්ථකං. සචෙ පන චෙතියස්ස මහාපූජාය දසද්වාදසයොජනන්තරෙ පරිසා සන්නිපතන්ති. අත්තනො විභවානුරූපං ඉත්ථියොපි පුරිසාපි අලඞ්කතප්පටියත්තා චිත්තකම්මරූපකානි විය සඤ්චරන්ති. තත්‍ර චස්ස ඉට්ඨෙ ආරම්මණෙ ලොභො, අනිට්ඨෙ පටිඝො, අසමපෙක්ඛනෙ මොහො උප්පජ්ජති, කායසංසග්ගාපත්තිං වා ආපජ්ජති, ජීවිතබ්‍රහ්මචරියානං වා අන්තරායො හොති, එවං තං ඨානං අසප්පායං හොති. වුත්තප්පකාරඅන්තරායාභාවෙ සප්පායං. බොධිදස්සනෙපි එසෙව නයො. සඞ්ඝදස්සනම්පි සාත්ථං. සචෙ පන අන්තොගාමෙ මහාමණ්ඩපං කාරෙත්වා සබ්බරත්තිං ධම්මස්සවනං කාරෙන්තෙසු මනුස්සෙසු වුත්තප්පකාරෙනෙව ජනසන්නිපාතො චෙව අන්තරායො ච හොති, එවං තං ඨානං අසප්පායං. අන්තරායාභාවෙ සප්පායං. මහාපරිසපරිවාරානං ථෙරානං දස්සනෙපි එසෙව නයො.

අසුභදස්සනම්පි සාත්ථං. තදත්ථදීපනත්ථඤ්ච ඉදං වත්ථු – එකො කිර දහරභික්ඛු සාමණෙරං ගහෙත්වා දන්තකට්ඨත්ථාය ගතො. සාමණෙරො මග්ගා ඔක්කමිත්වා පුරතො ගච්ඡන්තො අසුභං දිස්වා පඨමජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තදෙව පාදකං කත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො තීණි ඵලානි සච්ඡිකත්වා උපරිමග්ගත්ථාය කම්මට්ඨානං පරිග්ගහෙත්වා අට්ඨාසි. දහරො තං අපස්සන්තො ‘‘සාමණෙරා’’ති පක්කොසි. සො ‘‘මයා පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය භික්ඛුනා සද්ධිං ද්වෙ කථා නාම න කථිතපුබ්බා. අඤ්ඤස්මිම්පි දිවසෙ උපරිවිසෙසං නිබ්බත්තෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘කිං, භන්තෙ’’ති පටිවචනං අදාසි. එහීති ච වුත්තෙ එකවචනෙනෙව ආගන්ත්වා ‘‘භන්තෙ, ඉමිනා තාව මග්ගෙන ගන්ත්වා මයා ඨිතොකාසෙ මුහුත්තං පුරත්ථාභිමුඛො ඨත්වා ඔලොකෙථා’’ති ආහ. සො තථා කත්වා තෙන පත්තවිසෙසමෙව පාපුණි. එවං එකං අසුභං ද්වින්නං ජනානං අත්ථාය ජාතං. එවං සාත්ථම්පි පනෙතං පුරිසස්ස මාතුගාමාසුභං අසප්පායං. මාතුගාමස්ස ච පුරිසාසුභං සභාගමෙව සප්පායන්ති එවං සප්පායපරිග්ගහණං **සප්පායසම්පජඤ්ඤං** නාම.

එවං පරිග්ගහිතසාත්ථසප්පායස්ස පන අට්ඨතිංසාය කම්මට්ඨානෙසු අත්තනො චිත්තරුචිතකම්මට්ඨානසඞ්ඛාතං ගොචරං උග්ගහෙත්වා භික්ඛාචාරගොචරෙ තං ගහෙත්වා ගමනං **ගොචරසම්පජඤ්ඤං** නාම. තස්සාවිභාවත්ථං ඉදං චතුක්කං වෙදිතබ්බං. ඉධෙකච්චො භික්ඛු හරති න පච්චාහරති , එකච්චො න හරති පච්චාහරති , එකච්චො නෙව හරති න පච්චාහරති, එකච්චො හරති ච පච්චාහරති ච.

තත්ථ යො භික්ඛු දිවසං චඞ්කමෙන නිසජ්ජාය ආවරණීයෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙත්වා තථා රත්තියා පඨමං යාමං මජ්ඣිමෙ යාමෙ සෙය්‍යං කප්පෙත්වා පච්ඡිමයාමෙපි නිසජ්ජාචඞ්කමෙහි වීතිනාමෙත්වා පගෙව චෙතියඞ්ගණබොධියඞ්ගණවත්තං කත්වා බොධිරුක්ඛෙ උදකං අභිසිඤ්චිත්වා පානීයං පරිභොජනීයං පච්චුපට්ඨපෙත්වා ආචරියුපජ්ඣායවත්තාදීනි සබ්බානි ඛන්ධකවත්තානි සමාදාය වත්තති. සො සරීරපරිකම්මං කත්වා සෙනාසනං පවිසිත්වා ද්වෙ තයො පල්ලඞ්කෙ උසුමං ගාහාපෙන්තො කම්මට්ඨානං අනුයුඤ්ජිත්වා භික්ඛාචාරවෙලාය උට්ඨහිත්වා කම්මට්ඨානසීසෙනෙව පත්තචීවරමාදාය සෙනාසනතො නික්ඛමිත්වා කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තොව චෙතියඞ්ගණං ගන්ත්වා සචෙ බුද්ධානුස්සතිකම්මට්ඨානං හොති, තං අවිස්සජ්ජෙත්වාව චෙතියඞ්ගණං පවිසති. අඤ්ඤං චෙ කම්මට්ඨානං හොති, සොපානපාදමූලෙ ඨත්වා හත්ථෙන ගහිතභණ්ඩං විය තං ඨපෙත්වා බුද්ධාරම්මණං පීතිං ගහෙත්වා චෙතියඞ්ගණං ආරුය්හ මහන්තං චෙතියං චෙ, තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා චතූසු ඨානෙසු වන්දිතබ්බං. ඛුද්දකං චෙතියං චෙ, තථෙව පදක්ඛිණං කත්වා අට්ඨසු ඨානෙසු වන්දිතබ්බං. චෙතියං වන්දිත්වා බොධියඞ්ගණං පත්තෙනාපි බුද්ධස්ස භගවතො සම්මුඛා විය නිපච්චකාරං දස්සෙත්වා බොධි වන්දිතබ්බො. සො එවං චෙතියඤ්ච බොධිඤ්ච වන්දිත්වා පටිසාමිතට්ඨානං ගන්ත්වා පටිසාමිතභණ්ඩකං හත්ථෙන ගණ්හන්තො විය නික්ඛිත්තකම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ගාමසමීපෙ කම්මට්ඨානසීසෙනෙව චීවරං පාරුපිත්වා ගාමං පිණ්ඩාය පවිසති.

අථ නං මනුස්සා දිස්වා ‘‘අය්‍යො නො ආගතො’’ති පච්චුග්ගන්ත්වා පත්තං ගහෙත්වා ආසනසාලායං වා ගෙහෙ වා නිසීදාපෙත්වා යාගුං දත්වා යාව භත්තං න නිට්ඨාති, තාව පාදෙ ධොවිත්වා තෙලෙන මක්ඛෙත්වා පුරතො නිසීදිත්වා පඤ්හං වා පුච්ඡන්ති, ධම්මං වා සොතුකාමා හොන්ති. සචෙපි න කථාපෙන්ති, ජනසඞ්ගහත්ථං ධම්මකථා නාම කාතබ්බායෙවාති අට්ඨකථාචරියා වදන්ති. ධම්මකථා හි කම්මට්ඨානවිනිමුත්තා නාම නත්ථි . තස්මා කම්මට්ඨානසීසෙනෙව ධම්මං කථෙත්වා කම්මට්ඨානසීසෙනෙව ආහාරං පරිභුඤ්ජිත්වා අනුමොදනං කත්වා නිවත්තියමානෙහිපි මනුස්සෙහි අනුගතොව ගාමතො නික්ඛමිත්වා තත්ථෙව නිවත්තෙත්වා මග්ගං පටිපජ්ජති. අථ නං පුරෙතරං නික්ඛමිත්වා බහිගාමෙ කතභත්තකිච්චා සාමණෙරදහරභික්ඛූ දිස්වා පච්චුග්ගන්ත්වා පත්තචීවරමස්ස ගණ්හන්ති.

පොරාණා භික්ඛූ කිර ‘‘න අම්හාකං උපජ්ඣායො ආචරියො’’ති මුඛං උල්ලොකෙත්වා වත්තං කරොන්ති. සම්පත්තපරිච්ඡෙදෙනෙව කරොන්ති. තෙ තං පුච්ඡන්ති ‘‘භන්තෙ, එතෙ මනුස්සා තුම්හාකං කිං හොන්ති මාතුපක්ඛතො සම්බන්ධා පිතිපක්ඛතො’’ති. කිං දිස්වා පුච්ඡථාති. තුම්හෙසු එතෙසං පෙමං බහුමානන්ති. ආවුසො, යං මාතාපිතූහිපි දුක්කරං, තං එතෙ අම්හාකං කරොන්ති, පත්තචීවරම්පි නො එතෙසං සන්තකමෙව, එතෙසං ආනුභාවෙන නෙව භයෙ භයං, න ඡාතකෙ ඡාතකං ජානාම, එදිසා නාම අම්හාකං උපකාරිනො නත්ථීති තෙසං ගුණෙ කථෙන්තො ගච්ඡති, අයං වුච්චති **හරති න පච්චාහරතීති**.

යස්ස පන පගෙව වුත්තප්පකාරං වත්තපටිපත්තිං කරොන්තස්ස කම්මජතෙජො පජ්ජලති, අනුපාදින්නකං මුඤ්චිත්වා උපාදින්නකං ගණ්හාති, සරීරතො සෙදා මුච්චන්ති, කම්මට්ඨානවීථිං නාරොහති, සො පගෙව

පත්තචීවරමාදාය වෙගසාව චෙතියං වන්දිත්වා ගොරූපානං නික්ඛමනවෙලායමෙව ගාමං යාගුභික්ඛාය පවිසිත්වා යාගුං ලභිත්වා ආසනසාලං ගන්ත්වා පිවති. අථස්ස ද්වත්තික්ඛත්තුං අජ්ඣොහරණමත්තෙනෙව කම්මජතෙජො උපාදින්නකං මුඤ්චිත්වා අනුපාදින්නකං ගණ්හාති. සතසතෙන න්හාතො විය තෙජොධාතුපරිළාහනිබ්බාපනං පත්වා කම්මට්ඨානසීසෙන යාගුං පරිභුඤ්ජිත්වා පත්තඤ්ච මුඛඤ්ච ධොවිත්වා අන්තරාභත්තෙ කම්මට්ඨානං මනසිකත්වා අවසෙසට්ඨානෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කම්මට්ඨානසීසෙන ආහාරං පරිභුඤ්ජිත්වා තතො පට්ඨාය පොඞ්ඛානුපොඞ්ඛං උපට්ඨහමානං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වාව ආගච්ඡති, අයං වුච්චති **න හරති පච්චාහරතීති**. එදිසා ච භික්ඛූ යාගුං පිවිත්වා විපස්සනං ආරභිත්වා බුද්ධසාසනෙ අරහත්තං පත්තා නාම ගණනපථං වීතිවත්තා, සීහළදීපෙයෙව තෙසු තෙසු ගාමෙසු ආසනසාලායං න තං ආසනං අත්ථි, යත්ථ යාගුං පිවිත්වා අරහත්තප්පත්තභික්ඛූ නත්ථීති.

යො පන පමාදවිහාරී හොති නික්ඛිත්තධුරො, සබ්බවත්තානි භින්දිත්වා පඤ්චවිධචෙතොඛිලවිනිබන්ධචිත්තො විහරන්තො ''කම්මට්ඨානං නාම අත්ථී''තිපි සඤ්ඤං අකත්වා ගාමං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා අනනුලොමිකෙන ගිහිසංසග්ගෙන සංසට්ඨො චරිත්වා ච භුඤ්ජිත්වා ච තුච්ඡො නික්ඛමති, අයං වුච්චති **නෙව හරති න පච්චාහරතීති**.

යො පනායං හරති ච පච්චාහරති චාති වුත්තො, සො ගතපච්චාගතිකවත්තවසෙන වෙදිතබ්බො. අත්තකාමා හි කුලපුත්තා සාසනෙ පබ්බජිත්වා දසපි වීසම්පි තිංසම්පි චත්තාලීසම්පි පඤ්ඤාසම්පි සතම්පි එකතො වසන්තා කතිකවත්තං කත්වා විහරන්ති, ආවුසො, තුම්හෙ න ඉණට්ටා න භයට්ටා න ජීවිකාපකතා පබ්බජිතා, දුක්ඛා මුච්චිතුකාමා පනෙත්ථ පබ්බජිතා, තස්මා ගමනෙ උප්පන්නකිලෙසං ගමනෙයෙව නිග්ගණ්හථ, ඨානෙ, නිසජ්ජායං, සයනෙ උප්පන්නකිලෙසං සයනෙයෙව නිග්ගණ්හථාති. තෙ එවං කතිකවත්තං කත්වා භික්ඛාචාරං ගච්ඡන්තා අඩ්ඪඋසභඋසභඅඩ්ඪගාවුතගාවුතන්තරෙසු පාසාණා හොන්ති. තාය සඤ්ඤාය කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තාව ගච්ඡන්ති. සචෙ කස්සචි ගමනෙ කිලෙසො උප්පජ්ජති, තත්ථෙව නං නිග්ගණ්හාති. තථා අසක්කොන්තො තිට්ඨති. අථස්ස පච්ඡතො ආගච්ඡන්තොපි තිට්ඨති. සො ''අයං භික්ඛු තුය්හං උප්පන්නවිතක්කං ජානාති, අනනුච්ඡවිකං තෙ එත''න්ති අත්තානං පටිචොදෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා තත්ථෙව අරියභූමිං ඔක්කමති. තථා අසක්කොන්තො නිසීදති. අථස්ස පච්ඡතො ආගච්ඡන්තොපි නිසීදතීති සොයෙව නයො. අරියභූමිං ඔක්කමිතුං අසක්කොන්තොපි තං කිලෙසං වික්ඛම්භෙත්වා කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තොව ගච්ඡති. න කම්මට්ඨානවිප්පයුත්තෙන චිත්තෙන පාදං උද්ධරති. උද්ධරති චෙ, පටිනිවත්තෙත්වා පුරිමපදෙසං යෙව එති ආළින්දකවාසී මහාඵුස්සදෙවත්ථෙරො විය.

සො කිර එකූනවීසතිවස්සානි ගතපච්චාගතිකවත්තං පූරෙන්තො එව විහාසි. මනුස්සාපි සුදං අන්තරාමග්ගෙ කසන්තා ච වපන්තා ච මද්දන්තා ච කම්මානි ච කරොන්තා ථෙරං තථාගච්ඡන්තං දිස්වා ''අයං ථෙරො පුනප්පුනං නිවත්තිත්වා ගච්ඡති. කිං නු ඛො මග්ගමූළ්හො උදාහු කිඤ්චි පමුට්ඨො''ති සමුල්ලපන්ති. සො තං අනාදියිත්වා කම්මට්ඨානයුත්තචිත්තෙනෙව සමණධම්මං කරොන්තො වීසතිවස්සබ්භන්තරෙ අරහත්තං පාපුණි. අරහත්තප්පත්තදිවසෙයෙවස්ස චඞ්කමනකොටියං අධිවත්ථා දෙවතා අඞ්ගුලීහි දීපං උජ්ජාලෙත්වා අට්ඨාසි. චත්තාරොපි මහාරාජානො සක්කො ච දෙවානමින්දො බ්‍රහ්මා ච සහම්පති උපට්ඨානං අගමංසු. තඤ්ච ඔභාසං දිස්වා වනවාසීමහාතිස්සත්ථෙරො තං දුතියදිවසෙ පුච්ඡි ''රත්තිභාගෙ ආයස්මතො සන්තිකෙ ඔභාසො අහොසි, කිං සො ඔභාසො''ති . ථෙරො වික්ඛෙපං කරොන්තො ''ඔභාසො නාම දීපොභාසොපි හොති මණිඔභාසොපී''ති එවමාදිමාහ. තතො පටිච්ඡාදෙථ තුම්හෙති නිබද්ධො ආමාති පටිජානිත්වා ආරොචෙසි කාලවල්ලිමණ්ඩපවාසී මහානාගත්ථෙරො විය ච.

සොපි කිර ගතපච්චාගතිකවත්තං පූරෙන්තො පඨමං තාව භගවතො මහාපධානං පූජෙස්සාමීති සත්ත වස්සානි ඨානචඞ්කමනමෙව අධිට්ඨාසි. පුන සොළස වස්සානි ගතපච්චාගතිකවත්තං පූරෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. සො කම්මට්ඨානයුත්තෙනෙව චිත්තෙන පාදං උද්ධරන්තො වියුත්තෙන උද්ධතෙ පටිනිවත්තන්තො ගාමස්ස සමීපං ගන්ත්වා ''ගාවී නු පබ්බජිතො නු''ති ආසඞ්කනීයපදෙසෙ ඨත්වා චීවරං පාරුපිත්වා කච්ඡකන්තරතො උදකෙන පත්තං ධොවිත්වා උදකගණ්ඩූසං කරොති. කිං කාරණා? මා මෙ භික්ඛං දාතුං වන්දිතුං වා ආගතෙ මනුස්සෙ දීඝායුකා හොථාති වචනමත්තෙනාපි කම්මට්ඨානවික්ඛෙපො අහොසීති. අජ්ජ, භන්තෙ, කතිමීති දිවසං වා භික්ඛුගණනං වා පඤ්හෙ වා පුච්ඡිතො පන උදකං ගිලිත්වා ආරොචෙසි. සචෙ දිවසාදිපුච්ඡකා න හොන්ති, නික්ඛමනවෙලාය ගාමද්වාරෙ නිට්ඨුභිත්වාව යාති කලම්බතිත්ථවිහාරෙ වස්සූපගතපඤ්ඤාසභික්ඛූ විය.

තෙ කිර ආසාළ්හීපුණ්ණමායං කතිකවත්තං අකංසු ''අරහත්තං අප්පත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං න ආලපිස්සාමා''ති. ගාමඤ්ච පිණ්ඩාය පවිසන්තා උදකගණ්ඩූසං කත්වා පවිසිංසු. දිවසාදීසු පුච්ඡිතෙසු වුත්තනයෙනෙව පටිපජ්ජිංසු. තත්ථ මනුස්සා නිට්ඨුභනං දිස්වා ජානිංසු, ''අජ්ජෙකො ආගතො, අජ්ජ ද්වෙ''ති. එවඤ්ච චින්තෙසුං ''කිං නු ඛො එතෙ අම්හෙහියෙව සද්ධිං න සල්ලපන්ති, උදාහු අඤ්ඤමඤ්ඤම්පි, යදි අඤ්ඤමඤ්ඤං න සල්ලපන්ති, අද්ධා විවාදජාතා භවිස්සන්ති, එථ නෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං ඛමාපෙස්සාමා''ති සබ්බෙ විහාරං ගන්ත්වා පඤ්ඤාසාය භික්ඛූසු ද්වෙපි භික්ඛූ එකොකාසෙ නාද්දසංසු. තතො යො තෙසු චක්ඛුමා පුරිසො, සො ආහ ''න භො කලහකාරකානං ඔකාසො ඊදිසො හොති, සුසම්මට්ඨං චෙතියඞ්ගණං බොධියඞ්ගණං, සුනික්ඛිත්තා සම්මජ්ජනියො, සූපට්ඨපිතං පානීයං පරිභොජනීය''න්ති. තෙ තතොව නිවත්තා, තෙපි භික්ඛූ අන්තොතෙමාසෙයෙව අරහත්තං පත්වා මහාපවාරණාය විසුද්ධිපවාරණං පවාරෙසුං.

එවං කාලවල්ලිමණ්ඩපවාසී මහානාගත්ථෙරො විය කලම්බතිත්ථවිහාරෙ වස්සූපගතභික්ඛූ විය ච කම්මට්ඨානයුත්තෙනෙව චිත්තෙන පාදං උද්ධරන්තො ගාමසමීපං පත්වා උදකගණ්ඩූසං කත්වා වීථියො සල්ලක්ඛෙත්වා යත්ථ සුරාසොණ්ඩධුත්තාදයො කලහකාරකා චණ්ඩහත්ථිඅස්සාදයො වා නත්ථි, තං වීථිං පටිපජ්ජති. තත්ථ ච පිණ්ඩාය චරමානො න තුරිතතුරිතො විය ජවෙන ගච්ඡති. න හි ජවෙන පිණ්ඩපාතියධුතඞ්ගං නාම කිඤ්චි අත්ථි. විසමභූමිභාගප්පත්තං පන උදකසකටං විය නිච්චලො හුත්වා ගච්ඡති. අනුඝරං පවිට්ඨො ච තං දාතුකාමං වා අදාතුකාමං වා සල්ලක්ඛෙතුං තදනුරූපං කාලං ආගමෙන්තො භික්ඛං ගහෙත්වා අන්තොගාමෙ වා බහිගාමෙ වා විහාරමෙව වා ආගන්ත්වා යථාඵාසුකෙ පතිරූපෙ ඔකාසෙ නිසීදිත්වා කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තො ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤං උපට්ඨපෙත්වා අක්ඛබ්භඤ්ජනවණලෙපනපුත්තමංසූපමාවසෙන නං පච්චවෙක්ඛන්තො අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතං ආහාරං ආහාරෙති, නෙව දවාය න මදාය න මණ්ඩනාය න විභූසනාය. භුත්තාවී ච උදකකිච්චං කත්වා මුහුත්තං භත්තකිලමථං පටිප්පස්සම්භෙත්වා යථා පුරෙභත්තං, එවං පච්ඡාභත්තං. යථා පුරිමයාමං, එවං පච්ඡිමයාමඤ්ච කම්මට්ඨානමෙව මනසි කරොති, අයං වුච්චති **හරති ච පච්චාහරති** චාති.

ඉදං පන හරණපච්චාහරණසඞ්ඛාතං ගතපච්චාගතිකවත්තං පූරෙන්තො යදි උපනිස්සයසම්පන්නො හොති. පඨමවයෙ එව අරහත්තං පාපුණාති. නො චෙ පඨමවයෙ පාපුණාති, අථ මජ්ඣිමවයෙ. නො චෙ මජ්ඣිමවයෙ පාපුණාති, අථ පච්ඡිමවයෙ. නො චෙ පච්ඡිමවයෙ පාපුණාති, අථ මරණසමයෙ. නො චෙ මරණසමයෙ පාපුණාති, අථ දෙවපුත්තො හුත්වා. නො චෙ දෙවපුත්තො හුත්වා පාපුණාති, අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ නිබ්බත්තො පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකරොති. නො චෙ පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකරොති, අථ බුද්ධානං සම්මුඛීභාවෙ ඛිප්පාභිඤ්ඤො වා හොති සෙය්‍යථාපි ථෙරො බාහියො දාරුචීරියො, මහාපඤ්ඤො වා සෙය්‍යථාපි ථෙරො සාරිපුත්තො, මහිද්ධිකො වා සෙය්‍යථාපි ථෙරො මහාමොග්ගල්ලානො, ධුතඞ්ගධරො වා සෙය්‍යථාපි ථෙරො මහාකස්සපො, දිබ්බචක්ඛුකො වා සෙය්‍යථාපි ථෙරො අනුරුද්ධො, විනයධරො වා සෙය්‍යථාපි ථෙරො උපාලි, ධම්මකථිකො වා සෙය්‍යථාපි ථෙරො පුණ්ණො මන්තාණිපුත්තො, ආරඤ්ඤිකො වා සෙය්‍යථාපි ථෙරො රෙවතො, බහුස්සුතො වා සෙය්‍යථාපි ථෙරො ආනන්දො, සික්ඛාකාමො වා සෙය්‍යථාපි ථෙරො රාහුලො බුද්ධපුත්තොති. ඉති ඉමස්මිං චතුක්කෙ ය්වායං හරති ච පච්චාහරති ච, තස්ස **ගොචරසම්පජඤ්ඤං** සිඛාපත්තං හොති.

අභික්කමාදීසු පන අසම්මුය්හනං **අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං**. තං එවං වෙදිතබ්බං – ඉධ භික්ඛු අභික්කමන්තො වා පටික්කමන්තො වා යථා අන්ධපුථුජ්ජනා අභික්කමාදීසු ‘‘අත්තා අභික්කමති, අත්තනා අභික්කමො නිබ්බත්තිතො’’ති වා ‘‘අහං අභික්කමාමි, මයා අභික්කමො නිබ්බත්තිතො’’ති වා සම්මුය්හන්ති. තථා අසම්මුය්හන්තො ‘‘අභික්කමාමී’’ති චිත්තෙ උප්පජ්ජමානෙ තෙනෙව චිත්තෙන සද්ධිං චිත්තසමුට්ඨානා වායොධාතු විඤ්ඤත්තිං ජනයමානා උප්පජ්ජති, ඉති චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරවසෙන අයං කායසම්මතො අට්ඨිසඞ්ඝාතො අභික්කමති, තස්සෙවං අභික්කමතො එකෙකපාදුද්ධරණෙ පථවීධාතු ආපොධාතූති ද්වෙ ධාතුයො ඔමත්තා හොන්ති මන්දා, ඉතරා ද්වෙ අධිමත්තා හොන්ති බලවතියො, තථා අතිහරණවීතිහරණෙසු. වොස්සජ්ජනෙ තෙජොවායොධාතුයො ඔමත්තා හොන්ති මන්දා, ඉතරා ද්වෙ අධිමත්තා හොන්ති බලවතියො. තථා සන්නික්ඛෙපනසන්නිරුම්භනෙසු. තත්ථ උද්ධරණෙ පවත්තා රූපාරූපධම්මා අතිහරණං න පාපුණන්ති. තථා අතිහරණෙ පවත්තා වීතිහරණං, වීතිහරණෙ පවත්තා වොස්සජ්ජනං, වොස්සජ්ජනෙ පවත්තා සන්නික්ඛෙපනං, සන්නික්ඛෙපනෙ පවත්තා සන්නිරුම්භනං න පාපුණන්ති. තත්ථ තත්ථෙව පබ්බං පබ්බං සන්ධි සන්ධි ඔධි ඔධි හුත්වා තත්තකපාලෙ පක්ඛිත්තතිලානි විය පටපටායන්තා භිජ්ජන්ති. තත්ථ කො එකො අභික්කමති? කස්ස වා එකස්ස අභික්කමනං? පරමත්ථතො හි ධාතූනංයෙව ගමනං, ධාතූනං ඨානං, ධාතූනං නිසජ්ජනං, ධාතූනං සයනං, තස්මිං තස්මිඤ්හි කොට්ඨාසෙ සද්ධිං රූපෙන –

> අඤ්ඤං උප්පජ්ජතෙ චිත්තං, අඤ්ඤං චිත්තං නිරුජ්ඣති;
> අවීචිමනුසම්බන්ධො, නදීසොතොව වත්තතීති.
>
> එවං අභික්කමාදීසු අසම්මුය්හනං **අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං** නාමාති;
> නිට්ඨිතො අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ සම්පජානකාරී හොතීති පදස්ස අත්ථො;

ආලොකිතෙ විලොකිතෙති එත්ථ පන **ආලොකිතං** නාම පුරතො පෙක්ඛනං. **විලොකිතං** නාම අනුදිසාපෙක්ඛනං. අඤ්ඤානිපි හෙට්ඨා උපරි පච්ඡතො පෙක්ඛනවසෙන ඔලොකිතඋල්ලොකිතාපලොකිතානි නාම හොන්ති, තානි ඉධ න ගහිතානි. සාරුප්පවසෙන පන ඉමානෙව ද්වෙ ගහිතානි, ඉමිනා වා මුඛෙන සබ්බානිපි තානි ගහිතානෙවාති.

තත්ථ ‘‘ආලොකෙස්සාමී’’ති චිත්තෙ උප්පන්නෙ චිත්තවසෙනෙව අනොලොකෙත්වා අත්ථපරිග්ගහණං සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං. තං ආයස්මන්තං නන්දං කායසක්ඛිං කත්වා වෙදිතබ්බං. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ‘‘සචෙ, භික්ඛවෙ, නන්දස්ස පුරත්ථිමා දිසා ආලොකෙතබ්බා හොති, සබ්බං චෙතසා සමන්නාහරිත්වා නන්දො පුරත්ථිමං දිසං ආලොකෙති, එවං මෙ පුරත්ථිමං දිසං ආලොකයතො න අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුන්ති ඉති සො තත්ථ සම්පජානො හොති, සචෙ, භික්ඛවෙ, නන්දස්ස පච්ඡිමා දිසා, උත්තරා දිසා, දක්ඛිණා දිසා, උද්ධං, අධො, අනුදිසා ආලොකෙතබ්බා හොති, සබ්බං චෙතසො සමන්නාහරිත්වා නන්දො අනුදිසං ආලොකෙති. එවං මෙ අනුදිසං ආලොකයතො…පෙ…. සම්පජානො හොතී’’ති (අ. නි. 8.9).

අපිච ඉධාපි පුබ්බෙ වුත්තචෙතියදස්සනාදිවසෙනෙව සාත්ථකතා ච සප්පායතා ච වෙදිතබ්බා. කම්මට්ඨානස්ස පන අවිජහනමෙව ගොචරසම්පජඤ්ඤං. තස්මා ඛන්ධධාතුආයතනකම්මට්ඨානිකෙහි අත්තනො කම්මට්ඨානවසෙනෙව, කසිණාදිකම්මට්ඨානිකෙහි වා පන කම්මට්ඨානසීසෙනෙව ආලොකනවිලොකනං කාතබ්බං. අබ්භන්තරෙ අත්තා නාම ආලොකෙතා වා විලොකෙතා වා නත්ථි, ආලොකෙස්සාමීති පන චිත්තෙ උප්පජ්ජමානෙ තෙනෙව චිත්තෙන සද්ධිං චිත්තසමුට්ඨානා වායොධාතු විඤ්ඤත්තිං ජනයමානා උප්පජ්ජති. ඉති චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරවසෙනෙව හෙට්ඨිමං අක්ඛිදලං අධො සීදති, උපරිමං උද්ධං ලඞ්ඝෙති, කොචි යන්තකෙන විවරන්තො නාම නත්ථි, තතො චක්ඛුවිඤ්ඤාණං දස්සනකිච්චං සාධෙන්තං උප්පජ්ජතීති. එවං සම්පජානනං පනෙත්ථ **අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං** නාම.

අපිච මූලපරිඤ්ඤාආගන්තුකතාවකාලිකභාවවසෙනපෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං. මූලපරිඤ්ඤාවසෙන තාව –

> භවඞ්ගාවජ්ජනඤ්චෙව, දස්සනං සම්පටිච්ඡනං;
> සන්තීරණං වොට්ඨබ්බනං, ජවනං භවති සත්තමං.

තත්ථ භවඞ්ගං උපපත්තිභවස්ස අඞ්ගකිච්චං සාධයමානං පවත්තති, තං ආවට්ටෙත්වා කිරියමනොධාතු ආවජ්ජනකිච්චං සාධයමානා, තන්නිරොධා චක්ඛුවිඤ්ඤාණං දස්සනකිච්චං සාධයමානං , තන්නිරොධා විපාකමනොධාතු සම්පටිච්ඡනකිච්චං සාධයමානා, තන්නිරොධා විපාකමනොවිඤ්ඤාණධාතු සන්තීරණකිච්චං සාධයමානා, තන්නිරොධා කිරියමනොවිඤ්ඤාණධාතු වොට්ඨබ්බපනකිච්චං සාධයමානා, තන්නිරොධා සත්තක්ඛත්තුං ජවනං ජවති. තත්ථ පඨමජවනෙපි ''අයං ඉත්ථී, අයං පුරිසො''ති රජ්ජනදුස්සනමුය්හනවසෙන ආලොකිතවිලොකිතං න හොති. දුතියජවනෙපි…පෙ…. සත්තමජවනෙපි. එතෙසු පන යුද්ධමණ්ඩලෙ යොධෙසු විය හෙට්ඨුපරියවසෙන භිජ්ජිත්වා පතිතෙසු ''අයං ඉත්ථී, අයං පුරිසො''ති රජ්ජනාදිවසෙන ආලොකිතවිලොකිතං හොති. එවං තාවෙත්ථ මූලපරිඤ්ඤාවසෙන අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

චක්ඛුද්වාරෙ පන රූපෙ ආපාථගතෙ භවඞ්ගචලනතො උද්ධං සකකිච්චං නිප්ඵාදනවසෙන ආවජ්ජනාදීසු උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධෙසු අවසානෙ ජවනං උප්පජ්ජති. තං පුබ්බෙ උප්පන්නානං ආවජ්ජනාදීනං ගෙහභූතෙ චක්ඛුද්වාරෙ ආගන්තුකපුරිසො විය හොති. තස්ස යථා පරගෙහෙ කිඤ්චි යාචිතුං පවිට්ඨස්ස ආගන්තුකපුරිසස්ස ගෙහසාමිකෙසු තුණ්හීමාසිනෙසු ආණාකරණං න යුත්තං. එවං ආවජ්ජනාදීනං ගෙහභූතෙ චක්ඛුද්වාරෙ ආවජ්ජනාදීසුපි අරජ්ජන්තෙසු අදුස්සන්තෙසු අමුය්හන්තෙසු ච රජ්ජනදුස්සනමුය්හනං අයුත්තන්ති එවං ආගන්තුකභාවවසෙන අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

යානි පන තානි චක්ඛුද්වාරෙ වොට්ඨබ්බපනපරියොසානානි චිත්තානි උප්පජ්ජන්ති, තානි සද්ධිං සම්පයුත්තධම්මෙහි තත්ථ තත්ථෙව භිජ්ජන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං න පස්සන්තීති ඉත්තරානි තාවකාලිකානි හොන්ති. තත්ථ යථා එකස්මිං ඝරෙ සබ්බෙසු මානුසකෙසු මතෙසු අවසෙසස්ස එකස්ස තඞ්ඛණෙඤ්ඤෙව මරණධම්මස්ස න යුත්තා නච්චගීතාදීසු අභිරති නාම, එවමෙව එකද්වාරෙ සසම්පයුත්තෙසු ආවජ්ජනාදීසු තත්ථ තත්ථෙව මතෙසු අවසෙසස්ස තඞ්ඛණෙඤ්ඤෙව මරණධම්මස්ස ජවනස්සාපි රජ්ජනදුස්සනමුය්හනවසෙන අභිරති නාම න යුත්තාති එවං තාවකාලිකභාවවසෙන අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අපිච ඛන්ධායතනධාතුපච්චයපච්චවෙක්ඛණවසෙනපෙතං වෙදිතබ්බං. එත්ථ හි චක්ඛු චෙව රූපඤ්ච රූපක්ඛන්ධො, දස්සනං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො, තංසම්පයුත්තා වෙදනා වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤා සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, ඵස්සාදිකා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො. එවමෙතෙසං පඤ්චන්නං ඛන්ධානං සමවායෙ ආලොකනවිලොකනං පඤ්ඤායති. තත්ථ කො එකො ආලොකෙති, කො විලොකෙති? තථා චක්ඛු චක්ඛායතනං, රූපං රූපායතනං, දස්සනං මනායතනං, වෙදනාදයො සම්පයුත්තධම්මා ධම්මායතනං. එවමෙතෙසං චතුන්නං ආයතනානං සමවායෙ ආලොකනවිලොකනං පඤ්ඤායති. තත්ථ කො එකො ආලොකෙති, කො විලොකෙති? තථා චක්ඛු චක්ඛුධාතු, රූපං රූපධාතු, දස්සනං චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු, තංසම්පයුත්තා වෙදනාදයො ධම්මධාතු. එවමෙතාසං චතුන්නං ධාතූනං සමවායෙ ආලොකනවිලොකනං පඤ්ඤායති. තත්ථ කො එකො ආලොකෙති, කො විලොකෙති? තථා චක්ඛු නිස්සයපච්චයො, රූපං ආරම්මණපච්චයො, ආවජ්ජනං අනන්තරසමනන්තරූපනිස්සයනත්ථිවිගතපච්චයො, ආලොකො උපනිස්සයපච්චයො වෙදනාදයො සහජාතපච්චයො. එවමෙතෙසං පච්චයානං සමවායෙ ආලොකනවිලොකනං පඤ්ඤායති. තත්ථ කො එකො ආලොකෙති, කො විලොකෙතීති? එවමෙත්ථ ඛන්ධායතනධාතුපච්චයපච්චවෙක්ඛණවසෙනපි අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

සමිඤ්ජිතෙ පසාරිතෙති පබ්බානං සමිඤ්ජනපසාරණෙ. තත්ථ චිත්තවසෙනෙව සමිඤ්ජනපසාරණං අකත්වා හත්ථපාදානං සමිඤ්ජනපසාරණපච්චයා අත්ථානත්ථං පරිග්ගහෙත්වා අත්ථපරිග්ගහණං සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං. තත්ථ හත්ථපාදෙ අතිචිරං සමිඤ්ජෙත්වා පසාරෙත්වා එව වා ඨිතස්ස ඛණෙ ඛණෙ වෙදනා උප්පජ්ජන්ති, චිත්තං එකග්ගං න ලභති, කම්මට්ඨානං පරිපතති, විසෙසං නාධිගච්ඡති. කාලෙ සමිඤ්ජෙන්තස්ස කාලෙ පසාරෙන්තස්ස පන තා වෙදනා න උප්පජ්ජන්ති, චිත්තං එකග්ගං හොති, කම්මට්ඨානං ඵාතිං ගච්ඡති, විසෙසමධිගච්ඡතීති එවං අත්ථානත්ථපරිග්ගහණං වෙදිතබ්බං.

අත්ථෙ පන සතිපි සප්පායාසප්පායං පරිග්ගණ්හිත්වා සප්පායපරිග්ගහණං සප්පායසම්පජඤ්ඤං. තත්‍රායං නයො – මහාචෙතියඞ්ගණෙ කිර දහරභික්ඛූ සජ්ඣායං ගණ්හන්ති. තෙසං පිට්ඨිපස්සෙ දහරභික්ඛුනියො ධම්මං සුණන්ති. තත්‍රෙකො දහරො හත්ථං පසාරෙන්තො කායසංසග්ගං පත්වා තෙනෙව කාරණෙන ගිහී ජාතො. අපරොපි භික්ඛු පාදං පසාරෙන්තො අග්ගිම්හි පසාරෙසි, අට්ඨිං ආහච්ච පාදො ඣායි. අපරො වම්මිකෙ පසාරෙසි, සො ආසීවිසෙන දට්ඨො. අපරො චීවරකුටිදණ්ඩකෙ පසාරෙසි, තං මණිසප්පො ඩංසි. තස්මා එවරූපෙ අසප්පායෙ අපසාරෙත්වා සප්පායෙ පසාරෙතබ්බං. ඉදමෙත්ථ සප්පායසම්පජඤ්ඤං.

ගොචරසම්පජඤ්ඤං පන මහාථෙරවත්ථුනා දීපෙතබ්බං – මහාථෙරො කිර දිවාට්ඨානෙ නිසින්නො අන්තෙවාසිකෙහි සද්ධිං කථයමානො සහසා හත්ථං සමිඤ්ජෙත්වා පුන යථාඨානෙ ඨපෙත්වා සණිකං සමිඤ්ජෙසි. තං අන්තෙවාසිකා පුච්ඡිංසු ‘‘කස්මා භන්තෙ සහසා හත්ථං සමිඤ්ජෙත්වා පුන යථාඨානෙ ඨපෙත්වා සණිකං සමිඤ්ජයිත්ථා’’ති. යතො පට්ඨායාහං, ආවුසො, කම්මට්ඨානං මනසිකාතුං ආරද්ධො, න මෙ කම්මට්ඨානං මුඤ්චිත්වා හත්ථො සමිඤ්ජිතපුබ්බො, ඉදානි පන තුම්හෙහි සද්ධිං කථයමානෙන කම්මට්ඨානං මුඤ්චිත්වා සමිඤ්ජිතො, තස්මා පුන යථාඨානෙ ඨපෙත්වා සමිඤ්ජෙසින්ති. සාධු, භන්තෙ, භික්ඛුනා නාම එවරූපෙන භවිතබ්බන්ති. එවමෙත්ථාපි කම්මට්ඨානාවිජහනමෙව ගොචරසම්පජඤ්ඤන්ති වෙදිතබ්බං.

අබ්භන්තරෙ අත්තා නාම කොචි සමිඤ්ජෙන්තො වා පසාරෙන්තො වා නත්ථි. වුත්තප්පකාරචිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙන පන සුත්තකඩ්ඪනවසෙන දාරුයන්තස්ස හත්ථපාදලළනං විය සමිඤ්ජනපසාරණං හොතීති එවං පරිජානනං පනෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤන්ති වෙදිතබ්බං.

සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණෙති එත්ථ සඞ්ඝාටිචීවරානං නිවාසනපාරුපනවසෙන පත්තස්ස භික්ඛාපටිග්ගහණාදිවසෙන පරිභොගො ධාරණං නාම. තත්ථ සඞ්ඝාටිචීවරධාරණෙ තාව නිවාසෙත්වා පාරුපිත්වා ච පිණ්ඩාය චරතො ආමිසලාභො ‘‘සීතස්ස පටිඝාතායා’’තිආදිනා නයෙන භගවතා වුත්තප්පකාරොයෙව ච අත්ථො අත්ථො නාම. තස්ස වසෙන සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

උණ්හපකතිකස්ස පන දුබ්බලස්ස ච චීවරං සුඛුමං සප්පායං. සීතාලුකස්ස ඝනං දුපට්ටං. විපරීතං අසප්පායං. යස්ස කස්සචි ජිණ්ණං අසප්පායමෙව. අග්ගළාදිදානෙ හිස්ස තං පලිබොධකරං හොති. තථා පට්ටුණ්ණදුකූලාදිභෙදං ලොභනීයචීවරං. තාදිසඤ්හි අරඤ්ඤෙ එකකස්ස නිවාසන්තරායකරං ජීවිතන්තරායකරං චාපි හොති. නිප්පරියායෙන පන යං නිමිත්තකම්මාදිමිච්ඡාජීවවසෙන උප්පන්නං, යඤ්චස්ස සෙවමානස්ස අකුසලා ධම්මා අභිවඩ්ඪන්ති, කුසලා ධම්මා පරිහායන්ති, තං අසප්පායං. විපරීතං සප්පායං . තස්ස වසෙනෙත්ථ සප්පායසම්පජඤ්ඤං, කම්මට්ඨානාවිජහනවසෙනෙව ච ගොචරසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අබ්භන්තරෙ අත්තා නාම කොචි චීවරං පාරුපන්තො නත්ථි. වුත්තප්පකාරචිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙනෙව පන චීවරපාරුපනං හොති. තත්ථ චීවරම්පි අචෙතනං, කායොපි අචෙතනො. චීවරං න ජානාති ‘‘මයා කායො පාරුතො’’ති. කායොපි න ජානාති ‘‘අහං චීවරෙන පාරුතො’’ති, ධාතුයොව ධාතුසමූහං පටිච්ඡාදෙන්ති පටපිලොතිකාය පොත්ථකරූපපටිච්ඡාදනෙ විය. තස්මා නෙව සුන්දරං චීවරං ලභිත්වා සොමනස්සං කාතබ්බං, න අසුන්දරං ලභිත්වා දොමනස්සං. නාගවම්මිකචෙතියරුක්ඛාදීසු හි කෙචි මාලාගන්ධධූමවත්ථාදීහි සක්කාරං කරොන්ති, කෙචි ගූථමුත්තකද්දමදණ්ඩසත්ථප්පහාරාදීහි අසක්කාරං, න තෙ නාගවම්මිකරුක්ඛාදයො සොමනස්සං වා දොමනස්සං වා කරොන්ති; එවමෙව නෙව සුන්දරං චීවරං ලභිත්වා සොමනස්සං කාතබ්බං, න අසුන්දරං ලභිත්වා දොමනස්සන්ති එවං පවත්තපටිසඞ්ඛානවසෙන පනෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

පත්තධාරණෙපි පත්තං සහසාව අග්ගහෙත්වා ඉමං ගහෙත්වා පිණ්ඩාය චරමානො භික්ඛං ලභිස්සාමීති එවං පත්තගහණපච්චයා පටිලභිතබ්බඅත්ථවසෙන සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

කිසදුබ්බලසරීරස්ස පන ගරු පත්තො අසප්පායො. යස්ස කස්සචි චතුපඤ්චගණ්ඨිකාහතො දුබ්බිසොධනීයො අසප්පායොව. දුද්ධොතපත්තො හි න වට්ටති, තං ධොවන්තස්සෙව චස්ස පලිබොධො හොති. මණිවණ්ණපත්තො පන ලොභනීයො චීවරෙ වුත්තනයෙනෙව අසප්පායො. නිමිත්තකම්මාදිවසෙන ලද්ධො පන යඤ්චස්ස සෙවමානස්ස අකුසලා ධම්මා අභිවඩ්ඪන්ති, කුසලා ධම්මා පරිහායන්ති, අයං එකන්තඅසප්පායොව. විපරීතො සප්පායො. තස්ස වසෙනෙත්ථ සප්පායසම්පජඤ්ඤං, කම්මට්ඨානාවිජහනවසෙනෙව ච ගොචරසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අබ්භන්තරෙ අත්තා නාම කොචි පත්තං ගණ්හන්තො නත්ථි. වුත්තප්පකාරචිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙනෙව පන පත්තග්ගහණං නාම හොති. තත්ථ පත්තොපි අචෙතනො, හත්ථාපි අචෙතනා. පත්තො න ජානාති ‘‘අහං හත්ථෙහි ගහිතො’’ති. හත්ථාපි න ජානන්ති ‘‘පත්තො අම්හෙහි ගහිතො’’ති. ධාතුයොව ධාතුසමූහං ගණ්හන්ති සණ්ඩාසෙන අග්ගිවණ්ණපත්තග්ගහණෙ වියාති එවං පවත්තපටිසඞ්ඛානවසෙනෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අපිච යථා ඡින්නහත්ථපාදෙ වණමුඛෙහි පග්ඝරිතපුබ්බලොහිතකිමිකුලෙ නීලමක්ඛිකසම්පරිකිණ්ණෙ අනාථසාලායං නිපන්නෙ අනාථමනුස්සෙ දිස්වා දයාලුකා පුරිසා තෙසං වණපට්ටචොළකානි චෙව කපාලාදීහි ච භෙසජ්ජානි උපනාමෙන්ති. තත්ථ චොළකානිපි කෙසඤ්චි සණ්හානි, කෙසඤ්චි ථූලානි පාපුණන්ති.

භෙසජ්ජකපාලකානිපි කෙසඤ්චි සුසණ්ඨානානි, කෙසඤ්චි දුස්සණ්ඨානානි පාපුණන්ති, න තෙ තත්ථ සුමනා වා දුම්මනා වා හොන්ති. වණප්පටිච්ඡාදනමත්තෙනෙව හි චොළකෙන භෙසජ්ජපටිග්ගහණමත්තෙනෙව ච කපාලකෙන තෙසමත්ථො, එවමෙව යො භික්ඛු වණචොළකං විය චීවරං, භෙසජ්ජකපාලකං විය පත්තං, කපාලෙ භෙසජ්ජමිව ච පත්තෙ ලද්ධං භික්ඛං සල්ලක්ඛෙති. අයං සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණෙ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤෙන උත්තමසම්පජානකාරීති වෙදිතබ්බො.

අසිතාදීසු **අසිතෙති** පිණ්ඩපාතභොජනෙ. **පීතෙති** යාගුආදිපානෙ. **ඛායිතෙති** පිට්ඨඛජ්ජකාදිඛාදනෙ. **සායිතෙති** මධුඵාණිතාදිසායනෙ. තත්ථ ''නෙව දවායා''තිආදිනා නයෙන වුත්තො අට්ඨවිධොපි අත්ථො අත්ථො නාම. තස්ස වසෙන සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං. ලූඛපණීතතිත්තමධුරාදීසු පන යෙන භොජනෙන යස්ස අඵාසු හොති, තං තස්ස අසප්පායං. යං පන නිමිත්තකම්මාදිවසෙන පටිලද්ධං, යඤ්චස්ස භුඤ්ජතො අකුසලා ධම්මා අභිවඩ්ඪන්ති, කුසලා ධම්මා පරිහායන්ති, තං එකන්තඅසප්පායමෙව. විපරීතං සප්පායං. තස්ස වසෙනෙත්ථ සප්පායසම්පජඤ්ඤං, කම්මට්ඨානාවිජහනවසෙනෙව ච ගොචරසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අබ්භන්තරෙ අත්තා නාම කොචි භුඤ්ජකො නත්ථි, වුත්තප්පකාරචිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරවසෙනෙව පන පත්තපටිග්ගහණං නාම හොති. චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙනෙව හත්ථස්ස පත්තෙ ඔතාරණං නාම හොති. චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙනෙව ආලොපකරණං ආලොපඋද්ධරණං මුඛවිවරණඤ්ච හොති. න කොචි කුඤ්චිකාය යන්තකෙන ච හනුකට්ඨීනි විවරති, චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙනෙව ආලොපස්ස මුඛෙ ඨපනං, උපරිදන්තානං මුසලකිච්චසාධනං, හෙට්ඨාදන්තානං උදුක්ඛලකිච්චසාධනං, ජිව්හාය හත්ථකිච්චසාධනඤ්ච හොති.

ඉති තං තත්ථ අග්ගජිව්හාය තනුකඛෙළො මූලජිව්හාය බහලඛෙළො මක්ඛෙති. තං හෙට්ඨාදන්තඋදුක්ඛලෙ ජිව්හාහත්ථපරිවත්තිතං ඛෙළඋදකතෙමිතං උපරිදන්තමුසලසඤ්චුණ්ණිතං කොචි කටච්ඡුනා වා දබ්බියා වා අන්තොපවෙසෙන්තො නාම නත්ථි, වායොධාතුයාව පවිසති. පවිට්ඨං පවිට්ඨං කොචි පලාලසන්ථරං කත්වා ධාරෙන්තො නාම නත්ථි, වායොධාතුවසෙනෙව තිට්ඨති. ඨිතං ඨිතං කොචි උද්ධනං කත්වා අග්ගිං ජාලෙත්වා පචන්තො නාම නත්ථි, තෙජොධාතුයාව පච්චති. පක්කං පක්කං කොචි දණ්ඩෙන වා යට්ඨියා වා බහි නීහාරකො නාම නත්ථි, වායොධාතුයෙව නීහරති.

ඉති වායොධාතු අතිහරති ච වීතිහරති ච ධාරෙති ච පරිවත්තෙති ච සඤ්චුණ්ණෙති විසොසෙති ච නීහරති ච. පථවීධාතු ධාරෙති ච පරිවත්තෙති ච සඤ්චුණ්ණෙති ච විසොසෙති ච. ආපොධාතු සිනෙහෙති ච අල්ලත්තඤ්ච අනුපාලෙති. තෙජොධාතු අන්තොපවිට්ඨං පරිපාචෙති. ආකාසධාතු අඤ්ජසො හොති. විඤ්ඤාණධාතු තත්ථ තත්ථ සම්මාපයොගමන්වාය ආභුජතීති එවංපවත්තපටිසඞ්ඛානවසෙනෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අපිච ගමනතො පරියෙසනතො පරිභොගතො ආසයතො නිධානතො අපරිපක්කතො පරිපක්කතො ඵලතො නිස්සන්දතො සම්මක්ඛණතොති එවං දසවිධපටිකූලභාවපච්චවෙක්ඛණතොපෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං. විත්ථාරකථා පනෙත්ථ **විසුද්ධිමග්ගෙ** ආහාරපටිකූලසඤ්ඤානිද්දෙසතො ගහෙතබ්බා.

උච්චාරපස්සාවකම්මෙති උච්චාරස්ස ච පස්සාවස්ස ච කරණෙ. තත්ථ පත්තකාලෙ උච්චාරපස්සාවං අකරොන්තස්ස සකලසරීරතො සෙදා මුච්චන්ති, අක්ඛීනි භමන්ති, චිත්තං න එකග්ගං හොති, අඤ්ඤෙ ච රොගා උප්පජ්ජන්ති. කරොන්තස්ස පන සබ්බං තං න හොතීති අයමෙත්ථ අත්ථො. තස්ස වසෙන සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං. අට්ඨානෙ උච්චාරපස්සාවං කරොන්තස්ස පන ආපත්ති හොති, අයසො වඩ්ඪති, ජීවිතන්තරායො හොති. පතිරූපෙ ඨානෙ කරොන්තස්ස සබ්බං තං න හොතීති ඉදමෙත්ථ සප්පායං. තස්ස වසෙන සප්පායසම්පජඤ්ඤං, කම්මට්ඨානාවිජහනවසෙනෙව ච ගොචරසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අබ්භන්තරෙ අත්තා නාම කොචි උච්චාරපස්සාවං කරොන්තො නත්ථි. චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙනෙව පන උච්චාරපස්සාවකම්මං හොති. යථා පන පක්කෙ ගණ්ඩෙ ගණ්ඩභෙදෙන පුබ්බලොහිතං අකාමතාය නික්ඛමති, යථා ච අතිභරිතා උදකභාජනා උදකං අකාමතාය නික්ඛමති, එවං පක්කාසයමුත්තවත්ථීසු සන්නිචිතා උච්චාරපස්සාවා වායුවෙගසමුප්පීළිතා අකාමතායපි නික්ඛමන්ති. සො පනායං එවං නික්ඛමන්තො උච්චාරපස්සාවො නෙව තස්ස භික්ඛුනො අත්තනො හොති, න පරස්ස. කෙවලං සරීරනිස්සන්දොව හොති. යථා කිං? යථා උදකකුම්භතො පුරාණඋදකං ඡඩ්ඩෙන්තස්ස නෙව තං අත්තනො හොති, න පරෙසං. කෙවලං පටිජග්ගනමත්තමෙව හොති. එවංපවත්තපටිසඞ්ඛානවසෙනෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

ගතාදීසු **ගතෙති** ගමනෙ. **ඨිතෙති** ඨානෙ. **නිසින්නෙති** නිසජ්ජාය. **සුත්තෙති** සයනෙ. **ජාගරිතෙති** ජාගරණෙ. **භාසිතෙති** කථනෙ. **තුණ්හීභාවෙති** අකථනෙ. ''ගච්ඡන්තො වා ගච්ඡාමීති පජානාති, ඨිතො වා ඨිතොම්හීති පජානාති, නිසින්නො වා නිසින්නොම්හීති පජානාති, සයානො වා සයානොම්හීති පජානාතී''ති ඉමස්මිඤ්හි ඨානෙ අද්ධානඉරියාපථා කථිතා. ''අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ ආලොකිතෙ විලොකිතෙ සමිඤ්ජිතෙ පසාරිතෙ''ති ඉමස්මිං මජ්ඣිමා. ''ගතෙ ඨිතෙ නිසින්නෙ සුත්තෙ ජාගරිතෙ''ති ඉධ පන ඛුද්දකචුණ්ණිකඉරියාපථා කථිතා. තස්මා එතෙසුපි වුත්තනයෙනෙව සම්පජානකාරිතා වෙදිතබ්බා.

තිපිටකමහාසීවත්ථෙරො පනාහ – යො චිරං ගන්ත්වා වා චඞ්කමිත්වා වා අපරභාගෙ ඨිතො ඉති පටිසඤ්චික්ඛති "චඞ්කමනකාලෙ පවත්තා රූපාරූපධම්මා එත්ථෙව නිරුද්ධා"ති, අයං **ගතෙ සම්පජානකාරී** නාම. යො සජ්ඣායං වා කරොන්තො පඤ්හං වා විස්සජ්ජෙන්තො කම්මට්ඨානං වා මනසිකරොන්තො චිරං ඨත්වා අපරභාගෙ නිසින්නො ඉති පටිසඤ්චික්ඛති "ඨිතකාලෙ පවත්තා රූපාරූපධම්මා එත්ථෙව නිරුද්ධා"ති, අයං **ඨිතෙ සම්පජානකාරී** නාම. යො සජ්ඣායාදිකරණවසෙනෙව චිරං නිසීදිත්වා අපරභාගෙ නිපන්නො ඉති පටිසඤ්චික්ඛති "නිසින්නකාලෙ පවත්තා රූපාරූපධම්මා එත්ථෙව නිරුද්ධා"ති, අයං **නිසින්නෙ සම්පජානකාරී** නාම. යො පන නිපන්නකො සජ්ඣායං වා කරොන්තො කම්මට්ඨානං වා මනසිකරොන්තො නිද්දං ඔක්කමිත්වා අපරභාගෙ වුට්ඨාය ඉති පටිසඤ්චික්ඛති "සයනකාලෙ පවත්තා රූපාරූපධම්මා එත්ථෙව නිරුද්ධා"ති, අයං **සුත්තෙ ජාගරිතෙ ච සම්පජානකාරී** නාම. කිරියමයචිත්තානඤ්හි අප්පවත්තං සුත්තං නාම, පවත්තං ජාගරිතං නාමාති. යො පන භාසමානො "අයං සද්දො නාම ඔට්ඨෙ ච පටිච්ච දන්තෙ ච ජිව්හඤ්ච තාලුඤ්ච පටිච්ච චිත්තස්ස තදනුරූපං පයොගං පටිච්ච ජායතී"ති සතො සම්පජානො භාසති, චිරං වා පන කාලං සජ්ඣායං වා කත්වා ධම්මං වා කථෙත්වා කම්මට්ඨානං වා පරිවත්තෙත්වා පඤ්හං වා විස්සජ්ජෙත්වා අපරභාගෙ තුණ්හීභූතො ඉති පටිසඤ්චික්ඛති "භාසිතකාලෙ උප්පන්නා රූපාරූපධම්මා එත්ථෙව නිරුද්ධා"ති, අයං **භාසිතෙ සම්පජානකාරී** නාම. යො තුණ්හීභූතො චිරං ධම්මං වා කම්මට්ඨානං වා මනසිකත්වා අපරභාගෙ ඉති පටිසඤ්චික්ඛති "තුණ්හීභූතකාලෙ පවත්තා රූපාරූපධම්මා එත්ථෙව නිරුද්ධා, උපාදාරූපපවත්තියා සති **භාසති** නාම, අසති **තුණ්හී භවති** නාමා"ති, අයං **තුණ්හීභාවෙ සම්පජානකාරී** නාමාති.

තයිදං මහාසීවත්ථෙරෙන වුත්තං අසම්මොහධුරං ඉමස්මිං **සතිපට්ඨානසුත්තෙ** අධිප්පෙතං. **සාමඤ්ඤඵලෙ** පන සබ්බම්පි චතුබ්බිධං සම්පජඤ්ඤං ලබ්භති. තස්මා විසෙසතො එත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤස්සෙව වසෙන සම්පජානකාරිතා වෙදිතබ්බා. සම්පජානකාරී සම්පජානකාරීති ච සබ්බපදෙසු සතිසම්පයුත්තස්සෙව සම්පජඤ්ඤස්ස වසෙනත්ථො වෙදිතබ්බො. **විභඞ්ගප්පකරණෙ** පන, "සතො සම්පජානො අභික්කමති, සතො සම්පජානො පටික්කමතී"ති (විභ. 523) එවමෙතානි පදානි විභත්තානෙව.

ඉති අජ්ඣත්තං වාති එවං චතුසම්පජඤ්ඤපරිග්ගහණෙන අත්තනො වා කායෙ, පරස්ස වා කායෙ, කාලෙන වා අත්තනො, කාලෙන වා පරස්ස කායෙ කායානුපස්සී විහරති. ඉධ **සමුදයවයධම්මානුපස්සී**තිආදීසු රූපක්ඛන්ධස්සෙව සමුදයො ච වයො ච නීහරිතබ්බො. සෙසං වුත්තසදිසමෙව.

ඉධ චතුසම්පජඤ්ඤපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චං, තස්සා සමුට්ඨාපිකා පුරිමතණ්හා සමුදයසච්චං, උභින්නං අප්පවත්ති නිරොධසච්චං, වුත්තප්පකාරො අරියමග්ගො මග්ගසච්චං. එවං චතුසච්චවසෙන උස්සක්කිත්වා නිබ්බුතිං පාපුණාතීති ඉදමෙකස්ස චතුසම්පජඤ්ඤපරිග්ගාහකස්ස භික්ඛුනො වසෙන යාව අරහත්තා නියානමුඛන්ති.

චතුසම්පජඤ්ඤපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පටිකූලමනසිකාරපබ්බවණ්ණනා

110. එවං චතුසම්පජඤ්ඤවසෙන කායානුපස්සනං විභජිත්වා ඉදානි පටිකූලමනසිකාරවසෙන විභජිතුං **පුන චපරන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **ඉමමෙව කායන්ති**ආදීසු යං වත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං සබ්බාකාරෙන විත්ථාරතො **විසුද්ධිමග්ගෙ** කායගතාසතිකම්මට්ඨානෙ වුත්තං. **උභතොමුඛා**ති හෙට්ඨා ච උපරි චාති ද්වීහි මුඛෙහි යුත්තා. **නානාවිහිතස්සා**ති නානාවිධස්ස.

ඉදං පනෙත්ථ ඔපම්මසංසන්දනං – උභතොමුඛා පුතොළි විය හි චාතුමහාභූතිකො කායො, තත්ථ මිස්සෙත්වා පක්ඛිත්තනානාවිධධඤ්ඤං විය කෙසාදයො ද්වත්තිංසාකාරා, චක්ඛුමා පුරිසො විය යොගාවචරො, තස්ස තං පුතොළිං මුඤ්චිත්වා පච්චවෙක්ඛතො නානාවිධධඤ්ඤස්ස පාකටකාලො විය යොගිනො ද්වත්තිංසාකාරස්ස විභූතාකාරො වෙදිතබ්බො.

ඉති අජ්ඣත්තං වාති එවං කෙසාදිපරිග්ගහණෙන අත්තනො වා කායෙ, පරස්ස වා කායෙ, කාලෙන වා අත්තනො, කාලෙන වා පරස්ස කායෙ කායානුපස්සී විහරති, ඉතො පරං වුත්තනයමෙව. කෙවලඤ්හි ඉධ ද්වත්තිංසාකාරපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං යොජනං කත්වා නියානමුඛං වෙදිතබ්බං. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

පටිකූලමනසිකාරපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ධාතුමනසිකාරපබ්බවණ්ණනා

111. එවං පටිකූලමනසිකාරවසෙන කායානුපස්සනං විභජිත්වා ඉදානි ධාතුමනසිකාරවසෙන විභජිතුං **පුන චපරන්ති**ආදිමාහ. තත්‍රායං ඔපම්මසංසන්දනෙන සද්ධිං අත්ථවණ්ණනා – යථා කොචි ගොඝාතකො වා තස්සෙව වා භත්තවෙතනභතො අන්තෙවාසිකො ගාවිං වධිත්වා විනිවිජ්ඣිත්වා චතස්සො දිසා ගතානං මහාපථානං

වෙමජ්ඣට්ඨානසඞ්ඛාතෙ චතුමහාපථෙ කොට්ඨාසං කොට්ඨාසං කත්වා නිසින්නො අස්ස, එවමෙව භික්ඛු චතුන්නං ඉරියාපථානං යෙන කෙනචි ආකාරෙන ඨිතත්තා යථාඨිතං, යථාඨිතත්තා ච යථාපණිහිතං කායං – ''අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ පථවීධාතු…පෙ…. වායොධාතූ''ති එවං පච්චවෙක්ඛති.

කිං වුත්තං හොති – යථා ගොඝාතකස්ස ගාවිං පොසෙන්තස්සාපි ආඝාතනං ආහරන්තස්සාපි ආහරිත්වා තත්ථ බන්ධිත්වා ඨපෙන්තස්සාපි වධෙන්තස්සාපි වධිතං මතං පස්සන්තස්සාපි තාවදෙව ගාවීති සඤ්ඤා න අන්තරධායති, යාව නං පදාලෙත්වා බිලසො න විභජති. විභජිත්වා නිසින්නස්ස පන ගාවීති සඤ්ඤා අන්තරධායති, මංසසඤ්ඤා පවත්තති, නාස්ස එවං හොති ''අහං ගාවිං වික්කිණාමි, ඉමෙ ගාවිං හරන්තී''ති. අථ ඛ්වස්ස ''අහං මංසං වික්කිණාමි, ඉමෙ මංසං හරන්ති''ච්චෙව හොති, එවමෙව ඉමස්සාපි භික්ඛුනො පුබ්බෙ බාලපුථුජ්ජනකාලෙ ගිහිභූතස්සාපි පබ්බජිතස්සාපි තාවදෙව සත්තොති වා පුග්ගලොති වා සඤ්ඤා න අන්තරධායති, යාව ඉමමෙව කායං යථාඨිතං යථාපණිහිතං ඝනවිනිබ්භොගං කත්වා ධාතුසො න පච්චවෙක්ඛති. ධාතුසො පච්චවෙක්ඛතො පනස්ස සත්තසඤ්ඤා අන්තරධායති, ධාතුවසෙනෙව චිත්තං සන්තිට්ඨති. තෙනාහ භගවා – ''ඉමමෙව කායං යථාඨිතං යථාපණිහිතං ධාතුසො පච්චවෙක්ඛති, අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ පථවීධාතු ආපොධාතු තෙජොධාතු වායොධාතූති. සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, දක්ඛො ගොඝාතකො වා…පෙ…. වායොධාතූ''ති.

ගොඝාතකො විය හි යොගී, ගාවීති සඤ්ඤා විය සත්තසඤ්ඤා, චතුමහාපථො විය චතුඉරියාපථො, බිලසො විභජිත්වා නිසින්නභාවො විය ධාතුසො පච්චවෙක්ඛණන්ති අයමෙත්ථ පාළිවණ්ණනා, කම්මට්ඨානකථා පන **විසුද්ධිමග්ගෙ** විත්ථාරිතා.

ඉති අජ්ඣත්තං වාති එවං චතුධාතුපරිග්ගහණෙන අත්තනො වා කායෙ, පරස්ස වා කායෙ, කාලෙන වා අත්තනො, කාලෙන වා පරස්ස කායෙ කායානුපස්සී විහරති. ඉතො පරං වුත්තනයමෙව. කෙවලඤ්හි ඉධ චතුධාතුපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං යොජනං කත්වා නිය්‍යානමුඛං වෙදිතබ්බං. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

ධාතුමනසිකාරපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නවසිවථිකපබ්බවණ්ණනා

112. එවං ධාතුමනසිකාරවසෙන කායානුපස්සනං විභජිත්වා ඉදානි නවහි සිවථිකපබ්බෙහි විභජිතුං, **පුන චපරන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **සෙය්‍යථාපි පස්සෙය්‍යාති** යථා පස්සෙය්‍ය. **සරීරන්ති** මතසරීරං. **සිවථිකාය ඡඩ්ඩිතන්ති** සුසානෙ අපවිද්ධං. එකාහං මතස්ස අස්සාති **එකාහමතං**. ද්වීහං මතස්ස අස්සාති **ද්වීහමතං**. තීහං මතස්ස අස්සාති **තීහමතං**. භස්තා විය වායුනා උද්ධං ජීවිතපරියාදානා යථානුක්කමං සමුග්ගතෙන සූනභාවෙන උද්ධුමාතත්තා **උද්ධුමාතකං**. විනීලං වුච්චති විපරිභින්නවණ්ණං. විනීලමෙව **විනීලකං**. පටිකූලත්තා වා කුච්ඡිතං විනීලන්ති **විනීලකං**. මංසුස්සදට්ඨානෙසු රත්තවණ්ණස්ස පුබ්බසන්නිචයට්ඨානෙසු සෙතවණ්ණස්ස යෙභුය්‍යෙන ච නීලවණ්ණස්ස නීලට්ඨානෙසු නීලසාටකපාරුතස්සෙව ඡවසරීරස්සෙතං අධිවචනං. පරිභින්නට්ඨානෙහි නවහි වා වණමුඛෙහි විසන්දමානං පුබ්බං විපුබ්බං. විපුබ්බමෙව **විපුබ්බකං,** පටිකූලත්තා වා කුච්ඡිතං විපුබ්බන්ති **විපුබ්බකං**. විපුබ්බකං ජාතං තථාභාවං ගතන්ති **විපුබ්බකජාතං**.

සො ඉමමෙව කායන්ති සො භික්ඛු ඉමං අත්තනො කායං තෙන කායෙන සද්ධිං ඤාණෙන උපසංහරති උපනෙති. කථං? අයම්පි ඛො කායො එවංධම්මො එවංභාවී එවංඅනතීතොති. ඉදං වුත්තං හොති – ආයු, උස්මා, විඤ්ඤාණන්ති ඉමෙසං තිණ්ණං ධම්මානං අත්ථිතාය අයං කායො ඨානගමනාදිඛමො හොති ඉමෙසං පන විගමා අයම්පි එවංධම්මො එවංපූතිකසභාවොයෙව, **එවංභාවී** එවංඋද්ධුමාතාදිභෙදො භවිස්සති, **එවංඅනතීතො** එවංඋද්ධුමාතාදිභාවං අනතික්කන්තොති.

ඉති අජ්ඣත්තං වාති එවං උද්ධුමාතාදිපරිග්ගහණෙන අත්තනො වා කායෙ, පරස්ස වා කායෙ, කාලෙන වා අත්තනො, කාලෙන වා පරස්ස කායෙ කායානුපස්සී විහරති.

ඛජ්ජමානන්ති උදරාදීසු නිසීදිත්වා උදරමංසඔට්ඨමංසඅක්ඛිකූටාදීනි ලුඤ්චිත්වා ලුඤ්චිත්වා ඛාදියමානං. **සමංසලොහිතන්ති** සෙසාවසෙසමංසලොහිතයුත්තං. **නිමංසලොහිතමක්ඛිතන්ති** මංසෙ ඛීණෙපි ලොහිතං න සුස්සති, තං සන්ධාය වුත්තං ''නිමංසලොහිතමක්ඛිත''න්ති. **අඤ්ඤෙනාති** අඤ්ඤෙන දිසාභාගෙන. **හත්ථට්ඨිකන්ති** චතුසට්ඨිභෙදම්පි හත්ථට්ඨිකං පාටියෙක්කං විප්පකිණ්ණං. **පාදට්ඨිකාදීසුපි** එසෙව නයො. **තෙරොවස්සිකානීති** අතික්කන්තසංවච්ඡරානි. **පූතීනීති** අබ්භොකාසෙ ඨිතානි වාතාතපවුට්ඨිසම්ඵස්සෙන තෙරොවස්සිකානෙව පූතීනි හොන්ති. අන්තොභූමිගතානි පන චිරතරං තිට්ඨන්ති. **චුණ්ණකජාතානීති** චුණ්ණං චුණ්ණං හුත්වා විප්පකිණ්ණානි. සබ්බත්ථ සො ඉමමෙවාති වුත්තනයෙන ඛජ්ජමානාදීනං වසෙන යොජනා කාතබ්බා.

ඉති අජ්ඣත්තං වාති එවං ඛජ්ජමානාදිපරිග්ගහණෙන යාව චුණ්ණකභාවා අත්තනො වා කායෙ, පරස්ස වා කායෙ, කාලෙන වා අත්තනො, කාලෙන වා පරස්ස කායෙ කායානුපස්සී විහරති.

ඉධ පන ඨත්වා නවසිවථිකා සමොධානෙතබ්බා. ‘‘එකාහමතං වා’’තිආදිනා නයෙන වුත්තා සබ්බාපි එකා, ‘‘කාකෙහි වා ඛජ්ජමාන’’න්තිආදිකා එකා, ‘‘අට්ඨිකසඞ්ඛලිකං සමංසලොහිතං න්හාරුසම්බන්ධ’’න්ති එකා, ‘‘නිමංසලොහිතමක්ඛිතං න්හාරුසම්බන්ධ’’න්ති එකා, ‘‘අපගතමංසලොහිතං න්හාරුසම්බන්ධ’’න්ති එකා, ‘‘අට්ඨිකානි අපගතසම්බන්ධානී’’තිආදිකා එකා, ‘‘අට්ඨිකානි සෙතානි සඞ්ඛවණ්ණපටිභාගානී’’ති එකා, ‘‘පුඤ්ජකිතානි තෙරොවස්සිකානී’’ති එකා, ‘‘පූතීනි චුණ්ණකජාතානී’’ති එකා.

එවං ඛො, භික්ඛවෙති ඉදං නවසිවථිකා දස්සෙත්වා කායානුපස්සනං නිට්ඨපෙන්තො ආහ. තත්ථ නවසිවථිකපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චං, තස්සා සමුට්ඨාපිකා පුරිමතණ්හා සමුදයසච්චං, උභින්නං අප්පවත්ති නිරොධසච්චං, දුක්ඛපරිජානනො සමුදයපජහනො නිරොධාරම්මණො අරියමග්ගො මග්ගසච්චං. එවං චතුසච්චවසෙනෙව උස්සක්කිත්වා නිබ්බුතිං පාපුණාතීති ඉදං නවසිවථිකපරිග්ගාහකානං භික්ඛූනං යාව අරහත්තා නියානමුඛන්ති.

නවසිවථිකපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එත්තාවතා ච ආනාපානපබ්බං ඉරියාපථපබ්බං චතුසම්පජඤ්ඤපබ්බං පටිකූලමනසිකාරපබ්බං ධාතුමනසිකාරපබ්බං නවසිවථිකපබ්බානීති චුද්දසපබ්බා කායානුපස්සනා නිට්ඨිතා හොති.

තත්ථ ආනාපානපබ්බං පටිකූලමනසිකාරපබ්බන්ති ඉමානෙව ද්වෙ අප්පනාකම්මට්ඨානානි. සිවථිකානං පන ආදීනවානුපස්සනාවසෙන වුත්තත්තා සෙසානි ද්වාදසාපි උපචාරකම්මට්ඨානානෙවාති.

කායානුපස්සනා නිට්ඨිතා.

වෙදනානුපස්සනාවණ්ණනා

113. එවං භගවා චුද්දසවිධෙන කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං කථෙත්වා ඉදානි නවවිධෙන වෙදනානුපස්සනං කථෙතුං **කථඤ්ච, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **සුඛං වෙදන**න්ති කායිකං වා චෙතසිකං වා සුඛං වෙදනං වෙදයමානො ‘‘අහං සුඛං වෙදනං වෙදයාමී’’ති පජානාතීති අත්ථො. තත්ථ කාමං උත්තානසෙය්‍යකාපි දාරකා ථඤ්ඤපිවනාදිකාලෙ සුඛං වෙදයමානා ‘‘සුඛං වෙදයාමා’’ති පජානන්ති, න පනෙතං එවරූපං ජානනං සන්ධාය වුත්තං. එවරූපං ජානනං හි සත්තූපලද්ධිං න ජහති, සත්තසඤ්ඤං න උග්ඝාටෙති, කම්මට්ඨානං වා සතිපට්ඨානභාවනා වා න හොති. ඉමස්ස පන භික්ඛුනො ජානනං සත්තූපලද්ධිං ජහති , සත්තසඤ්ඤං උග්ඝාටෙති, කම්මට්ඨානං චෙව සතිපට්ඨානභාවනා ච හොති. ඉදඤ්හි ‘‘කො වෙදයති, කස්ස වෙදනා, කිං කාරණා වෙදනා’’ති එවං සම්පජානවෙදියනං සන්ධාය වුත්තං.

තත්ථ **කො වෙදයතී**ති න කොචි සත්තො වා පුග්ගලො වා වෙදයති. **කස්ස වෙදනා**ති න කස්සචි සත්තස්ස වා පුග්ගලස්ස වා වෙදනා. **කිං කාරණා වෙදනා**ති වත්ථුආරම්මණාව පනස්ස වෙදනා. තස්මා එස එවං පජානාති – ‘‘තං තං සුඛාදීනං වත්ථුං ආරම්මණං කත්වා වෙදනාව වෙදයති. තං පන වෙදනාපවත්තිං උපාදාය ‘අහං වෙදයාමී’ති වොහාරමත්තං හොතී’’ති. එවං වෙදනාව වත්ථුං ආරම්මණං කත්වා වෙදනාව වෙදයතීති සල්ලක්ඛෙන්තො එස ‘‘සුඛං වෙදනං වෙදයාමී’’ති පජානාතීති වෙදිතබ්බො. චිත්තලපබ්බතෙ අඤ්ඤතරො ථෙරො විය. ථෙරො කිර අඵාසුකකාලෙ බලවවෙදනාය නිත්ථුනන්තො අපරාපරං පරිවත්තති. තමෙකො දහරො ආහ ‘‘කතරං වො, භන්තෙ, ඨානං රුජ්ජතී’’ති. ආවුසො, පාටියෙක්කං රුජ්ජනට්ඨානං නාම නත්ථි, වත්ථුං ආරම්මණං කත්වා වෙදනාව වෙදයතීති. එවං ජානනකාලතො පට්ඨාය අධිවාසෙතුං වට්ටති නො, භන්තෙති. අධිවාසෙමි ආවුසොති. අධිවාසනා, භන්තෙ, සෙය්‍යාති. ථෙරො අධිවාසෙසි. තතො වාතො යාව හදයා ඵාලෙසි, මඤ්චකෙ අන්තානි රාසිකතානි අහෙසුං. ථෙරො දහරස්ස දස්සෙසි ‘‘වට්ටතාවුසො, එත්තකා අධිවාසනා’’ති. දහරො තුණ්හී අහොසි. ථෙරො වීරියසමතං යොජෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිත්වා සමසීසී හුත්වා පරිනිබ්බායි.

යථා ච සුඛං, එවං දුක්ඛං…පෙ…. නිරාමිසං අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදයමානො ‘‘නිරාමිසං අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදයාමී’’ති පජානාති. ඉති භගවා රූපකම්මට්ඨානං කථෙත්වා අරූපකම්මට්ඨානං කථෙන්තො වෙදනාවසෙන කථෙසි. දුවිධඤ්හි කම්මට්ඨානං රූපකම්මට්ඨානඤ්ච අරූපකම්මට්ඨානඤ්ච. රූපපරිග්ගහො අරූපපරිග්ගහොතිපි එතදෙව වුච්චති. තත්ථ භගවා රූපකම්මට්ඨානං කථෙන්තො සඞ්ඛෙපමනසිකාරවසෙන වා විත්ථාරමනසිකාරවසෙන වා චතුධාතුවවත්ථානං කථෙසි. තදුභයම්පි සබ්බාකාරතො **විසුද්ධිමග්ගෙ** දස්සිතමෙව.

අරූපකම්මට්ඨානං පන කථෙන්තො යෙභුය්‍යෙන වෙදනාවසෙන කථෙති. තිවිධො හි අරූපකම්මට්ඨානෙ අභිනිවෙසො ඵස්සවසෙන වෙදනාවසෙන චිත්තවසෙනාති. කථං? එකච්චස්ස හි සංඛිත්තෙන වා විත්ථාරෙන වා පරිග්ගහිතෙ රූපකම්මට්ඨානෙ තස්මිං ආරම්මණෙ චිත්තචෙතසිකානං පඨමාභිනිපාතො තං ආරම්මණං ඵුසන්තො උප්පජ්ජමානො ඵස්සො පාකටො හොති. එකච්චස්ස තං ආරම්මණං අනුභවන්තී උප්පජ්ජමානා වෙදනා පාකටා හොති. එකච්චස්ස තං ආරම්මණං පරිග්ගහෙත්වා විජානන්තං උප්පජ්ජමානං විඤ්ඤාණං පාකටං හොති. තත්ථ යස්ස ඵස්සො පාකටො හොති, සොපි ‘‘න කෙවලං ඵස්සොව උප්පජ්ජති, තෙන සද්ධිං තදෙව ආරම්මණං අනුභවමානා වෙදනාපි උප්පජ්ජති, සඤ්ජානනමානා සඤ්ඤාපි, චෙතයමානා චෙතනාපි, විජානනමානං විඤ්ඤාණම්පි උප්පජ්ජතී’’ති

ඵස්සපඤ්චමකෙයෙව පරිග්ගණ්හාති. යස්ස වෙදනා පාකටා හොති. සො ''න කෙවලං වෙදනාව උප්පජ්ජති, තාය සද්ධිං තදෙවාරම්මණං ඵුසමානො ඵස්සොපි උප්පජ්ජති, සඤ්ජානනමානා සඤ්ඤාපි, චෙතයමානා චෙතනාපි, විජානනමානං විඤ්ඤාණම්පි උප්පජ්ජතී''ති ඵස්සපඤ්චමකෙයෙව පරිග්ගණ්හාති. යස්ස විඤ්ඤාණං පාකටං හොති, සො ''න කෙවලං විඤ්ඤාණමෙව උප්පජ්ජති, තෙන සද්ධිං තදෙවාරම්මණං ඵුසමානො ඵස්සොපි උප්පජ්ජති, අනුභවමානා වෙදනාපි, සඤ්ජානනමානා සඤ්ඤාපි, චෙතයමානා චෙතනාපි උප්පජ්ජතී''ති ඵස්සපඤ්චමකෙයෙව පරිග්ගණ්හාති.

සො ''ඉමෙ ඵස්සපඤ්චමකා ධම්මා කිං නිස්සිතා''ති උපධාරෙන්තො ''වත්ථුං නිස්සිතා''ති පජානාති. වත්ථු නාම කරජකායො, යං සන්ධාය වුත්තං ''ඉදඤ්ච මෙ විඤ්ඤාණං එත්ථ සිතං එත්ථ පටිබද්ධ''න්ති (දී. නි. 1.234,235; ම. නි. 2.252). සො අත්ථතො භූතානි චෙව උපාදාරූපානි ච. එවමෙත්ථ ''වත්ථු රූපං, ඵස්සපඤ්චමකා නාම''න්ති නාමරූපමත්තමෙව පස්සති. රූපං චෙත්ථ රූපක්ඛන්ධො, නාමං චත්තාරො අරූපිනො ඛන්ධාති පඤ්චක්ඛන්ධමත්තං හොති. නාමරූපවිනිමුත්තා හි පඤ්චක්ඛන්ධා, පඤ්චක්ඛන්ධවිනිමුත්තඤ්ච නාමරූපං නත්ථි.

සො ''ඉමෙ පඤ්චක්ඛන්ධා කිං හෙතුකා''ති උපපරික්ඛන්තො ''අවිජ්ජාදිහෙතුකා''ති පස්සති. තතො පච්චයො චෙව පච්චයුප්පන්නඤ්ච ඉදං, අඤ්ඤො සත්තො වා පුග්ගලො වා නත්ථි, සුද්ධසඞ්ඛාරපුඤ්ජමත්තමෙවාති සප්පච්චයනාමරූපවසෙන තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා විපස්සනාපටිපාටියා ''අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා''ති සම්මසන්තො විචරති.

සො ''අජ්ජ අජ්ජා''ති පටිවෙධං ආකඞ්ඛමානො තථාරූපෙ දිවසෙ උතුසප්පාය පුග්ගලසප්පාය භොජනසප්පාය ධම්මස්සවනසප්පායං ලභිත්වා එකපල්ලඞ්කෙන නිසින්නො විපස්සනං මත්ථකං පාපෙත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨාති. එවං ඉමෙසම්පි තිණ්ණං ජනානං යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං කථිතං හොති.

ඉධ පන භගවා අරූපකම්මට්ඨානං කථෙන්තො වෙදනාවසෙන කථෙසි. ඵස්සවසෙන වා හි විඤ්ඤාණවසෙන වා කථියමානං න පාකටං හොති, අන්ධකාරං විය ඛායති. වෙදනාවසෙන පන පාකටං හොති. කස්මා? වෙදනානං උප්පත්තිපාකටතාය. සුඛදුක්ඛවෙදනානඤ්හි උප්පත්ති පාකටා. යදා සුඛං උප්පජ්ජති, සකලසරීරං ඛොභෙන්තං මද්දන්තං ඵරමානං අභිසන්දයමානං සතධොතං සප්පිං ඛාදාපයන්තං විය සතපාකතෙලං මක්ඛයමානං විය ඝටසහස්සෙන පරිළාහං නිබ්බාපයමානං විය ''අහො සුඛං අහො සුඛ''න්ති වාචං නිච්ඡාරයමානමෙව උප්පජ්ජති. යදා දුක්ඛං උප්පජ්ජති, සකලසරීරං ඛොභෙන්තං මද්දන්තං ඵරමානං අභිසන්දයමානං තත්තඵාලං පවෙසෙන්තං විය විලීනතම්බලොහෙන ආසිඤ්චන්තං විය සුක්ඛතිණවනප්පතිම්හි අරඤ්ඤෙ දාරුඋක්කාකලාපං ඛිපමානං විය ''අහො දුක්ඛං අහො දුක්ඛ''න්ති විප්පලාපයමානමෙව උප්පජ්ජති. ඉති සුඛදුක්ඛවෙදනානං උප්පත්ති පාකටා හොති.

අදුක්ඛමසුඛා පන දුද්දීපනා අන්ධකාරාව අවිභූතා. සා සුඛදුක්ඛානං අපගමෙ සාතාසාතප්පටික්ඛෙපවසෙන මජ්ඣත්තාකාරභූතා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනාති නයතො ගණ්හන්තස්ස පාකටා හොති. යථා කිං? යථා අන්තරා පිට්ඨිපාසාණං ආරොහිත්වා පලාතස්ස මිගස්ස අනුපථං ගච්ඡන්තො මිගලුද්දකො පිට්ඨිපාසාණස්ස ඔරභාගෙපි පරභාගෙපි පදං දිස්වා මජ්ඣෙ අපස්සන්තොපි ''ඉතො ආරුළ්හො, ඉතො ඔරුළ්හො, මජ්ඣෙ පිට්ඨිපාසාණෙ ඉමිනා පදෙසෙන ගතො භවිස්සතී''ති නයතො ජානාති, එවං ආරුළ්හට්ඨානෙ පදං විය හි සුඛවෙදනාය උප්පත්ති පාකටා හොති. ඔරුළ්හට්ඨානෙ පදං විය දුක්ඛවෙදනාය උප්පත්ති පාකටා හොති. ''ඉතො ආරුය්හ ඉතො ඔරුය්හ මජ්ඣෙ එවං ගතො''ති නයතො ගහණං විය සුඛදුක්ඛානං අපගමෙ සාතාසාතප්පටික්ඛෙපවසෙන මජ්ඣත්තාකාරභූතා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනාති නයතො ගණ්හන්තස්ස පාකටා හොති. එවං භගවා පඨමං රූපකම්මට්ඨානං කථෙත්වා පච්ඡා අරූපකම්මට්ඨානං වෙදනාවසෙන නිබ්බත්තෙත්වාව දස්සෙසි.

න කෙවලඤ්ච ඉධෙව එවං දස්සෙසි, චූළතණ්හාසඞ්ඛයෙ, මහාතණ්හාසඞ්ඛයෙ, චූළවෙදල්ලෙ, මහාවෙදල්ලෙ, රට්ඨපාලසුත්තෙ, මාගණ්ඩියසුත්තෙ, ධාතුවිභඞ්ගෙ, ආනෙඤ්ජසප්පායෙ, **දීඝනිකායම්හි** මහානිදානෙ, සක්කපඤ්හෙ, මහාසතිපට්ඨානෙ, **සංයුත්තම්හි** චූළනිදානසුත්තෙ, රුක්ඛොපමෙ, පරිවීමංසනසුත්තෙ, සකලෙ වෙදනාසංයුත්තෙති එවං අනෙකෙසු සුත්තෙසු පඨමං රූපකම්මට්ඨානං කථෙත්වා පච්ඡා අරූපකම්මට්ඨානං වෙදනාවසෙන නිබ්බත්තෙත්වා දස්සෙසි. යථා ච තෙසු, එවං ඉමස්මිම්පි සතිපට්ඨානසුත්තෙ පඨමං රූපකම්මට්ඨානං කථෙත්වා පච්ඡා අරූපකම්මට්ඨානං වෙදනාවසෙන නිබ්බත්තෙත්වා දස්සෙසි.

තත්ථ **සුඛං වෙදනන්ති**ආදීසු අයං අපරොපි පජානනපරියායො – **සුඛං වෙදනං වෙදයාමීති පජානාතීති** සුඛවෙදනාක්ඛණෙ දුක්ඛාය වෙදනාය අභාවතො සුඛං වෙදනං වෙදයමානො ''සුඛං වෙදනං වෙදයාමී''ති පජානාති. තෙන යා පුබ්බෙ අනුභූතපුබ්බා දුක්ඛා වෙදනා, තස්සා ඉදානි අභාවතො ඉමිස්සා ච සුඛාය වෙදනාය ඉතො පඨමං අභාවතො වෙදනා නාම අනිච්චා අධුවා විපරිණාමධම්මා, ඉතිහ තත්ථ සම්පජානො හොති.

වුත්තම්පි චෙතං භගවතා –

''යස්මිං අග්ගිවෙස්සන සමයෙ සුඛං වෙදනං වෙදෙති, නෙව තස්මිං සමයෙ දුක්ඛං වෙදනං වෙදෙති, න අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදෙති, සුඛංයෙව තස්මිං සමයෙ වෙදනං වෙදෙති, යස්මිං අග්ගිවෙස්සන සමයෙ දුක්ඛං…පෙ…. අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදෙති, නෙව තස්මිං සමයෙ සුඛං වෙදනං වෙදෙති, න දුක්ඛං වෙදනං

වෙදෙති, අදුක්ඛමසුඛඤ්ඤෙව තස්මිං සමයෙ වෙදනං වෙදෙති. සුඛාපි ඛො අග්ගිවෙස්සන වෙදනා අනිච්චා සඞ්ඛතා පටිච්චසමුප්පන්නා ඛයධම්මා වයධම්මා විරාගධම්මා නිරොධධම්මා. දුක්ඛාපි ඛො…පෙ…. අදුක්ඛමසුඛාපි ඛො අග්ගිවෙස්සන වෙදනා අනිච්චා…පෙ…. නිරොධධම්මා. එවං පස්සං අග්ගිවෙස්සන සුතවා අරියසාවකො සුඛායපි වෙදනාය දුක්ඛායපි වෙදනාය අදුක්ඛමසුඛායපි වෙදනාය නිබ්බින්දති, නිබ්බින්දං විරජ්ජති, විරාගා විමුච්චති, විමුත්තස්මිං විමුත්තමිති ඤාණං හොති. ‘ඛීණා ජාති, වුසිතං බ්‍රහ්මචරියං, කතං කරණීයං, නාපරං ඉත්ථත්තායා’ති පජානාතී’’ති (ම. නි. 2.205).

සාමිසං වා සුඛන්තිආදීසු **සාමිසා සුඛා** නාම පඤ්චකාමගුණාමිසනිස්සිතා ඡ ගෙහසිතසොමනස්සවෙදනා. **නිරාමිසා සුඛා** නාම ඡ නෙක්ඛම්මසිතසොමනස්සවෙදනා. **සාමිසා දුක්ඛා** නාම ඡ ගෙහසිතදොමනස්සවෙදනා. **නිරාමිසා දුක්ඛා** නාම ඡ නෙක්ඛම්මසිතදොමනස්සවෙදනා. **සාමිසා අදුක්ඛමසුඛා** නාම ඡ ගෙහසිතඋපෙක්ඛා වෙදනා. **නිරාමිසා අදුක්ඛමසුඛා** නාම ඡ නෙක්ඛම්මසිතඋපෙක්ඛා වෙදනා. තාසං විභාගො උපරිපණ්ණාසකෙ පාළියං ආගතොයෙව.

ඉති අජ්ඣත්තං වාති එවං සුඛවෙදනාදිපරිග්ගහණෙන අත්තනො වා වෙදනාසු, පරස්ස වා වෙදනාසු, කාලෙන වා අත්තනො, කාලෙන වා පරස්ස වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරති. **සමුදයවයධම්මානුපස්සී වාති** එත්ථ පන ‘‘අවිජ්ජාසමුදයා වෙදනාසමුදයො’’තිආදීහි (පටි. ම. 1.50) පඤ්චහි පඤ්චහි ආකාරෙහි වෙදනානං සමුදයඤ්ච වයඤ්ච පස්සන්තො සමුදයධම්මානුපස්සී වා වෙදනාසු විහරති, වයධම්මානුපස්සී වා වෙදනාසු විහරති, කාලෙන සමුදයධම්මානුපස්සී වා, කාලෙන වයධම්මානුපස්සී වා වෙදනාසු විහරතීති වෙදිතබ්බො. ඉතො පරං කායානුපස්සනායං වුත්තනයමෙව.

කෙවලඤ්හි ඉධ වෙදනාපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං යොජනං කත්වා වෙදනාපරිග්ගාහකස්ස භික්ඛුනො නිය්‍යානමුඛං වෙදිතබ්බං. සෙසං තාදිසමෙවාති.

වෙදනානුපස්සනා නිට්ඨිතා.

චිත්තානුපස්සනාවණ්ණනා

114. එවං නවවිධෙන වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානං කථෙත්වා ඉදානි සොළසවිධෙන චිත්තානුපස්සනං කථෙතුං **කථඤ්ච, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **සරාගන්ති** අට්ඨවිධං ලොභසහගතං. **වීතරාගන්ති** ලොකියකුසලාබ්‍යාකතං. ඉදං පන යස්මා සම්මසනං න ධම්මසමොධානං, තස්මා ඉධ එකපදෙපි ලොකුත්තරං න ලබ්භති. සෙසානි චත්තාරි අකුසලචිත්තානි නෙව පුරිමපදං, න පච්ඡිමපදං භජන්ති. **සදොසන්ති** දුවිධං දොසසහගතං . **වීතදොසන්ති** ලොකියකුසලාබ්‍යාකතං. සෙසානි දසාකුසලචිත්තානි නෙව පුරිමං පදං, න පච්ඡිමං පදං භජන්ති. **සමොහන්ති** විචිකිච්ඡාසහගතඤ්චෙව උද්ධච්චසහගතඤ්චාති දුවිධං. යස්මා පන මොහො සබ්බාකුසලෙසු උප්පජ්ජති, තස්මා තානිපි ඉධ වට්ටන්තියෙව. ඉමස්මිංයෙව හි දුකෙ ද්වාදසාකුසලචිත්තානි පරියාදින්නානීති. **වීතමොහන්ති** ලොකියකුසලාබ්‍යාකතං. **සංඛිත්තන්ති** ථිනමිද්ධානුපතිතං, එතඤ්හි සංකුටිතචිත්තං නාම. **වික්ඛිත්තන්ති** උද්ධච්චසහගතං, එතඤ්හි පසටචිත්තං නාම.

මහග්ගතන්ති රූපාරූපාවචරං. **අමහග්ගතන්ති** කාමාවචරං. **සඋත්තරන්ති** කාමාවචරං. **අනුත්තරන්ති** රූපාවචරඤ්ච අරූපාවචරඤ්ච. තත්‍රාපි සඋත්තරං රූපාවචරං, අනුත්තරං අරූපාවචරමෙව. **සමාහිතන්ති** යස්ස අප්පනාසමාධි උපචාරසමාධි වා අත්ථි. **අසමාහිතන්ති** උභයසමාධිවිරහිතං. **විමුත්තන්ති** තදඞ්ගවික්ඛම්භනවිමුත්තීහි විමුත්තං. **අවිමුත්තන්ති** උභයවිමුත්තිවිරහිතං, සමුච්ඡෙදපටිප්පස්සද්ධිනිස්සරණවිමුත්තීනං පන ඉධ ඔකාසොව නත්ථි.

ඉති අජ්ඣත්තං වාති එවං සරාගාදිපරිග්ගහණෙන යස්මිං යස්මිං ඛණෙ යං යං චිත්තං පවත්තති, තං තං සල්ලක්ඛෙන්තො අත්තනො වා චිත්තෙ, පරස්ස වා චිත්තෙ, කාලෙන වා අත්තනො, කාලෙන වා පරස්ස චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී විහරති. **සමුදයවයධම්මානුපස්සීති** එත්ථ පන ‘‘අවිජ්ජාසමුදයා විඤ්ඤාණසමුදයො’’ති (පටි. ම. 1.50) එවං පඤ්චහි පඤ්චහි ආකාරෙහි විඤ්ඤාණස්ස සමුදයො ච වයො ච නීහරිතබ්බො. ඉතො පරං වුත්තනයමෙව.

කෙවලඤ්හි ඉධ චිත්තපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං යොජනං කත්වා චිත්තපරිග්ගාහකස්ස භික්ඛුනො නිය්‍යානමුඛං වෙදිතබ්බං. සෙසං තාදිසමෙවාති.

චිත්තානුපස්සනාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ධම්මානුපස්සනා නීවරණපබ්බවණ්ණනා

115. එවං සොළසවිධෙන චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානං කථෙත්වා ඉදානි පඤ්චවිධෙන ධම්මානුපස්සනං කථෙතුං **කථඤ්ච, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. අපිච භගවතා කායානුපස්සනාය සුද්ධරූපපරිග්ගහො කථිතො, වෙදනාචිත්තානුපස්සනාහි සුද්ධඅරූපපරිග්ගහො. ඉදානි රූපාරූපමිස්සකපරිග්ගහං කථෙතුං ‘‘කථඤ්ච,

භික්ඛවෙ''තිආදිමාහ . කායානුපස්සනාය වා රූපක්ඛන්ධපරිග්ගහොව කථිතො, වෙදනානුපස්සනාය වෙදනාක්ඛන්ධපරිග්ගහොව, චිත්තානුපස්සනාය විඤ්ඤාණක්ඛන්ධපරිග්ගහොවාති ඉදානි සඤ්ඤාසඞ්ඛාරක්ඛන්ධපරිග්ගහම්පි කථෙතුං ''කථඤ්ච, භික්ඛවෙ''තිආදිමාහ.

තත්ථ **සන්තන්**ති අභිණ්හසමුදාචාරවසෙන සංවිජ්ජමානං. **අසන්තන්**ති අසමුදාචාරවසෙන වා පහීනත්තා වා අවිජ්ජමානං. **යථා චා**ති යෙන කාරණෙන කාමච්ඡන්දස්ස උප්පාදො හොති. **තඤ්ච පජානාතී**ති තඤ්ච කාරණං පජානාති. ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

තත්ථ සුභනිමිත්තෙ අයොනිසොමනසිකාරෙන කාමච්ඡන්දස්ස උප්පාදො හොති. සුභනිමිත්තං නාම සුභම්පි සුභනිමිත්තං, සුභාරම්මණම්පි සුභනිමිත්තං. **අයොනිසොමනසිකාරො** නාම අනුපායමනසිකාරො උප්පථමනසිකාරො අනිච්චෙ නිච්චන්ති වා දුක්ඛෙ සුඛන්ති වා අනත්තනි අත්තාති වා අසුභෙ සුභන්ති වා මනසිකාරො, තං තත්ථ බහුලං පවත්තයතො කාමච්ඡන්දො උප්පජ්ජති. තෙනාහ භගවා – ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, සුභනිමිත්තං, තත්ථ අයොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො , අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා කාමච්ඡන්දස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා කාමච්ඡන්දස්ස භියොභාවාය වෙපුල්ලාය''ති (සං. නි. 5.232).

අසුභනිමිත්තෙ පන යොනිසොමනසිකාරෙනස්ස පහානං හොති. **අසුභනිමිත්තං** නාම අසුභම්පි අසුභාරම්මණම්පි. **යොනිසොමනසිකාරො** නාම උපායමනසිකාරො පථමනසිකාරො අනිච්චෙ අනිච්චන්ති වා දුක්ඛෙ දුක්ඛන්ති වා අනත්තනි අනත්තාති වා අසුභෙ අසුභන්ති වා මනසිකාරො, තං තත්ථ බහුලං පවත්තයතො කාමච්ඡන්දො පහීයති. තෙනාහ භගවා – ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, අසුභනිමිත්තං, තත්ථ යොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො, අයමනාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා කාමච්ඡන්දස්ස අනුප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා කාමච්ඡන්දස්ස පහානායා''ති (සං. නි. 5.232).

අපිච ඡ ධම්මා කාමච්ඡන්දස්ස පහානාය සංවත්තන්ති අසුභනිමිත්තස්ස උග්ගහො අසුභභාවනානුයොගො ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා කල්‍යාණමිත්තතා සප්පායකථාති. දසවිධඤ්හි අසුභනිමිත්තං උග්ගණ්හන්තස්සාපි කාමච්ඡන්දො පහීයති, භාවෙන්තස්සාපි, ඉන්ද්‍රියෙසු පිහිතද්වාරස්සාපි, චතුන්නං පඤ්චන්නං ආලොපානං ඔකාසෙ සති උදකං පිවිත්වා යාපනසීලතාය භොජනෙ මත්තඤ්ඤුනොපි. තෙනෙතං වුත්තං –

> ''චත්තාරො පඤ්ච ආලොපෙ, අභුත්වා උදකං පිවෙ;
> අලං ඵාසුවිහාරාය, පහිතත්තස්ස භික්ඛුනො''ති. (ථෙරගා. 983);

අසුභකම්මිකතිස්සත්ථෙරසදිසෙ අසුභභාවනාරතෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තස්සාපි කාමච්ඡන්දො පහීයති, ඨානනිසජ්ජාදීසු දසඅසුභනිස්සිතසප්පායකථායපි පහීයති. තෙන වුත්තං ''ඡ ධම්මා කාමච්ඡන්දස්ස පහානාය සංවත්තන්තී''ති. ඉමෙහි පන ඡහි ධම්මෙහි පහීනස්ස කාමච්ඡන්දස්ස අරහත්තමග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදො හොතීති පජානාති.

පටිඝනිමිත්තෙ අයොනිසොමනසිකාරෙන පන බ්‍යාපාදස්ස උප්පාදො හොති. තත්ථ පටිඝම්පි පටිඝනිමිත්තං, පටිඝාරම්මණම්පි පටිඝනිමිත්තං. අයොනිසොමනසිකාරො සබ්බත්ථ එකලක්ඛණොව. තං තස්මිං නිමිත්තෙ බහුලං පවත්තයතො බ්‍යාපාදො උප්පජ්ජති. තෙනාහ භගවා – ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, පටිඝනිමිත්තං, තත්ථ අයොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා බ්‍යාපාදස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා බ්‍යාපාදස්ස භියොභාවාය වෙපුල්ලාය''ති (සං. නි. 5.232).

මෙත්තාය පන චෙතොවිමුත්තියා යොනිසොමනසිකාරෙනස්ස පහානං හොති. තත්ථ තත්ථ ''මෙත්තා''ති වුත්තෙ අප්පනාපි උපචාරොපි වට්ටති. ''චෙතොවිමුත්තී''ති අප්පනාව. යොනිසොමනසිකාරො වුත්තලක්ඛණොව. තං තත්ථ බහුලං පවත්තයතො බ්‍යාපාදො පහීයති. තෙනාහ භගවා – ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, මෙත්තා චෙතොවිමුත්ති, තත්ථ යොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො, අයමනාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා බ්‍යාපාදස්ස අනුප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා බ්‍යාපාදස්ස පහානායා''ති (සං. නි. 5.232).

අපිච ඡ ධම්මා බ්‍යාපාදස්ස පහානාය සංවත්තන්ති මෙත්තානිමිත්තස්ස උග්ගහො මෙත්තාභාවනානුයොගො කම්මස්සකතාපච්චවෙක්ඛණා පටිසඞ්ඛානබහුලතා කල්‍යාණමිත්තතා සප්පායකථාති. ඔධිසකඅනොධිසකදිසාඵරණානඤ්හි අඤ්ඤතරවසෙන මෙත්තං උග්ගණ්හන්තස්සාපි බ්‍යාපාදො පහීයති, ඔධිසො අනොධිසො දිසාඵරණවසෙන මෙත්තං භාවෙන්තස්සාපි. ''ත්වං එතස්ස කුද්ධො කිං කරිස්සසි, කිමස්ස සීලාදීනි නාසෙතුං සක්ඛිස්සසි, නනු ත්වං අත්තනො කම්මෙන ආගන්ත්වා අත්තනො කම්මෙනෙව ගමිස්සසි, පරස්ස කුජ්ඣනං නාම වීතච්චිතඞ්ගාර-තත්තඅයසලාක-ගූථාදීනි ගහෙත්වා පරං පහරිතුකාමතාසදිසං හොති. එසොපි තව කුද්ධො කිං කරිස්සති, කිං තෙ සීලාදීනි විනාසෙතුං සක්ඛිස්සති, එස අත්තනො කම්මෙනෙව ආගන්ත්වා අත්තනො කම්මෙන ගමිස්සති, අප්පටිච්ඡිතපහෙණකං විය පටිවාතං ඛිත්තරජොමුට්ඨි විය ච එතස්සෙවෙස කොධො මත්ථකෙ පතිස්සතී''ති එවං අත්තනො ච පරස්ස ච කම්මස්සකතං පච්චවෙක්ඛතොපි, උභයකම්මස්සකතං පච්චවෙක්ඛිත්වා පටිසඞ්ඛානෙ ඨිතස්සාපි, අස්සගුත්තත්ථෙරසදිසෙ මෙත්තාභාවනාරතෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තස්සාපි බ්‍යාපාදො පහීයති. ඨානනිසජ්ජාදීසු මෙත්තානිස්සිතසප්පායකථායපි පහීයති. තෙන වුත්තං ''ඡ ධම්මා බ්‍යාපාදස්ස පහානාය

සංවත්තන්තී''ති. ඉමෙහි පන ඡහි ධම්මෙහි පහීනස්ස බ්‍යාපාදස්ස අනාගාමිමග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදො හොතීති පජානාති.

අරතිආදීසු අයොනිසොමනසිකාරෙන ථිනමිද්ධස්ස උප්පාදො හොති. **අරති** නාම උක්කණ්ඨිතා. **තන්දී** නාම කායාලසියතා. **විජම්භිතා** නාම කායවිනාමනා. **භත්තසම්මදො** නාම භත්තමුච්ඡා භත්තපරිළාහො. **චෙතසො ලීනත්තං** නාම චිත්තස්ස ලීනාකාරො. ඉමෙසු අරතිආදීසු අයොනිසොමනසිකාරං බහුලං පවත්තයතො ථිනමිද්ධං උප්පජ්ජති. තෙනාහ – ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, අරති තන්දී විජම්භිතා භත්තසම්මදො චෙතසො ලීනත්තං, තත්ථ අයොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා ථිනමිද්ධස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා ථිනමිද්ධස්ස භියොභාවාය වෙපුල්ලාය''ති (සං. නි. 5.232).

ආරම්භධාතුආදීසු පන යොනිසොමනසිකාරෙනස්ස පහානං හොති. **ආරම්භධාතු** නාම පඨමාරම්භවීරියං. **නික්කමධාතු** නාම කොසජ්ජතො නික්ඛන්තතාය තතො බලවතරං. **පරක්කමධාතු** නාම පරං පරං ඨානං අක්කමනතො තතොපි බලවතරං. ඉමස්මිං තිප්පභෙදෙ වීරියෙ යොනිසොමනසිකාරං බහුලං පවත්තයතො ථිනමිද්ධං පහීයති. තෙනාහ – ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, ආරම්භධාතු නික්කමධාතු පරක්කමධාතු, තත්ථ යොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා ථිනමිද්ධස්ස අනුප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා ථිනමිද්ධස්ස පහානායා''ති (සං. නි. 5.232).

අපිච ඡ ධම්මා ථිනමිද්ධස්ස පහානාය සංවත්තන්ති, අතිභොජනෙ නිමිත්තග්ගාහො ඉරියාපථසම්පරිවත්තනතා ආලොකසඤ්ඤාමනසිකාරො අබ්භොකාසවාසො කල්‍යාණමිත්තතා සප්පායකථාති. ආහරහත්ථකතත්‍රවට්ටකඅලංසාටකකාකමාසකභුත්තවමිතකභොජනං භුඤ්ජිත්වා රත්තිට්ඨානෙ දිවාට්ඨානෙ නිසින්නස්ස හි සමණධම්මං කරොතො ථිනමිද්ධං මහාහත්ථී විය ඔත්ථරන්තං ආගච්ඡති. චතුපඤ්චආලොපඔකාසං පන ඨපෙත්වා පානීයං පිවිත්වා යාපනසීලස්ස භික්ඛුනො තං න හොතීති එවං අතිභොජනෙ නිමිත්තං ගණ්හන්තස්සාපි ථිනමිද්ධං පහීයති. යස්මිං ඉරියාපථෙ ථිනමිද්ධං ඔක්කමති, තතො අඤ්ඤං පරිවත්තෙන්තස්සාපි, රත්තිං චන්දාලොකදීපාලොකඋක්කාලොකෙ දිවා සූරියාලොකං මනසිකරොන්තස්සාපි, අබ්භොකාසෙ වසන්තස්සාපි, මහාකස්සපත්ථෙරසදිසෙ පහීනථිනමිද්ධෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තස්සාපි ථිනමිද්ධං පහීයති. ඨානනිසජ්ජාදීසු ධුතඞ්ගනිස්සිතසප්පායකථායපි පහීයති. තෙන වුත්තං ''ඡ ධම්මා ථිනමිද්ධස්ස පහානාය සංවත්තන්තී''ති . ඉමෙහි පන ඡහි ධම්මෙහි පහීනස්ස ථිනමිද්ධස්ස අරහත්තමග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදො හොතීති පජානාති.

චෙතසො අවූපසමෙ අයොනිසොමනසිකාරෙන උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස උප්පාදො හොති. **අවූපසමො** නාම අවූපසන්තාකාරො. උද්ධච්චකුක්කුච්චමෙවෙතං අත්ථතො. තත්ථ අයොනිසොමනසිකාරං බහුලං පවත්තයතො උද්ධච්චකුක්කුච්චං උප්පජ්ජති. තෙනාහ ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, චෙතසො අවූපසමො, තත්ථ අයොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස භියොභාවාය වෙපුල්ලාය''ති (සං. නි. 5.232).

සමාධිසඞ්ඛාතෙ පන චෙතසො වූපසමෙ යොනිසොමනසිකාරෙනස්ස පහානං හොති. තෙනාහ – ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, චෙතසො වූපසමො, තත්ථ යොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස අනුප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස පහානායා''ති (සං. නි. 5.232).

අපිච ඡ ධම්මා උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස පහානාය සංවත්තන්ති බහුස්සුතතා පරිපුච්ඡකතා විනයෙ පකතඤ්ඤුතා වුද්ධසෙවිතා කල්‍යාණමිත්තතා සප්පායකථාති. බාහුසච්චෙනපි හි එකං වා ද්වෙ වා තයො වා චත්තාරො වා පඤ්ච වා නිකායෙ පාළිවසෙන ච අත්ථවසෙන ච උග්ගණ්හන්තස්සාපි උද්ධච්චකුක්කුච්චං පහීයති. කප්පියාකප්පියපරිපුච්ඡාබහුලස්සාපි, විනයපඤ්ඤත්තියං චිණ්ණවසිභාවතාය පකතඤ්ඤුනොපි, වුද්ධෙ මහල්ලකත්ථෙරෙ උපසඞ්කමන්තස්සාපි, උපාලිත්ථෙරසදිසෙ විනයධරෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තස්සාපි උද්ධච්චකුක්කුච්චං පහීයති. ඨානනිසජ්ජාදීසු කප්පියාකප්පියනිස්සිතසප්පායකථායපි පහීයති. තෙන වුත්තං – ''ඡ ධම්මා උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස පහානාය සංවත්තන්තී''ති. ඉමෙහි පන ඡහි ධම්මෙහි පහීනෙ උද්ධච්චකුක්කුච්චෙ උද්ධච්චස්ස අරහත්තමග්ගෙන කුක්කුච්චස්ස අනාගාමිමග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදො හොතීති පජානාති.

විචිකිච්ඡාට්ඨානීයෙසු ධම්මෙසු අයොනිසොමනසිකාරෙන විචිකිච්ඡාය උප්පාදො හොති. **විචිකිච්ඡාට්ඨානීයා** ධම්මා නාම පුනප්පුනං විචිකිච්ඡාය කාරණත්තා විචිකිච්ඡාව. තත්ථ අයොනිසොමනසිකාරං බහුලං පවත්තයතො විචිකිච්ඡා උප්පජ්ජති. තෙනාහ – ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, විචිකිච්ඡාට්ඨානීයා ධම්මා , තත්ථ අයොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්නාය වා විචිකිච්ඡාය උප්පාදාය උප්පන්නාය වා විචිකිච්ඡාය භියොභාවාය වෙපුල්ලාය''ති (සං. නි. 5.232).

කුසලාදීසු ධම්මෙසු යොනිසොමනසිකාරෙන පනස්සා පහානං හොති. තෙනාහ – ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, කුසලාකුසලා ධම්මා සාවජ්ජානවජ්ජා ධම්මා සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බා ධම්මා හීනප්පණීතා ධම්මා කණ්හසුක්කසප්පටිභාගා ධම්මා, තත්ථ යොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො , අයමාහාරො අනුප්පන්නාය වා විචිකිච්ඡාය අනුප්පාදාය උප්පන්නාය වා විචිකිච්ඡාය පහානායා''ති (සං. නි. 5.232).

අපිච ඡ ධම්මා විචිකිච්ඡාය පහානාය සංවත්තන්ති බහුස්සුතතා පරිපුච්ඡකතා විනයෙ පකතඤ්ඤුතා අධිමොක්ඛබහුලතා කල්‍යාණමිත්තතා සප්පායකථාති. බාහුසච්චෙනපි හි එකං වා…පෙ…. පඤ්ච වා නිකායෙ පාළිවසෙන අත්ථවසෙන ච උග්ගණ්හන්තස්සාපි විචිකිච්ඡා පහීයති. තීණි රතනානි ආරබ්භ පරිපුච්ඡාබහුලස්සාපි, විනයෙ චිණ්ණවසීභාවස්සාපි, තීසු රතනෙසු ඔකප්පනියසද්ධාසඞ්ඛාතඅධිමොක්ඛබහුලස්සාපි, සද්ධාධිමුත්තෙ වක්කලිත්ථෙරසදිසෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තස්සාපි විචිකිච්ඡා පහීයති. ඨානනිසජ්ජාදීසු තිණ්ණං රතනානං ගුණනිස්සිතසප්පායකථායපි පහීයති. තෙන වුත්තං – ‘‘ඡ ධම්මා විචිකිච්ඡාය පහානාය සංවත්තන්තී’’ති. ඉමෙහි පන ඡහි ධම්මෙහි පහීනාය විචිකිච්ඡාය සොතාපත්තිමග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදො හොතීති පජානාති.

ඉති අජ්ඣත්තං වාති එවං පඤ්චනීවරණපරිග්ගහණෙන අත්තනො වා ධම්මෙසු, පරස්ස වා ධම්මෙසු, කාලෙන වා අත්තනො, කාලෙන වා පරස්ස ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති. සමුදයවයා පනෙත්ථ සුභනිමිත්ත අසුභනිමිත්තාදීසු අයොනිසොමනසිකාරයොනිසොමනසිකාරවසෙන පඤ්චසු නීවරණෙසු වුත්තනයෙන නීහරිතබ්බා. ඉතො පරං වුත්තනයමෙව.

කෙවලඤ්හි ඉධ නීවරණපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං යොජනං කත්වා නීවරණපරිග්ගාහකස්ස භික්ඛුනො නිය්‍යානමුඛං වෙදිතබ්බං. සෙසං තාදිසමෙවාති.

නීවරණපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඛන්ධපබ්බවණ්ණනා

116. එවං පඤ්චනීවරණවසෙන ධම්මානුපස්සනං විභජිත්වා ඉදානි පඤ්චක්ඛන්ධවසෙන විභජිතුං **පුන චපරන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **පඤ්චසු උපාදානක්ඛන්ධෙසූ**ති උපාදානස්ස ඛන්ධා උපාදානක්ඛන්ධා, උපාදානස්ස පච්චයභූතා ධම්මපුඤ්ජා ධම්මරාසයොති අත්ථො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො . විත්ථාරතො පන ඛන්ධකථා **විසුද්ධිමග්ගෙ** වුත්තා. **ඉති රූපන්ති** ‘‘ඉදං රූපං, එත්තකං රූපං, න ඉතො පරං රූපං අත්ථී’’ති සභාවතො රූපං පජානාති. **වෙදනාදීසුපි** එසෙව නයො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරෙන පන රූපාදීනි **විසුද්ධිමග්ගෙ** ඛන්ධකථායමෙව වුත්තානි. **ඉති රූපස්ස සමුදයොති** එවං අවිජ්ජාසමුදයාදිවසෙන පඤ්චහාකාරෙහි රූපස්ස සමුදයො. **ඉති රූපස්ස අත්ථඞ්ගමොති** එවං අවිජ්ජානිරොධාදිවසෙන පඤ්චහාකාරෙහි රූපස්ස අත්ථඞ්ගමො, වෙදනාදීසුපි එසෙව නයො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරො පන **විසුද්ධිමග්ගෙ** උදයබ්බයඤාණකථායං වුත්තො.

ඉති අජ්ඣත්තං වාති එවං පඤ්චක්ඛන්ධපරිග්ගහණෙන අත්තනො වා ධම්මෙසු, පරස්ස වා ධම්මෙසු, කාලෙන වා අත්තනො, කාලෙන වා පරස්ස ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති. සමුදයවයා පනෙත්ථ ‘‘අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයො’’තිආදීනං (පටි. ම. 1.50) පඤ්චසු ඛන්ධෙසු වුත්තානං පඤ්ඤාසාය ලක්ඛණානං වසෙන නීහරිතබ්බා. ඉතො පරං වුත්තනයමෙව.

කෙවලඤ්හි ඉධ ඛන්ධපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං යොජනං කත්වා ඛන්ධපරිග්ගාහකස්ස භික්ඛුනො නිය්‍යානමුඛං වෙදිතබ්බං. සෙසං තාදිසමෙවාති.

ඛන්ධපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආයතනපබ්බවණ්ණනා

117. එවං පඤ්චක්ඛන්ධවසෙන ධම්මානුපස්සනං විභජිත්වා ඉදානි ආයතනවසෙන විභජිතුං **පුන චපරන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **ඡසු අජ්ඣත්තිකබාහිරෙසු ආයතනෙසූ**ති චක්ඛු සොතං ඝානං ජිව්හා කායො මනොති ඉමෙසු ඡසු අජ්ඣත්තිකෙසු රූපං සද්දො ගන්ධො රසො ඵොට්ඨබ්බො ධම්මාති ඉමෙසු ඡසු බාහිරෙසු. **චක්ඛුං ච පජානාතී**ති චක්ඛුපසාදං යාථාවසරසලක්ඛණවසෙන පජානාති. **රූපෙ ච පජානාතී**ති බහිද්ධා චතුසමුට්ඨානිකරූපඤ්ච යාථාවසරසලක්ඛණවසෙන පජානාති. **යඤ්ච තදුභයං පටිච්ච උප්පජ්ජති සංයොජනන්ති** යඤ්ච තං චක්ඛුං චෙව රූපෙ චාති උභයං පටිච්ච කාමරාගසංයොජනං පටිඝ-මාන-දිට්ඨි-විචිකිච්ඡා-සීලබ්බතපරාමාස-භවරාග-ඉස්සා-මච්ඡරියාවිජ්ජාසංයොජනන්ති දසවිධං සංයොජනං උප්පජ්ජති, තඤ්ච යාථාවසරසලක්ඛණවසෙන පජානාති.

කථං පනෙතං උප්පජ්ජතීති? චක්ඛුද්වාරෙ තාව ආපාථගතං ඉට්ඨාරම්මණං කාමස්සාදවසෙන අස්සාදයතො අභිනන්දතො කාමරාගසංයොජනං උප්පජ්ජති. අනිට්ඨාරම්මණෙ කුජ්ඣතො පටිඝසංයොජනං උප්පජ්ජති. ‘‘ඨපෙත්වා මං න කොචි අඤ්ඤො එතං ආරම්මණං විභාවෙතුං සමත්ථො අත්ථී’’ති මඤ්ඤතො මානසංයොජනං උප්පජ්ජති. ‘‘එතං රූපාරම්මණං නිච්චං ධුව’’න්ති ගණ්හතො දිට්ඨිසංයොජනං උප්පජ්ජති. ‘‘එතං රූපාරම්මණං සත්තො නු ඛො, සත්තස්ස නු ඛො’’ති විචිකිච්ඡතො විචිකිච්ඡාසංයොජනං උප්පජ්ජති. ‘‘සම්පත්තිභවෙ වත නො ඉදං සුලභං ජාත’’න්ති භවං පත්ථෙන්තස්ස භවරාගසංයොජනං උප්පජ්ජති. ‘‘ආයතිම්පි එවරූපං සීලබ්බතං සමාදියිත්වා සක්කා ලද්ධු’’න්ති සීලබ්බතං සමාදියන්තස්ස සීලබ්බතපරාමාසසංයොජනං උප්පජ්ජති. ‘‘අහො වත එතං රූපාරම්මණං අඤ්ඤෙ න

ලභෙය්‍යු''න්ති උසූයතො ඉස්සාසංයොජනං උප්පජ්ජති. අත්තනා ලද්ධං රූපාරම්මණං අඤ්ඤස්ස මච්ඡරායතො මච්ඡරියසංයොජනං උප්පජ්ජති. සබ්බෙහෙව සහජාතඅඤ්ඤාණවසෙන අවිජ්ජාසංයොජනං උප්පජ්ජති.

යථා ච අනුප්පන්නස්සාති යෙන කාරණෙන අසමුදාචාරවසෙන අනුප්පන්නස්ස තස්ස දසවිධස්සාපි සංයොජනස්ස උප්පාදො හොති, තඤ්ච කාරණං පජානාති. **යථා ච උප්පන්නස්සාති** අප්පහීනට්ඨෙන පන සමුදාචාරවසෙන වා උප්පන්නස්ස තස්ස දසවිධස්සාපි සංයොජනස්ස යෙන කාරණෙන පහානං හොති, තඤ්ච කාරණං පජානාති. **යථා ච පහීනස්සාති** තදඞ්ගවික්ඛම්භනප්පහානවසෙන පහීනස්සාපි තස්ස දසවිධස්ස සංයොජනස්ස යෙන කාරණෙන ආයතිං අනුප්පාදො හොති, තඤ්ච පජානාති. කෙන කාරණෙන පනස්ස ආයතිං අනුප්පාදො හොති? දිට්ඨිවිචිකිච්ඡාසීලබ්බතපරාමාසඉස්සාමච්ඡරියභෙදස්ස තාව පඤ්චවිධස්ස සංයොජනස්ස සොතාපත්තිමග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදො හොති. කාමරාගපටිඝසංයොජනද්වයස්ස ඔළාරිකස්ස සකදාගාමිමග්ගෙන, අණුසහගතස්ස අනාගාමිමග්ගෙන, මානභවරාගාවිජ්ජාසංයොජනත්තයස්ස අරහත්තමග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදො හොති.

සොතඤ්ච පජානාති සද්දෙ ච තිආදීසුපි එසෙව නයො. අපිචෙත්ථ ආයතනකථා විත්ථාරතො **විසුද්ධිමග්ගෙ** ආයතනනිද්දෙසෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

ඉති අජ්ඣත්තං වාති එවං අජ්ඣත්තිකායතනපරිග්ගහණෙන අත්තනො වා ධම්මෙසු, බාහිරායතනපරිග්ගහණෙන පරස්ස වා ධම්මෙසු, කාලෙන වා අත්තනො, කාලෙන වා පරස්ස ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති. සමුදයවයා පනෙත්ථ ''අවිජ්ජාසමුදයා චක්ඛුසමුදයො''ති රූපායතනස්ස රූපක්ඛන්ධෙ, අරූපායතනෙසු මනායතනස්ස විඤ්ඤාණක්ඛන්ධෙ, ධම්මායතනස්ස සෙසක්ඛන්ධෙසු වුත්තනයෙන නීහරිතබ්බා. ලොකුත්තරධම්මා න ගහෙතබ්බා. ඉතො පරං වුත්තනයමෙව.

කෙවලඤ්හි ඉධ ආයතනපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං යොජනං කත්වා ආයතනපරිග්ගාහකස්ස භික්ඛුනො නිය්‍යානමුඛං වෙදිතබ්බං. සෙසං තාදිසමෙවාති.

ආයතනපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බොජ්ඣඞ්ගපබ්බවණ්ණනා

118. එවං ඡ අජ්ඣත්තිකබාහිරායතනවසෙන ධම්මානුපස්සනං විභජිත්වා ඉදානි බොජ්ඣඞ්ගවසෙන විභජිතුං **පුන චපරන්ති** ආදිමාහ. තත්ථ **බොජ්ඣඞ්ගෙසූති** බුජ්ඣනකසත්තස්ස අඞ්ගෙසු. **සන්තන්ති** පටිලාභවසෙන සංවිජ්ජමානං. **සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගන්ති** සතිසඞ්ඛාතං සම්බොජ්ඣඞ්ගං. එත්ථ හි සම්බුජ්ඣති ආරද්ධවිපස්සකතො පට්ඨාය යොගාවචරොති සම්බොධි, යාය වා සො සතිආදිකාය සත්තධම්මසාමග්ගියා සම්බුජ්ඣති කිලෙසනිද්දාතො උට්ඨාති, සච්චානි වා පටිවිජ්ඣති, සා ධම්මසාමග්ගී සම්බොධි. තස්ස සම්බොධිස්ස, තස්සා වා සම්බොධියා අඞ්ගන්ති **සම්බොජ්ඣඞ්ගං**. තෙන වුත්තං ''සතිසඞ්ඛාතං සම්බොජ්ඣඞ්ග''න්ති. සෙසසම්බොජ්ඣඞ්ගෙසුපි ඉමිනාව නයෙන වචනත්ථො වෙදිතබ්බො.

අසන්තන්ති අප්පටිලාභවසෙන අවිජ්ජමානං. **යථා ච අනුප්පන්නස්සාති**ආදීසු පන සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස තාව – ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානීයා ධම්මා, තත්ථ යොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය, උප්පන්නස්ස වා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තතී''ති (සං. නි. 5.183) එවං උප්පාදො හොති . තත්ථ සතියෙව සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානීයා ධම්මා. යොනිසොමනසිකාරො වුත්තලක්ඛණොයෙව, තං තත්ථ බහුලං පවත්තයතො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො උප්පජ්ජති.

අපිච චත්තාරො ධම්මා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති සතිසම්පජඤ්ඤං මුට්ඨස්සතිපුග්ගලපරිවජ්ජනතා උපට්ඨිතස්සතිපුග්ගලසෙවනතා තදධිමුත්තතාති. අභික්කන්තාදීසු හි සත්තසු ඨානෙසු සතිසම්පජඤ්ඤෙන භත්තනික්ඛිත්තකාකසදිසෙ මුට්ඨස්සතිපුග්ගලෙ පරිවජ්ජනෙන තිස්සදත්තත්ථෙරඅභයත්ථෙරසදිසෙ උපට්ඨිතස්සතිපුග්ගලෙ සෙවනෙන ඨානනිසජ්ජාදීසු සතිසමුට්ඨාපනත්ථං නින්නපොණපබ්භාරචිත්තතාය ච සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො උප්පජ්ජති. එවං චතූහි කාරණෙහි උප්පන්නස්ස පනස්ස අරහත්තමග්ගෙන භාවනාපාරිපූරී හොතීති පජානාති.

ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස පන – ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, කුසලාකුසලා ධම්මා…පෙ.… කණ්හසුක්කසප්පටිභාගා ධම්මා, තත්ථ යොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය, උප්පන්නස්ස වා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තතී''ති (සං. නි. 5.232) එවං උප්පාදො හොති.

අපිච සත්ත ධම්මා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති පරිපුච්ඡකතා වත්ථුවිසදකිරියා ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනා දුප්පඤ්ඤපුග්ගලපරිවජ්ජනා පඤ්ඤවන්තපුග්ගලසෙවනා ගම්භීරඤාණචරියපච්චවෙක්ඛණා තදධිමුත්තතාති. තත්ථ **පරිපුච්ඡකතා**ති ඛන්ධධාතුආයතනඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣඞ්ගමග්ගඞ්ගඣානඞ්ගසමථවිපස්සනානං අත්ථසන්නිස්සිතපරිපුච්ඡාබහුලතා.

වත්ථුවිසදකිරියාති අජ්ඣත්තිකබාහිරානං වත්ථූනං විසදභාවකරණං. යදා හිස්ස කෙසනඛලොමා අතිදීඝා හොන්ති, සරීරං වා උස්සන්නදොසඤ්චෙව සෙදමලමක්ඛිතඤ්ච, තදා අජ්ඣත්තිකං වත්ථු අවිසදං හොති අපරිසුද්ධං . යදා පන චීවරං ජිණ්ණං කිලිට්ඨං දුග්ගන්ධං හොති, සෙනාසනං වා උක්ලාපං, තදා බාහිරං වත්ථු අවිසදං හොති අපරිසුද්ධං. තස්මා කෙසාදිච්ඡෙදාපනෙන උද්ධංවිරෙචනඅධොවිරෙචනාදීහි සරීරසල්ලහුකභාවකරණෙන උච්ඡාදනන්හාපනෙන ච අජ්ඣත්තිකං වත්ථු විසදං කාතබ්බං.

සූචිකම්මධොවනරජනපරිභණ්ඩකරණාදීහි බාහිරං වත්ථු විසදං කාතබ්බං. එතස්මිඤ්හි අජ්ඣත්තිකබාහිරෙ වත්ථුස්මිං අවිසදෙ උප්පන්නෙසු චිත්තචෙතසිකෙසු ඤාණම්පි අපරිසුද්ධං හොති, අපරිසුද්ධානි දීපකපල්ලකවට්ටිතෙලානි නිස්සාය උප්පන්නදීපසිඛාය ඔභාසො විය. විසදෙ පන අජ්ඣත්තිකබාහිරෙ වත්ථුම්හි උප්පන්නෙසු චිත්තචෙතසිකෙසු ඤාණම්පි විසදං හොති, පරිසුද්ධානි දීපකපල්ලකවට්ටිතෙලානි නිස්සාය උප්පන්නදීපසිඛාය ඔභාසො විය. තෙන වුත්තං – ‘‘වත්ථුවිසදකිරියා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තතී’’ති.

ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනා නාම සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං සමභාවකරණං. සචෙ හිස්ස සද්ධින්ද්‍රියං බලවං හොති, ඉතරානි මන්දානි. තතො වීරියින්ද්‍රියං පග්ගහකිච්චං, සතින්ද්‍රියං උපට්ඨානකිච්චං, සමාධින්ද්‍රියං අවික්ඛෙපකිච්චං, පඤ්ඤින්ද්‍රියං දස්සනකිච්චං කාතුං න සක්කොති. තස්මා තං ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙන වා යථා වා මනසිකරොතො බලවං ජාතං, තථා අමනසිකාරෙන හාපෙතබ්බං. වක්කලිත්ථෙරස්ස වත්ථු චෙත්ථ නිදස්සනං. සචෙ පන වීරියින්ද්‍රියං බලවං හොති, අථ නෙව සද්ධින්ද්‍රියං අධිමොක්ඛකිච්චං කාතුං සක්කොති, න ඉතරානි ඉතරකිච්චභෙදං. තස්මා තං පස්සද්ධාදිභාවනාය හාපෙතබ්බං. තත්‍රාපි සොණත්ථෙරස්ස වත්ථු දස්සෙතබ්බං. එවං සෙසෙසුපි එකස්ස බලවභාවෙ සති ඉතරෙසං අත්තනො කිච්චෙසු අසමත්ථතා වෙදිතබ්බා.

විසෙසතො පනෙත්ථ සද්ධාපඤ්ඤානං සමාධිවීරියානං ච සමතං පසංසන්ති. බලවසද්ධො හි මන්දපඤ්ඤො මුධාපසන්නො හොති, අවත්ථුස්මිං පසීදති. බලවපඤ්ඤො මන්දසද්ධො කෙරාටිකපක්ඛං භජති. භෙසජ්ජසමුට්ඨිතො විය රොගො අතෙකිච්ඡො හොති. චිත්තුප්පාදමත්තෙනෙව කුසලං හොතීති අතිධාවිත්වා දානාදීනි අකරොන්තො නිරයෙ උප්පජ්ජති. උභින්නං සමතාය වත්ථුස්මිංයෙව පසීදති . බලවසමාධිං පන මන්දවීරියං සමාධිස්ස කොසජ්ජපක්ඛත්තා කොසජ්ජං අභිභවති. බලවවීරියං මන්දසමාධිං වීරියස්ස උද්ධච්චපක්ඛත්තා උද්ධච්චං අභිභවති . සමාධි පන වීරියෙන සංයොජිතො කොසජ්ජෙ පතිතුං න ලභති. වීරියං සමාධිනා සංයොජිතං උද්ධච්චෙ පතිතුං න ලභති. තස්මා තදුභයං සමං කාතබ්බං. උභයසමතාය හි අප්පනා හොති.

අපිච සමාධිකම්මිකස්ස බලවතීපි සද්ධා වට්ටති. එවං සද්දහන්තො ඔකප්පෙන්තො අප්පනං පාපුණිස්සති. සමාධිපඤ්ඤාසු පන සමාධිකම්මිකස්ස එකග්ගතා බලවතී වට්ටති, එවඤ්හි සො අප්පනං පාපුණාති. විපස්සනාකම්මිකස්ස පඤ්ඤා බලවතී වට්ටති, එවඤ්හි සො ලක්ඛණප්පටිවෙධං පාපුණාති. උභින්නං පන සමතායපි අප්පනා හොතියෙව. සති පන සබ්බත්ථ බලවතී වට්ටති. සති හි චිත්තං උද්ධච්චපක්ඛිකානං සද්ධාවීරියපඤ්ඤානං වසෙන උද්ධච්චපාතතො, කොසජ්ජපක්ඛිකෙන ච සමාධිනා කොසජ්ජපාතතො රක්ඛති. තස්මා සා ලොණධූපනං විය සබ්බබ්‍යඤ්ජනෙසු සබ්බකම්මිකඅමච්චො විය ච සබ්බරාජකිච්චෙසු සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බා. තෙනාහ – ‘‘සති ච පන සබ්බත්ථිකා වුත්තා භගවතා. කිං කාරණා? චිත්තඤ්හි සති පටිසරණං, ආරක්ඛපච්චුපට්ඨානා ච සති, න ච විනා සතියා චිත්තස්ස පග්ගහනිග්ගහො හොතී’’ති.

දුප්පඤ්ඤපුග්ගලපරිවජ්ජනා නාම ඛන්ධාදිභෙදෙ අනොගාළ්හපඤ්ඤානං දුම්මෙධපුග්ගලානං ආරකාව පරිවජ්ජනං. **පඤ්ඤවන්තපුග්ගලසෙවනා** නාම සමපඤ්ඤාසලක්ඛණපරිග්ගාහිකාය උදයබ්බයපඤ්ඤාය සමන්නාගතපුග්ගලසෙවනා. **ගම්භීරඤාණචරියපච්චවෙක්ඛණා** නාම ගම්භීරෙසු ඛන්ධාදීසු පවත්තාය ගම්භීරපඤ්ඤාය පභෙදපච්චවෙක්ඛණා. **තදධිමුත්තතා** නාම ඨානනිසජ්ජාදීසු ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගසමුට්ඨාපනත්ථං නින්නපොණපබ්භාරචිත්තතා. එවං උප්පන්නස්ස පනස්ස අරහත්තමග්ගෙන භාවනාපාරිපූරී හොතීති පජානාති.

වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස – ‘‘අත්ථි, භික්ඛවෙ, ආරම්භධාතු නික්කමධාතු පරක්කමධාතු, තත්ථ යොනිසො මනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය, උප්පන්නස්ස වා වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භියොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තතී’’ති (සං. නි. 5.232) එවං උප්පාදො හොති.

අපිච එකාදස ධම්මා වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති අපායභයපච්චවෙක්ඛණතා ආනිසංසදස්සාවිතා ගමනවීථිපච්චවෙක්ඛණතා පිණ්ඩපාතාපචායනතා දායජ්ජමහත්තපච්චවෙක්ඛණතා

සත්ථුමහත්තපච්චවෙක්ඛණතා ජාතිමහත්තපච්චවෙක්ඛණතා සබ්‍රහ්මචාරිමහත්තපච්චවෙක්ඛණතා කුසීතපුග්ගලපරිවජ්ජනතා ආරද්ධවීරියපුග්ගලසෙවනතා තදධිමුත්තතාති.

තත්ථ නිරයෙසු පඤ්චවිධබන්ධනකම්මකාරණතො පට්ඨාය මහාදුක්ඛං අනුභවනකාලෙපි, තිරච්ඡානයොනියං ජාලක්ඛිපකුමීනාදීහි ගහිතකාලෙපි, පාජනකණ්ටකාදිප්පහාරතුන්නස්ස පන සකටවාහනාදිකාලෙපි, පෙත්තිවිසයෙ අනෙකානිපි වස්සසහස්සානි එකං බුද්ධන්තරම්පි ඛුප්පිපාසාහි ආතුරිතකාලෙපි, කාලකඤ්ජිකඅසුරෙසු සට්ඨිහත්ථඅසීතිහත්ථප්පමාණෙන අට්ඨිචම්මමත්තෙනෙව අත්තභාවෙන වාතාතපාදිදුක්ඛානුභවනකාලෙපි න සක්කා වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගං උප්පාදෙතුං. අයමෙව තෙ භික්ඛු කාලො වීරියකරණායාති එවං අපායභයං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො උප්පජ්ජති.

‘‘න සක්කා කුසීතෙන නවලොකුත්තරධම්මං ලද්ධුං, ආරද්ධවීරියෙනෙව සක්කා අයමානිසංසො වීරියස්සා’’ති එවං ආනිසංසදස්සාවිනොපි උප්පජ්ජති. ‘‘සබ්බබුද්ධපච්චෙකබුද්ධමහාසාවකෙහි තෙ ගතමග්ගො ගන්තබ්බො, සො ච න සක්කා කුසීතෙන ගන්තු’’න්ති එවං ගමනවීථිං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි උප්පජ්ජති. ‘‘යෙ තං පිණ්ඩපාතාදීහි උපට්ඨහන්ති, ඉමෙ තෙ මනුස්සා නෙව ඤාතකා, න දාසකම්මකරා, නාපි ‘තං නිස්සාය ජීවිස්සාමා’ති තෙ පණීතානි පිණ්ඩපාතාදීනි දෙන්ති, අථ ඛො අත්තනො කාරානං මහප්ඵලතං පච්චාසීසමානා දෙන්ති, සත්ථාරාපි ‘අයං ඉමෙ පච්චයෙ පරිභුඤ්ජිත්වා කායදළ්හිබහුලො සුඛං විහරිස්සතී’ති න එවං සම්පස්සතා තුය්හං පච්චයා අනුඤ්ඤාතා, අථ ඛො ‘අයං ඉමෙ පරිභුඤ්ජමානො සමණධම්මං කත්වා වට්ටදුක්ඛතො මුච්චිස්සතී’ති තෙ පච්චයා අනුඤ්ඤාතා, සො දානි ත්වං කුසීතො විහරන්තො න තං පිණ්ඩං අපචායිස්සසි, ආරද්ධවීරියස්සෙව හි පිණ්ඩපාතාපචායනං නාම හොතී’’ති එවං පිණ්ඩපාතාපචායනං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි උප්පජ්ජති මහාමිත්තත්ථෙරස්ස විය.

ථෙරො කිර කස්සකලෙණෙ නාම පටිවසති. තස්ස ච ගොචරගාමෙ එකා මහාඋපාසිකා ථෙරං පුත්තං කත්වා පටිජග්ගති. සා එකදිවසං අරඤ්ඤං ගච්ඡන්තී ධීතරං ආහ – ‘‘අම්ම අසුකස්මිං ඨානෙ පුරාණතණ්ඩුලා, අසුකස්මිං ඛීරං, අසුකස්මිං සප්පි, අසුකස්මිං ඵාණිතං, තව භාතිකස්ස අය්‍යමිත්තස්ස ආගතකාලෙ භත්තං පචිත්වා ඛීරසප්පිඵාණිතෙහි සද්ධිං දෙහි, ත්වං ච භුඤ්ජෙය්‍යාසි, අහං පන හිය්‍යො පක්කං පාරිවාසිකභත්තං කඤ්ජිකෙන භුත්තාම්හී’’ති. දිවා කිං භුඤ්ජිස්සසි අම්මාති? සාකපණ්ණං පක්ඛිපිත්වා කණතණ්ඩුලෙහි අම්බිලයාගුං පචිත්වා ඨපෙහි අම්මාති.

ථෙරො චීවරං පාරුපිත්වා පත්තං නීහරන්තොව තං සද්දං සුත්වා අත්තානං ඔවදි – ‘‘මහාඋපාසිකා කිර කඤ්ජියෙන පාරිවාසිකභත්තං භුඤ්ජි, දිවාපි කණපණ්ණම්බිලයාගුං භුඤ්ජිස්සති, තුය්හං අත්ථාය පන පුරාණතණ්ඩුලාදීනි ආචික්ඛති, තං නිස්සාය ඛො පනෙසා නෙව ඛෙත්තං න වත්ථුං න භත්තං න වත්ථං පච්චාසීසති, තිස්සො පන සම්පත්තියො පත්ථයමානා දෙති, ත්වං එතිස්සා තා සම්පත්තියො දාතුං සක්ඛිස්සසි න සක්ඛිස්සසීති, අයං ඛො පන පිණ්ඩපාතො තයා සරාගෙන සදොසෙන සමොහෙන න සක්කා ගණ්හිතුන්ති පත්තං ථවිකාය පක්ඛිපිත්වා ගණ්ඨිකං මුඤ්චිත්වා නිවත්තිත්වා කස්සකලෙණමෙව ගන්ත්වා පත්තං හෙට්ඨාමඤ්චෙ චීවරං චීවරවංසෙ ඨපෙත්වා අරහත්තං අපාපුණිත්වා න නික්ඛමිස්සාමී’’ති වීරියං අධිට්ඨහිත්වා නිසීදි. දීඝරත්තං අප්පමත්තො හුත්වා නිවුත්ථභික්ඛු විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා පුරෙභත්තමෙව අරහත්තං පත්වා විකසිතං විය පදුමං මහාඛීණාසවො සිතං කරොන්තොව නික්ඛමි. ලෙණද්වාරෙ රුක්ඛම්හි අධිවත්ථා දෙවතා –

> ‘‘නමො තෙ පුරිසාජඤ්ඤ, නමො තෙ පුරිසුත්තම;
> යස්ස තෙ ආසවා ඛීණා, දක්ඛිණෙය්‍යොසි මාරිසා’’ති. –

එවං උදානං උදානෙත්වා ‘‘භන්තෙ, පිණ්ඩාය පවිට්ඨානං තුම්හාදිසානං අරහන්තානං භික්ඛං දත්වා මහල්ලකිත්ථියො දුක්ඛා මුච්චිස්සන්තී’’ති ආහ.

ථෙරො උට්ඨහිත්වා ද්වාරං විවරිත්වා කාලං ඔලොකෙන්තො පාතොයෙවාති ඤත්වා පත්තචීවරමාදාය ගාමං පාවිසි. දාරිකාපි භත්තං සම්පාදෙත්වා ‘‘ඉදානි මෙ භාතා ආගමිස්සති , ඉදානි ආගමිස්සතී’’ති ද්වාරං ඔලොකයමානා නිසීදි. සා ථෙරෙ ඝරද්වාරං සම්පත්තෙ පත්තං ගහෙත්වා සප්පිඵාණිතයොජිතස්ස ඛීරපිණ්ඩපාතස්ස පූරෙත්වා හත්ථෙ ඨපෙසි. ථෙරො ‘‘සුඛං හොතූ’’ති අනුමොදනං කත්වා පක්කාමි. සාපි තං ඔලොකයමානාව අට්ඨාසි. ථෙරස්ස හි තදා අතිවිය පරිසුද්ධො ඡවිවණ්ණො අහොසි, විප්පසන්නානි ඉන්ද්‍රියානි, මුඛං බන්ධනා පමුත්තතාලපක්කං විය අතිවිය විරොචිත්ථ. මහාඋපාසිකා අරඤ්ඤා ආගන්ත්වා ‘‘කිං අම්ම, භාතිකො තෙ ආගතො’’ති පුච්ඡි. සා සබ්බං තං පවත්තිං ආරොචෙසි. සා උපාසිකා ‘‘අජ්ජ මෙ පුත්තස්ස පබ්බජිතකිච්චං මත්ථකං පත්ත’’න්ති ඤත්වා ‘‘අභිරමති තෙ අම්ම භාතා බුද්ධසාසනෙ න උක්කණ්ඨතී’’ති ආහ.

‘‘මහන්තං ඛො පනෙතං සත්ථු දායජ්ජං, යදිදං සත්තඅරියධනං නාම, තං න සක්කා කුසීතෙන ගහෙතුං. යථා හි විප්පටිපන්නං පුත්තං මාතාපිතරො ‘අයං අම්හාකං අපුත්තො’ති පරිබාහිරං කරොන්ති, සො තෙසං අච්චයෙන දායජ්ජං න ලභති, එවං කුසීතොපි ඉදං අරියධනදායජ්ජං න ලභති, ආරද්ධවීරියොව ලභතී’’ති දායජ්ජමහත්තතං පච්චවෙක්ඛතොපි උප්පජ්ජති. ‘‘මහා ඛො පන තෙ සත්ථා, සත්ථුනො හි මාතුකුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිග්ගහණකාලෙපි අභිනික්ඛමනෙපි අභිසම්බොධියම්පි ධම්මචක්කප්පවත්තනයමකපාටිහාරියදෙවොරොහණ-

ආයුසඞ්ඛාරවොස්සජ්ජනෙසුපි පරිනිබ්බානකාලෙපි දසසහස්සිලොකධාතු කම්පිත්ථ, යුත්තං නු තෙ එවරූපස්ස සත්ථුනො සාසනෙ 'පබ්බජිත්වා කුසීතෙන භවිතු'''න්ති එවං සත්ථුමහත්තං පච්චවෙක්ඛතොපි උප්පජ්ජති.

ජාතියාපි – ''ත්වං ඉදානි න ලාමකජාතිකො, අසම්භින්නාය මහාසම්මතපවෙණියා ආගතො, උක්කාකරාජවංසෙ ජාතොසි, සුද්ධොධනමහාරාජස්ස මහාමායාදෙවියා ච නත්තා, රාහුලභද්දස්ස කනිට්ඨො, තයා නාම එවරූපෙන ජිනපුත්තෙන හුත්වා න යුත්තං කුසීතෙන විහරිතු''න්ති එවං ජාතිමහත්තං පච්චවෙක්ඛතොපි උප්පජ්ජති. ''සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා චෙව අසීති ච මහාසාවකා වීරියෙනෙව ලොකුත්තරධම්මං පටිවිජ්ඣිංසු, ත්වං එතෙසං සබ්‍රහ්මචාරීනං මග්ගං පටිපජ්ජිස්සසි න පටිපජ්ජිස්සසී''ති එවං සබ්‍රහ්මචාරිමහත්තං පච්චවෙක්ඛතොපි උප්පජ්ජති. කුච්ඡිං පූරෙත්වා ඨිතඅජගරසදිසෙ විස්සට්ඨකායිකචෙතසිකවීරියෙ කුසීතපුග්ගලෙ පරිවජ්ජන්තස්සාපි, ආරද්ධවීරියෙ පහිතත්තෙ පුග්ගලෙ සෙවන්තස්සාපි, ඨානනිසජ්ජාදීසු වීරියුප්පාදනත්ථං නින්නපොණපබ්භාරචිත්තස්සාපි උප්පජ්ජති. එවං උප්පන්නස්ස පනස්ස අරහත්තමග්ගෙන භාවනාපාරිපූරී හොතීති පජානාති.

පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස – ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානීයා ධම්මා, තත්ථ යොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය, උප්පන්නස්ස වා පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භියොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තතී''ති (සං. නි. 5.232) එවං උප්පාදො හොති. තත්ථ පීතියෙව පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානීයා ධම්මා නාම, තස්ස උප්පාදකමනසිකාරො යොනිසොමනසිකාරො නාම.

අපිච එකාදස ධම්මා පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති බුද්ධානුස්සති ධම්මසඞ්ඝසීලචාගදෙවතානුස්සති උපසමානුස්සති ලූඛපුග්ගලපරිවජ්ජනතා සිනිද්ධපුග්ගලසෙවනතා පසාදනීයසුත්තන්තපච්චවෙක්ඛණතා තදධිමුත්තතාති.

බුද්ධගුණෙ අනුස්සරන්තස්සාපි හි යාව උපචාරා සකලසරීරං ඵරමානො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො උප්පජ්ජති. ධම්මසඞ්ඝගුණෙ අනුස්සරන්තස්සාපි, දීඝරත්තං අඛණ්ඩං කත්වා රක්ඛිතං චතුපාරිසුද්ධිසීලං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි, ගිහිනො දසසීලපඤ්චසීලං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි, දුබ්භික්ඛභයාදීසු පණීතං භොජනං සබ්‍රහ්මචාරීනං දත්වා ''එවං නාම අදම්හා''ති චාගං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි, ගිහිනොපි එවරූපෙ කාලෙ සීලවන්තානං දින්නදානං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි, යෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතා දෙවතා දෙවත්තං පත්තා, තථාරූපානං ගුණානං අත්තනි අත්ථිතං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි, ''සමාපත්තියා වික්ඛම්භිතා කිලෙසා සට්ඨිපි, සත්තතිපි වස්සානි න සමුදාචරන්තී''ති පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි, චෙතියදස්සනබොධිදස්සනථෙරදස්සනෙසු අසක්කච්චකිරියාය සංසූචිතලූඛභාවෙ බුද්ධාදීසු පසාදසිනෙහාභාවෙන ගද්‍රභපිට්ඨෙ රජසදිසෙ ලූඛපුග්ගලෙ පරිවජ්ජන්තස්සාපි, බුද්ධාදීසු පසාදබහුලෙ මුදුචිත්තෙ සිනිද්ධපුග්ගලෙ සෙවන්තස්සාපි, රතනත්තයගුණපරිදීපකෙ පසාදනීයෙ සුත්තන්තෙ පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි, ඨානනිසජ්ජාදීසු පීතිඋප්පාදනත්ථං නින්නපොණපබ්භාරචිත්තස්සාපි උප්පජ්ජති. එවං උප්පන්නස්ස පනස්ස අරහත්තමග්ගෙන භාවනාපාරිපූරී හොතීති පජානාති.

පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස – ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, කායපස්සද්ධි චිත්තපස්සද්ධි, තත්ථ යොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය, උප්පන්නස්ස වා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භියොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තතී''ති එවං උප්පාදො හොති.

අපිච සත්ත ධම්මා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති පණීතභොජනසෙවනතා උතුසුඛසෙවනතා ඉරියාපථසුඛසෙවනතා මජ්ඣත්තපයොගතා සාරද්ධකායපුග්ගලපරිවජ්ජනතා පස්සද්ධකායපුග්ගලසෙවනතා තදධිමුත්තතාති.

පණීතඤ්හි සිනිද්ධං සප්පායභොජනං භුඤ්ජන්තස්සාපි, සීතුණ්හෙසු උතූසු ඨානාදීසු ඉරියාපථෙසු සප්පායං උතුං ච ඉරියාපථං ච සෙවන්තස්සාපි පස්සද්ධි උප්පජ්ජති. යො පන මහාපුරිසජාතිකො සබ්බඋතුඉරියාපථක්ඛමොව හොති, න තං සන්ධායෙතං වුත්තං. යස්ස සභාගවිසභාගතා අත්ථි, තස්සෙව විසභාගෙ උතුඉරියාපථෙ වජ්ජෙත්වා සභාගෙ සෙවන්තස්සාපි උප්පජ්ජති. මජ්ඣත්තපයොගො වුච්චති අත්තනො ච පරස්ස ච කම්මස්සකතාපච්චවෙක්ඛණා, ඉමිනා මජ්ඣත්තපයොගෙන උප්පජ්ජති. යො ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහි පරං විහෙඨයමානොව විචරති. එවරූපං සාරද්ධකායං පුග්ගලං පරිවජ්ජන්තස්සාපි, සංයතපාදපාණිං පස්සද්ධකායං පුග්ගලං සෙවන්තස්සාපි, ඨානනිසජ්ජාදීසු පස්සද්ධිඋප්පාදනත්ථාය නින්නපොණපබ්භාරචිත්තස්සාපි උප්පජ්ජති. එවං උප්පන්නස්ස පනස්ස අරහත්තමග්ගෙන භාවනාපාරිපූරී හොතීති පජානාති.

සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස – ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, සමථනිමිත්තං අබ්‍යග්ගනිමිත්තං, තත්ථ යොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය, උප්පන්නස්ස වා සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භියොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තතී''ති (සං. නි. 5.232) එවං උප්පාදො හොති. තත්ථ සමථොව සමථනිමිත්තං, අවික්ඛෙපට්ඨෙන ච අබ්‍යග්ගනිමිත්තන්ති.

අපිච එකාදස ධම්මා සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති වත්ථුවිසදකිරියතා ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනතා නිමිත්තකුසලතා සමයෙ චිත්තස්ස පග්ගහණතා සමයෙ චිත්තස්ස නිග්ගහණතා සමයෙ සම්පහංසනතා සමයෙ අජ්ඣුපෙක්ඛනතා අසමාහිතපුග්ගලපරිවජ්ජනතා සමාහිතපුග්ගලසෙවනතා ඣානවිමොක්ඛපච්චවෙක්ඛණතා තදධිමුත්තතාති. තත්ථ **වත්ථුවිසදකිරියතා ච ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනතා** ච වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

නිමිත්තකුසලතා නාම කසිණනිමිත්තස්ස උග්ගහණකුසලතා. **සමයෙ චිත්තස්ස පග්ගහණතාති** යස්මිං සමයෙ අතිසිථිලවීරියතාදීහි ලීනං චිත්තං හොති, තස්මිං සමයෙ ධම්මවිචයවීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගසමුට්ඨාපනෙන තස්ස පග්ගහණං. **සමයෙ චිත්තස්ස නිග්ගහණතාති** යස්මිං සමයෙ අච්චාරද්ධවීරියතාදීහි උද්ධතං චිත්තං හොති, තස්මිං සමයෙ පස්සද්ධිසමාධිඋපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගසමුට්ඨාපනෙන තස්ස නිග්ගහණං. **සමයෙ සම්පහංසනතාති** යස්මිං සමයෙ චිත්තං පඤ්ඤාපයොගමන්දතාය වා උපසමසුඛානධිගමෙන වා නිරස්සාදං හොති, තස්මිං සමයෙ අට්ඨසංවෙගවත්ථුපච්චවෙක්ඛණෙන සංවෙජෙති. අට්ඨ සංවෙගවත්ථූනි නාම ජාතිජරාබ්‍යාධිමරණානි චත්තාරි, අපායදුක්ඛං පඤ්චමං, අතීතෙ වට්ටමූලකං දුක්ඛං, අනාගතෙ වට්ටමූලකං දුක්ඛං, පච්චුප්පන්නෙ ආහාරපරියෙට්ඨිමූලකං දුක්ඛන්ති. රතනත්තයගුණානුස්සරණෙන ච පසාදං ජනෙති. අයං වුච්චති ‘‘සමයෙ සම්පහංසනතා’’ති.

සමයෙ අජ්ඣුපෙක්ඛනතා නාම යස්මිං සමයෙ සම්මාපටිපත්තිං ආගම්ම අලීනං අනුද්ධතං අනිරස්සාදං ආරම්මණෙ සමප්පවත්තං සමථවීථිපටිපන්නං චිත්තං හොති, තදාස්ස පග්ගහනිග්ගහසම්පහංසනෙසු න බ්‍යාපාරං ආපජ්ජති සාරථි විය සමප්පවත්තෙසු. අස්සෙසු. අයං වුච්චති ‘‘සමයෙ අජ්ඣුපෙක්ඛනතා’’ති. **අසමාහිතපුග්ගලපරිවජ්ජනතා** නාම උපචාරං වා අප්පනං වා අප්පත්තානං වික්ඛිත්තචිත්තානං පුග්ගලානං ආරකා පරිවජ්ජනං. **සමාහිතපුග්ගලසෙවනතා** නාම උපචාරෙන වා අප්පනාය වා සමාහිතචිත්තානං සෙවනා භජනා පයිරුපාසනා. **තදධිමුත්තතා** නාම ඣානනිසජ්ජාදීසු සමාධිඋප්පාදනත්ථංයෙව නින්නපොණපබ්භාරචිත්තතා. එවඤ්හි පටිපජ්ජතො එස උප්පජ්ජති. එවං උප්පන්නස්ස පනස්ස අරහත්තමග්ගෙන භාවනාපාරිපූරී හොතීති පජානාති.

උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස – ‘‘අත්ථි, භික්ඛවෙ, උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානීයා ධම්මා, තත්ථ යොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය, උප්පන්නස්ස වා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භියොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තතී’’ති (සං. නි. 5.232) එවං උප්පාදො හොති. තත්ථ උපෙක්ඛායෙව උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානීයා ධම්මා නාම.

අපිච පඤ්ච ධම්මා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති සත්තමජ්ඣත්තතා සඞ්ඛාරමජ්ඣත්තතා සත්තසඞ්ඛාරකෙලායනපුග්ගලපරිවජ්ජනතා සත්තසඞ්ඛාරමජ්ඣත්තපුග්ගලසෙවනතා තදධිමුත්තතාති.

තත්ථ ද්වීහාකාරෙහි සත්තමජ්ඣත්තතං සමුට්ඨාපෙති – ‘‘ත්වං අත්තනො කම්මෙන ආගන්ත්වා අත්තනො කම්මෙන ගමිස්සසි, එසොපි අත්තනො කම්මෙන ආගන්ත්වා අත්තනො කම්මෙන ගමිස්සති, ත්වං කං කෙලායසී’’ති එවං කම්මස්සකතාපච්චවෙක්ඛණෙන ච, ‘‘පරමත්ථතො සත්තොයෙව නත්ථි, සො ත්වං කං කෙලායසී’’ති එවං නිස්සත්තපච්චවෙක්ඛණෙන ච. ද්වීහෙවාකාරෙහි සඞ්ඛාරමජ්ඣත්තතං සමුට්ඨාපෙති – ‘‘ඉදං චීවරං අනුපුබ්බෙන වණ්ණවිකාරං චෙව ජිණ්ණභාවං ච උපගන්ත්වා පාදපුඤ්ඡනචොළකං හුත්වා යට්ඨිකොටියා ඡඩ්ඩනීයං භවිස්සති, සචෙ පනස්ස සාමිකො භවෙය්‍ය, නාස්ස එවං විනස්සිතුං දදෙය්‍යා’’ති එවං අසාමිකභාවං පච්චවෙක්ඛණෙන, ‘‘අනද්ධනියං ඉදං තාවකාලික’’න්ති එවං තාවකාලිකතාපච්චවෙක්ඛණෙන ච. යථා ච චීවරෙ, එවං පත්තාදීසුපි යොජනා කාතබ්බා.

සත්තසඞ්ඛාරකෙලායනපුග්ගලපරිවජ්ජනතාති එත්ථ යො පුග්ගලො ගිහි වා අත්තනො පුත්තධීතාදිකෙ, පබ්බජිතො වා අත්තනො අන්තෙවාසිකසමානුපජ්ඣායකාදිකෙ මමායති, සහත්ථෙනෙව නෙසං කෙසච්ඡෙදනසූචිකම්මචීවරධොවනරජනපත්තපචනාදීනි කරොති, මුහුත්තම්පි අපස්සන්තො ‘‘අසුකො සාමණෙරො කුහිං, අසුකො දහරො කුහි’’න්ති භන්තමිගො විය ඉතො චිතො ච ආලොකෙති , අඤ්ඤෙන කෙසච්ඡෙදනාදීනං අත්ථාය ‘‘මුහුත්තං තාව අසුකං පෙසෙථා’’ති යාචියමානොපි ‘‘අම්හෙපි තං අත්තනො කම්මං න කාරෙම, තුම්හෙ තං ගහෙත්වා කිලමෙස්සථා’’ති න දෙති. අයං **සත්තකෙලායනො** නාම. යො පන පත්තචීවරථාලකකත්තරයට්ඨිආදීනි මමායති, අඤ්ඤස්ස හත්ථෙන පරාමසිතුම්පි න දෙති, තාවකාලිකං යාචිතො ‘‘මයම්පි ඉදං මමායන්තා න පරිභුඤ්ජාම, තුම්හාකං කිං දස්සාමා’’ති වදති. අයං **සඞ්ඛාරකෙලායනො** නාම. යො පන තෙසු ද්වීසුපි වත්ථූසු මජ්ඣත්තො උදාසිනො. අයං **සත්තසඞ්ඛාරමජ්ඣත්තො** නාම. ඉති අයං උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො එවරූපං සත්තසඞ්ඛාරකෙලායනං පුග්ගලං ආරකා පරිවජ්ජන්තස්සාපි, සත්තසඞ්ඛාරමජ්ඣත්තපුග්ගලං සෙවන්තස්සාපි, ඨානනිසජ්ජාදීසු තදුප්පාදනත්ථං නින්නපොණපබ්භාරචිත්තස්සාපි උප්පජ්ජති. එවං උප්පන්නස්ස පනස්ස අරහත්තමග්ගෙන භාවනාපාරිපූරී හොතීති පජානාති.

ඉති අජ්ඣත්තං වාති එවං අත්තනො වා සත්ත සම්බොජ්ඣඞ්ගෙ පරිග්ගණ්හිත්වා, පරස්ස වා, කාලෙන වා අත්තනො, කාලෙන වා පරස්ස බොජ්ඣඞ්ගෙ පරිග්ගණ්හිත්වා ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති. සමුදයවයා පනෙත්ථ බොජ්ඣඞ්ගානං නිබ්බත්තිනිරොධවසෙන වෙදිතබ්බා. ඉතො පරං වුත්තනයමෙව.

කෙවලඤ්හි ඉධ බොජ්ඣඞ්ගපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං යොජනං කත්වා බොජ්ඣඞ්ගපරිග්ගාහකස්ස භික්ඛුනො නියාානමුඛං වෙදිතබ්බං. සෙසං තාදිසමෙවාති.

බොජ්ඣඞ්ගපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුසච්චපබ්බවණ්ණනා

119. එවං සත්තබොජ්ඣඞ්ගවසෙන ධම්මානුපස්සනං විභජිත්වා ඉදානි චතුසච්චවසෙන විභජිතුං **පුන චපරන්ති**ආදිමාහ.

තත්ථ **ඉදං දුක්ඛන්ති යථාභූතං පජානාතීති** ඨපෙත්වා තණ්හං තෙභූමකෙ ධම්මෙ ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති යථාසභාවතො පජානාති, තස්සෙව ඛො පන දුක්ඛස්ස ජනිකං සමුට්ඨාපිකං පුරිමතණ්හං ''අයං දුක්ඛසමුදයො''ති, උභින්නං අප්පවත්තිං නිබ්බානං ''අයං දුක්ඛනිරොධො''ති, දුක්ඛපරිජානනං සමුදයපජහනං නිරොධසච්ඡිකරණං අරියමග්ගං ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති යථාසභාවතො පජානාතීති අත්ථො. අවසෙසා අරියසච්චකථා **විසුද්ධිමග්ගෙ** විත්ථාරිතායෙව.

ඉති අජ්ඣත්තං වාති එවං අත්තනො වා චත්තාරි සච්චානි පරිග්ගණ්හිත්වා, පරස්ස වා, කාලෙන වා අත්තනො, කාලෙන වා පරස්ස චත්තාරි සච්චානි පරිග්ගණ්හිත්වා ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති. සමුදයවයා පනෙත්ථ චතුන්නං සච්චානං යථාසම්භවතො උප්පත්තිනිවත්තිවසෙන වෙදිතබ්බා. ඉතො පරං වුත්තනයමෙව.

කෙවලඤ්හි ඉධ චතුසච්චපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං යොජනං කත්වා සච්චපරිග්ගාහකස්ස භික්ඛුනො නියාානමුඛං වෙදිතබ්බං. සෙසං තාදිසමෙවාති.

චතුසච්චපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එත්තාවතා ආනාපානං චතුඉරියාපථං චතුසම්පජඤ්ඤං ද්වත්තිංසාකාරං චතුධාතුවවත්ථානං නවසිවථිකා වෙදනානුපස්සනා චිත්තානුපස්සනා නීවරණපරිග්ගහො ඛන්ධපරිග්ගහො ආයතනපරිග්ගහො බොජ්ඣඞ්ගපරිග්ගහො සච්චපරිග්ගහොති එකවීසති කම්මට්ඨානානි වුත්තානි. තෙසු ආනාපානං ද්වත්තිංසාකාරො නවසිවථිකාති එකාදස අප්පනාකම්මට්ඨානානි හොන්ති. දීඝභාණකමහාසීවත්ථෙරො පන ''නවසිවථිකා ආදීනවානුපස්සනාවසෙන වුත්තා''ති ආහ. තස්මා තස්ස මතෙන ද්වෙයෙව අප්පනාකම්මට්ඨානානි, සෙසානි උපචාරකම්මට්ඨානානි. කිං පනෙතෙසු සබ්බෙසු අභිනිවෙසො ජායතීති? න ජායති. ඉරියාපථසම්පජඤ්ඤනීවරණබොජ්ඣඞ්ගෙසු හි අභිනිවෙසො න ජායති, සෙසෙසු ජායතීති. මහාසීවත්ථෙරො පනාහ – ''එතෙසුපි අභිනිවෙසො ජායති, අයඤ්හි අත්ථි නු ඛො මෙ චත්තාරො ඉරියාපථා, උදාහු නත්ථි, අත්ථි නු ඛො මෙ චතුසම්පජඤ්ඤං, උදාහු නත්ථි, අත්ථි නු ඛො මෙ පඤ්චනීවරණා, උදාහු නත්ථි, අත්ථි නු ඛො මෙ සත්තබොජ්ඣඞ්ගා, උදාහු නත්ථීති එවං පරිග්ගණ්හාති, තස්මා සබ්බත්ථ අභිනිවෙසො ජායතී''ති.

137. **යො හි කොචි, භික්ඛවෙ**ති යො හි කොචි භික්ඛු වා භික්ඛුනී වා උපාසකො වා උපාසිකා වා. **එවං භාවෙය්‍යා**ති ආදිතො පට්ඨාය වුත්තෙන භාවනානුක්කමෙන භාවෙය්‍ය. **පාටිකඞ්ඛන්ති** පටිකඞ්ඛිතබ්බං, අවස්සං භාවීති අත්ථො. **අඤ්ඤා**ති අරහත්තං. **සති වා උපාදිසෙසෙ**ති උපාදානසෙසෙ වා සති අපරික්ඛීණෙ. **අනාගාමිතා**ති අනාගාමිභාවො.

එවං සත්තන්නං වස්සානං වසෙන සාසනස්ස නියාානිකභාවං දස්සෙත්වා පුන තතො අප්පතරෙපි කාලෙ දස්සෙන්තො ''තිට්ඨන්තු, භික්ඛවෙ''තිආදිමාහ. සබ්බම්පි චෙතං මජ්ඣිමස්සෙව නෙය්‍යපුග්ගලස්ස වසෙන වුත්තං. තික්ඛපඤ්ඤං පන සන්ධාය – ''පාතො අනුසිට්ඨො සායං විසෙසං අධිගමිස්සති, සායං අනුසිට්ඨො පාතො විසෙසං අධිගමිස්සතී''ති (ම. නි. 2.345) වුත්තං.

ඉති භගවා ''එවංනියාානිකං, භික්ඛවෙ, මම සාසන''න්ති දස්සෙත්වා එකවීසතියාපි ඨානෙසු අරහත්තනිකූටෙන දෙසිතං දෙසනං නියාාතෙන්තො ''එකායනො අයං, භික්ඛවෙ, මග්ගො…පෙ.… ඉති යං තං වුත්තං, ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්ත''න්ති ආහ. සෙසං උත්තානත්ථමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

සතිපට්ඨානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඨමවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සීහනාදවග්ගො

1. චූළසීහනාදසුත්තවණ්ණනා

139. එවං මෙ සුතන්ති චූළසීහනාදසුත්තං. යස්මා පනස්ස අත්ථුප්පත්තිකො නික්ඛෙපො, තස්මා තං දස්සෙත්වා වස්ස අනුපුබ්බපදවණ්ණනං කරිස්සාම. කතරාය පනිදං අත්ථුප්පත්තියා නික්ඛිත්තන්ති? ලාභසක්කාරපච්චයා තිත්ථියපරිදෙවිතෙ. භගවතො කිර ධම්මදායාදසුත්තෙ වුත්තනයෙන මහාලාභසක්කාරො උප්පජ්ජි. චතුප්පමාණිකො හි අයං ලොකසන්නිවාසො, රූපප්පමාණො රූපප්පසන්නො, ඝොසප්පමාණො ඝොසප්පසන්නො, ලූඛප්පමාණො ලූඛප්පසන්නො, ධම්මප්පමාණො ධම්මප්පසන්නොති ඉමෙසං පුග්ගලානං වසෙන චතුධා ඨිතො.

තෙසං ඉදං නානාකරණං – කතමො ච පුග්ගලො රූපප්පමාණො රූපප්පසන්නො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ආරොහං වා පස්සිත්වා පරිණාහං වා පස්සිත්වා සණ්ඨානං වා පස්සිත්වා පාරිපූරිං වා පස්සිත්වා තත්ථ පමාණං ගහෙත්වා පසාදං ජනෙති, අයං වුච්චති පුග්ගලො රූපප්පමාණො රූපප්පසන්නො.

කතමො ච පුග්ගලො ඝොසප්පමාණො ඝොසප්පසන්නො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පරවණ්ණනාය පරථොමනාය පරපසංසනාය පරවණ්ණහාරිකාය, තත්ථ පමාණං ගහෙත්වා පසාදං ජනෙති, අයං වුච්චති පුග්ගලො ඝොසප්පමාණො ඝොසප්පසන්නො.

කතමො ච පුග්ගලො ලූඛප්පමාණො ලූඛප්පසන්නො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො චීවරලූඛං වා පස්සිත්වා පත්තලූඛං වා පස්සිත්වා, සෙනාසනලූඛං වා පස්සිත්වා විවිධං වා දුක්කරකාරිකං පස්සිත්වා තත්ථ පමාණං ගහෙත්වා පසාදං ජනෙති, අයං වුච්චති පුග්ගලො ලූඛප්පමාණො ලූඛප්පසන්නො.

කතමො ච පුග්ගලො ධම්මප්පමාණො ධම්මප්පසන්නො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො සීලං වා පස්සිත්වා සමාධිං වා පස්සිත්වා පඤ්ඤං වා පස්සිත්වා තත්ථ පමාණං ගහෙත්වා පසාදං ජනෙති, අයං වුච්චති පුග්ගලො ධම්මප්පමාණො ධම්මප්පසන්නොති.

ඉමෙසු චතූසු පුග්ගලෙසු රූපප්පමාණොපි භගවතො ආරොහපරිණාහසණ්ඨානපාරිපූරිවණ්ණපොක්ඛරතං, අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනප්පටිමණ්ඩිතත්තා නානාරතනවිචිත්තමිව සුවණ්ණමහාපටං, ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණසමාකිණ්ණතාය තාරාගණසමුජ්ජලං විය ගගනතලං සබ්බඵාලිඵුල්ලං විය ච යොජනසතුබ්බෙධං පාරිච්ඡත්තකං අට්ඨාරසරතනුබ්බෙධං බ්‍යාමප්පභාපරික්ඛෙපං සස්සිරිකං අනොපමසරීරං දිස්වා සම්මාසම්බුද්ධෙයෙව පසීදති.

ඝොසප්පමාණොපි, භගවතා කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි දස පාරමියො දස උපපාරමියො දස පරමත්ථපාරමියො පූරිතා අඞ්ගපරිච්චාගො පුත්තදාරපරිච්චාගො, රජ්ජපරිච්චාගො අත්තපරිච්චාගො නයනපරිච්චාගො ච කතොතිආදිනා නයෙන පවත්තං ඝොසං සුත්වා සම්මාසම්බුද්ධෙයෙව පසීදති.

ලූඛප්පමාණොපි භගවතො චීවරලූඛං දිස්වා ''සචෙ භගවා අගාරං අජ්ඣාවසිස්ස, කාසිකවත්ථමෙව අධාරයිස්ස. පබ්බජිත්වා පනානෙන සාණපංසුකූලචීවරෙන සන්තුස්සමානෙන භාරියං කත''න්ති සම්මාසම්බුද්ධෙයෙව පසීදති. පත්තලූඛම්පි දිස්වා – ''ඉමිනා අගාරං අජ්ඣාවසන්තෙන රත්තවරසුවණ්ණභාජනෙසු චක්කවත්තිභොජනාරහං සුගන්ධසාලිභොජනං පරිභුත්තං, පබ්බජිත්වා පන පාසාණමයං පත්තං ආදාය උච්චනීචකුලද්වාරෙසු සපදානං පිණ්ඩාය චරිත්වා ලද්ධපිණ්ඩියාලොපෙන සන්තුස්සමානො භාරියං කරොතී''ති සම්මාසම්බුද්ධෙයෙව පසීදති. සෙනාසනලූඛං දිස්වාපි – ''අයං අගාරං අජ්ඣාවසන්තො තිණ්ණං උතූනං අනුච්ඡවිකෙසු තීසු පාසාදෙසු තිවිධනාටකපරිවාරො දිබ්බසම්පත්තිං විය රජ්ජසිරිං අනුභවිත්වා ඉදානි පබ්බජ්ජුපගතො රුක්ඛමූලසෙනාසනාදීසු දාරුඵලකසිලාපට්ටපීඨමඤ්චකාදීහි සන්තුස්සමානො භාරියං කරොතී''ති සම්මාසම්බුද්ධෙයෙව පසීදති. දුක්කරකාරිකමස්ස දිස්වාපි – ''ඡබ්බස්සානි නාම මුග්ගයූසකුලත්ථයූසහරෙණුයූසාදීනං පසටමත්තෙන යාපෙස්සති, අප්පාණකං ඣානං ඣායිස්සති, සරීරෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛො විහරිස්සති, අහො දුක්කරකාරකො භගවා''ති සම්මාසම්බුද්ධෙයෙව පසීදති.

ධම්මප්පමාණොපි භගවතො සීලගුණං සමාධිගුණං පඤ්ඤාගුණං ඣානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තිසම්පදං අභිඤ්ඤාපාරිපූරිං යමකපාටිහාරියං දෙවොරොහණං පාථිකපුත්තදමනාදීනි ච අනෙකානි අච්ඡරියානි දිස්වා සම්මාසම්බුද්ධෙයෙව පසීදති, තෙ එවං පසන්නා භගවතො මහන්තං ලාභසක්කාරං අභිහරන්ති. තිත්ථියානං පන **බාවෙරුජාතකෙ** කාකස්ස විය ලාභසක්කාරො පරිහායිත්ථ. යථාහ –

> ''අදස්සනෙන මොරස්ස, සිඛිනො මඤ්ජුභාණිනො;
> කාකං තත්ථ අපූජෙසුං, මංසෙන ච ඵලෙන ච.

යදා ච සරසම්පන්නො, මොරො බාවෙරුමාගමා;
අථ ලාභො ච සක්කාරො, වායසස්ස අහායථ.

යාව නුප්පජ්ජති බුද්ධො, ධම්මරාජා පභඞ්කරො;
තාව අඤ්ඤෙ අපූජෙසුං, පුථූ සමණබ්‍රාහ්මණෙ.

යදා ච සරසම්පන්නො, බුද්ධො ධම්මමදෙසයි;
අථ ලාභො ච සක්කාරො, තිත්ථියානං අහායථා''ති. (ජා. 1.4.153-156);

තෙ එවං පහීනලාභසක්කාරා රත්තිං එකද්වඞ්ගුලමත්තං ඔභාසෙත්වාපි සූරියුග්ගමනෙ ඛජ්ජොපනකා විය හතප්පභා අහෙසුං.

යථා හි ඛජ්ජොපනකා, කාළපක්ඛම්හි රත්තියා;
නිදස්සයන්ති ඔභාසං, එතෙසං විසයො හි සො.

යදා ච රස්මිසම්පන්නො, අබ්භුදෙති පභඞ්කරො;
අථ ඛජ්ජුපසඞ්ඝානං, පභා අන්තරධායති.

එවං ඛජ්ජුපසදිසා, තිත්ථියාපි පුථූ ඉධ;
කාළපක්ඛූපමෙ ලොකෙ, දීපයන්ති සකං ගුණං.

යදා ච බුද්ධො ලොකස්මිං, උදෙති අමිතප්පභො;
නිප්පභා තිත්ථියා හොන්ති, සූරියෙ ඛජ්ජුපකා යථාති.

තෙ එවං නිප්පභා හුත්වා කච්ඡුපිළකාදීහි කිණ්ණසරීරා පරමපාරිජුඤ්ඤපත්තා යෙන බුද්ධො යෙන ධම්මො යෙන සඞ්ඝො යෙන ච මහාජනස්ස සන්නිපාතො, තෙන තෙන ගන්ත්වා අන්තරවීථියම්පි සිඞ්ඝාටකෙපි චතුක්කෙපි සභායම්පි ඨත්වා පරිදෙවන්ති –

''කිං භො සමණොයෙව ගොතමො සමණො, මයං අස්සමණා; සමණස්සෙව ගොතමස්ස සාවකා සමණා, අම්හාකං සාවකා අස්සමණා? සමණස්සෙව ගොතමස්ස සාවකානඤ්චස්ස දින්නං මහප්ඵලං, න අම්හාකං, සාවකානඤ්ච නො දින්නං මහප්ඵලං? නනු සමණොපි ගොතමො සමණො, මයම්පි සමණා. සමණස්සපි ගොතමස්ස සාවකා සමණා, අම්හාකම්පි සාවකා සමණා. සමණස්සපි ගොතමස්ස සාවකානඤ්චස්ස දින්නං මහප්ඵලං, අම්හාකම්පි සාවකානඤ්ච නො දින්නං මහප්ඵලඤ්චෙව? සමණස්සපි ගොතමස්ස සාවකානඤ්චස්ස දෙථ කරොථ, අම්හාකම්පි සාවකානඤ්ච නො දෙථ සක්කරොථ? නනු සමණො ගොතමො පුරිමානි දිවසානි උප්පන්නො, මයං පන ලොකෙ උප්පජ්ජමානෙයෙව උප්පන්නා''ති.

එවං නානප්පකාරං විරවන්ති. අථ භික්ඛූ භික්ඛුනියො උපාසකා උපාසිකායොති චතස්සො පරිසා තෙසං සද්දං සුත්වා භගවතො ආරොචෙසුං ''තිත්ථියා භන්තෙ ඉදඤ්චිදඤ්ච කථෙන්තී''ති . තං සුත්වා භගවා – ''මා තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, තිත්ථියානං වචනෙන 'අඤ්ඤත්‍ර සමණො අත්ථී'ති සඤ්ඤිනො අහුවත්ථා''ති වත්වා අඤ්ඤතිත්ථියෙසු සමණභාවං පටිසෙධෙන්තො ඉධෙව ච අනුජානන්තො ඉමිස්සා අත්ථුප්පත්තියා **ඉධෙව, භික්ඛවෙ, සමණොති** ඉදං සුත්තං අභාසි.

තත්ථ **ඉධෙවාති** ඉමස්මිංයෙව සාසනෙ. අයං පන නියමො සෙසපදෙසුපි වෙදිතබ්බො. දුතියාදයොපි හි සමණා ඉධෙව, න අඤ්ඤත්ථ. **සමණොති** සොතාපන්නො. තෙනෙවාහ – ''කතමො ච, භික්ඛවෙ, පඨමො සමණො? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා සොතාපන්නො හොති අවිනිපාතධම්මො නියතො සම්බොධිපරායණො, අයං, භික්ඛවෙ, පඨමො සමණො''ති (අ. නි. 4.241).

දුතියොති සකදාගාමී. තෙනෙවාහ – ''කතමො ච? භික්ඛවෙ, දුතියො සමණො. ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා රාගදොසමොහානං තනුත්තා සකදාගාමී හොති, සකිදෙව ඉමං ලොකං ආගන්ත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරොති. අයං, භික්ඛවෙ, දුතියො සමණො''ති.

තතියොති අනාගාමී. තෙනෙවාහ – ''කතමො ච, භික්ඛවෙ, තතියො සමණො? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු පඤ්චන්නං ඔරම්භාගියානං සංයොජනානං පරික්ඛයා ඔපපාතිකො හොති තත්ථ පරිනිබ්බායී අනාවත්තිධම්මො තස්මා ලොකා. අයං, භික්ඛවෙ, තතියො සමණො''ති.

චතුත්ථොති අරහා. තෙනෙවාහ – ''කතමො ච, භික්ඛවෙ, චතුත්ථො සමණො? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං,

භික්ඛවෙ, චතුත්ථො සමණො''ති (අ. නි. 4.241). ඉති ඉමස්මිං ඨානෙ චත්තාරො ඵලට්ඨකසමණාව අධිප්පෙතා.

සුඤ්ඤාති රිත්තා තුච්ඡා. **පරප්පවාදාති** චත්තාරො සස්සතවාදා, චත්තාරො එකච්චසස්සතිකා, චත්තාරො අන්තානන්තිකා, චත්තාරො අමරාවික්ඛෙපිකා, ද්වෙ අධිච්චසමුප්පන්නිකා, සොළස සඤ්ඤීවාදා, අට්ඨ අසඤ්ඤීවාදා, අට්ඨ නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදා, සත්ත උච්ඡෙදවාදා, පඤ්ච දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදාති ඉමෙ සබ්බෙපි **බ්‍රහ්මජාලෙ** ආගතා ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො. ඉතො බාහිරානං පරෙසං වාදා **පරප්පවාදා** නාම. තෙ සබ්බෙපි ඉමෙහි චතූහි ඵලට්ඨකසමණෙහි සුඤ්ඤා, න හි තෙ එත්ථ සන්ති. න කෙවලඤ්ච එතෙහෙව සුඤ්ඤා, චතූහි පන මග්ගට්ඨකසමණෙහිපි චතුන්නං මග්ගානං අත්ථාය ආරද්ධවිපස්සකෙහිපීති ද්වාදසහිපි සමණෙහි සුඤ්ඤා එව. ඉමමෙව අත්ථං සන්ධාය භගවතා **මහාපරිනිබ්බානෙ** වුත්තං –

> ''එකූනතිංසො වයසා සුභද්ද,
> යං පබ්බජිං කිං කුසලානුඑසී;
> වස්සානි පඤ්ඤාස සමාධිකානි,
> යතො අහං පබ්බජිතො සුභද්ද;
> ඤායස්ස ධම්මස්ස පදෙසවත්තී,
> ඉතො බහිද්ධා සමණොපි නත්ථි.

''දුතියොපි සමණො නත්ථි, තතියොපි සමණො නත්ථි, චතුත්ථොපි සමණො නත්ථි. සුඤ්ඤා පරප්පවාදා සමණෙහි අඤ්ඤෙහී''ති (දී. නි. 2.214).

එත්ථ හි පදෙසවත්තීති ආරද්ධවිපස්සකො අධිප්පෙතො. තස්මා සොතාපත්තිමග්ගස්ස ආරද්ධවිපස්සකං මග්ගට්ඨං ඵලට්ඨන්ති තයොපි එකතො කත්වා සමණොපි නත්ථීති ආහ. සකදාගාමිමග්ගස්ස ආරද්ධවිපස්සකං මග්ගට්ඨං ඵලට්ඨන්ති තයොපි එකතො කත්වා දුතියොපි සමණො නත්ථීති ආහ. ඉතරෙසුපි ද්වීසු එසෙව නයො.

කස්මා පනෙතෙ අඤ්ඤත්ථ නත්ථීති? අඛෙත්තතාය. යථා හි න ආරග්ගෙ සාසපො තිට්ඨති, න උදකපිට්ඨෙ අග්ගි ජලති, න පිට්ඨිපාසාණෙ බීජානි රුහන්ති, එවමෙව බාහිරෙසු තිත්ථායතනෙසු න ඉමෙ සමණා උප්පජ්ජන්ති, ඉමස්මිංයෙව පන සාසනෙ උප්පජ්ජන්ති. කස්මා? ඛෙත්තතාය. තෙසං අඛෙත්තතා ච ඛෙත්තතා ච අරියමග්ගස්ස අභාවතො ච භාවතො ච වෙදිතබ්බා. තෙනාහ භගවා –

''යස්මිං ඛො, සුභද්ද, ධම්මවිනයෙ අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො න උපලබ්භති, සමණොපි තත්ථ න උපලබ්භති, දුතියොපි තත්ථ සමණො න උපලබ්භති, තතියොපි තත්ථ සමණො න උපලබ්භති, චතුත්ථොපි තත්ථ සමණො න උපලබ්භති. යස්මිඤ්ච ඛො, සුභද්ද, ධම්මවිනයෙ අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො උපලබ්භති, සමණොපි තත්ථ උපලබ්භති, දුතියොපි තත්ථ…පෙ….. චතුත්ථොපි තත්ථ සමණො උපලබ්භති. ඉමස්මිං ඛො, සුභද්ද, ධම්මවිනයෙ අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො උපලබ්භති, ඉධෙව, සුභද්ද, සමණො, ඉධ දුතියො සමණො, ඉධ තතියො සමණො, ඉධ චතුත්ථො සමණො, සුඤ්ඤා පරප්පවාදා සමණෙහි අඤ්ඤෙහී''ති (දී. නි. 2.214).

එවං යස්මා තිත්ථායතනං අඛෙත්තං, සාසනං ඛෙත්තං, තස්මා යථා සුරත්තහත්ථපාදො සූරකෙසරකො සීහො මිගරාජා න සුසානෙ වා සඞ්කාරකූටෙ වා පටිවසති, තියොජනසහස්සවිත්ථතං පන හිමවන්තං අජ්ඣොගාහෙත්වා මණිගුහායංයෙව පටිවසති. යථා ච ඡද්දන්තො නාගරාජා න ගොචරියහත්ථිකුලාදීසු නවසු නාගකුලෙසු උප්පජ්ජති, ඡද්දන්තකුලෙයෙව උප්පජ්ජති. යථා ච වලාහකො අස්සරාජා න ගද්‍රභකුලෙ වා සොටකකුලෙ වා උප්පජ්ජති, සින්ධුයා තීරෙ පන සින්ධවකුලෙයෙව උප්පජ්ජති. යථා ච සබ්බකාමදදං මනොහරං මණිරතනං න සඞ්කාරකූටෙ වා පංසුපබ්බතාදීසු වා උප්පජ්ජති, වෙපුල්ලපබ්බතබ්භන්තරෙයෙව උප්පජ්ජති. යථා ච තිමිරපිඞ්ගලො මච්ඡරාජා න ඛුද්දකපොක්ඛරණීසු උප්පජ්ජති, චතුරාසීතියොජනසහස්සගම්භීරෙ මහාසමුද්දෙයෙව උප්පජ්ජති. යථා ච දියඩ්ඪයොජනසතිකො සුපණ්ණරාජා න ගාමද්වාරෙ එරණ්ඩවනාදීසු පටිවසති, මහාසමුද්දං පන අජ්ඣොගාහෙත්වා සිම්බලිදහවනෙයෙව පටිවසති. යථා ච ධතරට්ඨො සුවණ්ණහංසො න ගාමද්වාරෙ ආවාටකාදීසු පටිවසති, නවුතිහංසසහස්සපරිවාරො හුත්වා චිත්තකූටපබ්බතෙයෙව පටිවසති. යථා ච චතුද්දීපිස්සරො චක්කවත්තිරාජා න නීචකුලෙ උප්පජ්ජති, අසම්භින්නජාතිඛත්තියකුලෙයෙව පන උප්පජ්ජති. එවමෙව ඉමෙසු සමණෙසු එකසමණොපි න අඤ්ඤතිත්ථායතනෙ උප්පජ්ජති, අරියමග්ගපරික්ඛිත්තෙ පන බුද්ධසාසනෙයෙව උප්පජ්ජති. තෙනාහ භගවා ''ඉධෙව, භික්ඛවෙ, සමණො…පෙ…. සුඤ්ඤා පරප්පවාදා සමණෙහි සමණෙහි අඤ්ඤෙහී''ති.

සම්මා සීහනාදං නදථාති එත්ථ **සම්මාති** හෙතුනා නයෙන කාරණෙන. **සීහනාදන්ති** සෙට්ඨනාදං අභීතනාදං අප්පටිනාදං. ඉමෙසඤ්හි චතුන්නං සමණානං ඉධෙව අත්ථිතාය අයං නාදො සෙට්ඨනාදො නාම හොති උත්තමනාදො. ''ඉමෙ සමණා ඉධෙව අත්ථී''ති වදන්තස්ස අඤ්ඤතො භයං වා ආසඞ්කා වා නත්ථීති අභීතනාදො නාම හොති. ''අම්හාකම්පි සාසනෙ ඉමෙ සමණා අත්ථී''ති පූරණාදීසු එකස්සාපි උට්ඨහිත්වා වත්තුං අසමත්ථතාය අයං නාදො අප්පටිනාදො නාම හොති. තෙන වුත්තං ''සීහනාදන්ති සෙට්ඨනාදං අභීතනාදං අප්පටිනාද''න්ති.

140. **ඨානං ඛො පනෙතං විජ්ජතීති** ඉදං ඛො පන කාරණං විජ්ජති. යං **අඤ්ඤතිත්ථියාති** යෙන කාරණෙන අඤ්ඤතිත්ථියා. එත්ථ ච තිත්ථං ජානිතබ්බං, තිත්ථකරො ජානිතබ්බො තිත්ථියා ජානිතබ්බා, තිත්ථියසාවකා ජානිතබ්බා. **තිත්ථං**නාම ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො. එත්ථ හි සත්තා තරන්ති උප්ලවන්ති උම්මුජ්ජනිමුජ්ජං කරොන්ති, තස්මා තිත්ථන්ති වුච්චන්ති. තාසං දිට්ඨීනං උප්පාදෙතා **තිත්ථකරො** නාම. තස්ස ලද්ධිං ගහෙත්වා පබ්බජිතා **තිත්ථියා** නාම. තෙසං පච්චයදායකා **තිත්ථියසාවකාති** වෙදිතබ්බා. **පරිබ්බාජකාති** ගිහිබන්ධනං පහාය පබ්බජ්ජූපගතා. **අස්සාසොති** අවස්සයො පතිට්ඨා උපත්ථම්භො. **බලන්ති** ථාමො. **යෙන තුම්හෙති** යෙන අස්සාසෙන වා බලෙන වා එවං වදෙථ.

අත්ථි ඛො නො, ආවුසො, තෙන භගවතා ජානතා පස්සතා අරහතා සම්මාසම්බුද්ධෙනාති එත්ථ අයං සඞ්ඛෙපත්ථො – යො සො භගවා සමතිංස පාරමියො පූරෙත්වා සබ්බකිලෙසෙ භඤ්ජිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො, තෙන භගවතා තෙසං තෙසං සත්තානං ආසයානුසයං **ජානතා,** හත්ථතලෙ ඨපිතං ආමලකං විය සබ්බං ඤෙය්‍යධම්මං **පස්සතා.** අපිච පුබ්බෙනිවාසාදීහි ජානතා, දිබ්බෙන චක්ඛුනා පස්සතා. තීහි විජ්ජාහි ඡහි වා පන අභිඤ්ඤාහි ජානතා, සබ්බත්ථ අප්පටිහතෙන සමන්තචක්ඛුනා පස්සතා. සබ්බධම්මජානනසමත්ථාය පඤ්ඤාය ජානතා, සබ්බසත්තානං චක්ඛුවිසයාතීතානි තිරොකුට්ටාදිගතානි චාපි රූපානි අතිවිසුද්ධෙන මංසචක්ඛුනා පස්සතා. අත්තහිතසාධිකාය සමාධිපදට්ඨානාය පටිවෙධපඤ්ඤාය ජානතා, පරහිතසාධිකාය කරුණාපදට්ඨානාය දෙසනාපඤ්ඤාය පස්සතා. අරීනං හතත්තා පච්චයාදීනං අරහත්තා ච **අරහතා,** සම්මා සාමඤ්ච සච්චානං බුද්ධත්තා **සම්මාසම්බුද්ධෙන.** අන්තරායිකධම්මෙ වා ජානතා, නිය්‍යානිකධම්මෙ පස්සතා. කිලෙසාරීනං හතත්තා අරහතා, සම්මා සාමං සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධෙනාති, එවං චතුවෙසාරජ්ජවසෙන චතූහි ආකාරෙහි ථොමිතෙන චත්තාරො ධම්මා අක්ඛාතා, යෙ මයං අත්තනි සම්පස්සමානා එවං වදෙම, න රාජරාජමහාමත්තාදීනං උපත්ථම්භං කායබලන්ති.

සත්ථරි පසාදොති ''ඉතිපි සො භගවා''තිආදිනා නයෙන බුද්ධගුණෙ අනුස්සරන්තානං උප්පන්නප්පසාදො. **ධම්මෙ පසාදොති** ''ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මො''තිආදිනා නයෙන ධම්මගුණෙ අනුස්සරන්තානං උප්පන්නප්පසාදො. **සීලෙසු පරිපූරකාරිතාති** අරියකන්තෙසු සීලෙසු පරිපූරකාරිතා. අරියකන්තසීලානි නාම **පඤ්චසීලානි.** තානි හි භවන්තරගතොපි අරියසාවකො අත්තනො අරියසාවකභාවං අජානන්තොපි න වීතික්කමති. සචෙපි හි නං කොචි වදෙය්‍ය – ''ඉමං සකලං චක්කවත්තිරජ්ජං සම්පටිච්ඡිත්වා බුද්දකමක්ඛිකං ජීවිතා වොරොපෙහී''ති, අට්ඨානමෙතං, යං සො තස්ස වචනං කරෙය්‍ය. එවං අරියානං සීලානි කන්තානි පියානි මනාපානි. තානි සන්ධාය වුත්තං ''සීලෙසු පරිපූරකාරිතා''ති.

සහධම්මිකා ඛො පනාති භික්ඛු භික්ඛුනී සික්ඛමානා සාමණෙරො සාමණෙරී උපාසකො උපාසිකාති එතෙ සත්ත **සහධම්මචාරිනො.** එතෙසු හි භික්ඛු භික්ඛූහි සද්ධිං සහධම්මං චරති සමානසික්ඛතාය. තථා භික්ඛුනී භික්ඛුනීහි...පෙ.... උපාසිකා උපාසිකාහි, සොතාපන්නො සොතාපන්නෙහි, සකදාගාමී...පෙ.... අනාගාමීහි සහධම්මං චරති. තස්මා සබ්බෙපෙතෙ **සහධම්මිකාති** වුච්චන්ති. අපිචෙත්ථ අරියසාවකායෙව අධිප්පෙතා. තෙසඤ්හි භවන්තරෙපි මග්ගදස්සනම්හි විවාදො නත්ථි, තස්මා තෙ අච්චන්තං එකධම්මචාරිතාය සහධම්මිකා. ඉමිනා, ''සුප්පටිපන්නො භගවතො සාවකසඞ්ඝො''තිආදිනා නයෙන සඞ්ඝං අනුස්සරන්තානං උප්පන්නප්පසාදො කථිතො. එත්තාවතා චත්තාරි සොතාපන්නස්ස අඞ්ගානි කථිතානි හොන්ති.

ඉමෙ ඛො නො, ආවුසොති, ආවුසො, ඉමෙ චත්තාරො ධම්මා තෙන භගවතා අම්හාකං අස්සාසො චෙව බලඤ්චාති අක්ඛාතා, යෙ මයං අත්තනි සම්පස්සමානා එවං වදෙම.

141. **යො අම්හාකං සත්ථාති** ඉමිනා පූරණකස්සපාදිකෙ ඡ සත්ථාරො අපදිස්සන්ති. යථා පන ඉදානි සාසනෙ ආචරියුපජ්ඣායාදීසු ''අම්හාකං ආචරියො, අම්හාකං උපජ්ඣායො''ති ගෙහසිතපෙමං හොති. එවරූපං පෙමං සන්ධාය ''සත්ථරි පසාදො''ති වදන්ති. ථෙරො පනාහ – ''යස්මා සත්ථා නාම න එකස්ස, න ද්වින්නං හොති, සදෙවකස්ස ලොකස්ස එකොව සත්ථා, තස්මා තිත්ථියා 'අම්හාකං සත්ථා' ති එකපදෙනෙව සත්ථාරං විසුං කත්වා ඉමිනාව පදෙන විරුද්ධා පරාජිතා''ති. **ධම්මෙ පසාදොති** ඉදං පන යථා ඉදානි සාසනෙ ''අම්හාකං **දීඝනිකායො** අම්හාකං **මජ්ඣිමනිකායො**''ති මමායන්ති, එවං අත්තනො අත්තනො පරියත්තිධම්මෙ ගෙහසිතපෙමං සන්ධාය වදන්ති. **සීලෙසූති** අජසීලගොසීලමෙණ්ඩකසීලකුක්කුරසීලාදීසු. **ඉධ නො ආවුසොති** එත්ථ ඉධාති පසාදං සන්ධාය වදන්ති. **කො අධිප්පයාසොති** කො අධිකප්පයොගො. **යදිදන්ති** යමිදං තුම්හාකඤ්චෙව අම්හාකඤ්ච නානාකරණං වදෙය්‍යාථ. තං කිං නාම? තුම්හාකම්පි හි චතූසු ඨානෙසු පසාදො, අම්හාකම්පි. නනු එතස්මිං පසාදෙ තුම්හෙ ච අම්හෙ ච ද්වෙධා භින්නසුවණ්ණං විය එකසදිසාති වාචාය සමධුරා හුත්වා අට්ඨංසු.

අථ නෙසං තං සමධුරතං භින්දන්තො භගවා **එවං වාදිනොති**ආදිමාහ. තත්ථ **එකා නිට්ඨාති** යා තස්ස පසාදස්ස පරියොසානභූතා නිට්ඨා, කිං සා එකා, උදාහු පුථූති එවං පුච්ඡථාති වදති. යස්මා පන තස්මිං තස්මිං සමයෙ නිට්ඨං අපඤ්ඤපෙන්තො නාම නත්ථි, බ්‍රාහ්මණානඤ්හි බ්‍රහ්මලොකො නිට්ඨා, මහාතාපසානං ආභස්සරා, පරිබ්බාජකානං සුභකිණ්හා, ආජීවකානං ''අනන්තමානසො''ති එවං පරිකප්පිතො අසඤ්ඤීභවො . ඉමස්මිං සාසනෙ පන අරහත්තං නිට්ඨා. සබ්බෙව චෙතෙ අරහත්තමෙව නිට්ඨාති වදන්ති. දිට්ඨිවසෙන පන බ්‍රහ්මලොකාදීනි පඤ්ඤපෙන්ති. තස්මා අත්තනො අත්තනො ලද්ධිවසෙන එකමෙව නිට්ඨං පඤ්ඤපෙන්ති, තං දස්සෙතුං භගවා **සම්මා බ්‍යාකරමානාති**ආදිමාහ.

ඉදානි භික්ඛුනම්පි එකා නිට්ඨා, තිත්ථියානම්පි එකා නිට්ඨාති ද්වීසු අට්ටකාරකෙසු විය ඨිතෙසු භගවා අනුයොගවත්තං දස්සෙන්තො **සා පනාවුසො, නිට්ඨා සරාගස්ස, උදාහු වීතරාගස්සා**තිආදිමාහ. තත්ථ යස්මා රාගරත්තාදීනං නිට්ඨා නාම නත්ථි. යදි සියා, සොණසිඞ්ගාලාදීනම්පි සියාති ඉමං දොසං පස්සන්තානං තිත්ථියානං ‘‘වීතරාගස්ස ආවුසො සා නිට්ඨා’’තිආදිනා නයෙන බ්‍යාකරණං දස්සිතං.

තත්ථ **විද්දසුනො**ති පණ්ඩිතස්ස. **අනුරුද්ධපටිවිරුද්ධස්සා**ති රාගෙන අනුරුද්ධස්ස කොධෙන පටිවිරුද්ධස්ස. **පපඤ්චාරාමස්ස පපඤ්චරතිනො**ති එත්ථ ආරමන්ති එත්ථාති ආරාමො. පපඤ්චො ආරාමො අස්සාති **පපඤ්චාරාමො.** පපඤ්චෙ රති අස්සාති **පපඤ්චරති. පපඤ්චො**ති ච මත්තපමත්තාකාරභාවෙන පවත්තානං තණ්හාදිට්ඨිමානානමෙතං අධිවචනං. ඉධ පන තණ්හාදිට්ඨියොව අධිප්පෙතා. **සරාගස්සා**තිආදීසු පඤ්චසු ඨානෙසු එකොව කිලෙසො ආගතො. තස්ස ආකාරතො නානත්තං වෙදිතබ්බං. **සරාගස්සා**ති හි වුත්තට්ඨානෙ පඤ්චකාමගුණිකරාගවසෙන ගහිතො. **සතණ්හස්සා**ති භවතණ්හාවසෙන. **සඋපාදානස්සා**ති ගහණවසෙන. **අනුරුද්ධපටිවිරුද්ධස්සා**ති යුගළවසෙන. **පපඤ්චාරාමස්සා**ති පපඤ්චුප්පත්තිදස්සනවසෙන. **සරාගස්සා**ති වා එත්ථ අකුසලමූලවසෙන ගහිතො. **සතණ්හස්සා**ති එත්ථ තණ්හාපච්චයා උපාදානදස්සනවසෙන. සෙසං පුරිමසදිසමෙව. ථෙරො පනාහ ‘‘කස්මා එවං විද්ධංසෙථ? එකොයෙව හි අයං ලොභො රජ්ජනවසෙන **රාගො**ති වුත්තො. තණ්හාකරණවසෙන **තණ්හා**. ගහණට්ඨෙන **උපාදානං.** යුගළවසෙන **අනුරොධපටිවිරොධො**. පපඤ්චුප්පත්තිදස්සනට්ඨෙන **පපඤ්චො’’**ති.

142. ඉදානි ඉමෙසං කිලෙසානං මූලභූතං දිට්ඨිවාදං දස්සෙන්තො **ද්වෙමා, භික්ඛවෙ, දිට්ඨියො**තිආදිමාහ.

තත්ථ **භවදිට්ඨී**ති සස්සතදිට්ඨි. **විභවදිට්ඨී**ති උච්ඡෙදදිට්ඨි. **භවදිට්ඨිං අල්ලීනා**ති තණ්හාදිට්ඨිවසෙන සස්සතදිට්ඨිං අල්ලීනා. **උපගතා**ති තණ්හාදිට්ඨිවසෙනෙව උපගතා. **අජ්ඣොසිතා**ති තණ්හාදිට්ඨිවසෙනෙව අනුපවිට්ඨා. **විභවදිට්ඨියා තෙ පටිවිරුද්ධා**ති තෙ සබ්බෙ උච්ඡෙදවාදීහි සද්ධිං – ‘‘තුම්හෙ අන්ධබාලා න ජානාථ, සස්සතො අයං ලොකො, නායං ලොකො උච්ඡිජ්ජතී’’ති පටිවිරුද්ධා නිච්චං කලහභණ්ඩනපසුතා විහරන්ති. දුතියවාරෙපි එසෙව නයො.

සමුදයඤ්චාතිආදීසු ද්වෙ දිට්ඨීනං සමුදයා ඛණිකසමුදයො පච්චයසමුදයො ච. **ඛණිකසමුදයො** දිට්ඨීනං නිබ්බත්ති. **පච්චයසමුදයො** අට්ඨ ඨානානි. සෙය්‍යථිදං, ඛන්ධාපි දිට්ඨිට්ඨානං, අවිජ්ජාපි, ඵස්සොපි, සඤ්ඤාපි, විතක්කොපි, අයොනිසොමනසිකාරොපි, පාපමිත්තොපි, පරතොඝොසොපි දිට්ඨිට්ඨානං. ‘‘ඛන්ධා හෙතු ඛන්ධා පච්චයො දිට්ඨීනං උපාදාය සමුට්ඨානට්ඨෙන. එවං ඛන්ධාපි දිට්ඨිට්ඨානං. අවිජ්ජා… ඵස්සො… සඤ්ඤා… විතක්කො… අයොනිසොමනසිකාරො… පාපමිත්තො… පරතොඝොසො හෙතු, පරතොඝොසො පච්චයො දිට්ඨීනං උපාදාය සමුට්ඨානට්ඨෙන. එවං පරතොඝොසොපි දිට්ඨිට්ඨානං’’ (පටි. ම. 1.124). අත්ථඞ්ගමොපි ද්වෙයෙව ඛණිකත්ථඞ්ගමො පච්චයත්ථඞ්ගමො ච. **ඛණිකත්ථඞ්ගමො** නාම ඛයො වයො භෙදො පරිභෙදො අනිච්චතා අන්තරධානං. **පච්චයත්ථඞ්ගමො** නාම සොතාපත්තිමග්ගො. සොතාපත්තිමග්ගො හි දිට්ඨිට්ඨානසමුග්ඝාතොති වුත්තො.

අස්සාදන්ති දිට්ඨිමූලකං ආනිසංසං. යං සන්ධාය වුත්තං – ‘‘යංදිට්ඨිකො සත්ථා හොති, තංදිට්ඨිකා සාවකා හොන්ති. යංදිට්ඨිකා සත්ථාරං සාවකා සක්කරොන්ති, ගරුං කරොන්ති, මානෙන්ති, පූජෙන්ති, ලභන්ති තතොනිදානං චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං. අයං, භික්ඛවෙ, දිට්ඨියා දිට්ඨධම්මිකො ආනිසංසො’’ති. **ආදීනවන්ති** දිට්ඨිග්ගහණමූලකං උපද්දවං. සො වග්ගුලිවතං උක්කුටිකප්පධානං කණ්ටකාපස්සයතා පඤ්චාතපතප්පනං සානුපපාතපතනං කෙසමස්සුලුඤ්චනං අප්පොණකං ඣානන්තිආදීනං වසෙනං වෙදිතබ්බො. **නිස්සරණන්ති** දිට්ඨීනං නිස්සරණං නාම නිබ්බානං. **යථාභූතං නප්පජානන්තී**ති යෙ එතං සබ්බං යථාසභාවං න ජානන්ති. **න පරිමුච්චන්ති දුක්ඛස්මා**ති සකලවට්ටදුක්ඛතො න පරිමුච්චන්ති. ඉමිනා එතෙසං නිට්ඨා නාම නත්ථීති දස්සෙති. **පරිමුච්චන්ති දුක්ඛස්මා**ති සකලවට්ටදුක්ඛතො පරිමුච්චන්ති. ඉමිනා එතෙසං නිට්ඨා නාම අත්ථීති ද්වින්නං අට්ටකාරකානං අට්ටං ඡින්දන්තො විය සාසනස්මිංයෙව නිට්ඨාය අත්ථිතං පතිට්ඨපෙති.

143. ඉදානි දිට්ඨිච්ඡෙදනං දස්සෙන්තො **චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, උපාදානානී**තිආදිමාහ. තෙසං විත්ථාරකථා **විසුද්ධිමග්ගෙ** වුත්තායෙව.

සබ්බුපාදානපරිඤ්ඤාවාදා පටිජානමානාති මයං සබ්බෙසං උපාදානානං පරිඤ්ඤං සමතික්කමං වදාමාති එවං පටිජානමානා. **න සම්මා සබ්බුපාදානපරිඤ්ඤන්**ති සබ්බෙසං උපාදානානං සමතික්කමං සම්මා න පඤ්ඤපෙන්ති. කෙචි කාමුපාදානමත්තස්ස පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙන්ති. කෙචි දිට්ඨුපාදානමත්තස්ස පඤ්ඤපෙන්ති, කෙචි සීලබ්බතුපාදානස්සාපි. අත්තවාදුපාදානස්ස පන පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙන්තො නාම නත්ථි. තෙසං පන භෙදං දස්සෙන්තො **කාමුපාදානස්ස පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙන්ති**තිආදිමාහ. තත්ථ සබ්බෙපි කාමුපාදානස්ස පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙන්තියෙව, ඡන්නවුති පාසණ්ඩාපි හි ‘‘කාමා ඛො පබ්බජිතෙන න සෙවිතබ්බා’’ති වත්ථුපටිසෙවනං කාමං කප්පතීති න පඤ්ඤපෙන්ති, අකප්පියමෙව කත්වා පඤ්ඤපෙන්ති. යෙ පන සෙවන්ති, තෙ ථෙය්‍යෙන සෙවන්ති. තෙන වුත්තං ‘‘කාමුපාදානස්ස පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙන්තී’’ති.

යස්මා ‘‘නත්ථි දින්න’’න්තිආදීනි ගහෙත්වා චරන්ති. ‘‘සීලෙන සුද්ධි වතෙන සුද්ධි, භාවනාය සුද්ධී’’ති ගණ්හන්ති, අත්තුපලද්ධිං න පජහන්ති, තස්මා න දිට්ඨුපාදානස්ස, න සීලබ්බතුපාදානස්ස , න අත්තවාදුපාදානස්ස පරිඤ්ඤං

පඤ්ඤපෙන්ති. **තං කිස්ස හෙතූති** තං අපඤ්ඤාපනං එතෙසං කිස්ස හෙතු, කිං කාරණා? **ඉමානි හි තෙ හොන්තොති** යස්මා තෙ හොන්තො ඉමානි තීණි කාරණානි යථාසභාවතො න ජානන්තීති අත්ථො. යෙ පනෙත්ථ ද්වින්නං පරිඤ්ඤානං පඤ්ඤාපනකාරණං දිට්ඨිඤ්චෙව සීලබ්බතඤ්ච ''එතං පහාතබ්බ''න්ති යථාසභාවතො ජානන්ති. තෙ සන්ධාය පරතො ද්වෙ වාරා වුත්තා. තත්ථ යෙ ''අත්ථි දින්න''න්තිආදීනි ගණ්හන්ති, තෙ දිට්ඨුපාදානස්ස පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙන්ති. යෙ පන ''න සීලෙන සුද්ධි, න වතෙන සුද්ධි, න භාවනාය සුද්ධී''ති ගණ්හන්ති, තෙ සීලබ්බතුපාදානස්ස පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙන්ති. අත්තවාදුපාදානස්ස පරිඤ්ඤං පන එකොපි පඤ්ඤපෙතුං න සක්කොති. අට්ඨසමාපත්තිලාභිනොපි හි චන්දිමසූරියෙ පාණිනා පරිමජ්ජිත්වා චරමානාපි ච තිත්ථියා තිස්සො පරිඤ්ඤා පඤ්ඤපෙන්ති. අත්තවාදං මුඤ්චිතුං න සක්කොන්ති. තස්මා පුනප්පුනං වට්ටස්මිංයෙව පතන්ති. පථවිජිගුච්ඡනසසකො විය හි එතෙ.

තත්‍රායං අත්ථසල්ලාපිකා උපමා – පථවී කිර සසකං ආහ – ''භො සසකා''ති. සසකො ආහ – ''කො එසො''ති. ''කස්මා මමෙව උපරි සබ්බඉරියාපථෙ කප්පෙන්තො උච්චාරපස්සාවං කරොන්තො මං න ජානාසී''ති. ''සුට්ඨු තයා අහං දිට්ඨො, මයා අක්කන්තට්ඨානම්පි අඞ්ගුලග්ගෙහි ඵුට්ඨට්ඨානං විය හොති, විස්සට්ඨඋදකං අප්පමත්තකං, කරීසං කතකඵලමත්තං. හත්ථිඅස්සාදීහි පන අක්කන්තට්ඨානම්පි මහන්තං, පස්සාවොපි නෙසං ඝටමත්තො හොති, උච්චාරොපි පච්ඡිමත්තො හොති, අලං මය්හං තයා''ති උප්පතිත්වා අඤ්ඤස්මිං ඨානෙ පතිතො. තතො නං පථවී ආහ – ''අරෙ දූරං ගතොපි නනු මය්හං උපරියෙව පතිතොසී''ති. සො පුන තං ජිගුච්ඡන්තො උප්පතිත්වා අඤ්ඤත්ථ පතිතො, එවං වස්සසහස්සම්පි උප්පතිත්වා පතමානො සසකො පථවිං මුඤ්චිතුං න සක්කොති. එවමෙවං තිත්ථියා සබ්බූපාදානපරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙන්තොපි කාමුපාදානාදීනං තිණ්ණංයෙව සමතික්කමං පඤ්ඤපෙන්ති. අත්තවාදං පන මුඤ්චිතුං න සක්කොන්ති, අසක්කොන්තා පුනප්පුනං වට්ටස්මිංයෙව පතන්තීති.

එවං යං තිත්ථියා සමතික්කමිතුං න සක්කොන්ති, තස්ස වසෙන දිට්ඨිච්ඡෙදවාදං වත්වා ඉදානි පසාදපච්ඡෙදවාදං දස්සෙන්තො **එවරූපෙ ඛො, භික්ඛවෙ, ධම්මවිනයෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **ධම්මවිනයෙති** ධම්මෙ චෙව විනයෙ ච, උභයෙනපි අනියානිකසාසනං දස්සෙති. ''යො සත්ථරි පසාදො සො න සම්මග්ගතො''ති අනියානිකසාසනම්හි හි සත්ථා කාලං කත්වා සීහොපි හොති, බ්‍යග්ඝොපි හොති, දීපිපි අච්ඡොපි තරච්ඡොපි. සාවකා පනස්ස මිගාපි සූකරාපි පසදාපි හොන්ති, සො ''ඉමෙ මය්හං පුබ්බෙ උපට්ඨාකා පච්චයදායකා''ති ඛන්තිං වා මෙත්තං වා අනුද්දයං වා අකත්වා තෙසං උපරි පතිත්වා ලොහිතං පිවති, ථූලථූලමංසානිපි ඛාදති. සත්ථා වා පන බිළාරො හොති, සාවකා කුක්කුටා වා මූසිකා වා. අථ නෙ වුත්තනයෙනෙව අනුකම්පං අකත්වා ඛාදති. අථ වා සත්ථා නිරයපාලො හොති, සාවකා නෙරයිකසත්තා. සො ''ඉමෙ මය්හං පුබ්බෙ උපට්ඨාකා පච්චයදායකා''ති අනුකම්පං අකත්වා විවිධා කම්මකාරණා කරොති, ආදිත්තෙපි රථෙ යොජෙති, අඞ්ගාරපබ්බතම්පි ආරොපෙති, ලොහකුම්භියම්පි ඛිපති , අනෙකෙහිපි දුක්ඛධම්මෙහි සම්පයොජෙති. සාවකා වා පන කාලං කත්වා සීහාදයො හොන්ති, සත්ථා මිගාදීසු අඤ්ඤතරො. තෙ ''ඉමං මයං පුබ්බෙ චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨහිම්හා, සත්ථා නො අය''න්ති තස්මිං ඛන්තිං වා මෙත්තං වා අනුද්දයං වා අකත්වා වුත්තනයෙනෙව අනයබ්‍යසනං පාපෙන්ති. එවං අනියානිකසාසනෙ යො සත්ථරි පසාදො, සො න සම්මග්ගතො හොති, කඤ්චි කාලං ගන්ත්වාපි පච්ඡා විනස්සතියෙව.

යො ධම්මෙ පසාදොති අනියානිකසාසනස්මිඤ්හි ධම්මෙ පසාදො නාම, උග්ගහිතපරියාපුට – ධාරිතවාචිත්තමත්තකෙ තන්තිධම්මෙ පසාදො හොති, වට්ටමොක්ඛො පනෙත්ථ නත්ථි. තස්මා යො එත්ථ පසාදො, සො පුනප්පුනං වට්ටමෙව ගම්භීරං කරොතීති සාසනස්මිං අසම්මග්ගතො අසභාවතො අක්ඛායති.

යා සීලෙසු පරිපූරකාරිතාති යාපි ච අනියානිකසාසනෙ අජසීලාදීනං වසෙන පරිපූරකාරිතා, සාපි යස්මා වට්ටමොක්ඛං භවනිස්සරණං න සම්පාපෙති, සම්පජ්ජමානා පන තිරච්ඡානයොනිං ආවහති, විපච්චමානා නිරයං, තස්මා සා න සම්මග්ගතා අක්ඛායති. **යා සහධම්මිකෙසූති** අනියානිකසාසනස්මිඤ්හි යෙ සහධම්මිකා, තෙසු යස්මා එකච්චෙ කාලං කත්වා සීහාදයොපි හොන්ති, එකච්චෙ මිගාදයො, තත්ථ සීහාදිභූතා ''ඉමෙ අම්හාකං සහධම්මිකා අහෙසු''න්ති මිගාදිභූතෙසු ඛන්තිආදීනි අකත්වා පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව නෙසං මහාදුක්ඛං උප්පාදෙන්ති. තස්මා එත්ථ සහධම්මිකෙසු පියමනාපතාපි අසම්මග්ගතා අක්ඛායති.

ඉදං පන සබ්බම්පි කාරණභෙදං එකතො කත්වා දස්සෙන්තො භගවා **තං කිස්ස හෙතු? එවඤ්හෙතං , භික්ඛවෙ, හොතීති**ආදිමාහ. තත්‍රායං සංඛෙපත්ථො – එවඤ්හෙතං, භික්ඛවෙ, හොති, යං මයා වුත්තං ''යො සත්ථරි පසාදො සො න සම්මග්ගතො අක්ඛායතී''තිආදි, තං එවමෙව හොති. කස්මා? යස්මා තෙ පසාදාදයො දුරක්ඛාතෙ ධම්මවිනයෙ ... පෙ.... අසම්මාසම්බුද්ධප්පවෙදිතෙති, එත්ථ හි **යථා තන්ති** කාරණත්ථෙ නිපාතො. තත්ථ **දුරක්ඛාතෙති** දුක්කථිතෙ, දුක්ඛථිතත්තායෙව **දුප්පවෙදිතෙ**. සො පනෙස යස්මා මග්ගඵලත්ථාය න නියාති, තස්මා **අනියානිකො**. රාගාදීනං උපසමාය අසංවත්තනතො **අනුපසමසංවත්තනිකො**. න සම්මාසම්බුද්ධෙන සබ්බඤ්ඤුනා පවෙදිතොති **අසම්මාසම්බුද්ධප්පවෙදිතො**. තස්මිං **අනියානිකෙ අනුපසමසංවත්තනිකෙ අසම්මාසම්බුද්ධප්පවෙදිතෙ**. එත්තාවතා භගවා තිත්ථියෙසු පසාදො සුරාපීතසිඞ්ගාලෙ පසාදො විය නිරත්ථකොති දස්සෙති.

එකො කිර කාළසිඞ්ගාලො රත්තිං නගරං පවිට්ඨො සුරාජල්ලිකං ඛාදිත්වා පුන්නාගවනෙ නිපජ්ජිත්වා නිද්දායන්තො සූරියුග්ගමනෙ පබුජ්ඣිත්වා චින්තෙසි ''ඉමස්මිං කාලෙ න සක්කා ගන්තුං, බහූ අම්හාකං වෙරිනො, එකං වඤ්චෙතුං වට්ටතී''ති. සො එකං බ්‍රාහ්මණං ගච්ඡන්තං දිස්වා ඉමං වඤ්චෙස්සාමීති ''අය්‍ය බ්‍රාහ්මණා''ති ආහ. කො

එසො බ්‍රාහ්මණං පක්කොසතීති. ‘‘අහං, සාමි, ඉතො තාව එහීති. කිං හොති? මං බහිගාමං නෙහි, අහං තෙ ද්වෙ කහාපණසතානි දස්සාමීති. සොපි නයිස්සාමීති තං පාදෙසු ගණ්හි. අරෙ බාල බ්‍රාහ්මණ, න මය්හං කහාපණා ඡඩ්ඩිතකා අත්ථි, දුල්ලභා කහාපණා, සාධුකං මං ගණ්හාහීති. කථං හො ගණ්හාමීති? උත්තරාසඞ්ගෙන ගණ්ඨිකං කත්වා අංසෙ ලග්ගෙත්වා ගණ්හාහීති. බ්‍රාහ්මණො තං තථා ගහෙත්වා දක්ඛිණද්වාරසමීපට්ඨානං ගන්ත්වා එත්ථ ඔතාරෙමීති පුච්ඡි. කතරට්ඨානං නාම එතන්ති? මහාද්වාරං එතන්ති. අරෙ බාල, බ්‍රාහ්මණ, කිං තව ඤාතකා අන්තරද්වාරෙ කහාපණං ඨපෙන්ති, පරතො මං හරා’’ති. සො පුනප්පුනං ථොකං ථොකං ගන්ත්වා ‘‘එත්ථ ඔතාරෙමි එත්ථ ඔතාරෙමී’’ති පුච්ඡිත්වා තෙන තජ්ජිතො ඛෙමට්ඨානං ගන්ත්වා තත්ථ ඔතාරෙහීති වුත්තො ඔතාරෙත්වා සාටකං ගණ්හි. කාළසිඞ්ගාලො ආහ ‘‘අහං තෙ ද්වෙ කහාපණසතානි දස්සාමීති අවොචං. මය්හං පන කහාපණා බහූ, න ද්වෙ කහාපණසතානෙව, යාව අහං කහාපණෙ ආහරාමි, තාව ත්වං සූරියං ඔලොකෙන්තො තිට්ඨා’’ති වත්වා ථොකං ගන්ත්වා නිවත්තෙත්වා පුන බ්‍රාහ්මණං ආහ ‘‘අය්‍යා බ්‍රාහ්මණ මා ඉතො ඔලොකෙහි, සූරියමෙව ඔලොකෙන්තො තිට්ඨා’’ති. එවඤ්ච පන වත්වා කෙතකවනං පවිසිත්වා යථාරුචිං පක්කන්තො. බ්‍රාහ්මණස්සපි සූරියං ඔලොකෙන්තස්සෙව නලාටතො චෙව කච්ඡෙහි ච සෙදා මුච්චිංසු. අථ නං රුක්ඛදෙවතා ආහ –

‘‘සද්දහාසි සිඞ්ගාලස්ස, සුරාපීතස්ස බ්‍රාහ්මණ;
සිප්පිකානං සතං නත්ථි, කුතො කංසසතා දුවෙ’’ති. (ජා. 1.1.113);

එවං යථා කාළසිඞ්ගාලෙ පසාදො නිරත්ථකො, එවං තිත්ථියෙසුපීති.

144. අනියානිකසාසනෙ පසාදස්ස නිරත්ථකභාවං දස්සෙත්වා නියානිකසාසනෙ තස්ස සාත්ථකතං දස්සෙතුං **තථාගතො ච ඛො, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **කාමුපාදානස්ස පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙතී**ති අරහත්තමග්ගෙන කාමුපාදානස්ස පහානපරිඤ්ඤං සමතික්කමං පඤ්ඤපෙති, ඉතරෙසං තිණ්ණං උපාදානානං සොතාපත්තිමග්ගෙන පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙති. **එවරූපෙ ඛො, භික්ඛවෙ, ධම්මවිනයෙ**ති, භික්ඛවෙ, එවරූපෙ ධම්මෙ ච විනයෙ ච. උභයෙනපි නියානිකසාසනං දස්සෙති. **සත්ථරි පසාදො**ති එවරූපෙ සාසනෙ යො සත්ථරි පසාදො, සො සම්මග්ගතො අක්ඛායති, භවදුක්ඛනිස්සරණාය සංවත්තති.

තත්‍රිමානි වත්ථූනි – භගවා කිර වෙදියකපබ්බතෙ ඉන්දසාලගුහායං පටිවසති. අථෙකො උලූකසකුණො භගවති ගාමං පිණ්ඩාය පවිසන්තෙ උපඩ්ඪමග්ගං අනුගච්ඡති, නික්ඛමන්තෙ උපඩ්ඪමග්ගං පච්චුග්ගමනං කරොති. සො එකදිවසං සම්මාසම්බුද්ධං සායන්හසමයෙ භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතං නිසින්නං පබ්බතා ඔරුය්හ වන්දිත්වා පක්ඛෙ පණාමෙත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ සීසං හෙට්ඨා කත්වා දසබලං නමස්සමානො අට්ඨාසි. භගවා තං ඔලොකෙත්වා සිතං පාත්වාකාසි. ආනන්දත්ථෙරො ‘‘කො නු ඛො, භන්තෙ, හෙතු කො පච්චයො සිතස්ස පාතුකම්මායා’’ති පුච්ඡි. ‘‘පස්සානන්ද, ඉමං උලූකසකුණං, අයං මයි ච භික්ඛුසඞ්ඝෙ ච චිත්තං පසාදෙත්වා සතසහස්සකප්පෙ දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සංසරිත්වා සොමනස්සො නාම පච්චෙකබුද්ධො භවිස්සතී’’ති ආහ –

උලූකමණ්ඩලක්ඛික, වෙදියකෙ චිරදීඝවාසික;
සුඛිතොසි ත්වං අය්‍ය කොසිය, කාලුට්ඨිතං පස්සසි බුද්ධවරං.

මයි චිත්තං පසාදෙත්වා, භික්ඛුසඞ්ඝෙ අනුත්තරෙ;
කප්පානං සතසහස්සානි, දුග්ගතෙසො න ගච්ඡති.

දෙවලොකා චවිත්වාන, කුසලමූලෙන චොදිතො;
භවිස්සති අනන්තඤාණො, සොමනස්සොති විස්සුතොති.

අඤ්ඤානිපි චෙත්ථ රාජගහනගරෙ සුමනමාලාකාරවත්ථු මහාභෙරිවාදකවත්ථු මොරජිකවත්ථු වීණාවාදකවත්ථු සඞ්ඛධමකවත්ථූති එවමාදීනි වත්ථූනි විත්ථාරෙතබ්බානි. එවං නියානිකසාසනෙ සත්ථරි පසාදො සම්මග්ගතො හොති.

ධම්මෙ පසාදොති නියානිකසාසනම්හි ධම්මෙ පසාදො සම්මග්ගතො හොති. සරමත්තෙ නිමිත්තං ගහෙත්වා සුණන්තානං තිරච්ඡානගතානම්පි සම්පත්තිදායකො හොති, පරමත්ථෙ කිං පන වත්තබ්බං. අයමත්ථො මණ්ඩූකදෙවපුත්තාදීනං වත්ථුවසෙන වෙදිතබ්බො.

සීලෙසු පරිපූරකාරිතාති නියානිකසාසනම්හි සීලෙසු පරිපූරකාරිතාපි සම්මග්ගතා හොති, සග්ගමොක්ඛසම්පත්තිං ආවහති. තත්ථ ඡත්තමාණවකවත්ථුසාමණෙරවත්ථුආදීනි දීපෙතබ්බානි.

සහධම්මිකෙසූති නියානිකසාසනෙ සහධම්මිකෙසු පියමනාපතාපි සම්මග්ගතා හොති, මහාසම්පත්තිං ආවහති. අයමත්ථො **විමානපෙතවත්ථූහි** දීපෙතබ්බො. වුත්තඤ්හෙතං –

‘‘ඛීරොදනමහමදාසිං, භික්ඛුනො පිණ්ඩාය චරන්තස්ස…පෙ….

ඵාණිතං…පෙ…. උච්ඡුඛණ්ඩිකං… තිම්බරුසකං… කක්කාරිකං…

එළාලුකං… වල්ලිපක්කං… ඵාරුසකං… හත්ථපතාකං…

සාකමුට්ඨිං … පුප්ඵකමුට්ඨිං… මූලකං… නිම්බමුට්ඨිං…

අම්බිකඤ්ජිකං… දොණිනිම්මජ්ජනිං… කායබන්ධනං…

අංසබද්ධකං… ආයොගපට්ටං… විධූපනං… තාලවණ්ටං…

මොරහත්ථං… ඡත්තං… උපාහනං… පූවං මොදකං…

සක්ඛලිකං අහමදාසිං, භික්ඛුනො පිණ්ඩාය චරන්තස්ස…පෙ….

තස්සා මෙ පස්ස විමානං, අච්ඡරා කාමවණ්ණිනීහමස්මී''ති (වි. ව. 406).

තං කිස්ස හෙතූතිආදි වුත්තනයානුසාරෙනෙව යොජෙත්වා වෙදිතබ්බං.

145. ඉදානි යෙසං උපාදානානං තිත්ථියා න සම්මා පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙන්ති, තථාගතො පඤ්ඤපෙති, තෙසං පච්චයං දස්සෙතුං **ඉමෙ ච, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **කිංනිදානා**තිආදීසු නිදානාදීනි සබ්බානෙව කාරණවෙවචනානි. කාරණඤ්හි යස්මා ඵලං නිදෙති හන්ද, නං ගණ්හථාති අප්පෙති විය, තස්මා **නිදාන**න්ති වුච්චති. යස්මා තං තතො ජායති සමුදෙති පභවති, තස්මා **සමුදයො, ජාති, පභවො**ති වුච්චති. අයං පනෙත්ථ පදත්ථො – කිං නිදානං එතෙසන්ති **කිංනිදානා**. කො සමුදයො එතෙසන්ති **කිංසමුදයා**. කා ජාති එතෙසන්ති **කිංජාතිකා**. කො පභවො එතෙසන්ති **කිංපභවා**. යස්මා පන තෙසං තණ්හා යථාවුත්තෙන අත්ථෙන නිදානඤ්චෙව සමුදයො ච ජාති ච පභවො ච, තස්මා ''තණ්හානිදානා''තිආදිමාහ. එවං සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. යස්මා පන භගවා න කෙවලං උපාදානස්සෙව පච්චයං ජානාති, උපාදානස්ස පච්චයභූතාය තණ්හායපි, තණ්හාදිපච්චයානං වෙදනාදීනම්පි පච්චයං ජානාතියෙව, තස්මා **තණ්හා චායං, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ.

යතො ච ඛොති යස්මිං කාලෙ. **අවිජ්ජා පහීනා හොතී**ති වට්ටමූලිකා අවිජ්ජා අනුප්පාදනිරොධෙන පහීනා හොති. **විජ්ජා උප්පන්නා**ති අරහත්තමග්ගවිජ්ජා උප්පන්නා. **සො අවිජ්ජාවිරාගා විජ්ජුප්පාදා**ති. සො භික්ඛු අවිජ්ජාය ච පහීනත්තා විජ්ජාය ච උප්පන්නත්තා. **නෙව කාමුපාදානං උපාදියතී**ති නෙව කාමුපාදානං ගණ්හාති න උපෙති, න සෙසානි උපාදානානි. **අනුපාදියං න පරිතස්සතී**ති එවං කිඤ්චි උපාදානං අග්ගණ්හන්තො තණ්හාපරිතස්සනාය න පරිතස්සති. **අපරිතස්ස**න්ති අපරිතස්සන්තො තණ්හං අනුප්පාදෙන්තො. **පච්චත්තංයෙව පරිනිබ්බායතී**ති සයමෙව කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බායති. එවමස්ස ආසවක්ඛයං දස්සෙත්වා ඉදානි ඛීණාසවස්ස භික්ඛුනො පච්චවෙක්ඛණං දස්සෙන්තො **ඛීණා ජාතී**තිආදිමාහ. තං වුත්තත්ථමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

චූළසීහනාදසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. මහාසීහනාදසුත්තවණ්ණනා

වෙසාලිනගරවණ්ණනා

146. **එවං මෙ සුත**න්ති මහාසීහනාදසුත්තං. තත්ථ **වෙසාලිය**න්ති එවංනාමකෙ නගරෙ. තං කිර අපරාපරං විසාලීභූතතාය ''වෙසාලී''ති සඞ්ඛං ගතං. තත්‍රායං අනුපුබ්බකථා – බාරාණසිරඤ්ඤො කිර අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි ගබ්භො සණ්ඨාසි. සා ඤත්වා රඤ්ඤො නිවෙදෙසි. රාජා ගබ්භපරිහාරං අදාසි. සා සම්මා පරිහරීයමානා ගබ්භපරිපාකකාලෙ විජායනඝරං පාවිසි. පුඤ්ඤවන්තීනං පච්චූසසමයෙ ගබ්භවුට්ඨානං හොති, සා ච තාසං අඤ්ඤතරා, තෙන පච්චූසසමයෙ අලත්තකපටලබන්ධුජීවකපුප්ඵසදිසං මංසපෙසිං විජායි. තතො ''අඤ්ඤා දෙවියො සුවණ්ණබිම්බසදිසෙ පුත්තෙ විජායන්ති, අග්ගමහෙසී මංසපෙසින්ති රඤ්ඤො පුරතො මම අවණ්ණො උප්පජ්ජෙය්‍යා''ති චින්තෙත්වා තෙන අවණ්ණභයෙන තං මංසපෙසිං එකස්මිං භාජනෙ පක්ඛිපිත්වා පටිකුජ්ජිත්වා රාජමුද්දිකාය ලඤ්ඡෙත්වා ගඞ්ගාය සොතෙ පක්ඛිපාපෙසි. මනුස්සෙහි ඡඩ්ඩිතමත්තෙ දෙවතා ආරක්ඛං සංවිදහිංසු. සුවණ්ණපට්ටකඤ්චෙත්ථ ජාතිහිඞ්ගුලකෙන ''බාරාණසිරඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා පජා''ති ලිඛිත්වා බන්ධිංසු. තතො තං භාජනං ඌමිභයාදීහි අනුපද්දුතං ගඞ්ගාසොතෙන පායාසි.

තෙන ච සමයෙන අඤ්ඤතරො තාපසො ගොපාලකකුලං නිස්සාය ගඞ්ගාතීරෙ විහරති. සො පාතොව ගඞ්ගං ඔතිණ්ණො තං භාජනං ආගච්ඡන්තං දිස්වා පංසුකූලසඤ්ඤාය අග්ගහෙසි. අථෙත්ථ තං අක්ඛරපට්ටිකං රාජමුද්දිකාලඤ්ඡනං ච දිස්වා මුඤ්චිත්වා තං මංසපෙසිං අද්දස, දිස්වානස්ස එතදහොසි ''සියා ගබ්භො, තථා හිස්ස දුග්ගන්ධපූතිකභාවො නත්ථී''ති. අස්සමං නෙත්වා සුද්ධෙ ඔකාසෙ ඨපෙසි. අථ අඩ්ඪමාසච්චයෙන ද්වෙ මංසපෙසියො අහෙසුං. තාපසො දිස්වා සාධුතරං ඨපෙසි. තතො පුන අඩ්ඪමාසච්චයෙන එකමෙකිස්සා මංසපෙසියා හත්ථපාදසීසානමත්ථාය පඤ්ච පඤ්ච පිළකා උට්ඨහිංසු. අථ තතො අඩ්ඪමාසච්චයෙන එකා මංසපෙසි සුවණ්ණබිම්බසදිසො දාරකො, එකා දාරිකා අහොසි.

තෙසු තාපසස්ස පුත්තසිනෙහො උප්පජ්ජි, අඞ්ගුට්ඨකතො චස්ස ඛීරං නිබ්බත්ති. තතො පභුති ච ඛීරභත්තං අලභිත්ථ, සො භත්තං භුඤ්ජිත්වා ඛීරං දාරකානං මුඛෙ ආසිඤ්චති. තෙසං උදරං යං යං පවිසති, තං තං සබ්බං මණිභාජනගතං විය දිස්සති, එවං නිච්ඡවී අහෙසුං. අපරෙ ආහු ''සිබ්බෙත්වා ඨපිතා විය නෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං ලීනා ඡවි අහොසී''ති. එවං තෙ නිච්ඡවිතාය වා ලීනච්ඡවිතාය වා **ලිච්ඡවීති** පඤ්ඤායිංසු.

තාපසො දාරකෙ පොසෙන්තො උස්සූරෙ ගාමං සික්ඛාය පවිසති, අතිදිවා පටික්කමති. තස්ස තං බ්‍යාපාරං ඤත්වා ගොපාලකා ආහංසු – ''භන්තෙ, පබ්බජිතානං දාරකපොසනං පලිබොධො, අම්හාකං දාරකෙ දෙථ, මයං පොසෙස්සාම, තුම්හෙ අත්තනො කම්මං කරොථා''ති. තාපසො සාධූති පටිස්සුණි. ගොපාලකා දුතියදිවසෙ මග්ගං සමං කත්වා පුප්ඵෙහි ඔකිරිත්වා ධජපටාකා උස්සාපෙත්වා තූරියෙහි වජ්ජමානෙහි අස්සමං ආගතා. තාපසො – ''මහාපුඤ්ඤා දාරකා අප්පමාදෙන වඩ්ඪෙථ, වඩ්ඪෙත්වා ච අඤ්ඤමඤ්ඤං ආවාහවිවාහං කරොථ, පඤ්චගොරසෙන රාජානං තොසෙත්වා භූමිභාගං ගහෙත්වා නගරං මාපෙථ, තත්ථ කුමාරං අභිසිඤ්චථා''ති වත්වා දාරකෙ අදාසි. තෙ සාධූති පටිස්සුණිත්වා දාරකෙ නෙත්වා පොසෙසුං.

දාරකා වුද්ධිමන්වාය කීළන්තා විවාදට්ඨානෙසු අඤ්ඤෙ ගොපාලකදාරකෙ හත්ථෙනපි පාදෙනපි පහරන්ති. තෙ රොදන්ති. ''කිස්ස රොදථා''ති ච මාතාපිතූහි වුත්තා ''ඉමෙ නිම්මාතාපිතිකා තාපසපොසිතා අම්හෙ අතිපහරන්තී''ති වදන්ති. තතො තෙසං මාතාපිතරො ''ඉමෙ දාරකා අඤ්ඤෙ දාරකෙ විනාසෙන්ති දුක්ඛාපෙන්ති, න ඉමෙ සඞ්ගහෙතබ්බා, වජ්ජෙතබ්බා ඉමෙ''ති ආහංසු. තතො පභුති කිර සො පදෙසො **වජ්ජීති** වුච්චති යොජනසතිකො පරිමාණෙන. අථ තං පදෙසං ගොපාලකා රාජානං තොසෙත්වා අග්ගහෙසුං. තත්ථ ච නගරං මාපෙත්වා සොළසවස්සුද්දෙසිකං කුමාරං අභිසිඤ්චිත්වා රාජානං අකංසු. තාය චස්ස දාරිකාය සද්ධිං විවාහං කත්වා කතිකං අකංසු ''බාහිරකදාරිකා න ආනෙතබ්බා, ඉතො දාරිකා න කස්සචි දාතබ්බා''ති. තෙසං පඨමසංවාසෙන ද්වෙ දාරකා ජාතා ධීතා ච පුත්තො ච. එවං සොළසක්ඛත්තුං ද්වෙ ද්වෙ ජාතා. තතො තෙසං දාරකානං යථාක්කමං වඩ්ඪන්තානං ආරාමුය්‍යානනිවාසට්ඨානපරිවාරසම්පත්තිං ගහෙතුං අප්පහොන්තා නගරං තික්ඛත්තුං ගාවුතන්තරෙන ගාවුතන්තරෙන පරික්ඛිපිංසු . තස්ස පුනප්පුනං විසාලීකතත්තා වෙසාලීත්වෙව නාමං ජාතං. තෙන වුත්තං ''වෙසාලියන්ති එවං නාමකෙ නගරෙ''ති.

01 **බහිනගරෙති** නගරස්ස බහි, න අම්බපාලිවනං විය අන්තොනගරස්මිං. අයං පන ජීවකම්බවනං විය නගරස්ස බහිද්ධා වනසණ්ඩො. තෙන වුත්තං ''බහිනගරෙ''ති. **අපරපුරෙති** පුරස්ස අපරෙ, පච්ඡිමදිසායන්ති අත්ථො. **වනසණ්ඩෙති** සො කිර වනසණ්ඩො නගරස්ස පච්ඡිමදිසායං ගාවුතමත්තෙ ඨානෙ. තත්ථ මනුස්සා භගවතො ගන්ධකුටිං කත්වා තං පරිවාරෙත්වා භික්ඛූනං රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානවඞ්කමලෙණකුටිමණ්ඩපාදීනි පතිට්ඨපෙසුං, භගවා තත්ථ විහරති. තෙන වුත්තං ''අපරපුරෙ වනසණ්ඩෙ''ති. **සුනක්ඛත්තොති** තස්ස නාමං. ලිච්ඡවීනං පන පුත්තත්තා **ලිච්ඡවිපුත්තොති** වුත්තො. **අචිරපක්කන්තොති** විබ්භමිත්වා ගිහිභාවූපගමනෙන අධුනාපක්කන්තො. **පරිසතීති** පරිසමජ්ඣෙ. **උත්තරිමනුස්සධම්මාති** එත්ථ **මනුස්සධම්මා** නාම දසකුසලකම්මපථා. තෙ පටිසෙධෙතුං න සක්කොති. කස්මා? උපාරම්භභයා. වෙසාලියඤ්හි බහූ මනුස්සා රතනත්තයෙ පසන්නා බුද්ධමාමකා ධම්මමාමකා සඞ්ඝමාමකා. තෙ දසකුසලකම්මපථමත්තම්පි නත්ථී සමණස්ස ගොතමස්සාති වුත්තෙ ත්වං කත්ථ භගවන්තං පාණං හනන්තං අද්දස, කත්ථ අදින්නං ආදියන්තන්තිආදීනි වත්වා අත්තනො පමාණං න ජානාසි? කිං දන්තා මෙ අත්ථීති පාසාණසක්ඛරා ඛාදසි, අහිනඞ්ගුට්ඨෙ ගණ්හිතුං වායමසි, කකචදන්තෙසු පුප්ඵාවළිකං කීළිතුං ඉච්ඡසි? මුඛතො තෙ දන්තෙ පාතෙස්සාමාති වදෙය්‍යුං. සො තෙසං උපාරම්භභයා එවං වත්තුං න සක්කොති.

වෙසාලිනගරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උත්තරිමනුස්සධම්මාදිවණ්ණනා

තතො උත්තරිං පන විසෙසාධිගමං පටිසෙධෙන්තො **උත්තරි මනුස්සධම්මා අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසොති** ආහ.

තත්ථ අලමරියං ඤාතුන්ති **අලමරියො,** අරියභාවාය සමත්ථොති වුත්තං හොති. ඤාණදස්සනමෙව **ඤාණදස්සනවිසෙසො.** අලමරියො ච සො ඤාණදස්සනවිසෙසො චාති **අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසො.** ඤාණදස්සනන්ති දිබ්බචක්ඛුපි විපස්සනාපි මග්ගොපි ඵලම්පි පච්චවෙක්ඛණඤාණම්පි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණම්පි වුච්චති. ''අප්පමත්තො සමානො ඤාණදස්සනං ආරාධෙතී''ති (ම. නි. 1.311) හි එත්ථ දිබ්බචක්ඛු ඤාණදස්සනං නාම.

''ඤාණදස්සනාය චිත්තං අභිනීහරති අභිනින්නාමෙතී''ති (දී. නි. 1.235) එත්ථ විපස්සනාඤාණං. ''අභබ්බා තෙ ඤාණදස්සනාය අනුත්තරාය සම්බොධායා''ති (අ. නි. 4.196) එත්ථ මග්ගො. ''අයමඤ්ඤො උත්තරි මනුස්සධම්මා අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසො අධිගතො ඵාසු විහාරො''ති (ම. නි. 1.328) එත්ථ ඵලං. ''ඤාණඤ්ච පන මෙ දස්සනං උදපාදි, අකුප්පා මෙ චෙතොවිමුත්ති, අයමන්තිමා ජාති, නත්ථි දානි පුනබ්භවො''ති (මහාව. 16) එත්ථ පච්චවෙක්ඛණඤාණං. ''ඤාණඤ්ච පන මෙ දස්සනං උදපාදි සත්තාහකාලඞ්කතො ආළාරො කාලාමො''ති (ම. නි. 2.340) එත්ථ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. ඉධ පන ලොකුත්තරමග්ගො අධිප්පෙතො. තඤ්හි සො භගවතො පටිසෙධෙති.

තක්කපරියාහතන්ති ඉමිනා ආචරියං පටිබාහති. එවං කිරස්ස අහොසි – සමණෙන ගොතමෙන ආචරියෙ උපසඞ්කමිත්වා සුඛුමං ධම්මන්තරං ගහිතං නාම නත්ථි, තක්කපරියාහතං පන තක්කෙත්වා එවං භවිස්සති එවං භවිස්සතීති තක්කපරියාහතං ධම්මං දෙසෙතීති. **වීමංසානුචරිතන්ති** ඉමිනා චස්ස ලොකියපඤ්ඤං අනුජානාති. සමණො ගොතමො පඤ්ඤවා, සො තං පඤ්ඤාසඞ්ඛාතං ඉන්දවජිරූපමං වීමංසං එවං චට්ටිස්සති, එවං චට්ටිස්සතීති ඉතො චිතො ච අනුචරාපෙත්වා වීමංසාය අනුචරිතං ධම්මං දෙසෙති. **සයංපටිභානන්ති** ඉමිනාස්ස ධම්මෙසු පච්චක්ඛභාවං පටිබාහති. එවං හිස්ස අහොසි – සමණස්ස ගොතමස්ස සුඛුමං ධම්මන්තරං විපස්සනා වා මග්ගො වා ඵලං වා පච්චවෙක්ඛණා වා නත්ථි, අයං පන ලද්ධපරිසො, රාජානං චක්කවත්තිං විය නං චත්තාරො වණ්ණා පරිවාරෙන්ති, සුවුසිතං පනස්ස දන්තාවරණං, මුදුකා ජිව්හා, මධුරො සරො, අනෙලගළා වාචා, සො යං යදෙවස්ස උපට්ඨාති, තං තං ගහෙත්වා සයංපටිභානං කථෙන්තො මහාජනං රඤ්ජෙතීති.

යස්ස ච ඛ්වාස්ස අත්ථාය ධම්මො දෙසිතොති යස්ස ච ඛො අත්ථාය අස්ස ධම්මො දෙසිතො. සෙය්‍යථිදං, රාගපටිඝාතත්ථාය අසුභකම්මට්ඨානං, දොසප්පටිඝාතත්ථාය මෙත්තාභාවනා, මොහපටිඝාතත්ථාය පඤ්ච ධම්මා, විතක්කුපච්ඡෙදාය ආනාපානස්සති.

සො නිය්‍යාති තක්කරස්ස සම්මා දුක්ඛක්ඛයායාති සො ධම්මො යො තං යථාදෙසිතං කරොති, තස්ස තක්කරස්ස සම්මා හෙතුනා නයෙන කාරණෙන වට්ටදුක්ඛක්ඛයාය නිය්‍යාති ගච්ඡති තමත්ථං සාධෙතීති දීපෙති . ඉදං පනෙස න අත්තනො අජ්ඣාසයෙන වදති. බුද්ධානඤ්හි ධම්මො අනිය්‍යානිකොති එවමෙවං පවෙදෙය්‍ය, න පන සක්කොති වත්තුං. කස්මා? උපාරම්භභයා. වෙසාලියඤ්හි බහූ සොතාපන්න-සකදාගාමි-අනාගාමිඋපාසකා. තෙ එවං වදෙය්‍යුං ''සුනක්ඛත්ත ත්වං භගවතා දෙසිතධම්මො අනිය්‍යානිකොති වදසි, යදි අයං ධම්මො අනිය්‍යානිකො, ඉමස්මිං නගරෙ ඉමෙ කස්මා එත්තකා සොතාපන්නා ජාතා, එත්තකා සකදාගාමී, එත්තකා අනාගාමීති පුබ්බෙ වුත්තනයෙන උපාරම්භං කරෙය්‍යු''න්ති. සො ඉමිනා උපාරම්භභයෙන අනිය්‍යානිකොති වත්තුං අසක්කොන්තො අජ්ජුනෙන විස්සට්ඨකණ්ඩං විය අස්ස ධම්මො අමොඝො නිය්‍යාති, අබ්භන්තරෙ පනස්ස කිඤ්චි නත්ථීති වදති.

අස්සොසි ඛොති වෙසාලියං බ්‍රාහ්මණකුලසෙට්ඨිකුලාදීසු තත්ථ තත්ථ පරිසමජ්ඣෙ එවං භාසමානස්ස තං වචනං සුණි, න පන පටිසෙධෙසි. කස්මා? කාරුඤ්ඤතාය. එවං කිරස්ස අහොසි අයං කුද්ධො ඣායමානං වෙළුවනං විය පක්ඛිත්තලොණං උද්ධනං විය ච කොධවසෙන පටපටායති, මයා පටිබාහිතො පන මයිපි ආඝාතං බන්ධිස්සති, එවමස්ස තථාගතෙ ච මයි චාති ද්වීසු ජනෙසු ආඝාතො අතිභාරියො භවිස්සතීති කාරුඤ්ඤතාය න පටිසෙධෙසි. අපි චස්ස එවං අහොසි, බුද්ධානං අවණ්ණකථනං නාම පුණ්ණචන්දෙ දොසාරොපනසදිසං, කො ඉමස්ස කථං ගණ්හිස්සති? සයමෙව බෙළෙ පච්ඡින්නෙ මුඛෙ සුක්ඛෙ ඔරමිස්සතීති ඉමිනා කාරණෙන න පටිසෙධෙසි. **පිණ්ඩපාතපටික්කන්තොති** පිණ්ඩපාතපරියෙසනතො අපගතො.

147. **කොධනොති** චණ්ඩො ඵරුසො. **මොඝපුරිසොති** තුච්ඡපුරිසො. යස්ස හි තස්මිං අත්තභාවෙ මග්ගඵලානං උපනිස්සයො නත්ථි, තං බුද්ධා ''මොඝපුරිසො''ති වදන්ති. උපනිස්සයෙ සතිපි තස්මිං ඛණෙ මග්ගෙ වා ඵලෙ වා අසති ''මොඝපුරිසො''ති වදන්තියෙව. ඉමස්ස පන තස්මිං අත්තභාවෙ මග්ගඵලානං උපනිස්සයො සමුච්ඡින්නොයෙව, තෙන තං ''මොඝපුරිසො''ති ආහ. **කොධා ච පනස්ස එසා වාචා භාසිතාති** එසා ච පනස්ස වාචා කොධෙන භාසිතා.

කස්මා පනෙස භගවතො කුද්ධොති? අයඤ්හි පුබ්බෙ භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා දිබ්බචක්ඛුපරිකම්මං පුච්ඡි. අථස්ස භගවා කථෙසි. සො දිබ්බචක්ඛුං නිබ්බත්තෙත්වා ආලොකං වඩ්ඪෙත්වා දෙවලොකෙ ඔලොකෙන්තො නන්දනවනචිත්තලතාවනඵාරුසකවනමිස්සකවනෙසු දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවමානෙ දෙවපුත්තෙ ච දෙවධීතරො ච දිස්වා එතෙසං එවරූපාය අත්තභාවසම්පත්තියා ඨිතානං කීවමධුරො නු ඛො සද්දො භවිස්සතීති සද්දං සොතුකාමො හුත්වා දසබලං උපසඞ්කමිත්වා දිබ්බසොතධාතුපරිකම්මං පුච්ඡි. භගවා පනස්ස දිබ්බසොතධාතුයා උපනිස්සයො නත්ථීති ඤත්වා පරිකම්මං න කථෙසි. න හි බුද්ධා උපනිස්සයවිරහිත තස්ස පරිකම්මං කථෙන්ති. සො භගවති ආඝාතං බන්ධිත්වා චින්තෙසි ''අහං සමණං ගොතමං පඨමං දිබ්බචක්ඛුපරිකම්මං පුච්ඡිං, සො 'මය්හං තං සම්පජ්ජතු වා මා වා සම්පජ්ජතූ'ති කථෙසි. අහං පන පච්චත්තපුරිසකාරෙන තං නිබ්බත්තෙත්වා දිබ්බසොතධාතුපරිකම්මං පුච්ඡිං, තං මෙ න කථෙසි. අද්ධාස්ස එවං හොති 'අයං රාජපබ්බජිතො දිබ්බචක්ඛුඤාණං නිබ්බත්තෙත්වා දිබ්බසොතධාතුඤාණං නිබ්බත්තෙත්වා චෙතොපරියඤාණං නිබ්බත්තෙත්වා ආසවානං ඛයඤාණං නිබ්බත්තෙත්වා මයා සමසමො භවිස්සතී'ති ඉස්සාමච්ඡරියවසෙන මය්හං න කථෙතී''ති. භිය්‍යොසො ආඝාතං බන්ධිත්වා කාසායානි ඡඩ්ඩෙත්වා ගිහිභාවං පත්වාපි න තුණ්හීභූතො විචරති. දසබලං පන අසතා තුච්ඡෙන අබ්භාචික්ඛන්තො විචරති. තෙනාහ භගවා ''කොධා ච පනස්ස එසා වාචා භාසිතා''ති.

වණ්ණො හෙසො, සාරිපුත්තාති, සාරිපුත්ත, තථාගතෙන සතසහස්සකප්පාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි පාරමියො පූරෙන්තෙන එතදත්ථමෙව වායාමො කතො ''දෙසනාධම්මො මෙ නිය්‍යානිකො භවිස්සතී''ති. තස්මා යො එවං වදෙය්‍ය, සො වණ්ණංයෙව තථාගතස්ස භාසති. වණ්ණො හෙසො, සාරිපුත්ත, තථාගතස්ස ගුණො එසො තථාගතස්ස, න අගුණොති දස්සෙති.

අයම්පි හි නාම සාරිපුත්තාතිආදිනා කිං දස්සෙති? සුනක්ඛත්තෙන පටිසිද්ධස්ස උත්තරිමනුස්සධම්මස්ස අත්තනි අත්ථිතං දස්සෙති. භගවා කිර අයං, සාරිපුත්ත, සුනක්ඛත්තො මොඝපුරිසො නත්ථි තථාගතස්ස උත්තරිමනුස්සධම්මොති වදති. මය්හඤ්ච සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං නාම අත්ථි, ඉද්ධිවිධඤාණං නාම අත්ථි, දිබ්බසොතධාතුඤාණං නාම අත්ථි, චෙතොපරියඤාණං නාම අත්ථි, දසබලඤාණං නාම අත්ථි, චතුවෙසාරජ්ජඤාණං නාම අත්ථි, අට්ඨසු පරිසාසු අකම්පනඤාණං නාම අත්ථි, චතුයොනිපරිච්ඡෙදකඤාණං නාම අත්ථි, පඤ්චගතිපරිච්ඡෙදකඤාණං නාම අත්ථි, සබ්බෙපි චෙතෙ උත්තරිමනුස්සධම්මායෙව. එවරූපෙසු උත්තරිමනුස්සධම්මෙසු එකස්සාපි විජානනසමත්ථං ධම්මන්වයමත්තම්පි නාම එතස්ස මොඝපුරිසස්ස න භවිස්සතීති එතමත්ථං දස්සෙතුං **අයම්පි හි නාම සාරිපුත්තාති**ආදිනා නයෙන ඉමං දෙසනං ආරභි. තත්ථ අන්වෙතීති **අන්වයො,** ජානාති , අනුබුජ්ඣතීති අත්ථො. ධම්මස්ස අන්වයො **ධම්මන්වයො,** තං තං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාදිධම්මං ජානනපඤ්ඤායෙතං අධිවචනං. ''ඉතිපි සො භගවා''තිආදීහි එවරූපම්පි නාම මය්හං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසඞ්ඛාතං උත්තරිමනුස්සධම්මං විජ්ජමානමෙව අත්ථීති ජානිතුං තස්ස මොඝපුරිසස්ස ධම්මන්වයොපි න භවිස්සතීති දස්සෙති. ඉද්ධිවිධඤාණාදීසුපි එවං යොජනා වෙදිතබ්බා.

උත්තරිමනුස්සධම්මාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දසබලඤාණාදිවණ්ණනා

148. එත්ථ ච කිඤ්චාපි චෙතොපරියඤාණානන්තරං තිස්සො විජ්ජා වත්තබ්බා සියුං, යස්මා පන තාසු වුත්තාසු උපරි දසබලඤාණං න පරිපූරති, තස්මා තා අවත්වා තථාගතස්ස දසබලඤාණං පරිපූරං කත්වා දස්සෙන්තො **දස ඛො පනිමානි සාරිපුත්තාති**ආදිමාහ. තත්ථ **තථාගතබලානීති** අඤ්ඤෙහි අසාධාරණානි තථාගතස්සෙව බලානි. යථා වා පුබ්බබුද්ධානං බලානි පුඤ්ඤුස්සයසම්පත්තියා ආගතානි, තථා ආගතබලානීතිපි අත්ථො. තත්ථ දුවිධං තථාගතබලං කායබලඤ්ච ඤාණබලඤ්ච. තෙසු කායබලං හත්ථිකුලානුසාරෙන වෙදිතබ්බං. වුත්තඤ්හෙතං පොරාණෙහි –

> ''කාලාවකඤ්ච ගඞ්ගෙය්‍යං, පණ්ඩරං තම්බපිඞ්ගලං;
> ගන්ධමඞ්ගලහෙමඤ්ච, උපොසථඡද්දන්තිමෙ දසා''ති.

ඉමානි හි දස හත්ථිකුලානි. තත්ථ කාලාවකන්ති පකතිහත්ථිකුලං දට්ඨබ්බං. යං දසන්නං පුරිසානං කායබලං, තං එකස්ස කාලාවකහත්ථිනො. යං දසන්නං කාලාවකානං බලං, තං එකස්ස ගඞ්ගෙය්‍යස්ස. යං දසන්නං ගඞ්ගෙය්‍යානං, තං එකස්ස පණ්ඩරස්ස. යං දසන්නං පණ්ඩරානං, තං එකස්ස තම්බස්ස. යං දසන්නං තම්බානං, තං එකස්ස පිඞ්ගලස්ස. යං දසන්නං පිඞ්ගලානං, තං එකස්ස ගන්ධහත්ථිනො. යං දසන්නං ගන්ධහත්ථීනං, තං එකස්ස මඞ්ගලස්ස. යං දසන්නං මඞ්ගලානං, තං එකස්ස හෙමවතස්ස. යං දසන්නං හෙමවතානං, තං එකස්ස උපොසථස්ස. යං දසන්නං උපොසථානං, තං එකස්ස ඡද්දන්තස්ස. යං දසන්නං ඡද්දන්තානං තං එකස්ස තථාගතස්ස. නාරායනසඞ්ඝාතබලන්තිපි ඉදමෙව වුච්චති . තදෙතං පකතිහත්ථිගණනාය හත්ථීනං කොටිසහස්සානං පුරිසගණනාය දසන්නං පුරිසකොටිසහස්සානං බලං හොති. ඉදං තාව තථාගතස්ස **කායබලං.**

ඤාණබලං පන පාළියං තාව ආගතමෙව. දසබලඤාණං, චතුවෙසාරජ්ජඤාණං, අට්ඨසු පරිසාසු අකම්පනඤාණං, චතුයොනිපරිච්ඡෙදකඤාණං, පඤ්චගතිපරිච්ඡෙදකඤාණං. සංයුත්තකෙ (සං. නි. 2.34) ආගතානි තෙසත්තති ඤාණානි සත්තසත්තති ඤාණානීති එවං අඤ්ඤානිපි අනෙකානි ඤාණසහස්සානි, එතං **ඤාණබලං** නාම. ඉධාපි ඤාණබලමෙව අධිප්පෙතං. ඤාණඤ්හි අකම්පියට්ඨෙන උපත්ථම්භනට්ඨෙන ච **බලන්ති** වුත්තං.

යෙහි බලෙහි සමන්නාගතොති යෙහි දසහි ඤාණබලෙහි උපෙතො සමුපෙතො. **ආසභං ඨානන්ති** සෙට්ඨට්ඨානං උත්තමට්ඨානං. ආසභා වා පුබ්බබුද්ධා, තෙසං ඨානන්ති අත්ථො. අපිච ගවසතජෙට්ඨකො උසභො, ගවසහස්සජෙට්ඨකො වසභො. වජසතජෙට්ඨකො වා උසභො, වජසහස්සජෙට්ඨකො වසභො. සබ්බගවසෙට්ඨො සබ්බපරිස්සයසහො සෙතො පාසාදිකො මහාභාරවහො අසනිසතසද්දෙහිපි අකම්පනියො නිසභො, සො ඉධ උසභොති අධිප්පෙතො. ඉදම්පි හි තස්ස පරියායවචනං. උසභස්ස ඉදන්ති **ආසභං. ඨානන්ති** චතූහි පාදෙහි පථවිං උප්පීළෙත්වා අචලට්ඨානං. ඉදං පන ආසභං වියාති ආසභං. යථෙව හි නිසභසඞ්ඛාතො උසභො උසභබලෙන සමන්නාගතො චතූහි පාදෙහි පථවිං උප්පීළෙත්වා අචලට්ඨානෙන තිට්ඨති, එවං තථාගතොපි දසහි තථාගතබලෙහි සමන්නාගතො චතූහි වෙසාරජ්ජපාදෙහි අට්ඨපරිසපථවිං උප්පීළෙත්වා සදෙවකෙ ලොකෙ කෙනචි පච්චත්ථිකෙන පච්චාමිත්තෙන අකම්පියො අචලට්ඨානෙන තිට්ඨති. එවං තිට්ඨමානොව තං ආසභං ඨානං පටිජානාති, උපගච්ඡති න පච්චක්ඛාති අත්තනි ආරොපෙති. තෙන වුත්තං ''ආසභං ඨානං පටිජානාතී''ති.

පරිසාසූති අට්ඨසු පරිසාසු. **සීහනාදං නදතීති** සෙට්ඨනාදං අභීතනාදං නදති, සීහනාදසදිසං වා නාදං නදති. අයමත්ථො සීහනාදසුත්තෙන දීපෙතබ්බො. යථා වා සීහො සහනතො හනනතො ච සීහොති වුච්චති, එවං තථාගතො ලොකධම්මානං සහනතො පරප්පවාදානඤ්ච හනනතො සීහොති වුච්චති. එවං වුත්තස්ස සීහස්ස නාදං සීහනාදං. තත්ථ යථා සීහො සීහබලෙන සමන්නාගතො සබ්බත්ථ විසාරදො විගතලොමහංසො සීහනාදං නදති, එවං තථාගතසීහොපි තථාගතබලෙහි සමන්නාගතො අට්ඨසු පරිසාසු විසාරදො විගතලොමහංසො **ඉති** රූපන්තිආදිනා නයෙන නානාවිධදෙසනාවිලාසසම්පන්නං සීහනාදං නදති. තෙන වුත්තං ‘‘පරිසාසු සීහනාදං නදතී’’ති. **බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙතීති** එත්ථ **බ්‍රහ්මන්ති** සෙට්ඨං උත්තමං විසිට්ඨං. චක්ක-සද්දො පනායං –

> සම්පත්තියං ලක්ඛණෙ ච, රථඞ්ගෙ ඉරියාපථෙ;
> දානෙ රතනධම්මූර-චක්කාදීසු ච දිස්සති;
> ධම්මචක්කෙ ඉධ මතො, තඤ්ච ද්වෙධා විභාවයෙ.

‘‘චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, චක්කානි, යෙහි සමන්නාගතානං දෙවමනුස්සාන’’න්තිආදීසු (අ. නි. 4.31) හි අයං සම්පත්තියං දිස්සති. ‘‘පාදතලෙසු චක්කානි ජාතානී’’ති (දී. නි. 2.35) එත්ථ ලක්ඛණෙ. ‘‘චක්කංව වහතො පද’’න්ති (ධ. ප. 1) එත්ථ රථඞ්ගෙ. ‘‘චතුචක්කං නවද්වාර’’න්ති (සං. නි. 1.29) එත්ථ ඉරියාපථෙ. ‘‘දදං භුඤ්ජ මා ච පමාදො, චක්කං පවත්තය සබ්බපාණින’’න්ති (ජා. 1.7.149) එත්ථ දානෙ. ‘‘දිබ්බං චක්කරතනං පාතුරහොසී’’ති (දී. නි. 2.243) එත්ථ රතනචක්කෙ. ‘‘මයා පවත්තිතං චක්ක’’න්ති (සු. නි. 562) එත්ථ ධම්මචක්කෙ. ‘‘ඉච්ඡාහතස්ස පොසස්ස, චක්කං භමති මත්ථකෙ’’ති (ජා. 1.1.104; 1.5.103) එත්ථ උරචක්කෙ. ‘‘ඛුරපරියන්තෙන චෙපි චක්කෙනා’’ති (දී. නි. 1.166) එත්ථ පහරණචක්කෙ. ‘‘අසනිවිචක්ක’’න්ති (දී. නි. 3.61; සං. නි. 2.162) එත්ථ අසනිමණ්ඩලෙ. ඉධ පනායං ධම්මචක්කෙ අධිප්පෙතො.

තං පන ධම්මචක්කං දුවිධං හොති පටිවෙධඤාණඤ්චෙව දෙසනාඤාණඤ්ච. තත්ථ පඤ්ඤාපභාවිතං අත්තනො අරියඵලාවහං පටිවෙධඤාණං. කරුණාපභාවිතං සාවකානං අරියඵලාවහං දෙසනාඤාණං. තත්ථ පටිවෙධඤාණං උප්පජ්ජමානං උප්පන්නන්ති දුවිධං. තඤ්හි අභිනික්ඛමනතො යාව අරහත්තමග්ගා උප්පජ්ජමානං, ඵලක්ඛණෙ උප්පන්නං නාම. තුසිතභවනතො වා යාව මහාබොධිපල්ලඞ්කෙ අරහත්තමග්ගා උප්පජ්ජමානං, ඵලක්ඛණෙ උප්පන්නං නාම. දීපඞ්කරදසබලතො පට්ඨාය වා යාව අරහත්තමග්ගා උප්පජ්ජමානං, ඵලක්ඛණෙ උප්පන්නං නාම. දෙසනාඤාණම්පි පවත්තමානං පවත්තන්ති දුවිධං. තඤ්හි යාව අඤ්ඤාතකොණ්ඩඤ්ඤස්ස සොතාපත්තිමග්ගා පවත්තමානං, ඵලක්ඛණෙ පවත්තං නාම. තෙසු පටිවෙධඤාණං ලොකුත්තරං, දෙසනාඤාණං ලොකියං. උභයම්පි පනෙතං අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං, බුද්ධානංයෙව ඔරසඤාණං.

ඉදානි යෙහි බලෙහි සමන්නාගතො තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති, යානි ආදිතොව ‘‘දස ඛො පනිමානි, සාරිපුත්ත, තථාගතස්ස තථාගතබලානී’’ති නික්ඛිත්තානි, තානි විත්ථාරතො දස්සෙතුං **කතමානි දස? ඉධ, සාරිපුත්ත, තථාගතො ඨානඤ්ච ඨානතොතිආදිමාහ.** තත්ථ **ඨානඤ්ච ඨානතොති** කාරණඤ්ච කාරණතො. කාරණඤ්හි යස්මා තත්ථ ඵලං තිට්ඨති තදායත්තවුත්තිතාය උප්පජ්ජති චෙව පවත්තති ච, තස්මා ඨානන්ති වුච්චති. තං භගවා ‘‘යෙ යෙ ධම්මා යෙසං යෙසං ධම්මානං හෙතූ පච්චයා උප්පාදාය, තං තං ඨානං. යෙ යෙ ධම්මා යෙසං යෙසං ධම්මානං න හෙතූ න පච්චයා උප්පාදාය, තං තං අට්ඨාන’’න්ති පජානන්තො ඨානඤ්ච ඨානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං පජානාති. අභිධම්මෙ පනෙතං, ‘‘තත්ථ කතමං තථාගතස්ස ඨානඤ්ච ඨානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං ඤාණ’’න්තිආදිනා (විභ. 809) නයෙන විත්ථාරිතමෙව. **යම්පීති** යෙන ඤාණෙන. **ඉදම්පි, සාරිපුත්ත, තථාගතස්සාති** ඉදම්පි ඨානාට්ඨානඤාණං තථාගතස්ස තථාගතබලං නාම හොතීති අත්ථො. එවං සබ්බපදෙසු යොජනා වෙදිතබ්බා.

කම්මසමාදානානන්ති සමාදියිත්වා කතානං කුසලාකුසලකම්මානං, කම්මමෙව වා කම්මසමාදානං. **ඨානසො හෙතුසොති** පච්චයතො චෙව හෙතුතො ච. තත්ථ ගතිඋපධිකාලපයොගා විපාකස්ස ඨානං. කම්මං හෙතු. ඉමස්ස පන ඤාණස්ස විත්ථාරකථා ‘‘අත්ථෙකච්චානි පාපකානි කම්මසමාදානානි ගතිසම්පත්තිපටිබාළ්හානි න විපච්චන්තී’’තිආදිනා (විභ. 810) නයෙන **අභිධම්මෙ** ආගතායෙව.

සබ්බත්ථගාමිනින්ති සබ්බගතිගාමිනිං අගතිගාමිනිඤ්ච. **පටිපදන්ති** මග්ගං. **යථාභූතං පජානාතීති** බහූසුපි මනුස්සෙසු එකමෙව පාණං ඝාතෙන්තෙසු ඉමස්ස චෙතනා නිරයගාමිනී භවිස්සති, ඉමස්ස චෙතනා තිරච්ඡානයොනිගාමිනීති ඉමිනා නයෙන එකවත්ථුස්මිම්පි කුසලාකුසලචෙතනාසඞ්ඛාතානං පටිපත්තීනං අවිපරීතතො සභාවං ජානාති. ඉමස්ස ච ඤාණස්ස විත්ථාරකථා ‘‘තත්ථ කතමං තථාගතස්ස සබ්බත්ථගාමිනිං පටිපදං යථාභූතං ඤාණං? ඉධ තථාගතො අයං මග්ගො අයං පටිපදා නිරයගාමීති පජානාතී’’තිආදිනා (විභ. 811) නයෙන **අභිධම්මෙ** ආගතායෙව.

අනෙකධාතුන්ති චක්ඛුධාතුආදීහි කාමධාතුආදීහි වා ධාතූහි බහුධාතුං. **නානාධාතුන්ති** තාසංයෙව ධාතූනං විලක්ඛණතාය නානප්පකාරධාතුං. **ලොකන්ති** ඛන්ධායතනධාතුලොකං. **යථාභූතං පජානාතීති** තාසං තාසං ධාතූනං අවිපරීතතො සභාවං පටිවිජ්ඣති. ඉදම්පි ඤාණං ‘‘තත්ථ කතමං තථාගතස්ස අනෙකධාතුනානාධාතුලොකං යථාභූතං ඤාණං, ඉධ තථාගතො ඛන්ධනානත්තං පජානාතී’’තිආදිනා නයෙන **අභිධම්මෙ** විත්ථාරිතමෙව.

නානාධිමුත්තිකතන්ති හීනාදීහි අධිමුත්තීහි නානාධිමුත්තිකභාවං. ඉදම්පි ඤාණං, ‘‘තත්ථ කතමං තථාගතස්ස සත්තානං නානාධිමුත්තිකතං යථාභූතං ඤාණං, ඉධ තථාගතො පජානාති සන්ති සත්තා හීනාධිමුත්තිකා’’ති ආදිනා නයෙන **අභිධම්මෙ** විත්ථාරිතමෙව.

පරසත්තානන්ති පධානසත්තානං. **පරපුග්ගලානන්ති** තතො පරෙසං හීනසත්තානං. එකත්ථමෙව වා එතං පදද්වයං. වෙනෙය්‍යවසෙන පන ද්වෙධා වුත්තං. **ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තන්ති** සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං පරභාවං අපරභාවඤ්ච, වුද්ධිඤ්ච හානිඤ්චාති අත්ථො. ඉමස්සපි ඤාණස්ස විත්ථාරකථා – ‘‘තත්ථ කතමං තථාගතස්ස පරසත්තානං පරපුග්ගලානං ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තං යථාභූතං ඤාණං, ඉධ තථාගතො සත්තානං ආසයං පජානාති අනුසයං පජානාතී’’තිආදිනා (විභ. 814) නයෙන **අභිධම්මෙ** ආගතායෙව.

ඣානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තීනන්ති පඨමාදීනං චතුන්නං ඣානානං රූපී රූපානි පස්සතීතිආදීනං අට්ඨන්නං විමොක්ඛානං සවිතක්කසවිචාරාදීනං තිණ්ණං සමාධීනං පඨමජ්ඣානසමාපත්තිආදීනඤ්ච නවන්නං අනුපුබ්බසමාපත්තීනං. **සංකිලෙසන්ති** හානභාගියධම්මං. **වොදානන්ති** විසෙසභාගියධම්මං. **වුට්ඨානන්ති** ‘‘වොදානම්පි වුට්ඨානං. තම්හා තම්හා සමාධිම්හා වුට්ඨානම්පි වුට්ඨාන’’න්ති (විභ. 828) එවං වුත්තපගුණජ්ඣානඤ්චෙව භවඞ්ගඵලසමාපත්තියො ච. හෙට්ඨිමං හෙට්ඨිමඤ්හි පගුණජ්ඣානං උපරිමස්ස උපරිමස්ස පදට්ඨානං හොති. තස්මා ‘‘වොදානම්පි වුට්ඨාන’’න්ති වුත්තං. භවඞ්ගෙන පන සබ්බජ්ඣානෙහි වුට්ඨානං හොති. ඵලසමාපත්තියා නිරොධසමාපත්තිතො වුට්ඨානං හොති. තං සන්ධාය ‘‘තම්හා තම්හා සමාධිම්හා වුට්ඨානම්පි වුට්ඨාන’’න්ති වුත්තං. ඉදම්පි ඤාණං ‘‘තත්ථ කතමං තථාගතස්ස ඣානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තීනං සංකිලෙසං වොදානං වුට්ඨානං යථාභූතං ඤාණං, ඣායීති චත්තාරො ඣායී, අත්ථෙකච්චො ඣායී සම්පත්තිංයෙව සමානං විපත්තීති පච්චෙතී’’තිආදිනා (විභ. 828) නයෙන **අභිධම්මෙ** විත්ථාරිතං. සත්තන්නං ඤාණානං විත්ථාරකථාවිනිච්ඡයො සම්මොහවිනොදනියං **විභඞ්ගට්ඨකථායං** වුත්තො. පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිදිබ්බචක්ඛුඤාණකථා **විසුද්ධිමග්ගෙ** විත්ථාරිතා. ආසවක්ඛයකථා භයභෙරවෙ.

149. **ඉමානි ඛො සාරිපුත්තාති** යානි පුබ්බෙ ‘‘දස ඛො පනිමානි, සාරිපුත්ත, තථාගතස්ස තථාගතබලානී’’ති අවොචං, ඉමානි තානීති අප්පනං කරොති. තත්ථ පරවාදීකථා හොති – **දසබලඤාණං** නාම පාටියෙක්කං නත්ථි, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්සෙවායං පභෙදොති. තං න තථා දට්ඨබ්බං. අඤ්ඤමෙව හි දසබලඤාණං, අඤ්ඤං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. දසබලඤාණඤ්හි සකසකකිච්චමෙව ජානාති. සබ්බඤ්ඤුතඤාණං තම්පි තතො අවසෙසම්පි පජානාති. දසබලඤාණෙසු හි පඨමං කාරණාකාරණමෙව ජානාති. දුතියං කම්මන්තරවිපාකන්තරමෙව. තතියං කම්මපරිච්ඡෙදමෙව. චතුත්ථං ධාතුනානත්තකාරණමෙව. පඤ්චමං සත්තානං අජ්ඣාසයාධිමුත්තිමෙව. ඡට්ඨං ඉන්ද්‍රියානං තික්ඛමුදුභාවමෙව. සත්තමං ඣානාදීහි සද්ධිං තෙසං සංකිලෙසාදිමෙව. අට්ඨමං පුබ්බෙනිවුත්ථඛන්ධසන්තතිමෙව. නවමං සත්තානං චුතිපටිසන්ධිමෙව. දසමං සච්චපරිච්ඡෙදමෙව. සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පන එතෙහි ජානිතබ්බඤ්ච තතො උත්තරිඤ්ච පජානාති. එතෙසං පන කිච්චං න සබ්බං කරොති. තඤ්හි ඣානං හුත්වා අප්පෙතුං න සක්කොති, ඉද්ධි හුත්වා විකුබ්බිතුං න සක්කොති, මග්ගො හුත්වා කිලෙසෙ ඛෙපෙතුං න සක්කොති. අපිච පරවාදී එවං පුච්ඡිතබ්බො – ‘‘දසබලඤාණං නාම එතං සවිතක්කසවිචාරං අවිතක්කවිචාරමත්තං අවිතක්කඅවිචාරං කාමාවචරං රූපාවචරං අරූපාවචරං ලොකියං ලොකුත්තර’’න්ති? ජානන්තො පටිපාටියා සත්ත ඤාණානි සවිතක්කසවිචාරානීති වක්ඛති. තතො පරානි ද්වෙ අවිතක්කඅවිචාරානීති වක්ඛති. ආසවක්ඛයඤාණං සියා සවිතක්කසවිචාරං, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තං, සියා අවිතක්කඅවිචාරන්ති වක්ඛති. තථා පටිපාටියා සත්ත කාමාවචරානි, තතො පරානි ද්වෙ රූපාවචරානි, අවසානෙ එකං ලොකුත්තරන්ති වක්ඛති, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පන සවිතක්කසවිචාරමෙව කාමාවචරමෙව ලොකියමෙවාති වක්ඛති.

එවමෙත්ථ අනුපදවණ්ණනං කත්වා ඉදානි යස්මා තථාගතො පඨමංයෙව ඨානාට්ඨානඤාණෙන වෙනෙය්‍යසත්තානං ආසවක්ඛයාධිගමස්ස චෙව අනධිගමස්ස ච ඨානාට්ඨානභූතං කිලෙසාවරණාභාවං පස්සති, ලොකියසම්මාදිට්ඨිට්ඨානදස්සනතො නියතමිච්ඡාදිට්ඨිට්ඨානාභාවදස්සනතො ච. අථ නෙසං කම්මවිපාකඤාණෙන විපාකාවරණාභාවං පස්සති, තිහෙතුකපටිසන්ධිදස්සනතො. සබ්බත්ථගාමිනීපටිපදාඤාණෙන කම්මාවරණාභාවං පස්සති, අනන්තරියකම්මාභාවදස්සනතො. එවං අනාවරණානං අනෙකධාතුනානාධාතුඤාණෙන අනුකූලධම්මදෙසනත්ථං චරියවිසෙසං පස්සති, ධාතුවෙමත්තදස්සනතො. අථ නෙසං නානාධිමුත්තිකතාඤාණෙන අධිමුත්තිං පස්සති, පයොගං අනාදියිත්වාපි අධිමුත්තිවසෙන ධම්මදෙසනත්ථං. අථෙවං දිට්ඨාධිමුත්තීනං යථාසත්ති යථාබලං ධම්මං දෙසෙතුං ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණෙන ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තං පස්සති, සද්ධාදීනං තික්ඛමුදුභාවදස්සනතො. එවං පරිඤ්ඤාතින්ද්‍රියපරොපරියත්තා පන තෙ සචෙ දූරෙ හොන්ති, පඨමජ්ඣානාදීසු වසීභූතත්තා ඉද්ධිවිසෙසෙන තෙ ඛිප්පං උපගච්ඡති. උපගන්ත්වා ච නෙසං පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණෙන පුබ්බජාතිභාවනං, දිබ්බචක්ඛුඤාණානුභාවතො පත්තබ්බෙන චෙතොපරියඤාණෙන සම්පති චිත්තවිසෙසං පස්සන්තො ආසවක්ඛයඤාණානුභාවෙන ආසවක්ඛයගාමිනියා පටිපදාය විගතසම්මොහත්තා ආසවක්ඛයාය ධම්මං දෙසෙති. තස්මා ඉමිනා අනුක්කමෙන ඉමානි දසබලානි වුත්තානීති වෙදිතබ්බානි.

තං, සාරිපුත්ත, වාචං අප්පහායාතිආදීසු පුන එවරූපිං වාචං න වක්ඛාමීති වදන්තො තං වාචං පජහති නාම. පුන එවරූපං චිත්තං න උප්පාදෙස්සාමීති චින්තෙන්තො චිත්තං පජහති නාම. පුන එවරූපං දිට්ඨිං න ගණ්හිස්සාමීති

පජහන්තො දිට්ඨිං පටිනිස්සජ්ජති නාම, තථා අකරොන්තො නෙව පජහති, න පටිනිස්සජ්ජති. **සො යථාභතං නික්ඛිත්තො එවං නිරයෙ**ති යථා නිරයපාලෙහි ආහරිත්වා නිරයෙ ඨපිතො, එවං නිරයෙ ඨපිතොයෙවාති වෙදිතබ්බො.

ඉදානිස්ස අත්ථසාධකං උපමං දස්සෙන්තො **සෙය්‍යථාපී**තිආදිමාහ. තත්ථ **සීලසම්පන්නො**තිආදීසු ලොකියලොකුත්තරා සීලසමාධිපඤ්ඤා වෙදිතබ්බා. ලොකුත්තරවසෙනෙව විනිවත්තෙතුම්පි වට්ටති. අයඤ්හි සම්මාවාචාකම්මන්තාජීවෙහි සීලසම්පන්නො, සම්මාවායාමසතිසමාධීහි සමාධිසම්පන්නො, සම්මාදිට්ඨිසඞ්කප්පෙහි පඤ්ඤාසම්පන්නො, සො එවං සීලාදිසම්පන්නො භික්ඛු යථා දිට්ඨෙව ධම්මෙ ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ අඤ්ඤං ආරාධෙති අරහත්තං පාපුණාති, එවංසම්පදමිදං, සාරිපුත්ත, වදාමි ඉමම්පි කාරණං එවරූපමෙව . යථා හි මග්ගානන්තරං අවිරජ්ඣිත්වාව ඵලං නිබ්බත්තති, එවමෙව ඉමස්සාපි පුග්ගලස්ස චුතිඅනන්තරං අවිරජ්ඣිත්වාව නිරයෙ පටිසන්ධි හොතීති දස්සෙති. සකලස්මිඤ්හි බුද්ධවචනෙ ඉමාය උපමාය ගාළ්හතරං කත්වා වුත්තඋපමා නාම නත්ථි.

150. **වෙසාරජ්ජානී**ති එත්ථ සාරජ්ජපටිපක්ඛො වෙසාරජ්ජං, චතූසු ඨානෙසු සාරජ්ජාභාවං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස උප්පන්නසොමනස්සමයඤාණස්සෙතං නාමං. **සම්මාසම්බුද්ධස්ස තෙ පටිජානතො**ති අහං සම්මාසම්බුද්ධො, සබ්බෙ ධම්මා මයා අභිසම්බුද්ධාති එවං පටිජානතො තව. **අනභිසම්බුද්ධා**ති ඉමෙ නාම ධම්මා තයා අනභිසම්බුද්ධා. **තත්‍ර වතා**ති තෙසු වත අනභිසම්බුද්ධාති එවං දස්සිතධම්මෙසු. **සහධම්මෙනා**ති සහෙතුනා සකාරණෙන වචනෙන සුනක්ඛත්තො විය විප්පලපන්තො අප්පමාණං. **නිමිත්තමෙතන්**ති එත්ථ පුග්ගලොපි ධම්මොපි නිමිත්තන්ති අධිප්පෙතො. තං පුග්ගලං න පස්සාමි, යො මං පටිචොදෙස්සති, තං ධම්මං න පස්සාමි, යං දස්සෙත්වා අයං නාම ධම්මො තයා අනභිසම්බුද්ධොති මං පටිචොදෙස්සතීති අයමෙත්ථ අත්ථො. **ඛෙමප්පත්තො**ති ඛෙමං පත්තො, සෙසපදද්වයං ඉමස්සෙව වෙවචනං. සබ්බඤ්හෙතං වෙසාරජ්ජඤාණමෙව සන්ධාය වුත්තං. දසබලස්ස හි අයං නාම ධම්මො තයා අනභිසම්බුද්ධොති චොදකං පුග්ගලං වා චොදනාකාරණං අනභිසම්බුද්ධධම්මං වා අපස්සතො සභාවබුද්ධොයෙව වා සමානො අහං බුද්ධොස්මීති වදාමීති පච්චවෙක්ඛන්තස්ස බලවතරං සොමනස්සං උප්පජ්ජති. තෙන සම්පයුත්තං ඤාණං **වෙසාරජ්ජං** නාම. තං සන්ධාය ‘‘ඛෙමප්පත්තො’’තිආදිමාහ. එවං සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අන්තරායිකා ධම්මාති එත්ථ පන අන්තරායං කරොන්තීති **අන්තරායිකා,** තෙ අත්ථතො සඤ්චිච්ච වීතික්කන්තා සත්ත ආපත්තික්ඛන්ධා. සඤ්චිච්ච වීතික්කන්තඤ්හි අන්තමසො දුක්කට-දුබ්භාසිතම්පි මග්ගඵලානං අන්තරායං කරොති. ඉධ පන මෙථුනධම්මො අධිප්පෙතො. මෙථුනං සෙවතො හි යස්ස කස්සචි නිස්සංසයමෙව මග්ගඵලානං අන්තරායො හොති. **යස්ස ඛො පන තෙසු අත්ථායා**ති රාගක්ඛයාදීසු යස්ස අත්ථාය. **ධම්මො දෙසිතො**ති අසුභභාවනාදිධම්මො කථිතො . **තත්‍ර වත මන්**ති තස්මිං අනිය්‍යානිකධම්මෙ මං. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

දසබලඤාණාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අට්ඨපරිසවණ්ණනා

151. ‘‘අට්ඨ ඛො ඉමා සාරිපුත්තා’’ති ඉදං කස්මා ආරද්ධං? වෙසාරජ්ජඤාණස්ස බලදස්සනත්ථං. යථා හි බ්‍යත්තං පරිසං අජ්ඣොගාහෙත්වා විඤ්ඤූනං චිත්තං ආරාධනසමත්ථාය කථාය ධම්මකථිකස්ස ඡෙකභාවො පඤ්ඤායති, එවං ඉමා අට්ඨ පරිසා පත්වා වෙසාරජ්ජඤාණස්ස වෙසාරජ්ජභාවො සක්කා ඤාතුන්ති වෙසාරජ්ජඤාණස්ස බලං දස්සෙන්තො, **අට්ඨ ඛො ඉමා සාරිපුත්තා**තිආදිමාහ.

තත්ථ **ඛත්තියපරිසා**ති ඛත්තියානං සන්නිපතිත්වා නිසින්නට්ඨානං, එස නයො සබ්බත්ථ. මාරකායිකානං පන සන්නිපතිත්වා නිසින්නට්ඨානං මාරපරිසා වෙදිතබ්බා, න මාරානං. සබ්බාපි චෙතා පරිසා උග්ගට්ඨානදස්සනවසෙන ගහිතා. මනුස්සා හි ‘‘එත්ථ රාජා නිසින්නො’’ති පකතිවචනම්පි වත්තුං න සක්කොන්ති, කච්ඡෙහි සෙදා මුච්චන්ති. එවං උග්ගා ඛත්තියපරිසා. බ්‍රාහ්මණා තීසු වෙදෙසු කුසලා හොන්ති, ගහපතයො නානාවොහාරෙසු චෙව අක්ඛරචින්තාය ච. සමණා සකවාදපරවාදෙසු කුසලා හොන්ති. තෙසං මජ්ඣෙ ධම්මකථාකථනං නාම අතිවිය භාරො. අමනුස්සාපි උග්ගා හොන්ති. අමනුස්සොති හි වුත්තමත්තෙපි මනුස්සානං සකලසරීරං සඞ්කම්පති, තෙසං රූපං වා දිස්වා සද්දං වා සුත්වා සත්තා විසඤ්ඤිනො හොන්ති. එවං අමනුස්සපරිසා උග්ගා. තාසුපි ධම්මකථාකථනං නාම අතිවිය භාරො. ඉති උග්ගට්ඨානදස්සනවසෙන තා ගහිතාති වෙදිතබ්බා.

අජ්ඣොගාහතීති අනුපවිසති. **අනෙකසතං ඛත්තියපරිසන්**ති බිම්බිසාරසමාගම ඤාතිසමාගම ලිච්ඡවිසමාගමසදිසං. අඤ්ඤෙසුපි චක්කවාළෙසු ලබ්භතියෙව. කිං පන භගවා අඤ්ඤානි චක්කවාළානිපි ගච්ඡතීති? ආම ගච්ඡති. කීදිසො හුත්වා? යාදිසා තෙ, තාදිසොයෙව. තෙනෙවාහ ‘‘අභිජානාමි ඛො පනාහං, ආනන්ද, අනෙකසතං ඛත්තියපරිසං උපසඞ්කමිතා, තත්ථ යාදිසකො තෙසං වණ්ණො හොති, තාදිසකො මය්හං වණ්ණො හොති. යාදිසකො තෙසං සරො හොති, තාදිසකො මය්හං සරො හොති. ධම්මියා කථාය සන්දස්සෙමි සමාදපෙමි සමුත්තෙජෙමි සම්පහංසෙමි. භාසමානඤ්ච මං න ජානන්ති ‘කො නු ඛො අයං භාසති දෙවො වා මනුස්සො වා’ති. ධම්මියා කථාය සන්දස්සෙත්වා සමාදපෙත්වා සමුත්තෙජෙත්වා සම්පහංසෙත්වා අන්තරධායාමි . අන්තරහිතඤ්ච මං න ජානන්ති ‘කො නු ඛො අයං අන්තරහිතො දෙවො වා මනුස්සො වා’’’ති (දී. නි. 2.172).

ඛත්තියා කෙයූරඞ්ගදමාලාගන්ධාදිවිභූසිතා නානාවිරාගවසනා ආමුක්කමණිකුණ්ඩලා මොළිධරා හොන්ති. කිං භගවාපි එවං අත්තානං මණ්ඩෙති? තෙ ච ඔදාතාපි හොන්ති කාළාපි මංගුලච්ඡවීපි. කිං සත්ථාපි එවරූපො හොතීති? සත්ථා අත්තනො පබ්බජිතවසෙනෙව ගච්ඡති, තෙසං පන තාදිසො හුත්වා උපට්ඨාති, ගන්ත්වා රාජාසනෙ නිසින්නං අත්තානං දස්සෙති, තෙසං ''අජ්ජ අම්හාකං රාජා අතිවිය විරොචතී''ති හොති. තෙ ච භින්නස්සරාපි හොන්ති ගග්ගස්සරාපි කාකස්සරාපි. සත්ථා බ්‍රහ්මස්සරෙනෙව ධම්මං කථෙති. තාදිසකො මය්හං සරො හොතීති ඉදං පන භාසන්තරං සන්ධාය කථිතං. මනුස්සානං පන තං සුත්වා ''අජ්ජ රාජා මධුරෙන සරෙන කථෙතී''ති හොති. කථෙත්වා පක්කන්තෙ ච භගවති පුන රාජානං ආගතං දිස්වා ''කො නු ඛො අය''න්ති වීමංසා උප්පජ්ජති.

ඉදං වුත්තං හොති – කො නු ඛො අයං ඉමස්මිං ඨානෙ ඉදානෙව මාගධභාසාය සීහළභාසාය මධුරෙන සරෙන කථෙන්තො අන්තරහිතො, කිං දෙවො, උදාහු මනුස්සොති? කිමත්ථං පනෙවං අජානන්තානං ධම්මං දෙසෙතීති? වාසනත්ථාය. එවං සුතොපි හි ධම්මො අනාගතෙ පච්චයො හොතියෙවාති අනාගතං පටිච්ච දෙසෙතීති.

සන්නිසින්නපුබ්බන්ති සඞ්ගම්ම නිසින්නපුබ්බං. **සල්ලපිතපුබ්බ**න්ති ආලාපසල්ලාපො කතපුබ්බො. **සාකච්ඡා**ති ධම්මසාකච්ඡාපි සමාපජ්ජිතපුබ්බා. **අනෙකසතං බ්‍රාහ්මණපරිස**න්තිආදීනම්පි සොණදණ්ඩසමාගමාදිවසෙන චෙව අඤ්ඤචක්කවාළවසෙන ච සම්භවො වෙදිතබ්බො.

අට්ඨපරිසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුයොනිවණ්ණනා

152. **චතස්සො ඛො ඉමා, සාරිපුත්ත, යොනියො**ති එත්ථ **යොනී**ති ඛන්ධකොට්ඨාසස්සපි කාරණස්සපි පස්සාවමග්ගස්සපි නාමං. ''චතස්සො නාගයොනියො චතස්සො සුපණ්ණයොනියො''ති (සං. නි. 3.342, 392) එත්ථ හි ඛන්ධකොට්ඨාසො යොනි නාම. ''යොනි හෙසා භූමිජ ඵලස්ස අධිගමාය''ති (ම. නි. 2.227) එත්ථ කාරණං. ''න චාහං බ්‍රාහ්මණං බ්‍රූමි, යොනිජං මත්තිසම්භව''න්ති (ම. නි. 2.457; ධ. ප. 396) එත්ථ පස්සාවමග්ගො. ඉධ පන ඛන්ධකොට්ඨාසො යොනීති අධිප්පෙතො. තත්ථ අණ්ඩෙ ජාතා **අණ්ඩජා**. ජලාබුම්හි ජාතා **ජලාබුජා**. සංසෙදෙ ජාතා **සංසෙදජා**. විනා එතෙහි කාරණෙහි උප්පතිත්වා විය නිබ්බත්තා අභිනිබ්බත්තාති **ඔපපාතිකා**. **අභිනිබ්භිජ්ජ ජායන්තී**ති භින්දිත්වා නික්ඛමනවසෙන ජායන්ති. **පූතිකුණපෙ වා**තිආදීහි අනිට්ඨට්ඨානානෙව දස්සිතානි. ඉට්ඨෙසුපි සප්පිතෙලමධුඵාණිතාදීසු සත්තා ජායන්ති එව. **දෙවා**තිආදීසු චාතුමහාරාජිකතො පට්ඨාය උපරිදෙවා ඔපපාතිකාව හොන්ති. භුමදෙවා පන චතුයොනිකා. **එකච්චෙ ච මනුස්සා**ති මනුස්සෙසු කෙචි දෙවා විය ඔපපාතිකා ච හොන්ති. යෙභුයොන පනෙතෙ ජලාබුජාව, අණ්ඩජාපි එත්ථ කොන්තපුත්තා ද්වෙභාතියත්ථෙරා විය, සංසෙදජාපි පදුමගබ්භෙ නිබ්බත්තපොක්ඛරසාතිබ්‍රාහ්මණපදුමවතිදෙවීආදයො විය, එවං විනිපාතිකෙසු නිජ්ඣාමතණ්හිකපෙතා නෙරයිකා විය ඔපපාතිකායෙව, අවසෙසා චතුයොනිකාපි හොන්ති. යථා තෙ එවං යක්ඛාපි සබ්බචතුප්පදපක්ඛිජාතිදීඝජාතිආදයොපි සබ්බෙ චතුයොනිකායෙව.

චතුයොනිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චගතිවණ්ණනා

153. **පඤ්ච ඛො ඉමා, සාරිපුත්ත, ගතියො**ති එත්ථ සුකතදුක්කටකම්මවසෙන ගන්තබ්බාති ගතියො. අපිච ගතිගති නිබ්බත්තිගති අජ්ඣාසයගති විභවගති නිප්ඵත්තිගතීති බහුවිධා ගති නාම. තත්ථ ''තං ගතිං පෙච්ච ගච්ඡාමී''ති (අ. නි. 4.184) ච, ''යස්ස ගතිං න ජානන්ති, දෙවා ගන්ධබ්බමානුසා''ති (ධ. ප. 420) ච අයං **ගතිගති** නාම. ''ඉමෙසං ඛො අහං භික්ඛූනං සීලවන්තානං නෙව ජානාමි ගතිං වා අගතිං වා''ති (ම. නි. 1.508) අයං **නිබ්බත්තිගති** නාම. ''එවම්පි ඛො තෙ අහං බ්‍රහ්මෙ ගතිං ච පජානාමි ජුතිඤ්ච පජානාමී''ති (ම. නි. 1.503) අයං **අජ්ඣාසයගති** නාම. ''විභවො ගති ධම්මානං, නිබ්බානං අරහතො ගතී''ති (පරි. 339) අයං **විභවගති** නාම. ''ද්වෙයෙව ගතියො භවන්ති අනඤ්ඤා''ති (දී. නි. 1.258; 2.34) අයං **නිප්ඵත්තිගති** නාම. තාසු ඉධ ගතිගති අධිප්පෙතා.

නිරයොතිආදීසු නිරතිඅත්ථෙන නිරස්සාදට්ඨෙන **නිරයො**. තිරියං අඤ්චිතාති **තිරච්ඡානා**. තෙසං යොනි **තිරච්ඡානයොනි**. පෙච්චභාවං පත්තානං විසයොති **පෙත්තිවිසයො**. මනසො උස්සන්නත්තා **මනුස්සා**. පඤ්චහි කාමගුණෙහි අත්තනො අත්තනො ආනුභාවෙහි ච දිබ්බන්තීති **දෙවා**. **නිරයඤ්චාහං, සාරිපුත්තා**තිආදීසු නිරයොති සද්ධිං ඔකාසෙන ඛන්ධා. **තිරච්ඡානයොනිං චා**තිආදීසුපි එසෙව නයො. **මග්ගං පටිපදන්ති** උභයෙනාපි වුත්තගතිසංවත්තනික කම්මමෙව දස්සෙති. **යථා ච පටිපන්නො**ති යෙන මග්ගෙන යාය පටිපදාය පටිපන්නොති උභයම්පි එකතො කත්වා නිද්දිසති. **අපාය**න්තිආදීසු වඩ්ඪිසඞ්ඛාතා සුඛසඞ්ඛාතා වා අයා අපෙතත්තා **අපායො**. දුක්ඛස්ස ගති පටිසරණන්ති **දුග්ගති**. දුක්කටකාරිනො එත්ථ විනිපතන්තීති **විනිපාතො**. **නිබ්බානඤ්චාහ**න්ති ඉදං පන න කෙවලං ගතිගතිමෙව, ගතිනිස්සරණං නිබ්බානම්පි ජානාමීති දස්සනත්ථමාහ. ඉධ **මග්ගො පටිපදා**ති උභයෙනාපි අරියමග්ගොව වුත්තො.

පඤ්චගතිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඤාණප්පවත්තාකාරවණ්ණනා

154. ඉදානි යථාවුත්තෙසු සත්තසු ඨානෙසු අට්ඨසු ඨානෙසු අත්තනො ඤාණප්පවත්තාකාරං දස්සෙන්තො **ඉධාහං, සාරිපුත්තා**තිආදිමාහ.

තත්ථ **එකන්තදුක්ඛා**ති නිච්චදුක්ඛා නිරන්තරදුක්ඛා. **තිබ්බා**ති බහලා. **කටුකා**ති ඛරා. **සෙය්‍යථාපී**තිආදීනි ඔපම්මදස්සනත්ථං වුත්තානි. තත්ථ **කාසූ**ති ආවාටොපි වුච්චති රාසිපි.

> ‘‘කින්නු සන්තරමානොව, කාසුං ඛණසි සාරථි;
> පුට්ඨො මෙ සම්ම අක්ඛාහි, කිං කාසුයා කරිස්සසී’’ති. (ජා. 2.22.3) –

එත්ථ හි ආවාටො කාසු නාම.

> ‘‘අඞ්ගාරකාසුං අපරෙ ඵුනන්ති, නරා රුදන්තා පරිදඩ්ඪගත්තා’’ති. (ජා. 2.22.462) –

එත්ථ රාසි. ඉධ පන ආවාටො අධිප්පෙතො. තෙනෙවාහ ‘‘සාධිකපොරිසා’’ති. තත්ථ සාධිකං පොරිසං පමාණං අස්සාති **සාධිකපොරිසා,** අතිරෙකපඤ්චරතනාති අත්ථො. **වීතච්චිකානං වීතධූමාන**න්ති එතං පරිළාහස්ස බලවභාවදීපනත්ථං වුත්තං, අච්චියා වා සති ධූමෙ වා සති, වාතො සමුට්ඨාති, තෙන පරිළාහො න බලවා හොති. **සම්මපරෙතො**ති සම්මානුගතො . **තසිතො**ති ජාතතණ්හො. **පිපාසිතො**ති උදකං පාතුකාමො. **එකායනෙන මග්ගෙනා**ති එකපථෙනෙව මග්ගෙන, අනුක්කමනියෙන උභොසු පස්සෙසු නිරන්තරකණ්ටකරුක්ඛගහනෙන. **පණිධායා**ති අඞ්ගාරකාසුයං පත්ථනා නාම නත්ථි, අඞ්ගාරකාසුං ආරබ්භ පන ඉරියාපථස්ස ඨපිතත්තා එවං වුත්තං.

එවමෙව ඛොති එත්ථ ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – අඞ්ගාරකාසු විය හි නිරයො දට්ඨබ්බො. අඞ්ගාරකාසුමග්ගො විය නිරයූපගං කම්මං. මග්ගාරුළ්හො විය කම්මසමඞ්ගී පුග්ගලො. චක්ඛුමා පුරිසො විය දිබ්බචක්ඛුකො භගවා. යථා සො පුරිසො මග්ගාරුළ්හං දිස්වා විජානාති ‘‘අයං ඉමිනා මග්ගෙන ගන්ත්වා අඞ්ගාරකාසුයං පතිස්සතී’’ති, එවමෙවං භගවා පාණාතිපාතාදීසු යංකිඤ්චි කම්මං ආයූහන්තං එවං ජානාති ‘‘අයං ඉමං කම්මං කත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තිස්සතී’’ති. යථා සො පුරිසො අපරභාගෙ තං අඞ්ගාරකාසුයා පතිතං පස්සති, එවමෙව භගවා අපරභාගෙ ‘‘සො පුරිසො තං කම්මං කත්වා කුහිං නිබ්බත්තො’’ති ආලොකං වඩ්ඪෙත්වා දිබ්බචක්ඛුනා ඔලොකෙන්තො නිරයෙ නිබ්බත්තං පස්සති පඤ්චවිධබන්ධනාදිමහාදුක්ඛං අනුභවන්තං. තත්ථ කිඤ්චාපි තස්ස කම්මායූහනකාලෙ අඤ්ඤො වණ්ණො, නිරයෙ නිබ්බත්තස්ස අඤ්ඤො. අථාපි ‘‘සො සත්තො තං කම්මං කත්වා කත්ථ නිබ්බත්තො’’ති ඔලොකෙන්තස්ස අනෙකසහස්සානං සත්තානං මජ්ඣෙ ඨිතොපි ‘‘අයං සො’’ති සොයෙව සත්තො ආපාථං ආගච්ඡති, ‘‘දිබ්බචක්ඛුබලං නාම එත’’න්ති වදන්ති.

දුතියඋපමායං යස්මා අඞ්ගාරකාසුයං විය ගූථකූපෙ පරිළාහො නත්ථි, තස්මා ‘‘එකන්තදුක්ඛා’’ති අවත්වා ‘‘දුක්ඛා’’තිආදිමාහ. එත්ථාපි පුරිමනයෙනෙව ඔපම්මසංසන්දනං වෙදිතබ්බං . ඉමම්පි හි පුග්ගලං භගවා හත්ථියොනිආදීසු යත්ථ කත්ථචි නිබ්බත්තං වධබන්ධනආකඩ්ඪනවිකඩ්ඪනාදීහි මහාදුක්ඛං අනුභවමානං පස්සතියෙව.

තතියඋපමායං **තනුපත්තපලාසො**ති න අබ්භපටලං විය තනුපණ්ණො, විරළපණ්ණත්තං පනස්ස සන්ධාය ඉදං වුත්තං. **කබරච්ඡායො**ති විරළච්ඡායො. **දුක්ඛබහුලා**ති පෙත්තිවිසයස්මිඤ්හි දුක්ඛමෙව බහුලං, සුඛං පරිත්තං කදාචි අනුභවිතබ්බං හොති, තස්මා එවමාහ. එත්ථාපි පුරිමනයෙනෙව ඔපම්මසංසන්දනං වෙදිතබ්බං.

චතුත්ථඋපමායං **බහලපත්තපලාසො**ති නිරන්තරපණ්ණො පත්තසඤ්ඡන්නො. **සන්තච්ඡායො**ති පාසාණච්ඡත්තං විය ඝනච්ඡායො. **සුඛබහුලා වෙදනා**ති මනුස්සලොකෙ ඛත්තියකුලාදීසු සුඛබහුලා වෙදනා වෙදයිතබ්බා හොති, තා වෙදයමානං නිපන්නං වා නිසින්නං වා පස්සාමීති දස්සෙති. ඉධාපි ඔපම්මසංසන්දනං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

පඤ්චමඋපමායං **පාසාදො**ති දීඝපාසාදො. **උල්ලිත්තාවලිත්ත**න්ති අන්තො චෙව උල්ලිත්තං බහි ච අවලිත්තං. **ඵුසිතග්ගළ**න්ති ද්වාරබාහාහි සද්ධිං සුපිහිතකවාටං. **ගොනකත්ථතො**ති චතුරඞ්ගුලාධිකලොමෙන කාළකොජවෙන අත්ථතො. **පටිකත්ථතො**ති උණ්ණාමයෙන සෙතඅත්ථරණෙන අත්ථතො. **පටලිකත්ථතො**ති ඝනපුප්ඵකෙන උණ්ණාමයඅත්ථරණෙන අත්ථතො. **කදලිමිගපවරපච්චත්ථරණො**ති කදලිමිගචම්මමයෙන උත්තමපච්චත්ථරණෙන අත්ථතො. තං කිර පච්චත්ථරණං සෙතවත්ථස්ස උපරි කදලිමිගචම්මං අත්ථරිත්වා සිබ්බෙත්වා කරොන්ති. **සඋත්තරච්ඡදො**ති සහ උත්තරච්ඡදෙන, උත්තරිබද්ධෙන රත්තවිතානෙන සද්ධින්ති අත්ථො. **උභතොලොහිතකූපධානො**ති සීසූපධානඤ්ච පාදූපධානඤ්චාති පල්ලඞ්කස්ස උභතො ඨපිතලොහිතකූපධානො. ඉධාපි උපමාසංසන්දනං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

අයං පනෙත්ථ අපරභාගයොජනා, යථා සො පුරිසො මග්ගාරුළ්හමෙව ජානාති ‘‘අයං එතෙන මග්ගෙන ගන්ත්වා පාසාදං ආරුය්හ කූටාගාරං පවිසිත්වා පල්ලඞ්කෙ නිසීදිස්සති වා නිපජ්ජිස්සති වා’’ති, එවමෙවං භගවා දානාදීසු

පුඤ්ඤකිරියවත්ථූසු යංකිඤ්චි කුසලකම්මං ආයූහන්තංයෙව පුග්ගලං දිස්වා ‘‘අයං ඉමං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිස්සතී’’ති ජානාති. යථා සො පුරිසො අපරභාගෙ තං පාසාදං ආරුය්හ කූටාගාරං පවිසිත්වා පල්ලඞ්කෙ නිසින්නං වා නිපන්නං වා එකන්තසුඛං නිරන්තරසුඛං වෙදනං වෙදයමානං පස්සති, එවමෙවං භගවා අපරභාගෙ ‘‘සො තං කල්‍යාණං කත්වා කුහිං නිබ්බත්තො’’ති ආලොකං වඩ්ඪෙත්වා දිබ්බචක්ඛුනා ඔලොකෙන්තො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තං පස්සති, නන්දනවනාදීසු අච්ඡරාසඞ්ඝපරිවුතං දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවමානං.

ඤාණප්පවත්තාකාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආසවක්ඛයවාරවණ්ණනා

ආසවක්ඛයවාරෙ ‘‘දිබ්බෙන චක්ඛුනා’’ති අවත්වා ‘‘තමෙනං පස්සාමී’’ති වුත්තං. තං කස්මාති චෙ? නියමාභාවා. ඉමස්මිඤ්හි පුග්ගලං දිබ්බචක්ඛුනාපි පස්සිස්සති, චෙතොපරියඤාණෙනාපි ජානිස්සති, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙනපි ජානිස්සතියෙව. **එකන්තසුඛා වෙදනාති** ඉදං කිඤ්චාපි දෙවලොකසුඛෙන සද්ධිං බ්‍යඤ්ජනතො එකං, අත්ථතො පන නානා හොති. දෙවලොකසුඛඤ්හි රාගපරිළාහාදීනං අත්ථිතාය න එකන්තෙනෙව සුඛං. නිබ්බානසුඛං පන සබ්බපරිළාහානං වූපසමාය සබ්බාකාරෙන එකන්තසුඛං. උපමායම්පි ‘‘යථා පාසාදෙ එකන්තසුඛා’’ති වුත්තං. තං මග්ගපරිළාහස්ස අවූපසන්තතාය ජාතජ්ඣත්තතාය පිපාසාභිභූතතාය ච න එකන්තමෙව සුඛං. වනසණ්ඩෙ පන පොක්ඛරණියං ඔරුය්හ රජොජල්ලස්ස පවාහිතත්තා මග්ගදරථස්ස වූපසන්තතාය භිසමූලඛාදනෙන චෙව මධුරොදකපානෙන ච ඛුප්පිපාසානං විනීතතාය උදකසාටකං පරිවත්තෙත්වා මට්ඨදුකූලං නිවාසෙත්වා තණ්ඩුලත්ථවිකං උස්සීසකෙ කත්වා උදකසාටකං පීළෙත්වා හදයෙ ඨපෙත්වා මන්දමන්දෙන ච වාතෙන බීජයමානස්ස නිපන්නත්තා සබ්බාකාරෙන එකන්තසුඛං හොති.

එවමෙව ඛොති එත්ථ ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – පොක්ඛරණී විය හි අරියමග්ගො දට්ඨබ්බො. පොක්ඛරණිමග්ගො විය පුබ්බභාගපටිපදා. මග්ගාරුළ්හො විය පටිපදාසමඞ්ගීපුග්ගලො. චක්ඛුමා පුරිසො විය දිබ්බචක්ඛු භගවා. වනසණ්ඩො විය නිබ්බානං. යථා සො පුරිසො මග්ගාරුළ්හං දිස්වාව ජානාති ‘‘අයං ඉමිනා මග්ගෙන ගන්ත්වා පොක්ඛරණියං න්හත්වා රමණීයෙ වනසණ්ඩෙ රුක්ඛමූලෙ නිසීදිස්සති වා නිපජ්ජිස්සති වා’’ති, එවමෙවං භගවා පටිපදං පූරෙන්තමෙව නාමරූපං පරිච්ඡින්දන්තමෙව පච්චයපරිග්ගහං කරොන්තමෙව ලක්ඛණාරම්මණාය විපස්සනාය කම්මං කරොන්තමෙව ජානාති ‘‘අයං ඉමං පටිපදං පූරෙත්වා සබ්බආසවෙ ඛෙපෙත්වා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තින්ති එවං වුත්තං ඵලසමාපත්තිං උපසම්පජ්ජ විහරිස්සතී’’ති. යථා සො පුරිසො අපරභාගෙ තායං පොක්ඛරණියං න්හත්වා වනසණ්ඩං පවිසිත්වා නිසින්නං වා නිපන්නං වා එකන්තසුඛං වෙදනං වෙදයමානං පස්සති, එවමෙව භගවා අපරභාගෙ තං පුග්ගලං පටිපදං පූරෙත්වා මග්ගං භාවෙත්වා ඵලං සච්ඡිකත්වා නිරොධසයනවරගතං නිබ්බානාරම්මණං ඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා එකන්තසුඛං වෙදනං වෙදයමානං පස්සති.

ආසවක්ඛයවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුක්කරකාරිකාදිසුද්ධිවණ්ණනා

155. ‘‘අභිජානාමි ඛො පනාහං, සාරිපුත්ත, චතුරඞ්ගසමන්නාගත’’න්ති ඉදං කස්මා ආරද්ධං? පාටියෙක්කං අනුසන්ධිවසෙන ආරද්ධං. අයං කිර සුනක්ඛත්තො දුක්කරකාරිකාය සුද්ධි හොතීති එවං ලද්ධිකො. අථස්ස භගවා මයා එකස්මිං අත්තභාවෙ ඨත්වා චතුරඞ්ගසමන්නාගතං දුක්කරං කතං, දුක්කරකාරකො නාම මයා සදිසො නත්ථි. දුක්කරකාරෙන සුද්ධියා සති අහමෙව සුද්ධො භවෙය්‍යන්ති දස්සෙතුං ඉමං දෙසනං ආරභි. අපිච අයං සුනක්ඛත්තො දුක්කරකාරිකාය පසන්නො, සො චස්ස පසන්නභාවො, ‘‘අද්දසා ඛො, භග්ගව, සුනක්ඛත්තො ලිච්ඡවිපුත්තො අචෙලං කොරක්ඛත්තියං චතුක්කුණ්ඩිකං ඡමානිකිණ්ණං භක්ඛසං මුඛෙන ඛාදන්තං මුඛෙන භුඤ්ජන්තං. දිස්වානස්ස එතදහොසි ‘සාධු රූපො වත, භො, අයං සමණො චතුක්කුණ්ඩිකො ඡමානිකිණ්ණං භක්ඛසං මුඛෙනෙව ඛාදති, මුඛෙනෙව භුඤ්ජතී’’’ති එවමාදිනා **පාථිකසුත්තෙ** (දී. නි. 3.7) ආගතනයෙන වෙදිතබ්බො.

අථ භගවා අයං දුක්කරකාරිකාය පසන්නො, මයා ච එතස්මිං අත්තභාවෙ ඨත්වා චතුරඞ්ගසමන්නාගතං දුක්කරං කතං, දුක්කරකාරෙ පසීදන්තෙනාපි අනෙන මයි පසීදිතබ්බං සියා, සොපිස්ස පසාදො මයි නත්ථීති දස්සෙන්තො ඉමං දෙසනං ආරභි.

තත්‍ර **බ්‍රහ්මචරියන්ති** දානම්පි වෙය්‍යාවච්චම්පි සික්ඛාපදම්පි බ්‍රහ්මවිහාරාපි ධම්මදෙසනාපි මෙථුනවිරතිපි සදාරසන්තොසොපි උපොසථොපි අරියමග්ගොපි සකලසාසනම්පි අජ්ඣාසයොපි වීරියම්පි වුච්චති.

‘‘කිං තෙ වතං කිං පන බ්‍රහ්මචරියං,
කිස්ස සුචිණ්ණස්ස අයං විපාකො;
ඉද්ධී ජුතී බලවීරියූපපත්ති,
ඉදඤ්ච තෙ නාග මහාවිමානං.

අහඤ්ච භරියා ච මනුස්සලොකෙ,
සද්ධා උභො දානපතී අහුම්හා;
ඔපානභූතං මෙ ඝරං තදාසි,
සන්තප්පිතා සමණබ්‍රාහ්මණා ච.

තං මෙ වතං තං පන බ්‍රහ්මචරියං,
තස්ස සුචිණ්ණස්ස අයං විපාකො;
ඉද්ධී ජුතී බලවීරියූපපත්ති,
ඉදඤ්ච මෙ ධීර මහාවිමාන''න්ති. (ජා. 2.22.1592, 1593, 1595) –

ඉමස්මිඤ්හි පුණ්ණකජාතකෙ දානං බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තං.

''කෙන පාණි කාමදදො, කෙන පාණි මධුස්සවො;
කෙන තෙ බ්‍රහ්මචරියෙන, පුඤ්ඤං පාණිම්හි ඉජ්ඣති.

තෙන පාණි කාමදදො, තෙන පාණි මධුස්සවො;
තෙන මෙ බ්‍රහ්මචරියෙන, පුඤ්ඤං පාණිම්හි ඉජ්ඣතී''ති. (පෙ. ව. 275) –

ඉමස්මිං අඞ්කුරපෙතවත්ථුස්මිං වෙය්‍යාවච්චං බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තං. ''එවං ඛො තං, භික්ඛවෙ, තිත්තිරියං නාම බ්‍රහ්මචරියං අහොසී''ති (චූළව. 311) ඉමස්මිං තිත්තිරජාතකෙ පඤ්චසික්ඛාපදං බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තං. ''තං ඛො පන මෙ පඤ්චසිඛ බ්‍රහ්මචරියං නෙව නිබ්බිදාය න විරාගාය න නිරොධාය, යාවදෙව බ්‍රහ්මලොකූපපත්තියා''ති (දී. නි. 2.329) ඉමස්මිං **මහාගොවින්දසුත්තෙ** බ්‍රහ්මවිහාරා බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තං. ''එකස්මිං බ්‍රහ්මචරියස්මිං, සහස්සං මච්චුහායින''න්ති (සං. නි. 1.184) එත්ථ ධම්මදෙසනා බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තා. ''පරෙ අබ්‍රහ්මචාරී භවිස්සන්ති, මයමෙත්ථ බ්‍රහ්මචාරී භවිස්සාමා''ති (ම. නි. 1.83) සල්ලෙඛසුත්තෙ මෙථුනවිරති බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තා.

''මයඤ්ච භරියා නාතික්කමාම,
අම්හෙ ච භරියා නාතික්කමන්ති;
අඤ්ඤත්‍ර තාහි බ්‍රහ්මචරියං චරාම,
තස්මා හි අම්හං දහරා න මීයරෙ''ති. (ජා. 1.10.97) –

මහාධම්මපාලජාතකෙ සදාරසන්තොසො බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තො.

''හීනෙන බ්‍රහ්මචරියෙන, ඛත්තියෙ උපපජ්ජති;
මජ්ඣිමෙන ච දෙවත්තං, උත්තමෙන විසුජ්ඣතී''ති. (ජා. 1.8.75) –

එවං නිමිජාතකෙ අත්තදමනවසෙන කතො අට්ඨඞ්ගිකො උපොසථො බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තො. ''ඉදං ඛො පන මෙ, පඤ්චසිඛ, බ්‍රහ්මචරියං එකන්තනිබ්බිදාය විරාගාය…පෙ…. අයමෙව අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො''ති (දී. නි. 2.329) **මහාගොවින්දසුත්තස්මිඤ්ඤෙව** අරියමග්ගො බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තො. ''තයිදං බ්‍රහ්මචරියං ඉද්ධඤ්චෙව ඵීතඤ්ච විත්ථාරිකං බාහුජඤ්ඤං පුථුභූතං යාව දෙවමනුස්සෙහි සුප්පකාසිත''න්ති (දී. නි. 3.174) පාසාදිකසුත්තෙ සික්ඛත්තයසඞ්ගහං සාසනං බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තං.

''අපි අතරමානානං, ඵලාසාව සමිජ්ඣති;
විපක්කබ්‍රහ්මචරියොස්මි, එවං ජානාහි ගාමණී''ති. (ජා. 1.1.8) –

එත්ථ අජ්ඣාසයො බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තො. ඉධ පන වීරියං **බ්‍රහ්මචරිය**න්ති අධිප්පෙතං. වීරියබ්‍රහ්මචරියස්ස හි ඉදමෙව සුත්තං. තදෙතං එකස්මිං අත්තභාවෙ චතුබ්බිධස්ස දුක්කරස්ස කතත්තා චතුරඞ්ගසමන්නාගතන්ති වුත්තං.

තපස්සී සුදං හොමීති සුදන්ති නිපාතමත්තං, තපනිස්සිතකො හොමීති අත්ථො. **පරමතපස්සී**ති පරමො තපස්සී, තපනිස්සිතකානං උත්තමො. **ලූඛො සුදං හොමී**ති ලූඛො හොමි. **ජෙගුච්ඡී**ති පාපජෙගුච්ඡිකො. **පවිවිත්තො සුදං හොමී**ති පවිවිත්තො අහං හොමි. **තත්‍රාස්සු මෙ ඉදං, සාරිපුත්තාති** තත්‍ර චතුරඞ්ගෙ බ්‍රහ්මචරියෙ ඉදං මම තපස්සිතාය හොති, තපනිස්සිතකභාවෙ මය්හං ඉදං අචෙලකාදිතපස්සිතකත්තං හොතීති දස්සෙති.

තත්ථ **අචෙලකො**ති නිච්චෙලො නග්ගො. **මුත්තාචාරො**ති විසට්ඨාචාරො, උච්චාරකම්මාදීසු ලොකියකුලපුත්තාචාරෙන විරහිතො, ඨිතකොව උච්චාරං කරොමි, පස්සාවං කරොමි, ඛාදාමි භුඤ්ජාමි ච. **හත්ථාපලෙඛනො**ති හත්ථෙ පිණ්ඩම්හි ඨිතෙ ජිව්හාය හත්ථං අපලිඛාමි, උච්චාරං වා කත්වා හත්ථස්මිඤ්ඤෙව දණ්ඩකසඤ්ඤී හුත්වා හත්ථෙන අපලිඛාමීති දස්සෙති. තෙ කිර දණ්ඩකං සත්තොති පඤ්ඤපෙන්ති, තස්මා තෙසං

පටිපදං පූරෙන්තො එවමකාසි. භික්ඛාගහණත්ථං එහි භද්දන්තෙති වුත්තො න එතීති **න එහිභද්දන්තිකො.** තෙන හි තිට්ඨ භද්දන්තෙති වුත්තොපි න තිට්ඨතීති **න තිට්ඨභද්දන්තිකො.** තදුභයම්පි තිත්ථියා එවං එතස්ස වචනං කතං භවිස්සතීති න කරොන්ති. අහම්පි එවං අකාසින්ති දස්සෙති. **අභිහටන්ති** පුරෙතරං ගහෙත්වා ආහටං භික්ඛං. **උද්දිස්සකතන්ති** ඉදං තුම්හෙ උද්දිස්ස කතන්ති එවං ආරොචිතභික්ඛං. **න නිමන්තනන්ති** අසුකං නාම කුලං වා වීථිං වා ගාමං වා පවිසෙය්‍යාථාති එවං නිමන්තිතභික්ඛම්පි න සාදියාමි න ගණ්හාමි.

න කුම්භිමුඛාති කුම්භිතො උද්ධරිත්වා දියමානං භික්ඛං න ගණ්හාමි. **න කළොපිමුඛාති** කළොපීති උක්ඛලි වා පච්ඡි වා. තතොපි න ගණ්හාමි. කස්මා? කුම්භිකළොපියො මං නිස්සාය කටච්ඡුනා පහාරං ලභන්තීති. **න එළකමන්තරන්ති** උම්මාරං අන්තරං කත්වා දියමානං න ගණ්හාමි. කස්මා? අයං මං නිස්සාය අන්තරකරණං ලභතීති. දණ්ඩමුසලෙසුපි එසෙව නයො. **න ද්වින්නන්ති** ද්වීසු භුඤ්ජමානෙසු එකස්මිං උට්ඨාය දෙන්තෙ න ගණ්හාමි. කස්මා? කබළන්තරායො හොතීති. **න ගබ්භිනියාති**ආදීසු පන ගබ්භිනියා කුච්ඡියං දාරකො කිලමති, පායන්තියා දාරකස්ස ඛීරන්තරායො හොති, පුරිසන්තරගතාය රතිඅන්තරායො හොතීති න ගණ්හාමි. **න සංකිත්තීසූති** සංකිත්තෙත්වා කතභත්තෙසු. දුබ්භික්ඛසමයෙ කිර අචෙලකසාවකා අචෙලකානං අත්ථාය තතො තතො තණ්ඩුලාදීනි සමාදපෙත්වා භත්තං පචන්ති. උක්කට්ඨාචෙලකො තතොපි න පටිග්ගණ්හාති.

න යත්ථ සාති යත්ථ සුනඛො පිණ්ඩං ලභිස්සාමීති උපට්ඨිතො හොති, තත්ථ තස්ස අදත්වා ආහටං න ගණ්හාමි. කස්මා? එතස්ස පිණ්ඩන්තරායො හොතීති. **සණ්ඩසණ්ඩචාරිනීති** සමූහසමූහචාරිනී, සචෙ හි අචෙලකං දිස්වා ඉමස්ස භික්ඛං දස්සාමාති මනුස්සා භත්තගෙහං පවිසන්ති. තෙසු ච පවිසන්තෙසු කළොපිමුඛාදීසු නිලීනා මක්ඛිකා උප්පතිත්වා සණ්ඩසණ්ඩා චරන්ති. තතො ආහටං භික්ඛං න ගණ්හාමි. කස්මා? මං නිස්සාය මක්ඛිකානං ගොචරන්තරායො ජාතොති, අහම්පි තථා අකාසිං. **න ථුසොදකන්ති** සබ්බසස්සසම්භාරෙහි කතං ලොණසොවීරකං. එත්ථ ච සුරාපානමෙව සාවජ්ජං, අයං පන සබ්බෙසුපි සාවජ්ජසඤ්ඤී.

එකාගාරිකොති යො එකස්මිඤ්ඤෙව ගෙහෙ භික්ඛං ලභිත්වා නිවත්තති. **එකාලොපිකොති** යො එකෙනෙව ආලොපෙන යාපෙති. **ද්වාගාරිකාදීසුපි** එසෙව නයො. **එකිස්සාපි දත්තියාති** එකාය දත්තියා. **දත්ති** නාම එකා ඛුද්දකපාති හොති, යත්ථ අග්ගභික්ඛං පක්ඛිපිත්වා ඨපෙන්ති. **එකාහිකන්ති** එකදිවසන්තරිකං. **අද්ධමාසිකන්ති** අද්ධමාසන්තරිකං. **පරියායභත්තභොජනන්ති** වාරභත්තභොජනං. එකාහවාරෙන ද්වීහවාරෙන සත්තාහවාරෙන අඩ්ඪමාසවාරෙනාති එවං දිවසවාරෙන ආභතං භත්තභොජනං.

සාකභක්ඛොති අල්ලසාකභක්ඛො. **සාමාකභක්ඛොති** සාමාකතණ්ඩුලභක්ඛො. **නීවාරාදීසු නීවාරා** නාම තාව අරඤ්ඤෙ සයංජාතවීහිජාති. **දද්දුලන්ති** චම්මකාරෙහි චම්මං ලිඛිත්වා ඡඩ්ඩිතකසටං. **හටං** වුච්චති සිලෙසොපි සෙවාලොපි කණිකාරාදිරුක්ඛනිය්‍යාසොපි. **කණන්ති** කුණ්ඩකං . **ආචාමොති** භත්තඋක්ඛලිකාය ලග්ගො ඣාමඔදනො, තං ඡඩ්ඩිතට්ඨානෙ ගහෙත්වා ඛාදති. ''ඔදනකඤ්ජිය''න්තිපි වදන්ති. **පිඤ්ඤාකාදයො** පාකටා එව. **පවත්තඵලභොජීති** පතිතඵලභොජී.

සාණානීති සාණවාකචොළානි. **මසාණානීති** මිස්සකචොළානි. **ඡවදුස්සානීති** මතසරීරතො ඡඩ්ඩිතවත්ථානි. එරකතිණාදීනි වා ගන්ථෙත්වා කතනිවාසනානි. **පංසුකූලානීති** පථවියං ඡඩ්ඩිතනන්තකානි. **තිරීටානීති** රුක්ඛත්තචවත්ථානි. **අජිනන්ති** අජිනමිගචම්මං. **අජිනක්ඛිපන්ති** තදෙව මජ්ඣෙ ඵාලිතං. සඛුරකන්තිපි වදන්ති. **කුසචීරන්ති** කුසතිණං ගන්ථෙත්වා කතචීරං. **වාකචීරඵලකචීරෙසුපි** එසෙව නයො. **කෙසකම්බලන්ති** මනුස්සකෙසෙහි කතකම්බලං. යං සන්ධාය වුත්තං ''යානි කානිචි, භික්ඛවෙ, තන්තාවුතානං වත්ථානං, කෙසකම්බලො තෙසං පටිකුට්ඨො අක්ඛායති. කෙසකම්බලො, භික්ඛවෙ, සීතෙ සීතො, උණ්හෙ උණ්හො, දුබ්බණ්ණො දුග්ගන්ධො දුක්ඛසම්ඵස්සො''ති (අ. නි. 3.138). **වාලකම්බලන්ති** අස්සවාලාදීහි කතකම්බලං. **උලූකපක්ඛකන්ති** උලූකපත්තානි ගන්ථෙත්වා කතනිවාසනං. **උබ්භට්ඨකොති** උද්ධං ඨිතකො. **උක්කුටිකප්පධානමනුයුත්තොති** උක්කුටිකවීරියං අනුයුත්තො, ගච්ඡන්තොපි උක්කුටිකොව හුත්වා උප්පතිත්වා උප්පතිත්වා ගච්ඡති. **කණ්ටකාපස්සයිකොති** අයකණ්ටකෙ වා පකතිකණ්ටකෙ වා භූමියං කොට්ටෙත්වා තත්ථ චම්මං අත්ථරිත්වා ඨානචඞ්කමාදීනි කරොමීති දස්සෙති. **සෙය්‍යන්ති** සයන්තොපි තත්ථෙව සෙය්‍යං කප්පෙමි. සායං තතියමස්සාති **සායතතියකං.** පාතො මජ්ඣන්හිකෙ සායන්ති දිවසස්ස තික්ඛත්තුං පාපං පවාහෙස්සාමීති උදකොරොහනානුයොගං අනුයුත්තො විහරාමීති දස්සෙති.

156. නෙකවස්සගණිකන්ති නෙකවස්සගණසඤ්ජාතං. **රජොජල්ලන්ති** රජමලං, ඉදං අත්තනො රජොජල්ලිකවතසමාදානකාලං සන්ධාය වදති. **ජෙගුච්ඡිස්මින්ති** පාපජිගුච්ඡනභාවෙ. **යාව උදකබින්දුම්හිපීති** යාව උදකථෙවකෙපි මම දයා පච්චුපට්ඨිතා හොති, කො පන වාදො අඤ්ඤෙසු සක්ඛරකඨලදණ්ඩකවාලිකාදීසු. තෙ කිර උදකබින්දුං ච එතෙ ච සක්ඛරකඨලාදයො ඛුද්දකපාණාති පඤ්ඤපෙන්ති. තෙනාහ ''යාව උදකබින්දුම්හිපි මෙ දයා පච්චුපට්ඨිතා හොතී''ති. උදකබින්දුම්පි න හනාමි න විනාසෙමි, කිං කාරණා. **මාහං ඛුද්දකෙ පාණෙ විසමගතෙ සඞ්ඝාතං ආපාදෙසින්ති.** නින්නථලතිණග්ගරුක්ඛසාඛාදීසු විසමට්ඨානෙ ගතෙ උදකබින්දුසඞ්ඛාතෙ ඛුද්දකපාණෙ සඞ්ඝාතං වධං මා ආපාදෙසින්ති. එතමත්ථං ''සතොව අභික්කමාමී''ති දස්සෙති. අචෙලකෙසු කිර භූමිං

අක්කන්තකාලතො පභුති සීලවා නාම නත්ථි. භික්ඛාචාරං ගච්ඡන්තාපි දුස්සීලාව හුත්වා ගච්ඡන්ති, උපට්ඨාකානං ගෙහෙ භුඤ්ජන්තාපි දුස්සීලාව හුත්වා භුඤ්ජන්ති. ආගච්ඡන්තාපි දුස්සීලාව හුත්වා ආගච්ඡන්ති. යදා පන මොරපිඤ්ඡෙන ඵලකං සම්මජ්ජිත්වා සීලං අධිට්ඨාය නිසීදන්ති, තදා සීලවන්තා නාම හොන්ති.

වනකම්මිකන්ති කන්දමූලඵලාඵලාදීනං අත්ථාය වනෙ විචරන්තං. **වනෙන වනන්ති** වනතො වනං, එස නයො සබ්බත්ථ. **සංපතාමීති** ගච්ඡාමි. **ආරඤ්ඤකොති** අරඤ්ඤෙ ජාතවුද්ධො, ඉදං අත්තනො ආජීවකකාලං සන්ධාය වදති. බොධිසත්තො කිර පාසණ්ඩපරිග්ගණ්හණත්ථාය තං පබ්බජ්ජං පබ්බජි, නිරත්ථකභාවං පන ඤත්වාපි න උප්පබ්බජිතො, බොධිසත්තා හි යං යං ඨානං උපෙන්ති, තතො අනිවත්තිතධම්මා හොන්ති, පබ්බජිත්වා පන මා මං කොචි අද්දසාති තතොව අරඤ්ඤං පවිට්ඨො. තෙනෙවාහ ''මා මං තෙ අද්දසංසු අහඤ්ච මා තෙ අද්දස''න්ති.

ගොට්ඨාති ගොවජා. **පට්ඨිතගාවොති** නික්ඛන්තගාවො. **තත්ථ චතුක්කුණ්ඩිකොති** වනන්තෙයෙව ඨිතො ගොපාලකානං ගාවීහි සද්ධිං අපගතභාවං දිස්වා ද්වෙ හත්ථෙ ද්වෙ ච ජණ්ණුකානි භූමියං ඨපෙත්වා එවං චතුක්කුණ්ඩිකො උපසඞ්කමිත්වාති අත්ථො. **තානි සුදං ආහාරෙමීති** මහල්ලකවච්ඡකානං ගොමයානි කසටානි නිරොජානි හොන්ති, තස්මා තානි වජ්ජෙත්වා යානි තරුණවච්ඡකානං ඛීරපානෙනෙව වඩ්ඪන්තානං සඔජානි ගොමයානි තානි කුච්ඡිපූරං ඛාදිත්වා පුන වනසණ්ඩමෙව පවිසති. තං සන්ධායාහ ''තානි සුදං ආහාරෙමී''ති. **යාවකීවඤ්ච මෙති** යත්තකං කාලං මම සකං මුත්තකරීසං අපරික්ඛීණං හොති. යාව මෙ ද්වාරවළඤ්ජො පවත්තිත්ථ, තාව තදෙව ආහාරෙමීති අත්ථො. කාලෙ පන ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ පරික්ඛීණමංසලොහිතො උපච්ඡින්නද්වාරවළඤ්ජො වච්ඡකානං ගොමයානි ආහාරෙමි. **මහාවිකටභොජනස්මින්ති** මහන්තෙ විකටභොජනෙ, අපකතිභොජනෙති අත්ථො.

157. තත්‍රාස්සුදං, සාරිපුත්ත, භිංසනකස්ස වනසණ්ඩස්ස භිංසනකතස්මිං හොතීති. තත්‍රාති පුරිමවචනාපෙක්ඛනං. **සුදන්ති** පදපූරණමත්තෙ නිපාතො. **සාරිපුත්තාති** ආලපනං. අයං පනෙත්ථ අත්ථයොජනා – **තත්‍රාති** යං වුත්තං අඤ්ඤතරං භිංසනකං වනසණ්ඩන්ති, තත්‍ර යො සො භිංසනකො වනසණ්ඩො වුත්තො, තස්ස භිංසනකස්ස වනසණ්ඩස්ස භිංසනකතස්මිං හොති, භිංසනකකිරියාය හොතීති අත්ථො. කිං හොති? ඉදං හොති, යො කොචි අවීතරාගො…පෙ…. ලොමානි හංසන්තීති.

අථ වා **තත්‍රාති** සාමිඅත්ථෙ භුම්මං. සු ඉති නිපාතො. කිං සු නාම තෙ හොන්තො සමණබ්‍රාහ්මණාතිආදීසු විය. **ඉදන්ති** අධිප්පෙතමත්ථං පච්චක්ඛං විය කත්වා දස්සනවචනං. **සුදන්ති** සු ඉදං, සන්ධිවසෙන ඉකාරලොපො වෙදිතබ්බො. චක්ඛුන්ද්‍රියං ඉත්ථින්ද්‍රියං අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං කිං සූධවිත්තන්තිආදීසු විය. අයං පනෙත්ථ අත්ථයොජනා, තස්ස, සාරිපුත්ත, භිංසනකස්ස වනසණ්ඩස්ස භිංසනකතස්මිං ඉදංසු හොතීති. **භිංසනකතස්මින්ති** භිංසනකභාවෙති අත්ථො. එකස්ස තකාරස්ස ලොපො දට්ඨබ්බො. ''භිංසනකත්තස්මි''න්තියෙව වා පාඨො , භිංසනකතාය ඉති වා වත්තබ්බෙ ලිඞ්ගවිපල්ලාසො කතො, නිමිත්තත්ථෙ චෙතං භුම්මවචනං. තස්මා එවං සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො, භිංසනකභාවෙ ඉදංසු හොති, භිංසනකභාවනිමිත්තං භිංසනකභාවහෙතු, භිංසනකභාවපච්චයා ඉදංසු හොති. යො කොචි අවීතරාගො තං වනසණ්ඩං පවිසති. යෙභුයෙන ලොමානි හංසන්ති බහුතරානි ලොමානි හංසන්ති, උද්ධං මුඛානි සූචිසදිසානි කණ්ටකසදිසානි ච හුත්වා තිට්ඨන්ති, අප්පානි න හංසන්ති, බහුතරානං වා සත්තානං හංසන්ති, අප්පකානං අතිසූරපුරිසානං න හංසන්තීති.

අන්තරට්ඨකාති මාඝමාසස්ස අවසානෙ චතස්සො, ඵග්ගුණමාසස්ස ආදිම්හි චතස්සොති එවං උභින්නං අන්තරෙ අට්ඨරත්ති. **අබ්භොකාසෙති** මහාසත්තො හිමපාතසමයෙ රත්තිං අබ්භොකාසෙ විහරති, අථස්ස ලොමකූපෙසු ආවුතමුත්තා විය හිමබින්දූනි තිට්ඨන්ති, සරීරං සෙතදුකූලපාරුතං විය හොති. **දිවා වනසණ්ඩෙති** දිවා හිමබින්දූසු සූරියාතපසම්ඵස්සෙන විගතෙසු අස්සාසොපි භවෙය්‍ය, අයං පන සූරියෙ උග්ගච්ඡන්තෙයෙව වනසණ්ඩං පවිසති, තත්‍රාපිස්ස සූරියාතපෙන පග්ඝරන්තං හිමං සරීරෙයෙව පතති. **දිවා අබ්භොකාසෙ විහරාමි රත්තිං වනසණ්ඩෙති** ගිම්හකාලෙ කිරෙස දිවා අබ්භොකාසෙ විහාසි, තෙනස්ස කච්ඡෙහි සෙදධාරා මුච්චිංසු, රත්තිං අස්සාසො භවෙය්‍ය, අයං පන සූරියෙ අත්ථං ගච්ඡන්තෙයෙව වනසණ්ඩං පවිසති. අථස්ස දිවා ගහිතඋස්මෙ වනසණ්ඩෙ අඞ්ගාරකාසුයං පක්ඛිත්තො විය අත්තභාවො පරිදය්හිත්ථ. **අනච්ඡරියාති** අනුඅච්ඡරියා. **පටිභාසීති** උපට්ඨාසි.

සොතත්තොති දිවා ආතපෙන රත්තිං වනඋස්මාය සුතත්තො. **සොසින්නොති** රත්තිං හිමෙන දිවා හිමොදකෙන සුට්ඨු තින්තො. **භිංසනකෙති** භයජනකෙ. **නග්ගොති** නිච්චෙලො. නිවාසනපාරුපනෙ හි සති සීතං වා උණ්හං වා න අතිබාධෙය්‍ය, තම්පි මෙ නත්ථීති දස්සෙති. **න චග්ගිමාසිනොති** අග්ගිම්පි න උපගතො. **එසනාපසුතොති** සුද්ධිඑසනත්ථාය පසුතො, පයුත්තො. **මුනීති**, තදා අත්තානං මුනීති කත්වා කථෙති.

ඡවට්ඨිකානීති උපඩ්ඪදඩ්ඪානි අට්ඨීනි. **උපධායාති** යථා සීසූපධානඤ්ච පාදූපධානඤ්ච පඤ්ඤායති, එවං සන්ථරිත්වා තත්ථ සෙය්‍යං කප්පෙමීති දස්සෙති. **ගාමණ්ඩලාති** ගොපාලදාරකා. තෙ කිර බොධිසත්තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, සුමෙධ, ත්වං ඉමස්මිං ඨානෙ කස්මා නිසින්නො, කථෙහීති වදන්ති. බොධිසත්තො අධොමුඛො නිසීදති, න කථෙති. අථ නං තෙ අකථෙතුං න දස්සාමාති පරිවාරෙත්වා **ඔට්ඨුභන්ති** සරීරෙ ඛෙළං පාතෙන්ති. බොධිසත්තො එවම්පි න කථෙති. අථ නං ත්වං න කථෙසීති **ඔමුත්තෙන්ති** පස්සාවමස්ස උපරි විස්සජ්ජෙන්ති. බොධිසත්තො එවම්පි න

කරෙතියෙව. තතො නං කරෙහි කරෙහීති පංසුකෙන ඔකිරන්ති. බොධිසත්තො එවම්පි න කරෙතියෙව. අථස්ස න කරෙසීති දණ්ඩකසලාකා ගහෙත්වා කණ්ණසොතෙසු පවෙසෙන්ති. බොධිසත්තො දුක්ඛා තිබ්බා කටුකා වෙදනා අධිවාසෙන්තො කස්සචි කිඤ්චි න කරිස්සාමීති මතකො විය අච්ඡති. තෙනාහ ''න ඛො පනාහං, සාරිපුත්ත, අභිජානාමි තෙසු පාපකං චිත්තං උප්පාදෙතා''ති. න මයා තෙසු පාපකං චිත්තම්පි උප්පාදිතන්ති අත්ථො. **උපෙක්ඛාවිහාරස්මිං හොතීති** උපෙක්ඛාවිහාරො හොති. විහාරො එව හි විහාරස්මින්ති වුත්තො. තෙනෙව ච ''ඉදංසු මෙ''ති එත්ථාපි අයංසු මෙති එවං අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉමිනා නයෙන අඤ්ඤානිපි එවරූපානි පදානි වෙදිතබ්බානි. ඉමිනා ඉතො එකනවුතිකප්පෙ පූරිතං උපෙක්ඛාවිහාරං දස්සෙති. යං සන්ධායාහ –

> ''සුඛපත්තො න රජ්ජාමි, දුක්ඛෙ න හොමි දුම්මනො;
> සබ්බත්ථ තුලිතො හොමි, එසා මෙ උපෙක්ඛාපාරමී''ති.

දුක්කරකාරිකාදිසුද්ධිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආහාරසුද්ධිවණ්ණනා

158. **ආහාරෙන සුද්ධීති** කොලාදිනා එකච්චෙන පරිත්තකආහාරෙන සක්කා සුජ්ඣිතුන්ති එවංදිට්ඨිනො හොන්ති. **එවමාහංසූති** එවං වදන්ති. **කොලෙහීති** පදරෙහි. **කොලොදකන්ති** කොලානි මද්දිත්වා කතපානකං. **කොලවිකතින්ති** කොලසාළවකොලපූවකොලගුළාදිකොලවිකාරං. **එතපරමොති** එතං පමාණං පරමං අස්සාති එතපරමො. තදා එකනවුතිකප්පමත්ථකෙ පන න බෙලුවපක්කතාලපක්කපමාණො කොලො හොති, යං එතරහි කොලස්ස පමාණං, එත්තකොව හොතීති අත්ථො.

159. **අධිමත්තකසිමානන්ති** අතිවිය කිසභාවං. **ආසීතිකපබ්බානි වා කාළපබ්බානි වාති** යථා ආසීතිකවල්ලියා වා කාළවල්ලියා වා සන්ධිට්ඨානෙසු මිලායිත්වා මජ්ඣෙ උන්නතුන්නතානි හොන්ති, එවං මය්හං අඞ්ගපච්චඞ්ගානි හොන්තීති දස්සෙති. **ඔට්ඨපදන්ති** යථා ඔට්ඨස්ස පදං මජ්ඣෙ ගම්භීරං හොති, එවමෙවං බොධිසත්තස්ස මිලාතෙ මංසලොහිතෙ වච්චද්වාරස්ස අන්තොපවිට්ඨත්තා ආනිසදං මජ්ඣෙ ගම්භීරං හොති. අථස්ස භූමියං නිසින්නට්ඨානං සරපොඞ්ඛෙන අක්කන්තං විය මජ්ඣෙ උන්නතං හොති. **වට්ටනාවළීති** යථා රජ්ජුයා ආවුනිත්වා කතා වට්ටනාවළී වට්ටනානං අන්තරන්තරා නින්නා හොති, වට්ටනට්ඨානෙසු උන්නතා, එවං පිට්ඨිකණ්ටකො උන්නතාවනතො හොති, **ජරසාලාය ගොපානසියොති** ජිණ්ණසාලාය ගොපානසියො, තා වංසතො මුච්චිත්වා මණ්ඩලෙ පතිට්ඨහන්ති, මණ්ඩලතො මුච්චිත්වා භූමියන්ති; එවං එකා උපරි හොති, එකා හෙට්ඨාති ඔලුග්ගවිලුග්ගා භවන්ති. බොධිසත්තස්ස පන න එවං ඵාසුළියො, තස්ස හි ලොහිතෙ ඡින්නෙ මංසෙ මිලාතෙ ඵාසුළන්තරෙහි චම්මානි හෙට්ඨා ඔතිණ්ණානි, තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

ඔක්ඛායිකාති හෙට්ඨා අනුපවිට්ඨා. තස්ස කිර ලොහිතෙ ඡින්නෙ මංසෙ මිලාතෙ අක්ඛිආවාටකා මත්ථලුඞ්ගං ආහච්ච අට්ඨංසු, තෙනස්ස එවරූපා අක්ඛිතාරකා අහෙසුං. **ආමකච්ඡින්නොති** අතිතරුණකාලෙ ඡින්නො, සො හි වාතාතපෙන සංඵුසති චෙව මිලායති ච. **යාවස්සු මෙ, සාරිපුත්තාති**, සාරිපුත්ත, මය්හං උදරච්ඡවි යාව පිට්ඨිකණ්ටකං අල්ලීනා හොති. අථ වා යාවස්සු මෙ, සාරිපුත්ත, භාරියභාරියා අහොසි දුක්කරකාරිකා, මය්හං උදරච්ඡවි යාව පිට්ඨිකණ්ටකං අල්ලීනා අහොසීති එවමෙත්ථ සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. **පිට්ඨිකණ්ටකංයෙව පරිග්ගණ්හාමීති** සහඋදරච්ඡවිං ගණ්හාමි. **උදරච්ඡවිංයෙව පරිග්ගණ්හාමීති** සහපිට්ඨිකණ්ටකං ගණ්හාමි. **අවකුජ්ජො පපතාමීති** තස්ස හි උච්චාරපස්සාවත්ථාය නිසින්නස්ස පස්සාවො නෙව නික්ඛමති, වච්චං පන එකං ද්වෙ කටකට්ඨිමත්තං නික්ඛමති. බලවදුක්ඛං උප්පාදෙති. සරීරතො සෙදා මුච්චන්ති, තත්ථෙව අවකුජ්ජො භූමියං පතති. තෙනාහ ''අවකුජ්ජො පපතාමී''ති. **තමෙව කායන්ති** තං එකනවුතිකප්පමත්ථකෙ කායං. මහාසච්චකසුත්තෙ පන පච්ඡිමභවිකකායං සන්ධාය ඉමමෙව කායන්ති ආහ. **පූතිමූලානීති** මංසෙ වා ලොහිතෙ වා සති තිට්ඨන්ති. තස්ස පන අභාවෙ චම්මඛණ්ඩෙ ලොමානි විය හත්ථෙයෙව ලග්ගන්ති, තං සන්ධායාහ ''පූතිමූලානි ලොමානි කායස්මා පතන්තී''ති.

අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසන්ති අරියභාවං කාතුං සමත්ථං ලොකුත්තරමග්ගං. **ඉමිස්සායෙව අරියාය පඤ්ඤායාති** විපස්සනාපඤ්ඤාය අනධිගමා. **යායං අරියාති** යා අයං මග්ගපඤ්ඤා අධිගතා. ඉදං වුත්තං හොති – යථා එතරහි විපස්සනාපඤ්ඤාය අධිගතත්තා මග්ගපඤ්ඤා අධිගතා, එවං එකනවුතිකප්පමත්ථකෙ විපස්සනාපඤ්ඤාය අනධිගතත්තා ලොකුත්තරමග්ගපඤ්ඤං නාධිගතොස්මීති, මජ්ඣිමභාණකත්ථෙරා පනාහු, ඉමිස්සායෙවාති වුත්තපඤ්ඤාපි යායං අරියාති වුත්තපඤ්ඤාපි මග්ගපඤ්ඤායෙව. අථ නෙ භික්ඛූ ආහංසු ''එවං සන්තෙ මග්ගස්ස අනධිගතත්තා මග්ගං නාධිගතොස්මීති ඉදං වුත්තං හොති, භන්තෙ''ති. ආවුසො, කිඤ්චාපි දීපෙතුං න සක්කොමි, ද්වෙපි පන මග්ගපඤ්ඤායෙවාති, එතදෙව චෙත්ථ යුත්තං. ඉතරථා හි යා අයන්ති නිද්දෙසො අනනුරූපො සියා.

ආහාරසුද්ධිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සංසාරසුද්ධිආදිවණ්ණනා

160. **සංසාරෙන සුද්ධීති** බහුකං සංසරිත්වා සුජ්ඣන්තීති වදන්ති. **උපපත්තියා සුද්ධීති** බහුකං උපපජ්ජිත්වා සුජ්ඣන්තීති වදන්ති. **ආවාසෙන සුද්ධීති** බහූසු ඨානෙසු වසිත්වා සුජ්ඣන්තීති වදන්ති. තීසුපි ඨානෙසු සංසරණකවසෙන **සංසාරො**. උපපජ්ජනකවසෙන **උපපත්ති**. වසනකවසෙන **ආවාසොති** ඛන්ධායෙව වුත්තා. **යඤ්ඤෙනාති** බහුයාගෙ යජිත්වා සුජ්ඣන්තීති වදන්ති. **මුද්ධාවසිත්තෙනාති** තීහි සඞ්ඛෙහි ඛත්තියාභිසෙකෙන මුද්ධනි අභිසිත්තෙන. **අග්ගිපාරිචරියායාති** බහුඅග්ගිපරිචරණෙන සුජ්ඣන්තීති වදන්ති.

161. **දහරොති** තරුණො. **යුවාති** යොබ්බනෙන සමන්නාගතො. **සුසුකාළකෙසොති** සුට්ඨු කාළකෙසො. **භද්‍රෙන යොබ්බනෙන සමන්නාගතොති** ඉමිනාස්ස යෙන යොබ්බනෙන සමන්නාගතො යුවා, තං යොබ්බනං භද්දං ලද්ධකන්ති දස්සෙති. පඨමෙන වයසාති පඨමවයො නාම තෙත්තිංස වස්සානි, තෙන සමන්නාගතොති අත්ථො, **පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියෙනාති** පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තිභාවෙන. **ජිණ්ණොති** ජරාජිණ්ණො. **වුද්ධොති** වඩ්ඪිත්වා ඨිතඅඞ්ගපච්චඞ්ගො. **මහල්ලකොති** ජාතිමහල්ලකො. **අද්ධගතොති** බහුඅද්ධානං ගතො චිරකාලාතික්කන්තො. **වයො අනුප්පත්තොති** වස්සසතස්ස තතියකොට්ඨාසං පච්ඡිමවයං අනුප්පත්තො. **ආසීතිකො මෙ වයො වත්තතීති** ඉමං කිර සුත්තං භගවා පරිනිබ්බානසංවච්ඡරෙ කථෙසි. තස්මා එවමාහ. **පරමායාති** උත්තමාය. **සතියාතිආදීසු** පදසතම්පි පදසහස්සම්පි වදන්තස්සෙව ගහණසමත්ථතා **සති** නාම. තදෙව ආධාරණඋපනිබන්ධනසමත්ථතා **ගති** නාම. එවං ගහිතං ධාරිතං සජ්ඣායං කාතුං සමත්ථවීරියං **ධිති** නාම. තස්ස අත්ථඤ්ච කාරණඤ්ච දස්සනසමත්ථතා **පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියං** නාම.

දළ්හධම්මා ධනුග්ගහොති දළ්හං ධනුං ගහෙත්වා ඨිතො ඉස්සාසො. **දළ්හධනු** නාම ද්විසහස්සථාමං වුච්චති, ද්විසහස්සථාමං නාම යස්ස ආරොපිතස්ස ජියාබද්ධො ලොහසීසාදීනං භාරො දණ්ඩෙ ගහෙත්වා යාව කණ්ඩප්පමාණා උක්ඛිත්තස්ස පථවිතො මුච්චති. **සික්ඛිතොති** දස ද්වාදස වස්සානි ආචරියකුලෙ උග්ගහිතසිප්පො. **කතහත්ථොති** කොචි සිප්පමෙව උග්ගණ්හාති. කතහත්ථො න හොති, අයං පන කතහත්ථො චිණ්ණවසීභාවො. **කතූපාසනොති** රාජකුලාදීසු දස්සිතසිප්පො. **ලහුකෙන අසනෙනාති** අන්තො සුසිරං කත්වා තූලාදීනි පූරෙත්වා කතලාඛාපරිකම්මෙන සල්ලහුකකණ්ඩෙන. එවං කතඤ්හි එකඋසභගාමී ද්වෙ උසභානි ගච්ඡති, අට්ඨඋසභගාමී සොළසඋසභානි ගච්ඡති. **අප්පකසිරෙනාති** නිදුක්ඛෙන. **අතිපාතෙය්‍යාති** අතික්කමෙය්‍ය. **එවං අධිමත්තසතිමන්තොති** යථා සො ධනුග්ගහො තං විදත්ථිචතුරඞ්ගුලඡායං සීඝං එව අතික්කමෙති, එවං පදසතම්පි පදසහස්සම්පි උග්ගහෙතුං උපධාරෙතුං සජ්ඣායිතුං අත්ථකාරණානි ච උපපරික්ඛිතුං සමත්ථාති අත්ථො. **අඤ්ඤත්‍ර අසිතපීතඛායිතසායිතාති** අසිතපීතාදීනි හි භගවතාපි කාතබ්බානි හොන්ති, භික්ඛූහිපි. තස්මා තෙසං කරණමත්තකාලං ඨපෙත්වාති දස්සෙති.

අපරියාදින්නායෙවාති අපරික්ඛීණායෙව. සචෙ හි එකො භික්ඛු කායානුපස්සනං පුච්ඡති, අඤ්ඤො වෙදනානුපස්සනං, අඤ්ඤො චිත්තානුපස්සනං, අපරො ධම්මානුපස්සනං. ඉමිනා පුට්ඨං අහං පුච්ඡිස්සාමීති එකො එකං න ඔලොකෙති. එවං සන්තෙපි තෙසං වාරො පඤ්ඤායති. එවං බුද්ධානං පන වාරො න පඤ්ඤායති, විදත්ථිචතුරඞ්ගුලඡායං අතික්කමතො පුරෙතරංයෙව භගවා චුද්දසවිධෙන කායානුපස්සනං, නවවිධෙන වෙදනානුපස්සනං, සොළසවිධෙන චිත්තානුපස්සනං, පඤ්චවිධෙන ධම්මානුපස්සනං කථෙති. තිට්ඨන්තු වා තාව එතෙ චත්තාරො. සචෙ හි අඤ්ඤෙ චත්තාරො සම්මප්පධානෙසු, අඤ්ඤෙ ඉද්ධිපාදෙසු, අඤ්ඤෙ පඤ්ච ඉන්ද්‍රියෙසු, අඤ්ඤෙ පඤ්ච බලෙසු, අඤ්ඤෙ සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙසු, අඤ්ඤෙ අට්ඨ මග්ගඞ්ගෙසු පඤ්හං පුච්ඡෙය්‍යුං, තම්පි භගවා කථෙය්‍ය. තිට්ඨන්තු වා එතෙ අට්ඨ. සචෙ අඤ්ඤෙ සත්තතිංස ජනා බොධිපක්ඛියෙසු පඤ්හං පුච්ඡෙය්‍යුං, තම්පි භගවා තාවදෙව කථෙය්‍ය. කස්මා? යාවතා හි ලොකියමහාජනා එකං පදං කථෙන්ති. තාව ආනන්දත්ථෙරො අට්ඨ පදානි කථෙති. ආනන්දත්ථෙරෙ පන එකං පදං කථෙන්තෙයෙව භගවා සොළසපදානි කථෙති. කස්මා? භගවතො හි ජිව්හා මුදුකා දන්තාවරණං සුඵුසිතං වචනං අගලිතං භවඞ්ගපරිවාසො ලහුකො. තෙනාහ ‘‘අපරියාදින්නායෙවස්ස, සාරිපුත්ත, තථාගතස්ස ධම්මදෙසනා’’ති.

තත්ථ **ධම්මදෙසනාති** තන්තිඨපනා. **ධම්මපදබ්‍යඤ්ජනන්ති** පාළියා පදබ්‍යඤ්ජනං, තස්ස තස්ස අත්ථස්ස බ්‍යඤ්ජනකං අක්ඛරං. **පඤ්හපටිභානන්ති** පඤ්හබ්‍යාකරණං. ඉමිනා කිං දස්සෙති? තථාගතො පුබ්බෙ දහරකාලෙ අක්ඛරානි සම්පිණ්ඩෙත්වා පදං වත්තුං සක්කොති, පදානි සම්පිණ්ඩෙත්වා ගාථං වත්තුං සක්කොති, චතුඅක්ඛරෙහි වා අට්ඨඅක්ඛරෙහි වා සොළසඅක්ඛරෙහි වා පදෙහි යුත්තාය ගාථාය අත්ථං වත්තුං සක්කොති. ඉදානි පන මහල්ලකකාලෙ අක්ඛරානි සම්පිණ්ඩෙත්වා පදං වා, පදානි සම්පිණ්ඩෙත්වා ගාථං වා, ගාථාය අත්ථං වා වත්තුං න සක්කොතීති එවං නත්ථි. දහරකාලෙ ච මහල්ලකකාලෙ ච සබ්බමෙතං තථාගතස්ස අපරියාදින්නමෙවාති ඉමං දස්සෙති. **මඤ්චකෙන චෙපි මන්ති** ඉදං බුද්ධබලදීපනත්ථමෙව පරිකප්පෙත්වා ආහ. දසබලං පන මඤ්චකෙ ආරොපෙත්වා ගාමනිගමරාජධානියො පරිහරණකාලො නාම නත්ථි. තථාගතා හි පඤ්චමෙ ආයුකොට්ඨාසෙ ඛණ්ඩිච්චාදීහි අනභිභූතා සුවණ්ණවණ්ණසරීරස්ස වෙවණ්ණියෙ අනනුප්පත්තෙ දෙවමනුස්සානං පියමනාපකාලෙයෙව පරිනිබ්බායන්ති.

162. **නාගසමාලොති** තස්ස ථෙරස්ස නාමං. පඨමබොධියඤ්හි වීසතිවස්සබ්භන්තරෙ උපවානනාගිතමෙඝියත්ථෙරා විය අයම්පි භගවතො උපට්ඨාකො අහොසි. **බීජයමානොති** මන්දමන්දෙන තාලවණ්ටවාතෙන භගවතො උතුසුඛං සමුට්ඨාපයමානො. **එතදවොචාති** සකලසුත්තන්තං සුත්වා භගවතො පුබ්බචරිතං දුක්කරකාරකං ආගම්ම පසන්නො එතං ‘‘අච්ඡරියං භන්තෙ’’තිආදිවචනං අවොච. තත්ථ අච්ඡරං පහරිතුං යුත්තන්ති **අච්ඡරියං**. අභූතපුබ්බං භූතන්ති **අබ්භුතං**. උභයෙනපි අත්තනො විම්හයමෙව දීපෙති. **කො නාමො අයං භන්තෙති** ඉදං

භද්දකො වතායං ධම්මපරියායො, හන්දස්ස භගවන්තං ආයාචිත්වා නාමං ගණ්හාපෙමීති අධිප්පායෙන ආහ. අථස්ස භගවා නාමං ගණ්හන්තො **තස්මා තිහ ත්ව**න්තිආදිමාහ. තස්සත්ථො, යස්මා ඉදං සුත්තං සුත්වා තව ලොමානි හට්ඨානි, තස්මා තිහ ත්වං , නාගසමාල, ඉමං ධම්මපරියායං ‘‘ලොමහංසන පරියායො’’ත්වෙව නං ධාරෙහීති.

සංසාරසුද්ධිආදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මහාසීහනාදසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. මහාදුක්ඛක්ඛන්ධසුත්තවණ්ණනා

163. **එවං මෙ සුත**න්ති මහාදුක්ඛක්ඛන්ධසුත්තං. තත්ථ විනයපරියායෙන තයො ජනා සම්බහුලාති වුච්චන්ති, තතො පරං සඞ්ඝො. සුත්තන්තපරියායෙන තයො තයො එව, තතො උද්ධං සම්බහුලාති වුච්චන්ති. ඉධ සුත්තන්තපරියායෙන සම්බහුලාති වෙදිතබ්බා. **පිණ්ඩාය පාවිසිංසූ**ති පවිට්ඨා, තෙ පන න තාව පවිට්ඨා, පවිසිස්සාමාති නික්ඛන්තත්තා පන පවිසිංසූති වුත්තා. යථා ගාමං ගමිස්සාමීති නික්ඛන්තපුරිසො තං ගාමං අප්පත්තොපි ‘‘කුහිං ඉත්ථන්නාමො’’ති වුත්තෙ ‘‘ගාමං ගතො’’ති වුච්චති, එවං. **පරිබ්බාජකානං ආරාමො**ති ජෙතවනතො අවිදූරෙ අඤ්ඤතිත්ථියානං පරිබ්බාජකානං ආරාමො අත්ථි, තං සන්ධාය එවමාහංසු. **සමණො, ආවුසො**ති, ආවුසො, තුම්හාකං සත්ථා සමණො ගොතමො. **කාමානං පරිඤ්ඤ**න්ති කාමානං පහානං සමතික්කමං පඤ්ඤපෙති. රූපවෙදනාසුපි එසෙව නයො.

තත්ථ තිත්ථියා සකසමයං ජානන්තා කාමානං පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙය්‍යුං පඨමජ්ඣානං වදමානා, රූපානං පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙය්‍යුං අරූපභවං වදමානා, වෙදනානං පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙය්‍යුං අසඤ්ඤභවං වදමානා. තෙ පන ‘‘ඉදං නාම පඨමජ්ඣානං අයං රූපභවො අයං අරූපභවො’’තිපි න ජානන්ති. තෙ පඤ්ඤපෙතුං අසක්කොන්තාපි කෙවලං ‘‘පඤ්ඤපෙම පඤ්ඤපෙමා’’ති වදන්ති. තථාගතො කාමානං පරිඤ්ඤං අනාගාමිමග්ගෙන පඤ්ඤපෙති, රූපවෙදනානං අරහත්තමග්ගෙන . තෙ එවං මහන්තෙ විසෙසෙ විජ්ජමානෙපි **ඉධ නො, ආවුසො, කො විවෙසො**තිආදිමාහංසු.

තත්ථ **ඉධා**ති ඉමස්මිං පඤ්ඤාපනෙ. **ධම්මදෙසනාය වා ධම්මදෙසන**න්ති යදිදං සමණස්ස වා ගොතමස්ස ධම්මදෙසනාය සද්ධිං අම්හාකං ධම්මදෙසනං, අම්හාකං වා ධම්මදෙසනාය සද්ධිං සමණස්ස ගොතමස්ස ධම්මදෙසනං ආරබ්භ නානාකරණං වුච්චෙථ, තං කින්නාමාති වදන්ති. දුතියපදෙපි එසෙව නයො . ඉති වෙමජ්ඣෙ භින්නසුවණ්ණං විය සාසනෙන සද්ධිං අත්තනො ලද්ධිවචනමත්තෙන සමධුරං ඨපයිංසු. **නෙව අභිනන්දිංසූ**ති එවමෙතන්ති න සම්පටිච්ඡිංසු. **නප්පටික්කොසිංසූ**ති නයිදං එවන්ති නප්පටිසෙධෙසුං. කස්මා? තෙ කිර තිත්ථියා නාම අන්ධසදිසා, ජානිත්වා වා අජානිත්වා වා කථෙය්‍යුන්ති නාභිනන්දිංසු, පරිඤ්ඤන්ති වචනෙන ඊසකං සාසනගන්ධො අත්ථීති නප්පටික්කොසිංසු. ජනපදවාසිනො වා තෙ සකසමයපරසමයෙසු න සුට්ඨු කුසලාතිපි උභයං නාකංසු.

165. **න චෙව සම්පායිස්සන්තී**ති සම්පාදෙත්වා කථෙතුං න සක්ඛිස්සන්ති. **උත්තරිඤ්ච විඝාත**න්ති අසම්පායනතො උත්තරිම්පි දුක්ඛං ආපජ්ජිස්සන්ති. සම්පාදෙත්වා කථෙතුං අසක්කොන්තානං නාම හි දුක්ඛං උප්පජ්ජති. **යථා තං, භික්ඛවෙ, අවිසයස්මි**න්ති එත්ථ **යථා**ති කාරණවචනං, **ත**න්ති නිපාතමත්තං. යස්මා අවිසයෙ පඤ්හො පුච්ඡිතො හොතීති අත්ථො. **සදෙවකෙ**ති සහ දෙවෙහි සදෙවකෙ. **සමාරකාදීසු**පි එසෙව නයො. එවං තීණි ඨානානි ලොකෙ පක්ඛිපිත්වා ද්වෙ පජායාති පඤ්චහිපි සත්තලොකමෙව පරියාදියිත්වා එතස්මිං සදෙවකාදිභෙදෙ ලොකෙ තං දෙවං වා මනුස්සං වා න පස්සාමීති දීපෙති. **ඉතො වා පන සුත්වා**ති ඉතො වා පන මම සාසනතො සුත්වා අතථාගතොපි අතථාගතසාවකොපි ආරාධෙය්‍ය පරිතොසෙය්‍ය. අඤ්ඤථා ආරාධනං නාම නත්ථීති දස්සෙති.

166. ඉදානි අත්තනො තෙසං පඤ්හානං වෙය්‍යාකරණෙන චිත්තාරාධනං දස්සෙන්තො **කො ච, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. **කාමගුණා**ති කාමයිතබ්බට්ඨෙන **කාමා**. බන්ධනට්ඨෙන **ගුණා**. ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, අහතානං වත්ථානං ද්විගුණං සඞ්ඝාටි’’න්ති (මහාව. 348) එත්ථ හි පටලට්ඨො ගුණට්ඨො. ‘‘අච්චෙන්ති කාලා තරයන්ති රත්තියො, වයොගුණා අනුපුබ්බං ජහන්ති’’ති (සං. නි. 1.4) එත්ථ රාසට්ඨො ගුණට්ඨො. ‘‘සතගුණා දක්ඛිණා පාටිකඞ්ඛිතබ්බා’’ති (ම. නි. 3.379) එත්ථ ආනිසංසට්ඨො ගුණට්ඨො. ‘‘අන්තං අන්තගුණං (ඛු. පා. 3 ද්වත්තිංසාකාරෙ; දී. නි. 2.377) කයිරා මාලාගුණෙ බහූ’’ති (ධ. ප. 53) එත්ථ බන්ධනට්ඨො ගුණට්ඨො. ඉධාපි එසෙව අධිප්පෙතො, තෙන වුත්තං ‘‘බන්ධනට්ඨෙන ගුණා’’ති. **චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා**ති චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන පස්සිතබ්බා. එතෙනුපායෙන **සොතවිඤ්ඤෙය්‍යාදීසු**පි අත්ථො වෙදිතබ්බො. **ඉට්ඨා**ති පරියිට්ඨා වා හොන්තු මා වා, ඉට්ඨාරම්මණභූතාති අත්ථො. **කන්තා**ති කමනීයා. **මනාපා**ති මනවඩ්ඪනකා. **පියරූපා**ති පියජාතිකා. **කාමූපසංහිතා**ති ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජමානෙන කාමෙන උපසංහිතා. **රජනීයා**ති රජ්ජනියා, රාගුප්පත්තිකාරණභූතාති අත්ථො.

167. **යදි මුද්දාය**තිආදීසු **මුද්දා**ති අඞ්ගුලිපබ්බෙසු සඤ්ඤං ඨපෙත්වා හත්ථමුද්දා. **ගණනා**ති අච්ඡිද්දගණනා. **සඞ්ඛාන**න්ති පිණ්ඩගණනා. යාය ඛෙත්තං ඔලොකෙත්වා ඉධ එත්තකා වීහී භවිස්සන්ති , රුක්ඛං ඔලොකෙත්වා ඉධ

එත්තකානි ඵලානි භවිස්සන්ති, ආකාසං ඔලොකෙත්වා ඉමෙ ආකාසෙ සකුණා එත්තකා නාම භවිස්සන්තීති ජානන්ති.

කසීති කසිකම්මං. **වණිජ්ජාති** ජඞ්ඝවණිජ්ජථලවණිජ්ජාදිවණිප්පථො. **ගොරක්ඛන්ති** අත්තනො වා පරෙසං වා ගාවො රක්ඛිත්වා පඤ්චගොරසවික්කයෙන ජීවනකම්මං. **ඉස්සත්ථො** වුච්චති ආවුධං ගහෙත්වා උපට්ඨානකම්මං. **රාජපොරිසන්ති** ආවුධෙන රාජකම්මං කත්වා උපට්ඨානං. **සිප්පඤ්ඤතරන්ති** ගහිතාවසෙසං හත්ථිඅස්සසිප්පාදි. **සීතස්ස පුරක්ඛතොති** ලක්ඛං විය සරස්ස සීතස්ස පුරතො, සීතෙන බාධියමානොති අත්ථො. උණ්හෙපි එසෙව නයො. **ඩංසාදීසු ඩංසාති** පිඞ්ගලමක්ඛිකා. **මකසාති** සබ්බමක්ඛිකා, **සරීසපාති** යෙ කෙචි සරිත්වා ගච්ඡන්ති. **රිස්සමානොති** රුප්පමානො, ඝට්ටියමානො. **මීයමානොති** මරමානො. **අයං, භික්ඛවෙති**, භික්ඛවෙ, අයං මුද්දාදීහි ජීවිකකප්පනං ආගම්ම සීතාදිපච්චයො ආබාධො. **කාමානං ආදීනවොති** කාමෙසු උපද්දවො, උපස්සග්ගොති අත්ථො. **සන්දිට්ඨිකොති** පච්චක්ඛො සාමං පස්සිතබ්බො. **දුක්ඛක්ඛන්ධොති** දුක්ඛරාසි. **කාමහෙතූති**ආදීසු පච්චයට්ඨෙන කාමා අස්ස හෙතූති කාමහෙතු. මූලට්ඨෙන කාමා නිදානමස්සාති **කාමනිදානො**. ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන පන කාමනිදානන්ති වුත්තො. කාරණට්ඨෙන කාමා අධිකරණං අස්සාති **කාමාධිකරණො**. ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙනෙව පන කාමාධිකරණන්ති වුත්තො. **කාමානමෙව හෙතූති** ඉදං නියමවචනං, කාමපච්චයා උප්පජ්ජතියෙවාති අත්ථො.

උට්ඨහතොති ආජීවසමුට්ඨාපකවීරියෙන උට්ඨහන්තස්ස. **ඝටතොති** තං වීරියං පුබ්බෙනාපරං ඝටෙන්තස්ස. **වායමතොති** වායාමං පරක්කමං පයොගං කරොන්තස්ස. **නාභිනිප්ඵජ්ජන්තීති** න නිප්ඵජ්ජන්ති, හත්ථං නාභිරුහන්ති. **සොචතීති** චිත්තෙ උප්පන්නබලවසොකෙන සොචති. **කිලමතීති** කායෙ උප්පන්නදුක්ඛෙන කිලමති. **පරිදෙවතීති** වාචාය පරිදෙවති. **උරත්තාළින්ති** උරං තාළෙත්වා. **කන්දතීති** රොදති. **සම්මොහං ආපජ්ජතීති** විසඤ්ඤී විය සම්මූළ්හො හොති. **මොඝන්ති** තුච්ඡං. **අඵලොති** නිප්ඵලො. **ආරක්ඛාධිකරණන්ති** ආරක්ඛකාරණා. **කින්තීති** කෙන නු ඛො උපායෙන. **යම්පි මෙති** යම්පි මය්හං කසිකම්මාදීනි කත්වා උප්පාදිතං ධනං අහොසි. **තම්පි නො නත්ථීති** තම්පි අම්හාකං ඉදානි නත්ථි.

168. **පුන චපරං, භික්ඛවෙ, කාමහෙතූති**ආදිනාපි කාරණං දස්සෙත්වාව ආදීනවං දීපෙති. තත්ථ **කාමහෙතූති** කාමපච්චයා රාජානොපි රාජූහි විවදන්ති. **කාමනිදානන්ති** භාවනපුංසකං, කාමෙ නිදානං කත්වා විවදන්තීති අත්ථො. **කාමාධිකරණන්ති**පි භාවනපුංසකමෙව, කාමෙ අධිකරණං කත්වා විවදන්තීති අත්ථො. **කාමානමෙව හෙතූති** ගාමනිගමනගරසෙනාපතිපුරොහිතට්ඨානන්තරාදීනං කාමානමෙව හෙතු විවදන්තීති අත්ථො. **උපක්කමන්තීති** පහරන්ති. **අසිචම්මන්ති** අසිඤ්චෙව ඛෙටකඵලකාදීනි ච. **ධනුකලාපං සන්නය්හිත්වාති** ධනුං ගහෙත්වා සරකලාපං සන්නය්හිත්වා. **උභතොබ්‍යූළ්හන්ති** උභතො රාසිභූතං. **පක්ඛන්දන්තීති** පවිසන්ති. **උසූසූති** කණ්ඩෙසු. **විජ්ජොතලන්තෙසූති** විපරිවත්තන්තෙසු. **තෙ තත්ථාති** තෙ තස්මිං සඞ්ගාමෙ.

අද්දාවලෙපනා උපකාරියොති චෙත්ථ මනුස්සා පාකාරපාදං අස්සඛුරසණ්ඨානෙන ඉට්ඨකාහි චිනිත්වා උපරි සුධාය ලිම්පන්ති. එවං කතා පාකාරපාදා උපකාරියොති වුච්චන්ති. තා තින්තෙන කලලෙන සිත්තා අද්දාවලෙපනා නාම හොන්ති. **පක්ඛන්දන්තීති** තාසං හෙට්ඨා තිඛිණඅයසූලාදීහි විජ්ඣියමානාපි පාකාරස්ස පිච්ඡිලභාවෙන ආරොහිතුං අසක්කොන්තාපි උපධාවන්තියෙව. **ඡකණකායාති** කුථිතගොමයෙන. **අභිවග්ගෙනාති** සතදන්තෙන. තං අට්ඨදන්තාකාරෙන කත්වා ''නගරද්වාරං භින්දිත්වා පවිසිස්සාමා''ති ආගතෙ උපරිද්වාරෙ ඨිතා තස්ස බන්ධනයොත්තානි ඡින්දිත්වා තෙන අභිවග්ගෙන ඔමද්දන්ති.

169. **සන්ධිම්පි ඡින්දන්තීති** ඝරසන්ධිම්පි ඡින්දන්ති. **නිල්ලොපන්ති** ගාමෙ පහරිත්වා මහාවිලොපං කරොන්ති. **එකාගාරිකන්ති** පණ්ණාසමත්තාපි සට්ඨිමත්තාපි පරිවාරෙත්වා ජීවග්ගාහං ගහෙත්වා ආහරාපෙන්ති. **පරිපන්ථෙපි තිට්ඨන්තීති** පන්ථදූහනකම්මං කරොන්ති. **අඩ්ඪදණ්ඩකෙහීති** මුග්ගරෙහි පහාරසාධනත්ථං වා චතුහත්ථදණ්ඩං ද්වෙධා ඡෙත්වා ගහිතදණ්ඩකෙහි. **බිලඞ්ගථාලිකන්ති** කඤ්ජියඋක්ඛලිකම්මකාරණං, තං කරොන්තා සීසකපාලං උප්පාටෙත්වා තත්තං අයොගුළං සණ්ඩාසෙන ගහෙත්වා තත්ථ පක්ඛිපන්ති, තෙන මත්ථලුඞ්ගං පක්කුථිත්වා උපරි උත්තරති. **සඞ්ඛමුණ්ඩිකන්ති** සඞ්ඛමුණ්ඩකම්මකාරණං, තං කරොන්තා උත්තරොට්ඨඋභතොකණ්ණචූළිකගලවාටපරිච්ඡෙදෙන චම්මං ඡින්දිත්වා සබ්බකෙසෙ එකතො ගණ්ඨිං කත්වා දණ්ඩකෙන වල්ලිත්වා උප්පාටෙන්ති, සහ කෙසෙහි චම්මං උට්ඨහති. තතො සීසකටාහං ථූලසක්ඛරාහි සංසිත්වා ධොවන්තා සඞ්ඛවණ්ණං කරොන්ති.

රාහුමුඛන්ති රාහුමුඛකම්මකාරණං, තං කරොන්තා සඞ්කුනා මුඛං විවරිත්වා අන්තොමුඛෙ දීපං ජාලෙන්ති . කණ්ණචූළිකාහි වා පට්ඨාය මුඛං නිඛාදනෙන ඛණන්ති. ලොහිතං පග්ඝරිත්වා මුඛං පූරෙති. **ජොතිමාලිකන්ති** සකලසරීරං තෙලපිලොතිකාය වෙඨෙත්වා ආලිම්පන්ති. **හත්ථපජ්ජොතිකන්ති** හත්ථෙ තෙලපිලොතිකාය වෙඨෙත්වා දීපං විය ජාලෙන්ති. **එරකවත්තිකන්ති** එරකවත්තකම්මකාරණං, තං කරොන්තා ගීවතො පට්ඨාය චම්මබද්ධෙ කන්තිත්වා ගොප්ඵකෙ ඨපෙන්ති. අථ නං යොත්තෙහි බන්ධිත්වා කඩ්ඪන්ති. සො අත්තනො චම්මබද්ධෙ අක්කමිත්වා අක්කමිත්වා පතති. **චීරකවාසිකන්ති** චීරකවාසිකකම්මකාරණං, තං කරොන්තා තථෙව චම්මබද්ධෙ කන්තිත්වා කටියං ඨපෙන්ති. කටිතො පට්ඨාය කන්තිත්වා ගොප්ඵකෙසු ඨපෙන්ති. උපරිමෙහි හෙට්ඨිමසරීරං චීරකනිවාසනනිවත්ථං විය හොති. **එණෙය්‍යකන්ති** එණෙය්‍යකකම්මකාරණං. තං කරොන්තා උභොසු කප්පරෙසු ච ජාණූසු ච අයවලයානි දත්වා අයසූලානි කොට්ටෙන්ති. සො චතූහි අයසූලෙහි භූමියං පතිට්ඨහති. අථ නං පරිවාරෙත්වා අග්ගිං කරොන්ති.

‘‘එණෙයාකො ජොතිපරිග්ගහො යථා’’ති ආගතට්ඨානෙපි ඉදමෙව වුත්තං. තං කාලෙන කාලං සූලානි අපනෙත්වා චතූහි අට්ඨීකොටීහියෙව ඨපෙන්ති. එවරූපා කාරණා නාම නත්ථි.

බළිසමංසිකන්ති උභතොමුඛෙහි බළිසෙහි පහරිත්වා චම්මමංසන්හාරුනි උප්පාටෙන්ති. **කහාපණිකන්ති** සකලසරීරං තිණ්හාහි වාසීහි කොටිතො පට්ඨාය කහාපණමත්තං කහාපණමත්තං පාතෙන්තා කොට්ටෙන්ති. **ඛාරාපතච්ඡිකන්ති** සරීරං තත්ථ තත්ථ ආවුධෙහි පහරිත්වා කොච්ඡෙහි ඛාරං සංසන්ති. චම්මසංසන්හාරුනි පග්ඝරිත්වා සවන්ති. අට්ඨිකසඞ්ඛලිකාව තිට්ඨති. **පලිඝපරිවත්තිකන්ති** එකෙන පස්සෙන නිපජ්ජාපෙත්වා කණ්ණච්ඡිද්දෙ අයසූලං කොට්ටෙත්වා පථවියා එකාබද්ධං කරොන්ති. අථ නං පාදෙ ගහෙත්වා ආවිජ්ඣන්ති. **පලාලපීඨකන්ති** ඡෙකො කාරණිකො ඡවිචම්මං අච්ඡින්දිත්වා නිසදපොතෙහි අට්ඨීනි භින්දිත්වා කෙසෙසු ගහෙත්වා උක්ඛිපන්ති. මංසරාසියෙව හොති, අථ නං කෙසෙහෙව පරියොනන්ධිත්වා ගණ්හන්ති. පලාලවට්ටිං විය කත්වා පන වෙඨෙන්ති. **සුනඛෙහිපීති** කතිපයානි දිවසානි ආහාරං අදත්වා ඡාතකෙහි සුනඛෙහි ඛාදාපෙන්ති. තෙ මුහුත්තෙන අට්ඨිසඞ්ඛලිකමෙව කරොන්ති. **සම්පරායිකොති** සම්පරායෙ දුතියත්තභාවෙ විපාකොති අත්ථො.

170. **ඡන්දරාගවිනයො ඡන්දරාගප්පහානන්ති** නිබ්බානං. නිබ්බානඤ්හි ආගම්ම කාමෙසු ඡන්දරාගො විනීයති චෙව පහීයති ච, තස්මා නිබ්බානං ඡන්දරාගවිනයො ඡන්දරාගප්පහානන්ති ච වුත්තං. **සාමං වා කාමෙ පරිජානිස්සන්තීති** සයං වා තෙ කාමෙ තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිජානිස්සන්ති. **තථත්තායාති** තථභාවාය. **යථාපටිපන්නොති** යාය පටිපදාය පටිපන්නො.

171. **ඛත්තියකඤ්ඤා වාතිආදි** අපරිත්තෙන විපුලෙන කුසලෙන ගහිතපටිසන්ධිකං වත්ථාලඞ්කාරාදීනි ලභනට්ඨානෙ නිබ්බත්තං දස්සෙතුං වුත්තං. **පන්නරසවස්සුද්දෙසිකාති** පන්නරසවස්සවයා. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. වයපදෙසං කස්මා ගණ්හාති? වණ්ණසම්පත්තිදස්සනත්ථං. මාතුගාමස්ස හි දුග්ගතකුලෙ නිබ්බත්තස්සාපි එතස්මිං කාලෙ ථොකං ථොකං වණ්ණායතනං පසීදති. පුරිසානං පන වීසතිවස්සකාලෙ පඤ්චවීසතිවස්සකාලෙ පසන්නං හොති. **නාතිදීඝාතිආදීහි** ඡදොසවිරහිතං සරීරසම්පත්තිං දීපෙති. **වණ්ණනිභාති** වණ්ණොයෙව.

ජිණ්ණන්ති ජරාජිණ්ණං. **ගොපානසිවඞ්කන්ති** ගොපානසී විය වඞ්කං. **භොග්ගන්ති** භග්ගං, ඉමිනාපිස්ස වඞ්කභාවමෙව දීපෙති. **දණ්ඩපරායණන්ති** දණ්ඩපටිසරණං දණ්ඩදුතියං. **පවෙධමානන්ති** කම්පමානං. **ආතුරන්ති** ජරාතුරං. **ඛණ්ඩදන්තන්ති** ජිණ්ණභාවෙන ඛණ්ඩිතදන්තං. **පලිතකෙසන්ති** පණ්ඩරකෙසං. **විලූනන්ති** ලුඤ්චිත්වා ගහිතකෙසං විය ඛල්ලාටං. **ඛලිතසිරන්ති** මහාඛල්ලාටසීසං. **වලිනන්ති** සඤ්ජාතවලිං. **තිලකාහතගත්තන්ති** සෙතකාළතිලකෙහි විකිණ්ණසරීරං. **ආබාධිකන්ති** බ්‍යාධිකං. **දුක්ඛිතන්ති** දුක්ඛපත්තං.

බාළ්හගිලානන්ති අධිමත්තගිලානං. **සිවථිකාය ඡඩ්ඩිතන්ති** ආමකසුසානෙ පාතිතං. සෙසමෙත්ථ සතිපට්ඨානෙ වුත්තමෙව. ඉධාපි නිබ්බානංයෙව ඡන්දරාගවිනයො.

173. **නෙව තස්මිං සමයෙ අත්තබ්‍යාබාධායාති** තස්මිං සමයෙ අත්තනොපි දුක්ඛත්ථාය න චෙතෙති. **අබ්‍යාබජ්ඣංයෙවාති** නිද්දුක්ඛමෙව .

174. **යං, භික්ඛවෙ, වෙදනා අනිච්චාති**, භික්ඛවෙ, යස්මා වෙදනා අනිච්චා, තස්මා අයං අනිච්චාදිආකාරොව වෙදනාය ආදීනවොති අත්ථො, නිස්සරණං වුත්තප්පකාරමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මහාදුක්ඛක්ඛන්ධසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. චූළදුක්ඛක්ඛන්ධසුත්තවණ්ණනා

175. **එවං මෙ සුතන්ති** චූළදුක්ඛක්ඛන්ධසුත්තං. තත්ථ **සක්කෙසූති** එවංනාමකෙ ජනපදෙ. සො හි ජනපදො සක්‍යානං රාජකුමාරානං වසනට්ඨානත්තා සක්‍යාත්වෙව සඞ්ඛ්‍යං ගතො. සක්‍යානං පන උප්පත්ති අම්බට්ඨසුත්තෙ ආගතාව. **කපිලවත්ථුස්මින්ති** එවංනාමකෙ නගරෙ. තඤ්හි කපිලස්ස ඉසිනො නිවාසට්ඨානෙ කතත්තා කපිලවත්ථූති වුත්තං, තං ගොචරගාමං කත්වා. **නිග්‍රොධාරාමෙති නිග්‍රොධො** නාම සක්කො, සො ඤාතිසමාගමකාලෙ කපිලවත්ථුං ආගතෙ භගවති අත්තනො ආරාමෙ විහාරං කාරෙත්වා භගවතො නිය්‍යාතෙසි, තස්මිං විහරතීති අත්ථො. **මහානාමොති** අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස භාතා භගවතො චූළපිතුපුත්තො. සුද්ධොදනො සුක්කොදනො සක්කොදනො ධොතොදනො අමිතොදනොති ඉමෙ පඤ්ච ජනා භාතරො. **අමිතා** නාම දෙවී තෙසං භගිනී. තිස්සත්ථෙරො තස්සා පුත්තො. තථාගතො ච නන්දත්ථෙරො ච සුද්ධොදනස්ස පුත්තා, මහානාමො ච අනුරුද්ධත්ථෙරො ච සුක්කොදනස්ස. ආනන්දත්ථෙරො අමිතොදනස්ස, සො භගවතො කනිට්ඨො. මහානාමො මහල්ලකතරො සකදාගාමී අරියසාවකො.

දීඝරත්තන්ති මය්හං සකදාගාමිඵලුප්පත්තිතො පට්ඨාය චිරරත්තං ජානාමීති දස්සෙති. **ලොභධම්මාති** ලොභසඞ්ඛාතා ධම්මා, නානප්පකාරකං ලොභංයෙව සන්ධාය වදති. ඉතරෙසුපි ද්වීසු එසෙව නයො. **පරියාදාය තිට්ඨන්තීති** ඛෙපෙත්වා තිට්ඨන්ති. ඉදඤ්හි පරියාදානං නාම ‘‘සබ්බං හත්ථිකායං පරියාදියිත්වා සබ්බං අස්සකායං සබ්බං රථකායං සබ්බං පත්තිකායං පරියාදියිත්වා ජීවන්තංයෙව නං ඔසජ්ජෙය්‍යා’’න්ති (සං. නි. 1.126) එත්ථ ගහණෙ ආගතං. ‘‘අනිච්චසඤ්ඤා, භික්ඛවෙ, භාවිතා බහුලීකතා සබ්බං කාමරාගං පරියාදියතී’’ති (සං. නි. 3.102) එත්ථ ඛෙපනෙ. ඉධාපි ඛෙපනෙ අධිප්පෙතං. තෙන වුත්තං ‘‘පරියාදියිත්වාති ඛෙපෙත්වා’’ති.

යෙන මෙ එකදා ලොභධම්මාපීති යෙන මය්හං එකෙකස්මිං කාලෙ ලොභධම්මාපි චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨන්තීති පුච්ඡති. අයං කිර රාජා ‘‘සකදාගාමිමග්ගෙන ලොභදොසමොහා නිරවසෙසා පහීයන්තී’’ති සඤ්ඤී අහොසි, අයං ‘‘අප්පහීනං මෙ අත්ථී’’තිපි ජානාති, අප්පහීනකං උපාදාය පහීනකම්පි පුන පච්ඡතොවාවත්තතීති සඤ්ඤී හොති. අරියසාවකස්ස එවං සන්දෙහො උප්පජ්ජතීති? ආම උප්පජ්ජති. කස්මා? පණ්ණත්තියා අකොවිදත්තා. ‘‘අයං කිලෙසො අසුකමග්ගවජ්ඣො’’ති ඉමිස්සා පණ්ණත්තියා අකොවිදස්ස හි අරියසාවකස්සපි එවං හොති. කිං තස්ස පච්චවෙක්ඛණා නත්ථීති? අත්ථි. සා පන න සබ්බෙසං පරිපුණ්ණා හොති. එකො හි පහීනකිලෙසමෙව පච්චවෙක්ඛති. එකො අවසිට්ඨකිලෙසමෙව, එකො මග්ගමෙව, එකො ඵලමෙව, එකො නිබ්බානමෙව. ඉමාසු පන පඤ්චසු පච්චවෙක්ඛණාසු එකං වා ද්වෙ වා නො ලද්ධුං න වට්ටති. ඉති යස්ස පච්චවෙක්ඛණා න පරිපුණ්ණා, තස්ස මග්ගවජ්ඣකිලෙසපණ්ණත්තියං අකොවිදත්තා එවං හොති.

176. **සො එව ඛො තෙති** සොයෙව ලොභො දොසො මොහො ච තව සන්තානෙ අප්පහීනො, ත්වං පන පහීනසඤ්ඤී අහොසීති දස්සෙති. **සො ච හි තෙති** සො තුය්හං ලොභදොසමොහධම්මො. **කාමෙති** දුවිධෙ කාමෙ. **න පරිභුඤ්ජෙය්‍යාසීති** මයං විය පබ්බජෙය්‍යාසීති දස්සෙති.

177. **අප්පස්සාදාති** පරිත්තසුඛා. **බහුදුක්ඛාති** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකදුක්ඛමෙවෙත්ථ බහුකං. **බහුපායාසාති** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකො උපායාසකිලෙසොයෙවෙත්ථ බහු. **ආදීනවොති** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකො උපද්දවො. **එත්ථ භිය්‍යොති** එතෙසු කාමෙසු අයං ආදීනවොයෙව බහු. අස්සාදො පන හිමවන්තං උපනිධාය සාසපො විය අප්පො, පරිත්තකො. **ඉති චෙපි මහානාමාති** මහානාම එවං චෙපි අරියසාවකස්ස. **යථාභූතන්ති** යථාසභාවං. සම්මා නයෙන කාරණෙන පඤ්ඤාය සුට්ඨු දිට්ඨං හොතීති දස්සෙති. තත්ථ **පඤ්ඤායාති** විපස්සනාපඤ්ඤාය, හෙට්ඨාමග්ගද්වයඤාණෙනාති අත්ථො. **සො චාති** සො එව මග්ගද්වයෙන දිට්ඨකාමාදීනවො අරියසාවකො. **පීතිසුඛන්ති** ඉමිනා සප්පීතිකානි ද්වෙ ඣානානි දස්සෙති. **අඤ්ඤං වා තතො සන්තතරන්ති** තතො ඣානද්වයතො සන්තතරං අඤ්ඤං උපරිඣානද්වයඤ්චෙව මග්ගද්වයඤ්ච. **නෙව තාව අනාවට්ටී කාමෙසු හොතීති** අථ ඛො සො ද්වෙ මග්ගෙ පටිවිජ්ඣිත්වා ඨිතොපි අරියසාවකො උපරි ඣානානං වා මග්ගානං වා අනධිගතත්තා නෙව තාව කාමෙසු අනාවට්ටී හොති, අනාවට්ටිනො අනාභොගො න හොති. ආවට්ටිනො සාභොගොයෙව හොති. කස්මා? චතූහි ඣානෙහි වික්ඛම්භනප්පහානස්ස, ද්වීහි මග්ගෙහි සමුච්ඡෙදප්පහානස්ස අභාවා.

මය්හම්පි ඛොති න කෙවලං තුය්හෙව, අථ ඛො මය්හම්පි. **පුබ්බෙව සම්බොධාති** මග්ගසම්බොධිතො පඨමතරමෙව. **පඤ්ඤාය සුදිට්ඨං හොතීති** එත්ථ ඔරොධනාටකා පජහනපඤ්ඤා අධිප්පෙතා. **පීතිසුඛං නාජ්ඣගමන්ති** සප්පීතිකානි ද්වෙ ඣානානි න පටිලභිං. **අඤ්ඤං වා තතො සන්තතරන්ති** ඉධ උපරි ඣානද්වයං චෙව චත්තාරො ච මග්ගා අධිප්පෙතා. **පච්චඤ්ඤාසින්ති** පටිඅඤ්ඤාසිං.

179. **එකමිදාහං මහානාම සමයන්ති** කස්මා ආරද්ධං? අයං පාටියෙක්කො අනුසන්ධි. හෙට්ඨා කාමානං අස්සාදොපි ආදීනවොපි කථිතො , නිස්සරණං න කථිතං, තං කථෙතුං අයං දෙසනා ආරද්ධා. කාමසුඛල්ලිකානුයොගො හි එකො අන්තො අත්තකිලමථානුයොගො එකොති ඉමෙහි අන්තෙහි මුත්තං මම සාසනන්ති උපරි ඵලසමාපත්තිසීසෙන සකලසාසනං දස්සෙතුම්පි අයං දෙසනා ආරද්ධා.

ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙති තස්ස පබ්බතස්ස ගිජ්ඣසදිසං කූටං අත්ථි, තස්මා **ගිජ්ඣකූටොති** වුච්චති. ගිජ්ඣා වා තස්ස කූටෙසු නිවසන්තීතිපි ගිජ්ඣකූටොති වුච්චති. **ඉසිගිලිපස්සෙති** ඉසිගිලිපබ්බතස්ස පස්සෙ. **කාළසිලායන්ති** කාළවණ්ණෙ පිට්ඨිපාසාණෙ. **උබ්භට්ඨකා හොන්තීති** උද්ධංයෙව ඨිතකා හොන්ති අනිසින්නා. **ඔපක්කමිකාති** උබ්භට්ඨකාදිනා අත්තනො උපක්කමෙන නිබ්බත්තිතා. **නිගණ්ඨො, ආවුසොති** අඤ්ඤං කාරණං වත්තුං අසක්කොන්තා නිගණ්ඨස්ස උපරි පක්ඛිපිංසු. **සබ්බඤ්ඤූ සබ්බදස්සාවීති** සො අම්හාකං සත්ථා අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං සබ්බං ජානාති පස්සතීති දස්සෙති. **අපරිසෙසං ඤාණදස්සනං පටිජානාතීති** සො අම්හාකං සත්ථා අපරිසෙසං ධම්මං ජානන්තො අපරිසෙසසඞ්ඛාතං ඤාණදස්සනං පටිජානාති, පටිජානන්තො ච එවං පටිජානාති ‘‘චරතො ච මෙ තිට්ඨතො ච…පෙ…. පච්චුපට්ඨිත’’න්ති. තත්ථ **සතතන්ති** නිච්චං. **සමිතන්ති** තස්සෙව වෙවචනං.

180. **කිං පන තුම්හෙ, ආවුසො, නිගණ්ඨා ජානාථ එත්තකං වා දුක්ඛං නිජ්ජිණ්ණන්ති** ඉදං භගවා පුරිසො නාම යං කරොති, තං ජානාති. වීසතිකහාපණෙ ඉණං ගහෙත්වා දස දත්වා ‘‘දස මෙ දින්නා දස අවසිට්ඨා’’ති ජානාති, තෙපි දත්වා ‘‘සබ්බං දින්න’’න්ති ජානාති. ඛෙත්තස්ස තතියභාගං ලායිත්වා ‘‘එකො භාගො ලායිතො, ද්වෙ අවසිට්ඨා’’ති ජානාති. පුන එකං ලායිත්වා ‘‘ද්වෙ ලායිතා, එකො අවසිට්ඨො’’ති ජානාති. තස්මිම්පි ලායිතෙ ‘‘සබ්බං නිට්ඨිත’’න්ති

ජානාති, එවං සබ්බකිච්චෙසු කතඤ්ච අකතඤ්ච ජානාති, තුම්හෙහිපි තථා ඤාතබ්බං සියාති දස්සෙති. **අකුසලානං ධම්මානං පහානන්ති** ඉමිනා අකුසලං පහාය කුසලං භාවෙත්වා සුද්ධන්තං පත්තො නිගණ්ඨො නාම තුම්හාකං සාසනෙ අත්ථීති පුච්ඡති.

එවං සන්තෙති තුම්හාකං එවං අජානනභාවෙ සති. **ලුද්දාති** ලුද්දාචාරා. **ලොහිතපාණිනොති** පාණෙ ජීවිතා වොරොපෙන්තා ලොහිතෙන මක්ඛිතපාණිනො. පාණං හි හනන්තස්සපි යස්ස ලොහිතෙන පාණි න මක්ඛියති , සොපි ලොහිතපාණීත්වෙව වුච්චති. **කුරූරකම්මන්තාති** දාරුණකම්මා. මාතරි පිතරි ධම්මිකසමණබ්‍රාහ්මණාදීසු ච කතාපරාධා. මාගවිකාදයො වා කක්ඛළකම්මා.

න ඛො, ආවුසො, ගොතමාති ඉදං නිගණ්ඨා ''අයං අම්හාකං වාදෙ දොසං දෙති, මයම්පිස්ස දොසං ආරොපෙමා''ති මඤ්ඤමානා ආරභිංසු. තස්සත්ථො, ''ආවුසො, ගොතම යථා තුම්හෙ පණීතචීවරානි ධාරෙන්තා සාලිමංසොදනං භුඤ්ජන්තා දෙවවිමානවණ්ණාය ගන්ධකුටියා වසමානා සුඛෙන සුඛං අධිගච්ඡථ, න එවං සුඛෙන සුඛං අධිගන්තබ්බං. යථා පන මයං උක්කුටිකප්පධානාදීහි නානප්පකාරණං දුක්ඛං අනුභවාම, එවං දුක්ඛෙන සුඛං අධිගන්තබ්බ''න්ති. **සුඛෙන ච හාවුසොති** ඉදං සචෙ සුඛෙන ච සුඛං අධිගන්තබ්බං සියා. රාජා අධිගච්ඡෙය්‍යාති දස්සනත්ථං වුත්තං . තත්ථ **මාගධොති** මගධරට්ඨස්ස ඉස්සරො. **සෙනියොති** තස්ස නාමං. **බිම්බීති** අත්තභාවස්ස නාමං. සො තස්ස සාරභූතො දස්සනීයො පාසාදිකො අත්තභාවසමිද්ධියා **බිම්බිසාරොති** වුච්චති. **සුඛවිහාරිතරොති** ඉදං තෙ නිගණ්ඨා රඤ්ඤො තීසු පාසාදෙසු තිවිධවයෙහි නාටකෙහි සද්ධිං සම්පත්තිඅනුභවනං සන්ධාය වදන්ති. **අද්ධාති** එකංසෙන. **සහසා අප්පටිසඞ්ඛාති** සාහසං කත්වා, අප්පච්චවෙක්ඛිත්වාව යථා රත්තො රාගවසෙන දුට්ඨො දොසවසෙන මූළ්හො මොහවසෙන භාසති, එවමෙවං වාචා භාසිතාති දස්සෙති.

තත්ථ පටිපුච්ඡිස්සාමීති තස්මිං අත්ථෙ පුච්ඡිස්සාමි. **යථා වො ඛමෙය්‍යාති** යථා තුම්හාකං රුච්චෙය්‍ය. **පහොතීති** සක්කොති.

අනිඤ්ජමානොති අචලමානො. **එකන්තසුඛං පටිසංවෙදීති** නිරන්තරසුඛං පටිසංවෙදී. ''අහං ඛො , ආවුසො, නිගණ්ඨා පහොමි…පෙ…. එකන්තසුඛං පටිසංවෙදී''ති ඉදං අත්තනො ඵලසමාපත්තිසුඛං දස්සෙන්තො ආහ. එත්ථ ච කථාපතිට්ඨාපනත්ථං රාජවාරෙ සත්ත ආදිං කත්වා පුච්ඡා කතා. සත්ත රත්තින්දිවානි නප්පහොතීති හි වුත්තෙ ඡ පඤ්ච චත්තාරීති සුඛං පුච්ඡිතුං හොති. සුද්ධවාරෙ පන සත්තාති වුත්තෙ පුන ඡ පඤ්ච චත්තාරීති වුච්චමානං අනච්ඡරියං හොති, තස්මා එකං ආදිං කත්වා දෙසනා කතා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

චූළදුක්ඛක්ඛන්ධසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. අනුමානසුත්තවණ්ණනා

181. **එවං මෙ සුතන්ති** අනුමානසුත්තං. තත්ථ **භග්ගෙසූති** එවංනාමකෙ ජනපදෙ, වචනත්ථො පනෙත්ථ වුත්තානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බො. **සුසුමාරගිරෙති** එවංනාමකෙ නගරෙ. තස්ස කිර නගරස්ස වත්ථුපරිග්ගහදිවසෙ අවිදූරෙ උදකරහදෙ සුංසුමාරො සද්දමකාසි, ගිරං නිච්ඡාරෙසි. අථ නගරෙ නිට්ඨිතෙ **සුංසුමාරගිරං** ත්වෙවස්ස නාමං අකංසු. **භෙසකළාවනෙති** භෙසකළානාමකෙ වනෙ. ''භෙසගළාවනෙ''තිපි පාඨො. **මිගදායෙති** තං වනං මිගපක්ඛීනං අභයදින්නට්ඨානෙ ජාතං, තස්මා **මිගදායොති** වුච්චති.

පවාරෙතීති ඉච්ඡාපෙති. **වදන්තූති** ඔවාදානුසාසනිවසෙන වදන්තු, අනුසාසන්තූති අත්ථො. **වචනීයොම්හීති** අහං තුම්හෙහි වත්තබ්බො, අනුසාසිතබ්බො ඔවදිතබ්බොති අත්ථො. **සො ච හොති දුබ්බචොති** සො ච දුක්ඛෙන වත්තබ්බො හොති, වුත්තො න සහති. **දොවචස්සකරණෙහීති** දුබ්බචභාවකාරකෙහි උපරි ආගතෙහි සොළසහි ධම්මෙහි. **අප්පදක්ඛිණග්ගාහී අනුසාසනින්ති** යො හි වුච්චමානො තුම්හෙ මං කස්මා වදථ, අහං අත්තනො කප්පියාකප්පියං සාවජ්ජානවජ්ජං අත්ථානත්ථං ජානාමීති වදති. අයං අනුසාසනිං පදක්ඛිණතො න ගණ්හාති, වාමතො ගණ්හාති, තස්මා **අප්පදක්ඛිණග්ගාහීති** වුච්චති.

පාපිකානං ඉච්ඡානන්ති ලාමකානං අසන්තසම්භවනපත්ථනානං. **පටිප්ඵරතීති** පටිවිරුද්ධො, පච්චනීකො හුත්වා තිට්ඨති, **අපසාදෙතීති** කිං නු ඛො තුය්හං බාලස්ස අබ්‍යත්තස්ස භණිතෙන, ත්වම්පි නාම භණිතබ්බං මඤ්ඤිස්සසීති එවං සට්ටෙති. **පච්චාරොපෙතීති**, ත්වම්පි ඛොසි ඉත්ථන්නාමං ආපත්තිං ආපන්නො, තං තාව පටිකරොහීති එවං පටිආරොපෙති.

අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිචරතීති අඤ්ඤෙන කාරණෙන වචනෙන වා අඤ්ඤං කාරණං වචනං වා පටිච්ඡාදෙති. ''ආපත්තිං ආපන්නොසී''ති වුත්තෙ ''කො ආපන්නො, කිං ආපන්නො, කිස්මිං ආපන්නො, කං භණථ, කිං භණථා''ති වා වදති. ''එවරූපං කිඤ්චි තයා දිට්ඨ''න්ති වුත්තෙ ''න සුණාමී''ති සොතං වා උපනෙති. **බහිද්ධා කථං අපනාමෙතීති**

‘‘ඉත්ථන්නාමං ආපත්තිං ආපන්නොසී’’ති පුට්ඨො ‘‘පාටලිපුත්තං ගතොම්හී’’ති වත්වා පුන ‘‘න තව පාටලිපුත්තගමනං පුච්ඡාම, ආපත්තිං පුච්ඡාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘තතො රාජගෙහං ගතොම්හී’’ති, රාජගෙහං වා යාහි බ්‍රාහ්මණගෙහං වා, ආපත්තිං ආපන්නොසීති. තත්ථ මෙ සූකරමංසං ලද්ධන්තිආදීනි වදන්තො කථං බහිද්ධා වික්ඛිපති.

අපදානෙති අත්තනො චරියාය. **න සම්පායතී**ති, ආවුසො, ත්වං කුහිං වසසි, කං නිස්සාය වසසීති වා, යං ත්වං වදෙසි ‘‘මයා එස ආපත්තිං ආපජ්ජන්තො දිට්ඨො’’ති. ත්වං තස්මිං සමයෙ කිං කරොසි, අයං කිං කරොති, කත්ථ වා ත්වං අච්ඡසි කත්ථ වා අයන්තිආදිනා නයෙන චරියං පුට්ඨො සම්පාදෙත්වා කථෙතුං න සක්කොති.

183. **තත්‍රාවුසොති** , ආවුසො, තෙසු සොළසසු ධම්මෙසු. **අත්තනාව අත්තානං එවං අනුමිනිතබ්බන්ති** එවං අත්තනාව අත්තා අනුමෙතබ්බො තුලෙතබ්බො තීරෙතබ්බො.

184. **පච්චවෙක්ඛිතබ්බන්ති** පච්චවෙක්ඛිතබ්බො. **අහොරත්තානුසික්ඛිනා**ති දිවාපි රත්තිම්පි සික්ඛන්තෙන, රත්තිඤ්ච දිවා ච කුසලෙසු ධම්මෙසු සික්ඛන්තෙන පීතිපාමොජ්ජමෙව උප්පාදෙතබ්බන්ති අත්ථො.

අච්ඡෙ වා උදකපත්තෙති පසන්නෙ වා උදකභාජනෙ. **මුඛනිමිත්තන්ති** මුඛපටිබිම්බං. **රජන්ති** ආගන්තුකරජං. **අඞ්ගණන්ති** තත්ථ ජාතකං තිලකං වා පිළකං වා. **සබ්බෙපිමෙ පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ පහීනෙති** ඉමිනා සබ්බප්පහානං කථෙසි. කථං? එත්තකා අකුසලා ධම්මා පබ්බජිතස්ස නානුච්ඡවිකාති පටිසඞ්ඛානං උප්පාදයතො හි **පටිසඞ්ඛානප්පහානං**කථිතං හොති. සීලං පදට්ඨානං කත්වා කසිණපරිකම්මං ආරභිත්වා අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙන්තස්ස **වික්ඛම්භනප්පහානං** කථිතං. සමාපත්තිං පදට්ඨානං කත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තස්ස **තදඞ්ගප්පහානං** කථිතං. විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා මග්ගං භාවෙන්තස්ස **සමුච්ඡෙදප්පහානං** කථිතං. ඵලෙ ආගතෙ **පටිප්පස්සද්ධිප්පහානං,** නිබ්බානෙ ආගතෙ **නිස්සරණප්පහානන්ති** එවං ඉමස්මිං සුත්තෙ සබ්බප්පහානං කථිතංව හොති.

ඉදඤ්හි සුත්තං **භික්ඛුපාතිමොක්ඛං** නාමාති පොරාණා වදන්ති. ඉදං දිවසස්ස තික්ඛත්තුං පච්චවෙක්ඛිතබ්බං. පාතො එව වසනට්ඨානං පවිසිත්වා නිසින්නෙන ‘‘ඉමෙ එත්තකා කිලෙසා අත්ථි නු ඛො මය්හං නත්ථී’’ති පච්චවෙක්ඛිතබ්බා. සචෙ අත්ථීති පස්සති, තෙසං පහානාය වායමිතබ්බං. නො චෙ පස්සති, සුපබ්බජිතොස්මීති අත්තමනෙන භවිතබ්බං. භත්තකිච්චං කත්වා රත්තිට්ඨානෙ වා දිවාට්ඨානෙ වා නිසීදිත්වාපි පච්චවෙක්ඛිතබ්බං. සායං වසනට්ඨානෙ නිසීදිත්වාපි පච්චවෙක්ඛිතබ්බං. තික්ඛත්තුං අසක්කොන්තෙන ද්වෙ වාරෙ පච්චවෙක්ඛිතබ්බං. ද්වෙ වාරෙ අසක්කොන්තෙන පන අවස්සං එකවාරං පච්චවෙක්ඛිතබ්බං, අප්පච්චවෙක්ඛිතුං න වට්ටතීති වදන්ති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

අනුමානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. චෙතොඛිලසුත්තවණ්ණනා

185. **එවං මෙ සුතන්ති** චෙතොඛිලසුත්තං. තත්ථ **චෙතොඛිලා**ති චිත්තස්ස ථද්ධභාවා කචවරභාවා ඛාණුකභාවා. **චෙතසො විනිබන්ධා**ති චිත්තං බන්ධිත්වා මුට්ඨියං කත්වා විය ගණ්හන්තීති චෙතසො විනිබන්ධා. **වුද්ධින්තිආදීසු** සීලෙන වුද්ධිං, මග්ගෙන විරූළ්හිං, නිබ්බානෙන වෙපුල්ලං. සීලසමාධීහි වා වුද්ධිං, විපස්සනාමග්ගෙහි විරූළ්හිං, ඵලනිබ්බානෙහි වෙපුල්ලං. **සත්ථරි කඞ්ඛතීති** සත්ථු සරීරෙ වා ගුණෙ වා කඞ්ඛති. සරීරෙ කඞ්ඛමානො ද්වත්තිංසවරලක්ඛණප්පටිමණ්ඩිතං නාම සරීරං අත්ථි නු ඛො නත්ථීති කඞ්ඛති, ගුණෙ කඞ්ඛමානො අතීතානාගතපච්චුප්පන්නජානනසමත්ථං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං අත්ථි නු ඛො නත්ථීති කඞ්ඛති. **විචිකිච්ඡතී**ති විචිනන්තො කිච්ඡති, දුක්ඛං ආපජ්ජති, විනිච්ඡෙතුං න සක්කොති. **නාධිමුච්චතී**ති එවමෙතන්ති අධිමොක්ඛං න පටිලභති. **න සම්පසීදතී**ති ගුණෙසු ඔතරිත්වා නිබ්බිචිකිච්ඡභාවෙන පසීදිතුං, අනාවිලො භවිතුං න සක්කොති. **ආතප්පායා**ති කිලෙසසන්තාපකවීරියකරණත්ථාය. **අනුයොගායා**ති පුනප්පුනං යොගාය. **සාතච්චායා**ති සතතකිරියාය **පධානායා**ති පදහනත්ථාය. **අයං පඨමො චෙතොඛිලො**ති අයං සත්ථරි විචිකිච්ඡාසඞ්ඛාතො පඨමො චිත්තස්ස ථද්ධභාවො, එවමෙතස්ස භික්ඛුනො අප්පහීනො හොති. **ධම්මෙ**ති පරියත්තිධම්මෙ ච පටිවෙධධම්මෙ ච. පරියත්තිධම්මෙ කඞ්ඛමානො, තෙපිටකං බුද්ධවචනං චතුරාසීති ධම්මක්ඛන්ධසහස්සානීති වදන්ති, අත්ථි නු ඛො එතං නත්ථීති කඞ්ඛති. පටිවෙධධම්මෙ කඞ්ඛමානො විපස්සනානිස්සන්දො මග්ගො නාම, මග්ගනිස්සන්දො ඵලං නාම, සබ්බසඞ්ඛාරපටිනිස්සග්ගො නිබ්බානං නාමාති වදන්ති. තං අත්ථි නු ඛො නත්ථීති කඞ්ඛති. **සඞ්ඝෙ කඞ්ඛතී**ති සුප්පටිපන්නොතිආදීනං පදානං වසෙන එවරූපං පටිපදං පටිපන්නා චත්තාරො මග්ගට්ඨා චත්තාරො ඵලට්ඨාති අට්ඨන්නං පුග්ගලානං සමූහභූතො **සඞ්ඝො** නාම, සො අත්ථි නු ඛො නත්ථීති කඞ්ඛති. **සික්ඛාය කඞ්ඛමානො** අධිසීලසික්ඛා නාම අධිචිත්තසික්ඛා නාම අධිපඤ්ඤාසික්ඛා නාමාති වදන්ති. සා අත්ථි නු ඛො නත්ථීති කඞ්ඛති. **අයං පඤ්චමො**ති අයං සබ්‍රහ්මචාරීසු කොපසඞ්ඛාතො පඤ්චමො චිත්තස්ස ථද්ධභාවො කචවරභාවො ඛාණුකභාවො.

186. විනිබන්ධෙසු **කාමෙති** වත්ථුකාමෙපි කිලෙසකාමෙපි. **කායෙති** අත්තනො කායෙ. **රූපෙති** බහිද්ධා රූපෙ. **යාවදත්ථන්ති** යත්තකං ඉච්ඡති, තත්තකං. **උදරාවදෙහකන්ති** උදරපූරං. තඤ්හි උදරං අවදෙහනතො උදරාවදෙහකන්ති වුච්චති. **සෙය්‍යසුඛන්ති** මඤ්චපීඨසුඛං, උතුසුඛං වා. **පස්සසුඛන්ති** යථා සම්පරිවත්තකං සයන්තස්ස දක්ඛිණපස්සවාමපස්සානං සුඛං හොති, එවං උප්පන්නසුඛං. **මිද්ධසුඛන්ති** නිද්දාසුඛං. **අනුයුත්තොති** යුත්තපයුත්තො විහරති.

පණිධායාති පත්ථයිත්වා. **සීලෙනාති**ආදීසු **සීලන්ති** චතුපාරිසුද්ධිසීලං. **වතන්ති** වතසමාදානං. **තපොති** තපචරණං. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** මෙථුනවිරති. **දෙවො වා භවිස්සාමීති** මහෙසක්ඛදෙවො වා භවිස්සාමි. **දෙවඤ්ඤතරො වාපි** අප්පෙසක්ඛදෙවෙසු වා අඤ්ඤතරො.

189. ඉද්ධිපාදෙසු ඡන්දං නිස්සාය පවත්තො සමාධි **ඡන්දසමාධි**. පධානභූතා සඞ්ඛාරා **පධානසඞ්ඛාරා. සමන්නාගතන්ති** තෙහි ධම්මෙහි උපෙතං. ඉද්ධියා පාදං, ඉද්ධිභූතං වා පාදන්ති **ඉද්ධිපාදං**. සෙසෙසුපි එසෙව නයො, අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරො පන ඉද්ධිපාදවිභඞ්ගෙ ආගතො යෙව. **විසුද්ධිමග්ගෙපිස්ස** අත්ථො දීපිතො. ඉති ඉමෙහි චතූහි ඉද්ධිපාදෙහි වික්ඛම්භනප්පහානං කථිතං. **උස්සොළ්හීයෙව පඤ්චමීති** එත්ථ **උස්සොළ්හීති** සබ්බත්ථ කත්තබ්බවීරියං දස්සෙති. **උස්සොළ්හීපන්නරසඞ්ගසමන්නාගතොති** පඤ්ච චෙතොඛිලප්පහානානි පඤ්ච විනිබන්ධප්පහානානි චත්තාරො ඉද්ධිපාදා උස්සොළ්හීති එවං උස්සොළ්හියා සද්ධිං පන්නරසහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතො. **භබ්බොති** අනුරූපො, අනුච්ඡවිකො. **අභිනිබ්බිදායාති** ඤාණෙන කිලෙසභෙදාය. **සම්බොධායාති** චතුමග්ගසම්බොධාය. **අනුත්තරස්සාති** සෙට්ඨස්ස. **යොගක්ඛෙමස්සාති** චතූහි යොගෙහි ඛෙමස්ස අරහත්තස්ස. **අධිගමායාති** පටිලාභාය. **සෙය්‍යථාති** ඔපම්මත්ථෙ නිපාතො. **පීති** සම්භාවනත්ථෙ. උභයෙනපි සෙය්‍යථාපි නාම, භික්ඛවෙති දස්සෙති .

කුක්කුටියා අණ්ඩානි අට්ඨ වා දස වා ද්වාදස වාති එත්ථ පන කිඤ්චාපි කුක්කුටියා වුත්තප්පකාරතො ඌනාධිකානිපි අණ්ඩානි හොන්ති, වචනසිලිට්ඨතාය පන එවං වුත්තං. එවඤ්හි ලොකෙ සිලිට්ඨං වචනං හොති. **තානස්සූති** තානි අස්සු, භවෙය්‍යුන්ති අත්ථො. **කුක්කුටියා සම්මා අධිසයිතානීති** තාය ජනෙත්තියා කුක්කුටියා පක්ඛෙ පසාරෙත්වා තෙසං උපරි සයන්තියා සම්මා අධිසයිතානි. **සම්මා පරිසෙදිතානීති** කාලෙන කාලං උතුං ගාහාපෙන්තියා සුට්ඨු සමන්තතො සෙදිතානි උස්මීකතානි. **සම්මා පරිභාවිතානීති** කාලෙන කාලං සුට්ඨු සමන්තතො භාවිතානි, කුක්කුටගන්ධං ගාහාපිතානීති අත්ථො. **කිඤ්චාපි තස්සා කුක්කුටියාති** තස්සා කුක්කුටියා ඉමං තිවිධකිරියාකරණෙන අප්පමාදං කත්වා කිඤ්චාපි න එවං ඉච්ඡා උප්පජ්ජෙය්‍ය. **අථ ඛො භබ්බාව තෙති** අථ ඛො තෙ කුක්කුටපොතකා වුත්තනයෙන සොත්ථිනා අභිනිබ්භිජ්ජිතුං භබ්බාව. තෙ හි යස්මා තාය කුක්කුටියා එවං තීහාකාරෙහි තානි අණ්ඩානි පරිපාලියමානානි න පූතීනි හොන්ති. යොපි නෙසං අල්ලසිනෙහො, සොපි පරියාදානං ගච්ඡති, කපාලං තනුකං හොති, පාදනඛසිඛා ච මුඛතුණ්ඩකඤ්ච ඛරං හොති, සයං පරිපාකං ගච්ඡති, කපාලස්ස තනුත්තා බහි ආලොකො අන්තො පඤ්ඤායති, තස්මා ''චිරං වත මයං සඞ්කුචිතහත්ථපාදා සම්බාධෙ සයිම්හා, අයඤ්ච බහි ආලොකො දිස්සති, එත්ථ දානි නො සුඛවිහාරො භවිස්සතී''ති නික්ඛමිතුකාමා හුත්වා කපාලං පාදෙන පහරන්ති, ගීවං පසාරෙන්ති, තතො තං කපාලං ද්වෙධා භිජ්ජති. අථ තෙ පක්ඛෙ විධුනන්තා තඞ්ඛණානුරූපං විරවන්තා නික්ඛමන්තියෙව, නික්ඛමිත්වා ච ගාමක්ඛෙත්තං උපසොභයමානා විචරන්ති.

එවමෙව ඛොති ඉදං ඔපම්මසම්පටිපාදනං. තං එවං අත්ථෙන සංසන්දෙත්වා වෙදිතබ්බං – තස්සා කුක්කුටියා අණ්ඩෙසු තිවිධකිරියාකරණං විය හි ඉමස්ස භික්ඛුනො උස්සොළ්හීපන්නරසෙහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතභාවො. කුක්කුටියා තිවිධකිරියාසම්පාදනෙන අණ්ඩානං අපූතිභාවො විය පන්නරසඞ්ගසමන්නාගතස්ස භික්ඛුනො තිවිධානුපස්සනාසම්පාදනෙන විපස්සනාඤාණස්ස අපරිහානි. තස්සා තිවිධකිරියාකරණෙන අණ්ඩානං අල්ලසිනෙහපරියාදානං විය තස්ස භික්ඛුනො තිවිධානුපස්සනාසම්පාදනෙන භවත්තයානුගතනිකන්තිසිනෙහපරියාදානං . අණ්ඩකපාලානං තනුභාවො විය භික්ඛුනො අවිජ්ජණ්ඩකොසස්ස තනුභාවො. කුක්කුටපොතකානං පාදනඛමුඛතුණ්ඩකානං ථද්ධඛරභාවො විය භික්ඛුනො විපස්සනාඤාණස්ස තික්ඛඛරවිප්පසන්නසූරභාවො. කුක්කුටපොතකානං පරිණාමකාලො විය භික්ඛුනො විපස්සනාඤාණස්ස පරිණාමකාලො වඩ්ඪිතකාලො ගබ්භග්ගහණකාලො. කුක්කුටපොතකානං පාදනඛසිඛාය වා මුඛතුණ්ඩකෙන වා අණ්ඩකොසං පදාලෙත්වා පක්ඛෙ පප්ඵොටෙත්වා සොත්ථිනා අභිනික්ඛමනකාලො විය තස්ස භික්ඛුනො විපස්සනාඤාණගබ්භං ගණ්හාපෙත්වා විචරන්තස්ස තජ්ජාතිකං උතුසප්පායං වා භොජනසප්පායං වා පුග්ගලසප්පායං වා ධම්මස්සවනසප්පායං වා ලභිත්වා එකාසනෙ නිසින්නස්සෙව විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තස්ස අනුපුබ්බාධිගතෙන අරහත්තමග්ගෙන අවිජ්ජණ්ඩකොසං පදාලෙත්වා අභිඤ්ඤාපක්ඛෙ පප්ඵොටෙත්වා සොත්ථිනා අරහත්තප්පත්තකාලො වෙදිතබ්බො. යථා පන කුක්කුටපොතකානං පරිණතභාවං ඤත්වා මාතාපි අණ්ඩකොසං භින්දති, එවං තථාරූපස්ස භික්ඛුනො ඤාණපරිපාකං ඤත්වා සත්ථාපි –

> ''උච්ඡින්ද සිනෙහමත්තනො, කුමුදං සාරදිකංව පාණිනා;
> සන්තිමග්ගමෙව බ්‍රූහය, නිබ්බානං සුගතෙන දෙසිත''න්ති. (ධ. ප. 285) –

ආදිනා නයෙන ඔභාසං ඵරිත්වා ගාථාය අවිජ්ජණ්ඩකොසං පහරති, සො ගාථාපරියොසානෙ අවිජ්ජාණ්ඩකොසං භින්දිත්වා අරහත්තං පාපුණාති. තතො පට්ඨාය යථා තෙ කුක්කුටපොතකා ගාමක්ඛෙත්තං උපසොභයමානා තත්ථ තත්ථ විචරන්ති, එවං අයම්පි මහාඛීණාසවො නිබ්බානාරම්මණං ඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා සඞ්ඝාරාමං උපසොභයමානො විචරති.

ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ චත්තාරි පහානානි කථිතානි. කථං? චෙතොඛිලානඤ්හි චෙතොවිනිබන්ධානං පහානෙන **පටිසඞ්ඛානප්පහානං** කථිතං, ඉද්ධිපාදෙහි **වික්ඛම්භනප්පහානං** කථිත, මග්ගෙ ආගතෙ **සමුච්ඡෙදප්පහානං** කථිතං, ඵලෙ ආගතෙ **පටිප්පස්සද්ධිප්පහානං** කථිතං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

චෙතොඛිලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. වනපත්ථපරියායසුත්තවණ්ණනා

190. **එවං මෙ සුතන්ති** වනපත්ථපරියායං. තත්ථ **වනපත්ථපරියායන්ති** වනපත්ථකාරණං, වනපත්ථදෙසනං වා.

191. **වනපත්ථං උපනිස්සාය විහරතීති** මනුස්සූපචාරාතික්කන්තං වනසණ්ඩසෙනාසනං නිස්සාය සමණධම්මං කරොන්තො විහරති. **අනුපට්ඨිතාති**ආදීසු පුබ්බෙ අනුපට්ඨිතා සති තං උපනිස්සාය විහරතොපි න උපට්ඨාති, පුබ්බෙ අසමාහිතං චිත්තං න සමාධියති, පුබ්බෙ අපරික්ඛීණා ආසවා න පරික්ඛයං ගච්ඡන්ති, පුබ්බෙ අනනුප්පත්තං අනුත්තරං යොගක්ඛෙමසඞ්ඛාතං අරහත්තඤ්ච න පාපුණාතීති අත්ථො. **ජීවිතපරික්ඛාරාති** ජීවිතසම්භාරා. **සමුදානෙතබ්බාති** සමාහරිතබ්බා. **කසිරෙන සමුදාගච්ඡන්තීති** දුක්ඛෙන උප්පජ්ජන්ති. **රත්තිභාගං වා දිවසභාගං වාති** රත්තිකොට්ඨාසෙ වා දිවසකොට්ඨාසෙ වා. එත්ථ ච රත්තිභාගෙ පටිසඤ්චික්ඛමානෙන ඤත්වා රත්තිංයෙව පක්කමිතබ්බං, රත්තිං චණ්ඩවාළාදීනං පරිබන්ධෙ සති අරුණුග්ගමනං ආගමෙතබ්බං. දිවසභාගෙ ඤත්වා දිවාව පක්කමිතබ්බං, දිවා පරිබන්ධෙ සති සූරියත්ථඞ්ගමනං ආගමෙතබ්බං.

192. **සඞ්ඛාපීති** එවං සමණධම්මස්ස අනිප්ඵජ්ජනභාවං ජානිත්වා. අනන්තරවාරෙ පන සඞ්ඛාපීති එවං සමණධම්මස්ස නිප්ඵජ්ජනභාවං ජානිත්වා.

194. **යාවජීවන්ති** යාව ජීවිතං පවත්තති, තාව වත්ථබ්බමෙව.

195. **සො පුග්ගලොති** පදස්ස නානුබන්ධිතබ්බොති ඉමිනා සම්බන්ධො. **අනාපුච්ඡාති** ඉධ පන තං පුග්ගලං අනාපුච්ඡා පක්කමිතබ්බන්ති අත්ථො.

197. **සඞ්ඛාපීති** එවං සමණධම්මස්ස අනිප්ඵජ්ජනභාවං ඤත්වා සො පුග්ගලො නානුබන්ධිතබ්බො, තං ආපුච්ඡා පක්කමිතබ්බං.

198. **අපි පනුජ්ජමානෙනාපීති** අපි නික්කඩ්ඪීයමානෙනාපි. එවරූපො හි පුග්ගලො සචෙපි දාරුකලාපසතං වා උදකඝටසතං වා වාලිකම්බණසතං වා දණ්ඩං ආහරාපෙති, මා ඉධ වසීති නික්කඩ්ඪාපෙති වා, තං තං ඛමාපෙත්වා යාවජීවං වත්ථබ්බමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

වනපත්ථපරියායසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. මධුපිණ්ඩිකසුත්තවණ්ණනා

199. එවං **මෙ සුතන්ති** මධුපිණ්ඩිකසුත්තං. තත්ථ **මහාවනන්ති** හිමවන්තෙන සද්ධිං එකාබද්ධං අරොපිමං ජාතිවනං, න යථා වෙසාලියං රොපිතාරොපිතමිස්සකං. **දිවාවිහාරායාති** දිවා පටිසල්ලානත්ථාය. **බෙලුවලට්ඨිකායාති** තරුණබෙලුවරුක්ඛස්ස. **දණ්ඩපාණීති** න ජරාදුබ්බලතාය දණ්ඩහත්ථො. අයඤ්හි තරුණො පඨමවයෙ ඨිතො, දණ්ඩචිත්තතාය පන සුවණ්ණදණ්ඩං ගහෙත්වා විචරති, තස්මා **දණ්ඩපාණීති** වුත්තො. **ජඞ්ඝාවිහාරන්ති** ජඞ්ඝාකිලමථවිනොදනත්ථං ජඞ්ඝාචාරං. **අනුචඞ්කමමානො අනුවිචරමානොති** ආරාමදස්සන-වනදස්සන-පබ්බතදස්සනාදීනං අත්ථාය ඉතො චිතො ච විචරමානො. අධිච්චනික්ඛමනො කිරෙස කදාචි දෙව නික්ඛමිත්වා එවං විචරති. **දණ්ඩමොලුබ්භාති** දණ්ඩං ඔලුම්භිත්වා ගොපාලකදාරකො විය දණ්ඩං පුරතො ඨපෙත්වා දණ්ඩමත්ථකෙ ද්වෙ හත්ථෙ පතිට්ඨාපෙත්වා පිට්ඨිපාණිං හනුකෙන උප්පීළෙත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි.

200. **කිංවාදීති** කිංදිට්ඨිකො. **කිමක්ඛායීති** කිං කථෙති. අයං රාජා භගවන්තං අවන්දිත්වා පටිසන්ථාරමත්තකමෙව කත්වා පඤ්හං පුච්ඡති. තම්පි න අඤ්ඤාතුකාමතාය, අචිත්තීකාරෙන පුච්ඡති. කස්මා? දෙවදත්තස්ස පක්ඛිකො කිරෙස. දෙවදත්තො අත්තනො සන්තිකං ආගච්ඡමානෙ තථාගතෙ භින්දති. සො කිර එවං වදෙති ''සමණො ගොතමො අම්හාකං කුලෙන සද්ධිං වෙරී, න නො කුලස්ස වුද්ධිං ඉච්ඡති. භගිනීපි මෙ චක්කවත්තිපරිභොගා, තං පහාය 'නස්සතෙසා'ති නික්ඛමිත්වා පබ්බජි. භාගිනෙය්‍යොපි මෙ චක්කවත්තිබීජන්ති ඤත්වා අම්හාකං කුලස්ස වඩ්ඪියා අතුස්සන්තො 'නස්සතෙත'න්ති තම්පි දහරකාලෙයෙව පබ්බාජෙසි. අහං පන තෙන විනා වත්තිතුං අසක්කොන්තො අනුපබ්බජිතො. එවං පබ්බජිතම්පි මං පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය න උජුකෙහි අක්ඛීහි ඔලොකෙති. පරිසමජ්ඣෙ භාසන්තොපි මහාඵරසුනා පහරන්තො විය ආපායිකො දෙවදත්තොතිආදීනි භාසතී''ති. එවං අයම්පි රාජා දෙවදත්තෙන භින්නො, තස්මා එවමකාසි.

අථ භගවා යථා අයං රාජා මයා පඤ්හෙ පුච්ඡිතෙ න කථෙතීති වත්තුං න ලභති, යථා ච භාසිතස්ස අත්ථං න ජානාති, එවමස්ස කථෙස්සාමීති තස්සානුච්ඡවිකං කථෙන්තො **යථාවාදී ඛොති**ආදිමාහ.

තත්ථ **න කෙනචි ලොකෙ විග්ගය්හ තිට්ඨතීති** ලොකෙ කෙනචි සද්ධිං විග්ගාහිකකථං න කරොති න විවදති. තථාගතො හි ලොකෙන සද්ධිං න විවදති; ලොකො පන තථාගතෙන සද්ධිං අනිච්චන්ති වුත්තෙ නිච්චන්ති වදමානො, දුක්ඛං, අනත්තා, අසුභන්ති වුත්තෙ සුභන්ති වදමානො විවදති. තෙනෙවාහ ''නාහං, භික්ඛවෙ, ලොකෙන විවදාමි, ලොකොව ඛො, භික්ඛවෙ, මයා විවදති, තථා න, භික්ඛවෙ, ධම්මවාදී කෙනචි ලොකස්මිං විවදති, අධම්මවාදීව ඛො, භික්ඛවෙ, විවදතී''ති (සං. නි. 3.94). **යථාති** යෙන කාරණෙන. **කාමෙහීති** වත්ථුකාමෙහිපි කිලෙසකාමෙහිපි. **තං බ්‍රාහ්මණන්ති** තං ඛීණාසවං බ්‍රාහ්මණං. **අකථංකථින්ති** නිබ්බිචිකිච්ඡං. **ඡින්නකුක්කුච්චන්ති** විප්පටිසාරකුක්කුච්චස්ස චෙව හත්ථපාදකුක්කුච්චස්ස ච ඡින්නත්තා ඡින්නකුක්කුච්චං. **භවාභවෙති** පුනප්පුනබ්භවෙ, හීනපණීතෙ වා භවෙ, පණීතො හි භවො වුද්ධිප්පත්තො අභවොති වුච්චති. **සඤ්ඤාති** කිලෙසසඤ්ඤා. කිලෙසායෙව වා ඉධ සඤ්ඤානාමෙන වුත්තා, තස්මා යෙන කාරණෙන කාමෙහි විසංයුත්තං විහරන්තං තං ලොකෙ නින්නාවාදිං ඛීණාසවබ්‍රාහ්මණං කිලෙසසඤ්ඤා නානුසෙන්ති, තඤ්ච කාරණං අහං වදාමීති අයමෙත්ථ අත්ථො. ඉති භගවා අත්තනො ඛීණාසවභාවං දීපෙති. **නිල්ලාළෙත්වාති** නීහරිත්වා කීළාපෙත්වා. **තිවිසාඛන්ති** තිසාඛං. **නලාටිකන්ති** වලිභඞ්ගං නලාටෙ තිස්සො රාජියො දස්සෙන්තො වලිභඞ්ගං වුට්ඨාපෙත්වාති අත්ථො. **දණ්ඩමොලුබ්භාති** දණ්ඩං උප්පීළෙත්වා. ''දණ්ඩමාලුබ්භා''තිපි පාඨො, ගහෙත්වා පක්කාමීති අත්ථො.

201. **අඤ්ඤතරොති** නාමෙන අපාකටො එකො භික්ඛු. සො කිර අනුසන්ධිකුසලො, භගවතා යථා දණ්ඩපාණී න ජානාති, තථා මයා කථිතන්ති වුත්තෙ කින්ති නු ඛො භගවතා අවිඤ්ඤෙය්‍යං කත්වා පඤ්හො කථිතොති අනුසන්ධිං ගහෙත්වා දසබලං යාචිත්වා ඉමං පඤ්හං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පාකටං කරිස්සාමීති උට්ඨායාසනා එකංසං උත්තරාසඞ්ගං කරිත්වා දසනඛසමුජ්ජලං අඤ්ජලිං පග්ගය්හ **කිංවාදී පන, භන්තෙ භගවාති**ආදිමාහ.

යතොනිදානන්ති භාවනපුංසකං එතං, යෙන කාරණෙන යස්මිං කාරණෙ සතීති අත්ථො. **පපඤ්චසඤ්ඤාසඞ්ඛාති** එත්ථ **සඞ්ඛාති** කොට්ඨාසො. **පපඤ්චසඤ්ඤාති** තණ්හාමානදිට්ඨිපපඤ්චසම්පයුත්තා සඤ්ඤා , සඤ්ඤානාමෙන වා පපඤ්චායෙව වුත්තා. තස්මා පපඤ්චකොට්ඨාසාති අයමෙත්ථ අත්ථො. **සමුදාචරන්තීති** පවත්තන්ති. **එත්ථ චෙ නත්ථි අභිනන්දිතබ්බන්ති** යස්මිං ද්වාදසායතනසඞ්ඛාතෙ කාරණෙ සති පපඤ්චසඤ්ඤාසඞ්ඛා සමුදාචරන්ති, එත්ථ එකායතනම්පි චෙ අභිනන්දිතබ්බං අභිවදිතබ්බං අජ්ඣොසිතබ්බං නත්ථීති අත්ථො. තත්ථ **අභිනින්දිතබ්බන්ති** අහං මමන්ති අභිනන්දිතබ්බං. **අභිවදිතබ්බන්ති** අහං මමාති වත්තබ්බං. **අජ්ඣොසිතබ්බන්ති** අජ්ඣොසිත්වා ගිලිත්වා පරිනිට්ඨපෙත්වා ගහෙතබ්බයුත්තං. එතෙනෙත්ථ තණ්හාදීනංයෙව අප්පවත්තිං කථෙති. **එසෙවන්තොති** අයං අභිනන්දනාදීනං නත්ථිභාවොව රාගානුසයාදීනං අන්තො. එසෙව නයො සබ්බත්ථ.

දණ්ඩාදානාදීසු පන යාය චෙතනාය දණ්ඩං ආදියති, සා **දණ්ඩාදානං**. යාය සත්ථං ආදියති පරාමසති, සා **සත්ථාදානං**. මත්ථකප්පත්තං **කලහං**. නානාගාහමත්තං **විග්ගහං**. නානාවාදමත්තං **විවාදං. තුවං තුවන්ති** එවං පවත්තං තුවං තුවං. පියසුඤ්ඤකරණං **පෙසුඤ්ඤං**. අයථාසභාවං මුසාවාදං කරොති, සා **මුසාවාදොති** වෙදිතබ්බා. **එත්ථෙතෙති** එත්ථ ද්වාදසසු ආයතනෙසු එතෙ කිලෙසා. කිලෙසා හි උප්පජ්ජමානාපි ද්වාදසායතනානි නිස්සාය උප්පජ්ජන්ති, නිරුජ්ඣමානාපි ද්වාදසසු ආයතනෙසුයෙව නිරුජ්ඣන්ති. එවං යත්ථුප්පන්නා, තත්ථෙව නිරුද්ධා හොන්ති. ස්වායමත්ථො සමුදයසච්චපඤ්හෙන දීපෙතබ්බො –

''සා ඛො පනෙසා තණ්හා කත්ථ උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, කත්ථ නිවිසමානා නිවිසතී''ති වත්වා – ''යං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති. කිඤ්ච ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං? චක්ඛු ලොකෙ පියරූපං සාතරූප''න්තිආදිනා (විභ. 203) නයෙන ද්වාදසසුයෙව ආයතනෙසු තස්සා උප්පත්ති ච නිරොධො ච වුත්තො. යථෙව ච තණ්හා ද්වාදසසු ආයතනෙසු උප්පජ්ජිත්වා නිබ්බානං ආගම්ම නිරුද්ධාපි ආයතනෙසු පුන සමුදාචාරස්ස අභාවතො ආයතනෙසුයෙව නිරුද්ධාති වුත්තා, එවමිමෙපි පාපකා අකුසලා ධම්මා ආයතනෙසු නිරුජ්ඣන්තීති වෙදිතබ්බා. අථ වා ය්වායං අභිනන්දනාදීනං අභාවොව රාගානුසයාදීනං අන්තොති වුත්තො. එත්ථෙතෙ රාගානුසයාදීනං අන්තොති ලද්ධවොහාරෙ නිබ්බානෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති. යඤ්හි යත්ථ නත්ථි, තං තත්ථ නිරුද්ධං නාම හොති, ස්වායමත්ථො නිරොධපඤ්හෙන දීපෙතබ්බො.

වුත්තඤ්හෙතං ‘‘දුතියං ඣානං සමාපන්නස්ස විතක්කවිචාරා වචීසඞ්ඛාරා පටිප්පස්සද්ධා හොන්ති’’තිආදි (පටි. ම. 1.83).

202. **සත්ථු චෙව සංවණ්ණිතොති** සත්ථාරා ච පසංසිතො. **විඤ්ඤූනන්ති** ඉදම්පි කරණත්ථෙ සාමිවචනං, පණ්ඩිතෙහි සබ්‍රහ්මචාරීහි ච සම්භාවිතොති අත්ථො. **පහොතීති** සක්කොති.

203. **අතික්කම්මෙව මූලං අතික්කම්ම ඛන්ධන්ති** සාරො නාම මූලෙ වා ඛන්ධෙ වා භවෙය්‍ය, තම්පි අතික්කමිත්වාති අත්ථො. **එවංසම්පදන්ති** එවංසම්පත්තිකං, ඊදිසන්ති අත්ථො. **අතිසිත්වාති** අතික්කමිත්වා. **ජානං ජානාතීති** ජානිතබ්බමෙව ජානාති. **පස්සං පස්සතීති** පස්සිතබ්බමෙව පස්සති. යථා වා එකච්චො විපරීතං ගණ්හන්තො ජානන්තොපි න ජානාති, පස්සන්තොපි න පස්සති, න එවං භගවා. භගවා පන ජානන්තො ජානාතියෙව, පස්සන්තො පස්සතියෙව. ස්වායං දස්සනපරිණායකට්ඨෙන **චක්ඛුභූතො**. විදිතකරණට්ඨෙන **ඤාණභූතො**. අවිපරීතසභාවට්ඨෙන පරියත්තිධම්මප්පවත්තනතො වා හදයෙන චින්තෙත්වා වාචාය නිච්ඡාරිතධම්මමයොති **ධම්මභූතො**. සෙට්ඨට්ඨෙන **බ්‍රහ්මභූතො**. අථ වා චක්ඛු විය භූතොති **චක්ඛුභූතොති** එවමෙතෙසු පදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. ස්වායං ධම්මස්ස වත්තනතො **වත්තා**. පවත්තාපනතො **පවත්තා**. අත්ථං නීහරිත්වා දස්සනසමත්ථතාය **අත්ථස්ස නින්නෙතා**. අමතාධිගමාය පටිපත්තිං දදාතීති **අමතස්ස දාතා**. **අගරුං කත්වාති** පුනප්පුනං ආයාචාපෙන්තොපි හි ගරුං කරොති නාම, අත්තනො සාවකපාරමීඤාණෙ ඨත්වා සිනෙරුපාදතො වාලුකං උද්ධරමානො විය දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යං කත්වා කථෙන්තොපි ගරුං කරොතියෙව නාම. එවං අකත්වා අම්හෙ පුනප්පුනං අයාචාපෙත්වා සුවිඤ්ඤෙය්‍යම්පි නො කත්වා කථෙහීති වුත්තං හොති.

204. **යං ඛො නො ආවුසොති** එත්ථ කිඤ්චාපි ‘‘යං ඛො වො’’ති වත්තබ්බං සියා, තෙ පන භික්ඛූ අත්තනා සද්ධිං සඞ්ගණ්හන්තො ‘‘යං ඛො නො’’ති ආහ. යස්මා වා උද්දෙසොව තෙසං උද්දිට්ඨොව. භගවා පන ථෙරස්සාපි තෙසම්පි භගවාව. තස්මා භගවාති පදං සන්ධායපි එවමාහ, යං ඛො අම්හාකං භගවා තුම්හාකං සංඛිත්තෙන උද්දෙසං උද්දිසිත්වාති අත්ථො.

චක්ඛුඤ්චාවුසොතිආදීසු අයමත්ථො, ආවුසො, නිස්සයභාවෙන චක්ඛුපසාදඤ්ච ආරම්මණභාවෙන චතුසමුට්ඨානිකරූපෙ ච පටිච්ච චක්ඛුවිඤ්ඤාණං නාම උප්පජ්ජති. **තිණ්ණං සඞ්ගති ඵස්සොති** තෙසං තිණ්ණං සඞ්ගතියා ඵස්සො නාම උප්පජ්ජති. තං ඵස්සං පටිච්ච සහජාතාදිවසෙන ඵස්සපච්චයා වෙදනා උප්පජ්ජති. තාය වෙදනාය යං ආරම්මණං වෙදෙති, තදෙව සඤ්ඤා සඤ්ජානාති, යං සඤ්ඤා සඤ්ජානාති, තදෙව ආරම්මණං විතක්කො විතක්කෙති. යං විතක්කො විතක්කෙති, තදෙවාරම්මණං පපඤ්චො පපඤ්චෙති. **තතොනිදානන්ති** එතෙහි චක්ඛුරූපාදීහි කාරණෙහි. **පුරිසං පපඤ්චසඤ්ඤාසඞ්ඛා සමුදාචරන්තීති** තං අපරිඤ්ඤාතකාරණං පුරිසං පපඤ්චකොට්ඨාසා අභිභවන්ති, තස්ස පවත්තන්තීති අත්ථො. තත්ථ ඵස්සවෙදනාසඤ්ඤා චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන සහජාතා හොන්ති. විතක්කො චක්ඛුවිඤ්ඤාණානන්තරාදීසු සවිතක්කචිත්තෙසු දට්ඨබ්බො. පපඤ්චසඞ්ඛා ජවනෙන සහජාතා හොන්ති. යදි එවං කස්මා අතීතානාගතග්ගහණං කතන්ති? තථා උප්පජ්ජනතො. යථෙව හි එතරහි චක්ඛුද්වාරිකො පපඤ්චො චක්ඛුඤ්ච රූපෙ ච ඵස්සවෙදනාසඤ්ඤාවිතක්කෙ ච පටිච්ච උප්පන්නො, එවමෙවං අතීතානාගතෙසුපි චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යෙසු රූපෙසු තස්සුප්පත්තිං දස්සෙන්තො එවමාහ.

සොතඤ්චාවුසොතිආදීසුපි එසෙව නයො. ඡට්ඨද්වාරෙ පන **මනන්ති** භවඞ්ගචිත්තං. **ධම්මෙති** තෙභූමකධම්මාරම්මණං. **මනොවිඤ්ඤාණන්ති** ආවජ්ජනං වා ජවනං වා. ආවජ්ජනෙ ගහිතෙ ඵස්සවෙදනාසඤ්ඤාවිතක්කා ආවජ්ජනසහජාතා හොන්ති. පපඤ්චො ජවනසහජාතො. ජවනෙ ගහිතෙ සහාවජ්ජනකං භවඞ්ග මනො නාම හොති, තතො ඵස්සාදයො සබ්බෙපි ජවනෙන සහජාතාව. මනොද්වාරෙ පන යස්මා අතීතාදිභෙදං සබ්බම්පි ආරම්මණං හොති, තස්මා **අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙසූති** ඉදං යුත්තමෙව.

ඉදානි වට්ටං දස්සෙන්තො **සො වතාවුසොති** දෙසනං ආරභි. **ඵස්සපඤ්ඤත්තිං පඤ්ඤපෙස්සතීති** ඵස්සො නාම එකො ධම්මො උප්පජ්ජතීති එවං ඵස්සපඤ්ඤත්තිං පඤ්ඤපෙස්සති, දස්සෙස්සතීති අත්ථො. එස නයො සබ්බත්ථ. එවං ඉමස්මිං සති ඉදං හොතීති ද්වාදසායතනවසෙන සකලං වට්ටං දස්සෙත්වා ඉදානි ද්වාදසායතනපටික්ඛෙපවසෙන විවට්ටං දස්සෙන්තො **සො වතාවුසො චක්ඛුස්මිං අසතීති** දෙසනං ආරභි. තත්ථ වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො.

එවං පඤ්හං විස්සජ්ජෙත්වා ඉදානි සාවකෙන පඤ්හො කථිතොති මා නික්කඞ්ඛා අහුවත්ථ, අයං භගවා සබ්බඤ්ඤුතඤාණතුලං ගහෙත්වා නිසින්නො, ඉච්ඡමානා තමෙව උපසඞ්කමිත්වා නික්කඞ්ඛා හොථාති උය්‍යොජෙන්තො **ආකඞ්ඛමානා ච පනාතිආදිමාහ**.

205. **ඉමෙහි ආකාරෙහීති** ඉමෙහි කාරණෙහි පපඤ්චුප්පත්තියා පාටියෙක්කකාරණෙහි චෙව වට්ටවිවට්ටකාරණෙහි ච. **ඉමෙහි පදෙහීති** ඉමෙහි අක්ඛරසම්පිණ්ඩනෙහි. **බ්‍යඤ්ජනෙහීති** පාටියෙක්කඅක්ඛරෙහි. **පණ්ඩිතොති** පණ්ඩිච්චෙන සමන්නාගතො. චතූහි වා කාරණෙහි පණ්ඩිතො ධාතුකුසලො ආයතනකුසලො පච්චයාකාරකුසලො කාරණාකාරණකුසලොති. **මහාපඤ්ඤොති** මහන්තෙ අත්ථෙ මහන්තෙ ධම්මෙ මහන්තා නිරුත්තියො මහන්තානි පටිභානානි පරිග්ගහණසමත්ථාය මහාපඤ්ඤාය සමන්නාගතො. **යථා තං මහාකච්චානෙනාති**

යථා මහාකච්චානෙන බ්‍යාකතං, තං සන්ධාය **තන්ති** වුත්තං. යථා මහාකච්චානෙන බ්‍යාකතං, අහම්පි තං එවමෙවං බ්‍යාකරෙය්‍යන්ති අත්ථො.

මධුපිණ්ඩිකන්ති මහන්තං ගුළපූවං බද්ධසත්තුගුළකං වා. **අසෙචනකන්ති** අසෙචිතබ්බකං. සප්පිඵාණිතමධුසක්කරාදීසු ඉදං නාමෙත්ථ මන්දං ඉදං බහුකන්ති න වත්තබ්බං සමයොජිතරසං. **චෙතසොති** චිත්තකජාතිකො. **දබ්බජාතිකොති** පණ්ඩිතසභාවො. **කො නාමො අයන්ති** ඉදං ථෙරො අතිභද්දකො අයං ධම්මපරියායො, දසබලස්ස සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙනෙවස්ස නාමං ගණ්හාපෙස්සාමීති චින්තෙත්වා ආහ. **තස්මාති** යස්මා මධුපිණ්ඩිකො විය මධුරො, තස්මා මධුපිණ්ඩිකපරියායොත්වෙව නං ධාරෙහීති වදති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මධුපිණ්ඩිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. ද්වෙධාවිතක්කසුත්තවණ්ණනා

206. **මෙ සුතන්ති** ද්වෙධාවිතක්කසුත්තං. තත්ථ **ද්විධා කත්වා ද්විධා කත්වාති** ද්වෙ ද්වෙ භාගෙ කත්වා. **කාමවිතක්කොති** කාමපටිසංයුත්තො විතක්කො. **බ්‍යාපාදවිතක්කොති** බ්‍යාපාදපටිසංයුත්තො විතක්කො. **විහිංසාවිතක්කොති** විහිංසාපටිසංයුත්තො විතක්කො. **එකං භාගන්ති** අජ්ඣත්තං වා බහිද්ධා වා ඔළාරිකො වා සුඛුමො වා සබ්බො පායං විතක්කො අකුසලපක්ඛිකොයෙවාති තයොපි කාමබ්‍යාපාදවිහිංසාවිතක්කෙ එකං කොට්ඨාසමකාසිං. කාමෙහි නිස්සටො නෙක්ඛම්මපටිසංයුත්තො විතක්කො **නෙක්ඛම්මවිතක්කො** නාම, සො යාව පඨමජ්ඣානා වට්ටති. අබ්‍යාපාදපටිසංයුත්තො විතක්කො **අබ්‍යාපාදවිතක්කො,** සො මෙත්තාපුබ්බභාගතො පට්ඨාය යාව පඨමජ්ඣානා වට්ටති. අවිහිංසාපටිසංයුත්තො විතක්කො **අවිහිංසාවිතක්කො,** සො කරුණාපුබ්බභාගතො පට්ඨාය යාව පඨමජ්ඣානා වට්ටති. **දුතියං භාගන්ති** සබ්බොපායං කුසලපක්ඛිකොයෙවාති දුතියං කොට්ඨාසමකාසිං. ඉමිනා බොධිසත්තස්ස විතක්කනිග්ගහණකාලො කථිතො.

බොධිසත්තස්ස හි ඡබ්බස්සානි පධානං පදහන්තස්ස නෙක්ඛම්මවිතක්කාදයො පුඤ්ජපුඤ්ජා මහානදියං ඔඝා විය පවත්තිංසු. සතිසම්මොසෙන පන සහසා කාමවිතක්කාදයො උප්පජ්ජිත්වා කුසලවාරං පච්ඡින්දිත්වා සයං අකුසලජවනවාරා හුත්වා තිට්ඨන්ති. තතො බොධිසත්තො චින්තෙසි – ''මය්හං ඉමෙ කාමවිතක්කාදයො කුසලවාරං පච්ඡින්දිත්වා තිට්ඨන්ති, හන්දාහං ඉමෙ විතක්කෙ ද්වෙ භාගෙ කත්වා විහරාමී''ති කාමවිතක්කාදයො අකුසලපක්ඛිකාති එකං භාගං කරොති නෙක්ඛම්මවිතක්කාදයො කුසලපක්ඛිකාති එකං. අථ පුන චින්තෙසි – ''අකුසලපක්ඛතො ආගතං විතක්කං මන්තෙන කණ්හසප්පං උප්පීළෙත්වා ගණ්හන්තො විය අමිත්තං ගීවාය අක්කමන්තො විය ච නිග්ගහෙස්සාමි, නාස්ස වඩ්ඪිතුං දස්සාමි. කුසලපක්ඛතො ආගතං විතක්කං මෙඝසමයෙ මෙඝං විය සුඛෙත්තෙ සාලකල්‍යාණිපොතකං විය ච සීඝං වඩ්ඪෙස්සාමී''ති. සො තථා කත්වා අකුසලවිතක්කෙ නිග්ගණ්හි, කුසලවිතක්කෙ වඩ්ඪෙසි. එවං ඉමිනා බොධිසත්තස්ස විතක්කනිග්ගහණකාලො කථිතොති වෙදිතබ්බො.

207. ඉදානි යථාස්ස තෙ විතක්කා උප්පජ්ජිංසු, යථා ච තෙ නිග්ගහෙසි, තං දස්සෙන්තො **තස්ස මය්හං, භික්ඛවෙති**ආදිමාහ. තත්ථ **අප්පමත්තස්සාති** සතියා අවිප්පවාසෙ ඨිතස්ස. **ආතාපිනොති** ආතාපවීරියවන්තස්ස. **පහිතත්තස්සාති** පෙසිතචිත්තස්ස. **උප්පජ්ජති කාමවිතක්කොති** බොධිසත්තස්ස ඡබ්බස්සානි පධානං පදහතො රජ්ජසුඛං වා ආරබ්භ, පාසාදෙ වා නාටකානි වා ඔරොධෙ වා කිඤ්චිදෙව වා සම්පත්තිං ආරබ්භ කාමවිතක්කො නාම න උප්පන්නපුබ්බො. දුක්කරකාරිකාය පනස්ස ආහාරුපච්ඡෙදෙන අධිමත්තකසිමානං පත්තස්ස එතදහොසි – ''න සක්කා ආහාරුපච්ඡෙදෙන විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං, යංනූනාහං ඔළාරිකං ආහාරං ආහාරෙය්‍ය''න්ති. සො උරුවෙලං පිණ්ඩාය පාවිසි. මනුස්සා – ''මහාපුරිසො පුබ්බෙ ආහරිත්වා දින්නම්පි න ගණ්හි, අද්ධාස්ස ඉදානි මනොරථො මත්ථකං පත්තො, තස්මා සයමෙව ආගතො''ති පණීතපණීතං ආහාරං උපහරිංසු. බොධිසත්තස්ස අත්තභාවො නචිරස්සෙව පාකතිකො අහොසි. ජරාජිණ්ණත්තභාවො හි සප්පායභොජනං ලභිත්වාපි පාකතිකො න හොති. බොධිසත්තො පන දහරො. තෙනස්ස සප්පායභොජනං භුඤ්ජතො අත්තභාවො න චිරස්සෙව පාකතිකො ජාතො, විප්පසන්නානි ඉන්ද්‍රියානි, පරිසුද්ධො ඡවිවණ්ණො, සමුග්ගතතාරාගණං විය නභං පරිපුණ්ණද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණප්පටිමණ්ඩිතසරීරං අහොසි. සො තං ඔලොකෙත්වා ''තාව කිලන්තො නාම අත්තභාවො එවං පටිපාකතිකො ජාතො''ති චින්තෙත්වා අත්තනො පඤ්ඤාමහන්තතාය එවං පරිත්තකම්පි විතක්කං ගහෙත්වා කාමවිතක්කොති අකාසි.

පණ්ණසාලාය පුරතො නිසින්නො චමරපසදගවයරොහිතමිගාදිකෙ මිගගණෙ මනුඤ්ඤසද්දරවනෙ මොරවනකුක්කුටාදිකෙ පක්ඛිගණෙ නීලුප්පලකුමුදකමලාදිසඤ්ඡන්නානි පල්ලලානි නානාකුසුමසඤ්ඡන්නවිටපා වනරාජියො මණික්ඛන්ධනිම්මලජලපවාහඤ්ච නදිං නෙරඤ්ජරං පස්සති. තස්ස එවං හොති ''සොභනා වතිමෙ මිගජාතා පක්ඛිගණා පල්ලලානි වනරාජියො නදී නෙරඤ්ජරා''ති. සො තම්පි එවං පරිත්තකං විතක්කං ගහෙත්වා කාමවිතක්කමකාසි, තෙනාහ ''උප්පජ්ජති කාමවිතක්කො''ති.

අත්තබ්‍යාබාධායපීති අත්තදුක්ඛායපි. එසෙවනයො සබ්බත්ථ. කිං පන මහාසත්තස්ස උභයදුක්ඛාය සංවත්තනකවිතක්කො නාම අත්ථීති? නත්ථි. අපරිඤ්ඤායං පීතස්ස පන විතක්කො යාව උභයබ්‍යාබාධාය සංවත්තතීති එතානි තීණි නාමානි ලභති, තස්මා එවමාහ. **පඤ්ඤානිරොධිකොති** අනුප්පන්නාය ලොකියලොකුත්තරාය පඤ්ඤාය උප්පජ්ජිතුං න දෙති, ලොකියපඤ්ඤං පන අට්ඨසමාපත්තිපඤ්චාභිඤ්ඤාවසෙන උප්පන්නම්පි සමුච්ඡින්දිත්වා ඛිපතීති **පඤ්ඤානිරොධිකො. විඝාතපක්ඛිකොති** දුක්ඛකොට්ඨාසිකො. අසඞ්ඛතං නිබ්බානං නාම, තං පච්චක්ඛං කාතුං න දෙතීති **අනිබ්බානසංවත්තනිකො. අබ්භත්ථං ගච්ඡතීති** ඛයං නත්ථිභාවං ගච්ඡති. උදකපුප්ඵුළකො විය නිරුජ්ඣති. **පජහමෙවාති** පජහිමෙව. **විනොදමෙවාති** නීහරිමෙව. **බ්‍යන්තමෙව නං අකාසින්ති** විගතන්තං නිස්සෙසං පරිවටුමං පරිච්ඡින්නමෙව නං අකාසිං.

208. **බ්‍යාපාදවිතක්කොති** න බොධිසත්තස්ස පරූපඝාතප්පටිසංයුත්තො නාම විතක්කො චිත්තෙ උප්පජ්ජති, අථස්ස අතිවස්සඅච්චුණ්හඅතිසීතාදීනි පන පටිච්ච චිත්තවිපරිණාමභාවො හොති, තං සන්ධාය ‘‘බ්‍යාපාදවිතක්කො’’ති ආහ. **විහිංසාවිතක්කොති** න මහාසත්තස්ස පරෙසං දුක්ඛුප්පාදනප්පටිසංයුත්තො විතක්කො උප්පජ්ජති, චිත්තෙ පන උද්ධතාකාරො අනෙකග්ගතාකාරො හොති, තං ගහෙත්වා විහිංසාවිතක්කමකාසි. පණ්ණසාලාද්වාරෙ නිසින්නො හි සීහබ්‍යග්ඝාදිකෙ වාළමිගෙ සූකරාදයො ඛුද්දමිගෙ විහිංසන්තෙ පස්සති. අථ බොධිසත්තො ඉමස්මිම්පි නාම අකුතොභයෙ අරඤ්ඤෙ ඉමෙසං තිරච්ඡානගතානං පච්චත්ථිකා උප්පජ්ජන්ති, බලවන්තො දුබ්බලෙ ඛාදන්ති, බලවන්තඛාදිතා වත්තන්තීති කාරුඤ්ඤං උප්පාදෙති. අඤ්ඤෙපි බිළාරාදයො කුක්කුටමූසිකාදීනි ඛාදන්තෙ පස්සති, ගාමං පිණ්ඩාය පවිට්ඨො මනුස්සෙ රාජකම්මිකෙහි උපද්දුතෙ වධබන්ධාදීනි අනුභවන්තෙ අත්තනො කසිවණිජ්ජාදීනි කම්මානි කත්වා ජීවිතුං න ලභන්තීති කාරුඤ්ඤං උප්පාදෙති, තං සන්ධාය ‘‘උප්පජ්ජති විහිංසාවිතක්කො’’ති ආහ. **තථා තථාති** තෙන තෙන ආකාරෙන. ඉදං වුත්තං හොති – කාමවිතක්කාදීසු යං යං විතක්කෙති, යං යං විතක්කං පවත්තෙති, තෙන තෙනෙ වස්සාකාරෙන කාමවිතක්කාදිභාවො චෙතසො න හි හොතීති. **පහාසි නෙක්ඛම්මවිතක්කන්ති** නෙක්ඛම්මවිතක්කං පජහති. **බහුලමකාසීති** බහුලං කරොති. **තස්ස තං කාමවිතක්කාය චිත්තන්ති** තස්ස තං චිත්තං කාමවිතක්කත්ථාය. යථා කාමවිතක්කසම්පයුත්තං හොති, එවමෙවං නමතීති අත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

ඉදානි අත්ථදීපිකං උපමං දස්සෙන්තො **සෙය්‍යථාපී** තිආදිමාහ. තත්ථ **කිට්ඨසම්බාධෙති** සස්සසම්බාධෙ. **ආකොටෙය්‍යාති** උජුකං පිට්ඨියං පහරෙය්‍ය. **පටිකොටෙය්‍යාති** තිරියං ඵාසුකාසු පහරෙය්‍ය. **සන්නිරුන්ධෙය්‍යාති** ආවරිත්වා තිට්ඨෙය්‍ය. **සන්නිවාරෙය්‍යාති** ඉතො චිතො ච ගන්තුං න දදෙය්‍ය . **තතොනිදානන්ති** තෙන කාරණෙන, එවං අරක්ඛිතානං ගුන්නං පරෙසං සස්සඛාදනකාරණෙනාති අත්ථො. බාලො හි ගොපාලොකො එවං ගාවො අරක්ඛමානො ‘‘අයං අම්හාකං භත්තවෙතනං ඛාදති, උජුං ගාවො රක්ඛිතුම්පි න සක්කොති, කුලෙහි සද්ධිං වෙරං ගණ්හාපෙතී’’ති ගොසාමිකානම්පි සන්තිකා වධාදීනි පාපුණාති, කිට්ඨසාමිකානම්පි. පණ්ඩිතො පන ඉමානි චත්තාරි භයානි සම්පස්සන්තො ගාවො සාධුකං රක්ඛති, තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **ආදීනවන්ති** උපද්දවං. **ඔකාරන්ති** ලාමකං, ඛන්ධෙසු වා ඔතාරං. **සංකිලෙසන්ති** කිලිට්ඨභාවං. **නෙක්ඛම්මෙති** නෙක්ඛම්මම්හි. **ආනිසංසන්ති** විසුද්ධිපක්ඛං. **වොදානපක්ඛන්ති** ඉදං තස්සෙව වෙවචනං, කුසලානං ධම්මානං නෙක්ඛම්මම්හි විසුද්ධිපක්ඛං අද්දසන්ති අත්ථො.

209. **නෙක්ඛම්මන්ති** ච කාමෙහි නිස්සටං සබ්බකුසලං, එකධම්මෙ සඞ්ගය්හමානෙ නිබ්බානමෙව. තත්‍රිදං ඔපම්මසංසන්දනං – කිට්ඨසම්බාධං විය හි රූපාදිආරම්මණං, කූටගාවො විය කූටචිත්තං, පණ්ඩිතගොපාලකො විය බොධිසත්තො, චතුබ්බිධභයං විය අත්තපරූභයබ්‍යාබාධාය සංවත්තනවිතක්කො, පණ්ඩිතගොපාලකස්ස චතුබ්බිධං භයං දිස්වා කිට්ඨසම්බාධෙ අප්පමාදෙන ගොරක්ඛණං විය බොධිසත්තස්ස ඡබ්බස්සානි පධානං පදහතො අත්තබ්‍යාබාධාදිභයං දිස්වා රූපාදීසු ආරම්මණෙසු යථා කාමවිතක්කාදයො න උප්පජ්ජන්ති, එවං චිත්තරක්ඛණං. **පඤ්ඤාවුද්ධිකොති**ආදීසු අනුප්පන්නාය ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤාය උප්පාදාය, උප්පන්නාය ච වුද්ධියා සංවත්තතීති **පඤ්ඤාවුද්ධිකො**. න දුක්ඛකොට්ඨාසාය සංවත්තතීති **අවිඝාතපක්ඛිකො**. නිබ්බානධාතුසච්ඡිකිරියාය සංවත්තතීති **නිබ්බානසංවත්තනිකො. රත්තිං චෙපි නං, භික්ඛවෙ, අනුවිතක්කෙය්‍යන්ති** සකලරත්තිං චෙපි තං විතක්කං පවත්තෙය්‍යං. **තතොනිදානන්ති** තංමූලකං. **ඔහඤ්ඤෙය්‍යාති** උග්ඝාතීයෙය්‍ය, උද්ධච්චාය සංවත්තෙය්‍යාති අත්ථො. **ආරාති** දූරෙ. **සමාධිම්හාති** උපචාරසමාධිතොපි අප්පනාසමාධිතොපි. **සො ඛො අහං, භික්ඛවෙ, අජ්ඣත්තමෙව චිත්තන්ති** සො අහං, භික්ඛවෙ, මා මෙ චිත්තං සමාධිම්හා දූරෙ හොතූති අජ්ඣත්තමෙව චිත්තං සණ්ඨපෙමි, ගොචරජ්ඣත්තෙ ඨපෙමීති අත්ථො. **සන්නිසාදෙමීති** තත්ථෙව ච නං සන්නිසීදාපෙමි. **එකොදිං කරොමීති** එකග්ගං කරොමි. **සමාදහාමීති** සම්මා ආදහාමි, සුට්ඨු ආරොපෙමීති අත්ථො. **මා මෙ චිත්තං ඌහඤ්ඤීති** මා මය්හං චිත්තං උග්ඝාතියිත්ථ, මා උද්ධච්චාය සංවත්තතූති අත්ථො.

210. **උප්පජ්ජති අබ්‍යාපාදවිතක්කො...පෙ.... අවිහිංසාවිතක්කොති** එත්ථ යො සො ඉමාය හෙට්ඨා වුත්තතරුණවිපස්සනාය සද්ධිං උප්පන්නවිතක්කො කාමපච්චනීකට්ඨෙන **නෙක්ඛම්මවිතක්කොති** වුත්තො. සොයෙව බ්‍යාපාදපච්චනීකට්ඨෙන **අබ්‍යාපාදවිතක්කොති** ච විහිංසාපච්චනීකට්ඨෙන **අවිහිංසාවිතක්කොති** ච වුත්තො.

එත්තාවතා බොධිසත්තස්ස සමාපත්තිං නිස්සාය විපස්සනාපට්ඨපනකාලො කථිතො. යස්ස හි සමාධිපි තරුණො, විපස්සනාපි. තස්ස විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අතිචිරං නිසින්නස්ස කායො කිලමති, අන්තො අග්ගි විය උට්ඨහති, කච්ඡෙහි සෙදා මුච්චන්ති, මත්ථකතො උසුමවට්ටි විය උට්ඨහති, චිත්තං හඤ්ඤති විහඤ්ඤති විප්ඵන්දති. සො පුන

සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා තං පරිදමෙත්වා මුදුකං කත්වා සමස්සාසෙත්වා පුන විපස්සනං පට්ඨපෙති. තස්ස පුන අතිචිරං නිසින්නස්ස තථෙව හොති. සො පුන සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා තථෙව කරොති. විපස්සනාය හි බහූපකාරා සමාපත්ති.

යථා යොධස්ස ඵලකකොට්ඨකො නාම බහූපකාරො හොති, සො තං නිස්සාය සඞ්ගාමං පවිසති, තත්ථ හත්ථීහිපි අස්සෙහිපි යොධෙහිපි සද්ධිං කම්මං කත්වා ආවුධෙසු වා ඛීණෙසු භුඤ්ජිතුකාමතාදිභාවෙ වා සති නිවත්තිත්වා ඵලකකොට්ඨකං පවිසිත්වා ආවුධානිපි ගණ්හාති, විස්සමතිපි, භුඤ්ජතිපි, පානීයම්පි පිවති, සන්නාහම්පි පටිසන්නය්හති, තං තං කත්වා පුන සඞ්ගාමං පවිසති, තත්ථ කම්මං කත්වා පුන උච්චාරාදිපීළිතො වා කෙනචිදෙව වා කරණීයෙන ඵලකකොට්ඨකං පවිසති. තත්ථ සන්ථම්භිත්වා පුන සඞ්ගාමං පවිසති, එවං යොධස්ස ඵලකකොට්ඨකො විය විපස්සනාය බහූපකාරා සමාපත්ති.

සමාපත්තියා පන සඞ්ගාමනිත්ථරණකයොධස්ස ඵලකකොට්ඨකතොපි විපස්සනා බහූපකාරතරා. කිඤ්චාපි හි සමාපත්තිං නිස්සාය විපස්සනං පට්ඨපෙති, විපස්සනා පන ථාමජාතා සමාපත්තිම්පි රක්ඛති. ථාමජාතං කරොති.

යථා හි ථලෙ නාවම්පි නාවාය භණ්ඩම්පි සකටභාරං කරොන්ති. උදකං පත්වා පන සකටම්පි සකටභණ්ඩම්පි යුත්තගොණෙපි නාවාභාරං කරොන්ති. නාවා තිරියං සොතං ඡින්දිත්වා සොත්ථිනා සුපට්ටනං ගච්ඡති, එවමෙවං කිඤ්චාපි සමාපත්තිං නිස්සාය විපස්සනං පට්ඨපෙති, විපස්සනා පන ථාමජාතා සමාපත්තිම්පි රක්ඛති, ථාමජාතං කරොති. ථලං පත්වා සකටං විය හි සමාපත්ති. උදකං පත්වා නාවා විය විපස්සනා. ඉති බොධිසත්තස්ස එත්තාවතා සමාපත්තිං නිස්සාය විපස්සනාපට්ඨපනකාලො කථිතොති වෙදිතබ්බො.

යඤ්ඤදෙවාතිආදි කණ්හපක්ඛෙ වුත්තානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බං, ඉධාපි අත්ථදීපිකං උපමං දස්සෙතුං **සෙය්‍යථාපී**තිආදිමාහ. තත්ථ **ගාමන්තසම්භතෙසූ**ති ගාමන්තං ආහටෙසු. **සතිකරණීයමෙව හොතීති එතා ගාවොති** සතිඋප්පාදනමත්තමෙව කාතබ්බං හොති. ඉතො චිතො ච ගන්ත්වා ආකොටනාදිකිච්චං නත්ථි. **එතෙ ධම්මා**ති එතෙ සමථවිපස්සනා ධම්මාති සතුප්පාදනමත්තමෙව කාතබ්බං හොති. ඉමිනා බොධිසත්තස්ස සමථවිපස්සනානං ථාමජාතකාලො කථිතො. තදා කිරස්ස සමාපත්තිං අප්පනත්ථාය නිසින්නස්ස අට්ඨ සමාපත්තියො එකාවජ්ජනෙන ආපාථං ආගච්ඡන්ති, විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා නිසින්නො සත්ත අනුපස්සනා එකප්පහාරෙනෙව ආරුළ්හො හොති.

215. **සෙය්‍යථාපී**ති ඉධ කිං දස්සෙති? අයං පාටියෙක්කො අනුසන්ධි, සත්තානඤ්හි හිතූපචාරං අත්තනො සත්ථුභාවසම්පදඤ්ච දස්සෙන්තො භගවා ඉමං දෙසනං ආරභි. තත්ථ **අරඤ්ඤෙ**ති අටවියං. **පවනෙ**ති වනසණ්ඩෙ. අත්ථතො හි ඉදං ද්වයං එකමෙව, පඨමස්ස පන දුතියං වෙවචනං. **අයොගක්ඛෙමකාමො**ති චතූහි යොගෙහි ඛෙමං නිබ්භයට්ඨානං අනිච්ඡන්තො භයමෙව ඉච්ඡන්තො . **සොවත්ථිකො**ති සුවත්ථිභාවාවහො. **පීතිගමනීයො**ති තුට්ඨිං ගමනීයො. ''පීතගමනීයො''ති වා පාඨො. **පිදහෙය්‍යා**ති සාඛාදීහි ථකෙය්‍ය. **විවරෙය්‍යා**ති විසදමුඛං කත්වා විවටං කරෙය්‍ය. **කුම්මග්ග**න්ති උදකවනපබ්බතාදීහි සන්නිරුද්ධං අමග්ගං. **ඔදහෙය්‍ය ඔකචර**න්ති තෙසං ඔකෙ චරමානං විය එකං දීපකමිගං එකස්මිං ඨානෙ ඨපෙය්‍ය. **ඔකචාරික**න්ති දීඝරජ්ජුයා බන්ධිතංයෙව මිගිං.

මිගලුද්දකො හි අරඤ්ඤං මිගානං වසනට්ඨානං ගන්ත්වා ''ඉධ වසන්ති, ඉමිනා මග්ගෙන නික්ඛමන්ති, එත්ථ චරන්ති, එත්ථ පිවන්ති, ඉමිනා මග්ගෙන පවිසන්තී''ති සල්ලක්ඛෙත්වා මග්ගං පිධාය කුම්මග්ගං විවරිත්වා ඔකචරඤ්ච ඔකචාරිකඤ්ච ඨපෙත්වා සයං පටිච්ඡන්නට්ඨානෙ සත්තිං ගහෙත්වා තිට්ඨති. අථ සායන්හසමයෙ මිගා අකුතොභයෙ අරඤ්ඤෙ චරිත්වා පානීයං පිවිත්වා මිගපොතකෙහි සද්ධිං කීළමානා වසනට්ඨානසන්තිකං ආගන්ත්වා ඔකචරඤ්ච ඔකචාරිකඤ්ච දිස්වා ''සහායකා නො ආගතා භවිස්සන්තී''ති නිරාසඞ්කා පවිසන්ති, තෙ මග්ගං පිහිතං දිස්වා ''නායං මග්ගො, අයං මග්ගො භවිස්සතී''ති කුම්මග්ගං පටිපජ්ජන්ති. මිගලුද්දකො න තාව කිඤ්චි කරොති, පවිට්ඨෙසු පන සබ්බපච්ඡිමං සණිකං පහරති. සො උත්තසති, තතො සබ්බෙ උත්තසිත්වා ''භයං උප්පන්න''න්ති පුරතො ඔලොකෙන්තා උදකෙන වා වනෙන වා පබ්බතෙන වා සන්නිරුද්ධං මග්ගං දිස්වා උභොහි පස්සෙහි අඞ්ගුලිසඞ්ඛලිකං විය ගහනවනං පවිසිතුං අසක්කොන්තා පවිට්ඨමග්ගෙනෙව නික්ඛමිතුං ආරභන්ති. ලුද්දකො තෙසං නිවත්තනභාවං ඤත්වා ආදිතො පට්ඨාය තිංසම්පි චත්තාලීසම්පි මිගෙ ඝාතෙති. ඉදං සන්ධාය **එවඤ්හි සො, භික්ඛවෙ, මහාමිගසඞ්ඝො අපරෙන සමයෙන අනයබ්‍යසනං ආපජ්ජෙය්‍යා**ති වුත්තං.

''නන්දීරාගස්සෙතං අධිවචනං, අවිජ්ජායෙතං අධිවචන''න්ති එත්ථ යස්මා ඉමෙ සත්තා අවිජ්ජාය අඤ්ඤාණා හුත්වා නන්දීරාගෙන ආබන්ධිත්වා රූපාරම්මණාදීනි උපනීතා වට්ටදුක්ඛසත්තියා ඝාතං ලභන්ති. තස්මා භගවා ඔකචරං නන්දීරාගොති, ඔකචාරිකං අවිජ්ජාති කත්වා දස්සෙසි.

මිගලුද්දකො හි එකදාපි තෙසං සාඛාභඞ්ගෙන සරීරං පුඤ්ඡිත්වා මනුස්සගන්ධං අපනෙත්වා ඔකචරං එකස්මිං ඨානෙ ඨපෙත්වා ඔකචාරිකං සහ රජ්ජුයා විස්සජ්ජෙත්වා අත්තානං පටිච්ඡාදෙත්වා සත්තිං ආදාය ඔකචරස්ස සන්තිකෙ තිට්ඨති, ඔකචාරිකා මිගගණස්ස චරණට්ඨානාභිමුඛී ගච්ඡති . තං දිස්වා මිගා සීසානි උක්ඛිපිත්වා තිට්ඨන්ති, සාපි සීසං උක්ඛිපිත්වා තිට්ඨති, තෙ ''අම්හාකං සමජාතිකා අය''න්ති ගොචරං ගණ්හන්ති. සාපි තිණානි ඛාදන්තී විය සණිකං උපගච්ඡති. ආරඤ්ඤිකො යූථපතිමිගො තස්සා වාතං ලභිත්වා සකභරියං විස්සජ්ජෙත්වා තදභිමුඛො හොති.

සත්තානඤ්හි නවනවමෙව පියං හොති. ඔකචාරිකා ආරඤ්ඤිකස්ස මිගස්ස අච්චාසන්නභාවං අදත්වා තදභිමුඛීව පච්ඡතො පටික්කමිත්වා ඔකචරස්ස සන්තිකං ගච්ඡති, යත්ථ යත්ථස්සා රජ්ජු ලග්ගති, තත්ථ තත්ථ ඛුරෙන පහරිත්වා මොචෙති, ආරඤ්ඤිකො මිගො ඔකචරං දිස්වා ඔකචාරිකාය සම්මත්තො හුත්වා ඔකචරෙ උසූයං කත්වා පිට්ඨිං නාමෙත්වා සීසං කම්පෙන්තො තිට්ඨති, තස්මිං ඛණෙ සත්තිං ජිව්හාය ලෙහන්තොපි ''කිං එත''න්ති න ජානාති, ඔකචරොපි සචස්ස උපරිභාගෙන තං මිගං පහරිතුං සුඛං හොති, පිට්ඨිං නාමෙති. සචස්ස හෙට්ඨාභාගෙන පහරිතුං සුඛං හොති, හදයං උන්නාමෙති. අථ ලුද්දකො ආරඤ්ඤිකං මිගං සත්තියා පහරිත්වා තත්ථෙව ඝාතෙත්වා මංසං ආදාය ගච්ඡති. එවමෙව යථා සො මිගො ඔකචාරිකාය සම්මත්තො ඔකචරෙ උසූයං කත්වා සත්තිං ජිව්හාය ලෙහන්තොපි කිඤ්චි න ජානාති, තථා ඉමෙ සත්තා අවිජ්ජාය සම්මත්තා අන්ධභූතා කිඤ්චි අජානන්තා රූපාදීසු නන්දීරාගං උපගම්ම වට්ටදුක්ඛසත්තියා වධං ලභන්තීති භගවා ඔකචරං නන්දීරාගොති, ඔකචාරිකං අවිජ්ජාති කත්වා දස්සෙසි.

ඉති ඛො, භික්ඛවෙ, විවටො මයා ඛෙමො මග්ගොති ඉති ඛො, භික්ඛවෙ, මයා ඉමෙසං සත්තානං හිතචරණෙන සම්මාසම්බොධිං පත්වා අහං බුද්ධොස්මීති තුණ්හීභූතෙන අනිසීදිත්වා ධම්මචක්කප්පවත්තනතො පට්ඨාය ධම්මං දෙසෙන්තෙන විවටො ඛෙමො අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, පිහිතො කුම්මග්ගො , අඤ්ඤාතකොණ්ඩඤ්ඤාදීනං භබ්බපුග්ගලානං ඌහතො ඔකචරො නන්දීරාගො ද්වෙධා ඡෙත්වා පාතිතො, නාසිතා ඔකචාරිකා අවිජ්ජා සබ්බෙන සබ්බං සමුග්ඝාතිතාති අත්තනො හිතූපචාරං දස්සෙසි. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

ද්වෙධාවිතක්කසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. විතක්කසණ්ඨානසුත්තවණ්ණනා

216. **එවං මෙ සුතන්ති** විතක්කසණ්ඨානසුත්තං. තත්ථ **අධිචිත්තමනුයුත්තෙනාති** දසකුසලකම්මපථවසෙන උප්පන්නං චිත්තං චිත්තමෙව, විපස්සනාපාදකඅට්ඨසමාපත්තිචිත්තං තතො චිත්තතො අධිකං චිත්තන්ති **අධිචිත්තං. අනුයුත්තෙනාති** තං අධිචිත්තං අනුයුත්තෙන, තත්ථ යුත්තප්පයුත්තෙනාති අත්ථො.

තත්‍රායං භික්ඛු පුරෙභත්තං පිණ්ඩාය චරිත්වා පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතප්පටික්කන්තො නිසීදනං ආදාය අසුකස්මිං රුක්ඛමූලෙ වා වනසණ්ඩෙ වා පබ්බතපාදෙ වා පබ්භාරෙ වා සමණධම්මං කරිස්සාමීති නික්ඛමන්තොපි, තත්ථ ගන්ත්වා හත්ථෙහි වා පාදෙහි වා නිසජ්ජට්ඨානතො තිණපණ්ණානි අපනෙන්තොපි අධිචිත්තං අනුයුත්තොයෙව. නිසීදිත්වා පන හත්ථපාදෙ ධොවිත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා මූලකම්මට්ඨානං ගහෙත්වා විහරන්තොපි අධිචිත්තං අනුයුත්තොයෙව.

නිමිත්තානීති කාරණානි. **කාලෙන කාලන්ති** සමයෙ සමයෙ. න නු ච කම්මට්ඨානං නාම මුහුත්තම්පි අඡඩ්ඩෙත්වා නිරන්තරං මනසිකාතබ්බං, කස්මා භගවා ''කාලෙන කාල''න්ති ආහාති. පාළියඤ්හි අට්ඨතිංස කම්මට්ඨානානි විභත්තානි, තෙසු භික්ඛුනා අත්තනො චිත්තරුචිතං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා නිසින්නෙන යාව කොචිදෙව උපක්කිලෙසො නුප්පජ්ජති, තාව ඉමෙසං නිමිත්තානං මනසිකාරකිච්චං නත්ථි. යදා පන උප්පජ්ජති, තදා ඉමානි ගහෙත්වා චිත්තෙ උප්පන්නං අබ්බුදං නීහරිතබ්බන්ති දස්සෙන්තො එවමාහ.

ඡන්දූපසංහිතාති ඡන්දසහගතා රාගසම්පයුත්තා. ඉමෙසං පන තිණ්ණං විතක්කානං ඛෙත්තඤ්ච ආරම්මණඤ්ච ජානිතබ්බං. තත්ථ ඡන්දූපසඤ්හිතානං අට්ඨ ලොභසහගතචිත්තානි ඛෙත්තං, දොසූපසඤ්හිතානං ද්වෙ දොමනස්සසහගතානි, මොහූපසඤ්හිතානං ද්වාදසපි අකුසලචිත්තානි. විචිකිච්ඡාඋද්ධච්චසම්පයුත්තචිත්තානි පන ද්වෙ එතෙසං පාටිපුග්ගලිකං ඛෙත්තං. සබ්බෙසම්පි සත්තා චෙව සඞ්ඛාරා ච ආරම්මණං, ඉට්ඨානිට්ඨඅසමපෙක්ඛිතෙසු හි සත්තෙසු ච සඞ්ඛාරෙසු ච තෙ උප්පජ්ජන්ති . **අඤ්ඤම්පි නිමිත්තං මනසිකාතබ්බං කුසලූපසංහිතන්ති** තතො නිමිත්තතො අඤ්ඤං කුසලනිස්සිතං නිමිත්තං මනසිකාතබ්බං. තත්ථ **අඤ්ඤං නිමිත්තං** නාම ඡන්දූපසඤ්හිතෙ විතක්කෙ සත්තෙසු උප්පන්නෙ අසුභභාවනා අඤ්ඤං නිමිත්තං නාම. සඞ්ඛාරෙසු උප්පන්නෙ අනිච්චමනසිකාරො අඤ්ඤං නිමිත්තං නාම. දොසූපසඤ්හිතෙ සත්තෙසු උප්පන්නෙ මෙත්තාභාවනා අඤ්ඤං නිමිත්තං නාම. සඞ්ඛාරෙසු උප්පන්නෙ ධාතුමනසිකාරො අඤ්ඤං නිමිත්තං නාම. මොහූපසඤ්හිතෙ යත්ථ කත්ථචි උප්පන්නෙ පඤ්චධම්මූපනිස්සයො අඤ්ඤං නිමිත්තං නාම.

ඉමස්ස හත්ථා වා සොභනා පාදා වාතිආදිනා නයෙන හි සත්තෙසු ලොභෙ උප්පන්නෙ අසුභතො උපසංහරිතබ්බං. කිම්හි සාරත්තොසි? කෙසෙසු සාරත්තොසි. ලොමෙසු...පෙ.... මුත්තෙසු සාරත්තොසි. අයං අත්තභාවො නාම තීහි අට්ඨිසතෙහි උස්සාපිතො, නවහි න්හාරුසතෙහි ආබද්ධො, නවහි මංසපෙසිසතෙහි අනුලිත්තො, අල්ලචම්මෙන පරියොනද්ධො, ඡවිරාගෙන පටිච්ඡන්නො, නවහි වණමුඛෙහි නවනවුතිලොමකූපසහස්සෙහි ච අසුචි පග්ඝරති, කුණපපූරිතො, දුග්ගන්ධො, ජෙගුච්ඡො, පටිකූලො, ද්වත්තිංසකුණපසඤ්චයො, නත්ථෙත්ථ සාරං වා වරං වාති එවං අසුභතො උපසංහරන්තස්ස සත්තෙසු උප්පන්නො ලොභො පහීයති, තෙනස්ස අසුභතො උපසංහරණං අඤ්ඤං නිමිත්තං නාම හොති.

පත්තචීවරාදීසු සඞ්ඛාරෙසු ලොභෙ උප්පන්නෙ ද්වීහාකාරෙහි සඞ්ඛාරමජ්ඣත්තතං සමුට්ඨාපෙතීති සතිපට්ඨානවණ්ණනායං වුත්තනයෙන අස්සාමිකතාවකාලිකභාවවසෙන මනසිකරොතො සො පහීයති. තෙනස්ස අනිච්චතො මනසිකාරො අඤ්ඤං නිමිත්තං නාම හොති. සත්තෙසු දොසෙ උප්පන්නෙ පන ආඝාතවිනයකකචොපමොවාදාදීනං වසෙන මෙත්තා භාවෙතබ්බා, තං භාවයතො දොසො පහීයති, තෙනස්ස මෙත්තාභාවනා අඤ්ඤං නිමිත්තං නාම හොති. ඛාණුකණ්ටකතිණපණ්ණාදීසු පන දොසෙ උප්පන්නෙ ත්වං කස්ස කුප්පසි, කිං පථවීධාතුයා, උදාහු ආපොධාතුයා, කො වා පනායං කුප්පති නාම, කිං පථවීධාතු උදාහු ආපොධාතූතිආදිනා නයෙන ධාතුමනසිකාරං කරොන්තස්ස දොසො පහීයති. තෙනස්ස ධාතුමනසිකාරො අඤ්ඤං නිමිත්තං නාම හොති.

මොහෙ පන යත්ථ කත්ථචි උප්පන්නෙ –

‘‘ගරුසංවාසො උද්දෙසො, උද්දිට්ඨපරිපුච්ඡනං;
කාලෙන ධම්මස්සවනං, ඨානාට්ඨානවිනිච්ඡයො;
පඤ්ච ධම්මූපනිස්සාය, මොහධාතු පහීයතී’’ති. –

ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා උපනිස්සිතබ්බා. ගරුං උපනිස්සාය විහරන්තො හි භික්ඛු – ‘‘ආචරියො ගාමප්පවෙසනං අනාපුච්ඡන්තස්ස පත්තකාලෙ වත්තං අකරොන්තස්ස සටසතඋදකාහරණාදිදණ්ඩකම්මං කරොතී’’ති යත්තප්පටියත්තො හොති, අථස්ස මොහො පහීයති. උද්දෙසං ගණ්හන්තොපි – ‘‘ආචරියො උද්දෙසකාලෙ උද්දෙසං අග්ගණ්හන්තස්ස අසාධුකං සජ්ඣායන්තස්ස ච දණ්ඩකම්මං කරොතී’’ති යත්තප්පටියත්තො හොති, එවම්පිස්ස මොහො පහීයති. ගරුභාවනීයෙ භික්ඛූ උපසංකමිත්වා ‘‘ඉදං භන්තෙ කථං ඉමස්ස කො අත්ථො’’ති පරිපුච්ඡන්තො කංඛං විනොදෙති, එවම්පිස්ස මොහො පහීයති. කාලෙන ධම්මසවනට්ඨානං ගන්ත්වා සක්කච්චං ධම්මං සුණන්තස්සාපි තෙසු තෙසු ඨානෙසු අත්ථො පාකටො හොති. එවම්පිස්ස මොහො පහීයති. ඉදමස්ස කාරණං, ඉදං න කාරණන්ති ඨානාට්ඨානවිනිච්ඡයෙ ඡෙකො හොති, එවම්පිස්ස මොහො පහීයති. තෙනස්ස පඤ්චධම්මූපනිස්සයො අඤ්ඤං නිමිත්තං නාම හොති.

අපිච අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු යංකිඤ්චි භාවෙන්තස්සාපි ඉමෙ විතක්කා පහීයන්ති එව. ඉමානි පන නිමිත්තානි උජුවිපච්චනීකානි පටිපක්ඛභූතානි. ඉමෙහි පහීනා රාගාදයො සුප්පහීනා හොන්ති. යථා හි අග්ගිං අල්ලකට්ඨෙහිපි පංසූහිපි සාඛාදීහිපි පොථෙත්වා නිබ්බාපෙන්තියෙව, උදකං පන අග්ගිස්ස උජුවිපච්චනීකං, තෙන නිබ්බුතො සුනිබ්බුතො හොති, එවමිමෙහි නිමිත්තෙහි පහීනා රාගාදයො සුප්පහීනා හොන්ති. තස්මා එතානි කථිතානීති වෙදිතබ්බානි.

කුසලූපසංහිතන්ති කුසලනිස්සිතං කුසලස්ස පච්චයභූතං. **අජ්ඣත්තමෙවාති** ගොචරජ්ඣත්තංයෙව. **පලගණ්ඩොති** වඩ්ඪකී. **සුඛුමාය ආණියාති** යං ආණිං නීහරිතුකාමො හොති, තතො සුඛුමතරාය සාරදාරුආණියා. **ඔළාරිකං ආණින්ති** චන්දථලකෙ වා සාරථලකෙ වා ආකොටිතං විසමාණිං. **අභිනිහනෙය්‍යාති** මුග්ගරෙන ආකොටෙන්තො හනෙය්‍ය. **අභිනීහරෙය්‍යාති** එවං අභිනිහනන්තො ථලකතො නීහරෙය්‍ය. **අභිනිවජ්ජෙය්‍යාති** ඉදානි බහු නික්ඛන්තාති ඤත්වා හත්ථෙන චාලෙත්වා නික්කඩ්ඪෙය්‍ය . තත්ථ ථලකං විය චිත්තං, ථලකෙ විසමාණී විය අකුසලවිතක්කා, සුඛුමාණී විය අඤ්ඤං අසුභභාවනාදිකුසලනිමිත්තං, සුඛුමාණියා ඔළාරිකාණිනීහරණං විය අසුභභාවනාදීහි කුසලනිමිත්තෙහි තෙසං විතක්කානං නීහරණං.

217. **අහිකුණපෙනාති**ආදි අතිජෙගුච්ඡපටිකූලකුණපදස්සනත්ථං වුත්තං. **කණ්ඨෙ ආසත්තෙනාති** කෙනචිදෙව පච්චත්ථිකෙන ආනෙත්වා කණ්ඨෙ බද්ධෙන පටිමුක්කෙන. **අට්ටීයෙය්‍යාති** අට්ටො දුක්ඛිතො භවෙය්‍ය. **හරායෙය්‍යාති** ලජ්ජෙය්‍ය. **ජිගුච්ඡෙය්‍යාති** සඤ්ජාතජිගුච්ඡො භවෙය්‍ය.

පහීයන්තීති එවං ඉමිනාපි කාරණෙන එතෙ අකුසලා ධම්මා සාවජ්ජා දුක්ඛවිපාකාති අත්තනො පඤ්ඤාබලෙන උපපරික්ඛතො අහිකුණපාදීනි විය ජිගුච්ඡන්තස්ස පහීයන්ති. යො පන අත්තනො පඤ්ඤාබලෙන උපපරික්ඛිතුං න සක්කොති, තෙන ආචරියං වා උපජ්ඣායං වා අඤ්ඤතරං වා ගරුට්ඨානියං සබ්‍රහ්මචාරිං සඞ්ඝත්ථෙරං වා උපසඞ්කමිත්වා ඝණ්ඩිං පහරිත්වා භික්ඛුසඞ්ඝමෙව වා සන්නිපාතෙත්වා ආරොචෙතබ්බං, බහුනඤ්හි සන්නිපාතෙ භවිස්සතෙව එකො පණ්ඩිතමනුස්සො, ස්වායං එවං එතෙසු ආදීනවො දට්ඨබ්බොති කථෙස්සති, කායවිච්ඡින්දනීයකථාදීහි වා පන තෙ විතක්කෙ නිග්ගණ්හිස්සතීති.

218. **අසතිඅමනසිකාරො ආපජ්ජිතබ්බොති** නෙව සො විතක්කො සරිතබ්බො න මනසිකාතබ්බො, අඤ්ඤවිහිතකෙන භවිතබ්බං. යථා හි රූපං අපස්සිතුකාමො පුරිසො අක්ඛීනි නිමීලෙය්‍ය, එවමෙව මූලකම්මට්ඨානං ගහෙත්වා නිසින්නෙන භික්ඛුනා චිත්තම්හි විතක්කෙ උප්පන්නෙ අඤ්ඤවිහිතකෙන භවිතබ්බං. එවමස්ස සො විතක්කො පහීයති, තස්මිං පහීනෙ පුන කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා නිසීදිතබ්බං.

සචෙ න පහීයති, උග්ගහිතො ධම්මකථාපබන්ධො හොති, සො මහාසද්දෙන සජ්ඣායිතබ්බො. එවම්පි චෙ අඤ්ඤවිහිතකස්ස සතො සො න පහීයති. ථවිකාය මුට්ඨිපොත්ථකො හොති, යත්ථ ච බුද්ධවණ්ණාපි ධම්මවණ්ණාපි ලිඛිතා හොන්ති, තං නීහරිත්වා වාචෙන්තෙන අඤ්ඤවිහිතකෙන භවිතබ්බං. එවම්පි චෙ න පහීයති, ථවිකතො

අරණිසහිතානි නීහරිත්වා ‘‘අයං උත්තරාරණී අයං අධරාරණී’’ති ආවජ්ජෙන්තෙන අඤ්ඤවිහිතකෙන භවිතබ්බං. එවම්පි වෙ න පහීයති, සිපාටිකං නීහරිත්වා ‘‘ඉදං ආරකණ්ටකං නාම, අයං පිප්ඵලකො නාම, ඉදං නඛච්ඡෙදනං නාම, අයං සූචි නාමා’’ති පරික්ඛාරං සමන්නාහෙන්තෙන අඤ්ඤවිහිතකෙන භවිතබ්බං. එවම්පි වෙ න පහීයති, සූචිං ගහෙත්වා චීවරෙ ජිණ්ණට්ඨානං සිබ්බන්තෙන අඤ්ඤවිහිතකෙන භවිතබ්බං. එවං යාව න පහීයති, තාව තං තං කුසලකම්මං කරොන්තෙන අඤ්ඤවිහිතකෙන භවිතබ්බං. පහීනෙ පුන මූලකම්මට්ඨානං ගහෙත්වා නිසීදිතබ්බං, නවකම්මං පන න පට්ඨපෙතබ්බං. කස්මා? විතක්කෙ පච්ඡින්නෙ කම්මට්ඨානමනසිකාරස්ස ඔකාසො න හොති.

පොරාණකපණ්ඩිතා පන නවකම්මං කත්වාපි විතක්කං පච්ඡින්දිංසු. තත්‍රිදං වත්ථු – තිස්සසාමණෙරස්ස කිර උපජ්ඣායො තිස්සමහාවිහාරෙ වසති. තිස්සසාමණෙරො ‘‘භන්තෙ උක්කණ්ඨිතොම්හී’’ති ආහ. අථ නං ථෙරො ‘‘ඉමස්මිං විහාරෙ න්හානඋදකං දුල්ලභං, මං ගහෙත්වා චිත්තලපබ්බතං ගච්ඡාහී’’ති ආහ. සො තථා අකාසි. තත්ථ නං ථෙරො ආහ ‘‘අයං විහාරො අච්චන්තසඞ්ඝිකො, එකං පුග්ගලිකට්ඨානං කරොහී’’ති. සො සාධු භන්තෙති ආදිතො පට්ඨාය සංයුත්තනිකායං පබ්භාරසොධනං තෙජොධාතුකසිණපරිකම්මන්ති තීණිපි එකතො ආරභිත්වා කම්මට්ඨානං අප්පනං පාපෙසි, **සංයුත්තනිකායං** පරියොසාපෙසි, ලෙණකම්මං නිට්ඨාපෙසි, සබ්බං කත්වා උපජ්ඣායස්ස සඤ්ඤං අදාසි. උපජ්ඣායො ‘‘දුක්ඛෙන තෙ සාමණෙර කතං, අජ්ජ තාව ත්වංයෙව වසාහී’’ති ආහ. සො තං රත්තිං ලෙණෙ වසන්තො උතුසප්පායං ලභිත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පත්වා තත්ථෙව පරිනිබ්බායි. තස්ස ධාතුයො ගහෙත්වා චෙතියං අකංසු. අජ්ජාපි **තිස්සත්ථෙරචෙතිය**න්ති පඤ්ඤායති. ඉදං පබ්බං අසතිපබ්බං නාම.

219. ඉමස්මිං ඨත්වා විතක්කෙ නිග්ගණ්හිතුං අසක්කොන්තො ඉධ ඨත්වා නිග්ගණ්හිස්සතීති විතක්කමූලභෙදං පබ්බං දස්සෙන්තො පුන **තස්ස චෙ භික්ඛ**වෙතිආදිමාහ. තත්ථ **විතක්කසඞ්ඛාරසණ්ඨානං මනසිකාතබ්බ**න්ති සඞ්ඛරොතීති **සඞ්ඛාරො,** පච්චයො, කාරණං මූලන්ති අත්ථො. සන්තිට්ඨති එත්ථාති **සණ්ඨානං,** විතක්කසඞ්ඛාරස්ස සණ්ඨානං **විතක්කසඞ්ඛාරසණ්ඨානං,** තං මනසිකාතබ්බන්ති. ඉදං වුත්තං හොති, අයං විතක්කො කිං හෙතු කිං පච්චයා කිං කාරණා උප්පන්නොති විතක්කානං මූලඤ්ච මූලමූලඤ්ච මනසිකාතබ්බන්ති. **කිං නු ඛො අහං සීඝං ගච්ඡාමී**ති කෙන නු ඛො කාරණෙන අහං සීඝං ගච්ඡාමි? **යංනූනාහං සණිකං ගච්ඡෙය්‍ය**න්ති කිං මෙ ඉමිනා සීඝගමනෙන, සණිකං ගච්ඡිස්සාමීති චින්තෙසි. **සො සණිකං ගච්ඡෙය්‍යා**ති සො එවං චින්තෙත්වා සණිකං ගච්ඡෙය්‍ය. එස නයො සබ්බත්ථ.

තත්ථ තස්ස පුරිසස්ස සීඝගමනකාලො විය ඉමස්ස භික්ඛුනො විතක්කසමාරුළ්හකාලො. තස්ස සණිකගමනකාලො විය ඉමස්ස විතක්කචාරපච්ඡෙදනකාලො. තස්ස ඨිතකාලො විය ඉමස්ස විතක්කචාරෙ පච්ඡින්නෙ මූලකම්මට්ඨානං චිත්තොතරණකාලො. තස්ස නිසින්නකාලො විය ඉමස්ස විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තප්පත්තකාලො. තස්ස නිපන්නකාලො විය ඉමස්ස නිබ්බානාරම්මණාය ඵලසමාපත්තියා දිවසං වීතිවත්තනකාලො. තත්ථ ඉමෙ විතක්කා කිං හෙතුකා කිං පච්චයාති විතක්කානං මූලමූලං ගච්ඡන්තස්ස විතක්කචාරො සිථිලො හොති. තස්මිං සිථිලීභූතෙ මත්ථකං ගච්ඡන්තෙ විතක්කා සබ්බසො නිරුජ්ඣන්ති. අයමත්ථො දුද්දුභජාතකෙනපි දීපෙතබ්බො –

සසකස්ස කිර බෙලුවරුක්ඛමූලෙ නිද්දායන්තස්ස බෙලුවපක්කං වණ්ටතො ඡිජ්ජිත්වා කණ්ණමූලෙ පතිතං. සො තස්ස සද්දෙන ‘‘පථවී භිජ්ජතී’’ති සඤ්ඤාය උට්ඨහිත්වා වෙගෙන පලායි. තං දිස්වා පුරතො අඤ්ඤෙපි චතුප්පදා පලායිංසු. තදා බොධිසත්තො සීහො හොති. සො චින්තෙසි – ‘‘අයං පථවී නාම කප්පවිනාසෙ භිජ්ජති, අන්තරා පථවීභෙදො නාම නත්ථි, යංනූනාහං මූලමූලං ගන්ත්වා අනුවිජ්ජෙය්‍ය’’න්ති. සො හත්ථිනාගතො පට්ඨාය යාව සසකං පුච්ඡි ‘‘තයා, තාත, පථවී භිජ්ජමානා දිට්ඨා’’ති. සසො ‘‘ආම දෙවා’’ති ආහ. සීහො ‘‘එහි, භො, දස්සෙහී’’ති. සසො ‘‘න සක්කොමි සාමී’’ති. ‘‘එහි, රෙ, මා භායී’’ති සණ්හමුදුකෙන ගහෙත්වා ගතො සසො රුක්ඛස්ස අවිදූරෙ ඨත්වා –

> ‘‘දුද්දුභායති භද්දන්තෙ, යස්මිං දෙසෙ වසාමහං;
> අහම්පෙතං න ජානාමි, කිමෙතං දුද්දුභායතී’’ති. (ජා. 1.4.85) –

ගාථමාහ. බොධිසත්තො ‘‘ත්වං එත්ථෙව තිට්ඨා’’ති රුක්ඛමූලං ගන්ත්වා සසකස්ස නිපන්නට්ඨානං අද්දස, බෙලුවපක්කං අද්දස, උද්ධං ඔලොකෙත්වා වණ්ටං අද්දස, දිස්වා ‘‘අයං සසො එත්ථ නිපන්නො, නිද්දායමානො ඉමස්ස කණ්ණමූලෙ පතිතස්ස සද්දෙන ‘පථවී භිජ්ජතී’ති එවංසඤ්ඤී හුත්වා පලායී’’ති ඤත්වා තං කාරණං සසං පුච්ඡි. සසො ‘‘ආම, දෙවා’’ති ආහ. බොධිසත්තො ඉමං ගාථමාහ –

> ‘‘බෙලුව පතිතං සුත්වා, දුද්දුභන්ති සසො ජවි;
> සසස්ස වචනං සුත්වා, සන්තත්තා මිගවාහිනී’’ති. (ජා. 1.4.86);

තතො බොධිසත්තො ‘‘මා භායථා’’ති මිගගණෙ අස්සාසෙසි. එවං විතක්කානං මූලමූලං ගච්ඡන්තස්ස විතක්කා පහීයන්ති.

220. ඉමස්මිං විතක්කමූලභෙදපබ්බෙ ඨත්වා විතක්කෙ නිග්ගණ්හිතුං අසක්කොන්තෙන පන එවං නිග්ගණ්හිතබ්බාති අපරම්පි කාරණං දස්සෙන්තො පුන **තස්ස චෙ, භික්ඛ**වෙතිආදිමාහ.

දන්තෙහිදන්තමාධායාති හෙට්ඨාදන්තෙ උපරිදන්තං ඨපෙත්වා. **චෙතසා චිත්තන්ති** කුසලචිත්තෙන අකුසලචිත්තං අභිනිග්ගණ්හිතබ්බං. **බලවා පුරිසොති** යථා ථාමසම්පන්නො මහාබලො පුරිසො දුබ්බලං පුරිසං සීසෙ වා ගලෙ වා ඛන්ධෙ වා ගහෙත්වා අභිනිග්ගණ්හෙය්‍ය අභිනිප්පීළෙය්‍ය අභිසන්තාපෙය්‍ය සන්තත්තං කිලන්තං මුච්ඡාපරෙතං විය කරෙය්‍ය, එවමෙව භික්ඛුනා විතක්කෙහි සද්ධිං පටිමල්ලෙන හුත්වා ''කෙ ච තුම්හෙ කො වාහ''න්ති අභිභවිත්වා – ''කාමං තචො ච න්හාරු ච අට්ඨි ච අවසිස්සතු සරීරෙ උපසුස්සතු මංසලොහිත''න්ති (අ. නි. 2.5) එවං මහාවීරියං පග්ගය්හ විතක්කා නිග්ගණ්හිතබ්බාති දස්සෙන්තො ඉම අත්ථදීපිකං උපමං ආහරි.

221. **යතො ඛො, භික්ඛවෙති** ඉදං පරියාදානභාජනියං නාම, තං උත්තානත්ථමෙව. යථා පන සත්ථාචරියො තිරොරට්ඨා ආගතං රාජපුත්තං පඤ්චාවුධසිප්පං උග්ගණ්හාපෙත්වා ''ගච්ඡ, අත්තනො රට්ඨෙ රජ්ජං ගණ්හ. සචෙ තෙ අන්තරාමග්ගෙ චොරා උට්ඨහන්ති, ධනුනා කම්මං කත්වා ගච්ඡ. සචෙ තෙ ධනු නස්සති වා භිජ්ජති වා සත්තියා අසිනා''ති එවං පඤ්චහිපි ආවුධෙහි කත්තබ්බං දස්සෙත්වා උය්‍යොජෙති. සො තථා කත්වා සකරට්ඨං ගන්ත්වා රජ්ජං ගහෙත්වා රජ්ජසිරිං අනුභොති. එවමෙවං භගවා අධිචිත්තමනුයුත්තං භික්ඛුං අරහත්තගහණත්ථාය උය්‍යොජෙන්තො – ''සචස්ස අන්තරා අකුසලවිතක්කා උප්පජ්ජන්ති, අඤ්ඤනිමිත්තපබ්බෙ ඨත්වා තෙ නිග්ගණ්හිත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණිස්සති. තත්ථ අසක්කොන්තො ආදීනවපබ්බෙ ඨත්වා, තත්‍රාපි අසක්කොන්තො අසතිපබ්බෙ ඨත්වා, තත්‍රාපි අසක්කොන්තො විතක්කමූලභෙදපබ්බෙ ඨත්වා, තත්‍රාපි අසක්කොන්තො අභිනිග්ගණ්හනපබ්බෙ ඨත්වා විතක්කෙ නිග්ගණ්හිත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණිස්සතී''ති ඉමානි පඤ්ච පබ්බානි දෙසෙසි.

වසී විතක්කපරියායපථෙසූති විතක්කචාරපථෙසු චිණ්ණවසී පගුණවසීති වුච්චති. **යං විතක්කං ආකඞ්ඛිස්සතීති** ඉදං අස්ස වසීභාවාකාරදස්සනත්ථං වුත්තං. අයඤ්හි පුබ්බෙ යං විතක්කං විතක්කෙතුකාමො හොති, තං න විතක්කෙති. යං න විතක්කෙතුකාමො හොති, තං විතක්කෙති. ඉදානි පන වසීභූතත්තා යං විතක්කං විතක්කෙතුකාමො හොති, තංයෙව විතක්කෙති. යං න විතක්කෙතුකාමො, න තං විතක්කෙති. තෙන වුත්තං ''යං විතක්කං ආකඞ්ඛිස්සති, තං විතක්කං විතක්කෙස්සති. යං විතක්කං නාකඞ්ඛිස්සති, න තං විතක්කං විතක්කෙස්සතී''ති. **අච්ඡෙච්ඡි තණ්හ**න්තිආදි **සබ්බාසවසුත්තෙ** වුත්තමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

විතක්කසණ්ඨානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුතියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මූලපණ්ණාසට්ඨකථාය පඨමො භාගො නිට්ඨිතො.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

මජ්ඣිමනිකායෙ

මූලපණ්ණාස-අට්ඨකථා

(දුතියො භාගො)

3. ඔපම්මවග්ගො

1. කකචූපමසුත්තවණ්ණනා

222. **එවං මෙ සුතන්ති** කකචූපමසුත්තං. තත්ථ **මොළියඵග්ගුනොති මොළීති** චූළා වුච්චති. යථාහ –

> ‘‘ඡෙත්වාන මොළිං වරගන්ධවාසිතං,
> වෙහායසං උක්ඛිපි සක්‍යපුඞ්ගවො;
> රතනවඞ්කොටවරෙන වාසවො,
> සහස්සනෙත්තො සිරසා පටිග්ගහී’’ති.

සා තස්ස ගිහිකාලෙ මහතී අහොසි, තෙනස්ස **මොළියඵග්ගුනොති** සඞ්ඛා උදපාදි. පබ්බජිතම්පි නං තෙනෙව නාමෙන සඤ්ජානන්ති. **අතිවෙලන්ති** වෙලං අතික්කමිත්වා. තත්ථ කාලවෙලා, සීමවෙලා, සීලවෙලාති තිවිධා වෙලා. ‘‘තායං වෙලායං ඉමං උදානං උදානෙසී’’ති (ධම්මපදෙ වග්ගානමුද්දානං, ගාථානමුද්දානං; මහාව. 1-3) අයං කාලවෙලා නාම. ‘‘ඨිතධම්මො වෙලං නාතිවත්තතී’’ති (චූළව. 384; උදා. 45; අ. නි. 8.19) අයං සීමවෙලා නාම. ‘‘වෙලාඅනතික්කමො සෙතුඝාතො’’ති (ධ. ස. 299-301) ච, ‘‘වෙලා චෙසා අවීතික්කමනට්ඨෙනා’’ති ච, අයං සීලවෙලා නාම. තං තිවිධම්පි සො අතික්කමියෙව. භික්ඛුනියො හි ඔවදිතුං කාලො නාම අත්ථි, සො අත්ථඞ්ගතෙපි සූරියෙ ඔවදන්තො තං කාලවෙලම්පි අතික්කමි. භික්ඛුනීනං ඔවාදෙ පමාණං නාම අත්ථි සීමා මරියාදා. සො උත්තරිඡප්පඤ්චවාචාහි ඔවදන්තො තං සීමවෙලම්පි අතික්කමි. කථෙන්තො පන දවසහගතං කත්වා දුට්ඨුල්ලාපත්තිපහොනකං කථෙති, එවං සීලවෙලම්පි අතික්කමි.

සංසට්ඨොති මිස්සීභූතො සමානසුඛදුක්ඛො හුත්වා. **සම්මුඛාති** පුරතො. **අවණ්ණං භාසතීති** තා පන පචනකොට්ටනාදීනි කරොන්තියො දිස්වා නත්ථි ඉමාසං අනාපත්ති නාම, ඉමා භික්ඛුනියො අනාචාරා දුබ්බචා පගබ්භාති අගුණං කථෙති. **අධිකරණම්පි කරොතීති** ඉමෙසං භික්ඛූනං ඉමා භික්ඛුනියො දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය අක්ඛීනි දය්හන්ති, ඉමස්මිං විහාරෙ පුප්ඵපූජා වා ආසනධොවනපරිභණ්ඩකරණාදීනි වා ඉමාසං වසෙන වත්තන්ති. කුලධීතරො එතා ලජ්ජිනියො , තුම්හෙ ඉමා ඉදඤ්චිදඤ්ච වදථ, අයං නාම තුම්හාකං ආපත්ති හොති, විනයධරානං සන්තිකං ආගන්ත්වා විනිච්ඡයං මෙ දෙථාති අධිකරණං ආකඩ්ඪති.

මොළියඵග්ගුනස්ස අවණ්ණං භාසතීති නත්ථි ඉමස්ස භික්ඛුනො අනාපත්ති නාම. නිච්චකාලං ඉමස්ස පරිවෙණද්වාරං අසුඤ්ඤං භික්ඛුනීහීති අගුණං කථෙති. **අධිකරණම්පි කරොන්තීති** ඉමෙසං භික්ඛූනං මොළියඵග්ගුනත්ථෙරස්ස දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය අක්ඛීනි දය්හන්ති. ඉමස්මිං විහාරෙ අඤ්ඤෙසං වසනට්ඨානං ඔලොකෙතුම්පි න සක්කා. විහාරං ආගතභික්ඛුනියො ඔවාදං වා පටිසන්ථාරං වා උද්දෙසපදං වා ථෙරමෙව නිස්සාය ලභන්ති, කුලපුත්තකො ලජ්ජී කුක්කුච්චකො, එවරූපං නාම තුම්හෙ ඉදඤ්චිදඤ්ච වදථ, එථ විනයධරානං සන්තිකෙ විනිච්ඡයං දෙථාති අධිකරණං ආකඩ්ඪන්ති.

සො භික්ඛු භගවන්තං එතදවොචාති නෙව පියකම්‍යතාය න භෙදාධිප්පායෙන, අත්ථකාමතාය අවොච. එකං කිරස්ස අහොසි – ‘‘ඉමස්ස භික්ඛුස්ස එවං සංසට්ඨස්ස විහරතො අයසො උප්පජ්ජිස්සති. සො සාසනස්සාපි අවණ්ණොයෙව. අඤ්ඤෙන පන කථිතො අයං න ඔරමිස්සති, භගවතා ධම්මං දෙසෙත්වා ඔවදිතො ඔරමිස්සතී’’ති තස්ස අත්ථකාමතාය භගවන්තං එතං, ‘‘ආයස්මා, භන්තෙ’’තිආදිවචනං අවොච.

223. **ආමන්තෙහීති** ජානාපෙහි. **ආමන්තෙතීති** පක්කොසති.

224. **සද්ධාති** සද්ධාය. **තස්මාති** යස්මා ත්වං කුලපුත්තො චෙව සද්ධාපබ්බජිතො ච, යස්මා වා තෙ එතාහි සද්ධිං සංසට්ඨස්ස විහරතො යෙ තා අක්කොසිස්සන්ති වා, පහරිස්සන්ති වා, තෙසු දොමනස්සං උප්පජ්ජිස්සති, සංසග්ගෙ පහීනෙ නුප්පජ්ජිස්සති, තස්මා. **තත්‍රාති** තස්මිං අවණ්ණභාසනෙ. **ගෙහසිතාති** පඤ්චකාමගුණනිස්සිතා. **ඡන්දාති** තණ්හාඡන්දාපි පටිඝඡන්දාපි. **විපරිණතන්ති** රත්තම්පි චිත්තං විපරිණතං. දුට්ඨම්පි, මූළ්හම්පි චිත්තං විපරිණතං. ඉධ පන තණ්හාඡන්දවසෙන රත්තම්පි වට්ටති, පටිඝඡන්දවසෙන දුට්ඨම්පි වට්ටති. **හිතානුකම්පීති** හිතෙන අනුකම්පමානො හිතෙන ඵරමානො. **න දොසන්තරොති** න දොසචිත්තො භවිස්සාමි.

225. **අථ ඛො භගවාති** කස්මා ආරභි? ඵග්ගුනස්ස කිර එත්තකං ඔවාදං සුත්වාපි, ‘‘භික්ඛුනිසංසග්ගතො ඔරමිස්සාමි විරමිස්සාමී’’ති චිත්තම්පි න උප්පන්නං, භගවතා පන සද්ධිං පටාණී විය පටිවිරුද්ධො අට්ඨාසි, අථස්ස භගවතො යථා නාම ජිඝච්ඡිතස්ස භොජනෙ, පිපාසිතස්ස පානීයෙ, සීතෙන ඵුට්ඨස්ස උණ්හෙ දුක්ඛිතස්ස සුඛෙ පත්ථනා උප්පජ්ජති. එවමෙව ඉමං දුබ්බචං භික්ඛුං දිස්වා පඨමබොධියං සුබ්බචා භික්ඛූ ආපාථං ආගමිංසු. අථ තෙසං වණ්ණං කථෙතුකාමො හුත්වා ඉමං දෙසනං ආරභි.

තත්ථ **ආරාධයිංසූති** ගණ්හිංසු පූරයිංසු. **එකං සමයන්ති** එකස්මිං සමයෙ. **එකාසනභොජනන්ති** එකං පුරෙභත්තභොජනං. සූරියුග්ගමනතො හි යාව මජ්ඣන්හිකා සත්තක්ඛත්තුං භුත්තභොජනම්පි ඉධ එකාසනභොජනන්තෙව අධිප්පෙතං. **අප්පාබාධතන්ති** නිරාබාධතං. **අප්පාතඞ්කතන්ති** නිද්දුක්ඛතං. **ලහුට්ඨානන්ති** සරීරස්ස සල්ලහුකං උට්ඨානං. **බලන්ති** කායබලං. **ඵාසුවිහාරන්ති** කායස්ස සුඛවිහාරං. ඉමිනා කිං කථිතං? දිවා විකාලභොජනං පජහාපිතකාලො කථිතො. භද්දාලිසුත්තෙ පන රත්තිං විකාලභොජනං පජහාපිතකාලො කථිතො. ඉමානි හි ද්වෙ භොජනානි භගවා න එකප්පහාරෙන පජහාපෙසි. කස්මා? ඉමානෙව හි ද්වෙ භොජනානි වට්ටෙ සත්තානං ආචිණ්ණානි. සන්ති කුලපුත්තා සුඛුමාලා, තෙ එකතො ද්වෙපි භොජනානි පජහන්තා කිලමන්ති. තස්මා එකතො අපජහාපෙත්වා එකස්මිං කාලෙ දිවා විකාලභොජනං, එකස්මිං රත්තිං විකාලභොජනන්ති විසුං පජහාපෙසි. තෙසු ඉධ දිවා විකාලභොජනං පජහාපිතකාලො කථිතො. තත්ථ යස්මා බුද්ධා න භයං දස්සෙත්වා තජ්ජෙත්වා පජහාපෙන්ති, ආනිසංසං පන දස්සෙත්වා පජහාපෙන්ති, එවඤ්හි සත්තා සුඛෙන පජහන්ති. තස්මා ආනිසංසං දස්සෙන්තො ඉමෙ පඤ්ච ගුණෙ දස්සෙසි. **අනුසාසනී කරණීයාති** පුනප්පුනං සාසනෙ කත්තබ්බං නාහොසි. ‘‘ඉදං කරොථ, ඉදං මා කරොථා’’ති සතුප්පාදකරණීයමත්තමෙව අහොසි. තාවත්තකෙනෙව තෙ කත්තබ්බං අකංසු, පහාතබ්බං පජහිංසු, පඨමබොධියං, භික්ඛවෙ, සුබ්බචා භික්ඛූ අහෙසුං අස්සවා ඔවාදපටිකරාති.

ඉදානි නෙසං සුබ්බචභාවදීපිකං උපමං ආහරන්තො **සෙය්‍යථාපීති**ආදිමාහ. තත්ථ **සුභූමියන්ති** සමභූමියං. ‘‘සුභූමායං සුඛෙත්තෙ විහතඛාණුකෙ බීජානි පතිට්ඨපෙය්‍යා’’ති (දී. නි. 2.438) එත්ථ පන මණ්ඩභූමි සුභූමීති ආගතා. **චතුමහාපථෙති** ද්වින්නං මහාමග්ගානං විනිවිජ්ඣිත්වා ගතට්ඨානෙ. **ආජඤ්ඤරථොති** විනීතඅස්සරථො. **ඔධස්තපතොදොති** යථා රථං අභිරුහිත්වා ඨිතෙන සක්කා හොති ගණ්හිතුං, එවං ආලම්බනං නිස්සාය තිරියතො ඨපිතපතොදො. **යොග්ගාචරියොති** අස්සාචරියො. ස්වෙව අස්සදම්මෙ සාරෙතීති **අස්සදම්මසාරථී. යෙනිච්ඡකන්ති** යෙන යෙන මග්ගෙන ඉච්ඡති. **යදිච්ඡකන්ති** යං යං ගතිං ඉච්ඡති. **සාරෙය්‍යාති** උජුකං පුරතො පෙසෙය්‍ය. **පච්චාසාරෙය්‍යාති** පටිනිවත්තෙය්‍ය.

එවමෙව ඛොති යථා හි සො යොග්ගාචරියො යෙන යෙන මග්ගෙන ගමනං ඉච්ඡති, තං තං අස්සා ආරුළ්හාව හොන්ති. යාය යාය ච ගතියා ඉච්ඡති, සා සා ගති ගහිතාව හොති. රථං පෙසෙත්වා අස්සා නෙව වාරෙතබ්බා න විජ්ඣිතබ්බා හොන්ති. කෙවලං තෙසං සමෙ භූමිභාගෙ ඛුරෙසු නිමිත්තං ඨපෙත්වා ගමනමෙව පස්සිතබ්බං හොති. එවං මය්හම්පි තෙසු භික්ඛූසු පුනප්පුනං වත්තබ්බං නාහොසි. ඉදං කරොථ ඉදං මා කරොථාති සතුප්පාදනමත්තමෙව කත්තබ්බං හොති. තෙහිපි තාවදෙව කත්තබ්බං කතමෙව හොති, අකත්තබ්බං ජහිතමෙව. **තස්මාති** යස්මා සුබ්බචා යුත්තයානපටිභාගා හුත්වා සතුප්පාදනමත්තෙනෙව පජහිංසු, තස්මා තුම්හෙපි පජහථාති අත්ථො. **එලණ්ඩෙහීති** එලණ්ඩා කිර සාලදූසනා හොන්ති, තස්මා එවමාහ. **විසොධෙය්‍යාති** එලණ්ඩෙ චෙව අඤ්ඤා ච වල්ලියො ඡින්දිත්වා බහි නීහරණෙන සොධෙය්‍ය. **සුජාතාති** සුසණ්ඨිතා. **සම්මා පරිහරෙය්‍යාති** මරියාදං බන්ධිත්වා උදකාසිඤ්චනෙනපි කාලෙනකාලං මූලමූලෙ ඛණනෙනපි වල්ලිගුම්බාදිච්ඡෙදනෙනපි කිපිල්ලපුටකහරණෙනපි මක්කටකජාලසුක්ඛදණ්ඩකහරණෙනපි සම්මා වඩ්ඪෙත්වා පොසෙය්‍ය. **වුද්ධි**ආදීනි වුත්තත්ථානෙව.

226. ඉදානි අක්ඛන්තියා දොසං දස්සෙන්තො **භූතපුබ්බ**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **වෙදෙහිකාති** විදෙහරට්ඨවාසිකස්ස ධීතා. අථ වා **වෙදොති** පඤ්ඤා වුච්චති, වෙදෙන ඊහති ඉරියතීති **වෙදෙහිකා,** පණ්ඩිතාති අත්ථො. **ගහපතානීති** ඝරසාමිනී. **කිත්තිසද්දොති** කිත්තිඝොසො. **සොරතාති** සොරච්චෙන සමන්නාගතා. **නිවාතාති** නිවාතවුත්ති. **උපසන්තාති** නිබ්බුතා. **දක්ඛාති** හත්ථපචනසයනත්ථරණදීපුජ්ජලනාදිකම්මෙසු ඡෙකා. **අනලසාති** උට්ඨාහිකා, **සුසංවිහිතකම්මන්තාති** සුට්ඨු සංවිහිතකම්මන්තා. එකා අනලසා හොති, යං යං පන භාජනං ගණ්හාති, තං තං භින්දති වා ඡිද්දං වා කරොති, අයං න තාදිසාති දස්සෙති.

දිවා උට්ඨාසීති පාතොව කත්තබ්බානි ධෙනුදුහනාදිකම්මානි අකත්වා උස්සූරෙ උට්ඨිතා. **හෙ ජෙ කාළීති** අරෙ කාළි. **කිං ජෙ දිවා උට්ඨාසීති** කිං තෙ කිඤ්චි අඵාසුකං අත්ථි, කිං දිවා උට්ඨාසීති? **නො වත රෙ කිඤ්චීති** අරෙ යදි තෙ න කිඤ්චි අඵාසුකං අත්ථි, නෙව සීසං රුජ්ජති, න පිට්ඨි, අථ කස්මා පාපි දාසි දිවා උට්ඨාසීති කුපිතා අනත්තමනා භාකුටිමකාසි. **දිවාතරං උට්ඨාසීති** පුනදිවසෙ උස්සූරතරං උට්ඨාසි. **අනත්තමනවාචන්ති** අරෙ පාපි දාසි අත්තනො පමාණං න ජානාසි; කිං අග්ගිං සීතොති මඤ්ඤසි, ඉදානි තං සික්ඛාපෙස්සාමීතිආදීනි වදමානා කුපිතවචනං නිච්ඡාරෙසි.

පටිවිසකානන්ති සාමන්තගෙහවාසීනං. **උජ්ඣාපෙසීති** අවජානාපෙසි. **චණ්ඩීති** අසොරතා කිබ්බිසා. ඉති යත්තකා ගුණා, තතො දිගුණා දොසා උප්පජ්ජිංසු. ගුණා නාම සණිකං සණිකං ආගච්ඡන්ති; දොසා එකදිවසෙනෙව පත්ථටා හොන්ති. **සොරතසොරතොති** අතිවිය සොරතො, සොතාපන්නො නු ඛො, සකදාගාමී අනාගාමී අරහා නු ඛොති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති. **ඵුසන්තීති** ඵුසන්තා ඝට්ටෙන්තා ආපාථං ආගච්ඡන්ති.

අථ භික්ඛු සොරතොති වෙදිතබ්බොති අථ අධිවාසනක්ඛන්තියං ඨිතො භික්ඛු සොරතොති වෙදිතබ්බො. **යො චීවර…පෙ…. පරික්ඛාරහෙතූති** යො එතානි චීවරාදීනි පණීතපණීතානි ලභන්තො පාදපරිකම්මපිට්ඨිපරිකම්මාදීනි එකවචනෙනෙව කරොති. **අලභමානොති** යථා පුබ්බෙ ලභති, එවං අලභන්තො. **ධම්මඤ්ඤෙව සක්කරොන්තොති** ධම්මංයෙව සක්කාරං සුකතකාරං කරොන්තො. **ගරුං කරොන්තොති** ගරුභාරියං කරොන්තො. **මානෙන්තොති** මනෙන

පියං කරොන්තො. **පූජෙන්තොති** පච්චයපූජාය පූජෙන්තො. **අපචායමානොති** ධම්මංයෙව අපචායමානො අපචිතිං නීචවුත්තිං දස්සෙන්තො.

227. එවං අක්ඛන්තියා දොසං දස්සෙත්වා ඉදානි යෙ අධිවාසෙන්ති, තෙ එවං අධිවාසෙන්තීති පඤ්ච වචනපථෙ දස්සෙන්තො **පඤ්චිමෙ, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **කාලෙනාති** යුත්තපත්තකාලෙන. **භූතෙනාති** සතා විජ්ජමානෙන. **සණ්හෙනාති** සම්මට්ඨෙන . **අත්ථසඤ්හිතෙනාති** අත්ථනිස්සිතෙන කාරණනිස්සිතෙන. **අකාලෙනාති**ආදීනි තෙසංයෙව පටිපක්ඛවසෙන වෙදිතබ්බානි. **මෙත්තචිත්තාති** උප්පන්නමෙත්තචිත්තා හුත්වා. **දොසන්තරාති** දුට්ඨචිත්තා, අබ්භන්තරෙ උප්පන්නදොසා හුත්වා. **තත්‍රාති** තෙසු වචනපථෙසු. **ඵරිත්වාති** අධිමුච්චිත්වා. **තදාරම්මණඤ්චාති** කථං තදාරම්මණං සබ්බාවන්තං ලොකං කරොති? පඤ්ච වචනපථෙ ගහෙත්වා ආගතං පුග්ගලං මෙත්තචිත්තස්ස ආරම්මණං කත්වා පුන තස්සෙව මෙත්තචිත්තස්ස අවසෙසසත්තෙ ආරම්මණං කරොන්තො සබ්බාවන්තං ලොකං තදාරම්මණං කරොති නාම. තත්‍රායං වචනත්ථො. **තදාරම්මණඤ්චාති** තස්සෙව මෙත්තචිත්තස්ස ආරම්මණං කත්වා. **සබ්බාවන්තන්ති** සබ්බසත්තවන්තං. **ලොකන්ති** සත්තලොකං. **විපුලෙනාති** අනෙකසත්තාරම්මණෙන. **මහග්ගතෙනාති** මහග්ගතභූමිකෙන. **අප්පමාණෙනාති** සුභාවිතෙන. **අවෙරෙනාති** නිද්දොසෙන. **අබ්‍යාබජ්ඣෙනාති** නිද්දුක්ඛෙන. **ඵරිත්වා විහරිස්සාමාති** එවරූපෙන මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා තඤ්ච පුග්ගලං සබ්බඤ්ච ලොකං තස්ස චිත්තස්ස ආරම්මණං කත්වා අධිමුච්චිත්වා විහරිස්සාම.

228. ඉදානි තදත්ථදීපිකං උපමං ආහරන්තො **සෙය්‍යථාපීති**ආදිමාහ. තත්ථ **අපථවින්ති** නිප්පථවිං කරිස්සාමීති අත්ථො. **තත්‍ර තත්‍රාති** තස්මිං තස්මිං ඨානෙ. **විකිරෙය්‍යාති** පච්ඡියා පංසුං උද්ධරිත්වා බීජානි විය විකිරෙය්‍ය. **ඔට්ඨුභෙය්‍යාති** ඛෙළං පාතෙය්‍ය. **අපථවිං කරෙය්‍යාති** එවං කායෙන ච වාචාය ච පයොගං කත්වාපි සක්කුණෙය්‍ය අපථවිං කාතුන්ති? **ගම්භීරාති** බහලත්තෙන ද්වියොජනසතසහස්සානි චත්තාරි ච නහුතානි ගම්භීරා. **අප්පමෙය්‍යාති** තිරියං පන අපරිච්ඡින්නා. **එවමෙව ඛොති** එත්ථ ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – පථවී විය හි මෙත්තචිත්තං දට්ඨබ්බං. කුදාලපිටකං ගහෙත්වා ආගතපුරිසො විය පඤ්ච වචනපථෙ ගහෙත්වා ආගතපුග්ගලො. යථා සො කුදාලපිටකෙන මහාපථවිං අපථවිං කාතුං න සක්කොති, එවං වො පඤ්ච වචනපථෙ ගහෙත්වා ආගතපුග්ගලො මෙත්තචිත්තස්ස අඤ්ඤථත්තං කාතුං න සක්ඛිස්සතීති.

229. දුතියඋපමායං **හලිද්දින්ති** යංකිඤ්චි පීතකවණ්ණං. **නීලන්ති** කංසනීලං වා පලාසනීලං වා. **අරූපීති** අරූපො . නනු ච, ද්වින්නං කට්ඨානං වා ද්වින්නං රුක්ඛානං වා ද්වින්නං සෙය්‍යානං වා ද්වින්නං සෙලානං වා අන්තරං පරිච්ඡින්නාකාසරූපන්ති ආගතං, කස්මා ඉධ **අරූපීති** වුත්තොති? සනිදස්සනභාවපටික්ඛෙපතො. තෙනෙවාහ ''අනිදස්සනො''ති. තස්මිඤ්හි රූපං ලිඛිතුං, රූපපාතුභාවං දස්සෙතුං න සක්කා, තස්මා ''අරූපී''ති වුත්තො. **අනිදස්සනොති** දස්සනස්ස චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස අනාපාථො. උපමාසංසන්දනෙ පනෙත්ථ ආකාසො විය මෙත්තචිත්තං. තුලිකපඤ්චමා චත්තාරො රඞ්ගජාතා විය පඤ්ච වචනපථා, තුලිකපඤ්චමෙ රඞ්ගෙ ගහෙත්වා ආගතපුරිසො විය පඤ්ච වචනපථෙ ගහෙත්වා ආගතපුග්ගලො. යථා සො තුලිකපඤ්චමෙහි රඞ්ගෙහි ආකාසෙ රූපපාතුභාවං කාතුං න සක්කොති, එවං වො පඤ්ච වචනපථෙ ගහෙත්වා ආගතපුග්ගලො මෙත්තචිත්තස්ස අඤ්ඤථත්තං කත්වා දොසුප්පත්තිං දස්සෙතුං න සක්ඛිස්සතීති.

230. තතියඋපමායං **ආදිත්තන්ති** පජ්ජලිතං. **ගම්භීරා අප්පමෙය්‍යාති** ඉමිස්සා ගඞ්ගාය ගම්භීරට්ඨානං ගාවුතම්පි අත්ථි, අඩ්ඪයොජනම්පි, යොජනම්පි. පුථුලං පනස්සා එවරූපංයෙව, දීඝතො පන පඤ්චයොජනසතානි. සා කථං ගම්භීරා අප්පමෙය්‍යාති? එතෙන පයොගෙන පරිවත්තෙත්වා උද්ධනෙ උදකං විය තාපෙතුං අසක්කුණෙය්‍යතො. ඨිතොදකං පන කෙනචි උපායෙන අඞ්ගුලමත්තං වා අඩ්ඪඞ්ගුලමත්තං වා එවං තාපෙතුං සක්කා භවෙය්‍ය, අයං පන න සක්කා, තස්මා එවං වුත්තං. උපමාසංසන්දනෙ පනෙත්ථ ගඞ්ගා විය මෙත්තචිත්තං, තිණුක්කං ආදාය ආගතපුරිසො විය පඤ්ච වචනපථෙ ගහෙත්වා ආගතපුග්ගලො. යථා සො ආදිත්තාය තිණුක්කාය ගඞ්ගං තාපෙතුං න සක්කොති, එවං වො පඤ්ච වචනපථෙ ගහෙත්වා ආගතපුග්ගලො මෙත්තචිත්තස්ස අඤ්ඤථත්තං කාතුං න සක්ඛිස්සතීති.

231. චතුත්ථඋපමායං **බිළාරභස්තාති** බිළාරචම්මපසිබ්බකා. **සුමද්දිතාති** සුට්ඨු මද්දිතා. **සුපරිමද්දිතාති** අන්තො ච බහි ච සමන්තතො සුපරිමද්දිතා. **තූලිනීති** සිම්බලිතූලලතාතූලසමානා. **ඡින්නසස්සරාති** ඡින්නසස්සරසද්දා. **ඡින්නභබ්භරාති** ඡින්නභබ්භරසද්දා. උපමාසංසන්දනෙ පනෙත්ථ බිළාරභස්තා විය මෙත්තචිත්තං, කට්ඨකඨලං ආදාය ආගතපුරිසො විය පඤ්ච වචනපථෙ ගහෙත්වා ආගතපුග්ගලො. යථා සො කට්ඨෙන වා කඨලෙන වා බිළාරභස්තං සරසරං භරභරං සද්දං කාතුං න සක්කොති, එවං වො පඤ්ච වචනපථෙ ගහෙත්වා ආගතපුග්ගලො මෙත්තචිත්තස්ස අඤ්ඤථත්තං කත්වා දොසානුගතභාවං කාතුං න සක්ඛිස්සතීති.

232. **ඔචරකාති** අවචරකා හෙට්ඨාචරකා, නීචකම්මකාරකාති අත්ථො. **යො මනො පදූසෙය්‍යාති** යො භික්ඛු වා භික්ඛුනී වා මනො පදූසෙය්‍ය, තං කකචෙන ඔකන්තනං නාධිවාසෙය්‍ය. **න මෙ සො තෙන සාසනකරොති** සො තෙන අනධිවාසනෙන මය්හං ඔවාදකරො න හොති. ආපත්ති පනෙත්ථ නත්ථි.

233. **අණුං වා ථූලං වාති** අප්පසාවජ්ජං වා මහාසාවජ්ජං වා. **යං තුම්හෙ නාධිවාසෙය්‍යාථාති** යො තුම්හෙහි අධිවාසෙතබ්බො න භවෙය්‍යාති අත්ථො. **නො හෙතං, භන්තෙති**, භන්තෙ, අනධිවාසෙතබ්බං නාම වචනපථං න

පස්සාමාති අධිප්පායො. **දීඝරත්තං හිතාය සුඛායාති** ඉති භගවා අරහත්තෙන කූටං ගණ්හන්තො යථානුසන්ධිනා දෙසනං නිට්ඨපෙසීති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

කකචූපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අලගද්දූපමසුත්තවණ්ණනා

234. **එවං මෙ සුතන්ති** අලගද්දූපමසුත්තං. තත්ථ ගද්ධෙ බාධයිංසූති ගද්ධබාධිනො, ගද්ධබාධිනො පුබ්බපුරිසා අස්සාති ගද්ධබාධිපුබ්බො, තස්ස **ගද්ධබාධිපුබ්බස්ස,** ගිජ්ඣඝාතකකුලප්පසුතස්සාති අත්ථො. සග්ගමොක්ඛානං අන්තරායං කරොන්තීති **අන්තරායිකා**. තෙ කම්මකිලෙසවිපාකඋපවාදආණාවීතික්කමවසෙන පඤ්චවිධා. තත්ථ පඤ්චානන්තරියධම්මා කම්මන්තරායිකා නාම. තථා භික්ඛුනීදූසකකම්මං, තං පන මොක්ඛස්සෙව අන්තරායං කරොති, න සග්ගස්ස. නියතමිච්ඡාදිට්ඨිධම්මා කිලෙසන්තරායිකා නාම. පණ්ඩකතිරච්ඡානගතඋභතොබ්‍යඤ්ජනකානං පටිසන්ධිධම්මා විපාකන්තරායිකා නාම. අරියූපවාදධම්මා උපවාදන්තරායිකා නාම, තෙ පන යාව අරියෙ න ඛමාපෙන්ති, තාවදෙව, න තතො පරං. සඤ්චිච්ච වීතික්කන්තා සත්ත ආපත්තික්ඛන්ධා ආණාවීතික්කමන්තරායිකා නාම. තෙපි යාව භික්ඛුභාවං වා පටිජානාති, න වුට්ඨාති වා, න දෙසෙති වා, තාවදෙව, න තතො පරං.

තත්‍රායං භික්ඛු බහුස්සුතො ධම්මකථිකො සෙසන්තරායිකෙ ජානාති, විනයෙ පන අකොවිදත්තා පණ්ණත්තිවීතික්කමන්තරායිකෙ න ජානාති, තස්මා රහොගතො එවං චින්තෙසි – ඉමෙ ආගාරිකා පඤ්ච කාමගුණෙ පරිභුඤ්ජන්තා සොතාපන්නාපි සකදාගාමිනොපි අනාගාමිනොපි හොන්ති. භික්ඛූපි මනාපිකානි චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යානි රූපානි පස්සන්ති…පෙ…. කායවිඤ්ඤෙය්‍යො ඵොට්ඨබ්බෙ ඵුසන්ති, මුදුකානි අත්ථරණපාවුරණාදීනි පරිභුඤ්ජන්ති, එතං සබ්බං වට්ටති. කස්මා ඉත්ථීනංයෙව රූපසද්දගන්ධරසඵොට්ඨබ්බා න වට්ටන්ති? එතෙපි වට්ටන්තීති. එවං රසෙන රසං සංසන්දෙත්වා සච්ඡන්දරාගපරිභොගඤ්ච නිච්ඡන්දරාගපරිභොගඤ්ච එකං කත්වා ථූලවාකෙහි සද්ධිං අතිසුඛුමසුත්තං උපනෙන්තො විය, සාසපෙන සද්ධිං සිනෙරුං උපසංහරන්තො විය, පාපකං දිට්ඨිගතං උප්පාදෙත්වා, ‘‘කිං භගවතා මහාසමුද්දං බන්ධන්තෙන විය මහතා උස්සාහෙන පඨමපාරාජිකං පඤ්ඤත්තං, නත්ථි එත්ථ දොසො’’ති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සද්ධිං පටිවිරුජ්ඣන්තො වෙසාරජ්ජඤාණං පටිබාහන්තො අරියමග්ගෙ ඛාණුකණ්ටකාදීනි පක්ඛිපන්තො මෙථුනධම්මෙ දොසො නත්ථීති ජිනස්ස ආණාචක්කෙ පහාරං අදාසි. තෙනාහ – ‘‘තථාහං භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමී’’තිආදි.

එවං බ්‍යා ඛොති එවං විය ඛො. **සමනුයුඤ්ජන්තීති**ආදීසු කිං ලද්ධිකො ත්වං, ලද්ධිං වදෙහීති පුච්ඡමානා සමනුයුඤ්ජන්ති නාම. දිට්ඨිං පතිට්ඨාපෙන්තා සමනුග්ගාහන්ති නාම. කෙන කාරණෙන එවං වදසීති කාරණං පුච්ඡන්තා සමනුභාසන්ති නාම. **අට්ඨිකඞ්කලූපමාති**ආදීසු (ම. නි. 2.42-48) **අට්ඨිකඞ්කලූපමා** අප්පස්සාදට්ඨෙන. **මංසපෙසූපමා** බහුසාධාරණට්ඨෙන. **තිණුක්කූපමා** අනුදහනට්ඨෙන. **අඞ්ගාරකාසූපමා** මහාභිතාපනට්ඨෙන. **සුපිනකූපමා** ඉත්තරපච්චුපට්ඨානට්ඨෙන. **යාචිතකූපමා** තාවකාලිකට්ඨෙන. **රුක්ඛඵලූපමා** සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගපලිභඤ්ජනට්ඨෙන. **අසිසූනූපමා** අධිකුට්ටනට්ඨෙන. **සත්තිසූලූපමා** විනිවිජ්ඣනට්ඨෙන. **සප්පසිරූපමා** සාසඞ්කසප්පටිභයට්ඨෙන. **ථාමසාති** දිට්ඨිථාමෙන. **පරාමාසාති** දිට්ඨිපරාමාසෙන. **අභිනිවිස්ස වොහරතීති** අධිට්ඨහිත්වා වොහරති දීපෙති වා.

235. **යතො ඛො තෙ භික්ඛූති** යදා තෙ භික්ඛූ. **එවං බ්‍යා ඛො අහං, භන්තෙ, භගවතාති** ඉදං එස අත්තනො අජ්ඣාසයෙන නත්ථීති වත්තුකාමොපි භගවතො ආනුභාවෙන සම්පටිච්ඡති, බුද්ධානං කිර සම්මුඛා ද්වෙ කථා කථෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථි.

236. **කස්ස ඛො නාම ත්වං මොඝපුරිසාති** ත්වං මොඝපුරිස කස්ස ඛත්තියස්ස වා බ්‍රාහ්මණස්ස වා වෙස්සස්ස වා සුද්දස්ස වා ගහට්ඨස්ස වා පබ්බජිතස්ස වා දෙවස්ස වා මනුස්සස්ස වා මයා එවං ධම්මං දෙසිතං ආජානාසි. **අථ ඛො භගවා භික්ඛූ ආමන්තෙසීති** අයං පාටියෙක්කො අනුසන්ධි. අරිට්ඨො කිර චින්තෙසි – ‘‘භගවා මං මොඝපුරිසොති වදති, න ඛො පන මොඝපුරිසාති වුත්තමත්තකෙන මග්ගඵලානං උපනිස්සයො න හොති. උපසෙනම්පි හි වඞ්ගන්තපුත්තං, ‘අතිලහුං ඛො ත්වං, මොඝපුරිස, බාහුල්ලාය ආවත්තො’ති (මහාව. 75) භගවා මොඝපුරිසවාදෙන ඔවදි. ථෙරො අපරභාගෙ ඝටෙන්තො වායමන්තො ඡ අභිඤ්ඤා සච්ඡාකාසි. අහම්පි තථාරූපං වීරියං පග්ගණ්හිත්වා මග්ගඵලානි නිබ්බත්තෙස්සාමී’’ති. අථස්ස භගවා බන්ධනා පවුත්තස්ස පණ්ඩුපලාසස්ස විය අවිරුළ්හිභාවං දස්සෙන්තො ඉමං දෙසනං ආරභි.

උස්මීකතොපීති , භික්ඛවෙ, තුම්හෙ කින්ති මඤ්ඤථ, අයං අරිට්ඨො එවංලද්ධිකො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන පටිවිරුජ්ඣිත්වා වෙසාරජ්ජඤාණං පටිබාහිත්වා තථාගතස්ස ආණාචක්කෙ පහාරං දදමානො අපි නු ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ උස්මීකතොපි? යථා නිබ්බුතෙපි මහන්තෙ අග්ගික්ඛන්ධෙ ඛජ්ජුපනකමත්තාපි අග්ගිපපටිකා හොතියෙව, යං නිස්සාය පුන මහාඅග්ගික්ඛන්ධො භවෙය්‍ය. කිං නු ඛො එවං ඉමස්ස අප්පමත්තිකාපි ඤාණුස්මා අත්ථි, යං නිස්සාය වායමන්තො මග්ගඵලානි නිබ්බත්තෙය්‍යාති? **නො හෙතං, භන්තෙති**, භන්තෙ, එවංලද්ධිකස්ස කුතො එවරූපා

ඤාණුස්මාති? මග්ගඵලානං පච්චයසමත්ථාය ඤාණුස්මාය උස්මීකතභාවං පටික්ඛිපන්තා වදන්ති. **මඞ්කුභූතොති** නිත්තෙජභූතො. **පත්තක්ඛන්ධොති** පතිතක්ඛන්ධො. **අප්පටිභානොති** කිඤ්චි පටිභානං අපස්සන්තො භින්නපටිභානො එවරූපම්පි නාම නියානිකසාසනං ලභිත්වා අවිරුළ්හිධම්මො කිරම්හි සමුග්ඝාතිතපච්චයො ජාතොති අත්තනො අභබ්බතං පච්චවෙක්ඛන්තො පාදඞ්ගුට්ඨකෙන භූමිං ඛණමානො නිසීදි.

පඤ්ඤායිස්සසි ඛොති අයම්පි පාටියෙක්කො අනුසන්ධි. අරිට්ඨො කිර චින්තෙසි – ‘‘භගවා මය්හං මග්ගඵලානං උපනිස්සයො පච්ඡින්නොති වදති, න ඛො පන බුද්ධා සඋපනිස්සයානංයෙව ධම්මං දෙසෙන්ති, අනුපනිස්සයානම්පි දෙසෙන්ති, අහං සත්ථු සන්තිකා සුගතොවාදං ලභිත්වා අත්තනො සම්පත්තූපගං කුසලං කරිස්සාමී’’ති. අථස්ස භගවා ඔවාදං පටිපස්සම්භෙන්තො ‘‘පඤ්ඤායිස්සසී’’තිආදිමාහ. තස්සත්ථො, ත්වංයෙව, මොඝපුරිස, ඉමිනා පාපකෙන දිට්ඨිගතෙන නිරයාදීසු පඤ්ඤායිස්සසි, මම සන්තිකා තුය්හං සුගතොවාදො නාම නත්ථි, න මෙ තයා අත්ථො, ඉධාහං භික්ඛූ පටිපුච්ඡිස්සාමීති.

237. **අථ ඛො භගවාති** අයම්පි පාටියෙක්කො අනුසන්ධි. ඉමස්මිඤ්හි ඨානෙ භගවා පරිසං සොධෙති, අරිට්ඨං ගණතො නිස්සාරෙති. සචෙ හි පරිසගතානං කස්සචි එවං භවෙය්‍ය – ‘‘අයං අරිට්ඨො භගවතා අකථිතං කථෙතුං කිං සක්ඛිස්සති, කච්චි නු ඛො පරිසමජ්ඣෙ භගවතා කථාය සමාරද්ධාය සහසා කථිත’’න්ති. එවං කථිතං පන න අරිට්ඨොව සුණාති, අඤ්ඤෙනපි සුතං භවිස්සති. අථාපිස්ස සියා ‘‘යථා සත්ථා අරිට්ඨං නිග්ගණ්හාති, මම්පි එවං නිග්ගණ්හෙය්‍යාති සුත්වාපි තුණ්හීභාවං ආපජ්ජෙය්‍යා’’ති. ‘‘තං සබ්බං න කරිස්සන්තී’’ති. මයාපි න කථිතං, අඤ්ඤෙන සුතම්පි නත්ථීති ‘‘තුම්හෙපිමෙ, භික්ඛවෙ’’තිආදිනා පරිසාය ලද්ධිං සොධෙති. පරිසාය පන ලද්ධිසොධනෙනෙව අරිට්ඨො ගණතො නිස්සාරිතො නාම හොති.

ඉදානි අරිට්ඨස්ස ලද්ධිං පකාසෙන්තො **සො වත, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **අඤ්ඤත්‍රෙව කාමෙහීති**ආදීසු යො සො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ‘‘තෙ පටිසෙවතො නාලං අන්තරායායා’’ති එවංලද්ධිකො, සො වත කිලෙසකාමෙහි චෙව කිලෙසකාමසම්පයුත්තෙහි සඤ්ඤාවිතක්කෙහි ච අඤ්ඤත්‍ර, එතෙ ධම්මෙ පහාය, විනා එතෙහි ධම්මෙහි, වත්ථුකාමෙ පටිසෙවිස්සති, මෙථුනසමාචාරං සමාචරිස්සතීති නෙතං ඨානං විජ්ජති. ඉදං කාරණං නාම නත්ථි, අට්ඨානමෙතං අනවකාසොති.

238. එවං භගවා අයං අරිට්ඨො යථා නාම රජකො සුගන්ධානිපි දුග්ගන්ධානිපි ජිණ්ණානිපි නවානිපි සුද්ධානිපි අසුද්ධානිපි වත්ථානි එකතො භණ්ඩිකං කරොති, එවමෙව භික්ඛූනං නිච්ඡන්දරාගපණීතචීවරාදිපරිභොගඤ්ච අනිබද්ධසීලානං ගහට්ඨානං අන්තරායකරං සච්ඡන්දරාගපරිභොගඤ්ච නිබද්ධසීලානං භික්ඛූනං ආවරණකරං සච්ඡන්දරාගපරිභොගඤ්ච සබ්බං එකසදිසං කරොතීති අරිට්ඨස්ස ලද්ධිං පකාසෙත්වා ඉදානි දුග්ගහිතාය පරියත්තියා දොසං දස්සෙන්තො **ඉධ, භික්ඛවෙ, එකච්චෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **පරියාපුණන්තීති** උග්ගණ්හන්ති. **සුත්ත**න්තිආදීසු උභතොවිභඞ්ගනිද්දෙසඛන්ධකපරිවාරා, සුත්තනිපාතෙ මඞ්ගලසුත්තරතනසුත්තනාලකසුත්තතුවට්ටකසුත්තානි, අඤ්ඤම්පි ච සුත්තනාමකං තථාගතවචනං **සුත්ත**න්ති වෙදිතබ්බං. සබ්බම්පි සගාථකං සුත්තං **ගෙය්‍ය**න්ති වෙදිතබ්බං, විසෙසෙන සංයුත්තකෙ සකලොපි සගාථාවග්ගො. සකලං අභිධම්මපිටකං, නිග්ගාථකං සුත්තං, යඤ්ච අඤ්ඤම්පි අට්ඨහි අඞ්ගෙහි අසඞ්ගහිතං බුද්ධවචනං, තං **වෙය්‍යාකරණ**න්ති වෙදිතබ්බං. ධම්මපදං, ථෙරගාථා, ථෙරිගාථා, සුත්තනිපාතෙ නොසුත්තනාමිකා සුද්ධිකගාථා ච **ගාථා**ති වෙදිතබ්බා. සොමනස්සඤාණමයිකගාථාපටිසංයුත්තා ද්වෙඅසීතිසුත්තන්තා **උදාන**න්ති වෙදිතබ්බා. ‘‘වුත්තඤ්හෙතං භගවතා’’තිආදිනයප්පවත්තා (ඉතිවු. 1,2) දසුත්තරසතසුත්තන්තා **ඉතිවුත්තක**න්ති වෙදිතබ්බා. අපණ්ණකජාතකාදීනි පණ්ණාසාධිකානි පඤ්චජාතකසතානි **ජාතක**න්ති වෙදිතබ්බානි. ‘‘චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, අච්ඡරියා අබ්භුතා ධම්මා ආනන්දෙ’’තිආදිනයප්පවත්තා (අ. නි. 4.129) සබ්බෙපි අච්ඡරියඅබ්භුතධම්මප්පටිසංයුත්තා සුත්තන්තා **අබ්භුතධම්ම**න්ති වෙදිතබ්බා. චූළවෙදල්ලමහාවෙදල්ලසම්මාදිට්ඨිසක්කපඤ්හසඞ්ඛාරභාජනියමහාපුණ්ණමසුත්තාදයො සබ්බෙපි වෙදඤ්ච තුට්ඨිඤ්ච ලද්ධා ලද්ධා පුච්ඡිතසුත්තන්තා **වෙදල්ල**න්ති වෙදිතබ්බා.

අත්ථං න උපපරික්ඛන්තීති අත්ථත්ථං කාරණත්ථං න පස්සන්ති න පරිග්ගණ්හන්ති. **අනුපපරික්ඛත**න්ති අනුපපරික්ඛන්තානං. **න නිජ්ඣානං ඛමන්තීති** න උපට්ඨහන්ති න ආපාථං ආගච්ඡන්ති, ඉමස්මිං ඨානෙ සීලං සමාධි විපස්සනා මග්ගො ඵලං වට්ටං විවට්ටං කථිතන්ති එවං ජානිතුං න සක්කා හොන්තීති අත්ථො. **තෙ උපාරම්භානිසංසා චෙවාති** තෙ පරෙසං වාදෙ දොසාරොපනානිසංසා හුත්වා පරියාපුණන්තීති අත්ථො. **ඉතිවාදප්පමොක්ඛානිසංසා චාති** එවං වාදපමොක්ඛානිසංසා, පරෙහි සකවාදෙ දොසෙ ආරොපිතෙ තං දොසං එවං මොචෙස්සාමාති ඉමිනාව කාරණෙන පරියාපුණන්තීති අත්ථො. **තඤ්චස්ස අත්ථං නානුභොන්තීති** යස්ස ච මග්ගස්ස වා ඵලස්ස වා අත්ථාය කුලපුත්තා ධම්මං පරියාපුණන්ති, තඤ්චස්ස ධම්මස්ස අත්ථං එතෙ දුග්ගහිතග්ගාහිනො නානුභොන්ති. අපිච පරස්ස වාදෙ උපාරම්භං ආරොපෙතුං අත්තනො වාදං මොචෙතුං අසක්කොන්තාපි තඤ්ච අත්ථං නානුභොන්තියෙව.

239. **අලගද්දත්ථිකොති** ආසිවිසඅත්ථිකො. ගදොති හි විසස්ස නාමං, තං තස්ස අලං පරිපුණ්ණං අත්ථීති **අලගද්දො. භොගෙති** සරීරෙ. **ඉධ පන, භික්ඛවෙ, එකච්චෙ කුලපුත්තා ධම්මං පරියාපුණන්තීති** නිත්ථරණපරියත්තිවසෙන උග්ගණ්හන්ති. තිස්සො හි පරියත්තියො අලගද්දපරියත්ති නිත්ථරණපරියත්ති භණ්ඩාගාරිකපරියත්තීති.

තත්ථ යො බුද්ධවචනං උග්ගහෙත්වා එවං චීවරාදීනි වා ලභිස්සාමි, චතුපරිසමජ්ඣෙ වා මං ජානිස්සන්තීති ලාභසක්කාරහෙතු පරියාපුණාති, තස්ස සා පරියත්ති **අලගද්දපරියත්ති** නාම. එවං පරියාපුණතො හි බුද්ධවචනං අපරියාපුණිත්වා නිද්දොක්කමනං වරතරං.

යො පන බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා සීලස්ස ආගතට්ඨානෙ සීලං පූරෙත්වා සමාධිස්ස ආගතට්ඨානෙ සමාධිගබ්භං ගණ්හාපෙත්වා විපස්සනාය ආගතට්ඨානෙ විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා මග්ගඵලානං ආගතට්ඨානෙ මග්ගං භාවෙස්සාමි ඵලං සච්ඡිකරිස්සාමීති උග්ගණ්හාති, තස්ස සා පරියත්ති **නිත්ථරණපරියත්ති** නාම හොති.

ඛීණාසවස්ස පන පරියත්ති **භණ්ඩාගාරිකපරියත්ති** නාම. තස්ස හි අපරිඤ්ඤාතං අප්පහීනං අභාවිතං අසච්ඡිකතං වා නත්ථි. සො හි පරිඤ්ඤාතක්ඛන්ධො පහීනකිලෙසො භාවිතමග්ගො සච්ඡිකතඵලො, තස්මා බුද්ධවචනං පරියාපුණන්තො තන්තිධාරකො පවෙණිපාලකො වංසානුරක්ඛකොව හුත්වා උග්ගණ්හාති. ඉතිස්ස සා පරියත්ති භණ්ඩාගාරිකපරියත්ති නාම හොති.

යො පන පුථුජ්ජනො ඡාතභයාදීසු ගන්ථධරෙසු එකස්මිං ඨානෙ වසිතුං අසක්කොන්තෙසු සයං භික්ඛාචාරෙන අකිලමමානො අතිමධුරං බුද්ධවචනං මා නස්සතු, තන්තිං ධාරෙස්සාමි, වංසං ඨපෙස්සාමි, පවෙණිං පාලෙස්සාමීති පරියාපුණාති, තස්ස පරියත්ති භණ්ඩාගාරිකපරියත්ති හොති, න හොතීති? න හොති. කස්මා? න අත්තනො ඨානෙ ඨත්වා පරියාපුතත්තා. පුථුජ්ජනස්ස හි පරියත්ති නාම අලගද්දා වා හොති නිත්ථරණා වා, සත්තන්නං සෙක්ඛානං නිත්ථරණාව, ඛීණාසවස්ස භණ්ඩාගාරිකපරියත්තියෙව. ඉමස්මිං පන ඨානෙ නිත්ථරණපරියත්ති අධිප්පෙතා.

නිජ්ඣානං ඛමන්තීති සීලාදීනං ආගතට්ඨානෙසු ඉධ සීලං කථිතං, ඉධ සමාධි, ඉධ විපස්සනා, ඉධ මග්ගො, ඉධ ඵලං, ඉධ වට්ටං, ඉධ විවට්ටන්ති ආපාථං ආගච්ඡන්ති. **තඤ්චස්ස අත්ථං අනුභොන්තීති** යෙසං මග්ගඵලානං අත්ථාය පරියාපුණන්ති. සුග්ගහිතපරියත්තිං නිස්සාය මග්ගං භාවෙත්වා ඵලං සච්ඡිකරොන්තා තඤ්චස්ස ධම්මස්ස අත්ථං අනුභවන්ති. පරවාදෙ උපාරම්භං ආරොපෙතුං සක්කොන්තාපි සකවාදෙ ආරොපිතං දොසං ඉච්ඡිතිච්ඡිතට්ඨානං ගහෙත්වා මොචෙතුං සක්කොන්තාපි අනුභොන්තියෙව. **දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය සංවත්තන්තීති** සීලාදීනං ආගතට්ඨානෙ සීලාදීනි පූරෙන්තානම්පි, පරෙසං වාදෙ සහධම්මෙන උපාරම්භං ආරොපෙන්තානම්පි, සකවාදතො දොසං හරන්තානම්පි, අරහත්තං පත්වා පරිසමජ්ඣෙ ධම්මං දෙසෙත්වා ධම්මදෙසනාය පසන්නෙහි උපනීතෙ චත්තාරො පච්චයෙ පරිභුඤ්ජන්තානම්පි දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය සංවත්තන්ති.

එවං සුග්ගහිතෙ බුද්ධවචනෙ ආනිසංසං දස්සෙත්වා ඉදානි තත්ථෙව නියොජෙන්තො **තස්මා තිහ, භික්ඛවෙති**ආදිමාහ. තත්ථ **තස්මාති** යස්මා දුග්ගහිතපරියත්ති දුග්ගහිතඅලගද්දො විය දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තති, සුග්ගහිතපරියත්ති සුග්ගහිතඅලගද්දො විය දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය සංවත්තති, තස්මාති අත්ථො. **තථා නං ධාරෙය්‍යාථාති** තථෙව නං ධාරෙය්‍යාථ, තෙනෙව අත්ථෙන ගණ්හෙය්‍යාථ. **යෙ වා පනාස්සු වියත්තා භික්ඛූති** යෙ වා පන අඤ්ඤෙ සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානමහාකස්සපමහාකච්චානාදිකා බ්‍යත්තා පණ්ඩිතා භික්ඛූ අස්සු, තෙ පුච්ඡිතබ්බා. අරිට්ඨෙන විය පන මම සාසනෙ න කලලං වා කචවරං වා පක්ඛිපිතබ්බං.

240. **කුල්ලූපමන්ති** කුල්ලසදිසං. **නිත්ථරණත්ථායාති** චතුරොඝනිත්ථරණත්ථාය. **උදකණ්ණවන්ති** යඤ්හි උදකං ගම්භීරං න පුථුලං. පුථුලං වා පන න ගම්භීරං, න තං අණ්ණවොති වුච්චති. යං පන ගම්භීරඤ්චෙව පුථුලඤ්ච, තං අණ්ණවොති වුච්චති. තස්මා **මහන්තං උදකණ්ණව**න්ති මහන්තං පුථුලං ගම්භීරං උදකන්ති අයමෙත්ථ අත්ථො. **සාසඞ්කං** නාම යත්ථ චොරානං නිවුත්ථොකාසො දිස්සති. ඨිතොකාසො, නිසින්නොකාසො, නිපන්නොකාසො දිස්සති. **සප්පටිභයං** නාම යත්ථ චොරෙහි මනුස්සා හතා දිස්සන්ති, විලුත්තා දිස්සන්ති, ආකොටිතා දිස්සන්ති. **උත්තරසෙතූති** උදකණ්ණවස්ස උපරි බද්ධො සෙතු. **කුල්ලං බන්ධිත්වාති කුල්ලො** නාම තරණත්ථාය කලාපං කත්වා බද්ධො. පත්ථරිත්වා බද්ධා පන පදරචාටිආදයො උළුම්පොති වුච්චන්ති. **උච්චාරෙත්වාති** ඨපෙත්වා. **කිච්චකාරීති** පත්තකාරී යුත්තකාරී, පතිරූපකාරීති අත්ථො. **ධම්මාපි වො පහාතබ්බාති** එත්ථ **ධම්මාති** සමථවිපස්සනා. භගවා හි සමථෙපි ඡන්දරාගං පජහාපෙසි, විපස්සනායපි. සමථෙ ඡන්දරාගං කත්ථ පජහාපෙසි? ''ඉති ඛො, උදායි, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනස්සපි පහානං වදාමි, පස්සසි නො ත්වං, උදායි, තං සංයොජනං අණුං වා ථූලං වා, යස්සාහං නො පහානං වදාමී''ති (ම. නි. 2.156) එත්ථ සමථෙ ඡන්දරාගං පජහාපෙසි. ''ඉමං චෙ තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, දිට්ඨිං එවං පරිසුද්ධං එවං පරියොදාතං න අල්ලීයෙථ න කෙලායෙථ න ධනායෙථා''ති (ම. නි. 1.401) එත්ථ විපස්සනාය ඡන්දරාගං පජහාපෙසි . ඉධ පන උභයත්ථ පජහාපෙන්තො ''ධම්මාපි වො පහාතබ්බා, පගෙව අධම්මා''ති ආහ.

තත්‍රායං අධිප්පායො – භික්ඛවෙ, අහං එවරූපෙසු සන්තප්පණීතෙසු ධම්මෙසු ඡන්දරාගප්පහානං වදාමි, කිං පන ඉමස්මිං අසද්ධම්මෙ ගාමධම්මෙ වසලධම්මෙ දුට්ඨුල්ලෙ ඔදකන්තිකෙ, යත්ථ අයං අරිට්ඨො මොඝපුරිසො නිද්දොසසඤ්ඤී පඤ්චසු කාමගුණෙසු ඡන්දරාගං නාලං අන්තරායායාති වදති. අරිට්ඨෙන විය න තුම්හෙහි මය්හං සාසනෙ කලලං වා කචවරං වා පක්ඛිපිතබ්බන්ති එවං භගවා ඉමිනාපි ඔවාදෙන අරිට්ඨංයෙව නිග්ගණ්හාති.

241. ඉදානි යො පඤ්චසු ඛන්ධෙසු තිවිධග්ගාහවසෙන අහං මමන්ති ගණ්හාති, සො මය්හං සාසනෙ අයං අරිට්ඨො විය කලලං කචවරං පක්ඛිපතීති දස්සෙන්තො **ඡයිමානි, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **දිට්ඨිට්ඨානානී**ති දිට්ඨිපි දිට්ඨිට්ඨානං, දිට්ඨියා ආරම්මණම්පි දිට්ඨිට්ඨානං, දිට්ඨියා පච්චයොපි. **රූපං එතං මමා**තිආදීසු **එතං මමා**ති තණ්හාග්ගාහො. **එසොහමස්මී**ති මානග්ගාහො. **එසො මෙ අත්තා**ති දිට්ඨිග්ගාහො. එවං රූපාරම්මණා තණ්හාමානදිට්ඨියො කථිතා හොන්ති. රූපං පන අත්තාති න වත්තබ්බං. වෙදනාදීසුපි එසෙව නයො. **දිට්ඨං** රූපායතනං, **සුතං** සද්දායතනං , **මුතං** ගන්ධායතනං රසායතනං ඵොට්ඨබ්බායතනං, තඤ්හි පත්වා ගහෙතබ්බතො **මුත**න්ති වුත්තං. අවසෙසානි සත්තායතනානි **විඤ්ඤාතං** නාම. **පත්ත**න්ති පරියෙසිත්වා වා අපරියෙසිත්වා වා පත්තං. **පරියෙසිත**න්ති පත්තං වා අප්පත්තං වා පරියෙසිතං. **අනුවිචරිතං මනසා**ති චිත්තෙන අනුසඤ්චරිතං. ලොකස්මිඤ්හි පරියෙසිත්වා පත්තම්පි අත්ථි, පරියෙසිත්වා නොපත්තම්පි. අපරියෙසිත්වා පත්තම්පි අත්ථි, අපරියෙසිත්වා නොපත්තම්පි. තත්ථ පරියෙසිත්වා පත්තං පත්තං නාම. පරියෙසිත්වා නොපත්තං පරියෙසිතං නාම. අපරියෙසිත්වා පත්තඤ්ච, අපරියෙසිත්වා නොපත්තඤ්ච මනසානුවිචරිතං නාම.

අථ වා පරියෙසිත්වා පත්තම්පි අපරියෙසිත්වා පත්තම්පි පත්තට්ඨෙන පත්තං නාම. පරියෙසිත්වා නොපත්තං පරියෙසිතං නාම. අපරියෙසිත්වා නොපත්තං මනසානුවිචරිතං නාම. සබ්බං වා එතං මනසා අනුවිචරිතත්තා මනසානුවිචරිතං නාම. ඉමිනා විඤ්ඤාණාරම්මණා තණ්හාමානදිට්ඨියො කථිතා, දෙසනාවිලාසෙන හෙට්ඨා දිට්ඨාදිආරම්මණවසෙන විඤ්ඤාණං දස්සිතං . **යම්පි තං දිට්ඨිට්ඨාන**න්ති යම්පි එතං සො ලොකොතිආදිනා නයෙන පවත්තං දිට්ඨිට්ඨානං.

සො ලොකො සො අත්තාති යා එසා ‘‘රූපං අත්තතො සමනුපස්සතී’’තිආදිනා නයෙන පවත්තා දිට්ඨි ලොකො ච අත්තා චාති ගණ්හාති, තං සන්ධාය වුත්තං. **සො පෙච්ච භවිස්සාමී**ති සො අහං පරලොකං ගන්ත්වා නිච්චො භවිස්සාමි, ධුවො සස්සතො අවිපරිණාමධම්මො භවිස්සාමි, සිනෙරුමහාපථවීමහාසමුද්දාදීහි සස්සතීහි සමං තථෙව ඨස්සාමි. **තම්පි එතං මමා**ති තම්පි දස්සනං එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තාති සමනුපස්සති. ඉමිනා දිට්ඨාරම්මණා තණ්හාමානදිට්ඨියො කථිතා. විපස්සනාය පටිවිපස්සනාකාලෙ විය පච්ඡිමදිට්ඨියා පුරිමදිට්ඨිග්ගහණකාලෙ එවං හොති.

සුක්කපක්ඛෙ **රූපං නෙතං මමා**ති රූපෙ තණ්හාමානදිට්ඨිග්ගාහා පටික්ඛිත්තා. වෙදනාදීසුපි එසෙව නයො. **සමනුපස්සතී**ති ඉමස්ස පන පදස්ස තණ්හාසමනුපස්සනා මානසමනුපස්සනා දිට්ඨිසමනුපස්සනා ඤාණසමනුපස්සනාති චතස්සො සමනුපස්සනාති අත්ථො. තා කණ්හපක්ඛෙ තිස්සන්නං සමනුපස්සනානං, සුක්කපක්ඛෙ ඤාණසමනුපස්සනාය වසෙන වෙදිතබ්බා. **අසති න පරිතස්සතී**ති අවිජ්ජමානෙ භයපරිතස්සනාය තණ්හාපරිතස්සනාය වා න පරිතස්සති. ඉමිනා භගවා අජ්ඣත්තක්ඛන්ධවිනාසෙ අපරිතස්සමානං ඛීණාසවං දස්සෙන්තො දෙසනං මත්ථකං පාපෙසි.

242. **එවං වුත්තෙ අඤ්ඤතරො භික්ඛූ**ති එවං භගවතා වුත්තෙ අඤ්ඤතරො අනුසන්ධිකුසලො භික්ඛු – ‘‘භගවතා අජ්ඣත්තක්ඛන්ධවිනාසෙ අපරිතස්සන්තං ඛීණාසවං දස්සෙත්වා දෙසනා නිට්ඨාපිතා, අජ්ඣත්තං අපරිතස්සන්තෙ ඛො පන සති අජ්ඣත්තං පරිතස්සකෙන බහිද්ධා පරික්ඛාරවිනාසෙ පරිතස්සකෙන අපරිතස්සකෙන චාපි භවිතබ්බං. ඉති ඉමෙහි චතූහි කාරණෙහි අයං පඤ්හො පුච්ඡිතබ්බො’’ති චින්තෙත්වා එකංසං චීවරං කත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ භගවන්තං එතදවොච. **බහිද්ධා අසතී**ති බහිද්ධා පරික්ඛාරවිනාසෙ. **අහු වත මෙති** අහොසි වත මෙ භද්දකං යානං වාහනං හිරඤ්ඤං සුවණ්ණන්ති අත්ථො. **තං වත මෙ නත්ථී**ති තං වත ඉදානි මය්හං නත්ථි, රාජූහි වා චොරෙහි වා හටං, අග්ගිනා වා දඩ්ඪං, උදකෙන වා වුළ්හං, පරිභොගෙන වා ජිණ්ණං. **සියා වත මෙ**ති භවෙය්‍යා වත මය්හං යානං වාහනං හිරඤ්ඤං සුවණ්ණං සාලි වීහි යවො ගොධුමො. **තං වතාහං න ලභාමී**ති තමහං අලභමානො තදනුච්ඡවිකං කම්මං අකත්වා නිසින්නත්තා ඉදානි න ලභාමීති සොචති, අයං අගාරියසොචනා, අනගාරියස්ස පත්තචීවරාදීනං වසෙන වෙදිතබ්බා.

අපරිතස්සනාවාරෙ **න එවං හොතී**ති යෙහි කිලෙසෙහි එවං භවෙය්‍ය, තෙසං පහීනත්තා න එවං හොති. **දිට්ඨිට්ඨානාධිට්ඨානපරියුට්ඨානාභිනිවෙසානුසයාන**න්ති දිට්ඨීනඤ්ච දිට්ඨිට්ඨානානඤ්ච දිට්ඨාධිට්ඨානානඤ්ච දිට්ඨිපරියුට්ඨානානඤ්ච අභිනිවෙසානුසයානඤ්ච. **සබ්බසඞ්ඛාරසමථායා**ති නිබ්බානත්ථාය. නිබ්බානඤ්හි ආගම්ම සබ්බසඞ්ඛාරාඉඤ්ජිතානි, සබ්බසඞ්ඛාරචලනානි සබ්බසඞ්ඛාරවිප්ඵන්දිතානි සම්මන්ති වූපසම්මන්ති, තස්මා තං, ‘‘සබ්බසඞ්ඛාරසමථො’’ති වුච්චති. තදෙව ච ආගම්ම ඛන්ධූපධි කිලෙසූපධි අභිසඞ්ඛාරූපධි, පඤ්චකාමගුණූපධීති ඉමෙ උපධයො පටිනිස්සජ්ජියන්ති, තණ්හා ඛීයති විරජ්ජති නිරුජ්ඣති, තස්මා තං, ‘‘සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හාක්ඛයො විරාගො නිරොධො’’ති වුච්චති. **නිබ්බානායා**ති අයං පනස්ස සරූපනිද්දෙසො, ඉති සබ්බෙහෙව ඉමෙහි පදෙහි නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියත්ථාය ධම්මං දෙසෙන්තස්සාති අයමත්ථො දීපිතො. **තස්සෙවං හොතී**ති තස්ස දිට්ඨිගතිකස්ස **උච්ඡිජ්ජිස්සාමි නාමස්සු, විනස්සිස්සාමි නාමස්සු, නාස්සු නාම භවිස්සාමී**ති එවං හොති. දිට්ඨිගතිකස්ස හි තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා සුඤ්ඤතාපටිසංයුත්තං කත්වා දෙසියමානං ධම්මං සුණන්තස්ස තාසො උප්පජ්ජති. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘තාසො හෙසො, භික්ඛවෙ, අස්සුතවතො පුථුජ්ජනස්ස නො චස්සං, නො ච මෙ සියා’’ති (සං. නි. 3.55).

243. එත්තාවතා බහිද්ධාපරික්ඛාරවිනාසෙ තස්සනකස්ස ච නොතස්සනකස්ස ච අජ්ඣත්තක්ඛන්ධවිනාසෙ තස්සනකස්ස ච නොතස්සනකස්ස චාති ඉමෙසං වසෙන චතුක්කොටිකා සුඤ්ඤතා කථිතා. ඉදානි බහිද්ධා පරික්ඛාරං

පරිග්ගහං නාම කත්වා, වීසතිවත්ථුකං සක්කායදිට්ඨිං අත්තවාදුපාදානං නාම කත්වා, සක්කායදිට්ඨිපමුඛා ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො දිට්ඨිනිස්සයං නාම කත්වා තිකොටිකං සුඤ්ඤතං දස්සෙතුං **තං, භික්ඛවෙ, පරිග්ගහන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **පරිග්ගහන්ති** බහිද්ධා පරික්ඛාරං. **පරිග්ගණ්හෙය්‍යාථාති** යථා විඤ්ඤූ මනුස්සො පරිග්ගණ්හෙය්‍ය . **අහම්පි ඛො තං, භික්ඛවෙති**, භික්ඛවෙ, තුම්හෙපි න පස්සථ, අහම්පි න පස්සාමි, ඉති එවරූපො පරිග්ගහො නත්ථීති දස්සෙති. එවං සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

244. එවං තිකොටිකං සුඤ්ඤතං දස්සෙත්වා ඉදානි අජ්ඣත්තක්ඛන්ධෙ අත්තාති බහිද්ධා පරික්ඛාරෙ අත්තනියන්ති කත්වා ද්විකොටිකං දස්සෙන්තො **අත්තනි වා, භික්ඛවෙ, සතීති**ආදිමාහ . තත්ථ අයං සඞ්ඛෙපත්ථො, භික්ඛවෙ, අත්තනි වා සති ඉදං මෙ පරික්ඛාරජාතං අත්තනියන්ති අස්ස, අත්තනියෙව වා පරික්ඛාරෙ සති අයං මෙ අත්තා ඉමස්ස පරික්ඛාරස්ස සාමීති, එවං අහන්ති. සති මමාති, මමාති සති අහන්ති යුත්තං භවෙය්‍ය. **සච්චතොති** භූතතො, **ථෙතතොති** තථතො ථිරතො වා.

ඉදානි ඉමෙ පඤ්චක්ඛන්ධෙ අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති එවං තිපරිවට්ටවසෙන අග්ගණ්හන්තො අයං අරිට්ඨො විය මය්හං සාසනෙ කලලං කචවරං පක්ඛිපතීති දස්සෙන්තො **තං කිං මඤ්ඤථ, භික්ඛවෙ, රූපං නිච්චං වා**තිආදිමාහ. තත්ථ **අනිච්චං, භන්තෙති**, භන්තෙ, යස්මා හුත්වා න හොති, තස්මා අනිච්චං. උප්පාදවයවත්තිතො විපරිණාමතාවකාලිකනිච්චපටික්ඛෙපට්ඨෙන වාති චතූහි කාරණෙහි අනිච්චං. **දුක්ඛං, භන්තෙති**, භන්තෙ, පටිපීළනාකාරෙන දුක්ඛං, සන්තාපදුක්ඛමදුක්ඛවත්ථුකසුඛපටික්ඛෙපට්ඨෙන වාති චතූහි කාරණෙහි දුක්ඛං. **විපරිණාමධම්මන්ති** භවසඞ්කන්තිඋපගමනසභාවං පකතිභාවවිජහනසභාවං. **කල්ලං නු තං සමනුපස්සිතුං එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තාති** යුත්තං නු ඛො තං ඉමෙසං තිණ්ණං තණ්හාමානදිට්ඨිග්ගාහානං වසෙන අහං මමාති එවං ගහෙතුං. **නො හෙතං, භන්තෙති** ඉමිනා තෙ භික්ඛූ අවසවත්තනාකාරෙන රූපං, භන්තෙ, අනත්තාති පටිජානන්ති. සුඤ්ඤඅස්සාමිකඅනිස්සරඅත්තපටික්ඛෙපට්ඨෙන වාති චතූහි කාරණෙහි අනත්තා.

භගවා හි කත්ථචි අනිච්චවසෙන අනත්තතං දස්සෙති, කත්ථචි දුක්ඛවසෙන, කත්ථචි උභයවසෙන. ‘‘චක්ඛු අත්තාති යො වදෙය්‍ය, තං න උපපජ්ජති, චක්ඛුස්ස උප්පාදොපි වයොපි පඤ්ඤායති. යස්ස ඛො පන උප්පාදොපි වයොපි පඤ්ඤායති, අත්තා මෙ උප්පජ්ජති ච වෙති චාති ඉච්චස්ස එවමාගතං හොති, තස්මා තං න උපපජ්ජති චක්ඛු අත්තාති යො වදෙය්‍ය, ඉති චක්ඛු අනත්තා’’ති (ම. නි. 3.422) ඉමස්මිඤ්හි **ඡක්කසුත්තෙ** අනිච්චවසෙන අනත්තතං දස්සෙති. ‘‘රූපඤ්ච හිදං, භික්ඛවෙ , අත්තා අභවිස්ස, නයිදං රූපං ආබාධාය සංවත්තෙය්‍ය, ලබ්භෙථ ච රූපෙ ‘එවං මෙ රූපං හොතු, එවං මෙ රූපං මා අහොසී’ති. යස්මා ච ඛො, භික්ඛවෙ, රූපං අනත්තා, තස්මා රූපං ආබාධාය සංවත්තති, න ච ලබ්භති රූපෙ ‘එවං මෙ රූපං හොතු, එවං මෙ රූපං මා අහොසී’’’ති (මහාව. 20; සං. නි. 3.59) ඉමස්මිං **අනත්තලක්ඛණසුත්තෙ** දුක්ඛවසෙන අනත්තතං දස්සෙති. ‘‘රූපං, භික්ඛවෙ, අනිච්චං, යදනිච්චං තං දුක්ඛං, යං දුක්ඛං තදනත්තා, යදනත්තා තං ‘නෙතං මම, නෙසොහමස්මි, න මෙසො අත්තා’ති එවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය දට්ඨබ්බ’’න්ති (සං. නි. 3.76) ඉමස්මිං **අරහත්තසුත්තෙ** උභයවසෙන අනත්තතං දස්සෙති. කස්මා? අනිච්චං දුක්ඛඤ්ච පාකටං. අනත්තාති න පාකටං.

පරිභොගභාජනාදීසු හි භින්නෙසු අහො අනිච්චන්ති වදන්ති, අහො අනත්තාති වත්තා නාම නත්ථි. සරීරෙ ගණ්ඩපිළකාදීසු වා උට්ඨිතාසු කණ්ටකෙන වා විද්ධා අහො දුක්ඛන්ති වදන්ති, අහො අනත්තාති පන වත්තා නාම නත්ථි. කස්මා? ඉදඤ්හි අනත්තලක්ඛණං නාම අවිභූතං දුද්දසං දුප්පඤ්ඤාපනං. තෙන තං භගවා අනිච්චවසෙන වා දුක්ඛවසෙන වා උභයවසෙන වා දස්සෙති. තයිදං ඉමස්මිම්පි තෙපරිවට්ටෙ අනිච්චදුක්ඛවසෙනෙව දස්සිතං. වෙදනාදීසුපි එසෙව නයො.

තස්මා තිහ, භික්ඛවෙති, භික්ඛවෙ, යස්මා එතරහි අඤ්ඤදාපි රූපං අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා, තස්මාති අත්ථො. **යංකිඤ්චි රූපන්ති**ආදීනි **විසුද්ධිමග්ගෙ** ඛන්ධනිද්දෙසෙ විත්ථාරිතානෙව.

245. **නිබ්බින්දතීති** උක්කණ්ඨති. එත්ථ ච **නිබ්බිදාති** වුට්ඨානගාමිනීවිපස්සනා අධිප්පෙතා. වුට්ඨානගාමිනීවිපස්සනාය හි බහූනි නාමානි. එසා හි කත්ථචි සඤ්ඤග්ගන්ති වුත්තා. කත්ථචි ධම්මට්ඨිතිඤාණන්ති. කත්ථචි පාරිසුද්ධිපධානියඞ්ගන්ති. කත්ථචි පටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධීති . කත්ථචි තම්මයතාපරියාදානන්ති. කත්ථචි තීහි නාමෙහි. කත්ථචි ද්වීහීති.

තත්ථ **පොට්ඨපාදසුත්තෙ** තාව ‘‘සඤ්ඤා ඛො, පොට්ඨපාද, පඨමං උප්පජ්ජති, පච්ඡා ඤාණ’’න්ති (දී. නි. 1.416) එවං **සඤ්ඤග්ගන්ති** වුත්තා. **සුසිමසුත්තෙ** ‘‘පුබ්බෙ ඛො, සුසිම, ධම්මට්ඨිතිඤාණං , පච්ඡා නිබ්බානෙ ඤාණ’’න්ති (සං. නි. 2.70) එවං **ධම්මට්ඨිතිඤාණන්ති** වුත්තා. **දසුත්තරසුත්තෙ** ‘‘පටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධිපධානියඞ්ග’’න්ති (දී. නි. 3.359) එවං **පාරිසුද්ධිපධානියඞ්ගන්ති** වුත්තා. **රථවිනීතෙ** ‘‘කිං නු ඛො, ආවුසො, පටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධත්ථං භගවති බ්‍රහ්මචරියං වුස්සතී’’ති (ම. නි. 1.257) එවං **පටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධීති** වුත්තා. **සළායතනවිභඞ්ගෙ** ‘‘අතම්මයතං, භික්ඛවෙ, නිස්සාය අතම්මයතං ආගම්ම යායං උපෙක්ඛා නානත්තා නානත්තසිතා, තං අභිනිවජ්ජෙත්වා යායං උපෙක්ඛා එකත්තා එකත්තසිතා, තං නිස්සාය තං ආගම්ම එවමෙතිස්සා පහානං හොති, එවමෙතිස්සා සමතික්කමො හොතී’’ති (දී. නි. 3.310) එවං **තම්මයතාපරියාදානන්ති** වුත්තා. **පටිසම්භිදාමග්ගෙ** ‘‘යා ච

මුඤ්චිතුකම්‍යතා, යා ච පටිසඞ්ඛානුපස්සනා, යා ච සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා, ඉමෙ ධම්මා එකත්ථා බ්‍යඤ්ජනමෙව නාන''න්ති (පටි. ම. 1.54) එවං තීහි නාමෙහි වුත්තා. **පට්ඨානෙ** ''අනුලොමං ගොත්‍රභුස්ස අනන්තරපච්චයෙන පච්චයො, අනුලොමං වොදානස්ස අනන්තරපච්චයෙන පච්චයො''ති (පට්ඨා. 1.1.417) එවං ද්වීහි නාමෙහි වුත්තා. ඉමස්මිං පන අලගද්දසුත්තෙ නිබ්බින්දතීති නිබ්බිදානාමෙන ආගතා.

නිබ්බිදා විරජ්ජතීති එත්ථ **විරාගොති** මග්ගො **විරාගා විමුච්චතීති** එත්ථ විරාගෙන මග්ගෙන විමුච්චතීති ඵලං කථිතං. **විමුත්තස්මිං විමුත්තමිති ඤාණං හොතීති** ඉධ පච්චවෙක්ඛණා කථිතා.

එවං විමුත්තචිත්තං මහාඛීණාසවං දස්සෙත්වා ඉදානි තස්ස යථාභූතෙහි පඤ්චහි කාරණෙහි නාමං ගණ්හන්තො **අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. **අවිජ්ජාති** වට්ටමූලිකා අවිජ්ජා. අයඤ්හි දුරුක්ඛිපනට්ඨෙන **පලිඝොති** වුච්චති. තෙනෙස තස්ස උක්ඛිත්තත්තා **උක්ඛිත්තපලිඝොති** වුත්තො. **තාලාවත්ථුකතාති** සීසච්ඡින්නතාලො විය කතා, සමූලං වා තාලං උද්ධරිත්වා තාලස්ස වත්ථු විය කතා, යථා තස්මිං වත්ථුස්මිං පුන සො තාලො න පඤ්ඤායති, එවං පුන අපඤ්ඤත්තිභාවං නීතාති අත්ථො. **පොනොබ්භවිකොති** පුනබ්භවදායකො. **ජාතිසංසාරොති**ආදීසු ජායනවසෙන චෙව සංසරණවසෙන ච එවං ලද්ධනාමානං පුනබ්භවබන්ධානං පච්චයො කම්මාභිසඞ්ඛාරො. සො හි පුනප්පුනං උප්පත්තිකරණවසෙන පරික්ඛිපිත්වා ඨිතත්තා **පරික්ඛාති** වුච්චති, තෙනෙස තස්සා සංකිණ්ණත්තා විකිණ්ණත්තා **සංකිණ්ණපරික්ඛොති** වුත්තො. **තණ්හාති** වට්ටමූලිකා තණ්හා. අයඤ්හි ගම්භීරානුගතට්ඨෙන **එසිකාති** වුච්චති. තෙනෙස තස්සා අබ්බූළ්හත්තා ලුඤ්චිත්වා ඡඩ්ඩිතත්තා **අබ්බූළ්හෙසිකොති** වුත්තො. **ඔරම්භාගියානීති** ඔරං භජනකානි කාමභවෙ උපපත්තිපච්චයානි. එතානි හි කවාටං විය නගරද්වාරං චිත්තං පිදහිත්වා ඨිතත්තා **අග්ගළාති** වුච්චන්ති. තෙනෙස තෙසං නිරාකතත්තා භින්නත්තා **නිරග්ගළොති** වුත්තො. **අරියොති** නික්කිලෙසො පරිසුද්ධො. **පන්නද්ධජොති** පතිතමානද්ධජො. **පන්නභාරොති** ඛන්ධභාරකිලෙසභාරඅභිසඞ්ඛාරභාරපඤ්චකාමගුණභාරා පන්නා ඔරොහිතා අස්සාති **පන්නභාරො**. අපිච ඉධ මානභාරස්සෙව ඔරොපිතත්තා පන්නභාරොති අධිප්පෙතො. **විසංයුත්තොති** චතූහි යොගෙහි සබ්බකිලෙසෙහි ච විසංයුත්තො. ඉධ පන මානසංයොගෙනෙව විසංයුත්තත්තා විසංයුත්තොති අධිප්පෙතො. **අස්මිමානොති** රූපෙ අස්මීති මානො, වෙදනාය... සඤ්ඤාය... සඞ්ඛාරෙසු... විඤ්ඤාණෙ අස්මීති මානො.

එත්තාවතා භගවතා මග්ගෙන කිලෙසෙ ඛෙපෙත්වා නිරොධසයනවරගතස්ස නිබ්බානාරම්මණං ඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා විහරතො ඛීණාසවස්ස කාලො දස්සිතො. යථා හි ද්වෙ නගරානි එකං චොරනගරං, එකං ඛෙමනගරං. අථ එකස්ස මහායොධස්ස එවං භවෙය්‍ය – ''යාවිමං චොරනගරං තිට්ඨති, තාව ඛෙමනගරං භයතො න මුච්චති, චොරනගරං අනගරං කරිස්සාමී''ති සන්නාහං කත්වා ඛග්ගං ගහෙත්වා චොරනගරං උපසඞ්කමිත්වා නගරද්වාරෙ උස්සාපිතෙ එසිකත්ථම්භෙ ඛග්ගෙන ඡින්දිත්වා සද්වාරබාහකං කවාටං ඡින්දිත්වා පලිඝං උක්ඛිපිත්වා පාකාරං භින්දන්තො පරික්ඛං සංකිරිත්වා නගරසොභනත්ථාය උස්සිතෙ ධජෙ පාතෙත්වා නගරං අග්ගිනා ඣාපෙත්වා ඛෙමනගරං පවිසිත්වා පාසාදං අභිරුය්හ ඤාතිගණපරිවුතො සුරසභොජනං භුඤ්ජෙය්‍ය, එවං චොරනගරං විය සක්කායො, ඛෙමනගරං විය නිබ්බානං, මහායොධො විය යොගාවචරො. තස්සෙවං හොති, ''යාව සක්කායවට්ටං වත්තති, තාව ද්වත්තිංසකම්මකාරණඅට්ඨනවුතිරොගපඤ්චවීසතිමහාභයෙහි පරිමුච්චනං නත්ථී''ති. සො මහායොධො විය සන්නාහං සීලසන්නාහං කත්වා, පඤ්ඤාඛග්ගං ගහෙත්වා ඛග්ගෙන එසිකත්ථම්භෙ විය අරහත්තමග්ගෙන තණ්හෙසිකං ලුඤ්චිත්වා, සො යොධො සද්වාරබාහකං නගරකවාටං විය පඤ්චොරම්භාගියසංයොජනග්ගළං උග්ඝාටෙත්වා, සො යොධො පලිඝං විය, අවිජ්ජාපලිඝං උක්ඛිපිත්වා , සො යොධො පාකාරං භින්දන්තො පරික්ඛං විය කම්මාභිසඞ්ඛාරං භින්දන්තො ජාතිසංසාරපරික්ඛං සංකිරිත්වා, සො යොධො නගරසොභනත්ථාය උස්සාපිතෙ ධජෙ විය මානද්ධජෙ පාතෙත්වා සක්කායනගරං ඣාපෙත්වා, සො යොධො ඛෙමනගරෙ උපරිපාසාදෙ සුරසභොජනං විය කිලෙසනිබ්බානං නගරං පවිසිත්වා අමතනිරොධාරම්මණං ඵලසමාපත්තිසුඛං අනුභවමානො කාලං වීතිනාමෙති.

246. ඉදානි එවං විමුත්තචිත්තස්ස ඛීණාසවස්ස පරෙහි අනධිගමනීයවිඤ්ඤාණතං දස්සෙන්තො **එවං විමුත්තචිත්තං ඛො**තිආදිමාහ. තත්ථ **අන්වෙසන්ති** අන්වෙසන්තා ගවෙසන්තා. **ඉදං නිස්සිතන්ති** ඉදං නාම නිස්සිතං. **තථාගතස්සාති** එත්ථ සත්තොපි **තථාගතොති** අධිප්පෙතො, උත්තමපුග්ගලො ඛීණාසවොපි. **අනනුවිජ්ජොති** අසංවිජ්ජමානො වා අවින්දෙය්‍යො වා. තථාගතොති හි සත්තෙ ගහිතෙ අසංවිජ්ජමානොති අත්ථො වට්ටති, ඛීණාසවෙ ගහිතෙ අවින්දෙය්‍යොති අත්ථො වට්ටති.

තත්ථ පුරිමනයෙ අයමධිප්පායො – භික්ඛවෙ, අහං දිට්ඨෙව ධම්මෙ ධරමානකංයෙව ඛීණාසවං තථාගතො සත්තො පුග්ගලොති න පඤ්ඤපෙමි. අප්පටිසන්ධිකං පන පරිනිබ්බුතං ඛීණාසවං සත්තොති වා පුග්ගලොති වා කිං පඤ්ඤපෙස්සාමි? අනනුවිජ්ජො තථාගතො. න හි පරමත්ථතො සත්තො නාම කොචි අත්ථි, තස්ස අවිජ්ජමානස්ස ඉදං නිස්සිතං විඤ්ඤාණන්ති අන්වෙසන්තාපි කිං අධිගච්ඡිස්සන්ති? කථං පටිලභිස්සන්තීති අත්ථො. දුතියනයෙ අයමධිප්පායො – භික්ඛවෙ, අහං දිට්ඨෙව ධම්මෙ ධරමානකංයෙව ඛීණාසවං විඤ්ඤාණවසෙන ඉන්දාදීහි අවින්දියං වදාමි. න හි සඉන්දා දෙවා සබ්‍රහ්මකා සපජාපතිකා අන්වෙසන්තාපි ඛීණාසවස්ස විපස්සනාචිත්තං වා මග්ගචිත්තං වා ඵලචිත්තං වා, ඉදං නාම ආරම්මණං නිස්සාය වත්තතීති ජානිතුං සක්කොන්ති. තෙ අප්පටිසන්ධිකස්ස පරිනිබ්බුතස්ස කිං ජානිස්සන්තීති?

අසතාති අසන්තෙන. **තුච්ඡාති** තුච්ඡකෙන. **මුසාති** මුසාවාදෙන. **අභූතෙනාති** යං නත්ථි, තෙන. **අබ්භාචික්ඛන්තීති** අභිආචික්ඛන්ති, අභිභවිත්වා වදන්ති. **වෙනයිකොති** විනයති විනාසෙතීති **විනයො,** සො එව **වෙනයිකො,** සත්තවිනාසකොති අධිප්පායො. **යථා චාහං න, භික්ඛවෙති**, භික්ඛවෙ, යෙන වාකාරෙන අහං න සත්තවිනාසකො. **යථා චාහං න වදාමීති** යෙන වා කාරණෙන අහං සත්තවිනාසං න පඤ්ඤපෙමි . ඉදං වුත්තං හොති – යථාහං න සත්තවිනාසකො, යථා ච න සත්තවිනාසං පඤ්ඤපෙමි, තථා මං තෙ භොන්තො සමණබ්‍රාහ්මණා ‘‘වෙනයිකො සමණො ගොතමො’’ති වදන්තා සත්තවිනාසකො සමණො ගොතමොති ච, ‘‘සතො සත්තස්ස උච්ඡෙදං විනාසං විභවං පඤ්ඤපෙතී’’ති වදන්තා සත්තවිනාසං පඤ්ඤපෙතීති ච අසතා තුච්ඡා මුසා අභූතෙන අබ්භාචික්ඛන්තීති.

පුබ්බෙ චාති පුබ්බෙ මහාබොධිමණ්ඩම්හියෙව ච. **එතරහි චාති** එතරහි ධම්මදෙසනායඤ්ච. **දුක්ඛඤ්චෙව පඤ්ඤපෙමි, දුක්ඛස්ස ච නිරොධන්ති** ධම්මචක්කං අප්පවත්තෙත්වා බොධිමණ්ඩෙ විහරන්තොපි ධම්මචක්කප්පවත්තනතො පට්ඨාය ධම්මං දෙසෙන්තොපි චතුසච්චමෙව පඤ්ඤපෙමීති අත්ථො. එත්ථ හි දුක්ඛග්ගහණෙන තස්ස මූලභූතො සමුදයො, නිරොධග්ගහණෙන තංසම්පාපකො මග්ගො ගහිතොව හොතීති වෙදිතබ්බො. **තත්‍ර චෙති** තස්මිං චතුසච්චප්පකාසනෙ. **පරෙති** සච්චානි ආජානිතුං පටිවිජ්ඣිතුං අසමත්ථපුග්ගලා. **අක්කොසන්තීති** දසහි අක්කොසවත්ථූහි අක්කොසන්ති. **පරිභාසන්තීති** වාචාය පරිභාසන්ති. **රොසෙන්ති විහෙසෙන්තීති** රොසෙස්සාම විහෙසෙස්සාමාති අධිප්පායෙන ඝට්ටෙන්ති දුක්ඛාපෙන්ති. **තත්‍රාති** තෙසු අක්කොසාදීසු, තෙසු වා පරපුග්ගලෙසු. **ආඝාතොති** කොපො. **අප්පච්චයොති** දොමනස්සං. **අනභිරද්ධීති** අතුට්ඨි.

තත්‍ර චෙති චතුසච්චප්පකාසනෙයෙව. **පරෙති** චතුසච්චප්පකාසනං ආජානිතුං පටිවිජ්ඣිතුං සමත්ථපුග්ගලා. **ආනන්දොති** ආනන්දපීති. **උප්පිලාවිතත්තන්ති** උප්පිලාපනපීති. **තත්‍ර චෙති** චතුසච්චප්පකාසනම්හියෙව. **තත්‍රාති** සක්කාරාදීසු. **යං ඛො ඉදං පුබ්බෙ පරිඤ්ඤාතන්ති** ඉදං ඛන්ධපඤ්චකං පුබ්බෙ බොධිමණ්ඩෙ තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිඤ්ඤාතං. **තත්ථමෙති** තස්මිං ඛන්ධපඤ්චකෙ ඉමෙ. කිං වුත්තං හොති? තත්‍රාපි තථාගතස්ස ඉමෙ සක්කාරා මයි කරීයන්තීති වා අහං එතෙ අනුභවාමීති වා න හොති. පුබ්බෙ පරිඤ්ඤාතක්ඛන්ධපඤ්චකංයෙව එතෙ සක්කාරෙ අනුභොතීති එත්තකමෙව හොතීති. **තස්මාති** යස්මා සච්චානි පටිවිජ්ඣිතුං අසමත්ථා තථාගතම්පි අක්කොසන්ති, තස්මා. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

247. **තස්මා තිහ , භික්ඛවෙ, යං න තුම්හාකන්ති** යස්මා අත්තනියෙපි ඡන්දරාගප්පහානං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය සංවත්තති, තස්මා යං න තුම්හාකං, තං පජහථාති අත්ථො. **යථාපච්චයං වා කරෙය්‍යාති** යථා යථා ඉච්ඡෙය්‍ය තථා තථා කරෙය්‍ය. **න හි නො එතං, භන්තෙ, අත්තා වාති**, භන්තෙ, එතං තිණකට්ඨසාඛාපලාසං අම්හාකං නෙව අත්තා න අම්හාකං රූපං න විඤ්ඤාණන්ති වදන්ති. **අත්තනියං වාති** අම්හාකං චීවරාදිපරික්ඛාරොපි න හොතීති අත්ථො. **එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, යං න තුම්හාකං තං පජහථාති** භගවා, ඛන්ධපඤ්චකංයෙව න තුම්හාකන්ති දස්සෙත්වා පජහාපෙති, තඤ්ච ඛො න උප්පාටෙත්වා, ලුඤ්චිත්වා වා. ඡන්දරාගවිනයෙන පනෙතං පජහාපෙති.

248. **එවං ස්වාක්ඛාතොති** එත්ථ තිපරිවට්ටතො පට්ඨාය යාව ඉමං ඨානං ආහරිතුම්පි වට්ටති, පටිලොමෙන පෙමමත්තකෙන සග්ගපරායණතො පට්ඨාය යාව ඉමං ඨානං ආහරිතුම්පි වට්ටති. **ස්වාක්ඛාතොති** සුකථිතො. සුකථිතත්තා එව උත්තානො විවටො පකාසිතො. **ඡින්නපිලොතිකොති** පිලොතිකා වුච්චති ඡින්නං භින්නං තත්ථ තත්ථ සිබ්බිතං ගණ්ඨිකතං ජිණ්ණං වත්ථං, තං යස්ස නත්ථි, අට්ඨහත්ථං වා නවහත්ථං වා අහතසාටකං නිවත්ථො, සො ඡින්නපිලොතිකො නාම. අයම්පි ධම්මො තාදිසො, න හෙත්ථ කොහඤ්ඤාදිවසෙන ඡින්නභින්නසිබ්බිතගණ්ඨිකතභාවො අත්ථි. අපිච කචවරො පිලොතිකොති වුච්චති. ඉමස්මිඤ්ච සාසනෙ සමණකචවරං නාම පතිට්ඨාතුං න ලභති. තෙනෙවාහ –

> ‘‘කාරණ්ඩවං නිද්ධමථ, කසම්බුඤ්චාපකස්සථ;
> තතො පලාපෙ වාහෙථ, අස්සමණෙ සමණමානිනෙ.
>
> නිද්ධමිත්වාන පාපිච්ඡෙ, පාපආචාරගොචරෙ;
> සුද්ධා සුද්ධෙහි සංවාසං, කප්පයව්හො පතිස්සතා;
> තතො සමග්ගා නිපකා, දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සථා’’ති. (සු. නි. 283-285);

ඉති සමණකචවරස්ස ඡින්නත්තාපි අයං ධම්මො **ඡින්නපිලොතිකො නාම** හොති. **වට්ටං තෙසං නත්ථි පඤ්ඤාපනායාති** තෙසං වට්ටං අපඤ්ඤත්තිභාවං ගතං නිප්පඤ්ඤත්තිකං ජාතං. එවරූපො මහාඛීණාසවො එවං ස්වාක්ඛාතෙ සාසනෙයෙව උප්පජ්ජති. යථා ච ඛීණාසවො, එවං අනාගාමිආදයොපි.

තත්ථ **ධම්මානුසාරිනො සද්ධානුසාරිනොති** ඉමෙ ද්වෙ සොතාපත්තිමග්ගට්ඨා හොන්ති. යථාහ – ‘‘කතමො ච පුග්ගලො ධම්මානුසාරී? යස්ස පුග්ගලස්ස සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නස්ස පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, පඤ්ඤාවාහිං පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමං අරියමග්ගං භාවෙති. අයං වුච්චති පුග්ගලො ධම්මානුසාරී. සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො පුග්ගලො ධම්මානුසාරී, ඵලෙ ඨිතො දිට්ඨිප්පත්තො. කතමො ච පුග්ගලො සද්ධානුසාරී? යස්ස පුග්ගලස්ස සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නස්ස සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, සද්ධාවාහිං

සද්ධාපුබ්බඞ්ගමං අරියමග්ගං භාවෙති. අයං වුච්චති පුග්ගලො සද්ධානුසාරී. සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො පුග්ගලො සද්ධානුසාරී, ඵලෙ ඨිතො සද්ධාවිමුත්තො''ති (පු. ප. 30). **යෙසං මයි සද්ධාමත්තං පෙමමත්තන්ති** ඉමිනා යෙසං අඤ්ඤො අරියධම්මො නත්ථි, තථාගතෙ පන සද්ධාමත්තං පෙමමත්තමෙව හොති. තෙ විපස්සකපුග්ගලා අධිප්පෙතා. විපස්සකභික්ඛූනඤ්හි එවං විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා නිසින්නානං දසබලෙ එකා සද්ධා එකං පෙමං උප්පජ්ජති. තාය සද්ධාය තෙන පෙමෙන හත්ථෙ ගහෙත්වා සග්ගෙ ඨපිතා විය හොන්ති, නියතගතිකා කිර එතෙ. පොරාණකත්ථෙරා පන එවරූපං භික්ඛුං චූළසොතාපන්නොති වදන්ති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

අලගද්දූපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. වම්මිකසුත්තවණ්ණනා

249. **එවං මෙ සුතන්ති** වම්මිකසුත්තං. තත්ථ **ආයස්මාති** පියවචනමෙතං. **කුමාරකස්සපොති** තස්ස නාමං. කුමාරකාලෙ පබ්බජිතත්තා පන භගවතා, ''කස්සපං පක්කොසථ, ඉදං ඵලං වා ඛාදනීයං වා කස්සපස්ස දෙථා''ති වුත්තෙ, කතරස්ස කස්සපස්සාති කුමාරකස්සපස්සාති එවං ගහිතනාමත්තා තතො පට්ඨාය වුඩ්ඪකාලෙපි ''කුමාරකස්සපො'' ත්වෙව වුච්චති. අපිච රඤ්ඤා පොසාවනිකපුත්තත්තාපි තං ''කුමාරකස්සපො''ති සඤ්ජානිංසු. අයං පනස්ස පුබ්බයොගතො පට්ඨාය ආවිභාවකථා –

ථෙරො කිර පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ සෙට්ඨිපුත්තො අහොසි. අථෙකදිවසං භගවන්තං චිත්‍රකථිං එකං අත්තනො සාවකං ඨානන්තරෙ ඨපෙන්තං දිස්වා භගවතො සත්තාහං දානං දත්වා, ''අහම්පි භගවා අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස අයං ථෙරො විය චිත්‍රකථී සාවකො භවෙය්‍යා''න්ති පත්ථනං කත්වා පුඤ්ඤානි කරොන්තො කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ පබ්බජිත්වා විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛි.

තදා කිර පරිනිබ්බුතස්ස භගවතො සාසනෙ ඔසක්කන්තෙ පඤ්ච භික්ඛූ නිස්සෙණිං බන්ධිත්වා පබ්බතං අභිරුය්හ සමණධම්මං අකංසු. සඞ්ඝත්ථෙරො තතියදිවසෙ අරහත්තං පත්තො. අනුථෙරො චතුත්ථදිවසෙ අනාගාමී අහොසි. ඉතරෙ තයො විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිංසු. තෙසං එකං බුද්ධන්තරං දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සම්පත්තිං අනුභොන්තානං එකො තක්කසිලායං රාජකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා පුක්කුසාති නාම රාජා හුත්වා භගවන්තං උද්දිස්ස පබ්බජිත්වා රාජගහං ගච්ඡන්තො කුම්භකාරසාලායං භගවතො ධම්මදෙසනං සුත්වා අනාගාමිඵලං පත්තො. එකො එකස්මිං සමුද්දපට්ටනෙ කුලඝරෙ නිබ්බත්තිත්වා නාවං ආරුය්හ භින්නනාවො දාරුචීරානි නිවාසෙත්වා ලාභසම්පත්තිං පත්තො, ''අහං අරහා''ති චිත්තං උප්පාදෙත්වා, ''න ත්වං අරහා, ගච්ඡ සත්ථාරං පඤ්හං පුච්ඡා''ති අත්ථකාමාය දෙවතාය චොදිතො තථා කත්වා අරහත්තඵලං පත්තො.

එකො රාජගහෙ එකිස්සා කුලදාරිකාය කුච්ඡිම්හි උප්පන්නො. සා ච පඨමං මාතාපිතරො යාචිත්වා පබ්බජ්ජං අලභමානා කුලඝරං ගතා ගබ්භසණ්ඨිතම්පි අජානන්තී සාමිකං ආරාධෙත්වා තෙන අනුඤ්ඤාතා භික්ඛුනීසු පබ්බජිතා. තස්සා ගබ්භිනිනිමිත්තං දිස්වා භික්ඛුනියො දෙවදත්තං පුච්ඡිංසු, සො ''අස්සමණී''ති ආහ. දසබලං පුච්ඡිංසු, සත්ථා උපාලිත්ථෙරං පටිච්ඡාපෙසි. ථෙරො සාවත්ථිනගරවාසීනි කුලානි විසාඛඤ්ච උපාසිකං පක්කොසාපෙත්වා සොධෙන්තො, – ''පුරෙ ලද්ධො ගබ්භො, පබ්බජ්ජා අරොගා''ති ආහ. සත්ථා ''සුවිනිච්ඡිතං අධිකරණ''න්ති ථෙරස්ස සාධුකාරං අදාසි. සා භික්ඛුනී සුවණ්ණබිම්බසදිසං පුත්තං විජායි, තං ගහෙත්වා රාජා පසෙනදි කොසලො පොසාපෙසි. ''කස්සපො''ති චස්ස නාමං කත්වා අපරභාගෙ අලඞ්කරිත්වා සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා පබ්බාජෙසි. ඉති රඤ්ඤො පොසාවනිකපුත්තත්තාපි තං ''කුමාරකස්සපො''ති සඤ්ජානිංසූති.

අන්ධවනෙති එවංනාමකෙ වනෙ. තං කිර වනං ද්වින්නං බුද්ධානං කාලෙ අවිජහිතනාමං අන්ධවනංත්වෙව පඤ්ඤායති. තත්‍රායං පඤ්ඤත්තිවිභාවනා – අප්පායුකබුද්ධානඤ්හි සරීරධාතු න එකග්ඝනා හොති. අධිට්ඨානානුභාවෙන විප්පකිරියති. තෙනෙව අම්හාකම්පි භගවා, – ''අහං න චිරට්ඨිතිකො, අප්පකෙහි සත්තෙහි අහං දිට්ඨො, යෙහි න දිට්ඨො, තෙව බහුතරා, තෙ මෙ ධාතුයො ආදාය තත්ථ තත්ථ පූජෙන්තා සග්ගපරායණා භවිස්සන්තී''ති පරිනිබ්බානකාලෙ, ''අත්තනො සරීරං විප්පකිරියතූ''ති අධිට්ඨාසි. දීඝායුකබුද්ධානං පන සුවණ්ණක්ඛන්ධො විය එකග්ඝනං ධාතුසරීරං තිට්ඨති.

කස්සපස්සාපි භගවතො තථෙව අට්ඨාසි. තතො මහාජනා සන්නිපතිත්වා, ''ධාතුයො එකග්ඝනා න සක්කා වියොජෙතුං, කිං කරිස්සාමා''ති සම්මන්තයිත්වා එකග්ඝනමෙව චෙතියං කරිස්සාම, කිත්තකං පන හොතු තන්ති ආහංසු. එකෙ සත්තයොජනියන්ති ආහංසු. එතං අතිමහන්තං, අනාගතෙ ජග්ගිතුං න සක්කා, ඡයොජනං හොතු, පඤ්චයොජනං… චතුයොජනං… තියොජනං… ද්වියොජනං… එකයොජනං හොතූති සන්නිට්ඨානං කත්වා ඉට්ඨකා කීදිසා හොන්තූති බාහිරන්තෙ ඉට්ඨකා රත්තසුවණ්ණමයා එකග්ඝනා සතසහස්සග්ඝනිකා හොන්තු, අබ්භන්තරිමන්තෙ පඤ්ඤාසසහස්සග්ඝනිකා. හරිතාලමනොසිලාහි මත්තිකාකිච්චං කයිරතු, තෙලෙන උදකකිච්චන්ති නිට්ඨං ගන්ත්වා චත්තාරි මුඛානි චතුධා විභජිංසු. රාජා එකං මුඛං ගණ්හි, රාජපුත්තො පථවින්දරකුමාරො එකං, අමච්චානං ජෙට්ඨකො හුත්වා සෙනාපති එකං, ජනපදානං ජෙට්ඨකො හුත්වා සෙට්ඨි එකං.

තත්ථ ධනසම්පන්නතාය රාජාපි සුවණ්ණං නීහරාපෙත්වා අත්තනා ගහිතමුඛෙ කම්මං ආරභි, උපරාජාපි, සෙනාපතිපි. සෙට්ඨිනා ගහිතමුඛෙ පන කම්මං ඔලීයති. තතො යසොරතො නාම එකො උපාසකො තෙපිටකො භාණකො අනාගාමී අරියසාවකො, සො කම්මං ඔලීයතීති ඤත්වා පඤ්ච සකටසතානි යොජාපෙත්වා ජනපදං ගන්ත්වා ''කස්සපසම්මාසම්බුද්ධො වීසතිවස්සසහස්සානි ඨත්වා පරිනිබ්බුතො. තස්ස යොජනිකං රතනචෙතියං කයිරති, යො යං දාතුං උස්සහති සුවණ්ණං වා හිරඤ්ඤං වා සත්තරතනං වා හරිතාලං වා මනොසිලං වා, සො තං දෙතූ''ති සමාදපෙසි. මනුස්සා අත්තනො අත්තනො ථාමෙන හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදීනි අදංසු. අසක්කොන්තා තෙලතණ්ඩුලාදීනි දෙන්තියෙව. උපාසකො තෙලතණ්ඩුලාදීනි කම්මකාරානං භත්තවෙතනත්ථං පහිණාති, අවසෙසෙහි සුවණ්ණං චෙතාපෙත්වා පහිණාති, එවං සකලජම්බුදීපං අචරි.

චෙතියෙ කම්මං නිට්ඨිතන්ති චෙතියට්ඨානතො පණ්ණං පහිණිංසු – ''නිට්ඨිතං කම්මං ආචරියො ආගන්ත්වා චෙතියං වන්දතූ''ති. සොපි පණ්ණං පහිණි – ''මයා සකලජම්බුදීපො සමාදපිතො, යං අත්ථි, තං ගහෙත්වා කම්මං නිට්ඨාපෙන්තූ''ති. ද්වෙපි පණ්ණානි අන්තරාමග්ගෙ සමාගමිංසු. ආචරියස්ස පණ්ණතො පන චෙතියට්ඨානතො පණ්ණං පඨමතරං ආචරියස්ස හත්ථං අගමාසි. සො පණ්ණං වාචෙත්වා චෙතියං වන්දිස්සාමීති එකකොව නික්ඛමි. අන්තරාමග්ගෙ අටවියං පඤ්ච චොරසතානි උට්ඨහිංසු. තත්‍රෙකච්චෙ තං දිස්වා ඉමිනා සකලජම්බුදීපතො හිරඤ්ඤසුවණ්ණං සම්පිණ්ඩිතං, නිධිකුම්භී නො පවට්ටමානා ආගතාති අවසෙසානං ආරොචෙත්වා තං අග්ගහෙසුං. කස්මා තාතා, මං ගණ්හථාති? තයා සකලජම්බුදීපතො සබ්බං හිරඤ්ඤසුවණ්ණං සම්පිණ්ඩිතං, අම්හාකම්පි ථොකං ථොකං දෙහීති. කිං තුම්හෙ න ජානාථ, කස්සපො භගවා පරිනිබ්බුතො, තස්ස යොජනිකං රතනචෙතියං කයිරති, තදත්ථාය මයා සමාදපිතං, නො අත්තනො අත්ථාය. තං තං ලද්ධලද්ධට්ඨානතො තත්ථෙව පෙසිතං, මය්හං පන නිවත්ථසාටකමත්තං ඨපෙත්වා අඤ්ඤං චිත්තං කාකණිකම්පි නත්ථීති.

එකෙ, ''එවමෙතං විස්සජ්ජෙථ ආචරිය''න්ති ආහංසු. එකෙ, ''අයං රාජපූජිතො අමච්චපූජිතො , අම්හෙසු කඤ්චිදෙව නගරවීථියං දිස්වා රාජරාජමහාමත්තාදීනං ආරොචෙත්වා අනයව්‍යසනං පාපුණාපෙය්‍යා''ති ආහංසු. උපාසකො, ''තාතා, නාහං එවං කරිස්සාමී''ති ආහ. තඤ්ච ඛො තෙසු කාරුඤ්ඤෙන, න අත්තනො ජීවිතනිකන්තියා. අථ තෙසු ගහෙතබ්බො විස්සජ්ජෙතබ්බොති විවදන්තෙසු ගහෙතබ්බොති ලද්ධිකා එව බහුතරා හුත්වා ජීවිතා වොරොපයිංසු.

තෙසං බලවගුණෙ අරියසාවකෙ අපරාධෙන නිබ්බුතදීපසිඛා විය අක්ඛීනි අන්තරධායිංසු. තෙ, ''කහං භො චක්ඛු, කහං භො චක්ඛූ''ති විප්පලපන්තා එකච්චෙ ඤාතකෙහි ගෙහං නීතා. එකච්චෙ නොඤාතකා අනාථාති තත්ථෙව අටවියං රුක්ඛමූලෙ පණ්ණසාලායං වසිංසු. අටවිං ආගතමනුස්සා කාරුඤ්ඤෙන තෙසං තණ්ඩුලං වා පුටභත්තං වා පරිබ්බයං වා දෙන්ති. දාරුපණ්ණාදීනං අත්ථාය ගන්ත්වා ආගතා මනුස්සා කුහිං ගතත්ථාති වුත්තෙ අන්ධවනං ගතම්හාති වදන්ති. එවං ද්වින්නම්පි බුද්ධානං කාලෙ තං වනං අන්ධවනංත්වෙව පඤ්ඤායති. කස්සපබුද්ධකාලෙ පනෙතං ඡඩ්ඩිතජනපදෙ අටවි අහොසි. අම්හාකං භගවතො කාලෙ සාවත්ථියා අවිදූරෙ ජෙතවනස්ස පිට්ඨිභාගෙ පවිවෙකකාමානං කුලපුත්තානං වසනට්ඨානං පධානඝරං අහොසි, තත්ථ ආයස්මා කුමාරකස්සපො තෙන සමයෙන සෙඛපටිපදං පූරයමානො විහරති. තෙන වුත්තං ''අන්ධවනෙ විහරතී''ති.

අඤ්ඤතරා දෙවතාති නාමගොත්තවසෙන අපාකටා එකා දෙවතාති අත්ථො. ''අභිජානාති නො, භන්තෙ, භගවා අහුඤාතඤ්ඤතරස්ස මහෙසක්ඛස්ස සංඛිත්තෙන තණ්හාසඞ්ඛයවිමුත්තිං භාසිතා''ති (ම. නි. 1.365) එත්ථ පන අභිඤ්ඤාතො සක්කොපි දෙවරාජා අඤ්ඤතරොති වුත්තො. **දෙවතාති** ච ඉදං දෙවානම්පි දෙවධීතානම්පි සාධාරණවචනං. ඉමස්මිං පනත්ථෙ දෙවො අධිප්පෙතො. **අභික්කන්තාය රත්තියාති** එත්ථ අභික්කන්තසද්දො ඛයසුන්දරාභිරූපඅබ්භනුමොදනාදීසු දිස්සති. තත්ථ – ''අභික්කන්තා, භන්තෙ, රත්ති, නික්ඛන්තො පඨමො යාමො, චිරනිසින්නො භික්ඛුසඞ්ඝො, උද්දිසතු, භන්තෙ, භගවා භික්ඛූනං පාතිමොක්ඛ''න්ති එවමාදීසු (අ. නි. 8.20) ඛයෙ දිස්සති. ''අයං ඉමෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං අභික්කන්තතරො ච පණීතතරො චා''ති (අ. නි. 4.100) එවමාදීසු සුන්දරෙ.

> ''කො මෙ වන්දති පාදානි, ඉද්ධියා යසසා ජලං;
> අභික්කන්තෙන වණ්ණෙන, සබ්බා ඔභාසයං දිසා''ති. (වි. ව. 857) –

එවමාදීසු අභිරූපෙ. ''අභික්කන්තං, භො ගොතමා''ති එවමාදීසු (පාරා. 15) අබ්භනුමොදනෙ. ඉධ පන ඛයෙ. තෙන **අභික්කන්තාය රත්තියාති** පරික්ඛීණාය රත්තියාති වුත්තං හොති. තත්ථායං දෙවපුත්තො මජ්ඣිමයාමසමනන්තරෙ ආගතොති වෙදිතබ්බො. **අභික්කන්තවණ්ණාති** ඉධ අභික්කන්තසද්දො අභිරූපෙ. වණ්ණසද්දො පන ඡවි-ථුති-කුලවග්ගකාරණ-සණ්ඨානපමාණරූපායතනාදීසු දිස්සති. තත්ථ, ''සුවණ්ණවණ්ණොසි භගවා''ති එවමාදීසු ඡවියා. ''කදා සඤ්ඤූළ්හා පන තෙ ගහපති සමණස්ස ගොතමස්ස වණ්ණා''ති (ම. නි. 2.77) එවමාදීසු ථුතියං. ''චත්තාරොමෙ, භො ගොතම, වණ්ණා''ති එවමාදීසු (දී. නි. 3.115) කුලවග්ගෙ. ''අථ කෙන නු වණ්ණෙන, ගන්ධථෙනොති වුච්චතී''ති එවමාදීසු (සං. නි. 1.234) කාරණෙ. ''මහන්තං හත්ථිරාජවණ්ණං අභිනිම්මිනිත්වා''ති එවමාදීසු (සං. නි. 1.138) සණ්ඨානෙ. ''තයො පත්තස්ස වණ්ණා''ති එවමාදීසු (පාරා. 602) පමාණෙ. ''වණ්ණො ගන්ධො රසො ඔජා''ති එවමාදීසු රූපායතනෙ. සො ඉධ ඡවියං දට්ඨබ්බො. තෙන **අභික්කන්තවණ්ණාති** අභිරූපඡවිඉට්ඨවණ්ණා, මනාපවණ්ණාති වුත්තං හොති. දෙවතා හි මනුස්සලොකං ආගච්ඡමානා පකතිවණ්ණං පකතිඉද්ධිං පජහිත්වා ඔළාරිකං

අත්තභාවං කත්වා අතිරෙකවණ්ණං අතිරෙකඉද්ධිං මාපෙත්වා නටසමජ්ජාදීනි ගච්ඡන්තා මනුස්සා විය අභිසඞ්ඛතෙන කායෙන ආගච්ඡන්ති. අයම්පි දෙවපුත්තො තථෙව ආගතො. තෙන වුත්තං ''අභික්කන්තවණ්ණා''ති.

කෙවලකප්පන්ති එත්ථ කෙවලසද්දො අනවසෙස-යෙභුය්‍ය-අබ්‍යාමිස්සානතිරෙකදළ්හත්ථ-විසංයොගාදිඅනෙකත්ථො. තථා හිස්ස, ''කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරිය''න්ති (පාරා. 1) එවමාදීසු අනවසෙසත්තමත්ථො. ''කෙවලකප්පා ච අඞ්ගමගධා පහූතං ඛාදනීයං භොජනීයං ආදාය උපසඞ්කමිස්සන්තී''ති එවමාදීසු යෙභුය්‍යතා. ''කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී''ති (විභ. 225) එවමාදීසු අබ්‍යාමිස්සතා. ''කෙවලං සද්ධාමත්තකං නූන අයමායස්මා''ති (මහාව. 244) එවමාදීසු අනතිරෙකතා. ''ආයස්මතො අනුරුද්ධස්ස බාහියො නාම සද්ධිවිහාරිකො කෙවලකප්පං සඞ්ඝභෙදාය ඨිතො''ති (අ. නි. 4.243) එවමාදීසු දළ්හත්ථතා . ''කෙවලී වුසිතවා උත්තමපුරිසොති වුච්චතී''ති (සං. නි. 3.57) එවමාදීසු විසංයොගො. ඉධ පනස්ස අනවසෙසත්තමත්ථොති අධිප්පෙතො.

කප්පසද්දො පනායං අභිසද්දහන-වොහාර-කාල-පඤ්ඤත්ති- ඡෙදන-විකප්ප-ලෙස-සමන්තභාවාදි-අනෙකත්ථො. තථා හිස්ස, ''ඔකප්පනියමෙතං භොතො ගොතමස්ස, යථා තං අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්සා''ති (ම. නි. 1.387) එවමාදීසු අභිසද්දහනමත්ථො. ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, පඤ්චහි සමණකප්පෙහි ඵලං පරිභුඤ්ජිතු''න්ති (චූළව. 250) එවමාදීසු වොහාරො. ''යෙන සුදං නිච්චකප්පං විහරාමී''ති එවමාදීසු (ම. නි. 1.387) කාලො. ''ඉච්චායස්මා කප්පො''ති (සං. නි. 3.124) එවමාදීසු පඤ්ඤත්ති. ''අලඞ්කතා කප්පිතකෙසමස්සූ''ති (සං. නි. 4.365) එවමාදීසු ඡෙදනං. ''කප්පති ද්වඞ්ගුලකප්පො''ති (චූළව. 446) එවමාදීසු විකප්පො. ''අත්ථි කප්පො නිපජ්ජිතු''න්ති (අ. නි. 8.80) එවමාදීසු ලෙසො. ''කෙවලකප්පං වෙළුවනං ඔභාසෙත්වා''ති (සං. නි. 1.94) එවමාදීසු සමන්තභාවො. ඉධ පනස්ස සමන්තභාවො අත්ථො අධිප්පෙතො. තස්මා **කෙවලකප්පං අන්ධවනන්**ති එත්ථ අනවසෙසං සමන්තතො අන්ධවනන්ති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

ඔභාසෙත්වාති වත්ථාලඞ්කාරසරීරසමුට්ඨිතාය ආභාය ඵරිත්වා, චන්දිමා විය ච සූරියො විය ච එකොභාසං එකපජ්ජොතං කරිත්වාති අත්ථො. **එකමන්තං අට්ඨාසී**ති එකස්මිං අන්තෙ, එකස්මිං ඔකාසෙ අට්ඨාසි. **එතදවොචා**ති එතං ''භික්ඛු භික්ඛූ''තිආදිවචනමවොච. කස්මා පනායං අවන්දිත්වා සමණවොහාරෙනෙව කථෙතීති? සමණසඤ්ඤාසමුදාචාරෙනෙව. එවං කිරස්ස අහොසි – ''අයං අන්තරා කාමාවචරෙ වසි. අහං පන අස්මි තතො කාලතො පට්ඨාය බ්‍රහ්මචාරී''ති සමණසඤ්ඤාවස්ස සමුදාචරති, තස්මා අවන්දිත්වා සමණවොහාරෙනෙව කථෙති. පුබ්බසහායො කිරෙසො දෙවපුත්තො ථෙරස්ස. කුතො පට්ඨායාති? කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලතො පට්ඨාය. යො හි පුබ්බයොගෙ ආගතෙසු පඤ්චසු සහායෙසු අනුථෙරො චතුත්ථදිවසෙ අනාගාමී අහොසීති වුත්තො, අයං සො. තදා කිර තෙසු සඞ්ඝත්ථෙරස්ස අරහත්තෙනෙව සද්ධිං අභිඤ්ඤා ආගමිංසු. සො, ''මය්හං කිච්චං මත්ථකං පත්ත''න්ති වෙහාසං උප්පතිත්වා අනොතත්තදහෙ මුඛං ධොවිත්වා උත්තරකුරුතො පිණ්ඩපාතං ආදාය ආගන්ත්වා, ''ඉමං, ආවුසො, පිණ්ඩපාතං භුඤ්ජිත්වා අප්පමත්තා සමණධම්මං කරොථා''ති ආහ. ඉතරෙ ආහංසු – ''න, ආවුසො, අම්හාකං එවං කතිකා අත්ථි – 'යො පඨමං විසෙසං නිබ්බත්තෙත්වා පිණ්ඩපාතං ආහරති, තෙනාභතං භුඤ්ජිත්වා සෙසෙහි සමණධම්මො කාතබ්බො'ති. තුම්හෙ අත්තනො උපනිස්සයෙන කිච්චං මත්ථකං පාපයිත්ථ. මයම්පි සචෙ නො උපනිස්සයො භවිස්සති, කිච්චං මත්ථකං පාපෙස්සාම. පපඤ්චො එස අම්හාකං, ගච්ඡථ තුම්හෙ''ති. සො යථාඵාසුකං ගන්ත්වා ආයුපරියොසානෙ පරිනිබ්බායි.

පුනදිවසෙ අනුථෙරො අනාගාමිඵලං සච්ඡකාසි, තස්ස අභිඤ්ඤායො ආගමිංසු. සොපි තථෙව පිණ්ඩපාතං ආහරිත්වා තෙහි පටික්ඛිත්තො යථාඵාසුකං ගන්ත්වා ආයුපරියොසානෙ සුද්ධාවාසෙ නිබ්බත්ති. සො සුද්ධාවාසෙ ඨත්වා තෙ සහායෙ ඔලොකෙන්තො, එකො තදාව පරිනිබ්බුතො, එකො අධුනා භගවතො සන්තිකෙ අරියභූමිං පත්තො, එකො ලාභසක්කාරං නිස්සාය, ''අහං අරහා''ති චිත්තං උප්පාදෙත්වා සුප්පාරකපට්ටනෙ වසතීති දිස්වා තං උපසඞ්කමිත්වා, ''න ත්වං අරහා, න අරහත්තමග්ගං පටිපන්නො, ගච්ඡ භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා ධම්මං සුණාහී''ති උය්‍යොජෙසි. සොපි අන්තරඝරෙ භගවන්තං ඔවාදං යාචිත්වා, ''තස්මා තිහ තෙ බාහිය එවං සික්ඛිතබ්බං දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං භොතූ''ති (උදා. 10) භගවතා සංඛිත්තෙන ඔවදිතො අරියභූමිං සම්පාපුණි.

තතො අඤ්ඤො එකො අත්ථි, සො කුහින්ති ඔලොකෙන්තො අන්ධවනෙ සෙක්ඛපටිපදං පූරයමානො විහරතීති දිස්වා චින්තෙසි – ''සහායකස්ස සන්තිකෙ ගමිස්සාමීති, ගච්ඡන්තෙන පන තුච්ඡහත්ථෙන අගන්ත්වා කිඤ්චි පණ්ණාකාරං ගහෙත්වා ගන්තුං වට්ටති, සහායො ඛො පන මෙ නිරාමිසො පබ්බතමත්ථකෙ වසන්තො මයා ආකාසෙ ඨත්වා දින්නං පිණ්ඩපාතම්පි අපරිභුඤ්ජිත්වා සමණධම්මං අකාසි, ඉදානි ආමිසපණ්ණාකාරං කිං ගණ්හිස්සති? ධම්මපණ්ණාකාරං ගහෙත්වා ගමිස්සාමී''ති බ්‍රහ්මලොකෙ ඨිතොව රතනාවළිං ගන්ථෙන්තො විය පන්නරස පඤ්හෙ විභජිත්වා තං ධම්මපණ්ණාකාරං ආදාය ආගන්ත්වා සහායස්ස අවිදූරෙ ඨත්වා අත්තනො සමණසඤ්ඤාසමුදාචාරවසෙන තං අනභිවාදෙත්වාව, ''භික්ඛු භික්ඛූ''ති ආලපිත්වා **අයං වම්මිකො**තිආදිමාහ. තත්ථ තුරිතාලපනවසෙන භික්ඛු භික්ඛූති ආමෙඩිතං වෙදිතබ්බං. යථා වා එකනෙව තිලකෙන නලාටං න සොභති, තං පරිවාරෙත්වා අඤ්ඤෙසුපි දින්නෙසු චුල්ලිතමණ්ඩිතං විය සොභති, එවං එකෙනෙව පදෙන වචනං න සොභති , පරිවාරිකපදෙන සද්ධිං චුල්ලිතමණ්ඩිතං විය සොභතීති තං පරිවාරිකපදවසෙන වචනං චුල්ලිතමණ්ඩිතං විය කරොන්තොපි එවමාහ.

අයං වම්මිකොති පුරතො ඨිතො වම්මිකො නාම නත්ථි, දෙසනාවසෙන පන පුරතො ඨිතං දස්සෙන්තො විය **අයන්ති** ආහ. **ලඞ්ගින්ති** සත්ථං ආදාය ඛණන්තො පලිඝං අද්දස. **උක්ඛිප ලඞ්ගිං අභික්ඛණ සුමෙධාති** තාත, පණ්ඩිත, ලඞ්ගී නාම රත්තිං ධූමායති දිවා පජ්ජලති. උක්ඛිපෙත පරං පරතො ඛණාති. එවං සබ්බපදෙසු අත්ථො දට්ඨබ්බො. **උද්ධුමායිකන්ති** මණ්ඩූකං. **චඞ්කවාරන්ති** ඛාරපරිස්සාවනං. **කුම්මන්ති** කච්ඡපං. **අසිසූනන්ති** මංසච්ඡෙදකං අසිඤ්චෙව අධිකුට්ටනඤ්ච. **මංසපෙසින්ති** නිසදපොතප්පමාණං අල්ලමංසපිණ්ඩං. **නාගන්ති** සුමනපුප්ඵකලාපසදිසං මහාඵණං තිවිධසොවත්ථිකපරික්ඛිත්තං අභිනාගං අද්දස. **මා නාගං ඝට්ටෙසීති** දණ්ඩකකොටියා වා වල්ලිකොටියා වා පංසුචුණ්ණං වා පන ඛිපමානො මා නාගං ඝට්ටයි. **නමො කරොහි නාගස්සාති** උපරිවාතතො අපගම්ම සුද්ධවත්ථං නිවාසෙත්වා නාගස්ස නමක්කාරං කරොහි. නාගෙන අධිසයිතං ධනං නාම යාව සත්තමා කුලපරිවට්ටා ඛාදතො න ඛීයති, නාගො තෙ අධිසයිතං ධනං දස්සති, තස්මා නමො කරොහි නාගස්සාති. **ඉතො වා පන සුත්වාති** යථා දුක්ඛක්ඛන්ධෙ ඉතොති සාසනෙ නිස්සක්කං, න තථා ඉධ. ඉධ පන දෙවපුත්තෙ නිස්සක්කං, තස්මා **ඉතො වා පනාති** මම වා පන සන්තිකා සුත්වාති අයමෙත්ථ අත්ථො.

251. **චාතුම්මහාභූතිකස්සාති** චතුමහාභූතමයස්ස. **කායස්සෙතං අධිවචනන්ති** සරීරස්ස නාමං. යථෙව හි බාහිරකො වම්මිකො, වමතීති වන්තකොති වන්තුස්සයොති වන්තසිනෙහසම්බන්ධොති චතූහි කාරණෙහි **වම්මිකොති** වුච්චති. සො හි අහිමඞ්ගුසඋන්දූරඝරගොළිකාදයො නානප්පකාරෙ පාණකෙ වමතීති වම්මිකො. උපචිකාහි වන්තකොති වම්මිකො. උපචිකාහි වමිත්වා මුඛතුණ්ඩකෙන උක්ඛිත්තපංසුචුණ්ණෙන කටිප්පමාණෙනපි පොරිසප්පමාණෙනපි උස්සිතොති වම්මිකො. උපචිකාහි වන්තඛෙළසිනෙහෙන ආබද්ධතාය සත්තසත්තාහං දෙවෙ වස්සන්තෙපි න විප්පකිරියති, නිදාඝෙපි තතො පංසුමුට්ඨිං ගහෙත්වා තස්මිං මුට්ඨිනා පීළියමානෙ සිනෙහො නික්ඛමති, එවං වන්තසිනෙහෙන සම්බද්ධොති වම්මිකො. එවමයං කායොපි, ''අක්ඛිම්හා අක්ඛිගූථකො''තිආදිනා නයෙන නානප්පකාරකං අසුචිකලිමලං වමතීති වම්මිකො. බුද්ධපච්චෙකබුද්ධඛීණාසවා ඉමස්මිං අත්තභාවෙ නිකන්තිපරියාදානෙන අත්තභාවං ඡඩ්ඩෙත්වා ගතාති අරියෙහි වන්තකොතිපි වම්මිකො. යෙහි චායං තීහි අට්ඨිසතෙහි උස්සිතො න්හාරුසම්බද්ධො මංසාවලෙපනො අල්ලචම්මපරියොනද්ධො ඡවිරඤ්ජිතො සත්තෙ වඤ්චෙති, තං සබ්බං අරියෙහි වන්තමෙවාති වන්තුස්සයොතිපි වම්මිකො. ''තණ්හා ජනෙති පුරිසං, චිත්තමස්ස විධාවතී''ති (සං. නි. 1.55) එවං තණ්හාය ජනිතත්තා අරියෙහි වන්තෙනෙව තණ්හාසිනෙහෙන සම්බද්ධො අයන්ති වන්තසිනෙහෙන සම්බද්ධොතිපි වම්මිකො. යථා ච වම්මිකස්ස අන්තො නානප්පකාරා පාණකා තත්ථෙව ජායන්ති, උච්චාරපස්සාවං කරොන්ති, ගිලානා සයන්ති, මතා පතන්ති. ඉති සො තෙසං සූතිඝරං වච්චකුටි ගිලානසාලා සුසානඤ්ච හොති. එවං ඛත්තියමහාසාලාදීනම්පි කායො අයං ගොපිතරක්ඛිතො මණ්ඩිතප්පසාධිතො මහානුභාවානං කායොති අචින්තෙත්වා ඡවිනිස්සිතා පාණා චම්මනිස්සිතා පාණා මංසනිස්සිතා පාණා න්හාරුනිස්සිතා පාණා අට්ඨිනිස්සිතා පාණා අට්ඨිමිඤ්ජනිස්සිතා පාණාති එවං කුලගණනාය අසීතිමත්තානි කිමිකුලසහස්සානි අන්තොකායස්මිංයෙව ජායන්ති, උච්චාරපස්සාවං කරොන්ති, ගෙලඤ්ඤෙන ආතුරිතානි සයන්ති, මතානි පතන්ති, ඉති අයම්පි තෙසං පාණානං සූතිඝරං වච්චකුටි ගිලානසාලා සුසානඤ්ච හොතීති ''වම්මිකො'' ත්වෙව සඞ්ඛං ගතො. තෙනාහ භගවා – ''වම්මිකොති ඛො, භික්ඛු, ඉමස්ස චාතුමහාභූතිකස්ස කායස්සෙතං අධිවචන''න්ති.

මාතාපෙත්තිකසම්භවස්සාති මාතිතො ච පිතිතො ච නිබ්බත්තෙන මාතාපෙත්තිකෙන සුක්කසොණිතෙන සම්භූතස්ස. **ඔදනකුම්මාසූපචයස්සාති** ඔදනෙන චෙව කුම්මාසෙන ච උපචිතස්ස වඩ්ඪිතස්ස. **අනිච්චුච්ඡාදනපරිමද්දනභෙදනවිද්ධංසනධම්මස්සාති** එත්ථ අයං කායො හුත්වා අභාවට්ඨෙන **අනිච්චධම්මො.** දුග්ගන්ධවිඝාතත්ථාය තනුවිලෙපනෙන **උච්ඡාදනධම්මො.** අඞ්ගපච්චඞ්ගාබාධවිනොදනත්ථාය ඛුද්දකසම්බාහනෙන **පරිමද්දනධම්මො.** දහරකාලෙ වා ඌරූසු සයාපෙත්වා ගබ්භවාසෙන දුස්සණ්ඨිතානං තෙසං තෙසං අඞ්ගානං සණ්ඨානසම්පාදනත්ථං අඤ්ඡනපීළනාදිවසෙන පරිමද්දනධම්මො. එවං පරිහරතොපි ච භෙදනවිද්ධංසනධම්මො භිජ්ජති චෙව විකිරති ච, එවං සභාවොති අත්ථො. තත්ථ මාතාපෙත්තිකසම්භවඔදනකුම්මාසූපචයඋච්ඡාදනපරිමද්දනපදෙහි සමුදයො කථිතො, අනිච්චභෙදවිද්ධංසනපදෙහි අත්ථඞ්ගමො. එවං සත්තහිපි පදෙහි චාතුමහාභූතිකස්ස කායස්ස උච්චාවචභාවො වඩ්ඪිපරිහානි සමුදයත්ථඞ්ගමො කථිතොති වෙදිතබ්බො.

දිවා කම්මන්තෙති දිවා කත්තබ්බකම්මන්තෙ. **ධූමායනාති** එත්ථ අයං ධූමසද්දො කොධෙ තණ්හාය විතක්කෙ පඤ්චසු කාමගුණෙසු ධම්මදෙසනාය පකතිධූමෙති ඉමෙසු අත්ථෙසු වත්තති. ''කොධො ධූමො භස්මනිමොසවජ්ජ''න්ති (සං. නි. 1.165) එත්ථ හි කොධෙ වත්තති. ''ඉච්ඡාධූමායිතා සත්තා''ති එත්ථ තණ්හාය. ''තෙන ඛො පන සමයෙන අඤ්ඤතරො භික්ඛු භගවතො අවිදූරෙ ධූමායන්තො නිසින්නො හොතී''ති එත්ථ විතක්කෙ.

> ''පඞ්කො ච කාමා පලිපො ච කාමා,
> භයඤ්ච මෙතං තිමූලං පවුත්තං;
> රජො ච ධූමො ච මයා පකාසිතා;
> හිත්වා තුවං පබ්බජ බ්‍රහ්මදත්තා''ති. (ජා. 1.6.14) –

එත්ථ පඤ්චකාමගුණෙසු. ''ධූමං කත්තා හොතී''ති (ම. නි. 1.349) එත්ථ ධම්මදෙසනාය. ''ධජො රථස්ස පඤ්ඤාණං, ධූමො පඤ්ඤාණමග්ගිනො''ති (සං. නි. 1.72) එත්ථ පකතිධූමෙ. ඉධ පනායං විතක්කෙ අධිප්පෙතො. තෙනාහ ''අයං

රත්තිං ධූමායනා''ති.

තථාගතස්සෙතං අධිවචනන්ති තථාගතො හි සත්තන්නං ධම්මානං බාහිතත්තා **බ්‍රාහ්මණො** නාම. යථාහ – ''සත්තන්නං ඛො, භික්ඛු, ධම්මානං බාහිතත්තා බ්‍රාහ්මණො. කතමෙසං සත්තන්නං? රාගො බාහිතො හොති, දොසො... මොහො... මානො... සක්කායදිට්ඨි... විචිකිච්ඡා... සීලබ්බතපරාමාසො බාහිතො හොති. ඉමෙසං භික්ඛු සත්තන්නං ධම්මානං බාහිතත්තා බ්‍රාහ්මණො''ති (චූළනි. මෙත්තගූමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 28). **සුමෙධොති** සුන්දරපඤ්ඤො. **සෙක්ඛස්සාති** එත්ථ සික්ඛතීති සෙක්ඛො. යථාහ – ''සික්ඛතීති ඛො, භික්ඛු, තස්මා සෙක්ඛොති වුච්චති. කිඤ්ච සික්ඛති? අධිසීලම්පි සික්ඛති, අධිචිත්තම්පි සික්ඛති, අධිපඤ්ඤම්පි සික්ඛතී''ති (අ. නි. 3.86).

පඤ්ඤාය අධිවචනන්ති ලොකියලොකුත්තරාය පඤ්ඤාය එතං අධිවචනං, න ආවුධසත්ථස්ස. **වීරියාරම්භස්සාති** කායිකචෙතසිකවීරියස්ස. තං පඤ්ඤාගතිකමෙව හොති. ලොකියාය පඤ්ඤාය ලොකියං, ලොකුත්තරාය පඤ්ඤාය ලොකුත්තරං. එත්ථ පනායං අත්ථදීපනා –

එකො කිර ජානපදො බ්‍රාහ්මණො පාතොව මාණවකෙහි සද්ධිං ගාමතො නික්ඛම්ම දිවසං අරඤ්ඤෙ මන්තෙ වාචෙත්වා සායං ගාමං ආගච්ඡති. අන්තරාමග්ගෙ ච එකො වම්මිකො අත්ථි. සො රත්තිං ධූමායති, දිවා පජ්ජලති. බ්‍රාහ්මණො අන්තෙවාසිං සුමෙධං මාණවං ආහ – ''තාත, අයං වම්මිකො රත්තිං ධූමායති, දිවා පජ්ජලති, විකාරමස්ස පස්සිස්සාම, භින්දිත්වා නං චත්තාරො කොට්ඨාසෙ කත්වා ඛිපාහී''ති. සො සාධූති කුදාලං ගහෙත්වා සමෙහි පාදෙහි පථවියං පතිට්ඨාය තථා අකාසි. තත්‍ර ආචරියබ්‍රාහ්මණො විය භගවා. සුමෙධමාණවකො විය සෙක්ඛො භික්ඛු. වම්මිකො විය කායො. ''තාත, අයං වම්මිකො රත්තිං ධූමායති, දිවා පජ්ජලති, විකාරමස්ස පස්සිස්සාම, භින්දිත්වා නං චත්තාරො කොට්ඨාසෙ කත්වා ඛිපාහී''ති බ්‍රාහ්මණෙන වුත්තකාලො විය, ''භික්ඛු චාතුමහාභූතිකං කායං චත්තාරො කොට්ඨාසෙ කත්වා පරිග්ගණ්හාහී''ති භගවතා වුත්තකාලො. තස්ස සාධූති කුදාලං ගහෙත්වා තථාකරණං විය සෙක්ඛස්ස භික්ඛුනො, ''යො වීසතියා කොට්ඨාසෙසු ථද්ධභාවො, අයං පථවීධාතු. යො ද්වාදසසු කොට්ඨාසෙසු ආබන්ධනභාවො, අයං ආපොධාතු. යො චතූසු කොට්ඨාසෙසු පරිපාචනභාවො, අයං තෙජොධාතු. යො ඡසු කොට්ඨාසෙසු විත්ථම්භනභාවො, අයං වායොධාතූ''ති එවං චතුධාතුවවත්ථානවසෙන කායපරිග්ගහො වෙදිතබ්බො.

ලඞ්ගීති ඛො, භික්ඛූති කස්මා භගවා අවිජ්ජං ලඞ්ගීති කත්වා දස්සෙසීති? යථා හි නගරස්ස ද්වාරං පිධාය පලිඝෙ යොජිතෙ මහාජනස්ස ගමනං පච්ඡිජ්ජති, යෙ නගරස්ස අන්තො, තෙ අන්තොයෙව හොන්ති. යෙ බහි, තෙ බහියෙව. එවමෙව යස්ස ඤාණමුඛෙ අවිජ්ජාලඞ්ගී පතති, තස්ස නිබ්බානසම්පාපකං ඤාණගමනං පච්ඡිජ්ජති, තස්මා අවිජ්ජං ලඞ්ගීති කත්වා දස්සෙසි. **පජහ අවිජ්ජන්ති** එත්ථ කම්මට්ඨානඋග්ගහපරිපුච්ඡාවසෙන අවිජ්ජාපහානං කථිතං.

උද්ධුමායිකාති ඛො, භික්ඛූති එත්ථ **උද්ධුමායිකමණ්ඩූකො** නාම නො මහන්තො, නඛපිට්ඨිප්පමාණො හොති, පුරාණපණ්ණන්තරෙ වා ගච්ඡන්තරෙ වා වල්ලිඅන්තරෙ වා වසති. සො දණ්ඩකොටියා වා වල්ලිකොටියා වා පංසුචුණ්ණකෙන වා ඝට්ටිතො ආයමිත්වා මහන්තො පරිමණ්ඩලො බෙලුවපක්කප්පමාණො හුත්වා චත්තාරො පාදෙ ආකාසගතෙ කත්වා පච්ඡින්නගමනො හුත්වා අමිත්තවසං යාති, කාකකුලලාදිභත්තමෙව හොති. එවමෙව අයං කොධො පඨමං උප්පජ්ජන්තො චිත්තාවිලමත්තකොව හොති. තස්මිං ඛණෙ අනිග්ගහිතො වඩ්ඪිත්වා මුඛවිකුලනං පාපෙති. තදා අනිග්ගහිතො හනුසඤ්චොපනං පාපෙති. තදා අනිග්ගහිතො ඵරුසවාචානිච්ඡාරණං පාපෙති. තදා අනිග්ගහිතො දිසාවිලොකනං පාපෙති. තදා අනිග්ගහිතො ආකඩ්ඪනපරිකඩ්ඪනං පාපෙති. තදා අනිග්ගහිතො පාණිනා ලෙඩ්ඩුදණ්ඩසත්ථපරාමසනං පාපෙති. තදා අනිග්ගහිතො දණ්ඩසත්ථාභිනිපාතං පාපෙති . තදා අනිග්ගහිතො පරඝාතනම්පි අත්තඝාතනම්පි පාපෙති. වුත්තම්පි හෙතං – ''යතො අයං කොධො පරං ඝාතෙත්වා අත්තානං ඝාතෙති, එත්තාවතායං කොධො පරමුස්සදගතො හොති පරමවෙපුල්ලප්පත්තො''ති. තත්ථ යථා උද්ධුමායිකාය චතූසු පාදෙසු ආකාසගතෙසු ගමනං පච්ඡිජ්ජති, උද්ධුමායිකා අමිත්තවසං ගන්ත්වා කාකාදිභත්තං හොති, එවමෙව කොධසමඞ්ගීපුග්ගලො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා වඩ්ඪෙතුං න සක්කොති, අමිත්තවසං යාති, සබ්බෙසං මාරානං යථාකාමකරණීයො හොති. තෙනාහ භගවා – ''උද්ධුමායිකාති ඛො, භික්ඛු, කොධූපායාසස්සෙතං අධිවචන''න්ති. තත්ථ බලවප්පත්තො කොධොව කොධූපායාසො. **පජහ කොධූපායාසන්ති** එත්ථ පටිසඞ්ඛානප්පහානං කථිතං.

ද්විධාපථොති එත්ථ, යථා පුරිසො සධනො සභොගො කන්තාරද්ධානමග්ගප්පටිපන්නො ද්වෙධාපථං පත්වා, ''ඉමිනා නු ඛො ගන්තබ්බං, ඉමිනා ගන්තබ්බ''න්ති නිච්ඡෙතුං අසක්කොන්තො තත්ථෙව තිට්ඨති, අථ නං චොරා උට්ඨහිත්වා අනයබ්‍යසනං පාපෙන්ති, එවමෙව ඛො මූලකම්මට්ඨානං ගහෙත්වා නිසින්නො භික්ඛු බුද්ධාදීසු කඞ්ඛාය උප්පන්නාය කම්මට්ඨානං වඩ්ඪෙතුං න සක්කොති, අථ නං කිලෙසමාරාදයො සබ්බෙ මාරා අනයබ්‍යසනං පාපෙන්ති, ඉති විචිකිච්ඡා ද්වෙධාපථසමා හොති. තෙනාහ භගවා – ''ද්විධාපථොති ඛො, භික්ඛු, විචිකිච්ඡායෙතං අධිවචන''න්ති. **පජහ විචිකිච්ඡන්ති** එත්ථ කම්මට්ඨානඋග්ගහපරිපුච්ඡාවසෙන විචිකිච්ඡාපහානං කථිතං.

චඞ්ගවාරන්ති එත්ථ, යථා රජකෙහි ඛාරපරිස්සාවනම්හි උදකෙ පක්ඛිත්තෙ එකො උදකඝටො ද්වෙපි දසපි වීසතිපි සටසතම්පි පග්ඝරතියෙව, පසටමත්තම්පි උදකං න තිට්ඨති, එවමෙව නීවරණසමඞ්ගිනො පුග්ගලස්ස අබ්භන්තරෙ කුසලධම්මො න තිට්ඨති. තෙනාහ භගවා – ''චඞ්ගවාරන්ති ඛො, භික්ඛු, පඤ්චන්නෙතං නීවරණානං අධිවචන''න්ති. **පජහ පඤ්චනීවරණෙති** එත්ථ වික්ඛම්භනතදඞ්ගවසෙන නීවරණප්පහානං කථිතං.

කුම්මොති එත්ථ, යථා කච්ඡපස්ස චත්තාරො පාදා සීසන්ති පඤ්චෙව අඞ්ගානි හොන්ති, එවමෙව සබ්බෙපි සඞ්ඛතා ධම්මා ගය්හමානා පඤ්චෙව ඛන්ධා භවන්ති. තෙනාහ භගවා – ''කුම්මොති ඛො, භික්ඛු, පඤ්චන්නෙතං උපාදානක්ඛන්ධානං අධිවචන''න්ති. **පජහ පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධෙති** එත්ථ පඤ්චසු ඛන්ධෙසු ඡන්දරාගප්පහානං කථිතං.

අසිසූනාති එත්ථ, යථා සූනාය උපරි මංසං ඨපෙත්වා අසිනා කොට්ටෙන්ති, එවමිමෙ සත්තා වත්ථුකාමත්ථාය කිලෙසකාමෙහි ඝාතයමානා වත්ථුකාමානං උපරි කත්වා කිලෙසකාමෙහි කන්තිතා කොට්ටිතා ච හොන්ති. තෙනාහ භගවා – ''අසිසූනාති ඛො, භික්ඛු, පඤ්චන්නෙතං කාමගුණානං අධිවචන''න්ති. **පජහ පඤ්ච කාමගුණෙති** එත්ථ පඤ්චසු කාමගුණෙසු ඡන්දරාගප්පහානං කථිතං.

මංසපෙසීති ඛො, භික්ඛූති එත්ථ අයං **මංසපෙසි** නාම බහුජනපත්ථිතා ඛත්තියාදයො මනුස්සාපි නං පත්ථෙන්ති කාකාදයො තිරච්ඡානාපි. ඉමෙ හි සත්තා අවිජ්ජාය සම්මත්තා නන්දිරාගං උපගම්ම වට්ටං වඩ්ඪෙන්ති. යථා වා මංසපෙසි ඨපිතඨපිතට්ඨානෙ ලග්ගති, එවමිමෙ සත්තා නන්දිරාගබද්ධා වට්ටෙ ලග්ගන්ති, දුක්ඛං පත්වාපි න උක්කණ්ඨන්ති , ඉති නන්දිරාගො මංසපෙසිසදිසො හොති. තෙනාහ භගවා – ''මංසපෙසීති ඛො, භික්ඛු, නන්දිරාගස්සෙතං අධිවචන''න්ති. **පජහ නන්දීරාගන්ති** එත්ථ චතුත්ථමග්ගෙන නන්දීරාගප්පහානං කථිතං.

නාගොති ඛො, භික්ඛු, ඛීණාසවස්සෙතං භික්ඛුනො අධිවචනන්ති එත්ථ යෙනත්ථෙන ඛීණාසවො නාගොති වුච්චති, සො අනඞ්ගණසුත්තෙ (ම. නි. අට්ඨ. 1.63) පකාසිතො එව. **නමො කරොහි නාගස්සාති** ඛීණාසවස්ස බුද්ධනාගස්ස, ''බුද්ධො සො භගවා බොධාය ධම්මං දෙසෙති, දන්තො සො භගවා දමථාය ධම්මං දෙසෙති, සන්තො සො භගවා සමථාය ධම්මං දෙසෙති, තිණ්ණො සො භගවා තරණාය ධම්මං දෙසෙති, පරිනිබ්බුතො සො භගවා පරිනිබ්බානාය ධම්මං දෙසෙතී''ති (ම. නි. 1.361) එවං නමක්කාරං කරොහීති අයමෙත්ථ අත්ථො. ඉති ඉදං සුත්තං ථෙරස්ස කම්මට්ඨානං අහොසි. ථෙරොපි ඉදමෙව සුත්තං කම්මට්ඨානං කත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පත්තො. **අයමෙතස්ස අත්ථොති** අයං එතස්ස පඤ්හස්ස අත්ථො. ඉති භගවා රතනරාසිම්හි මණිකූටං ගණ්හන්තො විය යථානුසන්ධිනාව දෙසනං නිට්ඨපෙසීති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

වම්මිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. රථවිනීතසුත්තවණ්ණනා

252. **එවං මෙ සුතන්ති** රථවිනීතසුත්තං. තත්ථ **රාජගහෙති** එවංනාමකෙ නගරෙ, තඤ්හි මන්ධාතුමහාගොවින්දාදීහි පරිග්ගහිතත්තා **රාජගහන්ති** වුච්චති. අඤ්ඤෙපෙත්ථ පකාරෙ වණ්ණයන්ති. කිං තෙහි? නාමමෙතං තස්ස නගරස්ස. තං පනෙතං බුද්ධකාලෙ ච චක්කවත්තිකාලෙ ච නගරං හොති, සෙසකාලෙ සුඤ්ඤං හොති යක්ඛපරිග්ගහිතං, තෙසං වසන්තවනං හුත්වා තිට්ඨති. **වෙළුවනෙ කලන්දකනිවාපෙති වෙළුවනන්ති** තස්ස උය්‍යානස්ස නාමං, තං කිර වෙළූහි පරික්ඛිත්තං අහොසි අට්ඨාරසහත්ථෙන ච පාකාරෙන, ගොපුරට්ටාලකයුත්තං නීලොභාසං මනොරමං, තෙන **වෙළුවනන්ති** වුච්චති. කලන්දකානඤ්චෙත්ථ නිවාපං අදංසු, තෙන **කලන්දකනිවාපොති** වුච්චති.

පුබ්බෙ කිර අඤ්ඤතරො රාජා තත්ථ උය්‍යානකීළනත්ථං ආගතො සුරාමදෙන මත්තො දිවාසෙය්‍යං උපගතො සුපි. පරිජනොපිස්ස, ''සුත්තො රාජා''ති පුප්ඵඵලාදීහි පලොභියමානො ඉතො චිතො ච පක්කාමි, අථ සුරාගන්ධෙන අඤ්ඤතරස්මා සුසිරරුක්ඛා කණ්හසප්පො නික්ඛමිත්වා රඤ්ඤාභිමුඛො ආගච්ඡති. තං දිස්වා රුක්ඛදෙවතා, ''රඤ්ඤො ජීවිතං දම්මී''ති කාළකවෙසෙන ආගන්ත්වා කණ්ණමූලෙ සද්දමකාසි. රාජා පටිබුජ්ඣි, කණ්හසප්පො නිවත්තො. සො තං දිස්වා, ''ඉමාය මම ජීවිතං දින්න''න්ති කාළකානං තත්ථ නිවාපං පට්ඨපෙසි, අභයඝොසනඤ්ච ඝොසාපෙසි. තස්මා තං තතො පභුති **කලන්දකනිවාපන්ති** සඞ්ඛ්‍යං ගතං. **කලන්දකාති** කාළකානං නාමං.

ජාතිභූමිකාති ජාතිභූමිවාසිනො. තත්ථ **ජාතිභූමීති** ජාතට්ඨානං. තං ඛො පනෙතං නෙව කොසලමහාරාජාදීනං න චඞ්කීබ්‍රාහමණාදීනං න සක්කසුයාමසන්තුසිතාදීනං න අසීතිමහාසාවකාදීනං න අඤ්ඤෙසං සත්තානං ජාතට්ඨානං ''ජාතිභූමී''ති වුච්චති. යස්ස පන ජාතදිවසෙ දසසහස්සිලොකධාතු එකද්ධජමාලාවිප්පකිණ්ණකුසුමවාසචුණ්ණගන්ධසුගන්ධා සබ්බපාලිඵුල්ලමිව නන්දනවනං විරොචමානා පදුමිනිපණ්ණෙ උදකබින්දු විය අකම්පිත්ථ, ජච්චන්ධාදීනඤ්ච රූපදස්සනාදීනි අනෙකානි පාටිහාරියානි පවත්තිංසු, තස්ස සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තස්ස ජාතට්ඨානසාකියජනපදො කපිලවත්ථාහාරො, සා ''ජාතිභූමී''ති වුච්චති.

ධම්මගරුභාවවණ්ණනා

වස්සංවුට්ඨාති තෙමාසං වස්සංවුට්ඨා පවාරිතපවාරණා හුත්වා. **භගවා එතදවොචාති** ''කච්චි, භික්ඛවෙ, ඛමනීය''න්තිආදීහි වචනෙහි ආගන්තුකපටිසන්ථාරං කත්වා එතං, ''කො නු ඛො, භික්ඛවෙ''තිආදිවචනමවොච. තෙ

කිර භික්ඛූ, – ‘‘කච්චි, භික්ඛවෙ, ඛමනීයං කච්චි යාපනීයං, කච්චිත්ථ අප්පකිලමථෙන අද්ධානං ආගතා, න ච පිණ්ඩකෙන කිලමිත්ථ, කුතො ච තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, ආගච්ඡථා’’ති පටිසන්ථාරවසෙන පුච්ඡිතා – ‘‘භගවා සාකියජනපදෙ කපිලවත්ථාහාරතො ජාතිභූමිතො ආගච්ඡාමා’’ති ආහංසු. අථ භගවා නෙව සුද්ධොදනමහාරාජස්ස, න සක්කොදනස්ස, න සුක්කොදනස්ස, න ධොතොදනස්ස, න අමිතොදනස්ස, න අමිත්තාය දෙවියා, න මහාපජාපතියා, න සකලස්ස සාකියමණ්ඩලස්ස ආරොග්‍යං පුච්ඡි. අථ ඛො අත්තනා ච දසකථාවත්ථුලාභිං පරඤ්ච තත්ථ සමාදපෙතාරං පටිපත්තිසම්පන්නං භික්ඛුං පුච්ඡන්තො ඉදං – ‘‘කො නු ඛො, භික්ඛවෙ’’තිආදිවචනං අවොච.

කස්මා පන භගවා සුද්ධොදනාදීනං ආරොග්‍යං අපුච්ඡිත්වා එවරූපං භික්ඛුමෙව පුච්ඡති? පියතාය. බුද්ධානඤ්හි පටිපන්නකා භික්ඛූ භික්ඛුනියො උපාසකා උපාසිකායො ච පියා හොන්ති මනාපා. කිං කාරණා? ධම්මගරුතාය. ධම්මගරුනො හි තථාගතා, සො ච නෙසං ධම්මගරුභාවො, ‘‘දුක්ඛං ඛො අගාරවො විහරති, අප්පතිස්සො’’ති (අ. නි. 4.21) ඉමිනා අජපාලනිග්‍රොධමූලෙ උප්පන්නජ්ඣාසයෙන වෙදිතබ්බො. ධම්මගරුතායෙව හි භගවා මහාකස්සපත්ථෙරස්ස අභිනික්ඛමනදිවසෙ පච්චුග්ගමනං කරොන්තො තිගාවුතං මග්ගං අගමාසි. අතිරෙකතියොජනසතං මග්ගං ගන්ත්වා ගඞ්ගාතීරෙ ධම්මං දෙසෙත්වා මහාකප්පිනං සපරිසං අරහත්තෙ පතිට්ඨපෙසි. එකස්මිං පච්ඡාභත්තෙ පඤ්චචත්තාලීසයොජනං මග්ගං ගන්ත්වා කුම්භකාරස්ස නිවෙසනෙ තියාමරත්තිං ධම්මකථං කත්වා පුක්කුසාතිකුලපුත්තං අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨපෙසි. වීසයොජනසතං ගන්ත්වා වනවාසිසාමණෙරස්ස අනුග්ගහං අකාසි. සට්ඨියොජනමග්ගං ගන්ත්වා ඛදිරවනියත්ථෙරස්ස ධම්මං දෙසෙසි. අනුරුද්ධත්ථෙරො පාචීනවංසදායෙ නිසින්නො මහාපුරිසවිතක්කං විතක්කෙතීති ඤත්වා තත්ථ ආකාසෙන ගන්ත්වා ථෙරස්ස පුරතො ඔරුය්හ සාධුකාරමදාසි. කොටිකණ්ණසොණත්ථෙරස්ස එකගන්ධකුටියං සෙනාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා පච්චූසකාලෙ ධම්මදෙසනං අජ්ඣෙසිත්වා සරභඤ්ඤපරියොසානෙ සාධුකාරමදාසි. තිගාවුතං මග්ගං ගන්ත්වා තිණ්ණං කුලපුත්තානං වසනට්ඨානෙ ගොසිඞ්ගසාලවනෙ සාමග්ගිරසානිසංසං කථෙසි. කස්සපොපි භගවා – ‘‘අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨිතො අරියසාවකො අය’’න්ති විස්සාසං උප්පාදෙත්වා ඝටිකාරස්ස කුම්භකාරස්ස නිවෙසනං ගන්ත්වා සහත්ථා ආමිසං ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජි.

අම්හාකංයෙව භගවා උපකට්ඨාය වස්සූපනායිකාය ජෙතවනතො භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො චාරිකං නික්ඛමි. කොසලමහාරාජඅනාථපිණ්ඩිකාදයො නිවත්තෙතුං නාසක්ඛිංසු. අනාථපිණ්ඩිකො සරං ආගන්ත්වා දොමනස්සප්පත්තො නිසීදි. අථ නං පුණ්ණා නාම දාසී දොමනස්සප්පත්තොසි සාමීති ආහ. ‘‘ආම ජෙ, සත්ථාරං නිවත්තෙතුං නාසක්ඛිං, අථ මෙ ඉමං තෙමාසං ධම්මං වා සොතුං, යථාධිප්පායං වා දානං දාතුං න ලභිස්සාමී’’ති චින්තා උප්පන්නාති. අහම්පි සාමි සත්ථාරං නිවත්තෙස්සාමීති. සචෙ නිවත්තෙතුං සක්කොසි, භුජිස්සායෙව ත්වං‍ති. සා ගන්ත්වා දසබලස්ස පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා ‘‘නිවත්තථ භගවා’’ති ආහ. පුණ්ණෙ ත්වං පරපටිබද්ධජීවිකා කිං මෙ කරිස්සසීති. භගවා මය්හං දෙය්‍යධම්මො නත්ථීති තුම්හෙපි ජානාථ, තුම්හාකං නිවත්තනපච්චයා පනාහං තීසු සරණෙසු පඤ්චසු සීලෙසු පතිට්ඨහිස්සාමීති. භගවා සාධු සාධු පුණ්ණෙති සාධුකාරං කත්වා නිවත්තෙත්වා ජෙතවනමෙව පවිට්ඨො. අයං කථා පාකටා අහොසි. සෙට්ඨි සුත්වා පුණ්ණාය කිර භගවා නිවත්තිතොති තං භුජිස්සං කත්වා ධීතුට්ඨානෙ ඨපෙසි. සා පබ්බජ්ජං යාචිත්වා පබ්බජි, පබ්බජිත්වා විපස්සනං ආරභි. අථස්සා සත්ථා ආරද්ධවිපස්සකභාවං ඤත්වා ඉමං ඔභාසගාථං විස්සජ්ජෙසි –

> ‘‘පුණ්ණෙ පූරෙසි සද්ධම්මං, චන්දො පන්නරසො යථා;
> පරිපුණ්ණාය පඤ්ඤාය, දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සසී’’ති. (ථෙරීගා. 3);

ගාථාපරියොසානෙ අරහත්තං පත්වා අභිඤ්ඤාතා සාවිකා අහොසීති. එවං ධම්මගරුනො තථාගතා.

නන්දකත්ථෙරෙ උපට්ඨානසාලායං ධම්මං දෙසෙන්තෙපි භගවා අනභාතොව ගන්ත්වා තියාමරත්තිං ඨිතකොව ධම්මකථං සුත්වා දෙසනාපරියොසානෙ සාධුකාරමදාසි. ථෙරො ආගන්ත්වා වන්දිත්වා, ‘‘කාය වෙලාය, භන්තෙ, ආගතත්ථා’’ති පුච්ඡි. තයා සුත්තන්තෙ ආරද්ධමත්තෙති. දුක්කරං කරිත්ථ, භන්තෙ, බුද්ධසුඛුමාලා තුම්හෙති. සචෙ ත්වං, නන්ද, කප්පං දෙසෙතුං සක්කුණෙය්‍යාසි, කප්පමත්තම්පාහං ඨිතකොව සුණෙය්‍යාන්ති භගවා අවොච. එවං ධම්මගරුනො තථාගතා. තෙසං ධම්මගරුතාය පටිපන්නකා පියා හොන්ති, තස්මා පටිපන්නකෙ පුච්ඡි. පටිපන්නකො ච නාම අත්තහිතාය පටිපන්නො නො පරහිතාය, පරහිතාය පටිපන්නො නො අත්තහිතාය, නො අත්තහිතාය ච පටිපන්නො නො පරහිතාය ච, අත්තහිතාය ච පටිපන්නො පරහිතාය චාති චතුබ්බිධො හොති.

තත්ථ යො සයං දසන්නං කථාවත්ථූනං ලාභී හොති, පරං තත්ථ න ඔවදති න අනුසාසති ආයස්මා බාකුලො විය. අයං අත්තහිතාය පටිපන්නො නාම නො පරහිතාය පටිපන්නො, එවරූපං භික්ඛුං භගවා න පුච්ඡති. කස්මා? න මය්හං සාසනස්ස වඩ්ඪිපක්ඛෙ ඨිතොති.

යො පන දසන්නං කථාවත්ථූනං අලාභී, පරං තෙහි ඔවදති තෙන කතවත්තසාදියනත්ථං උපනන්දො සක්‍යපුත්තො විය, අයං පරහිතාය පටිපන්නො නාම නො අත්තහිතාය, එවරූපම්පි න පුච්ඡති. කස්මා? අස්ස තණ්හා මහාපච්ඡි විය අප්පහීනාති.

යො අත්තනාපි දසන්නං කථාවත්ථූනං අලාභී, පරම්පි තෙහි න ඔවදති, ලාළුදායී විය, අයං නෙව අත්තහිතාය පටිපන්නො න පරහිතාය, එවරූපම්පි න පුච්ඡති. කස්මා? අස්ස අන්තො කිලෙසා එරණ්ඩෙජ්ජා විය මහන්තාති.

යො පන සයං දසන්නං කථාවත්ථූනං ලාභී, පරම්පි තෙහි ඔවදති, අයං අත්තහිතාය චෙව පරහිතාය ච පටිපන්නො නාම සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානමහාකස්සපාදයො අසීතිමහාථෙරා විය, එවරූපං භික්ඛුං පුච්ඡති. කස්මා? මය්හං සාසනස්ස වුඩ්ඪිපක්ඛෙ ඨිතොති. ඉධාපි එවරූපමෙව පුච්ඡන්තො – ''කො නු ඛො, භික්ඛවෙ''තිආදිමාහ.

එවං භගවතා පුට්ඨානං පන තෙසං භික්ඛූනං භගවා අත්තනො ජාතිභූමියං උභයහිතාය පටිපන්නං දසකථාවත්ථුලාභිං භික්ඛුං පුච්ඡති, කො නු ඛො තත්ථ එවරූපොති න අඤ්ඤමඤ්ඤං චින්තනා වා සමන්තනා වා අහොසි. කස්මා? ආයස්මා හි මන්තාණිපුත්තො තස්මිං ජනපදෙ ආකාසමජ්ඣෙ ඨිතො චන්දො විය සූරියො විය ච පාකටො පඤ්ඤාතො. තස්මා තෙ භික්ඛූ මෙඝසද්දං සුත්වා එකජ්ඣං සන්නිපතිතමොරඝටා විය ඝනසජ්ඣායං කාතුං, ආරද්ධභික්ඛූ විය ච අත්තනො ආචරියං පුණ්ණත්ථෙරං භගවතො ආරොචෙන්තා ථෙරස්ස ච ගුණං භාසිතුං අප්පහොන්තෙහි මුඛෙහි එකප්පහාරෙනෙව **පුණ්ණො නාම, භන්තෙ, ආයස්මා**තිආදිමාහංසු. තත්ථ **පුණ්ණො**ති තස්ස ථෙරස්ස නාමං. මන්තාණියා පන සො පුත්තො, තස්මා **මන්තාණිපුත්තො**ති වුච්චති. **සම්භාවිතො**ති ගුණසම්භාවනාය සම්භාවිතො.

අප්පිච්ඡතාදිවණ්ණනා

අප්පිච්ඡොති ඉච්ඡාවිරහිතො නිඉච්ඡො නිත්තණ්හො. එත්ථ හි බ්‍යඤ්ජනං සාවසෙසං විය, අත්ථො පන නිරවසෙසො. න හි තස්ස අන්තො අණුමත්තාපි පාපිකා ඉච්ඡා නාම අත්ථි. ඛීණාසවො හෙස සබ්බසො පහීනතණ්හො. අපිචෙත්ථ අත්‍රිච්ඡතා පාපිච්ඡතා මහිච්ඡතා අප්පිච්ඡතාති අයං භෙදො වෙදිතබ්බො.

තත්ථ සකලාභෙ අතිත්තස්ස පරලාභෙ පත්ථනා **අත්‍රිච්ඡතා** නාම. තාය සමන්නාගතස්ස එකභාජෙන පක්කපූවොපි අත්තනො පත්තෙ පතිතො න සුපක්කො විය ඛුද්දකො විය ච ඛායති. ස්වෙව පරස්ස පත්තෙ පක්ඛිත්තො සුපක්කො විය මහන්තො විය ච ඛායති. අසන්තගුණසම්භාවනතා පන පටිග්ගහණෙ ච අමත්තඤ්ඤුතා **පාපිච්ඡතා** නාම, සා, ''ඉධෙකච්චො අස්සද්ධො සමානො සද්ධොති මං ජනො ජානාතූ''තිආදිනා නයෙන අභිධම්මෙ ආගතායෙව, තාය සමන්නාගතො පුග්ගලො කොහඤ්ඤෙ පතිට්ඨාති. සන්තගුණසම්භාවනා පන පටිග්ගහණෙ ච අමත්තඤ්ඤුතා **මහිච්ඡතා** නාම. සාපි, ''ඉධෙකච්චො සද්ධො සමානො සද්ධොති මං ජනො ජානාතූති ඉච්ඡති, සීලවා සමානො සීලවාති මං ජනො ජානාතූ''ති (විභ. 851) ඉමිනා නයෙන ආගතායෙව, තාය සමන්නාගතො පුග්ගලො දුස්සන්තප්පයො හොති, විජාතමාතාපිස්ස චිත්තං ගහෙතුං න සක්කොති. තෙනෙතං වුච්චති –

> ''අග්ගික්ඛන්ධො සමුද්දො ච, මහිච්ඡො චාපි පුග්ගලො;
> සකටෙන පච්චයං දෙතු, තයොපෙතෙ අතප්පයා''ති.

සන්තගුණනිගූහනතා පන පටිග්ගහණෙ ච මත්තඤ්ඤුතා **අප්පිච්ඡතා** නාම, තාය සමන්නාගතො පුග්ගලො අත්තනි විජ්ජමානම්පි ගුණං පටිච්ඡාදෙතුකාමතාය, ''සද්ධො සමානො සද්ධොති මං ජනො ජානාතූති න ඉච්ඡති. සීලවා, පවිවිත්තො, බහුස්සුතො, ආරද්ධවීරියො, සමාධිසම්පන්නො, පඤ්ඤවා, ඛීණාසවො සමානො ඛීණාසවොති මං ජනො ජානාතූ''ති න ඉච්ඡති, සෙය්‍යථාපි මජ්ඣන්තිකත්ථෙරො.

ථෙරො කිර මහාඛීණාසවො අහොසි, පත්තචීවරං පනස්ස පාදමත්තමෙව අග්ඝති, සො අසොකස්ස ධම්මරඤ්ඤො විහාරමහදිවසෙ සඞ්ඝත්ථෙරො අහොසි. අථස්ස අතිලූඛභාවං දිස්වා මනුස්සා, ''භන්තෙ, ථොකං බහි හොථා''ති ආහංසු. ථෙරො, ''මාදිසෙ ඛීණාසවෙ රඤ්ඤො සඞ්ගහං අකරොන්තෙ අඤ්ඤො කො කරිස්සතී''ති පථවියං නිමුජ්ජිත්වා සඞ්ඝත්ථෙරස්ස උක්ඛිත්තපිණ්ඩං ගණ්හන්තොයෙව උම්මුජ්ජි. එවං ඛීණාසවො සමානො, ''ඛීණාසවොති මං ජනො ජානාතූ''ති න ඉච්ඡති. එවං අප්පිච්ඡො පන භික්ඛු අනුප්පන්නං ලාභං උප්පාදෙති, උප්පන්නං ලාභං ථාවරං කරොති, දායකානං චිත්තං ආරාධෙති, යථා යථා හි සො අත්තනො අප්පිච්ඡතාය අප්පං ගණ්හාති, තථා තථා තස්ස වත්තෙ පසන්නා මනුස්සා බහූ දෙන්ති.

අපරොපි චතුබ්බිධො අප්පිච්ඡො – පච්චයඅප්පිච්ඡො ධුතඞ්ගඅප්පිච්ඡො පරියත්තිඅප්පිච්ඡො අධිගමඅප්පිච්ඡොති. තත්ථ චතූසු පච්චයෙසු අප්පිච්ඡො **පච්චයඅප්පිච්ඡො** නාම, සො දායකස්ස වසං ජානාති, දෙය්‍යධම්මස්ස වසං ජානාති, අත්තනො ථාමං ජානාති. යදි හි දෙය්‍යධම්මො බහු හොති, දායකො අප්පං දාතුකාමො, දායකස්ස වසෙන අප්පං ගණ්හාති. දෙය්‍යධම්මො අප්පො, දායකො බහුං දාතුකාමො, දෙය්‍යධම්මස්ස වසෙන අප්පං ගණ්හාති. දෙය්‍යධම්මොපි බහු, දායකොපි බහුං දාතුකාමො, අත්තනො ථාමං ඤත්වා පමාණෙනෙව ගණ්හාති.

ධුතඞ්ගසමාදානස්ස අත්තනි අත්ථිභාවං නජානාපෙතුකාමො **ධුතඞ්ගඅප්පිච්ඡො** නාම. තස්ස විභාවනත්ථං ඉමානි වත්ථූනි – සොසානිකමහාසුමනත්ථෙරො කිර සට්ඨි වස්සානි සුසානෙ වසි, අඤ්ඤො එකභික්ඛුපි න අඤ්ඤාසි, තෙනෙවාහ –

‘‘සුසානෙ සට්ඨි වස්සානි, අබ්බොකිණ්ණං වසාමහං;
දුතියො මං න ජානෙය්‍ය, අහො සොසානිකුත්තමො’’ති.

චෙතියපබ්බතෙ ද්වෙභාතියත්ථෙරා වසිංසු. තෙසු කනිට්ඨො උපට්ඨාකෙන පෙසිතා උච්ඡුඛණ්ඩිකා ගහෙත්වා ජෙට්ඨස්ස සන්තිකං අගමාසි. පරිභොගං, භන්තෙ, කරොථාති. ථෙරස්ස ච භත්තකිච්චං කත්වා මුඛං වික්ඛාලනකාලො අහොසි. සො අලං, ආවුසොති ආහ. කච්චි, භන්තෙ, එකාසනිකත්ථාති. ආහරාවුසො, උච්ඡුඛණ්ඩිකාති පඤ්ඤාස වස්සානි එකාසනිකො සමානොපි ධුතඞ්ගං නිගූහමානො පරිභොගං කත්වා මුඛං වික්ඛාලෙත්වා පුන ධුතඞ්ගං අධිට්ඨාය ගතො.

යො පන සාකෙතකතිස්සත්ථෙරො විය බහුස්සුතභාවං ජානාපෙතුං න ඉච්ඡති, අයං **පරියත්තිඅප්පිච්ඡො** නාම. ථෙරො කිර ඛණො නත්ථීති උද්දෙසපරිපුච්ඡාසු ඔකාසං අකරොන්තො මරණක්ඛණං, භන්තෙ, ලභිස්සථාති චොදිතො ගණං විස්සජ්ජෙත්වා කණිකාරවාලිකසමුද්දවිහාරං ගතො. තත්ථ අන්තොවස්සං ථෙරනවමජ්ඣිමානං උපකාරො හුත්වා මහාපවාරණාය උපොසථදිවසෙ ධම්මකථාය ජනතං ඛොභෙත්වා ගතො.

යො පන සොතාපන්නාදීසු අඤ්ඤතරො හුත්වා සොතාපන්නාදිභාවං ජානාපෙතුං න ඉච්ඡති, අයං **අධිගමඅප්පිච්ඡො** නාම, තයො කුලපුත්තා විය ඝටිකාරකුම්භකාරො විය ච.

ආයස්මා පන පුණ්ණො අත්‍රිච්ඡතං පාපිච්ඡතං මහිච්ඡතඤ්ච පහාය සබ්බසො ඉච්ඡාපටිපක්ඛභූතාය අලොභසඞ්ඛාතාය පරිසුද්ධාය අප්පිච්ඡතාය සමන්නාගතත්තා අප්පිච්ඡො නාම අහොසි. භික්ඛූනම්පි, ‘‘ආවුසො, අත්‍රිච්ඡතා පාපිච්ඡතා මහිච්ඡතාති ඉමෙ ධම්මා පහාතබ්බා’’ති තෙසු ආදීනවං දස්සෙත්වා එවරූපං අප්පිච්ඡතං සමාදාය වත්තිතබ්බන්ති අප්පිච්ඡකථං කථෙසි. තෙන වුත්තං ‘‘අත්තනා ච අප්පිච්ඡො අප්පිච්ඡකථඤ්ච භික්ඛූනං කත්තා’’ති.

ද්වාදසවිධසන්තොසවණ්ණනා

ඉදානි **අත්තනා ච සන්තුට්ඨො**තිආදීසු විසෙසත්ථමෙව දීපයිස්සාම. යොජනා පන වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. **සන්තුට්ඨො**ති ඉතරීතරපච්චයසන්තොසෙන සමන්නාගතො. සො පනෙස සන්තොසො ද්වාදසවිධො හොති. සෙය්‍යථිදං, චීවරෙ යථාලාභසන්තොසො යථාබලසන්තොසො යථාසාරුප්පසන්තොසොති තිවිධො, එවං පිණ්ඩපාතාදීසු. තස්සායං පභෙදසංවණ්ණනා.

ඉධ භික්ඛු චීවරං ලභති සුන්දරං වා අසුන්දරං වා. සො තෙනෙව යාපෙති අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හාති, අයමස්ස චීවරෙ **යථාලාභසන්තොසො**. අථ යො පකතිදුබ්බලො වා හොති ආබාධජරාභිභූතො වා, ගරුචීවරං පාරුපන්තො කිලමති, සො සභාගෙන භික්ඛුනා සද්ධිං තං පරිවත්තෙත්වා ලහුකෙන යාපෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස චීවරෙ **යථාබලසන්තොසො**. අපරො පණීතපච්චයලාභී හොති, සො පට්ටචීවරාදීනං අඤ්ඤතරං මහග්ඝචීවරං බහූනි වා පන චීවරානි ලභිත්වා ඉදං ථෙරානං චිරපබ්බජිතානං ඉදං බහුස්සුතානං අනුරූපං, ඉදං ගිලානානං ඉදං අප්පලාභානං හොතූති දත්වා තෙසං පුරාණචීවරං වා සඞ්කාරකූටාදිතො වා නන්තකානි උච්චිනිත්වා තෙහි සඞ්ඝාටිං කත්වා ධාරෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස චීවරෙ **යථාසාරුප්පසන්තොසො**.

ඉධ පන භික්ඛු පිණ්ඩපාතං ලභති ලූඛං වා පණීතං වා, සො තෙනෙව යාපෙති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හාති, අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ **යථාලාභසන්තොසො**. යො පන අත්තනො පකතිවිරුද්ධං වා බ්‍යාධිවිරුද්ධං වා පිණ්ඩපාතං ලභති, යෙනස්ස පරිභුත්තෙන අඵාසු හොති, සො සභාගස්ස භික්ඛුනො තං දත්වා තස්ස හත්ථතො සප්පායභොජනං භුඤ්ජිත්වා සමණධම්මං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ **යථාබලසන්තොසො**. අපරො බහුං පණීතං පිණ්ඩපාතං ලභති, සො තං චීවරං විය චිරපබ්බජිතබහුස්සුතඅප්පලාභිගිලානානං දත්වා තෙසං වා සෙසකං පිණ්ඩාය වා චරිත්වා මිස්සකාහාරං භුඤ්ජන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ **යථාසාරුප්පසන්තොසො**.

ඉධ පන භික්ඛු සෙනාසනං ලභති මනාපං වා අමනාපං වා, සො තෙන නෙව සොමනස්සං න පටිඝං උප්පාදෙති, අන්තමසො තිණසන්ථාරකෙනාපි යථාලද්ධෙනෙව තුස්සති, අයමස්ස සෙනාසනෙ **යථාලාභසන්තොසො** . යො පන අත්තනො පකතිවිරුද්ධං වා බ්‍යාධිවිරුද්ධං වා සෙනාසනං ලභති, යත්ථස්ස වසතො අඵාසු හොති, සො තං සභාගස්ස භික්ඛුනො දත්වා තස්ස සන්තකෙ සප්පායසෙනාසනෙ වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස සෙනාසනෙ **යථාබලසන්තොසො**. අපරො මහාපුඤ්ඤො ලෙණමණ්ඩපකූටාගාරාදීනි බහූනි පණීතසෙනාසනානි ලභති, සො තානි චීවරාදීනි විය චිරපබ්බජිතබහුස්සුතඅප්පලාභිගිලානානං දත්වා යත්ථ කත්ථචි වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස සෙනාසනෙ **යථාසාරුප්පසන්තොසො**. යොපි, ‘‘උත්තමසෙනාසනං නාම පමාදට්ඨානං, තත්ථ නිසින්නස්ස ථිනමිද්ධං ඔක්කමති, නිද්දාභිභූතස්ස පුන පටිබුජ්ඣතො පාපවිතක්කා පාතුභවන්තී’’ති පටිසඤ්චික්ඛිත්වා තාදිසං සෙනාසනං පත්තම්පි න සම්පටිච්ඡති, සො තං පටික්ඛිපිත්වා අබ්භොකාසරුක්ඛමූලාදීසු වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයම්පිස්ස සෙනාසනෙ **යථාසාරුප්පසන්තොසො**.

ඉධ පන භික්ඛු භෙසජ්ජං ලභති ලූඛං වා පණීතං වා, සො යං ලභති, තෙනෙව සන්තුස්සති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හාති, අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ **යථාලාභසන්තොසො.** යො පන තෙලෙන අත්ථිකො ඵාණිතං ලභති, සො තං සභාගස්ස භික්ඛුනො දත්වා තස්ස හත්ථතො තෙලං ගහෙත්වා අඤ්ඤදෙව වා පරියෙසිත්වා තෙහි භෙසජ්ජං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ **යථාබලසන්තොසො.** අපරො මහාපුඤ්ඤො බහුං තෙලමධුඵාණිතාදිපණීතභෙසජ්ජං ලභති, සො තං චීවරං විය චිරපබ්බජිතබහුස්සුතඅප්පලාභිගිලානානං දත්වා තෙසං ආභතකෙන යෙන කෙනචි යාපෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. යො පන එකස්මිං භාජනෙ මුත්තහරීතකං ඨපෙත්වා එකස්මිං චතුමධුරං, ''ගණ්හ, භන්තෙ, යදිච්ඡසී''ති වුච්චමානො සචස්ස තෙසු අඤ්ඤතරෙනපි රොගො වූපසම්මති, අථ මුත්තහරීතකං නාම බුද්ධාදීහි වණ්ණිතන්ති චතුමධුරං පටික්ඛිපිත්වා මුත්තහරීතකෙනෙව භෙසජ්ජං කරොන්තො පරමසන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ **යථාසාරුප්පසන්තොසො.**

ඉමෙසං පන පච්චෙකං පච්චයෙසු තිණ්ණං තිණ්ණං සන්තොසානං යථාසාරුප්පසන්තොසොව අග්ගො. ආයස්මා පුණ්ණො එකෙකස්මිං පච්චයෙ ඉමෙහි තීහි සන්තොසෙහි සන්තුට්ඨො අහොසි. **සන්තුට්ඨිකථඤ්චාති** භික්ඛූනම්පි ච ඉමං සන්තුට්ඨිකථං කත්තාව අහොසි.

තිවිධපවිවෙකවණ්ණනා

පවිවිත්තොති කායපවිවෙකො චිත්තපවිවෙකො උපධිපවිවෙකොති ඉමෙහි තීහි පවිවෙකෙහි සමන්නාගතො. තත්ථ එකො ගච්ඡති, එකො තිට්ඨති, එකො නිසීදති, එකො සෙය්‍යං කප්පෙති, එකො ගාමං පිණ්ඩාය පවිසති, එකො පටික්කමති, එකො චඞ්කමමධිට්ඨාති, එකො චරති, එකො විහරතීති අයං **කායපවිවෙකො** නාම. අට්ඨ සමාපත්තියො පන **චිත්තපවිවෙකො** නාම. නිබ්බානං **උපධිපවිවෙකො** නාම. වුත්තම්පි හෙතං – ''කායපවිවෙකො ච විවෙකට්ඨකායානං නෙක්ඛම්මාභිරතානං. චිත්තපවිවෙකො ච පරිසුද්ධචිත්තානං පරමවොදානප්පත්තානං. උපධිවිවෙකො ච නිරුපධීනං පුග්ගලානං විසඞ්ඛාරගතාන''න්ති (මහානි. 57). **පවිවෙකකථන්ති** භික්ඛූනම්පි ච ඉමං පවිවෙකකථං කත්තා.

පඤ්චවිධසංසග්ගවණ්ණනා

අසංසට්ඨොති පඤ්චවිධෙන සංසග්ගෙන විරහිතො. සවනසංසග්ගො දස්සනසංසග්ගො සමුල්ලපනසංසග්ගො සම්භොගසංසග්ගො කායසංසග්ගොති පඤ්චවිධො සංසග්ගො. තෙසු ඉධ භික්ඛු සුණාති, ''අසුකස්මිං ගාමෙ වා නිගමෙ වා ඉත්ථී වා කුමාරිකා වා අභිරූපා දස්සනීයා පාසාදිකා පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්නාගතා''ති. සො තං සුත්වා සංසීදති විසීදති න සක්කොති බ්‍රහ්මචරියං සන්ධාරෙතුං, සික්ඛාදුබ්බල්‍යං අනාවිකත්වා හීනායාවත්තතීති එවං පරෙහි වා කථියමානං රූපාදිසම්පත්තිං අත්තනා වා හසිතලපිතගීතසද්දං සුණන්තස්ස සොතවිඤ්ඤාණවීථිවසෙන උප්පන්නො රාගො **සවනසංසග්ගො** නාම. සො අනිත්ථිගන්ධපච්චෙකබොධිසත්තස්ස ච පඤ්චග්ගළලෙණවාසීතිස්සදහරස්ස ච වසෙන වෙදිතබ්බො –

දහරො කිර ආකාසෙන ගච්ඡන්තො ගිරිගාමවාසිකම්මාරධීතාය පඤ්චහි කුමාරීහි සද්ධිං පදුමසරං ගන්ත්වා න්හත්වා පදුමානි ච පිළන්ධිත්වා මධුරස්සරෙන ගායන්තියා සද්දං සුත්වා කාමරාගෙන විද්ධො විසෙසා පරිහායිත්වා අනයබ්‍යසනං පාපුණි. ඉධ භික්ඛු න හෙව ඛො සුණාති, අපිච ඛො සාමං පස්සති ඉත්ථිං වා කුමාරිං වා අභිරූපං දස්සනීයං පාසාදිකං පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්නාගතං. සො තං දිස්වා සංසීදති විසීදති න සක්කොති බ්‍රහ්මචරියං සන්ධාරෙතුං, සික්ඛාදුබ්බල්‍යං අනාවිකත්වා හීනායාවත්තතීති එවං විසභාගරූපං ඔලොකෙන්තස්ස පන චක්ඛුවිඤ්ඤාණවීථිවසෙන උප්පන්නරාගො **දස්සනසංසග්ගො** නාම. සො එවං වෙදිතබ්බො –

එකො කිර දහරො කාළදීඝවාපිද්වාරවිහාරං උද්දෙසත්ථාය ගතො. ආචරියො තස්ස අන්තරායං දිස්වා ඔකාසං න කරොති. සො පුනප්පුන්නං අනුබන්ධති. ආචරියො සචෙ අන්තොගාමෙ න චරිස්සසි. දස්සාමි තෙ උද්දෙසන්ති ආහ. සො සාධූති සම්පටිච්ඡිත්වා උද්දෙසෙ නිට්ඨිතෙ ආචරියං වන්දිත්වා ගච්ඡන්තො ආචරියො මෙ ඉමස්මිං ගාමෙ චරිතුං න දෙති, කිං නු ඛො කාරණන්ති චීවරං පාරුපිත්වා ගාමං පාවිසි, එකා කුලධීතා පීතකවත්ථං නිවාසෙත්වා ගෙහෙ ඨිතා දහරං දිස්වා සඤ්ජාතරාගා උළුඞ්කෙන යාගුං ආහරිත්වා තස්ස පත්තෙ පක්ඛිපිත්වා නිවත්තිත්වා මඤ්චකෙ නිපජ්ජි. අථ නං මාතාපිතරො කිං අම්මාති පුච්ඡිංසු, ද්වාරෙන ගතං දහරං ලභමානා ජීවිස්සාමි, අලභමානා මරිස්සාමීති. මාතාපිතරො වෙගෙන ගන්ත්වා ගාමද්වාරෙ දහරං පත්වා වන්දිත්වා, ''නිවත්තථ, භන්තෙ, භික්ඛං ගණ්හාහී''ති ආහංසු. දහරො අලං ගච්ඡාමීති. තෙ, ''ඉදං නාම, භන්තෙ, කාරණ''න්ති යාචිත්වා – ''අම්හාකං, භන්තෙ, ගෙහෙ එත්තකං නාම ධනං අත්ථි, එකායෙව නො ධීතා, ත්වං නො ජෙට්ඨපුත්තට්ඨානෙ ඨස්සසි, සුඛෙන සක්කා ජීවිතු''න්ති ආහංසු. දහරො, ''න මය්හං ඉමිනා පලිබොධෙන අත්ථො''ති අනාදියිත්වාව පක්කන්තො.

මාතාපිතරො ගන්ත්වා, ''අම්ම, නාසක්ඛිම්හා දහරං නිවත්තෙතුං, යං අඤ්ඤං සාමිකං ඉච්ඡසි, තං ලභිස්සසි, උට්ඨෙහි ඛාද ච පිව චා''ති ආහංසු. සා අනිච්ඡන්තී සත්තාහං නිරාහාරා හුත්වා කාලමකාසි. මාතාපිතරො තස්සා සරීරකිච්චං කත්වා තං පීතකවත්ථං ධුරවිහාරෙ භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අදංසු, භික්ඛූ වත්ථං ඛණ්ඩාඛණ්ඩං කත්වා භාජයිංසු. එකො මහල්ලකො අත්තනො කොට්ඨාසං ගහෙත්වා කල්‍යාණිවිහාරං ආගතො. සොපි දහරො චෙතියං වන්දිස්සාමීති

තත්ථෙව ගන්ත්වා දිවාට්ඨානෙ නිසීදි. මහල්ලකො තං වත්ථඛණ්ඩං ගහෙත්වා, ‘‘ඉමිනා මෙ පරිස්සාවනං විචාරෙථා’’ති දහරං අවොච. දහරො මහාථෙර ‘‘කුහිං ලද්ධ’’න්ති ආහ. සො සබ්බං පවත්තිං කථෙසි. සො තං සුත්වාව, ‘‘එවරූපාය නාම සද්ධිං සංවාසං නාලත්ථ’’න්ති රාගග්ගිනා දඩ්ඪො තත්ථෙව කාලමකාසි.

අඤ්ඤමඤ්ඤං ආලාපසල්ලාපවසෙන උප්පන්නරාගො පන **සමුල්ලපනසංසග්ගො** නාම. භික්ඛුනො භික්ඛුනියා සන්තකං, භික්ඛුනියා වා භික්ඛුස්ස සන්තකං ගහෙත්වා පරිභොගකරණවසෙන උප්පන්නරාගො **සම්භොගසංසග්ගො** නාම. සො එවං වෙදිතබ්බො – මරිචවට්ටිවිහාරමහෙ කිර භික්ඛූනං සතසහස්සං භික්ඛුනීනං නවුතිසහස්සානි එව අහෙසුං. එකො සාමණෙරො උණ්හයාගුං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තො සකිං චීවරකණ්ණෙ ඨපෙසි, සකිං භූමියං. එකා සාමණෙරී දිස්වා එත්ථ පත්තං ඨපෙත්වා යාහීති ථාලකං අදාසි. තෙ අපරභාගෙ එකස්මිං භයෙ උප්පන්නෙ පරසමුද්දං අගමංසු. තෙසු භික්ඛුනී පුරෙතරං අගමාසි. සා, ‘‘එකො කිර සීහළභික්ඛු ආගතො’’ති සුත්වා ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා නිසින්නා, – ‘‘භන්තෙ, මරිචවට්ටිවිහාරමහකාලෙ තුම්හෙ කතිවස්සා’’ති පුච්ඡි. තදාහං සත්තවස්සිකසාමණෙරො. ත්වං පන කතිවස්සාති? අහං සත්තවස්සිකසාමණෙරීයෙව එකස්ස සාමණෙරස්ස උණ්හයාගුං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තස්ස පත්තඨපනත්ථං ථාලකමදාසින්ති. ථෙරො, ‘‘අහං සො’’ති වත්වා ථාලකං නීහරිත්වා දස්සෙසි. තෙ එත්තකෙනෙව සංසග්ගෙන බ්‍රහ්මචරියං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තා ද්වෙපි සට්ඨිවස්සකාලෙ විබ්භමිංසු.

හත්ථගාහාදිවසෙන පන උප්පන්නරාගො **කායසංසග්ගො** නාම. තත්‍රිදං වත්ථු – මහාචෙතියඞ්ගණෙ කිර දහරභික්ඛූ සජ්ඣායං ගණ්හන්ති. තෙසං පිට්ඨිපස්සෙ දහරභික්ඛුනියො ධම්මං සුණන්ති. තත්‍රෙකො දහරො හත්ථං පසාරෙන්තො එකිස්සා දහරභික්ඛුනියා කායං ඵුසි. සා තං හත්ථං ගහෙත්වා අත්තනො උරස්මිං ඨපෙසි, එත්තකෙන සංසග්ගෙන ද්වෙපි විබ්භමිත්වා ගිහිභාවං පත්තා.

ගාහගාහකාදිවණ්ණනා

ඉමෙසු පන පඤ්චසු සංසග්ගෙසු භික්ඛුනො භික්ඛූහි සද්ධිං සවනදස්සනසමුල්ලපනසම්භොගකායපරාමාසා නිච්චම්පි හොන්තියෙව, භික්ඛුනීහි සද්ධිං ඨපෙත්වා කායසංසග්ගං සෙසා කාලෙන කාලං හොන්ති; තථා උපාසකඋපාසිකාහි සද්ධිං සබ්බෙපි කාලෙන කාලං හොන්ති. තෙසු හි කිලෙසුප්පත්තිතො චිත්තං රක්ඛිතබ්බං. එකො හි භික්ඛු ගාහගාහකො හොති, එකො ගාහමුත්තකො, එකො මුත්තගාහකො, එකො මුත්තමුත්තකො.

තත්ථ යං භික්ඛුං මනුස්සාපි ආමිසෙන උපලාපෙත්වා ගහණවසෙන උපසඞ්කමන්ති, භික්ඛුපි පුප්ඵඵලාදීහි උපලාපෙත්වා ගහණවසෙන උපසඞ්කමති, අයං **ගාහගාහකො** නාම. යං පන මනුස්සා වුත්තනයෙන උපසඞ්කමන්ති, භික්ඛු දක්ඛිණෙය්‍යවසෙන උපසඞ්කමති, අයං **ගාහමුත්තකො** නාම. යස්ස මනුස්සා දක්ඛිණෙය්‍යවසෙන චත්තාරො පච්චයෙ දෙන්ති, භික්ඛු පුප්ඵඵලාදීහි උපලාපෙත්වා ගහණවසෙන උපසඞ්කමති, අයං **මුත්තගාහකො** නාම. යස්ස මනුස්සාපි දක්ඛිණෙය්‍යවසෙන චත්තාරො පච්චයෙ දෙන්ති, භික්ඛුපි චූළපිණ්ඩපාතියතිස්සත්ථෙරො විය දක්ඛිණෙය්‍යවසෙන පරිභුඤ්ජති, අයං **මුත්තමුත්තකො** නාම.

ථෙරං කිර එකා උපාසිකා ද්වාදස වස්සානි උපට්ඨහි. එකදිවසං තස්මිං ගාමෙ අග්ගි උට්ඨහිත්වා ගෙහානි ඣාපෙසි. අඤ්ඤෙසං කුලූපකභික්ඛූ ආගන්ත්වා – ‘‘කිං උපාසිකෙ, අපි කිඤ්චි භණ්ඩකං අරොගං කාතුං අසක්ඛිත්ථා’’ති පටිසන්ථාරං අකංසු. මනුස්සා, ‘‘අම්හාකං මාතු කුලූපකත්ථෙරො භුඤ්ජනවෙලායමෙව ආගමිස්සතී’’ති ආහංසු. ථෙරොපි පුනදිවසෙ භික්ඛාචාරවෙලං සල්ලක්ඛෙත්වාව ආගතො. උපාසිකා කොට්ඨච්ඡායාය නිසීදාපෙත්වා භික්ඛං සම්පාදෙත්වා අදාසි. ථෙරෙ භත්තකිච්චං කත්වා පක්කන්තෙ මනුස්සා ආහංසු – ‘‘අම්හාකං මාතු කුලූපකත්ථෙරො භුඤ්ජනවෙලායමෙව ආගතො’’ති. උපාසිකා, ‘‘තුම්හාකං කුලූපකා තුම්හාකංයෙව අනුච්ඡවිකා, මය්හං ථෙරො මය්හෙව අනුච්ඡවිකො’’ති ආහ. ආයස්මා පන මන්තාණිපුත්තො ඉමෙහි පඤ්චහි සංසග්ගෙහි චතූහිපි පරිසාහි සද්ධිං අසංසට්ඨො ගාහමුත්තකො චෙව මුත්තමුත්තකො ච අහොසි. යථා ච සයං අසංසට්ඨො, එවං භික්ඛූනම්පි තං අසංසග්ගකථං කත්තා අහොසි.

ආරද්ධවීරියොති පග්ගහිතවීරියො, පරිපුණ්ණකායිකචෙතසිකවීරියොති අත්ථො. යො හි භික්ඛු ගමනෙ උප්පන්නකිලෙසං ඨානං පාපුණිතුං න දෙති, ඨානෙ උප්පන්නකිලෙසං නිසජ්ජං, නිසජ්ජාය උප්පන්නකිලෙසං සයනං පාපුණිතුං න දෙති, මන්තෙන කණ්හසප්පං උප්පීළෙත්වා ගණ්හන්තො විය, අමිත්තං ගීවාය අක්කමන්තො විය ච විචරති, අයං **ආරද්ධවීරියො** නාම. ථෙරො ච තාදිසො අහොසි. භික්ඛූනම්පි තථෙව වීරියාරම්භකථං කත්තා අහොසි.

සීලසම්පන්නොතිආදීසු **සීලන්ති** චතුපාරිසුද්ධිසීලං. **සමාධීති** විපස්සනාපාදකා අට්ඨ සමාපත්තියො. **පඤ්ඤාති** ලොකියලොකුත්තරඤාණං. **විමුත්තීති** අරියඵලං. **විමුත්තිඤාණදස්සනන්ති** එකූනවීසතිවිධං පච්චවෙක්ඛණඤාණං. ථෙරො සයම්පි සීලාදීහි සම්පන්නො අහොසි භික්ඛූනම්පි සීලාදිකථං කත්තා. ස්වායං දසහි කථාවත්ථූහි ඔවදතීති **ඔවාදකො**. යථා පන එකො ඔවදතියෙව, සුඛුමං අත්ථං පරිවත්තෙත්වා ජානාපෙතුං න සක්කොති. න එවං ථෙරො. ථෙරො පන තානි දස කථාවත්ථූනි විඤ්ඤාපෙතීති **විඤ්ඤාපකො**. එකො විඤ්ඤාපෙතුං සක්කොති, කාරණං දස්සෙතුං න සක්කොති. ථෙරො කාරණම්පි සන්දස්සෙතීති **සන්දස්සකො**. එකො විජ්ජමානං කාරණං දස්සෙති, ගාහෙතුං පන න

සක්කොති. ථෙරො ගාහෙතුම්පි සක්කොතීති **සමාදපකො.** එවං සමාදපෙත්වා පන තෙසු කථාවත්ථූසු උස්සාහජනනවසෙන භික්ඛූ සමුත්තෙජෙතීති **සමුත්තෙජකො.** උස්සාහජාතෙ වණ්ණං වත්වා සම්පහංසෙතීති **සම්පහංසකො.**

පඤ්චලාභවණ්ණනා

253. **සුලද්ධලාභාති** අඤ්ඤෙසම්පි මනුස්සත්තභාවපබ්බජ්ජාදිගුණලාභා නාම හොන්ති. ආයස්මතො පන පුණ්ණස්ස සුලද්ධලාභා එතෙ, යස්ස සත්ථු සම්මුඛා එවං වණ්ණො අබ්භුග්ගතොති අත්ථො. අපිච අපණ්ඩිතෙහි වණ්ණකථනං නාම න තථා ලාභො, පණ්ඩිතෙහි වණ්ණකථනං පන ලාභො. ගිහී හි වා වණ්ණකථනං න තථා ලාභො, ගිහී හි ''වණ්ණං කථෙස්සාමී''ති, ''අම්හාකං අය්‍යො සණ්හො සඛිලො සුඛසම්භාසො, විහාරං ආගතානං යාගුභත්තඵාණිතාදීහි සඞ්ගහං කරොතී''ති කථෙන්තො අවණ්ණමෙව කථෙති. ''අවණ්ණං කථෙස්සාමී''ති ''අයං ථෙරො මන්දමන්දො විය අබලබලො විය භාකුටිකභාකුටිකො විය නත්ථි ඉමිනා සද්ධිං විස්සාසො''ති කථෙන්තො වණ්ණමෙව කථෙති. සබ්‍රහ්මචාරීහිපි සත්ථු පරම්මුඛා වණ්ණකථනං න තථා ලාභො, සත්ථු සම්මුඛා පන අතිලාභොති ඉමම්පි අත්ථවසං පටිච්ච ''සුලද්ධලාභා''ති ආහ. **අනුමස්ස අනුමස්සාති** දස කථාවත්ථූනි අනුපවිසිත්වා අනුපවිසිත්වා. **තඤ්ච සත්ථා අබ්භනුමොදතීති** තඤ්චස්ස වණ්ණං එවමෙතං අප්පිච්ඡො ච සො භික්ඛු සන්තුට්ඨො ච සො භික්ඛූති අනුමොදති. ඉති විඤ්ඤූහි වණ්ණභාසනං එකො ලාභො, සබ්‍රහ්මචාරීහි එකො, සත්ථු සම්මුඛා එකො, අනුමස්ස අනුමස්ස එකො, සත්ථාරා අබ්භනුමොදනං එකොති ඉමෙ පඤ්ච ලාභෙ සන්ධාය ''සුලද්ධලාභා''ති ආහ. **කදාචීති** කිස්මිඤ්චිදෙව කාලෙ. **කරහචීති** තස්සෙව වෙවචනං. **අප්පෙව නාම සියා කොචිදෙව කථාසල්ලාපොති** අපි නාම කොචි කථාසමුදාචාරොපි භවෙය්‍ය. ථෙරෙන කිර ආයස්මා පුණ්ණො නෙව දිට්ඨපුබ්බො, නස්ස ධම්මකථා සුතපුබ්බා. ඉති සො තස්ස දස්සනම්පි ධම්මකථම්පි පත්ථයමානො එවමාහ.

චාරිකාදිවණ්ණනා

254. **යථාභිරන්තන්ති** යථාඅජ්ඣාසයං විහරිත්වා. බුද්ධානඤ්හි එකස්මිං ඨානෙ වසන්තානං ඡායූදකාදිවිපත්තිං වා අප්ඵාසුකසෙනාසනං වා, මනුස්සානං අස්සද්ධාදිභාවං වා ආගම්ම අනභිරති නාම නත්ථි. තෙසං සම්පත්තියා ''ඉධ ඵාසු විහරාමා''ති අභිරමිත්වා චිරවිහාරොපි නත්ථි. යත්ථ පන තථාගතෙ විහරන්තෙ සත්තා සරණෙසු වා පතිට්ඨහන්ති, සීලානි වා සමාදියන්ති, පබ්බජන්ති වා, තතො සොතාපත්තිමග්ගාදීනං වා පන තෙසං උපනිස්සයො හොති. තත්ථ බුද්ධා සත්තෙ තාසු සම්පත්තීසු පතිට්ඨාපනඅජ්ඣාසයෙන වසන්ති; තාසං අභාවෙ පක්කමන්ති. තෙන වුත්තං – ''යථාඅජ්ඣාසයං විහරිත්වා''ති. **චාරිකං චරමානොති** අද්ධානගමනං ගච්ඡන්තො. චාරිකා ච නාමෙසා භගවතො දුවිධා හොති තුරිතචාරිකා ච, අතුරිතචාරිකා ච.

තත්ථ දූරෙපි බොධනෙය්‍යපුග්ගලං දිස්වා තස්ස බොධනත්ථාය සහසා ගමනං **තුරිතචාරිකා** නාම. සා මහාකස්සපපච්චුග්ගමනාදීසු දට්ඨබ්බා. භගවා හි මහාකස්සපං පච්චුග්ගච්ඡන්තො මුහුත්තෙන තිගාවුතං මග්ගං අගමාසි, ආළවකස්සත්ථාය තිංසයොජනං, තථා අඞ්ගුලිමාලස්ස . පුක්කුසාතිස්ස පන පඤ්චචත්තාලීසයොජනං, මහාකප්පිනස්ස වීසයොජනසතං, ඛදිරවනියස්සත්ථාය සත්ත යොජනසතානි අගමාසි; ධම්මසෙනාපතිනො සද්ධිවිහාරිකස්ස වනවාසීතිස්සසාමණෙරස්ස තිගාවුතාධිකං වීසයොජනසතං.

එකදිවසං කිර ථෙරො, ''තිස්සසාමණෙරස්ස සන්තිකං, භන්තෙ, ගච්ඡාමී''ති ආහ. භගවා, ''අහම්පි ගමිස්සාමී''ති වත්වා ආයස්මන්තං ආනන්දං ආමන්තෙසි – ''ආනන්ද, වීසතිසහස්සානං ඡළභිඤ්ඤානං ආරොචෙහි – 'භගවා වනවාසීතිස්සසාමණෙරස්ස සන්තිකං ගමිස්සතී'''ති. තතො දුතියදිවසෙ වීසතිසහස්සඛීණාසවපරිවුතො ආකාසෙ උප්පතිත්වා වීසයොජනසතමත්ථකෙ තස්ස ගොචරගාමද්වාරෙ ඔතරිත්වා චීවරං පාරුපි. කම්මන්තං ගච්ඡමානා මනුස්සා දිස්වා, ''සත්ථා, භො, ආගතො, මා කම්මන්තං අගමිත්ථා''ති වත්වා ආසනානි පඤ්ඤපෙත්වා යාගුං දත්වා පානවත්තං කරොන්තා, ''කුහිං, භන්තෙ, භගවා ගච්ඡතී''ති දහරභික්ඛූ පුච්ඡිංසු. උපාසකා, න භගවා අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡති, ඉධෙව තිස්සසාමණෙරස්ස දස්සනත්ථාය ආගතොති . තෙ ''අම්හාකං කිර කුලූපකත්ථෙරස්ස දස්සනත්ථාය සත්ථා ආගතො, නො වත නො ථෙරො ඔරමත්තකො''ති සොමනස්සජාතා අහෙසුං.

අථ භගවතො භත්තකිච්චපරියොසානෙ සාමණෙරො ගාමං පිණ්ඩාය චරිත්වා ''උපාසකා මහා භික්ඛුසඞ්ඝො''ති පුච්ඡි. අථස්ස තෙ, ''සත්ථා, භන්තෙ, ආගතො''ති ආරොචෙසුං, සො භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පිණ්ඩපාතෙන ආපුච්ඡි. සත්ථා තස්ස පත්තං හත්ථෙන ගහෙත්වා, ''අලං, තිස්ස, නිට්ඨිතං භත්තකිච්ච''න්ති ආහ. තතො උපජ්ඣායං ආපුච්ඡිත්වා අත්තනො පත්තාසනෙ නිසීදිත්වා භත්තකිච්චමකාසි. අථස්ස භත්තකිච්චපරියොසානෙ සත්ථා මඞ්ගලං වත්වා නික්ඛමිත්වා ගාමද්වාරෙ ඨත්වා, ''කතරො තෙ, තිස්ස, වසනට්ඨානං ගමනමග්ගො''ති ආහ. ''අයං භගවා''ති. මග්ගං දෙසයමානො පුරතො යාහි තිස්සාති. භගවා කිර සදෙවකස්ස ලොකස්ස මග්ගදෙසකො සමානොපි ''සකලතිගාවුතෙ මග්ගෙ සාමණෙරං දට්ඨුං ලච්ඡාමී''ති තං මග්ගදෙසකමකාසි.

සො අත්තනො වසනට්ඨානං ගන්ත්වා භගවතො වත්තමකාසි. අථ නං භගවා, ''කතරො තෙ, තිස්ස, චඞ්කමො''ති පුච්ඡිත්වා තත්ථ ගන්ත්වා සාමණෙරස්ස නිසීදනපාසාණෙ නිසීදිත්වා, ''තිස්ස, ඉමස්මිං ඨානෙ සුඛං වසසී''ති පුච්ඡි. සො

ආහ – ‘‘ආම, භන්තෙ, ඉමස්මිං මෙ ඨානෙ වසන්තස්ස සීහබ්‍යග්ඝහත්ථිමිගමොරාදීනං සද්දං සුණතො අරඤ්ඤසඤ්ඤා උප්පජ්ජති, තාය සුඛං වසාමී’’ති. අථ නං භගවා, ‘‘තිස්ස, භික්ඛුසඞ්ඝං සන්නිපාතෙහි, බුද්ධදායජ්ජං තෙ දස්සාමී’’ති වත්වා සන්නිපතිතෙ භික්ඛුසඞ්ඝෙ උපසම්පාදෙත්වා අත්තනො වසනට්ඨානමෙව අගමාසීති. අයං **තුරිතචාරිකා** නාම.

යං පන ගාමනිගමපටිපාටියා දෙවසිකං යොජනඩ්ඪයොජනවසෙන පිණ්ඩපාතචරියාදීහි ලොකං අනුග්ගණ්හන්තස්ස ගමනං, අයං **අතුරිතචාරිකා** නාම. ඉමං පන චාරිකං චරන්තො භගවා මහාමණ්ඩලං මජ්ඣිමමණ්ඩලං අන්තිමමණ්ඩලන්ති ඉමෙසං තිණ්ණං මණ්ඩලානං අඤ්ඤතරස්මිං චරති. තත්ථ මහාමණ්ඩලං නවයොජනසතිකං, මජ්ඣිමමණ්ඩලං ඡයොජනසතිකං, අන්තිමමණ්ඩලං තියොජනසතිකං. යදා මහාමණ්ඩලෙ චාරිකං චරිතුකාමො හොති, මහාපවාරණාය පවාරෙත්වා පාටිපදදිවසෙ මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො නික්ඛමති. සමන්තා යොජනසතං එකකොලාහලං අහොසි, පුරිමං පුරිමං ආගතා නිමන්තෙතුං ලභන්ති; ඉතරෙසු ද්වීසු මණ්ඩලෙසු සක්කාරො මහාමණ්ඩලෙ ඔසරති. තත්‍ර භගවා තෙසු තෙසු ගාමනිගමෙසු එකාහං ද්වීහං වසන්තො මහාජනං ආමිසපටිග්ගහෙන අනුග්ගණ්හන්තො ධම්මදානෙන වස්ස විවට්ටූපනිස්සිතං කුසලං වඩ්ඪෙන්තො නවහි මාසෙහි චාරිකං පරියොසාපෙති.

සචෙ පන අන්තොවස්සෙ භික්ඛූනං සමථවිපස්සනා තරුණා හොති, මහාපවාරණාය අපවාරෙත්වා පවාරණාසඞ්ගහං දත්වා කත්තිකපුණ්ණමාය පවාරෙත්වා මිගසිරස්ස පඨමදිවසෙ මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො නික්ඛමිත්වා මජ්ඣිමමණ්ඩලං ඔසරති. අඤ්ඤෙනපි කාරණෙන මජ්ඣිමමණ්ඩලෙ චාරිකං චරිතුකාමො චතුමාසං වසිත්වාව නික්ඛමති. වුත්තනයෙනෙව ඉතරෙසු ද්වීසු මණ්ඩලෙසු සක්කාරො මජ්ඣිමමණ්ඩලෙ ඔසරති. භගවා පුරිමනයෙනෙව ලොකං අනුග්ගණ්හන්තො අට්ඨහි මාසෙහි චාරිකං පරියොසාපෙති.

සචෙ පන චතුමාසං වුට්ඨවස්සස්සාපි භගවතො වෙනෙය්‍යසත්තා අපරිපක්කින්ද්‍රියා හොන්ති, තෙසං ඉන්ද්‍රියපරිපාකං ආගමයමානො අපරම්පි එකං මාසං වා ද්විතිචතුමාසං වා තත්ථෙව වසිත්වා මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො නික්ඛමති. වුත්තනයෙනෙව ඉතරෙසු ද්වීසු මණ්ඩලෙසු සක්කාරො අන්තොමණ්ඩලෙ ඔසරති. භගවා පුරිමනයෙනෙව ලොකං අනුග්ගණ්හන්තො සත්තහි වා ඡහි වා පඤ්චහි වා චතූහි වා මාසෙහි චාරිකං පරියොසාපෙති. ඉති ඉමෙසු තීසු මණ්ඩලෙසු යත්ථ කත්ථචි චාරිකං චරන්තො න චීවරාදිහෙතු චරති. අථ ඛො යෙ දුග්ගතා බාලා ජිණ්ණා බ්‍යාධිතා, තෙ කදා තථාගතං ආගන්ත්වා පස්සිස්සන්ති? මයි පන චාරිකං චරන්තෙ මහාජනො තථාගතදස්සනං ලභිස්සති, තත්ථ කෙචි චිත්තානි පසාදෙස්සන්ති, කෙචි මාලාදීහි පූජෙස්සන්ති, කෙචි කටච්ඡුභික්ඛං දස්සන්ති, කෙචි මිච්ඡාදස්සනං පහාය සම්මාදිට්ඨිකා භවිස්සන්ති, තං තෙසං භවිස්සති දීඝරත්තං හිතාය සුඛායාති එවං ලොකානුකම්පාය චාරිකං චරති.

අපිච චතූහි කාරණෙහි බුද්ධා භගවන්තො චාරිකං චරන්ති – ජඞ්ඝාවිහාරවසෙන සරීරඵාසුකත්ථාය, අත්ථුප්පත්තිකාලං අභිකඞ්ඛනත්ථාය, භික්ඛූනං සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපනත්ථාය, තත්ථ තත්ථ පරිපාකගතින්ද්‍රියෙ බොධනෙය්‍යසත්තෙ බොධනත්ථායාති. අපරෙහිපි චතූහි කාරණෙහි බුද්ධා භගවන්තො චාරිකං චරන්ති – බුද්ධං සරණං ගච්ඡිස්සන්තීති වා, ධම්මං සරණං ගච්ඡිස්සන්තීති වා, සඞ්ඝං සරණං ගච්ඡිස්සන්තීති වා, මහතා ධම්මවස්සෙන චතස්සො පරිසා සන්තප්පෙස්සාමීති වාති . අපරෙහි පඤ්චහි කාරණෙහි බුද්ධා භගවන්තො චාරිකං චරන්ති – පාණාතිපාතා විරමිස්සන්තීති වා, අදින්නාදානා... කාමෙසුමිච්ඡාචාරා... මුසාවාදා... සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා විරමිස්සන්තීති වාති. අපරෙහි අට්ඨහි කාරණෙහි බුද්ධා භගවන්තො චාරිකං චරන්ති – පඨමජ්ඣානං පටිලභිස්සන්තීති වා, දුතියං...පෙ. ... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිං පටිලභිස්සන්තීති වාති. අපරෙහි අට්ඨහි කාරණෙහි බුද්ධා භගවන්තො චාරිකං චරන්ති – සොතාපත්තිමග්ගං අධිගමිස්සන්තීති වා, සොතාපත්තිඵලං...පෙ.... අරහත්තඵලං සච්ඡිකරිස්සන්තීති වාති. අයං **අතුරිතචාරිකා,** සා ඉධ අධිප්පෙතා. සා පනෙසා දුවිධා හොති නිබද්ධචාරිකා, අනිබද්ධචාරිකා ච. තත්ථ යං එකස්සෙව බොධනෙය්‍යසත්තස්ස අත්ථාය ගච්ඡති, අයං නිබද්ධචාරිකා නාම. යං පන ගාමනිගමනගරපටිපාටිවසෙන චරති, අයං අනිබද්ධචාරිකා නාම. එසා ඉධ අධිප්පෙතා.

සෙනාසනං සංසාමෙත්වාති සෙනාසනං පටිසාමෙත්වා. තං පන පටිසාමෙන්තො ථෙරො න චූළපත්තමහාපත්ත-චූළථාලකමහාථාලක-පට්ටුණ්ණචීවර-දුකූලචීවරාදීනං භණ්ඩිකං කත්වා සප්පිතෙලාදීනං වා පන ඝටෙ පූරාපෙත්වා ගබ්භෙ නිදහිත්වා ද්වාරං පිධාය කුඤ්චිකමුද්දිකාදීනි යොජාපෙසි. ‘‘සචෙ න හොති භික්ඛු වා සාමණෙරො වා ආරාමිකො වා උපාසකො වා, චතූසු පාසාණෙසු මඤ්චෙ මඤ්චං ආරොපෙත්වා පීඨෙ පීඨං ආරොපෙත්වා චීවරවංසෙ වා චීවරරජ්ජුයා වා උපරි පුඤ්ජං කත්වා ද්වාරවාතපානං ථකෙත්වා පක්කමිතබ්බ’’න්ති (චූළව. 361) වචනතො පන නෙවාසිකං භික්ඛුං ආපුච්ඡනමත්තකෙනෙව පටිසාමෙසි.

යෙන සාවත්ථි තෙන චාරිකං පක්කාමීති සත්ථු දස්සනකාමො හුත්වා යෙන දිසාභාගෙන සාවත්ථි තෙන පක්කාමි. පක්කමන්තො ච න සුද්ධොදනමහාරාජස්ස ආරොචාපෙත්වා සප්පිතෙලමධුඵාණිතාදීනි ගාහාපෙත්වා පක්කන්තො. යූථං පහාය නික්ඛන්තො පන මත්තහත්ථී විය, අසහායකිච්චො සීහො විය, පත්තචීවරමත්තං ආදාය එකකොව පක්කාමි. කස්මා පනෙස පඤ්චසතෙහි අත්තනො අන්තෙවාසිකෙහි සද්ධිං රාජගහං අගන්ත්වා ඉදානි නික්ඛන්තොති? රාජගහං කපිලවත්ථුතො දූරං සට්ඨියොජනානි, සාවත්ථි පන පඤ්චදස. සත්ථා රාජගහතො පඤ්චචත්තාලීසයොජනං ආගන්ත්වා සාවත්ථියං විහරති, ඉදානි ආසන්නො ජාතොති සුත්වා නික්ඛමීති අකාරණමෙතං. බුද්ධානං සන්තිකං ගච්ඡන්තො හි එස යොජනසහස්සම්පි ගච්ඡෙය්‍ය, තදා පන කායවිවෙකො න සක්කා ලද්ධුන්ති. බහූහි සද්ධිං ගමනකාලෙ හි එකස්මිං ගච්ඡාමාති වදන්තෙ එකො ඉධෙව වසාමාති වදති. එකස්මිං වසාමාති වදන්තෙ එකො

ගච්ඡාමාති වදති. තස්මා ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසීදිතුං වා ඵාසුකසෙනාසනෙ කායවිවෙකං ලද්ධුං වා න සක්කා හොති, එකකස්ස පන තං සබ්බං සුලභං හොතීති තදා අගන්ත්වා ඉදානි පක්කාමි.

චාරිකං චරමානොති එත්ථ කිඤ්චාපි අයං චාරිකා නාම මහාජනසඞ්ගහත්ථං බුද්ධානංයෙව ලබ්භති, බුද්ධෙ උපාදාය පන රුළ්හීසද්දෙන සාවකානම්පි වුච්චති කිලඤ්ජාදීහි කතං බීජනම්පි තාලවණ්ටං විය. **යෙන භගවාති** සාවත්ථියා අවිදූරෙ එකස්මිං ගාමකෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කතභත්තකිච්චො ජෙතවනං පවිසිත්වා සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස වා මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස වා වසනට්ඨානං ගන්ත්වා පාදෙ ධොවිත්වා මක්ඛෙත්වා පානීයං වා පානකං වා පිවිත්වා ථොකං විස්සමිත්වා සත්ථාරං පස්සිස්සාමීති චිත්තම්පි අනුප්පාදෙත්වා උජුකං ගන්ධකුටිපරිවෙණමෙව අගමාසි. ථෙරස්ස හි සත්ථාරං දට්ඨුකාමස්ස අඤ්ඤෙන භික්ඛුනා කිච්චං නත්ථි. තස්මා රාහුලං වා ආනන්දං වා ගහෙත්වා ඔකාසං කාරෙත්වා සත්ථාරං පස්සිස්සාමීති එවම්පි චිත්තං න උප්පාදෙසි.

ථෙරො හි සයමෙව බුද්ධසාසනෙ වල්ලභො රඤ්ඤො සඞ්ගාමවිජයමහායොධො විය. යථා හි තාදිසස්ස යොධස්ස රාජානං දට්ඨුකාමස්ස අඤ්ඤං සෙවිත්වා දස්සනකම්මං නාම නත්ථි; වල්ලභතාය සයමෙව පස්සති. එවං ථෙරොපි බුද්ධසාසනෙ වල්ලභො, තස්ස අඤ්ඤං සෙවිත්වා සත්ථුදස්සනකිච්චං නත්ථීති පාදෙ ධොවිත්වා පාදපුඤ්ඡනම්හි පුඤ්ඡිත්වා යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි. භගවාපි ''පච්චූසකාලෙයෙව මන්තාණිපුත්තො ආගමිස්සතී''ති අද්දස. තස්මා ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා සූචිඝටිකං අදත්වාව දරථං පටිප්පස්සම්භෙත්වා උට්ඨාය නිසීදි. ථෙරො කවාටං පණාමෙත්වා ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං නිසීදි. **ධම්මියා කථායාති** භගවා ධම්මිං කථං කථෙන්තො චූළගොසිඞ්ගසුත්තෙ (ම. නි. 1.325 ආදයො) තිණ්ණං කුලපුත්තානං සාමග්ගිරසානිසංසං කථෙසි; සෙක්ඛසුත්තෙ (ම. නි. 2.22 ආදයො) ආවසථානිසංසං, ඝටිකාරසුත්තෙ (ම. නි. 2.282 ආදයො) සතිපටිලාභිකං පුබ්බෙනිවාසප්පටිසංයුත්තකථං; රට්ඨපාලසුත්තෙ (ම. නි. 2.304) චත්තාරො ධම්මුද්දෙසෙ, සෙලසුත්තෙ (ම. නි. 2.396 ආදයො) පානකානිසංසකථං , උපක්කිලෙසසුත්තෙ (ම. නි. 3.236 ආදයො) භගුත්ථෙරස්ස ධම්මකථං කථෙන්තො එකීභාවෙ ආනිසංසං කථෙසි. ඉමස්මිං පන රථවිනීතෙ ආයස්මතො පුණ්ණස්ස කථෙන්තො දසකථාවත්ථුනිස්සයං අනන්තනයං නාම දස්සෙසි පුණ්ණ, අයම්පි අප්පිච්ඡකථායෙව සන්තොසකථායෙවාති. පටිසම්භිදාපත්තස්ස සාවකස්ස වෙලන්තෙ ඨත්වා මහාසමුද්දෙ හත්ථප්පසාරණං විය අහොසි.

යෙන අන්ධවනන්ති තදා කිර පච්ඡාභත්තෙ ජෙතවනං ආකිණ්ණං හොති, බහූ ඛත්තියබ්‍රාහ්මණාදයො ජෙතවනං ඔසරන්ති; රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස ඛන්ධාවාරට්ඨානං විය හොති, න සක්කා පවිවෙකං ලභිතුං. අන්ධවනං පන පධානඝරසදිසං පවිවිත්තං, තස්මා යෙනන්ධවනං තෙනුපසඞ්කමි. කස්මා පන මහාථෙරෙ න අද්දස? එවං කිරස්ස අහොසි – ''සායන්හසමයෙ ආගන්ත්වා මහාථෙරෙ දිස්වා පුන දසබලං පස්සිස්සාමි, එවං මහාථෙරානං එකං උපට්ඨානං භවිස්සති, සත්ථු ද්වෙ භවිස්සන්ති, තතො සත්ථාරං වන්දිත්වා මම වසනට්ඨානමෙව ගමිස්සාමී''ති.

සත්තවිසුද්ධිපඤ්හවණ්ණනා

256. **අභිණ්හං කිත්තයමානො අහොසීති** පුනප්පුනං වණ්ණං කිත්තයමානො විහාසි. ථෙරො කිර තතො පට්ඨාය දිවසෙ දිවසෙ සඞ්ඝමජ්ඣෙ ''පුණ්ණො කිර නාම මන්තාණිපුත්තො චතූහි පරිසාහි සද්ධිං අසංසට්ඨො, සො දසබලස්ස දස්සනත්ථාය ආගමිස්සති; කච්චි නු ඛො මං අදිස්වාව ගමිස්සතී''ති ථෙරනවමජ්ඣිමානං සතිකරණත්ථං ආයස්මතො පුණ්ණස්ස ගුණං භාසති. එවං කිරස්ස අහොසි – ''මහල්ලකභික්ඛූ නාම න සබ්බකාලං අන්තොවිහාරෙ හොන්ති; ගුණකථාය පනස්ස කථිතාය යො ච නං භික්ඛුං පස්සිස්සති; සො ආගන්ත්වා ආරොචෙස්සතී''ති. අථායං ථෙරස්සෙව සද්ධිවිහාරිකො තං ආයස්මන්තං මන්තාණිපුත්තං පත්තචීවරමාදාය ගන්ධකුටිං පවිසන්තං අද්දස. කථං පන නං එස අඤ්ඤාසීති? පුණ්ණ, පුණ්ණාති වත්වා කථෙන්තස්ස භගවතො ධම්මකථාය අඤ්ඤාසි – ''අයං සො ථෙරො, යස්ස මෙ උපජ්ඣායො අභිණ්හං කිත්තයමානො හොතී''ති. ඉති සො ආගන්ත්වා ථෙරස්ස ආරොචෙසි. **නිසීදනං ආදායාති නිසීදනං** නාම සදසං වුච්චති අවායිමං. ථෙරො පන චම්මඛණ්ඩං ගහෙත්වා අගමාසි. **පිට්ඨිතො පිට්ඨිතොති** පච්ඡතො පච්ඡතො. **සීසානුලොකීති** යො උන්නතට්ඨානෙ පිට්ඨිං පස්සන්තො නින්නට්ඨානෙ සීසං පස්සන්තො ගච්ඡති, අයම්පි සීසානුලොකීති වුච්චති. තාදිසො හුත්වා අනුබන්ධි. ථෙරො හි කිඤ්චාපි සංයතපදසද්දතාය අච්චාසන්නො හුත්වා ගච්ඡන්තොපි පදසද්දෙන න බාධති, ''නායං සම්මොදනකාලො''ති ඤත්වා පන න අච්චාසන්නො, අන්ධවනං නාම මහන්තං, එකස්මිං ඨානෙ නිලීනං අපස්සන්තෙන, ආවුසො පුණ්ණ, පුණ්ණාති අඵාසුකසද්දො කාතබ්බො හොතීති නිසින්නට්ඨානජානනත්ථං නාතිදූරෙ හුත්වා සීසානුලොකී අගමාසි. **දිවාවිහාරං නිසීදීති** දිවාවිහාරත්ථාය නිසීදි.

තත්ථ ආයස්මාපි පුණ්ණො උදිච්චබ්‍රාහ්මණජච්චො, සාරිපුත්තත්ථෙරොපි. පුණ්ණත්ථෙරොපි සුවණ්ණවණ්ණො, සාරිපුත්තත්ථෙරොපි. පුණ්ණත්ථෙරොපි අරහත්තඵලසමාපත්තිසමාපන්නො, සාරිපුත්තත්ථෙරොපි. පුණ්ණත්ථෙරොපි කප්පසතසහස්සං අභිනීහාරසම්පන්නො, සාරිපුත්තත්ථෙරොපි කප්පසතසහස්සාධිකං එකමසඞ්ඛෙය්‍යං. පුණ්ණත්ථෙරොපි පටිසම්භිදාපත්තො මහාඛීණාසවො, සාරිපුත්තත්ථෙරොපි. ඉති එකං කනකගුහං පවිට්ඨා ද්වෙ සීහා විය, එකං විජම්භනභූමිං ඔතිණ්ණා ද්වෙ බ්‍යග්ඝා විය, එකං සුපුප්ඵිතසාලවනං පවිට්ඨා ද්වෙ ඡද්දන්තනාගරාජානො විය, එකං සිම්බලිවනං පවිට්ඨා ද්වෙ සුපණ්ණරාජානො විය, එකං නරවාහනයානං අභිරුළ්හා ද්වෙ වෙස්සවණා විය, එකං පණ්ඩුකම්බලසිලං අභිනිසින්නා ද්වෙ සක්කා විය, එකවිමානබ්භන්තරගතා ද්වෙ හාරිතමහාබ්‍රහ්මානො විය ච තෙ ද්වෙපි බ්‍රාහ්මණජච්චා ද්වෙපි සුවණ්ණවණ්ණා ද්වෙපි සමාපත්තිලාභිනො ද්වෙපි අභිනීහාරසම්පන්නා ද්වෙපි පටිසම්භිදාපත්තා මහාඛීණාසවා එකං වනසණ්ඩං අනුපවිට්ඨා තං වනට්ඨානං සොභයිංසු.

භගවති නො, ආවුසො, බ්‍රහ්මචරියං වුස්සතීති, ආවුසො, කිං අම්භාකං භගවතො සන්තිකෙ ආයස්මතා බ්‍රහ්මචරියං වුස්සතීති? ඉදං ආයස්මා සාරිපුත්තො තස්ස භගවති බ්‍රහ්මචරියවාසං ජානන්තොපි කථාසමුට්ඨාපනත්ථං පුච්ඡි. පුරිමකථාය හි අප්පතිට්ඨිතාය පච්ඡිමකථා න ජායති, තස්මා එවං පුච්ඡි. ථෙරො අනුජානන්තො ''එවමාවුසො''ති ආහ. අථස්ස පඤ්හවිස්සජ්ජනං සොතුකාමො ආයස්මා සාරිපුත්තො ''කිං නු ඛො ආවුසො සීලවිසුද්ධත්ථං භගවති බ්‍රහ්මචරියං වුස්සතී''ති පටිපාටියා සත්ත විසුද්ධියො පුච්ඡි. තාසං විත්ථාරකථා **විසුද්ධිමග්ගෙ** වුත්තා. ආයස්මා පන පුණ්ණො යස්මා චතුපාරිසුද්ධිසීලාදීසු ඨිතස්සාපි බ්‍රහ්මචරියවාසො මත්ථකං න පාපුණාති, තස්මා, ''නො හිදං, ආවුසො''ති සබ්බං පටික්ඛිපි.

කිමත්ථං චරහාවුසොති යදි සීලවිසුද්ධිආදීනං අත්ථාය බ්‍රහ්මචරියං න වුස්සති, අථ කිමත්ථං වුස්සතීති පුච්ඡි. **අනුපාදාපරිනිබ්බානත්ථං ඛො, ආවුසොති** එත්ථ **අනුපාදාපරිනිබ්බානං** නාම අප්පච්චයපරිනිබ්බානං. ද්වෙධා උපාදානානි ගහණූපාදානඤ්ච පච්චයූපාදානඤ්ච. **ගහණූපාදානං** නාම කාමුපාදානාදිකං චතුබ්බිධං, **පච්චයූපාදානං** නාම අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරාති එවං වුත්තපච්චයා. තත්ථ ගහණූපාදානවාදිනො ආචරියා අනුපාදාපරිනිබ්බානන්ති චතූසු උපාදානෙසු අඤ්ඤතරෙනාපි කඤ්චි ධම්මං අග්ගහෙත්වා පවත්තං අරහත්තඵලං අනුපාදාපරිනිබ්බානන්ති කථෙන්ති. තඤ්හි න ච උපාදානසම්පයුත්තං හුත්වා කඤ්චි ධම්මං උපාදියති, කිලෙසානඤ්ච පරිනිබ්බුතන්තෙ ජාතත්තා පරිනිබ්බානන්ති වුච්චති. පච්චයූපාදානවාදිනො පන අනුපාදාපරිනිබ්බානන්ති අප්පච්චයපරිනිබ්බානං. පච්චයවසෙන අනුප්පන්නං අසඞ්ඛතං අමතධාතුමෙව අනුපාදාපරිනිබ්බානන්ති කථෙන්ති. අයං අන්තො, අයං කොටි, අයං නිට්ඨා. අප්පච්චයපරිනිබ්බානං පත්තස්ස හි බ්‍රහ්මචරියවාසො මත්ථකං පත්තො නාම හොති, තස්මා ථෙරො ''අනුපාදාපරිනිබ්බානත්ථ''න්ති ආහ. අථ නං අනුයුඤ්ජන්තො ආයස්මා සාරිපුත්තො ''කිං නු ඛො, ආවුසො, සීලවිසුද්ධි අනුපාදාපරිනිබ්බාන''න්ති පුන පුච්ඡං ආරභි.

258. ථෙරොපි සබ්බපරිවත්තෙසු තථෙව පටික්ඛිපිත්වා පරියොසානෙ දොසං දස්සෙන්තො **සීලවිසුද්ධිං චෙ, ආවුසොති**ආදිමාහ. තත්ථ **පඤ්ඤපෙය්‍යාති** යදි පඤ්ඤපෙය්‍ය. **සඋපාදානංයෙව සමානං අනුපාදාපරිනිබ්බානං පඤ්ඤපෙය්‍යාති** සඞ්ගහණධම්මමෙව නිග්ගහණධම්මං සප්පච්චයධම්මමෙව අප්පච්චයධම්මං සඞ්ඛතධම්මමෙව අසඞ්ඛතධම්මන්ති පඤ්ඤපෙය්‍යාති අත්ථො. ඤාණදස්සනවිසුද්ධියං පන සප්පච්චයධම්මමෙව අප්පච්චයධම්මං සඞ්ඛතධම්මමෙව අසඞ්ඛතධම්මන්ති පඤ්ඤපෙය්‍යාති අයමෙව අත්ථො ගහෙතබ්බො. **පුථුජ්ජනො හි, ආවුසොති** එත්ථ වට්ටානුගතො ලොකියබාලපුථුජ්ජනො දට්ඨබ්බො. සො හි චතුපාරිසුද්ධිසීලමත්තස්සාපි අභාවතො සබ්බසො අඤ්ඤත්‍ර ඉමෙහි ධම්මෙහි. **තෙන හීති** යෙන කාරණෙන එකච්චෙ පණ්ඩිතා උපමාය අත්ථං ජානන්ති, තෙන කාරණෙන උපමං තෙ කරිස්සාමීති අත්ථො.

සත්තරථවිනීතවණ්ණනා

259. **සත්ත රථවිනීතානීති** විනීතඅස්සාජානියයුත්තෙ සත්ත රථෙ. **යාවදෙව, චිත්තවිසුද්ධත්ථාති** , ආවුසො, අයං සීලවිසුද්ධි නාම, යාවදෙව, චිත්තවිසුද්ධත්ථා. **චිත්තවිසුද්ධත්ථාති** නිස්සක්කවචනමෙතං. අයං පනෙත්ථ අත්ථො, යාවදෙව, චිත්තවිසුද්ධිසඞ්ඛාතා අත්ථා, තාව අයං සීලවිසුද්ධි නාම ඉච්ඡිතබ්බා. යා පන අයං චිත්තවිසුද්ධි, එසා සීලවිසුද්ධියා අත්ථො, අයං කොටි, ඉදං පරියොසානං, චිත්තවිසුද්ධියං ඨිතස්ස හි සීලවිසුද්ධිකිච්චං කතං නාම හොතීති. එස නයො සබ්බපදෙසු.

ඉදං පනෙත්ථ ඔපම්මසංසන්දනං – රාජා පසෙනදි කොසලො විය හි ජරාමරණභීරුකො යොගාවචරො දට්ඨබ්බො. සාවත්ථිනගරං විය සක්කායනගරං, සාකෙතනගරං විය නිබ්බානනගරං, රඤ්ඤො සාකෙතෙ වඩ්ඪිආවහස්ස සීඝං ගන්ත්වා පාපුණිතබ්බස්ස අච්චායිකස්ස කිච්චස්ස උප්පාදකාලො විය යොගිනො අනභිසමෙතානං චතුන්නං අරියසච්චානං අභිසමයකිච්චස්ස උප්පාදකාලො. සත්ත රථවිනීතානි විය සත්ත විසුද්ධියො, පඨමං රථවිනීතං ආරුළ්හකාලො විය සීලවිසුද්ධියං ඨිතකාලො, පඨමරථවිනීතාදීහි දුතියාදීනි ආරුළ්හකාලො විය සීලවිසුද්ධිආදීහි චිත්තවිසුද්ධිආදීසු ඨිතකාලො. සත්තමෙන රථවිනීතෙන සාකෙතෙ අන්තෙපුරද්වාරෙ ඔරුය්හ උපරිපාසාදෙ ඤාතිමිත්තගණපරිවුතස්ස සුරසභොජනපරිභොගකාලො විය යොගිනො ඤාණදස්සනවිසුද්ධියා සබ්බකිලෙසෙ ඛෙපෙත්වා ධම්මවරපාසාදං ආරුය්හ පරොපණ්ණාසකුසලධම්මපරිවාරස්ස නිබ්බානාරම්මණං ඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිරොධසයනෙ නිසින්නස්ස ලොකුත්තරසුඛානුභවනකාලො දට්ඨබ්බො.

ඉති ආයස්මන්තං පුණ්ණං දසකථාවත්ථුලාභිං ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්ථෙරො සත්ත විසුද්ධියො පුච්ඡි. ආයස්මා පුණ්ණො දස කථාවත්ථූනි විස්සජ්ජෙසි. එවං පුච්ඡන්තො පන ධම්මසෙනාපති කිං ජානිත්වා පුච්ඡි, උදාහු අජානිත්වා? තිත්ථකුසලො වා පන හුත්වා විසයස්මිං පුච්ඡි, උදාහු අතිත්ථකුසලො හුත්වා අවිසයස්මිං? පුණ්ණත්ථෙරොපි ච කිං ජානිත්වා විස්සජ්ජෙසි, උදාහු අජානිත්වා? තිත්ථකුසලො වා පන හුත්වා විසයස්මිං විස්සජ්ජෙසි, උදාහු අතිත්ථකුසලො හුත්වා අවිසයෙති? ජානිත්වා තිත්ථකුසලො හුත්වා විසයෙ පුච්ඡීති හි වදමානො ධම්මසෙනාපතිංයෙව වදෙය්‍ය. ජානිත්වා තිත්ථකුසලො හුත්වා විසයෙ විස්සජ්ජෙසීති වදමානො පුණ්ණත්ථෙරංයෙව වදෙය්‍ය. යඤ්හි විසුද්ධීසු සංඛිත්තං, තං කථාවත්ථූසු විත්ථිණ්ණං. යං කථාවත්ථූසු සංඛිත්තං, තං විසුද්ධීසු විත්ථිණ්ණං. තදමිනා නයෙන වෙදිතබ්බං.

විසුද්ධීසු හි එකා සීලවිසුද්ධි චත්තාරි කථාවත්ථූනි හුත්වා ආගතා අප්පිච්ඡකථා සන්තුට්ඨිකථා අසංසග්ගකථා, සීලකථාති. එකා චිත්තවිසුද්ධි තීණි කථාවත්ථූනි හුත්වා ආගතා – පවිවෙකකථා, වීරියාරම්භකථා, සමාධිකථාති, එවං තාව යං විසුද්ධීසු සංඛිත්තං, තං කථාවත්ථූසු විත්ථිණ්ණං. කථාවත්ථූසු පන එකා පඤ්ඤාකථා පඤ්ච විසුද්ධියො හුත්වා ආගතා – දිට්ඨිවිසුද්ධි, කඞ්ඛාවිතරණවිසුද්ධි, මග්ගාමග්ගඤාණදස්සනවිසුද්ධි, පටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධි, ඤාණදස්සනවිසුද්ධීති, එවං යං කථාවත්ථූසු සංඛිත්තං, තං විසුද්ධීසු විත්ථිණ්ණං. තස්මා සාරිපුත්තත්ථෙරො සත්ත විසුද්ධියො පුච්ඡන්තො න අඤ්ඤං පුච්ඡි, දස කථාවත්ථූනියෙව පුච්ඡි. පුණ්ණත්ථෙරොපි සත්ත විසුද්ධියො විස්සජ්ජෙන්තො න අඤ්ඤං විස්සජ්ජෙසි, දස කථාවත්ථූනියෙව විස්සජ්ජෙසීති. ඉති උභොපෙතෙ ජානිත්වා තිත්ථකුසලා හුත්වා විසයෙව පඤ්හං පුච්ඡිංසු චෙව විස්සජ්ජෙසුං චාති වෙදිතබ්බො.

260. **කො නාමො ආයස්මා**ති න ථෙරො තස්ස නාමං න ජානාති. ජානන්තොයෙව පන සම්මොදිතුං ලභිස්සාමීති පුච්ඡි. **කථඤ්ච පනායස්මන්ත**න්ති ඉදං පන ථෙරො සම්මොදමානො ආහ. **මන්තාණිපුත්තො**ති මන්තාණියා බ්‍රාහ්මණියා පුත්තො. **යථා තන්**ති එත්ථ **තන්**ති නිපාතමත්තං, යථා සුතවතා සාවකෙන බ්‍යාකාතබ්බා, එවමෙව බ්‍යාකතාති අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො. **අනුමස්ස අනුමස්සා**ති දස කථාවත්ථූනි ඔගාහෙත්වා අනුපවිසිත්වා. **චෙලණ්ඩුපකෙනා**ති එත්ථ **චෙලං** වුච්චති වත්ථං, **අණ්ඩුපකං** චුම්බටකං. වත්ථචුම්බටකං සීසෙ කත්වා ආයස්මන්තං තත්ථ නිසීදාපෙත්වා පරිහරන්තාපි සබ්‍රහ්මචාරී දස්සනාය ලභෙය්‍යුං, එවං ලද්ධදස්සනම්පි තෙසං ලාභායෙවාති අට්ඨානපරිකප්පෙන අභිණ්හදස්සනස්ස උපායං දස්සෙසි. එවං අපරිහරන්තෙන හි පඤ්හං වා පුච්ඡිතුකාමෙන ධම්මං වා සොතුකාමෙන ‘‘ථෙරො කත්ථ ඨිතො කත්ථ නිසින්නො’’ති පරියෙසන්තෙන චරිතබ්බං හොති. එවං පරිහරන්තා පන ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙයෙව සීසතො ඔරොපෙත්වා මහාරහෙ ආසනෙ නිසීදාපෙත්වා සක්කා හොන්ති පඤ්හං වා පුච්ඡිතුං ධම්මං වා සොතුං. ඉති අට්ඨානපරිකප්පෙන අභිණ්හදස්සනස්ස උපායං දස්සෙසි.

සාරිපුත්තොති ච පන මන්ති සාරියා බ්‍රාහ්මණියා පුත්තොති ච පන එවං මං සබ්‍රහ්මචාරී ජානන්ති. **සත්ථුකප්පෙනා**ති සත්ථුසදිසෙන. ඉති එකපදෙනෙව ආයස්මා පුණ්ණො සාරිපුත්තත්ථෙරං චන්දමණ්ඩලං ආහච්ච ඨපෙන්තො විය උක්ඛිපි. ථෙරස්ස හි ඉමස්මිං ඨානෙ එකන්තධම්මකථිකභාවො පාකටො අහොසි. අමච්චඤ්හි පුරොහිතං මහන්තොති වදමානො රාජසදිසොති වදෙය්‍ය, ගොණං හත්ථිප්පමාණොති, වාපිං සමුද්දප්පමාණොති, ආලොකං චන්දිමසූරියාලොකප්පමාණොති, ඉතො පරං එතෙසං මහන්තභාවකථා නාම නත්ථි. සාවකම්පි මහාති වදන්තො සත්ථුපටිභාගොති වදෙය්‍ය, ඉතො පරං තස්ස මහන්තභාවකථා නාම නත්ථි. ඉච්චායස්මා පුණ්ණො එකපදෙනෙව ථෙරං චන්දමණ්ඩලං ආහච්ච ඨපෙන්තො විය උක්ඛිපි.

එත්තකම්පි නො නප්පටිභාසෙය්‍යාති පටිසම්භිදාපත්තස්ස අප්පටිභානං නාම නත්ථි. යා පනායං උපමා ආහටා, තං න ආහරෙය්‍යාම, අත්ථමෙව කථෙය්‍යාම. උපමා හි අජානන්තානං ආහරීයතීති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. අට්ඨකථායං පන ඉදම්පි පටික්ඛිපිත්වා උපමා නාම බුද්ධානම්පි සන්තිකෙ ආහරීයති, ථෙරං පනෙස අපචායමානො එවමාහාති.

අනුමස්ස අනුමස්ස පුච්ඡිතාති දස කථාවත්ථූනි ඔගාහෙත්වා ඔගාහෙත්වා පුච්ඡිතා. කිං පන පඤ්හස්ස පුච්ඡනං භාරියං, උදාහු විස්සජ්ජනන්ති? උග්ගහෙත්වා පුච්ඡනං නො භාරියං, විස්සජ්ජනං පන භාරියං. සහෙතුකං වා සකාරණං කත්වා පුච්ඡනම්පි විස්සජ්ජනම්පි භාරියමෙව. **සමනුමොදිංසූ**ති සමචිත්තා හුත්වා අනුමොදිංසු. ඉති යථානුසන්ධිනාව දෙසනා නිට්ඨිතාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

රථවිනීතසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. නිවාපසුත්තවණ්ණනා

261. **එවං මෙ සුතන්**ති නිවාපසුත්තං. තත්ථ **නෙවාපිකො**ති යො මිගානං ගහණත්ථාය අරඤ්ඤෙ තිණබීජානි වපති ‘‘ඉදං තිණං ඛාදිතුං ආගතෙ මිගෙ සුඛං ගණ්හිස්සාමී’’ති. **නිවාපන්**ති වප්පං. **නිවුත්තන්**ති වපිතං. **මිගජාතා**ති මිගඝටා. **අනුපඛජ්ජා**ති අනුපවිසිත්වා. **මුච්ඡිතා**ති තණ්හාමුච්ඡනාය මුච්ඡිතා, තණ්හාය හදයං පවිසිත්වා මුච්ඡනාකාරං පාපිතාති අත්ථො. **මදං ආපජ්ජිස්සන්තී**ති මානමදං ආපජ්ජිස්සන්ති. **පමාදන්**ති විස්සට්ඨසතිභාවං. **යථාකාමකරණීයා භවිස්සන්තී**ති යථා ඉච්ඡිස්සාම, තථා කාතබ්බා භවිස්සන්ති. **ඉමස්මිං නිවාපෙ**ති ඉමස්මිං නිවාපට්ඨානෙ. එකං කිර නිවාපතිණං නාම අත්ථි නිදාඝභද්දකං, තං යථා යථා නිදාඝො හොති, තථා තථා නීලවනං විය මෙඝමාලා විය ච එකග්ඝනං හොති, තං ලුද්දකා එකස්මිං උදකඵාසුකට්ඨානෙ කසිත්වා වපිත්වා වතිං කත්වා ද්වාරං යොජෙත්වා රක්ඛන්ති. අථ යදා මහානිදාඝෙ සබ්බතිණානි සුක්ඛානි හොන්ති, ජිව්හාතෙමනමත්තම්පි උදකං දුල්ලභං හොති, තදා මිගජාතා සුක්ඛතිණානි චෙව පුරාණපණ්ණානි ච ඛාදන්තා කම්පමානා විය විචරන්තා නිවාපතිණස්ස ගන්ධං ඝායිත්වා වධබන්ධනාදීනි අගණයිත්වා වතිං අජ්ඣොත්ථරන්තා පවිසන්ති. තෙසඤ්හි නිවාපතිණං අතිවිය පියං හොති මනාපං. නෙවාපිකො තෙ දිස්වා ද්වෙ තීණි දිවසානි පමත්තො විය හොති, ද්වාරං විවරිත්වා තිට්ඨති. අන්තොනිවාපට්ඨානෙ තහිං තහිං උදකආවාටකාපි හොන්ති, මිගා විවටද්වාරෙන පවිසිත්වා ඛාදිතමත්තකං පිවිතමත්තකමෙව කත්වා පක්කමන්ති, පුනදිවසෙ කිඤ්චි න කරොන්තීති කණ්ණෙ චාලයමානා ඛාදිත්වා පිවිත්වා අතරමානා ගච්ඡන්ති,

පුනදිවසෙ කොචි කිඤ්චි කත්තා නත්ථීති යාවදත්ථං ඛාදිත්වා පිවිත්වා මණ්ඩලගුම්බං පවිසිත්වා නිපජ්ජන්ති. ලුද්දකා තෙසං පමත්තභාවං ජානිත්වා ද්වාරං පිධාය සම්පරිවාරෙත්වා කොටිතො පට්ඨාය කොට්ටෙත්වා ගච්ඡන්ති, එවං තෙ තස්මිං නිවාපෙ නෙවාපිකස්ස යථාකාමකරණීයා භවන්ති.

262. **තත්‍ර, භික්ඛවෙති**, භික්ඛවෙ, තෙසු මිගජාතෙසු. **පඨමා මිගජාතාති**, මිගජාතා පඨමදුතියා නාම නත්ථි. භගවා පන ආගතපටිපාටිවසෙන කප්පෙත්වා පඨමා, දුතියා, තතියා , චතුත්ථාති නාමං ආරොපෙත්වා දස්සෙසි. **ඉද්ධානුභාවාති** යථාකාමං කත්තබ්බභාවතො; වසීභාවොයෙව හි එත්ථ ඉද්ධීති ච ආනුභාවොති ච අධිප්පෙතො.

263. **භයභොගාති** භයෙන භොගතො. **බලවීරියන්ති** අපරාපරං සඤ්චරණවායොධාතු, සා පරිහායීති අත්ථො.

264. **උපනිස්සාය ආසයං කප්පෙය්‍යාමාති** අන්තො නිපජ්ජිත්වා ඛාදන්තානම්පි භයමෙව, බාහිරතො ආගන්ත්වා ඛාදන්තානම්පි භයමෙව, මයං පන අමුං නිවාපට්ඨානං නිස්සාය එකමන්තෙ ආසයං කප්පෙය්‍යාමාති චින්තයිංසු. **උපනිස්සාය ආසයං කප්පයිංසූති** ලුද්දකා නාම න සබ්බකාලං අප්පමත්තා හොන්ති. මයං තත්ථ තත්ථ මණ්ඩලගුම්බෙසු චෙව වතිපාදෙසු ච නිපජ්ජිත්වා එතෙසු මුඛධොවනත්ථං වා ආහාරකිච්චකරණත්ථං වා පක්කන්තෙසු නිවාපවත්ථුං පවිසිත්වා ඛාදිතමත්තං කත්වා අම්හාකං වසනට්ඨානං පවිසිස්සාමාති නිවාපවත්ථුං උපනිස්සාය ගහනෙසු ගුම්බවතිපාදාදීසු ආසයං කප්පයිංසු. **භුඤ්ජිංසූති** වුත්තනයෙන ලුද්දකානං පමාදකාලං ඤත්වා සීසං සීසං පවිසිත්වා භුඤ්ජිංසු. **කෙතබිනොති** සික්ඛිතකෙරාටිකා. **ඉද්ධිමන්තාති** ඉද්ධිමන්තො විය. **පරජනාති** යක්ඛා. ඉමෙ න මිගජාතාති. **ආගතිං වා ගතිං වාති** ඉමිනා නාම ඨානෙන ආගච්ඡන්ති, අමුත්‍ර ගච්ඡන්තීති ඉදං නෙසං න ජානාම. **දණ්ඩවාකරාහීති** දණ්ඩවාකරජාලෙහි. **සමන්තා සප්පදෙසං අනුපරිවාරෙසුන්ති** අතිමායාවිනො එතෙ, න දූරං ගමිස්සන්ති, සන්තිකෙයෙව නිපන්නා භවිස්සන්තීති නිවාපක්ඛෙත්තස්ස සමන්තා සප්පදෙසං මහන්තං ඔකාසං අනුපරිවාරෙසුං. **අද්දසංසූති** එවං පරිවාරෙත්වා වාකරජාලං සමන්තතො චාලෙත්වා ඔලොකෙන්තා අද්දසංසු. **යත්ථ තෙති** යස්මිං ඨානෙ තෙ ගාහං අගමංසු, තං ඨානං අද්දසංසූති අත්ථො.

265. **යංනූන මයං යත්ථ අගතීති** තෙ කිර එවං චින්තයිංසු – ''අන්තො නිපජ්ජිත්වා අන්තො ඛාදන්තානම්පි භයමෙව, බාහිරතො ආගන්ත්වා ඛාදන්තානම්පි සන්තිකෙ වසිත්වා ඛාදන්තානම්පි භයමෙව, තෙපි හි වාකරජාලෙන පරික්ඛිපිත්වා ගහිතායෙවා''ති, තෙන තෙසං එතදහොසි – ''යංනූන මයං යත්ථ නෙවාපිකස්ස ච නෙවාපිකපරිසාය ච අගති අවිසයො, තත්ථ තත්ථ සෙය්‍යං කප්පෙය්‍යාමා''ති. **අඤ්ඤෙ සට්ටෙස්සන්තීති** තතො තතො දූරතරවාසිනො අඤ්ඤෙ සට්ටෙස්සන්ති. **තෙ සට්ටිතා අඤ්ඤෙති** තෙපි සට්ටිතා අඤ්ඤෙ තතො දූරතරවාසිනො සට්ටෙස්සන්ති. **එවං ඉමං නිවාපං නිවුත්තං සබ්බසො මිගජාතා පරිමුච්චිස්සන්තීති** එවං ඉමං අම්හෙහි නිවුත්තං නිවාපං සබ්බෙ මිගසටා මිගසඞ්ඝා විස්සජ්ජෙස්සන්ති පරිච්චජිස්සන්ති. **අජ්ඣුපෙක්ඛෙය්‍යාමාති** තෙසං ගහණෙ අබ්‍යාවටා භවෙය්‍යාමාති; යථා තථා ආගච්ඡන්තෙසු හි තරුණපොතකො වා මහල්ලකො වා දුබ්බලො වා යූථපරිහීනො වා සක්කා හොන්ති ලද්ධුං, අනාගච්ඡන්තෙසු කිඤ්චි නත්ථි. **අජ්ඣුපෙක්ඛිංසු ඛො, භික්ඛවෙති** එවං චින්තෙත්වා අබ්‍යාවටාව අහෙසුං.

267. **අමුං නිවාපං නිවුත්තං මාරස්ස අමූනි ච ලොකාමිසානීති** එත්ථ නිවාපොති වා ලොකාමිසානීති වා වට්ටාමිසභූතානං පඤ්චන්නං කාමගුණානමෙතං අධිවචනං. මාරො න ච බීජානි විය කාමගුණෙ වපෙන්තො ආහිණ්ඩති, කාමගුණගිද්ධානං පන උපරි වසං වත්තෙති, තස්මා කාමගුණා මාරස්ස නිවාපා නාම හොන්ති. තෙන වුත්තං – ''අමුං නිවාපං නිවුත්තං මාරස්සා''ති. **න පරිමුච්චිංසු මාරස්ස ඉද්ධානුභාවාති** මාරස්ස වසං ගතා අහෙසුං, යථාකාමකරණීයා. අයං සපුත්තභරියපබ්බජ්ජාය ආගතඋපමා.

268. **චෙතොවිමුත්ති පරිහායීති** එත්ථ **චෙතොවිමුත්ති** නාම අරඤ්ඤෙ වසිස්සාමාති උප්පන්නඅජ්ඣාසයො; සො පරිහායීති අත්ථො. **තථූපමෙ අහං ඉමෙ දුතියෙති** අයං බ්‍රාහ්මණධම්මිකපබ්බජ්ජාය උපමා. බ්‍රාහ්මණා හි අට්ඨචත්තාලීසවස්සානි කොමාරබ්‍රහ්මචරියං චරිත්වා වට්ටුපච්ඡෙදභයෙන පවෙණිං ඝටයිස්සාමාති ධනං පරියෙසිත්වා භරියං ගහෙත්වා අගාරමජ්ඣෙ වසන්තා එකස්මිං පුත්තෙ ජාතෙ ''අම්හාකං පුත්තො ජාතො වට්ටං න උච්ඡින්නං පවෙණි ඝටිතා''ති පුන නික්ඛමිත්වා පබ්බජන්ති වා තමෙව වා ස'කලත්තවාසං වසන්ති.

269. **එවඤ්හි තෙ, භික්ඛවෙ, තතියාපි සමණබ්‍රාහ්මණා න පරිමුච්චිංසූති** පුරිමා විය තෙපි මාරස්ස ඉද්ධානුභාවා න මුච්චිංසු; යථාකාමකරණීයාව අහෙසුං. කිං පන තෙ අකංසූති? ගාමනිගමරාජධානියො ඔසරිත්වා තෙසු තෙසු ආරාමඋය්‍යානට්ඨානෙසු අස්සමං මාපෙත්වා නිවසන්තා කුලදාරකෙ හත්ථිඅස්සරථසිප්පාදීනි නානප්පකාරානි සිප්පානි සික්ඛාපෙසුං. ඉති තෙ වාකරජාලෙන තතියා මිගජාතා විය මාරස්ස පාපිමතො දිට්ඨිජාලෙන පරික්ඛිපිත්වා යථාකාමකරණීයා අහෙසුං.

270. **තථූපමෙ අහං ඉමෙ චතුත්ථෙති** අයං ඉමස්ස සාසනස්ස උපමා ආහටා.

271. **අන්ධමකාසි මාරන්ති** න මාරස්ස අක්ඛීනි භින්දි. විපස්සනාපාදකජ්ඣානං සමාපන්නස්ස පන භික්ඛුනො ඉමං නාම ආරම්මණං නිස්සාය චිත්තං වත්තතීති මාරො පස්සිතුං න සක්කොති. තෙන වුත්තං – ''අන්ධමකාසි මාර''න්ති. **අපදං වධිත්වා මාරචක්ඛුන්ති** තෙනෙව පරියායෙන යථා මාරස්ස චක්ඛු අපදං හොති නිප්පදං, අප්පතිට්ඨං,

නිරාරම්මණං, එවං වධිත්වාති අත්ථො. **අදස්සනං ගතො පාපිමතොති** තෙනෙව පරියායෙන මාරස්ස පාපිමතො අදස්සනං ගතො. න හි සො අත්තනො මංසචක්ඛුනා තස්ස විපස්සනාපාදකජ්ඣානං සමාපන්නස්ස භික්ඛුනො ඤාණසරීරං දට්ඨුං සක්කොති. **පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්තීති** මග්ගපඤ්ඤාය චත්තාරි අරියසච්චානි දිස්වා චත්තාරො ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති. **තිණ්ණො ලොකෙ විසත්තිකන්ති** ලොකෙ සත්තවිසත්තභාවෙන විසත්තිකාති එවං සඞ්ඛං ගතං. අථ වා ''විසත්තිකාති කෙනට්ඨෙන විසත්තිකා? විසතාති විසත්තිකා විසටාති විසත්තිකා, විපුලාති විසත්තිකා, විසාලාති විසත්තිකා, විසමාති විසත්තිකා, විසක්කතීති විසත්තිකා, විසං හරතීති විසත්තිකා, විසංවාදිකාති විසත්තිකා, විසමූලාති විසත්තිකා, විසඵලාති විසත්තිකා, විසපරිභොගාති විසත්තිකා, විසාලා වා පන සා තණ්හා රූපෙ සද්දෙ ගන්ධෙ රසෙ ඵොට්ඨබ්බෙ''ති (මහානි. 3; චූළනි. මෙත්තගූමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 22, ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස 124) විසත්තිකා. එවං විසත්තිකාති සඞ්ඛං ගතං තණ්හං තිණ්ණො නිත්තිණ්ණො උත්තිණ්ණො. තෙන වුච්චති – ''තිණ්ණො ලොකෙ විසත්තික''න්ති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

නිවාපසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. පාසරාසිසුත්තවණ්ණනා

272. **එවං මෙ සුතන්ති** පාසරාසිසුත්තං. තත්ථ **සාධු මයං, ආවුසොති** ආයාචන්තා භණන්ති. එතෙ කිර පඤ්චසතා භික්ඛූ ජනපදවාසිනො ''දසබලං පස්සිස්සාමා''ති සාවත්ථිං අනුප්පත්තා. සත්ථුදස්සනං පන එතෙහි ලද්ධං, ධම්මිං කථං න තාව සුණන්ති. තෙ සත්ථුගාරවෙන ''අම්හාකං, භන්තෙ , ධම්මකථං කරොථා''ති වත්තුං න සක්කොන්ති. බුද්ධා හි ගරූ හොන්ති, එකචාරිකො සීහො මිගරාජා විය, පභින්නකුඤ්ජරො විය, ඵණකතආසීවිසො විය, මහාඅග්ගික්ඛන්ධො විය ච දුරාසදා වුත්තම්පි චෙතං –

> ''ආසීවිසො යථා ඝොරො, මිගරාජාව කෙසරී;
> නාගොව කුඤ්ජරො දන්තී, එවං බුද්ධා දුරාසදා''ති.

එවං දුරාසදං සත්ථාරං තෙ භික්ඛූ සයං යාචිතුං අසක්කොන්තා ආයස්මන්තං ආනන්දං යාචමානා ''සාධු මයං, ආවුසො''ති ආහංසු.

අප්පෙව නාමාති අපි නාම ලභෙය්‍යාථ. කස්මා පන ථෙරො තෙ භික්ඛූ ''රම්මකස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අස්සමං උපසඞ්කමෙය්‍යාථා''ති ආහ? පාකටකිරියතාය. දසබලස්ස හි කිරියා ථෙරස්ස පාකටා හොති; ජානාති ථෙරො, ''අජ්ජ සත්ථා ජෙතවනෙ වසිත්වා පුබ්බාරාමෙ දිවාවිහාරං කරිස්සති; අජ්ජ පුබ්බාරාමෙ වසිත්වා ජෙතවනෙ දිවාවිහාරං කරිස්සති; අජ්ජ එකකොව පිණ්ඩාය පවිසිස්සති; අජ්ජ භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො ඉමස්මිං කාලෙ ජනපදචාරිකං නික්ඛමිස්සතී''ති. කිං පනස්ස එවං ජානනත්ථං චෙතොපරියඤාණං අත්ථීති? නත්ථි. අනුමානබුද්ධියා පන කතකිරියාය නයග්ගාහෙන ජානාති. යඤ්හි දිවසං භගවා ජෙතවනෙ වසිත්වා පුබ්බාරාමෙ දිවාවිහාරං කාතුකාමො හොති, තදා සෙනාසනපරික්ඛාරභණ්ඩානං පටිසාමනාකාරං දස්සෙති, ථෙරො සම්මජ්ජනිසඞ්කාරඡඩ්ඩනකාදීනි පටිසාමෙති. පුබ්බාරාමෙ වසිත්වා ජෙතවනං දිවාවිහාරාය ආගමනකාලෙපි එසෙව නයො.

යදා පන එකකො පිණ්ඩාය පවිසිතුකාමො හොති, තදා පාතොව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය ඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසීදති. ථෙරො ''අජ්ජ භගවා බොධනෙය්‍යබන්ධවං දිස්වා නිසින්නො''ති තාය සඤ්ඤාය ඤත්වා ''අජ්ජ, ආවුසො, භගවා එකකො පවිසිතුකාමො, තුම්හෙ භික්ඛාචාරසජ්ජා හොථා''ති භික්ඛූනං සඤ්ඤං දෙති. යදා පන භික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො පවිසිතුකාමො හොති, තදා ගන්ධකුටිද්වාරං උපඩ්ඪපිදහිතං කත්වා ඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසීදති, ථෙරො තාය සඤ්ඤාය ඤත්වා පත්තචීවරග්ගහණත්ථාය භික්ඛූනං සඤ්ඤං දෙති. යදා ජනපදචාරිකං නික්ඛමිතුකාමො හොති, තදා එකං ද්වෙ ආලොපෙ අතිරෙකං භුඤ්ජති, සබ්බකාලං චඞ්කමනඤ්චාරුය්හ අපරාපරං චඞ්කමති, ථෙරො තාය සඤ්ඤාය ඤත්වා ''භගවා, ආවුසො, ජනපදචාරිකං චරිතුකාමො, තුම්හාකං කත්තබ්බං කරොථා''ති භික්ඛූනං සඤ්ඤං දෙති.

භගවා පඨමබොධියං වීසති වස්සානි අනිබද්ධවාසො අහොසි, පච්ඡා පඤ්චවීසති වස්සානි අබ්බොකිණ්ණං සාවත්ථිංයෙව උපනිස්සාය වසන්තො එකදිවසෙ ද්වෙ ඨානානි පරිභුඤ්ජති. ජෙතවනෙ රත්තිං වසිත්වා පුනදිවසෙ භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො දක්ඛිණද්වාරෙන සාවත්ථිං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා පාචීනද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා පුබ්බාරාමෙ දිවාවිහාරං කරොති. පුබ්බාරාමෙ රත්තිං වසිත්වා පුනදිවසෙ පාචීනද්වාරෙන සාවත්ථිං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා දක්ඛිණද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා ජෙතවනෙ දිවාවිහාරං කරොති. කස්මා? ද්වින්නං කුලානං අනුකම්පාය. මනුස්සත්තභාවෙ ඨිතෙන හි අනාථපිණ්ඩිකෙන විය අඤ්ඤෙන කෙනචි, මාතුගාමත්තභාවෙ ඨිතාය ච විසාඛාය විය අඤ්ඤාය ඉත්ථියා තථාගතං උද්දිස්ස ධනපරිච්චාගො කතො නාම නත්ථි, තස්මා භගවා තෙසං අනුකම්පාය එකදිවසෙ ඉමානි ද්වෙ ඨානානි පරිභුඤ්ජති. තස්මිං පන දිවසෙ ජෙතවනෙ වසි, තස්මා ථෙරො – ''අජ්ජ භගවා සාවත්ථියං පිණ්ඩාය චරිත්වා සායන්හකාලෙ ගත්තානි පරිසිඤ්චනත්ථාය පුබ්බකොට්ඨකං ගමිස්සති; අථාහං ගත්තානි

පරිසිඤ්චිත්වා ඨිතං භගවන්තං යාචිත්වා රම්මකස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අස්සමං ගහෙත්වා ගමිස්සාමි. එවමිමෙ භික්ඛූ භගවතො සම්මුඛා ලභිස්සන්ති ධම්මකථං සවනායා''ති චින්තෙත්වා තෙ භික්ඛූ එවමාහ.

මිගාරමාතුපාසාදොති විසාඛාය පාසාදෙ. සා හි මිගාරෙන සෙට්ඨිනා මාතුට්ඨානෙ ඨපිතත්තා **මිගාරමාතාති** වුච්චති. **පටිසල්ලානා වුට්ඨිතොති** තස්මිං කිර පාසාදෙ ද්වින්නං මහාසාවකානං සිරිගබ්භානං මජ්ඣෙ භගවතො සිරිගබ්භො අහොසි. ථෙරො ද්වාරං විවරිත්වා අන්තොගබ්භං සම්මජ්ජිත්වා මාලාකචවරං නීහරිත්වා මඤ්චපීඨං පඤ්ඤපෙත්වා සත්ථු සඤ්ඤං අදාසි. සත්ථා සිරිගබ්භං පවිසිත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානො සීහසෙය්‍යං උපගම්ම දරථං පටිප්පස්සම්භෙත්වා උට්ඨාය ඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසීදිත්වා සායන්හසමයෙ තතො වුට්ඨාසි. තං සන්ධාය වුත්තං ''පටිසල්ලානා වුට්ඨිතො''ති.

පරිසිඤ්චිතුන්ති යො හි චුණ්ණමත්තිකාදීහි ගත්තානි උබ්බට්ටෙන්තො මල්ලකමුට්ඨාදීහි වා සංඝසන්තො න්හායති, සො **න්හායතීති** වුච්චති. යො තථා අකත්වා පකතියාව න්හායති, සො **පරිසිඤ්චතීති** වුච්චති. භගවතොපි සරීරෙ තථා හරිතබ්බං රජොජල්ලං නාම න උපලිම්පති, උතුග්ගහණත්ථං පන භගවා කෙවලං උදකං ඔතරති. තෙනාහ – ''ගත්තානි පරිසිඤ්චිතු''න්ති. **පුබ්බකොට්ඨකොති** පාචීනකොට්ඨකො.

සාවත්ථියං කිර විහාරො කදාචි මහා හොති කදාචි ඛුද්දකො. තථා හි සො විපස්සිස්ස භගවතො කාලෙ යොජනිකො අහොසි, සිඛිස්ස තිගාවුතො, වෙස්සභුස්ස අඩ්ඪයොජනිකො, කකුසන්ධස්ස ගාවුතප්පමාණො, කොණාගමනස්ස අඩ්ඪගාවුතප්පමාණො, කස්සපස්ස වීසතිඋසභප්පමාණො, අම්හාකං භගවතො කාලෙ අට්ඨකරීසප්පමාණො ජාතො. තම්පි නගරං තස්ස විහාරස්ස කදාචි පාචීනතො හොති, කදාචි දක්ඛිණතො, කදාචි පච්ඡිමතො, කදාචි උත්තරතො. ජෙතවනෙ ගන්ධකුටියං පන චතුන්නං මඤ්චපාදානං පතිට්ඨිතට්ඨානං අචලමෙව.

චත්තාරි හි **අචලචෙතියට්ඨානානි** නාම මහාබොධිපල්ලඞ්කට්ඨානං ඉසිපතනෙ ධම්මචක්කප්පවත්තනට්ඨානං සඞ්කස්සනගරද්වාරෙ දෙවොරොහණකාලෙ සොපානස්ස පතිට්ඨට්ඨානං මඤ්චපාදට්ඨානන්ති. අයං පන පුබ්බකොට්ඨකො කස්සපදසබලස්ස වීසතිඋසභවිහාරකාලෙ පාචීනද්වාරෙ කොට්ඨකො අහොසි. සො ඉදානිපි පුබ්බකොට්ඨකොත්වෙව පඤ්ඤායති. කස්සපදසබලස්ස කාලෙ අචිරවතී නගරං පරික්ඛිපිත්වා සන්දමානා පුබ්බකොට්ඨකං පත්වා උදකෙන භින්දිත්වා මහන්තං උදකරහදං මාපෙසි සමතිත්ථං අනුපුබ්බගම්භීරං. තත්ථ එකං රඤ්ඤො න්හානතිත්ථං, එකං නාගරානං, එකං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස, එකං බුද්ධානන්ති එවං පාටියෙක්කානි න්හානතිත්ථානි හොන්ති රමණීයානි විප්පකිණ්ණරජතපට්ටසදිසවාලිකානි. ඉති භගවා ආයස්මතා ආනන්දෙන සද්ධිං යෙන අයං එවරූපො පුබ්බකොට්ඨකො තෙනුපසඞ්කමි ගත්තානි පරිසිඤ්චිතුං . අථායස්මා ආනන්දො උදකසාටිකං උපනෙසි. භගවා රත්තදුපට්ටං අපනෙත්වා උදකසාටිකං නිවාසෙසි. ථෙරො දුපට්ටෙන සද්ධිං මහාචීවරං අත්තනො හත්ථගතමකාසි. භගවා උදකං ඔතරි. සහොතරණෙනෙවස්ස උදකෙ මච්ඡකච්ඡපා සබ්බෙ සුවණ්ණවණ්ණා අහෙසුං. යන්තනාලිකාහි සුවණ්ණරසධාරානිසිඤ්චමානකාලො විය සුවණ්ණපටපසාරණකාලො විය ච අහොසි. අථ භගවතො න්හානවත්තං දස්සෙත්වා න්හත්වා පච්චුත්තිණ්ණස්ස ථෙරො රත්තදුපට්ටං උපනෙසි. භගවා තං නිවාසෙත්වා විජ්ජුලතාසදිසං කායබන්ධනං බන්ධිත්වා මහාචීවරං අන්තන්තෙන සංහරිත්වා පදුමගබ්භසදිසං කත්වා උපනීතං ද්වීසු කණ්ණෙසු ගහෙත්වා අට්ඨාසි. තෙන වුත්තං – ''පුබ්බකොට්ඨකෙ ගත්තානි පරිසිඤ්චිත්වා පච්චුත්තරිත්වා එකචීවරො අට්ඨාසී''ති.

එවං ඨිතස්ස පන භගවතො සරීරං විකසිතකමලුප්පලසරං සබ්බපාලිඵුල්ලං පාරිච්ඡත්තකං තාරාමරීචිවිකසිතං ච ගගනතලං සිරියා අවහසමානං විය විරොචිත්ථ. බ්‍යාමප්පභාපරික්ඛෙපවිලාසිනී චස්ස ද්වත්තිංසවරලක්ඛණමාලා ගන්ථෙත්වා ඨපිතා ද්වත්තිංසචන්දමාලා විය, ද්වත්තිංසසූරියමාලා විය, පටිපාටියා ඨපිතා ද්වත්තිංසචක්කවත්ති ද්වත්තිංසදෙවරාජා ද්වත්තිංසමහාබ්‍රහ්මානො විය ච අතිවිය විරොචිත්ථ, වණ්ණභූමිනාමෙසා. එවරූපෙසු ඨානෙසු බුද්ධානං සරීරවණ්ණං වා ගුණවණ්ණං වා චුණ්ණියපදෙහි වා ගාථාහි වා අත්ථඤ්ච උපමායො ච කාරණානි ච ආහරිත්වා පටිබලෙන ධම්මකථිකෙන පූරෙත්වා කථෙතුං වට්ටතීති එවරූපෙසු ඨානෙසු ධම්මකථිකස්ස ථාමො වෙදිතබ්බො.

273. ගත්තානි පුබ්බාපයමානොති පකතිභාවං ගමයමානො නිරුදකානි කුරුමානො, සුක්ඛාපයමානොති අත්ථො. සොදකෙන ගත්තෙන චීවරං පාරුපන්තස්ස හි චීවරෙ කණ්ණිකා උට්ඨහන්ති, පරික්ඛාරභණ්ඩං දුස්සති. බුද්ධානං පන සරීරෙ රජොජල්ලං න උපලිම්පති; පදුමපත්තෙ පක්ඛිත්තඋදකබින්දු විය උදකං විනිවත්තෙත්වා ගච්ඡති, එවං සන්තෙපි සික්ඛාගාරවතාය භගවා, ''පබ්බජිතවත්තං නාමෙත''න්ති මහාචීවරං උභොසු කණ්ණෙසු ගහෙත්වා පුරතො කායං පටිච්ඡාදෙත්වා අට්ඨාසි. තස්මිං ඛණෙ ථෙරො චින්තෙසි – ''භගවා මහාචීවරං පාරුපිත්වා මිගාරමාතුපාසාදං ආරබ්භ ගමනාභිහාරතො පට්ඨාය දුන්නිවත්තියො භවිස්සති; බුද්ධානඤ්හි අධිප්පායකොපනං නාම එකචාරිකසීහස්ස ගහණත්ථං හත්ථප්පසාරණං විය; පභින්නවරවාරණස්ස සොණ්ඩාය පරාමසනං විය; උග්ගතෙජස්ස ආසීවිසස්ස ගීවාය ගහණං විය ච භාරියං හොති. ඉධෙව රම්මකස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අස්සමස්ස වණ්ණං කථෙත්වා තත්ථ ගමනත්ථාය භගවන්තං යාචිස්සාමී''ති. සො තථා අකාසි. තෙන වුත්තං – ''අථ ඛො ආයස්මා ආනන්දො…පෙ…. අනුකම්පං උපාදායා''ති.

තත්ථ **අනුකම්පං උපාදායාති** භගවතො සම්මුඛා ධම්මිං කථං සොස්සාමාති තං අස්සමං ගතානං පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං අනුකම්පං පටිච්ච, තෙසු කාරුඤ්ඤං කත්වාති අත්ථො. **ධම්මියා කථායාති** දසසු පාරමිතාසු අඤ්ඤතරාය පාරමියා චෙව මහාභිනික්ඛමනස්ස ච වණ්ණං කථයමානා සන්නිසින්නා හොන්ති. **ආගමයමානොති** ඔලොකයමානො. අහං බුද්ධොති සහසා අප්පවිසිත්වා යාව සා කථා නිට්ඨාති, තාව අට්ඨාසීති අත්ථො. **අග්ගළං ආකොටෙසීති** අග්ගනඛෙන කවාටෙ සඤ්ඤං අදාසි. **විවරිංසූති** සොතං ඔදහිත්වාව නිසින්නත්තා තඞ්ඛණංයෙව ආගන්ත්වා විවරිංසු.

පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙති බුද්ධකාලෙ කිර යත්ථ යත්ථ එකොපි භික්ඛු විහරති, සබ්බත්ථ බුද්ධාසනං පඤ්ඤත්තමෙව හොති. කස්මා? භගවා කිර අත්තනො සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ඵාසුකට්ඨානෙ විහරන්තෙ මනසි කරොති ''අසුකො මය්හං සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ගතො, සක්ඛිස්සති නු ඛො විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං නො වා''ති. අථ නං පස්සති කම්මට්ඨානං විස්සජ්ජෙත්වා අකුසලවිතක්කෙ විතක්කයමානං, තතො ''කථඤ්හි නාම මාදිසස්ස සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා විහරන්තං ඉමං කුලපුත්තං අකුසලවිතක්කා අභිභවිත්වා අනමතග්ගෙ වට්ටදුක්ඛෙ සංසාරෙස්සන්තී''ති තස්ස අනුග්ගහත්ථං තත්ථෙව අත්තානං දස්සෙත්වා තං කුලපුත්තං ඔවදිත්වා ආකාසං උප්පතිත්වා පුන අත්තනො වසනට්ඨානමෙව ගච්ඡති. අථෙවං ඔවදියමානා තෙ භික්ඛූ චින්තයිංසු – ''සත්ථා අම්හාකං මනං ජානිත්වා ආගන්ත්වා අම්හාකං සමීපෙ ඨිතංයෙව අත්තානං දස්සෙති; තස්මිං ඛණෙ, 'භන්තෙ, ඉධ නිසීදථ, ඉධ නිසීදථා'ති ආසනපරියෙසනං නාම භාරො''ති. තෙ ආසනං පඤ්ඤපෙත්වාව විහරන්ති. යස්ස පීඨං අත්ථි, සො තං පඤ්ඤපෙති. යස්ස නත්ථි, සො මඤ්චං වා ඵලකං වා කට්ඨං වා පාසාණං වා වාලිකපුඤ්ජං වා පඤ්ඤපෙති. තං අලභමානා පුරාණපණ්ණානිපි සඞ්කඩ්ඪිත්වා තත්ථ පංසුකූලං පත්ථරිත්වා ඨපෙන්ති. ඉධ පන පකතිපඤ්ඤත්තමෙව ආසනං අහොසි, තං සන්ධාය වුත්තං – ''පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදී''ති.

කාය නුත්ථාති කතමාය නු කථාය සන්නිසින්නා භවථාති අත්ථො. ''කාය නෙත්ථා''තිපි පාළි, තස්සා කතමාය නු එත්ථාති අත්ථො. ''කාය නොත්ථා''තිපි පාළි, තස්සාපි පුරිමොයෙව අත්ථො. **අන්තරා කථාති** කම්මට්ඨානමනසිකාරඋද්දෙසපරිපුච්ඡාදීනං අන්තරා අඤ්ඤා එකා කථා. **විප්පකතාති** මම ආගමනපච්චයා අපරිනිට්ඨිතා සිඛං අප්පත්තා. **අථ භගවා අනුප්පත්තොති** අථ එතස්මිං කාලෙ භගවා ආගතො. **ධම්මී වා කථාති** දසකථාවත්ථුනිස්සිතා වා ධම්මී කථා. **අරියො වා තුණ්හීභාවොති** එත්ථ පන දුතියජ්ඣානම්පි අරියො තුණ්හීභාවො මූලකම්මට්ඨානම්පි. තස්මා තං ඣානං අප්පෙත්වා නිසින්නොපි, මූලකම්මට්ඨානං ගහෙත්වා නිසින්නොපි භික්ඛු අරියෙන තුණ්හීභාවෙන නිසින්නොති වෙදිතබ්බො.

274. **ද්වෙමා, භික්ඛවෙ, පරියෙසනාති** කො අනුසන්ධි? තෙ භික්ඛූ සම්මුඛා ධම්මිං කථං සොස්සාමාති ථෙරස්ස භාරං අකංසු, ථෙරො තෙසං අස්සමගමනමකාසි. තෙ තත්ථ නිසීදිත්වා අතිරච්ඡානකථිකා හුත්වා ධම්මියා කථාය නිසීදිංසු. අථ භගවා ''අයං තුම්හාකං පරියෙසනා අරියපරියෙසනා නාමා''ති දස්සෙතුං ඉමං දෙසනං ආරභි. තත්ථ **කතමා ච, භික්ඛවෙ, අනරියපරියෙසනාති** එත්ථ යථා මග්ගකුසලො පුරිසො පඨමං වජ්ජෙතබ්බං අපායමග්ගං දස්සෙන්තො ''වාමං මුඤ්චිත්වා දක්ඛිණං ගණ්හා''ති වදති. එවං භගවා දෙසනාකුසලතාය පඨමං වජ්ජෙතබ්බං අනරියපරියෙසනං ආචික්ඛිත්වා පච්ඡා ඉතරං ආචික්ඛිස්සාමීති උද්දෙසානුක්කමං භින්දිත්වා එවමාහ. **ජාතිධම්මොති** ජායනසභාවො. **ජරාධම්මොති** ජීරණසභාවො. **බ්‍යාධිධම්මොති** බ්‍යාධිසභාවො. **මරණධම්මොති** මරණසභාවො. **සොකධම්මොති** සොචනකසභාවො. **සංකිලෙසධම්මොති** සංකිලිස්සනසභාවො.

පුත්තභරියන්ති පුත්තා ච භරියා ච. එස නයො සබ්බත්ථ. **ජාතරූපරජතන්ති** එත්ථ පන **ජාතරූපන්ති** සුවණ්ණං. **රජතන්ති** යංකිඤ්චි වොහාරූපගං ලොහමාසකාදි. **ජාතිධම්මා හෙතෙ, භික්ඛවෙ, උපධයොති** එතෙ පඤ්චකාමගුණූපධයො නාම හොන්ති, තෙ සබ්බෙපි ජාතිධම්මාති දස්සෙති. බ්‍යාධිධම්මවාරාදීසු ජාතරූපරජතං න ගහිතං, න හෙතස්ස සීසරොගාදයො බ්‍යාධයො නාම හොන්ති, න සත්තානං විය චුතිසඞ්ඛාතං මරණං, න සොකො උප්පජ්ජති. අයාදීහි පන සංකිලෙසෙහි සංකිලිස්සතීති සංකිලෙසධම්මවාරෙ ගහිතං. තථා උතුසමුට්ඨානත්තා ජාතිධම්මවාරෙ. මලං ගහෙත්වා ජීරණතො ජරාධම්මවාරෙ ච.

275. **අයං , භික්ඛවෙ, අරියා පරියෙසනාති**, භික්ඛවෙ, අයං නිද්දොසතායපි අරියෙහි පරියෙසිතබ්බතායපි අරියපරියෙසනාති වෙදිතබ්බා.

276. **අහම්පි සුදං, භික්ඛවෙති** කස්මා ආරභි? මූලතො පට්ඨාය මහාභිනික්ඛමනං දස්සෙතුං. එවං කිරස්ස අහොසි – ''භික්ඛවෙ, අහම්පි පුබ්බෙ අනරියපරියෙසනං පරියෙසිං. ස්වාහං තං පහාය අරියපරියෙසනං පරියෙසිත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො. පඤ්චවග්ගියාපි අනරියපරියෙසනං පරියෙසිංසු. තෙ තං පහාය අරියපරියෙසනං පරියෙසිත්වා ඛීණාසවභූමිං පත්තා. තුම්හෙපි මම චෙව පඤ්චවග්ගියානඤ්ච මග්ගං ආරුළ්හා. අරියපරියෙසනා තුම්හාකං පරියෙසනා''ති මූලතො පට්ඨාය අත්තනො මහාභිනික්ඛමනං දස්සෙතුං ඉමං දෙසනං ආරභි.

277. තත්ථ **දහරොව සමානොති** තරුණොව සමානො. **සුසුකාළකෙසොති** සුට්ඨු කාළකෙසො, අඤ්ජනවණ්ණකෙසොව හුත්වාති අත්ථො. **භද්‍රෙනාති** භද්දකෙන. **පඨමෙන වයසාති** තිණ්ණං වයානං පඨමවයෙන. **අකාමකානන්ති** අනිච්ඡමානානං, අනාදරත්ථෙ සාමිවචනං. අස්සූනි මුඛෙ එතෙසන්ති අස්සුමුඛා; තෙසං **අස්සුමුඛානං,** අස්සුකිලින්නමුඛානන්ති අත්ථො. **රුදන්තානන්ති** කන්දිත්වා රොදමානානං. **කිං කුසලගවෙසීති** කිං කුසලන්ති

ගවෙසමානො. **අනුත්තරං සන්තිවරපදන්ති** උත්තමං සන්තිසඞ්ඛාතං වරපදං, නිබ්බානං පරියෙසමානොති අත්ථො. **යෙන ආළාරො කාලාමොති** එත්ථ ආළාරොති තස්ස නාමං, දීඝපිඞ්ගලො කිරෙසො. තෙනස්ස **ආළාරොති** නාමං අහොසි. **කාලාමොති** ගොත්තං. **විහරතායස්මාති** විහරතු ආයස්මා. **යත්ථ විඤ්ඤූ පුරිසොති** යස්මිං ධම්මෙ පණ්ඩිතො පුරිසො. **සකං ආචරියකන්ති** අත්තනො ආචරියසමයං. **උපසම්පජ්ජ විහරෙය්‍යාති** පටිලභිත්වා විහරෙය්‍ය. එත්තාවතා තෙන ඔකාසො කතො හොති. **තං ධම්මන්ති** තං තෙසං සමයං තන්තිං. **පරියාපුණින්ති** සුත්වාව උග්ගණ්හිං.

ඔට්ඨපහතමත්තෙනාති තෙන වුත්තස්ස පටිග්ගහණත්ථං ඔට්ඨපහරණමත්තෙන; අපරාපරං කත්වා ඔට්ඨසඤ්චරණමත්තකෙනාති අත්ථො. **ලපිතලාපනමත්තෙනාති** තෙන ලපිතස්ස පටිලාපනමත්තකෙන. **ඤාණවාදන්ති** ජානාමීති වාදං . **ථෙරවාදන්ති** ථිරභාවවාදං, ථෙරො අහමෙත්ථාති එතං වචනං. **අහඤ්චෙව අඤ්ඤෙ චාති** න කෙවලං අහං, අඤ්ඤෙපි බහූ එවං වදන්ති. **කෙවලං සද්ධාමත්තකෙනාති** පඤ්ඤාය අසච්ඡිකත්වා සුද්ධෙන සද්ධාමත්තකෙනෙව. බොධිසත්තො කිර වාචාය ධම්මං උග්ගණ්හන්තොයෙව, ''න කාලාමස්ස වාචාය පරියත්තිමත්තමෙව අස්මිං ධම්මෙ, අද්ධා එස සත්තන්නං සමාපත්තීනං ලාභී''ති අඤ්ඤාසි, තෙනස්ස එතදහොසි.

ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං පවෙදෙසීති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනපරියොසානා සත්ත සමාපත්තියො මං ජානාපෙසි. **සද්ධාති** ඉමාසං සත්තන්නං සමාපත්තීනං නිබ්බත්තනත්ථාය සද්ධා. **වීරියාදීසුපි** එසෙව නයො. **පදහෙය්‍යන්ති** පයොගං කරෙය්‍යං. **නචිරස්සෙව තං ධම්මං සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහාසින්ති** බොධිසත්තො කිර වීරියං පග්ගහෙත්වා කතිපාහඤ්ඤෙව සත්ත සුවණ්ණනිස්සෙණියො පසාරෙන්තො විය සත්ත සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙසි; තස්මා එවමාහ.

ලාභා නො, ආවුසොති අනුසූයකො කිරෙස කාලාමො. තස්මා ''අයං අධුනාගතො, කින්ති කත්වා ඉමං ධම්මං නිබ්බත්තෙසී''ති උසූයං අකත්වා පසන්නො පසාදං පවෙදෙන්තො එවමාහ. **උභොව සන්තා ඉමං ගණං පරිහරාමාති** ''මහා අයං ගණො, ද්වෙපි ජනා පරිහරාමා''ති වත්වා ගණස්ස සඤ්ඤං අදාසි, ''අහම්පි සත්තන්නං සමාපත්තීනං ලාභී, මහාපුරිසොපි සත්තන්නමෙව , එත්තකා ජනා මහාපුරිසස්ස සන්තිකෙ පරිකම්මං උග්ගණ්හථ, එත්තකා මය්හ''න්ති මජ්ඣෙ භින්දිත්වා අදාසි. **උළාරායාති** උත්තමාය. **පූජායාති** කාලාමස්ස කිර උපට්ඨාකා ඉත්ථියොපි පුරිසාපි ගන්ධමාලාදීනි ගහෙත්වා ආගච්ඡන්ති. කාලාමො – ''ගච්ඡථ, මහාපුරිසං පූජෙථා''ති වදති. තෙ තං පූජෙත්වා යං අවසිට්ඨං හොති, තෙන කාලාමං පූජෙන්ති. මහග්ඝානි මඤ්චපීඨානි ආහරන්ති; තානිපි මහාපුරිසස්ස දාපෙත්වා යදි අවසිට්ඨං හොති, අත්තනා ගණ්හාති. ගතගතට්ඨානෙ වරසෙනාසනං බොධිසත්තස්ස ජග්ගාපෙත්වා සෙසකං අත්තනා ගණ්හාති. එවං උළාරාය පූජාය පූජෙසි. **නායං ධම්මො නිබ්බිදායාති**ආදීසු අයං සත්තසමාපත්තිධම්මො නෙව වට්ටෙ නිබ්බින්දනත්ථාය, න විරජ්ජනත්ථාය, න රාගාදිනිරොධත්ථාය, න උපසමත්ථාය, න අභිඤ්ඤෙය්‍යධම්මං අභිජානනත්ථාය, න චතුමග්ගසම්බොධාය, න නිබ්බානසච්ඡිකිරියාය සංවත්තතීති අත්ථො.

යාවදෙව ආකිඤ්චඤ්ඤායතනූපපත්තියාති යාව සට්ඨිකප්පසහස්සායුපරිමාණෙ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනභවෙ උපපත්ති, තාවදෙව සංවත්තති, න තතො උද්ධං. එවමයං පුනරාවත්තනධම්මොයෙව; යඤ්ච ඨානං පාපෙති, තං ජාතිජරාමරණෙහි අපරිමුත්තමෙව මච්චුපාසපරික්ඛිත්තමෙවාති. තතො පට්ඨාය ච පන මහාසත්තො යථා නාම ඡාතජ්ඣත්තපුරිසො මනුඤ්ඤභොජනං ලභිත්වා සම්පියායමානොපි භුඤ්ජිත්වා පිත්තවසෙන වා සෙම්හවසෙන වා මක්ඛිකාවසෙන වා ඡඩ්ඩෙත්වා පුන එකං පිණ්ඩම්පි භුඤ්ජිස්සාමීති මනං න උප්පාදෙති; එවමෙව ඉමා සත්ත සමාපත්තියො මහන්තෙන උස්සාහෙන නිබ්බත්තෙත්වාපි, තාසු ඉමං පුනරාවත්තිකාදිභෙදං ආදීනවං දිස්වා, පුන ඉමං ධම්මං ආවජ්ජිස්සාමි වා සමාපජ්ජිස්සාමි වා අධිට්ඨහිස්සාමි වා වුට්ඨහිස්සාමි වා පච්චවෙක්ඛිස්සාමි වාති චිත්තමෙව න උප්පාදෙසි. **අනලඞ්කරිත්වාති** අලං ඉමිනා, අලං ඉමිනාති පුනප්පුනං අලඞ්කරිත්වා. **නිබ්බිජ්ජාති** නිබ්බින්දිත්වා. **අපක්කමින්ති** අගමාසිං.

278. **න ඛො රාමො ඉමං ධම්මන්ති** ඉධාපි බොධිසත්තො තං ධම්මං උග්ගණ්හන්තොයෙව අඤ්ඤාසි – ''නායං අට්ඨසමාපත්තිධම්මො උදකස්ස වාචාය උග්ගහිතමත්තොව, අද්ධා පනෙස අට්ඨසමාපත්තිලාභී''ති. තෙනස්ස එතදහොසි – ''න ඛො රාමො…පෙ…. ජානං පස්සං විහාසී''ති. සෙසමෙත්ථ පුරිමවාරෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

279. **යෙන උරුවෙලා සෙනානිගමොති** එත්ථ **උරුවෙලාති** මහාවෙලා, මහාවාලිකරාසීති අත්ථො. අථ වා **උරූති** වාලිකා වුච්චති; **වෙලාති** මරියාදා, වෙලාතික්කමනහෙතු ආහටා උරු **උරුවෙලාති** එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. අතීතෙ කිර අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ දසසහස්සා කුලපුත්තා තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා තස්මිං පදෙසෙ විහරන්තා එකදිවසං සන්නිපතිත්වා කතිකවත්තං අකංසු – ''කායකම්මවචීකම්මානි නාම පරෙසම්පි පාකටානි හොන්ති, මනොකම්මං පන අපාකටං. තස්මා යො කාමවිතක්කං වා බ්‍යාපාදවිතක්කං වා විහිංසාවිතක්කං වා විතක්කෙති, තස්ස අඤ්ඤො චොදකො නාම නත්ථි; සො අත්තනාව අත්තානං චොදෙත්වා පත්තපුටෙන වාලිකං ආහරිත්වා ඉමස්මිං ඨානෙ ආකිරතු, ඉදමස්ස දණ්ඩකම්ම''න්ති. තතො පට්ඨාය යො තාදිසං විතක්කං විතක්කෙති, සො තත්ථ පත්තපුටෙන වාලිකං ආකිරති, එවං තත්ථ අනුක්කමෙන මහාවාලිකරාසි ජාතො. තතො තං පච්ඡිමා ජනතා පරික්ඛිපිත්වා චෙතියට්ඨානමකාසි; තං සන්ධාය වුත්තං – **''උරුවෙලාති** මහාවෙලා, මහාවාලිකරාසීති අත්ථො''ති. තමෙව සන්ධාය වුත්තං – ''අථ වා **උරූති** වාලිකා වුච්චති, **වෙලාති** මරියාදා. වෙලාතික්කමනහෙතු ආහටා උරු උරුවෙලාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො''ති.

සෙනානිගමොති සෙනාය නිගමො. පඨමකප්පිකානං කිර තස්මිං ඨානෙ සෙනානිවෙසො අහොසි; තස්මා සො පදෙසො **සෙනානිගමොති** වුච්චති. ''සෙනානි-ගාමො''තිපි පාඨො. **සෙනානී** නාම සුජාතාය පිතා, තස්ස ගාමොති අත්ථො. **තදවසරින්ති** තත්ථ ඔසරිං. **රමණීයං භූමිභාගන්ති** සුපුප්ඵිතනානප්පකාරජලජථලජපුප්ඵවිචිත්තං මනොරම්මං භූමිභාගං. **පාසාදිකඤ්ච වනසණ්ඩන්ති** මොරපිඤ්ඡකලාපසදිසං පසාදජනනවනසණ්ඩඤ්ච අද්දසං. **නදිඤ්ච සන්දන්තින්ති** සන්දමානඤ්ච මණික්ඛන්ධසදිසං විමලනීලසීතලසලිලං නෙරඤ්ජරං නදිං අද්දසං. **සෙතකන්ති** පරිසුද්ධං නික්කද්දමං. **සුපතිත්ථන්ති** අනුපුබ්බගම්භීරෙහි සුන්දරෙහි තිත්ථෙහි උපෙතං. **රමණීයන්ති** රජතපට්ටසදිසං විප්පකිණ්ණවාලිකං පහූතමච්ඡකච්ඡපං අභිරාමදස්සනං. **සමන්තා ච ගොචරගාමන්ති** තස්ස පදෙසස්ස සමන්තා අවිදූරෙ ගමනාගමනසම්පන්නං සම්පත්තපබ්බජිතානං සුලභපිණ්ඩං ගොචරගාමඤ්ච අද්දසං. **අලං වතාති** සමත්ථං වත. **තත්ථෙව නිසීදින්ති** බොධිපල්ලඞ්කෙ නිසජ්ජං සන්ධායාහ. උපරිසුත්තස්මිඤ්හි **තත්ථෙවාති** දුක්කරකාරිකට්ඨානං අධිප්පෙතං, ඉධ පන බොධිපල්ලඞ්කො. තෙනාහ – ''තත්ථෙව නිසීදි''න්ති. **අලමිදං පධානායාති** ඉදං ඨානං පධානත්ථාය සමත්ථන්ති එවං චින්තෙත්වා නිසීදින්ති අත්ථො.

280. **අජ්ඣගමන්ති** අධිගච්ඡිං පටිලභිං. **ඤාණඤ්ච පන මෙ දස්සනන්ති** සබ්බධම්මදස්සනසමත්ථඤ්ච මෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං උදපාදි. **අකුප්පා මෙ විමුත්තීති** මය්හං අරහත්තඵලවිමුත්ති අකුප්පතාය ච අකුප්පාරම්මණතාය ච අකුප්පා, සා හි රාගාදීහි න කුප්පතීති අකුප්පතායපි අකුප්පා, අකුප්පං නිබ්බානමස්සාරම්මණන්තිපි අකුප්පා. **අයමන්තිමා ජාතීති** අයං සබ්බපච්ඡිමා ජාති. **නත්ථි දානි පුනබ්භවොති** ඉදානි මෙ පුන පටිසන්ධි නාම නත්ථීති එවං පච්චවෙක්ඛණඤාණම්පි මෙ උප්පන්නන්ති දස්සෙති.

281. **අධිගතොති** පටිවිද්ධො. **ධම්මොති** චතුසච්චධම්මො. **ගම්භීරොති** උත්තානභාවපටික්ඛෙපවචනමෙතං. **දුද්දසොති** ගම්භීරත්තාව දුද්දසො දුක්ඛෙන දට්ඨබ්බො, න සක්කා සුඛෙන දට්ඨුං. දුද්දසත්තාව **දුරනුබොධො,** දුක්ඛෙන අවබුජ්ඣිතබ්බො, න සක්කා සුඛෙන අවබුජ්ඣිතුං. **සන්තොති** නිබ්බුතො. **පණීතොති** අතප්පකො. ඉදං ද්වයං ලොකුත්තරමෙව සන්ධාය වුත්තං. **අතක්කාවචරොති** තක්කෙන අවචරිතබ්බො ඔගාහිතබ්බො න හොති, ඤාණෙනෙව අවචරිතබ්බො. **නිපුණොති** සණ්හො. **පණ්ඩිතවෙදනීයොති** සම්මාපටිපදං පටිපන්නෙහි පණ්ඩිතෙහි වෙදිතබ්බො. **ආලයරාමාති** සත්තා පඤ්චසු කාමගුණෙසු අල්ලීයන්ති. තස්මා තෙ **ආලයාති** වුච්චන්ති. අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතානි ආලයන්ති, තස්මා ආලයාති වුච්චන්ති. තෙහි ආලයෙහි රමන්තීති **ආලයරාමා.** ආලයෙසු රතාති **ආලයරතා.** ආලයෙසු සුට්ඨු මුදිතාති **ආලයසම්මුදිතා.** යථෙව හි සුසජ්ජිතං පුප්ඵඵලභරිතරුක්ඛාදිසම්පන්නං උය්‍යානං පවිට්ඨො රාජා තාය තාය සම්පත්තියා රමති, සම්මුදිතො ආමොදිතපමොදිතො හොති, න උක්කණ්ඨති, සායම්පි නික්ඛමිතුං න ඉච්ඡති; එවමිමෙහිපි කාමාලයතණ්හාලයෙහි සත්තා රමන්ති, සංසාරවට්ටෙ සම්මුදිතා අනුක්කණ්ඨිතා වසන්ති. තෙන නෙසං භගවා දුවිධම්පි ආලයං උය්‍යානභූමිං විය දස්සෙන්තො ''ආලයරාමා''තිආදිමාහ.

යදිදන්ති නිපාතො, තස්ස ඨානං සන්ධාය ''යං ඉද''න්ති, පටිච්චසමුප්පාදං සන්ධාය ''යො අය''න්ති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. **ඉදප්පච්චයතාපටිච්චසමුප්පාදොති** ඉමෙසං පච්චයා ඉදප්පච්චයා; ඉදප්පච්චයා එව ඉදප්පච්චයතා; ඉදප්පච්චයතා ච සා පටිච්චසමුප්පාදො චාති **ඉදප්පච්චයතාපටිච්චසමුප්පාදො.** සඞ්ඛාරාදිපච්චයානමෙතං අධිවචනං. **සබ්බසඞ්ඛාරසමථොතිආදි** සබ්බං නිබ්බානමෙව. යස්මා හි තං ආගම්ම සබ්බසඞ්ඛාරවිප්ඵන්දිතානි සම්මන්ති වූපසම්මන්ති, තස්මා **සබ්බසඞ්ඛාරසමථොති** වුච්චති. යස්මා ච තං ආගම්ම සබ්බෙ උපධයො පටිනිස්සට්ඨා හොන්ති, සබ්බා තණ්හා ඛීයන්ති, සබ්බෙ කිලෙසරාගා විරජ්ජන්ති, සබ්බං දුක්ඛං නිරුජ්ඣති; තස්මා **සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හාක්ඛයො විරාගො නිරොධොති** වුච්චති. සා පනෙසා තණ්හා භවෙන භවං, ඵලෙන වා සද්ධිං කම්මං විනති සංසිබ්බතීති කත්වා **වානන්ති** වුච්චති, තතො නික්ඛන්තං වානතොති **නිබ්බානං. සො මමස්ස කිලමථොති** යා අජානන්තානං දෙසනා නාම, සො මම කිලමථො අස්ස, සා මම විහෙසා අස්සාති අත්ථො. කායකිලමථො චෙව කායවිහෙසා ච අස්සාති වුත්තං හොති. චිත්තෙ පන උභයම්පෙතං බුද්ධානං නත්ථි. **අපිස්සූති** අනුබ්‍රූහනත්ථෙ නිපාතො, සො ''න කෙවලං එතදහොසි, ඉමාපි ගාථා පටිභංසූ''ති දීපෙති. **මන්ති** මම. **අනච්ඡරියාති** අනුඅච්ඡරියා. **පටිභංසූති** පටිභානසඞ්ඛාතස්ස ඤාණස්ස ගොචරා අහෙසුං; පරිවිතක්කයිතබ්බතං පාපුණිංසු.

කිච්ඡෙනාති දුක්ඛෙන, න දුක්ඛාය පටිපදාය. බුද්ධානඤ්හි චත්තාරොපි මග්ගා සුඛප්පටිපදාව හොන්ති. පාරමීපූරණකාලෙ පන සරාගසදොසසමොහස්සෙව සතො ආගතාගතානං යාචකානං , අලඞ්කතප්පටියත්තං සීසං කන්තිත්වා, ගලලොහිතං නීහරිත්වා, සුඅඤ්ජිතානි අක්ඛීනි උප්පාටෙත්වා, කුලවංසප්පදීපං පුත්තං මනාපචාරිනිං භරියන්ති එවමාදීනි දෙන්තස්ස, අඤ්ඤානි ච ඛන්තිවාදිසදිසෙසු අත්තභාවෙසු ඡෙජ්ජභෙජ්ජාදීනි පාපුණන්තස්ස ආගමනියපටිපදං සන්ධායෙතං වුත්තං . **හලන්ති** එත්ථ **හ-**කාරො නිපාතමත්තො, **අලන්ති** අත්ථො. **පකාසිතුන්ති** දෙසිතුං, එවං කිච්ඡෙන අධිගතස්ස ධම්මස්ස අලං දෙසිතුං, පරියත්තං දෙසිතුං, කො අත්ථො දෙසිතෙනාති වුත්තං හොති. **රාගදොසපරෙතෙහීති** රාගදොසපරිඵුට්ඨෙහි රාගදොසානුගතෙහි වා.

පටිසොතගාමින්ති නිච්චාදීනං පටිසොතං අනිච්චං දුක්ඛමනත්තා අසුභන්ති එවං ගතං චතුසච්චධම්මං. **රාගරත්තාති** කාමරාගෙන භවරාගෙන දිට්ඨිරාගෙන ච රත්තා. **න දක්ඛන්තීති** අනිච්චං දුක්ඛමනත්තා අසුභන්ති ඉමිනා සභාවෙන න පස්සිස්සන්ති, තෙ අපස්සන්තෙ කො සක්ඛිස්සති එවං ගාහාපෙතුං. **තමොඛන්ධෙන ආවුටාති** අවිජ්ජාරාසිනා අජ්ඣොත්ථටා.

282. අප්පොස්සුක්කතායාති නිරුස්සුක්කභාවෙන, අදෙසෙතුකාමතායාති අත්ථො. කස්මා පනස්ස එවං චිත්තං නමි, නනු එස මුත්තො මොචෙස්සාමි, තිණ්ණො තාරෙස්සාමි.

> ‘‘කිං මෙ අඤ්ඤාතවෙසෙන, ධම්මං සච්ඡිකතෙනිධ;
> සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණිත්වා, තාරයිස්සං සදෙවක’’න්ති. (බු. වං. 2.56) –

පත්ථනං කත්වා පාරමියො පූරෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තොති. සච්චමෙතං, තදෙවං පච්චවෙක්ඛණානුභාවෙන පනස්ස එවං චිත්තං නමි. තස්ස හි සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා සත්තානං කිලෙසගහනතං, ධම්මස්ස ච ගම්භීරතං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස සත්තානං කිලෙසගහනතා ච ධම්මගම්භීරතා ච සබ්බාකාරෙන පාකටා ජාතා. අථස්ස ‘‘ඉමෙ සත්තා කඤ්ජිකපුණ්ණා ලාබු විය, තක්කභරිතා චාටි විය, වසාතෙලපීතපිලොතිකා විය, අඤ්ජනමක්ඛිතහත්ථො විය ච කිලෙසභරිතා අතිසංකිලිට්ඨා රාගරත්තා දොසදුට්ඨා මොහමූළ්හා, තෙ කිං නාම පටිවිජ්ඣිස්සන්තී’’ති චින්තයතො කිලෙසගහනපච්චවෙක්ඛණානුභාවෙනාපි එවං චිත්තං නමි.

‘‘අයඤ්ච ධම්මො පථවීසන්ධාරකඋදකක්ඛන්ධො විය ගම්භීරො, පබ්බතෙන පටිච්ඡාදෙත්වා ඨපිතො සාසපො විය දුද්දසො, සතධා භින්නස්ස වාලස්ස කොටියා කොටිපටිපාදනං විය දුරනුබොධො. නනු මයා හි ඉමං ධම්මං පටිවිජ්ඣිතුං වායමන්තෙන අදින්නං දානං නාම නත්ථි, අරක්ඛිතං සීලං නාම නත්ථි, අපරිපූරිතා කාචි පාරමී නාම නත්ථි? තස්ස මෙ නිරුස්සාහං විය මාරබලං විධමන්තස්සාපි පථවී න කම්පිත්ථ, පඨමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරන්තස්සාපි න කම්පිත්ථ, මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං සොධෙන්තස්සාපි න කම්පිත්ථ, පච්ඡිමයාමෙ පන පටිච්චසමුප්පාදං පටිවිජ්ඣන්තස්සෙව මෙ දසසහස්සිලොකධාතු කම්පිත්ථ. ඉති මාදිසෙනාපි තික්ඛඤාණෙන කිච්ඡෙනෙවායං ධම්මො පටිවිද්ධො, තං ලොකියමහාජනා කථං පටිවිජ්ඣිස්සන්තී’’ති ධම්මගම්භීරතාපච්චවෙක්ඛණානුභාවෙනාපි එවං චිත්තං නමීති වෙදිතබ්බං.

අපිච බ්‍රහ්මුනා යාචිතෙ දෙසෙතුකාමතායපිස්ස එවං චිත්තං නමි. ජානාති හි භගවා – ‘‘මම අප්පොස්සුක්කතාය චිත්තෙ නමමානෙ මං මහාබ්‍රහ්මා ධම්මදෙසනං යාචිස්සති, ඉමෙ ච සත්තා බ්‍රහ්මගරුකා, තෙ ‘සත්ථා කිර ධම්මං න දෙසෙතුකාමො අහොසි, අථ නං මහාබ්‍රහ්මා යාචිත්වා දෙසාපෙසි, සන්තො වත, භො, ධම්මො පණීතො වත, භො, ධම්මො’ති මඤ්ඤමානා සුස්සූසිස්සන්තී’’ති. ඉදම්පිස්ස කාරණං පටිච්ච අප්පොස්සුක්කතාය චිත්තං නමි, නො ධම්මදෙසනායාති වෙදිතබ්බං.

සහම්පතිස්සාති සො කිර කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ සහකො නාම ථෙරො පඨමජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා පඨමජ්ඣානභූමියං කප්පායුකබ්‍රහ්මා හුත්වා නිබ්බත්තො. තත්‍ර නං සහම්පතිබ්‍රහ්මාති පටිසඤ්ජානන්ති, තං සන්ධායාහ – ‘‘බ්‍රහ්මුනො සහම්පතිස්සා’’ති. **නස්සති වත, භොති** සො කිර ඉමං සද්දං තථා නිච්ඡාරෙසි, යථා දසසහස්සිලොකධාතුබ්‍රහ්මානො සුත්වා සබ්බෙ සන්නිපතිංසු. **යත්‍ර හි නාමාති** යස්මිං නාම ලොකෙ. **පුරතො පාතුරහොසීති** තෙහි දසහි බ්‍රහ්මසහස්සෙහි සද්ධිං පාතුරහොසි. **අප්පරජක්ඛජාතිකාති** පඤ්ඤාමයෙ අක්ඛිම්හි අප්පං පරිත්තං රාගදොසමොහරජං එතෙසං, එවංසභාවාති **අප්පරජක්ඛජාතිකා. අස්සවනතාති** අස්සවනතාය. **භවිස්සන්තීති** පුරිමබුද්ධෙසු දසපුඤ්ඤකිරියවසෙන කතාධිකාරා පරිපාකගතපදුමානි විය සූරියරස්මිසම්ඵස්සං, ධම්මදෙසනංයෙව ආකඞ්ඛමානා චතුප්පදිකගාථාවසානෙ අරියභූමිං ඔක්කමනාරහා න එකො, න ද්වෙ, අනෙකසතසහස්සා ධම්මස්ස අඤ්ඤාතාරො භවිස්සන්තීති දස්සෙති.

පාතුරහොසීති පාතුභවි. **සමලෙහි චින්තිතොති** සමලෙහි ඡහි සත්ථාරෙහි චින්තිතො. තෙ හි පුරෙතරං උප්පජ්ජිත්වා සකලජම්බුදීපෙ කණ්ටකෙ පත්ථරමානා විය, විසං සිඤ්චමානා විය ච සමලං මිච්ඡාදිට්ඨිධම්මං දෙසයිංසු. **අපාපුරෙතන්ති** විවර එතං. **අමතස්ස ද්වාරන්ති** අමතස්ස නිබ්බානස්ස ද්වාරභූතං අරියමග්ගං. **සුණන්තු ධම්මං විමලෙනානුබුද්ධන්ති** ඉමෙ සත්තා රාගාදිමලානං අභාවතො විමලෙන සම්මාසම්බුද්ධෙන අනුබුද්ධං චතුසච්චධම්මං සුණන්තු තාව භගවාති යාචති.

සෙලෙ යථා පබ්බතමුද්ධනිට්ඨිතොති සෙලමයෙ එකග්ඝනෙ පබ්බතමුද්ධනි යථා ඨිතොව. න හි තස්ස ඨිතස්ස දස්සනත්ථං ගීවුක්ඛිපනපසාරණාදිකිච්චං අත්ථි. **තථූපමන්ති** තප්පටිභාගං සෙලපබ්බතූපමං. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – යථා සෙලපබ්බතමුද්ධනි ඨිතොව චක්ඛුමා පුරිසො සමන්තතො ජනතං පස්සෙය්‍ය, තථා ත්වම්පි, සුමෙධ, සුන්දරපඤ්ඤ-සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සමන්තචක්ඛු භගවා ධම්මමයං පාසාදමාරුය්හ සයං අපෙතසොකො සොකාවතිණ්ණං ජාතිජරාභිභූතං ජනතං අවෙක්ඛස්සු උපධාරය උපපරික්ඛ. අයං පනෙත්ථ අධිප්පායො – යථා හි පබ්බතපාදෙ සමන්තා මහන්තං ඛෙත්තං කත්වා තත්ථ කෙදාරපාළීසු කුටිකායො කත්වා රත්තිං අග්ගිං ජාලෙය්‍යුං. චතුරඞ්ගසමන්නාගතඤ්ච අන්ධකාරං අස්ස, අථ තස්ස පබ්බතස්ස මත්ථකෙ ඨත්වා චක්ඛුමතො පුරිසස්ස භූමිං ඔලොකයතො නෙව ඛෙත්තං, න කෙදාරපාළියො, න කුටියො, න තත්ථ සයිතමනුස්සා පඤ්ඤායෙය්‍යුං. කුටිකාසු පන අග්ගිජාලාමත්තකමෙව පඤ්ඤායෙය්‍ය. එවං ධම්මපාසාදං ආරුය්හ සත්තනිකායං ඔලොකයතො තථාගතස්ස, යෙ තෙ අකතකල්‍යාණා සත්තා, තෙ එකවිහාරෙ දක්ඛිණජාණුපස්සෙ නිසින්නාපි බුද්ධචක්ඛුස්ස ආපාථං නාගච්ඡන්ති, රත්තිං ඛිත්තා සරා විය හොන්ති. යෙ පන කතකල්‍යාණා වෙනෙය්‍යපුග්ගලා, තෙ එවස්ස දූරෙපි ඨිතා ආපාථං ආගච්ඡන්ති, සො අග්ගි විය හිමවන්තපබ්බතො විය ච. වුත්තම්පි චෙතං –

“දූරෙ සන්තො පකාසෙන්ති, හිමවන්තොව පබ්බතො;
අසන්තෙත්ථ න දිස්සන්ති, රත්තිං ඛිත්තා යථා සරා”ති. (ධ. ප. 304);

උට්ඨෙහීති භගවතො ධම්මදෙසනත්ථං චාරිකචරණං යාචන්තො භණති. **වීරාති**ආදීසු භගවා වීරියවන්තතාය **වීරො**. දෙවපුත්තමච්චුකිලෙසමාරානං විජිතත්තා **විජිතසඞ්ගාමො**. ජාතිකන්තාරාදිනිත්ථරණත්ථාය වෙනෙය්‍යසත්ථවාහනසමත්ථතාය **සත්ථවාහො**. කාමච්ඡන්දඉණස්ස අභාවතො **අණණොති** වෙදිතබ්බො.

283. **අජ්ඣෙසනන්ති** යාචනං. **බුද්ධචක්ඛුනාති** ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණෙන ච ආසයානුසයඤාණෙන ච. ඉමෙසඤ්හි ද්වින්නං ඤාණානං බුද්ධචක්ඛූති නාමං, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස සමන්තචක්ඛූති, තිණ්ණං මග්ගඤාණානං ධම්මචක්ඛූති. **අප්පරජක්ඛෙති**ආදීසු යෙසං වුත්තනයෙනෙව පඤ්ඤාචක්ඛුම්හි රාගාදිරජං අප්පං, තෙ **අප්පරජක්ඛා**. යෙසං තං මහන්තං, තෙ **මහාරජක්ඛා**. යෙසං සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි තික්ඛානි, තෙ **තික්ඛින්ද්‍රියා**. යෙසං තානි මුදූනි, තෙ **මුදින්ද්‍රියා**. යෙසං තෙයෙව සද්ධාදයො ආකාරා සුන්දරා, තෙ **ස්වාකාරා**. යෙ කථිතකාරණං සල්ලක්ඛෙන්ති, සුඛෙන සක්කා හොන්ති විඤ්ඤාපෙතුං, තෙ **සුවිඤ්ඤාපයා**. යෙ පරලොකඤ්චෙව වජ්ජඤ්ච භයතො පස්සන්ති, තෙ **පරලොකවජ්ජභයදස්සාවිනො** නාම.

අයං පනෙත්ථ පාළි – “සද්ධො පුග්ගලො අප්පරජක්ඛො, අස්සද්ධො පුග්ගලො මහාරජක්ඛො. ආරද්ධවීරියො…, කුසීතො…, උපට්ඨිතස්සති…, මුට්ඨස්සති…, සමාහිතො…, අසමාහිතො…, පඤ්ඤවා…, දුප්පඤ්ඤො පුග්ගලො මහාරජක්ඛො. තථා සද්ධො පුග්ගලො තික්ඛින්ද්‍රියො…පෙ…. පඤ්ඤවා පුග්ගලො පරලොකවජ්ජභයදස්සාවී, දුප්පඤ්ඤො පුග්ගලො න පරලොකවජ්ජභයදස්සාවී. **ලොකොති** ඛන්ධලොකො, ආයතනලොකො, ධාතුලොකො, සම්පත්තිභවලොකො, සම්පත්තිසම්භවලොකො, විපත්තිභවලොකො, විපත්තිසම්භවලොකො, එකො ලොකො සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා. ද්වෙ ලොකා – නාමඤ්ච රූපඤ්ච. තයො ලොකා – තිස්සො වෙදනා. චත්තාරො ලොකා – චත්තාරො ආහාරා. පඤ්ච ලොකා – පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා. ඡ ලොකා – ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි. සත්ත ලොකා – සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො. අට්ඨ ලොකා – අට්ඨ ලොකධම්මා. නව ලොකා – නව සත්තාවාසා. දස ලොකා – දසායතනානි. ද්වාදස ලොකා – ද්වාදසායතනානි. අට්ඨාරස ලොකා – අට්ඨාරස්ස ධාතුයො. වජ්ජන්ති සබ්බෙ කිලෙසා වජ්ජා, සබ්බෙ දුච්චරිතා වජ්ජා, සබ්බෙ අභිසඞ්ඛාරා වජ්ජා, සබ්බෙ භවගාමිකම්මා වජ්ජා. ඉති ඉමස්මිඤ්ච ලොකෙ ඉමස්මිඤ්ච වජ්ජෙ තිබ්බා භයසඤ්ඤා පච්චුපට්ඨිතා හොති, සෙය්‍යථාපි උක්ඛිත්තාසිකෙ වධකෙ. ඉමෙහි පඤ්ඤාසාය ආකාරෙහි ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි ජානාති පස්සති අඤ්ඤාසි පටිවිජ්ඣි. ඉදං තථාගතස්ස ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තෙ ඤාණ”න්ති (පටි. ම. 1.112).

උප්පලිනියන්ති උප්පලවනෙ. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. **අන්තොනිමුග්ගපොසීනීති** යානි අන්තො නිමුග්ගානෙව පොසියන්ති. **උදකං අච්චුග්ගම්ම ඨිතානීති** උදකං අතික්කමිත්වා ඨිතානි. තත්ථ යානි අච්චුග්ගම්ම ඨිතානි, තානි සූරියරස්මිසම්ඵස්සං ආගමයමානානි ඨිතානි අජ්ජ පුප්ඵනකානි. යානි සමොදකං ඨිතානි, තානි ස්වෙ පුප්ඵනකානි. යානි උදකානුග්ගතානි අන්තොනිමුග්ගපොසීනි, තානි තතියදිවසෙ පුප්ඵනකානි. උදකා පන අනුග්ගතානි අඤ්ඤානිපි සරොගඋප්පලාදීනි නාම අත්ථි, යානි නෙව පුප්ඵිස්සන්ති, මච්ඡකච්ඡපභක්ඛානෙව භවිස්සන්ති. තානි පාළිං නාරුළ්හානි. ආහරිත්වා පන දීපෙතබ්බානීති දීපිතානි.

යථෙව හි තානි චතුබ්බිධානි පුප්ඵානි, එවමෙව උග්ඝටිතඤ්ඤූ විපඤ්චිතඤ්ඤූ නෙය්‍යො පදපරමොති චත්තාරො පුග්ගලා. තත්ථ “යස්ස පුග්ගලස්ස සහ උදාහටවෙලාය ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො **උග්ඝටිතඤ්ඤූ**. යස්ස පුග්ගලස්ස සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථෙ විභජියමානෙ ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො **විපඤ්චිතඤ්ඤූ**. යස්ස පුග්ගලස්ස උද්දෙසතො පරිපුච්ඡතො යොනිසො මනසිකරොතො කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො අනුපුබ්බෙන ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො **නෙය්‍යො**. යස්ස පුග්ගලස්ස බහුම්පි සුණතො බහුම්පි භණතො බහුම්පි ධාරයතො බහුම්පි වාචයතො න තාය ජාතියා ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො **පදපරමො”** (පු. ප. 151). තත්ථ භගවා උප්පලවනාදිසදිසං දසසහස්සිලොකධාතුං ඔලොකෙන්තො “අජ්ජ පුප්ඵනකානි විය උග්ඝටිතඤ්ඤූ, ස්වෙ පුප්ඵනකානි විය විපඤ්චිතඤ්ඤූ, තතියදිවසෙ පුප්ඵනකානි විය නෙය්‍යො, මච්ඡකච්ඡපභක්ඛානි පුප්ඵානි විය පදපරමො”ති අද්දස. පස්සන්තො ච “එත්තකා අප්පරජක්ඛා, එත්තකා මහාරජක්ඛා, තත්‍රාපි එත්තකා උග්ඝටිතඤ්ඤූ”ති එවං සබ්බාකාරතොව අද්දස.

තත්ථ තිණ්ණං පුග්ගලානං ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ භගවතො ධම්මදෙසනා අත්ථං සාධෙති. පදපරමානං අනාගතෙ වාසනත්ථාය හොති. අථ භගවා ඉමෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං අත්ථාවහං ධම්මදෙසනං විදිත්වා දෙසෙතුකම්‍යතං උප්පාදෙත්වා පුන සබ්බෙපි තීසු භවෙසු සත්තෙ භබ්බාභබ්බවසෙන ද්වෙ කොට්ඨාසෙ අකාසි. යෙ සන්ධාය වුත්තං – “කතමෙ තෙ සත්තා අභබ්බා, යෙ තෙ සත්තා කම්මාවරණෙන සමන්නාගතා කිලෙසාවරණෙන සමන්නාගතා විපාකාවරණෙන සමන්නාගතා අස්සද්ධා අච්ඡන්දිකා දුප්පඤ්ඤා අභබ්බා නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තං, ඉමෙ තෙ සත්තා අභබ්බා. කතමෙ තෙ සත්තා භබ්බා? යෙ තෙ සත්තා න කම්මාවරණෙන…පෙ. … ඉමෙ තෙ සත්තා භබ්බා”ති (විභ. 827; පටි. ම. 1.115). තත්ථ සබ්බෙපි අභබ්බපුග්ගලෙ පහාය භබ්බපුග්ගලෙයෙව ඤාණෙන පරිග්ගහෙත්වා “එත්තකා රාගචරිතා, එත්තකා දොසමොහචරිතා විතක්කසද්ධාබුද්ධිචරිතා”ති ඡ කොට්ඨාසෙ අකාසි; එවං කත්වා ධම්මං දෙසිස්සාමීති චින්තෙසි.

පච්චභාසින්ති පතිඅභාසිං. **අපාරුතාති** විවටා. **අමතස්ස ද්වාරාති** අරියමග්ගො. සො හි අමතසඞ්ඛාතස්ස නිබ්බානස්ස ද්වාරං, සො මයා විවරිත්වා ඨපිතොති දස්සෙති. **පමුඤ්චන්තු සද්ධන්ති** සබ්බෙ අත්තනො සද්ධං පමුඤ්චන්තු, විස්සජ්ජෙන්තු. පච්ඡිමපදද්වයෙ අයමත්ථො, අහඤ්හි අත්තනො පගුණං සුප්පවත්තිතම්පි ඉමං පණීතං උත්තමං ධම්මං කායවාචාකිලමථසඤ්ඤී හුත්වා න භාසිං . ඉදානි පන සබ්බො ජනො සද්ධාභාජනං උපනෙතු, පූරෙස්සාමි නෙසං සඞ්කප්පන්ති.

284. **තස්ස මය්හං, භික්ඛවෙ, එතදහොසීති** එතං අහොසි – **කස්ස නු ඛො අහං පඨමං ධම්මං දෙසෙය්‍යන්ති** අයං ධම්මදෙසනාපටිසංයුත්තො විතක්කො උදපාදීති අත්ථො. කදා පනෙස උදපාදීති? බුද්ධභූතස්ස අට්ඨමෙ සත්තාහෙ.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – බොධිසත්තො කිර මහාභිනික්ඛමනදිවසෙ විවටං ඉත්ථාගාරං දිස්වා සංවිග්ගහදයො, ‘‘කණ්ඩකං ආහරා’’ති ඡන්නං ආමන්තෙත්වා ඡන්නසහායො අස්සරාජපිට්ඨිගතො නගරතො නික්ඛමිත්වා කණ්ඩකනිවත්තනචෙතියට්ඨානං නාම දස්සෙත්වා තීණි රජ්ජානි අතික්කම්ම අනොමානදීතීරෙ පබ්බජිත්වා අනුපුබ්බෙන චාරිකං චරමානො රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා පණ්ඩවපබ්බතෙ නිසින්නො මගධිස්සරෙන රඤ්ඤා නාමගොත්තං පුච්ඡිත්වා, ‘‘ඉමං රජ්ජං සම්පටිච්ඡාහී’’ති වුත්තො, ‘‘අලං මහාරාජ, න මය්හං රජ්ජෙන අත්ථො, අහං රජ්ජං පහාය ලොකහිතත්ථාය පධානං අනුයුඤ්ජිත්වා ලොකෙ විවටච්ඡදො භවිස්සාමීති නික්ඛන්තො’’ති වත්වා, ‘‘තෙන හි බුද්ධො හුත්වා පඨමං මය්හං විජිතං ඔසරෙය්‍යාසී’’ති පටිඤ්ඤං ගහිතො කාලාමඤ්ච උදකඤ්ච උපසඞ්කමිත්වා තෙසං ධම්මදෙසනාය සාරං අවින්දන්තො තතො පක්කමිත්වා උරුවෙළාය ඡබ්බස්සානි දුක්කරකාරිකං කරොන්තොපි අමතං පටිවිජ්ඣිතුං අසක්කොන්තො ඔළාරිකාහාරපටිසෙවනෙන කායං සන්තප්පෙසි.

තදා ච උරුවෙලගාමෙ **සුජාතා** නාම කුටුම්බියධීතා එකස්මිං නිග්‍රොධරුක්ඛෙ පත්ථනමකාසි – ‘‘සචාහං සමානජාතිකං කුලඝරං ගන්ත්වා පඨමගබ්භෙ පුත්තං ලභිස්සාමි, බලිකම්මං කරිස්සාමී’’ති. තස්සා සා පත්ථනා සමිජ්ඣි. සා විසාඛපුණ්ණමදිවසෙ පාතොව බලිකම්මං කරිස්සාමීති රත්තියා පච්චූසසමයෙ එව පායසං පටියාදෙසි. තස්මිං පායසෙ පච්චමානෙ මහන්තමහන්තා පුප්ඵුළා උට්ඨහිත්වා දක්ඛිණාවට්ටා හුත්වා සඤ්චරන්ති. එකඵුසිතම්පි බහි න ගච්ඡති. මහාබ්‍රහ්මා ඡත්තං ධාරෙසි. චත්තාරො ලොකපාලා ඛග්ගහත්ථා ආරක්ඛං ගණ්හිංසු. සක්කො අලාතානි සමානෙන්තො අග්ගිං ජාලෙසි. දෙවතා චතූසු දීපෙසු ඔජං සංහරිත්වා තත්ථ පක්ඛිපිංසු. බොධිසත්තො භික්ඛාචාරකාලං ආගමයමානො පාතොව ගන්ත්වා රුක්ඛමූලෙ නිසීදි. රුක්ඛමූලෙ සොධනත්ථාය ගතා ධාතී ආගන්ත්වා සුජාතාය ආරොචෙසි – ‘‘දෙවතා රුක්ඛමූලෙ නිසින්නා’’ති. සුජාතා, සබ්බං පසාධනං පසාධෙත්වා සතසහස්සග්ඝනිකෙ සුවණ්ණථාලෙ පායසං වඩ්ඪෙත්වා අපරාය සුවණ්ණපාතියා පිදහිත්වා උක්ඛිපිත්වා ගතා මහාපුරිසං දිස්වා සහෙව පාතියා හත්ථෙ ඨපෙත්වා වන්දිත්වා ‘‘යථා මය්හං මනොරථො නිප්ඵන්නො, එවං තුම්හාකම්පි නිප්ඵජ්ජතූ’’ති වත්වා පක්කාමි.

බොධිසත්තො නෙරඤ්ජරාය තීරං ගන්ත්වා සුවණ්ණථාලං තීරෙ ඨපෙත්වා න්හත්වා පච්චුත්තරිත්වා එකූනපණ්ණාසපිණ්ඩෙ කරොන්තො පායසං පරිභුඤ්ජිත්වා ‘‘සචාහං අජ්ජ බුද්ධො භවාමි, ථාලං පටිසොතං ගච්ඡතූ’’ති ඛිපි. ථාලං පටිසොතං ගන්ත්වා ථොකං ඨත්වා කාළනාගරාජස්ස භවනං පවිසිත්වා තිණ්ණං බුද්ධානං ථාලානි උක්ඛිපිත්වා අට්ඨාසි.

මහාසත්තො වනසණ්ඩෙ දිවාවිහාරං කත්වා සායන්හසමයෙ **සොත්ථියෙන** දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා බොධිමණ්ඩං ආරුය්හ දක්ඛිණදිසාභාගෙ අට්ඨාසි. සො පදෙසො පදුමිනිපත්තෙ උදකබින්දු විය අකම්පිත්ථ. මහාසත්තො, ‘‘අයං මම ගුණං ධාරෙතුං න සක්කොතී’’ති පච්ඡිමදිසාභාගං අගමාසි, සොපි තථෙව අකම්පිත්ථ. උත්තරදිසාභාගං අගමාසි, සොපි තථෙව අකම්පිත්ථ. පුරත්ථිමදිසාභාගං අගමාසි, තත්ථ පල්ලඞ්කප්පමාණං ඨානං සුනිඛාතඉන්දඛිලො විය නිච්චලමහොසි. මහාසත්තො ‘‘ඉදං ඨානං සබ්බබුද්ධානං කිලෙසභඤ්ජනවිද්ධංසනට්ඨාන’’න්ති තානි තිණානි අග්ගෙ ගහෙත්වා චාලෙසි. තානි චිත්තකාරෙන තූලිකග්ගෙන පරිච්ඡින්නානි විය අහෙසුං. බොධිසත්තො , ‘‘බොධිං අප්පත්වා ඉමං පල්ලඞ්කං න භින්දිස්සාමී’’ති චතුරඞ්ගවීරියං අධිට්ඨහිත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසීදි.

තඞ්ඛණඤ්ඤෙව මාරො බාහුසහස්සං මාපෙත්වා දියඩ්ඪයොජනසතිකං ගිරිමෙඛලං නාම හත්ථිං ආරුය්හ නවයොජනං මාරබලං ගහෙත්වා අද්ධක්ඛිකෙන ඔලොකයමානො පබ්බතො විය අජ්ඣොත්ථරන්තො උපසඞ්කමි. මහාසත්තො, ‘‘මය්හං දස පාරමියො පූරෙන්තස්ස අඤ්ඤො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා දෙවො වා මාරො වා බ්‍රහ්මා වා සක්ඛි නත්ථි, වෙස්සන්තරත්තභාවෙ පන මය්හං සත්තසු වාරෙසු මහාපථවී සක්ඛි අහොසි; ඉදානිපි මෙ අයමෙව අචෙතනා කට්ඨකලිඞ්ගරූපමා මහාපථවී සක්ඛී’’ති හත්ථං පසාරෙති. මහාපථවී තාවදෙව අයදණ්ඩෙන පහතං කංසථාලං විය රවසතං රවසහස්සං මුඤ්චමානා විරවිත්වා පරිවත්තමානා මාරබලං චක්කවාළමුඛවට්ටියං මුඤ්චනමකාසි. මහාසත්තො සූරියෙ ධරමානෙයෙව මාරබලං විධමිත්වා පඨමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසඤාණං, මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං විසොධෙත්වා පච්ඡිමයාමෙ පටිච්චසමුප්පාදෙ ඤාණං ඔතාරෙත්වා වට්ටවිවට්ටං සම්මසිත්වා අරුණොදයෙ බුද්ධො හුත්වා , ‘‘මයා අනෙකකප්පකොටිසතසහස්සං අද්ධානං ඉමස්ස පල්ලඞ්කස්ස අත්ථාය වායාමො කතො’’ති සත්තාහං එකපල්ලඞ්කෙන නිසීදි. අථෙකච්චානං දෙවතානං, ‘‘කිං නු ඛො අජ්ජාපි බුද්ධත්තකරා ධම්මා අත්ථී’’ති කඞ්ඛා උදපාදි.

අථ භගවා අට්ඨමෙ දිවසෙ සමාපත්තිතො වුට්ඨාය දෙවතානං කඞ්ඛං ඤත්වා කඞ්ඛාවිධමනත්ථං ආකාසෙ උප්පතිත්වා යමකපාටිහාරියං දස්සෙත්වා තාසං කඞ්ඛං විධමිත්වා පල්ලඞ්කතො ඊසකං පාචීනනිස්සිතෙ උත්තරදිසාභාගෙ ඨත්වා චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච පූරිතානං පාරමීනං ඵලාධිගමට්ඨානං පල්ලඞ්කඤ්චෙව බොධිරුක්ඛඤ්ච අනිමිසෙහි අක්ඛීහි ඔලොකයමානො සත්තාහං වීතිනාමෙසි, තං ඨානං **අනිමිසචෙතියං** නාම ජාතං.

අථ පල්ලඞ්කස්ස ච ඨිතට්ඨානස්ස ච අන්තරා පුරත්ථිමපච්ඡිමතො ආයතෙ රතනචඞ්කමෙ චඞ්කමන්තො සත්තාහං වීතිනාමෙසි, තං ඨානං **රතනචඞ්කමචෙතියං** නාම ජාතං. තතො පච්ඡිමදිසාභාගෙ දෙවතා රතනඝරං මාපයිංසු, තත්ථ පල්ලඞ්කෙන නිසීදිත්වා **අභිධම්මපිටකං** විසෙසතො චෙත්ථ අනන්තනයසමන්තපට්ඨානං විචිනන්තො සත්තාහං වීතිනාමෙසි, තං ඨානං **රතනඝරචෙතියං** නාම ජාතං. එවං බොධිසමීපෙයෙව චත්තාරි සත්තාහානි වීතිනාමෙත්වා පඤ්චමෙ සත්තාහෙ බොධිරුක්ඛමූලා යෙන අජපාලනිග්‍රොධො තෙනුපසඞ්කමි, තත්‍රාපි ධම්මං විචිනන්තොයෙව විමුත්තිසුඛඤ්ච පටිසංවෙදෙන්තො නිසීදි, ධම්මං විචිනන්තො චෙත්ථ එවං අභිධම්මෙ නයමග්ගං සම්මසි – පඨමං ධම්මසඞ්ගණීපකරණං නාම, තතො විභඞ්ගපකරණං, ධාතුකථාපකරණං, පුග්ගලපඤ්ඤත්තිපකරණං, කථාවත්ථු නාම පකරණං, යමකං නාම පකරණං, තතො මහාපකරණං පට්ඨානං නාමාති.

තත්ථස්ස සණ්හසුඛුමපට්ඨානම්හි චිත්තෙ ඔතිණ්ණෙ පීති උප්පජ්ජි; පීතියා උප්පන්නාය ලොහිතං පසීදි, ලොහිතෙ පසන්නෙ ඡවි පසීදි. ඡවියා පසන්නාය පුරත්ථිමකායතො කූටාගාරාදිප්පමාණා රස්මියො උට්ඨහිත්වා ආකාසෙ පක්ඛන්දඡද්දන්තනාගකුලං විය පාචීනදිසාය අනන්තානි චක්කවාළානි පක්ඛන්දා, පච්ඡිමකායතො උට්ඨහිත්වා පච්ඡිමදිසාය, දක්ඛිණංසකූටතො උට්ඨහිත්වා දක්ඛිණදිසාය, වාමංසකූටතො උට්ඨහිත්වා උත්තරදිසාය අනන්තානි චක්කවාළානි පක්ඛන්දා, පාදතලෙහි පවාළඞ්කුරවණ්ණා රස්මියො නික්ඛමිත්වා මහාපථවිං විනිවිජ්ඣිත්වා උදකං ද්විධා භින්දිත්වා වාතක්ඛන්ධං පදාලෙත්වා අජටාකාසං පක්ඛන්දා, සීසතො සම්පරිවත්තියමානං මණිදාමං විය නීලවණ්ණා රස්මිවට්ටි උට්ඨහිත්වා ඡ දෙවලොකෙ විනිවිජ්ඣිත්වා නව බ්‍රහ්මලොකෙ වෙහප්ඵලෙ පඤ්ච සුද්ධාවාසෙ ච විනිවිජ්ඣිත්වා චත්තාරො ආරුප්පෙ අතික්කම්ම අජටාකාසං පක්ඛන්දා. තස්මිං දිවසෙ අපරිමාණෙසු චක්කවාළෙසු අපරිමාණා සත්තා සබ්බෙ සුවණ්ණවණ්ණාව අහෙසුං. තං දිවසඤ්ච පන භගවතො සරීරා නික්ඛන්තා යාවජ්ජදිවසාපි තා රස්මියො අනන්තා ලොකධාතුයො ගච්ඡන්තියෙව.

එවං භගවා අජපාලනිග්‍රොධෙ සත්තාහං වීතිනාමෙත්වා තතො අපරං සත්තාහං මුචලින්දෙ නිසීදි, නිසින්නමත්තස්සෙව චස්ස සකලං චක්කවාළගබ්භං පූරෙන්තො මහාඅකාලමෙඝො උදපාදි. එවරූපො කිර මහාමෙඝො ද්වීසුයෙව කාලෙසු වස්සති චක්කවත්තිම්හි වා උප්පන්නෙ බුද්ධෙ වා. ඉධ බුද්ධකාලෙ උදපාදි. තස්මිං පන උප්පන්නෙ මුචලින්දො නාගරාජා චින්තෙසි – ''අයං මෙඝො සත්ථරි මය්හං භවනං පවිට්ඨමත්තෙව උප්පන්නො, වාසාගාරමස්ස ලද්ධුං වට්ටතී''ති. සො සත්තරතනමයං පාසාදං නිම්මිනිතුං සක්කොන්තොපි එවං කතෙ මය්හං මහප්ඵලං න භවිස්සති, දසබලස්ස කායවෙය්‍යාවච්චං කරිස්සාමීති මහන්තං අත්තභාවං කත්වා සත්ථාරං සත්තක්ඛත්තුං භොගෙහි පරික්ඛිපිත්වා උපරි ඵණං ධාරෙසි. පරික්ඛෙපස්ස අන්තො ඔකාසො හෙට්ඨා ලොහපාසාදප්පමාණො අහොසි. ඉච්ඡිතිච්ඡිතෙන ඉරියාපථෙන සත්ථා විහරිස්සතීති නාගරාජස්ස අජ්ඣාසයො අහොසි. තස්මා එවං මහන්තං ඔකාසං පරික්ඛිපි. මජ්ඣෙ රතනපල්ලඞ්කො පඤ්ඤත්තො හොති, උපරි සුවණ්ණතාරකවිචිත්තං සමොසරිතගන්ධදාමකුසුමදාමචෙලවිතානං අහොසි. චතූසු කොණෙසු ගන්ධතෙලෙන දීපා ජලිතා, චතූසු දිසාසු විවරිත්වා චන්දනකරණ්ඩකා ඨපිතා. එවං භගවා තං සත්තාහං තත්ථ වීතිනාමෙත්වා තතො අපරං සත්තාහං රාජායතනෙ නිසීදි.

අට්ඨමෙ සත්තාහෙ සක්කෙන දෙවානමින්දෙන ආභතං දන්තකට්ඨඤ්ච ඔසධහරීතකඤ්ච ඛාදිත්වා මුඛං ධොවිත්වා චතූහි ලොකපාලෙහි උපනීතෙ පච්චග්ඝෙ සෙලමයෙ පත්තෙ **තපුස්සභල්ලිකානං** පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා පුන පච්චාගන්ත්වා අජපාලනිග්‍රොධෙ නිසින්නස්ස සබ්බබුද්ධානං ආචිණ්ණො අයං විතක්කො උදපාදි.

තත්ථ **පණ්ඩිතොති** පණ්ඩිච්චෙන සමන්නාගතො. **බ්‍යත්තොති** වෙය්‍යත්තියෙන සමන්නාගතො. **මෙධාවීති** ඨානුප්පත්තියා පඤ්ඤාය සමන්නාගතො. **අප්පරජක්ඛජාතිකොති** සමාපත්තියා වික්ඛම්භිතත්තා නික්කිලෙසජාතිකො විසුද්ධසත්තො. **ආජානිස්සතීති** සල්ලක්ඛෙස්සති පටිවිජ්ඣිස්සති. **ඤාණඤ්ච පන මෙති** මය්හම්පි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං උප්පජ්ජි. භගවා කිර දෙවතාය කථිතෙනෙව නිට්ඨං අගන්ත්වා සයම්පි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන ඔලොකෙන්තො ඉතො සත්තමදිවසමත්ථකෙ කාලං කත්වා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනෙ නිබ්බත්තොති අද්දස. තං සන්ධායාහ – ''ඤාණඤ්ච පන මෙ දස්සනං උදපාදී''ති. **මහාජානියොති** සත්තදිවසබ්භන්තරෙ පත්තබ්බමග්ගඵලතො පරිහීනත්තා මහතී ජානි අස්සාති **මහාජානියො.** අක්ඛණෙ නිබ්බත්තත්තා ගන්ත්වා දෙසියමානං ධම්මම්පිස්ස සොතුං සොතප්පසාදො නත්ථි, ඉධ ධම්මදෙසනට්ඨානං ආගමනපාදාපි නත්ථි, එවං මහාජානියො ජාතොති දස්සෙති. **අභිදොසකාලඞ්කතොති** අඩ්ඪරත්තෙ කාලඞ්කතො. **ඤාණඤ්ච පන මෙති** මය්හම්පි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං උදපාදි. ඉධාපි කිර භගවා දෙවතාය වචනෙන සන්නිට්ඨානං අකත්වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන ඔලොකෙන්තො ''හියො අඩ්ඪරත්තෙ කාලඞ්කත්වා උදකො රාමපුත්තො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනෙ නිබ්බත්තො''ති අද්දස. තස්මා එවමාහ. සෙසං පුරිමනයසදිසමෙව. **බහුකාරාති** බහූපකාරා. **පධානපහිතත්තං උපට්ඨහිංසූති** පධානත්ථාය පෙසිතත්තභාවං වසනට්ඨානෙ පරිවෙණසම්මජ්ජනෙන පත්තචීවරං ගහෙත්වා අනුබන්ධනෙන මුඛොදකදන්තකට්ඨදානාදිනා ච උපට්ඨහිංසු. කෙ පන තෙ **පඤ්චවග්ගියා** නාම? යෙතෙ –

රාමො ධජො ලක්ඛණො ජොතිමන්ති,
යඤ්ඤො සුභොජො සුයාමො සුදත්තො;
එතෙ තදා අට්ඨ අහෙසුං බ්‍රාහ්මණා,
ඡළඞ්ගවා මන්තං වියාකරිංසූති.

බොධිසත්තස්ස ජාතකාලෙ සුපිනපටිග්ගාහකා චෙව ලක්ඛණපටිග්ගාහකා ච අට්ඨ බ්‍රාහ්මණා. තෙසු තයො ද්වෙධා බ්‍යාකරිංසු – ''ඉමෙහි ලක්ඛණෙහි සමන්නාගතො අගාරං අජ්ඣාවසමානො රාජා හොති චක්කවත්ති, පබ්බජමානො බුද්ධො''ති. පඤ්ච බ්‍රාහ්මණා එකංසබ්‍යාකරණා අහෙසුං – ''ඉමෙහි ලක්ඛණෙහි සමන්නාගතො අගාරෙ න තිට්ඨති, බුද්ධොව හොතී''ති. තෙසු පුරිමා තයො යථාමන්තපදං ගතා, ඉමෙ පන පඤ්ච මන්තපදං අතික්කන්තා. තෙ අත්තනා ලද්ධං පුණ්ණපත්තං ඤාතකානං විස්සජ්ජෙත්වා ''අයං මහාපුරිසො අගාරං න අජ්ඣාවසිස්සති, එකන්තෙන බුද්ධො භවිස්සතී''ති නිබ්බිතක්කා බොධිසත්තං උද්දිස්ස සමණපබ්බජ්ජං පබ්බජිතා. තෙසං පුත්තාතිපි වදන්ති. තං අට්ඨකථාය පටික්ඛිත්තං.

එතෙ කිර දහරකාලෙයෙව බහූ මන්තෙ ජානිංසු, තස්මා තෙ බ්‍රාහ්මණා ආචරියට්ඨානෙ ඨපයිංසු. තෙ පච්ඡා අම්හෙහි පුත්තදාරජටං ඡඩ්ඩෙත්වා න සක්කා භවිස්සති පබ්බජිතුන්ති දහරකාලෙයෙව පබ්බජිත්වා රමණීයානි සෙනාසනානි පරිභුඤ්ජන්තා විචරිංසු. කාලෙන කාලං පන ''කිං, භො, මහාපුරිසො මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛන්තො''ති පුච්ඡන්ති. මනුස්සා, ''කුහිං තුම්හෙ මහාපුරිසං පස්සිස්සථ, තීසු පාසාදෙසු තිවිධනාටකමජ්ඣෙ දෙවො විය සම්පත්තිං අනුභොතී''ති වදන්ති. තෙ සුත්වා, ''න තාව මහාපුරිසස්ස ඤාණං පරිපාකං ගච්ඡතී''ති අප්පොස්සුක්කා විහරිංසුයෙව. කස්මා පනෙත්ථ භගවා, ''බහුකාරා ඛො ඉමෙ පඤ්චවග්ගියා''ති ආහ? කිං උපකාරකානංයෙව එස ධම්මං දෙසෙති, අනුපකාරකානං න දෙසෙතීති? නො න දෙසෙති. පරිචයවසෙන හෙස ආළාරඤ්චෙව කාලාමං උදකඤ්ච රාමපුත්තං ඔලොකෙසි. එතස්මිං පන බුද්ධක්ඛෙත්තෙ ඨපෙත්වා අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤං පඨමං ධම්මං සච්ඡිකාතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. කස්මා? තථාවිධඋපනිස්සයත්තා.

පුබ්බෙ කිර පුඤ්ඤකරණකාලෙ ද්වෙ භාතරො අහෙසුං. තෙ එකතොව සස්සං අකංසු. තත්ථ ජෙට්ඨකස්ස ''එකස්මිං සස්සෙ නවවාරෙ අග්ගසස්සදානං මයා දාතබ්බ''න්ති අහොසි. සො වප්පකාලෙ බීජග්ගං නාම දත්වා ගබ්භකාලෙ කනිට්ඨෙන සද්ධිං මන්තෙසි – ''ගබ්භකාලෙ ගබ්භං ඵාලෙත්වා දස්සාමා''ති. කනිට්ඨො ''තරුණසස්සං නාසෙතුකාමොසී''ති ආහ. ජෙට්ඨො කනිට්ඨස්ස අනනුවත්තනභාවං ඤත්වා ඛෙත්තං විභජිත්වා අත්තනො කොට්ඨාසතො ගබ්භං ඵාලෙත්වා ඛීරං නීහරිත්වා සප්පිඵාණිතෙහි යොජෙත්වා අදාසි, පුථුකකාලෙ පුථුකං කාරෙත්වා අදාසි, ලායනෙ ලායනග්ගං වෙණිකරණෙ වෙණග්ගං කලාපාදීසු කලාපග්ගං ඛලග්ගං භණ්ඩග්ගං කොට්ඨග්ගන්ති එවං එකසස්සෙ නවවාරෙ අග්ගදානං අදාසි. කනිට්ඨො පනස්ස උද්ධරිත්වා අදාසි, තෙසු ජෙට්ඨො අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරො ජාතො, කනිට්ඨො සුභද්දපරිබ්බාජකො. ඉති එකස්මිං සස්සෙ නවන්නං අග්ගදානානං දින්නත්තා ඨපෙත්වා ථෙරං අඤ්ඤො පඨමං ධම්මං සච්ඡිකාතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. ''බහුකාරා ඛො ඉමෙ පඤ්චවග්ගියා''ති ඉදං පන උපකාරානුස්සරණමත්තකෙනෙව වුත්තං.

ඉසිපතනෙ මිගදායෙති තස්මිං කිර පදෙසෙ අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ පච්චෙකසම්බුද්ධා ගන්ධමාදනපබ්බතෙ සත්තාහං නිරොධසමාපත්තියා වීතිනාමෙත්වා නිරොධා වුට්ඨාය නාගලතාදන්තකට්ඨං ඛාදිත්වා අනොතත්තදහෙ මුඛං ධොවිත්වා පත්තචීවරමාදාය ආකාසෙන ආගන්ත්වා නිපතන්ති. තත්ථ චීවරං පාරුපිත්වා නගරෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කතභත්තකිච්චා ගමනකාලෙපි තතොයෙව උප්පතිත්වා ගච්ඡන්ති. ඉති ඉසයො එත්ථ නිපතන්ති උප්පතන්ති චාති තං ඨානං **ඉසිපතන**න්ති සඞ්ඛං ගතං. මිගානං පන අභයත්ථාය දින්නත්තා **මිගදායො**ති වුච්චති. තෙන වුත්තං ''ඉසිපතනෙ මිගදායෙ''ති.

285. **අන්තරා ච ගයං අන්තරා ච බොධි**න්ති ගයාය ච බොධිස්ස ච විවරෙ තිගාවුතන්තරෙ ඨානෙ. බොධිමණ්ඩතො හි ගයා තීණි ගාවුතානි. බාරාණසී අට්ඨාරස යොජනානි. උපකො බොධිමණ්ඩස්ස ච ගයාය ච අන්තරෙ භගවන්තං අද්දස. අන්තරාසද්දෙන පන යුත්තත්තා උපයොගවචනං කතං. ඊදිසෙසු ච ඨානෙසු අක්ඛරචින්තකා ''අන්තරා ගාමඤ්ච නදිඤ්ච යාතී''ති එවං එකමෙව අන්තරාසද්දං පයුජ්ජන්ති. සො දුතියපදෙනපි යොජෙතබ්බො හොති . අයොජියමානෙ උපයොගවචනං න පාපුණාති. ඉධ පන යොජෙත්වා එව වුත්තොති. **අද්ධානමග්ගපටිපන්න**න්ති අද්ධානසඞ්ඛාතං මග්ගං පටිපන්නං, දීඝමග්ගපටිපන්නන්ති අත්ථො. අද්ධානමග්ගගමනසමයස්ස හි විභඞ්ගෙ ''අද්ධයොජනං ගච්ඡිස්සාමීති භුඤ්ජිතබ්බ''න්තිආදිවචනතො (පාචි. 218) අද්ධයොජනම්පි අද්ධානමග්ගො හොති. බොධිමණ්ඩතො පන ගයා තිගාවුතං.

සබ්බාභිභූති සබ්බං තෙභූමකධම්මං අභිභවිත්වා ඨිතො. **සබ්බවිදූ**ති සබ්බං චතුභූමකධම්මං අවෙදිං අඤ්ඤාසිං. **සබ්බෙසු ධම්මෙසු අනූපලිත්තො**ති සබ්බෙසු තෙභූමකධම්මෙසු කිලෙසලෙපනෙන අනූපලිත්තො. **සබ්බං ජහො**ති සබ්බං තෙභූමකධම්මං ජහිත්වා ඨිතො. **තණ්හාක්ඛයෙ විමුත්තො**ති තණ්හාක්ඛයෙ නිබ්බානෙ ආරම්මණතො විමුත්තො. **සයං අභිඤ්ඤායා**ති සබ්බං චතුභූමකධම්මං අත්තනාව ජානිත්වා. **කමුද්දිසෙය්‍ය**න්ති කං අඤ්ඤං ''අයං මෙ ආචරියො''ති උද්දිසෙය්‍යං.

න මෙ ආචරියො අත්ථීති ලොකුත්තරධම්මෙ මය්හං ආචරියො නාම නත්ථි. **නත්ථි මෙ පටිපුග්ගලොති** මය්හං පටිභාගපුග්ගලො නාම නත්ථි. **සම්මාසම්බුද්ධොති** සහෙතුනා නයෙන චත්තාරි සච්චානි සයං බුද්ධො. **සීතිභූතොති** සබ්බකිලෙසග්ගිනිබ්බාපනෙන සීතිභූතො. කිලෙසානංයෙව නිබ්බුතත්තා **නිබ්බුතො. කාසිනං පුරන්ති** කාසිරට්ඨෙ නගරං. **ආහඤ්ඡං අමතදුන්දුභින්ති** ධම්මචක්කපටිලාභාය අමතභෙරිං පහරිස්සාමීති ගච්ඡාමි. **අරහසි අනන්තජිනොති** අනන්තජිනොති භවිතුං යුත්තො. **හුපෙය්‍යාවුසොති**, ආවුසො, එවම්පි නාම භවෙය්‍ය. **පක්කාමීති** වඞ්කහාරජනපදං නාම අගමාසි.

තත්ථෙකං මිගලුද්දකගාමකං නිස්සාය වාසං කප්පෙසි. ජෙට්ඨකලුද්දකො තං උපට්ඨාසි. තස්මිඤ්ච ජනපදෙ චණ්ඩා මක්ඛිකා හොන්ති. අථ නං එකාය චාටියා වසාපෙසුං, මිගලුද්දකො දූරෙ මිගවං ගච්ඡන්තො ''අම්හාකං අරහන්තෙ මා පමජ්ජී''ති **ඡාවං** නාම ධීතරං ආණාපෙත්වා අගමාසි සද්ධිං පුත්තභාතුකෙහි. සා චස්ස ධීතා දස්සනීයා හොති කොට්ඨාසසම්පන්නා. දුතියදිවසෙ **උපකො** ඝරං ආගතො තං දාරිකං සබ්බං උපචාරං කත්වා පරිවිසිතුං උපගතං දිස්වා රාගෙන අභිභූතො භුඤ්ජිතුම්පි අසක්කොන්තො භාජනෙන භත්තං ආදාය වසනට්ඨානං ගන්ත්වා භත්තං එකමන්තෙ නික්ඛිපිත්වා සචෙ ඡාවං ලභාමි, ජීවාමි, නො චෙ, මරාමීති නිරාහාරො සයි. සත්තමෙ දිවසෙ මාගවිකො ආගන්ත්වා ධීතරං උපකස්ස පවත්තිං පුච්ඡි. සා ''එකදිවසමෙව ආගන්ත්වා පුන නාගතපුබ්බො''ති ආහ. මාගවිකො ආගතවෙසෙනෙව නං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡිස්සාමීති තංඛණංයෙව ගන්ත්වා ''කිං, භන්තෙ, අප්ඵාසුක''න්ති පාදෙ පරාමසන්තො පුච්ඡි. උපකො නිත්ථුනන්තො පරිවත්තතියෙව. සො ''වදථ භන්තෙ, යං මයා සක්කා කාතුං, තං සබ්බං කරිස්සාමී''ති ආහ. උපකො, ''සචෙ ඡාවං ලභාමි, ජීවාමි, නො චෙ, ඉධෙව මරණං සෙය්‍යො''ති ආහ. ජානාසි පන, භන්තෙ, කිඤ්චි සිප්පන්ති. න ජානාමීති. න, භන්තෙ, කිඤ්චි සිප්පං අජානන්තෙන සක්කා ඝරාවාසං අධිට්ඨාතුන්ති.

සො ආහ – ''නාහං කිඤ්චි සිප්පං ජානාමි, අපිච තුම්හාකං මංසහාරකො භවිස්සාමි, මංසඤ්ච වික්කිණිස්සාමී''ති. මාගවිකො, ''අම්හාකම්පි එතදෙව රුච්චතී''ති උත්තරසාටකං දත්වා ඝරං ආනෙත්වා ධීතරං අදාසි. තෙසං සංවාසමන්වාය පුත්තො විජායි. **සුභද්දොති**ස්ස නාමං අකංසු. ඡාවා තස්ස රොදනකාලෙ ''මංසහාරකස්ස පුත්ත, මිගලුද්දකස්ස පුත්ත මා රොදී''තිආදීනි වදමානා පුත්තතොසනගීතෙන උපකං උප්පණ්ඩෙසි. භද්දෙ ත්වං මං අනාථොති මඤ්ඤසි. අත්ථි මෙ **අනන්තජිනො** නාම සහායො. තස්සාහං සන්තිකෙ ගමිස්සාමීති ආහ. ඡාවා එවමයං අට්ටීයතීති ඤත්වා පුනප්පුනං කථෙති. සො එකදිවසං අනාරොචෙත්වාව මජ්ඣිමදෙසාභිමුඛො පක්කාමි.

භගවා ච තෙන සමයෙන සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ මහාවිහාරෙ. අථ ඛො භගවා පටිකච්චෙව භික්ඛූ ආණාපෙසි – ''යො, භික්ඛවෙ, 'අනන්තජිනො'ති පුච්ඡමානො ආගච්ඡති, තස්ස මං දස්සෙය්‍යාථා''ති. උපකොපි ඛො ''කුහිං අනන්තජිනො වසතී''ති පුච්ඡන්තො අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං ආගන්ත්වා විහාරමජ්ඣෙ ඨත්වා කුහිං අනන්තජිනොති පුච්ඡි. තං භික්ඛූ භගවතො සන්තිකං නයිංසු. සො භගවන්තං දිස්වා – ''සඤ්ජානාථ මං භගවා''ති ආහ. ආම, උපක, සඤ්ජානාමි, කුහිං පන ත්වං වසිත්ථාති. වඞ්කහාරජනපදෙ, භන්තෙති. උපක, මහල්ලකොසි ජාතො පබ්බජිතුං සක්ඛිස්සසීති. පබ්බජිස්සාමි, භන්තෙති. භගවා පබ්බාජෙත්වා තස්ස කම්මට්ඨානං අදාසි. සො කම්මට්ඨානෙ කම්මං කරොන්තො අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨාය කාලං කත්වා අවිහෙසු නිබ්බත්තො. නිබ්බත්තක්ඛණෙයෙව අරහත්තං පාපුණීති. අවිහෙසු නිබ්බත්තමත්තා හි සත්ත ජනා අරහත්තං පාපුණිංසු, තෙසං සො අඤ්ඤතරො.

වුත්තඤ්හෙතං –

> ''අවිහං උපපන්නාසෙ, විමුත්තා සත්ත භික්ඛවො;
> රාගදොසපරික්ඛීණා, තිණ්ණා ලොකෙ විසත්තිකං.
>
> උපකො පලගණ්ඩො ච, පුක්කුසාති ච තෙ තයො;
> භද්දියො ඛණ්ඩදෙවො ච, බහුරග්ගි ච සඞ්ගියො;
> තෙ හිත්වා මානුසං දෙහං, දිබ්බයොගං උපජ්ඣගු''න්ති. (සං. නි. 1.105);

286. **සණ්ඨපෙසුන්ති** කතිකං අකංසු. **බාහුල්ලිකොති** චීවරබාහුල්ලාදීනං අත්ථාය පටිපන්නො. **පධානවිබ්භන්තොති** පධානතො විබ්භන්තො භට්ඨො පරිහීනො. **ආවත්තො බාහුල්ලායාති** චීවරාදීනං බහුලභාවත්ථාය ආවත්තො. **අපිච ඛො ආසනං ඨපෙතබ්බන්ති** අපිච ඛො පනස්ස උච්චකුලෙ නිබ්බත්තස්ස ආසනමත්තං ඨපෙතබ්බන්ති වදිංසු. **නාසක්ඛිංසූති** බුද්ධානුභාවෙන බුද්ධතෙජසා අභිභූතා අත්තනො කතිකාය ඨාතුං නාසක්ඛිංසු. **නාමෙන ච ආවුසොවාදෙන ච සමුදාචරන්තීති** ගොතමාති, ආවුසොති ච වදන්ති. ආවුසො ගොතම, මයං උරුවෙලායං පධානකාලෙ තුය්හං පත්තචීවරං ගහෙත්වා විචරිම්හා, මුඛොදකං දන්තකට්ඨං අදම්හා, වුත්ථපරිවෙණං සම්මජ්ජිම්හා, පච්ඡා කො තෙ වත්තපටිපත්තිමකාසි, කච්චි අම්හෙසු පක්කන්තෙසු න චින්තයිත්ථාති එවරූපිං කථං කථෙන්තීති අත්ථො. **ඉරියායාති** දුක්කරඉරියාය. **පටිපදායාති** දුක්කරපටිපත්තියා. **දුක්කරකාරිකායාති** පසතපසත-මුග්ගයූසාදිආහරකරණාදිනා දුක්කරකරණෙන. **අභිජානාථ මෙ නොති** අභිජානාථ නු මම. **එවරූපං පභාවිතමෙතන්ති** එතං එවරූපං වාක්‍යභෙදන්ති අත්ථො. අපි නු අහං උරුවෙලාය පධානෙ තුම්හාකං සඞ්ගණ්හනත්ථං අනුක්කණ්ඨනත්ථං රත්තිං වා දිවා වා ආගන්ත්වා, – ''ආවුසො, මා විතක්කයිත්ථ, මය්හං ඔභාසො වා නිමිත්තං වා පඤ්ඤායතී''ති එවරූපං කඤ්චි වචනභෙදං අකාසින්ති අධිප්පායො. තෙ එකපදෙනෙව සතිං ලභිත්වා උප්පන්නගාරවා, ''හන්ද අද්ධා එස බුද්ධො ජාතො''ති

සද්දහිත්වා **නො හෙතං, භන්තෙ**ති ආහංසු. **අසක්ඛිං ඛො අහං, භික්ඛවෙ, පඤ්චවග්ගියෙ භික්ඛූ සඤ්ඤාපෙතු**න්ති අහං , භික්ඛවෙ, පඤ්චවග්ගියෙ භික්ඛූ බුද්ධො අහන්ති ජානාපෙතුං අසක්ඛිං. තදා පන භගවා උපොසථදිවසෙයෙව ආගච්ඡි. අත්තනො බුද්ධභාවං ජානාපෙත්වා කොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරං කායසක්ඛිං කත්වා ධම්මචක්කප්පවත්තනසුත්තං කථෙසි. සුත්තපරියොසානෙ ථෙරො අට්ඨාරසහි බ්‍රහ්මකොටීහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. සූරියෙ ධරමානෙයෙව දෙසනා නිට්ඨාසි. භගවා තත්ථෙව වස්සං උපගච්ඡි.

ද්වෙපි සුදං, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ ඔවදාමීතිආදි පාටිපදදිවසතො පට්ඨාය පිණ්ඩපාතත්ථායපි ගාමං අප්පවිසනදීපනත්ථං වුත්තං. තෙසඤ්හි භික්ඛූනං කම්මට්ඨානෙසු උප්පන්නමලවිසොධනත්ථං භගවා අන්තොවිහාරෙයෙව අහොසි. උප්පන්නෙ උප්පන්නෙ කම්මට්ඨානමලෙ තෙපි භික්ඛූ භගවතො සන්තිකං ගන්ත්වා පුච්ඡන්ති. භගවාපි තෙසං නිසින්නට්ඨානං ගන්ත්වා මලං විනොදෙති. අථ නෙසං භගවතා එවං නීහටභත්තෙන ඔවදියමානානං වප්පත්ථෙරො පාටිපදදිවසෙ සොතාපන්නො අහොසි. භද්දියත්ථෙරො දුතියායං, මහානාමත්ථෙරො තතියායං, අස්සජිත්ථෙරො චතුත්ථියං. පක්ඛස්ස පන පඤ්චමියං සබ්බෙව තෙ එකතො සන්නිපාතෙත්වා අනත්තලක්ඛණසුත්තං කථෙසි, සුත්තපරියොසානෙ සබ්බෙපි අරහත්තඵලෙ පතිට්ඨහිංසු. තෙනාහ – ‘‘අථ ඛො, භික්ඛවෙ, පඤ්චවග්ගියා භික්ඛූ මයා එවං ඔවදියමානා…පෙ…. අනුත්තරං යොගක්ඛෙමං නිබ්බානං අජ්ඣගමංසු…පෙ…. නත්ථි දානි පුනබ්භවො’’ති. එත්තකං කථාමග්ගං භගවා යං පුබ්බෙ අවච – ‘‘තුම්හෙපි මමඤ්චෙව පඤ්චවග්ගියානඤ්ච මග්ගං ආරුළ්හා, අරියපරියෙසනා තුම්හාකං පරියෙසනා’’ති ඉමං එකමෙව අනුසන්ධිං දස්සෙන්තො ආහරි.

287. ඉදානි යස්මා න අගාරියානංයෙව පඤ්චකාමගුණපරියෙසනා හොති, අනගාරියානම්පි චත්තාරො පච්චයෙ අප්පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජන්තානං පඤ්චකාමගුණවසෙන අනරියපරියෙසනා හොති, තස්මා තං දස්සෙතුං **පඤ්චිමෙ, භික්ඛවෙ, කාමගුණා**තිආදිමාහ. තත්ථ නවරත්තෙසු පත්තචීවරාදීසු චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා රූපාතිආදයො චත්තාරො කාමගුණා ලබ්භන්ති. රසො පනෙත්ථ පරිභොගරසො හොති. මනුඤ්ඤෙ පිණ්ඩපාතෙ භෙසජ්ජෙ ච පඤ්චපි ලබ්භන්ති. සෙනාසනම්හි චීවරෙ විය චත්තාරො. රසො පන එත්ථාපි පරිභොගරසොව. **යෙ හි කෙචි, භික්ඛවෙ**ති කස්මා ආරභි? එවං පඤ්ච කාමගුණෙ දස්සෙත්වා ඉදානි යෙ එවං වදෙය්‍යුං, ‘‘පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය අනරියපරියෙසනා නාම කුතො, අරියපරියෙසනාව පබ්බජිතාන’’න්ති, තෙසං පටිසෙධනත්ථාය ‘‘පබ්බජිතානම්පි චතූසු පච්චයෙසු අප්පච්චවෙක්ඛණපරිභොගො අනරියපරියෙසනා එවා’’ති දස්සෙතුං ඉමං දෙසනං ආරභි. තත්ථ **ගධිතා**ති තණ්හාගෙධෙන ගධිතා. **මුච්ඡිතා**ති තණ්හාමුච්ඡාය මුච්ඡිතා . **අජ්ඣොපන්නා**ති තණ්හාය අජ්ඣොගාළ්හා. **අනාදීනවදස්සාවිනො**ති ආදීනවං අපස්සන්තා. **අනිස්සරණපඤ්ඤා**ති නිස්සරණං වුච්චති පච්චවෙක්ඛණඤාණං. තෙ තෙන විරහිතා.

ඉදානි තස්සත්ථස්ස සාධකං උපමං දස්සෙන්තො **සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. තත්‍රෙවං ඔපම්මසංසන්දනං වෙදිතබ්බං – ආරඤ්ඤකමගො විය හි සමණබ්‍රාහ්මණා, ලුද්දකෙන අරඤ්ඤෙ ඨපිතපාසො විය චත්තාරො පච්චයා, තස්ස ලුද්දස්ස පාසරාසිං අජ්ඣොත්ථරිත්වා සයනකාලො විය තෙසං චත්තාරො පච්චයෙ අප්පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභොගකාලො. ලුද්දකෙ ආගච්ඡන්තෙ මගස්ස යෙන කාමං අගමනකාලො විය සමණබ්‍රාහ්මණානං මාරස්ස යථාකාමකරණීයකාලො, මාරවසං උපගතභාවොති අත්ථො. මගස්ස පන අබද්ධස්ස පාසරාසිං අධිසයිතකාලො විය සමණබ්‍රාහ්මණානං චතූසු පච්චයෙසු පච්චවෙක්ඛණපරිභොගො, ලුද්දකෙ ආගච්ඡන්තෙ මගස්ස යෙන කාමං ගමනං විය සමණබ්‍රාහ්මණානං මාරවසං අනුපගමනං වෙදිතබ්බං. **විස්සත්ථො**ති නිබ්භයො නිරාසඞ්කො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

පාසරාසිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අරියපරියෙසනාතිපි එතස්සෙව නාමං.

7. චූළහත්ථිපදොපමසුත්තවණ්ණනා

288. **එවං මෙ සුතන්ති** චූළහත්ථිපදොපමසුත්තං. තත්ථ **සබ්බසෙතෙන වළවාභිරථෙනා**ති, ‘‘සෙතා සුදං අස්සා යුත්තා හොන්ති සෙතාලඞ්කාරා. සෙතො රථො සෙතාලඞ්කාරො සෙතපරිවාරො, සෙතා රස්මියො, සෙතා පතොදලට්ඨි, සෙතං ඡත්තං, සෙතං උණ්හීසං, සෙතානි වත්ථානි, සෙතා උපාහනා, සෙතාය සුදං වාලබීජනියා බීජියතී’’ති (සං. නි. 5.4) එවං වුත්තෙන සකලසෙතෙන චතූහි වළවාහි යුත්තරථෙන.

රථො ච නාමෙසො දුවිධො හොති – යොධරථො, අලඞ්කාරරථොති. තත්ථ යොධරථො චතුරස්සසණ්ඨානො හොති නාතිමහා, ද්වින්නං තිණ්ණං වා ජනානං ගහණසමත්ථො. අලඞ්කාරරථො මහා හොති, දීඝතො දීඝො, පුථුලතො පුථුලො. තත්ථ ඡත්තග්ගාහකො වාලබීජනිග්ගාහකො තාලවණ්ටග්ගාහකොති එවං අට්ඨ වා දස වා සුඛෙන ඨාතුං වා නිසීදිතුං වා නිපජ්ජිතුං වා සක්කොන්ති, අයම්පි අලඞ්කාරරථොයෙව. සො සබ්බො සචක්කපඤ්ජරකුබ්බරො රජතපරික්ඛිත්තො අහොසි. වළවා පකතියා සෙතවණ්ණාව. පසාධනම්පි තාදිසං රජතමයං අහොසි. රස්මියොපි

රජතපනාළි සුපරික්ඛිත්තා. පතොදලට්ඨිපි රජතපරික්ඛිත්තා. බ්‍රාහ්මණොපි සෙතවත්ථං නිවාසෙත්වා සෙතංයෙව උත්තරාසඞ්ගමකාසි, සෙතවිලෙපනං විලිම්පි, සෙතමාලං පිලන්ධි, දසසු අඞ්ගුලීසු අඞ්ගුලිමුද්දිකා, කණ්ණෙසු කුණ්ඩලානීති එවමාදිඅලඞ්කාරොපිස්ස රජතමයොව අහොසි. පරිවාරබ්‍රාහ්මණාපිස්ස දසසහස්සමත්තා තථෙව සෙතවත්ථවිලෙපනමාලාලඞ්කාරා අහෙසුං. තෙන වුත්තං ''සබ්බසෙතෙන වළවාභිරථෙනා''ති.

සාවත්ථියා නියයාතීති සො කිර ඡන්නං ඡන්නං මාසානං එකවාරං නගරං පදක්ඛිණං කරොති. ඉතො එත්තකෙහි දිවසෙහි නගරං පදක්ඛිණං කරිස්සතීති පුරෙතරමෙව ඝොසනා කරීයති; තං සුත්වා යෙ නගරතො න පක්කන්තා, තෙ න පක්කමන්ති. යෙ පක්කන්තා, තෙපි, ''පුඤ්ඤවතො සිරිසම්පත්තිං පස්සිස්සාමා''ති ආගච්ඡන්ති. යං දිවසං බ්‍රාහ්මණො නගරං අනුවිචරති, තදා පාතොව නගරවීථියො සම්මජ්ජිත්වා වාලිකං ඔකිරිත්වා ලාජපඤ්චමෙහි පුප්ඵෙහි අභිප්පකිරිත්වා පුණ්ණඝටෙ ඨපෙත්වා කදලියො ච ධජෙ ච උස්සාපෙත්වා සකලනගරං ධූපිතවාසිතං කරොන්ති. බ්‍රාහ්මණො පාතොව සීසං න්හායිත්වා පුරෙභත්තං භුඤ්ජිත්වා වුත්තනයෙනෙව සෙතවත්ථාදීහි අත්තානං අලඞ්කරිත්වා පාසාදා ඔරුය්හ රථං අභිරුහති. අථ නං තෙ බ්‍රාහ්මණා සබ්බසෙතවත්ථවිලෙපනමාලාලඞ්කාරා සෙතච්ඡත්තානි ගහෙත්වා පරිවාරෙන්ති; තතො මහාජනස්ස සන්නිපාතනත්ථං පඨමංයෙව තරුණදාරකානං ඵලාඵලානි විකිරිත්වා තදනන්තරං මාසකරූපානි; තදනන්තරං කහාපණෙ විකිරන්ති; මහාජනා සන්නිපතන්ති. උක්කුට්ඨියො චෙව චෙලුක්ඛෙපා ච පවත්තන්ති. අථ බ්‍රාහ්මණො මඞ්ගලිකසොවත්ථිකාදීසු මඞ්ගලානි චෙව සුවත්ථියො ච කරොන්තෙසු මහාසම්පත්තියා නගරං අනුවිචරති. පුඤ්ඤවන්තා මනුස්සා එකභූමකාදිපාසාදෙ ආරුය්හ සුකපත්තසදිසානි වාතපානකවාටානි විවරිත්වා ඔලොකෙන්ති. බ්‍රාහ්මණොපි අත්තනො යසසිරිසම්පත්තියා නගරං අජ්ඣොත්ථරන්තො විය දක්ඛිණද්වාරාභිමුඛො හොති. තෙන වුත්තං ''සාවත්ථියා නියයාතී''ති.

දිවා දිවස්සාති දිවසස්ස දිවා, මජ්ඣන්හකාලෙති අත්ථො. **පිලොතිකං පරිබ්බාජකන්ති පිලොතිකාති** එවං ඉත්ථිලිඞ්ගවොහාරවසෙන ලද්ධනාමං පරිබ්බාජකං. සො කිර පරිබ්බාජකො දහරො පඨමවයෙ ඨිතො සුවණ්ණවණ්ණො බුද්ධුපට්ඨාකො, පාතොව තථාගතස්ස චෙව මහාථෙරානඤ්ච උපට්ඨානං කත්වා තිදණ්ඩකුණ්ඩිකාදිපරික්ඛාරං ආදාය ජෙතවනා නික්ඛමිත්වා නගරාභිමුඛො පායාසි. තං එස දූරතොව ආගච්ඡන්තං අද්දස. **එතදවොචාති** අනුක්කමෙන සන්තිකං ආගතං සඤ්ජානිත්වා එතං, ''හන්ද කුතො නු භවං වච්ඡායනො ආගච්ඡතී''ති ගොත්තං කිත්තෙන්තො වචනං අවොච. **පණ්ඩිතො මඤ්ඤෙති** භවං වච්ඡායනො සමණං ගොතමං පණ්ඩිතොති මඤ්ඤති, උදාහු නොති අයමෙත්ථ අත්ථො.

කො චාහං, භොති, භො, සමණස්ස ගොතමස්ස පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියං ජානනෙ අහං කො නාම? **කො ච සමණස්ස ගොතමස්ස පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියං ජානිස්සාමීති** කුතො චාහං සමණස්ස ගොතමස්ස පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියං ජානිස්සාමි, කෙන කාරණෙන ජානිස්සාමීති? එවං සබ්බථාපි අත්තනො අජානනභාවං දීපෙති . **සොපි නූනස්ස තාදිසොවාති** යො සමණස්ස ගොතමස්ස පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියං ජානෙය්‍ය, සොපි නූන දස පාරමියො පූරෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො තාදිසො බුද්ධොයෙව භවෙය්‍ය. සිනෙරුං වා හිමවන්තං වා පථවිං වා ආකාසං වා පමෙතුකාමෙන තප්පමාණොව දණ්ඩො වා රජ්ජු වා ලද්ධුං වට්ටති. සමණස්ස ගොතමස්ස පඤ්ඤං ජානන්තෙනපි තස්ස ඤාණසදිසමෙව සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං ලද්ධුං වට්ටතීති දීපෙති. ආදරවසෙන පනෙත්ථ ආමෙඩිතං කතං. **උළාරායාති** උත්තරාය සෙට්ඨාය. **කො චාහං, භොති,** භො, අහං සමණස්ස ගොතමස්ස පසංසනෙ කො නාම? **කො ච සමණං ගොතමං පසංසිස්සාමීති** කෙන කාරණෙන පසංසිස්සාමි? **පසත්ථපසත්ථොති** සබ්බගුණානං උත්තරිතරෙහි සබ්බලොකපසත්ථෙහි අත්තනො ගුණෙහෙව පසත්ථො, න තස්ස අඤ්ඤෙහි පසංසනකිච්චං අත්ථි. යථා හි චම්පකපුප්ඵං වා නීලුප්පලං වා පදුමං වා ලොහිතචන්දනං වා අත්තනො වණ්ණගන්ධසිරියාව පාසාදිකඤ්චෙව සුගන්ධඤ්ච, න තස්ස ආගන්තුකෙහි වණ්ණගන්ධෙහි ථොමනකිච්චං අත්ථි. යථා ච මණිරතනං වා චන්දමණ්ඩලං වා අත්තනො ආලොකෙනෙව ඔභාසති, න තස්ස අඤ්ඤෙන ඔභාසනකිච්චං අත්ථි. එවං සමණො ගොතමො සබ්බලොකපසත්ථෙහි අත්තනො ගුණෙහෙව පසත්ථො ථොමිතො සබ්බලොකස්ස සෙට්ඨතං පාපිතො, න තස්ස අඤ්ඤෙන පසංසනකිච්චං අත්ථි. පසත්ථෙහි වා පසත්ථොතිපි පසත්ථපසත්ථො.

කෙ පසත්ථා නාම? රාජා පසෙනදි කොසලො කාසිකොසලවාසිකෙහි පසත්ථො, බිම්බිසාරො අඞ්ගමගධවාසීහි. වෙසාලිකා ලිච්ඡවී වජ්ජිරට්ඨවාසීහි පසත්ථා. පාවෙය්‍යකා මල්ලා, කොසිනාරකා මල්ලා, අඤ්ඤෙපි තෙ තෙ ඛත්තියා තෙහි තෙහි ජානපදෙහි පසත්ථා. චඞ්කීආදයො බ්‍රාහ්මණා බ්‍රාහ්මණගණෙහි, අනාථපිණ්ඩිකාදයො උපාසකා අනෙකසතෙහි උපාසකගණෙහි, විසාඛාදයො උපාසිකා අනෙකසතාහි උපාසිකාහි, සකුලුදායිආදයො පරිබ්බාජකා අනෙකෙහි පරිබ්බාජකසතෙහි, උප්පලවණ්ණාථෙරිආදිකා මහාසාවිකා අනෙකෙහි භික්ඛුනිසතෙහි, සාරිපුත්තත්ථෙරාදයො මහාසාවකා අනෙකසතෙහි භික්ඛූහි, සක්කාදයො දෙවා අනෙකසහස්සෙහි දෙවෙහි, මහාබ්‍රහ්මාදයො බ්‍රහ්මානො අනෙකසහස්සෙහි බ්‍රහ්මෙහි පසත්ථා. තෙ සබ්බෙපි දසබලං ථොමෙන්ති වණ්ණෙන්ති, පසංසන්තීති භගවා ''පසත්ථපසත්ථො''ති වුච්චති.

අත්ථවසන්ති අත්ථානිසංසං. අථස්ස පරිබ්බාජකො අත්තනො පසාදකාරණං ආචික්ඛන්තො **සෙය්‍යථාපි, භො, කුසලො නාගවනිකොති**ආදිමාහ. තත්ථ **නාගවනිකොති** නාගවනවාසිකො අනුග්ගහිතසිප්පො පුරිසො. පරතො පන උග්ගහිතසිප්පො පුරිසො නාගවනිකොති ආගතො. **චත්තාරි පදානීති** චත්තාරි ඤාණපදානි ඤාණවලඤ්ජානි, ඤාණෙන අක්කන්තට්ඨානානීති අත්ථො.

289. **ඛත්තියපණ්ඩිතෙ**තිආදීසු **පණ්ඩිතෙ**ති පණ්ඩිච්චෙන සමන්නාගතෙ. **නිපුණෙ**ති සණ්හෙ සුඛුමබුද්ධිනො, සුඛුමඅත්ථන්තරපටිවිජ්ඣනසමත්ථෙ. **කතපරප්පවාදෙ**ති විඤ්ඤාතපරප්පවාදෙ චෙව පරෙහි සද්ධිං කතවාදපරිචයෙ ච. **වාලවෙධිරූපෙ**ති වාලවෙධිධනුග්ගහසදිසෙ. **තෙ භින්දන්තා මඤ්ඤෙ චරන්තී**ති වාලවෙධි විය වාලං සුඛුමානිපි පරෙසං දිට්ඨිගතානි අත්තනො පඤ්ඤාගතෙන භින්දන්තා විය චරන්තීති අත්ථො. **පඤ්හං අභිසඞ්ඛරොන්තී**ති දුපදම්පි තිපදම්පි චතුප්පදම්පි පඤ්හං කරොන්ති. **වාදං ආරොපෙස්සාමා**ති දොසං ආරොපෙස්සාම. **න චෙව සමණං ගොතමං පඤ්හං පුච්ඡන්තී**ති; කස්මා න පුච්ඡන්ති? භගවා කිර පරිසමජ්ඣෙ ධම්මං දෙසෙන්තො පරිසාය අජ්ඣාසයං ඔලොකෙති, තතො පස්සති – ‘‘ඉමෙ ඛත්තියපණ්ඩිතා ගුළ්හං රහස්සං පඤ්හං ඔවට්ටිකසාරං කත්වා ආගතා’’ති. සො තෙහි අපුට්ඨොයෙව එවරූපෙ පඤ්හෙ පුච්ඡාය එත්තකා දොසා, විස්සජ්ජනෙ එත්තකා, අත්ථෙ පදෙ අක්ඛරෙ එත්තකාති ඉමෙ පඤ්හෙ පුච්ඡන්තො එවං පුච්ඡෙය්‍ය, විස්සජ්ජෙන්තො එවං විස්සජ්ජෙය්‍යාති, ඉති ඔවට්ටිකසාරං කත්වා ආනීතෙ පඤ්හෙ ධම්මකථාය අන්තරෙ පක්ඛිපිත්වා විද්ධංසෙති. ඛත්තියපණ්ඩිතා ‘‘සෙය්‍යො වත නො, යෙ මයං ඉමෙ පඤ්හෙ න පුච්ඡිම්හා, සචෙ හි මයං පුච්ඡෙය්‍යාම, අප්පතිට්ඨෙව නො කත්වා සමණො ගොතමො ඛිපෙය්‍යා’’ති අත්තමනා භවන්ති.

අපිච බුද්ධා නාම ධම්මං දෙසෙන්තා පරිසං මෙත්තාය ඵරන්ති, මෙත්තාඵරණෙන දසබලෙ මහාජනස්ස චිත්තං පසීදති, බුද්ධා ච නාම රූපග්ගප්පත්තා හොන්ති දස්සනසම්පන්නා මධුරස්සරා මුදුජිව්හා සුඵුසිතදන්තාවරණා අමතෙන හදයං සිඤ්චන්තා විය ධම්මං කථෙන්ති. තත්‍ර නෙසං මෙත්තාඵරණෙන පසන්නචිත්තානං එවං හොති – ‘‘එවරූපං අද්වෙජ්ඣකථං අමොඝකථං නිය්‍යානිකකථං කථෙන්තෙන භගවතා සද්ධිං න සක්ඛිස්සාම පච්චනීකග්ගාහං ගණ්හිතු’’න්ති අත්තනො පසන්නභාවෙනෙව න පුච්ඡන්ති.

අඤ්ඤදත්ථූති එකංසෙන. **සාවකා සම්පජ්ජන්තී**ති සරණගමනවසෙන සාවකා හොන්ති. **තදනුත්තර**න්ති තං අනුත්තරං. **බ්‍රහ්මචරියපරියොසාන**න්ති මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස පරියොසානභූතං අරහත්තඵලං, තදත්ථාය හි තෙ පබ්බජන්ති. **මනං වත, භො, අනස්සාමා**ති, භො, සචෙ මයං න උපසඞ්කමෙය්‍යාම, ඉමිනා ථොකෙන අනුපසඞ්කමනමත්තෙන අපයිරුපාසනමත්තෙනෙව නට්ඨා භවෙය්‍යාම. උපසඞ්කමනමත්තකෙන පනම්හා න නට්ඨාති අත්ථො. දුතියපදං පුරිමස්සෙව වෙවචනං. **අස්සමණාව සමානා**තිආදීසු පාපානං අසමිතත්තා **අස්සමණාව**. අබාහිතත්තා ච පන **අබ්‍රාහ්මණාව**. කිලෙසාරීනං අහතත්තා **අනරහන්තොයෙව** සමානාති අත්ථො.

290. **උදානං උදානෙසී**ති උදාහාරං උදාහරි. යථා හි යං තෙලං මානං ගහෙතුං න සක්කොති, විස්සන්දිත්වා ගච්ඡති, තං අවසෙකොති වුච්චති, යඤ්ච ජලං තළාකං ගහෙතුං න සක්කොති, අජ්ඣොත්ථරිත්වා ගච්ඡති, තං ඔඝොති වුච්චති. එවමෙව යං පීතිමයං වචනං හදයං ගහෙතුං න සක්කොති, අධිකං හුත්වා අන්තො අසණ්ඨහිත්වා බහි නික්ඛමති, තං **උදාන**න්ති වුච්චති. එවරූපං පීතිමයං වචනං නිච්ඡාරෙසීති අත්ථො. **හත්ථිපදොපමො**ති හත්ථිපදං උපමා අස්ස ධම්මස්සාති හත්ථිපදොපමො. සො න එත්තාවතා විත්ථාරෙන පරිපූරො හොතීති දස්සෙති. **නාගවනිකො**ති උග්ගහිතහත්ථිසිප්පො හත්ථිවනචාරිකො. අථ කස්මා ඉධ කුසලොති න වුත්තොති? පරතො ‘‘යො හොති කුසලො’’ති විභාගදස්සනතො. යො හි කොචි පවිසති, යො පන කුසලො හොති, සො නෙව තාව නිට්ඨං ගච්ඡති. තස්මා ඉධ කුසලොති අවත්වා පරතො වුත්තො.

291. **වාමනිකා**ති රස්සා ආයාමතොපි න දීඝා මහාකුච්ඡිහත්ථිනියො. **උච්චා ච නිසෙවිත**න්ති සත්තට්ඨරතනුබ්බෙධෙ වටරුක්ඛාදීනං ඛන්ධප්පදෙසෙ සංසිතට්ඨානං. **උච්චා කාළාරිකා**ති උච්චා ච යට්ඨිසදිසපාදා හුත්වා, කාළාරිකා ච දන්තානං කළාරතාය. තාසං කිර එකො දන්තො උන්නතො හොති, එකො ඔනතො. උභොපි ච විරළා හොන්ති, න ආසන්නා. **උච්චා ච දන්තෙහි ආරඤ්ජිතානී**ති සත්තට්ඨරතනුබ්බෙධෙ වටරුක්ඛාදීනං ඛන්ධප්පදෙසෙ ඵරසුනා පහතට්ඨානං විය දාඨාහි ඡින්නට්ඨානං. **උච්චා කණෙරුකා නාමා**ති උච්චා ච යට්ඨිසදිසදීඝපාදා හුත්වා, කණෙරුකා ච දන්තානං කණෙරුතාය, තා කිර මකුළදාඨා හොන්ති. තස්මා කණෙරුකාති වුච්චන්ති. **සො නිට්ඨං ගච්ඡතී**ති සො නාගවනිකො යස්ස වතාහං නාගස්ස අනුපදං ආගතො, අයමෙව සො, න අඤ්ඤො. යඤ්හි අහං පඨමං පදං දිස්වා වාමනිකානං පදං ඉදං භවිස්සතීති නිට්ඨං න ගතො, යම්පි තතො ඔරභාගෙ දිස්වා කාළාරිකානං භවිස්සති, කණෙරුකානං භවිස්සතීති නිට්ඨං න ගතො, සබ්බං තං ඉමස්සෙව මහාහත්ථිනො පදන්ති මහාහත්ථිං දිස්වාව නිට්ඨං ගච්ඡති.

එවමෙව ඛොති එත්ථ ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – නාගවනං විය හි ආදිතො පට්ඨාය යාව නීවරණප්පහානා ධම්මදෙසනා වෙදිතබ්බා. කුසලො නාගවනිකො විය යොගාවචරො; මහානාගො විය සම්මාසම්බුද්ධො; මහන්තං හත්ථිපදං විය ඣානාභිඤ්ඤා. නාගවනිකස්ස තත්ථ තත්ථ හත්ථිපදං දිස්වාපි වාමනිකානං පදං භවිස්සති, කාළාරිකානං කණෙරුකානං පදං භවිස්සතීති අනිට්ඨඞ්ගතභාවො විය යොගිනො, ඉමා ඣානාභිඤ්ඤා නාම බාහිරකපරිබ්බාජකානම්පි සන්තීති අනිට්ඨඞ්ගතභාවො. නාගවනිකස්ස, තත්ථ තත්ථ මයා දිට්ඨං පදං ඉමස්සෙව මහාහත්ථිනො, න අඤ්ඤස්සාති මහාහත්ථිං දිස්වා නිට්ඨඞ්ගමනං විය අරියසාවකස්ස අරහත්තං පත්වාව නිට්ඨඞ්ගමනං. ඉදඤ්ච පන ඔපම්මසංසන්දනං මත්ථකෙ ඨත්වාපි කාතුං වට්ටති. ඉමස්මිම්පි ඨානෙ වට්ටතියෙව. අනුක්කමාගතං පන පාළිපදං ගහෙත්වා ඉධෙව කථං. තත්ථ **ඉධා**ති දෙසාපදෙසෙ නිපාතො. ස්වායං කත්ථචි ලොකං උපාදාය වුච්චති. යථාහ – ‘‘ඉධ තථාගතො ලොකෙ උප්පජ්ජතී’’ති (දී. නි. 1.279). කත්ථචි සාසනං. යථාහ – ‘‘ඉධෙව, භික්ඛවෙ, සමණො, ඉධ දුතියො සමණො’’ති (අ. නි. 4.241). කත්ථචි ඔකාසං. යථාහ –

''ඉධෙව තිට්ඨමානස්ස, දෙවභූතස්ස මෙ සතො;
පුනරායු ච මෙ ලද්ධො, එවං ජානාහි මාරිසා''ති. (දී. නි. 2.369; දී. නි. අට්ඨ. 1.190);

කත්ථචි පදපූරණමත්තමෙව. යථාහ – ''ඉධාහං, භික්ඛවෙ, භුත්තාවී අස්සං පවාරිතො''ති (ම. නි. 1.30). ඉධ පන ලොකං උපාදාය වුත්තොති වෙදිතබ්බො. ඉදං වුත්තං හොති ''බ්‍රාහ්මණ ඉමස්මිං ලොකෙ තථාගතො උප්පජ්ජති අරහං…පෙ…. බුද්ධො භගවා''ති.

තත්ථ **තථාගත**සද්දො මූලපරියායෙ, අරහන්තිආදයො විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතා. **ලොකෙ උප්පජ්ජතී**ති එත්ථ පන **ලොකො**ති ඔකාසලොකො සත්තලොකො සඞ්ඛාරලොකොති තිවිධො. ඉධ පන සත්තලොකො අධිප්පෙතො. සත්තලොකෙ උප්පජ්ජමානොපි ච තථාගතො න දෙවලොකෙ, න බ්‍රහ්මලොකෙ, මනුස්සලොකෙයෙව උප්පජ්ජති. මනුස්සලොකෙපි න අඤ්ඤස්මිං චක්කවාළෙ, ඉමස්මිංයෙව චක්කවාළෙ. තත්‍රාපි න සබ්බට්ඨානෙසු, ''පුරත්ථිමාය දිසාය **ගජඞ්ගලං** නාම නිගමො. තස්සාපරෙන මහාසාලො, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. පුරත්ථිමදක්ඛිණාය දිසාය **සල්ලවතී** නාම නදී, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. දක්ඛිණාය දිසාය **සෙතකණ්ණිකං** නාම නිගමො, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. පච්ඡිමාය දිසාය ථූණං නාම බ්‍රාහ්මණගාමො , තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. උත්තරාය දිසාය **උසීරද්ධජො** නාම පබ්බතො, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ''ති (මහාව. 259) එවං පරිච්ඡින්නෙ ආයාමතො තියොජනසතෙ විත්ථාරතො අඩ්ඪතෙය්‍යයොජනසතෙ පරික්ඛෙපතො නවයොජනසතෙ මජ්ඣිමපදෙසෙ උප්පජ්ජති. න කෙවලඤ්ච තථාගතොව, පච්චෙකබුද්ධා අග්ගසාවකා අසීති මහාථෙරා බුද්ධමාතා බුද්ධපිතා චක්කවත්තී රාජා අඤ්ඤෙ ච සාරප්පත්තා බ්‍රාහ්මණගහපතිකා එත්ථෙව උප්පජ්ජන්ති. තත්ථ තථාගතො සුජාතාය දින්නමධුපායසභොජනතො පට්ඨාය යාව අරහත්තමග්ගො, තාව උප්පජ්ජති නාම. අරහත්තඵලෙ උප්පන්නො නාම. මහාභිනික්ඛමනතො වා යාව අරහත්තමග්ගො. තුසිතභවනතො වා යාව අරහත්තමග්ගො. දීපඞ්කරපාදමූලතො වා යාව අරහත්තමග්ගො, තාව උප්පජ්ජති නාම. අරහත්තඵලෙ උප්පන්නො නාම. ඉධ සබ්බපඨමං උප්පන්නභාවං සන්ධාය උප්පජ්ජතීති වුත්තං , තථාගතො ලොකෙ උප්පන්නො හොතීති අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො.

සො ඉමං ලොකන්ති සො භගවා ඉමං ලොකං, ඉදානි වත්තබ්බං නිදස්සෙති. **සදෙවකන්**ති සහ දෙවෙහි සදෙවකං. එවං සහ මාරෙන **සමාරකං**. සහ බ්‍රහ්මුනා **සබ්‍රහ්මකං**. සහ සමණබ්‍රාහ්මණෙහි **සස්සමණබ්‍රාහ්මණිං**. පජාතත්තා පජා, තං **පජං**. සහ දෙවමනුස්සෙහි **සදෙවමනුස්සං**. තත්ථ සදෙවකවචනෙන පඤ්චකාමාවචරදෙවග්ගහණං වෙදිතබ්බං. සමාරකවචනෙන ඡට්ඨකාමාවචරදෙවග්ගහණං. සබ්‍රහ්මකවචනෙන බ්‍රහ්මකායිකාදිබ්‍රහ්මග්ගහණං. සස්සමණබ්‍රාහ්මණිවචනෙන සාසනස්ස පච්චත්ථිපච්චාමිත්තසමණබ්‍රාහ්මණග්ගහණං සමිතපාපබාහිතපාපසමණබ්‍රාහ්මණග්ගහණඤ්ච. පජාවචනෙන සත්තලොකග්ගහණං. සදෙවමනුස්සවචනෙන සම්මුතිදෙවඅවසෙසමනුස්සග්ගහණං. එවමෙත්ථ තීහි පදෙහි ඔකාසලොකෙන සද්ධිං සත්තලොකො, ද්වීහි පජාවසෙන සත්තලොකොව ගහිතොති වෙදිතබ්බො.

අපරො නයො – සදෙවකග්ගහණෙන අරූපාවචරදෙවලොකො ගහිතො. සමාරකග්ගහණෙන ඡකාමාවචරදෙවලොකො. සබ්‍රහ්මකග්ගහණෙන රූපී බ්‍රහ්මලොකො. සස්සමණබ්‍රාහ්මණාදිග්ගහණෙන චතුපරිසවසෙන සම්මුතිදෙවෙහි වා සහ මනුස්සලොකො අවසෙසසබ්බසත්තලොකො වා.

අපිචෙත්ථ සදෙවකවචනෙන උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදතො සබ්බස්ස ලොකස්ස සච්ඡිකතභාවමාහ. තතො යෙසං අහොසි – ''මාරො මහානුභාවො ඡකාමාවචරිස්සරො වසවත්තී. කිං සොපි එතෙන සච්ඡිකතො''ති? තෙසං විමතිං විධමන්තො **සමාරකන්**ති ආහ. යෙසං පන අහොසි – ''බ්‍රහ්මා මහානුභාවො , එකඞ්ගුලියා එකස්මිං චක්කවාළසහස්සෙ ආලොකං ඵරති, ද්වීහි…පෙ…. දසහි අඞ්ගුලීහි දසසු චක්කවාළසහස්සෙසු ආලොකං ඵරති, අනුත්තරඤ්ච ඣානසමාපත්තිසුඛං පටිසංවෙදෙති. කිං සොපි සච්ඡිකතො''ති? තෙසං විමතිං විධමන්තො **සබ්‍රහ්මකන්**ති ආහ. තතො යෙ චින්තෙසුං – ''පුථූ සමණබ්‍රාහ්මණා සාසනස්ස පච්චත්ථිකා, කිං තෙපි සච්ඡිකතා''ති? තෙසං විමතිං විධමන්තො **සස්සමණබ්‍රාහ්මණිං පජන්**ති ආහ. එවං උක්කට්ඨුක්කට්ඨානං සච්ඡිකතභාවං පකාසෙත්වා අථ සම්මුතිදෙවෙ අවසෙසමනුස්සෙ ච උපාදාය උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙන සෙසසත්තලොකස්ස සච්ඡිකතභාවං පකාසෙන්තො **සදෙවමනුස්සන්**ති ආහ. අයමෙත්ථ භාවානුක්කමො. පොරාණා පනාහු – **සදෙවකන්**ති දෙවතාහි සද්ධිං අවසෙසලොකං. **සමාරකන්**ති මාරෙන සද්ධිං අවසෙසලොකං. **සබ්‍රහ්මකන්**ති බ්‍රහ්මෙහි සද්ධිං අවසෙසලොකං. එවං සබ්බෙපි තිභවූපගෙ සත්තෙ තීහාකාරෙහි තීසු පදෙසු පක්ඛිපෙත්වා පුන ද්වීහි පදෙහි පරියාදියන්තො ''සස්සමණබ්‍රාහ්මණිං පජං සදෙවමනුස්ස''න්ති ආහ. එවං පඤ්චහි පදෙහි තෙන තෙනාකාරෙන තෙධාතුකමෙව පරියාදින්නන්ති.

සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙතීති **සය**න්ති සාමං අපරනෙය්‍යො හුත්වා. **අභිඤ්ඤා**ති අභිඤ්ඤාය, අධිකෙන ඤාණෙන ඤත්වාති අත්ථො. **සච්ඡිකත්වා**ති පච්චක්ඛං කත්වා. එතෙන අනුමානාදිපටික්ඛෙපො කතො හොති. **පවෙදෙතී**ති බොධෙති විඤ්ඤාපෙති පකාසෙති. **සො ධම්මං දෙසෙති ආදිකල්‍යාණං…පෙ…. පරියොසානකල්‍යාණන්**ති සො භගවා සත්තෙසු කාරුඤ්ඤතං පටිච්ච හිත්වාපි අනුත්තරං විවෙකසුඛං ධම්මං දෙසෙති. තඤ්ච ඛො අප්පං වා බහුං වා දෙසෙන්තො ආදිකල්‍යාණාදිප්පකාරමෙව දෙසෙති. ආදිම්හිපි කල්‍යාණං භද්දකං අනවජ්ජමෙව කත්වා දෙසෙති. මජ්ඣෙපි… පරියොසානෙපි කල්‍යාණං භද්දකං අනවජ්ජමෙව කත්වා දෙසෙතීති වුත්තං හොති.

තත්ථ අත්ථි දෙසනාය ආදිමජ්ඣපරියොසානං, අත්ථි සාසනස්ස. **දෙසනාය** තාව චතුප්පදිකායපි ගාථාය පඨමපාදො ආදි නාම, තතො ද්වෙ මජ්ඣං නාම, අන්තෙ එකො පරියොසානං නාම. එකානුසන්ධිකස්ස සුත්තස්ස නිදානමාදි, ඉදමවොචාති පරියොසානං, උභින්නං අන්තරා මජ්ඣං. අනෙකානුසන්ධිකස්ස සුත්තස්ස පඨමානුසන්ධි ආදි, අන්තෙ අනුසන්ධි පරියොසානං, මජ්ඣෙ එකො වා ද්වෙ වා බහූ වා මජ්ඣමෙව. **සාසනස්ස** පන සීලසමාධිවිපස්සනා ආදි නාම. වුත්තම්පි චෙතං – ''කො චාදි කුසලානං ධම්මානං, සීලඤ්ච සුවිසුද්ධං, දිට්ඨි ච උජුකා''ති (සං. නි. 5.369). ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, මජ්ඣිමා පටිපදා තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධා''ති එවං වුත්තො පන අරියමග්ගො මජ්ඣං නාම, ඵලඤ්චෙව නිබ්බානඤ්ච පරියොසානං නාම. ''එතදත්ථමිදං, බ්‍රාහ්මණ, බ්‍රහ්මචරියමෙතං සාරං, එතං පරියොසාන''න්ති (ම. නි. 1.324) හි එත්ථ ඵලං පරියොසානන්ති වුත්තං. ''නිබ්බානොගධඤ්හි , ආවුසො විසාඛ, බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති නිබ්බානපරායණං නිබ්බානපරියොසාන''න්ති (ම. නි. 1.466) එත්ථ නිබ්බානං පරියොසානන්ති වුත්තං. ඉධ දෙසනාය ආදිමජ්ඣපරියොසානං අධිප්පෙතං. භගවා හි ධම්මං දෙසෙන්තො ආදිම්හි සීලං දස්සෙත්වා මජ්ඣෙ මග්ගං පරියොසානෙ නිබ්බානං දස්සෙති. තෙන වුත්තං – ''සො ධම්මං දෙසෙති ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණ''න්ති. තස්මා අඤ්ඤොපි ධම්මකථිකො ධම්මං කථෙන්තො –

> ''ආදිම්හි සීලං දස්සෙය්‍ය, මජ්ඣෙ මග්ගං විභාවයෙ;
> පරියොසානම්හි නිබ්බානං, එසා කථිකසණ්ඨිතී''ති. (දී. නි. අට්ඨ. 1.190);

සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනන්ති යස්ස හි යාගුභත්තඉත්ථිපුරිසාදිවණ්ණනා නිස්සිතා දෙසනා හොති, න සො සාත්ථං දෙසෙති. භගවා පන තථාරූපං දෙසනං පහාය චතුසතිපට්ඨානාදිනිස්සිතං දෙසනං දෙසෙති. තස්මා ''සාත්ථං දෙසෙතී''ති වුච්චති. යස්ස පන දෙසනා එකබ්‍යඤ්ජනාදියුත්තා වා සබ්බනිරොට්ඨබ්‍යඤ්ජනා වා සබ්බවිස්සට්ඨසබ්බනිග්ගහීතබ්‍යඤ්ජනා වා, තස්ස දමිළකිරාසවරාදිමිලක්ඛූනං භාසා විය බ්‍යඤ්ජනපාරිපූරියා අභාවතො අබ්‍යඤ්ජනා නාම දෙසනා හොති. භගවා පන –

> ''සිථිලං ධනිතඤ්ච දීඝරස්සං, ගරුකං ලහුකඤ්ච නිග්ගහීතං;
> සම්බන්ධං වවත්ථිතං විමුත්තං, දසධා බ්‍යඤ්ජනබුද්ධියා පභෙදො''ති. (දී. නි. අට්ඨ. 1.190) –

එවං වුත්තං දසවිධං බ්‍යඤ්ජනං අමක්ඛෙත්වා පරිපුණ්ණබ්‍යඤ්ජනමෙව කත්වා ධම්මං දෙසෙති. තස්මා ''සබ්‍යඤ්ජනං ධම්මං දෙසෙතී''ති වුච්චති.

කෙවලපරිපුණ්ණන්ති එත්ථ **කෙවලන්ති** සකලාධිවචනං. **පරිපුණ්ණන්ති** අනූනාධිකවචනං. ඉදං වුත්තං හොති – ''සකලපරිපුණ්ණමෙව දෙසෙති, එකදෙසනාපි අපරිපුණ්ණා නත්ථී''ති. **පරිසුද්ධන්ති** නිරුපක්කිලෙසං. යො හි ඉදං ධම්මදෙසනං නිස්සාය ලාභං වා සක්කාරං වා ලභිස්සාමීති දෙසෙති, තස්ස අපරිසුද්ධා දෙසනා හොති. භගවා පන ලොකාමිසනිරපෙක්ඛො හිතඵරණෙන මෙත්තාභාවනාය මුදුහදයො උල්ලුම්පනසභාවසණ්ඨිතෙන චිත්තෙන දෙසෙති. තස්මා ''පරිසුද්ධං ධම්මං දෙසෙතී''ති වුච්චති. **බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙතීති** එත්ථ **බ්‍රහ්මචරියන්ති** සික්ඛත්තයසඞ්ගහං සකලසාසනං. තස්මා බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙතීති සො ධම්මං දෙසෙති ආදිකල්‍යාණං…පෙ.… පරිසුද්ධං, එවං දෙසෙන්තො ච සික්ඛත්තයසඞ්ගහිතං සකලසාසනං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙතීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** සෙට්ඨට්ඨෙන බ්‍රහ්මභූතං චරියං. බ්‍රහ්මභූතානං වා බුද්ධාදීනං චරියන්ති වුත්තං හොති.

තං ධම්මන්ති තං වුත්තප්පකාරසම්පදං ධම්මං. **සුණාති ගහපති වාති** කස්මා පඨමං ගහපතිං නිද්දිසතීති? නිහතමානත්තා උස්සන්නත්තා ච. යෙභුය්‍යෙන හි ඛත්තියකුලතො පබ්බජිතා ජාතිං නිස්සාය මානං කරොන්ති. බ්‍රාහ්මණකුලා පබ්බජිතා මන්තෙ නිස්සාය මානං කරොන්ති. හීනජච්චකුලා පබ්බජිතා අත්තනො විජාතිතාය පතිට්ඨාතුං න සක්කොන්ති. ගහපතිදාරකා පන කච්ඡෙහි සෙදං මුඤ්චන්තෙහි පිට්ඨියා ලොණං පුප්ඵමානාය භූමිං කසිත්වා නිහතමානදප්පා හොන්ති. තෙ පබ්බජිත්වා මානං වා දප්පං වා අකත්වා යථාබලං බුද්ධවචනං උග්ගහෙත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තා සක්කොන්ති අරහත්තෙ පතිට්ඨාතුං. ඉතරෙහි ච කුලෙහි නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතා නාම න බහුකා, ගහපතිකාව බහුකා, ඉති නිහතමානත්තා උස්සන්නත්තා ච පඨමං ගහපතිං නිද්දිසතීති.

අඤ්ඤතරස්මිං වාති ඉතරෙසං වා කුලානං අඤ්ඤතරස්මිං. **පච්චාජාතොති** පතිජාතො. **තථාගතෙ සද්ධං පටිලභතීති** පරිසුද්ධං ධම්මං සුත්වා ධම්මස්සාමිම්හි තථාගතෙ ''සම්මාසම්බුද්ධො වත භගවා''ති සද්ධං පටිලභති. **ඉති පටිසඤ්චික්ඛතීති** එවං පච්චවෙක්ඛති. **සම්බාධො ඝරාවාසොති** සචෙපි සට්ඨිහත්ථෙ ඝරෙ යොජනසතන්තරෙපි වා ද්වෙ ජායම්පතිකා වසන්ති, තථාපි නෙසං සකිඤ්චනසපලිබොධට්ඨෙන ඝරාවාසො සම්බාධොයෙව. **රජොපථොති** රාගරජාදීනං උට්ඨානට්ඨානන්ති මහාඅට්ඨකථායං වුත්තං. ආගමනපථොතිපි වට්ටති. අලග්ගනට්ඨෙන අබ්භොකාසො වියාති **අබ්භොකාසො**. පබ්බජිතො හි කූටාගාරරතනපාසාදදෙවවිමානාදීසු පිහිතද්වාරවාතපානෙසු පටිච්ඡන්නෙසු වසන්තොපි නෙව ලග්ගති න සජ්ජති න බජ්ඣති. තෙන වුත්තං – ''අබ්භොකාසො පබ්බජ්ජා''ති. අපිච සම්බාධො ඝරාවාසො කුසලකිරියාය ඔකාසාභාවතො. රජොපථො අසංවුතසඞ්කාරට්ඨානං විය රජානං කිලෙසරජානං සන්නිපාතට්ඨානතො. අබ්භොකාසො පබ්බජ්ජා කුසලකිරියාය යථාසුඛං ඔකාසසබ්භාවතො.

නයිදං සුකරං…පෙ…. පබ්බජෙය්‍යන්ති එත්ථ අයං සඞ්ඛෙපකථා – යදෙතං සික්ඛත්තයබ්‍රහ්මචරියං එකම්පි දිවසං අඛණ්ඩං කත්වා චරිමකචිත්තං පාපෙතබ්බතාය එකන්තපරිපුණ්ණං. එකදිවසම්පි ච කිලෙසමලෙන අමලිනං කත්වා චරිමකචිත්තං පාපෙතබ්බතාය එකන්තපරිසුද්ධං, සඞ්ඛලිඛිතං ලිඛිතසඞ්ඛසදිසං ධොතසඞ්ඛසප්පටිභාගං චරිතබ්බං, ඉදං න සුකරං අගාරං අජ්ඣාවසතා අගාරමජ්ඣෙ වසන්තෙන එකන්තපරිපුණ්ණං…පෙ…. චරිතුං. යංනූනාහං කෙසෙ ච මස්සුඤ්ච ඔහාරෙත්වා කාසායරසපීතතාය කාසායානි බ්‍රහ්මචරියං චරන්තානං අනුච්ඡවිකානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා පරිදහිත්වා අගාරස්මා නික්ඛමිත්වා අනගාරියං පබ්බජෙය්‍යන්ති. එත්ථ ච යස්මා අගාරස්ස හිතං කසිවාණිජ්ජාදිකම්මං **අගාරියන්ති** වුච්චති, තඤ්ච පබ්බජ්ජාය නත්ථි. තස්මා පබ්බජ්ජා අනගාරියාති ඤාතබ්බා, තං **අනගාරියං. පබ්බජෙය්‍යන්ති** පටිපජ්ජෙය්‍යං. **අප්පං වාති** සහස්සතො හෙට්ඨා භොගක්ඛන්ධො අප්පො නාම හොති, සහස්සතො පට්ඨාය මහා. ආබන්ධනට්ඨෙන ඤාති එව පරිවට්ටො **ඤාතිපරිවට්ටො.** සො වීසතියා හෙට්ඨා අප්පො හොති, වීසතියා පට්ඨාය මහා.

292. **භික්ඛූනං සික්ඛාසාජීවසමාපන්නොති** යා භික්ඛූනං අධිසීලසඞ්ඛාතා සික්ඛා, තඤ්ච, යත්ථ චෙතෙ සහ ජීවන්ති එකජීවිකා සභාගවුත්තිනො හොන්ති, තං භගවතා පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදසඞ්ඛාතං සාජීවඤ්ච තත්ථ සික්ඛනභාවෙන සමාපන්නොති භික්ඛූනං සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො. **සමාපන්නොති** සික්ඛං පරිපූරෙන්තො, සාජීවඤ්ච අවීතික්කමන්තො හුත්වා තදුභයං උපගතොති අත්ථො. **පාණාතිපාතං පහායාති**ආදීසු පාණාතිපාතාදිකථා හෙට්ඨා විත්ථාරිතා එව. **පහායාති** ඉමං පාණාතිපාතචෙතනාසඞ්ඛාතං දුස්සීල්‍යං පජහිත්වා. **පටිවිරතො හොතීති** පහීනකාලතො පට්ඨාය තතො දුස්සීල්‍යතො ඔරතො විරතොව හොති. **නිහිතදණ්ඩො නිහිතසත්ථොති** පරූපඝාතත්ථාය දණ්ඩං වා සත්ථං වා ආදාය අවත්තනතො නික්ඛිත්තදණ්ඩො චෙව නික්ඛිත්තසත්ථො චාති අත්ථො. එත්ථ ච ඨපෙත්වා දණ්ඩං සබ්බම්පි අවසෙසං උපකරණං සත්තානං විහිංසනභාවතො සත්ථන්ති වෙදිතබ්බං. යං පන භික්ඛූ කත්තරදණ්ඩං වා දන්තකට්ඨවාසිං වා පිප්ඵලකං වා ගහෙත්වා විචරන්ති, න තං පරූපඝාතත්ථාය. තස්මා නිහිතදණ්ඩො නිහිතසත්ථොත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති. **ලජ්ජීති** පාපජිගුච්ඡනලක්ඛණාය ලජ්ජාය සමන්නාගතො. **දයාපන්නොති** දයං මෙත්තචිත්තතං ආපන්නො. **සබ්බපාණභූතහිතානුකම්පීති** සබ්බෙ පාණභූතෙ හිතෙන අනුකම්පකො. තාය දයාපන්නතාය සබ්බෙසං පාණභූතානං හිතචිත්තකොති අත්ථො. **විහරතීති** ඉරියති පාලෙති.

දින්නමෙව ආදියතීති **දින්නාදායී**. චිත්තෙනපි දින්නමෙව පටිකඞ්ඛතීති **දින්නපාටිකඞ්ඛී**. ථෙනෙතීති ථෙනො. න ථෙනෙන **අථෙනෙන**. අථෙනත්තායෙව **සුචිභූතෙන. අත්තනාති** අත්තභාවෙන, අථෙනං සුචිභූතං අත්තභාවං කත්වා විහරතීති වුත්තං හොති.

අබ්‍රහ්මචරියන්ති අසෙට්ඨචරියං. බ්‍රහ්මං සෙට්ඨං ආචාරං චරතීති **බ්‍රහ්මචාරී. ආරාචාරීති** අබ්‍රහ්මචරියතො දූරචාරී. **මෙථුනාති** රාගපරියුට්ඨානවසෙන සදිසත්තා මෙථුනකාති ලද්ධවොහාරෙහි පටිසෙවිතබ්බතො මෙථුනාති සඞ්ඛං ගතා අසද්ධම්මා. **ගාමධම්මාති** ගාමවාසීනං ධම්මා.

සච්චං වදතීති **සච්චවාදී**. සච්චෙන සච්චං සන්දහති ඝටෙතීති **සච්චසන්ධො,** න අන්තරන්තරා මුසා වදතීති අත්ථො. යො හි පුරිසො කදාචි මුසා වදති, කදාචි සච්චං, තස්ස මුසාවාදෙන අන්තරිතත්තා සච්චං සච්චෙන න ඝටීයති . තස්මා න සො සච්චසන්ධො, අයං පන න තාදිසො, ජීවිතහෙතුපි මුසාවාදං අවත්වා සච්චෙන සච්චං සන්දහතියෙවාති **සච්චසන්ධො. ථෙතොති** ථිරො, ථිරකථොති අත්ථො. එකො හි පුග්ගලො හලිද්දිරාගො විය, ථුසරාසිම්හි නිඛාතඛාණු විය, අස්සපිට්ඨෙ ඨපිතකුම්භණ්ඩමිව ච න ථිරකථො හොති. එකො පාසාණලෙඛා විය ඉන්දඛීලො විය ච ථිරකථො හොති; අසිනා සීසෙ ඡිජ්ජන්තෙපි ද්වෙ කථා න කථෙති; අයං වුච්චති ථෙතො . **පච්චයිකොති** පත්තියායිතබ්බකො, සද්ධායිකොති අත්ථො. එකච්චො හි පුග්ගලො න පච්චයිකො හොති, ''ඉදං කෙන වුත්තං, අසුකෙනා''ති වුත්තෙ ''මා තස්ස වචනං සද්දහථා''ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති. එකො පච්චයිකො හොති, ''ඉදං කෙන වුත්තං, අසුකෙනා''ති වුත්තෙ, ''යදි තෙන වුත්තං, ඉදමෙව පමාණං, ඉදානි උපපරික්ඛිතබ්බං නත්ථි, එවමෙව ඉද''න්ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති, අයං වුච්චති පච්චයිකො. **අවිසංවාදකො ලොකස්සාති** තාය සච්චවාදිතාය ලොකං න විසංවාදෙතීති අත්ථො.

ඉමෙසං භෙදායාති යෙසං ඉතො සුත්වාති වුත්තානං සන්තිකෙ සුතං, තෙසං භෙදාය. **භින්නානං වා සන්ධාතාති** ද්වින්නම්පි මිත්තානං වා සමානුපජ්ඣායකාදීනං වා කෙනචිදෙව කාරණෙන භින්නානං එකමෙකං උපසඞ්කමිත්වා ''තුම්හාකං ඊදිසෙ කුලෙ ජාතානං එවං බහුස්සුතානං ඉදං න යුත්ත''න්තිආදීනි වත්වා සන්ධානං කත්තා. **අනුප්පදාතාති** සන්ධානානුප්පදාතා, ද්වෙ ජනෙ සමග්ගෙ දිස්වා, ''තුම්හාකං එවරූපෙ කුලෙ ජාතානං එවරූපෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතානං අනුච්ඡවිකමෙත''න්තිආදීනි වත්වා දළ්හීකම්මං කත්තාති අත්ථො. සමග්ගො ආරාමො අස්සාති **සමග්ගාරාමො.** යත්ථ සමග්ගා නත්ථි, තත්ථ වසිතුම්පි න ඉච්ඡතීති අත්ථො. ''සමග්ගරාමො''තිපි පාළි, අයමෙවෙත්ථ අත්ථො. **සමග්ගරතොති** සමග්ගෙසු රතො, තෙ පහාය අඤ්ඤත්‍ර ගන්තුම්පි න ඉච්ඡතීති අත්ථො. සමග්ගෙ දිස්වාපි සුත්වාපි නන්දතීති **සමග්ගනන්දී. සමග්ගකරණිං වාචං භාසිතාති** යා වාචා සත්තෙ සමග්ගෙයෙව කරොති, තං සාමග්ගිගුණපරිදීපකමෙව වාචං භාසති, න ඉතරන්ති.

නෙලාති එලං වුච්චති දොසො, නාස්සා එලන්ති නෙලා, නිද්දොසාති අත්ථො. ''නෙලඞ්ගො සෙතපච්ඡාදො''ති එත්ථ වුත්තනෙලං විය. **කණ්ණසුඛාති** බ්‍යඤ්ජනමධුරතාය කණ්ණානං සුඛා, සූචිවිජ්ඣනං විය කණ්ණසූලං න ජනෙති. අත්ථමධුරතාය සකලසරීරෙ කොපං අජනෙත්වා පෙමං ජනෙතීති **පෙමනීයා.** හදයං ගච්ඡති, අපටිහඤ්ඤමානා සුඛෙන

චිත්තං පවිසතීති **හදයඞ්ගමා.** ගුණපරිපුණ්ණතාය පුරෙ භවාති **පොරී,** පුරෙ සංවද්ධනාරී විය සුකුමාරාතිපි පොරී, පුරස්ස එසාතිපි පොරී, නගරවාසීනං කථාති අත්ථො . නගරවාසිනො හි යුත්තකථා හොන්ති, පිතිමත්තං පිතාති, මාතිමත්තං මාතාති, භාතිමත්තං භාතාති වදන්ති. එවරූපී කථා බහුනො ජනස්ස කන්තා හොතීති **බහුජනකන්තා.** කන්තභාවෙනෙව බහුනො ජනස්ස මනාපා චිත්තවුද්ධිකරාති **බහුජනමනාපා.**

කාලෙන වදතීති **කාලවාදී,** වත්තබ්බයුත්තකාලං සල්ලක්ඛෙත්වා වදතීති අත්ථො. භූතං තච්ඡං සභාවමෙව වදතීති **භූතවාදී.** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකත්ථසන්නිස්සිතමෙව කත්වා වදතීති **අත්ථවාදී** . නවලොකුත්තරධම්මසන්නිස්සිතං කත්වා වදතීති **ධම්මවාදී.** සංවරවිනයපහානවිනයසන්නිස්සිතං කත්වා වදතීති **විනයවාදී.** නිධානං වුච්චති ඨපනොකාසො, නිධානමස්සා අත්ථීති **නිධානවතී,** හදයෙ නිධාතබ්බ යුත්තවාචං භාසිතාති අත්ථො. **කාලෙනාති** එවරූපිං භාසමානොපි ච ‘‘අහං නිධානවතිං වාචං භාසිස්සාමී’’ති න අකාලෙන භාසති, යුත්තකාලං පන අවෙක්ඛිත්වා භාසතීති අත්ථො. **සාපදෙසන්ති** සඋපමං, සකාරණන්ති අත්ථො. **පරියන්තවතින්ති** පරිච්ඡෙදං දස්සෙත්වා යථාස්සා පරිච්ඡෙදො පඤ්ඤායති, එවං භාසතීති අත්ථො. **අත්ථසංහිතන්ති** අනෙකෙහිපි නයෙහි විභජන්තෙන පරියාදාතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය අත්ථසම්පන්නං, යං වා සො අත්ථවාදී අත්ථං වදති, තෙන අත්ථෙන සංහිතත්තා අත්ථසංහිතං වාචං භාසති, න අඤ්ඤං නික්ඛිපිත්වා අඤ්ඤං භාසතීති වුත්තං හොති.

293. **බීජගාමභූතගාමසමාරම්භාති** මූලබීජං ඛන්ධබීජං ඵළුබීජං අග්ගබීජං බීජබීජන්ති පඤ්චවිධස්ස බීජගාමස්ස චෙව යස්ස කස්සචි නීලතිණරුක්ඛාදිකස්ස භූතගාමස්ස ච සමාරම්භා, ඡෙදනභෙදනපචනාදිභාවෙන විකොපනා පටිවිරතොති අත්ථො. **එකභත්තිකොති** පාතරාසභත්තං සායමාසභත්තන්ති ද්වෙ භත්තානි. තෙසු පාතරාසභත්තං අන්තොමජ්ඣන්හිකෙන පරිච්ඡින්නං, ඉතරං මජ්ඣන්හිකතො උද්ධං අන්තොඅරුණෙන. තස්මා අන්තොමජ්ඣන්හිකෙ දසක්ඛත්තුං භුඤ්ජමානොපි එකභත්තිකොව හොති, තං සන්ධාය වුත්තං ‘‘එකභත්තිකො’’ති. රත්තියා භොජනං රත්ති, තතො උපරතොති **රත්තූපරතො.** අතික්කන්තෙ මජ්ඣන්හිකෙ යාව සූරියත්ථංගමනා භොජනං **විකාලභොජනං** නාම. තතො විරතත්තා **විරතො විකාලභොජනා.** සාසනස්ස අනනුලොමත්තා විසූකං පටාණීභූතං දස්සනන්ති **විසූකදස්සනං.** අත්තනා නච්චනනච්චාපනාදිවසෙන නච්චා ච ගීතා ච වාදිතා ච, අන්තමසො මයූරනච්චනාදිවසෙනාපි පවත්තානං නච්චාදීනං විසූකභූතා දස්සනා චාති **නච්චගීතවාදිතවිසූකදස්සනා.** නච්චාදීනි හි අත්තනා පයොජෙතුං වා පරෙහි පයොජාපෙතුං වා පයුත්තානි පස්සිතුං වා නෙව භික්ඛූනං න භික්ඛුනීනං වට්ටන්ති. **මාලාදීසු මාලාති** යංකිඤ්චි පුප්ඵං. **ගන්ධන්ති** යංකිඤ්චි ගන්ධජාතං. **විලෙපනන්ති** ඡවිරාගකරණං. තත්ථ පිළන්ධන්තො **ධාරෙති** නාම. ඌනට්ඨානං පූරෙන්තො **මණ්ඩෙති** නාම. ගන්ධවසෙන ඡවිරාගවසෙන ච සාදියන්තො **විභූසෙති** නාම. ඨානං වුච්චති කාරණං. තස්මා යාය දුස්සීල්‍යචෙතනාය තානි මාලාධාරණාදීනි මහාජනො කරොති, තතො පටිවිරතොති අත්ථො.

උච්චාසයනං වුච්චති පමාණාතික්කන්තං. **මහාසයනං** අකප්පියත්ථරණං. තතො පටිවිරතොති අත්ථො. **ජාතරූපන්ති** සුවණ්ණං. **රජතන්ති** කහාපණො ලොහමාසකො ජතුමාසකො දාරුමාසකොති යෙ වොහාරං ගච්ඡන්ති, තස්ස උභයස්සපි පටිග්ගහණා පටිවිරතො, නෙව නං උග්ගණ්හාති, න උග්ගණ්හාපෙති, න උපනික්ඛිත්තං සාදියතීති අත්ථො. **ආමකධඤ්ඤපටිග්ගහණාති** සාලිවීහියවගොධූමකඞ්ගුවරකකුද්‍රූසකසඞ්ඛාතස්ස සත්තවිධස්සාපි ආමකධඤ්ඤස්ස පටිග්ගහණා. න කෙවලඤ්ච එතෙසං පටිග්ගහණමෙව, ආමසනම්පි භික්ඛූනං න වට්ටතියෙව. **ආමකමංසපටිග්ගහණාති** එත්ථ අඤ්ඤත්‍ර ඔදිස්ස අනුඤ්ඤාතා ආමකමංසමච්ඡානං පටිග්ගහණමෙව භික්ඛූනං න වට්ටති, නො ආමසනං.

ඉත්ථිකුමාරිකපටිග්ගහණාති එත්ථ **ඉත්ථීති** පුරිසන්තරගතා, ඉතරා **කුමාරිකා** නාම. තාසං පටිග්ගහණම්පි ආමසනම්පි අකප්පියමෙව. **දාසිදාසපටිග්ගහණාති** එත්ථ දාසිදාසවසෙනෙව තෙසං පටිග්ගහණං න වට්ටති, ‘‘කප්පියකාරකං දම්මි, ආරාමිකං දම්මී’’ති එවං වුත්තෙ පන වට්ටති. **අජෙළකාදීසු** ඛෙත්තවත්ථුපරියොසානෙසු කප්පියාකප්පියනයො විනයවසෙන උපපරික්ඛිතබ්බො. තත්ථ **ඛෙත්තං** නාම යස්මිං පුබ්බණ්ණං රුහති. **වත්ථු** නාම යස්මිං අපරණ්ණං රුහති. යත්ථ වා උභයම්පි රුහති, තං **ඛෙත්තං.** තදත්ථාය අකතභූමිභාගො **වත්ථු.** ඛෙත්තවත්ථුසීසෙන චෙත්ථ වාපිතළාකාදීනිපි සඞ්ගහිතානෙව. **දූතෙය්‍යං** වුච්චති දූතකම්මං, ගිහීනං පණ්ණං වා සාසනං වා ගහෙත්වා තත්ථ තත්ථ ගමනං. **පහිණගමනං** වුච්චති ඝරා ඝරං පෙසිතස්ස ඛුද්දකගමනං. **අනුයොගො** නාම තදනුයොගකරණං, තස්මා දූතෙය්‍යපහිණගමනානං අනුයොගාති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

කයවික්කයාති කයා ච වික්කයා ච. **තුලාකූටාදීසු කූටන්ති** වඤ්චනං. තත්ථ තුලාකූටං තාව රූපකූටං අඞ්ගකූටං ගහණකූටං පටිච්ඡන්නකූටන්ති චතුබ්බිධං හොති. තත්ථ **රූපකූටං** නාම ද්වෙ තුලා සරූපා කත්වා ගණ්හන්තො මහතියා ගණ්හාති, දදන්තො ඛුද්දිකාය දෙති. **අඞ්ගකූටං** නාම ගණ්හන්තො පච්ඡාභාගෙ හත්ථෙන තුලං අක්කමති, දදන්තො පුබ්බභාගෙ. **ගහණකූටං** නාම ගණ්හන්තො මූලෙ රජ්ජුං ගණ්හාති, දදන්තො අග්ගෙ. **පටිච්ඡන්නකූටං** නාම තුලං සුසිරං කත්වා අන්තො අයචුණ්ණං පක්ඛිපිත්වා ගණ්හන්තො තං පච්ඡාභාගෙ කරොති, දදන්තො අග්ගභාගෙ. **කංසො** වුච්චති සුවණ්ණපාති, තාය වඤ්චනං **කංසකූටං.** කථං? එකං සුවණ්ණපාතිං කත්වා අඤ්ඤා ද්වෙ තිස්සො ලොහපාතියො සුවණ්ණවණ්ණා කරොති, තතො ජනපදං ගන්ත්වා කිඤ්චිදෙව අද්ධකුලං පවිසිත්වා, ‘‘සුවණ්ණභාජනානි කිණථා’’ති

වත්වා අග්ඝෙ පුච්ඡිතෙ සමග්ඝතරං දාතුකාමා හොන්ති. තතො තෙහි ‘‘කථං ඉමෙසං සුවණ්ණභාවො ජානිතබ්බො’’ති වුත්තෙ – ‘‘වීමංසිත්වා ගණ්හථා’’ති සුවණ්ණපාතිං පාසාණෙ ඝංසිත්වා සබ්බා පාතියො දත්වා ගච්ඡන්ති.

මානකූටං නාම හදයභෙදසිඛාභෙදරජ්ජුභෙදවසෙන තිවිධං හොති. තත්ථ **හදයභෙදො** සප්පිතෙලාදිමිනනකාලෙ ලබ්භති. තානි හි ගණ්හන්තො හෙට්ඨා ඡිද්දෙන මානෙන, ‘‘සණිකං ආසිඤ්චා’’ති වත්වා අන්තොභාජනෙ බහුං පග්ඝරාපෙත්වා ගණ්හාති; දදන්තො ඡිද්දං පිධාය සීඝං පූරෙත්වා දෙති. **සිඛාභෙදො** තිලතණ්ඩුලාදිමිනනකාලෙ ලබ්භති. තානි හි ගණ්හන්තො සණිකං සිඛං උස්සාපෙත්වා ගණ්හාති, දදන්තො වෙගෙන පූරෙත්වා සිඛං ඡින්දන්තො දෙති. **රජ්ජුභෙදො** ඛෙත්තවත්ථුමිනනකාලෙ ලබ්භති. ලඤ්ජං අලභන්තා හි ඛෙත්තං අමහන්තම්පි මහන්තං කත්වා මිනන්ති.

උක්කොටනාදීසු උක්කොටනන්ති සාමිකෙ අස්සාමිකෙ කාතුං ලඤ්ජග්ගහණං. **වඤ්චනන්ති** තෙහි තෙහි උපායෙහි පරෙසං වඤ්චනං. තත්‍රිදමෙකං වත්ථු – එකො කිර ලුද්දකො මිගඤ්ච මිගපොතකඤ්ච ගහෙත්වා ආගච්ඡති. තමෙකො ධුත්තො, ‘‘කිං, භො, මිගො අග්ඝති, කිං මිගපොතකො’’ති ආහ. ‘‘මිගො ද්වෙ කහාපණෙ මිගපොතකො එක’’න්ති ච වුත්තෙ කහාපණං දත්වා මිගපොතකං ගහෙත්වා ථොකං ගන්ත්වා නිවත්තො, ‘‘න මෙ, භො, මිගපොතකෙන අත්ථො, මිගං මෙ දෙහී’’ති ආහ. තෙන හි ‘‘ද්වෙ කහාපණෙ දෙහී’’ති. සො ආහ – ‘‘නනු තෙ, භො, මයා පඨමං එකො කහාපණො දින්නො’’ති. ආම දින්නොති. ‘‘ඉමම්පි මිගපොතකං ගණ්හ, එවං සො ච කහාපණො අයඤ්ච කහාපණග්ඝනකො මිගපොතකොති ද්වෙ කහාපණා භවිස්සන්තී’’ති. සො කාරණං වදතීති සල්ලක්ඛෙත්වා මිගපොතකං ගහෙත්වා මිගං අදාසීති.

නිකතීති යොගවසෙන වා මායාවසෙන වා අපාමඞ්ගං පාමඞ්ගන්ති, අමණිං මණින්ති, අසුවණ්ණං සුවණ්ණන්ති කත්වා පතිරූපකෙන වඤ්චනං. **සාචියොගොති** කුටිලයොගො, එතෙසංයෙව උක්කොටනාදීනමෙතං නාමං, තස්මා උක්කොටනසාචියොගො වඤ්චනසාචියොගො නිකතිසාචියොගොති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. කෙචි අඤ්ඤං දස්සෙත්වා අඤ්ඤස්ස පරිවත්තනං සාචියොගොති වදන්ති. තං පන වඤ්චනෙනෙව සඞ්ගහිතං. **ඡෙදනාදීසු ඡෙදනන්ති** හත්ථච්ඡෙදනාදි. **වධොති** මාරණං. **බන්ධොති** රජ්ජුබන්ධනාදීහි බන්ධනං. **විපරාමොසොති** හිමවිපරාමොසො ගුම්බවිපරාමොසොති දුවිධො. යං හිමපාතසමයෙ හිමෙන පටිච්ඡන්නා හුත්වා මග්ගපටිපන්නං ජනං මුසන්ති, අයං **හිමවිපරාමොසො.** යං ගුම්බාදීහි පටිච්ඡන්නා මුසන්ති, අයං **ගුම්බවිපරාමොසො. ආලොපො** වුච්චති ගාමනිගමාදීනං විලොපකරණං. **සහසාකාරොති** සාහසිකකිරියා, ගෙහං පවිසිත්වා මනුස්සානං උරෙ සත්ථං ඨපෙත්වා ඉච්ඡිතභණ්ඩග්ගහණං. එවමෙතස්මා ඡෙදන...පෙ.... සහසාකාරා පටිවිරතො හොති.

294. **සො සන්තුට්ඨො හොතීති** ස්වායං භික්ඛු හෙට්ඨා වුත්තෙන චතූසු පච්චයෙසු ද්වාදසවිධෙන ඉතරීතරපච්චයසන්තොසෙන සමන්නාගතො හොති. ඉමිනා පන ද්වාදසවිධෙන ඉතරීතරපච්චයසන්තොසෙන සමන්නාගතස්ස භික්ඛුනො අට්ඨ පරික්ඛාරා වට්ටන්ති තීණි චීවරානි පත්තො දන්තකට්ඨච්ඡෙදනවාසි එකා සූචි කායබන්ධනං පරිස්සාවනන්ති. වුත්තම්පි චෙතං –

> ‘‘තිචීවරඤ්ච පත්තො ච, වාසි සූචි ච බන්ධනං;
> පරිස්සාවනෙන අට්ඨෙතෙ, යුත්තයොගස්ස භික්ඛුනො’’ති.

තෙ සබ්බෙපි කායපරිහාරිකාපි හොන්ති කුච්ඡිපරිහාරිකාපි. කථං? තිචීවරං තාව නිවාසෙත්වා පාරුපිත්වා ච විචරණකාලෙ කායං පරිහරති පොසෙතීති **කායපරිහාරිකං** හොති, චීවරකණ්ණෙන උදකං පරිස්සාවෙත්වා පිවනකාලෙ ඛාදිතබ්බඵලාඵලග්ගහණකාලෙ ච කුච්ඡිං පරිහරති පොසෙතීති **කුච්ඡිපරිහාරිකං** හොති. පත්තොපි තෙන උදකං උද්ධරිත්වා නහානකාලෙ කුටිපරිභණ්ඩකරණකාලෙ ච කායපරිහාරිකො හොති, ආහාරං ගහෙත්වා භුඤ්ජනකාලෙ කුච්ඡිපරිහාරිකො හොති. වාසිපි තාය දන්තකට්ඨච්ඡෙදනකාලෙ මඤ්චපීඨානං අඞ්ගපාදචීවරකුටිදණ්ඩකසජ්ජනකාලෙ ච කායපරිහාරිකා හොති, උච්ඡුච්ඡෙදනනාළිකෙරාදිතච්ඡනකාලෙ කුච්ඡිපරිහාරිකා. සූචිපි චීවරසිබ්බනකාලෙ කායපරිහාරිකා හොති, පූවං වා ඵලං වා විජ්ඣිත්වා ඛාදනකාලෙ කුච්ඡිපරිහාරිකා. කායබන්ධනං බන්ධිත්වා විචරණකාලෙ කායපරිහාරිකං, උච්ඡුආදීනි බන්ධිත්වා ගහණකාලෙ කුච්ඡිපරිහාරිකං. පරිස්සාවනං තෙන උදකං පරිස්සාවෙත්වා නහානකාලෙ, සෙනාසනපරිභණ්ඩකරණකාලෙ ච කායපරිහාරිකං, පානීයපරිස්සාවනකාලෙ තෙනෙව තිලතණ්ඩුලපුථුකාදීනි ගහෙත්වා ඛාදනකාලෙ ච කුච්ඡිපරිහාරිකං. අයං තාව අට්ඨපරික්ඛාරිකස්ස පරික්ඛාරමත්තා.

නවපරික්ඛාරිකස්ස පන සෙය්‍යං පවිසන්තස්ස තත්‍රට්ඨකපච්චත්ථරණං වා කුඤ්චිකා වා වට්ටති. දසපරික්ඛාරිකස්ස නිසීදනං වා චම්මඛණ්ඩං වා වට්ටති. එකාදසපරික්ඛාරිකස්ස කත්තරයට්ඨි වා තෙලනාළිකා වා වට්ටති. ද්වාදසපරික්ඛාරිකස්ස ඡත්තං වා උපාහනා වා වට්ටති. එතෙසු ච අට්ඨපරික්ඛාරිකොව සන්තුට්ඨො, ඉතරෙ අසන්තුට්ඨා, මහිච්ඡා මහාභාරාති න වත්තබ්බා. එතෙපි හි අප්පිච්ඡාව සන්තුට්ඨාව සුභරාව සල්ලහුකවුත්තිනොව. භගවා පන නයිමං සුත්තං තෙසං වසෙන කථෙසි, අට්ඨපරික්ඛාරිකස්ස වසෙන කථෙසි. සො හි ඛුද්දකවාසිඤ්ච සූචිඤ්ච පරිස්සාවනෙ පක්ඛිපිත්වා පත්තස්ස අන්තො ඨපෙත්වා පත්තං අංසකූටෙ ලග්ගෙත්වා තිචීවරං කායපටිබද්ධං කත්වා යෙනිච්ඡකං සුඛං පක්කමති. පටිනිවත්තෙත්වා ගහෙතබ්බං නාමස්ස න හොති, ඉති ඉමස්ස භික්ඛුනො සල්ලහුකවුත්තිතං දස්සෙන්තො භගවා, **සන්තුට්ඨො හොති කායපරිහාරිකෙන චීවරෙනාති**ආදිමාහ.

තත්ථ **කායපරිහාරිකෙනාති** කායපරිහරණමත්තකෙන. **කුච්ඡිපරිහාරිකෙනාති** කුච්ඡිපරිහරණමත්තකෙන. **සමාදායෙව පක්කමතීති** තං අට්ඨපරික්ඛාරමත්තකං සබ්බං ගහෙත්වා කායපටිබද්ධං කත්වාව ගච්ඡති, ''මම විහාරො පරිවෙණං උපට්ඨාකො''තිස්ස සඞ්ගො වා බද්ධො වා න හොති, සො ජියා මුත්තො සරො විය, යූථා අපක්කන්තො මත්තහත්ථී විය ඉච්ඡිතිච්ඡිතං සෙනාසනං වනසණ්ඩං රුක්ඛමූලං වනපබ්භාරං පරිභුඤ්ජන්තො එකොව තිට්ඨති, එකොව නිසීදති, සබ්බිරියාපථෙසු එකොව අදුතියො.

> ''චාතුද්දිසො අප්පටිඝො ච හොති,
> සන්තුස්සමානො ඉතරීතරෙන;
> පරිස්සයානං සහිතා අඡම්භී,
> එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති. (සු. නි. 42);

එවං වණ්ණිතං ඛග්ගවිසාණකප්පතං ආපජ්ජති.

ඉදානි තමත්ථං උපමාය සාධෙන්තො **සෙය්‍යථාපීති**ආදිමාහ. තත්ථ **පක්ඛී සකුණොති** පක්ඛයුත්තො සකුණො. **ඩෙතීති** උප්පතති. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – සකුණා නාම ''අසුකස්මිං පදෙසෙ රුක්ඛො පරිපක්කඵලො''ති ඤත්වා නානාදිසාහි ආගන්ත්වා නඛපක්ඛතුණ්ඩාදීහි තස්ස ඵලානි විජ්ඣන්තා විධුනන්තා ඛාදන්ති. ''ඉදං අජ්ජතනාය ඉදං ස්වාතනාය භවිස්සතී''ති නෙසං න හොති. ඵලෙ පන ඛීණෙ නෙව රුක්ඛස්ස ආරක්ඛං ඨපෙන්ති, න තත්ථ පත්තං වා නඛං වා තුණ්ඩං වා ඨපෙන්ති, අථ ඛො තස්මිං රුක්ඛෙ අනපෙක්ඛො හුත්වා යො යං දිසාභාගං ඉච්ඡති, සො තෙන සපත්තභාරොව – උප්පතිත්වා ගච්ඡති. එවමෙව අයං භික්ඛු නිස්සඞ්ගො නිරපෙක්ඛොයෙව පක්කමති. තෙන වුත්තං ''සමාදායෙව පක්කමතී''ති. **අරියෙනාති** නිද්දොසෙන. **අජ්ඣත්තන්ති** සකෙ අත්තභාවෙ. **අනවජ්ජසුඛන්ති** නිද්දොසසුඛං.

295. **සො චක්ඛුනා රූපං දිස්වාති** සො ඉමිනා අරියෙන සීලක්ඛන්ධෙන සමන්නාගතො භික්ඛු චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන රූපං පස්සිත්වාති අත්ථො. සෙසපදෙසු යං වත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තං. **අබ්‍යාසෙකසුඛන්ති** කිලෙසෙහි අනවසිත්තසුඛං, අවිකිණ්ණසුඛන්තිපි වුත්තං. ඉන්ද්‍රියසංවරසුඛඤ්හි දිට්ඨාදීසු දිට්ඨමත්තාදිවසෙන පවත්තතාය අවිකිණ්ණං හොති. **සො අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙති** සො මනච්ඡට්ඨානං ඉන්ද්‍රියානං සංවරෙන සමන්නාගතො භික්ඛු ඉමෙසු අභික්කන්තපටික්කන්තාදීසු සත්තසු ඨානෙසු සතිසම්පජඤ්ඤවසෙන සම්පජානකාරී හොති. තත්ථ යං වත්තබ්බං සියා, තං සතිපට්ඨානෙ වුත්තමෙව.

296. **සො ඉමිනා චාති**ආදිනා කිං දස්සෙති? අරඤ්ඤවාසස්ස පච්චයසම්පත්තිං දස්සෙති. යස්ස හි ඉමෙ චත්තාරො පච්චයා නත්ථි, තස්ස අරඤ්ඤවාසො න ඉජ්ඣති, තිරච්ඡානගතෙහි වා වනචරකෙහි වා සද්ධිං වත්තබ්බතං ආපජ්ජති, අරඤ්ඤෙ අධිවත්ථා දෙවතා, ''කිං එවරූපස්ස පාපභික්ඛුනො අරඤ්ඤවාසෙනා''ති භෙරවසද්දං සාවෙන්ති, හත්ථෙහි සීසං පහරිත්වා පලායනාකාරං කරොන්ති. ''අසුකො භික්ඛු අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ඉදඤ්චිදඤ්ච පාපකම්මං අකාසී''ති අයසො පත්ථරති. යස්ස පනෙතෙ චත්තාරො පච්චයා අත්ථි, තස්ස අරඤ්ඤවාසො ඉජ්ඣති, සො හි අත්තනො සීලං පච්චවෙක්ඛන්තො කිඤ්චි කාළකං වා තිලකං වා අපස්සන්තො පීතිං උප්පාදෙත්වා තං ඛයතො වයතො සම්මසන්තො අරියභූමිං ඔක්කමති, අරඤ්ඤෙ අධිවත්ථා දෙවතා අත්තමනා වණ්ණං භාසන්ති, ඉතිස්ස උදකෙ පක්ඛිත්තතෙලබින්දු විය යසො විත්ථාරිකො හොති.

තත්ථ **විවිත්තන්ති** සුඤ්ඤං අප්පසද්දං, අප්පනිග්ඝොසන්ති අත්ථො. එතදෙව හි සන්ධාය විභඞ්ගෙ, ''විවිත්තන්ති සන්තිකෙ චෙපි සෙනාසනං හොති, තඤ්ච අනාකිණ්ණං ගහට්ඨෙහි පබ්බජිතෙහි, තෙන තං විවිත්ත''න්ති (විභ. 526) වුත්තං. සෙති චෙව ආසති ච එත්ථාති **සෙනාසනං,** මඤ්චපීඨාදීනමෙතං අධිවචනං. තෙනාහ – ''සෙනාසනන්ති මඤ්චොපි සෙනාසනං, පීඨම්පි භිසිපි බිම්බොහනම්පි, විහාරොපි අඩ්ඪයොගොපි, පාසාදොපි, හම්මියම්පි, ගුහාපි, අට්ටොපි, මාළොපි, ලෙණම්පි, වෙළුගුම්බොපි , රුක්ඛමූලම්පි, මණ්ඩපොපි සෙනාසනං, යත්ථ වා පන භික්ඛූ පටික්කමන්ති, සබ්බමෙතං සෙනාසන''න්ති. අපිච ''විහාරො අඩ්ඪයොගො පාසාදො හම්මියං ගුහා''ති ඉදං විහාරසෙනාසනං නාම. ''මඤ්චො පීඨං, භිසි බිම්බොහන''න්ති ඉදං මඤ්චපීඨසෙනාසනං නාම. ''චිමිලිකා, චම්මඛණ්ඩො, තිණසන්ථාරො, පණ්ණසන්ථාරො''ති ඉදං සන්ථතසෙනාසනං නාම. ''යත්ථ වා පන භික්ඛූ පටික්කමන්තී''ති ඉදං ඔකාසසෙනාසනං නාමාති එවං චතුබ්බිධං සෙනාසනං හොති, තං සබ්බම්පි සෙනාසනග්ගහණෙන ගහිතමෙව. ඉමස්ස පන සකුණසදිසස්ස චාතුද්දිසස්ස භික්ඛුනො අනුච්ඡවිකං දස්සෙන්තො **අරඤ්ඤං රුක්ඛමූලන්ති**ආදිමාහ.

තත්ථ **අරඤ්ඤන්ති** ''නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්දඛීලා, සබ්බමෙතං අරඤ්ඤ''න්ති ඉදං භික්ඛුනීනං වසෙන ආගතං අරඤ්ඤං. ''ආරඤ්ඤකං නාම සෙනාසනං පඤ්චධනුසතිකං පච්ඡිම''න්ති (පාරා. 654) ඉදං පන ඉමස්ස භික්ඛුනො අනුරූපං, තස්ස ලක්ඛණං විසුද්ධිමග්ගෙ ධුතඞ්ගනිද්දෙසෙ වුත්තං. **රුක්ඛමූලන්ති** යංකිඤ්චි සන්දච්ඡායං විවිත්තං රුක්ඛමූලං. **පබ්බතන්ති** සෙලං. තත්ථ හි උදකසොණ්ඩීසු උදකකිච්චං කත්වා සීතාය රුක්ඛච්ඡායාය නිසින්නස්ස නානාදිසාසු ඛායමානාසු සීතෙන වාතෙන වීජියමානස්ස චිත්තං එකග්ගං හොති. **කන්දරන්ති** කං වුච්චති උදකං, තෙන දාරිතං, උදකෙන භින්නං පබ්බතප්පදෙසං, යං නදීතුම්බන්තිපි නදීකුඤ්ජන්තිපි වදන්ති. තත්ථ හි රජතපට්ටසදිසා

වාලිකා හොන්ති, මත්ථකෙ මණිවිතානං විය වනගහනං, මණික්ඛන්ධසදිසං උදකං සන්දති. එවරූපං කන්දරං ඔරුය්හ පානීයං පිවිත්වා ගත්තානි සීතානි කත්වා වාලිකං උස්සාපෙත්වා පංසුකූලචීවරං පඤ්ඤාපෙත්වා නිසින්නස්ස සමණධම්මං කරොතො චිත්තං එකග්ගං හොති. **ගිරිගුහන්ති** ද්වින්නං පබ්බතානං අන්තරා, එකස්මිංයෙව වා උමඞ්ගසදිසං මහාවිවරං. සුසානලක්ඛණං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තං. **වනපත්ථන්ති** අතික්කමිත්වා මනුස්සානං උපචාරට්ඨානං, යත්ථ න කසන්ති න වපන්ති. තෙනෙවාහ – ''වනපත්ථන්ති දූරානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචන''න්තිආදි (විභ. 531). **අබ්භොකාසන්ති** අච්ඡන්නං, ආකඞ්ඛමානො පනෙත්ථ චීවරකුටිං කත්වා වසති. **පලාලපුඤ්ජන්ති** පලාලරාසිං . මහාපලාලපුඤ්ජතො හි පලාලං නික්කඩ්ඪිත්වා පබ්භාරලෙණසදිසෙ ආලයෙ කරොන්ති, ගච්ඡගුම්බාදීනම්පි උපරි පලාලං පක්ඛිපිත්වා හෙට්ඨා නිසින්නා සමණධම්මං කරොන්ති, තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

පච්ඡාභත්තන්ති භත්තස්ස පච්ඡතො. **පිණ්ඩපාතපටික්කන්තොති** පිණ්ඩපාතපරියෙසනතො පටික්කන්තො. **පල්ලඞ්කන්ති** සමන්තතො ඌරුබද්ධාසනං. **ආභුජිත්වාති** බන්ධිත්වා. **උජුං කායං පණිධායාති** උපරිමං සරීරං උජුකං ඨපෙත්වා අට්ඨාරස පිට්ඨිකණ්ටකෙ කොටියා කොටිං පටිපාදෙත්වා. එවඤ්හි නිසින්නස්ස චම්මමංසනහාරූනි න පණමන්ති. අථස්ස යා තෙසං පණමනපච්චයා ඛණෙ ඛණෙ වෙදනා උප්පජ්ජෙය්‍යුං, තා න උප්පජ්ජන්ති. තාසු අනුප්පජ්ජමානාසු චිත්තං එකග්ගං හොති, කම්මට්ඨානං න පරිපතති, වුද්ධිං ඵාතිං උපගච්ඡති. **පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වාති** කම්මට්ඨානාභිමුඛං සතිං ඨපයිත්වා, මුඛසමීපෙ වා කත්වාති අත්ථො. තෙනෙව විභඞ්ගෙ වුත්තං – ''අයං සති උපට්ඨිතා හොති සූපට්ඨිතා නාසිකග්ගෙ වා මුඛනිමිත්තෙ වා, තෙන වුච්චති පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා''ති (විභ. 537). අථ වා **''පරීති** පරිග්ගහට්ඨො, **මුඛන්ති** නිය්‍යානට්ඨො, **සතීති** උපට්ඨානට්ඨො, තෙන වුච්චති පරිමුඛං සති''න්ති (පටි. ම. 1.164) එවං පටිසම්භිදායං වුත්තනයෙනපෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපො ''පරිග්ගහිතනිය්‍යානසතිං කත්වා''ති.

අභිජ්ඣං ලොකෙති එත්ථ ලුජ්ජනපලුජ්ජනට්ඨෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා ලොකො, තස්මා පඤ්චසු උපාදානක්ඛන්ධෙසු රාගං පහාය කාමච්ඡන්දං වික්ඛම්භෙත්වාති අයමෙත්ථ අත්ථො. **විගතාභිජ්ඣෙනාති** වික්ඛම්භනවසෙන පහීනත්තා විගතාභිජ්ඣෙන, න චක්ඛුවිඤ්ඤාණසදිසෙනාති අත්ථො. **අභිජ්ඣාය චිත්තං පරිසොධෙතීති** අභිජ්ඣාතො චිත්තං පරිමොචෙති. යථා නං සා මුඤ්චති චෙව, මුඤ්චිත්වා ච න පුන ගණ්හාති, එවං කරොතීති අත්ථො. **බ්‍යාපාදපදොසං පහායාතිආදීසුපි** එසෙව නයො. බ්‍යාපජ්ජති ඉමිනා චිත්තං පූතිකම්මාසාදයො විය පුරිමපකතිං පජහතීති **බ්‍යාපාදො**. විකාරාපත්තියා පදුස්සති, පරං වා පදූසෙති විනාසෙතීති **පදොසො**. උභයමෙතං කොධස්සෙවාධිවචනං. **ථිනං** චිත්තගෙලඤ්ඤං. **මිද්ධං** චෙතසිකගෙලඤ්ඤං. ථිනඤ්ච මිද්ධඤ්ච **ථිනමිද්ධං. ආලොකසඤ්ඤීති** රත්තිම්පි දිවා දිට්ඨආලොකසඤ්ජානනසමත්ථතාය විගතනීවරණාය පරිසුද්ධාය සඤ්ඤාය සමන්නාගතො. **සතො සම්පජානොති** සතියා ච ඤාණෙන ච සමන්නාගතො. ඉදං උභයං ආලොකසඤ්ඤාය උපකාරත්තා වුත්තං. උද්ධච්චඤ්ච කුක්කුච්චඤ්ච **උද්ධච්චකුක්කුච්චං. තිණ්ණවිචිකිච්ඡොති** විචිකිච්ඡං තරිත්වා අතික්කමිත්වා ඨිතො. ''කථමිදං කථමිද''න්ති එවං නප්පවත්තතීති **අකථංකථී. කුසලෙසු ධම්මෙසූති** අනවජ්ජෙසු ධම්මෙසු. ''ඉමෙ නු ඛො කුසලා, කථමිමෙ කුසලා''ති එවං න විචිකිච්ඡති න කඞ්ඛතීති අත්ථො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, ඉමෙසු පන නීවරණෙසු වචනත්ථලක්ඛණාදිභෙදතො යං වත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තං.

297. **පඤ්ඤාය දුබ්බලීකරණෙති** ඉමෙ පඤ්ච නීවරණා උප්පජ්ජමානා අනුප්පන්නාය ලොකියලොකුත්තරාය පඤ්ඤාය උප්පජ්ජිතුං න දෙන්ති, උප්පන්නා අපි අට්ඨ සමාපත්තියො පඤ්ච වා අභිඤ්ඤා උච්ඡින්දිත්වා පාතෙන්ති; තස්මා ''පඤ්ඤාය දුබ්බලීකරණා''ති වුච්චන්ති. **තථාගතපදං ඉතිපීති** ඉදම්පි තථාගතස්ස ඤාණපදං ඤාණවළඤ්ජං ඤාණෙන අක්කන්තට්ඨානන්ති වුච්චති. **තථාගතනිසෙවිතන්ති** තථාගතස්ස ඤාණඵාසුකාය නිසංසිතට්ඨානං. **තථාගතාරඤ්ජිතන්ති** තථාගතස්ස ඤාණදාඨාය ආරඤ්ජිතට්ඨානං.

299. **යථාභූතං පජානාතීති** යථාසභාවං පජානාති. **නත්වෙව තාව අරියසාවකො නිට්ඨං ගතො හොතීති** ඉමා ඣානාභිඤ්ඤා බාහිරකෙහිපි සාධාරණාති න තාව නිට්ඨං ගතො හොති. මග්ගක්ඛණෙපි අපරියොසිතකිච්චතාය න තාව නිට්ඨං ගතො හොති. **අපිච ඛො නිට්ඨං ගච්ඡතීති** අපිච ඛො පන මග්ගක්ඛණෙ මහාහත්ථිං පස්සන්තො නාගවනිකො විය සම්මාසම්බුද්ධො භගවාති ඉමිනා ආකාරෙන තීසු රතනෙසු නිට්ඨං ගච්ඡති. **නිට්ඨං ගතො හොතීති** එවං මග්ගක්ඛණෙ නිට්ඨං ගච්ඡන්තො අරහත්තඵලක්ඛණෙ පරියොසිතසබ්බකිච්චතාය සබ්බාකාරෙන තීසු රතනෙසු නිට්ඨං ගතො හොති. සෙසං උත්තානත්ථමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

චූළහත්ථිපදොපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. මහාහත්ථිපදොපමසුත්තවණ්ණනා

300. **එවං මෙ සුතන්ති** මහාහත්ථිපදොපමසුත්තං. තත්ථ **ජඞ්ගලානන්ති** පථවීතලචාරීනං. **පාණානන්ති** සපාදකපාණානං. **පදජාතානීති** පදානි. **සමොධානං ගච්ඡන්තීති** ඔධානං පක්ඛෙපං ගච්ඡන්ති. **අග්ගමක්ඛායතීති** සෙට්ඨං

අක්ඛායති. **යදිදං මහන්තත්තේනාති** මහන්තභාවෙන අග්ගං අක්ඛායති, න ගුණවසෙනාති අත්ථො. **යෙ කෙචි කුසලා ධම්මාති** යෙ කෙචි ලොකියා වා ලොකුත්තරා වා කුසලා ධම්මා. **සඞ්ගහං ගච්ඡන්තීති** එත්ථ චතුබ්බිධො සඞ්ගහො – සජාතිසඞ්ගහො, සඤ්ජාතිසඞ්ගහො, කිරියසඞ්ගහො, ගණනසඞ්ගහොති. තත්ථ ''සබ්බෙ ඛත්තියා ආගච්ඡන්තු සබ්බෙ බ්‍රාහ්මණා''ති එවං සමානජාතිවසෙන සඞ්ගහො **සජාතිසඞ්ගහො** නාම. ''සබ්බෙ කොසලකා සබ්බෙ මාගධකා''ති එවං සඤ්ජාතිදෙසවසෙන සඞ්ගහො **සඤ්ජාතිසඞ්ගහො** නාම. ''සබ්බෙ රථිකා සබ්බෙ ධනුග්ගහා''ති එවං කිරියවසෙන සඞ්ගහො **කිරියසඞ්ගහො** නාම. ''චක්ඛායතනං කතමක්ඛන්ධගණනං ගච්ඡතීති? චක්ඛායතනං රූපක්ඛන්ධගණනං ගච්ඡති. හඤ්චි චක්ඛායතනං රූපක්ඛන්ධගණනං ගච්ඡති, තෙන වත රෙ වත්තබ්බෙ චක්ඛායතනං රූපක්ඛන්ධෙන සඞ්ගහිත''න්ති (කථා. 471), අයං **ගණනසඞ්ගහො** නාම. ඉමස්මිම්පි ඨානෙ අයමෙව අධිප්පෙතො.

නනු ච ''චතුන්නං අරියසච්චානං කති කුසලා කති අකුසලා කති අබ්‍යාකතාති පඤ්හස්ස විස්සජ්ජනෙ සමුදයසච්චං අකුසලං, මග්ගසච්චං කුසලං, නිරොධසච්චං අබ්‍යාකතං, දුක්ඛසච්චං සියා කුසලං, සියා අකුසලං, සියා අබ්‍යාකත''න්ති (විභ. 216-217) ආගතත්තා චතුභූමකම්පි කුසලං දියඩ්ඪංමෙව සච්චං භජති. අථ කස්මා මහාථෙරො චතූසු අරියසච්චෙසු ගණනං ගච්ඡතීති ආහාති? සච්චානං අන්තොගධත්තා. යථා හි ''සාධිකමිදං, භික්ඛවෙ, දියඩ්ඪසික්ඛාපදසතං අන්වද්ධමාසං උද්දෙසං ආගච්ඡති, යත්ථ අත්තකාමා කුලපුත්තා සික්ඛන්ති. තිස්සො ඉමා, භික්ඛවෙ, සික්ඛා අධිසීලසික්ඛා අධිචිත්තසික්ඛා අධිපඤ්ඤාසික්ඛා''ති (අ. නි. 3.88) එත්ථ සාධිකමිදං දියඩ්ඪසික්ඛාපදසතං එකා අධිසීලසික්ඛාව හොති, තං සික්ඛන්තොපි තිස්සො සික්ඛා සික්ඛතීති දස්සිතො, සික්ඛානං අන්තොගධත්තා. යථා ච එකස්ස හත්ථිපදස්ස චතූසු කොට්ඨාසෙසු එකස්මිං කොට්ඨාසෙ ඔතිණ්ණානිපි ද්වීසු තීසු චතූසු කොට්ඨාසෙසු ඔතිණ්ණානිපි සිඞ්ගාලසසමිගාදීනං පාදානි හත්ථිපදෙ සමොධානං ගතානෙව හොන්ති. හත්ථිපදතො අමුච්චිත්වා තස්සෙව අන්තොගධත්තා. එවමෙව එකස්මිම්පි ද්වීසුපි තීසුපි චතූසුපි සච්චෙසු ගණනං ගතා ධම්මා චතූසු සච්චෙසු ගණනං ගතාව හොන්ති; සච්චානං අන්තොගධත්තාති දියඩ්ඪසච්චගණනං ගතෙපි කුසලධම්මෙ ''සබ්බෙ තෙ චතූසු අරියසච්චෙසු සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති''ති ආහ. ''දුක්ඛෙ අරියසච්චෙ''තිආදීසු උද්දෙසපදෙසු චෙව ජාතිපි දුක්ඛාතිආදීසු නිද්දෙසපදෙසු ච යං වත්තබ්බං, තං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තමෙව. කෙවලං පනෙත්ථ දෙසනානුක්කමොව වෙදිතබ්බො.

301. යථා හි ඡෙකො විලීවකාරො සුජාතං වෙළුං ලභිත්වා චතුධා ඡෙත්වා තතො තයො කොට්ඨාසෙ ඨපෙත්වා එකං ගණ්හිත්වා පඤ්චධා භින්දෙය්‍ය, තතොපි චත්තාරො ඨපෙත්වා එකං ගණ්හිත්වා ඵාලෙන්තො පඤ්ච පෙසියො කරෙය්‍ය, තතො චතස්සො ඨපෙත්වා එකං ගණ්හිත්වා කුච්ඡිභාගං පිට්ඨිභාගන්ති ද්විධා ඵාලෙත්වා පිට්ඨිභාගං ඨපෙත්වා කුච්ඡිභාගං ආදාය තතො සමුග්ගබීජනිතාලවණ්ටාදිනානප්පකාරං වෙළුවිකතිං කරෙය්‍ය, සො පිට්ඨිභාගඤ්ච ඉතරා ච චතස්සො පෙසියො ඉතරෙ ච චත්තාරො කොට්ඨාසෙ ඉතරෙ ච තයො කොට්ඨාසෙ කම්මාය න උපනෙස්සතීති න වත්තබ්බො. එකප්පහාරෙන පන උපනෙතුං න සක්කා, අනුපුබ්බෙන උපනෙස්සති. එවමෙව අයං මහාථෙරොපි විලීවකාරො සුජාතං වෙළුං ලභිත්වා චත්තාරො කොට්ඨාසෙ විය, ඉමං මහන්තං සුත්තන්තං ආරභිත්වා චතුඅරියසච්චවසෙන මාතිකං ඨපෙසි. විලීවකාරස්ස තයො කොට්ඨාසෙ ඨපෙත්වා එකං ගහෙත්වා තස්ස පඤ්චධා කරණං විය ථෙරස්ස තීණි අරියසච්චානි ඨපෙත්වා එකං දුක්ඛසච්චං ගහෙත්වා භාජෙන්තස්ස ඛන්ධවසෙන පඤ්චධා කරණං. තතො යථා සො විලීවකාරො චත්තාරො කොට්ඨාසෙ ඨපෙත්වා එකං භාගං ගහෙත්වා පඤ්චධා ඵාලෙසි, එවං ථෙරො චත්තාරො අරූපක්ඛන්ධෙ ඨපෙත්වා රූපක්ඛන්ධං විභජන්තො **චත්තාරි ච මහාභූතානි චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදාය රූපන්ති** පඤ්චධා අකාසි. තතො යථා සො විලීවකාරො චතස්සො පෙසියො ඨපෙත්වා එකං ගහෙත්වා කුච්ඡිභාගං පිට්ඨිභාගන්ති ද්විධා ඵාලෙසි, එවං ථෙරො උපාදාය රූපඤ්ච තිස්සො ච ධාතුයො ඨපෙත්වා එකං පථවීධාතුං විභජන්තො අජ්ඣත්තිකබාහිරවසෙන ද්විධා දස්සෙසි. යථා සො විලීවකාරො පිට්ඨිභාගං ඨපෙත්වා කුච්ඡිභාගං ආදාය නානප්පකාරං විලීවවිකතිං අකාසි, එවං ථෙරො බාහිරං පථවීධාතුං ඨපෙත්වා අජ්ඣත්තිකං පථවීධාතුං වීසතියා ආකාරෙහි විභජිත්වා දස්සෙතුං **කතමා චාවුසො, අජ්ඣත්තිකා පථවීධාතූති**ආදිමාහ.

යථා පන විලීවකාරො පිට්ඨිභාගඤ්ච ඉතරා ච චතස්සො පෙසියො ඉතරෙ ච චත්තාරො කොට්ඨාසෙ ඉතරෙ ච තයො කොට්ඨාසෙ අනුපුබ්බෙන කම්මාය උපනෙස්සති, න හි සක්කා එකප්පහාරෙන උපනෙතුං, එවං ථෙරොපි බාහිරඤ්ච පථවීධාතුං ඉතරා ච තිස්සො ධාතුයො උපාදාරූපඤ්ච ඉතරෙ ච චත්තාරො අරූපිනො ඛන්ධෙ ඉතරානි ච තීණි අරියසච්චානි අනුපුබ්බෙන විභජිත්වා දස්සෙස්සති, න හි සක්කා එකප්පහාරෙන දස්සෙතුං. අපිච රාජපුත්තූපමායපි අයං කමො විභාවෙතබ්බො –

එකො කිර මහාරාජා, තස්ස පරොසහස්සං පුත්තා. සො තෙසං පිළන්ධනපරික්ඛාරං චතූසු පෙළාසු ඨපෙත්වා ජෙට්ඨපුත්තස්ස අප්පෙසි – ''ඉදං තෙ, තාත, භාතිකානං පිළන්ධනභණ්ඩං තථාරූපෙ ඡණෙ සම්පත්තෙ පිළන්ධනං නො දෙහීති යාචන්තානං දදෙය්‍යාසී''ති. සො ''සාධු දෙවා''ති සාරගබ්භෙ පටිසාමෙසි, තථාරූපෙ ඡණදිවසෙ රාජපුත්තා රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා ''පිළන්ධනං නො, තාත, දෙථ, නක්ඛත්තං කීළිස්සාමා''ති ආහංසු. තාතා, ජෙට්ඨභාතිකස්ස වො හත්ථෙ මයා පිළන්ධනං ඨපිතං, තං ආහරාපෙත්වා පිළන්ධථාති. තෙ සාධූති පටිස්සුණිත්වා තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, ''තුම්හාකං කිර නො හත්ථෙ පිළන්ධනභණ්ඩං, තං දෙථා''ති ආහංසු. සො එවං කරිස්සාමීති ගබ්භං විවරිත්වා, චතස්සො පෙළායො නීහරිත්වා තිස්සො ඨපෙත්වා එකං විවරිත්වා, තතො පඤ්ච සමුග්ගෙ නීහරිත්වා චත්තාරො ඨපෙත්වා එකං විවරිත්වා, තතො පඤ්චසු කරණ්ඩෙසු නීහරිතෙසු චත්තාරො ඨපෙත්වා එකං විවරිත්වා පිධානං පස්සෙ ඨපෙත්වා තතො හත්ථූපගපාදූපගාදීනි නානප්පකාරානි පිළන්ධනානි නීහරිත්වා අදාසි. සො කිඤ්චාපි ඉතරෙහි චතූහි කරණ්ඩෙහි ඉතරෙහි චතූහි සමුග්ගෙහි ඉතරාහි තීහි පෙළාහි න තාව භාජෙත්වා දෙති, අනුපුබ්බෙන පන දස්සති, න හි සක්කා එකප්පහාරෙන දාතුං.

තත්ථ මහාරාජා විය භගවා දට්ඨබ්බො. වුත්තම්පි චෙතං – ‘‘රාජාහමස්මි සෙලාති භගවා, ධම්මරාජා අනුත්තරො’’ති (සු. නි. 559). ජෙට්ඨපුත්තො විය සාරිපුත්තත්ථෙරො, වුත්තම්පි චෙතං – ‘‘යං ඛො තං, භික්ඛවෙ, සම්මා වදමානො වදෙය්‍ය, ‘භගවතො පුත්තො ඔරසො මුඛතො ජාතො ධම්මජො ධම්මනිම්මිතො ධම්මදායාදො, නො ආමිසදායාදො’ති සාරිපුත්තමෙව තං සම්මා වදමානො වදෙය්‍ය, භගවතො පුත්තො…පෙ.… නො ආමිසදායාදො’’ති (ම. නි. 3.97). පරොසහස්සරාජපුත්තා විය භික්ඛුසඞ්ඝො දට්ඨබ්බො. වුත්තම්පි චෙතං –

‘‘පරොසහස්සං භික්ඛූනං, සුගතං පයිරුපාසති;
දෙසෙන්තං විරජං ධම්මං, නිබ්බානං අකුතොභය’’න්ති. (සං. නි. 1.216);

රඤ්ඤො තෙසං පුත්තානං පිළන්ධනං චතූසු පෙළාසු පක්ඛිපිත්වා ජෙට්ඨපුත්තස්ස හත්ථෙ ඨපිතකාලො විය භගවතො ධම්මසෙනාපතිස්ස හත්ථෙ චතුසච්චප්පකාසනාය ඨපිතකාලො, තෙනෙවාහ – ‘‘සාරිපුත්තො, භික්ඛවෙ, පහොති චත්තාරි අරියසච්චානි විත්ථාරෙන ආචික්ඛිතුං දෙසෙතුං පඤ්ඤාපෙතුං පට්ඨපෙතුං විවරිතුං විභජිතුං උත්තානීකාතු’’න්ති (ම. නි. 3.371). තථාරූපෙ ඛණෙ තෙසං රාජපුත්තානං තං රාජානං උපසඞ්කමිත්වා පිළන්ධනං යාචනකාලො විය භික්ඛුසඞ්ඝස්ස වස්සූපනායිකසමයෙ ආගන්ත්වා ධම්මදෙසනාය යාචිතකාලො. උපකට්ඨාය කිර වස්සූපනායිකාය ඉදං සුත්තං දෙසිතං. රඤ්ඤො, ‘‘තාතා, ජෙට්ඨභාතිකස්ස වො හත්ථෙ මයා පිළන්ධනං ඨපිතං තං ආහරාපෙත්වා පිළන්ධථා’’ති වුත්තකාලො විය සම්බුද්ධෙනාපි, ‘‘සෙවෙථ, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙ, භජථ, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙ. පණ්ඩිතා භික්ඛූ අනුග්ගාහකා සබ්‍රහ්මචාරීන’’න්ති එවං ධම්මසෙනාපතිනො සන්තිකෙ භික්ඛූනං පෙසිතකාලො.

රාජපුත්තෙහි රඤ්ඤො කථං සුත්වා ජෙට්ඨභාතිකස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පිළන්ධනං යාචිතකාලො විය භික්ඛූහි සත්ථුකථං සුත්වා ධම්මසෙනාපතිං උපසඞ්කම්ම ධම්මදෙසනං ආයාචිතකාලො. ජෙට්ඨභාතිකස්ස ගබ්භං විවරිත්වා චතස්සො පෙළායො නීහරිත්වා ඨපනං විය ධම්මසෙනාපතිස්ස ඉමං සුත්තන්තං ආරභිත්වා චතුන්නං අරියසච්චානං වසෙන මාතිකාය ඨපනං. තිස්සො පෙළායො ඨපෙත්වා එකං විවරිත්වා තතො පඤ්චසමුග්ගනීහරණං විය තීණි අරියසච්චානි ඨපෙත්වා දුක්ඛං අරියසච්චං විභජන්තස්ස පඤ්චක්ඛන්ධදස්සනං. චත්තාරො සමුග්ගෙ ඨපෙත්වා එකං විවරිත්වා තතො පඤ්චකරණ්ඩනීහරණං විය චත්තාරො අරූපක්ඛන්ධෙ ඨපෙත්වා එකං රූපක්ඛන්ධං විභජන්තස්ස චතුමහාභූතඋපාදාරූපවසෙන පඤ්චකොට්ඨාසදස්සනං.

302. චත්තාරො කරණ්ඩෙ ඨපෙත්වා එකං විවරිත්වා පිධානං පස්සෙ ඨපෙත්වා හත්ථූපගපාදූපගාදිපිළන්ධනදානං විය තීණි මහාභූතානි උපාදාරූපඤ්ච ඨපෙත්වා එකං පථවීධාතුං විභජන්තස්ස බාහිරං තාව පිධානං විය ඨපෙත්වා අජ්ඣත්තිකාය පථවීධාතුයා නානාසභාවතො වීසතියා ආකාරෙහි දස්සනත්ථං ‘‘කතමා චාවුසො අජ්ඣත්තිකා පථවීධාතූ’’තිආදිවචනං.

තස්ස පන රාජපුත්තස්ස තෙහි චතූහි කරණ්ඩෙහි චතූහි සමුග්ගෙහි තීහි ච පෙළාහි පච්ඡා අනුපුබ්බෙන නීහරිත්වා පිළන්ධනදානං විය ථෙරස්සාපි ඉතරෙසඤ්ච තිණ්ණං මහාභූතානං උපාදාරූපානඤ්ච චතුන්නං අරූපක්ඛන්ධානඤ්ච තිණ්ණං අරියසච්චානඤ්ච පච්ඡා අනුපුබ්බෙන භාජෙත්වා දස්සනං වෙදිතබ්බං. යං පනෙතං ‘‘කතමා චාවුසො, අජ්ඣත්තිකා පථවීධාතූ’’තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අජ්ඣත්තං පච්චත්තන්ති** උභයම්පෙතං නියකාධිවචනමෙව. **කක්ඛළන්ති** ථද්ධං. **ඛරිගතන්ති** ඵරුසං. **උපාදින්නන්ති** න කම්මසමුට්ඨානමෙව, අවිසෙසෙන පන සරීරට්ඨකස්සෙතං ගහණං. සරීරට්ඨකඤ්හි උපාදින්නං වා හොතු, අනුපාදින්නං වා, ආදින්නගහිතපරාමට්ඨවසෙන සබ්බං උපාදින්නමෙව නාම. සෙය්‍යථීදං – කෙසා ලොමා…පෙ.… උදරියං කරීසන්ති ඉදං ධාතුකම්මට්ඨානිකස්ස කුලපුත්තස්ස අජ්ඣත්තිකපථවීධාතුවසෙන තාව කම්මට්ඨානං විභත්තං. එත්ථ පන මනසිකාරං ආරභිත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං ගණ්හෙතුකාමෙන යං කාතබ්බං, තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතමෙව. මත්ථලුඞ්ගං පන න ඉධ පාළිආරුළ්හං. තම්පි ආහරිත්වා, විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තනයෙනෙව වණ්ණසණ්ඨානාදිවසෙන වවත්ථපෙත්වා, ‘‘අයම්පි අචෙතනා අබ්‍යාකතා සුඤ්ඤා ථද්ධා පථවීධාතු එවා’’ති මනසි කාතබ්බං. **යං වා පනඤ්ඤම්පීති** ඉදං ඉතරෙසු තීසු කොට්ඨාසෙසු අනුගතාය පථවීධාතුයා ගහණත්ථං වුත්තං. **යා චෙව ඛො පන අජ්ඣත්තිකා පථවීධාතූති** යා ච අයං වුත්තප්පකාරා අජ්ඣත්තිකා පථවීධාතු. **යා ච බාහිරාති** යා ච විභඞ්ගෙ, ‘‘අයො ලොහං තිපු සීස’’න්තිආදිනා (විභ. 173) නයෙන ආගතා බාහිරා පථවීධාතු.

එත්තාවතා ථෙරෙන අජ්ඣත්තිකා පථවීධාතු නානාසභාවතො වීසතියා ආකාරෙහි විත්ථාරෙන දස්සිතා, බාහිරා සඞ්ඛෙපෙන. කස්මා? යස්මිඤ්හි ඨානෙ සත්තානං ආලයො නිකන්ති පත්ථනා පරියුට්ඨානං ගහණං පරාමාසො බලවා හොති, තත්ථ තෙසං ආලයාදීනං උද්ධරණත්ථං බුද්ධා වා බුද්ධසාවකා වා විත්ථාරකථං කථෙන්ති. යත්ථ පන න බලවා, තත්ථ කත්තබ්බකිච්චාභාවතො සඞ්ඛෙපෙන කථෙන්ති. යථා හි කස්සකො ඛෙත්තං කසමානො යත්ථ මූලසන්තානකානං බලවතාය නඞ්ගලං ලග්ගති, තත්ථ ගොණෙ ඨපෙත්වා පංසුං වියූහිත්වා මූලසන්තානකානි ඡෙත්වා ඡෙත්වා උද්ධරන්තො බහුං වායාමං කරොති. යත්ථ තානි නත්ථි, තත්ථ බලවං පයොගං කත්වා ගොණෙ පිට්ඨියං පහරමානො කසතියෙව, එවංසම්පදමිදං වෙදිතබ්බං.

පථවීධාතුරෙවෙසාති දුවිධාපෙසා ථද්ධට්ඨෙන කක්ඛළට්ඨෙන ඵරුසට්ඨෙන එකලක්ඛණා පථවීධාතුයෙව , ආවුසොති අජ්ඣත්තිකං බාහිරාය සද්ධිං යොජෙත්වා දස්සෙති. යස්මා බාහිරාය පථවීධාතුයා අචෙතනාභාවො පාකටො,

න අජ්ඣත්තිකාය, තස්මා සා බාහිරාය සද්ධිං එකසදිසා අචෙතනායෙවාති ගණ්හන්තස්ස සුඛපරිග්ගහො හොති. යථා කිං? යථා දන්තෙන ගොණෙන සද්ධිං යොජිතො අදන්තො කතිපාහමෙව විසූකායති විප්ඵන්දති, අථ න චිරස්සෙව දමථං උපෙති. එවං අජ්ඣත්තිකාපි බාහිරාය සද්ධිං එකසදිසාති ගණ්හන්තස්ස කතිපාහමෙව අචෙතනාභාවො න උපට්ඨාති, අථ න චිරෙනෙවස්සා අචෙතනාභාවො පාකටො හොති. **තං නෙතං මමාති** තං උභයම්පි න එතං මම, න එසොහමස්මි, න එසො මෙ අත්තාති එවං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය දට්ඨබ්බං. **යථාභූතන්ති** යථාසභාවං, තඤ්හි අනිච්චාදිසභාවං, තස්මා අනිච්චං දුක්ඛමනත්තාති එවං දට්ඨබ්බන්ති අත්ථො.

හොති ඛො සො, ආවුසොති කස්මා ආරභි? බාහිරආපොධාතුවසෙන බාහිරාය පථවීධාතුයා විනාසං දස්සෙත්වා තතො විසෙසතරෙන උපාදින්නාය සරීරට්ඨකපථවීධාතුයා විනාසදස්සනත්ථං. **පකුප්පතීති** ආපොසංවට්ටවසෙන වඩ්ඪමානා කුප්පති. **අන්තරහිතා තස්මිං සමයෙ බාහිරා පථවීධාතු හොතීති** තස්මිං සමයෙ කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙ ඛාරොදකෙන විලීයමානා උදකානුගතා හුත්වා සබ්බා පබ්බතාදිවසෙන සණ්ඨිතා පථවීධාතු අන්තරහිතා හොති. විලීයිත්වා උදකමෙව හොති. **තාව මහල්ලිකායාති** තාව මහන්තාය.

> ද්වෙ සතසහස්සානි, චත්තාරි නහුතානි ච;
> එත්තකං බහලත්තෙන, සඞ්ඛාතායං වසුන්ධරාති. –

එවං බහලත්තෙනෙව මහන්තාය, විත්ථාරතො පන කොටිසතසහස්සචක්කවාළප්පමාණාය. **අනිච්චතාති** හුත්වා අභාවතා. **ඛයධම්මතාති** ඛයං ගමනසභාවතා . **වයධම්මතාති** වයං ගමනසභාවතා. **විපරිණාමධම්මතාති** පකතිවිජහනසභාවතා, ඉති සබ්බෙහිපි ඉමෙහි පදෙහි අනිච්චලක්ඛණමෙව වුත්තං. යං පන අනිච්චං, තං දුක්ඛං. යං දුක්ඛං, තං අනත්තාති තීණිපි ලක්ඛණානි ආගතානෙව හොන්ති. **මත්තට්ඨකස්සාති** පරිත්තට්ඨිතිකස්ස, තත්ථ ද්වීහාකාරෙහි ඉමස්ස කායස්ස පරිත්තට්ඨිතිතා වෙදිතබ්බා ඨිතිපරිත්තතාය ච සරසපරිත්තතාය ච. අයඤ්හි අතීතෙ චිත්තක්ඛණෙ ජීවිත්ථ, න ජීවති, න ජීවිස්සති. අනාගතෙ චිත්තක්ඛණෙ ජීවිස්සති, න ජීවති, න ජීවිත්ථ. පච්චුප්පන්නෙ චිත්තක්ඛණෙ ජීවති , න ජීවිත්ථ, න ජීවිස්සතීති වුච්චති.

> ‘‘ජීවිතං අත්තභාවො ච, සුඛදුක්ඛා ච කෙවලා;
> එකචිත්තසමායුත්තා, ලහු සො වත්තතෙ ඛණො’’ති. –

ඉදං එතස්සෙව පරිත්තට්ඨිතිදස්සනත්ථං වුත්තං. එවං **ඨිතිපරිත්තතාය** පරිත්තට්ඨිතිතා වෙදිතබ්බා.

අස්සාසපස්සාසූපනිබද්ධාදිභාවෙන පනස්ස **සරසපරිත්තතා** වෙදිතබ්බා. සත්තානඤ්හි අස්සාසූපනිබද්ධං ජීවිතං, පස්සාසූපනිබද්ධං ජීවිතං, අස්සාසපස්සාසූපනිබද්ධං ජීවිතං, මහාභූතූපනිබද්ධං ජීවිතං, කබළීකාරාහාරූපනිබද්ධං ජීවිතං, විඤ්ඤාණූපනිබද්ධං ජීවිතන්ති විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතං.

තණ්හුපාදින්නස්සාති තණ්හාය ආදින්නගහිතපරාමට්ඨස්ස **අහන්ති වා මමන්ති වා අස්මීති වා. අථ ඛ්වාස්ස නොතෙවෙත්ථ හොතීති** අථ ඛො අස්ස භික්ඛුනො එවං තීණි ලක්ඛණානි ආරොපෙත්වා පස්සන්තස්ස එත්ථ අජ්ඣත්තිකාය පථවීධාතුයා අහන්ති වාතිආදි තිවිධො තණ්හාමානදිට්ඨිග්ගාහො නොතෙව හොති, න හොතියෙවාති අත්ථො. යථා ච ආපොධාතුවසෙන, එවං තෙජොධාතුවායොධාතුවසෙනපි බාහිරාය පථවීධාතුයා අන්තරධානං හොති. ඉධ පන එකංයෙව ආගතං. ඉතරානිපි අත්ථතො වෙදිතබ්බානි.

තඤ්චෙ, ආවුසොති ඉධ තස්ස ධාතුකම්මට්ඨානිකස්ස භික්ඛුනො සොතද්වාරෙ පරිග්ගහං පට්ඨපෙන්තො බලං දස්සෙති. **අක්කොසන්තීති** දසහි අක්කොසවත්ථූහි අක්කොසන්ති. **පරිභාසන්තීති** තයා ඉදඤ්චිදඤ්ච කතං, එවඤ්ච එවඤ්ච තං කරිස්සාමාති වාචාය පරිභාසන්ති. **රොසෙන්තීති** ඝට්ටෙන්ති. **විහෙසෙන්තීති** දුක්ඛාපෙන්ති, සබ්බං වාචාය ඝට්ටනමෙව වුත්තං. **සො එවන්ති** සො ධාතුකම්මට්ඨානිකො එවං සම්පජානාති. **උප්පන්නා ඛො මෙ අයන්ති** සම්පතිවත්තමානුප්පන්නභාවෙන ච සමුදාචාරුප්පන්නභාවෙන ච උප්පන්නා. **සොතසම්ඵස්සජාති** උපනිස්සයවසෙන සොතසම්ඵස්සතො ජාතා සොතද්වාරජවනවෙදනා, **ඵස්සො අනිච්චොති** සොතසම්ඵස්සො හුත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්චොති පස්සති. වෙදනාදයොපි සොතසම්ඵස්සසම්පයුත්තාව වෙදිතබ්බා. **ධාතාරම්මණමෙවාති** ධාතුසඞ්ඛාතමෙව ආරම්මණං. **පක්ඛන්දතීති** ඔතරති. **පසීදතීති** තස්මිං ආරම්මණෙ පසීදති, භුම්මවචනමෙව වා එතං. බ්‍යඤ්ජනසන්ධිවසෙන ‘‘ධාතාරම්මණමෙවා’’ති වුත්තං, ධාතාරම්මණෙයෙවාති අයමෙත්ථ අත්ථො. **අධිමුච්චතීති** ධාතුවසෙන එවන්ති අධිමොක්ඛං ලභති, න රජ්ජති, න දුස්සති. අයඤ්හි සොතද්වාරම්හි ආරම්මණෙ ආපාථගතෙ මූලපරිඤ්ඤාආගන්තුකතාවකාලිකවසෙන පරිග්ගහං කරොති, තස්ස විත්ථාරකථා සතිපට්ඨානෙ සතිසම්පජඤ්ඤපබ්බෙ වුත්තා. සා පන තත්ථ චක්ඛුද්වාරවසෙන වුත්තා, ඉධ සොතද්වාරවසෙන වෙදිතබ්බා.

එවං කතපරිග්ගහස්ස හි ධාතුකම්මට්ඨානිකස්ස බලවවිපස්සකස්ස සචෙපි චක්ඛුද්වාරාදීසු ආරම්මණෙ ආපාථගතෙ අයොනිසො ආවජ්ජනං උප්පජ්ජති, වොට්ඨබ්බනං පත්වා එකං ද්වෙ වාරෙ ආසෙවනං ලභිත්වා චිත්තං භවඞ්ගමෙව ඔතරති, න රාගාදිවසෙන උප්පජ්ජති, අයං කොටිප්පත්තො තික්ඛවිපස්සකො. අපරස්ස රාගාදිවසෙන එකං වාරං ජවනං ජවති, ජවනපරියොසානෙ පන රාගාදිවසෙන එවං මෙ ජවනං ජවිතන්ති ආවජ්ජතො ආරම්මණං

පරිග්ගහිතමෙව හොති, පුන වාරං තථා න ජවති. අපරස්ස එකවාරං එවං ආවජ්ජතො පුන දුතියවාරං රාගාදිවසෙන ජවනං ජවතියෙව, දුතියවාරාවසානෙ පන එවං මෙ ජවනං ජවිතන්ති ආවජ්ජතො ආරම්මණං පරිග්ගහිතමෙව හොති, තතියවාරෙ තථා න උප්පජ්ජති. එත්ථ පන පඨමො අතිතික්ඛො, තතියො අතිමන්දො, දුතියස්ස පන වසෙන ඉමස්මිං සුත්තෙ, ලටුකිකොපමෙ, ඉන්ද්‍රියභාවනෙ ච අයමත්ථො වෙදිතබ්බො.

එවං සොතද්වාරෙ පරිග්ගහිතවසෙන ධාතුකම්මට්ඨානිකස්ස බලං දස්සෙත්වා ඉදානි කායද්වාරෙ දීපෙන්තො **තඤ්චෙ, ආවුසොති**ආදිමාහ. අනිට්ඨාරම්මණඤ්හි පත්වා ද්වීසු වාරෙසු කිලමති සොතද්වාරෙ ච කායද්වාරෙ ච. තස්මා යථා නාම ඛෙත්තස්සාමී පුරිසො කුදාලං ගහෙත්වා ඛෙත්තං අනුසඤ්චරන්තො යත්ථ වා තත්ථ වා මත්තිකපිණ්ඩං අදත්වා දුබ්බලට්ඨානෙසුයෙව කුදාලෙන භූමිං භින්දිත්වා සතිණමත්තිකපිණ්ඩං දෙති. එවමෙව මහාථෙරො අනාගතෙ සික්ඛාකාමා පධානකම්මිකා කුලපුත්තා ඉමෙසු ද්වාරෙසු සංවරං පට්ඨපෙත්වා ඛිප්පමෙව ජාතිජරාමරණස්ස අන්තං කරිස්සන්තීති ඉමෙසුයෙව ද්වීසු ද්වාරෙසු ගාළ්හං කත්වා සංවරං දෙසෙන්තො ඉමං දෙසනං ආරභි.

තත්ථ **සමුදාචරන්තීති** උපක්කමන්ති. **පාණිසම්ඵස්සෙනාති** පාණිප්පහාරෙන, ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. **තථාභූතොති** තථාසභාවො. **යථාභූතස්මින්ති** යථාසභාවෙ. **කමන්තීති** පවත්තන්ති. **එවං බුද්ධං අනුස්සරතොති**ආදීසු ඉතිපි සො භගවාතිආදිනා නයෙන අනුස්සරන්තොපි බුද්ධං අනුස්සරති, වුත්තං ඛො පනෙතං භගවතාති අනුස්සරන්තොපි අනුස්සරතියෙව. ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මොතිආදිනා නයෙන අනුස්සරන්තොපි ධම්මං අනුස්සරති, කකචූපමොවාදං අනුස්සරන්තොපි අනුස්සරතියෙව. සුප්පටිපන්නොතිආදිනා නයෙන අනුස්සරන්තොපි සඞ්ඝං අනුස්සරති, කකචොකන්තනං අධිවාසයමානස්ස භික්ඛුනො ගුණං අනුස්සරමානොපි අනුස්සරතියෙව.

උපෙක්ඛා කුසලනිස්සිතා න සණ්ඨාතීති ඉධ විපස්සනුපෙක්ඛා අධිප්පෙතා. **උපෙක්ඛා කුසලනිස්සිතා සණ්ඨාතීති** ඉධ ඡළඞ්ගුපෙක්ඛා, සා පනෙසා කිඤ්චාපි ඛීණාසවස්ස ඉට්ඨානිට්ඨෙසු ආරම්මණෙසු අරජ්ජනාදිවසෙන පවත්තති, අයං පන භික්ඛු වීරියබලෙන භාවනාසිද්ධියා අත්තනො විපස්සනං ඛීණාසවස්ස ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාඨානෙ ඨපෙතීති විපස්සනාව ඡළඞ්ගුපෙක්ඛා නාම ජාතා.

303. ආපොධාතුනිද්දෙසෙ **ආපොගතන්ති** සබ්බආපෙසු ගතං අල්ලයූසභාවලක්ඛණං. **පිත්තං සෙම්හන්ති**ආදීසු පන යං වත්තබ්බං, තං සබ්බං සද්ධිං භාවනානයෙන විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තං. **පකුප්පතීති** ඔඝවසෙන වඩ්ඪති, සමුද්දතො වා උදකං උත්තරති, අයමස්ස පාකතිකො පකොපො, ආපොසංවට්ටකාලෙ පන කොටිසතසහස්සචක්කවාළං උදකපූරමෙව හොති. **ඔගච්ඡන්තීති** හෙට්ඨා ගච්ඡන්ති, උද්ධනෙ ආරොපිතඋදකං විය ඛයං විනාසං පාපුණන්ති. සෙසං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

304. තෙජොධාතුනිද්දෙසෙ **තෙජොගතන්ති** සබ්බතෙජෙසු ගතං උණ්හත්තලක්ඛණං. තෙජො එව වා තෙජොභාවං ගතන්ති **තෙජොගතං**. පුරිමෙ ආපොගතෙපි පච්ඡිමෙ වායොගතෙපි එසෙව නයො. **යෙන චාති** යෙන තෙජොගතෙන. තස්මිං කුප්පිතෙ අයං කායො සන්තප්පති, එකාහිකජරාදිභාවෙන උසුමජාතො හොති. **යෙන ච ජීරියතීති** යෙන අයං කායො ජීරති, ඉන්ද්‍රියවෙකල්ලත්තං බලපරික්ඛයං වලිපලිතාදිභාවඤ්ච පාපුණාති. **යෙන ච පරිඩය්හතීති** යෙන කුප්පිතෙන අයං කායො දය්හති, සො ච පුග්ගලො දය්හාමි දය්හාමීති කන්දන්තො සතධොතසප්පිගොසීතචන්දනාදිලෙපඤ්ච තාලවණ්ටවාතඤ්ච පච්චාසීසති. **යෙන ච අසිතපීතඛායිතසායිතං සම්මා පරිණාමං ගච්ඡතීති** යෙන තං අසිතං වා ඔදනාදි, පීතං වා පානකාදි, ඛායිතං වා පිට්ඨඛජ්ජකාදි, සායිතං වා අම්බපක්කමධුඵාණිතාදි සම්මා පරිපාකං ගච්ඡති, රසාදිභාවෙන විවෙකං ගච්ඡතීති අත්ථො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරතො පන යං වත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං සද්ධිං භාවනානයෙන විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තං.

හරිතන්තන්ති හරිතමෙව. අල්ලතිණාදිං ආගම්ම නිබ්බායතීති අත්ථො. **පන්ථන්තන්ති** මහාමග්ගමෙව. **සෙලන්තන්ති** පබ්බතං. **උදකන්තන්ති** උදකං. **රමණීයං වා භූමිභාගන්ති** තිණගුම්බාදිරහිතං, විවිත්තං අබ්භොකාසං භූමිභාගං. **අනාහාරාති** නිරාහාරා නිරුපාදානා, අයම්පි පකතියාව තෙජොවිකාරො වුත්තො, තෙජොසංවට්ටකාලෙ පන කොටිසතසහස්සචක්කවාළං ඣාපෙත්වා ඡාරිකාමත්තම්පි න තිට්ඨති. **න්හාරුදද්දුලෙනාති** චම්මනිල්ලෙඛනෙන. **අග්ගිං ගවෙසන්තීති** එවරූපං සුඛුමං උපාදානං ගහෙත්වා අග්ගිං පරියෙසන්ති, යං අප්පමත්තකම්පි උසුමං ලභිත්වා පජ්ජලති, සෙසමිධාපි පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

305. වායොධාතුනිද්දෙසෙ **උද්ධඞ්ගමා වාතාති** උග්ගාරහික්කාරාදිපවත්තකා උද්ධං ආරොහනවාතා. **අධොගමා වාතාති** උච්චාරපස්සාවාදිනීහරණකා අධො ඔරොහනවාතා. **කුච්ඡිසයා වාතාති** අන්තානං බහිවාතා. **කොට්ඨාසයා වාතාති** අන්තානං අන්තොවාතා. **අඞ්ගමඞ්ගානුසාරිනොති** ධමනිජාලානුසාරෙන සකලසරීරෙ අඞ්ගමඞ්ගානි අනුසටා සමිඤ්ජනපසාරණාදිනිබ්බත්තකවාතා. **අස්සාසොති** අන්තොපවිසනනාසිකවාතො . **පස්සාසොති** බහිනික්ඛමනනාසිකවාතො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරතො පන යං වත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං සද්ධිං භාවනානයෙන විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තං.

ගාමම්පි වහතීති සකලගාමම්පි චුණ්ණවිචුණ්ණං කුරුමානා ආදාය ගච්ඡති, නිගමාදීසුපි එසෙව නයො. ඉධ වායොසංවට්ටකාලෙ කොටිසතසහස්සචක්කවාළවිද්ධංසනවසෙන වායොධාතුවිකාරො දස්සිතො. **විධූපනෙනාති**

අග්ගිබීජනකෙන. **ඔස්සවනෙති** ඡදනග්ගෙ, තෙන හි උදකං සවති, තස්මා තං ''ඔස්සවන''න්ති වුච්චති. සෙසම්ධාපි පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

306. **සෙය්‍යථාපි , ආවුසොති** ඉධ කිං දස්සෙති? හෙට්ඨා කථිතානං මහාභූතානං නිස්සත්තභාවං. **කට්ඨඤ්චාති** දබ්බසම්භාරං. **වල්ලිඤ්චාති** ආබන්ධනවල්ලිං. **තිණඤ්චාති** ඡදනතිණං. **මත්තිකඤ්චාති** අනුලෙපමත්තිකං. **ආකාසො පරිවාරිතොති** එතානි කට්ඨාදීනි අන්තො ච බහි ච පරිවාරෙත්වා ආකාසො ඨිතොති අත්ථො. **අගාරංත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡතීති** අගාරන්ති පණ්ණත්තිමත්තං හොති. කට්ඨාදීසු පන විසුං විසුං රාසිකතෙසු කට්ඨරාසිවල්ලිරාසීත්වෙව වුච්චති. **එවමෙව ඛොති** එවමෙව අට්ඨිආදීනි අන්තො ච බහි ච පරිවාරෙත්වා ඨිතො ආකාසො, තානෙව අට්ඨිආදීනි පටිච්ච රූපංත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති, සරීරන්ති වොහාරං ගච්ඡති. යථා කට්ඨාදීනි පටිච්ච ගෙහන්ති සඞ්ඛං ගතං අගාරං ඛත්තියගෙහං බ්‍රාහ්මණගෙහන්ති වුච්චති, එවමිදම්පි ඛත්තියසරීරං බ්‍රාහ්මණසරීරන්ති වුච්චති, න හෙත්ථ කොචි සත්තො වා ජීවො වා විජ්ජති.

අජ්ඣත්තිකඤ්චෙව, ආවුසො, චක්ඛුන්ති ඉදං කස්මා ආරද්ධං? හෙට්ඨා උපාදාරූපං චත්තාරො ච අරූපිනො ඛන්ධා තීණි ච අරියසච්චානි න කථිතානි, ඉදානි තානි කථෙතුං අයං දෙසනා ආරද්ධාති. තත්ථ **චක්ඛුං අපරිභින්නන්ති** චක්ඛුපසාදෙ නිරුද්ධෙපි උපහතෙපි පිත්තසෙම්හලොහිතෙහි පලිබුද්ධෙපි චක්ඛු චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස පච්චයො භවිතුං න සක්කොති, පරිභින්නමෙව හොති, චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස පන පච්චයො භවිතුං සමත්ථං අපරිභින්නං නාම. **බාහිරා ච රූපාති** බාහිරා චතුසමුට්ඨානිකරූපා. **තජ්ජො සමන්නාහාරොති** තං චක්ඛුඤ්ච රූපෙ ච පටිච්ච භවඞ්ගං ආවට්ටෙත්වා උප්පජ්ජනමනසිකාරො, භවඞ්ගාවට්ටනසමත්ථං චක්ඛුද්වාරෙ කිරියමනොධාතුචිත්තන්ති අත්ථො. තං රූපානං අනාපාථගතත්තාපි අඤ්ඤාවිහිතස්සපි න හොති, **තජ්ජස්සාති** තදනුරූපස්ස. **විඤ්ඤාණභාගස්සාති** විඤ්ඤාණකොට්ඨාසස්ස.

යං තථාභූතස්සාතිආදීසු ද්වාරවසෙන චත්තාරි සච්චානි දස්සෙති. තත්ථ **තථාභූතස්සාති** චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන සහභූතස්ස, චක්ඛුවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිනොති අත්ථො. **රූපන්ති** චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස න රූපජනකත්තා චක්ඛුවිඤ්ඤාණක්ඛණෙ තිසමුට්ඨානරූපං, තදනන්තරචිත්තක්ඛණෙ චතුසමුට්ඨානම්පි ලබ්භති. **සඞ්ගහං ගච්ඡතීති** ගණනං ගච්ඡති. වෙදනාදයො චක්ඛුවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තාව. විඤ්ඤාණම්පි චක්ඛුවිඤ්ඤාණමෙව. එත්ථ ච සඞ්ඛාරාති චෙතනාව වුත්තා. **සඞ්ගහොති** එකතො සඞ්ගහො. **සන්නිපාතොති** සමාගමො. **සමවායොති** රාසි. **යො පටිච්චසමුප්පාදං පස්සතීති** යො පච්චයෙ පස්සති. **සො ධම්මං පස්සතීති** සො පටිච්චසමුප්පන්නධම්මෙ පස්සති, **ඡන්දොති**ආදි සබ්බං තණ්හාවෙවචනමෙව , තණ්හා හි ඡන්දකරණවසෙන **ඡන්දො**. ආලයකරණවසෙන **ආලයො**. අනුනයකරණවසෙන **අනුනයො**. අජ්ඣොගාහිත්වා ගිලිත්වා ගහනවසෙන **අජ්ඣොසානන්ති** වුච්චති. **ඡන්දරාගවිනයො ඡන්දරාගප්පහානන්ති** නිබ්බානස්සෙව වෙවචනං, ඉති තීණි සච්චානි පාළියං ආගතානෙව මග්ගසච්චං ආහරිත්වා ගහෙතබ්බං, යා ඉමෙසු තීසු ඨානෙසු දිට්ඨි සඞ්කප්පො වාචා කම්මන්තො ආජීවො වායාමො සති සමාධි භාවනාපටිවෙධො, අයං මග්ගොති. **බහුකතං හොතීති** එත්තාවතාපි බහුං භගවතො සාසනං කතං හොති, **අජ්ඣත්තිකඤ්චෙව, ආවුසො, සොතන්ති**ආදිවාරෙසුපි එසෙව නයො.

මනොද්වාරෙ පන අජ්ඣත්තිකො මනො නාම භවඞ්ගචිත්තං. තං නිරුද්ධම්පි ආවජ්ජනචිත්තස්ස පච්චයො භවිතුං අසමත්ථං මන්දථාමගතමෙව පවත්තමානම්පි **පරිභින්නං** නාම හොති. ආවජ්ජනස්ස පන පච්චයො භවිතුං සමත්ථං **අපරිභින්නං** නාම. **බාහිරා ච ධම්මාති** ධම්මාරම්මණං. **නෙව තාව තජ්ජස්සාති** ඉදං භවඞ්ගසමයෙනෙව කථිතං. දුතියවාරො පගුණජ්ඣානපච්චවෙක්ඛණෙන වා, පගුණකම්මට්ඨානමනසිකාරෙන වා, පගුණබුද්ධවචනසජ්ඣායකරණාදිනා වා, අඤ්ඤවිහිතකං සන්ධාය වුත්තො. ඉමස්මිං වාරෙ **රූපන්ති** චතුසමුට්ඨානම්පි ලබ්භති. මනොවිඤ්ඤාණඤ්හි රූපං සමුට්ඨාපෙති, වෙදනාදයො මනොවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තා , විඤ්ඤාණං මනොවිඤ්ඤාණමෙව. සඞ්ඛාරා පනෙත්ථ ඵස්සචෙතනාවසෙනෙව ගහිතා. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. ඉති මහාථෙරො හෙට්ඨා එකදෙසමෙව සම්මසන්තො ආගන්ත්වා ඉමස්මිං ඨානෙ ඨත්වා හෙට්ඨා පරිහීනදෙසනං සබ්බං තංතංද්වාරවසෙන භාජෙත්වා දස්සෙන්තො යථානුසන්ධිනාව සුත්තන්තං නිට්ඨපෙසීති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මහාහත්ථිපදොපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. මහාසාරොපමසුත්තවණ්ණනා

307. **එවං මෙ සුතන්ති** මහාසාරොපමසුත්තං. තත්ථ **අචිරපක්කන්තෙති** සඞ්ඝං භින්දිත්වා රුහිරුප්පාදකම්මං කත්වා නචිරපක්කන්තෙ සලිඞ්ගෙනෙව පාටියෙක්කෙ ජාතෙ.

ඉධ, භික්ඛවෙ, එකච්චො කුලපුත්තොති කිඤ්චාපි අසුකකුලපුත්තොති න නියාමිතො, දෙවදත්තංයෙව පන සන්ධාය ඉදං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. සො හි අසම්භින්නාය මහාසම්මතපවෙණියා ඔක්කාකවංසෙ ජාතත්තා ජාතිකුලපුත්තො. **ඔතිණ්ණොති** යස්ස ජාති අන්තො අනුපවිට්ඨා, සො ජාතියා ඔතිණ්ණො නාම. ජරාදීසුපි එසෙව

නයො. **ලාභසක්කාරාදීසුපි ලාභො**ති චත්තාරො පච්චයා. **සක්කාරො**ති තෙසංයෙව සුකතභාවො. **සිලොකො**ති වණ්ණභණනං. **අභිනිබ්බත්තෙතී**ති උප්පාදෙති. **අපඤ්ඤාතා**ති ද්වින්නං ජනානං ඨිතට්ඨානෙ න පඤ්ඤායන්ති, සාසපමත්තම්පි න ලභන්ති. **අප්පෙසක්ඛා**ති අප්පපරිවාරා, පුරතො වා පච්ඡතො වා ගච්ඡන්තං න ලභන්ති.

සාරෙන සාරකරණීයන්ති රුක්ඛසාරෙන කත්තබ්බං අක්ඛචක්කයුගනඞ්ගලාදිකං යංකිඤ්චි. **සාඛාපලාසං අග්ගහෙසි බ්‍රහ්මචරියස්සා**ති මග්ගඵලසාරස්ස සාසනබ්‍රහ්මචරියස්ස චත්තාරො පච්චයා සාඛාපලාසං නාම, තං අග්ගහෙසි. **තෙන ච වොසානං ආපාදී**ති තෙනෙව ච අලමෙත්තාවතා සාරො මෙ පත්තොති වොසානං ආපන්නො.

310. **ඤාණදස්සනං ආරාධෙතී**ති දෙවදත්තො පඤ්චාභිඤ්ඤො, දිබ්බචක්ඛු ච පඤ්චන්නං අභිඤ්ඤානං මත්ථකෙ ඨිතං, තං ඉමස්මිං සුත්තෙ ‘‘ඤාණදස්සන’’න්ති වුත්තං . **අජානං අපස්සං විහරන්තී**ති කිඤ්චි සුඛුමං රූපං අජානන්තා අන්තමසො පංසුපිසාචකම්පි අපස්සන්තා විහරන්ති.

311. **අසමයවිමොක්ඛං ආරාධෙතී**ති, ‘‘කතමො අසමයවිමොක්ඛො? චත්තාරො ච අරියමග්ගා චත්තාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි, නිබ්බානඤ්ච, අයං අසමයවිමොක්ඛො’’ති (පටි. ම. 1.213) එවං වුත්තෙ නවලොකුත්තරධම්මෙ ආරාධෙති සම්පාදෙති පටිලභති. ලොකියසමාපත්තියො හි අප්පිතප්පිතක්ඛණෙයෙව පච්චනීකධම්මෙහි විමුච්චන්ති, තස්මා, ‘‘කතමො සමයවිමොක්ඛො? චත්තාරි ච ඣානානි චතස්සො ච අරූපාවචරසමාපත්තියො, අයං සමයවිමොක්ඛො’’ති එවං සමයවිමොක්ඛොති වුත්තා. ලොකුත්තරධම්මා පන කාලෙන කාලං විමුච්චන්ති, සකිං විමුත්තානි හි මග්ගඵලානි විමුත්තානෙව හොන්ති. නිබ්බානං සබ්බකිලෙසෙහි අච්චන්තං විමුත්තමෙවාති ඉමෙ නව ධම්මා අසමයවිමොක්ඛොති වුත්තා.

අකුප්පා චෙතොවිමුත්තීති අරහත්තඵලවිමුත්ති. අයමත්ථො එතස්සාති **එතදත්ථං,** අරහත්තඵලත්ථමිදං බ්‍රහ්මචරියං. අයං එතස්ස අත්ථොති වුත්තං හොති. **එතං සාර**න්ති එතං අරහත්තඵලං බ්‍රහ්මචරියස්ස සාරං. **එතං පරියොසාන**න්ති එතං අරහත්තඵලං බ්‍රහ්මචරියස්ස පරියොසානං, එසා කොටි, න ඉතො පරං පත්තබ්බං අත්ථීති යථානුසන්ධිනාව දෙසනං නිට්ඨපෙසීති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මහාසාරොපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. චූළසාරොපමසුත්තවණ්ණනා

312. **එවං මෙ සුත**න්ති චූළසාරොපමසුත්තං. තත්ථ **පිඞ්ගලකොච්ඡො**ති සො බ්‍රාහ්මණො පිඞ්ගලධාතුකො. **කොච්ඡො**ති පනස්ස නාමං, තස්මා ‘‘පිඞ්ගලකොච්ඡො’’ති වුච්චති. **සඞ්ඝිනො**තිආදීසු පබ්බජිතසමූහසඞ්ඛාතො සඞ්ඝො එතෙසං අත්ථීති **සඞ්ඝිනො**. ස්වෙව ගණො එතෙසං අත්ථීති **ගණිනො**. ආචාරසික්ඛාපනවසෙන තස්ස ගණස්ස ආචරියාති **ගණාචරියා. ඤාතා**ති පඤ්ඤාතා පාකටා. ‘‘අප්පිච්ඡා සන්තුට්ඨා, අප්පිච්ඡතාය වත්ථම්පි න නිවාසෙන්ති’’තිආදිනා නයෙන සමුග්ගතො යසො එතෙසං අත්ථීති **යසස්සිනො. තිත්ථකරා**ති ලද්ධිකරා. **සාධුසම්මතා**ති ඉමෙ සාධු සුන්දරා සප්පුරිසාති එවං සම්මතා. **බහුජනස්සා**ති අස්සුතවතො අන්ධබාලපුථුජ්ජනස්ස. ඉදානි තෙ දස්සෙන්තො **සෙය්‍යථිදං පූරණො**තිආදිමාහ. තත්ථ **පූරණො**ති තස්ස සත්ථුපටිඤ්ඤස්ස නාමං. **කස්සපො**ති ගොත්තං. සො කිර අඤ්ඤතරස්ස කුලස්ස එකූනදාසසතං පූරයමානො ජාතො, තෙනස්ස ‘‘පූරණො’’ති නාමං අකංසු. මඞ්ගලදාසත්තා චස්ස ‘‘දුක්කට’’න්ති වත්තා නත්ථි, අකතං වා න කතන්ති. ‘‘සො කිමහමෙත්ථ වසාමී’’ති පලායි. අථස්ස චොරා වත්ථානි අච්ඡින්දිංසු. සො පණ්ණෙන වා තිණෙන වා පටිච්ඡාදෙතුම්පි අජානන්තො ජාතරූපෙනෙව එකං ගාමං පාවිසි. මනුස්සා තං දිස්වා, ‘‘අයං සමණො අරහා අප්පිච්ඡො, නත්ථි ඉමිනා සදිසො’’ති පූවභත්තාදීනි ගහෙත්වා උපසඞ්කමන්ති. සො ‘‘මය්හං සාටකං අනිවත්ථභාවෙන ඉදං උප්පන්න’’න්ති තතො පට්ඨාය සාටකං ලභිත්වාපි න නිවාසෙසි, තදෙව පබ්බජ්ජං අග්ගහෙසි. තස්ස සන්තිකෙ අඤ්ඤෙපි පඤ්චසතා මනුස්සා පබ්බජිංසු, තං සන්ධායාහ ‘‘පූරණො කස්සපො’’ති.

මක්ඛලීති තස්ස නාමං. ගොසාලාය ජාතත්තා **ගොසාලො**ති දුතියං නාමං. තං කිර සකද්දමාය භූමියා තෙලඝටං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තං, ‘‘තාත, මා ඛලී’’ති සාමිකො ආහ. සො පමාදෙන ඛලිත්වා පතිත්වා සාමිකස්ස භයෙන පලායිතුං ආරද්ධො. සාමිකො උපධාවිත්වා සාටකකණ්ණෙ අග්ගහෙසි. සොපි සාටකං ඡඩ්ඩෙත්වා අචෙලකො හුත්වා පලායි, සෙසං පූරණසදිසමෙව.

අජිතොති තස්ස නාමං. කෙසකම්බලං ධාරෙතීති **කෙසකම්බලො**. ඉති නාමද්වයං සංසන්දිත්වා ‘‘අජිතො කෙසකම්බලො’’ති වුච්චති. තත්ථ **කෙසකම්බලො** නාම මනුස්සකෙසෙහි කතකම්බලො, තතො පටිකිට්ඨතරං වත්ථං නාම නත්ථි. යථාහ – ‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, යානි කානිචි තන්තාවුතානං වත්ථානං, කෙසකම්බලො තෙසං පටිකිට්ඨො අක්ඛායති, කෙසකම්බලො, භික්ඛවෙ, සීතෙ සීතො උණ්හෙ උණ්හො දුබ්බණ්ණො දුග්ගන්ධො දුක්ඛසම්ඵස්සො’’ති (අ. නි. 3.138).

පකුධොති තස්ස නාමං. **කච්චායනොති** ගොත්තං. ඉති නාමගොත්තං සංසන්දිත්වා, ‘‘පකුධො කච්චායනො’’ති වුච්චති. සීතුදකපටික්ඛිත්තකො එස, වච්චං කත්වාපි උදකකිච්චං න කරොති, උණ්හොදකං වා කඤ්ජියං වා ලභිත්වා කරොති, නදිං වා මග්ගොදකං වා අතික්කම්ම, ‘‘සීලං මෙ භින්න’’න්ති වාලිකථූපං කත්වා සීලං අධිට්ඨාය ගච්ඡති, එවරූපො නිස්සිරිකලද්ධිකො එස.

සඤ්ජයොති තස්ස නාමං. බෙලට්ඨස්ස පුත්තොති **බෙලට්ඨපුත්තො.** අම්හාකං ගණ්ඨනකිලෙසො පලිබුජ්ඣනකිලෙසො නත්ථි, කිලෙසගණ්ඨරහිතා මයන්ති එවං වාදිතාය ලද්ධනාමවසෙන **නිගණ්ඨො.** නාටස්ස පුත්තොති **නාටපුත්තො. අබ්භඤ්ඤංසූති** යථා තෙසං පටිඤ්ඤා, තථෙව ජානිංසු. ඉදං වුත්තං හොති – සචෙ නෙසං සා පටිඤ්ඤා නිය්‍යානිකා සබ්බෙ අබ්භඤ්ඤංසු. නො චෙ, න අබ්භඤ්ඤංසු. තස්මා කිං තෙසං පටිඤ්ඤා නිය්‍යානිකා න නිය්‍යානිකාති, අයමෙතස්ස පඤ්හස්ස අත්ථො. අථ භගවා නෙසං අනිය්‍යානිකභාවකථනෙන අත්ථාභාවතො අලන්ති පටික්ඛිපිත්වා උපමාය අත්ථං පවෙදෙන්තො ධම්මමෙව දෙසෙතුං, **ධම්මං, තෙ බ්‍රාහ්මණ, දෙසෙස්සාමීති** ආහ.

320. තත්ථ **සච්ඡිකිරියායාති** සච්ඡිකරණත්ථං. **න ඡන්දං ජනෙතීති** කත්තුකම්‍යතාඡන්දං න ජනයති. **න වායමතීති** වායාමං පරක්කමං න කරොති. **ඔලීනවුත්තිකො ච හොතීති** ලීනජ්ඣාසයො හොති. **සාථලිකොති** සිථිලග්ගාහී, සාසනං සිථිලං කත්වා ගණ්හාති, දළ්හං න ගණ්හාති.

323. **ඉධ, බ්‍රාහ්මණ භික්ඛු, විවිච්චෙව කාමෙහීති** කථං ඉමෙ පඨමජ්ඣානාදිධම්මා ඤාණදස්සනෙන උත්තරිතරා ජාතාති? නිරොධපාදකත්තා. හෙට්ඨා පඨමජ්ඣානාදිධම්මා හි විපස්සනාපාදකා , ඉධ නිරොධපාදකා, තස්මා උත්තරිතරා ජාතාති වෙදිතබ්බා. ඉති භගවා ඉදම්පි සුත්තං යථානුසන්ධිනාව නිට්ඨපෙසි. දෙසනාවසානෙ බ්‍රාහ්මණො සරණෙසු පතිට්ඨිතොති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

චූළසාරොපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තතියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. මහායමකවග්ගො

1. චූළගොසිඞ්ගසුත්තවණ්ණනා

325. **එවං මෙ සුතන්ති** චූළගොසිඞ්ගසුත්තං. තත්ථ **නාතිකෙ විහරතීති නාතිකා** නාම එකං තළාකං නිස්සාය ද්වින්නං චූළපිතිමහාපිතිපුත්තානං ද්වෙ ගාමා, තෙසු එකස්මිං ගාමෙ. **ගිඤ්ජකාවසථෙති** ඉට්ඨකාමයෙ ආවසථෙ. එකස්මිං කිර සමයෙ භගවා මහාජනසඞ්ගහං කරොන්තො වජ්ජිරට්ඨෙ චාරිකං චරමානො නාතිකං අනුප්පත්තො. නාතිකවාසිනො මනුස්සා භගවතො මහාදානං දත්වා ධම්මකථං සුත්වා පසන්නහදයා, ''සත්ථු වසනට්ඨානං කරිස්සාමා''ති මන්තෙත්වා ඉට්ඨකාහෙව භිත්තිසොපානත්ථම්භෙ වාළරූපාදීනි දස්සෙන්තො පාසාදං කත්වා සුධාය ලිම්පිත්වා මාලාකම්මලතාකම්මාදීනි නිට්ඨාපෙත්වා භුම්මත්ථරණමඤ්චපීඨාදීනි පඤ්ඤපෙත්වා සත්ථු නියාතෙසුං. අපරාපරං පනෙත්ථ මනුස්සා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානමණ්ඩපචඞ්කමාදීනි කාරයිංසු. ඉති සො විහාරො මහා අහොසි. තං සන්ධාය වුත්තං ''ගිඤ්ජකාවසථෙ''ති.

ගොසිඞ්ගසාලවනදායෙති තත්ථ එකස්ස ජෙට්ඨකරුක්ඛස්ස ඛන්ධතො ගොසිඞ්ගසණ්ඨානං හුත්වා විටපං උට්ඨහි, තං රුක්ඛං උපාදාය සබ්බම්පි තං වනං **ගොසිඞ්ගසාලවනන්ති** සඞ්ඛං ගතං. **දායොති** අවිසෙසෙන අරඤ්ඤස්සෙතං නාමං. තස්මා **ගොසිඞ්ගසාලවනදායෙති** ගොසිඞ්ගසාලවනඅරඤ්ඤෙති අත්ථො. **විහරන්තීති** සාමග්ගිරසං අනුභවමානා විහරන්ති. ඉමෙසඤ්හි කුලපුත්තානං උපරිපණ්ණාසකෙ පුථුජ්ජනකාලො කථිතො, ඉධ ඛීණාසවකාලො. තදා හි තෙ ලද්ධස්සාදා ලද්ධපතිට්ඨා අධිගතපටිසම්භිදා ඛීණාසවා හුත්වා සාමග්ගිරසං අනුභවමානා තත්ථ විහරිංසු. තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

යෙන ගොසිඞ්ගසාලවනදායො තෙනුපසඞ්කමීති ධම්මසෙනාපතිමහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරෙසු වා අසීතිමහාසාවකෙසු වා, අන්තමසො ධම්මභණ්ඩාගාරිකආනන්දත්ථෙරම්පි කඤ්චි අනාමන්තෙත්වා සයමෙව පත්තචීවරං ආදාය අනීකා නිස්සටො හත්ථී විය, යූථා නිස්සටො කාළසීහො විය , වාතච්ඡින්නො වලාහකො විය එකකොව උපසඞ්කමි. කස්මා පනෙත්ථ භගවා සයං අගමාසීති? තයො කුලපුත්තා සාමග්ගිරසං අනුභවන්තා විහරන්ති, තෙසං පග්ගණ්හනතො, පච්ඡිමජනතං අනුකම්පනතො ධම්මගරුභාවතො ච. එවං කිරස්ස අහොසි – ''අහං ඉමෙ කුලපුත්තෙ පග්ගණ්හිත්වා උක්කංසිත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා ධම්මං නෙසං දෙසෙස්සාමී''ති. එවං තාව පග්ගණ්හනතො අගමාසි. අපරම්පිස්ස අහොසි – ''අනාගතෙ කුලපුත්තා සම්මාසම්බුද්ධො සමග්ගවාසං වසන්තානං සන්තිකං සයං ගන්ත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා ධම්මං කථෙත්වා තයො කුලපුත්තෙ පග්ගණ්හි, කො නාම සමග්ගවාසං න වසෙය්‍යාති සමග්ගවාසං වසිතබ්බං මඤ්ඤමානා ඛිප්පමෙව දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සන්තී''ති. එවං පච්ඡිමජනතං අනුකම්පනතොපි අගමාසි. බුද්ධා ච නාම ධම්මගරුනො හොන්ති, සො ච නෙසං ධම්මගරුභාවො රථවිනීතෙ ආවිකතොව. ඉති ඉමස්මා ධම්මගරුභාවතොපි ධම්මං පග්ගණ්හිස්සාමීති අගමාසි.

දායපාලොති අරඤ්ඤපාලො. සො තං අරඤ්ඤං යථා ඉච්ඡිතිච්ඡිතප්පදෙසෙන මනුස්සා පවිසිත්වා තත්ථ පුප්ඵං වා ඵලං වා නියාසං වා දබ්බසම්භාරං වා න හරන්ති, එවං වතියා පරික්ඛිත්තස්ස තස්ස අරඤ්ඤස්ස යොජිතෙ ද්වාරෙ නිසීදිත්වා තං අරඤ්ඤං රක්ඛති, පාලෙති. තස්මා ''දායපාලො''ති වුත්තො. **අත්තකාමරූපාති** අත්තනො හිතං කාමයමානසභාවා හුත්වා විහරන්ති. යො හි ඉමස්මිං සාසනෙ පබ්බජිත්වාපි වෙජ්ජකම්මදූතකම්මපහිණගමනාදීනං වසෙන එකවීසතිඅනෙසනාහි ජීවිකං කප්පෙති, අයං න අත්තකාමරූපො නාම. යො පන ඉමස්මිං සාසනෙ පබ්බජිත්වා එකවීසතිඅනෙසනං පහාය චතුපාරිසුද්ධිසීලෙ පතිට්ඨාය බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා සප්පායධුතඞ්ගං අධිට්ඨාය අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු චිත්තරුචියං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ගාමන්තං පහාය අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා විපස්සනාය කම්මං කුරුමානො විහරති, අයං අත්තකාමො නාම. තෙපි තයො කුලපුත්තා එවරූපා අහෙසුං. තෙන වුත්තං – ''අත්තකාමරූපා විහරන්තී''ති.

මා තෙසං අඵාසුමකාසීති තෙසං මා අඵාසුකං අකාසීති භගවන්තං වාරෙසි. එවං කිරස්ස අහොසි – ''ඉමෙ කුලපුත්තා සමග්ගා විහරන්ති, එකච්චස්ස ච ගතට්ඨානෙ භණ්ඩනකලහවිවාදා වත්තන්ති, තිඛිණසිඞ්ගො චණ්ඩගොණො විය ඔවිජ්ඣන්තො විචරති, අථෙකමග්ගෙන ද්වින්නං ගමනං න හොති, කදාචි අයම්පි එවං කරොන්තො ඉමෙසං කුලපුත්තානං සමග්ගවාසං භින්දෙය්‍ය. පාසාදිකො ච පනෙස සුවණ්ණවණ්ණො සුරසගිද්ධො මඤ්ඤෙ, ගතකාලතො පට්ඨාය පණීතදායකානං අත්තනො උපට්ඨාකානඤ්ච වණ්ණකථනාදීහි ඉමෙසං කුලපුත්තානං අප්පමාදවිහාරං භින්දෙය්‍ය. වසනට්ඨානානි චාපි එතෙසං කුලපුත්තානං නිබද්ධානි පරිච්ඡින්නානි තිස්සො ච පණ්ණසාලා තයො චඞ්කමා තීණි දිවාට්ඨානානි තීණි මඤ්චපීඨානි. අයං පන සමණො මහාකායො වුඩ්ඪතරො මඤ්ඤෙ භවිස්සති. සො අකාලෙ ඉමෙ කුලපුත්තෙ සෙනාසනා වුට්ඨාපෙස්සති. එවං සබ්බථාපි එතෙසං අඵාසු භවිස්සතී''ති. තං අනිච්ඡන්තො, ''මා තෙසං අඵාසුකමකාසී''ති භගවන්තං වාරෙසි.

කිං පනෙස ජානන්තො වාරෙසි, අජානන්තොති? අජානන්තො. කිඤ්චාපි හි තථාගතස්ස පටිසන්ධිග්ගහණතො පට්ඨාය දසසහස්සචක්කවාළකම්පනාදීනි පාටිහාරියානි පවත්තිංසු, අරඤ්ඤවාසිනො පන දුබ්බලමනුස්සා සකම්මප්පසුතා තානි සල්ලක්ඛෙතුං න සක්කොන්ති. සම්මාසම්බුද්ධො ච නාම යදා අනෙකභික්ඛුසහස්සපරිවාරො බ්‍යාමප්පභාය අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනෙහි ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණසිරියා ච බුද්ධානුභාවං දස්සෙන්තො විචරති, තදා කො

එසොති අපුච්ඡිත්වාව ජානිතබ්බො හොති. තදා පන භගවා සබ්බම්පි තං බුද්ධානුභාවං චීවරගබ්භෙන පටිච්ඡාදෙත්වා වලාහකගබ්භෙන පටිච්ඡන්නො පුණ්ණචන්දො විය සයමෙව පත්තචීවරමාදාය අඤ්ඤාතකවෙසෙන අගමාසි. ඉති නං අජානන්තොව දායපාලො නිවාරෙසි.

එතදවොචාති ථෙරො කිර මා සමණාති දායපාලස්ස කථං සුත්වාව චින්තෙසි – ''මයං තයො ජනා ඉධ විහරාම, අඤ්ඤෙ පබ්බජිතා නාම නත්ථි, අයඤ්ච දායපාලො පබ්බජිතෙන විය සද්ධිං කථෙති, කො නු ඛො භවිස්සතී''ති දිවාට්ඨානතො වුට්ඨාය ද්වාරෙ ඨත්වා මග්ගං ඔලොකෙන්තො භගවන්තං අද්දස. භගවාපි ථෙරස්ස සහ දස්සනෙනෙව සරීරොභාසං මුඤ්චි, අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනවිරාජිතා බ්‍යාමප්පභා පසාරිතසුවණ්ණපටො විය විරොචිත්ථ. ථෙරො, ''අයං දායපාලො එකකතං ආසිවිසං ගීවාය ගහෙතුං හත්ථං පසාරෙන්තො විය ලොකෙ අග්ගපුග්ගලෙන සද්ධිං කථෙන්තොව න ජානාති, අඤ්ඤතරභික්ඛුනා විය සද්ධිං කථෙතී''ති නිවාරෙන්තො එතං, ''මා, ආවුසො දායපාලා''තිආදිවචනං අවොච.

තෙනුපසඞ්කමීති කස්මා භගවතො පච්චුග්ගමනං අකත්වා උපසඞ්කමි? එවං කිරස්ස අහොසි – ''මයං තයො ජනා සමග්ගවාසං වසාම, සචාහං එකකොව පච්චුග්ගමනං කරිස්සාමි, සමග්ගවාසො නාම න භවිස්සතී''ති පියමිත්තෙ ගහෙත්වාව පච්චුග්ගමනං කරිස්සාමි. යථා ච භගවා මය්හං පියො, එවං සහායානම්පි මෙ පියොති, තෙහි සද්ධිං පච්චුග්ගමනං කාතුකාමො සයං අකත්වාව උපසඞ්කමි. කෙචි පන තෙසං ථෙරානං පණ්ණසාලද්වාරෙ චඞ්කමනකොටියා භගවතො ආගමනමග්ගො හොති, තස්මා ථෙරො තෙසං සඤ්ඤං දදමානොව ගතොති. **අභික්කමථාති** ඉතො ආගච්ඡථ. **පාදෙ පක්ඛාලෙසීති** විකසිතපදුමසන්නිභෙහි ජාලහත්ථෙහි මණිවණ්ණං උදකං ගහෙත්වා සුවණ්ණවණ්ණෙසු පිට්ඨිපාදෙසු උදකමභිසිඤ්චිත්වා පාදෙන පාදං සංඝංසන්තො පක්ඛාලෙසි. බුද්ධානං කායෙ රජොජල්ලං නාම න උපලිම්පති, කස්මා පක්ඛාලෙසීති? සරීරස්ස උතුග්ගහණත්ථං, තෙසඤ්ච චිත්තසම්පහංසනත්ථං. අම්හෙහි අභිහටෙන උදකෙන භගවා පාදෙ පක්ඛාලෙසි, පරිභොගං අකාසීති තෙසං භික්ඛූනං බලවසොමනස්සවසෙන චිත්තං පීණිතං හොති, තස්මා පක්ඛාලෙසි. **ආයස්මන්තං අනුරුද්ධං භගවා එතදවොචාති** සො කිර තෙසං වුඩ්ඪතරො.

326. තස්ස සඞ්ගහෙ කතෙ සෙසානං කතොව හොතීති ථෙරඤ්ඤෙව එතං **කච්චි වො අනුරුද්ධාතිආදිවචනං** අවොච. තත්ථ **කච්චීති** පුච්ඡනත්ථෙ නිපාතො. **වොති** සාමිවචනං. ඉදං වුත්තං හොති – කච්චි අනුරුද්ධා තුම්හාකං ඛමනීයං, ඉරියාපථො වො ඛමති? කච්චි යාපනීයං, කච්චි වො ජීවිතං යාපෙති ඝටියති? කච්චි පිණ්ඩකෙන න කිලමථ, කච්චි තුම්හාකං සුලභපිණ්ඩං, සම්පත්තෙ වො දිස්වා මනුස්සා උළුඞ්කයාගුං වා කටච්ඡුභික්ඛං වා දාතබ්බං මඤ්ඤන්තීති භික්ඛාචාරවත්තං පුච්ඡති. කස්මා? පච්චයෙන අකිලමන්තෙන හි සක්කා සමණධම්මො කාතුං, වත්තමෙව වා එතං පබ්බජිතානං. අථ තෙන පටිවචනෙ දින්නෙ, ''අනුරුද්ධා, තුම්හෙ රාජපබ්බජිතා මහාපුඤ්ඤා, මනුස්සා තුම්හාකං අරඤ්ඤෙ වසන්තානං අදත්වා කස්ස අඤ්ඤස්ස දාතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්ති, තුම්හෙ පන එතං භුඤ්ජිත්වා කිං නු ඛො මිගපොතකා විය අඤ්ඤමඤ්ඤං සඞ්ඝට්ටෙන්තා විහරථ, උදාහු සාමග්ගිභාවො වො අත්ථී''ති සාමග්ගිරසං පුච්ඡන්තො, **කච්චි පන වො, අනුරුද්ධා, සමග්ගාතිආදිමාහ**.

තත්ථ **ඛීරොදකීභූතාති** යථා ඛීරඤ්ච උදකඤ්ච අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසන්දති, විසුං න හොති, එකත්තං විය උපෙති, කච්චි එවං සාමග්ගිවසෙන එකත්තූපගතචිත්තුප්පාදා විහරථාති පුච්ඡති. **පියචක්ඛූහීති** මෙත්තචිත්තං පච්චුපට්ඨපෙත්වා ඔලොකනචක්ඛූනි පියචක්ඛූනි නාම. කච්චි තථාරූපෙහි චක්ඛූහි අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්පස්සන්තා විහරථාති පුච්ඡති. **තග්ඝාති** එකංසත්ථෙ නිපාතො. එකංසෙන මයං, භන්තෙති වුත්තං හොති. **යථා කථං පනාති** එත්ථ **යථාති** නිපාතමත්තං. **කථන්ති** කාරණපුච්ඡා. කථං පන තුම්හෙ එවං විහරථ, කෙන කාරණෙන විහරථ, තං මෙ කාරණං බ්‍රූථාති වුත්තං හොති. **මෙත්තං කායකම්මන්ති** මෙත්තචිත්තවසෙන පවත්තං කායකම්මං. **ආවි චෙව රහො චාති** සම්මුඛා චෙව පරම්මුඛා ච. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො.

තත්ථ සම්මුඛා කායවචීකම්මානි සහවාසෙ ලබ්භන්ති, ඉතරානි විප්පවාසෙ. මනොකම්මං සබ්බත්ථ ලබ්භති. යඤ්හි සහවසන්තෙසු එකෙන මඤ්චපීඨං වා දාරුභණ්ඩං වා මත්තිකාභණ්ඩං වා බහි දුන්නික්ඛිත්තං හොති, තං දිස්වා කෙනිදං වළඤ්ජිතන්ති අවඤ්ඤං අකත්වා අත්තනා දුන්නික්ඛිත්තං විය ගහෙත්වා පටිසාමෙන්තස්ස පටිජග්ගිතබ්බයුත්තං වා පන ඨානං පටිජග්ගන්තස්ස සම්මුඛා මෙත්තං කායකම්මං නාම හොති. එකස්මිං පක්කන්තෙ තෙන දුන්නික්ඛිත්තං සෙනාසනපරික්ඛාරං තථෙව නික්ඛිපන්තස්ස පටිජග්ගිතබ්බයුත්තට්ඨානං වා පන පටිජග්ගන්තස්ස පරම්මුඛා මෙත්තං කායකම්මං නාම හොති. සහවසන්තස්ස පන තෙහි සද්ධිං මධුරං සම්මොදනීයං කථං පටිසන්ථාරකථං සාරණීයකථං ධම්මීකථං සරභඤ්ඤං සාකච්ඡං පඤ්හපුච්ඡනං පඤ්හවිස්සජ්ජනන්ති එවමාදිකරණෙ සම්මුඛා මෙත්තං වචීකම්මං නාම හොති. ථෙරෙසු පන පක්කන්තෙසු මය්හං පියසහායො නන්දියත්ථෙරො කිමිලත්ථෙරො එවං සීලසම්පන්නො, එවං ආචාරසම්පන්නොතිආදිගුණකථනං පරම්මුඛා මෙත්තං වචීකම්මං නාම හොති. මය්හං පියමිත්තො නන්දියත්ථෙරො කිමිලත්ථෙරො අවෙරො හොතු, අබ්‍යාපජ්ජො සුඛී හොතූති එවං සමන්නාහරතො පන සම්මුඛාපි පරම්මුඛාපි මෙත්තං මනොකම්මං හොතියෙව.

නානා හි ඛො නො, භන්තෙ, කායාති කායඤ්හි පිට්ඨං විය මත්තිකා විය ච ඔමද්දිත්වා එකතො කාතුං න සක්කා. **එකඤ්ච පන මඤ්ඤෙ චිත්තන්ති** චිත්තං පන නො හිතට්ඨෙන නිරන්තරට්ඨෙන අවිග්ගහට්ඨෙන සමග්ගට්ඨෙන එකමෙවාති දස්සෙති. කථං පනෙතං සකං චිත්තං නික්ඛිපිත්වා ඉතරෙසං චිත්තවසෙන වත්තිංසූති? එකස්ස පත්තෙ මලං උට්ඨහති, එකස්ස චීවරං කිලිට්ඨං හොති, එකස්ස පරිභණ්ඩකම්මං හොති. තත්ථ යස්ස පත්තෙ මලං උට්ඨිතං, තෙන

මමාවුසො, පත්තෙ මලං උට්ඨිතං පචිතුං වට්ටතීති වුත්තෙ ඉතරෙ මය්හං චීවරං කිලිට්ඨං ධොවිතබ්බං, මය්හං පරිභණ්ඩං කාතබ්බන්ති අවත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා දාරූනි ආහරිත්වා ඡින්දිත්වා පත්තකටාහෙ පරිභණ්ඩං කත්වා තතො පරං චීවරං වා ධොවන්ති, පරිභණ්ඩං වා කරොන්ති. මමාවුසො, චීවරං කිලිට්ඨං ධොවිතුං වට්ටති, මම පණ්ණසාලා උක්ලාපා පරිභණ්ඩං කාතුං වට්ටතීති පඨමතරං ආරොචිතෙපි එසෙව නයො.

327. **සාධු සාධු, අනුරුද්ධාති** භගවා හෙට්ඨා න ච මයං, භන්තෙ, පිණ්ඩකෙන කිලමිම්හාති වුත්තෙ න සාධුකාරමදාසි. කස්මා? අයඤ්හි කබළීකාරො ආහාරො නාම ඉමෙසං සත්තානං අපායලොකෙපි දෙවමනුස්සලොකෙපි ආචිණ්ණසමාචිණ්ණොව. අයං පන ලොකසන්නිවාසො යෙභුය්‍යෙන විවාදපක්ඛන්දො, අපායලොකෙ දෙවමනුස්සලොකෙපි ඉමෙ සත්තා පටිවිරුද්ධා එව, එතෙසං සාමග්ගිකාලො දුල්ලභො, කදාචිදෙව හොතීති සමග්ගවාසස්ස දුල්ලභත්තා ඉධ භගවා සාධුකාරමදාසි. ඉදානි තෙසං අප්පමාදලක්ඛණං පුච්ඡන්තො **කච්චි පන වො, අනුරුද්ධාති**ආදිමාහ. තත්ථ **වොති** නිපාතමත්තං පච්චත්තවචනං වා, කච්චි තුම්හෙති අත්ථො. **අම්හාකන්ති** අම්හෙසු තීසු ජනෙසු. **පිණ්ඩාය පටික්කමතීති** ගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා පච්චාගච්ඡති. **අවක්කාරපාතින්ති** අතිරෙකපිණ්ඩපාතං අපනෙත්වා ඨපනත්ථාය එකං සමුග්ගපාතිං ධොවිත්වා ඨපෙති.

යො පච්ඡාති තෙ කිර ථෙරා න එකතොව භික්ඛාචාරං පවිසන්ති, ඵලසමාපත්තිරතා හෙතෙ. පාතොව සරීරප්පටිජග්ගනං කත්වා වත්තප්පටිපත්තිං පූරෙත්වා සෙනාසනං පවිසිත්වා කාලපරිච්ඡෙදං කත්වා ඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසීදන්ති. තෙසු යො පඨමතරං නිසින්නො අත්තනො කාලපරිච්ඡෙදවසෙන පඨමතරං උට්ඨාති; සො පිණ්ඩාය චරිත්වා පටිනිවත්තො භත්තකිච්චට්ඨානං ආගන්ත්වා ජානාති – ‘‘ද්වෙ භික්ඛූ පච්ඡා, අහං පඨමතරං ආගතො’’ති. අථ පත්තං පිදහිත්වා ආසනපඤ්ඤාපනාදීනි කත්වා යදි පත්තෙ පටිවිසමත්තමෙව හොති, නිසීදිත්වා භුඤ්ජති. යදි අතිරෙකං හොති, අවක්කාරපාතියං පක්ඛිපිත්වා පාතිං පිධාය භුඤ්ජති. කතභත්තකිච්චො පත්තං ධොවිත්වා වොදකං කත්වා ථවිකාය ඔසාපෙත්වා පත්තචීවරං ගහෙත්වා අත්තනො වසනට්ඨානං පවිසති. දුතියොපි ආගන්ත්වාව ජානාති – ‘‘එකො පඨමං ආගතො, එකො පච්ඡතො’’ති. සො සචෙ පත්තෙ භත්තං පමාණමෙව හොති, භුඤ්ජති. සචෙ මන්දං, අවක්කාරපාතිතො ගහෙත්වා භුඤ්ජති. සචෙ අතිරෙකං හොති, අවක්කාරපාතියං පක්ඛිපිත්වා පමාණමෙව භුඤ්ජිත්වා පුරිමත්ථෙරො විය වසනට්ඨානං පවිසති. තතියොපි ආගන්ත්වාව ජානාති – ‘‘ද්වෙ පඨමං ආගතා, අහං පච්ඡතො’’ති. සොපි දුතියත්ථෙරො විය භුඤ්ජිත්වා කතභත්තකිච්චො පත්තං ධොවිත්වා වොදකං කත්වා ථවිකාය ඔසාපෙත්වා ආසනානි උක්ඛිපිත්වා පටිසාමෙති; පානීයඝටෙ වා පරිභොජනීයඝටෙ වා අවසෙසං උදකං ඡඩ්ඩෙත්වා ඝටෙ නිකුජ්ජිත්වා අවක්කාරපාතියං සචෙ අවසෙසභත්තං හොති, තං වුත්තනයෙන ජහිත්වා පාතිං ධොවිත්වා පටිසාමෙති; භත්තග්ගං සම්මජ්ජති. තතො කචවරං ඡඩ්ඩෙත්වා සම්මජ්ජනිං උක්ඛිපිත්වා උපචිකාහි මුත්තට්ඨානෙ ඨපෙත්වා පත්තචීවරමාදාය වසනට්ඨානං පවිසති. ඉදං ථෙරානං බහිවිහාරෙ අරඤ්ඤෙ භත්තකිච්චකරණට්ඨානෙ භොජනසාලායං වත්තං. ඉදං සන්ධාය, ‘‘යො පච්ඡා’’තිආදි වුත්තං.

යො පස්සතීතිආදි පන නෙසං අන්තොවිහාරෙ වත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තත්ථ **වච්චඝටන්ති** ආචමනකුම්භිං. **රිත්තන්ති** රිත්තකං. **තුච්ඡන්ති** තස්සෙව වෙවචනං. **අවිසය්හන්ති** උක්ඛිපිතුං අසක්කුණෙය්‍යං, අතිභාරියං. **හත්ථවිකාරෙනාති** හත්ථසඤ්ඤාය. තෙ කිර පානීයඝටාදීසු යංකිඤ්චි තුච්ඡකං ගහෙත්වා පොක්ඛරණිං ගන්ත්වා අන්තො ච බහි ච ධොවිත්වා උදකං පරිස්සාවෙත්වා තීරෙ ඨපෙත්වා අඤ්ඤං භික්ඛුං හත්ථවිකාරෙන ආමන්තෙන්ති, ඔදිස්ස වා අනොදිස්ස වා සද්දං න කරොන්ති. කස්මා ඔදිස්ස සද්දං න කරොන්ති? තං භික්ඛුං සද්දො බාධෙය්‍යාති. කස්මා අනොදිස්ස සද්දං න කරොන්ති? අනොදිස්ස සද්දෙ දින්නෙ, ‘‘අහං පුරෙ, අහං පුරෙ’’ති ද්වෙපි නික්ඛමෙය්‍යුං, තතො ද්වීහි කත්තබ්බකම්මෙ තතියස්ස කම්මච්ඡෙදො භවෙය්‍ය. සංයතපදසද්දො පන හුත්වා අපරස්ස භික්ඛුනො දිවාට්ඨානසන්තිකං ගන්ත්වා තෙන දිට්ඨභාවං ඤත්වා හත්ථසඤ්ඤං කරොති, තාය සඤ්ඤාය ඉතරො ආගච්ඡති, තතො ද්වෙ ජනා හත්ථෙන හත්ථං සංසිබ්බන්තා ද්වීසු හත්ථෙසු ඨපෙත්වා උපට්ඨපෙන්ති. තං සන්ධායාහ – ‘‘හත්ථවිකාරෙන දුතියං ආමන්තෙත්වා හත්ථවිලඞ්ඝකෙන උපට්ඨපෙමා’’ති.

පඤ්චාහිකං ඛො පනාති චාතුද්දසෙ පන්නරසෙ අට්ඨමියන්ති ඉදං තාව පකතිධම්මස්සවනමෙව, තං අඛණ්ඩං කත්වා පඤ්චමෙ පඤ්චමෙ දිවසෙ ද්වෙ ථෙරා නාතිවිකාලෙ න්හායිත්වා අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානං ගච්ඡන්ති. තත්ථ තයොපි නිසීදිත්වා තිණ්ණං පිටකානං අඤ්ඤතරස්මිං අඤ්ඤමඤ්ඤං පඤ්හං පුච්ඡන්ති , අඤ්ඤමඤ්ඤං විස්සජ්ජෙන්ති, තෙසං එවං කරොන්තානංයෙව අරුණං උග්ගච්ඡති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. එත්තාවතා ථෙරෙන භගවතා අප්පමාදලක්ඛණං පුච්ඡිතෙන පමාදට්ඨානෙසුයෙව අප්පමාදලක්ඛණං විස්සජ්ජිතං හොති. අඤ්ඤෙසඤ්හි භික්ඛූනං භික්ඛාචාරං පවිසනකාලො, නික්ඛමනකාලො, නිවාසනපරිවත්තනං, චීවරපාරුපනං, අන්තොගාමෙ පිණ්ඩාය චරණං ධම්මකථනං, අනුමොදනං , ගාමතො නික්ඛමිත්වා භත්තකිච්චකරණං, පත්තධොවනං, පත්තඔසාපනං, පත්තචීවරපටිසාමනන්ති පපඤ්චකරණට්ඨානානි එතානි. තස්මා ථෙරො අම්හාකං එත්තකං ඨානං මුඤ්චිත්වා පමාදකාලො නාම නත්ථීති දස්සෙන්තො පමාදට්ඨානෙසුයෙව අප්පමාදලක්ඛණං විස්සජ්ජෙසි.

328. අථස්ස භගවා සාධුකාරං දත්වා පඨමජ්ඣානං පුච්ඡන්තො පුන **අත්ථි පන වොති**ආදිමාහ. තත්ථ **උත්තරි මනුස්සධම්මාති** මනුස්සධම්මතො උත්තරි. **අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසොති** අරියභාවකරණසමත්ථො ඤාණවිසෙසො. **කිඤ්හි නො සියා, භන්තෙති** කස්මා, භන්තෙ, නාධිගතො භවිස්සති, අධිගතොයෙවාති. **යාව දෙවාති** යාව එව.

329. එවං පඨමජ්ඣානාධිගමෙ බ්‍යාකතෙ දුතියජ්ඣානාදීනි පුච්ඡන්තො **එතස්ස පන වොති**ආදිමාහ. තත්ථ **සමතික්කමායාති** සමතික්කමත්ථාය. **පටිප්පස්සද්ධියාති** පටිප්පස්සද්ධත්ථාය. සෙසං සබ්බත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. පච්ඡිමපඤ්හෙ පන ලොකුත්තරඤාණදස්සනවසෙන අධිගතං නිරොධසමාපත්තිං පුච්ඡන්තො **අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසොති** ආහ. ථෙරොපි පුච්ඡානුරූපෙනෙව බ්‍යාකාසි. තත්ථ යස්මා වෙදයිතසුඛතො අවෙදයිතසුඛං සන්තතරං පණීතතරං හොති, තස්මා **අඤ්ඤං ඵාසුවිහාරං උත්තරිතරං වා පණීතතරං වා න සමනුපස්සාමාති** ආහ.

330. **ධම්මියා කථායාති** සාමග්ගිරසානිසංසප්පටිසංයුත්තාය ධම්මියා කථාය. සබ්බෙපි තෙ චතූසු සච්චෙසු පරිනිට්ඨිතකිච්චා, තෙන තෙසං පටිවෙධත්ථාය කිඤ්චි කථෙතබ්බං නත්ථි. සාමග්ගිරසෙන පන අයඤ්ච අයඤ්ච ආනිසංසොති සාමග්ගිරසානිසංසමෙව නෙසං භගවා කථෙසි. **භගවන්තං අනුසංයායිත්වාති** අනුගන්ත්වා. තෙ කිර භගවතො පත්තචීවරං ගහෙත්වා ථොකං අගමංසු, අථ භගවා විහාරස්ස පරිවෙණපරියන්තං ගතකාලෙ, ‘‘ආහරථ මෙ පත්තචීවරං, තුම්හෙ ඉධෙව තිට්ඨථා’’ති පක්කාමි. **තතො පටිනිවත්තිත්වාති** තතො ඨිතට්ඨානතො නිවත්තිත්වා. **කිං නු ඛො මයං ආයස්මතොති** භගවන්තං නිස්සාය පබ්බජ්ජාදීනි අධිගන්ත්වාපි අත්තනො ගුණකථාය අට්ටියමානා අධිගමප්පිච්ඡතාය ආහංසු. **ඉමාසඤ්ච ඉමාසඤ්චාති** පඨමජ්ඣානාදීනං ලොකියලොකුත්තරානං. **චෙතසා චෙතො පරිච්ච විදිතොති** අජ්ජ මෙ ආයස්මන්තො ලොකියසමාපත්තියා වීතිනාමෙසුං, අජ්ජ ලොකුත්තරායාති එවං චිත්තෙන චිත්තං පරිච්ඡින්දිත්වා විදිතං. **දෙවතාපි මෙති**, භන්තෙ අනුරුද්ධ, අජ්ජ අයෙයා නන්දියත්ථෙරො, අජ්ජ අයෙයා කිම්ලත්ථෙරො ඉමාය ච ඉමාය ච සමාපත්තියා වීතිනාමෙසීති එවමාරොචෙසුන්ති අත්ථො. **පඤ්හාභිපුට්ඨෙනාති** තම්පි මයා සයං විදිතන්ති වා දෙවතාහි ආරොචිතන්ති වා එත්තකෙනෙව මුඛං මෙ සජ්ජන්ති කථං සමුට්ඨාපෙත්වා අපුට්ඨෙනෙව මෙ න කථිතං. භගවතා පන පඤ්හාභිපුට්ඨෙන පඤ්හං අභිපුච්ඡිතෙන සතා බ්‍යාකතං, තත්‍ර මෙ කිං න රොචථාති ආහ.

331. **දීඝොති** ‘‘මණි මාණිවරො දීඝො, අථො සෙරීසකො සහා’’ති (දී. නි. 3.293) එවං ආගතො අට්ඨවීසතියා යක්ඛසෙනාපතීනං අබ්භන්තරො එකො දෙවරාජා. **පරජනොති** තස්සෙව යක්ඛස්ස නාමං. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමීති** සො කිර වෙස්සවණෙන පෙසිතො එතං ඨානං ගච්ඡන්තො භගවන්තං සයං පත්තචීවරං ගහෙත්වා ගිඤ්ජකාවසථතො ගොසිඞ්ගසාලවනස්ස අන්තරෙ දිස්වා භගවා අත්තනා පත්තචීවරං ගහෙත්වා ගොසිඞ්ගසාලවනෙ තිණ්ණං කුලපුත්තානං සන්තිකං ගච්ඡති. අජ්ජ මහතී ධම්මදෙසනා භවිස්සති. මයාපි තස්සා දෙසනාය භාගිනා භවිතබ්බන්ති අදිස්සමානෙන කායෙන සත්ථු පදානුපදිකො ගන්ත්වා අවිදූරෙ ඨත්වා ධම්මං සුත්වා සත්ථරි ගච්ඡන්තෙපි න ගතො, – ‘‘ඉමෙ ථෙරා කිං කරිස්සන්තී’’ති දස්සනත්ථං පන තත්ථෙව ඨිතො. අථ තෙ ද්වෙ ථෙරෙ අනුරුද්ධත්ථෙරං පලිවෙඨෙන්තෙ දිස්වා, – ‘‘ඉමෙ ථෙරා භගවන්තං නිස්සාය පබ්බජ්ජාදයො සබ්බගුණෙ අධිගන්ත්වාපි භගවතොව මච්ඡරායන්ති, න සහන්ති, අතිවිය නිලීයන්ති පටිච්ඡාදෙන්ති, න දානි තෙසං පටිච්ඡාදෙතුං දස්සාමි, පථවිතො යාව බ්‍රහ්මලොකා එතෙසං ගුණෙ පකාසෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි.

ලාභා වත, භන්තෙති යෙ, භන්තෙ, වජ්ජිරට්ඨවාසිනො භගවන්තඤ්ච ඉමෙ ච තයො කුලපුත්තෙ පස්සිතුං ලභන්ති, වන්දිතුං ලභන්ති, දෙය්‍යධම්මං දාතුං ලභන්ති, ධම්මං සොතුං ලභන්ති, තෙසං ලාභා, භන්තෙ, වජ්ජීනන්ති අත්ථො. **සද්දං සුත්වාති** සො කිර අත්තනො යක්ඛානුභාවෙන මහන්තං සද්දං කත්වා සකලං වජ්ජිරට්ඨං අජ්ඣොත්ථරන්තො තං වාචං නිච්ඡාරෙසි. තෙන වස්ස තෙසු රුක්ඛපබ්බතාදීසු අධිවත්ථා භුම්මා දෙවතා සද්දං අස්සොසුං. තං සන්ධාය වුත්තං – ‘‘සද්දං සුත්වා’’ති. **අනුස්සාවෙසුන්ති** මහන්තං සද්දං සුත්වා සාවෙසුං. එස නයො සබ්බත්ථ. **යාව බ්‍රහ්මලොකාති** යාව අකනිට්ඨබ්‍රහ්මලොකා. **තඤ්චෙපි කුලන්ති**, ‘‘අම්හාකං කුලතො නික්ඛමිත්වා ඉමෙ කුලපුත්තා පබ්බජිතා එවං සීලවන්තො ගුණවන්තො ආචාරසම්පන්නා කල්‍යාණධම්මා’’ති එවං තඤ්චෙපි කුලං එතෙ තයො කුලපුත්තෙ පසන්නචිත්තං අනුස්සරෙය්‍යාති එවං සබ්බත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ඉති භගවා යථානුසන්ධිනාව දෙසනං නිට්ඨපෙසීති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

චූළගොසිඞ්ගසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. මහාගොසිඞ්ගසුත්තවණ්ණනා

332. **එවං මෙ සුතන්ති** මහාගොසිඞ්ගසුත්තං. තත්ථ **ගොසිඞ්ගසාලවනදායෙති** ඉදං වසනට්ඨානදස්සනත්ථං වුත්තං. අඤ්ඤෙසු හි සුත්තෙසු, ‘‘සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ’’ති එවං පඨමං ගොචරගාමං දස්සෙත්වා පච්ඡා වසනට්ඨානං දස්සෙති. ඉමස්මිං පන මහාගොසිඞ්ගසුත්තෙ භගවතො ගොචරගාමො අනිබද්ධො, කොචිදෙව ගොචරගාමො භවිස්සති. තස්මා වසනට්ඨානමෙව පරිදීපිතං. අරඤ්ඤනිදානකං නාමෙතං සුත්තන්ති. **සම්බහුලෙහීති** බහුකෙහි. **අභිඤ්ඤාතෙහි අභිඤ්ඤාතෙහීති** සබ්බත්ථ විස්සුතෙහි පාකටෙහි. **ථෙරෙහි සාවකෙහි සද්ධින්ති** පාතිමොක්ඛසංවරාදීහි ථිරකාරකෙහෙව ධම්මෙහි සමන්නාගතත්තා ථෙරෙහි, සවනන්තෙ ජාතත්තා සාවකෙහි සද්ධිං එකතො. ඉදානි තෙ ථෙරෙ සරූපතො දස්සෙන්තො, **ආයස්මතා ච සාරිපුත්තෙනාති**ආදිමාහ. තත්ථායස්මා සාරිපුත්තො අත්තනො සීලාදීහි ගුණෙහි බුද්ධසාසනෙ අභිඤ්ඤාතො. චක්ඛුමන්තානං ගගනමජ්ඣෙ ඨිතො සූරියො විය චන්දො විය, සමුද්දතීරෙ ඨිතානං සාගරො විය ච පාකටො පඤ්ඤාතො. න කෙවලඤ්චස්ස ඉමස්මිං

සුත්තෙ ආගතගුණවසෙනෙව මහන්තතා වෙදිතබ්බා, ඉතො අඤ්ඤෙසං ධම්මදායාදසුත්තං අනඞ්ගණසුත්තං සම්මාදිට්ඨිසුත්තං සීහනාදසුත්තං රථවිනීතං මහාහත්ථිපදොපමං මහාවෙදල්ලං චාතුමසුත්තං දීඝනඛං අනුපදසුත්තං සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බසුත්තං සච්චවිභඞ්ගසුත්තං පිණ්ඩපාතපාරිසුද්ධි සම්පසාදනීයං සඞ්ගීතිසුත්තං දසුත්තරසුත්තං පවාරණාසුත්තං (සං. නි. 1.215 ආදයො) සුසිමසුත්තං ථෙරපඤ්හසුත්තං මහානිද්දෙසො පටිසම්භිදාමග්ගො ථෙරසීහනාදසුත්තං අභිනික්ඛමනං එතදග්ගන්ති ඉමෙසම්පි සුත්තානං වසෙන ථෙරස්ස මහන්තතා වෙදිතබ්බා. එතදග්ගස්මිඤ්හි, ''එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං මහාපඤ්ඤානං යදිදං සාරිපුත්තො''ති (අ. නි. 1.188-189) වුත්තං.

මහාමොග්ගල්ලානොපි සීලාදිගුණෙහි චෙව ඉමස්මිං සුත්තෙ ආගතගුණෙහි ච ථෙරො විය අභිඤ්ඤාතො පාකටො මහා. අපිචස්ස අනුමානසුත්තං, චූළතණ්හාසඞ්ඛයසුත්තං මාරතජ්ජනියසුත්තං පාසාදකම්පනං සකලං ඉද්ධිපාදසංයුත්තං නන්දොපනන්දදමනං යමකපාටිහාරියකාලෙ දෙවලොකගමනං විමානවත්ථු පෙතවත්ථු ථෙරස්ස අභිනික්ඛමනං එතදග්ගන්ති ඉමෙසම්පි වසෙන මහන්තභාවො වෙදිතබ්බො . එතදග්ගස්මිඤ්හි, ''එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං ඉද්ධිමන්තානං යදිදං මහාමොග්ගල්ලානො''ති (අ. නි. 1.190) වුත්තං.

මහාකස්සපොපි සීලාදිගුණෙහි චෙව ඉමස්මිං සුත්තෙ ආගතගුණෙහි ච ථෙරො විය අභිඤ්ඤාතො පාකටො මහා. අපිචස්ස චීවරපරිවත්තනසුත්තං ජිණ්ණචීවරසුත්තං (සං. නි. 2.154 ආදයො) චන්දොපමං සකලං කස්සපසංයුත්තං මහාඅරියවංසසුත්තං ථෙරස්ස අභිනික්ඛමනං එතදග්ගන්ති ඉමෙසම්පි වසෙන මහන්තභාවො වෙදිතබ්බො. එතදග්ගස්මිඤ්හි, ''එතදග්ගං , භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං ධුතවාදානං යදිදං මහාකස්සපො''ති (අ. නි. 1.191) වුත්තං.

අනුරුද්ධත්ථෙරොපි සීලාදිගුණෙහි චෙව ඉමස්මිං සුත්තෙ ආගතගුණෙහි ච ථෙරො විය අභිඤ්ඤාතො පාකටො මහා. අපිචස්ස චූළගොසිඞ්ගසුත්තං නළකපානසුත්තං අනුත්තරියසුත්තං උපක්කිලෙසසුත්තං අනුරුද්ධසංයුත්තං මහාපුරිසවිතක්කසුත්තං ථෙරස්ස අභිනික්ඛමනං එතදග්ගන්ති ඉමෙසම්පි වසෙන මහන්තභාවො වෙදිතබ්බො. එතදග්ගස්මිඤ්හි, ''එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං දිබ්බචක්ඛුකානං යදිදං අනුරුද්ධො''ති (අ. නි. 1.192) වුත්තං.

ආයස්මතා ච රෙවතෙනාති එත්ථ පන ද්වෙ රෙවතා ඛදිරවනියරෙවතො ච කඞ්ඛාරෙවතො ච. තත්ථ ඛදිරවනියරෙවතො ධම්මසෙනාපතිත්ථෙරස්ස කනිට්ඨභාතිකො, න සො ඉධ අධිප්පෙතො. ''අකප්පියො ගුළො, අකප්පියා මුග්ගා''ති (මහාව. 272) එවං කඞ්ඛාබහුලො පන ථෙරො ඉධ රෙවතොති අධිප්පෙතො. සොපි සීලාදිගුණෙහි චෙව ඉමස්මිං සුත්තෙ ආගතගුණෙහි ච ථෙරො විය අභිඤ්ඤාතො පාකටො මහා. අපිචස්ස අභිනික්ඛමනෙනපි එතදග්ගෙනපි මහන්තභාවො වෙදිතබ්බො. එතදග්ගස්මිඤ්හි, ''එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං ඣායීනං යදිදං කඞ්ඛාරෙවතො''ති (අ. නි. 1.204) වුත්තං.

ආනන්දත්ථෙරොපි සීලාදිගුණෙහි චෙව ඉමස්මිං සුත්තෙ ආගතගුණෙහි ච ථෙරො විය අභිඤ්ඤාතො පාකටො මහා. අපිචස්ස සෙක්ඛසුත්තං බාහිතිකසුත්තං ආනෙඤ්ජසප්පායං ගොපකමොග්ගල්ලානං බහුධාතුකං චූළසුඤ්ඤතං මහාසුඤ්ඤතං අච්ඡරියබ්භුතසුත්තං භද්දෙකරත්තං මහානිදානං මහාපරිනිබ්බානං සුභසුත්තං චූළනියලොකධාතුසුත්තං අභිනික්ඛමනං එතදග්ගන්ති ඉමෙසම්පි වසෙන මහන්තභාවො වෙදිතබ්බො. එතදග්ගස්මිඤ්හි, ''එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං බහුස්සුතානං යදිදං ආනන්දො''ති (අ. නි. 1.219-223) වුත්තං.

අඤ්ඤෙහි ච අභිඤ්ඤාතෙහි අභිඤ්ඤාතෙහීති න කෙවලඤ්ච එතෙහෙව, අඤ්ඤෙහි ච මහාගුණතාය පාකටෙහි අභිඤ්ඤාතෙහි බහූහි ථෙරෙහි සාවකෙහි සද්ධිං භගවා ගොසිඞ්ගසාලවනදායෙ විහරතීති අත්ථො. ආයස්මා හි සාරිපුත්තො සයං මහාපඤ්ඤො අඤ්ඤෙපි බහූ මහාපඤ්ඤෙ භික්ඛූ ගහෙත්වා තදා දසබලං පරිවාරෙත්වා විහාසි. ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො සයං ඉද්ධිමා, ආයස්මා මහාකස්සපො සයං ධුතවාදො, ආයස්මා අනුරුද්ධො සයං දිබ්බචක්ඛුකො, ආයස්මා රෙවතො සයං ඣානාභිරතො, ආයස්මා ආනන්දො සයං බහුස්සුතො අඤ්ඤෙපි බහූ බහුස්සුතෙ භික්ඛූ ගහෙත්වා තදා දසබලං පරිවාරෙත්වා විහාසි, එවං තදා එතෙ ච අඤ්ඤෙ ච අභිඤ්ඤාතා මහාථෙරා තිංසසහස්සමත්තා භික්ඛූ දසබලං පරිවාරෙත්වා විහරිංසූති වෙදිතබ්බා.

පටිසල්ලානා වුට්ඨිතොති ඵලසමාපත්තිවිවෙකතො වුට්ඨිතො. **යෙනායස්මා මහාකස්සපො තෙනුපසඞ්කමීති** ථෙරො කිර පටිසල්ලානා වුට්ඨිතො පච්ඡිමලොකධාතුං ඔලොකෙන්තො වනන්තෙ කීළන්තස්ස මත්තහත්ථියස්ස කණ්ණතො පතමානං කුණ්ඩලං විය, සංහරිත්වා සමුග්ගෙ පක්ඛිපමානං රත්තකම්බලං විය, මණිනාගදන්තතො පතමානං සතසහස්සග්ඝනිකං සුවණ්ණපාතිං විය ච අත්ථං ගච්ඡමානං පරිපුණ්ණපණ්ණාසයොජනං සූරියමණ්ඩලං අද්දස. තදනන්තරං පාචීනලොකධාතුං ඔලොකෙන්තො නෙමියං ගහෙත්වා පරිවත්තියමානං රජතචක්කං විය, රජතකූටතො නික්ඛමන්තං ඛීරධාරාමණ්ඩං විය, සපක්ඛෙ පප්ඵොටෙත්වා ගගනතලෙ පක්ඛන්දමානං සෙතහංසං විය ච මෙඝවණ්ණාය සමුද්දකුච්ඡිතො උග්ගන්ත්වා පාචීනචක්කවාළපබ්බතමත්ථකෙ සසලක්ඛණප්පටිමණ්ඩිතං එකූනපණ්ණාසයොජනං චන්දමණ්ඩලං අද්දස. තතො සාලවනං ඔලොකෙසි. තස්මිඤ්හි සමයෙ සාලරුක්ඛා මූලතො පට්ඨාය යාව අග්ගා සබ්බපාලිඵුල්ලා දුකූලපාරුතා විය, මුත්තාකලාපපිනද්ධා විය ච විරොචිංසු. භූමිතලං පුප්ඵසන්ථරපූජාය පටිමණ්ඩිතං විය, තත්ථ තත්ථ නිපතන්තෙන පුප්ඵරෙණුනා ලාඛාරසෙන සිඤ්චමානං විය ච

අහොසි. හමරමධුකරගණා කුසුමරෙණුමදමත්තා උපගායමානා විය වනන්තරෙසු විචරන්ති. තදා ච උපොසථදිවසොව හොති. අථ ථෙරො, ''කාය නු ඛො අජ්ජ රතියා වීතිනාමෙස්සාමී''ති චින්තෙසි, අරියසාවකා ච නාම පියධම්මස්සවනා හොන්ති. අථස්ස එතදහොසි – ''අජ්ජ මය්හං ජෙට්ඨභාතිකස්ස ධම්මසෙනාපතිත්ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ධම්මරතියා වීතිනාමෙස්සාමී''ති. ගච්ඡන්තො පන එකකොව අගන්ත්වා ''මය්හං පියසහායං මහාකස්සපත්ථෙරං ගහෙත්වා ගමිස්සාමී''ති නිසින්නට්ඨානතො වුට්ඨාය චම්මඛණ්ඩං පප්ඵොටෙත්වා යෙනායස්මා මහාකස්සපො තෙනුපසඞ්කමි.

එවමාවුසොති ඛො ආයස්මා මහාකස්සපොති ථෙරොපි යස්මා පියධම්මස්සවනොව අරියසාවකො, තස්මා තස්ස වචනං සුත්වා ගච්ඡාවුසො, ත්වං, මය්හං සීසං වා රුජ්ජති පිට්ඨි වාති කිඤ්චි ලෙසාපදෙසං අකත්වා තුට්ඨහදයොව, ''එවමාවුසො''තිආදිමාහ. පටිස්සුත්වා ච නිසින්නට්ඨානතො වුට්ඨාය චම්මඛණ්ඩං පප්ඵොටෙත්වා මහාමොග්ගල්ලානං අනුබන්ධි. තස්මිං සමයෙ ද්වෙ මහාථෙරා පටිපාටියා ඨිතානි ද්වෙ චන්දමණ්ඩලානි විය, ද්වෙ සූරියමණ්ඩලානි විය, ද්වෙ ඡද්දන්තනාගරාජානො විය, ද්වෙ සීහා විය, ද්වෙ බ්‍යග්ඝා විය ච විරොචිංසු. අනුරුද්ධත්ථෙරොපි තස්මිං සමයෙ දිවාට්ඨානෙ නිසින්නො ද්වෙ මහාථෙරෙ සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සන්තිකං ගච්ඡන්තෙ දිස්වා පච්ඡිමලොකධාතුං ඔලොකෙන්තො සූරියං වනන්තං පවිසන්තං විය, පාචීනලොකධාතුං ඔලොකෙන්තො චන්දං වනන්තතො උග්ගච්ඡන්තං විය, සාලවනං ඔලොකෙන්තො සබ්බපාලිඵුල්ලමෙව සාලවනඤ්ච දිස්වා අජ්ජ උපොසථදිවසො, ඉමෙ ච මෙ ජෙට්ඨභාතිකා ධම්මසෙනාපතිස්ස සන්තිකං ගච්ඡන්ති, මහන්තෙන ධම්මස්සවනෙන භවිතබ්බං, අහම්පි ධම්මස්සවනස්ස භාගී භවිස්සාමීති නිසින්නට්ඨානතො වුට්ඨාය චම්මඛණ්ඩං පප්ඵොටෙත්වා මහාථෙරානං පදානුපදිකො හුත්වා නික්ඛමි. තෙන වුත්තං – ''අථ ඛො ආයස්මා ච මහාමොග්ගල්ලානො ආයස්මා ච මහාකස්සපො ආයස්මා ච අනුරුද්ධො යෙනායස්මා සාරිපුත්තො තෙනුපසඞ්කමිංසූ''ති. **උපසඞ්කමිංසූති**. පටිපාටියා ඨිතා තයො චන්දා විය, සූරියා විය, සීහා විය ච විරොචමානා උපසඞ්කමිංසු.

333. එවං උපසඞ්කමන්තෙ පන තෙ මහාථෙරෙ ආයස්මා ආනන්දො අත්තනො දිවාට්ඨානෙ නිසින්නොයෙව දිස්වා, ''අජ්ජ මහන්තං ධම්මස්සවනං භවිස්සති, මයාපි තස්ස භාගිනා භවිතබ්බං, න ඛො පන එකකොව ගමිස්සාමි, මය්හං පියසහායම්පි රෙවතත්ථෙරං ගහෙත්වා ගමිස්සාමී''ති සබ්බං මහාමොග්ගල්ලානස්ස මහාකස්සපස්ස අනුරුද්ධස්ස උපසඞ්කමනෙ වුත්තනයෙනෙව විත්ථාරතො වෙදිතබ්බං. ඉති තෙ ද්වෙ ජනා පටිපාටියා ඨිතා ද්වෙ චන්දා විය, සූරියා විය, සීහා විය ච විරොචමානා උපසඞ්කමිංසු. තෙන වුත්තං – ''අද්දසා ඛො ආයස්මා සාරිපුත්තො''තිආදි . **දිස්වාන ආයස්මන්තං ආනන්දං එතදවොචාති** දූරතොව දිස්වා අනුක්කමෙන කථාඋපචාරං සම්පත්තමෙතං, ''එතු ඛො ආයස්මා''තිආදිවචනං අවොච. **රමණීයං, ආවුසොති** එත්ථ දුවිධං රාමණෙය්‍යකං වනරාමණෙය්‍යකං පුග්ගලරාමණෙය්‍යකඤ්ච. තත්ථ වනං නාම නාගසලළසාලචම්පකාදීහි සඤ්ඡන්නං හොති බහලච්ඡායං පුප්ඵඵලූපගං විවිධරුක්ඛං උදකසම්පන්නං ගාමතො නිස්සටං, ඉදං වනරාමණෙය්‍යකං නාම. යං සන්ධාය වුත්තං –

> ''රමණීයානි අරඤ්ඤානි, යත්ථ න රමතී ජනො;
> වීතරාගා රමිස්සන්ති, න තෙ කාමගවෙසිනො''ති. (ධ. ප. 99);

වනං පන සචෙපි උජ්ජඞ්ගලෙ හොති නිරුදකං විරලච්ඡායං කණ්ටකසමාකිණ්ණං, බුද්ධාදයොපෙත්ථ අරියා විහරන්ති, ඉදං පුග්ගලරාමණෙය්‍යකං නාම. යං සන්ධාය වුත්තං –

> ''ගාමෙ වා යදි වාරඤ්ඤෙ, නින්නෙ වා යදි වා ථලෙ;
> යත්ථ අරහන්තො විහරන්ති, තං භූමිරාමණෙය්‍යක''න්ති. (ධ. ප. 98);

ඉධ පන තං දුවිධම්පි ලබ්භති. තදා හි ගොසිඞ්ගසාලවනං සබ්බපාලිඵුල්ලං හොති කුසුමගන්ධසුගන්ධං, සදෙවකෙ චෙත්ථ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලො සම්මාසම්බුද්ධො තිංසසහස්සමත්තෙහි අභිඤ්ඤාතභික්ඛූහි සද්ධිං විහරති. තං සන්ධාය වුත්තං – ''රමණීයං, ආවුසො ආනන්ද, ගොසිඞ්ගසාලවන''න්ති.

දොසිනාති දොසාපගතා, අබ්භං මහිකා ධූමො රජො රාහූති ඉමෙහි පඤ්චහි උපක්කිලෙසෙහි විරහිතාති වුත්තං හොති. **සබ්බපාලිඵුල්ලාති** සබ්බත්ථ පාලිඵුල්ලා, මූලතො පට්ඨාය යාව අග්ගා අපුප්ඵිතට්ඨානං නාම නත්ථි. **දිබ්බා මඤ්ඤෙ ගන්ධා සම්පවන්තීති** දිබ්බා මන්දාරපුප්ඵකොවිළාරපාරිච්ඡත්තකචන්දනචුණ්ණගන්ධා විය සමන්තා පවායන්ති, සක්කසුයාසන්තුසිතනිම්මානරතිපරනිම්මිතමහාබ්‍රහ්මානං ඔතිණ්ණට්ඨානං විය වායන්තීති වුත්තං හොති.

කථංරූපෙන , ආවුසො ආනන්දාති ආනන්දත්ථෙරො තෙසං පඤ්චන්නං ථෙරානං සඞ්ඝනවකොව. කස්මා ථෙරො තංයෙව පඨමං පුච්ඡතීති? මමායිතත්තා. තෙ හි ද්වෙ ථෙරා අඤ්ඤමඤ්ඤං මමායිංසු. සාරිපුත්තත්ථෙරො, ''මයා කත්තබ්බං සත්ථු උපට්ඨානං කරොතී''ති ආනන්දත්ථෙරං මමායි. ආනන්දත්ථෙරො භගවතො සාවකානං අග්ගොති සාරිපුත්තත්ථෙරං මමායි, කුලදාරකෙ පබ්බාජෙත්වා සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ උපජ්ඣං ගණ්හාපෙසි. සාරිපුත්තත්ථෙරොපි තථෙව අකාසි. එවං එකමෙකෙන අත්තනො පත්තචීවරං දත්වා පබ්බාජෙත්වා උපජ්ඣං ගණ්හාපිතානි පඤ්ච භික්ඛුසතානි අහෙසුං. ආයස්මා ආනන්දො පණීතානි චීවරාදීනිපි ලභිත්වා ථෙරස්සෙව දෙති.

එකො කිර බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි – ‘‘බුද්ධරතනස්ස ච සඞ්ඝරතනස්ස ච පූජා පඤ්ඤායති, කථං නු බො ධම්මරතනං පූජිතං නාම හොතී’’ති? සො භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා එතමත්ථං පුච්ඡි. භගවා ආහ – ‘‘සචෙසි, බ්‍රාහ්මණ, ධම්මරතනං පූජිතුකාමො, එකං බහුස්සුතං පූජෙහී’’ති බහුස්සුතං, භන්තෙ, ආචික්ඛථාති භික්ඛුසඞ්ඝං පුච්ඡති. සො භික්ඛුසඞ්ඝං උපසඞ්කමිත්වා බහුස්සුතං, භන්තෙ, ආචික්ඛථාති ආහ. ආනන්දත්ථෙරො බ්‍රාහ්මණාති. බ්‍රාහ්මණො ථෙරං සහස්සග්ඝනිකෙන චීවරෙන පූජෙසි. ථෙරො තං ගහෙත්වා භගවතො සන්තිකං අගමාසි. භගවා ‘‘කුතො, ආනන්ද, ලද්ධ’’න්ති ආහ. එකෙන, භන්තෙ, බ්‍රාහ්මණෙන දින්නං, ඉදං පනාහං ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස දාතුකාමොති. දෙහි, ආනන්දාති. චාරිකං පක්කන්තො, භන්තෙති. ආගතකාලෙ දෙහීති. සික්ඛාපදං, භන්තෙ, පඤ්ඤත්තන්ති. කදා පන සාරිපුත්තො ආගමිස්සතීති? දසාහමත්තෙන, භන්තෙති. ‘‘අනුජානාමි, ආනන්ද, දසාහපරමං අතිරෙකචීවරං නික්ඛිපිතු’’න්ති (පාරා. 461; මහාව. 347) සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසි. සාරිපුත්තත්ථෙරොපි තථෙව යංකිඤ්චි මනාපං ලභති, තං ආනන්දත්ථෙරස්ස දෙති. එවං තෙ ථෙරා අඤ්ඤමඤ්ඤං මමායිංසු, ඉති මමායිතත්තා පඨමං පුච්ඡි.

අපිච අනුමතිපුච්ඡා නාමෙසා බුද්දකතො පට්ඨාය පුච්ඡිතබ්බා හොති. තස්මා ථෙරො චින්තෙසි – ‘‘අහං පඨමං ආනන්දං පුච්ඡිස්සාමි, ආනන්දො අත්තනො පටිභානං බ්‍යාකරිස්සති. තතො රෙවතං, අනුරුද්ධං, මහාකස්සපං, මහාමොග්ගල්ලානං පුච්ඡිස්සාමි. මහාමොග්ගල්ලානො අත්තනො පටිභානං බ්‍යාකරිස්සති. තතො පඤ්චපි ථෙරා මං පුච්ඡිස්සන්ති, අහම්පි අත්තනො පටිභානං බ්‍යාකරිස්සාමී’’ති. එත්තාවතාපි අයං ධම්මදෙසනා සිඛාප්පත්තා වෙපුල්ලප්පත්තා න භවිස්සති, අථ මයං සබ්බෙපි දසබලං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡිස්සාම, සත්ථා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන බ්‍යාකරිස්සති. එත්තාවතා අයං ධම්මදෙසනා සිඛාප්පත්තා වෙපුල්ලප්පත්තා භවිස්සති. යථා හි ජනපදම්හි උප්පන්නො අට්ටො ගාමභොජකං පාපුණාති, තස්මිං නිච්ඡිතුං අසක්කොන්තෙ ජනපදභොජකං පාපුණාති, තස්මිං අසක්කොන්තෙ මහාවිනිච්ඡයඅමච්චං, තස්මිං අසක්කොන්තෙ සෙනාපතිං, තස්මිං අසක්කොන්තෙ උපරාජං, තස්මිං විනිච්ඡිතුං අසක්කොන්තෙ රාජානං පාපුණාති, රඤ්ඤා විනිච්ඡිතකාලතො පට්ඨාය අට්ටො අපරාපරං න සඤ්චරති, රාජවචනෙනෙව ඡිජ්ජති. එවමෙවං අහඤ්හි පඨමං ආනන්දං පුච්ඡිස්සාමි…පෙ…. අථ මයං සබ්බෙපි දසබලං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡිස්සාම, සත්ථා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන බ්‍යාකරිස්සති. එත්තාවතා අයං ධම්මදෙසනා සිඛාප්පත්තා වෙපුල්ලප්පත්තා භවිස්සති. එවං අනුමතිපුච්ඡං පුච්ඡන්තො ථෙරො පඨමං ආනන්දත්ථෙරං පුච්ඡි.

බහුස්සුතො හොතීති බහු අස්ස සුතං හොති, නවඞ්ගං සත්ථුසාසනං පාළිඅනුසන්ධිපුබ්බාපරවසෙන උග්ගහිතං හොතීති අත්ථො. **සුතධරො**ති සුතස්ස ආධාරභූතො. යස්ස හි ඉතො ගහිතං ඉතො පලායති, ඡිද්දඝටෙ උදකං විය න තිට්ඨති, පරිසමජ්ඣෙ එකං සුත්තං වා ජාතකං වා කථෙතුං වා වාචෙතුං වා න සක්කොති, අයං **න සුතධරො** නාම. යස්ස පන උග්ගහිතං බුද්ධවචනං උග්ගහිතකාලසදිසමෙව හොති, දසපි වීසතිපි වස්සානි සජ්ඣායං අකරොන්තස්ස න නස්සති, අයං **සුතධරො** නාම. **සුතසන්නිචයො**ති සුතස්ස සන්නිචයභූතො. යථා හි සුතං හදයමඤ්ජූසාය සන්නිචිතං සිලායං ලෙඛා විය, සුවණ්ණඝටෙ පක්ඛිත්තසීහවසා විය ච අජ්ඣොසාය තිට්ඨති, අයං **සුතසන්නිචයො** නාම. **ධාතා**ති ඨිතා පගුණා. එකච්චස්ස හි උග්ගහිතං බුද්ධවචනං ධාතං පගුණං නිච්චලිතං න හොති, අසුකසුත්තං වා ජාතකං වා කථෙහීති වුත්තෙ සජ්ඣායිත්වා සංසන්දිත්වා සමනුග්ගාහිත්වා ජානිස්සාමීති වදති. එකච්චස්ස ධාතං පගුණං භවඞ්ගසොතසදිසං හොති, අසුකසුත්තං වා ජාතකං වා කථෙහීති වුත්තෙ උද්ධරිත්වා තමෙව කථෙති. තං සන්ධාය වුත්තං ‘‘ධාතා’’ති.

වචසා පරිචිතාති සුත්තදසක-වග්ගදසක-පණ්ණාසදසකානං වසෙන වාචාය සජ්ඣායිතා. **මනසානුපෙක්ඛිතා**ති චිත්තෙන අනුපෙක්ඛිතා, යස්ස වාචාය සජ්ඣායිතං බුද්ධවචනං මනසා චින්තෙන්තස්ස තත්ථ තත්ථ පාකටං හොති. මහාදීපං ජාලෙත්වා ඨිතස්ස රූපගතං විය පඤ්ඤායති. තං සන්ධාය වුත්තං – ‘‘වචසා පරිචිතා මනසානුපෙක්ඛිතා’’ති. **දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධා**ති අත්ථතො ච කාරණතො ච පඤ්ඤාය සුප්පටිවිද්ධා. **පරිමණ්ඩලෙහි පදබ්‍යඤ්ජනෙහී**ති එත්ථ පදමෙව අත්ථස්ස බ්‍යඤ්ජනතො පදබ්‍යඤ්ජනං, තං අක්ඛරපාරිපූරිං කත්වා දසවිධබ්‍යඤ්ජනබුද්ධියො අපරිහාපෙත්වා වුත්තං පරිමණ්ඩලං නාම හොති, එවරූපෙහි පදබ්‍යඤ්ජනෙහීති අත්ථො. අපිච යො භික්ඛු පරිසති ධම්මං දෙසෙන්තො සුත්තං වා ජාතකං වා නික්ඛිපිත්වා අඤ්ඤං උපාරම්භකරං සුත්තං ආහරති, තස්ස උපමං කථෙති, තදත්ථං ඔතාරෙති, එවමිදං ගහෙත්වා එත්ථ ඛිපන්තො එකපස්සෙනෙව පරිහරන්තො කාලං ඤත්වා වුට්ඨහති. නික්ඛිත්තසුත්තං පන නික්ඛිත්තමත්තමෙව හොති, තස්ස කථා අපරිමණ්ඩලා නාම හොති. යො පන සුත්තං වා ජාතකං වා නික්ඛිපිත්වා බහි එකපදම්පි අගන්ත්වා පාළියා අනුසන්ධිඤ්ච පුබ්බාපරඤ්ච අමක්ඛෙන්තො ආචරියෙහි දින්නනයෙ ඨත්වා තුලිකාය පරිච්ඡින්දන්තො විය, ගම්භීරමාතිකාය උදකං පෙසෙන්තො විය, පදං කොට්ටෙන්තො සින්ධවාජානීයො විය ගච්ඡති, තස්ස කථා පරිමණ්ඩලා නාම හොති. එවරූපිං කථං සන්ධාය – ‘‘පරිමණ්ඩලෙහි පදබ්‍යඤ්ජනෙහී’’ති වුත්තං.

අනුප්පබන්ධෙහීති එත්ථ යො භික්ඛු ධම්මං කථෙන්තො සුත්තං වා ජාතකං වා ආරභිත්වා ආරද්ධකාලතො පට්ඨාය තුරිතතුරිතො අරණිං මන්ථෙන්තො විය, උණ්හඛාදනීයං ඛාදන්තො විය, පාළියා අනුසන්ධිපුබ්බාපරෙසු ගහිතං ගහිතමෙව අග්ගහිතං අග්ගහිතමෙව ච කත්වා පුරාණපණ්ණන්තරෙසු චරමානං ගොධං උට්ඨපෙන්තො විය තත්ථ තත්ථ පහරන්තො ඔසාපෙන්තො ඔහාය ගච්ඡති. යොපි ධම්මං කථෙන්තො කාලෙන සීඝං කාලෙන දන්ධං කාලෙන මහාසද්දං කාලෙන ඛුද්දකසද්දං කරොති. යථා පෙතග්ගි කාලෙන ජලති, කාලෙන නිබ්බායති, එවමෙව ඉධ **පෙතග්ගිධම්මකථිකො** නාම හොති, පරිසාය උට්ඨාතුකාමාය පුනප්පුනං ආරභති. යොපි කථෙන්තො තත්ථ තත්ථ විත්ථායති, නිත්ථුනන්තො කන්දන්තො විය කථෙති, ඉමෙසං සබ්බෙසම්පි කථා අප්පබන්ධා නාම හොති. යො පන සුත්තං ආරභිත්වා ආචරියෙහි දින්නනයෙ ඨිතො අච්ඡින්නධාරං කත්වා නදීසොතං විය පවත්තෙති, ආකාසගඞ්ගතො භස්සමානං උදකං විය නිරන්තරං කථං පවත්තෙති, තස්ස කථා අනුප්පබන්ධා හොති. තං සන්ධාය වුත්තං

''අනුප්පබන්ධෙහී''ති. **අනුසයසමුග්ඝාතායාති** සත්තන්නං අනුසයානං සමුග්ඝාතත්ථාය. **එවරූපෙනාති** එවරූපෙන බහුස්සුතෙන භික්ඛුනා තථාරූපෙනෙව භික්ඛුසතෙන භික්ඛුසහස්සෙන වා සඞ්ඝාටිකණ්ණෙන වා සඞ්ඝාටිකණ්ණං, පල්ලඞ්කෙන වා පල්ලඞ්කං ආහච්ච නිසින්නෙන ගොසිඞ්ගසාලවනං සොභෙය්‍ය. ඉමිනා නයෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

334. පටිසල්ලානං අස්ස ආරාමොති **පටිසල්ලානාරාමො**. පටිසල්ලානෙ රතොති **පටිසල්ලානරතො**.

335. **සහස්සං ලොකානන්ති** සහස්සං ලොකධාතූනං. එත්තකඤ්හි ථෙරස්ස ධුවසෙවනං ආවජ්ජනපටිබද්ධං, ආකඞ්ඛමානො පන ථෙරො අනෙකානිපි චක්කවාළසහස්සානි වොලොකෙතියෙව. **උපරිපාසාදවරගතොති** සත්තභූමකස්ස වා නවභූමකස්ස වා පාසාදවරස්ස උපරි ගතො. **සහස්සං නෙමිමණ්ඩලානං වොලොකෙය්‍යාති** පාසාදපරිවෙණෙ නාභියා පතිට්ඨිතානං නෙමිවට්ටියා නෙමිවට්ටිං ආහච්ච ඨිතානං නෙමිමණ්ඩලානං සහස්සං වාතපානං විවරිත්වා ඔලොකෙය්‍ය, තස්ස නාභියොපි පාකටා හොන්ති, අරාපි අරන්තරානිපි නෙමියොපි. **එවමෙව ඛො, ආවුසොති**, ආවුසො, එවං අයම්පි දිබ්බචක්ඛුකො භික්ඛු දිබ්බෙන චක්ඛුනා අතික්කන්තමානුසකෙන සහස්සං ලොකානං වොලොකෙති. තස්ස පාසාදෙ ඨිතපුරිසස්ස චක්කනාභියො විය චක්කවාළසහස්සෙ සිනෙරුසහස්සං පාකටං හොති. අරා විය දීපා පාකටා හොන්ති. අරන්තරානි විය දීපට්ඨිතමනුස්සා පාකටා හොන්ති. නෙමියො විය චක්කවාළපබ්බතා පාකටා හොන්ති.

336. **ආරඤ්ඤිකොති** සමාදින්නඅරඤ්ඤධුතඞ්ගො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

337. **නො ච සංසාදෙන්තීති** න ඔසාදෙන්ති. සහෙතුකඤ්හි සකාරණං කත්වා පඤ්හං පුච්ඡිතුං විස්සජ්ජිතුම්පි අසක්කොන්තො සංසාදෙති නාම. එවං න කරොන්තීති අත්ථො. **පවත්තිනී හොතීති** නදීසොතොදකං විය පවත්තති.

338. **යාය විහාරසමාපත්තියාති** යාය ලොකියාය විහාරසමාපත්තියා, යාය ලොකුත්තරාය විහාරසමාපත්තියා.

339. **සාධු සාධු සාරිපුත්තාති** අයං සාධුකාරො ආනන්දත්ථෙරස්ස දින්නො. සාරිපුත්තත්ථෙරෙන පන සද්ධිං භගවා ආලපති. එස නයො සබ්බත්ථ. **යථා තං ආනන්දොවාති** යථා ආනන්දොව සම්මා බ්‍යාකරණමානො බ්‍යාකරෙය්‍ය, එවං බ්‍යාකතං ආනන්දෙන අත්තනො අනුච්ඡවිකමෙව, අජ්ඣාසයානුරූපමෙව බ්‍යාකතන්ති අත්ථො. ආනන්දත්ථෙරො හි අත්තනාපි බහුස්සුතො, අජ්ඣාසයොපිස්ස එවං හොති – ''අහො වත සාසනෙ සබ්‍රහ්මචාරී බහුස්සුතා භවෙය්‍යු''න්ති. කස්මා? බහුස්සුතස්ස හි කප්පියාකප්පියං සාවජ්ජානවජ්ජං, ගරුකලහුකං සතෙකිච්ඡාතෙකිච්ඡං පාකටං හොති. බහුස්සුතො උග්ගහිතබුද්ධවචනං ආවජ්ජිත්වා ඉමස්මිං ඨානෙ සීලං කථිතං, ඉමස්මිං සමාධි, ඉමස්මිං විපස්සනා, ඉමස්මිං මග්ගඵලනිබ්බානානීති සීලස්ස ආගතට්ඨානෙ සීලං පූරෙත්වා, සමාධිස්ස ආගතට්ඨානෙ සමාධිං පූරෙත්වා විපස්සනාය ආගතට්ඨානෙ විපස්සනාගබ්භං ගණ්හාපෙත්වා මග්ගං භාවෙත්වා ඵලං සච්ඡිකරොති. තස්මා ථෙරස්ස එවං අජ්ඣාසයො හොති – ''අහො වත සබ්‍රහ්මචාරී එකං වා ද්වෙ වා තයො වා චත්තාරො වා පඤ්ච වා නිකායෙ උග්ගහෙත්වා ආවජ්ජන්තා සීලාදීනං ආගතට්ඨානෙසු සීලාදීනි පරිපූරෙත්වා අනුක්කමෙන මග්ගඵලනිබ්බානානි සච්ඡිකරෙය්‍යු''න්ති. සෙසවාරෙසුපි එසෙව නයො.

340. ආයස්මා හි රෙවතො ඣානජ්ඣාසයො ඣානාභිරතො, තස්මාස්ස එවං හොති – ''අහො වත සබ්‍රහ්මචාරී එකිකා නිසීදිත්වා කසිණපරිකම්මං කත්වා අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා ඣානපදට්ඨානං විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා ලොකුත්තරධම්මං සච්ඡිකරෙය්‍යු''න්ති. තස්මා එවං බ්‍යාකාසි.

341. ආයස්මා අනුරුද්ධො දිබ්බචක්ඛුකො, තස්ස එවං හොති – ''අහො වත සබ්‍රහ්මචාරී ආලොකං වඩ්ඪෙත්වා දිබ්බෙන චක්ඛුනා අනෙකෙසු චක්කවාළසහස්සෙසු චවමානෙ ච උපපජ්ජමානෙ ච සත්තෙ දිස්වා වට්ටභයෙන චිත්තං සංවෙජෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා ලොකුත්තරධම්මං සච්ඡිකරෙය්‍යු''න්ති. තස්මා එවං බ්‍යාකාසි.

342. ආයස්මා මහාකස්සපො ධුතවාදො, තස්ස එවං හොති – ''අහො වත සබ්‍රහ්මචාරී ධුතවාදා හුත්වා ධුතඞ්ගානුභාවෙන පච්චයතණ්හං මිලාපෙත්වා අපරෙපි නානප්පකාරෙ කිලෙසෙ ධුනිත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා ලොකුත්තරධම්මං සච්ඡිකරෙය්‍යු''න්ති. තස්මා එවං බ්‍යාකාසි.

343. ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො සමාධිපාරමියා මත්ථකං පත්තො, සුඛුමං පන චිත්තන්තරං ඛන්ධන්තරං ධාතුන්තරං ආයතනන්තරං ඣානොක්කන්තිකං ආරම්මණොක්කන්තිකං අඞ්ගවවත්ථානං ආරම්මණවවත්ථානං අඞ්ගසඞ්කන්ති ආරම්මණසඞ්කන්ති එකතොවඩ්ඪනං උභතොවඩ්ඪනන්ති ආභිධම්මිකධම්මකථිකස්සෙව පාකටං. අනාභිධම්මිකො හි ධම්මං කථෙන්තො – ''අයං සකවාදො අයං පරවාදො''ති න ජානාති. සකවාදං දීපෙස්සාමීති පරවාදං දීපෙති, පරවාදං දීපෙස්සාමීති සකවාදං දීපෙති, ධම්මන්තරං විසංවාදෙති. ආභිධම්මිකො සකවාදං සකවාදනියාමෙනෙව , පරවාදං පරවාදනියාමෙනෙව දීපෙති, ධම්මන්තරං න විසංවාදෙති. තස්මා ථෙරස්ස එවං හොති – ''අහො වත සබ්‍රහ්මචාරී ආභිධම්මිකා හුත්වා සුඛුමෙසු ඨානෙසු ඤාණං ඔතාරෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා ලොකුත්තරධම්මං සච්ඡිකරෙය්‍යු''න්ති. තස්මා එවං බ්‍යාකාසි.

344. ආයස්මා සාරිපුත්තො පඤ්ඤාපාරමියා මත්ථකං පත්තො, පඤ්ඤවායෙව ච චිත්තං අත්තනො වසෙ වත්තෙතුං සක්කොති, න දුප්පඤ්ඤො. දුප්පඤ්ඤො හි උප්පන්නස්ස චිත්තස්ස වසෙ වත්තෙත්වා ඉතො චිතො ච විප්ඵන්දිත්වාපි කතිපාහෙනෙව ගිහිභාවං පත්වා අනයබ්‍යසනං පාපුණාති. තස්මා ථෙරස්ස එවං හොති – ‘‘අහො වත සබ්‍රහ්මචාරී අචිත්තවසිකා හුත්වා චිත්තං අත්තනො වසෙ වත්තෙත්වා සබ්බානස්ස විසෙවිතවිප්ඵන්දිතානි භඤ්ජිත්වා ඊසකම්පි බහි නික්ඛමිතුං අදෙන්තා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා ලොකුත්තරධම්මං සච්ඡිකරෙය්‍යු’’න්ති. තස්මා එවං බ්‍යාකාසි.

345. **සබ්බෙසං වො, සාරිපුත්ත, සුභාසිතං පරියායෙනාති** සාරිපුත්ත, යස්මා සඞ්ඝාරාමස්ස නාම බහුස්සුතභික්ඛූහිපි සොභනකාරණං අත්ථි, ඣානාභිරතෙහිපි, දිබ්බචක්ඛුකෙහිපි, ධුතවාදෙහිපි, ආභිධම්මිකෙහිපි, අචිත්තවසිකෙහිපි සොභනකාරණං අත්ථි. තස්මා සබ්බෙසං වො සුභාසිතං පරියායෙන, තෙන තෙන කාරණෙන සුභාසිතමෙව, නො දුබ්භාසිතං. **අපිච මමපි සුණාථාති** අපිච මමපි වචනං සුණාථ. **න තාවාහං ඉමං පල්ලඞ්කං භින්දිස්සාමීති** න තාව අහං ඉමං චතුරඞ්ගවීරියං අධිට්ඨාය ආභුජිතං පල්ලඞ්කං භින්දිස්සාමි, න මොචෙස්සාමීති අත්ථො. ඉදං කිර භගවා පරිපාකගතෙ ඤාණෙ රජ්ජසිරිං පහාය කතාභිනික්ඛමනො අනුපුබ්බෙන බොධිමණ්ඩං ආරුය්හ චතුරඞ්ගවීරියං අධිට්ඨාය අපරාජිතපල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා දළ්හසමාදානො හුත්වා නිසින්නො තිණ්ණං මාරානං මත්ථකං භින්දිත්වා පච්චූසසමයෙ දසසහස්සිලොකධාතුං උන්නාදෙන්තො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣි, තං අත්තනො මහාබොධිපල්ලඞ්කං සන්ධාය එවමාහ. අපිච පච්ඡිමං ජනතං අනුකම්පමානොපි පටිපත්තිසාරං පුථුජ්ජනකල්‍යාණකං දස්සෙන්තො එවමාහ. පස්සති හි භගවා – ‘‘අනාගතෙ එවං අජ්ඣාසයා කුලපුත්තා ඉති පටිසඤ්චික්ඛිස්සන්ති, ‘භගවා මහාගොසිඞ්ගසුත්තං කථෙන්තො ඉධ, සාරිපුත්ත, භික්ඛු පච්ඡාභත්තං…පෙ…. එවරූපෙන ඛො, සාරිපුත්ත, භික්ඛුනා ගොසිඞ්ගසාලවනං සොභෙය්‍යාති ආහ, මයං භගවතො අජ්ඣාසයං ගණ්හිස්සාමා’ති පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තා චතුරඞ්ගවීරියං අධිට්ඨාය දළ්හසමාදානා හුත්වා ‘අරහත්තං අප්පත්වා ඉමං පල්ලඞ්කං න භින්දිස්සාමා’ති සමණධම්මං කාතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්ති, තෙ එවං පටිපන්නා කතිපාහෙනෙව ජාතිජරාමරණස්ස අන්තං කරිස්සන්තී’’ති, ඉමං පච්ඡිමං ජනතං අනුකම්පමානො පටිපත්තිසාරං පුථුජ්ජනකල්‍යාණකං දස්සෙන්තො එවමාහ. **එවරූපෙන ඛො, සාරිපුත්ත, භික්ඛුනා ගොසිඞ්ගසාලවනං සොභෙය්‍යාති**, සාරිපුත්ත, එවරූපෙන භික්ඛුනා නිප්පරියායෙනෙව ගොසිඞ්ගසාලවනං සොභෙය්‍යාති යථානුසන්ධිනාව දෙසනං නිට්ඨපෙසීති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මහාගොසිඞ්ගසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. මහාගොපාලකසුත්තවණ්ණනා

346. **එවං මෙ සුතන්ති** මහාගොපාලකසුත්තං. තත්ථ තිස්සො කථා එකනාළිකා, චතුරස්සා, නිසින්නවත්තිකාති. තත්ථ පාළිං වත්වා එකෙකපදස්ස අත්ථකථනං **එකනාළිකා** නාම. අපණ්ඩිතං ගොපාලකං දස්සෙත්වා, අපණ්ඩිතං භික්ඛුං දස්සෙත්වා, පණ්ඩිතං ගොපාලකං දස්සෙත්වා, පණ්ඩිතං භික්ඛුං දස්සෙත්වාති චතුක්කං බන්ධිත්වා කථනං **චතුරස්සා** නාම. අපණ්ඩිතං ගොපාලකං දස්සෙත්වා පරියොසානගමනං, අපණ්ඩිතං භික්ඛුං දස්සෙත්වා පරියොසානගමනං, පණ්ඩිතං ගොපාලකං දස්සෙත්වා පරියොසානගමනං, පණ්ඩිතං භික්ඛුං දස්සෙත්වා පරියොසානගමනන්ති අයං **නිසින්නවත්තිකා** නාම. අයං ඉධ සබ්බාචරියානං ආචිණ්ණා.

එකාදසහි, භික්ඛවෙ, අඞ්ගෙහීති එකාදසහි අගුණකොට්ඨාසෙහි. **ගොගණන්ති** ගොමණ්ඩලං. **පරිහරිතුන්ති** පරිග්ගහෙත්වා විචරිතුං. **ඵාතිං කාතුන්ති** වඩ්ඪිං ආපාදෙතුං. **ඉධාති** ඉමස්මිං ලොකෙ. **න රූපඤ්ඤූ හොතීති** ගණනතො වා වණ්ණතො වා රූපං න ජානාති. **ගණනතො** න ජානාති නාම අත්තනො ගුන්නං සතං වා සහස්සං වාති සඞ්ඛ්‍යං න ජානාති. සො ගාවීසු හටාසු වා පලාතාසු වා ගොගණං ගණෙත්වා, අජ්ජ එත්තිකා න දිස්සන්තීති ද්වෙ තීණි ගාමන්තරානි වා අටවිං වා විචරන්තො න පරියෙසති, අඤ්ඤෙසං ගාවීසු අත්තනො ගොගණං පවිට්ඨාසුපි ගොගණං ගණෙත්වා, ‘‘ඉමා එත්තිකා ගාවො න අම්හාක’’න්ති යට්ඨියා පොථෙත්වා න නීහරති, තස්ස නට්ඨා ගාවියො නට්ඨාව හොන්ති. පරගාවියො ගහෙත්වා විචරන්තං ගොසාමිකා දිස්වා, ‘‘අයං එත්තකං කාලං අම්හාකං ධෙනුං ගණ්හාතී’’ති තජ්ජෙත්වා අත්තනො ගාවියො ගහෙත්වා ගච්ඡන්ති. තස්ස ගොගණොපි පරිහායති, පඤ්චගොරසපරිභොගතොපි පරිබාහිරො හොති. **වණ්ණතො** න ජානාති නාම – ‘‘එත්තිකා ගාවො සෙතා, එත්තිකා රත්තා, එත්තිකා කාළා, එත්තිකා කබරා එත්තිකා නීලා’’ති න ජානාති, සො ගාවීසු හටාසු වා…පෙ…. පඤ්චගොරසපරිභොගතොපි පරිබාහිරො හොති.

න ලක්ඛණකුසලො හොතීති ගාවීනං සරීරෙ කතං ධනුසත්තිසූලාදිභෙදං ලක්ඛණං න ජානාති , සො ගාවීසු හටාසු වා පලාතාසු වා අජ්ජ අසුකලක්ඛණා ච අසුකලක්ඛණා ච ගාවො න දිස්සන්ති…පෙ…. පඤ්චගොරසපරිභොගතොපි පරිබාහිරො හොති.

න ආසාටිකං හාරෙතාති ගුන්නං ඛාණුකණ්ටකාදීහි පහටට්ඨානෙසු වණො හොති. තත්ථ නීලමක්ඛිකා අණ්ඩකානි පාතෙන්ති, තෙසං ආසාටිකාති නාමං. තානි දණ්ඩෙන අපනෙත්වා භෙසජ්ජං දාතබ්බං හොති. බාලො ගොපාලකො තථා න කරොති, තෙන වුත්තං – ‘‘න ආසාටිකං හාරෙතා හොතී’’ති. තස්ස ගුන්නං වණා වඩ්ඪන්ති, ගම්භීරා හොන්ති,

පාණකා කුච්ඡිං පවිසන්ති, ගාවො ගෙලඤ්ඤාභිභූතා නෙව යාවදත්ථං තිණානි ඛාදිතුං, න පානීයං පාතුං සක්කොන්ති. තත්ථ ගුන්නං ඛීරං ඡිජ්ජති, ගොණානං ජවො හායති, උභයෙසං ජීවිතන්තරායො හොති. එවමස්ස ගොගණොපි පරිහායති, පඤ්චගොරසතොපි පරිබාහිරො හොති.

න වණං පටිච්ඡාදෙතා හොතීති ගුන්නං වුත්තනයෙනෙව සඤ්ජාතො වණො භෙසජ්ජං දත්වා වාකෙන වා චීරකෙන වා බන්ධිත්වා පටිච්ඡාදෙතබ්බො හොති. බාලො ගොපාලකො තථා න කරොති, අථස්ස ගුන්නං වණෙහි යූසා පග්ඝරන්ති, තා අඤ්ඤමඤ්ඤං නිඝංසෙන්ති, තෙන අඤ්ඤෙසම්පි වණා ජායන්ති. එවං ගාවො ගෙලඤ්ඤාභිභූතා නෙව යාවදත්ථං තිණානි ඛාදිතුං…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

න ධූමං කත්තා හොතීති අන්තොවස්සෙ ඩංසමකසාදීනං උස්සන්නකාලෙ ගොගණෙ වජං පවිට්ඨෙ තත්ථ තත්ථ ධූමො කාතබ්බො හොති, අපණ්ඩිතො ගොපාලකො තං න කරොති. ගොගණො සබ්බරත්තිං ඩංසාදීහි උපද්දුතො නිද්දං අලභිත්වා පුනදිවසෙ අරඤ්ඤෙ තත්ථ තත්ථ රුක්ඛමූලාදීසු නිපජ්ජිත්වා නිද්දායති, නෙව යාවදත්ථං තිණානි ඛාදිතුං…පෙ…. පඤ්චගොරසපරිභොගතොපි පරිබාහිරො හොති.

න තිත්ථං ජානාතීති තිත්ථං සමන්ති වා විසමන්ති වා සගාහන්ති වා නිග්ගාහන්ති වා න ජානාති, සො අතිත්ථෙන ගාවියො ඔතාරෙති. තාසං විසමතිත්ථෙ පාසාණාදීනි අක්කමන්තීනං පාදා භිජ්ජන්ති, සගාහං ගම්භීරං තිත්ථං ඔතිණ්ණා කුම්භීලාදයො ගාහා ගණ්හන්ති. අජ්ජ එත්තිකා ගාවො නට්ඨා, අජ්ජ එත්තිකාති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති. එවමස්ස ගොගණොපි පරිහායති, පඤ්චගොරසතොපි පරිබාහිරො හොති.

න පීතං ජානාතීති පීතම්පි අපීතම්පි න ජානාති. ගොපාලකෙන හි ‘‘ඉමාය ගාවියා පීතං, ඉමාය න පීතං, ඉමාය පානීයතිත්ථෙ ඔකාසො ලද්ධො, ඉමාය න ලද්ධො’’ති එවං පීතාපීතං ජානිතබ්බං හොති. අයං පන දිවසභාගං අරඤ්ඤෙ ගොගණං රක්ඛිත්වා පානීයං පායෙස්සාමීති නදිං වා තළාකං වා ගහෙත්වා ගච්ඡති. තත්ථ මහාඋසභා ච අනුඋසභා ච බලවගාවියො ච දුබ්බලානි චෙව මහල්ලකානි ච ගොරූපානි සිඞ්ගෙහි වා ඵාසුකාහි වා පහරිත්වා අත්තනො ඔකාසං කත්වා ඌරුප්පමාණං උදකං පවිසිත්වා යථාකාමං පිවන්ති. අවසෙසා ඔකාසං අලභමානා තීරෙ ඨත්වා කලලමිස්සකං උදකං පිවන්ති, අපීතා එව වා හොන්ති. අථ නෙ ගොපාලකො පිට්ඨියං පහරිත්වා පුන අරඤ්ඤං පවෙසෙති, තත්ථ අපීතගාවියො පිපාසාය සුක්ඛමානා යාවදත්ථං තිණානි ඛාදිතුං න සක්කොන්ති, තත්ථ ගුන්නං ඛීරං ඡිජ්ජති, ගොණානං ජවො හායති…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

න වීථිං ජානාතීති ‘‘අයං මග්ගො සමො ඛෙමො, අයං විසමො සාසඞ්කො සප්පටිභයො’’ති න ජානාති. සො සමං ඛෙමං මග්ගං වජ්ජෙත්වා ගොගණං ඉතරං මග්ගං පටිපාදෙති, තත්ථ ගාවො සීහබ්‍යග්ඝාදීනං ගන්ධෙන චොරපරිස්සයෙන වා අභිභූතා භන්තමිගසප්පටිභාගා ගීවං උක්ඛිපිත්වා තිට්ඨන්ති, නෙව යාවදත්ථං තිණානි ඛාදන්ති, න පානීයං පිවන්ති, තත්ථ ගුන්නං ඛීරං ඡිජ්ජති…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

න ගොචරකුසලො හොතීති ගොපාලකෙන හි ගොචරකුසලෙන භවිතබ්බං, පඤ්චාහිකවාරො වා සත්තාහිකවාරො වා ජානිතබ්බො, එකදිසාය ගොගණං චාරෙත්වා පුනදිවසෙ තත්ථ න චාරෙතබ්බො. මහතා හි ගොගණෙන චිණ්ණට්ඨානං භෙරිතලං විය සුද්ධං හොති නිත්තිණං, උදකම්පි ආලුළීයති. තස්මා පඤ්චමෙ වා සත්තමෙ වා දිවසෙ පුන තත්ථ චාරෙතුං වට්ටති, එත්තකෙන හි තිණම්පි පටිවිරූහති, උදකම්පි පසීදති. අයං පන ඉමං පඤ්චාහිකවාරං වා සත්තාහිකවාරං වා න ජානාති, දිවසෙ දිවසෙ රක්ඛිතට්ඨානෙයෙව රක්ඛති. අථස්ස ගොගණො හරිතතිණං න ලභති, සුක්ඛතිණං ඛාදන්තො කලලමිස්සකං උදකං පිවති, තත්ථ ගුන්නං ඛීරං ඡිජ්ජති…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

අනවසෙසදොහී ච හොතීති පණ්ඩිතගොපාලකෙන යාව වච්ඡකස්ස මංසලොහිතං සණ්ඨාති, තාව එකං ද්වෙ ථනෙ ඨපෙත්වා සාවසෙසදොහිනා භවිතබ්බං. අයං වච්ඡකස්ස කිඤ්චි අනවසෙසෙත්වා දුහති, ඛීරපකො වච්ඡො ඛීරපිපාසාය සුක්ඛති, සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තො කම්පමානො මාතු පුරතො පතිත්වා කාලඞ්කරොති. මාතා පුත්තකං දිස්වා, ‘‘මය්හං පුත්තකො අත්තනො මාතුඛීරං පාතුම්පි න ලභතී’’ති පුත්තසොකෙන න යාවදත්ථං තිණානි ඛාදිතුං, න පානීයං පාතුං සක්කොති, ථනෙසු ඛීරං ඡිජ්ජති. එවමස්ස ගොගණොපි පරිහායති, පඤ්චගොරසතොපි පරිබාහිරො හොති.

ගුන්නං පිතුට්ඨානං කරොන්තීති **ගොපිතරො.** ගාවො පරිණයන්ති යථාරුචිං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තීති **ගොපරිණායකා. න අතිරෙකපූජායාති** පණ්ඩිතො හි ගොපාලකො එවරූපෙ උසභෙ අතිරෙකපූජාය පූජෙති, පණීතං ගොභත්තං දෙති, ගන්ධපඤ්චඞ්ගුලිකෙහි මණ්ඩෙති, මාලං පිළන්ධෙති, සිඞ්ගෙ සුවණ්ණරජතකොසකෙ ච ධාරෙති, රත්තිං දීපං ජාලෙත්වා චෙලවිතානස්ස හෙට්ඨා සයාපෙති. අයං පන තතො එකසක්කාරම්පි න කරොති, උසභා අතිරෙකපූජං අලභමානා ගොගණං න රක්ඛන්ති, පරිස්සයං න වාරෙන්ති. එවමස්ස ගොගණො පරිහායති, පඤ්චගොරසතො පරිබාහිරො හොති.

347. ඉධාති ඉමස්මිං සාසනෙ. **න රූපඤ්ඤූ හොතීති**, ‘‘චත්තාරි මහාභූතානි චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදායරූප’’න්ති එවං වුත්තරූපං ද්වීහාකාරෙහි න ජානාති ගණනතො වා සමුට්ඨානතො වා. **ගණනතො** න ජානාති නාම, ‘‘චක්ඛායතනං, සොත-ඝාන-ජිව්හා-කායායතනං, රූප-සද්ද-ගන්ධ-රස-ඵොට්ඨබ්බායතනං, ඉත්ථින්ද්‍රියං,

පුරිසින්ද්‍රියං, ජීවිතින්ද්‍රියං, කායවිඤ්ඤත්ති, වචීවිඤ්ඤත්ති, ආකාසධාතු, ආපොධාතු, රූපස්ස ලහුතා, මුදුතා, කම්මඤ්ඤතා, උපචයො, සන්තති, ජරතා, රූපස්ස අනිච්චතා, කබළීකාරො ආහාරො''ති එවං පාළියං ආගතා පඤ්චවීසති රූපකොට්ඨාසාති න ජානාති. සෙය්‍යථාපි සො ගොපාලකො ගණනතො ගුන්නං රූපං න ජානාති, තථූපමො අයං භික්ඛු. සො ගණනතො රූපං අජානන්තො රූපං පරිග්ගහෙත්වා අරූපං වවත්ථපෙත්වා රූපාරූපං පරිග්ගහෙත්වා පච්චයං සල්ලක්ඛෙත්වා ලක්ඛණං ආරොපෙත්වා කම්මට්ඨානං මත්ථකං පාපෙතුං න සක්කොති. සො යථා තස්ස ගොපාලකස්ස ගොගණො න වඩ්ඪති, එවං ඉමස්මිං සාසනෙ සීලසමාධිවිපස්සනාමග්ගඵලනිබ්බානෙහි න වඩ්ඪති, යථා ච සො ගොපාලකො පඤ්චහි ගොරසෙහි පරිබාහිරො හොති, එවං අසෙක්ඛෙන සීලක්ඛන්ධෙන, අසෙක්ඛෙන සමාධි, පඤ්ඤා, විමුත්ති, විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙනාති පඤ්චහි ධම්මක්ඛන්ධෙහි පරිබාහිරො හොති.

සමුට්ඨානතො න ජානාති නාම, ''එත්තකං රූපං එකසමුට්ඨානං, එත්තකං ද්විසමුට්ඨානං, එත්තකං තිසමුට්ඨානං, එත්තකං චතුසමුට්ඨානං, එත්තකං න කුතොචිසමුට්ඨාති''ති න ජානාති. සෙය්‍යථාපි සො ගොපාලකො වණ්ණතො ගුන්නං රූපං න ජානාති, තථූපමො අයං භික්ඛු. සො සමුට්ඨානතො රූපං අජානන්තො රූපං පරිග්ගහෙත්වා අරූපං වවත්ථපෙත්වා…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

න ලක්ඛණකුසලො හොතීති කම්මලක්ඛණො බාලො, කම්මලක්ඛණො පණ්ඩිතොති එවං වුත්තං කුසලාකුසලං කම්මං පණ්ඩිතබාලලක්ඛණන්ති න ජානාති. සො එවං අජානන්තො බාලෙ වජ්ජෙත්වා පණ්ඩිතෙ න සෙවති, බාලෙ වජ්ජෙත්වා පණ්ඩිතෙ අසෙවන්තො කප්පියාකප්පියං කුසලාකුසලං සාවජ්ජානවජ්ජං ගරුකලහුකං සතෙකිච්ඡඅතෙකිච්ඡං කාරණාකාරණං න ජානාති; තං අජානන්තො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා වඩ්ඪෙතුං න සක්කොති. සො යථා තස්ස ගොපාලකස්ස ගොගණො න වඩ්ඪති, එවං ඉමස්මිං සාසනෙ යථාවුත්තෙහි සීලාදීහි න වඩ්ඪති, ගොපාලකො විය ච පඤ්චහි ගොරසෙහි පඤ්චහි ධම්මක්ඛන්ධෙහි පරිබාහිරො හොති.

න ආසාටිකං හාරෙතා හොතීති උප්පන්නං කාමවිතක්කන්ති එවං වුත්තෙ කාමවිතක්කාදිකෙ න විනොදෙති, සො ඉමං අකුසලවිතක්කං ආසාටිකං අහාරෙත්වා විතක්කවසිකො හුත්වා විචරන්තො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා වඩ්ඪෙතුං න සක්කොති, සො යථා තස්ස ගොපාලකස්ස…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

න වණං පටිච්ඡාදෙතා හොතීති චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නිමිත්තග්ගාහී හොතීතිආදිනා නයෙන සබ්බාරම්මණෙසු නිමිත්තං ගණ්හන්තො යථා සො ගොපාලකො වණං න පටිච්ඡාදෙති, එවං සංවරං න සම්පාදෙති. සො විවටද්වාරො විචරන්තො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා වඩ්ඪෙතුං න සක්කොති…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

න ධූමං කත්තා හොතීති සො ගොපාලකො ධූමං විය ධම්මදෙසනාධූමං න කරොති, ධම්මකථං වා සරභඤ්ඤං වා උපනිසින්නකථං වා අනුමොදනං වා න කරොති . තතො නං මනුස්සා බහුස්සුතො ගුණවාති න ජානන්ති, තෙ ගුණාගුණං අජානන්තා චතූහි පච්චයෙහි සඞ්ගහං න කරොන්ති . සො පච්චයෙහි කිලමමානො බුද්ධවචනං සජ්ඣායං කාතුං වත්තපටිපත්තිං පූරෙතුං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා වඩ්ඪෙතුං න සක්කොති…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

න තිත්ථං ජානාතීති තිත්ථභූතෙ බහුස්සුතභික්ඛූ න උපසඞ්කමති, උපසඞ්කමන්තො, ''ඉදං, භන්තෙ, බ්‍යඤ්ජනං කථං රොපෙතබ්බං, ඉමස්ස භාසිතස්ස කො අත්ථො, ඉමස්මිං ඨානෙ පාළි කිං වදෙති, ඉමස්මිං ඨානෙ අත්ථො කිං දීපෙති''ති එවං න පරිපුච්ඡති න පරිපඤ්හති, න ජානාපෙතීති අත්ථො. තස්ස තෙ එවං අපරිපුච්ඡතො අවිවටඤ්චෙව න විවරන්ති, භාජෙත්වා න දස්සෙන්ති, අනුත්තානීකතඤ්ච න උත්තානීකරොන්ති, අපාකටං න පාකටං කරොන්ති. **අනෙකවිහිතෙසු ච කඞ්ඛාඨානියෙසු ධම්මෙසූති** අනෙකවිධාසු කඞ්ඛාසු එකං කඞ්ඛම්පි න පටිවිනොදෙන්ති. කඞ්ඛා එව හි කඞ්ඛාඨානියා ධම්මා නාම. තත්ථ එකං කඞ්ඛම්පි න නීහරන්තීති අත්ථො. සො එවං බහුස්සුතතිත්ථං අනුපසඞ්කමිත්වා සකඞ්ඛො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා වඩ්ඪෙතුං න සක්කොති. යථා ච සො ගොපාලකො තිත්ථං න ජානාති, එවං අයම්පි භික්ඛු ධම්මතිත්ථං න ජානාති, අජානන්තො අවිසයෙ පඤ්හං පුච්ඡති, අභිධම්මිකං උපසඞ්කමිත්වා කප්පියාකප්පියං පුච්ඡති, විනයධරං උපසඞ්කමිත්වා රූපාරූපපරිච්ඡෙදං පුච්ඡති. තෙ අවිසයෙ පුට්ඨා කථෙතුං න සක්කොන්ති, සො අත්තනා සකඞ්ඛො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා වඩ්ඪෙතුං න සක්කොති…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

න පීතං ජානාතීති යථා සො ගොපාලකො පීතාපීතං න ජානාති, එවං ධම්මූපසඤ්හිතං පාමොජ්ජං න ජානාති න ලභති, සවනමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථුං නිස්සාය ආනිසංසං න වින්දති, ධම්මස්සවනග්ගං ගන්ත්වා සක්කච්චං න සුණාති, නිසින්නො නිද්දායති, කථං කථෙති, අඤ්ඤවිහිතකො හොති, සො සක්කච්චං ධම්මං අසුණන්තො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා වඩ්ඪෙතුං න සක්කොති…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

න වීථිං ජානාතීති සො ගොපාලකො මග්ගාමග්ගං විය, – ''අයං ලොකියො අයං ලොකුත්තරො''ති අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං යථාභූතං න පජානාති. අජානන්තො ලොකියමග්ගෙ අභිනිවිසිත්වා ලොකුත්තරං නිබ්බත්තෙතුං න සක්කොති…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

න ගොචරකුසලො හොතීති සො ගොපාලකො පඤ්චාහිකවාරෙ සත්තාහිකවාරෙ විය චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ , ''ඉමෙ ලොකියා ඉමෙ ලොකුත්තරා''ති යථාභූතං න පජානාති. අජානන්තො සුඛුමට්ඨානෙසු අත්තනො ඤාණං

වරාපෙත්වා ලොකියසතිපට්ඨානෙ අභිනිවිසිත්වා ලොකුත්තරං නිබ්බත්තෙතුං න සක්කොති…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

අනවසෙසදොහී ච හොතීති පටිග්ගහණෙ මත්තං අජානන්තො අනවසෙසං දුහති. නිද්දෙසවාරෙ පනස්ස **අභිහට්ඨුං පවාරෙන්තීති** අභිහරිත්වා පවාරෙන්ති. එත්ථ ද්වෙ අභිහාරා වාචාභිහාරො ච පච්චයාභිහාරො ච. **වාචාභිහාරො** නාම මනුස්සා භික්ඛුස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, ''වදෙය්‍යාථ, භන්තෙ, යෙනත්ථො''ති පවාරෙන්ති. **පච්චයාභිහාරො** නාම වත්ථාදීනි වා තෙලඵාණිතාදීනි වා ගහෙත්වා භික්ඛුස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, ''ගණ්හථ, භන්තෙ, යාවතකෙන අත්ථො''ති වදන්ති. **තත්‍ර භික්ඛු මත්තං න ජානාතීති** භික්ඛු තෙසු පච්චයෙසු පමාණං න ජානාති, – ''දායකස්ස වසො වෙදිතබ්බො, දෙය්‍යධම්මස්ස වසො වෙදිතබ්බො, අත්තනො ථාමො වෙදිතබ්බො''ති රථවිනීතෙ වුත්තනයෙන පමාණයුත්තං අග්ගහෙත්වා යං ආහරන්ති, තං සබ්බං ගණ්හාතීති අත්ථො. මනුස්සා විප්පටිසාරිනො න පුන අභිහරිත්වා පවාරෙන්ති. සො පච්චයෙහි කිලමන්තො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා වඩ්ඪෙතුං න සක්කොති…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

තෙ න අතිරෙකපූජාය පූජෙතා හොතීති සො ගොපාලකො මහාඋසභෙ විය තෙ ථෙරෙ භික්ඛූ ඉමාය ආවි චෙව රහො ච මෙත්තාය කායකම්මාදිකාය අතිරෙකපූජාය න පූජෙති. තතො ථෙරා, – ''ඉමෙ අම්හෙසු ගරුචිත්තීකාරං න කරොන්තී''ති නවකෙ භික්ඛූ ද්වීහි සඞ්ගහෙහි න සඞ්ගණ්හන්ති, න ආමිසසඞ්ගහෙන චීවරෙන වා පත්තෙන වා පත්තපරියාපන්නෙන වා වසනට්ඨානෙන වා. කිලමන්තෙ මිලායන්තෙපි නප්පටිජග්ගන්ති. පාළිං වා අට්ඨකථං වා ධම්මකථාබන්ධං වා ගුය්හගන්ථං වා න සික්ඛාපෙන්ති. නවකා ථෙරානං සන්තිකා සබ්බසො ඉමෙ ද්වෙ සඞ්ගහෙ අලභමානා ඉමස්මිං සාසනෙ පතිට්ඨාතුං න සක්කොන්ති. යථා තස්ස ගොපාලකස්ස ගොගණො න වඩ්ඪති, එවං සීලාදීනි න වඩ්ඪන්ති. යථා ච සො ගොපාලකො පඤ්චහි ගොරසෙහි පරිබාහිරො හොති, එවං පඤ්චහි ධම්මක්ඛන්ධෙහි පරිබාහිරා හොන්ති. සුක්කපක්ඛො කණ්හපක්ඛෙ වුත්තවිපල්ලාසවසෙන යොජෙත්වා වෙදිතබ්බොති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මහාගොපාලකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. චූළගොපාලකසුත්තවණ්ණනා

350. **එවං මෙ සුතන්ති** චූළගොපාලකසුත්තං. තත්ථ **උක්කචෙලායන්ති** එවංනාමකෙ නගරෙ. තස්මිං කිර මාපියමානෙ රත්තිං ගඞ්ගාසොතතො මච්ඡො ථලං පත්තො. මනුස්සා චෙලානි තෙලපාතියං තෙමෙත්වා උක්කා කත්වා මච්ඡං ගණ්හිංසු. නගරෙ නිට්ඨිතෙ තස්ස නාමං කරොන්තෙ අම්හෙහි නගරට්ඨානස්ස ගහිතදිවසෙ චෙලුක්කාහි මච්ඡො ගහිතොති **උක්කචෙලා-ත්වෙවස්ස** නාමං අකංසු. **භික්ඛූ ආමන්තෙසීති** යස්මිං ඨානෙ නිසින්නස්ස සබ්බා ගඞ්ගා පාකටා හුත්වා පඤ්ඤායති, තාදිසෙ වාලිකුස්සදෙ ගඞ්ගාතිත්ථෙ සායන්හසමයෙ මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො නිසීදිත්වා මහාගඞ්ගං පරිපුණ්ණං සන්දමානං ඔලොකෙන්තො, – ''අත්ථි නු ඛො ඉමං ගඞ්ගං නිස්සාය කොචි පුබ්බෙ වඩ්ඪිපරිහානිං පත්තො''ති ආවජ්ජිත්වා, පුබ්බෙ එකං බාලගොපාලකං නිස්සාය අනෙකසතසහස්සා ගොගණා ඉමිස්සා ගඞ්ගාය ආවට්ටෙ පතිත්වා සමුද්දමෙව පවිට්ඨා, අපරං පන පණ්ඩිතගොපාලකං නිස්සාය අනෙකසතසහස්සගොගණස්ස සොත්ථි ජාතා වඩ්ඪි ජාතා ආරොග්‍යං ජාතන්ති අද්දස. දිස්වා ඉමං කාරණං නිස්සාය භික්ඛූනං ධම්මං දෙසෙස්සාමීති චින්තෙත්වා භික්ඛූ ආමන්තෙසි.

මාගධකොති මගධරට්ඨවාසී. **දුප්පඤ්ඤජාතිකොති** නිප්පඤ්ඤසභාවො දන්ධො මහාජළො. **අසමවෙක්ඛිත්වාති** අසල්ලක්ඛෙත්වා අනුපධාරෙත්වා. **පතාරෙසීති** තාරෙතුං ආරභි. **උත්තරං තීරං සුවිදෙහානන්ති** ගඞ්ගාය ඔරිමෙ තීරෙ මගධරට්ඨං, පාරිමෙ තීරෙ විදෙහරට්ඨං, ගාවො මගධරට්ඨතො විදෙහරට්ඨං නෙත්වා රක්ඛිස්සාමීති උත්තරං තීරං පතාරෙසි. තං සන්ධාය වුත්තං – ''උත්තරං තීරං සුවිදෙහාන''න්ති. **ආමණ්ඩලිකං කරිත්වාති** මණ්ඩලිකං කත්වා. **අනයබ්‍යසනං ආපජ්ජිංසූති** අවඩ්ඪිං විනාසං පාපුණිංසු, මහාසමුද්දමෙව පවිසිංසු. තෙන හි ගොපාලකෙන ගාවො ඔතාරෙන්තෙන ගඞ්ගාය ඔරිමතීරෙ සමතිත්ථඤ්ච විසමතිත්ථඤ්ච ඔලොකෙතබ්බං අස්ස, මජ්ඣෙ ගඞ්ගාය ගුන්නං විස්සමට්ඨානත්ථං ද්වෙ තීණි වාලිකත්ථලානි සල්ලක්ඛෙතබ්බානි අස්සු. තථා පාරිමතීරෙ තීණි චත්තාරි තිත්ථානි, ඉමස්මා තිත්ථා භට්ඨා ඉමං තිත්ථං ගණ්හිස්සන්ති, ඉමස්මා භට්ඨා ඉමන්ති. අයං පන බාලගොපාලකො ඔරිමතීරෙ ගුන්නං ඔතරණතිත්ථං සමං වා විසමං වා අනොලොකෙත්වාව මජ්ඣෙ ගඞ්ගාය ගුන්නං විස්සමට්ඨානත්ථං ද්වෙ තීණි වාලිකත්ථලානිපි අසල්ලක්ඛෙත්වාව පරතීරෙ චත්තාරි පඤ්ච උත්තරණතිත්ථානි අසමවෙක්ඛිත්වාව අතිත්ථෙනෙව ගාවො ඔතාරෙසි. අථස්ස මහාඋසභො ජවනසම්පන්නතාය චෙව ථාමසම්පන්නතාය ච තිරියං ගඞ්ගාය සොතං ඡෙත්වා පාරිමං තීරං පත්වා ඡින්නතටඤ්චෙව කණ්ටකගුම්බගහනඤ්ච දිස්වා, ''දුබ්බිනිවිට්ඨමෙත''න්ති ඤත්වා ධුරග්ග-පතිට්ඨානොකාසම්පි අලභිත්වා පටිනිවත්ති. ගාවො මහාඋසභො නිවත්තො මයම්පි නිවත්තිස්සාමාති නිවත්තා. මහතො ගොගණස්ස නිවත්තට්ඨානෙ උදකං ඡිජ්ජිත්වා මජ්ඣෙ ගඞ්ගාය ආවට්ටං උට්ඨපෙසි. ගොගණො ආවට්ටං පවිසිත්වා සමුද්දමෙව පත්තො. එකොපි ගොණො අරොගො නාම නාහොසි. තෙනාහ – ''තත්ථෙව අනයබ්‍යසනං ආපජ්ජිංසූ''ති.

අකුසලා ඉමස්ස ලොකස්සාති ඉධ ලොකෙ ඛන්ධධාතායතනෙසු අකුසලා අඡෙකා, පරලොකෙපි එසෙව නයො. **මාරධෙය්‍යං** වුච්චති තෙභූමකධම්මා. **අමාරධෙය්‍යං** නව ලොකුත්තරධම්මා. **මච්චුධෙය්‍යම්පි** තෙභූමකධම්මාව. **අමච්චුධෙය්‍යං** නව ලොකුත්තරධම්මා. තත්ථ **අකුසලා** අඡෙකා. වචනත්ථතො පන මාරස්ස ධෙය්‍යං **මාරධෙය්‍යං.** **ධෙය්‍යන්ති** ඨානං වත්ථු නිවාසො ගොචරො. **මච්චුධෙය්‍යෙපි** එසෙව නයො. **තෙසන්ති** තෙසං එවරූපානං සමණබ්‍රාහ්මණානං, ඉමිනා ඡ සත්ථාරො දස්සිතාති වෙදිතබ්බා.

351. එවං කණ්හපක්ඛං නිට්ඨපෙත්වා සුක්කපක්ඛං දස්සෙන්තො **භූතපුබ්බං, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **බලවගාවොති** දන්තගොණෙ චෙව ධෙනුයො ච. **දම්මගාවොති** දමෙතබ්බගොණෙ චෙව අවිජාතගාවො ච. **වච්ඡතරෙති** වච්ඡභාවං තරිත්වා ඨිතෙ බලවවච්ඡෙ. **වච්ඡකෙති** ධෙනුපකෙ තරුණවච්ඡකෙ . **කිසාබලකෙති** අප්පමංසලොහිතෙ මන්දථාමෙ. **තාවදෙව ජාතකොති** තංදිවසෙ ජාතකො. **මාතුගොරවකෙන වුය්හමානොති** මාතා පුරතො පුරතො හුංහුන්ති ගොරවං කත්වා සඤ්ඤං දදමානා උරෙන උදකං ඡින්දමානා ගච්ඡති, වච්ඡකො තාය ගොරවසඤ්ඤාය ධෙනුයා වා උරෙන ඡින්නොදකෙන ගච්ඡමානො ''මාතුගොරවකෙන වුය්හමානො''ති වුච්චති.

352. **මාරස්ස සොතං ඡෙත්වාති** අරහත්තමග්ගෙන මාරස්ස තණ්හාසොතං ඡෙත්වා. **පාරං ගතාති** මහාඋසභා නදීපාරං විය සංසාරපාරං නිබ්බානං ගතා. **පාරං අගමංසූති** මහාඋසභානං පාරඞ්ගතක්ඛණෙ ගඞ්ගාය සොතස්ස තයො කොට්ඨාසෙ අතික්කම්ම ඨිතා මහාඋසභෙ පාරං පත්තෙ දිස්වා තෙසං ගතමග්ගං පටිපජ්ජිත්වා පාරං අගමංසු. **පාරං ගමිස්සන්තීති** චතුමග්ගවජ්ඣානං කිලෙසානං තයො කොට්ඨාසෙ ඛෙපෙත්වා ඨිතා ඉදානි අරහත්තමග්ගෙන අවසෙසං තණ්හාසොතං ඡෙත්වා බලවගාවො විය නදීපාරං සංසාරපාරං නිබ්බානං ගමිස්සන්තීති. ඉමිනා නයෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. **ධම්මානුසාරිනො, සද්ධානුසාරිනොති** ඉමෙ ද්වෙ පඨමමග්ගසමඞ්ගිනො.

ජානතාති සබ්බධම්මෙ ජානන්තෙන බුද්ධෙන. **සුප්පකාසිතොති** සුකථිතො. **විවටන්ති** විවරිතං. **අමතද්වාරන්ති** අරියමග්ගො. **නිබ්බානපත්තියාති** තදත්ථාය විවටං. **විනළීකතන්ති** විගතමානනළං කතං. **ඛෙමං පත්ථෙථාති** කත්තුකම්‍යතාඡන්දෙන අරහත්තං පත්ථෙථ, කත්තුකාමා නිබ්බත්තෙතුකාමා හොථාති අත්ථො. ''පත්ත'ත්ථා''තිපි පාඨො. එවරූපං සත්ථාරං ලභිත්වා තුම්හෙ පත්තායෙව නාමාති අත්ථො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. භගවා පන යථානුසන්ධිනාව දෙසනං නිට්ඨපෙසීති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

චූළගොපාලකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. චූළසච්චකසුත්තවණ්ණනා

353. **එවං මෙ සුතන්ති** චූළසච්චකසුත්තං. තත්ථ **මහාවනෙ කූටාගාරසාලායන්ති** මහාවනං නාම සයංජාතං අරොපිමං සපරිච්ඡෙදං මහන්තං වනං. කපිලවත්ථුසාමන්තා පන මහාවනං හිමවන්තෙන සහ එකාබද්ධං අපරිච්ඡෙදං හුත්වා මහාසමුද්දං ආහච්ච ඨිතං. ඉදං තාදිසං න හොති. සපරිච්ඡෙදං මහන්තං වනන්ති **මහාවනං. කූටාගාරසාලා** පන මහාවනං නිස්සාය කතෙ ආරාමෙ කූටාගාරං අන්තොකත්වා හංසවට්ටකච්ඡන්නෙන කතා සබ්බාකාරසම්පන්නා බුද්ධස්ස භගවතො ගන්ධකුටි වෙදිතබ්බා.

සච්චකො නිගණ්ඨපුත්තොති පුබ්බෙ කිර එකො නිගණ්ඨො ච නිගණ්ඨී ච පඤ්ච පඤ්ච වාදසතානි උග්ගහෙත්වා, වාදං ආරොපෙස්සාමාති ජම්බුදීපෙ විචරන්තා වෙසාලියං සමාගතා. ලිච්ඡවිරාජානො දිස්වා, – ''ත්වං කො, ත්වං කා''ති පුච්ඡිංසු. නිගණ්ඨො – ''අහං වාදං ආරොපෙස්සාමීති ජම්බුදීපෙ විචරාමී''ති ආහ. නිගණ්ඨීපි තථා ආහ. ලිච්ඡවිනො, ''ඉධෙව අඤ්ඤමඤ්ඤං වාදං ආරොපෙථා''ති ආහංසු. නිගණ්ඨී අත්තනා උග්ගහිතානි පඤ්චවාදසතානි පුච්ඡි, නිගණ්ඨො කථෙසි. නිගණ්ඨෙන පුච්ඡිතෙපි නිගණ්ඨී කථෙසියෙව. එකස්සපි න ජයො, න පරාජයො, උභො සමසමාව අහෙසුං. ලිච්ඡවිනො, – ''තුම්හෙ උභොපි සමසමා ආහිණ්ඩිත්වා කිං කරිස්සථ, ඉධෙව වසථා''ති ගෙහං දත්වා බලිං පට්ඨපෙසුං. තෙසං සංවාසමන්වාය චතස්සො ධීතරො ජාතා, – එකා සච්චා නාම, එකා ලොලා නාම, එකා පටාචාරා නාම, එකා ආචාරවතී නාම. තාපි පණ්ඩිතාව අහෙසුං, මාතාපිතූහි උග්ගහිතානි පඤ්ච පඤ්ච වාදසතානි උග්ගහෙසුං. තා වයපත්තා මාතාපිතරො අවොචුං – ''අම්හාකං අම්මා කුලෙ දාරිකා නාම හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදීනි දත්වා කුලඝරං පෙසිතපුබ්බා නාම නත්ථි. යො පන අගාරිකො තාසං වාදං මද්දිතුං සක්කොති, තස්ස පාදපරිචාරිකා හොන්ති. යො පබ්බජිතො තාසං මද්දිතුං සක්කොති, තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජන්ති. තුම්හෙ කිං කරිස්සථා''ති? මයම්පි එවමෙව කරිස්සාමාති. චතස්සොපි පරිබ්බාජිකවෙසං ගහෙත්වා, ''අයං ජම්බුදීපො නාම ජම්බුයා පඤ්ඤායතී''ති ජම්බුසාඛං ගහෙත්වා චාරිකං පක්කමිංසු. යං ගාමං පාපුණන්ති, තස්ස ද්වාරෙ පංසුපුඤ්ජෙ වා වාලිකපුඤ්ජෙ වා ජම්බුධජං ඨපෙත්වා, – ''යො වාදං ආරොපෙතුං සක්කොති, සො ඉමං මද්දතූ''ති වත්වා ගාමං පවිසන්ති. එවං ගාමෙන ගාමං විචරන්තියො සාවත්ථිං පාපුණිත්වා තථෙව ගාමද්වාරෙ ජම්බුධජං ඨපෙත්වා සම්පත්තමනුස්සානං ආරොචෙත්වා අන්තොනගරං පවිට්ඨා.

තෙන සමයෙන භගවා සාවත්ථිං නිස්සාය ජෙතවනෙ විහරති. අථායස්මා සාරිපුත්තො ගිලානෙ පුච්ඡන්තො අජග්ගිතට්ඨානං ජග්ගන්තො අත්තනො කිච්චමහන්තතාය අඤ්ඤෙහි භික්ඛූහි දිවාතරං ගාමං පිණ්ඩාය පවිසන්තො ගාමද්වාරෙ ජම්බුධජං දිස්වා, – ''කිමිද''න්ති දාරකෙ පුච්ඡි. තෙ තමත්ථං ආරොචෙසුං. තෙන හි මද්දථාති. න සක්කොම, භන්තෙ, භායාමාති. ''කුමාරා මා භායථ, 'කෙන අම්හාකං ජම්බුධජො මද්දාපිතො'ති වුත්තෙ, බුද්ධසාවකෙන සාරිපුත්තත්ථෙරෙන මද්දාපිතො, වාදං ආරොපෙතුකාමා ජෙතවනෙ ථෙරස්ස සන්තිකං ගච්ඡථාති වදෙය්‍යාථා''ති ආහ. තෙ ථෙරස්ස වචනං සුත්වා ජම්බුධජං මද්දිත්වා ඡඩ්ඩෙසුං. ථෙරො පිණ්ඩාය චරිත්වා විහාරං ගතො. පරිබ්බාජිකාපි ගාමතො නික්ඛමිත්වා, ''අම්හාකං ධජො කෙන මද්දාපිතො''ති පුච්ඡිංසු. දාරකා තමත්ථං ආරොචෙසුං. පරිබ්බාජිකා පුන ගාමං පවිසිත්වා එකෙකං වීථිං ගහෙත්වා, – ''බුද්ධසාවකො කිර සාරිපුත්තො නාම අම්හෙහි සද්ධිං වාදං කරිස්සති, සොතුකාමා නික්ඛමථා''ති ආරොචෙසුං. මහාජනො නික්ඛමි, තෙන සද්ධිං පරිබ්බාජිකා ජෙතවනං අගමිංසු.

ථෙරො – ''අම්හාකං වසනට්ඨානෙ මාතුගාමස්ස ආගමනං නාම අඵාසුක''න්ති විහාරමජ්ඣෙ නිසීදි. පරිබ්බාජිකායො ගන්ත්වා ථෙරං පුච්ඡිංසු – ''තුම්හෙහි අම්හාකං ධජො මද්දාපිතො''ති? ආම, මයා මද්දාපිතොති. මයං තුම්හෙහි සද්ධිං වාදං කරිස්සාමාති. සාධු කරොථ, කස්ස පුච්ඡා කස්ස විස්සජ්ජනං හොතූති? පුච්ඡා නාම අම්හාකං පත්තා, තුම්හෙ පන මාතුගාමා නාම පඨමං පුච්ඡථාති ආහ. තා චතස්සොපි චතූසු දිසාසු ඨත්වා මාතාපිතූනං සන්තිකෙ උග්ගහිතං වාදසහස්සං පුච්ඡිංසු. ථෙරො ඛග්ගෙන කුමුදනාළං ඡින්දන්තො විය පුච්ඡිතං පුච්ඡිතං නිජ්ජටං නිග්ගණ්ඨිං කත්වා කථෙසි, කථෙත්වා පුන පුච්ඡථාති ආහ. එත්තකමෙව, භන්තෙ, මයං ජානාමාති. ථෙරො ආහ – ''තුම්හෙහි වාදසහස්සං පුච්ඡිතං මයා කථිතං, අහං පන එකං යෙව පඤ්හං පුච්ඡිස්සාමි, තං තුම්හෙ කථෙථා''ති. තා ථෙරස්ස විසයං දිස්වා, ''පුච්ඡථ, භන්තෙ, බ්‍යාකරිස්සාමා''ති වත්තුං නාසක්ඛිංසු. ''වද, භන්තෙ, ජානමානා බ්‍යාකරිස්සාමා''ති පුන ආහංසු.

ථෙරො අයං පන කුලපුත්තෙ පබ්බාජෙත්වා පඨමං සික්ඛාපෙතබ්බපඤ්හොති වත්වා, – ''එකං නාම කි''න්ති පුච්ඡි. තා නෙව අන්තං, න කොටිං අද්දසංසු. ථෙරො කථෙථාති ආහ. න පස්සාම, භන්තෙති. තුම්හෙහි වාදසහස්සං පුච්ඡිතං මයා කථිතං, මය්හං තුම්හෙ එකං පඤ්හම්පි කථෙතුං න සක්කොථ, එවං සන්තෙ කස්ස ජයො කස්ස පරාජයොති? තුම්හාකං, භන්තෙ, ජයො, අම්හාකං පරාජයොති. ඉදානි කිං කරිස්සථාති? තා මාතාපිතූහි වුත්තවචනං ආරොචෙත්වා, ''තුම්හාකං සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමා''ති ආහංසු. තුම්හෙ මාතුගාමා නාම අම්හාකං සන්තිකෙ පබ්බජිතුං න වට්ටති, අම්හාකං පන සාසනං ගහෙත්වා භික්ඛුනිඋපස්සයං ගන්ත්වා පබ්බජථාති. තා සාධූති ථෙරස්ස සාසනං ගහෙත්වා භික්ඛුනිසඞ්ඝස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පබ්බජිංසු. පබ්බජිතා ච පන අප්පමත්තා ආතාපිනියො හුත්වා නචිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණිංසු.

අයං සච්චකො තාසං චතුන්නම්පි කනිට්ඨභාතිකො. තාහි චතූහිපි උත්තරිතරපඤ්ඤො, මාතාපිතූනම්පි සන්තිකා වාදසහස්සං, තතො බහුතරඤ්ච බාහිරසමයං උග්ගහෙත්වා කත්ථචි අගන්ත්වා රාජදාරකෙ සිප්පං සික්ඛාපෙන්තො තත්ථෙව වෙසාලියං වසති, පඤ්ඤාය අතිපූරිතත්තා කුච්ඡි මෙ භිජ්ජෙය්‍යාති භීතො අයපට්ටෙන කුච්ඡිං පරික්ඛිපිත්වා චරති, ඉමං සන්ධාය වුත්තං ''සච්චකො නිගණ්ඨපුත්තො''ති.

භස්සප්පවාදකොති භස්සං වුච්චති කථාමග්ගො, තං පවදති කථෙතීති භස්සප්පවාදකො. **පණ්ඩිතවාදොති** අහං පණ්ඩිතොති එවං වාදො. **සාධුසම්මතො බහුජනස්සාති** යං යං නක්ඛත්තවාරෙන ආදිසති, තං තං යෙභුය්‍යෙන තථෙව හොති, තස්මා අයං සාධුලද්ධිකො භද්දකොති එවං සම්මතො මහාජනස්ස. **වාදෙන වාදං සමාරද්ධොති** කථාමග්ගෙන දොසං ආරොපිතො. **ආයස්මා අස්සජීති** සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස ආචරියො අස්සජිත්ථෙරො. **ජඞ්ඝාවිහාරං අනුචඞ්කමමානොති** තතො තතො ලිච්ඡවිරාජගෙහතො තං තං ගෙහං ගමනත්ථාය අනුචඞ්කමමානො. **යෙනායස්මා අස්සජි තෙනුපසඞ්කමීති** කස්මා උපසඞ්කමි? සමයජානනත්ථං.

එවං කිරස්ස අහොසි – ''අහං 'සමණස්ස ගොතමස්ස වාදං ආරොපෙස්සාමී'ති ආහිණ්ඩාමි, 'සමයං පනස්ස න ජානාමී'ති න ආරොපෙසිං. පරස්ස හි සමයං ඤත්වා ආරොපිතො වාදො ස්වාරොපිතො නාම හොති. අයං පන සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකො පඤ්ඤායති අස්සජිත්ථෙරො ; සො අත්තනො සත්ථු සමයෙ කොවිදො, එතාහං පුච්ඡිත්වා කථං පතිට්ඨාපෙත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස වාදං ආරොපෙස්සාමී''ති. තස්මා උපසඞ්කමි. **විනෙතීති** කථං විනෙති, කථං සික්ඛාපෙතීති පුච්ඡති. ථෙරො පන යස්මා දුක්ඛන්ති වුත්තෙ උපාරම්භස්ස ඔකාසො හොති, මග්ගඵලානිපි පරියායෙන දුක්ඛන්ති ආගතානි, අයඤ්ච දුක්ඛන්ති වුත්තෙ ථෙරං පුච්ඡෙය්‍ය – ''භො අස්සජි, කිමත්ථං තුම්හෙ පබ්බජිතා''ති. තතො ''මග්ගඵලත්ථාය''ති වුත්තෙ, – ''නයිදං, භො අස්සජි, තුම්හාකං සාසනං නාම, මහාආඝාතනං නාමෙතං, නිරයුස්සදො නාමෙස, නත්ථි තුම්හාකං සුඛාසා, උට්ඨායුට්ඨාය දුක්ඛමෙව ජීරාපෙන්තා ආහිණ්ඩථා''ති දොසං ආරොපෙය්‍ය, තස්මා පරවාදිස්ස පරියායකථං කාතුං න වට්ටති. යථා එස අප්පතිට්ඨො හොති, එවමස්ස නිප්පරියායකථං කථෙස්සාමීති චින්තෙත්වා, ''රූපං, භික්ඛවෙ, අනිච්ච''න්ති ඉමං අනිච්චානත්තවසෙනෙව කථං කථෙති. **දුස්සුතන්ති** සොතුං අයුත්තං.

354. **සන්ථාගාරෙති** රාජකුලානං අත්ථානුසාසනසන්ථාගාරසාලායං. **යෙන තෙ ලිච්ඡවී තෙනුපසඞ්කමීති** එවං කිරස්ස අහොසි – ''අහං පුබ්බෙ සමයං අජානනභාවෙන සමණස්ස ගොතමස්ස වාදං න ආරොපෙසිං, ඉදානි පනස්ස මහාසාවකෙන කථිතං සමයං ජානාමි, ඉමෙ ච මම අන්තෙවාසිකා පඤ්චසතා ලිච්ඡවී සන්නිපතිතා. එතෙහි සද්ධිං

ගන්ත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස වාදං ආරොපෙස්සාමී''ති තස්මා උපසඞ්කමි. **ඤාතඤ්ඤතරෙනාති** ඤාතෙසු අභිඤ්ඤාතෙසු පඤ්චවග්ගියත්ථෙරෙසු අඤ්ඤතරෙන. **පතිට්ඨිතන්ති** යථා තෙන පතිට්ඨිතං. සචෙ එවං පතිට්ඨිස්සති, අථ පන අඤ්ඤදෙව වක්ඛති, තත්‍ර මයා කිං සක්කා කාතුන්ති ඉදානෙව පිට්ඨිං පරිවත්තෙන්තො ආහ. **ආකඩ්ඪෙය්‍යාති** අත්තනො අභිමුඛං කඩ්ඪෙය්‍ය. **පරිකඩ්ඪෙය්‍යාති** පුරතො පටිපණාමෙය්‍ය. **සම්පරිකඩ්ඪෙය්‍යාති** කාලෙන ආකඩ්ඪෙය්‍ය, කාලෙන පරිකඩ්ඪෙය්‍ය. **සොණ්ඩිකාකිලඤ්ජන්ති** සුරාඝරෙ පිට්ඨකිලඤ්ජං. **සොණ්ඩිකාධුත්තොති** සුරාධුත්තො. **වාලං කණ්ණෙ ගහෙත්වාති** සුරාපරිස්සාවනත්ථිකං ධොවිතුකාමො කසටනිද්ධුනනත්ථං උභොසු කණ්ණෙසු ගහෙත්වා. **ඔධුනෙය්‍යාති** අධොමුඛං කත්වා ධුනෙය්‍ය. **නිද්ධුනෙය්‍යාති** උද්ධංමුඛං කත්වා ධුනෙය්‍ය. **නිප්ඵොටෙය්‍යාති** පුනප්පුනං පප්ඵොටෙය්‍ය. **සාණධොවිකං නාමාති** එත්ථ මනුස්සා සාණසාටකකරණත්ථං සාණවාකෙ ගහෙත්වා මුට්ඨිං මුට්ඨිං බන්ධිත්වා උදකෙ පක්ඛිපන්ති. තෙ තතියදිවසෙ සුට්ඨු කිලින්නා හොන්ති. අථ මනුස්සා අම්බිලයාගුසුරාදීනි ආදාය තත්ථ ගන්ත්වා සාණමුට්ඨිං ගහෙත්වා, දක්ඛිණතො වාමතො සම්මුඛා චාති තීසු ඵලකෙසු සකිං දක්ඛිණඵලකෙ, සකිං වාමඵලකෙ, සකිං සම්මුඛඵලකෙ පහරන්තා අම්බිලයාගුසුරාදීනි භුඤ්ජන්තා පිවන්තා ඛාදන්තා ධොවන්ති. මහන්තා කීළා හොති. රඤ්ඤො නාගො තං කීළං දිස්වා ගම්භීරං උදකං අනුපවිසිත්වා සොණ්ඩාය උදකං ගහෙත්වා සකිං කුම්භෙ සකිං පිට්ඨියං සකිං උභොසු පස්සෙසු සකිං අන්තරසත්ථියං පක්ඛිපන්තො කීළිත්ථ. තදුපාදාය තං කීළිතජාතං සාණධොවිකං නාම වුච්චති , තං සන්ධාය වුත්තං – ''සාණධොවිකං නාම කීළිතජාතං කීළතී''ති. **කිං සො භවමානො සච්චකො නිගණ්ඨපුත්තො, යො භගවතො වාදං ආරොපෙස්සතීති** යො සච්චකො නිගණ්ඨපුත්තො භගවතො වාදං ආරොපෙස්සති, සො කිං භවමානො කිං යක්ඛො භවමානො උදාහු ඉන්දො, උදාහු බ්‍රහ්මා භවමානො භගවතො වාදං ආරොපෙස්සති? න හි සක්කා පකතිමනුස්සෙන භගවතො වාදං ආරොපෙතුන්ති අයමෙත්ථ අධිප්පායො.

355. **තෙන ඛො පන සමයෙනාති** යස්මිං සමයෙ සච්චකො ආරාමං පාවිසි, තස්මිං. කිස්මිං පන සමයෙ පාවිසීති? මහාමජ්ඣන්හිකසමයෙ. කස්මා පන තස්මිං සමයෙ චඞ්කමන්තීති? පණීතභොජනපච්චයස්ස ථිනමිද්ධස්ස විනොදනත්ථං. දිවාපධානිකා වා තෙ. තාදිසානඤ්හි පච්ඡාභත්තං චඞ්කමිත්වා න්හත්වා සරීරං උතුං ගණ්හාපෙත්වා නිසජ්ජ සමණධම්මං කරොන්තානං චිත්තං එකග්ගං හොති. **යෙන තෙ භික්ඛූති** සො කිර කුහිං සමණො ගොතමොති පරිවෙණතො පරිවෙණං ගන්ත්වා පුච්ඡිත්වා පවිසිස්සාමීති විලොකෙන්තො අරඤ්ඤෙ හත්ථී විය චඞ්කමෙ චඞ්කමමානෙ පංසුකූලිකභික්ඛූ දිස්වා තෙසං සන්තිකං අගමාසි. තං සන්ධාය, ''යෙන තෙ භික්ඛූ''තිආදි වුත්තං. **කහං නු ඛො, භොති** කතරස්මිං ආවාසෙ වා මණ්ඩපෙ වාති අත්ථො. **එස, අග්ගිවෙස්සන, භගවාති** තදා කිර භගවා පච්චූසකාලෙ මහාකරුණා සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා දසසහස්සචක්කවාළෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණජාලං පත්ථරිත්වා බොධනෙය්‍යසත්තං ඔලොකෙන්තො අද්දස – ''ස්වෙ සච්චකො නිගණ්ඨපුත්තො මහතිං ලිච්ඡවිපරිසං ගහෙත්වා මම වාදං ආරොපෙතුකාමො ආගමිස්සතී''ති. තස්මා පාතොව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො වෙසාලියං පිණ්ඩාය චරිත්වා පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො මහාපරිසාය නිසීදිතුං සුඛට්ඨානෙ නිසීදිස්සාමීති ගන්ධකුටිං අපවිසිත්වා මහාවනෙ අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ දිවාවිහාරං නිසීදි. තෙ භික්ඛූ භගවතො වත්තං දස්සෙත්වා ආගතා, සච්චකෙන පුට්ඨා දූරෙ නිසින්නං භගවන්තං දස්සෙන්තා, ''එස අග්ගිවෙස්සන භගවා''ති ආහංසු.

මහතියා ලිච්ඡවිපරිසාය සද්ධින්ති හෙට්ඨා පඤ්චමත්තෙහි ලිච්ඡවිසතෙහි පරිවුතොති වුත්තං. තෙ එතස්ස අන්තෙවාසිකායෙව, අන්තොවෙසාලියං පන සච්චකො පඤ්චමත්තානි ලිච්ඡවිරාජසතානි ගහෙත්වා, ''වාදත්ථිකො භගවන්තං උපසඞ්කමන්තො''ති සුත්වා ද්වින්නං පණ්ඩිතානං කථාසල්ලාපං සොස්සාමාති යෙභුය්‍යෙන මනුස්සා නික්ඛන්තා, එවං සා පරිසා මහතී අපරිච්ඡින්නගණනා අහොසි. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **අඤ්ජලිං පණාමෙත්වාති** එතෙ උභතොපක්ඛිකා, තෙ එවං චින්තෙසුං – ''සචෙ නො මිච්ඡාදිට්ඨිකා චොදෙස්සන්ති, 'කස්මා තුම්හෙ සමණං ගොතමං වන්දිත්ථා'ති, තෙසං, 'කිං අඤ්ජලිමත්තකරණෙනපි වන්දිතං හොතී'ති වක්ඛාම. සචෙ නො සම්මාදිට්ඨිකා චොදෙස්සන්ති, 'කස්මා භගවන්තං න වන්දිත්ථා'ති, 'කිං සීසෙන භූමිං පහරන්තෙනෙව වන්දිතං හොති, නනු අඤ්ජලිකම්මම්පි වන්දනා එවා'ති වක්ඛාමා''ති. **නාම ගොත්තන්ති**, භො ගොතම, අහං අසුකස්ස පුත්තො දත්තො නාම මිත්තො නාම ඉධ ආගතොති වදන්තා නාමං සාවෙන්ති නාම. භො ගොතම, අහං වාසිට්ඨො නාම කච්චානො නාම ඉධ ආගතොති වදන්තා ගොත්තං සාවෙන්ති නාම. එතෙ කිර දලිද්දා ජිණ්ණකුලපුත්තා පරිසමජ්ඣෙ නාමගොත්තවසෙන පාකටා භවිස්සාමාති එවං අකංසු. යෙ පන තුණ්හීභූතා නිසීදිංසු, තෙ කෙරාටිකා චෙව අන්ධබාලා ච. තත්ථ කෙරාටිකා, ''එකං ද්වෙ කථාසල්ලාපෙ කරොන්තො විස්සාසිකො හොති, අථ විස්සාසෙ සති එකං ද්වෙ භික්ඛා අදාතුං න යුත්ත''න්ති තතො අත්තානං මොචෙන්තා තුණ්හී නිසීදන්ති. අන්ධබාලා අඤ්ඤාණතායෙව අවක්ඛිත්තමත්තිකාපිණ්ඩො විය යත්ථ කත්ථචි තුණ්හීභූතා නිසීදන්ති.

356. **කිඤ්චිදෙව දෙසන්ති** කඤ්චි ඔකාසං කිඤ්චි කාරණං, අථස්ස භගවා පඤ්හපුච්ඡනෙ උස්සාහං ජනෙන්තො ආහ – **පුච්ඡ, අග්ගිවෙස්සන, යදාකඞ්ඛසීති**. තස්සත්ථො – ''පුච්ඡ යදි ආකඞ්ඛසි, න මෙ පඤ්හවිස්සජ්ජනෙ භාරො අත්ථි''. අථ වා ''පුච්ඡ යං ආකඞ්ඛසි, සබ්බං තෙ විස්සජ්ජෙස්සාමී''ති සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙසි අසාධාරණං පච්චෙකබුද්ධඅග්ගසාවමහාසාවකෙහි. තෙ හි යදාකඞ්ඛසීති න වදන්ති, සුත්වා වෙදිස්සාමාති වදන්ති. බුද්ධා පන ''පුච්ඡාවුසො, යදාකඞ්ඛසී''ති (සං. නි. 1.237) වා, ''පුච්ඡ, මහාරාජ, යදාකඞ්ඛසී''ති (දී. නි. 1.162) වා,

> ''පුච්ඡ වාසව මං පඤ්හං, යං කිඤ්චි මනසිච්ඡසි;
> තස්ස තස්සෙව පඤ්හස්ස, අහං අන්තං කරොමි තෙ'' ඉති. (දී. නි. 2.356) වා,

‘‘තෙන හි ත්වං, භික්ඛු, සකෙ ආසනෙ නිසීදිත්වා පුච්ඡ යදාකඞ්ඛසී’’ති (ම. නි. 3.85) වා,

‘‘බාවරිස්ස ච තුය්හං වා, සබ්බෙසං සබ්බසංසයං;
කතාවකාසා පුච්ඡව්හො, යං කිඤ්චි මනසිච්ඡථා’’ති. (සු. නි. 1036) වා,

‘‘පුච්ඡ මං සභිය පඤ්හං, යං කිඤ්චි මනසිච්ඡසි;
තස්ස තස්සෙව පඤ්හස්ස, අහං අන්තං කරොමි තෙ’’ ඉති. (සු. නි. 517) වා –

තෙසං තෙසං යක්ඛනරින්දදෙවසමණබ්‍රාහ්මණපරිබ්බාජකානං සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙන්ති. අනච්ඡරියඤ්චෙතං, යං භගවා බුද්ධභූමිං පත්වා එතං පවාරණං පවාරෙය්‍යා. යො බොධිසත්තභූමියං පදෙසඤාණෙපි ඨිතො

‘‘කොණ්ඩඤ්ඤ පඤ්හානි වියාකරොහි,
යාචන්ති තං ඉසයො සාධුරූපා;
කොණ්ඩඤ්ඤ එසො මනුජෙසු ධම්මො,
යං වුද්ධමාගච්ඡති එස භාරො’’ති. (ජා. 2.17.60) –

එවං සක්කාදීනං අත්ථාය ඉසීහි යාචිතො

‘‘කතාවකාසා පුච්ඡන්තු භොන්තො,
යං කිඤ්චි පඤ්හං මනසාභිපත්ථිතං;
අහඤ්හි තං තං වො වියාකරිස්සං,
ඤත්වා සයං ලොකමිමං පරඤ්චා’’ති. (ජා. 2.17.61);

එවං සරභඞ්ගකාලෙ, සම්භවජාතකෙ ච සකලජම්බුදීපං තික්ඛත්තුං විචරිත්වා පඤ්හානං අන්තකරං අදිස්වා සුචිරතෙන බ්‍රාහ්මණෙන පඤ්හං පුට්ඨො ඔකාසෙ කාරිතෙ, ජාතියා සත්තවස්සො රථිකායං පංසුං කීළන්තො පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා අන්තරවීථියං නිසින්නොව –

‘‘තග්ඝ තෙ අහමක්ඛිස්සං, යථාපි කුසලො තථා;
රාජා ච ඛො තං ජානාති, යදි කාහති වා න වා’’ති. (ජා. 1.16.172) –

සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙසි.

එවං භගවතා සබ්බඤ්ඤුපවාරණාය පවාරිතාය අත්තමනො පඤ්හං පුච්ඡන්තො, ‘‘කථං පන, භො ගොතමා’’තිආදිමාහ.

අථස්ස භගවා, ‘‘පස්සථ, භො, අඤ්ඤං සාවකෙන කථිතං, අඤ්ඤං සත්ථා කථෙති, නනු මයා පටිකච්චෙව වුත්තං, ‘සචෙ තථා පතිට්ඨිස්සති, යථාස්ස සාවකෙන පතිට්ඨිතං, එවාහං වාදං ආරොපෙස්සාමී’ති. අයං පන අඤ්ඤමෙව කථෙති, තත්ථ කිං මයා සක්කා කාතු’’න්ති එවං නිගණ්ඨස්ස වචනොකාසො මා හොතූති හෙට්ඨා අස්සජිත්ථෙරෙන කථිතනියාමෙනෙව කථෙන්තො, **එවං ඛො අහං, අග්ගිවෙස්සනා**තිආදිමාහ. **උපමා මං, භො ගොතම, පටිභාතීති**, භො ගොතම, මය්හං එකා උපමා උපට්ඨාති, ආහරාමි තං උපමන්ති වදති. **පටිභාතු තං, අග්ගිවෙස්සනා**ති උපට්ඨාතු තෙ, අග්ගිවෙස්සන, ආහර තං උපමං විසත්ථොති භගවා අවොච. **බලකරණීයා**ති බාහුබලෙන කත්තබ්බා කසිවාණිජ්ජාදිකා කම්මන්තා. **රූපත්තායං පුරිසපුග්ගලො**ති රූපං අත්තා අස්සාති **රූපත්තා,** රූපං අත්තාති ගහෙත්වා ඨිතපුග්ගලං දීපෙති. **රූපෙ පතිට්ඨායා**ති තස්මිං අත්තාති ගහිතරූපෙ පතිට්ඨහිත්වා. **පුඤ්ඤං වා අපුඤ්ඤං වා පසවතී**ති කුසලං වා අකුසලං වා පටිලභති. **වෙදනත්තාදීසුපි** එසෙව නයො. ඉමිනා කිං දීපෙති? ඉමෙ පඤ්චක්ඛන්ධා ඉමෙසං සත්තානං පථවී විය පතිට්ඨා, තෙ ඉමෙසු පඤ්චසු ඛන්ධෙසු පතිට්ඨාය කුසලාකුසලකම්මං නාම ආයූහන්ති. තුම්හෙ එවරූපං විජ්ජමානමෙව අත්තානං පටිසෙධෙන්තො පඤ්චක්ඛන්ධා අනත්තාති දීපෙථාති අතිවිය සකාරණං කත්වා උපමං ආහරි. ඉමිනා ච නිගණ්ඨෙන ආහටඔපම්මං නියතමෙව , සබ්බඤ්ඤුබුද්ධතො අඤ්ඤො තස්ස කථං ඡින්දිත්වා වාදෙ දොසං දාතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. දුවිධා හි පුග්ගලා බුද්ධවෙනෙය්‍යා ච සාවකවෙනෙය්‍යා ච. සාවකවෙනෙය්‍යෙ සාවකාපි විනෙන්ති බුද්ධාපි. බුද්ධවෙනෙය්‍යෙ පන සාවකා විනෙතුං න සක්කොන්ති, බුද්ධාව විනෙන්ති. අයම්පි නිගණ්ඨො බුද්ධවෙනෙය්‍යො, තස්මා එතස්ස වාදං ඡින්දිත්වා අඤ්ඤො දොසං දාතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. තෙනස්ස භගවා සයමෙව වාදෙ දොසදස්සනත්ථං **නනු ත්වං, අග්ගිවෙස්සනා**තිආදිමාහ.

අථ නිගණ්ඨො චින්තෙසි – ‘‘අතිවිය සමණො ගොතමො මම වාදං පතිට්ඨපෙති, සචෙ උපරි කොචි දොසො භවිස්සති, මමං එකකංයෙව නිග්ගණ්හිස්සති. හන්දාහං ඉමං වාදං මහාජනස්සාපි මත්ථකෙ පක්ඛිපාමී’’ති, තස්මා එවමාහ – **අහම්පි, භො ගොතම, එවං වදාමි රූපං මෙ අත්තා…පෙ…. විඤ්ඤාණං මෙ අත්තාති, අයඤ්ච මහතී ජනතා**ති. භගවා පන නිගණ්ඨතො සතගුණෙනපි සහස්සගුණෙනපි සතසහස්සගුණෙනපි වාදීවරතරො, තස්මා චින්තෙසි – ‘‘අයං නිගණ්ඨො අත්තානං මොචෙත්වා මහාජනස්ස මත්ථකෙ වාදං පක්ඛිපති, නාස්ස අත්තානං මොචෙතුං දස්සාමි,

මහාජනතො නිවත්තෙත්වා එකකංයෙව නං නිග්ගණ්හිස්සාමී''ති. අථ නං **කිඤ්හි තෙ, අග්ගිවෙස්සනාති**ආදිමාහ. තස්සත්ථො – නායං ජනතා මම වාදං ආරොපෙතුං ආගතා, ත්වංයෙව සකලං වෙසාලිං සංවට්ටිත්වා මම වාදං ආරොපෙතුං ආගතො, තස්මා ත්වං සකමෙව වාදං නිවෙඨෙහි, මා මහාජනස්ස මත්ථකෙ පක්ඛිපසීති. සො පටිජානන්තො **අහඤ්හි, භො ගොතමාති**ආදිමාහ.

357. ඉති භගවා නිගණ්ඨස්ස වාදං පතිට්ඨපෙත්වා, **තෙන හි, අග්ගිවෙස්සනාති** පුච්ඡං ආරභි. තත්ථ **තෙන හීති** කාරණත්ථෙ නිපාතො. යස්මා ත්වං පඤ්චක්ඛන්ධෙ අත්තතො පටිජානාසි, තස්මාති අත්ථො. **සකස්මිං විජිතෙති** අත්තනො රට්ඨෙ. **ඝාතෙතායං වා ඝාතෙතුන්ති** ඝාතාරහං ඝාතෙතබ්බයුත්තකං ඝාතෙතුං . **ජාපෙතායං වා ජාපෙතුන්ති** ධනජානිරහං ජාපෙතබ්බයුත්තං ජාපෙතුං ජිණ්ණධනං කාතුං. **පබ්බාජෙතායං වා පබ්බාජෙතුන්ති** සකරට්ඨතො පබ්බාජනාරහං පබ්බාජෙතුං, නීහරිතුං. **වත්තිතුඤ්ච අරහතීති** වත්තති චෙව වත්තිතුඤ්ච අරහති. වත්තිතුං යුත්තොති දීපෙති. ඉති නිගණ්ඨො අත්තනො වාදභෙදනත්ථං ආහටකාරණමෙව අත්තනො මාරණත්ථාය ආවුධං තිඛිණං කරොන්තො විය විසෙසෙත්වා දීපෙති, යථා තං බාලො. **එවං මෙ රූපං හොතූති** මම රූපං එවංවිධං හොතු, පාසාදිකං අභිරූපං අලඞ්කතපටියත්තං සුවණ්ණතොරණං විය සුසජ්ජිතචිත්තපටො විය ච මනාපදස්සනන්ති. **එවං මෙ රූපං මා අහොසීති** මම රූපං එවංවිධං මා හොතු, දුබ්බණ්ණං දුස්සණ්ඨිතං වලිතපලිතං තිලකසමාකිණ්ණන්ති.

තුණ්හී අහොසීති නිගණ්ඨො ඉමස්මිං ඨානෙ විරද්ධභාවං ඤත්වා, ''සමණො ගොතමො මම වාදං භින්දනත්ථාය කාරණං ආහරි, අහං බාලතාය තමෙව විසෙසෙත්වා දීපෙසිං, ඉදානි නට්ඨොම්හි, සචෙ වත්තතීති වක්ඛාමි, ඉමෙ රාජානො උට්ඨහිත්වා, 'අග්ගිවෙස්සන, ත්වං මම රූපෙ වසො වත්තතීති වදසි, යදි තෙ රූපෙ වසො වත්තති, කස්මා ත්වං යථා ඉමෙ ලිච්ඡවිරාජානො තාවතිංසදෙවසදිසෙහි අත්තභාවෙහි විරොචන්ති අභිරූපා පාසාදිකා, එවං න විරොචසී'ති. සචෙ න වත්තතීති වක්ඛාමි, සමණො ගොතමො උට්ඨහිත්වා, 'අග්ගිවෙස්සන, ත්වං පුබ්බෙ වත්තති මෙ රූපස්මිං වසොති වත්වා ඉදානි පටික්ඛිපසී'ති වාදං ආරොපෙස්සති. ඉති වත්තතීති වුත්තෙපි එකො දොසො, න වත්තතීති වුත්තෙපි එකො දොසො''ති තුණ්හී අහොසි. දුතියම්පි භගවා පුච්ඡි, දුතියම්පි තුණ්හී අහොසි. යස්මා පන යාවතතියං භගවතා පුච්ඡිතෙ අබ්‍යාකරොන්තස්ස සත්තධා මුද්ධා ඵලති, බුද්ධා ච නාම සත්තානංයෙව අත්ථාය කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි පාරමීනං පූරිතත්තා සත්තෙසු බලවඅනුද්දයා හොන්ති. තස්මා යාවතතියං අපුච්ඡිත්වා අථ ඛො භගවා සච්චකං නිගණ්ඨපුත්තං එතදවොච – එතං ''බ්‍යාකරොහී දානී''තිආදිවචනං අවොච.

තත්ථ **සහධම්මිකන්ති** සහෙතුකං සකාරණං. වජිරං පාණිම්හි අස්සාති **වජිරපාණි. යක්ඛොති** න යො වා සො වා යක්ඛො, සක්කො දෙවරාජාති වෙදිතබ්බො. **ආදිත්තන්ති** අග්ගිවණ්ණං. **සම්පජ්ජලිතන්ති** සුට්ඨු පජ්ජලිතං. **සජොතිභූතන්ති** සමන්තතො ජොතිභූතං, එකග්ගිජාලභූතන්ති අත්ථො. **ඨිතො හොතීති** මහන්තං සීසං, කන්දලමකුලසදිසා දාඨා, භයානකානි අක්ඛිනාසාදීනීති එවං විරූපරූපං මාපෙත්වා ඨිතො. කස්මා පනෙස ආගතොති? දිට්ඨිවිස්සජ්ජාපනත්ථං. අපිච, ''අහඤ්චෙව ඛො පන ධම්මං දෙසෙය්‍යං, පරෙ ච මෙ න ආජානෙය්‍යු''න්ති එවං ධම්මදෙසනාය අප්පොස්සුක්කභාවං ආපන්නෙ භගවති සක්කො මහාබ්‍රහ්මුනා සද්ධිං ආගන්ත්වා, ''භගවා ධම්මං දෙසෙථ, තුම්හාකං ආණාය අවත්තමානෙ මයං වත්තාපෙස්සාම, තුම්හාකං ධම්මචක්කං හොතු, අම්හාකං ආණාචක්ක''න්ති පටිඤ්ඤමකාසි. තස්මා ''අජ්ජ සච්චකං තාසෙත්වා පඤ්හං විස්සජ්ජාපෙස්සාමී''ති ආගතො.

භගවා චෙව පස්සති, සච්චකො ච නිගණ්ඨපුත්තොති යදි හි තං අඤ්ඤෙපි පස්සෙය්‍යුං. තං කාරණං අගරු අස්ස, ''සමණො ගොතමො සච්චකං අත්තනො වාදෙ අනොතරන්තං ඤත්වා යක්ඛං ආවාහෙත්වා දස්සෙසි, තතො සච්චකො භයෙන කථෙසී''ති වදෙය්‍යුං. තස්මා භගවා චෙව පස්සති සච්චකො ච. තස්ස තං දිස්වාව සකලසරීරතො සෙදා මුච්චිංසු, අන්තොකුච්ඡි විපරිවත්තමානා මහාරවං රවි. සො ''අඤ්ඤෙපි නු ඛො පස්සන්තී''ති ඔලොකෙන්තො කස්සචි ලොමහංසමත්තම්පි න අද්දස. තතො – ''ඉදං භයං මමෙව උප්පන්නං. සචාහං යක්ඛොති වක්ඛාමි, 'කිං තුය්හමෙව අක්ඛීනි අත්ථි, ත්වමෙව යක්ඛං පස්සසි, පඨමං යක්ඛං අදිස්වා සමණෙන ගොතමෙන වාදසඞ්ඝාටෙ ඛිත්තොව යක්ඛං පස්සසී'ති වදෙය්‍යු''න්ති චින්තෙත්වා – ''න දානි මෙ ඉධ අඤ්ඤං පටිසරණං අත්ථි, අඤ්ඤත්‍ර සමණා ගොතමා''ති මඤ්ඤමානො, අථ ඛො සච්චකො නිගණ්ඨපුත්තො…පෙ…. භගවන්තං එතදවොච. **තාණං ගවෙසීති** තාණන්ති ගවෙසමානො. **ලෙණං ගවෙසීති** ලෙණන්ති ගවෙසමානො. **සරණං ගවෙසීති** සරණන්ති ගවෙසමානො. එත්ථ ච තායති රක්ඛතීති **තාණං**. නිලීයන්ති එත්ථාති **ලෙණං**. සරතීති **සරණං,** භයං හිංසති විද්ධංසෙතීති අත්ථො.

358. **මනසි කරිත්වාති** මනම්හි කත්වා පච්චවෙක්ඛිත්වා උපධාරෙත්වා. **එවං මෙ වෙදනා හොතූති** කුසලාව හොතු, සුඛාව හොතු. **එවං මෙ සඤ්ඤා හොතූති** කුසලාව හොතු, සුඛාව හොතු, සොමනස්සසම්පයුත්තාව හොතූති. **සඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණෙසුපි** එසෙව නයො. **මා අහොසීති** එත්ථ පන වුත්තවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **කල්ලං නූති** යුත්තං නු. **සමනුපස්සිතුන්ති** ''එතං මම එසොහමස්මි එසො මෙ අත්තා''ති එවං තණ්හාමානදිට්ඨිවසෙන පස්සිතුං. **නො හිදං, භො ගොතමාති** න යුත්තමෙතං, භො ගොතම. ඉති භගවා යථා නාම ඡෙකො අහිතුණ්ඩිකො සප්පදට්ඨවිසං තෙනෙව සප්පෙන පුන ඩංසාපෙත්වා උබ්බාහෙය්‍යා, එවං තස්සංයෙව පරිසති සච්චකං නිගණ්ඨපුත්තං තෙනෙව මුඛෙන පඤ්චක්ඛන්ධා අනිච්චා දුක්ඛා අනත්තාති වදාපෙසි. **දුක්ඛං අල්ලීනොති** ඉමං පඤ්චක්ඛන්ධදුක්ඛං තණ්හාදිට්ඨීහි අල්ලීනො. **උපගතො අජ්ඣොසිතොතිපි** තණ්හාදිට්ඨිවසෙනෙව වෙදිතබ්බො. **දුක්ඛං එතං මමාති**ආදීසු

පඤ්චක්ඛන්ධදුක්ඛං තණ්හාමානදිට්ඨිවසෙන සමනුපස්සතීති අත්ථො. **පරිජානෙය්‍යාති** අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති තීරණපරිඤ්ඤාය පරිතො ජානෙය්‍ය. **පරික්ඛෙපෙත්වාති** ඛයං වයං අනුප්පාදං උපනෙත්වා.

359. නවන්ති තරුණං. **අකුක්කුකජාතන්ති** පුප්ඵග්ගහණකාලෙ අන්තො අඞ්ගුට්ඨප්පමාණො එකො සනදණ්ඩකො නිබ්බත්තති, තෙන විරහිතන්ති අත්ථො. **රිත්තොති** සුඤ්ඤො අන්තොසාරවිරහිතො. රිත්තත්තාව **තුච්ඡො**. **අපරද්ධොති** පරාජිතො. **භාසිතා ඛො පන තෙති** ඉදං භගවා තස්ස මුඛරභාවං පකාසෙත්වා නිග්ගණ්හන්තො ආහ. සො කිර පුබ්බෙ පූරණාදයො ඡ සත්ථාරො උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡති. තෙ විස්සජ්ජෙතුං න සක්කොන්ති. අථ නෙසං පරිසමජ්ඣෙ මහන්තං විප්පකාරං ආරොපෙත්වා උට්ඨාය ජයං පවෙදෙන්තො ගච්ඡති. සො සම්මාසම්බුද්ධම්පි තථෙව විහෙඨෙස්සාමීති සඤ්ඤාය උපසඞ්කමිත්වා –

> ''අම්භො කො නාම යං රුක්ඛො, සින්නපත්තො සකණ්ටකො;
> යත්ථ එකප්පහාරෙන, උත්තමඞ්ගං විභිජ්ජිත''න්ති.

අයං ඛදිරං ආහච්ච අසාරකරුක්ඛපරිචිතො මුදුතුණ්ඩසකුණො විය සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසාරං ආහච්ච ඤාණතුණ්ඩභෙදං පත්තො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස ථද්ධභාවං අඤ්ඤාසි. තදස්ස පරිසමජ්ඣෙ පකාසෙන්තො **භාසිතා ඛො පන තෙතිආදිමාහ**. **නත්ථි එතරහීති** උපාදින්නකසරීරෙ සෙදො නාම නත්ථීති න වත්තබ්බං, එතරහි පන නත්ථීති වදති. **සුවණ්ණවණ්ණං කායං විවරීති** න සබ්බං කායං විවරි. බුද්ධා නාම ගණ්ඨිකං පටිමුඤ්චිත්වා පටිච්ඡන්නසරීරා පරිසති ධම්මං දෙසෙන්ති. අථ භගවා ගලවාටකසම්මුඛට්ඨානෙ චීවරං ගහෙත්වා චතුරඞ්ගුලමත්තං ඔතාරෙසි. ඔතාරිතමත්තෙ පන තස්මිං සුවණ්ණවණ්ණා රස්මියො පුඤ්ජපුඤ්ජා හුත්වා සුවණ්ණඝටතො රත්තසුවණ්ණරසධාරා විය, රත්තවණ්ණවලාහකතො විජ්ජුලතා විය ච නික්ඛමිත්වා සුවණ්ණමුරජසදිසං මහාඛන්ධං උත්තමසිරං පදක්ඛිණං කුරුමානා ආකාසෙ පක්ඛන්දිංසු. කස්මා පන භගවා එවමකාසීති? මහාජනස්ස කඞ්ඛාවිනොදනත්ථං. මහාජනො හි සමණො ගොතමො මය්හං සෙදො නත්ථීති වදති, සච්චකස්ස තාව නිගණ්ඨපුත්තස්ස යන්තාරුළ්හස්ස විය සෙදා පග්ඝරන්ති. සමණො පන ගොතමො ඝනදුපට්ටචීවරං පාරුපිත්වා නිසින්නො, අන්තො සෙදස්ස අත්ථිතා වා නත්ථිතා වා කථං සක්කා ඤාතුන්ති කඞ්ඛං කරෙය්‍ය, තස්ස කඞ්ඛාවිනොදනත්ථං එවමකාසි. **මඞ්කුභූතොති** නිත්තෙජභූතො. **පත්තක්ඛන්ධොති** පතිතක්ඛන්ධො. **අප්පටිභානොති** උත්තරි අප්පස්සන්තො. **නිසීදීති** පාදඞ්ගුට්ඨකෙන භූමිං කසමානො නිසීදි.

360. **දුම්මුඛොති** න විරූපමුඛො, අභිරූපො හි සො පාසාදිකො. නාමං පනස්ස එතං. **අභබ්බො තං පොක්ඛරණිං පුන ඔතරිතුන්ති** සබ්බෙසං අළානං භග්ගත්තා පච්ඡින්නගමනො ඔතරිතුං අභබ්බො, තත්ථෙව කාකකුලලාදීනං භත්තං හොතීති දස්සෙති. **විසූකායිකානීති** දිට්ඨිවිසූකානි. **විසෙවිතානීති** දිට්ඨිසඤ්චරිතානි. **විප්ඵන්දිතානීති** දිට්ඨිවිප්ඵන්දිතානි. **යදිදං වාදාධිප්පායොති** එත්ථ **යදිදන්ති** නිපාතමත්තං; වාදාධිප්පායො හුත්වා වාදං ආරොපෙස්සාමීති අජ්ඣාසයෙන උපසඞ්කමිතුං අභබ්බො; ධම්මස්සවනාය පන උපසඞ්කමෙය්‍යාති දස්සෙති. **දුම්මුඛං ලිච්ඡවිපුත්තං එතදවොචාති** කස්මා අවොච ? දුම්මුඛස්ස කිරස්ස උපමාහරණකාලෙ සෙස ලිච්ඡවිකුමාරාපි චින්තෙසුං – ''ඉමිනා නිගණ්ඨෙන අම්හාකං සිප්පුග්ගහණට්ඨානෙ චිරං අවමානො කතො, අයං දානි අමිත්තස්ස පිට්ඨිං පස්සිතුං කාලො. මයම්පි එකෙකං උපමං ආහරිත්වා පාණිප්පහාරෙන පතිතං මුග්ගරෙන පොථෙන්තො විය තථා නං කරිස්සාම, යථා න පුන පරිසමජ්ඣෙ සීසං උක්ඛිපිතුං සක්ඛිස්සතී''ති, තෙ ඔපම්මානි කරිත්වා දුම්මුඛස්ස කථාපරියොසානං ආගමයමානා නිසීදිංසු. සච්චකො තෙසං අධිප්පායං ඤත්වා, ඉමෙ සබ්බෙව ගීවං උක්ඛිපිත්වා ඔට්ඨෙහි චලමානෙහි ඨිතා; සචෙ පච්චෙකා උපමා හරිතුං ලභිස්සන්ති, පුන මයා පරිසමජ්ඣෙ සීසං උක්ඛිපිතුං න සක්කා භවිස්සති, හන්දාහං දුම්මුඛං අපසාදෙත්වා යථා අඤ්ඤස්ස ඔකාසො න හොති, එවං කථාවාරං පච්ඡින්දිත්වා සමණං ගොතමං පඤ්හං පුච්ඡිස්සාමීති තස්මා එතදවොච. තත්ථ **ආගමෙහීති** තිට්ඨ, මා පුන භණාහීති අත්ථො.

361. **තිට්ඨතෙසා, භො ගොතමාති**, භො ගොතම, එසා අම්හාකඤ්චෙව අඤ්ඤෙසඤ්ච පුථුසමණබ්‍රාහ්මණානං වාචා තිට්ඨතු. **විලාපං විලපිතං මඤ්ඤෙති** එතඤ්හි වචනං විලපිතං විය හොති, විප්පලපිතමත්තං හොතීති අත්ථො. අථ වා **තිට්ඨතෙසාති** එත්ථ කථාති ආහරිත්වා වත්තබ්බා. **වාචාවිලාපං විලපිතං මඤ්ඤෙති** එත්ථ පනිදං වාචානිච්ඡාරණං විලපිතමත්තං මඤ්ඤෙ හොතීති අත්ථො.

ඉදානි පඤ්හං පුච්ඡන්තො **කිත්තාවතාතිආදිමාහ**. තත්ථ **වෙසාරජ්ජපත්තොති** ඤාණපත්තො. **අපරප්පච්චයොති** අපරප්පත්තියො. අථස්ස භගවා පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තො **ඉධ, අග්ගිවෙස්සනාතිආදිමාහ**, තං උත්තානත්ථමෙව. යස්මා පනෙත්ථ පස්සතීති වුත්තත්තා සෙක්ඛභූමි දස්සිතා. තස්මා උත්තරි අසෙක්ඛභූමිං පුච්ඡන්තො දුතියං පඤ්හං පුච්ඡි, තම්පිස්ස භගවා බ්‍යාකාසි . තත්ථ **දස්සනානුත්තරියෙනාතිආදීසු දස්සනානුත්තරියන්ති** ලොකියලොකුත්තරා පඤ්ඤා. **පටිපදානුත්තරියන්ති** ලොකියලොකුත්තරා පටිපදා. **විමුත්තානුත්තරියන්ති** ලොකියලොකුත්තරා විමුත්ති. සුද්ධලොකුත්තරමෙව වා ගහෙත්වා **දස්සනානුත්තරියන්ති** අරහත්තමග්ගසම්මාදිට්ඨි. **පටිපදානුත්තරියන්ති** සෙසානි මග්ගඞ්ගානි. **විමුත්තානුත්තරියන්ති** අග්ගඵලවිමුත්ති. ඛීණාසවස්ස වා නිබ්බානදස්සනං **දස්සනානුත්තරියං** නාම. මග්ගඞ්ගානි **පටිපදානුත්තරියං**. අග්ගඵලං **විමුත්තානුත්තරියන්ති** වෙදිතබ්බං. **බුද්ධො සො භගවාති** සො භගවා සයම්පි චත්තාරි සච්චානි බුද්ධො. **බොධායාති** පරෙසම්පි චතුසච්චබොධාය ධම්මං දෙසෙති. **දන්තොතිආදීසු දන්තොති** නිබ්බිසෙවනො. **දමථායාති** නිබ්බිසෙවනත්ථාය. **සන්තොති** සබ්බකිලෙසවූපසමෙන සන්තො. **සමථායාති**

කිලෙසවූපසමාය. **තිණ්ණොති** චතුරොඝතිණ්ණො. **තරණායාති** චතුරොඝතරණාය. **පරිනිබ්බුතොති** කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො. **පරිනිබ්බානායාති** කිලෙසපරිනිබ්බානත්ථාය.

362. ධංසීති ගුණධංසකා. **පගබ්බාති** වාචාපාගබ්බියෙන සමන්නාගතා. **ආසාදෙතබ්බන්ති** ඝට්ටෙතබ්බං. **ආසජ්ජාති** ඝට්ටෙත්වා. **නත්වෙව භවන්තං ගොතමන්ති** භවන්තං ගොතමං ආසජ්ජ කස්සචි අත්තනො වාදං අනුපහතං සකලං ආදාය පක්කමිතුං ථාමො නත්ථීති දස්සෙති. න හි භගවා හත්ථිආදයො විය කස්සචි ජීවිතන්තරායං කරොති. අයං පන නිගණ්ඨො ඉමා තිස්සො උපමා න භගවතො උක්කංසනත්ථං ආහරි, අත්තුක්කංසනත්ථමෙව ආහරි. යථා හි රාජා කඤ්චි පච්චත්ථිකං ඝාතෙත්වා එවං නාම සූරො එවං ථාමසම්පන්නො පුරිසො භවිස්සතීති පච්චත්ථිකං ථොමෙන්තොපි අත්තානමෙව ථොමෙති. එවමෙව සොපි **සියා හි, භො ගොතම, හත්ථිං පභින්නන්ති**ආදීහි භගවන්තං උක්කංසෙන්තොපි මයමෙව සූරා මයං පණ්ඩිතා මයං බහුස්සුතායෙව එවං පභින්නහත්ථිං විය, ජලිතඅග්ගික්ඛන්ධං විය, ඵණකතආසීවිසං විය ච වාදත්ථිකා සම්මාසම්බුද්ධං උපසඞ්කමිම්හාති අත්තානංයෙව උක්කංසෙති. එවං අත්තානං උක්කංසෙත්වා භගවන්තං නිමන්තයමානො **අධිවාසෙතු මෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **අධිවාසෙතූති** සම්පටිච්ඡතු. **ස්වාතනායාති** යං මෙ තුම්හෙසු කාරං කරොතො ස්වෙ භවිස්සති පුඤ්ඤඤ්ච පීතිපාමොජ්ජඤ්ච, තදත්ථාය. **අධිවාසෙසි භගවා තුණ්හීභාවෙනාති** භගවා කායඞ්ගං වා වාචඞ්ගං වා අචොපෙත්වා අබ්භන්තරෙයෙව ඛන්තිං ධාරෙන්තො තුණ්හීභාවෙන අධිවාසෙසි. සච්චකස්ස අනුග්ගහකරණත්ථං මනසාව සම්පටිච්ඡීති වුත්තං හොති.

363. **යමස්ස පතිරූපං මඤ්ඤෙය්‍යාථාති** තෙ කිර ලිච්ඡවී තස්ස පඤ්චථාලිපාකසතානි නිච්චභත්තං ආහරන්ති . තදෙව සන්ධාය එස ස්වෙ තුම්හෙ යං අස්ස සමණස්ස ගොතමස්ස පතිරූපං කප්පියන්ති මඤ්ඤෙය්‍යාථ, තං ආහරෙය්‍යාථ; සමණස්ස හි ගොතමස්ස තුම්හෙ පරිචාරකා කප්පියාකප්පියං යුත්තායුත්තං ජානාථාති වදති. **හත්ථාභිහාරං අභිහරිංසූති** අභිහරිතබ්බං භත්තං අභිහරිංසු. **පණීතෙනාති** උත්තමෙන. **සහත්ථාති** සහත්ථෙන. **සන්තප්පෙත්වාති** සුට්ඨු තප්පෙත්වා, පරිපුණ්ණං සුහිතං යාවදත්ථං කත්වා. **සම්පවාරෙත්වාති** සුට්ඨු පවාරෙත්වා, අලං අලන්ති හත්ථසඤ්ඤාය පටික්ඛිපාපෙත්වා. **භුත්තාවින්ති** භුත්තවන්තං. **ඔනීතපත්තපාණින්ති** පත්තතො ඔනීතපාණිං, අපනීතහත්ථන්ති වුත්තං හොති. ''ඔනිත්තපත්තපාණි''න්තිපි පාඨො, තස්සත්ථො, ඔනිත්තං නානාභූතං පත්තං පාණිතො අස්සාති ඔනිත්තපත්තපාණී. තං ඔනිත්තපත්තපාණිං, හත්ථෙ ච පත්තඤ්ච ධොවිත්වා එකමන්තෙ පත්තං නික්ඛිපිත්වා නිසින්නන්ති අත්ථො. **එකමන්තං නිසීදීති** භගවන්තං එවංභූතං ඤත්වා එකස්මිං ඔකාසෙ නිසීදීති අත්ථො. **පුඤ්ඤඤ්චාති** යං ඉමස්මිං දානෙ පුඤ්ඤං, ආයතිං විපාකක්ඛන්ධාති අත්ථො. **පුඤ්ඤමහීති** විපාකක්ඛන්ධානංයෙව පරිවාරො. **තං දායකානං සුඛාය හොතූති** තං ඉමෙසං ලිච්ඡවීනං සුඛත්ථාය හොතු. ඉදං කිර සො අහං පබ්බජිතො නාම, පබ්බජිතෙන ච න යුත්තං අත්තනො දානං නිය්‍යාතෙතුන්ති තෙසං නිය්‍යාතෙන්තො එවමාහ. අථ භගවා යස්මා ලිච්ඡවීහි සච්චකස්ස දින්නං, න භගවතො. සච්චකෙන පන භගවතො දින්නං, තස්මා තමත්ථං දීපෙන්තො **යං ඛො, අග්ගිවෙස්සනාති**ආදිමාහ. ඉති භගවා නිගණ්ඨස්ස මතෙන විනායෙව අත්තනො දින්නං දක්ඛිණං නිගණ්ඨස්ස නිය්‍යාතෙසි, සා චස්ස අනාගතෙ වාසනා භවිස්සතීති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

චූළසච්චකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. මහාසච්චකසුත්තවණ්ණනා

364. **එවං මෙ සුතන්ති** මහාසච්චකසුත්තං. තත්ථ **එකං සමයන්ති** ච **තෙන ඛො පන සමයෙනාති** ච **පුබ්බණ්හසමයන්ති** ච තීහි පදෙහි එකොව සමයො වුත්තො. භික්ඛූනඤ්හි වත්තපටිපත්තිං කත්වා මුඛං ධොවිත්වා පත්තචීවරමාදාය චෙතියං වන්දිත්වා කතරං ගාමං පවිසිස්සාමාති විතක්කමාළකෙ ඨිතකාලො නාම හොති. භගවා එවරූපෙ සමයෙ රත්තදුපට්ටං නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා පංසුකූලචීවරං එකංසං පාරුපිත්වා ගන්ධකුටිතො නික්ඛම්ම භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො ගන්ධකුටිපමුඛෙ අට්ඨාසි. තං සන්ධාය, – ''එකං සමයන්ති ච තෙන ඛො පන සමයෙනාති ච පුබ්බණ්හසමය''න්ති ච වුත්තං. **පවිසිතුකාමොති** පිණ්ඩාය පවිසිස්සාමීති එවං කතසන්නිට්ඨානො. **තෙනුපසඞ්කමීති** කස්මා උපසඞ්කමීති? වාදාරොපනජ්ඣාසයෙන. එවං කිරස්ස අහොසි – ''පුබ්බෙපාහං අපණ්ඩිතතාය සකලං වෙසාලිපරිසං ගහෙත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පරිසමජ්ඣෙ මඞ්කු ජාතො. ඉදානි තථා අකත්වා එකකොව ගන්ත්වා වාදං ආරොපෙස්සාමි. යදි සමණං ගොතමං පරාජෙතුං සක්ඛිස්සාමි, අත්තනො ලද්ධිං දීපෙත්වා ජයං කරිස්සාමි. යදි සමණස්ස ගොතමස්ස ජයො භවිස්සති, අන්ධකාරෙ නච්චං විය න කොචි ජානිස්සතී''ති නිද්දාපඤ්හං නාම ගහෙත්වා ඉමිනා වාදජ්ඣාසයෙන උපසඞ්කමි.

අනුකම්පං උපාදායාති සච්චකස්ස නිගණ්ඨපුත්තස්ස අනුකම්පං පටිච්ච. ථෙරස්ස කිරස්ස එවං අහොසි – ''භගවති මුහුත්තං නිසින්නෙ බුද්ධදස්සනං ධම්මස්සවනඤ්ච ලභිස්සති. තදස්ස දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය සංවත්තිස්සතී''ති. තස්මා භගවන්තං යාචිත්වා පංසුකූලචීවරං චතුග්ගුණං පඤ්ඤපෙත්වා **නිසීදතු භගවාති** ආහ. ''කාරණං ආනන්දො වදතී''ති සල්ලක්ඛෙත්වා නිසීදි භගවා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ. **භගවන්තං එතදවොචාති** යං පන පඤ්හං ඔවට්ටිකසාරං කත්වා ආදාය ආගතො තං ඨපෙත්වා පස්සෙන තාව පරිහරන්තො එතං **සන්ති, භො ගොතමාති**ආදිවචනං අවොච.

365. **ඵුසන්ති හි තෙ, භො ගොතමාති** තෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සරීරෙ උප්පන්නං සාරීරිකං දුක්ඛං වෙදනං ඵුසන්ති ලභන්ති, අනුභවන්තීති අත්ථො. **ඌරුක්ඛම්භොති** ඛම්භකතඌරුභාවො, ඌරුථද්ධතාති අත්ථො. විම්හයත්ථවසෙන පනෙත්ථ **භවිස්සතීති** අනාගතවචනං කතං. **කායන්වයං හොතීති** කායානුගතං හොති කායස්ස වසවත්ති. **කායභාවනාති** පන විපස්සනා වුච්චති, තාය චිත්තවික්ඛෙපං පාපුණන්තො නාම නත්ථි, ඉති නිගණ්ඨො අසන්තං අභූතං යං නත්ථි, තදෙවාහ. **චිත්තභාවනාතිපි** සමථො වුච්චති, සමාධියුත්තස්ස ච පුග්ගලස්ස ඌරුක්ඛම්භාදයො නාම නත්ථි, ඉති නිගණ්ඨො ඉදං අභූතමෙව ආහ. අට්ඨකථායං පන වුත්තං – ‘‘යථෙව ‘භූතපුබ්බන්ති වත්වා ඌරුක්ඛම්භොපි නාම භවිස්සතී’තිආදීනි වදතො අනාගතරූපං න සමෙති, තථා අත්ථොපි න සමෙති, අසන්තං අභූතං යං නත්ථි, තං කථෙතී’’ති.

නො කායභාවනන්ති පඤ්චාතපතපනාදිං අත්තකිලමථානුයොගං සන්ධායාහ. අයඤ්හි තෙසං කායභාවනා නාම. කිං පන සො දිස්වා එවමාහ? සො කිර දිවාදිවස්ස විහාරං ආගච්ඡති, තස්මිං ඛො පන සමයෙ භික්ඛූ පත්තචීවරං පටිසාමෙත්වා අත්තනො අත්තනො රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානෙසු පටිසල්ලානං උපගච්ඡන්ති. සො තෙ පටිසල්ලීනෙ දිස්වා චිත්තභාවනාමත්තං එතෙ අනුයුඤ්ජන්ති, කායභාවනා පනෙතෙසං නත්ථීති මඤ්ඤමානො එවමාහ.

366. අථ නං භගවා අනුයුඤ්ජන්තො **කින්ති පන තෙ, අග්ගිවෙස්සන, කායභාවනා සුතාති** ආහ. සො තං විත්ථාරෙන්තො **සෙය්‍යථීදං, නන්දො වච්ඡොති**ආදිමාහ. තත්ථ **නන්දොති** තස්ස නාමං. **වච්ඡොති** ගොත්තං. **කිසොති** නාමං. **සංකිච්චොති** ගොත්තං. **මක්ඛලිගොසාලො** හෙට්ඨා ආගතොව. **එතෙති** එතෙ තයො ජනා, තෙ කිර කිලිට්ඨතපානං මත්ථකපත්තා අහෙසුං. **උළාරානි උළාරානීති** පණීතානි පණීතානි. **ගාහෙන්ති නාමාති** බලං ගණ්හාපෙන්ති නාම. **බ්‍රූහෙන්තීති** වඩ්ඪෙන්ති. **මෙදෙන්තීති** ජාතමෙදං කරොන්ති. **පුරිමං පහායාති** පුරිමං දුක්කරකාරං පහාය. **පච්ඡා උපචිනන්තීති** පච්ඡා උළාරඛාදනීයාදීහි සන්තප්පෙන්ති, වඩ්ඪෙන්ති. **ආචයාපචයො හොතීති** වඩ්ඪි ච අවඩ්ඪි ච හොති, ඉති ඉමස්ස කායස්ස කාලෙන වඩ්ඪි, කාලෙන පරිහානීති වඩ්ඪිපරිහානිමත්තමෙව පඤ්ඤායති, කායභාවනා පන න පඤ්ඤායතීති දීපෙත්වා චිත්තභාවනං පුච්ඡන්තො, ‘‘කින්ති පන තෙ, අග්ගිවෙස්සන, චිත්තභාවනා සුතා’’ති ආහ. **න සම්පායාසීති** සම්පාදෙත්වා කථෙතුං නාසක්ඛි, යථා තං බාලපුථුජ්ජනො.

367. **කුතො පන ත්වන්ති** යො ත්වං එවං ඔළාරිකං දුබ්බලං කායභාවනං න ජානාසි? සො ත්වං කුතො සණ්හං සුඛුමං චිත්තභාවනං ජානිස්සසීති. ඉමස්මිං පන ඨානෙ චොදනාලයත්ථෙරො, ‘‘අබුද්ධවචනං නාමෙතං පද’’න්ති බීජනිං ඨපෙත්වා පක්කමිතුං ආරභි. අථ නං මහාසීවත්ථෙරො ආහ – ‘‘දිස්සති, භික්ඛවෙ, ඉමස්ස චාතුමහාභූතිකස්ස කායස්ස ආචයොපි අපචයොපි ආදානම්පි නික්ඛෙපනම්පී’’ති (සං. නි. 2.62). තං සුත්වා සල්ලක්ඛෙසි – ‘‘ඔළාරිකං කායං පරිග්ගණ්හන්තස්ස උප්පන්නවිපස්සනා ඔළාරිකාති වත්තුං වට්ටතී’’ති.

368. **සුඛසාරාගීති** සුඛසාරාගෙන සමන්නාගතො. **සුඛාය වෙදනාය නිරොධා උප්පජ්ජති දුක්ඛා වෙදනාති** න අනන්තරාව උප්පජ්ජති, සුඛදුක්ඛානඤ්හි අනන්තරපච්චයතා පට්ඨානෙ (පට්ඨා. 1.2.45-46) පටිසිද්ධා. යස්මා පන සුඛෙ අනිරුද්ධෙ දුක්ඛං නුප්පජ්ජති, තස්මා ඉධ එවං වුත්තං. **පරියාදාය තිට්ඨතීති** ඛෙපෙත්වා ගණ්හිත්වා තිට්ඨති. **උභතොපක්ඛන්ති** සුඛං එකං පක්ඛං දුක්ඛං එකං පක්ඛන්ති එවං උභතොපක්ඛං හුත්වා.

369. **උප්පන්නාපි සුඛා වෙදනා චිත්තං න පරියාදාය තිට්ඨති, භාවිතත්තා කායස්ස. උප්පන්නාපි දුක්ඛා වෙදනා චිත්තං න පරියාදාය තිට්ඨති, භාවිතත්තා චිත්තස්සාති** එත්ථ කායභාවනා විපස්සනා, චිත්තභාවනා සමාධි. විපස්සනා ච සුඛස්ස පච්චනීකා, දුක්ඛස්ස ආසන්නා. සමාධි දුක්ඛස්ස පච්චනීකො, සුඛස්ස ආසන්නො. කථං? විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා නිසින්නස්ස හි අද්ධානෙ ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ තත්ථ තත්ථ අග්ගිඋට්ඨානං විය හොති, කච්ඡෙහි සෙදා මුච්චන්ති, මත්ථකතො උසුමවට්ටිඋට්ඨානං විය හොතීති චිත්තං හඤ්ඤති විහඤ්ඤති විප්ඵන්දති. එවං තාව විපස්සනා සුඛස්ස පච්චනීකා, දුක්ඛස්ස ආසන්නා. උප්පන්නෙ පන කායිකෙ වා චෙතසිකෙ වා දුක්ඛෙ තං දුක්ඛං වික්ඛම්භෙත්වා සමාපත්තිං සමාපන්නස්ස සමාපත්තික්ඛණෙ දුක්ඛං දූරාපගතං හොති, අනප්පකං සුඛං ඔක්කමති. එවං සමාධි දුක්ඛස්ස පච්චනීකො, සුඛස්ස ආසන්නො. යථා විපස්සනා සුඛස්ස පච්චනීකා, දුක්ඛස්ස ආසන්නා, න තථා සමාධි. යථා සමාධි දුක්ඛස්ස පච්චනීකො, සුඛස්ස ආසන්නො, න ච තථා විපස්සනාති. තෙන වුත්තං – ‘‘උප්පන්නාපි සුඛා වෙදනා චිත්තං න පරියාදාය තිට්ඨති, භාවිතත්තා කායස්ස. උප්පන්නාපි දුක්ඛා වෙදනා චිත්තං න පරියාදාය තිට්ඨති, භාවිතත්තා චිත්තස්සා’’ති.

370. **ආසජ්ජ උපනීයාති** ගුණෙ ඝට්ටෙත්වා චෙව උපනෙත්වා ච. **තං වත මෙති** තං වත මම චිත්තං.

371. **කිඤ්හි නො සියා, අග්ගිවෙස්සනාති**, අග්ගිවෙස්සන, කිං න භවිස්සති, භවිස්සතෙව, මා එවං සඤ්ඤී හොහි, උප්පජ්ජියෙව මෙ සුඛාපි දුක්ඛාපි වෙදනා, උප්පන්නාය පනස්සා අහං චිත්තං පරියාදාය ඨාතුං න දෙමි. ඉදානිස්ස තමත්ථං පකාසෙතුං උපරි පසාදාවහං ධම්මදෙසනං දෙසෙතුකාමො මූලතො පට්ඨාය මහාභිනික්ඛමනං ආරභි. තත්ථ **ඉධ මෙ, අග්ගිවෙස්සන, පුබ්බෙව සම්බොධා…පෙ…. තත්ථෙව නිසීදිං, අලමිදං පධානායාති** ඉදං සබ්බං හෙට්ඨා පාසරාසිසුත්තෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. අයං පන විසෙසො, තත්ථ බොධිපල්ලඞ්කෙ නිසජ්ජා, ඉධ දුක්කරකාරිකා.

374. **අල්ලකට්ඨන්ති** අල්ලං උදුම්බරකට්ඨං. **සස්නෙහන්ති** සඛීරං. **කාමෙහීති** වත්ථුකාමෙහි. **අවූපකට්ඨාති** අනපගතා. **කාමච්ඡන්දොති**ආදීසු කිලෙසකාමොව ඡන්දකරණවසෙන **ඡන්දො**. සිනෙහකරණවසෙන **ස්නෙහො**. මුච්ඡාකරණවසෙන **මුච්ඡා**. පිපාසාකරණවසෙන **පිපාසා**. අනුදහනවසෙන **පරිළාහො**ති වෙදිතබ්බො. **ඔපක්කමිකා**ති උපක්කමනිබ්බත්තා. **ඤාණාය දස්සනාය අනුත්තරාය සම්බොධායා**ති සබ්බං ලොකුත්තරමග්ගවෙවචනමෙව.

ඉදං පනෙත්ථ ඔපම්මසංසන්දනං – අල්ලං සඛීරං උදුම්බරකට්ඨං විය හි කිලෙසකාමෙන වත්ථුකාමතො අනිස්සටපුග්ගලා. උදකෙ පක්ඛිත්තභාවො විය කිලෙසකාමෙන තින්තතා; මන්ථනෙනාපි අග්ගිනො අනභිනිබ්බත්තනං විය කිලෙසකාමෙන වත්ථුකාමතො අනිස්සටානං ඔපක්කමිකාහි වෙදනාහි ලොකුත්තරමග්ගස්ස අනධිගමො. අමන්ථනෙනාපි අග්ගිනො අනභිනිබ්බත්තනං විය තෙසං පුග්ගලානං විනාපි ඔපක්කමිකාහි වෙදනාහි ලොකුත්තරමග්ගස්ස අනධිගමො. දුතියඋපමාපි ඉමිනාව නයෙන වෙදිතබ්බා. අයං පන විසෙසො, පුරිමා සපුත්තභරියපබ්බජ්ජාය උපමා; පච්ඡිමා බ්‍රාහ්මණධම්මිකපබ්බජ්ජාය.

376. තතියඋපමාය **කොළාප**න්ති ඡින්නසිනෙහං නිරාපං. **ථලෙ නික්ඛිත්ත**න්ති පබ්බතථලෙ වා භූමිථලෙ වා නික්ඛිත්තං. එත්ථාපි ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – සුක්ඛකොළාපකට්ඨං විය හි කිලෙසකාමෙන වත්ථුකාමතො නිස්සටපුග්ගලා, ආරකා උදකා ථලෙ නික්ඛිත්තභාවො විය කිලෙසකාමෙන අතින්තතා. මන්ථනෙනාපි අග්ගිනො අභිනිබ්බත්තනං විය කිලෙසකාමෙන වත්ථුකාමතො නිස්සටානං අබ්භොකාසිකනෙසජ්ජිකාදිවසෙන ඔපක්කමිකාහිපි වෙදනාහි ලොකුත්තරමග්ගස්ස අධිගමො. අඤ්ඤස්ස රුක්ඛස්ස සුක්ඛසාඛාය සද්ධිං සංඝනමත්තෙනෙව අග්ගිනො අභිනිබ්බත්තනං විය විනාපි ඔපක්කමිකාහි වෙදනාහි සුඛායෙව පටිපදාය ලොකුත්තරමග්ගස්ස අධිගමොති. අයං උපමා භගවතා අත්තනො අත්ථාය ආහටා.

377. ඉදානි අත්තනො දුක්කරකාරිකං දස්සෙන්තො, **තස්ස මය්හ**න්තිආදිමාහ. කිං පන භගවා දුක්කරං අකත්වා බුද්ධො භවිතුං න සමත්ථොති? කත්වාපි අකත්වාපි සමත්ථොව. අථ කස්මා අකාසීති? සදෙවකස්ස ලොකස්ස අත්තනො පරක්කමං දස්සෙස්සාමි. සො ච මං වීරියනිම්මථනගුණො හාසෙස්සතීති. පාසාදෙ නිසින්නොයෙව හි පවෙණිආගතං රජ්ජං ලභිත්වාපි ඛත්තියො න තථාපමුදිතො හොති, යථා බලකායං ගහෙත්වා සඞ්ගාමෙ ද්වෙ තයො සම්පහාරෙ දත්වා අමිත්තමථනං කත්වා පත්තරජ්ජො. එවං පත්තරජ්ජස්ස හි රජ්ජසිරිං අනුභවන්තස්ස පරිසං ඔලොකෙත්වා අත්තනො පරක්කමං අනුස්සරිත්වා, ''අසුකට්ඨානෙ අසුකකම්මං කත්වා අසුකඤ්ච අසුකඤ්ච අමිත්තං එවං විජ්ඣිත්වා එවං පහරිත්වා ඉමං රජ්ජසිරිං පත්තොස්මී''ති චින්තයතො බලවසොමනස්සං උප්පජ්ජති. එවමෙවං භගවාපි සදෙවකස්ස ලොකස්ස පරක්කමං දස්සෙස්සාමි, සො හි මං පරක්කමො අතිවිය හාසෙස්සති, සොමනස්සං උප්පාදෙස්සතීති දුක්කරමකාසි.

අපිච පච්ඡිමං ජනතං අනුකම්පමානොපි අකාසියෙව, පච්ඡිමා හි ජනතා සම්මාසම්බුද්ධො කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි පාරමියො පූරෙත්වාපි පධානං පදහිත්වාව සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පත්තො, කිමඞ්ගං පන මයන්ති පධානවීරියං කත්තබ්බං මඤ්ඤිස්සති; එවං සන්තෙ ඛිප්පමෙව ජාතිජරාමරණස්ස අන්තං කරිස්සතීති පච්ඡිමං ජනතං අනුකම්පමානො අකාසියෙව.

දන්තෙභිදන්තමාධායාති හෙට්ඨාදන්තෙ උපරිදන්තං ඨපෙත්වා. **චෙතසා චිත්ත**න්ති කුසලචිත්තෙන අකුසලචිත්තං. **අභිනිග්ගණ්හෙය්‍ය**න්ති නිග්ගණ්හෙය්‍යං. **අභිනිප්පීළෙය්‍ය**න්ති නිප්පීළෙය්‍යං. **අභිසන්තාපෙය්‍ය**න්ති තාපෙත්වා වීරියනිම්මථනං කරෙය්‍යං. **සාරද්ධො**ති සදරථො. **පධානාභිතුන්නස්සා**ති පධානෙන අභිතුන්නස්ස, විද්ධස්ස සතොති අත්ථො.

378. **අප්පාණක**න්ති නිරස්සාසකං. **කම්මාරගග්ගරියා**ති කම්මාරස්ස ගග්ගරනාළියා. **සීසවෙදනා හොන්තී**ති කුතොචි නික්ඛමිතුං අලභමානෙහි වාතෙහි සමුට්ඨාපිතා බලවතියො සීසවෙදනා හොන්ති. **සීසවෙඨං දදෙය්‍යා**ති සීසවෙඨනං දදෙය්‍ය. **දෙවතා**ති බොධිසත්තස්ස චඞ්කමනකොටියං පණ්ණසාලපරිවෙණසාමන්තා ච අධිවත්ථා දෙවතා.

තදා කිර බොධිසත්තස්ස අධිමත්තෙ කායදාහෙ උප්පන්නෙ මුච්ඡා උදපාදි. සො චඞ්කමෙව නිසින්නො හුත්වා පපති. තං දිස්වා දෙවතා එවමාහංසු – ''විහාරොත්වෙව සො අරහතො''ති, ''අරහන්තො නාම එවරූපා හොන්ති මතකසදිසා''ති ලද්ධියා වදන්ති. තත්ථ යා දෙවතා ''කාලඞ්කතො''ති ආහංසු, තා ගන්ත්වා සුද්ධොදනමහාරාජස්ස ආරොචෙසුං – ''තුම්හාකං පුත්තො කාලඞ්කතො''ති. මම පුත්තො බුද්ධො හුත්වා කාලඞ්කතො, නො අහුත්වාති? බුද්ධො භවිතුං නාසක්ඛි, පධානභූමියංයෙව පතිත්වා කාලඞ්කතොති. නාහං සද්දහාමි, මම පුත්තස්ස බොධිං අපත්වා කාලඞ්කිරියා නාම නත්ථීති.

අපරභාගෙ සම්මාසම්බුද්ධස්ස ධම්මචක්කං පවත්තෙත්වා අනුපුබ්බෙන රාජගහං ගන්ත්වා කපිලවත්ථුං අනුප්පත්තස්ස සුද්ධොදනමහාරාජා පත්තං ගහෙත්වා පාසාදං ආරොපෙත්වා යාගුඛජ්ජකං දත්වා අන්තරාභත්තසමයෙ එතමත්ථං ආරොචෙසි – තුම්හාකං භගවා පධානකරණකාලෙ දෙවතා ආගන්ත්වා, ''පුත්තො තෙ, මහාරාජ, කාලඞ්කතො''ති ආහංසූති. කිං සද්දහසි මහාරාජාති? න භගවා සද්දහින්ති. ඉදානි, මහාරාජ, සුපිනප්පටිග්ගහණතො පට්ඨාය අච්ඡරියානි පස්සන්තො කිං සද්දහිස්සසි? අහම්පි බුද්ධො ජාතො, ත්වම්පි බුද්ධපිතා ජාතො, පුබ්බෙ පන මය්හං අපරිපක්කෙ ඤාණෙ බොධිචරියං චරන්තස්ස ධම්මපාලකුමාරකාලෙපි සිප්පං උග්ගහෙතුං ගතස්ස, ''තුම්හාකං පුත්තො

ධම්මපාලකුමාරො කාලඞ්කතො, ඉදමස්ස අට්ඨී''ති එළකට්ඨිං ආහරිත්වා දස්සෙසුං, තදාපි තුම්හෙ, ''මම පුත්තස්ස අන්තරාමරණං නාම නත්ථි, නාහං සද්දහාමී''ති අවොචුත්ථ, මහාරාජාති ඉමිස්සා අට්ඨුප්පත්තියා භගවා මහාධම්මපාලජාතකං කථෙසි.

379. **මා ඛො ත්වං මාරිසාති** සම්පියායමානා ආහංසු. දෙවතානං කිරායං පියමනාපවොහාරො, යදිදං මාරිසාති. **අජජ්ජිතන්ති** අභොජනං. **හලන්ති වදාමීති** අලන්ති වදාමි, අලං ඉමිනා එවං මා කරිත්ථ, යාපෙස්සාමහන්ති එවං පටිසෙධෙමීති අත්ථො.

380-1. **මඞ්ගුරච්ඡවීති** මඞ්ගුරමච්ඡච්ඡවි. **එතාව පරමන්ති** තාසම්පි වෙදනානමෙතංයෙව පරමං, උත්තමං පමාණං. **පිතු සක්කස්ස කම්මන්තෙ…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරිතාති** රඤ්ඤො කිර වප්පමඞ්ගලදිවසො නාම හොති, තදා අනෙකප්පකාරං ඛාදනීයං භොජනීයං පටියාදෙන්ති. නගරවීථියො සොධාපෙත්වා පුණ්ණඝටෙ ඨපාපෙත්වා ධජපටාකාදයො උස්සාපෙත්වා සකලනගරං දෙවවිමානං විය අලඞ්කරොන්ති. සබ්බෙ දාසකම්මකරාදයො අහතවත්ථනිවත්ථා ගන්ධමාලාදිපටිමණ්ඩිතා රාජකුලෙ සන්නිපතන්ති. රඤ්ඤො කම්මන්තෙ නඞ්ගලසතසහස්සං යොජීයති. තස්මිං පන දිවසෙ එකෙන ඌනං අට්ඨසතං යොජෙන්ති. සබ්බනඞ්ගලානි සද්ධිං බලිබද්දරස්මියොත්තෙහි ජාණුස්සොණිස්ස රථො විය රජතපරික්ඛිත්තානි හොන්ති. රඤ්ඤො ආලම්බනනඞ්ගලං රත්තසුවණ්ණපරික්ඛිත්තං හොති. බලිබද්දානං සිඞ්ගානිපි රස්මිපතොදාපි සුවණ්ණපරික්ඛිත්තා හොන්ති. රාජා මහාපරිවාරෙන නික්ඛමන්තො පුත්තං ගහෙත්වා අගමාසි.

කම්මන්තට්ඨානෙ එකො ජම්බුරුක්ඛො බහලපත්තපලාසො සන්දච්ඡායො අහොසි. තස්ස හෙට්ඨා කුමාරස්ස සයනං පඤ්ඤපෙත්වා උපරි සුවණ්ණතාරකඛචිතං විතානං බන්ධාපෙත්වා සාණිපාකාරෙන පරික්ඛිපාපෙත්වා ආරක්ඛං ඨපෙත්වා රාජා සබ්බාලඞ්කාරං අලඞ්කරිත්වා අමච්චගණපරිවුතො නඞ්ගලකරණට්ඨානං අගමාසි. තත්ථ රාජා සුවණ්ණනඞ්ගලං ගණ්හාති. අමච්චා එකෙනූනඅට්ඨසතරජතනඞ්ගලානි ගහෙත්වා ඉතො චිතො ච කසන්ති. රාජා පන ඔරතො පාරං ගච්ඡති, පාරතො වා ඔරං ගච්ඡති. එතස්මිං ඨානෙ මහාසම්පත්ති හොති, බොධිසත්තං පරිවාරෙත්වා නිසින්නා ධාතියො රඤ්ඤො සම්පත්තිං පස්සිස්සාමාති අන්තොසාණිතො බහි නික්ඛන්තා. බොධිසත්තො ඉතො චිතො ච ඔලොකෙන්තො කඤ්චි අදිස්වා වෙගෙන උට්ඨාය පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා ආනාපානෙ පරිග්ගහෙත්වා පඨමජ්ඣානං නිබ්බත්තෙසි. ධාතියො ඛජ්ජභොජ්ජන්තරෙ විචරමානා ථොකං චිරායිංසු, සෙසරුක්ඛානං ඡායා නිවත්තා, තස්ස පන රුක්ඛස්ස පරිමණ්ඩලා හුත්වා අට්ඨාසි. ධාතියො අය්‍යපුත්තො එකකොති වෙගෙන සාණිං උක්ඛිපිත්වා අන්තො පවිසමානා බොධිසත්තං සයනෙ පල්ලඞ්කෙන නිසින්නං තඤ්ච පාටිහාරියං දිස්වා ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචයිංසු – ''කුමාරො දෙව, එවං නිසින්නො අඤ්ඤෙසං රුක්ඛානං ඡායා නිවත්තා, ජම්බුරුක්ඛස්ස පරිමණ්ඩලා ඨිතා''ති. රාජා වෙගෙනාගන්ත්වා පාටිහාරියං දිස්වා, ''ඉදං තෙ, තාත, දුතියං වන්දන''න්ති පුත්තං වන්දි. ඉදමෙතං සන්ධාය වුත්තං – ''පිතු සක්කස්ස කම්මන්තෙ…පෙ…. පඨමජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරිතා''ති. **සියා නු ඛො එසො මග්ගො බොධායාති** භවෙය්‍ය නු ඛො එතං ආනාපානස්සතිපඨමජ්ඣානං බුජ්ඣනත්ථාය මග්ගොති. **සතානුසාරිවිඤ්ඤාණන්ති** නයිදං බොධාය මග්ගො භවිස්සති, ආනාපානස්සතිපඨමජ්ඣානං පන භවිස්සතීති එවං එකං ද්වෙ වාරෙ උප්පන්නසතියා අනන්තරං උප්පන්නවිඤ්ඤාණං සතානුසාරිවිඤ්ඤාණං නාම. **යං තං සුඛන්ති** යං තං ආනාපානස්සතිපඨමජ්ඣානසුඛං.

382. **පච්චුපට්ඨිතා හොන්තීති** පණ්ණසාලපරිවෙණසම්මජ්ජනාදිවත්තකරණෙන උපට්ඨිතා හොන්ති. **බාහුල්ලිකොති** පච්චයබාහුල්ලිකො. **ආවත්තො බාහුල්ලායාති** රසගිද්ධො හුත්වා පණීතපිණ්ඩපාතාදීනං අත්ථාය ආවත්තො. **නිබ්බිජ්ජ පක්කමිංසූති** උක්කණ්ඨිත්වා ධම්මනියාමෙනෙව පක්කන්තා බොධිසත්තස්ස සම්බොධිං පත්තකාලෙ කායවිවෙකස්ස ඔකාසදානත්ථං ධම්මතාය ගතා. ගච්ඡන්තා ච අඤ්ඤට්ඨානං අගන්ත්වා බාරාණසිමෙව අගමංසු. බොධිසත්තො තෙසු ගතෙසු අද්ධමාසං කායවිවෙකං ලභිත්වා බොධිමණ්ඩෙ අපරාජිතපල්ලඞ්කෙ නිසීදිත්වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣි.

383. **විවිච්චෙව කාමෙහීති**ආදි භයභෙරවෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

387. **අභිජානාමි ඛො පනාහන්ති** අයං පාටියෙක්කො අනුසන්ධි. නිගණ්ඨො කිර චින්තෙසි – ''අහං සමණං ගොතමං එකං පඤ්හං පුච්ඡිං. සමණො ගොතමො 'අපරාපි මං, අග්ගිවෙස්සන, අපරාපි මං, අග්ගිවෙස්සනා'ති පරියොසානං අදස්සෙන්තො කථෙතියෙව. කුපිතො නු ඛො''ති? අථ භගවා, අග්ගිවෙස්සන , තථාගතෙ අනෙකසතාය පරිසාය ධම්මං දෙසෙන්තෙ කුපිතො සමණො ගොතමොති එකොපි වත්තා නත්ථි, පරෙසං බොධනත්ථාය පටිවිජ්ඣනත්ථාය එව තථාගතො ධම්මං දෙසෙතීති දස්සෙන්තො ඉමං ධම්මදෙසනං ආරභි. තත්ථ **ආරබ්භාති** සන්ධාය. **යාවදෙවාති** පයොජනවිධි පරිච්ඡෙදනියමනං. ඉදං වුත්තං හොති – පරෙසං විඤ්ඤාපනමෙව තථාගතස්ස ධම්මදෙසනාය පයොජනං, තස්මා න එකස්සෙව දෙසෙති, යත්තකා විඤ්ඤාතාරො අත්ථි, සබ්බෙසං දෙසෙතීති. **තස්මිංයෙව පුරිමස්මින්ති** ඉමිනා කිං දස්සෙතීති? සච්චකො කිර චින්තෙසි – ''සමණො ගොතමො අභිරූපො පාසාදිකො සුඵුසිතං දන්තාවරණං, ජිව්හා මුදුකා, මධුරං වාක්කරණං, පරිසං රඤ්ජෙන්තො මඤ්ඤෙ විචරති, අන්තො පනස්ස චිත්තෙකග්ගතා නත්ථී''ති. අථ භගවා, අග්ගිවෙස්සන, න තථාගතො පරිසං රඤ්ජෙන්තො විචරති, චක්කවාළපරියන්තායපි පරිසාය තථාගතො ධම්මං දෙසෙති, අසල්ලීනො අනුපලිත්තො එත්තකං එකවිහාරී, සුඤ්ඤතඵලසමාපත්තිං අනුයුත්තොති දස්සෙතුං එවමාහ.

අජ්ඣත්තමෙවාති ගොචරජ්ඣත්තමෙව. **සන්නිසාදෙමීති** සන්නිසීදාපෙමි, තථාගතො හි යස්මිං ඛණෙ පරිසා සාධුකාරං දෙති, තස්මිං ඛණෙ පුබ්බාභොගෙන පරිච්ඡින්දිත්වා ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජති, සාධුකාරසද්දස්ස නිග්ඝොසෙ අවිච්ඡින්නෙයෙව සමාපත්තිතො වුට්ඨාය ඨිතට්ඨානතො පට්ඨාය ධම්මං දෙසෙති, බුද්ධානඤ්හි භවඞ්ගපරිවාසො ලහුකො හොතීති අස්සාසවාරෙ පස්සාසවාරෙ සමාපත්තිං සමාපජ්ජන්ති. **යෙන සුදං නිච්චකප්පන්ති** යෙන සුඤ්ඤෙන ඵලසමාධිනා නිච්චකාලං විහරාමි, තස්මිං සමාධිනිමිත්තෙ චිත්තං සණ්ඨපෙමි සමාදහාමීති දස්සෙති.

ඔකප්පනියමෙතන්ති සද්දහනියමෙතං. එවං භගවතො එකග්ගචිත්තතං සම්පටිච්ඡිත්වා ඉදානි අත්තනො ඔවට්ටිකසාරං කත්වා ආනීතපඤ්හං පුච්ඡන්තො **අභිජානාති ඛො පන භවං ගොතමො දිවා සුපිතාති** ආහ. යථා හි සුනඛො නාම අසම්භින්නඛීරපක්කපායසං සප්පිනා යොජෙත්වා උදරපූරං භොජිතොපි ගුළං දිස්වා අඛාදිත්වා ගන්තුං න සක්කා, අඛාදමානො සායිත්වාපි ගච්ඡති, අසායිත්වාව ගතස්ස කිරස්ස සීසං රුජ්ජති; එවමෙවං ඉමස්සපි සත්ථා අසම්භින්නඛීරපක්කපායසසදිසං අභිනික්ඛමනතො පට්ඨාය යාව ආසවක්ඛයා පසාදනීයං ධම්මදෙසනං දෙසෙති. එතස්ස පන එවරූපං ධම්මදෙසනං සුත්වා සත්ථරි පසාදමත්තම්පි න උප්පන්නං, තස්මා ඔවට්ටිකසාරං කත්වා ආනීතපඤ්හං අපුච්ඡිත්වා ගන්තුං අසක්කොන්තො එවමාහ. තත්ථ යස්මා ථිනමිද්ධං සබ්බඛීණාසවානං අරහත්තමග්ගෙනෙව පහීයති, කායදරථො පන උපාදින්නකෙපි හොති අනුපාදින්නකෙපි. තථා හි කමලුප්පලාදීනි එකස්මිං කාලෙ විකසන්ති, එකස්මිං මකුලානි හොන්ති, සායං කෙසඤ්චි රුක්ඛානම්පි පත්තානි පතිලීයන්ති, පාතො විප්ඵාරිකානි හොන්ති. එවං උපාදින්නකස්ස කායස්ස දරථොයෙව දරථවසෙන භවඞ්ගසොතඤ්ච ඉධ නිද්දාති අධිප්පෙතං, තං ඛීණාසවානම්පි හොති. තං සන්ධාය, ''අභිජානාමහ''න්තිආදිමාහ. **සම්මොහවිහාරස්මිං වදන්තීති** සම්මොහවිහාරොති වදන්ති.

389. **ආසජ්ජ ආසජ්ජාති** ඝට්ටෙත්වා ඝට්ටෙත්වා. **උපනීතෙහීති** උපනෙත්වා කථිතෙහි. **වචනප්පථෙහීති** වචනෙහි. **අභිනන්දිත්වා අනුමොදිත්වාති** අලන්ති චිත්තෙන සම්පටිච්ඡන්තො අභිනන්දිත්වා වාචායපි පසංසන්තො අනුමොදිත්වා. භගවතා ඉමස්ස නිගණ්ඨස්ස ද්වෙ සුත්තානි කථිතානි. පුරිමසුත්තං එකො භාණවාරො, ඉදං දියඩ්ඪො, ඉති අඩ්ඪතියෙ භාණවාරෙ සුත්වාපි අයං නිගණ්ඨො නෙව අභිසමයං පත්තො, න පබ්බජිතො, න සරණෙසු පතිට්ඨිතො. කස්මා එතස්ස භගවා ධම්මං දෙසෙසීති? අනාගතෙ වාසනත්ථාය. පස්සති හි භගවා, ''ඉමස්ස ඉදානි උපනිස්සයො නත්ථි, මය්හං පන පරිනිබ්බානතො සමධිකානං ද්වින්නං වස්සසතානං අච්චයෙන තම්බපණ්ණිදීපෙ සාසනං පතිට්ඨහිස්සති. තත්‍රායං කුලඝරෙ නිබ්බත්තිත්වා සම්පත්තෙ කාලෙ පබ්බජිත්වා තීණි පිටකානි උග්ගහෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා කාළබුද්ධරක්ඛිතො නාම මහාඛීණාසවො භවිස්සතී''ති. ඉදං දිස්වා අනාගතෙ වාසනත්ථාය ධම්මං දෙසෙසි.

සොපි තත්ථෙව තම්බපණ්ණිදීපම්හි සාසනෙ පතිට්ඨිතෙ දෙවලොකතො චවිත්වා දක්ඛිණගිරිවිහාරස්ස භික්ඛාචාරගාමෙ එකස්මිං අමච්චකුලෙ නිබ්බත්තො පබ්බජ්ජාසමත්ථයොබ්බනෙ පබ්බජිත්වා තෙපිටකං බුද්ධවචනං උග්ගහෙත්වා ගණං පරිහරන්තො මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො උපජ්ඣායං පස්සිතුං අගමාසි. අථස්ස උපජ්ඣායො සද්ධිවිහාරිකං චොදෙස්සාමීති තෙපිටකං බුද්ධවචනං උග්ගහෙත්වා ආගතෙන තෙන සද්ධිං මුඛං දත්වා කථාමත්තම්පි න අකාසි. සො පච්චූසසමයෙ වුට්ඨාය ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, – ''තුම්හෙ, භන්තෙ, මයි ගන්ථකම්මං කත්වා තුම්හාකං සන්තිකං ආගතෙ මුඛං දත්වා කථාමත්තම්පි න කරිත්ථ, කො මය්හං දොසො''ති පුච්ඡි. ථෙරො ආහ – ''ත්වං, ආවුසො, බුද්ධරක්ඛිත එත්තකෙනෙව 'පබ්බජ්ජාකිච්චං මෙ මත්ථකං පත්ත'න්ති සඤ්ඤං කරොසී''ති. කිං කරොමි, භන්තෙති? ගණං විනොදෙත්වා ත්වං පපඤ්චං ඡින්දිත්වා චෙතියපබ්බතවිහාරං ගන්ත්වා සමණධම්මං කරොහීති. සො උපජ්ඣායස්ස ඔවාදෙ ඨත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා පුඤ්ඤවා රාජපූජිතො හුත්වා මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො චෙතියපබ්බතවිහාරෙ වසි.

තස්මිඤ්හි කාලෙ තිස්සමහාරාජා උපොසථකම්මං කරොන්තො චෙතියපබ්බතෙ රාජලෙණෙ වසති. සො ථෙරස්ස උපට්ඨාකභික්ඛුනො සඤ්ඤං අදාසි – ''යදා මය්හං අය්‍යො පඤ්හං විස්සජ්ජෙති, ධම්මං වා කථෙති, තදා මෙ සඤ්ඤං දදෙය්‍යාථා''ති. ථෙරොපි එකස්මිං ධම්මස්සවනදිවසෙ භික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො කණ්ටකචෙතියඞ්ගණං ආරුය්හ චෙතියං වන්දිත්වා කාළතිම්බරුරුක්ඛමූලෙ අට්ඨාසි. අථ නං එකො පිණ්ඩපාතිකත්ථෙරො කාළකාරාමසුත්තන්තෙ පඤ්හං පුච්ඡි. ථෙරො නනු, ආවුසො, අජ්ජ ධම්මස්සවනදිවසොති ආහ. ආම, භන්තෙ, ධම්මස්සවනදිවසොති. තෙන හි පීඨකං ආනෙථ, ඉධෙව නිසින්නා ධම්මස්සවනං කරිස්සාමාති. අථස්ස රුක්ඛමූලෙ ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා අදංසු. ථෙරො පුබ්බගාථං වත්වා කාළකාරාමසුත්තං ආරභි. සොපිස්ස උපට්ඨාකදහරො රඤ්ඤො සඤ්ඤං දාපෙසි. රාජා පුබ්බගාථාසු අනිට්ඨිතාසුයෙව පාපුණි. පත්වා ච අඤ්ඤාතකවෙසෙනෙව පරිසන්තෙ ඨත්වා තියාමරත්තිං ඨිතකොව ධම්මං සුත්වා ථෙරස්ස, ඉදමවොච භගවාති වචනකාලෙ සාධුකාරං අදාසි. ථෙරො ඤත්වා, කදා ආගතොසි, මහාරාජාති පුච්ඡි. පුබ්බගාථා ඔසාරණකාලෙයෙව, භන්තෙති. දුක්කරං තෙ මහාරාජ, කතන්ති. නයිදං, භන්තෙ, දුක්කරං, යදි පන මෙ අය්‍යස්ස ධම්මකථං ආරද්ධකාලතො පට්ඨාය එකපදෙපි අඤ්ඤවිහිතභාවො අහොසි, තම්බපණ්ණිදීපස්ස පතොදයට්ඨිනිතුදනමත්තෙපි ඨානෙ සාමිභාවො නාම මෙ මා හොතූති සපථමකාසි.

තස්මිං පන සුත්තෙ බුද්ධගුණා පරිදීපිතා, තස්මා රාජා පුච්ඡි – ''එත්තකාව, භන්තෙ, බුද්ධගුණා, උදාහු අඤ්ඤෙපි අත්ථී''ති. මයා කථිතතො, මහාරාජ, අකථිතමෙව බහු අප්පමාණන්ති. උපමං, භන්තෙ, කරොථාති. යථා, මහාරාජ , කරීසසහස්සමත්තෙ සාලික්ඛෙත්තෙ එකසාලිසීසතො අවසෙසසාලීයෙව බහූ, එවං මයා කථිතගුණා අප්පා, අවසෙසා බහූති. අපරම්පි, භන්තෙ, උපමං කරොථාති. යථා, මහාරාජ, මහාගඞ්ගාය ඔඝපුණ්ණාය සූචිපාසං සම්මුඛං කරෙය්‍ය,

සූචිපාසෙන ගතඋදකං අප්පං, සෙසං බහු, එවමෙව මයා කථිතගුණා අප්පා, අවසෙසා බහූති. අපරම්පි, භන්තෙ, උපමං කරොථාති. ඉධ, මහාරාජ, වාතකසකුණා නාම ආකාසෙ කීළන්තා විචරන්ති. බුද්දකා සා සකුණජාති, කිං නු ඛො තස්ස සකුණස්ස ආකාසෙ පක්ඛපසාරණට්ඨානං බහු, අවසෙසො ආකාසො අප්පොති? කිං, භන්තෙ, වදථ, අප්පො තස්ස පක්ඛපසාරණොකාසො, අවසෙසොව බහූති. එවමෙව, මහාරාජ, අප්පකා මයා බුද්ධගුණා කථිතා, අවසෙසා බහූ අනන්තා අප්පමෙය්‍යාති. සුකථිතං, භන්තෙ, අනන්තා බුද්ධගුණා අනන්තෙනෙව ආකාසෙන උපමිතා. පසන්නා මයං අය්‍යස්ස, අනුච්ඡවිකං පන කාතුං න සක්කොම. අයං මෙ දුග්ගතපණ්ණාකාරො ඉමස්මිං තම්බපණ්ණිදීපෙ ඉමං තියොජනසතිකං රජ්ජං අය්‍යස්ස දෙමාති. තුම්හෙහි, මහාරාජ, අත්තනො පසන්නාකාරො කතො, මයං පන අම්හාකං දින්නං රජ්ජං තුම්හාකංයෙව දෙම, ධම්මෙන සමෙන රජ්ජං කාරෙහි මහාරාජාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මහාසච්චකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. චූළතණ්හාසඞ්ඛයසුත්තවණ්ණනා

390. **එවං මෙ සුතන්ති** චූළතණ්හාසඞ්ඛයසුත්තං. තත්ථ **පුබ්බාරාමෙ මිගාරමාතුපාසාදෙති** පුබ්බාරාමසඞ්ඛාතෙ විහාරෙ මිගාරමාතුයා පාසාදෙ. තත්‍රායං අනුපුබ්බීකථා‍අතීතෙ සතසහස්සකප්පමත්ථකෙ එකා උපාසිකා පදුමුත්තරං භගවන්තං නිමන්තෙත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සතසහස්සං දානං දත්වා භගවතො පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා, ‘‘අනාගතෙ තුම්හාදිසස්ස බුද්ධස්ස අග්ගුපට්ඨායිකා හොමී’’ති පත්ථනමකාසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවෙසු චෙව මනුස්සෙසු ච සංසරිත්වා අම්හාකං භගවතො කාලෙ භද්දියනගරෙ මෙණ්ඩකසෙට්ඨිපුත්තස්ස ධනඤ්ජයස්ස සෙට්ඨිනො ගෙහෙ සුමනදෙවියා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හි. ජාතකාලෙ චස්සා **විසාඛාති** නාමං අකංසු. සා යදා භගවා භද්දියනගරං අගමාසි, තදා පඤ්චහි දාරිකාසතෙහි සද්ධිං භගවතො පච්චුග්ගමනං කත්වා පඨමදස්සනම්හියෙව සොතාපන්නා අහොසි. අපරභාගෙ සාවත්ථියං මිගාරසෙට්ඨිපුත්තස්ස පුණ්ණවඩ්ඪනකුමාරස්ස ගෙහං ගතා, තත්ථ නං මිගාරසෙට්ඨි මාතිට්ඨානෙ ඨපෙසි, තස්මා **මිගාරමාතාති** වුච්චති.

පතිකුලං ගච්ඡන්තියා චස්සා පිතා **මහාලතාපිළන්ධනං** නාම කාරාපෙසි. තස්මිං පිළන්ධනෙ චතස්සො වජිරනාළියො උපයොගං අගමංසු, මුත්තානං එකාදස නාළියො, පවාළානං ද්වාවීසති නාළියො, මණීනං තෙත්තිංස නාළියො, ඉති එතෙහි ච අඤ්ඤෙහි ච සත්තවණ්ණෙහි රතනෙහි නිට්ඨානං අගමාසි. තං සීසෙ පටිමුක්කං යාව පාදපිට්ඨියා හස්සති, පඤ්චන්නං හත්ථීනං බලං ධාරයමානාව නං ඉත්ථී ධාරෙතුං සක්කොති. සා අපරභාගෙ දසබලස්ස අග්ගුපට්ඨායිකා හුත්වා තං පසාධනං විස්සජ්ජෙත්වා නවහි කොටීහි භගවතො විහාරං කාරයමානා කරීසමත්තෙ භූමිභාගෙ පාසාදං කාරෙසි. තස්ස උපරිභූමියං පඤ්ච ගබ්භසතානි හොන්ති, හෙට්ඨාභූමියං පඤ්චාති ගබ්භසහස්සප්පටිමණ්ඩිතො අහොසි. සා ‘‘සුද්ධපාසාදොව න සොභතී’’ති තං පරිවාරෙත්වා පඤ්ච ද්විකූටගෙහසතානි, පඤ්ච චූළපාසාදසතානි, පඤ්ච දීඝසාලසතානි ච කාරාපෙසි. විහාරමහො චතූහි මාසෙහි නිට්ඨානං අගමාසි.

මාතුගාමත්තභාවෙ ඨිතාය විසාඛාය විය අඤ්ඤිස්සා බුද්ධසාසනෙ ධනපරිච්චාගො නාම නත්ථි, පුරිසත්තභාවෙ ඨිතස්ස ච අනාථපිණ්ඩිකස්ස විය අඤ්ඤස්ස බුද්ධසාසනෙ ධනපරිච්චාගො නාම නත්ථි. සො හි චතුපඤ්ඤාසකොටියො විස්සජ්ජෙත්වා සාවත්ථියා දක්ඛිණභාගෙ අනුරාධපුරස්ස මහාවිහාරසදිසෙ ඨානෙ ජෙතවනමහාවිහාරං නාම කාරෙසි. විසාඛා, සාවත්ථියා පාචීනභාගෙ උත්තමදෙවීවිහාරසදිසෙ ඨානෙ **පුබ්බාරාමං** නාම කාරෙසි. භගවා ඉමෙසං ද්වින්නං කුලානං අනුකම්පාය සාවත්ථිං නිස්සාය විහරන්තො ඉමෙසු ද්වීසු විහාරෙසු නිබද්ධවාසං වසි. එකං අන්තොවස්සං ජෙතවනෙ වසති, එකං පුබ්බාරාමෙ, එතස්මිං පන සමයෙ භගවා පුබ්බාරාමෙ විහරති. තෙන වුත්තං – ‘‘පුබ්බාරාමෙ මිගාරමාතුපාසාදෙ’’ති.

කිත්තාවතා නු ඛො, භන්තෙති කිත්තකෙන නු ඛො, භන්තෙ. **සංඛිත්තෙන තණ්හාසඞ්ඛයවිමුත්තො හොතීති** තණ්හාසඞ්ඛයෙ නිබ්බානෙ තං ආරම්මණං කත්වා විමුත්තචිත්තතාය තණ්හාසඞ්ඛයවිමුත්තො නාම සංඛිත්තෙන කිත්තාවතා හොති? යාය පටිපත්තියා තණ්හාසඞ්ඛයවිමුත්තො හොති, තං මෙ ඛීණාසවස්ස භික්ඛුනො පුබ්බභාගප්පටිපදං සංඛිත්තෙන දෙසෙථාති පුච්ඡති. **අච්චන්තනිට්ඨොති** ඛයවයසඞ්ඛාතං අන්තං අතීතාති අච්චන්තා. අච්චන්තා නිට්ඨා අස්සාති **අච්චන්තනිට්ඨො,** එකන්තනිට්ඨො සතතනිට්ඨොති අත්ථො. අච්චන්තං යොගක්ඛෙමීති **අච්චන්තයොගක්ඛෙමී,** නිච්චයොගක්ඛෙමීති අත්ථො. අච්චන්තං බ්‍රහ්මචාරීති **අච්චන්තබ්‍රහ්මචාරී,** නිච්චබ්‍රහ්මචාරීති අත්ථො. අච්චන්තං පරියොසානමස්සාති පුරිමනයෙනෙව **අච්චන්තපරියොසානො. සෙට්ඨො දෙවමනුස්සානන්ති** දෙවානඤ්ච මනුස්සානඤ්ච සෙට්ඨො උත්තමො. එවරූපො භික්ඛු කිත්තාවතා හොති, ඛිප්පමෙතස්ස සඞ්ඛෙපෙනෙව පටිපත්තිං කථෙථාති භගවන්තං යාචති. කස්මා පනෙස එවං වෙගායතීති? කීළං අනුභවිතුකාමතාය.

අයං කිර උය්‍යානකීළං ආණාපෙත්වා චතූහි මහාරාජූහි චතූසු දිසාසු ආරක්ඛං ගාහාපෙත්වා ද්වීසු දෙවලොකෙසු දෙවසඞ්ඝෙන පරිවුතො අඩ්ඪතියාහි නාටකකොටීහි සද්ධිං එරාවණං ආරුය්හ උය්‍යානද්වාරෙ ඨිතො ඉමං පඤ්හං සල්ලක්ඛෙසි – ‘‘කිත්තකෙන නු ඛො තණ්හාසඞ්ඛයවිමුත්තස්ස ඛීණාසවස්ස සඞ්ඛෙපතො ආගමනියපුබ්බභාගපටිපදා හොතී’’ති. අථස්ස එතදහොසි – ‘‘අයං පඤ්හො අතිවිය සස්සිරිකො, සචාහං ඉමං පඤ්හං අනුග්ගණ්හිත්වාව උය්‍යානං පවිසිස්සාමි, ඡද්වාරිකෙහි ආරම්මණෙහි නිම්මථිතො න පුන ඉමං පඤ්හං සල්ලක්ඛෙස්සාමි , තිට්ඨතු තාව

උය්‍යානකීළා, සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ඉමං පඤ්හං පුච්ඡිත්වා උග්ගහිතපඤ්හො උය්‍යානෙ කීළිස්සාමී''ති හත්ථික්ඛන්ධෙ අන්තරහිතො භගවතො සන්තිකෙ පාතුරහොසි. තෙපි චත්තාරො මහාරාජානො ආරක්ඛං ගහෙත්වා යීතට්ඨානෙයෙව ඨිතා, පරිචාරිකදෙවසඞ්ඝාපි නාටකානිපි එරාවණොපි නාගරාජා තත්ථෙව උය්‍යානද්වාරෙ අට්ඨාසි, එවමෙස කීළං අනුභවිතුකාමතාය වෙගායන්තො එවමාහ.

සබ්බෙ ධම්මා නාලං අභිනිවෙසායාති එත්ථ සබ්බෙ ධම්මා නාම පඤ්චක්ඛන්ධා ද්වාදසායතනානි අට්ඨාරස ධාතුයො. තෙ සබ්බෙපි තණ්හාදිට්ඨිවසෙන අභිනිවෙසාය නාලං න පරියත්තා න සමත්ථා න යුත්තා, කස්මා? ගහිතාකාරෙන අතිට්ඨනතො. තෙ හි නිච්චාති ගහිතාපි අනිච්චාව සම්පජ්ජන්ති, සුඛාති ගහිතාපි දුක්ඛාව සම්පජ්ජන්ති, අත්තාති ගහිතාපි අනත්තාව සම්පජ්ජන්ති, තස්මා නාලං අභිනිවෙසාය. **අභිජානාතීති** අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති ඤාතපරිඤ්ඤාය අභිජානාති. **පරිජානාතීති** තථෙව තීරණපරිඤ්ඤාය පරිජානාති. **යංකිඤ්චි වෙදනන්ති** අන්තමසො පඤ්චවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තම්පි යංකිඤ්චි අප්පමත්තකම්පි වෙදනං අනුභවති. ඉමිනා භගවා සක්කස්ස දෙවානමින්දස්ස වෙදනාවසෙන නිබ්බත්තෙත්වා අරූපපරිග්ගහං දස්සෙති. සචෙ පන වෙදනාකම්මට්ඨානං හෙට්ඨා න කථිතං භවෙය්‍ය, ඉමස්මිං ඨානෙ කථෙතබ්බං සියා. හෙට්ඨා පන කථිතං, තස්මා සතිපට්ඨානෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **අනිච්චානුපස්සීති** එත්ථ අනිච්චං වෙදිතබ්බං, අනිච්චානුපස්සනා වෙදිතබ්බා, අනිච්චානුපස්සී වෙදිතබ්බො. තත්ථ **අනිච්චන්ති** පඤ්චක්ඛන්ධා, තෙ හි උප්පාදවයට්ඨෙන අනිච්චා. **අනිච්චානුපස්සනාති** පඤ්චක්ඛන්ධානං ඛයතො වයතො දස්සනඤාණං. **අනිච්චානුපස්සීති** තෙන ඤාණෙන සමන්නාගතො පුග්ගලො . තස්මා ''අනිච්චානුපස්සී විහරතී''ති අනිච්චතො අනුපස්සන්තො විහරතීති අයමෙත්ථ අත්ථො.

විරාගානුපස්සීති එත්ථ ද්වෙ විරාගා ඛයවිරාගො ච අච්චන්තවිරාගො ච. තත්ථ සඞ්ඛාරානං ඛයවයතො අනුපස්සනාපි, අච්චන්තවිරාගං නිබ්බානං විරාගතො දස්සනමග්ගඤාණම්පි **විරාගානුපස්සනා**. තදුභයසමඞ්ගීපුග්ගලො විරාගානුපස්සී නාම, තං සන්ධාය වුත්තං ''විරාගානුපස්සී''ති, විරාගතො අනුපස්සන්තොති අත්ථො. **නිරොධානුපස්සිම්හි**පි එසෙව නයො, නිරොධොපි හි ඛයනිරොධො ච අච්චන්තනිරොධො චාති දුවිධොයෙව. **පටිනිස්සග්ගානුපස්සීති** එත්ථ **පටිනිස්සග්ගො** වුච්චති වොස්සග්ගො, සො ච පරිච්චාගවොස්සග්ගො පක්ඛන්දනවොස්සග්ගොති දුවිධො හොති . තත්ථ **පරිච්චාගවොස්සග්ගොති** විපස්සනා, සා හි තදඞ්ගවසෙන කිලෙසෙ ච ඛන්ධෙ ච වොස්සජ්ජති. **පක්ඛන්දනවොස්සග්ගොති** මග්ගො, සො හි නිබ්බානං ආරම්මණං ආරම්මණතො පක්ඛන්දති. ද්වීහිපි වා කාරණෙහි වොස්සග්ගොයෙව, සමුච්ඡෙදවසෙන ඛන්ධානං කිලෙසානඤ්ච වොස්සජ්ජනතො, නිබ්බානඤ්ච පක්ඛන්දනතො. තස්මා කිලෙසෙ ච ඛන්ධෙ ච පරිච්චජතීති පරිච්චාගවොස්සග්ගො, නිරොධෙ නිබ්බානධාතුයා චිත්තං පක්ඛන්දතීති පක්ඛන්දනවොස්සග්ගොති උභයම්පෙතං මග්ගෙ සමෙති. තදුභයසමඞ්ගීපුග්ගලො ඉමාය පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය සමන්නාගතත්තා පටිනිස්සග්ගානුපස්සී නාම හොති. තං සන්ධාය වුත්තං ''පටිනිස්සග්ගානුපස්සී''ති. **න කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියතීති** කිඤ්චි එකම්පි සඞ්ඛාරගතං තණ්හාවසෙන න උපාදියති න ගණ්හාති න පරාමසති. **අනුපාදියං න පරිතස්සතීති** අග්ගණ්හන්තො තණ්හාපරිතස්සනාය න පරිතස්සති. **පච්චත්තඤ්ඤෙව පරිනිබ්බායතීති** සයමෙව කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බායති. **ඛීණා ජාතීති**ආදිනා පනස්ස පච්චවෙක්ඛණාව දස්සිතා. ඉති භගවා සක්කස්ස දෙවානමින්දස්ස සංඛිත්තෙන ඛීණාසවස්ස පුබ්බභාගප්පටිපදං පුච්ඡිතො සල්ලහුකං කත්වා සංඛිත්තෙනෙව ඛිප්පං කථෙසි.

391. **අවිදූරෙ නිසින්නො හොතීති** අනන්තරෙ කූටාගාරෙ නිසින්නො හොති. **අභිසමෙච්චාති** ඤාණෙන අභිසමාගන්ත්වා, ජානිත්වාති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – කිං නු ඛො එස ජානිත්වා අනුමොදි, උදාහු අජානිත්වා වාති. කස්මා පනස්ස එවමහොසීති? ථෙරො කිර න භගවතො පඤ්හවිස්සජ්ජනසද්දං අස්සොසි, සක්කස්ස පන දෙවරඤ්ඤො, ''එවමෙතං භගවා එවමෙතං සුගතා''ති අනුමොදනසද්දං අස්සොසි. සක්කො කිර දෙවරාජා මහතා සද්දෙන අනුමොදි. අථ කස්මා න භගවතො සද්දං අස්සොසීති? යථාපරිසවිඤ්ඤාපකත්තා. බුද්ධානඤ්හි ධම්මං කථෙන්තානං එකාබද්ධාය චක්කවාළපරියන්තායපි පරිසාය සද්දො සුය්‍යති, පරියන්තං පන මුඤ්චිත්වා අඞ්ගුලිමත්තම්පි බහිද්ධා න නිච්ඡරති. කස්මා? එවරූපා මධුරකථා මා නිරත්ථකා අගමාසීති. තදා භගවා මිගාරමාතුපාසාදෙ සත්තරතනමයෙ කූටාගාරෙ සිරිගබ්භම්හි නිසින්නො හොති, තස්ස දක්ඛිණපස්සෙ සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස වසනකූටාගාරං, වාමපස්සෙ මහාමොග්ගල්ලානස්ස, අන්තරෙ ඡිද්දවිවරොකාසො නත්ථි, තස්මා ථෙරො න භගවතො සද්දං අස්සොසි, සක්කස්සෙව අස්සොසීති.

පඤ්චහි තූරියසතෙහීති පඤ්චඞ්ගිකානං තූරියානං පඤ්චහි සතෙහි. පඤ්චඞ්ගිකං තූරියං නාම ආතතං විතතං ආතතවිතතං සුසිරං ඝනන්ති ඉමෙහි පඤ්චහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතං. තත්ථ **ආතතං** නාම චම්මපරියොනද්ධෙසු භෙරිආදීසු එකතලතූරියං. **විතතං** නාම උභයතලං. **ආතතවිතතං** නාම තන්තිබද්ධපණවාදි. **සුසිරං** වංසාදි. **ඝනං** සම්මාදි. **සමප්පිතොති** උපගතො. **සමඞ්ගීභූතොති** තස්සෙව වෙවචනං. **පරිචාරෙතීති** තං සම්පත්තිං අනුභවන්තො තතො තතො ඉන්ද්‍රියානි චාරෙති. ඉදං වුත්තං හොති – පරිචාරෙත්වා වජ්ජමානෙහි පඤ්චහි තූරියසතෙහි සමන්නාගතො හුත්වා දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවති. **පටිපණාමෙත්වාති** අපනෙත්වා, නිස්සද්දානි කාරාපෙත්වාති අත්ථො. යථෙව හි ඉදානි සද්ධා රාජානො ගරුභාවනියං භික්ඛුං දිස්වා – ''අසුකො නාම අය්‍යො ආගච්ඡති, මා, තාතා, ගායථ, මා වාදෙථ, මා නච්චථා''ති නාටකානි පටිච්ඡිනෙන්ති, සක්කොපි ථෙරං දිස්වා එවමකාසි. **චිරස්සං ඛො, මාරිස මොග්ගල්ලාන, ඉමං පරියායමකාසීති** එවරූපං ලොකෙ පකතියා පියසමුදාහාරවචනං හොති, ලොකියා හි චිරස්සං ආගතම්පි අනාගතපුබ්බම්පි මනාපජාතියං ආගතං දිස්වා, – ''කුතො භවං ආගතො, චිරස්සං භවං ආගතො, කථං තෙ ඉධාගමනමග්ගො ඤාතො

මග්ගමුළ්හොසී''තිආදීනි වදන්ති. අයං පන ආගතපුබ්බත්තායෙව එවමාහ. ථෙරො හි කාලෙන කාලං දෙවචාරිකං ගච්ඡතියෙව. තත්ථ **පරියායමකාසීති** වාරමකාසි. **යදිදං ඉධාගමනායාති** යො අයං ඉධාගමනාය වාරො, තං, භන්තෙ, චිරස්සමකාසීති වුත්තං හොති. **ඉදමාසනං පඤ්ඤත්තන්ති** යොජනිකං මණිපල්ලඞ්කං පඤ්ඤපාපෙත්වා එවමාහ.

392. **බහුකිච්චා බහුකරණීයාති** එත්ථ යෙසං බහූනි කිච්චානි, තෙ බහුකිච්චා. **බහුකරණීයාති** තස්සෙව වෙවචනං. **අප්පෙව සකෙන කරණීයෙනාති** සකරණීයමෙව අප්පං මන්දං, න බහු, දෙවානං කරණීයං පන බහු, පථවිතො පට්ඨාය හි කප්පරුක්ඛමාතුගාමාදීනං අත්ථාය අට්ටා සක්කස්ස සන්තිකෙ ඡිජ්ජන්ති, තස්මා නියමෙන්තො ආහ – **අපිච දෙවානංයෙව තාවතිංසානං කරණීයෙනාති**. දෙවානඤ්හි ධීතා ච පුත්තා ච අඞ්කෙ නිබ්බත්තන්ති, පාදපරිචාරිකා ඉත්ථියො සයනෙ නිබ්බත්තන්ති, තාසං මණ්ඩනපසාධනකාරිකා දෙවධීතා සයනං පරිවාරෙත්වා නිබ්බත්තන්ති, වෙය්‍යාවච්චකරා අන්තොවිමානෙ නිබ්බත්තන්ති, එතෙසං අත්ථාය අට්ටකරණං නත්ථි. යෙ පන සීමන්තරෙ නිබ්බත්තන්ති, තෙ ''මම සන්තකා තව සන්තකා''ති නිච්ඡෙතුං අසක්කොන්තා අට්ටං කරොන්ති, සක්කං දෙවරාජානං පුච්ඡන්ති, සො යස්ස විමානං ආසන්නතරං, තස්ස සන්තකොති වදති. සචෙ ද්වෙපි සමට්ඨානෙ හොන්ති, යස්ස විමානං ඔලොකෙන්තො ඨිතො, තස්ස සන්තකොති වදති. සචෙ එකම්පි න ඔලොකෙති, තං උභින්නං කලහුපච්ඡෙදනත්ථං අත්තනො සන්තකං කරොති. තං සන්ධාය, ''දෙවානංයෙව තාවතිංසානං කරණීයෙනා''ති ආහ. අපිචස්ස එවරූපං කීළාකිච්චම්පි කරණීයමෙව.

යං නො ඛිප්පමෙව අන්තරධායතීති යං අම්හාකං සීඝමෙව අන්ධකාරෙ රූපගතං විය න දිස්සති. ඉමිනා – ''අහං, භන්තෙ, තං පඤ්හවිස්සජ්ජනං න සල්ලක්ඛෙමී''ති දීපෙති. ථෙරො – ''කස්මා නු ඛො අයං යක්ඛො අසල්ලක්ඛණභාවං දීපෙති, පස්සෙන පරිහරතී''ති ආවජ්ජන්තො – ''දෙවා නාම මහාමුළ්හා හොන්ති. ඡද්වාරිකෙහි ආරම්මණෙහි නිම්මථියමානා අත්තනො භුත්තාභුත්තභාවම්පි පීතාපීතභාවම්පි න ජානන්ති, ඉධ කතමෙත්ථ පමුස්සන්තී''ති අඤ්ඤාසි. කෙචි පනාහු – ''ථෙරො එතස්ස ගරු භාවනියො, තස්මා 'ඉදානෙව ලොකෙ අග්ගපුග්ගලස්ස සන්තිකෙ පඤ්හං උග්ගහෙත්වා ආගතො, ඉදානෙව නාටකානං අන්තරං පවිට්ඨොති එවං මං ථෙරො තජ්ජෙය්‍යා'ති භයෙන එවමාහා''ති. එතං පන කොහඤ්ඤං නාම හොති, න අරියසාවකස්ස එවරූපං කොහඤ්ඤං නාම හොති, තස්මා මුළ්හභාවෙනෙව න සල්ලක්ඛෙසීති වෙදිතබ්බං. උපරි කස්මා සල්ලක්ඛෙසීති? ථෙරො තස්ස සොමනස්සසංවෙගං ජනයිත්වා තමං නීහරි, තස්මා සල්ලක්ඛෙසීති.

ඉදානි සක්කො පුබ්බෙ අත්තනො එවං භූතකාරණං ථෙරස්ස ආරොචෙතුං **භූතපුබ්බන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **සමුපබ්‍යූළ්හොති** සන්නිපතිතො රාසිභූතො. **අසුරා පරාජිනිංසූති** අසුරා පරාජයං පාපුණිංසු. කදා පනෙතෙ පරාජිතාති? සක්කස්ස නිබ්බත්තකාලෙ. සක්කො කිර අනන්තරෙ අත්තභාවෙ මගධරට්ඨෙ මචලගාමෙ **මඝො** නාම මාණවො අහොසි, පණ්ඩිතො බ්‍යත්තො, බොධිසත්තචරියා විය'ස්ස චරියා අහොසි. සො තෙත්තිංස පුරිසෙ ගහෙත්වා කල්‍යාණමකාසි. එකදිවසං අත්තනොව පඤ්ඤාය උපපරික්ඛිත්වා ගාමමජ්ඣෙ මහාජනස්ස සන්නිපතිතට්ඨානෙ කචවරං උභයතො අපබ්බහිත්වා තං ඨානං අතිරමණීයමකාසි, පුන තත්ථෙව මණ්ඩපං කාරෙසි, පුන ගච්ඡන්තෙ කාලෙ සාලං කාරෙසි. ගාමතො ච නික්ඛමිත්වා ගාවුතම්පි අඩ්ඪයොජනම්පි තිගාවුතම්පි යොජනම්පි විචරිත්වා තෙහි සහායෙහි සද්ධිං විසමං සමං අකාසි. තෙ සබ්බෙපි එකච්ඡන්දා තත්ථ තත්ථ සෙතුයුත්තට්ඨානෙසු සෙතුං, මණ්ඩපසාලාපොක්ඛරණීමාලාගච්ඡරොපනාදීනං යුත්තට්ඨානෙසු මණ්ඩපාදීනි කරොන්තා බහුං පුඤ්ඤමකංසු . මඝො සත්ත වතපදානි පූරෙත්වා කායස්ස භෙදා සද්ධිං සහායෙහි තාවතිංසභවනෙ නිබ්බත්ති.

තස්මිං කාලෙ අසුරගණා තාවතිංසදෙවලොකෙ පටිවසන්ති. සබ්බෙ තෙ දෙවානං සමානායුකා සමානවණ්ණා ච හොන්ති, තෙ සක්කං සපරිසං දිස්වා අධුනා නිබ්බත්තා නවකදෙවපුත්තා ආගතාති මහාපානං සජ්ජයිංසු. සක්කො දෙවපුත්තානං සඤ්ඤං අදාසි – ''අම්හෙහි කුසලං කරොන්තෙහි න පරෙහි සද්ධිං සාධාරණං කතං, තුම්හෙ ගණ්ඩපානං මා පිවිත්ථ පීතමත්තමෙව කරොථා''ති. තෙ තථා අකංසු. බාලඅසුරා ගණ්ඩපානං පිවිත්වා මත්තා නිද්දං ඔක්කමිංසු. සක්කො දෙවානං සඤ්ඤං දත්වා තෙ පාදෙසු ගාහාපෙත්වා සිනෙරුපාදෙ ඛිපාපෙසි, සිනෙරුස්ස හෙට්ඨිමතලෙ **අසුරභවනං** නාම අත්ථි, තාවතිංසදෙවලොකප්පමාණමෙව. තත්ථ අසුරා වසන්ති. තෙසම්පි **චිත්තපාටලි** නාම රුක්ඛො අත්ථි. තෙ තස්ස පුප්ඵනකාලෙ ජානන්ති – ''නායං තාවතිංසා, සක්කෙන වඤ්චිතා මය''න්ති. තෙ ගණ්හථ නන්ති වත්වා සිනෙරුං පරිහරමානා දෙවෙ වුට්ඨියෙ වම්මිකපාදතො වම්මිකමක්ඛිකා විය අභිරුහිංසු. තත්ථ කාලෙන දෙවා ජිනන්ති, කාලෙන අසුරා. යදා දෙවානං ජයො හොති, අසුරෙ යාව සමුද්දපිට්ඨා අනුබන්ධන්ති. යදා අසුරානං ජයො හොති, දෙවෙ යාව වෙදිකපාදා අනුබන්ධන්ති. තස්මිං පන සඞ්ගාමෙ දෙවානං ජයො අහොසි, දෙවා අසුරෙ යාව සමුද්දපිට්ඨා අනුබන්ධිංසු. සක්කො අසුරෙ පලාපෙත්වා පඤ්චසු ඨානෙසු ආරක්ඛං ඨපෙසි. එවං ආරක්ඛං දත්වා වෙදිකපාදෙ වජිරහත්ථා ඉන්දපටිමායො ඨපෙසි. අසුරා කාලෙන කාලං උට්ඨහිත්වා තා පටිමායො දිස්වා, ''සක්කො අප්පමත්තො තිට්ඨතී''ති තතොව නිවත්තන්ති. **තතො පටිනිවත්තිත්වාති** විජිතට්ඨානතො නිවත්තිත්වා. **පරිචාරිකායොති** මාලාගන්ධාදිකම්මකාරිකායො.

393. **වෙස්සවණො ච මහාරාජාති** සො කිර සක්කස්ස වල්ලභො, බලවවිස්සාසිකො, තස්මා සක්කෙන සද්ධිං අගමාසි. **පුරක්ඛත්වාති** පුරතො කත්වා. **පවිසිංසූති** පවිසිත්වා පන උපඩ්ඪපිහිතානි ද්වාරානි කත්වා ඔලොකයමානා අට්ඨංසු. **ඉදම්පි, මාරිස මොග්ගල්ලාන, පස්ස වෙජයන්තස්ස පාසාදස්ස රාමණෙය්‍යකන්ති**, මාරිස මොග්ගල්ලාන, ඉදම්පි වෙජයන්තස්ස පාසාදස්ස රාමණෙය්‍යකං පස්ස, සුවණ්ණත්ථම්භෙ පස්ස, රජතත්ථම්භෙ මණිත්ථම්භෙ

පවාළත්ථම්භෙ ලොහිතඞ්ගත්ථම්භෙ මසාරගල්ලත්ථම්භෙ මුත්තත්ථම්භෙ සත්තරතනත්ථම්භෙ, තෙසංයෙව සුවණ්ණාදිමයෙ ඝටකෙ වාළරූපකානි ච පස්සාති එවං ථම්භපන්තියො ආදිං කත්වා රාමණෙය්‍යකං දස්සෙන්තො එවමාහ. **යථා තං පුබ්බෙකතපුඤ්ඤස්සාති** යථා පුබ්බෙ කතපුඤ්ඤස්ස උපභොගට්ඨානෙන සොභිතබ්බං, එවමෙවං සොභතීති අත්ථො. **අතිබාළ්හං ඛො අයං යක්ඛො පමත්තො විහරතීති** අත්තනො පාසාදෙ නාටකපරිවාරෙන සම්පත්තියා වසෙන අතිවිය මත්තො.

ඉද්ධාභිසඞ්ඛාරං අභිසඞ්ඛාසීති ඉද්ධිමකාසි. ආපොකසිණං සමාපජ්ජිත්වා පාසාදපතිට්ඨිතොකාසං උදකං හොතූති ඉද්ධිං අධිට්ඨාය පාසාදකණ්ණිකෙ පාදඞ්ගුට්ඨකෙන පහරි. සො පාසාදො යථා නාම උදකපිට්ඨෙ ඨපිතපත්තං මුඛවට්ටියං අඞ්ගුලියා පහටං අපරාපරං කම්පති චලති න සන්තිට්ඨති. එවමෙවං සංකම්පි සම්පකම්පි සම්පවෙධි, ථම්භපිට්ඨසඞ්ඝාටකණ්ණිකගොපානසිආදීනි කරකරාති සද්දං මුඤ්චන්තානි පතිතුං විය ආරද්ධානි. තෙන වුත්තං – ‘‘සඞ්කම්පෙසි සම්පකම්පෙසි සම්පවෙධෙසී’’ති. **අච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතාති** අහො අච්ඡරියං, අහො අබ්භුතන්ති එවං සඤ්ජාතඅච්ඡරියඅබ්භුතා චෙව සඤ්ජාතතුට්ඨිනො ච අහෙසුං උප්පන්නබලවසොමනස්සා. **සංවිග්ගන්ති** උබ්බිග්ගං. **ලොමහට්ඨජාතන්ති** ජාතලොමහංසං, කඤ්චනභිත්තියං ඨපිතමණිනාගදන්තෙහි විය උද්ධග්ගෙහි ලොමෙහි ආකිණ්ණසරීරන්ති අත්ථො. ලොමහංසො ච නාමෙස සොමනස්සෙනපි හොති දොමනස්සෙනපි, ඉධ පන සොමනස්සෙන ජාතො. ථෙරො හි සක්කස්ස සොමනස්සවෙගෙන සංවෙජෙතුං තං පාටිහාරියමකාසි. තස්මා සොමනස්සවෙගෙන සංවිග්ගලොමහට්ඨං විදිත්වාති අත්ථො.

394. **ඉධාහං, මාරිසාති** ඉදානිස්ස යස්මා ථෙරෙන සොමනස්සසංවෙගං ජනයිත්වා තමං විනොදිතං, තස්මා සල්ලක්ඛෙත්වා එවමාහ. **එසො නු තෙ, මාරිස, සො භගවා සත්ථාති**, මාරිස, ත්වං කුහිං ගතොසීති වුත්තෙ මය්හං සත්ථු සන්තිකන්ති වදෙසි, ඉමස්මිං දෙවලොකෙ එකපාදකෙන විය තිට්ඨසි, යං ත්වං එවං වදෙසි, එසො නු තෙ, මාරිස, සො භගවා සත්ථාති පුච්ඡිංසු. **සබ්‍රහ්මචාරී මෙ එසොති** එත්ථ කිඤ්චාපි ථෙරො අනගාරියො අභිනීහාරසම්පන්නො අග්ගසාවකො, සක්කො අගාරියො, මග්ගබ්‍රහ්මචරියවසෙන පනෙතෙ සබ්‍රහ්මචාරිනො හොන්ති, තස්මා එවමාහ. **අහො නූන තෙ සො භගවා සත්ථාති** සබ්‍රහ්මචාරී තාව තෙ එවංමහිද්ධිකො, සො පන තෙ භගවා සත්ථා අහො නූන මහිද්ධිකොති සත්ථු ඉද්ධිපාටිහාරියදස්සනෙ ජාතාභිලාපා හුත්වා එවමාහංසු.

395. **ඤාතඤ්ඤතරස්සාති** පඤ්ඤාතඤ්ඤතරස්ස, සක්කො හි පඤ්ඤාතානං අඤ්ඤතරො. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව, දෙසනං පන භගවා යථානුසන්ධිනාව නිට්ඨාපෙසීති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

චූළතණ්හාසඞ්ඛයසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. මහාතණ්හාසඞ්ඛයසුත්තවණ්ණනා

396. **එවං මෙ සුතන්ති** මහාතණ්හාසඞ්ඛයසුත්තං. තත්ථ **දිට්ඨිගතන්ති** අලගද්දූපමසුත්තෙ ලද්ධිමත්තං දිට්ඨිගතන්ති වුත්තං, ඉධ සස්සතදිට්ඨි. සො ච භික්ඛු බහුස්සුතො, අයං අප්පස්සුතො, ජාතකභාණකො භගවන්තං ජාතකං කථෙන්තං, ‘‘අහං, භික්ඛවෙ, තෙන සමයෙන වෙස්සන්තරො අහොසිං, මහොසධො, විධුරපණ්ඩිතො, සෙනකපණ්ඩිතො, මහාජනකො රාජා අහොසි’’න්ති සමොධානෙන්තං සුණාති. අථස්ස එතදහොසි – ‘‘ඉමෙ රූපවෙදනාසඤ්ඤාසඞ්ඛාරා තත්ථ තත්ථෙව නිරුජ්ඣන්ති, විඤ්ඤාණං පන ඉධලොකතො පරලොකං, පරලොකතො ඉමං ලොකං සන්ධාවති සංසරතී’’ති සස්සතදස්සනං උප්පන්නං. තෙනාහ – ‘‘තදෙවිදං විඤ්ඤාණං සන්ධාවති සංසරති අනඤ්ඤ’’න්ති.

සම්මාසම්බුද්ධෙන පන, ‘‘විඤ්ඤාණං පච්චයසම්භවං, සති පච්චයෙ උප්පජ්ජති, විනා පච්චයං නත්ථි විඤ්ඤාණස්ස සම්භවො’’ති වුත්තං. තස්මා අයං භික්ඛු බුද්ධෙන අකථිතං කථෙති, ජිනචක්කෙ පහාරං දෙති, වෙසාරජ්ජඤාණං පටිබාහති, සොතුකාමං ජනං විසංවාදෙති, අරියපථෙ තිරියං නිපතිත්වා මහාජනස්ස අහිතාය දුක්ඛාය පටිපන්නො. යථා නාම රඤ්ඤො රජ්ජෙ මහාචොරො උප්පජ්ජමානො මහාජනස්ස අහිතාය දුක්ඛාය උප්පජ්ජති, එවං ජිනසාසනෙ චොරො හුත්වා මහාජනස්ස අහිතාය දුක්ඛාය උප්පන්නොති වෙදිතබ්බො. **සම්බහුලා භික්ඛූති** ජනපදවාසිනො පිණ්ඩපාතිකභික්ඛූ. **තෙනුපසඞ්කමිංසූති** අයං පරිසං ලභිත්වා සාසනම්පි අන්තරධාපෙය්‍ය, යාව පක්ඛං න ලභති, තාවදෙව නං දිට්ඨිගතා විවෙචෙමාති සුතසුතට්ඨානතොයෙව අට්ඨත්වා අනිසීදිත්වා උපසඞ්කමිංසු.

398. **කතමං තං සාති විඤ්ඤාණන්ති** සාති යං ත්වං විඤ්ඤාණං සන්ධාය වදෙසි, කතමං තං විඤ්ඤාණන්ති? **ය්වායං, භන්තෙ, වදො වෙදෙය්‍යො තත්‍ර තත්‍ර කල්‍යාණපාපකානං කම්මානං විපාකං පටිසංවෙදෙතීති**, භන්තෙ, යො අයං වදති වෙදයති, යො වායං තහිං තහිං කුසලාකුසලකම්මානං විපාකං පච්චනුභොති. ඉදං, භන්තෙ, විඤ්ඤාණං, යමහං සන්ධාය වදෙමීති . **කස්ස නු ඛො නාමාති** කස්ස ඛත්තියස්ස වා බ්‍රාහ්මණස්ස වා වෙස්සසුද්දගහට්ඨපබ්බජිතදෙවමනුස්සානං වා අඤ්ඤතරස්ස.

399. අථ ඛො භගවා භික්ඛූ ආමන්තෙසීති කස්මා ආමන්තෙසි? සාතිස්ස කිර එවං අහොසි – ‘‘සත්ථා මං ‘මොඝපුරිසො’ති වදති, න ච මොඝපුරිසොති වුත්තමත්තෙනෙව මග්ගඵලානං උපනිස්සයො න හොති. උපසෙනම්පි හි වඞ්ගන්තපුත්තං, ‘අතිලහුං ඛො ත්වං මොඝපුරිස බාහුල්ලාය ආවත්තො’ති (මහාව. 75) භගවා මොඝපුරිසවාදෙන ඔවදි. ථෙරො අපරභාගෙ ඝටෙන්තො වායමන්තො ඡ අභිඤ්ඤා සච්ඡාකාසි. අහම්පි තථාරූපං වීරියං පග්ගණ්හිත්වා මග්ගඵලානි නිබ්බත්තෙස්සාමී’’ති. අථස්ස භගවා ඡින්නපච්චයො අයං සාසනෙ අවිරූළ්හධම්මොති දස්සෙන්තො භික්ඛූ ආමන්තෙසි. **උස්මීකතොති**ආදි හෙට්ඨා වුත්තාධිප්පායමෙව. **අථ ඛො භගවාති** අයම්පි පාටියෙක්කො අනුසන්ධි. සාතිස්ස කිර එතදහොසි – ‘‘භගවා මය්හං මග්ගඵලානං උපනිස්සයො නත්ථීති වදති, කිං සක්කා උපනිස්සයෙ අසති කාතුං? න හි තථාගතා සඋපනිස්සයස්සෙව ධම්මං දෙසෙන්ති, යස්ස කස්සචි දෙසෙන්තියෙව. අහං බුද්ධස්ස සන්තිකා සුගතොවාදං ලභිත්වා සග්ගසම්පත්තූපගං කුසලං කරිස්සාමී’’ති. අථස්ස භගවා, ‘‘නාහං, මොඝපුරිස, තුය්හං ඔවාදං වා අනුසාසනිං වා දෙමී’’ති සුගතොවාදං පටිප්පස්සම්භෙන්තො ඉමං දෙසනං ආරභි. තස්සත්ථො හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉදානි පරිසාය ලද්ධිං සොධෙන්තො, ‘‘ඉධාහං භික්ඛූ පටිපුච්ඡිස්සාමී’’තිආදිමාහ. තං සබ්බම්පි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

400. ඉදානි විඤ්ඤාණස්ස සප්පච්චයභාවං දස්සෙතුං **යං යදෙව, භික්ඛවෙති**ආදිමාහ. තත්ථ **මනඤ්ච පටිච්ච ධම්මෙ චාති** සහාවජ්ජනෙන භවඞ්ගමනඤ්ච තෙභූමකධම්මෙ ච පටිච්ච. **කට්ඨඤ්ච පටිච්චාති**ආදි ඔපම්මනිදස්සනත්ථං වුත්තං. තෙන කිං දීපෙති? ද්වාරසඞ්කන්තියා අභාවං. යථා හි කට්ඨං පටිච්ච ජලමානො අග්ගි උපාදානපච්චයෙ සතියෙව ජලති, තස්මිං අසති පච්චයවෙකල්ලෙන තත්ථෙව වූපසම්මති, න සකලිකාදීනි සඞ්කමිත්වා සකලිකග්ගීතිආදිසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති, එවමෙව චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පන්නං විඤ්ඤාණං තස්මිං ද්වාරෙ චක්ඛුරූපආලොකමනසිකාරසඞ්ඛාතෙ පච්චයම්හි සතියෙව උප්පජ්ජති, තස්මිං අසති පච්චයවෙකල්ලෙන තත්ථෙව නිරුජ්ඣති, න සොතාදීනි සඞ්කමිත්වා සොතවිඤ්ඤාණන්තිආදිසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති . එස නයො සබ්බවාරෙසු. ඉති භගවා නාහං විඤ්ඤාණප්පවත්තෙ ද්වාරසඞ්කන්තිමත්තම්පි වදාමි, අයං පන සාති මොඝපුරිසො භවසඞ්කන්තිං වදතීති සාතිං නිග්ගහෙසි.

401. එවං විඤ්ඤාණස්ස සප්පච්චයභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි පන පඤ්චන්නම්පි ඛන්ධානං සප්පච්චයභාවං දස්සෙන්තො, **භූතමිදන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **භූතමිදන්ති** ඉදං ඛන්ධපඤ්චකං ජාතං භූතං නිබ්බත්තං, තුම්හෙපි තං භූතමිදන්ති, භික්ඛවෙ, පස්සථාති. **තදාහාරසම්භවන්ති** තං පනෙතං ඛන්ධපඤ්චකං ආහාරසම්භවං පච්චයසම්භවං, සති පච්චයෙ උප්පජ්ජති එවං පස්සථාති පුච්ඡති. **තදාහාරනිරොධාති** තස්ස පච්චයස්ස නිරොධා. **භූතමිදං නොස්සූති** භූතං නු ඛො ඉදං, න නු ඛො භූතන්ති. **තදාහාරසම්භවං නොස්සූති** තං භූතං ඛන්ධපඤ්චකං පච්චයසම්භවං නු ඛො, න නු ඛොති. **තදාහාරනිරොධාති** තස්ස පච්චයස්ස නිරොධා. **නිරොධධම්මං නොස්සූති** තං ධම්මං නිරොධධම්මං නු ඛො, න නු ඛොති. **සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතොති** ඉදං ඛන්ධපඤ්චකං ජාතං භූතං නිබ්බත්තන්ති යාථාවසරසලක්ඛණතො විපස්සනාපඤ්ඤාය සම්මා පස්සන්තස්ස. **පඤ්ඤාය සුදිට්ඨන්ති** වුත්තනයෙනෙව විපස්සනාපඤ්ඤාය සුට්ඨු දිට්ඨං. එවං යෙ යෙ තං පුච්ඡං සල්ලක්ඛෙසුං, තෙසං තෙසං පටිඤ්ඤං ගණ්හන්තො පඤ්චන්නං ඛන්ධානං සප්පච්චයභාවං දස්සෙති.

ඉදානි යාය පඤ්ඤාය තෙහි තං සප්පච්චයං සනිරොධං ඛන්ධපඤ්චකං සුදිට්ඨං, තත්ථ නිත්තණ්හභාවං පුච්ඡන්තො **ඉමං චෙ තුම්හෙති**ආදිමාහ. තත්ථ **දිට්ඨින්ති** විපස්සනාසම්මාදිට්ඨිං . සභාවදස්සනෙන **පරිසුද්ධං**. පච්චයදස්සනෙන **පරියොදාතං. අල්ලීයෙථාති** තණ්හාදිට්ඨීහි අල්ලීයිත්වා විහරෙය්‍යාථ. **කෙලායෙථාති** තණ්හාදිට්ඨීහි කීළමානා විහරෙය්‍යාථ . **ධනායෙථාති** ධනං විය ඉච්ඡන්තා ගෙධං ආපජ්ජෙය්‍යාථ. **මමායෙථාති** තණ්හාදිට්ඨීහි මමත්තං උප්පාදෙය්‍යාථ. **නිත්ථරණත්ථාය නො ගහණත්ථායාති** යො සො මයා චතුරොඝනිත්ථරණත්ථාය කුල්ලූපමො ධම්මො දෙසිතො, නො නිකන්තිවසෙන ගහණත්ථාය. අපි නු තං තුම්හෙ ආජානෙය්‍යාථාති. විපරියායෙන සුක්කපක්ඛො වෙදිතබ්බො.

402. ඉදානි තෙසං ඛන්ධානං පච්චයං දස්සෙන්තො, **චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, ආහාරාති**ආදිමාහ, තම්පි වුත්තත්ථමෙව. යථා පන එකො ඉමං ජානාසීති වුත්තො, ‘‘න කෙවලං ඉමං, මාතරම්පිස්ස ජානාමි, මාතු මාතරම්පී’’ති එවං පවෙණිවසෙන ජානන්තො සුට්ඨු ජානාති නාම. එවමෙවං භගවා න කෙවලං ඛන්ධමත්තමෙව ජානාති, ඛන්ධානං පච්චයම්පි තෙසම්පි පච්චයානං පච්චයන්ති එවං සබ්බපච්චයපරම්පරං ජානාති. සො තං, බුද්ධබලං දීපෙන්තො ඉදානි පච්චයපරම්පරං දස්සෙතුං, **ඉමෙ ච, භික්ඛවෙ, චත්තාරො** ආහාරාතිආදිමාහ. තං වුත්තත්ථමෙව. **ඉති ඛො, භික්ඛවෙ, අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා…පෙ…. දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතීති** එත්ථ පන පටිච්චසමුප්පාදකථා විත්ථාරෙතබ්බා භවෙය්‍ය, සා **විසුද්ධිමග්ගෙ** විත්ථාරිතාව.

404. **ඉමස්මිං සති ඉදං හොතීති** ඉමස්මිං අවිජ්ජාදිකෙ පච්චයෙ සති ඉදං සඞ්ඛාරාදිකං ඵලං හොති. **ඉමස්සුප්පාදා ඉදං උප්පජ්ජතීති** ඉමස්ස අවිජ්ජාදිකස්ස පච්චයස්ස උප්පාදා ඉදං සඞ්ඛාරාදිකං ඵලං උප්පජ්ජති, තෙනෙවාහ – ‘‘යදිදං අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා…පෙ…. සමුදයො හොතී’’ති. එවං වට්ටං දස්සෙත්වා ඉදානි විවට්ටං දස්සෙන්තො, **අවිජ්ජාය ත්වෙව අසෙසවිරාගනිරොධාති**ආදිමාහ. තත්ථ **අවිජ්ජාය ත්වෙවාති** අවිජ්ජාය එව තු. **අසෙසවිරාගනිරොධාති** විරාගසඞ්ඛාතෙන මග්ගෙන අසෙසනිරොධා අනුප්පාදනිරොධා. **සඞ්ඛාරනිරොධොති** සඞ්ඛාරානං අනුප්පාදනිරොධො හොති, එවං නිරුද්ධානං පන සඞ්ඛාරානං නිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො හොති, විඤ්ඤාණාදීනඤ්ච නිරොධා

නාමරූපාදීනි නිරුද්ධානියෙව හොන්තීති දස්සෙතුං **සඞ්ඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධොති**ආදිං වත්වා **එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධො හොතීති** වුත්තං. තත්ථ **කෙවලස්සාති** සකලස්ස, සුද්ධස්ස වා, සත්තවිරහිතස්සාති අත්ථො. **දුක්ඛක්ඛන්ධස්සාති** දුක්ඛරාසිස්ස. **නිරොධො හොතීති** අනුප්පාදො හොති.

406. **ඉමස්මිං අසතීති**ආදි වුත්තපටිපක්ඛනයෙන වෙදිතබ්බං.

407. එවං වට්ටවිවට්ටං කථෙත්වා ඉදානි ඉමං ද්වාදසඞ්ගපච්චයවට්ටං සහ විපස්සනාය මග්ගෙන ජානන්තස්ස යා පටිධාවනා පහීයති, තස්සා අභාවං පුච්ඡන්තො **අපි නු තුම්හෙ, භික්ඛවෙති**ආදිමාහ. තත්ථ **එවං ජානන්තාති** එවං සහවිපස්සනාය මග්ගෙන ජානන්තා. **එවං පස්සන්තාති** තස්සෙව වෙවචනං. **පුබ්බන්තන්ති** පුරිමකොට්ඨාසං, අතීතඛන්ධධාතුආයතනානීති අත්ථො. **පටිධාවෙය්‍යාථාති** තණ්හාදිට්ඨිවසෙන පටිධාවෙය්‍යාථ. සෙසං සබ්බාසවසුත්තෙ විත්ථාරිතමෙව.

ඉදානි තෙසං තත්ථ නිච්චලභාවං පුච්ඡන්තො, **අපි නු තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, එවං ජානන්තා එවං පස්සන්තා එවං වදෙය්‍යාථ, සත්ථා නො ගරූති**ආදිමාහ. තත්ථ **ගරූති** භාරිකො අකාමා අනුවත්තිතබ්බො . **සමණොති** බුද්ධසමණො. **අඤ්ඤං සත්ථාරං උද්දිසෙය්‍යාථාති** අයං සත්ථා අම්හාකං කිච්චං සාධෙතුං න සක්කොතීති අපි නු එවංසඤ්ඤිනො හුත්වා අඤ්ඤං බාහිරකං සත්ථාරං උද්දිසෙය්‍යාථ. **පුථුසමණබ්‍රාහ්මණානන්ති** එවංසඤ්ඤිනො හුත්වා පුථූනං තිත්ථියසමණානං චෙව බ්‍රාහ්මණානඤ්ච. **වතකොතුහලමඞ්ගලානීති** වතසමාදානානි ච දිට්ඨිකුතූහලානි ච දිට්ඨසුතමුතමඞ්ගලානි ච. **තානි සාරතො පච්චාගච්ඡෙය්‍යාථාති** එතානි සාරන්ති එවංසඤ්ඤිනො හුත්වා පටිආගච්ඡෙය්‍යාථ. එවං නිස්සට්ඨානි ච පුන ගණ්හෙය්‍යාථාති අත්ථො. **සාමං ඤාතන්ති** සයං ඤාණෙන ඤාතං. **සාමං දිට්ඨන්ති** සයං පඤ්ඤාචක්ඛුනා දිට්ඨං. **සාමං විදිතන්ති** සයං විභාවිතං පාකටං කතං. **උපනීතා ඛො මෙ තුම්හෙති** මයා, භික්ඛවෙ, තුම්හෙ ඉමිනා සන්දිට්ඨිකාදිසභාවෙන ධම්මෙන නිබ්බානං උපනීතා, පාපිතාති අත්ථො. **සන්දිට්ඨිකොති**ආදීනමත්ථො **විසුද්ධිමග්ගෙ** විත්ථාරිතො. **ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්තන්ති** එතං වචනමිදං තුම්හෙහි සාමං ඤාතාදිභාවං පටිච්ච වුත්තං.

408. **තිණ්ණං ඛො පන, භික්ඛවෙති** කස්මා ආරභි? නනු හෙට්ඨා වට්ටවිවට්ටවසෙන දෙසනා මත්ථකං පාපිතාති? ආම පාපිතා. අයං පන පාටිඑක්කො අනුසන්ධි , ‘‘අයඤ්හි ලොකසන්නිවාසො පටිසන්ධිසම්මූළ්හො, තස්ස සම්මොහට්ඨානං විද්ධංසෙත්වා පාකටං කරිස්සාමී’’ති ඉමං දෙසනං ආරභි. අපිච වට්ටමූලං අවිජ්ජා, විවට්ටමූලං බුද්ධුප්පාදො, ඉති වට්ටමූලං අවිජ්ජං විවට්ටමූලඤ්ච බුද්ධුප්පාදං දස්සෙත්වාපි, ‘‘පුන එකවාරං වට්ටවිවට්ටවසෙන දෙසනං මත්ථකං පාපෙස්සාමී’’ති ඉමං දෙසනං ආරභි. තත්ථ **සන්නිපාතාති** සමොධානෙන පිණ්ඩභාවෙන. **ගබ්භස්සාති** ගබ්භෙ නිබ්බත්තනකසත්තස්ස. **අවක්කන්ති හොතීති** නිබ්බත්ති හොති. කත්ථචි හි **ගබ්භොති** මාතුකුච්ඡි වුත්තො. යථාහ –

> ‘‘යමෙකරත්තිං පඨමං, ගබ්භෙ වසති මාණවො;
> අබ්භුට්ඨිතොව සො යාති, ස ගච්ඡං න නිවත්තතී’’ති. (ජා. 1.15.363);

කත්ථචි ගබ්භෙ නිබ්බත්තනසත්තො. යථාහ – ‘‘යථා ඛො, පනානන්ද, අඤ්ඤා ඉත්ථිකා නව වා දස වා මාසෙ ගබ්භං කුච්ඡිනා පරිහරිත්වා විජායන්තී’’ති (ම. නි. 3.205). ඉධ සත්තො අධිප්පෙතො, තං සන්ධාය වුත්තං ‘‘ගබ්භස්ස අවක්කන්ති හොතී’’ති.

ඉධාති ඉමස්මිං සත්තලොකෙ. **මාතා ච උතුනී හොතීති** ඉදං උතුසමයං සන්ධාය වුත්තං. මාතුගාමස්ස කිර යස්මිං ඔකාසෙ දාරකො නිබ්බත්තති, තත්ථ මහතී ලොහිතපීළකා සණ්ඨහිත්වා භිජ්ජිත්වා පග්ඝරති, වත්ථු සුද්ධං හොති, සුද්ධෙ වත්ථුම්හි මාතාපිතූසු එකවාරං සන්නිපතිතෙසු යාව සත්ත දිවසානි ඛෙත්තමෙව හොති. තස්මිං සමයෙ හත්ථග්ගාහවෙණිග්ගාහාදිනා අඞ්ගපරාමසනෙනපි දාරකො නිබ්බත්තතියෙව. **ගන්ධබ්බොති** තත්‍රූපගසත්තො. **පච්චුපට්ඨිතො හොතීති** න මාතාපිතූනං සන්නිපාතං ඔලොකයමානො සමීපෙ ඨිතො පච්චුපට්ඨිතො නාම හොති. කම්මයන්තයන්තිතො පන එකො සත්තො තස්මිං ඔකාසෙ නිබ්බත්තනකො හොතීති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. **සංසයෙනාති** ‘‘අරොගො නු ඛො භවිස්සාමි අහං වා, පුත්තො වා මෙ’’ති එවං මහන්තෙන ජීවිතසංසයෙන. **ලොහිතඤ්හෙතං, භික්ඛවෙති** තදා කිර මාතුලොහිතං තං ඨානං සම්පත්තං පුත්තසිනෙහෙන පණ්ඩරං හොති. තස්මා එවමාහ. **වඞ්කකන්ති** ගාමදාරකානං කීළනකං ඛුද්දකනඞ්ගලං. **ඝටිකා** වුච්චති දීඝදණ්ඩෙන රස්සදණ්ඩකං පහරණකීළා. **මොක්ඛචිකන්ති** සම්පරිවත්තකකීළා, ආකාසෙ වා දණ්ඩකං ගහෙත්වා භූමියං වා සීසං ඨපෙත්වා හෙට්ඨුපරියභාවෙන පරිවත්තනකීළනන්ති වුත්තං හොති. **චිඞ්ගුලකං** වුච්චති තාලපණ්ණාදීහි කතං වාතප්පහාරෙන පරිබ්භමනචක්කං . **පත්තාළ්හකං** වුච්චති පණ්ණනාළිකා, තාය වාලිකාදීනි මිනන්තා කීළන්ති. **රථකන්ති** ඛුද්දකරථං. **ධනුකම්පි** ඛුද්දකධනුමෙව.

409. **සාරජ්ජතීති** රාගං උප්පාදෙති. **බ්‍යාපජ්ජතීති** බ්‍යාපාදං උප්පාදෙති. **අනුපට්ඨිතකායසතීති** කායෙ සති කායසති, තං අනුපට්ඨපෙත්වාති අත්ථො. **පරිත්තචෙතසොති** අකුසලචිත්තො. **යත්ථස්ස තෙ පාපකාති** යස්සං ඵලසමාපත්තියං

එතෙ නිරුජ්ඣන්ති, තං න ජානාති නාධිගච්ඡතීති අත්ථො. **අනුරොධවිරොධන්ති** රාගඤ්චෙව දොසඤ්ච. **අභිනන්දතීති** තණ්හාවසෙන අභිනන්දති, තණ්හාවසෙනෙව අහො සුඛන්තිආදීනි වදන්තො අභිවදති. **අජ්ඣොසාය තිට්ඨතීති** තණ්හාඅජ්ඣොසානගහණෙන ගිලිත්වා පරිනිට්ඨපෙත්වා ගණ්හාති. සුඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා අභිනන්දතු, දුක්ඛං කථං අභිනන්දතීති? ''අහං දුක්ඛිතො මම දුක්ඛ''න්ති ගණ්හන්තො අභිනන්දති නාම. **උප්පජ්ජති නන්දීති** තණ්හා උප්පජ්ජති. **තදුපාදානන්ති** සාව තණ්හා ගහණට්ඨෙන උපාදානං නාම. තස්ස උපාදානපච්චයා භවො...පෙ.... සමුදයො හොතීති, ඉදඤ්හි භගවතා පුන එකවාරං ද්විසන්ධි තිසඞ්ඛෙපං පච්චයාකාරවට්ටං දස්සිතං.

410-4. ඉදානි විවට්ටං දස්සෙතුං **ඉධ, භික්ඛවෙ, තථාගතො ලොකෙ උප්පජ්ජතීති**ආදිමාහ. තත්ථ **අප්පමාණචෙතසොති** අප්පමාණං ලොකුත්තරං චෙතො අස්සාති අප්පමාණචෙතසො, මග්ගචිත්තසමඞ්ගීති අත්ථො. **ඉමං ඛො මෙ තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, සංඛිත්තෙන තණ්හාසඞ්ඛයවිමුත්තිං ධාරෙථාති**, භික්ඛවෙ, ඉමං සංඛිත්තෙන දෙසිතං මය්හං, තණ්හාසඞ්ඛයවිමුත්තිදෙසනං තුම්හෙ නිච්චකාලං ධාරෙය්‍යාථ මා පමජ්ජෙය්‍යාථ. දෙසනා හි එත්ථ විමුත්තිපටිලාභහෙතුතො **විමුත්තීති** වුත්තා. **මහාතණ්හාජාලතණ්හාසඞ්ඝාටපටිමුක්කන්ති** තණ්හාව සංසිබ්බිතට්ඨෙන මහාතණ්හාජාලං, සඞ්ඝටිතට්ඨෙන සඞ්ඝාටන්ති වුච්චති; ඉති ඉමස්මිං මහාතණ්හාජාලෙ තණ්හාසඞ්ඝාටෙ ච ඉමං සාතිං භික්ඛුං කෙවට්ටපුත්තං පටිමුක්කං ධාරෙථ. අනුපවිට්ඨො අන්තොගධොති නං ධාරෙථාති අත්ථො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මහාතණ්හාසඞ්ඛයසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. මහාඅස්සපුරසුත්තවණ්ණනා

415. **එවං මෙ සුතන්ති** මහාඅස්සපුරසුත්තං. තත්ථ **අඞ්ගෙසූති** අඞ්ගා නාම ජානපදිනො රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදො රුළ්හීසද්දෙන ''අඞ්ගා''ති වුච්චති, තස්මිං අඞ්ගෙසු ජනපදෙ. **අස්සපුරං නාම අඞ්ගානං නිගමොති අස්සපුරන්ති** නගරනාමෙන ලද්ධවොහාරො අඞ්ගානං ජනපදස්ස එකො නිගමො, තං ගොචරගාමං කත්වා විහරතීති අත්ථො. **භගවා එතදවොචාති** එතං ''සමණා සමණාති වො, භික්ඛවෙ, ජනො සඤ්ජානාතී''තිආදිවචනමවොච.

කස්මා පන එවං අවොචාති. තස්මිං කිර නිගමෙ මනුස්සා සද්ධා පසන්නා බුද්ධමාමකා ධම්මමාමකා සඞ්ඝමාමකා, තදහුපබ්බජිතසාමණෙරම්පි වස්සසතිකත්ථෙරසදිසං කත්වා පසංසන්ති; පුබ්බණ්හසමයං භික්ඛුසඞ්ඝං පිණ්ඩාය පවිසන්තං දිස්වා බීජනඞ්ගලාදීනි ගහෙත්වා ඛෙත්තං ගච්ඡන්තාපි, ඵරසුආදීනි ගහෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසන්තාපි තානි උපකරණානි නික්ඛිපිත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස නිසීදනට්ඨානං ආසනසාලං වා මණ්ඩපං වා රුක්ඛමූලං වා සම්මජ්ජිත්වා ආසනානි පඤ්ඤපෙත්වා අරජපානීයං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං නිසීදාපෙත්වා යාගුඛජ්ජකාදීනි දත්වා කතභත්තකිච්චං භික්ඛුසඞ්ඝං උය්‍යොජෙත්වා තතො තානි උපකරණානි ආදාය ඛෙත්තං වා අරඤ්ඤං වා ගන්ත්වා අත්තනො කම්මානි කරොන්ති, කම්මන්තට්ඨානෙපි නෙසං අඤ්ඤා කථා නාම නත්ථි. චත්තාරො මග්ගට්ඨා චත්තාරො ඵලට්ඨාති අට්ඨ පුග්ගලා අරියසඞ්ඝො නාම; තෙ ''එවරූපෙන සීලෙන, එවරූපෙන ආචාරෙන, එවරූපාය පටිපත්තියා සමන්නාගතා ලජ්ජිනො පෙසලා උළාරගුණා''ති භික්ඛුසඞ්ඝස්සෙව වණ්ණං කථෙන්ති. කම්මන්තට්ඨානතො ආගන්ත්වා භුත්තසායමාසා ඝරද්වාරෙ නිසින්නාපි, සයනිඝරං පවිසිත්වා නිසින්නාපි භික්ඛුසඞ්ඝස්සෙව වණ්ණං කථෙන්ති. භගවා තෙසං මනුස්සානං නිපච්චකාරං දිස්වා භික්ඛුසඞ්ඝං පිණ්ඩපාතාපචායනෙ නියොජෙත්වා එතදවොච.

යෙ ධම්මා සමණකරණා ච බ්‍රාහ්මණකරණා චාති යෙ ධම්මා සමාදාය පරිපූරිතා සමිතපාපසමණඤ්ච බාහිතපාපබ්‍රාහ්මණඤ්ච කරොන්තීති අත්ථො. ''**තීණිමානි, භික්ඛවෙ, සමණස්ස සමණියානි සමණකරණීයානි** . කතමානි තීණි? අධිසීලසික්ඛාසමාදානං, අධිචිත්තසික්ඛාසමාදානං , අධිපඤ්ඤාසික්ඛාසමාදාන''න්ති (අ. නි. 3.82) එත්ථ පන සමණෙන කත්තබ්බධම්මා වුත්තා. තෙපි ච සමණකරණා හොන්තියෙව. ඉධ පන හිරොත්තප්පාදිවසෙන දෙසනා විත්ථාරිතා. **එවං නො අයං අම්හාකන්ති** එත්ථ **නොති** නිපාතමත්තං. එවං අයං අම්හාකන්ති අත්ථො. **මහප්ඵලා මහානිසංසාති** උභයම්පි අත්ථතො එකමෙව. **අවඤ්ඣාති** අමොඝා. **සඵලාති** අයං තස්සෙව අත්ථො. යස්සා හි ඵලං නත්ථි, සා වඤ්ඣා නාම හොති. **සඋද්‍රයාති** සවඩ්ඪි, ඉදං සඵලතාය වෙවචනං. **එවඤ්හි වො, භික්ඛවෙ, සික්ඛිතබ්බන්ති**, භික්ඛවෙ, එවං තුම්හෙහි සික්ඛිතබ්බං. ඉති භගවා ඉමිනා එත්තකෙන ඨානෙන හිරොත්තප්පාදීනං ධම්මානං වණ්ණං කථෙසි. කස්මා? වචනපථපච්ඡින්දනත්ථං. සචෙ හි කොචි අචිරපබ්බජිතො බාලභික්ඛු එවං වදෙය්‍ය – ''භගවා හිරොත්තප්පාදිධම්මෙ සමාදාය වත්තථාති වදති, කො නු ඛො තෙසං සමාදාය වත්තනෙ ආනිසංසො''ති? තස්ස වචනපථපච්ඡින්දනත්ථං. අයඤ්ච ආනිසංසො, ඉමෙ හි ධම්මා සමාදාය පරිපූරිතා සමිතපාපසමණං නාම බාහිතපාපබ්‍රාහ්මණං නාම කරොන්ති, චතුපච්චයලාභං උප්පාදෙන්ති, පච්චයදායකානං මහප්ඵලතං සම්පාදෙන්ති, පබ්බජ්ජං අවඤ්ඣං සඵලං සඋද්‍රයං කරොන්තීති වණ්ණං අභාසි. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරතො පන වණ්ණකථා සතිපට්ඨානෙ (දී. නි. අට්ඨ. 2.373; ම. නි. අට්ඨ. 2.373) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

416. **හිරොත්තප්පෙනාති** ‘‘යං හිරීයති හිරීයිතබ්බෙන, ඔත්තප්පති ඔත්තප්පිතබ්බෙනා’’ති (ධ. ස. 1331) එවං විත්ථාරිතාය හිරියා චෙව ඔත්තප්පෙන ච. අපිචෙත්ථ අජ්ඣත්තසමුට්ඨානා **හිරී,** බහිද්ධාසමුට්ඨානං **ඔත්තප්පං**. අත්තාධිපතෙය්‍යා හිරී, ලොකාධිපතෙය්‍යං ඔත්තප්පං. ලජ්ජාසභාවසණ්ඨිතා හිරී, භයසභාවසණ්ඨිතං ඔත්තප්පං, විත්ථාරකථා පනෙත්ථ සබ්බාකාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තා. අපිච ඉමෙ ද්වෙ ධම්මා ලොකං පාලනතො **ලොකපාලධම්මා** නාමාති කථිතා. යථාහ – ‘‘ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, සුක්කා ධම්මා ලොකං පාලෙන්ති. කතමෙ ද්වෙ? හිරී ච ඔත්තප්පඤ්ච . ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, ද්වෙ සුක්කා ධම්මා ලොකං පාලෙන්ති. ඉමෙ ච ඛො, භික්ඛවෙ, ද්වෙ සුක්කා ධම්මා ලොකං න පාලෙය්‍යුං, නයිධ පඤ්ඤායෙථ, ‘මාතා’ති වා, ‘මාතුච්ඡා’ති වා, ‘මාතුලානී’ති වා, ‘ආචරියභරියා’ති වා, ‘ගරූනං දාරා’ති වා, සම්භෙදං ලොකො අගමිස්ස, යථා අජෙළකා කුක්කුටසූකරා සොණසිඞ්ගාලා’’ති (අ. නි. 2.9). ඉමෙයෙව ජාතකෙ ‘‘දෙවධම්මා’’ති කථිතා. යථාහ –

> ‘‘හිරිඔත්තප්පසම්පන්නා , සුක්කධම්මසමාහිතා;
> සන්තො සප්පුරිසා ලොකෙ, දෙවධම්මාති වුච්චරෙ’’ති. (ජා. 1.1.6);

මහාචුන්දත්ථෙරස්ස පන කිලෙසසල්ලෙඛනපටිපදාති කත්වා දස්සිතා. යථාහ – ‘‘පරෙ අහිරිකා භවිස්සන්ති, මයමෙත්ථ හිරිමනා භවිස්සාමාති සල්ලෙඛො කරණීයො. පරෙ අනොත්තාපී භවිස්සන්ති, මයමෙත්ථ ඔත්තාපී භවිස්සාමාති සල්ලෙඛො කරණීයො’’ති (ම. නි. 1.83). ඉමෙව මහාකස්සපත්ථෙරස්ස ඔවාදූපසම්පදාති කත්වා දස්සිතා. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘තස්මා තිහ තෙ, කස්සප, එවං සික්ඛිතබ්බං, තිබ්බං මෙ හිරොත්තප්පං පච්චුපට්ඨිතං භවිස්සති ථෙරෙසු නවෙසු මජ්ඣිමෙසූති. එවඤ්හි තෙ, කස්සප, සික්ඛිතබ්බ’’න්ති (සං. නි. 2.154). ඉධ පනෙතෙ **සමණධම්මා නාමා**ති දස්සිතා.

යස්මා පන එත්තාවතා සාමඤ්ඤත්ථො මත්ථකං පත්තො නාම හොති, තස්මා අපරෙපි සමණකරණධම්මෙ දස්සෙතුං **සියා ඛො පන, භික්ඛවෙ, තුම්හාකන්**තිආදිමාහ. තත්ථ **සාමඤ්ඤත්ථො**ති සංයුත්තකෙ තාව, ‘‘කතමඤ්ච, භික්ඛවෙ, සාමඤ්ඤං? අයමෙව අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො. සෙය්‍යථිදං, සම්මාදිට්ඨි…පෙ…. සම්මාසමාධි, ඉදං වුච්චති, භික්ඛවෙ, සාමඤ්ඤං. කතමො ච, භික්ඛවෙ, සාමඤ්ඤත්ථො? යො, භික්ඛවෙ, රාගක්ඛයො දොසක්ඛයො මොහක්ඛයො, අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, සාමඤ්ඤත්ථො’’ති (සං. නි. 5.36) මග්ගො ‘‘සාමඤ්ඤ’’න්ති, ඵලනිබ්බානානි ‘‘සාමඤ්ඤත්ථො’’ති වුත්තානි. ඉමස්මිං පන ඨානෙ මග්ගම්පි ඵලම්පි එකතො කත්වා සාමඤ්ඤත්ථො කථිතොති වෙදිතබ්බො. **ආරොචයාමී**ති කථෙමි. **පටිවෙදයාමී**ති ජානාපෙමි.

417. **පරිසුද්ධො නො කායසමාචාරො**ති එත්ථ කායසමාචාරො පරිසුද්ධො අපරිසුද්ධොති දුවිධො. යො හි භික්ඛු පාණං හනති අදින්නං ආදියති, කාමෙසු මිච්ඡා චරති, තස්ස කායසමාචාරො අපරිසුද්ධො නාම, අයං පන කම්මපථවසෙනෙව වාරිතො. යො පන පාණිනා වා ලෙඩ්ඩුනා වා දණ්ඩෙන වා සත්ථෙන වා පරං පොථෙති විහෙඨෙති, තස්ස කායසමාචාරො අපරිසුද්ධො නාම, අයම්පි සික්ඛාපදබද්ධෙනෙව පටික්ඛිත්තො. ඉමස්මිං සුත්තෙ උභයම්පෙතං අකථෙත්වා පරමසල්ලෙඛො නාම කථිතො. යො හි භික්ඛු පානීයඝටෙ වා පානීයං පිවන්තානං, පත්තෙ වා භත්තං භුඤ්ජන්තානං කාකානං නිවාරණවසෙන හත්ථං වා දණ්ඩං වා ලෙඩ්ඩුං වා උග්ගිරති, තස්ස කායසමාචාරො අපරිසුද්ධො. විපරීතො පරිසුද්ධො නාම. **උත්තානො**ති උග්ගතො පාකටො. **විවටො**ති අනාවටො අසඤ්ඡන්නො. උභයෙනාපි පරිසුද්ධතංයෙව දීපෙති. **න ච ඡිද්දවා**ති සදා එකසදිසො අන්තරන්තරෙ ඡිද්දරහිතො. **සංවුතො**ති කිලෙසානං ද්වාර පිදහනෙන පිදහිතො, න වජ්ජපටිච්ඡාදනත්ථාය.

418. **වචීසමාචාරෙ**පි යො භික්ඛු මුසා වදති, පිසුණං කථෙති, ඵරුසං භාසති, සම්ඵං පලපති, තස්ස වචීසමාචාරො අපරිසුද්ධො නාම. අයං පන කම්මපථවසෙන වාරිතො. යො පන ගහපතිකාති වා දාසාති වා පෙස්සාති වා ආදීහි ඛුංසෙන්තො වදති, තස්ස වචීසමාචාරො අපරිසුද්ධො නාම. අයං පන සික්ඛාපදබද්ධෙනෙව පටික්ඛිත්තො. ඉමස්මිං සුත්තෙ උභයම්පෙතං අකථෙත්වා පරමසල්ලෙඛො නාම කථිතො. යො හි භික්ඛු දහරෙන වා සාමණෙරෙන වා, ‘‘කච්චි, භන්තෙ, අම්හාකං උපජ්ඣායං පස්සථා’’ති වුත්තෙ, සම්බහුලා, ආවුසො, භික්ඛුභික්ඛුනියො එකස්මිං පදෙසෙ විචදිංසු, උපජ්ඣායො තෙ චික්කායිකසාකභණ්ඩිකං උක්ඛිපිත්වා ගතො භවිස්සතී’’තිආදිනා නයෙන හසාධිප්පායොපි එවරූපං කථං කථෙති, තස්ස වචීසමාචාරො අපරිසුද්ධො. විපරීතො පරිසුද්ධො නාම.

419. **මනොසමාචාරෙ** යො භික්ඛු අභිජ්ඣාලු බ්‍යාපන්නචිත්තො මිච්ඡාදිට්ඨිකො හොති, තස්ස මනොසමාචාරො අපරිසුද්ධො නාම. අයං පන කම්මපථවසෙනෙව වාරිතො. යො පන උපනික්ඛිත්තං ජාතරූපරජතං සාදියති, තස්ස මනොසමාචාරො අපරිසුද්ධො නාම. අයම්පි සික්ඛාපදබද්ධෙනෙව පටික්ඛිත්තො. ඉමස්මිං සුත්තෙ උභයම්පෙතං අකථෙත්වා පරමසල්ලෙඛො නාම කථිතො. යො පන භික්ඛු කාමවිතක්කං වා බ්‍යාපාදවිතක්කං වා විහිංසාවිතක්කං වා විතක්කෙති, තස්ස මනොසමාචාරො අපරිසුද්ධො. විපරීතො පරිසුද්ධො නාම.

420. ආජීවස්මිං යො භික්ඛු ආජීවහෙතු වෙජ්ජකම්මං පහිණගමනං ගණ්ඩඵාලනං කරොති, අරුමක්ඛනං දෙති, තෙලං පචතීති එකවීසතිඅනෙසනාවසෙන ජීවිකං කප්පෙති. යො වා පන විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජති, තස්ස ආජීවො අපරිසුද්ධො නාම. අයං පන සික්ඛාපදබද්ධෙනෙව පටික්ඛිත්තො. ඉමස්මිං සුත්තෙ උභයම්පෙතං අකථෙත්වා පරමසල්ලෙඛො නාම කථිතො. යො හි භික්ඛු සප්පිනවනීතතෙලමධුඵාණිතාදීනි ලභිත්වා, ‘‘ස්වෙ වා පුනදිවසෙ වා භවිස්සතී’’ති සන්නිධිකාරකං පරිභුඤ්ජති, යො වා පන නිම්බඞ්කුරාදීනි දිස්වා සාමණෙරෙ වදති – ‘‘අංඞ්කුරෙ

ඛාදථා''ති, සාමණෙරා ථෙරො ඛාදිතුකාමොති කප්පියං කත්වා දෙන්ති, දහරෙ පන සාමණෙරෙ වා පානීයං පිවථ, ආවුසොති වදති, තෙ ථෙරො පානීයං පිවිතුකාමොති පානීයසඞ්ඛං ධොවිත්වා දෙන්ති, තම්පි පරිභුඤ්ජන්තස්ස ආජීවො අපරිසුද්ධො නාම හොති. විපරීතො පරිසුද්ධො නාම.

422. **මත්තඤ්ඤූති** පරියෙසනපටිග්ගහණපරිභොගෙසු මත්තඤ්ඤූ, යුත්තඤ්ඤූ, පමාණඤ්ඤූ.

423. **ජාගරියමනුයුත්තාති** රත්තින්දිවං ඡ කොට්ඨාසෙ කත්වා එකස්මිං කොට්ඨාසෙ නිද්දාය ඔකාසං දත්වා පඤ්ච කොට්ඨාසෙ ජාගරියම්හි යුත්තා පයුත්තා. **සීහසෙය්‍යන්ති** එත්ථ කාමභොගිසෙය්‍යා, පෙතසෙය්‍යා, සීහසෙය්‍යා, තථාගතසෙය්‍යාති චතස්සො සෙය්‍යා. තත්ථ ''යෙභුය්‍යෙන, භික්ඛවෙ, කාමභොගී සත්තා වාමෙන පස්සෙන සෙන්තී''ති (අ. නි. 4.246) අයං **කාමභොගිසෙය්‍යා,** තෙසු හි යෙභුය්‍යෙන දක්ඛිණපස්සෙන සයානො නාම නත්ථි.

''යෙභුය්‍යෙන, භික්ඛවෙ, පෙතා උත්තානා සෙන්තී''ති (අ. නි. 4.246) අයං **පෙතසෙය්‍යා,** පෙතා හි අප්පමංසලොහිතත්තා අට්ඨිසඞ්ඝාතජටිතා එකෙන පස්සෙන සයිතුං න සක්කොන්ති, උත්තානාව සෙන්ති.

''යෙභුය්‍යෙන , භික්ඛවෙ, සීහො මිගරාජා නඞ්ගුට්ඨං අන්තරසත්ථිම්හි අනුපක්ඛිපිත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සෙති''ති (අ. නි. 4.246) අයං **සීහසෙය්‍යා.** තෙජුස්සදත්තා හි සීහො මිගරාජා ද්වෙ පුරිමපාදෙ එකස්මිං ඨානෙ පච්ඡිමපාදෙ එකස්මිං ඨපෙත්වා නඞ්ගුට්ඨං අන්තරසත්ථිම්හි පක්ඛිපිත්වා පුරිමපාදපච්ඡිමපාදනඞ්ගුට්ඨානං ඨිතොකාසං සල්ලක්ඛෙත්වා ද්වින්නං පුරිමපාදානං මත්ථකෙ සීසං ඨපෙත්වා සයති . දිවසම්පි සයිත්වා පබුජ්ඣමානො න උත්‍රාසන්තො පබුජ්ඣති. සීසං පන උක්ඛිපිත්වා පුරිමපාදානං ඨිතොකාසං සල්ලක්ඛෙති. සචෙ කිඤ්චි ඨානං විජහිත්වා ඨිතං හොති, ''නයිදං තුය්හං ජාතියා, න සූරභාවස්ස ච අනුරූප''න්ති අනත්තමනො හුත්වා තත්ථෙව සයති, න ගොචරාය පක්කමති. අවිජහිත්වා ඨිතෙ පන ''තුය්හං ජාතියා සූරභාවස්ස ච අනුරූපමිද''න්ති හට්ඨතුට්ඨො උට්ඨාය සීහවිජම්භිතං විජම්භිත්වා කෙසරභාරං විධුනිත්වා තික්ඛත්තුං සීහනාදං නදිත්වා ගොචරාය පක්කමති. චතුත්ථජ්ඣානසෙය්‍යා පන **තථාගතසෙය්‍යාති** වුච්චති. තාසු ඉධ සීහසෙය්‍යා ආගතා. අයඤ්හි තෙජුස්සදඉරියාපථත්තා උත්තමසෙය්‍යා නාම. **පාදෙ පාදන්ති** දක්ඛිණපාදෙ වාමපාදං. **අච්චාධායාති** අතිආධාය ඊසකං අතික්කම්ම ඨපෙත්වා, ගොප්ඵකෙන හි ගොප්ඵකෙ, ජාණුනා වා ජාණුම්හි සඞ්ඝට්ටියමානෙ අභිණ්හං වෙදනා උප්පජ්ජති, චිත්තං එකග්ගං න හොති, සෙය්‍යා අඵාසුකා හොති. යථා පන න සඞ්ඝට්ටෙති, එවං අතික්කම්ම ඨපිතෙ වෙදනා නුප්පජ්ජති, චිත්තං එකග්ගං හොති, සෙය්‍යා ඵාසුකා හොති, තස්මා එවමාහ.

425. **අභිජ්ඣං ලොකෙතිආදි** චූළහත්ථිපදෙ විත්ථාරිතං.

426. යා පනායං **සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙති** උපමා වුත්තා. තත්ථ **ඉණං ආදායාති** වඩ්ඪියා ධනං ගහෙත්වා. **බ්‍යන්තී කරෙය්‍යාති** විගතන්තානි කරෙය්‍ය. යථා තෙසං කාකණිකමත්තොපි පරියන්තො නාම නාවසිස්සති, එවං කරෙය්‍ය, සබ්බසො පටිනිය්‍යාතෙය්‍යාති අත්ථො. **තතොනිදානන්ති** ආණණ්‍යනිදානං. සො හි අණණොම්හීති ආවජ්ජන්තො බලවපාමොජ්ජං ලභති, බලවසොමනස්සමධිගච්ඡති. තෙන වුත්තං – ''ලභෙථ පාමොජ්ජං, අධිගච්ඡෙය්‍ය සොමනස්ස''න්ති.

විසභාගවෙදනුප්පත්තියා කකචෙනෙව චතුඉරියාපථං ඡින්දන්තො ආබාධතීති ආබාධො, ස්වාස්ස අත්ථීති **ආබාධිකො.** තංසමුට්ඨානෙන දුක්ඛෙන **දුක්ඛිතො. අධිමත්තගිලානොති** බාළ්හගිලානො. **නච්ඡාදෙය්‍යාති** අධිමත්තබ්‍යාධිපරෙතතාය න රුච්චෙය්‍ය. **බලමත්තාති** බලමෙව, බලඤ්චස්ස කායෙ න භවෙය්‍යාති අත්ථො. **තතොනිදානන්ති** ආරොග්‍යනිදානං, තස්ස හි අරොගොම්හීති ආවජ්ජයතො තදුභයං හොති. තෙන වුත්තං – ''ලභෙථ පාමොජ්ජං, අධිගච්ඡෙය්‍ය සොමනස්ස''න්ති. **න චස්ස කිඤ්චි භොගානං වයොති** කාකණිකමත්තම්පි භොගානං වයො න භවෙය්‍ය. **තතොනිදානන්ති** බන්ධනාමොක්ඛනිදානං, සෙසං වුත්තනයෙනෙව සබ්බපදෙසු යොජෙතබ්බං. **අනත්තාධීනොති** න අත්තනි අධීනො, අත්තනො රුචියා කිඤ්චි කාතුං න ලභති. **පරාධීනොති** පරෙසු අධීනො, පරස්සෙව රුචියා පවත්තති. **න යෙන කාමං ගමොති** යෙන දිසාභාගෙනස්ස කාමො හොති. ඉච්ඡා උප්පජ්ජති ගමනාය, තෙන ගන්තුං න ලභති. **දාසබ්‍යාති** දාසභාවා. **භුජිස්සොති** අත්තනො සන්තකො . **තතොනිදානන්ති** භුජිස්සනිදානං. **කන්තාරද්ධානමග්ගන්ති** කන්තාරං අද්ධානමග්ගං, නිරුදකං දීඝමග්ගන්ති අත්ථො. **තතොනිදානන්ති** ඛෙමන්තභූමිනිදානං.

ඉමෙ පඤ්ච නීවරණෙ අප්පහීනෙති එත්ථ භගවා අප්පහීනං කාමච්ඡන්දනීවරණං ඉණසදිසං, සෙසානි රොගාදිසදිසානි කත්වා දස්සෙති. තත්‍රායං සදිසතා – යො හි පරෙසං ඉණං ගහෙත්වා විනාසෙති. සො තෙහි ඉණං දෙහීති වුච්චමානොපි ඵරුසං වුච්චමානොපි බජ්ඣමානොපි පහරියමානොපි කිඤ්චි පටිබාහිතුං න සක්කොති, සබ්බං තිතික්ඛති, තිතික්ඛකාරණඤ්හිස්ස තං ඉණං හොති. එවමෙවං යො යම්හි කාමච්ඡන්දෙන රජ්ජති, තණ්හාගහණෙන තං වත්ථුං ගණ්හාති, සො තෙන ඵරුසං වුච්චමානොපි බජ්ඣමානොපි පහරියමානොපි සබ්බං තිතික්ඛති. තිතික්ඛකාරණඤ්හිස්ස සො කාමච්ඡන්දො හොති සරසාමිකෙහි වධියමානානං ඉත්ථීනං වියාති. එවං ඉණං විය **කාමච්ඡන්දො** දට්ඨබ්බො.

යථා පන පිත්තරොගාතුරො මධුසක්කරාදීසුපි දින්නෙසු පිත්තරොගාතුරතාය තෙසං රසං න වින්දති, තිත්තකං තිත්තකන්ති උග්ගිරතියෙව. එවමෙවං බ්‍යාපන්නචිත්තො හිතකාමෙහි ආචරියුපජ්ඣායෙහි අප්පමත්තකම්පි ඔවදීයමානො ඔවාදං න ගණ්හාති, ''අති විය මෙ තුම්හෙ උපද්දවෙථා''තිආදීනි වත්වා විබ්භමති. පිත්තරොගාතුරතාය සො පුරිසො මධුසක්කරාදිරසං විය, කොධාතුරතාය ඣානසුඛාදිභෙදං සාසනරසං න වින්දතීති. එවං රොගො විය **බ්‍යාපාදො** දට්ඨබ්බො.

යථා පන නක්ඛත්තදිවසෙ බන්ධනාගාරෙ බද්ධො පුරිසො නක්ඛත්තස්ස නෙව ආදිං, න මජ්ඣං, න පරියොසානං පස්සති. සො දුතියදිවසෙ මුත්තො, ''අහො හියොයා නක්ඛත්තං මනාපං, අහො නච්චං, අහො ගීත''න්තිආදීනි සුත්වාපි පටිවචනං න දෙති. කිං කාරණා? නක්ඛත්තස්ස අනනුභූතත්තා. එවමෙවං ථිනමිද්ධාභිභූතො භික්ඛු විචිත්තනයෙපි ධම්මස්සවනෙ පවත්තමානෙ නෙව තස්ස ආදිං, න මජ්ඣං, න පරියොසානං ජානාති. සො උට්ඨිතෙ ධම්මස්සවනෙ, ''අහො ධම්මස්සවනං, අහො කාරණං, අහො උපමා''ති ධම්මස්සවනස්ස වණ්ණං භණමානානං සුත්වාපි පටිවචනං න දෙති. කිං කාරණා? ථිනමිද්ධවසෙන ධම්මකථාය අනනුභූතත්තාති. එවං බන්ධනාගාරං විය **ථිනමිද්ධං** දට්ඨබ්බං.

යථා පන නක්ඛත්තං කීළන්තොපි දාසො, ''ඉදං නාම අච්චායිකං කරණීයං අත්ථි, සීඝං, තත්ථ ගච්ඡ, නො චෙ ගච්ඡසි, හත්ථපාදං වා තෙ ඡින්දාමි කණ්ණනාසං වා''ති වුත්තො සීඝං ගච්ඡතියෙව, නක්ඛත්තස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානං අනුභවිතුං න ලභති. කස්මා? පරාධීනතාය. එවමෙවං විනයෙ අප්පකතඤ්ඤුනා විවෙකත්ථාය අරඤ්ඤං පවිට්ඨෙනාපි කිස්මිඤ්චිදෙව අන්තමසො කප්පියමංසෙපි අකප්පියමංසසඤ්ඤාය උප්පන්නාය විවෙකං පහාය සීලවිසොධනත්ථං විනයධරස්ස සන්තිකෙ ගන්තබ්බං හොති. විවෙකසුඛං අනුභවිතුං න ලභති. කස්මා? උද්ධච්චකුක්කුච්චාභිභූතතායාති, එවං දාසබ්‍යං විය **උද්ධච්චකුක්කුච්චං** දට්ටබ්බං.

යථා පන කන්තාරද්ධානමග්ගපටිපන්නො පුරිසො චොරෙහි මනුස්සානං විලුත්තොකාසං පහතොකාසඤ්ච දිස්වා දණ්ඩකසද්දෙනපි සකුණසද්දෙනපි චොරා ආගතාති උස්සඞ්කිතපරිසඞ්කිතො හොති, ගච්ඡතිපි, තිට්ඨතිපි, නිවත්තතිපි, ගතට්ඨානතො ආගතට්ඨානමෙව බහුතරං හොති. සො කිච්ඡෙන කසිරෙන ඛෙමන්තභූමිං පාපුණාති වා, න වා පාපුණාති. එවමෙවං යස්ස අට්ඨසු ඨානෙසු විචිකිච්ඡා උප්පන්නා හොති. සො ''බුද්ධො නු ඛො, න නු ඛො බුද්ධො''තිආදිනා නයෙන විචිකිච්ඡන්තො අධිමුච්චිත්වා සද්ධාය ගණ්හිතුං න සක්කොති. අසක්කොන්තො මග්ගං වා ඵලං වා න පාපුණාතීති යථා කන්තාරද්ධානමග්ගෙ ''චොරා අත්ථි නත්ථී''ති පුනප්පුනං ආසප්පනපරිසප්පනං අපරියොගාහනං ඡම්භිතත්ත චිත්තස්ස උප්පාදෙන්තො ඛෙමන්තපත්තියා අන්තරායං කරොති, එවං **විචිකිච්ඡාපි** ''බුද්ධො නු ඛො න බුද්ධො''තිආදිනා නයෙන පුනප්පුනං ආසප්පනපරිසප්පනං අපරියොගාහනං ඡම්භිතත්තං චිත්තස්ස උප්පාදයමානා අරියභූමිප්පත්තියා අන්තරායං කරොතීති කන්තාරද්ධානමග්ගො විය දට්ඨබ්බා.

ඉදානි **සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, ආණණ්‍යන්**ති එත්ථ භගවා පහීනකාමච්ඡන්දනීවරණං ආණණ්‍යසදිසං, සෙසානි ආරොග්‍යාදිසදිසානි කත්වා දස්සෙති. තත්‍රායං සදිසතා – යථා හි පුරිසො ඉණං ආදාය කම්මන්තෙ පයොජෙත්වා සමිද්ධකම්මන්තො, ''ඉදං ඉණං නාම පලිබොධමූල''න්ති චින්තෙත්වා සවඩ්ඪිකං ඉණං නිය්‍යාතෙත්වා පණ්ණං ඵාලාපෙය්‍ය. අථස්ස තතො පට්ඨාය නෙව කොචි දූතං පෙසෙති, න පණ්ණං, සො ඉණසාමිකෙ දිස්වාපි සචෙ ඉච්ඡති, ආසනා උට්ඨහති, නො චෙ, න උට්ඨහති. කස්මා? තෙහි සද්ධිං නිල්ලෙපතාය අලග්ගතාය. එවමෙව භික්ඛු, ''අයං කාමච්ඡන්දො නාම පලිබොධමූල''න්ති සතිපට්ඨානෙ වුත්තනයෙනෙව ඡ ධම්මෙ භාවෙත්වා කාමච්ඡන්දනීවරණං පජහති. තස්සෙවං පහීනකාමච්ඡන්දස්ස යථා ඉණමුත්තස්ස පුරිසස්ස ඉණසාමිකෙ දිස්වා නෙව භයං න ඡම්භිතත්තං හොති. එවමෙව පරවත්ථුම්හි නෙව සඞ්ගො න බන්ධො හොති. දිබ්බානිපි රූපානි පස්සතො කිලෙසො න සමුදාචරති. තස්මා භගවා ආණණ්‍යමිව කාමච්ඡන්දප්පහානමාහ.

යථා පන සො පිත්තරොගාතුරො පුරිසො භෙසජ්ජකිරියාය තං රොගං වූපසමෙත්වා තතො පට්ඨාය මධුසක්කරාදීනං රසං වින්දති. එවමෙවං භික්ඛු, ''අයං බ්‍යාපාදො නාම අනත්ථකාරකො''ති ඡ ධම්මෙ භාවෙත්වා බ්‍යාපාදනීවරණං පජහති. සො එවං පහීනබ්‍යාපාදො යථා පිත්තරොගවිමුත්තො පුරිසො මධුසක්කරාදීනි මධුරානි සම්පියායමානො පටිසෙවති. එවමෙවං ආචාරපණ්ණත්තිආදීනි සික්ඛාපියමානො සිරසා සම්පටිච්ඡිත්වා සම්පියායමානො සික්ඛති. තස්මා භගවා ආරොග්‍යමිව බ්‍යාපාදප්පහානමාහ.

යථා සො නක්ඛත්තදිවසෙ බන්ධනාගාරං පවෙසිතො පුරිසො අපරස්මිං නක්ඛත්තදිවසෙ, ''පුබ්බෙපි අහං පමාදදොසෙන බද්ධො තං නක්ඛත්තං නානුභවාමි, ඉදානි අප්පමත්තො භවිස්සාමී''ති යථාස්ස පච්චත්ථිකා ඔකාසං න ලභන්ති. එවං අප්පමත්තො හුත්වා නක්ඛත්තං අනුභවිත්වා – ''අහො නක්ඛත්තං අහො නක්ඛත්ත''න්ති උදානං උදානෙසි. එවමෙව භික්ඛු, ''ඉදං ථිනමිද්ධං නාම මහාඅනත්ථකර''න්ති ඡ ධම්මෙ භාවෙත්වා ථිනමිද්ධනීවරණං පජහති. සො එවං පහීනථිනමිද්ධො යථා බන්ධනා මුත්තො පුරිසො සත්තාහම්පි නක්ඛත්තස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානං අනුභවති. එවමෙවං භික්ඛු ධම්මනක්ඛත්තස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානං අනුභවන්තො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණාති. තස්මා භගවා බන්ධනා මොක්ඛමිව ථිනමිද්ධප්පහානමාහ.

යථා පන දාසො කඤ්චිදෙව මිත්තං උපනිස්සාය සාමිකානං ධනං දත්වා අත්තානං භුජිස්සං කත්වා තතො පට්ඨාය යං ඉච්ඡති, තං කරෙය්‍ය. එවමෙව භික්ඛු, ''ඉදං උද්ධච්චකුක්කුච්චං නාම මහාඅනත්ථකර''න්ති ඡ ධම්මෙ භාවෙත්වා උද්ධච්චකුක්කුච්චං පජහති. සො එවං පහීනුද්ධච්චකුක්කුච්චො යථා භුජිස්සො පුරිසො යං ඉච්ඡති, තං කරොති. න තං

කොචි බලක්කාරෙන තතො නිවත්තෙති. එවමෙවං භික්ඛු යථාසුඛං නෙක්ඛම්මපටිපදං පටිපජ්ජති, න නං උද්ධච්චකුක්කුච්චං බලක්කාරෙන තතො නිවත්තෙති. තස්මා භගවා භුජිස්සං විය උද්ධච්චකුක්කුච්චප්පහානමාහ.

යථා බලවා පුරිසො හත්ථසාරං ගහෙත්වා සජ්ජාවුධො සපරිවාරො කන්තාරං පටිපජ්ජෙය්‍ය. තං චොරා දූරතොව දිස්වා පලායෙය්‍යුං. සො සොත්ථිනා තං කන්තාරං නිත්ථරිත්වා ඛෙමන්තං පත්තො හට්ඨතුට්ඨො අස්ස. එවමෙවං භික්ඛු, ''අයං විචිකිච්ඡා නාම අනත්ථකාරිකා''ති ඡ ධම්මෙ භාවෙත්වා විචිකිච්ඡං පජහති. සො එවං පහීනවිචිකිච්ඡො යථා බලවා සජ්ජාවුධො සපරිවාරො පුරිසො නිබ්භයො චොරෙ තිණං විය අගණෙත්වා සොත්ථිනා නික්ඛමිත්වා ඛෙමන්තභූමිං පාපුණාති. එවමෙවං දුච්චරිතකන්තාරං නිත්ථරිත්වා පරමඛෙමන්තභූමිං අමතං නිබ්බානං පාපුණාති. තස්මා භගවා ඛෙමන්තභූමිං විය විචිකිච්ඡාපහානමාහ.

427. **ඉමමෙව කායන්**ති ඉමං කරජකායං. **අභිසන්දෙතී**ති තෙමෙති ස්නෙහෙති, සබ්බත්ථ පවත්තපීතිසුඛං කරොති. **පරිසන්දෙතී**ති සමන්තතො සන්දෙති. **පරිපූරෙතී**ති වායුනා භස්තං විය පූරෙති. **පරිප්ඵරතී**ති සමන්තතො ඵුසති . **සබ්බාවතො කායස්සා**ති අස්ස භික්ඛුනො සබ්බකොට්ඨාසවතො කායස්ස. කිඤ්චි උපාදින්නකසන්තතිපවත්තිට්ඨානෙ ඡවිමංසලොහිතානුගතං අණුමත්තම්පි ඨානං පඨමජ්ඣානසුඛෙන අඵුට්ඨං නාම න හොති. **දක්ඛො**ති ඡෙකො පටිබලො න්හානීයචුණ්ණානි කාතුඤ්චෙව යොජෙතුඤ්ච සන්නෙතුඤ්ච. **කංසථාලෙ**ති යෙන කෙනචි ලොහෙන කතභාජනෙ. මත්තිකභාජනං පන ථිරං න හොති, සන්නෙන්තස්ස භිජ්ජති, තස්මා තං න දස්සෙති. **පරිප්ඵොසකං පරිප්ඵොසකන්**ති සිඤ්චිත්වා සිඤ්චිත්වා. **සන්නෙය්‍යා**ති වාමහත්ථෙන කංසථාලං ගහෙත්වා දක්ඛිණෙන හත්ථෙන පමාණයුත්තං උදකං සිඤ්චිත්වා සිඤ්චිත්වා පරිමද්දන්තො පිණ්ඩං කරෙය්‍ය. **ස්නෙහානුගතා**ති උදකසිනෙහෙන අනුගතා. **ස්නෙහපරෙතා**ති උදකසිනෙහෙන පරිගතා. **සන්තරබාහිරා**ති සද්ධිං අන්තොපදෙසෙන චෙව බහිපදෙසෙන ච, සබ්බත්ථකමෙව උදකසිනෙහෙන ඵුටාති අත්ථො. **න ච පග්ඝරිණී**ති න බින්දු බින්දු උදකං පග්ඝරති, සක්කා හොති හත්ථෙනපි ද්වීහිපි තීහිපි අඞ්ගුලීහි ගහෙතුං ඔවට්ටිකම්පි කාතුන්ති අත්ථො.

428. දුතියජ්ඣානසුඛඋපමායං **උබ්භිතොදකො**ති උබ්භින්නඋදකො, න හෙට්ඨා උබ්භිජ්ජිත්වා උග්ගච්ඡනඋදකො, අන්තොයෙව පන උබ්භිජ්ජනඋදකොති අත්ථො. **ආයමුඛන්**ති ආගමනමග්ගො. **දෙවො**ති මෙඝො. **කාලෙනකාලන්**ති කාලෙ කාලෙ, අන්වද්ධමාසං වා අනුදසාහං වාති අත්ථො. ධාරන්ති වුට්ඨිං. **නානුප්පවෙච්ඡෙය්‍යා**ති න පවෙසෙය්‍ය, න වස්සෙය්‍යාති අත්ථො. **සීතා වාරිධාරා උබ්භිජ්ජිත්වා**ති සීතං වාරි තං උදකරහදං පූරයමානං උබ්භිජ්ජිත්වා. හෙට්ඨා උග්ගච්ඡනඋදකඤ්හි උග්ගන්ත්වා උග්ගන්ත්වා භිජ්ජන්තං උදකං ඛොභෙති. චතූහි දිසාහි පවිසනඋදකං පුරාණපණ්ණතිණකට්ඨදණ්ඩකාදීහි උදකං ඛොභෙති. වුට්ඨිඋදකං ධාරානිපාතපුප්ඵුළකෙහි උදකං ඛොභෙති. සන්නිසින්නමෙව පන හුත්වා ඉද්ධිනිම්මිතමිව උප්පජ්ජමානං උදකං ඉමං පදෙසං ඵරති, ඉමං පදෙසං න ඵරතීති නත්ථි. තෙන අඵුටොකාසො නාම න හොතීති. තත්ථ රහදො විය කරජකායො, උදකං විය දුතියජ්ඣානසුඛං. සෙසං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

429. තතියජ්ඣානසුඛඋපමායං උප්පලානි එත්ථ සන්තීති **උප්පලිනී**. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. එත්ථ ච සෙතරත්තනීලෙසු යංකිඤ්චි උප්පලං උප්පලමෙව, ඌනකසතපත්තං පුණ්ඩරීකං, සතපත්තං පදුමං. පත්තනියමං වා විනාපි සෙතං පදුමං, රත්තං පුණ්ඩරීකන්ති අයමෙත්ථ විනිච්ඡයො. **උදකානුග්ගතානී**ති උදකතො න උග්ගතානි. **අන්තොනිමුග්ගපොසීනී**ති උදකතලස්ස අන්තො නිමුග්ගානියෙව හුත්වා පොසීනි, වඩ්ඪීනීති අත්ථො. සෙසං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

430. චතුත්ථජ්ඣානසුඛඋපමායං **පරිසුද්ධෙන චෙතසා පරියොදාතෙනා**ති එත්ථ නිරුපක්කිලෙසට්ඨෙන පරිසුද්ධං. පභස්සරට්ඨෙන පරියොදාතං වෙදිතබ්බං. **ඔදාතෙන වත්ථෙනා**ති ඉදං උතුඵරණත්ථං වුත්තං. කිලිට්ඨවත්ථෙන හි උතුඵරණං න හොති, තඞ්ඛණධොතපරිසුද්ධෙන උතුඵරණං බලවං හොති. ඉමිස්සා හි උපමාය වත්ථං විය කරජකායො. උතුඵරණං විය චතුත්ථජ්ඣානසුඛං. තස්මා යථා සුන්හාතස්ස පුරිසස්ස පරිසුද්ධං වත්ථං සසීසං පාරුපිත්වා නිසින්නස්ස සරීරතො උතු සබ්බමෙව වත්ථං ඵරති, න කොචි වත්ථස්ස අඵුටොකාසො හොති. එවං චතුත්ථජ්ඣානසුඛෙන භික්ඛුනො කරජකායස්ස න කොචි ඔකාසො අඵුටො හොතීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. චතුත්ථජ්ඣානචිත්තමෙව වා වත්ථං විය, තංසමුට්ඨානරූපං උතුඵරණං විය. යථා හි කත්ථචි ඔදාතවත්ථෙ කායං අප්ඵුසන්තෙපි තංසමුට්ඨානෙන උතුනා සබ්බත්ථකමෙව කායො ඵුට්ඨො හොති. එවං චතුත්ථජ්ඣානසමුට්ඨිතෙන සුඛුමරූපෙන සබ්බත්ථකමෙව භික්ඛුනො කරජකායො ඵුටො හොතීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

431. පුබ්බෙනිවාසඤාණඋපමායං **තංදිවසං කතකිරියා පාකටා හොතී**ති තංදිවසං ගතගාමත්තයමෙව ගහිතං. තත්ථ ගාමත්තයං ගතපුරිසො විය පුබ්බෙනිවාසඤාණලාභී දට්ඨබ්බො. තයො ගාමා විය තයො භවා දට්ඨබ්බා. තස්ස පුරිසස්ස තීසු ගාමෙසු තංදිවසං කතකිරියාය ආවිභාවො විය පුබ්බෙනිවාසාය චිත්තං අභිනීහරිත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුනො තීසු භවෙසු කතකිරියාය ආවිභාවො දට්ඨබ්බො.

432. දිබ්බචක්ඛුඋපමායං **ද්වෙ අගාරා**ති ද්වෙ ඝරා. **සද්වාරා**ති සම්මුඛද්වාරා. **අනුචඞ්කමන්තෙ**ති අපරාපරං සඤ්චරන්තෙ. **අනුවිචරන්තෙ**ති ඉතො චිතො ච විචරන්තෙ, ඉතො පන ගෙහා නික්ඛමිත්වා එතං ගෙහං, එතස්මා වා නික්ඛමිත්වා ඉමං ගෙහං පවිසනවසෙනපි දට්ඨබ්බා. තත්ථ ද්වෙ අගාරා සද්වාරා විය චුතිපටිසන්ධියො, චක්ඛුමා පුරිසො

විය දිබ්බචක්ඛුඤාණලාභී, චක්ඛුමතො පුරිසස්ස ද්වින්නං ගෙහානං අන්තරෙ ඨත්වා පස්සතො ද්වෙ අගාරෙ පවිසනකනික්ඛමනකපුරිසානං පාකටකාලො විය දිබ්බචක්ඛුලාභිනො ආලොකං වඩ්ඪෙත්වා ඔලොකෙන්තස්ස චවනකඋපපජ්ජනකසත්තානං පාකටකාලො. කිං පන තෙ ඤාණස්ස පාකටා, පුග්ගලස්සාති? ඤාණස්ස. තස්ස පාකටත්තා පන පුග්ගලස්ස පාකටායෙවාති.

433. ආසවක්ඛයඤාණඋපමායං **පබ්බතසඞ්ඛෙපෙති** පබ්බතමත්ථකෙ. **අනාවිලොති** නික්කද්දමො. සිප්පියො ච සම්බුකා ච **සිප්පිසම්බුකං**. සක්ඛරා ච කඨලා ච **සක්ඛරකඨලං**. මච්ඡානං ගුම්බා ඝටාති **මච්ඡගුම්බං. තිට්ඨන්තම්පි චරන්තම්පීති** එත්ථ සක්ඛරකඨලං තිට්ඨතියෙව, ඉතරානි චරන්තිපි තිට්ඨන්තිපි. යථා පන අන්තරන්තරා ඨිතාසුපි නිසින්නාසුපි විජ්ජමානාසුපි, ''එතා ගාවො චරන්තී''ති චරන්තියො උපාදාය ඉතරාපි චරන්තීති වුච්චන්ති. එවං තිට්ඨන්තමෙව සක්ඛරකඨලං උපාදාය ඉතරම්පි ද්වයං තිට්ඨන්තන්ති වුත්තං. ඉතරඤ්ච ද්වයං චරන්තං උපාදාය සක්ඛරකඨලම්පි චරන්තන්ති වුත්තං. තත්ථ චක්ඛුමතො පුරිසස්ස තීරෙ ඨත්වා පස්සතො සිප්පිසම්බුකාදීනං විභූතකාලො විය ආසවානං ඛයාය චිත්තං නීහරිත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුනො චතුන්නං සච්චානං විභූතකාලො දට්ඨබ්බො.

434. ඉදානි සත්තහාකාරෙහි සලිඞ්ගතො සගුණතො ඛීණාසවස්ස නාමං ගණ්හන්තො, **අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සමණොඉතිපීති**ආදිමාහ. තත්ථ **එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සමණො හොතී**තිආදීසු, භික්ඛවෙ, එවං භික්ඛු සමිතපාපත්තා **සමණො** හොති. බාහිතපාපත්තා **බ්‍රාහ්මණො** හොති. න්හාතකිලෙසත්තා **න්හාතකො** හොති, ධොතකිලෙසත්තාති අත්ථො. චතුමග්ගඤාණසඞ්ඛාතෙහි වෙදෙහි අකුසලධම්මානං ගතත්තා **වෙදගූ** හොති, විදිතත්තාති අත්ථො. තෙනෙව **විදිතාස්ස හොන්තී**තිආදිමාහ. කිලෙසානං සූතත්තා **සොත්තියො** හොති, නිස්සූතත්තා අපහතත්තාති අත්ථො. කිලෙසානං ආරකත්තා **අරියො** හොති, හතත්තාති අත්ථො. තෙහි ආරකත්තා **අරහං** හොති, දූරීභූතත්තාති අත්ථො. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මහාඅස්සපුරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. චූළඅස්සපුරසුත්තවණ්ණනා

435. **එවං මෙ සුතන්ති** චූළඅස්සපුරසුත්තං. තස්ස දෙසනාකාරණං පුරිමසදිසමෙව. **සමණසාමීචිප්පටිපදාති** සමණානං අනුච්ඡවිකා සමණානං අනුලොමප්පටිපදා.

436. **සමණමලානන්ති**ආදීසු එතෙ ධම්මා උප්පජ්ජමානා සමණෙ මලිනෙ කරොන්ති මලග්ගහිතෙ, තස්මා ''සමණමලා''ති වුච්චන්ති. එතෙහි සමණා දුස්සන්ති, පදුස්සන්ති, තස්මා **සමණදොසාති** වුච්චන්ති. එතෙ උප්පජ්ජිත්වා සමණෙ කසටෙ නිරොජෙ කරොන්ති මිලාපෙන්ති, තස්මා **සමණකසටාති** වුච්චන්ති. **ආපායිකානං ඨානානන්ති** අපායෙ නිබ්බත්තාපකානං කාරණානං. **දුග්ගතිවෙදනියානන්ති** දුග්ගතියං විපාකවෙදනාය පච්චයානං. **මතජං නාමාති** මනුස්සා තිඛිණං අයං අයෙන සුසංසිත්වා තං අයචුණ්ණං මංසෙන සද්ධිං මද්දිත්වා කොඤ්චසකුණෙ ඛාදාපෙන්ති. තෙ උච්චාරං කාතුං අසක්කොන්තා මරන්ති. නො වෙ මරන්ති, පහරිත්වා මාරෙන්ති. අථ තෙසං කුච්ඡිං ඵාලෙත්වා තං උදකෙන ධොවිත්වා චුණ්ණං ගහෙත්වා මංසෙන සද්ධිං මද්දිත්වා පුන ඛාදාපෙන්තීති එවං සත්ත වාරෙ ඛාදාපෙත්වා ගහිතෙන අයචුණ්ණෙන ආවුධං කරොන්ති. සුසික්ඛිතා ච නං අයකාරා බහුහත්ථකම්මමූලං ලභිත්වා කරොන්ති. තං මතසකුණතො ජාතත්තා ''මතජ''න්ති වුච්චති, අතිතිඛිණං හොති. **පීතනිසිතන්ති** උදකපීතඤ්චෙව සිලාය ච සුනිසංසිතං. **සඞ්ඝාටියාති** කොසියා. **සම්පාරුතන්ති** පරියොනද්ධං. **සම්පලිවෙඨිතන්ති** සමන්තතො වෙඨිතං.

437. **රජොජල්ලිකස්සාති** රජොජල්ලධාරිනො. **උදකොරොහකස්සාති** දිවසස්ස තික්ඛත්තුං උදකං ඔරොහන්තස්ස. **රුක්ඛමූලිකස්සාති** රුක්ඛමූලවාසිනො. **අබ්භොකාසිකස්සාති** අබ්භොකාසවාසිනො. **උබ්භට්ඨකස්සාති** උද්ධං ඨිතකස්ස. **පරියායභත්තිකස්සාති** මාසවාරෙන වා අඩ්ඪමාසවාරෙන වා භුඤ්ජන්තස්ස. සබ්බමෙතං බාහිරසමයෙනෙව කථිතං. ඉමස්මිඤ්හි සාසනෙ චීවරධරො භික්ඛු සඞ්ඝාටිකොති න වුච්චති. රජොජල්ලධාරණාදිවතානි ඉමස්මිං සාසනෙ නත්ථියෙව. බුද්ධවචනස්ස බුද්ධවචනමෙව නාමං, න මන්තාති. රුක්ඛමූලිකො, අබ්භොකාසිකොති එත්තකංයෙව පන ලබ්භති. තම්පි බාහිරසමයෙනෙව කථිතං. **ජාතමෙව නන්ති** තංදිවසෙ ජාතමත්තංයෙව නං. **සඞ්ඝාටිකං කරෙය්‍යුන්ති** සඞ්ඝාටිකං වත්ථං නිවාසෙත්වා ච පාරුපිත්වා ච සඞ්ඝාටිකං කරෙය්‍යුං. එස නයො සබ්බත්ථ.

438. **විසුද්ධමත්තානං සමනුපස්සතීති** අත්තානං විසුජ්ඣන්තං පස්සති. විසුද්ධොති පන න තාව වත්තබ්බො. **පාමොජ්ජං ජායතීති** තුට්ඨාකාරො ජායති. **පමුදිතස්ස පීතීති** තුට්ඨස්ස සකලසරීරං ඛොභයමානා පීති ජායති. **පීතිමනස්ස කායොති** පීතිසම්පයුත්තස්ස පුග්ගලස්ස නාමකායො. **පස්සම්භතීති** විගතදරථො හොති. **සුඛං වෙදෙතීති** කායිකම්පි චෙතසිකම්පි සුඛං වෙදියති. **චිත්තං සමාධියතීති** ඉමිනා නෙක්ඛම්මසුඛෙන සුඛිතස්ස චිත්තං සමාධියති, අප්පනාපත්තං විය හොති. **සො මෙත්තාසහගතෙන චෙතසාති** හෙට්ඨා කිලෙසවසෙන ආරද්ධා දෙසනා පබ්බතෙ වුට්ඨවුට්ඨී විය නදිං යථානුසන්ධිනා බ්‍රහ්මවිහාරභාවනං ඔතිණ්ණා. තත්ථ යං වත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තමෙව.

සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, පොක්ඛරණීති මහාසීහනාදසුත්තෙ මග්ගො පොක්ඛරණියා උපමිතො, ඉධ සාසනං උපමිතන්ති වෙදිතබ්බං. **ආසවානං ඛයා සමණො හොතීති** සබ්බකිලෙසානං සමිතත්තා පරමත්ථසමණො හොතීති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

චූළඅස්සපුරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුත්ථවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. චූළයමකවග්ගො

1. සාලෙය්‍යකසුත්තවණ්ණනා

439. **එවං මෙ සුතන්ති** සාලෙය්‍යකසුත්තං. තත්ථ **කොසලෙසූති** කොසලා නාම ජානපදිනො රාජකුමාරා. තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදො රුළ්හීසද්දෙන කොසලාති වුච්චති, තස්මිං කොසලෙසු ජනපදෙ. පොරාණා පනාහු – යස්මා පුබ්බෙ මහාපනාදං රාජකුමාරං නානානාටකානි දිස්වා සිතමත්තම්පි අකරොන්තං සුත්වා රාජා ආහ – ‘‘යො මම පුත්තං හසාපෙති, සබ්බාලඞ්කාරෙන නං අලඞ්කරොමී’’ති. තතො නඞ්ගලානිපි ඡඩ්ඩෙත්වා මහාජනකායෙ සන්නිපතිතෙ මනුස්සා සාතිරෙකානි සත්තවස්සානි නානාකීළිකායො දස්සෙත්වා නං හසාපෙතුං නාසක්ඛිංසු. තතො සක්කො දෙවනටං පෙසෙසි. සො දිබ්බනාටකං දස්සෙත්වා හසාපෙසි. අථ තෙ මනුස්සා අත්තනො අත්තනො වසනොකාසාභිමුඛා පක්කමිංසු. තෙ පටිපථෙ මිත්තසුහජ්ජාදයො දිස්වා පටිසන්ථාරං කරොන්තා, ‘‘කච්චි, භො, කුසලං, කච්චි, භො, කුසල’’න්ති ආහංසු. තස්මා තං ‘‘කුසලං කුසල’’න්ති වචනං උපාදාය සො පදෙසො කොසලාති වුච්චතීති.

චාරිකං චරමානොති අතුරිතචාරිකං චරමානො. **මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධින්ති** සතං වා සහස්සං වා සතසහස්සං වාති එවං අපරිච්ඡින්නෙන මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං. **බ්‍රාහ්මණගාමොති** බ්‍රාහ්මණානං සමොසරණගාමොපි බ්‍රාහ්මණගාමොති වුච්චති බ්‍රාහ්මණානං භොගගාමොපි. ඉධ සමොසරණගාමො අධිප්පෙතො. **තදවසරීති** තං අවසරි, සම්පත්තොති අත්ථො. විහාරො පනෙත්ථ අනියාමිතො; තස්මා තස්ස අවිදූරෙ බුද්ධානං අනුච්ඡවිකො එකො වනසණ්ඩො භවිස්සති, සත්ථා තං වනසණ්ඩං ගතොති වෙදිතබ්බො. **අස්සොසුන්ති** සුණිංසු උපලභිංසු. සොතද්වාරසම්පත්තවචනනිග්ඝොසානුසාරෙන ජානිංසු. **ඛොති** අවධාරණත්ථෙ පදපූරණමත්තෙ වා නිපාතො. තත්ථ අවධාරණත්ථෙන අස්සොසුංයෙව , න නෙසං කොචි සවනන්තරායො අහොසීති අයමත්ථො වෙදිතබ්බො. පදපූරණෙන බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතාමත්තමෙව.

ඉදානි යමත්ථං අස්සොසුං, තං පකාසෙතුං **සමණො ඛලු, භො, ගොතමොති**ආදි වුත්තං. තත්ථ සමිතපාපත්තා **සමණොති** වෙදිතබ්බො. **ඛලූති** අනුස්සවනත්ථෙ නිපාතො. **භොති** තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං ආලපනමත්තං. **ගොතමොති** භගවතො ගොත්තවසෙන පරිදීපනං. තස්මා **සමණො ඛලු, භො, ගොතමොති** එත්ථ සමණො කිර, භො, ගොතමගොත්තොති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. **සක්‍යපුත්තොති** ඉදං පන භගවතො උච්චාකුලපරිදීපනං. **සක්‍යකුලා පබ්බජිතොති** සද්ධාපබ්බජිතභාවදීපනං. කෙනචි පාරිජුඤ්ඤෙන අනභිභූතො අපරික්ඛීණංයෙව තං කුලං පහාය සද්ධාපබ්බජිතොති වුත්තං හොති. තතො පරං වුත්තත්ථමෙව. **තං ඛො පනාති** ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථෙ උපයොගවචනං, තස්ස ඛො පන භොතො ගොතමස්සාති අත්ථො. **කල්‍යාණොති** කල්‍යාණගුණසමන්නාගතො, සෙට්ඨොති වුත්තං හොති. **කිත්තිසද්දොති** කිත්තියෙව, ථුතිඝොසො වා. **අබ්භුග්ගතොති** සදෙවකං ලොකං අජ්ඣොත්ථරිත්වා උග්ගතො. කින්ති? ‘‘ඉතිපි සො භගවා…පෙ.… බුද්ධො භගවා’’ති.

තත්‍රායං පදසම්බන්ධො – සො භගවා ඉතිපි අරහං, ඉතිපි සම්මාසම්බුද්ධො…පෙ.… ඉතිපි භගවාති. ඉමිනා ච ඉමිනා ච කාරණෙනාති වුත්තං හොති. තත්ථ ආරකත්තා, අරීනං අරානඤ්ච හතත්තා, පච්චයාදීනං අරහත්තා, පාපකරණෙ රහාභාවාති ඉමෙහි තාව කාරණෙහි සො භගවා අරහන්ති වෙදිතබ්බොතිආදිනා නයෙන මාතිකං නික්ඛිපිත්වා සබ්බානෙව එතානි පදානි විසුද්ධිමග්ගෙ බුද්ධානුස්සතිනිද්දෙසෙ විත්ථාරිතානීති තතො තෙසං විත්ථාරො ගහෙතබ්බො.

සාධු ඛො පනාති සුන්දරං ඛො පන; අත්ථාවහං සුඛාවහන්ති වුත්තං හොති. **තථාරූපානං අරහතන්ති** යථාරූපො සො භවං ගොතමො, එවරූපානං අනෙකෙහිපි කප්පකොටිසතසහස්සෙහි දුල්ලභදස්සනානං බ්‍යාමප්පභාපරික්ඛිත්තෙහි අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනරතනපටිමණ්ඩිතෙහි ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණවරෙහි සමාකිණ්ණමනොරමසරීරානං අතප්පකදස්සනානං අතිමධුරධම්මනිග්ඝොසානං, යථාභූතගුණාධිගමෙන ලොකෙ අරහන්තොති ලද්ධසද්දානං අරහතං. **දස්සනං හොතීති** පසාදසොම්මානි අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා දස්සනමත්තම්පි සාධු හොති. සචෙ පන අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතෙන බ්‍රහ්මස්සරෙන ධම්මං දෙසෙන්තස්ස එකං පදම්පි සොතුං ලභිස්සාම, සාධුතරංයෙව භවිස්සතීති එවං අජ්ඣාසයං කත්වා.

යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමිංසූති සබ්බකිච්චානි පහාය තුට්ඨමානසා ආගමංසු. **එතදවොචුන්ති** දුවිධා හි පුච්ඡා අගාරිකපුච්ඡා අනගාරිකපුච්ඡා ච. තත්ථ ‘‘කිං, භන්තෙ, කුසලං, කිං අකුසල’’න්ති ඉමිනා නයෙන අගාරිකපුච්ඡා ආගතා. ‘‘ඉමෙ ඛො, භන්තෙ, පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා’’ති ඉමිනා නයෙන අනගාරිකපුච්ඡා. ඉමෙ පන අත්තනො අනුරූපං අගාරිකපුච්ඡං පුච්ඡන්තා එතං, ‘‘කො නු ඛො, භො ගොතම, හෙතු කො පච්චයො’’තිආදිවචනං අවොචුං. තෙසං භගවා යථා න සක්කොන්ති සල්ලක්ඛෙතුං, එවං සංඛිත්තෙනෙව තාව පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තො, **අධම්මචරියාවිසමචරියාහෙතු ඛො ගහපතයොතිආදිමාහ**. කස්මා පන භගවා යථා න සල්ලක්ඛෙන්ති, එවං විස්සජ්ජෙසීති? පණ්ඩිතමානිකා හි තෙ; ආදිතොව මාතිකං අට්ඨපෙත්වා යථා සල්ලක්ඛෙන්ති, එවං අත්ථෙ විත්ථාරිතෙ, දෙසනං උත්තානිකාති මඤ්ඤන්තා අවජානන්ති, මයම්පි කථෙන්තා එවමෙව කථෙය්‍යාමාති වත්තාරො භවන්ති. තෙන නෙසං භගවා යථා න සක්කොන්ති සල්ලක්ඛෙතුං, එවං සංඛිත්තෙනෙව තාව පඤ්හං විස්සජ්ජෙසි. තතො සල්ලක්ඛෙතුං අසක්කොන්තෙහි විත්ථාරදෙසනං

යාචිතො විත්ථාරෙන දෙසෙතුං, **තෙන හි ගහපතයො**තිආදිමාහ. තත්ථ **තෙන හී**ති කාරණත්ථෙ නිපාතො. යස්මා මං තුම්හෙ යාචථ, තස්මාති අත්ථො.

440. **තිවිධන්**ති තීහි කොට්ඨාසෙහි. **කායෙනා**ති කායද්වාරෙන. **අධම්මචරියාවිසමචරියා**ති අධම්මචරියසඞ්ඛාතා විසමචරියා. අයං පනෙත්ථ පදත්ථො, අධම්මස්ස චරියා අධම්මචරියා, අධම්මකරණන්ති අත්ථො. විසමා චරියා, විසමස්ස වා කම්මස්ස චරියාති විසමචරියා. අධම්මචරියා ච සා විසමචරියා චාති අධම්මචරියාවිසමචරියා. එතෙනුපායෙන සබ්බෙසු කණ්හසුක්කපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. **ලුද්දො**ති කක්ඛළො. **දාරුණො**ති සාහසිකො. **ලොහිතපාණී**ති පරං ජීවිතා වොරොපෙන්තස්ස පාණී ලොහිතෙන ලිප්පන්ති. සචෙපි න ලිප්පන්ති, තථාවිධො ලොහිතපාණීත්වෙව වුච්චති. **හතප්පහතෙ නිවිට්ඨො**ති හතෙ ච පරස්ස පහාරදානෙ , පහතෙ ච පරමාරණෙ නිවිට්ඨො. **අදයාපන්නො**ති නික්කරුණතං ආපන්නො.

යං තං පරස්සාති යං තං පරස්ස සන්තකං. **පරවිත්තූපකරණ**න්ති තස්සෙව පරස්ස විත්තූපකරණං තුට්ඨිජනනං පරික්ඛාරභණ්ඩකං. **ගාමගතං වා**ති අන්තොගාමෙ වා ඨපිතං. **අරඤ්ඤගතං වා**ති අරඤ්ඤෙ රුක්ඛග්ගපබ්බතමත්ථකාදීසු වා ඨපිතං. **අදින්නන්**ති තෙහි පරෙහි කායෙන වා වාචාය වා අදින්නං. **ථෙය්‍යසඞ්ඛාතන්**ති එත්ථ **ථෙනො**ති චොරො. ථෙනස්ස භාවො ථෙය්‍යං, අවහරණචිත්තස්සෙතං අධිවචනං. සඞ්ඛා සඞ්ඛාතන්ති අත්ථතො එකං, කොට්ඨාසස්සෙතං අධිවචනං, ''සඤ්ඤානිදානා හි පපඤ්චසඞ්ඛා''තිආදීසු විය. ථෙය්‍යඤ්ච තං සඞ්ඛාතඤ්චාති ථෙය්‍යසඞ්ඛාතං, ථෙය්‍යචිත්තසඞ්ඛාතො එකො චිත්තකොට්ඨාසොති අත්ථො . කරණත්ථෙ චෙතං පච්චත්තවචනං, තස්මා ථෙය්‍යසඞ්ඛාතෙනාති අත්ථතො දට්ඨබ්බං.

මාතුරක්ඛිතාතිආදීසු යං පිතරි නට්ඨෙ වා මතෙ වා සාසච්ඡාදනාදීහි පටිජග්ගමානා, වයපත්තං කුලඝරෙ දස්සාමීති මාතා රක්ඛති, අයං මාතුරක්ඛිතා නාම. එතෙනුපායෙන **පිතුරක්ඛිතා**දයොපි වෙදිතබ්බා. සභාගකුලානි පන කුච්ඡිගතෙසුපි ගබ්භෙසු කතිකං කරොන්ති – ''සචෙ මය්හං පුත්තො හොති, තුය්හං ධීතා, අඤ්ඤත්ථ ගන්තුං න ලභිස්සති, මය්හං පුත්තස්සෙව හොතූ''ති. එවං ගබ්භෙපි පරිග්ගහිතා **සස්සාමිකා** නාම. ''යො ඉත්ථන්නාමං ඉත්ථිං ගච්ඡති, තස්ස එත්තකො දණ්ඩො''ති එවං ගාමං වා ගෙහං වා වීථිං වා උද්දිස්ස ඨපිතදණ්ඩා, පන **සපරිදණ්ඩා** නාම. **අන්තමසො මාලාගුණපරික්ඛිත්තාපී**ති යා සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡෙදෙන, ''එසා මෙ භරියා භවිස්සතී''ති සඤ්ඤාය තස්සා උපරි කෙනචි මාලාගුණං ඛිපන්තෙන මාලාගුණමත්තෙනාපි පරික්ඛිත්තා හොති. **තථාරූපාසු චාරිත්තං ආපජ්ජිතා හොතී**ති එවරූපාසු ඉත්ථීසු සම්මාදිට්ඨිසුත්තෙ වුත්තමිච්ඡාචාරලක්ඛණවසෙන වීතික්කමං කත්තා හොති.

සභාගතොති සභායං ඨිතො. **පරිසාගතො**ති පරිසායං ඨිතො. **ඤාතිමජ්ඣගතො**ති දායාදානං මජ්ඣෙ ඨිතො. **පූගමජ්ඣගතො**ති සෙනීනං මජ්ඣෙ ඨිතො. **රාජකුලමජ්ඣගතො**ති රාජකුලස්ස මජ්ඣෙ මහාවිනිච්ඡයෙ ඨිතො . **අභිනීතො**ති පුච්ඡනත්ථාය නීතො. **සක්ඛිපුට්ඨො**ති සක්ඛිං කත්වා පුච්ඡිතො. **එහම්භො පුරිසා**ති ආලපනමෙතං. **අත්තහෙතු වා පරහෙතු වා**ති අත්තනො වා පරස්ස වා හත්ථපාදාදිහෙතු වා ධනහෙතු වා. **ආමිසකිඤ්චික්ඛහෙතු වා**ති එත්ථ **ආමිසන්**ති ලාභො අධිප්පෙතො. **කිඤ්චික්ඛන්**ති යං වා තං වා අප්පමත්තකං. අන්තමසො තිත්තිරවට්ටකසප්පිපිණ්ඩනවනීතපිණ්ඩාදිමත්තකස්සපි ලඤ්ජස්ස හෙතූති අත්ථො. **සම්පජානමුසා භාසිතා හොතී**ති ජානන්තොයෙව මුසාවාදං කත්තා හොති.

ඉමෙසං භෙදායාති යෙසං ඉතොති වුත්තානං සන්තිකෙ සුතං හොති, තෙසං භෙදාය. **අමූසං භෙදායා**ති යෙසං අමුත්‍රාති වුත්තානං සන්තිකෙ සුතං හොති, තෙසං භෙදාය. **ඉති සමග්ගානං වා භෙදකා**ති එවං සමග්ගානං වා ද්වින්නං සහායකානං භෙදං කත්තා. **භින්නානං වා අනුප්පදාතා**ති සුට්ඨු කතං තයා, තං පජහන්තෙන කතිපාහෙනෙව තෙ මහන්තං අනත්ථං කරෙය්‍යාති එවං භින්නානං පුන අසංසන්දනාය අනුප්පදාතා උපත්ථම්භෙතා කාරණං දස්සෙතාති අත්ථො. වග්ගො ආරාමො අභිරතිට්ඨානමස්සාති **වග්ගාරාමො. වග්ගරතො**ති වග්ගෙසු රතො. වග්ගෙ දිස්වා වා සුත්වා වා නන්දතීති **වග්ගනන්දී. වග්ගකරණිං වාචන්**ති යා වාචා සමග්ගෙපි සත්තෙ වග්ගෙ කරොති භින්දති, තං කලහකාරණං වාචං භාසිතා හොති.

අණ්ඩකාති යථා සදොසෙ රුක්ඛෙ අණ්ඩකානි උට්ඨහන්ති, එවං සදොසතාය ඛුංසනාවම්භනාදිවචනෙහි අණ්ඩකා ජාතා. **කක්කසා**ති පූතිකා. යථා නාම පූතිකරුක්ඛො කක්කසො හොති පග්ඝරිතචුණ්ණො, එවං කක්කසා හොති, සොතං සංඝමානා විය පවිසති. තෙන වුත්තං ''කක්කසා''ති. **පරකටුකා**ති පරෙසං කටුකා අමනාපා දොසජනනී. **පරාභිසජ්ජනී**ති කුටිලකණ්ටකසාඛා විය මම්මෙසු විජ්ඣිත්වා පරෙසං අභිසජ්ජනී ගන්තුකාමානම්පි ගන්තුං අදත්වා ලග්ගනකාරී. **කොධසාමන්තා**ති කොධස්ස ආසන්නා. **අසමාධිසංවත්තනිකා**ති අප්පනාසමාධිස්ස වා උපචාරසමාධිස්ස වා අසංවත්තනිකා. ඉති සබ්බානෙව තානි සදොසවාචාය වෙවචනානි.

අකාලවාදීති අකාලෙන වත්තා. **අභූතවාදී**ති යං නත්ථි, තස්ස වත්තා. **අනත්ථවාදී**ති අකාරණනිස්සිතං වත්තා. **අධම්මවාදී**ති අසභාවං වත්තා . **අවිනයවාදී**ති අසංවරවිනයපටිසංයුත්තස්ස වත්තා. **අනිධානවතිං වාචන්**ති හදයමඤ්ජූසායං නිධෙතුං අයුත්තං වාචං භාසිතා හොති. **අකාලෙනා**ති වත්තබ්බකාලස්ස පුබ්බෙ වා පච්ඡා වා අයුත්තකාලෙ වත්තා හොති. **අනපදෙසන්**ති සුත්තාපදෙසවිරහිතං. **අපරියන්තවතින්**ති අපරිච්ඡෙදං, සුත්තං වා ජාතකං

වා නික්ඛිපිත්වා තස්ස උපලබ්භං වා උපමං වා වත්ථුං වා ආහරිත්වා බාහිරකථංයෙව කථෙති. නික්ඛිත්තං නික්ඛිත්තමෙව හොති. ‘‘සුත්තං නු ඛො කථෙති ජාතකං නු ඛො, නස්ස අන්තං වා කොටිං වා පස්සාමා’’ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති. යථා වටරුක්ඛසාඛානං ගතගතට්ඨානෙ පාරොහා ඔතරන්ති, ඔතිණ්ණොතිණ්ණට්ඨානෙ සම්පජ්ජිත්වා පුන වඩ්ඪන්තියෙව . එවං අඩ්ඪයොජනම්පි යොජනම්පි ගච්ඡන්තියෙව, ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ පන මූලරුක්ඛො විනස්සති, පවෙණිජාතකාව තිට්ඨන්ති. එවමයම්පි නිග්‍රොධධම්මකථිකො නාම හොති; නික්ඛිත්තං නික්ඛිත්තමත්තමෙව කත්වා පස්සෙනෙව පරිහරන්තො ගච්ඡති. යො පන බහුම්පි භණන්තො එතදත්ථමිදං වුත්තන්ති ආහරිත්වා ජානාපෙතුං සක්කොති, තස්ස කථෙතුං වට්ටති. **අනත්ථසංහිතන්ති** න අත්ථනිස්සිතං.

අභිජ්ඣාතා හොතීති අභිජ්ඣාය ඔලොකෙතා හොති. **අහො වතාති** පත්ථනත්ථෙ නිපාතො. අභිජ්ඣාය ඔලොකිතමත්තකෙන චෙත්ථ කම්මපථභෙදො න හොති. යදා පන, ‘‘අහො වතිදං මම සන්තකං අස්ස, අහමෙත්ථ වසං වත්තෙය්‍යා’’න්ති අත්තනො පරිණාමෙති, තදා කම්මපථභෙදො හොති, අයමිධ අධිප්පෙතො.

බ්‍යාපන්නචිත්තොති විපන්නචිත්තො පූතිභූතචිත්තො. **පදුට්ඨමනසඞ්කප්පොති** දොසෙන දුට්ඨචිත්තසඞ්කප්පො. **හඤ්ඤන්තූති** ඝාතියන්තු. **වජ්ඣන්තූති** වධං පාපුණන්තු. **මා වා අහෙසුන්ති** කිඤ්චිපි මා අහෙසුං. ඉධාපි කොපමත්තකෙන කම්මපථභෙදො න හොති. හඤ්ඤන්තූතිආදිචින්තනෙනෙව හොති, තස්මා එවං වුත්තං.

මිච්ඡාදිට්ඨිකොති අකුසලදස්සනො. **විපරීතදස්සනොති** විපල්ලත්ථදස්සනො. **නත්ථි දින්නන්ති** දින්නස්ස ඵලාභාවං සන්ධාය වදති. **යිට්ඨං** වුච්චති මහායාගො. **හුතන්ති** පහෙණකසක්කාරො අධිප්පෙතො, තම්පි උභයං ඵලාභාවමෙව සන්ධාය පටික්ඛිපති. **සුකතදුක්කටානන්ති** සුකතදුක්කටානං, කුසලාකුසලානන්ති අත්ථො. **ඵලං විපාකොති** යං ඵලන්ති වා විපාකොති වා වුච්චති, තං නත්ථීති වදති. **නත්ථි අයං ලොකොති** පරලොකෙ ඨිතස්ස අයං ලොකො නත්ථි. **නත්ථි පරො ලොකොති** ඉධ ලොකෙ ඨිතස්සපි පරලොකො නත්ථි, සබ්බෙ තත්ථ තත්ථෙව උච්ඡිජ්ජන්තීති දස්සෙති. **නත්ථි මාතා නත්ථි පිතාති** තෙසු සම්මාපටිපත්තිමිච්ඡාපටිපත්තීනං ඵලාභාවවසෙන වදති. **නත්ථි සත්තා ඔපපාතිකාති** චවිත්වා උපපජ්ජනකසත්තා නාම නත්ථීති වදති. **සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙන්තීති** යෙ ඉමඤ්ච ලොකං පරඤ්ච ලොකං අභිවිසිට්ඨාය පඤ්ඤාය සයං පච්චක්ඛං කත්වා පවෙදෙන්ති, තෙ නත්ථීති සබ්බඤ්ඤුබුද්ධානං අභාවං දීපෙති, එත්තාවතා දසවත්ථුකා මිච්ඡාදිට්ඨි කථිතා හොති.

441. **පාණාතිපාතං පහායාති**ආදයො සත්ත කම්මපථා චූළහත්ථිපදෙ විත්ථාරිතා. අනභිජ්ඣාදයො උත්තානත්ථායෙව.

442. **සහබ්‍යතං උපපජ්ජෙය්‍යන්ති** සහභාවං උපගච්ඡෙය්‍යං. **බ්‍රහ්මකායිකානං දෙවානන්ති** පඨමජ්ඣානභූමිදෙවානං. **ආභානං දෙවානන්ති** ආභා නාම විසුං නත්ථි, පරිත්තාභඅප්පමාණාභආභස්සරානමෙතං අධිවචනං. **පරිත්තාභානන්ති**ආදි පන එකතො අග්ගහෙත්වා තෙසංයෙව භෙදතො ගහණං. **පරිත්තසුභානන්ති**ආදීසුපි එසෙව නයො. ඉති භගවා ආසවක්ඛයං දස්සෙත්වා අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨපෙසි.

ඉධ ඨත්වා පන දෙවලොකා සමානෙතබ්බා. තිස්සන්නං තාව ඣානභූමීනං වසෙන නව බ්‍රහ්මලොකා, පඤ්ච සුද්ධාවාසා චතූහි ආරුප්පෙහි සද්ධිං නවාති අට්ඨාරස, වෙහප්ඵලෙහි සද්ධිං එකූනවීසති, තෙ අසඤ්ඤං පක්ඛිපිත්වා වීසති බ්‍රහ්මලොකා හොන්ති, එවං ඡහි කාමාවචරෙහි සද්ධිං ඡබ්බීසති දෙවලොකා නාම. තෙසං සබ්බෙසම්පි භගවතා දසකුසලකම්මපථෙහි නිබ්බත්ති දස්සිතා.

තත්ථ ඡසු තාව කාමාවචරෙසු තිණ්ණං සුචරිතානං විපාකෙනෙව නිබ්බත්ති හොති. උපරිදෙවලොකානං පන ඉමෙ කම්මපථා උපනිස්සයවසෙන කථිතා . දස කුසලකම්මපථා හි සීලං, සීලවතො ච කසිණපරිකම්මං ඉජ්ඣතීති. සීලෙ පතිට්ඨාය කසිණපරිකම්මං කත්වා පඨමජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා පඨමජ්ඣානභූමියං නිබ්බත්තති; දුතියාදීනි භාවෙත්වා දුතියජ්ඣානභූමිආදීසු නිබ්බත්තති; රූපාවචරජ්ඣානං පාදකං කත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨිතො පඤ්චසු සුද්ධාවාසෙසු නිබ්බත්තති; රූපාවචරජ්ඣානං පාදකං කත්වා අරූපාවචරසමාපත්තිං නිබ්බත්තෙත්වා චතූසු අරූපෙසු නිබ්බත්තති; රූපාරූපජ්ඣානං පාදකං කත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණාති. අසඤ්ඤභවො පන බාහිරකානං තාපසපරිබ්බාජකානං ආචිණ්ණොති ඉධ න නිද්දිට්ඨො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

සාලෙය්‍යකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. වෙරඤ්ජකසුත්තවණ්ණනා

444. **එවං මෙ සුතන්ති** වෙරඤ්ජකසුත්තං. තත්ථ **වෙරඤ්ජකාති** වෙරඤ්ජවාසිනො. **කෙනචිදෙව කරණීයෙනාති** කෙනචිදෙව අනියමිතකිච්චෙන. සෙසං සබ්බං පුරිමසුත්තෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. කෙවලඤ්හි ඉධ **අධම්මචාරී**

විසමචාරීති එවං පුග්ගලාධිට්ඨානා දෙසනා කතා. පුරිමසුත්තෙ ධම්මාධිට්ඨානාති අයං විසෙසො. සෙසං තාදිසමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

වෙරඤ්ජකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. මහාවෙදල්ලසුත්තවණ්ණනා

449. **එවං මෙ සුතන්ති** මහාවෙදල්ලසුත්තං. තත්ථ **ආයස්මාති** සගාරවසප්පතිස්සවචනමෙතං. **මහාකොට්ඨිකොති** තස්ස ථෙරස්ස නාමං. **පටිසල්ලානා වුට්ඨිතොති** ඵලසමාපත්තිතො වුට්ඨිතො. **දුප්පඤ්ඤො දුප්පඤ්ඤොති** එත්ථ පඤ්ඤාය දුට්ඨං නාම නත්ථි, අප්පඤ්ඤො නිප්පඤ්ඤොති අත්ථො. **කිත්තාවතා නු ඛොති** කාරණපරිච්ඡෙදපුච්ඡා, කිත්තකෙන නු ඛො එවං වුච්චතීති අත්ථො. පුච්ඡා ච නාමෙසා අදිට්ඨජොතනාපුච්ඡා, දිට්ඨසංසන්දනාපුච්ඡා, විමතිච්ඡෙදනාපුච්ඡා, අනුමතිපුච්ඡා, කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡාති පඤ්චවිධා හොති. තාසමිදං නානාකරණං –

කතමා **අදිට්ඨජොතනාපුච්ඡා**? පකතියා ලක්ඛණං අඤ්ඤාතං හොති අදිට්ඨං අතුලිතං අතීරිතං අවිභූතං අවිභාවිතං, තස්ස ඤාණාය දස්සනාය තුලනාය තීරණාය විභූතාය විභාවනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති. අයං අදිට්ඨජොතනාපුච්ඡා.

කතමා **දිට්ඨසංසන්දනාපුච්ඡා**? පකතියා ලක්ඛණං ඤාතං හොති දිට්ඨං තුලිතං තීරිතං විභූතං විභාවිතං, අඤ්ඤෙහි පණ්ඩිතෙහි සද්ධිං සංසන්දනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති. අයං දිට්ඨසංසන්දනාපුච්ඡා.

කතමා **විමතිච්ඡෙදනාපුච්ඡා**? පකතියා සංසයපක්ඛන්දො හොති විමතිපක්ඛන්දො, ද්වෙළ්හකජාතො, ‘‘එවං නු ඛො, න නු ඛො, කිං නු ඛො, කථං නු ඛො’’ති, සො විමතිච්ඡෙදනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති. අයං විමතිච්ඡෙදනාපුච්ඡා (මහානි. 150; චූළනි. පුණ්ණකමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 12).

‘‘තං කිං මඤ්ඤථ, භික්ඛවෙ, රූපං නිච්චං වා අනිච්චං වාති? අනිච්චං, භන්තෙ’’ති (මහාව. 21) එවරූපා අනුමතිං ගහෙත්වා ධම්මදෙසනාකාලෙ පුච්ඡා **අනුමතිපුච්ඡා** නාම.

‘‘චත්තාරොමෙ , භික්ඛවෙ, සතිපට්ඨානා, කතමෙ චත්තාරො’’ති (සං. නි. 5.390) එවරූපා භික්ඛුසඞ්ඝං සයමෙව පුච්ඡිත්වා සයමෙව විස්සජ්ජෙතුකාමස්ස පුච්ඡා **කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා** නාම. තාසු ඉධ දිට්ඨසංසන්දනාපුච්ඡා අධිප්පෙතා.

ථෙරො හි අත්තනො දිවාට්ඨානෙ නිසීදිත්වා සයමෙව පඤ්හං සමුට්ඨපෙත්වා සයං විනිච්ඡිනන්තො ඉදං සුත්තං ආදිතො පට්ඨාය මත්ථකං පාපෙසි. එකච්චො හි පඤ්හං සමුට්ඨාපෙතුංයෙව සක්කොති න නිච්ඡෙතුං; එකච්චො නිච්ඡෙතුං සක්කොති න සමුට්ඨාපෙතුං; එකච්චො උභයම්පි න සක්කොති; එකච්චො උභයම්පි සක්කොති. තෙසු ථෙරො උභයම්පි සක්කොතියෙව. කස්මා? මහාපඤ්ඤතාය. මහාපඤ්ඤං නිස්සාය හි ඉමස්මිං සාසනෙ සාරිපුත්තත්ථෙරො, මහාකච්චානත්ථෙරො, පුණ්ණත්ථෙරො, කුමාරකස්සපත්ථෙරො, ආනන්දත්ථෙරො, අයමෙව ආයස්මාති සම්බහුලා ථෙරා විසෙසට්ඨානං අධිගතා. න හි සක්කා යාය වා තාය වා අප්පමත්තිකාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතෙන භික්ඛුනා සාවකපාරමීඤාණස්ස මත්ථකං පාපුණිතුං, මහාපඤ්ඤෙන පන සක්කාති මහාපඤ්ඤතාය **සාරිපුත්තත්ථෙරො** තං ඨානං අධිගතො. පඤ්ඤාය හි ථෙරෙන සදිසො නත්ථි. තෙනෙව නං භගවා එතදග්ගෙ ඨපෙසි – ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං මහාපඤ්ඤානං යදිදං සාරිපුත්තො’’ති (අ. නි. 1.189).

තථා න සක්කා යාය වා තාය වා අප්පමත්තිකාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතෙන භික්ඛුනා භගවතා සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සද්ධිං සංසන්දිත්වා සමානෙත්වා විත්ථාරෙන අත්ථං විභජෙතුං, මහාපඤ්ඤෙන පන සක්කාති මහාපඤ්ඤතාය **මහාකච්චානත්ථෙරො** තත්ථ පටිබලො ජාතො, තෙනෙව නං භගවා එතදග්ගෙ ඨපෙසි – ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථං විභජන්තානං යදිදං මහාකච්චානො’’ති (අ. නි. 1.197).

තථා න සක්කා යාය වා තාය වා අප්පමත්තිකාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතෙන භික්ඛුනා ධම්මකථං කථෙන්තෙන දස කථාවත්ථූනි ආහරිත්වා සත්ත විසුද්ධියො විභජන්තෙන ධම්මකථං කථෙතුං, මහාපඤ්ඤෙන පන සක්කාති මහාපඤ්ඤතාය **පුණ්ණත්ථෙරො** චතුපරිසමජ්ඣෙ අලඞ්කතධම්මාසනෙ චිත්තබීජනිං ගහෙත්වා නිසින්නො ලීළායන්තො පුණ්ණචන්දො විය ධම්මං කථෙසි. තෙනෙව නං භගවා එතදග්ගෙ ඨපෙසි – ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං ධම්මකථිකානං යදිදං පුණ්ණො මන්තාණිපුත්තො’’ති (අ. නි. 1.196).

තථා යාය වා තාය වා අප්පමත්තිකාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතො භික්ඛු ධම්මං කථෙන්තො ඉතො වා එත්තො වා අනුක්කමිත්වා යට්ඨිකොටිං ගහෙත්වා අන්ධො විය, එකපදිකං දණ්ඩකසෙතුං ආරූළ්හො විය ච ගච්ඡති. මහාපඤ්ඤො පන චතුප්පදිකං ගාථං නික්ඛිපිත්වා උපමා ච කාරණානි ච ආහරිත්වා තෙපිටකං බුද්ධවචනං ගහෙත්වා හෙට්ඨුපරියං කරොන්තො කථෙසි. මහාපඤ්ඤතාය පන **කුමාරකස්සපත්ථෙරො** චතුප්පදිකං ගාථං නික්ඛිපිත්වා උපමා ච කාරණානි

ච ආහරිත්වා තෙහි සද්ධිං යොජෙන්තො ජාතස්සරෙ පඤ්චවණ්ණානි කුසුමානි පුල්ලාපෙන්තො විය සිනෙරුමත්ථකෙ වට්ටිසහස්සං තෙලපදීපං ජාලෙන්තො විය තෙපිටකං බුද්ධවචනං හෙට්ඨුපරියං කරොන්තො කථෙසි. තෙනෙව නං භගවා එතදග්ගෙ ඨපෙසි – ''එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං චිත්තකථිකානං යදිදං කුමාරකස්සපො''ති (අ. නි. 1.217).

තථා යාය වා තාය වා අප්පමත්තිකාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතො භික්ඛු චතූහි මාසෙහි චතුප්පදිකම්පි ගාථං ගහෙතුං න සක්කොති. මහාපඤ්ඤො පන එකපදෙ ඨත්වා පදසතම්පි පදසහස්සම්පි ගණ්හාති. **ආනන්දත්ථෙරො** පන මහාපඤ්ඤතාය එකපදුද්ධාරෙ ඨත්වා සකිංයෙව සුත්වා පුන අපුච්ඡන්තො සට්ඨි පදසහස්සානි පන්නරස ගාථාසහස්සානි වල්ලියා පුප්ඵානි ආකඩ්ඪිත්වා ගණ්හන්තො විය එකප්පහාරෙනෙව ගණ්හාති. ගහිතගහිතං පාසාණෙ ඛතලෙඛා විය, සුවණ්ණඝටෙ පක්ඛිත්තසීහවසා විය ච ගහිතාකාරෙනෙව තිට්ඨති. තෙනෙව නං භගවා එතදග්ගෙ ඨපෙසි – ''එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං ගතිමන්තානං යදිදං ආනන්දො , සතිමන්තානං, ධිතිමන්තානං, බහුස්සුතානං, උපට්ඨාකානං යදිදං ආනන්දො''ති (අ. නි. 1.219-223).

න හි සක්කා යාය වා තාය වා අප්පමත්තිකාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතෙන භික්ඛුනා චතුපටිසම්භිදාපභෙදස්ස මත්ථකං පාපුණිතුං. මහාපඤ්ඤෙන පන සක්කාති මහාපඤ්ඤතාය **මහාකොට්ඨිකත්ථෙරො** අධිගමපරිපුච්ඡාසවනපුබ්බයොගානං වසෙන අනන්තනයුස්සදං පටිසම්භිදාපභෙදං පත්තො. තෙනෙව නං භගවා එතදග්ගෙ ඨපෙසි – ''එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං පටිසම්භිදාපත්තානං යදිදං මහාකොට්ඨිතො''ති (අ. නි. 1.218).

ඉති ථෙරො මහාපඤ්ඤතාය පඤ්හං සමුට්ඨාපෙතුම්පි නිච්ඡෙතුම්පීති උභයම්පි සක්කොති. සො දිවාට්ඨානෙ නිසීදිත්වා සයමෙව සබ්බපඤ්හෙ සමුට්ඨපෙත්වා සයං විනිච්ඡිනන්තො ඉදං සුත්තං ආදිතො පට්ඨාය මත්ථකං පාපෙත්වා, ''සොභනා වත අයං ධම්මදෙසනා, ජෙට්ඨභාතිකෙන නං ධම්මසෙනාපතිනා සද්ධිං සංසන්දිස්සාමි, තතො අයං ද්වින්නම්පි අම්හාකං එකමතියා එකජ්ඣාසයෙන ච ඨපිතා අතිගරුකා භවිස්සති පාසාණච්ඡත්තසදිසා, චතුරොසනිත්ථරණත්ථිකානං තිත්ථෙ ඨපිතනාවා විය, මග්ගගමනත්ථිකානං සහස්සයුත්තආජඤ්ඤරථො විය බහුපකාරා භවිස්සතී''ති දිට්ඨසංසන්දනත්ථං පඤ්හං පුච්ඡි. තෙන වුත්තං – ''තාසු ඉධ දිට්ඨසංසන්දනාපුච්ඡා අධිප්පෙතා''ති.

නප්පජානාතීති එත්ථ යස්මා නප්පජානාති, තස්මා දුප්පඤ්ඤොති වුච්චතීති අයමත්ථො. එස නයො සබ්බත්ථ. **ඉදං දුක්ඛන්ති නප්පජානාතීති** ඉදං දුක්ඛං, එත්තකං දුක්ඛං, ඉතො උද්ධං නත්ථීති දුක්ඛසච්චං යාථාවසරසලක්ඛණතො න පජානාති. **අයං දුක්ඛසමුදයොති** ඉතො දුක්ඛං සමුදෙතීති පවත්තිදුක්ඛපභාවිකා තණ්හා සමුදයසච්චන්ති යාථාවසරසලක්ඛණතො න පජානාති. **අයං දුක්ඛනිරොධොති** ඉදං දුක්ඛං අයං දුක්ඛසමුදයො ච ඉදං නාම ඨානං පත්වා නිරුජ්ඣතීති උභින්නං අප්පවත්ති නිබ්බානං නිරොධසච්චන්ති යාථාවසරසලක්ඛණතො න පජානාති. **අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදාති** අයං පටිපදා දුක්ඛනිරොධං ගච්ඡතීති මග්ගසච්චං යාථාවසරසලක්ඛණතො න පජානාතීති. අනන්තරවාරෙපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. සඞ්ඛෙපතො පනෙත්ථ චතුසච්චකම්මට්ඨානිකො පුග්ගලො කථිතොති වෙදිතබ්බො.

අයඤ්හි ආචරියසන්තිකෙ චත්තාරි සච්චානි සවනතො උග්ගණ්හාති. ඨපෙත්වා තණ්හං තෙභූමකා ධම්මා දුක්ඛසච්චං, තණ්හා සමුදයසච්චං, උභින්නං අප්පවත්ති නිබ්බානං නිරොධසච්චං, දුක්ඛසච්චං පරිජානන්තො සමුදයසච්චං පජහන්තො නිරොධපාපනො මග්ගො මග්ගසච්චන්ති එවං උග්ගහෙත්වා අභිනිවිසති. තත්ථ පුරිමානි ද්වෙ සච්චානි වට්ටං, පච්ඡිමානි විවට්ටං, වට්ටෙ අභිනිවෙසො හොති, නො විවට්ටෙ, තස්මා අයං අභිනිවිසමානො දුක්ඛසච්චෙ අභිනිවිසති.

දුක්ඛසච්චං නාම රූපාදයො පඤ්චක්ඛන්ධාති වවත්ථපෙත්වා ධාතුකම්මට්ඨානවසෙන ඔතරිත්වා, ''චත්තාරි මහාභූතානි චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදාය රූපං රූප''න්ති වවත්ථපෙති. තදාරම්මණා වෙදනා සඤ්ඤා සඞ්ඛාරා විඤ්ඤාණං නාමන්ති එවං යමකතාලක්ඛන්ධං භින්දන්තො විය ''ද්වෙව ඉමෙ ධම්මා නාමරූප''න්ති වවත්ථපෙති. තං පනෙතං න අහෙතුකං සහෙතුකං සප්පච්චයං, කො චස්ස පච්චයො අවිජ්ජාදයො ධම්මාති එවං පච්චයෙ චෙව පච්චයුප්පන්නධම්මෙ ච වවත්ථපෙත්වා ''සබ්බෙපි ධම්මා හුත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්චා''ති අනිච්චලක්ඛණං ආරොපෙති, තතො උදයවයප්පටිපීළනාකාරෙන දුක්ඛා, අවසවත්තනාකාරෙන අනත්තාති තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා විපස්සනාපටිපාටියා සම්මසන්තො ලොකුත්තරමග්ගං පාපුණාති.

මග්ගක්ඛණෙ චත්තාරි සච්චානි එකපටිවෙධෙන පටිවිජ්ඣති, එකාභිසමයෙන අභිසමෙති. දුක්ඛං පරිඤ්ඤාපටිවෙධෙන පටිවිජ්ඣති. සමුදයං පහානපටිවෙධෙන, නිරොධං සච්ඡිකිරියාපටිවෙධෙන, මග්ගං භාවනාපටිවෙධෙන පටිවිජ්ඣති. දුක්ඛං පරිඤ්ඤාභිසමයෙන අභිසමෙති, සමුදයං පහානාභිසමයෙන, නිරොධං සච්ඡිකිරියාභිසමයෙන, මග්ගං භාවනාභිසමයෙන අභිසමෙති. සො තීණි සච්චානි කිච්චතො පටිවිජ්ඣති, නිරොධං ආරම්මණතො. තස්මිඤ්චස්ස ඛණෙ අහං දුක්ඛං පරිජානාමි, සමුදයං පජහාමි, නිරොධං සච්ඡිකරොමි, මග්ගං භාවෙමීති ආභොගසමන්නාහාරමනසිකාරපච්චවෙක්ඛණා නත්ථි. එතස්ස පන පරිග්ගණ්හන්තස්සෙව මග්ගො තීසු සච්චෙසු පරිඤ්ඤාදිකිච්චං සාධෙන්තොව නිරොධං ආරම්මණතො පටිවිජ්ඣතීති.

තස්මා පඤ්ඤවාති වුච්චතීති එත්ථ හෙට්ඨිමකොටියා සොතාපන්නො, උපරිමකොටියා ඛීණාසවො පඤ්ඤවාති නිද්දිට්ඨො. යො පන තෙපිටකං බුද්ධවචනං පාළිතො ච අත්ථතො ච අනුසන්ධිතො ච පුබ්බාපරතො ච උග්ගහෙත්වා හෙට්ඨුපරියං කරොන්තො විචරති, අනිච්චදුක්ඛානත්තවසෙන පරිග්ගහමත්තම්පි නත්ථි, අයං පඤ්ඤවා නාම, දුප්පඤ්ඤො නාමාති? විඤ්ඤාණචරිතො නාමෙස, පඤ්ඤවාති න වත්තබ්බො. අථ යො තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා විපස්සනාපටිපාටියා සම්මසන්තො අජ්ජ අජ්ජෙව අරහත්තන්ති චරති, අයං පඤ්ඤවා නාම, දුප්පඤ්ඤො නාමාති? භජාපියමානො පඤ්ඤවාපක්ඛං භජති. සුත්තෙ පන පටිවෙධොව කථිතො.

විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණන්ති ඉධ කිං පුච්ඡති? යෙන විඤ්ඤාණෙන සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා එස පඤ්ඤවා නාම ජාතො, තස්ස ආගමනවිපස්සනා විඤ්ඤාණං කම්මකාරකචිත්තං පුච්ඡාමීති පුච්ඡති. **සුඛන්තිපි විජානාතීති** සුඛවෙදනම්පි විජානාති. උපරිපදද්වයෙපි එසෙව නයො. ඉමිනා ථෙරො ''සුඛං වෙදනං වෙදයමානො සුඛං වෙදනං වෙදයාමීති පජානාතී''තිආදිනා (ම. නි. 1.113; දී. නි. 2.380) නයෙන ආගතවෙදනාවසෙන අරූපකම්මට්ඨානං කථෙසි. තස්සත්ථො සතිපට්ඨානෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

සංසට්ඨාති එකුප්පාදාදිලක්ඛණෙන සංයොගට්ඨෙන සංසට්ඨා, උදාහු විසංසට්ඨාති පුච්ඡති. එත්ථ ච ථෙරො මග්ගපඤ්ඤඤ්ච විපස්සනාවිඤ්ඤාණඤ්චාති ඉමෙ ද්වෙ ලොකියලොකුත්තරධම්මෙ මිස්සෙත්වා භූමන්තරං භින්දිත්වා සමයං අජානන්තො විය පුච්ඡතීති න වෙදිතබ්බො. මග්ගපඤ්ඤාය පන මග්ගවිඤ්ඤාණෙන, විපස්සනාපඤ්ඤාය ච විපස්සනාවිඤ්ඤාණෙනෙව සද්ධිං සංසට්ඨභාවං පුච්ඡතීති වෙදිතබ්බො. ථෙරොපිස්ස තමෙවත්ථං විස්සජ්ජෙන්තො **ඉමෙ ධම්මා සංසට්ඨා**තිආදිමාහ. තත්ථ **න ච ලබ්භා ඉමෙසං ධම්මානන්**ති ඉමෙසං ලොකියමග්ගක්ඛණෙපි ලොකුත්තරමග්ගක්ඛණෙපි එකතො උප්පන්නානං ද්වින්නං ධම්මානං. **විනිබ්භුජිත්වා විනිබ්භුජිත්වා**ති විසුං විසුං කත්වා විනිවට්ටෙත්වා, ආරම්මණතො වා වත්ථුතො වා උප්පාදතො වා නිරොධතො වා නානාකරණං දස්සෙතුං න සක්කාති අත්ථො. තෙසං තෙසං පන ධම්මානං විසයො නාම අත්ථි. ලොකියධම්මං පත්වා හි චිත්තං ජෙට්ඨකං හොති පුබ්බඞ්ගමං, ලොකුත්තරං පත්වා පඤ්ඤා.

සම්මාසම්බුද්ධොපි හි ලොකියධම්මං පුච්ඡන්තො, ''භික්ඛු, ත්වං කතමං පඤ්ඤං අධිගතො, කිං පඨමමග්ගපඤ්ඤං, උදාහු දුතිය තතිය චතුත්ථ මග්ගපඤ්ඤ''න්ති න එවං පුච්ඡති. කිං ඵස්සො ත්වං, භික්ඛු, කිං වෙදනො, කිං සඤ්ඤො, කිං චෙතනොති න ච පුච්ඡති, චිත්තවසෙන පන, ''කිඤ්චිත්තො ත්වං, භික්ඛූ''ති (පාරා. 135) පුච්ඡති. කුසලාකුසලං පඤ්ඤපෙන්තොපි ''මනොපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා, මනොසෙට්ඨා මනොමයා''ති (ධ. ප. 1, 2) ච, ''කතමෙ ධම්මා කුසලා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොතී''ති (ධ. ස. 1) ච එවං චිත්තවසෙනෙව පඤ්ඤාපෙති. ලොකුත්තරං පුච්ඡන්තො පන කිං ඵස්සො ත්වං භික්ඛු, කිං වෙදනො, කිං සඤ්ඤො, කිං චෙතනොති න පුච්ඡති. කතමා තෙ, භික්ඛු, පඤ්ඤා අධිගතා, කිං පඨමමග්ගපඤ්ඤා, උදාහු දුතියතතියචතුත්ථමග්ගපඤ්ඤාති එවං පඤ්ඤාවසෙනෙව පුච්ඡති.

ඉන්ද්‍රියසංයුත්තෙපි ''පඤ්චිමානි, භික්ඛවෙ, ඉන්ද්‍රියානි. කතමානි පඤ්ච? සද්ධින්ද්‍රියං වීරියින්ද්‍රියං සතින්ද්‍රියං සමාධින්ද්‍රියං පඤ්ඤින්ද්‍රියං. කත්ථ ච, භික්ඛවෙ, සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං? චතූසු සොතාපත්තියඞ්ගෙසු එත්ථ සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. කත්ථ ච, භික්ඛවෙ, වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං? චතූසු සම්මප්පධානෙසු එත්ථ වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. කත්ථ ච, භික්ඛවෙ, සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං? චතූසු සතිපට්ඨානෙසු එත්ථ සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. කත්ථ ච, භික්ඛවෙ, සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං? චතූසු ඣානෙසු එත්ථ සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. කත්ථ ච, භික්ඛවෙ, පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං? චතූසු අරියසච්චෙසු එත්ථ පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බ''න්ති (සං. නි. 5.478). එවං සවිසයස්මිංයෙව ලොකියලොකුත්තරා ධම්මා කථිතා.

යථා හි චත්තාරො සෙට්ඨිපුත්තා රාජාති රාජපඤ්චමෙසු සහායෙසු නක්ඛත්තං කීළිස්සාමාති වීථිං ඔතිණ්ණෙසු එකස්ස සෙට්ඨිපුත්තස්ස ගෙහං ගතකාලෙ ඉතරෙ චත්තාරො තුණ්හී නිසීදන්ති, ගෙහසාමිකොව, ''ඉමෙසං ඛාදනීයං භොජනීයං දෙථ, ගන්ධමාලාලඞ්කාරාදීනි දෙථා''ති ගෙහෙ විචාරෙති. දුතියස්ස තතියස්ස චතුත්ථස්ස ගෙහං ගතකාලෙ ඉතරෙ චත්තාරො තුණ්හී නිසීදන්ති, ගෙහසාමිකොව, ''ඉමෙසං ඛාදනීයං භොජනීයං දෙථ, ගන්ධමාලාලඞ්කාරාදීනි දෙථා''ති ගෙහෙ විචාරෙති. අථ සබ්බපච්ඡා රඤ්ඤො ගෙහං ගතකාලෙ කිඤ්චාපි රාජා සබ්බත්ථ ඉස්සරොව, ඉමස්මිං පන කාලෙ අත්තනො ගෙහෙයෙව, ''ඉමෙසං ඛාදනීයං භොජනීයං දෙථ, ගන්ධමාලාලඞ්කාරාදීනි දෙථා''ති විචාරෙති. එවමෙවං ඛො සද්ධාපඤ්චමකෙසු ඉන්ද්‍රියෙසු තෙසු සහායෙසු එකතො වීථිං ඔතරන්තෙසු විය එකාරම්මණෙ උප්පජ්ජමානෙසුපි යථා පඨමස්ස ගෙහෙ ඉතරෙ චත්තාරො තුණ්හී නිසීදන්ති, ගෙහසාමිකොව විචාරෙති, එවං සොතාපත්තියඞ්ගානි පත්වා අධිමොක්ඛලක්ඛණං සද්ධින්ද්‍රියමෙව ජෙට්ඨකං හොති පුබ්බඞ්ගමං, සෙසානි තදන්වයානි හොන්ති. යථා දුතියස්ස ගෙහෙ ඉතරෙ චත්තාරො තුණ්හී නිසීදන්ති, ගෙහසාමිකොව විචාරෙති, එවං සම්මප්පධානානි පත්වා පග්ගහණලක්ඛණං වීරියින්ද්‍රියමෙව ජෙට්ඨකං හොති පුබ්බඞ්ගමං, සෙසානි තදන්වයානි හොන්ති. යථා තතියස්ස ගෙහෙ ඉතරෙ චත්තාරො තුණ්හී නිසීදන්ති, ගෙහසාමිකොව විචාරෙති, එවං සතිපට්ඨානානි පත්වා උපට්ඨානලක්ඛණං සතින්ද්‍රියමෙව ජෙට්ඨකං හොති පුබ්බඞ්ගමං, සෙසානි තදන්වයානි හොන්ති. යථා චතුත්ථස්ස ගෙහෙ ඉතරෙ චත්තාරො තුණ්හී නිසීදන්ති, ගෙහසාමිකොව විචාරෙති, එවං ඣානවිමොක්ඛෙ පත්වා අවික්ඛෙපලක්ඛණං සමාධින්ද්‍රියමෙව ජෙට්ඨකං හොති පුබ්බඞ්ගමං, සෙසානි තදන්වයානි හොන්ති. සබ්බපච්ඡා රඤ්ඤො ගෙහං ගතකාලෙ පන යථා ඉතරෙ චත්තාරො තුණ්හී නිසීදන්ති, රාජාව ගෙහෙ විචාරෙති, එවමෙව අරියසච්චානි පත්වා පජානනලක්ඛණං පඤ්ඤින්ද්‍රියමෙව ජෙට්ඨකං හොති පුබ්බඞ්ගමං, සෙසානි තදන්වයානි හොන්ති.

ඉති පටිසම්භිදාපත්තානං අග්ගෙ ඨපිතො මහාකොට්ඨිතත්ථෙරො ලොකියධම්මං පුච්ඡන්තො චිත්තං ජෙට්ඨකං චිත්තං පුබ්බඞ්ගමං කත්වා පුච්ඡි; ලොකුත්තරධම්මං පුච්ඡන්තො පඤ්ඤං ජෙට්ඨකං පඤ්ඤං පුබ්බඞ්ගමං කත්වා පුච්ඡි. ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්ථෙරොපි තථෙව විස්සජ්ජෙසීති.

යං හාවුසො, පජානාතීති යං චතුසච්චධම්මමිදං දුක්ඛන්තිආදිනා නයෙන මග්ගපඤ්ඤා පජානාති. **තං විජානාතීති** මග්ගවිඤ්ඤාණම්පි තථෙව තං විජානාති. **යං විජානාතීති** යං සඞ්ඛාරගතං අනිච්චන්තිආදිනා නයෙන විපස්සනාවිඤ්ඤාණං විජානාති. **තං පජානාතීති** විපස්සනාපඤ්ඤාපි තථෙව තං පජානාති. **තස්මා ඉමෙ ධම්මාති** තෙන කාරණෙන ඉමෙ ධම්මා. **සංසට්ඨාති** එකුප්පාදඑකනිරොධඑකවත්ථුකඑකාරම්මණතාය සංසට්ඨා.

පඤ්ඤා භාවෙතබ්බාති ඉදං මග්ගපඤ්ඤං සන්ධාය වුත්තං. තංසම්පයුත්තං පන විඤ්ඤාණං තාය සද්ධිං භාවෙතබ්බමෙව හොති. **විඤ්ඤාණං පරිඤ්ඤෙය්‍යන්ති** ඉදං විපස්සනාවිඤ්ඤාණං සන්ධාය වුත්තං. තංසම්පයුත්තා පන පඤ්ඤා තෙන සද්ධිං පරිජානිතබ්බාව හොති.

450. **වෙදනා වෙදනාති** ඉදං කස්මා පුච්ඡති? වෙදනාලක්ඛණං පුච්ඡිස්සාමීති පුච්ඡති. එවං සන්තෙපි තෙභූමිකසම්මසනවාරවෙදනාව අධිප්පෙතාති සල්ලක්ඛෙතබ්බා. **සුඛම්පි වෙදෙතීති** සුඛං ආරම්මණං වෙදෙති අනුභවති. පරතො පදද්වයෙපි එසෙව නයො. ''රූපඤ්ච හිදං, මහාලි, එකන්තදුක්ඛං අභවිස්ස, දුක්ඛානුපතිතං දුක්ඛාවක්කන්තං අනවක්කන්තං සුඛෙන, නයිදං සත්තා රූපස්මිං සාරජ්ජෙය්‍යුං. යස්මා ච ඛො, මහාලි, රූපං සුඛං සුඛානුපතිතං සුඛාවක්කන්තං අනවක්කන්තං දුක්ඛෙන, තස්මා සත්තා රූපස්මිං සාරජ්ජන්ති, සාරාගා සංයුජ්ජන්ති, සංයොගා සංකිලිස්සන්ති. වෙදනා ච හිදං... සඤ්ඤා... සඞ්ඛාරා... විඤ්ඤාණඤ්ච හිදං, මහාලි, එකන්තදුක්ඛං අභවිස්ස...පෙ.... සංකිලිස්සන්තී''ති (සං. නි. 3.70) ඉමිනා හි මහාලිසුත්තපරියායෙන ඉධ ආරම්මණං සුඛං දුක්ඛං අදුක්ඛමසුඛන්ති කථිතං. අපිච පුරිමං සුඛං වෙදනං ආරම්මණං කත්වා අපරා සුඛා වෙදනා වෙදෙති; පුරිමං දුක්ඛං වෙදනං ආරම්මණං කත්වා අපරා දුක්ඛා වෙදනා වෙදෙති; පුරිමං අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං ආරම්මණං කත්වා අපරා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා වෙදෙතීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. වෙදනායෙව හි වෙදෙති, න අඤ්ඤො කොචි වෙදිතා නාම අත්ථීති වුත්තමෙතං.

සඤ්ඤා සඤ්ඤාති ඉධ කිං පුච්ඡති? සබ්බසඤ්ඤාය ලක්ඛණං. කිං සබ්බත්ථකසඤ්ඤායාති? සබ්බසඤ්ඤාය ලක්ඛණන්තිපි සබ්බත්ථකසඤ්ඤාය ලක්ඛණන්තිපි එකමෙවෙතං, එවං සන්තෙපි තෙභූමිකසම්මසනවාරසඤ්ඤාව අධිප්පෙතාති සල්ලක්ඛෙතබ්බා. **නීලකම්පි සඤ්ජානාතීති** නීලපුප්ඵෙ වා වත්ථෙ වා පරිකම්මං කත්වා උපචාරං වා අප්පනං වා පාපෙන්තො සඤ්ජානාති. ඉමස්මිඤ්හි අත්ථෙ පරිකම්මසඤ්ඤාපි උපචාරසඤ්ඤාපි අප්පනාසඤ්ඤාපි වට්ටති. නීලෙ නීලන්ති උප්පජ්ජනකසඤ්ඤාපි වට්ටතියෙව. **පීතකාදීසුපි** එසෙව නයො.

යා චාවුසො, වෙදනාති එත්ථ වෙදනා, සඤ්ඤා, විඤ්ඤාණන්ති ඉමානි තීණි ගහෙත්වා පඤ්ඤා කස්මා න ගහිතාති? අසබ්බසඞ්ගාහිකත්තා. පඤ්ඤාය හි ගහිතාය පඤ්ඤාය සම්පයුත්තාව වෙදනාදයො ලබ්භන්ති, නො විප්පයුත්තා. තං පන අග්ගහෙත්වා ඉමෙසු ගහිතෙසු පඤ්ඤාය සම්පයුත්තා ච විප්පයුත්තා ච අන්තමසො ද්වෙ පඤ්චවිඤ්ඤාණධම්මාපි ලබ්භන්ති. යථා හි තයො පුරිසා සුත්තං සුත්තන්ති වදෙය්‍යුං, චතුත්ථො රතනාවුතසුත්තන්ති. තෙසු පුරිමා තයො තක්කගතම්පි පට්ටිවට්ටකාදිගතම්පි යංකිඤ්චි බහුං සුත්තං ලභන්ති අන්තමසො මක්කටකසුත්තම්පි. රතනාවුතසුත්තං පරියෙසන්තො මන්දං ලභති, එවංසම්පදමිදං වෙදිතබ්බං. හෙට්ඨතො වා පඤ්ඤා විඤ්ඤාණෙන සද්ධිං සම්පයොගං ලභාපිතා විස්සට්ඨත්තාව ඉධ න ගහිතාති වදන්ති. **යං හාවුසො, වෙදෙතීති** යං ආරම්මණං වෙදනා වෙදෙති, සඤ්ඤාපි තදෙව සඤ්ජානාති. **යං සඤ්ජානාතීති** යං ආරම්මණං සඤ්ඤා සඤ්ජානාති, විඤ්ඤාණම්පි තදෙව විජානාතීති අත්ථො.

ඉදානි සඤ්ජානාති විජානාති පජානාතීති එත්ථ විසෙසො වෙදිතබ්බො. තත්ථ උපසග්ගමත්තමෙව විසෙසො. ජානාතීති පදං පන අවිසෙසො. තස්සාපි ජානනත්ථෙ විසෙසො වෙදිතබ්බො. සඤ්ඤා හි නීලාදිවසෙන ආරම්මණං සඤ්ජානනමත්තමෙව, අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති ලක්ඛණපටිවෙධං පාපෙතුං න සක්කොති. විඤ්ඤාණං නීලාදිවසෙන ආරම්මණඤ්චෙව සඤ්ජානාති, අනිච්චාදිලක්ඛණපටිවෙධඤ්ච පාපෙති, උස්සක්කිත්වා පන මග්ගපාතුභාවං පාපෙතුං න සක්කොති. පඤ්ඤා නීලාදිවසෙන ආරම්මණම්පි සඤ්ජානාති, අනිච්චාදිවසෙන ලක්ඛණපටිවෙධම්පි පාපෙති, උස්සක්කිත්වා මග්ගපාතුභාවං පාපෙතුම්පි සක්කොති.

යථා හි හෙරඤ්ඤිකඵලකෙ කහාපණරාසිම්හි කතෙ අජාතබුද්ධි දාරකො ගාමිකපුරිසො මහාහෙරඤ්ඤිකොති තීසු ජනෙසු ඔලොකෙත්වා ඨිතෙසු අජාතබුද්ධි දාරකො කහාපණානං චිත්තවිචිත්තචතුරස්සමණ්ඩලභාවමෙව ජානාති, ඉදං මනුස්සානං උපභොගපරිභොගං රතනසම්මතන්ති න ජානාති. ගාමිකපුරිසො චිත්තාදිභාවඤ්චෙව ජානාති, මනුස්සානං උපභොගපරිභොගරතනසම්මතභාවඤ්ච. ''අයං කූටො අයං ඡෙකො අයං කරතො අයං සණ්හො''ති පන න ජානාති. මහාහෙරඤ්ඤිකො චිත්තාදිභාවම්පි රතනසම්මතභාවම්පි කූටාදිභාවම්පි ජානාති, ජානන්තො ච පන නං රූපං දිස්වාපි ජානාති, ආකොටිතස්ස සද්දං සුත්වාපි, ගන්ධං ඝායිත්වාපි, රසං සායිත්වාපි, හත්ථෙන ගරුකලහුකභාවං උපධාරෙත්වාපි අසුකගාමෙ කතොතිපි ජානාති, අසුකනිගමෙ අසුකනගරෙ අසුකපබ්බතච්ඡායාය අසුකනදීතීරෙ කතොතිපි, අසුකාචරියෙන කතොතිපි ජානාති. එවමෙවං සඤ්ඤා අජාතබුද්ධිදාරකස්ස කහාපණදස්සනං විය නීලාදිවසෙන

ආරම්මණමත්තමෙව සඤ්ජානාති. විඤ්ඤාණං ගාමිකපුරිසස්ස කහාපණදස්සනං විය නීලාදිවසෙන ආරම්මණම්පි සඤ්ජානාති, අනිච්චාදිවසෙන ලක්ඛණපටිවෙධම්පි පාපෙති. පඤ්ඤා මහාහෙරඤ්ඤිකස්ස කහාපණදස්සනං විය නීලාදිවසෙන ආරම්මණම්පි සඤ්ජානාති, අනිච්චාදිවසෙන ලක්ඛණපටිවෙධම්පි පාපෙති, උස්සක්කිත්වා මග්ගපාතුභාවම්පි පාපෙති. සො පන නෙසං විසෙසො දුප්පටිවිජ්ඣො.

තෙනාහ ආයස්මා නාගසෙනො – ''දුක්කරං, මහාරාජ, භගවතා කතන්ති. කිං, භන්තෙ, නාගසෙන භගවතා දුක්කරං කතන්ති? දුක්කරං, මහාරාජ, භගවතා කතං, ඉමෙසං අරූපීනං චිත්තචෙතසිකානං ධම්මානං එකාරම්මණෙ පවත්තමානානං ववत्थानं अक्खातं, අයං ඵස්සො, අයං වෙදනා, අයං සඤ්ඤා, අයං චෙතනා, ඉදං චිත්ත''න්ති (මි. ප. 2.7.16). යථා හි තිලතෙලං, සාසපතෙලං, මධුකතෙලං, එරණ්ඩකතෙලං, වසාතෙලන්ති ඉමානි පඤ්ච තෙලානි එකචාටියං පක්ඛිපිත්වා දිවසං යමකමන්ථෙහි මන්ථෙත්වා තතො ඉදං තිලතෙලං, ඉදං සාසපතෙලන්ති එකෙකස්ස පාටියෙක්කං උද්ධරණං නාම දුක්කරං, ඉදං තතො දුක්කරතරං. භගවා පන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස සුප්පටිවිද්ධත්තා ධම්මිස්සරො ධම්මරාජා ඉමෙසං අරූපීනං ධම්මානං එකාරම්මණෙ පවත්තමානානං වවත්ථානං අක්ඛාසි. පඤ්චන්නං මහානදීනං සමුද්දං පවිට්ඨට්ඨානෙ, ''ඉදං ගඞ්ගාය උදකං, ඉදං යමුනාය''ති එවං පාටියෙක්කං උදකඋද්ධරණෙනාපි අයමත්ථො වෙදිතබ්බො.

451. **නිස්සට්ඨෙනාති** නිස්සටෙන පරිච්චත්තෙන වා. තත්ථ **නිස්සටෙනාති** අත්ථෙ සති පඤ්චහි ඉන්ද්‍රියෙහීති නිස්සක්කවචනං. **පරිච්චත්තෙනාති** අත්ථෙ සති කරණවචනං වෙදිතබ්බං. ඉදං වුත්තං හොති – පඤ්චහි ඉන්ද්‍රියෙහි නිස්සරිත්වා මනොද්වාරෙ පවත්තෙන පඤ්චහි වා ඉන්ද්‍රියෙහි තස්ස වත්ථුභාවං අනුපගමනතාය පරිච්චත්තෙනාති. **පරිසුද්ධෙනාති** නිරුපක්කිලෙසෙන. **මනොවිඤ්ඤාණෙනාති** රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානචිත්තෙන. **කිං නෙය්‍යන්ති** කිං ජානිතබ්බං. ''යංකිඤ්චි නෙය්‍යං නාම අත්ථි ධම්ම''න්තිආදීසු (මහානි. 69) හි ජානිතබ්බං නෙය්‍යන්ති වුත්තං. **ආකාසානඤ්චායතනං නෙය්‍යන්ති** කථං රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානචිත්තෙන අරූපාවචරසමාපත්ති නෙය්‍යාති? රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානෙ ඨිතෙන අරූපාවචරසමාපත්තිං නිබ්බත්තෙතුං සක්කා හොති. එත්ථ ඨිතස්ස හි සා ඉජ්ඣති. තස්මා ''ආකාසානඤ්චායතනං නෙය්‍යා''න්තිආදිමාහ. අථ නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං කස්මා න වුත්තන්ති? පාටියෙක්කං අභිනිවෙසාභාවතො. තත්ථ හි කලාපතො නයතො සම්මසනං ලබ්භති, ධම්මසෙනාපතිසදිසස්සාපි හි භික්ඛුනො පාටියෙක්කං අභිනිවෙසො න ජායති. තස්මා ථෙරොපි, ''එවං කිරමෙ ධම්මා අහුත්වා සම්භොන්ති, හුත්වා පටිවෙන්තී''ති (ම. නි. 3.94) කලාපතො නයතො සම්මසිත්වා විස්සජ්ජෙසීති. භගවා පන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස හත්ථගතත්තා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියම්පි පරොපඤ්ඤාස ධම්මෙ පාටියෙක්කං අංගුද්ධාරෙනෙව උද්ධරිත්වා, ''යාවතා සඤ්ඤාසමාපත්තියො, තාවතා අඤ්ඤාපටිවෙධො''ති ආහ.

පඤ්ඤාචක්ඛුනා පජානාතීති දස්සනපරිණායකට්ඨෙන චක්ඛුභූතාය පඤ්ඤාය පජානාති. තත්ථ ද්වෙ පඤ්ඤා සමාධිපඤ්ඤා විපස්සනාපඤ්ඤා ච. සමාධිපඤ්ඤාය කිච්චතො අසම්මොහතො ච පජානාති. විපස්සනාපඤ්ඤාය ලක්ඛණපටිවෙධෙන ආරම්මණතො ජානනං කථිතං. **කිමත්ථියාති** කො එතිස්සා අත්ථො. **අභිඤ්ඤත්ථාති**ආදීසු අභිඤ්ඤෙය්‍යෙ ධම්මෙ අභිජානාතීති **අභිඤ්ඤත්ථා**. පරිඤ්ඤෙය්‍යෙ ධම්මෙ පරිජානාතීති **පරිඤ්ඤත්ථා**. පහාතබ්බෙ ධම්මෙ පජහතීති **පහානත්ථා**. සා පනෙසා ලොකියාපි අභිඤ්ඤත්ථා ච පරිඤ්ඤත්ථා ච වික්ඛම්භනතො පහානත්ථා. ලොකුත්තරාපි අභිඤ්ඤත්ථා ච පරිඤ්ඤත්ථා ච සමුච්ඡෙදතො පහානත්ථා. තත්ථ ලොකියා කිච්චතො අසම්මොහතො ච පජානාති, ලොකුත්තරා අසම්මොහතො.

452. **සම්මාදිට්ඨියා උප්පාදායාති** විපස්සනාසම්මාදිට්ඨියා ච මග්ගසම්මාදිට්ඨියා ච. **පරතො ච ඝොසොති** සප්පායධම්මස්සවනං. **යොනිසො ච මනසිකාරොති** අත්තනො උපායමනසිකාරො. තත්ථ සාවකෙසු අපි ධම්මසෙනාපතිනො ද්වෙ පච්චයා ලද්ධුං වට්ටන්තියෙව. ථෙරො හි කප්පසතසහස්සාධිකං එකං අසඞ්ඛෙය්‍යං පාරමියො පූරෙත්වාපි අත්තනො ධම්මතාය අණුමත්තම්පි කිලෙසං පජහිතුං නාසක්ඛි. ''යෙ ධම්මා හෙතුප්පභවා''ති (මහාව. 60) අස්සජිත්ථෙරතො ඉමං ගාථං සුත්වාවස්ස පටිවෙධො ජාතො. පච්චෙකබුද්ධානං පන සබ්බඤ්ඤුබුද්ධානඤ්ච පරතොඝොසකම්මං නත්ථි, යොනිසොමනසිකාරස්මිංයෙව ඨත්වා පච්චෙකබොධිඤ්ච සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණඤ්ච නිබ්බත්තෙන්ති.

අනුග්ගහිතාති ලද්ධූපකාරා. **සම්මාදිට්ඨීති** අරහත්තමග්ගසම්මාදිට්ඨි. ඵලක්ඛණෙ නිබ්බත්තා චෙතොවිමුත්ති ඵලං අස්සාති **චෙතොවිමුත්තිඵලා**. තදෙව චෙතොවිමුත්තිසඞ්ඛාතං ඵලං ආනිසංසො අස්සාති චෙතොවිමුත්තිඵලානිසංසා. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. එත්ථ ච චතුත්ථඵලපඤ්ඤා පඤ්ඤාවිමුත්ති නාම, අවසෙසා ධම්මා චෙතොවිමුත්තීති වෙදිතබ්බා. **සීලානුග්ගහිතාති**ආදීසු **සීලන්ති** චතුපාරිසුද්ධිසීලං. **සුතන්ති** සප්පායධම්මස්සවනං. **සාකච්ඡාති** කම්මට්ඨානෙ ඛලනපක්ඛලනච්ඡෙදනකථා. **සමථොති** විපස්සනාපාදිකා අට්ඨ සමාපත්තියො. **විපස්සනාති** සත්තවිධා අනුපස්සනා. චතුපාරිසුද්ධිසීලඤ්හි පූරෙන්තස්ස, සප්පායධම්මස්සවනං සුණන්තස්ස, කම්මට්ඨානෙ ඛලනපක්ඛලනං ඡින්දන්තස්ස, විපස්සනාපාදිකාසු අට්ඨසමාපත්තීසු කම්මං කරොන්තස්ස, සත්තවිධං අනුපස්සනං භාවෙන්තස්ස අරහත්තමග්ගො උප්පජ්ජිත්වා ඵලං දෙති.

යථා හි මධුරං අම්බපක්කං පරිභුඤ්ජිතුකාමො අම්බපොතකස්ස සමන්තා උදකකොට්ඨකං ථිරං කත්වා බන්ධති. ඝටං ගහෙත්වා කාලෙන කාලං උදකං ආසිඤ්චති. උදකස්ස අනික්ඛමනත්ථං මරියාදං ථිරං කරොති. යා හොති සමීපෙ වල්ලි වා සුක්ඛදණ්ඩකො වා කිපිල්ලිකපුටො වා මක්කටකජාලං වා, තං අපනෙති. ඛණිත්තිං ගහෙත්වා කාලෙන කාලං

මූලානි පරිබණති. එවමස්ස අප්පමත්තස්ස ඉමානි පඤ්ච කාරණානි කරොතො සො අම්බො වඩ්ඪිත්වා ඵලං දෙති. එවංසම්පදමිදං වෙදිතබ්බං. රුක්ඛස්ස සමන්තතො කොට්ඨකබන්ධනං විය හි සීලං දට්ඨබ්බං, කාලෙන කාලං උදකසිඤ්චනං විය ධම්මස්සවනං, මරියාදාය ථිරභාවකරණං විය සමථො, සමීපෙ වල්ලිආදීනං හරණං විය කම්මට්ඨානෙ බලනපක්ඛලනච්ඡෙදනං, කාලෙන කාලං ඛණිත්තිං ගහෙත්වා මූලඛණනං විය සත්තන්නං අනුපස්සනානං භාවනා. තෙහි පඤ්චහි කාරණෙහි අනුග්ගහිතස්ස අම්බරුක්ඛස්ස මධුරඵලදානකාලො විය ඉමස්ස භික්ඛුනො ඉමෙහි පඤ්චහි ධම්මෙහි අනුග්ගහිතාය සම්මාදිට්ඨියා අරහත්තඵලදානං වෙදිතබ්බං.

453. **කති පනාවුසො, භවාති** ඉධ කිං පුච්ඡති? මූලමෙව ගතො අනුසන්ධි, දුප්පඤ්ඤො යෙහි භවෙහි න උට්ඨාති, තෙ පුච්ඡිස්සාමීති පුච්ඡති. තත්ථ **කාමභවොති** කාමභවූපගං කම්මං කම්මාභිනිබ්බත්තා උපාදින්නක්ඛන්ධාපීති උභයමෙකතො කත්වා කාමභවොති ආහ. රූපාරූපභවෙසුපි එසෙව නයො. **ආයතින්ති** අනාගතෙ. පුනබ්භවස්ස අභිනිබ්බත්තීති **පුනබ්භවාභිනිබ්බත්ති**. ඉධ වට්ටං පුච්ඡිස්සාමීති පුච්ඡති. **තත්‍රාතත්‍රාභිනන්දනාති** රූපාභිනන්දනා සද්දාභිනන්දනාති එවං තහිං තහිං අභිනන්දනා, කරණවචනෙ චෙතං පච්චත්තං. තත්‍රතත්‍රාභිනන්දනාය පුනබ්භවාභිනිබ්බත්ති හොතීති අත්ථො. එත්තාවතා හි ගමනං හොති, ආගමනං හොති, ගමනාගමනං හොති, වට්ටං වත්තතීති වට්ටං මත්ථකං පාපෙත්වා දස්සෙසි. ඉදානි විවට්ටං පුච්ඡන්තො ''කථං පනාවුසො''තිආදිමාහ. තස්ස විස්සජ්ජනෙ **අවිජ්ජාවිරාගාති** අවිජ්ජාය ඛයනිරොධෙන. **විජ්ජුප්පාදාති** අරහත්තමග්ගවිජ්ජාය උප්පාදෙන. කිං අවිජ්ජා පුබ්බෙ නිරුද්ධා, අථ විජ්ජා පුබ්බෙ උප්පන්නාති? උභයමෙතං න වත්තබ්බං. පදීපුජ්ජලනෙන අන්ධකාරවිගමො විය විජ්ජුප්පාදෙන අවිජ්ජා නිරුද්ධාව හොති. **තණ්හානිරොධාති** තණ්හාය ඛයනිරොධෙන. **පුනබ්භවාභිනිබ්බත්ති න හොතීති** එවං ආයතිං පුනබ්භවස්ස අභිනිබ්බත්ති න හොති, ගමනං ආගමනං ගමනාගමනං උපච්ඡිජ්ජති, වට්ටං න වත්තතීති විවට්ටං මත්ථකං පාපෙත්වා දස්සෙසි.

454. **කතමං පනාවුසොති** ඉධ කිං පුච්ඡති? උභතොභාගවිමුත්තො භික්ඛු කාලෙන කාලං නිරොධං සමාපජ්ජති. තස්ස නිරොධපාදකං පඨමජ්ඣානං පුච්ඡිස්සාමීති පුච්ඡති. **පඨමං ඣානන්ති** ඉධ කිං පුච්ඡති? නිරොධං සමාපජ්ජනකෙන භික්ඛුනා අඞ්ගවවත්ථානං කොට්ඨාසපරිච්ඡෙදො නාම ජානිතබ්බො, ඉදං ඣානං පඤ්චඞ්ගිකං චතුරඞ්ගිකං තිවඞ්ගිකං දුවඞ්ගිකන්ති අඞ්ගවවත්ථානං කොට්ඨාසපරිච්ඡෙදං පුච්ඡිස්සාමීති පුච්ඡති. **විතක්කොති**ආදීසු පන අභිනිරොපනලක්ඛණො විතක්කො, අනුමජ්ජනලක්ඛණො විචාරො, ඵරණලක්ඛණා පීති, සාතලක්ඛණං සුඛං, අවික්ඛෙපලක්ඛණා චිත්තෙකග්ගතාති ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා වත්තන්ති. **කතඞ්ගවිප්පහීනන්ති** ඉධ පන කිං පුච්ඡති? නිරොධං සමාපජ්ජනකෙන භික්ඛුනා උපකාරානුපකාරානි අඞ්ගානි ජානිතබ්බානි, තානි පුච්ඡිස්සාමීති පුච්ඡති, විස්සජ්ජනං පනෙත්ථ පාකටමෙව. ඉති හෙට්ඨා නිරොධපාදකං පඨමජ්ඣානං ගහිතං, උපරි තස්ස අනන්තරපච්චයං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිං පුච්ඡිස්සති. අන්තරා පන ඡ සමාපත්තියො සංඛිත්තා, නයං වා දස්සෙත්වා විස්සට්ඨාති වෙදිතබ්බා.

455. ඉදානි විඤ්ඤාණනිස්සයෙ පඤ්ච පසාදෙ පුච්ඡන්තො **පඤ්චිමානි, ආවුසොති**ආදිමාහ. තත්ථ **ගොචරවිසයන්ති** ගොචරභූතං විසයං. **අඤ්ඤමඤ්ඤස්සාති** චක්ඛු සොතස්ස සොතං වා චක්ඛුස්සාති එවං එකෙකස්ස ගොචරවිසයං න පච්චනුභොති. සචෙ හි නීලාදිභෙදං රූපාරම්මණං සමොධානෙත්වා සොතින්ද්‍රියස්ස උපනෙය්‍ය, ''ඉඞ්ඝ තාව නං වවත්ථපෙහි විභාවෙහි, කිං නාමෙතං ආරම්මණ''න්ති. චක්ඛුවිඤ්ඤාණඤ්හි විනාපි මුඛෙන අත්තනො ධම්මතාය එවං වදෙය්‍ය – ''අරෙ අන්ධබාල , වස්සසතම්පි වස්සසහස්සම්පි පරිධාවමානො අඤ්ඤත්‍ර මයා කුහිං එතස්ස ජානනකං ලභිස්සසි, ආහර නං චක්ඛුපසාදෙ උපනෙහි, අහමෙතං ආරම්මණං ජානිස්සාමි, යදි වා නීලං යදි වා පීතකං, න හි එසො අඤ්ඤස්ස විසයො, මය්හෙවෙසො විසයො''ති. සෙසද්වාරෙසුපි එසෙව නයො. එවමෙතානි අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ගොචරං විසයං න පච්චනුභොන්ති නාම. **කිං පටිසරණන්ති** එතෙසං කිං පටිසරණං, කිං එතානි පටිසරන්තීති පුච්ඡති. **මනො පටිසරණන්ති** ජවනමනො පටිසරණං. **මනො ච නෙසන්ති** මනොද්වාරිකජවනමනො වා පඤ්චද්වාරිකජවනමනො වා එතෙසං ගොචරවිසයං රජ්ජනාදිවසෙන අනුභොති. චක්ඛුවිඤ්ඤාණඤ්හි රූපදස්සනමත්තමෙව, එත්ථ රජ්ජනං වා දුස්සනං වා මුය්හනං වා නත්ථි. එතස්මිං පන ද්වාරෙ ජවනං රජ්ජති වා දුස්සති වා මුය්හති වා. සොතවිඤ්ඤාණාදීසුපි එසෙව නයො.

තත්‍රායං උපමා – පඤ්ච කිර දුබ්බලභොජකා රාජානං සෙවිත්වා කිච්ඡෙන කසිරෙන එකස්මිං පඤ්චකුලිකෙ ගාමෙ පරිත්තකං ආයං ලභිංසු. තෙසං තත්ථ මච්ඡභාගො මංසභාගො යුත්තිකහාපණො වා, බන්ධකහාපණො වා, මාපහාරකහාපණො වා, අට්ඨකහාපණො වා, සොළසකහාපණො වා, බාත්තිංසකහාපණො වා, චතුසට්ඨිකහාපණො වා, දණ්ඩොති එත්තකමත්තමෙව පාපුණාති. සතවත්ථුකං පඤ්චසතවත්ථුකං සහස්සවත්ථුකං මහාබලිං රාජාව ගණ්හාති. තත්ථ පඤ්චකුලිකගාමො විය පඤ්ච පසාදා දට්ඨබ්බා; පඤ්ච දුබ්බලභොජකා විය පඤ්ච විඤ්ඤාණානි; රාජා විය ජවනං; දුබ්බලභොජකානං පරිත්තකං ආයපාපුණනං විය චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීනං රූපදස්සනාදිමත්තං. රජ්ජනාදීනි පන එතෙසු නත්ථි. රඤ්ඤො මහාබලිග්ගහණං විය තෙසු ද්වාරෙසු ජවනස්ස රජ්ජනාදීනි වෙදිතබ්බානි.

456. **පඤ්චිමානි, ආවුසොති** ඉධ කිං පුච්ඡති? අන්තොනිරොධස්මිං පඤ්ච පසාදෙ. කිරියමයපවත්තස්මිඤ්හි වත්තමානෙ අරූපධම්මා පසාදානං බලවපච්චයා හොන්ති. යො පන තං පවත්තං නිරොධෙත්වා නිරොධසමාපත්තිං සමාපන්නො, තස්ස අන්තොනිරොධෙ පඤ්ච පසාදා කිං පටිච්ච තිට්ඨන්තීති ඉදං පුච්ඡිස්සාමීති පුච්ඡති. **ආයුං පටිච්චාති** ජීවිතින්ද්‍රියං පටිච්ච තිට්ඨන්ති . **උස්මං පටිච්චාති** ජීවිතින්ද්‍රියං කම්මජතෙජං පටිච්ච තිට්ඨති. යස්මා පන කම්මජතෙජොපි

ජීවිතින්ද්‍රියෙන විනා න තිට්ඨති, තස්මා ‘‘උස්මා ආයුං පටිච්ච තිට්ඨතී’’ති ආහ. **ඣායතොති** ජලතො. **අච්චිං පටිච්චාති** ජාලසිඛං පටිච්ච. **ආභා පඤ්ඤායතීති** ආලොකො නාම පඤ්ඤායති. **ආභං පටිච්ච අච්චීති** තං ආලොකං පටිච්ච ජාලසිඛා පඤ්ඤායති.

එවමෙව ඛො, ආවුසො, ආයු උස්මං පටිච්ච තිට්ඨතීති එත්ථ ජාලසිඛා විය කම්මජතෙජො. ආලොකො විය ජීවිතින්ද්‍රියං. ජාලසිඛා හි උප්පජ්ජමානා ආලොකං ගහෙත්වාව උප්පජ්ජති. සා තෙන අත්තනා ජනිතආලොකෙනෙව සයම්පි අණු ථූලා දීඝා රස්සාති පාකටා හොති. තත්ථ ජාලපවත්තියා ජනිතආලොකෙන තස්සායෙව ජාලපවත්තියා පාකටභාවො විය උස්මං පටිච්ච නිබ්බත්තෙන කම්මජමහාභූතසම්භවෙන ජීවිතින්ද්‍රියෙන උස්මාය අනුපාලනං. ජීවිතින්ද්‍රියඤ්හි දසපි වස්සානි…පෙ…. වස්සසතම්පි කම්මජතෙජපවත්තං පාලෙති. ඉති මහාභූතානි උපාදාරූපානං නිස්සයපච්චයාදිවසෙන පච්චයානි හොන්තීති ආයු උස්මං පටිච්ච තිට්ඨති. ජීවිතින්ද්‍රියං මහාභූතානි පාලෙතීති උස්මා ආයුං පටිච්ච තිට්ඨතීති වෙදිතබ්බා.

457. **ආයුසඞ්ඛාරාති** ආයුමෙව. **වෙදනියා ධම්මාති** වෙදනා ධම්මාව. **වුට්ඨානං පඤ්ඤායතීති** සමාපත්තිතො වුට්ඨානං පඤ්ඤායති. යො හි භික්ඛු අරූපපවත්තෙ උක්කණ්ඨිත්වා සඤ්ඤඤ්ච වෙදනඤ්ච නිරොධෙත්වා නිරොධං සමාපන්නො, තස්ස යථාපරිච්ඡින්නකාලවසෙන රූපජීවිතින්ද්‍රියපච්චයා අරූපධම්මා උප්පජ්ජන්ති. එවං පන රූපාරූපපවත්තං පවත්තති. යථා කිං? යථා එකො පුරිසො ජාලාපවත්තෙ උක්ඛණ්ඨිතො උදකෙන පහරිත්වා ජාලං අප්පවත්තං කත්වා ඡාරිකාය අඞ්ගාරෙ පිධාය තුණ්හී නිසීදති. යදා පනස්ස පුන ජාලාය අත්ථො හොති, ඡාරිකං අපනෙත්වා අඞ්ගාරෙ පරිවත්තෙත්වා උපාදානං දත්වා මුඛවාතං වා තාලවණ්ටවාතං වා දදාති. අථ ජාලාපවත්තං පුන පවත්තති. එවමෙව ජාලාපවත්තං විය අරූපධම්මා. පුරිසස්ස ජාලාපවත්තෙ උක්කණ්ඨිත්වා උදකප්පහාරෙන ජාලං අප්පවත්තං කත්වා ඡාරිකාය අඞ්ගාරෙ පිධාය තුණ්හීභූතස්ස නිසජ්ජා විය භික්ඛුනො අරූපපවත්තෙ උක්කණ්ඨිත්වා සඤ්ඤඤ්ච වෙදනඤ්ච නිරොධෙත්වා නිරොධසමාපජ්ජනං. ඡාරිකාය පිහිතඅඞ්ගාරා විය රූපජීවිතින්ද්‍රියං. පුරිසස්ස පුන ජාලාය අත්ථෙ සති ඡාරිකාපනයනාදීනි විය භික්ඛුනො යථාපරිච්ඡින්නකාලාපගමනං. අග්ගිජාලාය පවත්ති විය පුන අරූපධම්මෙසු උප්පන්නෙසු රූපාරූපපවත්ති වෙදිතබ්බා.

ආයු උස්මා ච විඤ්ඤාණන්ති රූපජීවිතින්ද්‍රියං, කම්මජතෙජොධාතු, චිත්තන්ති ඉමෙ තයො ධම්මා යදා ඉමං රූපකායං ජහන්ති, අථායං අචෙතනං කට්ඨං විය පථවියං ඡඩ්ඩිතො සෙතීති අත්ථො. වුත්තඤ්චෙතං –

> ‘‘ආයු උස්මා ච විඤ්ඤාණං, යදා කායං ජහන්තිමං;
> අපවිද්ධො තදා සෙති, පරභත්තං අචෙතන’’න්ති. (සං. නි. 3.95);

කායසඞ්ඛාරාති අස්සාසපස්සාසා. **වචීසඞ්ඛාරාති** විතක්කවිචාරා. **චිත්තසඞ්ඛාරාති** සඤ්ඤාවෙදනා. **ආයූති** රූපජීවිතින්ද්‍රියං. **පරිභින්නානීති** උපහතානි, විනට්ඨානීති අත්ථො. තත්ථ කෙචි ‘‘නිරොධසමාපන්නස්ස චිත්තසඞ්ඛාරාව නිරුද්ධා’’ති වචනතො චිත්තං අනිරුද්ධං හොති, තස්මා සචිත්තකා අයං සමාපත්තීති වදන්ති. තෙ වත්තබ්බා – ‘‘වචීසඞ්ඛාරාපිස්ස නිරුද්ධා’’ති වචනතො වාචා අනිරුද්ධා හොති, තස්මා නිරොධං සමාපන්නෙන ධම්මම්පි කථෙන්තෙන සජ්ඣායම්පි කරොන්තෙන නිසීදිතබ්බං සියා. ‘‘යො චායං මතො කාලඞ්කතො, තස්සාපි චිත්තසඞ්ඛාරා නිරුද්ධා’’ති වචනතො චිත්තං අනිරුද්ධං භවෙය්‍ය, තස්මා කාලඞ්කතෙ මාතාපිතරො වා අරහන්තෙ වා ඣාපයන්තෙන අනන්තරියකම්මං කතං භවෙය්‍ය. ඉති බ්‍යඤ්ජනෙ අභිනිවෙසං අකත්වා ආචරියානං නයෙ ඨත්වා අත්ථො උපපරික්ඛිතබ්බො. අත්ථො හි පටිසරණං, න බ්‍යඤ්ජනං.

ඉන්ද්‍රියානි විප්පසන්නානීති කිරියමයපවත්තස්මිඤ්හි වත්තමානෙ බහිද්ධා ආරම්මණෙසු පසාදෙ ඝට්ටෙන්තෙසු ඉන්ද්‍රියානි කිලමන්තානි උපහතානි මක්ඛිතානි විය හොන්ති, වාතාදීහි උට්ඨිතෙන රජෙන චතුමහාපථෙ ඨපිතආදාසො විය. යථා පන ථවිකාය පක්ඛිපිත්වා මඤ්ජූසාදීසු ඨපිතො ආදාසො අන්තොයෙව විරොචති, එවං නිරොධං සමාපන්නස්ස භික්ඛුනො අන්තොනිරොධෙ පඤ්ච පසාදා අතිවිරොචන්ති. තෙන වුත්තං ‘‘ඉන්ද්‍රියානි විප්පසන්නානී’’ති.

458. **කති පනාවුසො, පච්චයාති** ඉධ කිං පුච්ඡති? නිරොධස්ස අනන්තරපච්චයං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං පුච්ඡිස්සාමීති පුච්ඡති. විස්සජ්ජනෙ පනස්ස **සුඛස්ස ච පහානාති** චත්තාරො අපගමනපච්චයා කථිතා. **අනිමිත්තායාති** ඉධ කිං පුච්ඡති? නිරොධතො වුට්ඨානකඵලසමාපත්තිං පුච්ඡිස්සාමීති පුච්ඡති. අවසෙසසමාපත්තිවුට්ඨානඤ්හි භවඞ්ගෙන හොති, නිරොධා වුට්ඨානං පන විපස්සනානිස්සන්දාය ඵලසමාපත්තියාති තමෙව පුච්ඡති. **සබ්බනිමිත්තානන්ති** රූපාදීනං සබ්බාරම්මණානං. **අනිමිත්තාය ච ධාතුයා මනසිකාරොති** සබ්බනිමිත්තාපගතාය නිබ්බානධාතුයා මනසිකාරො. ඵලසමාපත්තිසහජාතං මනසිකාරං සන්ධායාහ. ඉති හෙට්ඨා නිරොධපාදකං පඨමජ්ඣානං ගහිතං, නිරොධස්ස අනන්තරපච්චයං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං ගහිතං, ඉධ නිරොධතො වුට්ඨානකඵලසමාපත්ති ගහිතාති.

ඉමස්මිං ඨානෙ නිරොධකථා කථෙතබ්බා හොති. සා, ‘‘ද්වීහි බලෙහි සමන්නාගතත්තා තයො ච සඞ්ඛාරානං පටිප්පස්සද්ධියා සොළසහි ඤාණචරියාහි නවහි සමාධිචරියාහි වසීභාවතාපඤ්ඤා නිරොධසමාපත්තියා ඤාණ’’න්ති එවං පටිසම්භිදාමග්ගෙ (පටි. ම. 1.83) ආගතා. **විසුද්ධිමග්ගෙ** පනස්සා සබ්බාකාරෙන විනිච්ඡයකථා කථිතා.

ඉදානි වලඤ්ජනසමාපත්තිං පුච්ඡන්තො **කති පනාවුසො, පච්චයා**තිආදිමාහ. නිරොධතො හි වුට්ඨානකඵලසමාපත්තියා ඨිති නාම න හොති, එකං ද්වෙ චිත්තවාරමෙව පවත්තිත්වා භවඞ්ගං ඔතරති. අයඤ්හි භික්ඛු සත්ත දිවසෙ අරූපපවත්තං නිරොධෙත්වා නිසින්නො නිරොධවුට්ඨානකඵලසමාපත්තියං න චිරං තිට්ඨති. වලඤ්ජනසමාපත්තියං පන අද්ධානපරිච්ඡෙදොව පමාණං. තස්මා සා ඨිති නාම හොති. තෙනාහ – ''අනිමිත්තාය චෙතොවිමුත්තියා ඨිතියා''ති. තස්සා චිරට්ඨිතත්ථං කති පච්චයාති අත්ථො. විස්සජ්ජනෙ පනස්සා **පුබ්බෙ ච අභිසඞ්ඛාරො**ති අද්ධානපරිච්ඡෙදො වුත්තො. **වුට්ඨානායා**ති ඉධ භවඞ්ගවුට්ඨානං පුච්ඡති. විස්සජ්ජනෙපිස්සා **සබ්බනිමිත්තානඤ්ච මනසිකාරො**ති රූපාදිනිමිත්තවසෙන භවඞ්ගසහජාතමනසිකාරො වුත්තො.

459. **යා චායං, ආවුසො**ති ඉධ කිං පුච්ඡති? ඉධ අඤ්ඤං අභිනවං නාම නත්ථි. හෙට්ඨා කථිතධම්මෙයෙව එකතො සමොධානෙත්වා පුච්ඡාමීති පුච්ඡති. කත්ථ පන තෙ කථිතා? ''නීලම්පි සඤ්ජානාති පීතකම්පි, ලොහිතකම්පි, ඔදාතකම්පි සඤ්ජානාතී''ති (ම. නි. 1.450) එතස්මිඤ්හි ඨානෙ අප්පමාණා චෙතොවිමුත්ති කථිතා. ''නත්ථි කිඤ්චීති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනන්ති නෙය්‍යා''න්ති (ම. නි. 1.451) එත්ථ ආකිඤ්චඤ්ඤං. ''පඤ්ඤාචක්ඛුනා පජානාතී''ති (ම. නි. 1.451) එත්ථ සුඤ්ඤතා. ''කති පනාවුසො, පච්චයා අනිමිත්තාය චෙතොවිමුත්තියා ඨිතියා වුට්ඨානායා''ති එත්ථ අනිමිත්තා. එවං හෙට්ඨා කථිතාව ඉමස්මිං ඨානෙ එකතො සමොධානෙත්වා පුච්ඡති. තං පන පටික්ඛිපිත්වා එතා තස්මිං තස්මිං ඨානෙ නිද්දිට්ඨාවාති වත්වා අඤ්ඤෙ චත්තාරො ධම්මා එකනාමකා අත්ථි. එකො ධම්මො චතුනාමකො අත්ථි, එතං පාකටං කත්වා කථාපෙතුං ඉධ පුච්ඡතීති අට්ඨකථායං සන්නිට්ඨානං කතං. තස්සා විස්සජ්ජනෙ **අයං වුච්චතාවුසො, අප්පමාණා චෙතොවිමුත්තී**ති අයං ඵරණඅප්පමාණතාය අප්පමාණා නාම. අයඤ්හි අප්පමාණෙ වා සත්තෙ ඵරති, එකස්මිම්පි වා සත්තෙ අසෙසෙත්වා ඵරති.

අයං වුච්චතාවුසො, ආකිඤ්චඤ්ඤාති ආරම්මණකිඤ්චනස්ස අභාවතො ආකිඤ්චඤ්ඤා. **අත්තෙන වා**ති අත්ත භාවපොසපුග්ගලාදිසඞ්ඛාතෙන අත්තෙන සුඤ්ඤං. **අත්තනියෙන වා**ති චීවරාදිපරික්ඛාරසඞ්ඛාතෙන අත්තනියෙන සුඤ්ඤං. **අනිමිත්තා**ති රාගනිමිත්තාදීනං අභාවෙනෙව අනිමිත්තා, අරහත්තඵලසමාපත්තිං සන්ධායාහ. **නානත්ථා චෙව නානාබ්‍යඤ්ජනා චා**ති බ්‍යඤ්ජනම්පි නෙසං නානා අත්ථොපි. තත්ථ බ්‍යඤ්ජනස්ස නානතා පාකටාව. අත්ථො පන, අප්පමාණා චෙතොවිමුත්ති භූමන්තරතො මහග්ගතා එව හොති රූපාවචරා; ආරම්මණතො සත්ත පඤ්ඤත්තිආරම්මණා. ආකිඤ්චඤ්ඤා භුම්මන්තරතො මහග්ගතා අරූපාවචරා; ආරම්මණතො න වත්තබ්බාරම්මණා. සුඤ්ඤතා භුම්මන්තරතො කාමාවචරා; ආරම්මණතො සඞ්ඛාරාරම්මණා. විපස්සනා හි එත්ථ සුඤ්ඤතාති අධිප්පෙතා. අනිමිත්තා භුම්මන්තරතො ලොකුත්තරා; ආරම්මණතො නිබ්බානාරම්මණා.

රාගො ඛො, ආවුසො, පමාණකරණොතිආදීසු යථා පබ්බතපාදෙ පූතිපණ්ණරසඋදකං නාම හොති කාළවණ්ණං; ඔලොකෙන්තානං බ්‍යාමසතගම්භීරං විය ඛායති. යට්ඨිං වා රජ්ජුං වා ගහෙත්වා මිනන්තස්ස පිට්ඨිපාදොත්ථරණමත්තම්පි න හොති. එවමෙවං යාව රාගාදයො නුප්පජ්ජන්ති, තාව පුග්ගලං සඤ්ජානිතුං න සක්කා හොන්ති, සොතාපන්නො විය, සකදාගාමී විය, අනාගාමී විය ච ඛායති. යදා පනස්ස රාගාදයො උප්පජ්ජන්ති, තදා රත්තො දුට්ඨො මූළ්හොති පඤ්ඤායති. ඉති එතෙ ''එත්තකො අය''න්ති පුග්ගලස්ස පමාණං දස්සෙන්තො විය උප්පජ්ජන්තීති පමාණකරණා නාම වුත්තා. **යාවතා ඛො, ආවුසො, අප්පමාණා චෙතොවිමුත්තියො**ති යත්තකා අප්පමාණා චෙතොවිමුත්තියො. කිත්තකා පන තා? චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරා, චත්තාරො මග්ගා, චත්තාරි ච ඵලානීති ද්වාදස. තත්ථ බ්‍රහ්මවිහාරා ඵරණඅප්පමාණතාය අප්පමාණා. සෙසා පමාණකරණානං කිලෙසානං අභාවෙන අප්පමාණා. නිබ්බානම්පි අප්පමාණමෙව, චෙතොවිමුත්ති පන න හොති, තස්මා න ගහිතං. **අකුප්පා**ති අරහත්තඵලචෙතොවිමුත්ති; සා හි තාසං සබ්බජෙට්ඨිකා, තස්මා අග්ගමක්ඛායතීති වුත්තා. **රාගො ඛො, ආවුසො, කිඤ්චනො**ති රාගො උප්පජ්ජිත්වා පුග්ගලං කිඤ්චති මද්දති පලිබුන්ධති. තස්මා කිඤ්චනොති වුත්තො. මනුස්සා කිර ගොණෙහි ඛලං මද්දාපෙන්තො කිඤ්චෙහි කපිල, කිඤ්චෙහි කාළකාති වදන්ති. එවං මද්දනත්ථො කිඤ්චනත්ථොති වෙදිතබ්බො. දොසමොහෙසුපි එසෙව නයො. **ආකිඤ්චඤ්ඤා චෙතොවිමුත්තියො** නාම නව ධම්මා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනඤ්ච මග්ගඵලානි ච. තත්ථ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං කිඤ්චනං ආරම්මණං අස්ස නත්ථීති ආකිඤ්චඤ්ඤං. මග්ගඵලානි කිඤ්චනානං මද්දනානං පලිබුන්ධනකිලෙසානං නත්ථිතාය ආකිඤ්චඤ්ඤානි. නිබ්බානම්පි ආකිඤ්චඤ්ඤං, චෙතොවිමුත්ති පන න හොති, තස්මා න ගහිතං.

රාගො ඛො, ආවුසො, නිමිත්තකරණොතිආදීසු යථා නාම ද්වින්නං කුලානං සදිසා ද්වෙ වච්ඡකා හොන්ති. යාව තෙසං ලක්ඛණං න කතං හොති, තාව ''අයං අසුකකුලස්ස වච්ඡකො, අයං අසුකකුලස්සා''ති න සක්කා හොන්ති ජානිතුං. යදා පන තෙසං සත්තිසූලාදීසු අඤ්ඤතරං ලක්ඛණං කතං හොති, තදා සක්කා හොන්ති ජානිතුං. එවමෙව යාව පුග්ගලස්ස රාගො නුප්පජ්ජති, තාව න සක්කා හොති ජානිතුං අරියො වා පුථුජ්ජනො වාති. රාගො පනස්ස උප්පජ්ජමානොව සරාගො නාම අයං පුග්ගලොති සඤ්ජානනනිමිත්තං කරොන්තො විය උප්පජ්ජති, තස්මා ''නිමිත්තකරණො''ති වුත්තො. දොසමොහෙසුපි එසෙව නයො.

අනිමිත්තා චෙතොවිමුත්ති නාම තෙරස ධම්මා – විපස්සනා, චත්තාරො ආරුප්පා, චත්තාරො මග්ගා, චත්තාරි ච ඵලානීති. තත්ථ විපස්සනා නිච්චනිමිත්තං සුඛනිමිත්තං අත්තනිමිත්තං උග්ඝාටෙතීති අනිමිත්තා නාම. චත්තාරො ආරුප්පා රූපනිමිත්තස්ස අභාවෙන අනිමිත්තා නාම. මග්ගඵලානි නිමිත්තකරණානං කිලෙසානං අභාවෙන අනිමිත්තානි. නිබ්බානම්පි අනිමිත්තමෙව, තං පන චෙතොවිමුත්ති න හොති, තස්මා න ගහිතං. අථ කස්මා සුඤ්ඤතා

චෙතොවිමුත්ති න ගහිතාති? සා, ''සුඤ්ඤා රාගෙනා''තිආදිවචනතො සබ්බත්ථ අනුපවිට්ඨාව, තස්මා විසුං න ගහිතා . **එකත්ථාති** ආරම්මණවසෙන එකත්ථා. අප්පමාණං ආකිඤ්චඤ්ඤං සුඤ්ඤතං අනිමිත්තන්ති හි සබ්බානෙතානි නිබ්බානස්සෙව නාමානි. ඉති ඉමිනා පරියායෙන එකත්ථා. අඤ්ඤස්මිං පන ඨානෙ අප්පමාණා හොන්ති, අඤ්ඤස්මිං ආකිඤ්චඤ්ඤා අඤ්ඤස්මිං සුඤ්ඤතා අඤ්ඤස්මිං අනිමිත්තාති ඉමිනා පරියායෙන නානාබ්‍යඤ්ජනා. ඉති ථෙරො යථානුසන්ධිනාව දෙසනං නිට්ඨපෙසීති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මහාවෙදල්ලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. චූළවෙදල්ලසුත්තවණ්ණනා

460. **එවං මෙ සුතන්ති** චූළවෙදල්ලසුත්තං. තත්ථ **විසාඛො උපාසකොති විසාඛොති** එවංනාමකො උපාසකො. **යෙන ධම්මදින්නාති** යෙන ධම්මදින්නා නාම භික්ඛුනී තෙනුපසඞ්කමි. කො පනායං විසාඛො? කා ධම්මදින්නා? කස්මා උපසඞ්කමීති? විසාඛො නාම ධම්මදින්නාය ගිහිකාලෙ සරසාමිකො. සො යදා භගවා සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣිත්වා පවත්තවරධම්මචක්කො යසාදයො කුලපුත්තෙ විනෙත්වා උරුවෙලං පත්වා තත්ථ ජටිලසහස්සං විනෙත්වා පුරාණජටිලෙහි ඛීණාසවභික්ඛූහි සද්ධිං රාජගහං ගන්ත්වා බුද්ධදස්සනත්ථං ද්වාදසනහුතාය පරිසාය සද්ධිං ආගතස්ස බිම්බිසාරමහාරාජස්ස ධම්මං දෙසෙසි. තදා රඤ්ඤා සද්ධිං ආගතෙසු ද්වාදසනහුතෙසු එකං නහුතං උපාසකත්තං පටිවෙදෙසි, එකාදස නහුතානි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු සද්ධිං රඤ්ඤා බිම්බිසාරෙන. අයං උපාසකො තෙසං අඤ්ඤතරො, තෙහි සද්ධිං පඨමදස්සනෙව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය, පුන එකදිවසං ධම්මං සුත්වා සකදාගාමිඵලං පත්වා, තතො අපරභාගෙපි එකදිවසං ධම්මං සුත්වා අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨිතො. සො අනාගාමී හුත්වා ගෙහං ආගච්ඡන්තො යථා අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු ඉතො චිතො ච ඔලොකෙන්තො සිතං කුරුමානො ආගච්ඡති, එවං අනාගන්ත්වා සන්තින්ද්‍රියො සන්තමානසො හුත්වා අගමාසි.

ධම්මදින්නා සීහපඤ්ජරං උග්ඝාටෙත්වා වීථිං ඔලොකයමානා තස්ස ආගමනාකාරං දිස්වා, ''කිං නු ඛො එත''න්ති චින්තෙත්වා තස්ස පච්චුග්ගමනං කුරුමානා සොපානසීසෙ ඨත්වා ඔලම්බනත්ථං හත්ථං පසාරෙසි. උපාසකො අත්තනො හත්ථං සමිඤ්ජෙසි. සා ''පාතරාසභොජනකාලෙ ජානිස්සාමී''ති චින්තෙසි. උපාසකො පුබ්බෙ තාය සද්ධිං එකතො භුඤ්ජති. තං දිවසං පන තං අනපලොකෙත්වා යොගාවචරභික්ඛු විය එකකොව භුඤ්ජි. සා, ''සායන්හකාලෙ ජානිස්සාමී''ති චින්තෙසි. උපාසකො තංදිවසං සිරිගබ්භං න පාවිසි, අඤ්ඤං ගබ්භං පටිජග්ගාපෙත්වා කප්පියමඤ්චකං පඤ්ඤපාපෙත්වා නිපජ්ජි. උපාසිකා, ''කිං නු ඛ්වස්ස බහිද්ධා පත්ථනා අත්ථි, උදාහු කෙනචිදෙව පරිභෙදකෙන භින්නො, උදාහු මය්හෙව කොචි දොසො අත්ථී''ති බලවදොමනස්සා හුත්වා, ''එකං ද්වෙ දිවසෙ වසිතකාලෙ සක්කා ඤාතු''න්ති තස්ස උපට්ඨානං ගන්ත්වා වන්දිත්වා අට්ඨාසි.

උපාසකො, ''කිං ධම්මදින්නෙ අකාලෙ ආගතාසී''ති පුච්ඡි. ආම අය්‍යපුත්ත, ආගතාම්හි, න ත්වං යථා පුරාණො, කිං නු තෙ බහිද්ධා පත්ථනා අත්ථීති? නත්ථි ධම්මදින්නෙති. අඤ්ඤො කොචි පරිභෙදකො අත්ථීති? අයම්පි නත්ථීති. එවං සන්තෙ මය්හෙව කොචි දොසො භවිස්සතීති. තුය්හම්පි දොසො නත්ථීති. අථ කස්මා මයා සද්ධිං යථා පකතියා ආලාපසල්ලාපමත්තම්පි න කරොථාති? සො චින්තෙසි – ''අයං ලොකුත්තරධම්මො නාම ගරු භාරියො න පකාසෙතබ්බො, සචෙ ඛො පනාහං න කථෙස්සාමි, අයං හදයං ඵාලෙත්වා එත්ථෙව කාලං කරෙය්‍යා''ති තස්සානුග්ගහත්ථාය කථෙසි – ''ධම්මදින්නෙ අහං සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා ලොකුත්තරධම්මං නාම අධිගතො, තං අධිගතස්ස එවරූපා ලොකියකිරියා න වට්ටති. යදි ත්වං ඉච්ඡසි, තව චත්තාලීස කොටියො මම චත්තාලීස කොටියොති අසීතිකොටිධනං අත්ථි, එත්ථ ඉස්සරා හුත්වා මම මාතිට්ඨානෙ වා භගිනිට්ඨානෙ වා ඨත්වා වස. තයා දින්නෙන භත්තපිණ්ඩමත්තකෙන අහං යාපෙස්සාමි. අථෙවං න කරොසි, ඉමෙ භොගෙ ගහෙත්වා කුලගෙහං ගච්ඡ, අථාපි තෙ බහිද්ධා පත්ථනා නත්ථි, අහං තං භගිනිට්ඨානෙ වා ධීතුට්ඨානෙ වා ඨපෙත්වා පොසෙස්සාමී''ති.

සා චින්තෙසි – ''පකතිපුරිසො එවං වත්තා නාම නත්ථි. අද්ධා එතෙන ලොකුත්තරවරධම්මො පටිවිද්ධො. සො පන ධම්මො කිං පුරිසෙහෙව පටිබුජ්ඣිතබ්බො, උදාහු මාතුගාමොපි පටිවිජ්ඣිතුං සක්කොතී''ති විසාඛං එතදවොච – ''කිං නු ඛො එසො ධම්මො පුරිසෙහෙව ලභිතබ්බො, මාතුගාමෙනපි සක්කා ලද්ධු''න්ති? කිං වදෙසි ධම්මදින්නෙ, යෙ පටිපන්නකා, තෙ එතස්ස දායාදා, යස්ස යස්ස උපනිස්සයො අත්ථි, සො සො එතං පටිලභතීති. එවං සන්තෙ මය්හං පබ්බජ්ජං අනුජානාථාති. සාධු භද්දෙ, අහම්පි තං එතස්මිංයෙව මග්ගෙ යොජෙතුකාමො, මනං පන තෙ අජානමානො න කථෙමීති තාවදෙව බිම්බිසාරස්ස රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා අට්ඨාසි.

රාජා , ''කිං, ගහපති, අකාලෙ ආගතොසී''ති පුච්ඡි. ධම්මදින්නා, ''මහාරාජ, පබ්බජිස්සාමී''ති වදතීති. කිං පනස්ස ලද්ධුං වට්ටතීති? අඤ්ඤං කිඤ්චි නත්ථි, සොවණ්ණසිවිකං දෙව, ලද්ධුං වට්ටති නගරඤ්ච පටිජග්ගාපෙතුන්ති. රාජා සොවණ්ණසිවිකං දත්වා නගරං පටිජග්ගාපෙසි. විසාඛො ධම්මදින්නං ගන්ධොදකෙන නහාපෙත්වා සබ්බාලඞ්කාරෙහි අලඞ්කාරාපෙත්වා සොවණ්ණසිවිකාය නිසීදාපෙත්වා ඤාතිගණෙන පරිවාරාපෙත්වා ගන්ධපුප්ඵාදීහි පූජයමානො නගරවාසනං කරොන්තො විය භික්ඛුනිඋපස්සයං ගන්ත්වා, ''ධම්මදින්නං පබ්බාජෙථාය්‍යො''ති ආහ. භික්ඛුනියො ''එකං වා ද්වෙ වා දොසෙ සහිතුං වට්ටති ගහපතී''ති ආහංසු. නත්ථය්‍යො කොචි දොසො, සද්ධාය පබ්බජතීති. අථෙකා

ඛ්‍යත්තා ථෙරී තචපඤ්චකකම්මට්ඨානං ආචික්ඛිත්වා කෙසෙ ඔහාරෙත්වා පබ්බාජෙසි. විසාඛො, ‘‘අභිරමය්‍යෙ, ස්වාක්ඛාතො ධම්මො’’ති වන්දිත්වා පක්කාමි.

තස්සා පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය ලාභසක්කාරො උප්පජ්ජි. තෙනෙව පලිබුද්ධා සමණධම්මං කාතුං ඔකාසං න ලභති. අථාචරිය-උපජ්ඣායථෙරියො ගහෙත්වා ජනපදං ගන්ත්වා අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු චිත්තරුචිතං කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා සමණධම්මං කාතුං ආරද්ධා, අභිනීහාරසම්පන්නත්තා පන නාතිචිරං කිලමිත්ථ.

ඉතො පට්ඨාය හි සතසහස්සකප්පමත්ථකෙ පදුමුත්තරො නාම සත්ථා ලොකෙ උදපාදි. තදා එසා එකස්මිං කුලෙ දාසී හුත්වා අත්තනො කෙසෙ වික්කිණිත්වා සුජාතත්ථෙරස්ස නාම අග්ගසාවකස්ස දානං දත්වා පත්ථනමකාසි. සා තාය පත්ථනාභිනීහාරසම්පත්තියා නාතිචිරං කිලමිත්ථ, කතිපාහෙනෙව අරහත්තං පත්වා චින්තෙසි – ‘‘අහං යෙනත්ථෙන සාසනෙ පබ්බජිතා, සො මත්ථකං පත්තො, කිං මෙ ජනපදවාසෙන, මය්හං ඤාතකාපි පුඤ්ඤානි කරිස්සන්ති, භික්ඛුනිසඞ්ඝොපි පච්චයෙහි න කිලමිස්සති, රාජගහං ගච්ඡාමී’’ති භික්ඛුනිසඞ්ඝං ගහෙත්වා රාජගහමෙව අගමාසි. විසාඛො, ‘‘ධම්මදින්නා කිර ආගතා’’ති සුත්වා, ‘‘පබ්බජිත්වා නචිරස්සෙව ජනපදං ගතා, ගන්ත්වාපි නචිරස්සෙව පච්චාගතා, කිං නු ඛො භවිස්සති, ගන්ත්වා ජානිස්සාමී’’ති දුතියගමනෙන භික්ඛුනිඋපස්සයං අගමාසි. තෙන වුත්තං – ‘‘අථ ඛො විසාඛො උපාසකො යෙන ධම්මදින්නා භික්ඛුනී තෙනුපසඞ්කමී’’ති.

එතදවොචාති එතං සක්කායොතිආදිවචනං අවොච. කස්මා අවොචාති? එවං කිරස්ස අහොසි – ‘‘අභිරමසි නාභිරමසි, අය්‍යෙ’’ති එවං පුච්ඡනං නාම න පණ්ඩිතකිච්චං, පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධෙ උපනෙත්වා පඤ්හං පුච්ඡිස්සාමි, පඤ්හබ්‍යාකරණෙන තස්සා අභිරතිං වා අනභිරතිං වා ජානිස්සාමීති, තස්මා අවොච. තං සුත්වාව ධම්මදින්නා අහං, ආවුසො විසාඛ, අචිරපබ්බජිතා සකායං වා පරකායං වා කුතො ජානිස්සාමීති වා, අඤ්ඤත්ථෙරියො උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡාති වා අවත්වා උපනික්ඛිත්තං සම්පටිච්ඡමානා විය, එකපාසකගණ්ඨිං මොචෙන්තී විය ගහනට්ඨානෙ හත්ථිමග්ගං නීහරමානා විය ඛග්ගමුඛෙන සමුග්ගං විවරමානා විය ච පටිසම්භිදාවිසයෙ ඨත්වා පඤ්හං විස්සජ්ජමානා, **පඤ්ච ඛො ඉමෙ, ආවුසො විසාඛ, උපාදානක්ඛන්ධාති**ආදිමාහ. තත්ථ **පඤ්චාති** ගණනපරිච්ඡෙදො. **උපාදානක්ඛන්ධාති** උපාදානානං පච්චයභූතා ඛන්ධාති එවමාදිනා නයෙනෙත්ථ උපාදානක්ඛන්ධකථා විත්ථාරෙත්වා කථෙතබ්බා. සා පනෙසා විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතා එවාති තත්ථ විත්තාරිතනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. **සක්කායසමුදයාදීසුපි** යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා තත්ථ තත්ථ වුත්තමෙව.

ඉදං පන චතුසච්චබ්‍යාකරණං සුත්වා විසාඛො ථෙරියා අභිරතභාවං අඤ්ඤාසි. යො හි බුද්ධසාසනෙ උක්කණ්ඨිතො හොති අනභිරතො, සො එවං පුච්ඡිතපුච්ඡිතපඤ්හං සණ්ඨාසෙන එකෙකං පලිතං ගණ්හන්තො විය, සිනෙරුපාදතො වාලුකං උද්ධරන්තො විය විස්සජ්ජෙතුං න සක්කොති. යස්මා පන ඉමානි චත්තාරි සච්චානි ලොකෙ චන්දිමසූරියා විය බුද්ධසාසනෙ පාකටානි, පරිසමජ්ඣෙ ගතො හි භගවාපි මහාථෙරාපි සච්චානෙව පකාසෙන්ති; භික්ඛුසඞ්ඝොපි පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය කුලපුත්තෙ චත්තාරි නාම කිං, චත්තාරි අරියසච්චානීති පඤ්හං උග්ගණ්හාපෙති. අයඤ්ච ධම්මදින්නා උපායකොසල්ලෙ ඨිතා පණ්ඩිතා ඛ්‍යත්තා නයං ගහෙත්වා සුතෙනපි කථෙතුං සමත්ථා, තස්මා ‘‘න සක්කා එතිස්සා එත්තාවතා සච්චානං පටිවිද්ධභාවො ඤාතුං, සච්චවිනිබ්භොගපඤ්හබ්‍යාකරණෙන සක්කා ඤාතු’’න්ති චින්තෙත්වා හෙට්ඨා කථිතානි ද්වෙ සච්චානි පටිනිවත්තෙත්වා ගුළ්හං කත්වා ගණ්ඨිපඤ්හං පුච්ඡිස්සාමීති පුච්ඡන්තො **තඤ්ඤෙව නු ඛො, අය්‍යෙති**ආදිමාහ.

තස්ස විස්සජ්ජනෙ **න ඛො, ආවුසො විසාඛ, තඤ්ඤෙව උපාදානන්ති** උපාදානස්ස සඞ්ඛාරක්ඛන්ධෙකදෙසභාවතො න තංයෙව උපාදානං තෙ පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා, නාපි අඤ්ඤත්‍ර පඤ්චහි උපාදානක්ඛන්ධෙහි උපාදානං. යදි හි තඤ්ඤෙව සියා, රූපාදිසභාවම්පි උපාදානං සියා. යදි අඤ්ඤත්‍ර සියා, පරසමයෙ චිත්තවිප්පයුත්තො අනුසයො විය පණ්ණත්ති විය නිබ්බානං විය ච ඛන්ධවිනිමුත්තං වා සියා, ඡට්ඨො වා ඛන්ධො පඤ්ඤපෙතබ්බො භවෙය්‍ය, තස්මා එවං බ්‍යාකාසි. තස්සා බ්‍යාකරණං සුත්වා ‘‘අධිගතපතිට්ඨා අය’’න්ති විසාඛො නිට්ඨමගමාසි. න හි සක්කා අඛීණාසවෙන අසම්බද්ධෙන අචිත්ථායන්තෙන පදීපසහස්සං ජාලෙන්තෙන විය එවරූපො ගුළ්හො පටිච්ඡන්නො තිලක්ඛණාහතො ගම්භීරො පඤ්හො විස්සජ්ජෙතුං. නිට්ඨං ගන්ත්වා පන, ‘‘අයං ධම්මදින්නා සාසනෙ ලද්ධපතිට්ඨා අධිගතපටිසම්භිදා වෙසාරජ්ජප්පත්තා භවමත්ථකෙ ඨිතා මහාඛීණාසවා, සමත්ථා මය්හං පුච්ඡිතපඤ්හං කථෙතුං, ඉදානි පන නං ඔවත්තිකසාරං පඤ්හං පුච්ඡිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා තං පුච්ඡන්තො, **කථං පනාය්‍යොති**ආදිමාහ.

461. තස්ස විස්සජ්ජනෙ **අස්සුතවාති**ආදි මූලපරියායෙ විත්ථාරිතමෙව. **රූපං අත්තතො සමනුපස්සතීති**, ‘‘ඉධෙකච්චො රූපං අත්තතො සමනුපස්සති. යං රූපං සො අහං, යො අහං තං රූපන්ති රූපඤ්ච අත්තඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි නාම තෙලප්පදීපස්ස ඣායතො යා අච්චි සො වණ්ණො, යො වණ්ණො සා අච්චීති අච්චිඤ්ච වණ්ණඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. එවමෙව ඉධෙකච්චො රූපං අත්තතො සමනුපස්සති…පෙ…. අද්වයං සමනුපස්සතී’’ති (පටි. ම. 1.131) එවං රූපං අත්තාති දිට්ඨිපස්සනාය පස්සති. **රූපවන්තං වා අත්තානන්ති** අරූපං අත්තාති ගහෙත්වා ඡායාවන්තං රුක්ඛං විය තං අත්තානං රූපවන්තං සමනුපස්සති. **අත්තනි වා රූපන්ති** අරූපමෙව අත්තාති ගහෙත්වා පුප්ඵස්මිං ගන්ධං විය අත්තනි රූපං සමනුපස්සති. **රූපස්මිං වා අත්තානන්ති** අරූපමෙව අත්තාති ගහෙත්වා කරණ්ඩාය මණිං විය අත්තානං රූපස්මිං සමනුපස්සති. **වෙදනං අත්තතොති**ආදීසුපි එසෙව නයො.

තත්ථ, **රූපං අත්තතො සමනුපස්සතීති** සුද්ධරූපමෙව අත්තාති කථිතං. රූපවන්තං වා අත්තානං, අත්තනි වා රූපං, රූපස්මිං වා අත්තානං. වෙදනං අත්තතො... සඤ්ඤං... සඞ්ඛාරෙ... විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සතීති ඉමෙසු සත්තසු ඨානෙසු අරූපං අත්තාති කථිතං. වෙදනාවන්තං වා අත්තානං, අත්තනි වා වෙදනං, වෙදනාය වා අත්තානන්ති එවං චතූසු ඛන්ධෙසු තිණ්ණං තිණ්ණං වසෙන ද්වාදසසු ඨානෙසු රූපාරූපමිස්සකො අත්තා කථිතො. තත්ථ රූපං අත්තතො සමනුපස්සති... වෙදනං... සඤ්ඤං... සඞ්ඛාරෙ... විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සතීති ඉමෙසු පඤ්චසු ඨානෙසු උච්ඡෙදදිට්ඨි කථිතා, අවසෙසෙසු සස්සතදිට්ඨීති. එවමෙත්ථ පන්නරස භවදිට්ඨියො, පඤ්ච විභවදිට්ඨියො හොන්ති. **න රූපං අත්තතොති** එත්ථ රූපං අත්තාති න සමනුපස්සති. අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති පන සමනුපස්සති. **න රූපවන්තං අත්තානං...පෙ.... න විඤ්ඤාණස්මිං අත්තානන්ති** ඉමෙ පඤ්චක්ඛන්ධෙ කෙනචි පරියායෙන අත්තතො න සමනුපස්සති, සබ්බාකාරෙන පන අනිච්චා දුක්ඛා අනත්තාති සමනුපස්සති.

එත්තාවතා ථෙරියා, ''එවං ඛො, ආවුසො විසාඛ, සක්කායදිට්ඨි හොතී''ති එවං පුරිමපඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තියා එත්තකෙන ගමනං හොති, ආගමනං හොති, ගමනාගමනං හොති, වට්ටං වත්තතීති වට්ටං මත්ථකං පාපෙත්වා දස්සිතං. **එවං ඛො, ආවුසො විසාඛ, සක්කායදිට්ඨි න හොතීති** පච්ඡිමං පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තියා එත්තකෙන ගමනං න හොති, ආගමනං න හොති, ගමනාගමනං න හොති, වට්ටං නාම න වත්තතීති විවට්ටං මත්ථකං පාපෙත්වා දස්සිතං.

462. කතමො පනායයො, අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගොති අයං පඤ්හො ථෙරියා පටිපුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජෙතබ්බො භවෙය්‍ය – ''උපාසක, තයා හෙට්ඨා මග්ගො පුච්ඡිතො, ඉධ කස්මා මග්ගමෙව පුච්ඡසී''ති. සා පන අත්තනො බ්‍යත්තතාය පණ්ඩිච්චෙන තස්ස අධිප්පායං සල්ලක්ඛෙසි – ''ඉමිනා උපාසකෙන හෙට්ඨා පටිපත්තිවසෙන මග්ගො පුච්ඡිතො භවිස්සති, ඉධ පන තං සඞ්ඛතාසඞ්ඛතලොකියලොකුත්තරසඞ්ගහිතාසඞ්ගහිතවසෙන පුච්ඡිතුකාමො භවිස්සතී''ති. තස්මා අප්පටිපුච්ඡිත්වාව යං යං පුච්ඡි, තං තං විස්සජ්ජෙසි. තත්ථ **සඞ්ඛතොති** චෙතිතො කප්පිතො පකප්පිතො ආයූහිතො කතො නිබ්බත්තිතො සමාපජ්ජන්තෙන සමාපජ්ජිතබ්බො. **තීහි ච ඛො, ආවුසො විසාඛ, ඛන්ධෙහි අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො සඞ්ගහිතොති** එත්ථ යස්මා මග්ගො සප්පදෙසො, තයො ඛන්ධා නිප්පදෙසා, තස්මා අයං සප්පදෙසත්තා නගරං විය රජ්ජෙන නිප්පදෙසෙහි තීහි ඛන්ධෙහි සඞ්ගහිතො. තත්ථ සම්මාවාචාදයො තයො සීලමෙව, තස්මා තෙ සජාතිතො සීලක්ඛන්ධෙන සඞ්ගහිතාති. කිඤ්චාපි හි පාළියං සීලක්ඛන්ධෙති භුම්මෙන විය නිද්දෙසො කතො, අත්ථො පන කරණවසෙන වෙදිතබ්බො. සම්මාවායාමාදීසු පන තීසු සමාධි අත්තනො ධම්මතාය ආරම්මණෙ එකග්ගභාවෙන අප්පෙතුං න සක්කොති. වීරියෙ පන පග්ගහකිච්චං සාධෙන්තෙ සතියා ච අපිලාපනකිච්චං සාධෙන්තියා ලද්ධූපකාරො හුත්වා සක්කොති.

තත්‍රායං උපමා – යථා හි ''නක්ඛත්තං කීළිස්සාමා''ති උය්‍යානං පවිට්ඨෙසු තීසු සහායෙසු එකො සුපුප්ඵිතං චම්පකරුක්ඛං දිස්වා හත්ථං උක්ඛිපිත්වාපි ගහෙතුං න සක්කුණෙය්‍ය. අථස්ස දුතියො ඔනමිත්වා පිට්ඨිං දදෙය්‍ය, සො තස්ස පිට්ඨියං ඨත්වාපි කම්පමානො ගහෙතුං න සක්කුණෙය්‍ය . අථස්ස ඉතරො අංසකූටං උපනාමෙය්‍ය, සො එකස්ස පිට්ඨියං ඨත්වා එකස්ස අංසකූටං ඔලුබ්භ යථාරුචි පුප්ඵානි ඔචිනිත්වා පිළන්ධිත්වා නක්ඛත්තං කීළෙය්‍ය. එවංසම්පදමිදං දට්ඨබ්බං. එකතො උය්‍යානං පවිට්ඨා තයො සහායකා විය හි එකතො ජාතා සම්මාවායාමාදයො තයො ධම්මා. සුපුප්ඵිතචම්පකො විය ආරම්මණං. හත්ථං උක්ඛිපිත්වාපි ගහෙතුං අසක්කොන්තො විය අත්තනො ධම්මතාය ආරම්මණෙ එකග්ගභාවෙන අප්පෙතුං අසක්කොන්තො සමාධි. පිට්ඨිං දත්වා ඔනතසහායො විය වායාමො. අංසකූටං දත්වා ඨිතසහායො විය සති. යථා තෙසු එකස්ස පිට්ඨියං ඨත්වා එකස්ස අංසකූටං ඔලුබ්භ ඉතරො යථාරුචි පුප්ඵං ගහෙතුං සක්කොති, එවමෙවං වීරියෙ පග්ගහකිච්චං සාධෙන්තෙ, සතියා ච අපිලාපනකිච්චං සාධෙන්තියා ලද්ධූපකාරො සමාධි සක්කොති ආරම්මණෙ එකග්ගභාවෙන අප්පෙතුං. තස්මා සමාධියෙවෙත්ථ සජාතිතො සමාධික්ඛන්ධෙන සඞ්ගහිතො. වායාමසතියො පන කිරියතො සඞ්ගහිතා හොන්ති.

සම්මාදිට්ඨිසම්මාසඞ්කප්පෙසුපි පඤ්ඤා අත්තනො ධම්මතාය අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති ආරම්මණං නිච්ඡෙතුං න සක්කොති, විතක්කෙ පන ආකොටෙත්වා ආකොටෙත්වා දෙන්තෙ සක්කොති. කථං? යථා හි හෙරඤ්ඤිකො කහාපණං හත්ථෙ ඨපෙත්වා සබ්බභාගෙසු ඔලොකෙතුකාමො සමානොපි න චක්ඛුදලෙනෙව පරිවත්තෙතුං සක්කොති, අඞ්ගුලිපබ්බෙහි පන පරිවත්තෙත්වා ඉතො චිතො ච ඔලොකෙතුං සක්කොති. එවමෙව න පඤ්ඤා අත්තනො ධම්මතාය අනිච්චාදිවසෙන ආරම්මණං නිච්ඡෙතුං සක්කොති, අභිනිරොපනලක්ඛණෙන පන ආහනනපරියාහනනරසෙන විතක්කෙන ආකොටෙන්තෙන විය පරිවත්තෙන්තෙන විය ච ආදාය දින්නමෙව විනිච්ඡෙතුං සක්කොති. තස්මා ඉධාපි සම්මාදිට්ඨියෙව සජාතිතො පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙන සඞ්ගහිතා. සම්මාසඞ්කප්පො පන කිරියතො සඞ්ගහිතො හොති. ඉති ඉමෙහි තීහි ඛන්ධෙහි මග්ගො සඞ්ගහං ගච්ඡති. තෙන වුත්තං – ''තීහි ච ඛො, ආවුසො විසාඛ, ඛන්ධෙහි අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො සඞ්ගහිතො''ති.

ඉදානි එකචිත්තක්ඛණිකං මග්ගසමාධිං සනිමිත්තං සපරික්ඛාරං පුච්ඡන්තො, **කතමො පනායයොති**ආදිමාහ. තස්ස විස්සජ්ජනෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානා මග්ගක්ඛණෙ චතුකිච්චසාධනවසෙන උප්පන්නා සති, සා සමාධිස්ස පච්චයත්ථෙන නිමිත්තං. චත්තාරො සම්මප්පධානා චතුකිච්චසාධනවසෙනෙව උප්පන්නං වීරියං, තං පරිවාරට්ඨෙන පරික්ඛාරො හොති. **තෙසංයෙව ධම්මානන්ති** තෙසං මග්ගසම්පයුත්තධම්මානං. **ආසෙවනාති**ආදීසු එකචිත්තක්ඛණිකායෙව ආසෙවනාදයො වුත්තාති.

විතණ්ඩවාදී පන, ''එකචිත්තක්ඛණිකො නාම මග්ගො නත්ථි, 'එවං භාවෙය්‍ය සත්ත වස්සානී'ති හි වචනතො සත්තපි වස්සානි මග්ගභාවනා හොති, කිලෙසා පන ලහු ඡිජ්ජන්තා සත්තහි ඤාණෙහි ඡිජ්ජන්තී''ති වදති. සො ''සුත්තං ආහරා''ති වත්තබ්බො. අද්ධා අඤ්ඤං අපස්සන්තො, ''යා තෙසංයෙව ධම්මානං ආසෙවනා භාවනා බහුලීකම්ම''න්ති ඉදමෙව සුත්තං ආහරිත්වා, ''අඤ්ඤෙන චිත්තෙන ආසෙවති, අඤ්ඤෙන භාවෙති, අඤ්ඤෙන බහුලීකරොතී''ති වක්ඛති. තතො වත්තබ්බො – ''කිං පනිදං, සුත්තං නෙය්‍යත්ථං නීතත්ථ''න්ති. තතො වක්ඛති – ''නීතත්ථං යථා සුත්තං තථෙව අත්ථො''ති. තස්ස ඉදං උත්තරං – එවං සන්තෙ එකං චිත්තං ආසෙවමානං උප්පන්නං, අපරම්පි ආසෙවමානං, අපරම්පි ආසෙවමානන්ති එවං දිවසම්පි ආසෙවනාව භවිස්සති, කුතො භාවනා, කුතො බහුලීකම්මං? එකං වා භාවයමානං උප්පන්නං අපරම්පි භාවයමානං අපරම්පි භාවයමානන්ති එවං දිවසම්පි භාවනාව භවිස්සති, කුතො ආසෙවනා කුතො බහුලීකම්මං? එකං වා බහුලීකරොන්තං උප්පන්නං, අපරම්පි බහුලීකරොන්තං, අපරම්පි බහුලීකරොන්තන්ති එවං දිවසම්පි බහුලීකම්මමෙව භවිස්සති කුතො ආසෙවනා, කුතො භාවනාති.

අථ වා එවං වදෙය්‍ය – ''එකෙන චිත්තෙන ආසෙවති, ද්වීහි භාවෙති, තීහි බහුලීකරොති. ද්වීහි වා ආසෙවති, තීහි භාවෙති, එකෙන බහුලීකරොති . තීහි වා ආසෙවති, එකෙන භාවෙති, ද්වීහි බහුලීකරොතී''ති. සො වත්තබ්බො – ''මා සුත්තං මෙ ලද්ධන්ති යං වා තං වා අවච. පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තෙන නාම ආචරියස්ස සන්තිකෙ වසිත්වා බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා අත්ථරසං විදිත්වා වත්තබ්බං හොති. එකචිත්තක්ඛණිකාව අයං ආසෙවනා, එකචිත්තක්ඛණිකා භාවනා, එකචිත්තක්ඛණිකං බහුලීකම්මං. බයගාමිලොකුත්තරමග්ගො බහුලචිත්තක්ඛණිකො නාම නත්ථි, 'එකචිත්තක්ඛණිකොයෙවා'ති සඤ්ඤාපෙතබ්බො. සචෙ සඤ්ජානාති, සඤ්ජානාතු, නො චෙ සඤ්ජානාති, ගච්ඡ පාතොව විහාරං පවිසිත්වා යාගුං පිවාහී''ති උය්‍යොජෙතබ්බො.

463. **කති පනායො සඞ්ඛාරාති** ඉධ කිං පුච්ඡති? යෙ සඞ්ඛාරෙ නිරොධෙත්වා නිරොධං සමාපජ්ජති, තෙ පුච්ඡිස්සාමීති පුච්ඡති. තෙනෙවස්ස අධිප්පායං ඤත්වා ථෙරී, පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරාදීසු අනෙකෙසු සඞ්ඛාරෙසු විජ්ජමානෙසුපි, කායසඞ්ඛාරාදයොව ආචික්ඛන්තී, **තයොමෙ , ආවුසොති**ආදිමාහ. තත්ථ කායපටිබද්ධත්තා කායෙන සඞ්ඛරීයති කරීයති නිබ්බත්තීයතීති **කායසඞ්ඛාරො**. වාචං සඞ්ඛරොති කරොති නිබ්බත්තෙතීති වචීසඞ්ඛාරො. චිත්තපටිබද්ධත්තා චිත්තෙන සඞ්ඛරීයති කරීයති නිබ්බත්තීයතීති **චිත්තසඞ්ඛාරො. කතමො පනායොති** ඉධ කිං පුච්ඡති? ඉමෙ සඞ්ඛාරා අඤ්ඤමඤ්ඤමිස්සා ආලුළිතා අවිභූතා දුද්දීපනා. තථා හි, කායද්වාරෙ ආදානගහණමුඤ්චනචොපනානි පාපෙත්වා උප්පන්නා අට්ඨ කාමාවචරකුසලචෙතනා ද්වාදස අකුසලචෙතනාති එවං කුසලාකුසලා වීසති චෙතනාපි අස්සාසපස්සාසාපි කායසඞ්ඛාරාත්වෙව වුච්චන්ති. වචීද්වාරෙ හනුසංචොපනං වචීභෙදං පාපෙත්වා උප්පන්නා වුත්තප්පකාරාව වීසති චෙතනාපි විතක්කවිචාරාපි වචීසඞ්ඛාරොත්වෙව වුච්චන්ති. කායවචීද්වාරෙසු චොපනං අපත්තා රහො නිසින්නස්ස චින්තයතො උප්පන්නා කුසලාකුසලා එකූනතිංස චෙතනාපි සඤ්ඤා ච වෙදනා චාති ඉමෙ ද්වෙ ධම්මාපි චිත්තසඞ්ඛාරොත්වෙව වුච්චන්ති. එවං ඉමෙ සඞ්ඛාරා අඤ්ඤමඤ්ඤමිස්සා ආලුළිතා අවිභූතා දුද්දීපනා. තෙ පාකටෙ විභූතෙ කත්වා කථාපෙස්සාමීති පුච්ඡති.

කස්මා පනායොති ඉධ කායසඞ්ඛාරාදිනාමස්ස පදත්ථං පුච්ඡති. තස්ස විස්සජ්ජනෙ **කායප්පටිබද්ධාති** කායනිස්සිතා, කායෙ සති හොන්ති, අසති න හොන්ති. **චිත්තප්පටිබද්ධාති** චිත්තනිස්සිතා, චිත්තෙ සති හොන්ති, අසති න හොන්ති.

464. ඉදානි කිං නු ඛො එසා සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධං වලඤ්ජෙති, න වලඤ්ජෙති. චිණ්ණවසී වා තත්ථ නො චිණ්ණවසීති ජානනත්ථං පුච්ඡන්තො, **කථං පනායො, සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධසමාපත්ති හොතීති**ආදිමාහ. තස්ස විස්සජ්ජනෙ **සමාපජ්ජිස්සන්ති වා සමාපජ්ජාමීති වා** පදද්වයෙන නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිකාලො කථිතො. **සමාපන්නොති** පදෙන අන්තොනිරොධො. තථා පුරිමෙහි ද්වීහි පදෙහි සචිත්තකකාලො කථිතො, පච්ඡිමෙන අචිත්තකකාලො. **පුබ්බෙව තථා චිත්තං භාවිතං හොතීති** නිරොධසමාපත්තිතො පුබ්බෙ අද්ධානපරිච්ඡෙදකාලෙයෙව, එත්තකං කාලං අචිත්තකො භවිස්සාමීති අද්ධානපරිච්ඡෙදචිත්තං භාවිතං හොති. **යං තං තථත්තාය උපනෙතීති** යං එවං භාවිතං චිත්තං, තං පුග්ගලං තථත්තාය අචිත්තකභාවාය උපනෙති.

පඨමං නිරුජ්ඣති වචීසඞ්ඛාරොති සෙසසඞ්ඛාරෙහි පඨමං දුතියජ්ඣානෙයෙව නිරුජ්ඣති. **තතො කායසඞ්ඛාරොති** තතො පරං කායසඞ්ඛාරො චතුත්ථජ්ඣානෙ නිරුජ්ඣති. **තතො චිත්තසඞ්ඛාරොති** තතො පරං චිත්තසඞ්ඛාරො අන්තොනිරොධෙ නිරුජ්ඣති. **වුට්ඨහිස්සන්ති වා වුට්ඨහාමීති වා** පදද්වයෙන අන්තොනිරොධකාලො කථිතො. **වුට්ඨිතොති** පදෙන ඵලසමාපත්තිකාලො. තථා පුරිමෙහි ද්වීහි පදෙහි අචිත්තකකාලො කථිතො, පච්ඡිමෙන සචිත්තකකාලො. **පුබ්බෙව තථා චිත්තං භාවිතං හොතීති** නිරොධසමාපත්තිතො පුබ්බෙ අද්ධානපරිච්ඡෙදකාලෙයෙව එත්තකං කාලං අචිත්තකො හුත්වා තතො පරං සචිත්තකො භවිස්සාමීති අද්ධානපරිච්ඡෙදචිත්තං භාවිතං හොති. **යං තං තථත්තාය උපනෙතීති** යං එවං භාවිතං චිත්තං, තං පුග්ගලං තථත්තාය සචිත්තකභාවාය උපනෙති. ඉති හෙට්ඨා නිරොධසමාපජ්ජනකාලො ගහිතො, ඉධ නිරොධතො වුට්ඨානකාලො.

ඉදානි නිරොධකථං කථෙතුං වාරොති නිරොධකථා කථෙතබ්බා සියා, සා පනෙසා, ''ද්වීහි බලෙහි සමන්නාගතත්තා තයො ච සඞ්ඛාරානං පටිප්පස්සද්ධියා සොළසහි ඤාණචරියාහි නවහි සමාධිචරියාහි වසීභාවතාපඤ්ඤා නිරොධසමාපත්තියා ඤාණ''න්ති මාතිකං ඨපෙත්වා සබ්බාකාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ කථිතා. තස්මා

තත්ථ කථිතනයෙනෙව ගහෙතබ්බා . කො පනායං නිරොධො නාම? චතුන්නං ඛන්ධානං පටිසඞ්ඛා අප්පවත්ති. අථ කිමත්ථමෙතං සමාපජ්ජන්තීති. සඞ්ඛාරානං පවත්තෙ උක්කණ්ඨිතා සත්තාහං අචිත්තකා හුත්වා සුඛං විහරිස්සාම, දිට්ඨධම්මනිබ්බානං නාමෙතං, යදිදං නිරොධොති එතදත්ථං සමාපජ්ජන්ති.

පඨමං උප්පජ්ජති චිත්තසඞ්ඛාරොති නිරොධා වුට්ඨහන්තස්ස හි ඵලසමාපත්තිචිත්තං පඨමං උප්පජ්ජති. තංසම්පයුත්තං සඤ්ඤඤ්ච වෙදනඤ්ච සන්ධාය, ''පඨමං උප්පජ්ජති චිත්තසඞ්ඛාරො''ති ආහ. **තතො කායසඞ්ඛාරොති** තතො පරං භවඞ්ගසමයෙ කායසඞ්ඛාරො උප්පජ්ජති. කිං පන ඵලසමාපත්ති අස්සාසපස්සාසෙ න සමුට්ඨාපෙතීති? සමුට්ඨාපෙති. ඉමස්ස පන චතුත්ථජ්ඣානිකා ඵලසමාපත්ති, සා න සමුට්ඨාපෙති. කිං වා එතෙන ඵලසමාපත්ති පඨමජ්ඣානිකා වා හොතු, දුතියතතියචතුත්ථජ්ඣානිකා වා, සන්තාය සමාපත්තියා වුට්ඨිතස්ස භික්ඛුනො අස්සාසපස්සාසා අබ්බොහාරිකා හොන්ති. තෙසං අබ්බොහාරිකභාවො සඤ්ජීවත්ථෙරවත්ථුනා වෙදිතබ්බො. සඤ්ජීවත්ථෙරස්ස හි සමාපත්තිතො වුට්ඨාය කිංසුකපුප්ඵසදිසෙ වීතච්චිතඞ්ගාරෙ මද්දමානස්ස ගච්ඡතො චීවරෙ අංසුමත්තම්පි න ඣායි, උසුමාකාරමත්තම්පි නාහොසි, සමාපත්තිඵලං නාමෙතන්ති වදන්ති. එවමෙවං සන්තාය සමාපත්තියා වුට්ඨිතස්ස භික්ඛුනො අස්සාසපස්සාසා අබ්බොහාරිකා හොන්තීති භවඞ්ගසමයෙනෙවෙතං කථිතන්ති වෙදිතබ්බං.

තතො වචීසඞ්ඛාරොති තතො පරං කිරියමයපවත්තවළඤ්ජනකාලෙ වචීසඞ්ඛාරො උප්පජ්ජති. කිං භවඞ්ගං විතක්කවිචාරෙ න සමුට්ඨාපෙතීති? සමුට්ඨාපෙති. තංසමුට්ඨානා පන විතක්කවිචාරා වාචං අභිසඞ්ඛාතුං න සක්කොන්තීති කිරියමයපවත්තවළඤ්ජනකාලෙනෙවතං කථිතං. **සුඤ්ඤතො ඵස්සොති**ආදයො සගුණෙනාපි ආරම්මණෙනාපි කථෙතබ්බා. සගුණෙන තාව සුඤ්ඤතා නාම ඵලසමාපත්ති, තාය සහජාතං ඵස්සං සන්ධාය සුඤ්ඤතො ඵස්සොති වුත්තං. **අනිමිත්තාපණිහිතෙසුපි**එසෙව නයො. ආරම්මණෙන පන නිබ්බානං රාගාදීහි සුඤ්ඤත්තා සුඤ්ඤං නාම, රාගනිමිත්තාදීනං අභාවා අනිමිත්තං, රාගදොසමොහප්පණිධීනං අභාවා අප්පණිහිතං. සුඤ්ඤතං නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා උප්පන්නඵලසමාපත්තියං ඵස්සො සුඤ්ඤතො නාම. **අනිමිත්තාපණිහිතෙසුපි** එසෙව නයො.

අපරා ආගමනියකථා නාම හොති, සුඤ්ඤතා, අනිමිත්තා, අප්පණිහිතාති හි විපස්සනාපි වුච්චති. තත්ථ යො භික්ඛු සඞ්ඛාරෙ අනිච්චතො පරිග්ගහෙත්වා අනිච්චතො දිස්වා අනිච්චතො වුට්ඨාති, තස්ස වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනා **අනිමිත්තා** නාම හොති. යො දුක්ඛතො පරිග්ගහෙත්වා දුක්ඛතො දිස්වා දුක්ඛතො වුට්ඨාති, තස්ස **අප්පණිහිතා** නාම. යො අනත්තතො පරිග්ගහෙත්වා අනත්තතො දිස්වා අනත්තතො වුට්ඨාති, තස්ස **සුඤ්ඤතා** නාම. තත්ථ අනිමිත්තවිපස්සනාය මග්ගො අනිමිත්තො නාම, අනිමිත්තමග්ගස්ස ඵලං අනිමිත්තං නාම. අනිමිත්තඵලසමාපත්තිසහජාතෙ ඵස්සෙ ඵුසන්තෙ අනිමිත්තො ඵස්සො ඵුසතීති වුච්චති. අප්පණිහිතසුඤ්ඤතෙසුපි එසෙව නයො. ආගමනියෙන කථිතෙ පන සුඤ්ඤතො වා ඵස්සො අනිමිත්තො වා ඵස්සො අප්පණිහිතො වා ඵස්සොති විකප්පො ආපජ්ජෙය්‍ය, තස්මා සගුණෙන චෙව ආරම්මණෙන ච කථෙතබ්බං. එවඤ්හි තයො ඵස්සා ඵුසන්තීති සමෙති.

විවෙකනින්නන්තිආදීසු නිබ්බානං විවෙකො නාම, තස්මිං විවෙකෙ නින්නං ඔනතන්ති **විවෙකනින්නං**. අඤ්ඤතො ආගන්ත්වා යෙන විවෙකො, තෙන වඞ්කං විය හුත්වා ඨිතන්ති **විවෙකපොණං**. යෙන විවෙකො, තෙන පතමානං විය ඨිතන්ති **විවෙකපබ්භාරං**.

465. ඉදානි යා වෙදනා නිරොධෙත්වා නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජති, තා පුච්ඡිස්සාමීති පුච්ඡන්තො **කති පනායයො, වෙදනාති** ආහ. **කායිකං වාති**ආදීසු පඤ්චද්වාරිකං සුඛං කායිකං නාම, මනොද්වාරිකං චෙතසිකං නාමාති වෙදිතබ්බං. තත්ථ **සුඛ**න්ති සභාවනිද්දෙසො. **සාතන්ති** තස්සෙව මධුරභාවදීපකං වෙවචනං. **වෙදයිතන්ති** වෙදයිතභාවදීපකං, සබ්බවෙදනානං සාධාරණවචනං. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **ඨිතිසුඛා විපරිණාමදුක්ඛාති**ආදීසු සුඛාය වෙදනාය අත්ථිභාවො සුඛං, නත්ථිභාවො දුක්ඛං. දුක්ඛාය වෙදනාය අත්ථිභාවො දුක්ඛං, නත්ථිභාවො සුඛං. අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය ජානනභාවො සුඛං, අජානනභාවො දුක්ඛන්ති අත්ථො.

කිං අනුසයො අනුසෙතීති කතමො අනුසයො අනුසෙති. අප්පහීනට්ඨෙන සයිතො විය හොතීති අනුසයපුච්ඡං පුච්ඡති. **න ඛො, ආවුසො විසාඛ, සබ්බාය සුඛාය වෙදනාය රාගානුසයො අනුසෙතීති** න සබ්බාය සුඛාය වෙදනාය රාගානුසයො අනුසෙති. න සබ්බාය සුඛාය වෙදනාය සො අප්පහීනො, න සබ්බං සුඛං වෙදනං ආරබ්භ උප්පජ්ජතීති අත්ථො. එස නයො සබ්බත්ථ. **කිං පහාතබ්බ**න්ති අයං පහානපුච්ඡා නාම.

රාගං තෙන පජහතීති එත්ථ එකෙනෙව බ්‍යාකරණෙන ද්වෙ පුච්ඡා විස්සජ්ජෙසි. ඉධ භික්ඛු රාගානුසයං වික්ඛම්භෙත්වා පඨමජ්ඣානං සමාපජ්ජති, ඣානවික්ඛම්භිතං රාගානුසයං තථා වික්ඛම්භිතමෙව කත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අනාගාමිමග්ගෙන සමුග්ඝාතෙති. සො අනාගාමිමග්ගෙන පහීනොපි තථා වික්ඛම්භිතත්තාව පඨමජ්ඣානෙ නානුසෙති නාම. තෙනාහ – ''න තත්ථ රාගානුසයො අනුසෙතී''ති. **තදායතනන්ති** තං ආයතනං, පරමස්සාසභාවෙන පතිට්ඨානභූතං අරහත්තන්ති අත්ථො. **ඉති අනුත්තරෙසූති** එවං අනුත්තරා විමොක්ඛාති ලද්ධනාමෙ අරහත්තෙ. **පිහං උපට්ඨාපයතොති** පත්ථනං පට්ඨපෙන්තස්ස. **උප්පජ්ජති පිහාපච්චයා දොමනස්සන්ති** පත්ථනාය පට්ඨපනමූලකං දොමනස්සං උප්පජ්ජති. තං පනෙතං න පත්ථනාය පට්ඨපනමූලකං උප්පජ්ජති, පත්ථෙත්වා අලභන්තස්ස පන

අලාභමූලකං උප්පජ්ජමානං, ‘‘උප්පජ්ජති පිහාපච්චයා’’ති වුත්තං. තත්ථ කිඤ්චාපි දොමනස්සං නාම එකන්තෙන අකුසලං, ඉදං පන සෙවිතබ්බං දොමනස්සං වට්ටතීති වදන්ති. යොගිනො හි තෙමාසිකං ඡමාසිකං වා නවමාසිකං වා පටිපදං ගණ්හන්ති. තෙසු යො තං තං පටිපදං ගහෙත්වා අන්තොකාලපරිච්ඡෙදෙයෙව අරහත්තං පාපුණිස්සාමීති සටෙන්තො වායමන්තො න සක්කොති යථාපරිච්ඡින්නකාලෙන පාපුණිතුං, තස්ස බලවදොමනස්සං උප්පජ්ජති, ආළින්දිකවාසිමහාඵුස්සදෙවත්ථෙරස්ස විය අස්සුධාරා පවත්තන්ති. ථෙරො කිර එකූනවීසතිවස්සානි ගතපච්චාගතවත්තං පූරෙසි. තස්ස, ‘‘ඉමස්මිං වාරෙ අරහත්තං ගණ්හිස්සාමි, ඉමස්මිං වාරෙ විසුද්ධිපවාරණං පවාරෙස්සාමී’’ති මානසං බන්ධිත්වා සමණධම්මං කරොන්තස්සෙව එකූනවීසතිවස්සානි අතික්කන්තානි. පවාරණාදිවසෙ ආගතෙ ථෙරස්ස අස්සුපාතෙන මුත්තදිවසො නාම නාහොසි. වීසතිමෙ පන වස්සෙ අරහත්තං පාපුණි.

පටිඝං තෙන පජහතීති එත්ථ දොමනස්සෙනෙව පටිඝං පජහති. න හි පටිඝෙනෙව පටිඝප්පහානං, දොමනස්සෙන වා දොමනස්සප්පහානං නාම අත්ථි. අයං පන භික්ඛු තෙමාසිකාදීසු අඤ්ඤතරං පටිපදං ගහෙත්වා ඉති පටිසඤ්චික්ඛති – ‘‘පස්ස භික්ඛු, කිං තුය්හං සීලෙන හීනට්ඨානං අත්ථි, උදාහු වීරියෙන, උදාහු පඤ්ඤාය, නනු තෙ සීලං සුපරිසුද්ධං වීරියං සුපග්ගහිතං පඤ්ඤා සූරා භූත්වා වහතී’’ති. සො එවං පටිසඤ්චික්ඛිත්වා, ‘‘න දානි පුන ඉමස්ස දොමනස්සස්ස උප්පජ්ජිතුං දස්සාමී’’ති වීරියං දළ්හං කත්වා අන්තොතෙමාසෙ වා අන්තොඡමාසෙ වා අන්තොනවමාසෙ වා අනාගාමිමග්ගෙන තං සමුග්ඝාතෙති. ඉමිනා පරියායෙන පටිඝෙනෙව පටිඝං, දොමනස්සෙනෙව දොමනස්සං පජහති නාම.

න තත්ථ පටිඝානුසයො අනුසෙතීති තත්ථ එවරූපෙ දොමනස්සෙ පටිඝානුසයො නානුසෙති. න තං ආරබ්භ උප්පජ්ජති, පහීනොව තත්ථ පටිඝානුසයොති අත්ථො. **අවිජ්ජං තෙන පජහතීති** ඉධ භික්ඛු අවිජ්ජානුසයං වික්ඛම්භෙත්වා චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජති, ඣානවික්ඛම්භිතං අවිජ්ජානුසයං තථා වික්ඛම්භිතමෙව කත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තමග්ගෙන සමුග්ඝාතෙති. සො අරහත්තමග්ගෙන පහීනොපි තථා වික්ඛම්භිතත්තාව චතුත්ථජ්ඣානෙ නානුසෙති නාම. තෙනාහ – ‘‘න තත්ථ අවිජ්ජානුසයො අනුසෙතී’’ති.

466. ඉදානි පටිභාගපුච්ඡං පුච්ඡන්තො **සුඛාය පනායොති**ආදිමාහ. තස්ස විස්සජ්ජනෙ යස්මා සුඛස්ස දුක්ඛං, දුක්ඛස්ස ච සුඛං පච්චනීකං, තස්මා ද්වීසු වෙදනාසු විසභාගපටිභාගො කථිතො. උපෙක්ඛා පන අන්ධකාරා අවිභූතා දුද්දීපනා, අවිජ්ජාපි තාදිසාවාති තෙනෙත්ථ සභාගපටිභාගො කථිතො. යත්තකෙසු පන ඨානෙසු අවිජ්ජා තමං කරොති, තත්තකෙසු විජ්ජා තමං විනොදෙතීති විසභාගපටිභාගො කථිතො. **අවිජ්ජාය ඛො, ආවුසොති** එත්ථ උභොපෙතෙ ධම්මා අනාසවා ලොකුත්තරාති සභාගපටිභාගොව කථිතො. **විමුත්තියා ඛො, ආවුසොති** එත්ථ අනාසවට්ඨෙන ලොකුත්තරට්ඨෙන අබ්‍යාකතට්ඨෙන ච සභාගපටිභාගොව කථිතො. **අච්චයාසීති** එත්ථ පඤ්හං අතික්කමිත්වා ගතොසීති අත්ථො. **නාසක්ඛි පඤ්හානං පරියන්තං ගහෙතුන්ති** පඤ්හානං පරිච්ඡෙදපමාණං ගහෙතුං නාසක්ඛි, අප්පටිභාගධම්මස්ස පටිභාගං පුච්ඡි. නිබ්බානං නාමෙතං අප්පටිභාගං , න සක්කා නීලං වා පීතකං වාති කෙනචි ධම්මෙන සද්ධිං පටිභාගං කත්වා දස්සෙතුං. තඤ්ච ත්වං ඉමිනා අධිප්පායෙන පුච්ඡසීති අත්ථො.

එත්තාවතා චායං උපාසකො යථා නාම සත්තමෙ ඝරෙ සලාකභත්තං ලභිත්වා ගතො භික්ඛු සත්ත ඝරානි අතික්කම්ම අට්ඨමස්ස ද්වාරෙ ඨිතො සබ්බානිපි සත්ත ගෙහානි විරද්ධොව න අඤ්ඤාසි, එවමෙවං අප්පටිභාගධම්මස්ස පටිභාගං පුච්ඡන්තො සබ්බාසුපි සත්තසු සප්පටිභාගපුච්ඡාසු විරද්ධොව හොතීති වෙදිතබ්බො. **නිබ්බානොගධන්ති** නිබ්බානබ්භන්තරං නිබ්බානං අනුපවිට්ඨං. **නිබ්බානපරායනන්ති** නිබ්බානං පරං අයනමස්ස පරා ගති, න තතො පරං ගච්ඡතීති අත්ථො. නිබ්බානං පරියොසානං අවසානං අස්සාති **නිබ්බානපරියොසානං.**

467. **පණ්ඩිතාති** පණ්ඩිච්චෙන සමන්නාගතා, ධාතුකුසලා ආයතනකුසලා පටිච්චසමුප්පාදකුසලා ඨානාට්ඨානකුසලාති අත්ථො. **මහාපඤ්ඤාති** මහන්තෙ අත්ථෙ මහන්තෙ ධම්මෙ මහන්තා නිරුත්තියො මහන්තානි පටිභානානි පරිග්ගණ්හනසමත්ථාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතා. **යථා තං ධම්මදින්නායාති** යථා ධම්මදින්නාය භික්ඛුනියා බ්‍යාකතං, අහම්පි තං එවමෙවං බ්‍යාකරෙය්‍යන්ති. එත්තාවතා ච පන අයං සුත්තන්තො ජිනභාසිතො නාම ජාතො, න සාවකභාසිතො. යථා හි රාජයුත්තෙහි ලිඛිතං පණ්ණං යාව රාජමුද්දිකාය න ලඤ්ඡිතං හොති, න තාව රාජපණ්ණන්ති සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති; ලඤ්ඡිතමත්තං පන රාජපණ්ණං නාම හොති, තථා, ‘‘අහම්පි තං එවමෙව බ්‍යාකරෙය්‍යා’’න්ති ඉමාය ජිනවචනමුද්දිකාය ලඤ්ඡිතත්තා අයං සුත්තන්තො ආහච්චවචනෙන ජිනභාසිතො නාම ජාතො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

චූළවෙදල්ලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. චූළධම්මසමාදානසුත්තවණ්ණනා

468. **එවං මෙ සුතන්ති** චූළධම්මසමාදානසුත්තං. තත්ථ **ධම්මසමාදානානීති** ධම්මොති ගහිතගහණානි. **පච්චුප්පන්නසුඛන්ති** පච්චුප්පන්නෙ සුඛං, ආයූහනක්ඛණෙ සුඛං සුකරං සුඛෙන සක්කා පූරෙතුං. **ආයතිං**

දුක්ඛවිපාකන්ති අනාගතෙ විපාකකාලෙ දුක්ඛවිපාකං. ඉමිනා උපායෙන සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

469. **නත්ථි කාමෙසු දොසොති** වත්ථුකාමෙසුපි කිලෙසකාමෙසුපි දොසො නත්ථි. **පාතබ්‍යතං ආපජ්ජන්තීති** තෙ වත්ථුකාමෙසු කිලෙසකාමෙන පාතබ්‍යතං පිවිතබ්බතං, යථාරුචි පරිභුඤ්ජිතබ්බතං ආපජ්ජන්තීති අත්ථො. **මොළිබද්ධාහීති** මොළිං කත්වා බද්ධකෙසාහි. **පරිබ්බාජිකාහීති** තාපසපරිබ්බාජිකාහි. **එවමාහංසූති** එවං වදන්ති. **පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙන්තීති** පහානං සමතික්කමං පඤ්ඤපෙන්ති. **මාලුවාසිපාටිකාති** දීඝසණ්ඨානං මාලුවාපක්කං. **ඵලෙය්‍යාති** ආතපෙන සුස්සිත්වා භිජ්ජෙය්‍ය. **සාලමූලෙති** සාලරුක්ඛස්ස සමීපෙ. **සන්තාසං ආපජ්ජෙය්‍යාති** කස්මා ආපජ්ජති? භවනවිනාසභයා. රුක්ඛමූලෙ පතිතමාලුවාබීජතො හි ලතා උප්පජ්ජිත්වා රුක්ඛං අභිරුහති. සා මහාපත්තා චෙව හොති බහුපත්තා ච, කොවිළාරපත්තසදිසෙහි පත්තෙහි සමන්නාගතා. අථ තං රුක්ඛං මූලතො පට්ඨාය විනන්ධමානා සබ්බවිටපානි සඤ්ඡාදෙත්වා මහන්තං භාරං ජනෙත්වා තිට්ඨති. සා වාතෙ වා වායන්තෙ දෙවෙ වා වස්සන්තෙ ඔඝනං ජනෙත්වා තස්ස රුක්ඛස්ස සබ්බසාඛාපසාඛං භඤ්ජති, භූමියං නිපාතෙති. තතො තස්මිං රුක්ඛෙ පතිට්ඨිතවිමානං භිජ්ජති නස්සති. ඉති සා භවනවිනාසභයා සන්තාසං ආපජ්ජති.

ආරාමදෙවතාති තත්ථ තත්ථ පුප්ඵාරාමඵලාරාමෙසු අධිවත්ථා දෙවතා. **වනදෙවතාති** අන්ධවනසුභගවනාදීසු වනෙසු අධිවත්ථා දෙවතා. **රුක්ඛදෙවතාති** අභිලක්ඛිතෙසු නළෙරුපුචිමන්දාදීසු රුක්ඛෙසු අධිවත්ථා දෙවතා. **ඔසධිතිණවනප්පතීසූති** හරීතකීආමලකීආදීසු ඔසධීසු තාලනාළිකෙරාදීසු තිණෙසු වනජෙට්ඨකෙසු ච වනප්පතිරුක්ඛෙසු අධිවත්ථා දෙවතා. **වනකම්මිකාති** වනෙ කසනලායනදාරුආහරණගොරක්ඛාදීසු කෙනචිදෙව කම්මෙන වා විචරකමනුස්සා. **උද්ධරෙය්‍යුන්ති** ඛාදෙය්‍යුං. **විලම්බිනීති** වාතෙන පහතපහතට්ඨානෙසු කෙළිං කරොන්තී විය විලම්බන්තී. **සුඛො ඉමිස්සාති** එවරූපාය මාලුවාලතාය සම්ඵස්සොපි සුඛො, දස්සනම්පි සුඛං. අයං මෙ දාරකානං ආපානමණ්ඩලං භවිස්සති, කීළාභූමි භවිස්සති, දුතියං මෙ විමානං පටිලද්ධන්ති ලතාය දස්සනෙපි සම්ඵස්සෙපි සොමනස්සජාතා එවමාහ.

විටභිං කරෙය්‍යාති සාඛානං උපරි ඡත්තාකාරෙන තිට්ඨෙය්‍ය. **ඔඝනං ජනෙය්‍යාති** හෙට්ඨා ඝනං ජනෙය්‍ය. උපරි ආරුය්හ සකලං රුක්ඛං පලිවෙඨෙත්වා පුන හෙට්ඨා හස්සමානා භූමිං ගණ්හෙය්‍යාති අත්ථො. **පදාලෙය්‍යාති** එවං ඔඝනං කත්වා පුන තතො පට්ඨාය යාව මූලා ඔතිණ්ණසාඛාහි අභිරුහමානා සබ්බසාඛා පලිවෙඨෙන්තී මත්ථකං පත්වා තෙනෙව නියාමෙන පුන ඔරොහිත්වා ච අභිරුහිත්වා ච සකලරුක්ඛං සංසිබ්බිත්වා අජ්ඣොත්ථරන්තී සබ්බසාඛා හෙට්ඨා කත්වා සයං උපරි ඨත්වා වාතෙ වා වායන්තෙ දෙවෙ වා වස්සන්තෙ පදාලෙය්‍ය. භින්දෙය්‍යාති අත්ථො. ඛාණුමත්තමෙව තිට්ඨෙය්‍ය, තත්ථ යං සාඛට්ඨකවිමානං හොති, තං සාඛාසු භිජ්ජමානාසු තත්ථ තත්ථෙව භිජ්ජිත්වා සබ්බසාඛාසු භින්නාසු සබ්බං භිජ්ජති. රුක්ඛට්ඨකවිමානං පන යාව රුක්ඛස්ස මූලමත්තම්පි තිට්ඨති, තාව න නස්සති. ඉදං පන විමානං සාඛට්ඨකං, තස්මා සබ්බසාඛාසු සංභිජ්ජමානාසු භිජ්ජිත්ථ. දෙවතා පුත්තකෙ ගහෙත්වා ඛාණුකෙ ඨිතා පරිදෙවිතුං ආරද්ධා.

471. **තිබ්බරාගජාතිකොති** බහලරාගසභාවො. **රාගජං දුක්ඛං දොමනස්සං පටිසංවෙදෙතීති** තිබ්බරාගජාතිකත්තා දිට්ඨෙ දිට්ඨෙ ආරම්මණෙ නිමිත්තං ගණ්හාති. අථස්ස ආචරියුපජ්ඣායා දණ්ඩකම්මං ආණාපෙන්ති. සො අභික්ඛණං දණ්ඩකම්මං කරොන්තො දුක්ඛං දොමනස්සං පටිසංවෙදෙති, නත්වෙව වීතික්කමං කරොති. **තිබ්බදොසජාතිකොති** අප්පමත්තිකෙනෙව කුප්පති, දහරසාමණෙරෙහි සද්ධිං හත්ථපරාමාසාදීනි කරොන්තොව කථෙති. සොපි දණ්ඩකම්මපච්චයා දුක්ඛං දොමනස්සං පටිසංවෙදෙති. මොහජාතිකො පන ඉධ කතං වා කතතො අකතං වා අකතතො න සල්ලක්ඛෙති, තානි තානි කිච්චානි විරාධෙති. සොපි දණ්ඩකම්මපච්චයා දුක්ඛං දොමනස්සං පටිසංවෙදෙති.

472. **න තිබ්බරාගජාතිකොති**ආදීනි වුත්තපටිපක්ඛනයෙන වෙදිතබ්බානි. කස්මා පනෙත්ථ කොචි තිබ්බරාගාදිජාතිකො හොති, කොචි න තිබ්බරාගාදිජාතිකො? කම්මනියාමෙන. යස්ස හි කම්මායූහනක්ඛණෙ ලොභො බලවා හොති, අලොභො මන්දො, අදොසාමොහා බලවන්තො, දොසමොහා මන්දා, තස්ස මන්දො අලොභො ලොභං පරියාදාතුං න සක්කොති, අදොසාමොහා පන බලවන්තො දොසමොහෙ පරියාදාතුං සක්කොන්ති. තස්මා සො තෙන කම්මෙන දින්නපටිසන්ධිවසෙන නිබ්බත්තො ලුද්ධො හොති, සුඛසීලො අක්කොධනො පඤ්ඤවා වජිරූපමඤාණො.

යස්ස පන කම්මායූහනක්ඛණෙ ලොභදොසා බලවන්තො හොන්ති, අලොභාදොසා මන්දා, අමොහො බලවා, මොහො මන්දො, සො පුරිමනයෙනෙව ලුද්ධො චෙව හොති දුට්ඨො ච, පඤ්ඤවා පන හොති වජිරූපමඤාණො දත්තාභයත්ථෙරො විය.

යස්ස පන කම්මායූහනක්ඛණෙ ලොභාදොසමොහා බලවන්තො හොන්ති, ඉතරෙ මන්දා, සො පුරිමනයෙනෙව ලුද්ධො චෙව හොති දන්ධො ච, සුඛසීලකො පන හොති අක්කොධනො.

තථා යස්ස කම්මායූහනක්ඛණෙ තයොපි ලොභදොසමොහා බලවන්තො හොන්ති, අලොභාදයො මන්දා, සො පුරිමනයෙනෙව ලුද්ධො චෙව හොති දුට්ඨො ච මූළ්හො ච.

යස්ස පන කම්මායූහනක්ඛණෙ අලොභදොසමොහා බලවන්තො හොන්ති, ඉතරෙ මන්දා, සො පුරිමනයෙනෙව අප්පකිලෙසො හොති, දිබ්බාරම්මණම්පි දිස්වා නිච්චලො, දුට්ඨො පන හොති දන්ධපඤ්ඤො ච.

යස්ස පන කම්මායූහනක්ඛණෙ අලොභාදොසමොහා බලවන්තො හොන්ති, ඉතරෙ මන්දා, සො පුරිමනයෙනෙව අලුද්ධො චෙව හොති සුඛසීලකො ච, මූළ්හො පන හොති.

තථා යස්ස කම්මායූහනක්ඛණෙ අලොභදොසාමොහා බලවන්තො හොන්ති, ඉතරෙ මන්දා, සො පුරිමනයෙනෙව අලුද්ධො චෙව හොති පඤ්ඤවා ච, දුට්ඨො පන හොති කොධනො.

යස්ස පන කම්මායූහනක්ඛණෙ තයොපි අලොභාදයො බලවන්තො හොන්ති, ලොභාදයො මන්දා, සො මහාසඞ්ඝරක්ඛිතත්ථෙරො විය අලුද්ධො අදුට්ඨො පඤ්ඤවා ච හොති.

සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

චූළධම්මසමාදානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. මහාධම්මසමාදානසුත්තවණ්ණනා

473. **එවං මෙ සුත්තන්ති** මහාධම්මසමාදානසුත්තං. තත්ථ **එවංකාමාති** එවංඉච්ඡා. **එවංඡන්දාති** එවංඅජ්ඣාසයා. **එවංඅධිප්පායාති** එවංලද්ධිකා. **තත්‍රාති** තස්මිං අනිට්ඨවඩ්ඪනෙ චෙව ඉට්ඨපරිහානෙ ච. **භගවංමූලකාති** භගවා මූලං එතෙසන්ති භගවංමූලකා. ඉදං වුත්තං හොති – ඉමෙ, භන්තෙ, අම්හාකං ධම්මා පුබ්බෙ කස්සපසම්මාසම්බුද්ධෙන උප්පාදිතා, තස්මිං පරිනිබ්බුතෙ එකං බුද්ධන්තරං අඤ්ඤො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා ඉමෙ ධම්මෙ උප්පාදෙතුං සමත්ථො නාම නාහොසි, භගවතා පන නො ඉමෙ ධම්මා උප්පාදිතා. භගවන්තඤ්හි නිස්සාය මයං ඉමෙ ධම්මෙ ආජානාම පටිවිජ්ඣාමාති එවං භගවංමූලකා නො, භන්තෙ, ධම්මාති. **භගවංනෙත්තිකාති** භගවා හි ධම්මානං නෙතා විනෙතා අනුනෙතාති. යථාසභාවතො පාටියෙක්කං පාටියෙක්කං නාමං ගහෙත්වා දස්සිතා ධම්මා භගවංනෙත්තිකා නාම හොන්ති. **භගවංපටිසරණාති** චතුභූමකා ධම්මා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස ආපාථං ආගච්ඡමානා භගවති පටිසරන්ති නාමාති භගවංපටිසරණා. පටිසරන්තීති ඔසරන්ති සමොසරන්ති. අපිච මහාබොධිමණ්ඩෙ නිසින්නස්ස භගවතො පටිවෙධවසෙන ඵස්සො ආගච්ඡති, අහං භගවා කින්නාමොති? ත්වං ඵුසනට්ඨෙන ඵස්සො නාම. වෙදනා, සඤ්ඤා, සඞ්ඛාරා, විඤ්ඤාණං ආගච්ඡති. අහං භගවා කින්නාමන්ති? ත්වං විජානනට්ඨෙන විඤ්ඤාණං නාමාති එවං චතුභූමකධම්මානං යථාසභාවතො පාටියෙක්කං පාටියෙක්කං නාමං ගණ්හන්තො භගවා ධම්මෙ පටිසරතීතිපි භගවංපටිසරණා. **භගවන්තඤ්ඤෙව පටිභාතූති** භගවතොයෙව එතස්ස භාසිතස්ස අත්ථො උපට්ඨාතු, තුම්හෙයෙව නො කථෙත්වා දෙථාති අත්ථො.

474. **සෙවිතබ්බෙති** නිස්සයිතබ්බෙ. **භජිතබ්බෙති** උපගන්තබ්බෙ. **යථා තං අවිද්දසුනොති** යථා අවිදුනො බාලස්ස අන්ධපුථුජ්ජනස්ස. **යථා තං විද්දසුනොති** යථා විදුනො මෙධාවිනො පණ්ඩිතස්ස.

475. **අත්ථි, භික්ඛවෙ, ධම්මසමාදානන්ති** පුරිමසුත්තෙ උප්පටිපාටිආකාරෙන මාතිකා ඨපිතා , ඉධ පන යථාධම්මරසෙනෙව සත්ථා මාතිකං ඨපෙසි. තත්ථ **ධම්මසමාදානන්ති** පාණාතිපාතාදීනං ධම්මානං ගහණං.

476. **අවිජ්ජාගතොති** අවිජ්ජාය සමන්නාගතො.

477. **විජ්ජාගතොති** විජ්ජාය සමන්නාගතො පඤ්ඤවා.

478. **සහාපි දුක්ඛෙනාති** එත්ථ මිච්ඡාචාරො අභිජ්ඣා මිච්ඡාදිට්ඨීති ඉමෙ තාව තයො පුබ්බචෙතනාය ච අපරචෙතනාය චාති ද්වින්නං චෙතනානං වසෙන දුක්ඛවෙදනා හොන්ති. සන්නිට්ඨාපකචෙතනා පන සුඛසම්පයුත්තා වා උපෙක්ඛාසම්පයුත්තා වා හොති. සෙසා පාණාතිපාතාදයො සත්ත තිස්සන්නම්පි චෙතනානං වසෙන දුක්ඛවෙදනා හොන්ති. ඉදං සන්ධාය වුත්තං – ‘‘සහාපි දුක්ඛෙන සහාපි දොමනස්සෙනා’’ති. දොමනස්සමෙව චෙත්ථ දුක්ඛන්ති වෙදිතබ්බං. පරියෙට්ඨිං වා ආපජ්ජන්තස්ස පුබ්බභාගපරභාගෙසු කායිකං දුක්ඛම්පි වට්ටතියෙව.

479. **සහාපි සුඛෙනාති** එත්ථ පාණාතිපාතො ඵරුසවාචා බ්‍යාපාදොති ඉමෙ තාව තයො පුබ්බචෙතනාය ච අපරචෙතනාය චාති ද්වින්නං චෙතනානං වසෙන සුඛවෙදනා හොන්ති. සන්නිට්ඨාපකචෙතනා පන දුක්ඛසම්පයුත්තාව හොති. සෙසා සත්ත තිස්සන්නම්පි චෙතනානං වසෙන සුඛවෙදනා හොන්තියෙව. **සහාපි සොමනස්සෙනාති** සොමනස්සමෙව චෙත්ථ සුඛන්ති වෙදිතබ්බං. ඉට්ඨඵොට්ඨබ්බසමඞ්ගිනො වා පුබ්බභාගපරභාගෙසු කායිකං සුඛම්පි වට්ටතියෙව.

480. තතියධම්මසමාදානෙ ඉධෙකච්චො මච්ඡබන්ධො වා හොති, මාගවිකො වා, පාණූපඝාතංයෙව නිස්සාය ජීවිකං කප්පෙති. තස්ස ගරුට්ඨානියො භික්ඛූ අකාමකස්සෙව පාණාතිපාතෙ ආදීනවං, පාණාතිපාතවිරතියා ච ආනිසංසං කථෙත්වා සික්ඛාපදං දෙති. සො ගණ්හන්තොපි දුක්ඛිතො දොමනස්සිතොව හුත්වා ගණ්හාති. අපරභාගෙ කතිපාහං වීතිනාමෙත්වා රක්ඛිතුං අසක්කොන්තොපි දුක්ඛිතොව හොති, තස්ස පුබ්බාපරචෙතනා දුක්ඛසහගතාව හොන්ති. සන්නිට්ඨාපකචෙතනා පන සුඛසහගතා වා උපෙක්ඛාසහගතා වාති එවං සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො . ඉති පුබ්බභාගපරභාගචෙතනාව සන්ධාය ඉදං වුත්තං – ‘‘සහාපි දුක්ඛෙන සහාපි දොමනස්සෙනා’’ති. දොමනස්සමෙව චෙත්ථ දුක්ඛන්ති වෙදිතබ්බං.

481. චතුත්ථධම්මසමාදානෙ දසසුපි පදෙසු තිස්සොපි පුබ්බභාගාපරභාගසන්නිට්ඨාපකචෙතනා සුඛසම්පයුත්තා හොන්තියෙව, තං සන්ධාය ඉදං වුත්තං – ‘‘සහාපි සුඛෙන සහාපි සොමනස්සෙනා’’ති. සොමනස්සමෙව චෙත්ථ සුඛන්ති වෙදිතබ්බං.

482. **තිත්තකාලාබූති** තිත්තකරසඅලාබු. **විසෙන සංසට්ඨොති** හලාහලවිසෙන සම්පයුත්තො මිස්සිතො ලුළිතො. **නච්ඡාදෙස්සතීති** න රුච්චිස්සති න තුට්ඨිං කරිස්සති. **නිගච්ඡසීති** ගමිස්සසි. **අප්පටිසඞ්ඛාය පිවෙය්‍යාති** තං අප්පච්චවෙක්ඛිත්වා පිවෙය්‍ය.

483. **ආපානීයකංසොති** ආපානීයස්ස මධුරපානකස්ස හරිතකංසො. **වණ්ණසම්පන්නොති** පානකවණ්ණාදීහි සම්පන්නවණ්ණො, කංසෙ පක්ඛිත්තපානකවසෙන පානකකංසොපි එවං වුත්තො. **ඡාදෙස්සතීති** තඤ්හි හලාහලවිසං යත්ථ යත්ථ පක්ඛිත්තං හොති, තස්ස තස්සෙව රසං දෙති. තෙන වුත්තං ‘‘ඡාදෙස්සතී’’ති.

484. **පූතිමුත්තන්ති** මුත්තමෙව. යථා හි මනුස්සභාවො සුවණ්ණවණ්ණො පූතිකායොත්වෙව, තදහුජාතාපි ගලොචිලතා පූතිලතාත්වෙව වුච්චති. එවං තඞ්ඛණං ගහිතං තරුණම්පි මුත්තං පූතිමුත්තමෙව. **නානාභෙසජ්ජෙහීති** හරීතකාමලකාදීහි නානොසධෙහි. **සුඛී අස්සාති** අරොගො සුවණ්ණවණ්ණො සුඛී භවෙය්‍ය.

485. **දධි ච මධු චාති** සුපරිසුද්ධං දධි ච සුමධුරං මධු ච. **එකජ්ඣං සංසට්ඨන්ති** එකතො කත්වා මිස්සිතං ආලුළිතං. **තස්ස තන්ති** තස්ස තං චතුමධුරභෙසජ්ජං පිවතො රුච්චෙය්‍ය. ඉදඤ්ච යං භගන්දරසංසට්ඨං ලොහිතං පක්ඛන්දති, න තස්ස භෙසජ්ජං, ආහාරං ඨම්භෙත්වා මග්ගං අවලඤ්ජං කරොති. යං පන පිත්තසංසට්ඨං ලොහිතං, තස්සෙතං භෙසජ්ජං සීතලකිරියාය පරියත්තභූතං.

486. **විද්ධෙති** උබ්බිද්ධෙ. මෙඝවිගමෙන දූරීභූතෙති අත්ථො. **විගතවලාහකෙති** අපගතමෙඝෙ, **දෙවෙති** ආකාසෙ. **ආකාසගතං තමගතන්ති** ආකාසගතං තමං. **පුථුසමණබ්‍රාහ්මණපරප්පවාදෙති** පුථූනං සමණබ්‍රාහ්මණසඞ්ඛාතානං පරෙසං වාදෙ. **අභිවිහච්චාති** අභිහන්ත්වා. **භාසතෙ ච තපතෙ ච විරොචතෙ චාති** සරදකාලෙ මජ්ඣන්හිකසමයෙ ආදිච්චොව ඔභාසං මුඤ්චති තපති විජ්ජොතතීති.

ඉදං පන සුත්තං දෙවතානං අතිවිය පියං මනාපං. තත්‍රිදං වත්ථු – දක්ඛිණදිසායං කිර භත්ථිභොගජනපදෙ සඞ්ඝරවිහාරො නාම අත්ථි. තස්ස භොජනසාලද්වාරෙ සඞ්ගරරුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා රත්තිභාගෙ එකස්ස දහරස්ස සරභඤ්ඤවසෙන ඉදං සුත්තං ඔසාරෙන්තස්ස සුත්වා සාධුකාරං අදාසි. දහරො කිං එසොති ආහ. අහං, භන්තෙ, ඉමස්මිං රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතාති. කස්මිං දෙවතෙ පසන්නාසි, කිං සද්දෙ, උදාහු සුත්තෙති? සද්දො නාම, භන්තෙ, යස්ස කස්සචි හොතියෙව, සුත්තෙ පසන්නාම්හි. සත්ථාරා ජෙතවනෙ නිසීදිත්වා කථිතදිවසෙ ච අජ්ජ ච එකබ්‍යඤ්ජනෙපි නානං නත්ථීති. අස්සොසි ත්වං දෙවතෙ සත්ථාරා කථිතදිවසෙති? ආම, භන්තෙ. කත්ථ ඨිතා අස්සොසීති? ජෙතවනං, භන්තෙ, ගතාම්හි, මහෙසක්ඛාසු පන දෙවතාසු ආගච්ඡන්තීසු තත්ථ ඔකාසං අලභිත්වා ඉධෙව ඨත්වා අස්සොසින්ති. එත්ථ ඨිතාය සක්කා සුත්ථු සද්දො සොතුන්ති? ත්වං පන, භන්තෙ, මය්හං සද්දං සුණසීති? ආම දෙවතෙති. දක්ඛිණකණ්ණපස්සෙ නිසීදිත්වා කථනකාලො විය, භන්තෙ, හොතීති. කිං පන දෙවතෙ සත්ථු රූපං පස්සසීති? සත්ථා මමෙව ඔලොකෙතීති මඤ්ඤමානා සණ්ඨාතුං න සක්කොමි, භන්තෙති. විසෙසං පන නිබ්බත්තෙතුං අසක්ඛිත්ථ දෙවතෙති. දෙවතා තත්ථෙව අන්තරධායි. තං දිවසං කිරෙස දෙවපුත්තො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතො. එවමිදං සුත්තං දෙවතානං පියං මනාපං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මහාධම්මසමාදානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. වීමංසකසුත්තවණ්ණනා

487. **එවං මෙ සුතන්ති** වීමංසකසුත්තං. තත්ථ **වීමංසකෙනාති** තයො වීමංසකා – අත්ථවීමංසකො සඞ්ඛාරවීමංසකො සත්ථුවීමංසකොති. තෙසු, ‘‘පණ්ඩිතා භාවුසො, මනුස්සා වීමංසකා’’ති (සං. නි. 3.2) එත්ථ අත්ථවීමංසකො ආගතො. ‘‘යතො ඛො, ආනන්ද, භික්ඛු ධාතුකුසලො ච හොති, ආයතනකුසලො ච හොති,

පටිච්චසමුප්පාදකුසලො ච හොති, ඨානාට්ඨානකුසලො ච හොති, එත්තාවතා ඛො, ආනන්ද, පණ්ඩිතො භික්ඛු වීමංසකොති අලං වචනායා''ති (ම. නි. 3.124) එත්ථ සඞ්ඛාරවීමංසකො ආගතො. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ සත්ථුවීමංසකො අධිප්පෙතො. **චෙතොපරියායන්**ති චිත්තවාරං චිත්තපරිච්ඡෙදං. **සමන්නෙසනා**ති එසනා පරියෙසනා උපපරික්ඛා. **ඉති විඤ්ඤාණායා**ති එවං විජානනත්ථාය.

488. **ද්වීසු ධම්මෙසු තථාගතො සමන්නෙසිතබ්බො**ති ඉධ කල්‍යාණමිත්තූපනිස්සයං දස්සෙති. මහා හි එස කල්‍යාණමිත්තූපනිස්සයො නාම. තස්ස මහන්තභාවො එවං වෙදිතබ්බො – එකස්මිං හි සමයෙ ආයස්මා ආනන්දො උපඩ්ඪං අත්තනො ආනුභාවෙන හොති, උපඩ්ඪං කල්‍යාණමිත්තානුභාවෙනාති චින්තෙත්වා අත්තනො ධම්මතාය නිච්ඡෙතුං අසක්කොන්තො භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි, – ''උපඩ්ඪමිදං, භන්තෙ, බ්‍රහ්මචරියස්ස, යදිදං කල්‍යාණමිත්තතා කල්‍යාණසහායතා කල්‍යාණසම්පවඞ්කතා''ති. භගවා ආහ – ''මා හෙවං, ආනන්ද, මා හෙවං, ආනන්ද, සකලමෙවිදං, ආනන්ද, බ්‍රහ්මචරියං යදිදං කල්‍යාණමිත්තතා කල්‍යාණසහායතා, කල්‍යාණසම්පවඞ්කතා. කල්‍යාණමිත්තස්සෙතං, ආනන්ද, භික්ඛුනො පාටිකඞ්ඛං කල්‍යාණසහායස්ස කල්‍යාණසම්පවඞ්කස්ස, අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙස්සති, අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං බහුලීකරිස්සති. කථඤ්චානන්ද, භික්ඛු කල්‍යාණමිත්තො…පෙ…. අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙති, අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං බහුලීකරොති. ඉධානන්ද, භික්ඛු සම්මාදිට්ඨිං භාවෙති…පෙ…. සම්මාසමාධිං භාවෙති විවෙකනිස්සිතං එවං ඛො, ආනන්ද, භික්ඛු කල්‍යාණමිත්තො…පෙ…. බහුලීකරොති, තදමිනාපෙතං, ආනන්ද, පරියායෙන වෙදිතබ්බං. යථා සකලමෙවිදං බ්‍රහ්මචරියං යදිදං කල්‍යාණමිත්තතා කල්‍යාණසහායතා කල්‍යාණසම්පවඞ්කතා. මමඤ්හි, ආනන්ද, කල්‍යාණමිත්තං ආගම්ම ජාතිධම්මා සත්තා ජාතියා පරිමුච්චන්ති. ජරාධම්මා…පෙ…. සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසධම්මා සත්තා සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසෙහි පරිමුච්චන්තී''ති (සං. නි. 5.2).

භික්ඛූනං බාහිරඞ්ගසම්පත්තිං කථෙන්තොපි ආහ – ''බාහිරං, භික්ඛවෙ, අඞ්ගන්ති කරිත්වා නාඤ්ඤං එකඞ්ගම්පි සමනුපස්සාමි, යං එවං මහතො අත්ථාය සංවත්තති, යථයිදං, භික්ඛවෙ, කල්‍යාණමිත්තතා. කල්‍යාණමිත්තතා, භික්ඛවෙ, මහතො අත්ථාය සංවත්තතී''ති (අ. නි. 1.113). මහාචුන්දස්ස කිලෙසසල්ලෙඛපටිපදං කථෙන්තොපි, ''පරෙ පාපමිත්තා භවිස්සන්ති, මයමෙත්ථ කල්‍යාණමිත්තා භවිස්සාමාති සල්ලෙඛො කරණීයො''ති (ම. නි. 1.83) ආහ. මෙඝියත්ථෙරස්ස විමුත්තිපරිපාචනියධම්මෙ කථෙන්තොපි, ''අපරිපක්කාය, මෙඝිය, චෙතොවිමුත්තියා පඤ්ච ධම්මා පරිපාකාය සංවත්තන්ති. කතමෙ පඤ්ච? ඉධ, මෙඝිය, භික්ඛු කල්‍යාණමිත්තො හොති''ති (උදා. 31) කල්‍යාණමිත්තූපනිස්සයමෙව විසෙසෙසි. පියපුත්තස්ස රාහුලත්ථෙරස්ස අභිණ්හොවාදං දෙන්තොපි –

> ''මිත්තෙ භජස්සු කල්‍යාණෙ, පන්තඤ්ච සයනාසනං;
> විවිත්තං අප්පනිග්ඝොසං, මත්තඤ්ඤූ හොහි භොජනෙ.
>
> චීවරෙ පිණ්ඩපාතෙ ච, පච්චයෙ සයනාසනෙ;
> එතෙසු තණ්හං මාකාසි, මා ලොකං පුනරාගමී''ති. (සු. නි. 340, 341) –

කල්‍යාණමිත්තූපනිස්සයමෙව සබ්බපඨමං කථෙසි. එවං මහා එස කල්‍යාණමිත්තූපනිස්සයො නාම. ඉධාපි තං දස්සෙන්තො භගවා **ද්වීසු ධම්මෙසු තථාගතො සමන්නෙසිතබ්බො**ති දෙසනං ආරභි. පණ්ඩිතො භික්ඛු ද්වීසු ධම්මෙසු තථාගතං එසතු ගවෙසතූති අත්ථො. එතෙන භගවා අයං මහාපච්චයොති වා, ලක්ඛණසම්පන්නොති වා, අභිරූපො දස්සනීයොති වා, අභිඤ්ඤාතො අභිලක්ඛිතොති වා, ඉමං නිස්සායාහං චීවරාදයො පච්චයෙ ලභිස්සාමීති වා, එවං චින්තෙත්වා මං නිස්සාය වසනකිච්චං නත්ථි. යො පන එවං සල්ලක්ඛෙති, ''පහොති මෙ එස සත්ථා හුත්වා සත්ථුකිච්චං සාධෙතු''න්ති, සො මං භජතූති සීහනාදං නදති. බුද්ධසීහනාදො කිර නාමෙස සුත්තන්තොති.

ඉදානි තෙ ද්වෙ ධම්මෙ දස්සෙන්තො **චක්ඛුසොතවිඤ්ඤෙය්‍යෙසූ**ති ආහ. තත්ථ සත්ථු කායිකො සමාචාරො වීමංසකස්ස චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යො ධම්මො නාම. වාචසිකො සමාචාරො සොතවිඤ්ඤෙය්‍යො ධම්මො නාම. ඉදානි තෙසු සමන්නෙසිතබ්බාකාරං දස්සෙන්තො **යෙ සංකිලිට්ඨා**තිආදිමාහ. තත්ථ **සංකිලිට්ඨා**ති කිලෙසසම්පයුත්තා. තෙ ච න චක්ඛුසොතවිඤ්ඤෙය්‍යා. යථා පන උදකෙ චලන්තෙ වා පුප්ඵුළකෙ වා මුඤ්චන්තෙ අන්තො මච්ඡො අත්ථීති විඤ්ඤායති, එවං පාණාතිපාතාදීනි වා කරොන්තස්ස, මුසාවාදාදීනි වා භණන්තස්ස කායවචීසමාචාරෙ දිස්වා ච සුත්වා ච තංසමුට්ඨාපකචිත්තං සංකිලිට්ඨන්ති විඤ්ඤායති. තස්මා එවමාහ. සංකිලිට්ඨචිත්තස්ස හි කායවචීසමාචාරාපි සංකිලිට්ඨායෙව නාම. **න තෙ තථාගතස්ස සංවිජ්ජන්තී**ති න තෙ තථාගතස්ස අත්ථි. න උපලබ්භන්තීති එවං ජානාතීති අත්ථො. නත්ථිතායෙව හි තෙ න උපලබ්භන්ති න පටිවිජ්ජන්තතාය. තථා හි භගවා එකදිවසං ඉමෙසු ධම්මෙසු භික්ඛුසඞ්ඝං පවාරෙන්තො ආහ – ''හන්ද දානි, භික්ඛවෙ, පවාරෙමි වො, න ච මෙ කිඤ්චි ගරහථ කායිකං වා වාචසිකං වා''ති. එවං වුත්තෙ ආයස්මා සාරිපුත්තො උට්ඨායාසනා එකංසං උත්තරාසඞ්ගං කරිත්වා යෙන භගවා තෙනඤ්ජලිං පණාමෙත්වා භගවන්තං එතදවොච – ''න ඛො මයං, භන්තෙ, භගවතො කිඤ්චි ගරහාම කායිකං වා වාචසිකං වා. භගවා හි, භන්තෙ, අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙතා, අසඤ්ජාතස්ස මග්ගස්ස සඤ්ජනෙතා, අනක්ඛාතස්ස මග්ගස්ස අක්ඛාතා, මග්ගඤ්ඤූ මග්ගවිදූ මග්ගකොවිදො. මග්ගානුගා ච, භන්තෙ, එතරහි සාවකා විහරන්ති පච්ඡාසමන්නාගතා''ති (සං. නි. 1.215). එවං පරිසුද්ධා තථාගතස්ස කායවචීසමාචාරා. උත්තරොපි සුදං මාණවො තථාගතස්ස කායවචීද්වාරෙ අනාරාධනීයං කිඤ්චි පස්සිස්සාමීති සත්ත මාසෙ අනුබන්ධිත්වා ලික්ඛාමත්තම්පි න අද්දස. මනුස්සභූතො වා එස බුද්ධභූතස්ස කායවචීද්වාරෙ කිං අනාරාධනීයං පස්සිස්සති? මාරොපි දෙවපුත්තො බොධිසත්තස්ස

සතො මහාභිනික්ඛමනතො පට්ඨාය ඡබ්බස්සානි ගවෙසමානො කිඤ්චි අනාරාධනීයං නාද්දස, අන්තමසො චෙතොපරිවිතක්කමත්තම්පි. මාරො කිර චින්තෙසි – ''සචස්ස විතක්කිතමත්තම්පි අකුසලං පස්සිස්සාමි, තත්ථෙව නං මුද්ධනි පහරිත්වා පක්කමිස්සාමී''ති. සො ඡබ්බස්සානි අදිස්වා බුද්ධභූතම්පි එකං වස්සං අනුබන්ධිත්වා කිඤ්චි වජ්ජං අපස්සන්තො ගමනසමයෙ වන්දිත්වා –

> ''මහාවීර මහාපුඤ්ඤං, ඉද්ධියා යසසා ජලං;
> සබ්බවෙරභයාතීතං, පාදෙ වන්දාමි ගොතම''න්ති. (සං. නි. 1.159) –

ගාථං වත්වා ගතො.

වීතිමිස්සාති කාලෙ කණ්හා, කාලෙ සුක්කාති එවං වොමිස්සකා. **වොදාතාති** පරිසුද්ධා නික්කිලෙසා. **සංවිජ්ජන්තීති** වොදාතා ධම්මා අත්ථි උපලබ්භන්ති. තථාගතස්ස හි පරිසුද්ධා කායසමාචාරාදයො. තෙනාහ – ''චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, තථාගතස්ස අරක්ඛෙය්‍යානි. කතමානි චත්තාරි? පරිසුද්ධකායසමාචාරො, භික්ඛවෙ, තථාගතො, නත්ථි තථාගතස්ස කායදුච්චරිතං, යං තථාගතො රක්ඛෙය්‍ය, 'මා මෙ ඉදං පරො අඤ්ඤාසී'ති. පරිසුද්ධවචීසමාචාරො… පරිසුද්ධමනොසමාචාරො… පරිසුද්ධාජීවො, භික්ඛවෙ, තථාගතො , නත්ථි තථාගතස්ස මිච්ඡාජීවො, යං තථාගතො රක්ඛෙය්‍ය, මා මෙ ඉදං පරො අඤ්ඤාසී''ති (අ. නි. 7.58).

ඉමං කුසලං ධම්මන්ති ඉමං අනවජ්ජං ආජීවට්ඨමකසීලං. ''අයමායස්මා සත්ථා කිං නු ඛො දීඝරත්තං සමාපන්නො අතිචිරකාලතො පට්ඨාය ඉමිනා සමන්නාගතො, උදාහු ඉත්තරසමාපන්නො හිය්‍යො වා පරෙ වා පරසුවෙ වා දිවසෙ සමාපන්නො''ති එවං ගවෙසතූති අත්ථො. එකච්චෙන හි එකස්මිං ඨානෙ වසන්තෙන බහු මිච්ඡාජීවකම්මං කතං, තං තත්ථ කාලාතික්කමෙ පඤ්ඤායති, පාකටං හොති. සො අඤ්ඤතරං පච්චන්තගාමං වා සමුද්දතීරං වා ගන්ත්වා පණ්ණසාලං කාරෙත්වා ආරඤ්ඤකො විය හුත්වා විහරති. මනුස්සා සම්භාවනං උප්පාදෙත්වා තස්ස පණීතෙ පච්චයෙ දෙන්ති. ජනපදවාසිනො භික්ඛූ තස්ස පරිහාරං දිස්වා, ''අතිදප්පිතො වතායං ආයස්මා, කො නු ඛො එසො''ති පරිග්ගණ්හන්තා, ''අසුකට්ඨානෙ අසුකං නාම මිච්ඡාජීවං කත්වා පක්කන්තභික්ඛූ''ති ඤත්වා න සක්කා ඉමිනා සද්ධිං උපොසථො වා පවාරණා වා කාතුන්ති සන්නිපතිත්වා ධම්මෙන සමෙන උක්ඛෙපනීයාදීසු අඤ්ඤතරං කම්මං කරොන්ති. එවරූපාය පටිච්ඡන්නපටිපත්තියා අත්ථිභාවං වා නත්ථිභාවං වා වීමංසාපෙතුං එවමාහ.

එවං ජානාතීති දීඝරත්තං සමාපන්නො, න ඉත්තරසමාපන්නොති ජානාති. අනච්ඡරියං චෙතං. යං තථාගතස්ස එතරහි සබ්බඤ්ඤුතං පත්තස්ස දීඝරත්තං ආජීවට්ඨමකසීලං පරිසුද්ධං භවෙය්‍ය. යස්ස බොධිසත්තකාලෙපි එවං අහොසි.

අතීතෙ කිර ගන්ධාරරාජා ච වෙදෙහරාජා ච ද්වෙපි සහායකා හුත්වා කාමෙසු ආදීනවං දිස්වා රජ්ජානි පුත්තානං නිය්‍යාතෙත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා එකස්මිං අරඤ්ඤගාමකෙ පිණ්ඩාය චරන්ති. පච්චන්තො නාම දුල්ලභලොණො හොති. තතො අලොණං යාගුං ලභිත්වා එකිස්සාය සාලාය නිසීදිත්වා පිවන්ති. අන්තරන්තරෙ මනුස්සා ලොණචුණ්ණං ආහරිත්වා දෙන්ති. එකදිවසං එකො වෙදෙහිසිස්ස පණ්ණෙ පක්ඛිපිත්වා ලොණචුණ්ණං අදාසි . වෙදෙහිසි ගහෙත්වා උපඩ්ඪං ගන්ධාරිසිස්ස-සන්තිකෙ ඨපෙත්වා උපඩ්ඪං අත්තනො සන්තිකෙ ඨපෙසි. තතො ථොකං පරිභුත්තාවසෙසං දිස්වා, ''මා ඉදං නස්සී''ති පණ්ණෙන වෙඨෙත්වා තිණගහනෙ ඨපෙසි. පුන එකස්මිං දිවසෙ යාගුපානකාලෙ සතිං කත්වා ඔලොකෙන්තො තං දිස්වා ගන්ධාරිසිං උපසඞ්කමිත්වා, ''ඉතො ථොකං ගණ්හථ ආචරියා''ති ආහ. කුතො තෙ ලද්ධං වෙදෙහිසීති? තස්මිං දිවසෙ පරිභුත්තාවසෙසං ''මා නස්සී''ති මයා ඨපිතන්ති. ගන්ධාරිසි ගහෙතුං න ඉච්ඡති, අලොණකංයෙව යාගුං පිවිත්වා වෙදෙහං ඉසිං අවොච –

> ''හිත්වා ගාමසහස්සානි, පරිපුණ්ණානි සොළස;
> කොට්ඨාගාරානි ඵීතානි, සන්නිධිං දානි කුබ්බසී''ති. (ජා. 1.7.76);

වෙදෙහිසි අවොච – ''තුම්හෙ රජ්ජං පහාය පබ්බජිතා, ඉදානි කස්මා ලොණචුණ්ණමත්තසන්නිධිකාරණා පබ්බජ්ජාය අනුච්ඡවිකං න කරොථා''ති? කිං මයා කතං වෙදෙහිසීති? අථ නං ආහ –

> ''හිත්වා ගන්ධාරවිසයං, පහූතධනධාරියං;
> පසාසනතො නික්ඛන්තො, ඉධ දානි පසාසසී''ති. (ජා. 1.7.77);

ගන්ධාරො ආහ –

> ''ධම්මං භණාමි වෙදෙහ, අධම්මො මෙ න රුච්චති;
> ධම්මං මෙ භණමානස්ස, න පාපමුපලිම්පතී''ති. (ජා. 1.7.78);

වෙදෙහො ආහ –

‘‘යෙන කෙනචි වණ්ණෙන, පරො ලභති රුප්පනං;
මහත්ථියම්පි චෙ වාචං, න තං භාසෙය්‍ය පණ්ඩිතො’’ති. (ජා. 1.7.79);

ගන්ධාරො ආහ –

‘‘කාමං රුප්පතු වා මා වා, භුසංව විකිරීයතු;
ධම්මං මෙ භණමානස්ස, න පාපමුපලිම්පතී’’ති. (ජා. 1.7.80);

තතො වෙදෙහිසි යස්ස සකාපි බුද්ධි නත්ථි, ආචරියසන්තිකෙ විනයං න සික්ඛති, සො අන්ධමහිංසො විය වනෙ චරතීති චින්තෙත්වා ආහ –

‘‘නො චෙ අස්ස සකා බුද්ධි, විනයො වා සුසික්ඛිතො;
වනෙ අන්ධමහිංසොව, චරෙය්‍ය බහුකො ජනො.

යස්මා ච පනිධෙකච්චෙ, ආචෙරම්හි සුසික්ඛිතා;
තස්මා විනීතවිනයා, චරන්ති සුසමාහිතා’’ති. (ජා. 1.7.81-82);

එවඤ්ච පන වත්වා වෙදෙහිසි අජානිත්වා මයා කතන්ති ගන්ධාරිසිං ඛමාපෙසි. තෙ උභොපි තපං චරිත්වා බ්‍රහ්මලොකං අගමංසු. එවං තථාගතස්ස බොධිසත්තකාලෙපි දීඝරත්තං ආජීවට්ඨමකසීලං පරිසුද්ධං අහොසි.

උත්තඥ්ඤාපන්නො අයමායස්මා භික්ඛු යසපත්තොති අයමායස්මා අම්හාකං සත්ථා භික්ඛු ඤත්තං පඤ්ඤාතභාවං පාකටභාවං අජ්ඣාපන්නො නු ඛො, සයඤ්ච පරිවාරසම්පත්තිං පත්තො නු ඛො නොති. තෙන චස්ස පඤ්ඤාතජ්ඣාපන්නභාවෙන යසසන්නිස්සිතභාවෙන ච කිං එකච්චෙ ආදීනවා සන්දිස්සන්ති උදාහු නොති එවං සමන්නෙසන්තූති දස්සෙති. **න තාව, භික්ඛවෙති**, භික්ඛවෙ, යාව භික්ඛු න රාජරාජමහාමත්තාදීසු අභිඤ්ඤාතභාවං වා පරිවාරසම්පත්තිං වා ආපන්නො හොති, තාව එකච්චෙ මානාතිමානාදයො ආදීනවා න සංවිජ්ජන්ති උපසන්තූපසන්තො විය සොතාපන්නො විය සකදාගාමී විය ච විහරති. අරියො නු ඛො පුථුජ්ජනො නු ඛොතිපි ඤාතුං න සක්කා හොති.

යතො ච ඛො, භික්ඛවෙති යදා පන ඉධෙකච්චො භික්ඛු ඤාතො හොති පරිවාරසම්පන්නො වා, තදා තිණ්හෙන සිඞ්ගෙන ගොගණං විජ්ඣන්තො දුට්ඨගොණො විය, මිගසඞ්ඝං අභිමද්දමානො දීපි විය ච අඤ්ඤෙ භික්ඛූ තත්ථ තත්ථ විජ්ඣන්තො අගාරවො අසභාගවුත්ති අග්ගපාදෙන භූමිං ඵුසන්තො විය චරති. එකච්චො පන කුලපුත්තො යථා යථා ඤාතො හොති යසස්සී, තථා තථා ඵලභාරභරිතො විය සාලි සුට්ඨුතරං ඔනමති, රාජරාජමහාමත්තාදීසු උපසඞ්කමන්තෙසු අකිඤ්චනභාවං පච්චවෙක්ඛිත්වා සමණසඤ්ඤං උපට්ඨපෙත්වා ඡින්නවිසාණඋසභො විය, චණ්ඩාලදාරකො විය ච සොරතො නිවාතො නීචචිත්තො හුත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස චෙව සදෙවකස්ස ච ලොකස්ස, හිතාය සුඛාය පටිපජ්ජති. එවරූපං පටිපත්තිං සන්ධාය ‘‘නාස්ස ඉධෙකච්චෙ ආදීනවා’’ති ආහ.

තථාගතො පන අට්ඨසු ලොකධම්මෙසු තාදී, සො හි ලාභෙපි තාදී, අලාභෙපි තාදී, යසෙපි තාදී, අයසෙපි තාදී, පසංසායපි තාදී, නින්දායපි තාදී, සුඛෙපි තාදී, දුක්ඛෙපි තාදී, තස්මා සබ්බාකාරෙන නාස්ස ඉධෙකච්චෙ ආදීනවා සංවිජ්ජන්ති. **අභයූපරතොති** අභයො හුත්වා උපරතො, අච්චන්තූපරතො සතතූපරතොති අත්ථො. න වා භයෙන උපරතොතිපි අභයූපරතො. චත්තාරි හි භයානි කිලෙසභයං වට්ටභයං දුග්ගතිභයං උපවාදභයන්ති. පුථුජ්ජනො චතූහිපි භයෙහි භායති. සෙක්ඛා තීහි, තෙසඤ්හි දුග්ගතිභයං පහීනං, ඉති සත්ත සෙක්ඛා භයූපරතා, ඛීණාසවො අභයූපරතො නාම, තස්ස හි එකම්පි භයං නත්ථි. කිං පරවාදභයං නත්ථීති? නත්ථි. පරානුද්දයං පන පටිච්ච, ‘‘මාදිසං ඛීණාසවං පටිච්ච සත්තා මා නස්සන්තූ’’ති උපවාදං රක්ඛති. මූලුප්පලවාපිවිහාරවාසී යසත්ථෙරො විය.

ථෙරො කිර මූලුප්පලවාපිගාමං පිණ්ඩාය පාවිසි. අථස්ස උපට්ඨාකකුලද්වාරං පත්තස්ස පත්තං ගහෙත්වා ථණ්ඩිලපීඨකං නිස්සාය ආසනං පඤ්ඤපෙසුං. අමච්චධීතාපි තංයෙව පීඨකං නිස්සාය පරතොභාගෙ නීචතරං ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා නිසීදි. එකො නෙවාසිකො භික්ඛු පච්ඡා පිණ්ඩාය පවිට්ඨො ද්වාරෙ ඨත්වාව ඔලොකෙන්තො ථෙරො අමච්චධීතරා සද්ධිං එකමඤ්චෙ නිසින්නොති සල්ලක්ඛෙත්වා, ‘‘අයං පංසුකූලිකො විහාරෙච උපසන්තූපසන්තො විය විහරති, අන්තොගාමෙ පන උපට්ඨායිකාහි සද්ධිං එකමඤ්චෙ නිසීදතී’’ති චින්තෙත්වා, ‘‘කිං නු ඛො මයා දුද්දිට්ඨ’’න්ති පුනප්පුනං ඔලොකෙත්වා තථාසඤ්ඤීච හුත්වා පක්කාමි. ථෙරොපි භත්තකිච්චං කත්වා විහාරං ගන්ත්වා වසනට්ඨානං පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය නිසීදි. නෙවාසිකොපි කතභත්තකිච්චො විහාරං ගන්ත්වා, ‘‘තං පංසුකූලිකං නිග්ගණ්හිත්වා විහාරා නික්කඩ්ඪිස්සාමී’’ති අසඤ්ඤතනීහාරෙන ථෙරස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා පරිභොගඝටතො උළුඞ්කෙන උදකං ගහෙත්වා මහාසද්දං කරොන්තො පාදෙ ධොවි. ථෙරො, ‘‘කො නු ඛො අයං අසඤ්ඤතචාරිකො’’ති ආවජ්ජන්තො සබ්බං ඤත්වා, ‘‘අයං මයි මනං පදොසෙත්වා අපායූපගො මා අහොසී’’ති වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා කණ්ණිකාමණ්ඩලසමීපෙ පල්ලඞ්කෙන නිසීදි. නෙවාසිකො දුට්ඨාකාරෙන ඝටිකං උක්ඛිපිත්වා ද්වාරං විවරිත්වා අන්තො පවිට්ඨො ථෙරං අපස්සන්තො, ‘‘හෙට්ඨාමඤ්චං පවිට්ඨො භවිස්සතී’’ති ඔලොකෙත්වා තත්ථාපි අපස්සන්තො නික්ඛමිතුං ආරභි. ථෙරො උක්කාසි. ඉතරො උද්ධං ඔලොකෙන්තො දිස්වා අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො එවමාහ – ‘‘පතිරූපං තෙ, ආවුසො, පංසුකූලික එවං ආනුභාවසම්පන්නස්ස උපට්ඨායිකාය සද්ධිං එකමඤ්චෙ නිසීදිතු’’න්ති.

පබ්බජිතා නාම, භන්තෙ, මාතුගාමෙන සද්ධිං න එකමඤ්චෙ නිසීදන්ති, තුම්හෙහි පන දුද්දිට්ඨමෙතන්ති. එවං ඛීණාසවා පරානුද්දයාය උපවාදං රක්ඛන්ති.

භයා රාගස්සාති රාගස්ස භයෙනෙව. වීතරාගත්තා කාමෙ න පටිසෙවති, න පටිසඞ්ඛාය වාරෙත්වාති. **තඤ්චෙති** එවං තථාගතස්ස කිලෙසප්පහානං ඤත්වා තත්ථ තත්ථ යීතනිසින්නකාලාදීසුපි චතුපරිසමජ්ඣෙ අලඞ්කතධම්මාසනෙ නිසීදිත්වාපි ඉතිපි සත්ථා වීතරාගො වීතදොසො වීතමොහො වන්තකිලෙසො පහීනමලො අබ්භා මුත්තපුණ්ණචන්දො විය සුපරිසුද්ධොති එවං තථාගතස්ස කිලෙසප්පහානෙ වණ්ණං කථයමානං තං වීමංසකං භික්ඛුං පරෙ එවං පුච්ඡෙය්‍යුං චෙති අත්ථො.

ආකාරාති කාරණානි. **අන්වයාති** අනුබුද්ධියො. **සඞ්ඝෙ වා විහරන්තොති** අප්පෙකදා අපරිච්ඡින්නගණනස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මජ්ඣෙ විහරන්තො. **එකො වා විහරන්තොති** ඉච්ඡාමහං, භික්ඛවෙ , අඩ්ඪමාසං පටිසල්ලීයිතුන්ති, තෙමාසං පටිසල්ලීයිතුන්ති එවං පටිසල්ලානෙ චෙව පාලිලෙය්‍යකවනසණ්ඩෙ ච එකකො විහරන්තො. **සුගතාති** සුට්ඨුගතා සුප්පටිපන්නා කාරකා යුත්තපයුත්තා. එවරූපාපි හි එකච්චෙ භික්ඛූ අත්ථි. **දුග්ගතාති** දුට්ඨුගතා දුප්පටිපන්නා කායදළ්හිබහුලා විස්සට්ඨකම්මට්ඨානා. එවරූපාපි එකච්චෙ අත්ථි. **ගණමනුසාසන්තීති** ගණබන්ධනෙන බද්ධා ගණාරාමා ගණබහුලිකා හුත්වා ගණං පරිහරන්ති. එවරූපාපි එකච්චෙ අත්ථි. තෙසං පටිපක්ඛභූතා ගණතො නිස්සටා විසංසට්ඨා විප්පමුත්තවිහාරිනොපි අත්ථි.

ආමිසෙසු සන්දිස්සන්තීති ආමිසගිද්ධා ආමිසචක්ඛුකා චතුපච්චයආමිසත්ථමෙව ආහිණ්ඩමානා ආමිසෙසු සන්දිස්සමානකභික්ඛූපි අත්ථි. ආමිසෙන අනුපලිත්තා චතූහි පච්චයෙහි විනිවත්තමානසා අබ්භා මුත්තචන්දසදිසා හුත්වා විහරමානාපි අත්ථි. **නායමායස්මා තං තෙන අවජානාතීති** අයං ආයස්මා සත්ථා තාය තාය පටිපත්තියා තං තං පුග්ගලං නාවජානාති, අයං පටිපන්නො කාරකො, අයං ගණතො නිස්සටො විසංසට්ඨො. අයං ආමිසෙන අනුපලිත්තො පච්චයෙහි විනිවත්තමානසො අබ්භා මුත්තො චන්දිමා වියාති එවමස්ස ගෙහසිතවසෙන උස්සාදනාපි නත්ථි. අයං දුප්පටිපන්නො අකාරකො කායදළ්හිබහුලො විස්සට්ඨකම්මට්ඨානො, අයං ගණබන්ධනබද්ධො, අයං ආමිසගිද්ධො ලොලො ආමිසචක්ඛුකොති එවමස්ස ගෙහසිතවසෙන අපසාදනාපි නත්ථීති අත්ථො. ඉමිනා කිං කථිතං හොති? තථාගතස්ස සත්තෙසු තාදිභාවො කථිතො හොති. අයඤ්හි –

> ‘‘වධකස්ස දෙවදත්තස්ස, චොරස්සඞ්ගුලිමාලිනො;
> ධනපාලෙ රාහුලෙ ච, සබ්බෙසං සමකො මුනී’’ති. (මි. ප. 6.6.5);

489. **තත්‍ර, භික්ඛවෙති** තෙසු ද්වීසු වීමංසකෙසු. යො, ‘‘කෙ පනායස්මතො ආකාරා’’ති පුච්ඡාය ආගතො ගණ්ඨිවීමංසකො ච, යො ‘‘අභයූපරතො අයමායස්මා’’ති ආගතො මූලවීමංසකො ච. තෙසු මූලවීමංසකෙන තථාගතොව උත්තරි පටිපුච්ඡිතබ්බො. සො හි පුබ්බෙ පරස්සෙව කථාය නිට්ඨඞ්ගතො. පරො ච නාම ජානිත්වාපි කථෙය්‍ය අජානිත්වාපි. එවමස්ස කථා භූතාපි හොති අභූතාපි, තස්මා පරස්සෙව කථාය නිට්ඨං අගන්ත්වා තතො උත්තරි තථාගතොව පටිපුච්ඡිතබ්බොති අත්ථො.

බ්‍යාකරමානොති එත්ථ යස්මා තථාගතස්ස මිච්ඡාබ්‍යාකරණං නාම නත්ථි, තස්මා සම්මා මිච්ඡාති අවත්වා බ්‍යාකරමානොත්වෙව වුත්තං. **එතං පථොහමස්මි එතං ගොචරොති** එස මය්හං පථො එස ගොචරොති අත්ථො. ‘‘එතාපාථො’’තිපි පාඨො, තස්සත්ථො මය්හං ආජීවට්ඨමකසීලං පරිසුද්ධං, ස්වාහං තස්ස පරිසුද්ධභාවෙන වීමංසකස්ස භික්ඛුනො ඤාණමුඛෙ එතාපාථො, එවං ආපාථං ගච්ඡාමීති වුත්තං හොති. **නො ච තෙන තම්මයොති** තෙනපි චාහං පරිසුද්ධෙන සීලෙන න තම්මයො, න සතණ්හො, පරිසුද්ධසීලත්තාව නිත්තණ්හොහමස්මීති දීපෙති.

උත්තරුත්තරිං පණීතපණීතන්ති උත්තරුත්තරිං චෙව පණීතතරඤ්ච කත්වා දෙසෙති. **කණ්හසුක්කසප්පටිභාගන්ති** කණ්හං චෙව සුක්කඤ්ච, තඤ්ච ඛො සප්පටිභාගං සවිපක්ඛං කත්වා, කණ්හං පටිබාහිත්වා සුක්කන්ති සුක්කං පටිබාහිත්වා කණ්හන්ති එවං සප්පටිභාගං කත්වා කණ්හසුක්කං දෙසෙති. කණ්හං දෙසෙන්තොපි සඋස්සාහං සවිපාකං දෙසෙති, සුක්කං දෙසෙන්තොපි සඋස්සාහං සවිපාකං දෙසෙති. **අභිඤ්ඤාය ඉධෙකච්චං ධම්මං ධම්මෙසු නිට්ඨං ගච්ඡතීති** තස්මිං දෙසිතෙ ධම්මෙ එකච්චං පටිවෙධධම්මං අභිඤ්ඤාය තෙන පටිවෙධධම්මෙන දෙසනාධම්මෙ නිට්ඨං ගච්ඡති. **සත්ථරි පසීදතීති** එවං ධම්මෙ නිට්ඨං ගන්ත්වා භිය්‍යොසොමත්තාය සම්මාසම්බුද්ධො සො භගවාති සත්ථරි පසීදති. තෙන පන භගවතා යො ධම්මො අක්ඛාතො, සොපි ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මො නිය්‍යානිකත්තා. ය්වාස්ස තං ධම්මං පටිපන්නො සඞ්ඝො, සොපි සුප්පටිපන්නො වඞ්කාදිදොසරහිතං පටිපදං පටිපන්නත්තාති එවං ධම්මෙ සඞ්ඝෙපි පසීදති. **තඤ්චෙති** තං එවං පසන්නං තත්ථ තත්ථ තිණ්ණං රතනානං වණ්ණං කථෙන්තං භික්ඛුං.

490. **ඉමෙහි ආකාරෙහීති** ඉමෙහි සත්ථුවීමංසනකාරණෙහි. **ඉමෙහි පදෙහීති** ඉමෙහි අක්ඛරසම්පිණ්ඩනපදෙහි. **ඉමෙහි බ්‍යඤ්ජනෙහීති** ඉමෙහි ඉධ වුත්තෙහි අක්ඛරෙහි. **සද්ධා නිවිට්ඨාති** ඔකප්පනා පතිට්ඨිතා. **මූලජාතාති** සොතාපත්තිමග්ගවසෙන සඤ්ජාතමූලා. සොතාපත්තිමග්ගො හි සද්ධාය මූලං නාම. **ආකාරවතීති** කාරණං පරියෙසිත්වා ගහිතත්තා සකාරණා. **දස්සනමූලිකාති** සොතාපත්තිමග්ගමූලිකා. සො හි දස්සනන්ති වුච්චති. **දළ්හාති** ථිරා.

අසංහාරියාති හරිතුං න සක්කා. **සමණෙන වාති** සමිතපාපසමණෙන වා. **බ්‍රාහ්මණෙන වාති** බාහිතපාපබ්‍රාහ්මණෙන වා. **දෙවෙන වාති** උපපත්තිදෙවෙන වා. **මාරෙන වාති** වසවත්තිමාරෙන වා, සොතාපන්නස්ස හි වසවත්තිමාරෙනාපි සද්ධා අසංහාරියා හොති සූරම්බට්ඨස්ස විය.

සො කිර සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා සොතාපන්නො හුත්වා ගෙහං ආගතො. අථ මාරො ද්වත්තිංසවරලක්ඛණප්පටිමණ්ඩිතං බුද්ධරූපං මාපෙත්වා තස්ස සරද්වාරෙ ඨත්වා – ''සත්ථා ආගතො''ති සාසනං පහිණි. සූරො චින්තෙසි, ''අහං ඉදානෙව සත්ථු සන්තිකා ධම්මං සුත්වා ආගතො, කිං නු ඛො භවිස්සතී''ති උපසඞ්කමිත්වා සත්ථුසඤ්ඤාය වන්දිත්වා අට්ඨාසි. මාරො ආහ – ''යං තෙ මයා, සූරම්බට්ඨ, රූපං අනිච්චං…පෙ…. විඤ්ඤාණං අනිච්චන්ති කථිතං, තං අනුපධාරෙත්වාව සහසා මයා එවං වුත්තං. තස්මා ත්වං රූපං නිච්චං…පෙ…. විඤ්ඤාණං නිච්චන්ති ගණ්හාහී''ති. සූරො චින්තෙසි – ''අට්ඨානමෙතං, යං බුද්ධා අනුපධාරෙත්වා අපච්චක්ඛං කත්වා කිඤ්චි කථෙය්‍යුං, අද්ධා අයං මය්හං විබාධනත්ථං මාරො ආගතො''ති. තතො නං ත්වං මාරොති ආහ. සො මුසාවාදං කාතුං නාසක්ඛි, ආම මාරොස්මීති පටිජානි. කස්මා ආගතොසීති වුත්තෙ තව සද්ධාචාලනත්ථන්ති ආහ. කණ්හ පාපිම, ත්වං තාව එකකො තිට්ඨ, තාදිසානං මාරානං සතම්පි සහස්සම්පි මම සද්ධං චාලෙතුං අසමත්ථං, මග්ගෙන ආගතා සද්ධා නාම සිලාපථවියං පතිට්ඨිතසිනෙරු විය අචලා හොති, කිං ත්වං එත්ථාති අච්ඡරං පහරි. සො ඨාතුං අසක්කොන්තො තත්ථෙවන්තරධායි. **බ්‍රහ්මුනා වාති** බ්‍රහ්මකායිකාදීසු අඤ්ඤතරබ්‍රහ්මුනා වා. **කෙනචි වා ලොකස්මින්ති** එතෙ සමණාදයො ඨපෙත්වා අඤ්ඤෙනපි කෙනචි වා ලොකස්මිං හරිතුං න සක්කා. **ධම්මසමන්නෙසනාති** සභාවසමන්නෙසනා. **ධම්මතාසුසමන්නිට්ඨොති** ධම්මතාය සුසමන්නිට්ඨො, සභාවෙනෙව සුට්ඨු සමන්නෙසිතො හොතීති අත්ථො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

වීමංසකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. කොසම්බියසුත්තවණ්ණනා

491. **එවං මෙ සුතන්ති** කොසම්බියසුත්තං. තත්ථ **කොසම්බියන්ති** එවංනාමකෙ නගරෙ. තස්ස කිර නගරස්ස ආරාමපොක්ඛරණීආදීසු තෙසු තෙසු ඨානෙසු කොසම්බරුක්ඛාව උස්සන්නා අහෙසුං, තස්මා කොසම්බීති සඞ්ඛං අගමාසි. කුසම්බස්ස නාම ඉසිනො අස්සමතො අවිදූරෙ මාපිතත්තාතිපි එකෙ. **ඝොසිතාරාමෙති** ඝොසිතසෙට්ඨිනා කාරිතෙ ආරාමෙ.

පුබ්බෙ කිර අද්දිලරට්ඨං නාම අහොසි. තතො කොතුහලකො නාම දලිද්දො ඡාතකභයෙන සපුත්තදාරො කෙදාරපරිච්ඡින්නං සුභික්ඛං රට්ඨං ගච්ඡන්තො පුත්තං වහිතුං අසක්කොන්තො ඡඩ්ඩෙත්වා අගමාසි. මාතා නිවත්තිත්වා තං ගහෙත්වා ගතා. තෙ එකං ගොපාලකගාමකං පවිසිංසු, ගොපාලකානඤ්ච තදා පහූතපායසො පටියත්තො හොති, තතො පායසං ලභිත්වා භුඤ්ජිංසු. අථ සො පුරිසො පහූතපායසං භුඤ්ජිත්වා ජීරාපෙතුං අසක්කොන්තො රත්තිභාගෙ කාලං කත්වා තත්ථෙව සුනඛියා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගහෙත්වා කුක්කුරො ජාතො. සො ගොපාලකස්ස පියො අහොසි මනාපො, ගොපාලකො ච පච්චෙකබුද්ධං උපට්ඨාසි. පච්චෙකබුද්ධොපි භත්තකිච්චාවසානෙ කුක්කුරස්ස එකං පිණ්ඩං දෙති. සො පච්චෙකබුද්ධෙ සිනෙහං උප්පාදෙත්වා ගොපාලකෙන සද්ධිං පණ්ණසාලම්පි ගච්ඡති.

සො ගොපාලකෙ අසන්නිහිතෙ භත්තවෙලාය සයමෙව ගන්ත්වා කාලාරොචනත්ථං පණ්ණසාලද්වාරෙ භුස්සති, අන්තරාමග්ගෙපි චණ්ඩමිගෙ දිස්වා භුස්සිත්වා පලාපෙති. සො පච්චෙකබුද්ධෙ මුදුකෙන චිත්තෙන කාලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්ති. තත්‍රස්ස ඝොසකදෙවපුත්තොත්වෙව නාමං අහොසි. සො දෙවලොකතො චවිත්වා කොසම්බියං එකස්මිං කුලඝරෙ නිබ්බත්ති. තං අපුත්තකො සෙට්ඨි තස්ස මාතාපිතූනං ධනං දත්වා පුත්තං කත්වා අග්ගහෙසි. අථ සො අත්තනො පුත්තෙ ජාතෙ සත්තක්ඛත්තුං මාරාපෙතුං උපක්කමි. සො පුඤ්ඤවන්තතාය සත්තසුපි ඨානෙසු මරණං අප්පත්වා අවසානෙ එකාය සෙට්ඨිධීතාය වෙය්‍යත්තියෙන ලද්ධජීවිකො අපරභාගෙ පිතුඅච්චයෙන සෙට්ඨිට්ඨානං පත්වා **ඝොසිතසෙට්ඨි** නාම ජාතො. අඤ්ඤෙපි කොසම්බියං කුක්කුටසෙට්ඨි පාවාරිකසෙට්ඨීති ද්වෙ සෙට්ඨිනො සන්ති. ඉමෙහි සද්ධිං තයො අහෙසුං.

තෙන ච සමයෙන තෙසං සහායකානං සෙට්ඨීනං කුලූපකා පඤ්චසතා ඉසයො පබ්බතපාදෙ වසිංසු. තෙ කාලෙන කාලං ලොණම්බිලසෙවනත්ථාය මනුස්සපථං ආගච්ඡන්ති. අථෙකස්මිං වාරෙ ගිම්හසමයෙ මනුස්සපථං ආගච්ඡන්තා නිරුදකමහාකන්තාරං අතික්කමිත්වා කන්තාරපරියොසානෙ මහන්තං නිග්‍රොධරුක්ඛං දිස්වා චින්තෙසුං – ''යාදිසො අයං රුක්ඛො, අද්ධා එත්ථ මහෙසක්ඛාය දෙවතාය භවිතබ්බං, සාධු වතස්ස, සචෙ නො පානීයං වා භොජනීයං වා දදෙය්‍යා''ති. දෙවතා ඉසීනං අජ්ඣාසයං විදිත්වා ඉමෙසං සඞ්ගහං කරිස්සාමීති අත්තනො ආනුභාවෙන විටපන්තරතො නඞ්ගලසීසමත්තං උදකධාරං පවත්තෙසි. ඉසිගණො රජතක්ඛන්ධසදිසං උදකවට්ටිං දිස්වා අත්තනො භාජනෙහි උදකං ගහෙත්වා පරිභොගං කත්වා චින්තෙසි – ''දෙවතාය අම්හාකං පරිභොගඋදකං දින්නං, ඉදං පන අගාමකං මහාඅරඤ්ඤං, සාධු වතස්ස, සචෙ නො ආහාරම්පි දදෙය්‍යා''ති. දෙවතා ඉසීනං උපසංකප්පනවසෙන දිබ්බානි යාගුඛජ්ජකාදීනි දත්වා

සන්තප්පෙසි. ඉසයො චින්තයිංසු – ‘‘දෙවතාය අම්හාකං පරිභොගඋදකම්පි භොජනම්පි සබ්බං දින්නං, සාධු වතස්ස, සචෙ නො අත්තානං දස්සෙය්‍යා’’ති.

දෙවතා තෙසං අජ්ඣාසයං විදිත්වා උපඩ්ඪකායං දස්සෙසි. තෙ ආහංසු – ‘‘දෙවතෙ, මහතී තෙ සම්පත්ති, කිං කම්මං කත්වා ඉමං සම්පත්තිං අධිගතාසී’’ති? භන්තෙ, නාතිමහන්තං පරිත්තකං කම්මං කත්වාති. උපඩ්ඪඋපොසථකම්මං නිස්සාය හි දෙවතාය සා සම්පත්ති ලද්ධා.

අනාථපිණ්ඩිකස්ස කිර ගෙහෙ අයං දෙවපුත්තො කම්මකාරො අහොසි. සෙට්ඨිස්ස හි ගෙහෙ උපොසථදිවසෙසු අන්තමසො දාසකම්මකාරෙ උපාදාය සබ්බො ජනො උපොසථිකො හොති. එකදිවසං අයං කම්මකාරො එකකොව පාතො උට්ඨාය කම්මන්තං ගතො. මහාසෙට්ඨි නිවාපං ලභනමනුස්සෙ සල්ලක්ඛෙන්තො එතස්සෙවෙකස්ස අරඤ්ඤං ගතභාවං ඤත්වා අස්ස සායමාසත්ථාය නිවාපං අදාසි. භත්තකාරිකා දාසී එකස්සෙව භත්තං පචිත්වා අරඤ්ඤතො ආගතස්ස භත්තං වඩ්ඪෙත්වා අදාසි, කම්මකාරො ආහ – ‘‘අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු ඉමස්මිං කාලෙ ගෙහං එකසද්දං අහොසි, අජ්ජ අතිවිය සන්නිසින්නං, කිං නු ඛො එත’’න්ති ? තස්ස සා ආචික්ඛි – ‘‘අජ්ජ ඉමස්මිං ගෙහෙ සබ්බෙ මනුස්සා උපොසථිකා, මහාසෙට්ඨි තුය්හෙවෙකස්ස නිවාපං අදාසී’’ති. එවං අම්මාති? ආම සාමීති. ඉමස්මිං කාලෙ උපොසථං සමාදින්නස්ස උපොසථකම්මං හොති න හොතීති මහාසෙට්ඨිං පුච්ඡ අම්මාති? තාය ගන්ත්වා පුච්ඡිතො මහාසෙට්ඨි ආහ – ‘‘සකලඋපොසථකම්මං න හොති, උපඩ්ඪකම්මං පන හොති, උපොසථිකො හොතූ’’ති . කම්මකාරො භත්තං අභුඤ්ජිත්වා මුඛං වික්ඛාලෙත්වා උපොසථිකො හුත්වා වසනට්ඨානං ගන්ත්වා නිපජ්ජි. තස්ස ආහාරපරික්ඛීණකායස්ස රත්තිං වාතො කුප්පි. සො පච්චූසසමයෙ කාලං කත්වා උපඩ්ඪඋපොසථකම්මනිස්සන්දෙන මහාවත්තනිඅටවියං නිග්‍රොධරුක්ඛෙ දෙවපුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති. සො තං පවත්තිං ඉසීනං ආරොචෙසි.

ඉසයො තුම්හෙහි මයං බුද්ධො, ධම්මො, සඞ්ඝොති අසුතපුබ්බං සාවිතා, උප්පන්නො නු ඛො ලොකෙ බුද්ධොති? ආම, භන්තෙ, උප්පන්නොති. ඉදානි කුහිං වසතීති? සාවත්ථිං නිස්සාය ජෙතවනෙ, භන්තෙති. ඉසයො තිට්ඨථ තාව තුම්හෙ මයං සත්ථාරං පස්සිස්සාමාති හට්ඨතුට්ඨා නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන කොසම්බිනගරං සම්පාපුණිංසු. මහාසෙට්ඨිනො, ‘‘ඉසයො ආගතා’’ති පච්චුග්ගමනං කත්වා, ‘‘ස්වෙ අම්හාකං භික්ඛං ගණ්හථ, භන්තෙ’’ති නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ ඉසිගණස්ස මහාදානං අදංසු. ඉසයො භුඤ්ජිත්වාව ගච්ඡාමාති ආපුච්ඡිංසු. තුම්හෙ, භන්තෙ, අඤ්ඤස්මිං කාලෙ එකම්පි මාසං ද්වෙපි තයොපි චත්තාරොපි මාසෙ වසිත්වා ගච්ඡථ. ඉමස්මිං පන වාරෙ හිය්‍යො ආගන්ත්වා අජ්ජෙව ගච්ඡාමාති වදථ, කිමිදන්ති? ආම ගහපතයො බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො, න ඛො පන සක්කා ජීවිතන්තරායො විදිතුං, තෙන මයං තුරිතා ගච්ඡාමාති. තෙන හි, භන්තෙ, මයම්පි ගච්ඡාම, අම්හෙහි සද්ධිංයෙව ගච්ඡථාති. තුම්හෙ අගාරියා නාම මහාජටා, තිට්ඨථ තුම්හෙ, මයං පුරෙතරං ගමිස්සාමාති නික්ඛමිත්වා එකස්මිං ඨානෙ ද්වෙපි දිවසානි අවසිත්වා තුරිතගමනෙනෙව සාවත්ථිං පත්වා ජෙතවනවිහාරෙ සත්ථු සන්තිකමෙව අගමංසු. සත්ථු මධුරධම්මකථං සුත්වා සබ්බෙව පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු.

තෙපි තයො සෙට්ඨිනො පඤ්චහි පඤ්චහි සකටසතෙහි සප්පිමධුඵාණිතාදීනි චෙව පට්ටුන්නදුකූලාදීනි ච ආදාය කොසම්බිතො නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං පත්වා ජෙතවනසාමන්තෙ ඛන්ධාවාරං බන්ධිත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. සත්ථා තිණ්ණම්පි සහායකානං මධුරධම්මකථං කථෙසි. තෙ බලවසොමනස්සජාතා සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ මහාදානං අදංසු. පුන නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙති එවං අඩ්ඪමාසං දානං දත්වා, ‘‘අම්හාකං ජනපදං ආගමනාය පටිඤ්ඤං දෙථා’’ති පාදමූලෙ නිපජ්ජිංසු. භගවා, ‘‘සුඤ්ඤාගාරෙ ඛො ගහපතයො තථාගතා අභිරමන්තී’’ති ආහ. එත්තාවතා පටිඤ්ඤා දින්නා නාම හොතීති ගහපතයො සල්ලක්ඛෙත්වා දින්නා නො භගවතා පටිඤ්ඤාති දසබලං වන්දිත්වා නික්ඛමිත්වා අන්තරාමග්ගෙ යොජනෙ යොජනෙ ඨානෙ විහාරං කාරෙත්වා අනුපුබ්බෙන කොසම්බිං පත්වා, ‘‘ලොකෙ බුද්ධො උප්පන්නො’’ති කථයිංසු. තයොපි ජනා අත්තනො අත්තනො ආරාමෙ මහන්තං ධනපරිච්චාගං කත්වා භගවතො වසනත්ථාය විහාරෙ කාරාපයිංසු. තත්ථ කුක්කුටසෙට්ඨිනා කාරිතො **කුක්කුටාරාමො** නාම අහොසි. පාවාරිකසෙට්ඨිනා අම්බවනෙ කාරිතො **පාවාරිකම්බවනො** නාම අහොසි. ඝොසිතෙන කාරිතො **ඝොසිතාරාමො** නාම අහොසි. තං සන්ධාය වුත්තං – ‘‘ඝොසිතසෙට්ඨිනා කාරිතෙ ආරාමෙ’’ති.

භණ්ඩනජාතාතිආදීසු කලහස්ස පුබ්බභාගො භණ්ඩනං නාම, තං ජාතං එතෙසන්ති **භණ්ඩනජාතා**. හත්ථපරාමාසාදිවසෙන මත්ථකං පත්තො කලහො ජාතො එතෙසන්ති **කලහජාතා**. විරුද්ධභූතං වාදන්ති විවාදං, තං ආපන්නාති **විවාදාපන්නා. මුඛසත්තීහී**ති වාචාසත්තීහි. **විතුදන්තා**ති විජ්ඣන්තා. **තෙ න චෙව අඤ්ඤමඤ්ඤං සඤ්ඤාපෙන්ති න ච සඤ්ඤත්තිං උපෙන්තී**ති තෙ අත්ථඤ්ච කාරණඤ්ච දස්සෙත්වා නෙව අඤ්ඤමඤ්ඤං ජානාපෙන්ති. සචෙපි සඤ්ඤාපෙතුං ආරභන්ති, තථාපි සඤ්ඤත්තිං න උපෙන්ති, ජානිතුං න ඉච්ඡන්තීති අත්ථො. නිජ්ඣත්තියාපි එසෙව නයො. එත්ථ ච **නිජ්ඣත්තී**ති සඤ්ඤත්තිවෙවචනමෙවෙතං. කස්මා පනෙතෙ භණ්ඩනජාතා අහෙසුන්ති? අප්පමත්තකෙන කාරණෙන.

ද්වෙ කිර භික්ඛූ එකස්මිං ආවාසෙ වසන්ති විනයධරො ච සුත්තන්තිකො ච. තෙසු සුත්තන්තිකො භික්ඛු එකදිවසං වච්චකුටිං පවිට්ඨො ආචමනඋදකාවසෙසං භාජනෙ ඨපෙත්වාව නික්ඛමි. විනයධරො පච්ඡා පවිට්ඨො තං උදකං දිස්වා නික්ඛමිත්වා තං භික්ඛුං පුච්ඡි, ආවුසො, තයා ඉදං උදකං ඨපිතන්ති? ආම, ආවුසොති. ත්වමෙත්ථ ආපත්තිභාවං න

ජානාසීති? ආම න ජානාමීති. හොති, ආවුසො, එත්ථ ආපත්තීති. සචෙ හොති දෙසෙස්සාමීති. සචෙ පන තෙ, ආවුසො, අසඤ්චිච්ච අසතියා කතං, නත්ථි තෙ ආපත්තීති. සො තස්සා ආපත්තියා අනාපත්තිදිට්ඨී අහොසි.

විනයධරො අත්තනො නිස්සිතකානං, ''අයං සුත්තන්තිකො ආපත්තිං ආපජ්ජමානොපි න ජානාතී''ති ආරොචෙසි. තෙ තස්ස නිස්සිතකෙ දිස්වා – ''තුම්හාකං උපජ්ඣායො ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වාපි ආපත්තිභාවං න ජානාතී''ති ආහංසු. තෙ ගන්ත්වා අත්තනො උපජ්ඣායස්ස ආරොචෙසුං. සො එවමාහ – ''අයං විනයධරො පුබ්බෙ 'අනාපත්තී'ති වත්වා ඉදානි 'ආපත්තී'ති වදති, මුසාවාදී එසො''ති. තෙ ගන්ත්වා, ''තුම්හාකං උපජ්ඣායො මුසාවාදී''ති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤං කලහං වඩ්ඪයිංසු, තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

භගවන්තං එතදවොචාති එතං, ''ඉධ, භන්තෙ, කොසම්බියං භික්ඛූ භණ්ඩනජාතා''තිආදිවචනං අවොච. තඤ්ච ඛො නෙව පියකම්යතාය න භෙදාධිප්පායෙන, අථ ඛො අත්ථකාමතාය හිතකාමතාය. සාමග්ගිකාරකො කිරෙස භික්ඛු, තස්මාස්ස එතදහොසි – ''යථා ඉමෙ භික්ඛූ විවාදං ආරද්ධා, න සක්කා මයා, නාපි අඤ්ඤෙන භික්ඛුනා සමග්ගා කාතුං, අප්පෙව නාම සදෙවකෙ ලොකෙ අප්පටිපුග්ගලො භගවා සයං වා ගන්ත්වා, අත්තනො වා සන්තිකං පක්කොසාපෙත්වා එතෙසං භික්ඛූනං ඛන්තිමෙත්තාපටිසංයුත්තං සාරණීයධම්මදෙසනං කථෙත්වා සාමග්ගිං කරෙය්‍යා''ති අත්ථකාමතාය හිතකාමතාය ගන්ත්වා අවොච.

492. **ඡයිමෙ, භික්ඛවෙ, ධම්මා සාරණීයාති** හෙට්ඨා කලහභණ්ඩනවසෙන දෙසනා ආරද්ධා. ඉමස්මිං ඨානෙ ඡ සාරණීයා ධම්මා ආගතාති එවමිදං කොසම්බියසුත්තං යථානුසන්ධිනාව ගතං හොති. තත්ථ **සාරණීයාති** සරිතබ්බයුත්තා අද්ධානෙ අතික්කන්තෙපි න පමුස්සිතබ්බා. යො තෙ ධම්මෙ පූරෙති, තං සබ්‍රහ්මචාරීනං පියං කරොන්තීති **පියකරණා.** ගරුං කරොන්තීති **ගරුකරණා. සඞ්ගහායාති** සඞ්ගහණත්ථාය. **අවිවාදායාති** අවිවාදනත්ථාය. **සාමග්ගියාති** සමග්ගභාවත්ථාය . **එකීභාවායාති** එකීභාවත්ථාය නින්නානාකරණාය. **සංවත්තන්තීති** භවන්ති. **මෙත්තං කායකම්මන්ති** මෙත්තචිත්තෙන කත්තබ්බං කායකම්මං. **වචීකම්මමනොකම්මෙසුපි** එසෙව නයො. ඉමානි භික්ඛූනං වසෙන ආගතානි, ගිහීසුපි ලබ්භන්තියෙව. භික්ඛූනඤ්හි මෙත්තචිත්තෙන ආභිසමාචාරිකධම්මපූරණං මෙත්තං කායකම්මං නාම. ගිහීනං චෙතියවන්දනත්ථාය බොධිවන්දනත්ථාය සඞ්ඝනිමන්තනත්ථාය ගමනං ගාමං පිණ්ඩාය පවිට්ඨෙ භික්ඛූ දිස්වා පච්චුග්ගමනං පත්තපටිග්ගහණං ආසනපඤ්ඤාපනං අනුගමනන්ති එවමාදිකං මෙත්තං කායකම්මං නාම.

භික්ඛූනං මෙත්තචිත්තෙන ආචාරපඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදං, කම්මට්ඨානකථනං ධම්මදෙසනා තෙපිටකම්පි බුද්ධවචනං **මෙත්තං වචීකම්මං** නාම. ගිහීනඤ්ච, ''චෙතියවන්දනත්ථාය ගච්ඡාම, බොධිවන්දනත්ථාය ගච්ඡාම, ධම්මස්සවනං කරිස්සාම, පදීපමාලාපුප්ඵපූජං කරිස්සාම, තීණි සුචරිතානි සමාදාය වත්තිස්සාම, සලාකභත්තාදීනි දස්සාම, වස්සාවාසිකං දස්සාම, අජ්ජ සඞ්ඝස්ස චත්තාරො පච්චයෙ දස්සාම, සඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා ඛාදනීයාදීනි සංවිදහථ, ආසනානි පඤ්ඤාපෙථ, පානීයං උපට්ඨපෙථ, සඞ්ඝං පච්චුග්ගන්ත්වා ආනෙථ, පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදාපෙත්වා ඡන්දජාතා උස්සාහජාතා වෙය්‍යාවච්චං කරොථා''තිආදිකථනකාලෙ මෙත්තං වචීකම්මං නාම.

භික්ඛූනං පාතොව උට්ඨාය සරීරපටිජග්ගනං චෙතියඞ්ගණවත්තාදීනි ච කත්වා විවිත්තාසනෙ නිසීදිත්වා, ''ඉමස්මිං විහාරෙ භික්ඛූ සුඛී හොන්තු, අවෙරා අබ්‍යාපජ්ඣා''ති චින්තනං **මෙත්තං මනොකම්මං** නාම. ගිහීනං ''අය්‍යා සුඛී හොන්තු, අවෙරා අබ්‍යාපජ්ඣා''ති චින්තනං මෙත්තං මනොකම්මං නාම.

ආවි චෙව රහො චාති සම්මුඛා ච පරම්මුඛා ච. තත්ථ නවකානං චීවරකම්මාදීසු සහායභාවූපගමනං සම්මුඛා මෙත්තං කායකම්මං නාම. ථෙරානං පන පාදධොවනවන්දනබීජනදානාදිභෙදම්පි සබ්බං සාමීචිකම්මං සම්මුඛා මෙත්තං කායකම්මං නාම. උභයෙහිපි දුන්නික්ඛිත්තානං දාරුභණ්ඩාදීනං තෙසු අවමඤ්ඤං අකත්වා අත්තනා දුන්නික්ඛිත්තානං විය පටිසාමනං පරම්මුඛා මෙත්තං කායකම්මං නාම. දෙවත්ථෙරො තිස්සත්ථෙරොති එවං පග්ගය්හ වචනං සම්මුඛා මෙත්තං වචීකම්මං නාම. විහාරෙ අසන්තං පන පරිපුච්ඡන්තස්ස, කුහිං අම්හාකං දෙවත්ථෙරො, අම්හාකං තිස්සත්ථෙරො කදා නු ඛො ආගමිස්සතීති එවං මමායනවචනං පරම්මුඛා මෙත්තං වචීකම්මං නාම. මෙත්තාසිනෙහසිනිද්ධානි පන නයනානි උම්මීලෙත්වා සුප්පසන්නෙන මුඛෙන ඔලොකනං සම්මුඛා මෙත්තං මනොකම්මං නාම. දෙවත්ථෙරො, තිස්සත්ථෙරො අරොගො හොතු අප්පාබාධොති සමන්නාහරණං පරම්මුඛා මෙත්තං මනොකම්මං නාම.

ලාභාති චීවරාදයො ලද්ධපච්චයා. **ධම්මිකාති** කුහනාදිභෙදං මිච්ඡාජීවං වජ්ජෙත්වා ධම්මෙන සමෙන භික්ඛාචරියවත්තෙන උප්පන්නා. **අන්තමසො පත්තපරියාපන්නමත්තම්පීති** පච්ඡිමකොටියා පත්තෙ පරියාපන්නං පත්තස්ස අන්තොගතං ද්වත්තිකටච්ඡුභික්ඛාමත්තම්පි. **අප්පටිවිභත්තභොගීති** එත්ථ ද්වෙ පටිවිභත්තානි නාම ආමිසපටිවිභත්තං පුග්ගලපටිවිභත්තඤ්ච. තත්ථ, ''එත්තකං දස්සාමි, එත්තකං න දස්සාමී''ති එවං චිත්තෙන විභජනං ආමිසපටිවිභත්තං නාම. ''අසුකස්ස දස්සාමි, අසුකස්ස න දස්සාමී''ති එවං චිත්තෙන විභජනං පන පුග්ගලපටිවිභත්තං නාම. තදුභයම්පි අකත්වා යො අප්පටිවිභත්තං භුඤ්ජති, අයං **අප්පටිවිභත්තභොගී** නාම.

සීලවන්තෙහි සබ්‍රහ්මචාරීහි සාධාරණභොගීති එත්ථ සාධාරණභොගිනො ඉදං ලක්ඛණං, යං යං පණීතං ලබ්භති, තං තං නෙව ලාභෙන ලාභං ජිගීසනාමුඛෙන ගිහීනං දෙති, න අත්තනා පරිභුඤ්ජති; පටිග්ගණ්හන්තොව සඞ්ඝෙන

සාධාරණං හොතූති ගහෙත්වා ගණ්ඩිං පහරිත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බං සඞ්ඝසන්තකං විය පස්සති. ඉදං පන සාරණීයධම්මං කො පූරෙති, කො න පූරෙතීති? දුස්සීලො තාව න පූරෙති. න හි තස්ස සන්තකං සීලවන්තා ගණ්හන්ති. පරිසුද්ධසීලො පන වත්තං අඛණ්ඩෙන්තො පූරෙති.

තත්‍රිදං වත්තං – යො හි ඔදිස්සකං කත්වා මාතු වා පිතු වා ආචරියුපජ්ඣායාදීනං වා දෙති, සො දාතබ්බං දෙති, සාරණීයධම්මො පනස්ස න හොති, පලිබොධජග්ගනං නාම හොති. සාරණීයධම්මො හි මුත්තපලිබොධස්සෙව වට්ටති, තෙන පන ඔදිස්සකං දෙන්තෙන ගිලානගිලානුපට්ඨාකආගන්තුකගමිකානඤ්චෙව නවපබ්බජිතස්ස ච සඞ්ඝාටිපත්තග්ගහණං අජානන්තස්ස දාතබ්බං. එතෙසං දත්වා අවසෙසං ථෙරාසනතො පට්ඨාය ථොකං ථොකං අදත්වා යො යත්තකං ගණ්හාති, තස්ස තත්තකං දාතබ්බං. අවසිට්ඨෙ අසති පුන පිණ්ඩාය චරිත්වා ථෙරාසනතො පට්ඨාය යං යං පණීතං, තං තං දත්වා සෙසං පරිභුඤ්ජිතබ්බං, ‘‘සීලවන්තෙහී’’ති වචනතො දුස්සීලස්ස අදාතුම්පි වට්ටති.

අයං පන සාරණීයධම්මො සුසික්ඛිතාය පරිසාය සුපූරො හොති, නො අසික්ඛිතාය පරිසාය. සුසික්ඛිතාය හි පරිසාය යො අඤ්ඤතො ලභති, සො න ගණ්හාති, අඤ්ඤතො අලභන්තොපි පමාණයුත්තමෙව ගණ්හාති, න අතිරෙකං. අයඤ්ච පන සාරණීයධම්මො එවං පුනප්පුනං පිණ්ඩාය චරිත්වා ලද්ධං ලද්ධං දෙන්තස්සාපි ද්වාදසහි වස්සෙහි පූරති, න තතො ඔරං. සචෙ හි ද්වාදසමෙපි වස්සෙ සාරණීයධම්මපූරකො පිණ්ඩපාතපූරං පත්තං ආසනසාලායං ඨපෙත්වා නහායිතුං ගච්ඡති, සඞ්ඝත්ථෙරො ච කස්සෙසො පත්තොති? සාරණීයධම්මපූරකස්සාති වුත්තෙ – ‘‘ආහරථ න’’න්ති සබ්බං පිණ්ඩපාතං විචාරෙත්වා භුඤ්ජිත්වා ච රිත්තපත්තං ඨපෙති. අථ සො භික්ඛු රිත්තපත්තං දිස්වා, ‘‘මය්හං අසෙසෙත්වාව පරිභුඤ්ජිංසූ’’ති දොමනස්සං උප්පාදෙති, සාරණීයධම්මො භිජ්ජති, පුන ද්වාදස වස්සානි පූරෙතබ්බො හොති, තිත්ථියපරිවාසසදිසො හෙස. සකිං ඛණ්ඩෙ ජාතෙ පුන පූරෙතබ්බොව. යො පන, ‘‘ලාභා වත මෙ, සුලද්ධං වත මෙ, යස්ස මෙ පත්තගතං අනාපුච්ඡාව සබ්‍රහ්මචාරී පරිභුඤ්ජන්තී’’ති සොමනස්සං ජනෙති, තස්ස පුණ්ණො නාම හොති.

එවං පූරිතසාරණීයධම්මස්ස පන නෙව ඉස්සා, න මච්ඡරියං හොති, සො මනුස්සානං පියො හොති, සුලභපච්චයො; පත්තගතමස්ස දීයමානම්පි න ඛීයති, භාජනීයභණ්ඩට්ඨානෙ අග්ගභණ්ඩං ලභති, භයෙ වා ඡාතකෙ වා සම්පත්තෙ දෙවතා උස්සුක්කං ආපජ්ජන්ති.

තත්‍රිමානි වත්ථූනි – ලෙණගිරිවාසී තිස්සත්ථෙරො කිර මහාගිරිගාමං උපනිස්සාය වසති. පඤ්ඤාස මහාථෙරා නාගදීපං චෙතියවන්දනත්ථාය ගච්ඡන්තා ගිරිගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කිඤ්චි අලද්ධා නික්ඛමිංසු. ථෙරො පවිසන්තො තෙ දිස්වා පුච්ඡි – ‘‘ලද්ධං, භන්තෙ’’ති? විචරිම්හා, ආවුසොති. සො අලද්ධභාවං ඤත්වා ආහ – ‘‘යාවාහං, භන්තෙ, ආගච්ඡාමි, තාව ඉධෙව හොථා’’ති. මයං, ආවුසො, පඤ්ඤාස ජනා පත්තතෙමනමත්තම්පි න ලභිම්හාති. නෙවාසිකා නාම, භන්තෙ, පටිබලා හොන්ති, අලභන්තාපි භික්ඛාචාරමග්ගසභාවං ජානන්තීති. ථෙරා ආගමිංසු. ථෙරො ගාමං පාවිසි. ධුරගෙහෙයෙව මහාඋපාසිකා ඛීරභත්තං සජ්ජෙත්වා ථෙරං ඔලොකයමානා ඨිතා ථෙරස්ස ද්වාරං සම්පත්තස්සෙව පත්තං පූරෙත්වා අදාසි. සො තං ආදාය ථෙරානං සන්තිකං ගන්ත්වා, ‘‘ගණ්හථ, භන්තෙ’’ති සඞ්ඝත්ථෙරමාහ. ථෙරො, ‘‘අම්හෙහි එත්තකෙහි කිඤ්චි න ලද්ධං, අයං සීඝමෙව ගහෙත්වා ආගතො, කිං නු ඛො’’ති සෙසානං මුඛං ඔලොකෙසි. ථෙරො ඔලොකනාකාරෙනෙව ඤත්වා – ‘‘ධම්මෙන සමෙන ලද්ධපිණ්ඩපාතො, නික්කුක්කුච්චා ගණ්හථ භන්තෙ’’තිආදිතො පට්ඨාය සබ්බෙසං යාවදත්ථං දත්වා අත්තනාපි යාවදත්ථං භුඤ්ජි.

අථ නං භත්තකිච්චාවසානෙ ථෙරා පුච්ඡිංසු – ‘‘කදා, ආවුසො, ලොකුත්තරධම්මං පටිවිජ්ඣී’’ති? නත්ථි මෙ, භන්තෙ, ලොකුත්තරධම්මොති. ඣානලාභීසි, ආවුසොති? එතම්පි මෙ, භන්තෙ, නත්ථීති. නනු, ආවුසො, පාටිහාරියන්ති? සාරණීයධම්මො මෙ, භන්තෙ, පූරිතො, තස්ස මෙ ධම්මස්ස පූරිතකාලතො පට්ඨාය සචෙපි භික්ඛුසතසහස්සං හොති, පත්තගතං න ඛීයතීති. සාධු සාධු, සප්පුරිස, අනුච්ඡවිකමිදං තුය්හන්ති. ඉදං තාව **පත්තගතං න ඛීයතී**ති එත්ථ වත්ථු.

අයමෙව පන ථෙරො චෙතියපබ්බතෙ ගිරිභණ්ඩමහාපූජාය දානට්ඨානං ගන්ත්වා, ‘‘ඉමස්මිං ඨානෙ කිං වරභණ්ඩ’’න්ති පුච්ඡති. ද්වෙ සාටකා, භන්තෙති. එතෙ මය්හං පාපුණිස්සන්තීති. තං සුත්වා අමච්චො රඤ්ඤො ආරොචෙසි – ‘‘එකො දහරො එවං වදතී’’ති. ‘‘දහරස්සෙවං චිත්තං, මහාථෙරානං පන සුඛුමසාටකා වට්ටන්තී’’ති වත්වා, ‘‘මහාථෙරානං දස්සාමී’’ති ඨපෙසි. තස්ස භික්ඛුසඞ්ඝෙ පටිපාටියා ඨිතෙ දෙන්තස්ස මත්ථකෙ ඨපිතාපි තෙ සාටකා හත්ථං නාරොහන්ති, අඤ්ඤෙව ආරොහන්ති. දහරස්ස දානකාලෙ පන හත්ථං ආරුළ්හා. සො තස්ස හත්ථෙ ඨපෙත්වා අමච්චස්ස මුඛං ඔලොකෙත්වා දහරං නිසීදාපෙත්වා දානං දත්වා සඞ්ඝං විස්සජ්ජෙත්වා දහරස්ස සන්තිකෙ නිසීදිත්වා, ‘‘කදා, භන්තෙ, ඉමං ධම්මං පටිවිජ්ඣිත්ථා’’ති ආහ. සො පරියායෙනපි අසන්තං අවදන්තො, ‘‘නත්ථි මය්හං, මහාරාජ, ලොකුත්තරධම්මො’’ති ආහ. නනු, භන්තෙ, පුබ්බෙව අවචුත්ථාති? ආම, මහාරාජ, සාරණීයධම්මපූරකො අහං, තස්ස මෙ ධම්මස්ස පූරිතකාලතො පට්ඨාය භාජනීයභණ්ඩට්ඨානෙ අග්ගභණ්ඩං පාපුණාතීති. සාධු සාධු, භන්තෙ, අනුච්ඡවිකමිදං තුම්හාකන්ති වන්දිත්වා පක්කාමි. ඉදං **භාජනීයභණ්ඩට්ඨානෙ අග්ගභණ්ඩං පාපුණාතී**ති එත්ථ වත්ථු.

බ්‍රාහ්මණතිස්සභයෙ පන භාතරගාමවාසිනො නාගත්ථෙරියා අනාරොචෙත්වාව පලායිංසු. ථෙරී පච්චූසකාලෙ, ‘‘අතිවිය අප්පනිග්ඝොසො ගාමො, උපධාරෙථ තාවා’’ති දහරභික්ඛුනියො ආහ. තා ගන්ත්වා සබ්බෙසං ගතභාවං ඤත්වා ආගම්ම ථෙරියා ආරොචෙසුං. සා සුත්වා, ‘‘මා තුම්හෙ තෙසං ගතභාවං චින්තයිත්ථ, අත්තනො උද්දෙසපරිපුච්ඡායොනිසොමනසිකාරෙසුයෙව යොගං කරොථා’’ති වත්වා භික්ඛාචාරවෙලාය පාරුපිත්වා

අත්තද්වාදසමා ගාමද්වාරෙ නිග්‍රොධරුක්ඛමූලෙ අට්ඨාසි. රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා ද්වාදසන්නම්පි භික්ඛුනීනං පිණ්ඩපාතං දත්වා, ''අය්‍යො, අඤ්ඤත්ථ මා ගච්ඡථ, නිච්චං ඉධෙව එථා''ති ආහ. ථෙරියා පන කනිට්ඨභාතා නාගත්ථෙරො නාම අත්ථි. සො, ''මහන්තං භයං, න සක්කා ඉධ යාපෙතුං, පරතීරං ගමිස්සාමාති අත්තද්වාදසමොව අත්තනො වසනට්ඨානා නික්ඛන්තො ථෙරිං දිස්වා ගමිස්සාමී''ති භාතරගාමං ආගතො. ථෙරී, ''ථෙරා ආගතා''ති සුත්වා තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා, කිං අය්‍යාති පුච්ඡි. සො තං පවත්තිං ආචික්ඛි. සා, ''අජ්ජ එකදිවසං විහාරෙයෙව වසිත්වා ස්වෙව ගමිස්සථා''ති ආහ. ථෙරා විහාරං අගමංසු.

ථෙරී පුනදිවසෙ රුක්ඛමූලෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා, ''ඉමං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජථා''ති ආහ. ථෙරො, ''වට්ටිස්සති ථෙරී''ති වත්වා තුණ්හී අට්ඨාසි. ධම්මිකො තාත පිණ්ඩපාතො කුක්කුච්චං අකත්වා පරිභුඤ්ජථාති. වට්ටිස්සති ථෙරීති. සා පත්තං ගහෙත්වා ආකාසෙ ඛිපි, පත්තො ආකාසෙ අට්ඨාසි. ථෙරො, ''සත්තතාලමත්තෙ ඨිතම්පි භික්ඛුනීභත්තමෙව, ථෙරීති වත්වා භයං නාම සබ්බකාලං න හොති, භයෙ වූපසන්තෙ අරියවංසං කථයමානො, 'භො පිණ්ඩපාතික භික්ඛුනීභත්තං භුඤ්ජිත්වා වීතිනාමයිත්ථා'ති චිත්තෙන අනුවදියමානො සන්ථම්භෙතුං න සක්ඛිස්සාමි, අප්පමත්තා හොථ ථෙරියො''ති මග්ගං ආරුහි.

රුක්ඛදෙවතාපි, ''සචෙ ථෙරො ථෙරියා හත්ථතො පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිස්සති, න නං නිවත්තෙස්සාමි, සචෙ පන න පරිභුඤ්ජිස්සති, නිවත්තෙස්සාමී''ති චින්තයමානා ඨත්වා ථෙරස්ස ගමනං දිස්වා රුක්ඛා ඔරුය්හ පත්තං, භන්තෙ, දෙථාති පත්තං ගහෙත්වා ථෙරං රුක්ඛමූලංයෙව ආනෙත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා පිණ්ඩපාතං දත්වා කතභත්තකිච්චං පටිඤ්ඤං කාරෙත්වා ද්වාදස භික්ඛුනියො, ද්වාදස ච භික්ඛූ සත්ත වස්සානි උපට්ඨහි. ඉදං **දෙවතා උස්සුක්කං ආපජ්ජන්තීති** එත්ථ වත්ථු, තත්‍ර හි ථෙරී සාරණීයධම්මපූරිකා අහොසි.

අඛණ්ඩානීතිආදීසු යස්ස සත්තසු ආපත්තික්ඛන්ධෙසු ආදිම්හි වා අන්තෙ වා සික්ඛාපදං භින්නං හොති, තස්ස සීලං පරියන්තෙ ඡින්නසාටකො විය **ඛණ්ඩං** නාම. යස්ස පන වෙමජ්ඣෙ භින්නං, තස්ස මජ්ඣෙ ඡිද්දසාටකො විය **ඡිද්දං** නාම හොති. යස්ස පන පටිපාටියා ද්වෙ තීණි භින්නානි, තස්ස පිට්ඨියං වා කුච්ඡියං වා උට්ඨිතෙන විසභාගවණ්ණෙන කාළරත්තාදීනං අඤ්ඤතරවණ්ණා ගාවී විය **සබලං** නාම හොති. යස්ස පන අන්තරන්තරා භින්නානි, තස්ස අන්තරන්තරා විසභාගබින්දුවිචිත්‍රා ගාවී විය **කම්මාසං** නාම හොති. යස්ස පන සබ්බෙන සබ්බං අභින්නානි, තස්ස තානි සීලානි **අඛණ්ඩානි අච්ඡිද්දානි අසබලානි අකම්මාසානි** නාම හොන්ති. තානි පනෙතානි තණ්හාදාසබ්‍යතො මොචෙත්වා භුජිස්සභාවකරණතො **භුජිස්සානි**. බුද්ධාදීහි විඤ්ඤූහි පසත්ථත්තා **විඤ්ඤුප්පසත්ථානි**. තණ්හාදිට්ඨීහි අපරාමට්ඨත්තා, ''ඉදං නාම ත්වං ආපන්නපුබ්බො''ති කෙනචි පරාමට්ඨුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා ච **අපරාමට්ඨානි**. උපචාරසමාධිං වා අප්පනාසමාධිං වා සංවත්තයන්තීති **සමාධිසංවත්තනිකානීති** වුච්චන්ති. **සීලසාමඤ්ඤගතො විහරතීති** තෙසු තෙසු දිසාභාගෙසු විහරන්තෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං සමානභාවූපගතසීලො විහරති . සොතාපන්නාදීනඤ්හි සීලං සමුද්දන්තරෙපි දෙවලොකෙපි වසන්තානං අඤ්ඤෙසං සොතාපන්නාදීනං සීලෙන සමානමෙව හොති, නත්ථි මග්ගසීලෙ නානත්තං, තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

යායං දිට්ඨීති මග්ගසම්පයුත්තා සම්මාදිට්ඨි. **අරියාති** නිද්දොසා. **නිය්‍යාතීති නිය්‍යානිකා. තක්කරස්සාති** යො තථාකාරී හොති. **දුක්ඛක්ඛයායාති** සබ්බදුක්ඛක්ඛයත්ථං. **දිට්ඨිසාමඤ්ඤගතොති** සමානදිට්ඨිභාවං උපගතො හුත්වා විහරති. **අග්ගන්ති** ජෙට්ඨකං. සබ්බගොපානසියො සඞ්ගණ්හාතීති **සඞ්ගාහිකං**. සබ්බගොපානසීනං සඞ්ඝාටං කරොතීති **සඞ්ඝාටනිකං**. සඞ්ඝාටනියන්ති අත්ථො. **යදිදං කූටන්ති** යමෙතං කූටාගාරකණ්ණිකාසඞ්ඛාතං කූටං නාම. පඤ්චභූමිකාදිපාසාදා හි කූටබද්ධාව තිට්ඨන්ති. යස්මිං පතිතෙ මත්තිකං ආදිං කත්වා සබ්බෙ පතන්ති. තස්මා එවමාහ. **එවමෙව ඛොති** යථා කූටං කූටාගාරස්ස, එවං ඉමෙසම්පි සාරණීයධම්මානං යා අයං අරියා දිට්ඨි, සා අග්ගා ච සඞ්ගාහිකා ච සඞ්ඝාටනියා චාති දට්ඨබ්බා.

493. **කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, යායං දිට්ඨීති** එත්ථ, භික්ඛවෙ, යායං සොතාපත්තිමග්ගදිට්ඨි අරියා නිය්‍යානිකා නිය්‍යාති තක්කරස්ස සම්මා දුක්ඛක්ඛයායාති වුත්තා, සා කථං කෙන කාරණෙන නිය්‍යාතීති අත්ථො. **පරියුට්ඨිතචිත්තොව හොතීති** එත්තාවතාපි පරියුට්ඨිතචිත්තොයෙව නාම හොතීති අත්ථො. එස නයො සබ්බත්ථ. **සුප්පණිහිතං මෙ මානසන්ති** මය්හං චිත්තං සුට්ඨු ඨපිතං. **සච්චානං බොධායාති** චතුන්නං සච්චානං බොධත්ථාය. **අරියන්ති**ආදීසු තං ඤාණං යස්මා අරියානං හොති, න පුථුජ්ජනානං, තස්මා **අරියන්ති** වුත්තං. යෙසං පන ලොකුත්තරධම්මොපි අත්ථි, තෙසංයෙව හොති, න අඤ්ඤෙසං, තස්මා **ලොකුත්තරන්ති** වුත්තං. පුථුජ්ජනානං පන අභාවතො **අසාධාරණං පුථුජ්ජනෙහීති** වුත්තං. එස නයො සබ්බවාරෙසු.

494. **ලභාමි පච්චත්තං සමථන්ති** අත්තනො චිත්තෙ සමථං ලභාමීති අත්ථො. **නිබ්බුතියම්පි** එසෙව නයො. එත්ථ ච **සමථොති** එකග්ගතා. **නිබ්බුතීති** කිලෙසවූපසමො.

495. තථාරූපාය දිට්ඨියාති එවරූපාය සොතාපත්තිමග්ගදිට්ඨියා.

496. ධම්මතායාති සභාවෙන. **ධම්මතා එසාති** සභාවො එස. **වුට්ඨානං පඤ්ඤායතීති** සඞ්ඝකම්මවසෙන වා දෙසනාය වා වුට්ඨානං දිස්සති. අරියසාවකො හි ආපත්තිං ආපජ්ජන්තො ගරුකාපත්තීසු කුටිකාරසදිසං, ලහුකාපත්තීසු

සහසෙය්‍යාදිසදිසං අචිත්තකාපත්තිංයෙව ආපජ්ජති, තම්පි අසඤ්චිච්ච, නො සඤ්චිච්ච, ආපන්නං න පටිච්ඡාදෙති. තස්මා **අථ ඛො නං ඛිප්පමෙවා**තිආදිමාහ. **දහරො**ති තරුණො. **කුමාරො**ති න මහල්ලකො. **මන්දො**ති චක්ඛුසොතාදීනං මන්දතාය මන්දො. **උත්තානසෙය්‍යකො**ති අතිදහරතාය උත්තානසෙය්‍යකො, දක්ඛිණෙන වා වාමෙන වා පස්සෙන සයිතුං න සක්කොතීති අත්ථො. **අඞ්ගාරං අක්කමිත්වා**ති ඉතො චිතො ච පසාරිතෙන හත්ථෙන වා පාදෙන වා ඵුසිත්වා. එවං ඵුසන්තානං පන මනුස්සානං න සීඝං හත්ථො ඩයති, තථා හි එකච්චෙ හත්ථෙන අඞ්ගාරං ගහෙත්වා පරිවත්තමානා දූරම්පි ගච්ඡන්ති. දහරස්ස පන හත්ථපාදා සුඛුමාලා හොන්ති, සො ඵුට්ඨමත්තෙනෙව දය්හමානො චිරිති සද්දං කරොන්තො ඛිප්පං පටිසංහරති, තස්මා ඉධ දහරොව දස්සිතො. මහල්ලකො ච දය්හන්තොපි අධිවාසෙති, අයං පන අධිවාසෙතුං න සක්කොති. තස්මාපි දහරොව දස්සිතො. **දෙසෙතී**ති ආපත්තිපටිග්ගාහකෙ සභාගපුග්ගලෙ සති එකං දිවසං වා රත්තිං වා අනධිවාසෙත්වා රත්තිං චතුරඞ්ගෙපි තමෙ සභාගභික්ඛුනො වසනට්ඨානං ගන්ත්වා දෙසෙතියෙව.

497. **උච්චාවචානී**ති උච්චනීචානි. **කිං කරණීයානී**ති කිං කරොමීති එවං වත්වා කත්තබ්බකම්මානි. තත්ථ උච්චකම්මං නාම චීවරස්ස කරණං රජනං චෙතියෙ සුධාකම්මං උපොසථාගාරචෙතියඝරබොධිඝරෙසු කත්තබ්බකම්මන්ති එවමාදි. අවචකම්මං නාම පාදධොවනමක්ඛනාදිඛුද්දකකම්මං, අථ වා චෙතියෙ සුධාකම්මාදි උච්චකම්මං නාම. තත්ථෙව කසාවපචනඋදකානයනකුච්ඡකරණ නියාසබන්ධනාදි අවචකම්මං නාම. **උස්සුක්කං ආපන්නො හොතී**ති උස්සුක්කභාවං කත්තබ්බතං පටිපන්නො හොති. **තිබ්බාපෙක්ඛො හොතී**ති බහලපත්ථනො හොති. **ථම්බඤ්ච ආලුම්පතී**ති තිණඤ්ච ආලුම්පමානා ඛාදති. **වච්ඡකඤ්ච අපචිනාතී**ති වච්ඡකඤ්ච අපලොකෙති. තරුණවච්ඡා හි ගාවී අරඤ්ඤෙ එකතො ආගතං වච්ඡකං එකස්මිං ඨානෙ නිපන්නං පහාය දූරං න ගච්ඡති, වච්ඡකස්ස ආසන්නට්ඨානෙ චරමානා තිණං ආලුම්පිත්වා ගීවං උක්ඛිපිත්වා එකන්තං වච්ඡකමෙව ච විලොකෙති, එවමෙව සොතාපන්නො උච්චාවචානි කිං කරණීයානි කරොන්තො තන්නින්නො හොති, අසිථිලපූරකො තිබ්බච්ඡන්දො බහලපත්ථනො හුත්වාව කරොති.

තත්‍රිදං වත්ථු – මහාචෙතියෙ කිර සුධාකම්මෙ කරියමානෙ එකො අරියසාවකො එකෙන හත්ථෙන සුධාභාජනං, එකෙන කුච්ඡං ගහෙත්වා සුධාකම්මං කරිස්සාමීති චෙතියඞ්ගණං ආරුළ්හො. එකො කායදළ්හිබහුලො භික්ඛු ගන්ත්වා ථෙරස්ස සන්තිකෙ අට්ඨාසි. ථෙරො අඤ්ඤස්මිං සති පපඤ්චො හොතීති තස්මා ඨානා අඤ්ඤං ඨානං ගතො. සොපි භික්ඛු තත්ථෙව අගමාසි. ථෙරො පුන අඤ්ඤං ඨානන්ති එවං කතිපයට්ඨානෙ ආගතං, – ''සප්පුරිස මහන්තං චෙතියඞ්ගණං කිං අඤ්ඤස්මිං ඨානෙ ඔකාසං න ලභථා''ති ආහ. න ඉතරො පක්කාමීති.

498. **බලතාය සමන්නාගතො**ති බලෙන සමන්නාගතො. **අට්ඨිං කත්වා**ති අත්ථිකභාවං කත්වා, අත්ථිකො හුත්වාති අත්ථො. **මනසිකත්වා**ති මනස්මිං කරිත්වා. **සබ්බචෙතසා සමන්නාහරිත්වා**ති අප්පමත්තකම්පි වික්ඛෙපං අකරොන්තො සකලචිත්තෙන සමන්නාහරිත්වා. **ඔහිතසොතො**ති ඨපිතසොතො. අරියසාවකා හි පියධම්මස්සවනා හොන්ති, ධම්මස්සවනග්ගං ගන්ත්වා නිද්දායමානා වා යෙන කෙනචි සද්ධිං සල්ලපමානා වා වික්ඛිත්තචිත්තා වා න නිසීදන්ති, අථ ඛො අමතං පරිභුඤ්ජන්තා විය අතිත්තාව හොන්ති ධම්මස්සවනෙ, අථ අරුණං උග්ගච්ඡති. තස්මා එවමාහ.

500. **ධම්මතා සුසමන්නිට්ඨා හොතී**ති සභාවො සුට්ඨු සමන්නෙසිතො හොති. **සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියායා**ති කරණවචනං , සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකතඤාණෙනාති අත්ථො. **එවං සත්තඞ්ගසමන්නාගතො**ති එවං ඉමෙහි සත්තහි මහාපච්චවෙක්ඛණඤාණෙහි සමන්නාගතො. අයං තාව ආචරියානං සමානකථා. ලොකුත්තරමග්ගො හි බහුචිත්තක්ඛණිකො නාම නත්ථි.

විතණ්ඩවාදී පන එකචිත්තක්ඛණිකො නාම මග්ගො නත්ථි, ''එවං භාවෙය්‍ය සත්ත වස්සානී''ති හි වචනතො සත්තපි වස්සානි මග්ගභාවනා හොන්ති. කිලෙසා පන ලහු ඡිජ්ජන්තා සත්තහි ඤාණෙහි ඡිජ්ජන්තීති වදති. සො සුත්තං ආහරාති වත්තබ්බො, අද්ධා අඤ්ඤං සුත්තං අපස්සන්තො, ''ඉදමස්ස පඨමං ඤාණං අධිගතං හොති, ඉදමස්ස දුතියං ඤාණං…පෙ…. ඉදමස්ස සත්තමං ඤාණං අධිගතං හොතී''ති ඉමමෙව ආහරිත්වා දස්සෙස්සති. තතො වත්තබ්බො කිං පනිදං සුත්තං නෙය්‍යත්ථං නීතත්ථන්ති. තතො වක්ඛති – ''නීතත්ථත්ථං, යථාසුත්තං තථෙව අත්ථො''ති. සො වත්තබ්බො – ''ධම්මතා සුසමන්නිට්ඨා හොති සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියායාති එත්ථ කො අත්ථො''ති? අද්ධා සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියායත්ථොති වක්ඛති. තතො පුච්ඡිතබ්බො, ''මග්ගසමඞ්ගී ඵලං සච්ඡිකරොති, ඵලසමඞ්ගී''ති. ජානන්තො, ''ඵලසමඞ්ගී සච්ඡිකරොතී''ති වක්ඛති. තතො වත්තබ්බො, – ''එවං සත්තඞ්ගසමන්නාගතො ඛො, භික්ඛවෙ, අරියසාවකො සොතාපත්තිඵලසමන්නාගතො හොතීති ඉධ මග්ගං අභාවෙත්වා මණ්ඩූකො විය උප්පතිත්වා අරියසාවකො ඵලමෙව ගණ්හිස්සති. මා සුත්තං මෙ ලද්ධන්ති යං වා තං වා අවච. පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තෙන නාම ආචරියසන්තිකෙ වසිත්වා බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා අත්ථරසං විදිත්වා වත්තබ්බං හොතී''ති. ''ඉමානි සත්ත ඤාණානි අරියසාවකස්ස පච්චවෙක්ඛණඤාණානෙව, ලොකුත්තරමග්ගො බහුචිත්තක්ඛණිකො නාම නත්ථි, එකචිත්තක්ඛණිකොයෙවා''ති සඤ්ඤාපෙතබ්බො. සචෙ සඤ්ජානාති සඤ්ජානාතු. නො චෙ සඤ්ජානාති, ''ගච්ඡ පාතොව විහාරං පවිසිත්වා යාගුං පිවාහී''ති උය්‍යොජෙතබ්බො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

කොසම්බියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. බ්‍රහ්මනිමන්තනිකසුත්තවණ්ණනා

501. **එවං මෙ සුතන්ති** බ්‍රහ්මනිමන්තනිකසුත්තං. තත්ථ **පාපකං දිට්ඨිගතන්ති** ලාමකං සස්සතදිට්ඨිං. **ඉදං නිච්චන්ති** ඉදං සහ කායෙන බ්‍රහ්මට්ඨානං අනිච්චං ‘‘නිච්ච’’න්ති වදති. **ධුවාදීනි** තස්සෙව වෙවචනානි. තත්ථ ධුවන්ති ථිරං. **සස්සතන්ති** සදා විජ්ජමානං. **කෙවලන්ති** අඛණ්ඩං සකලං. **අචවනධම්මන්ති** අචවනසභාවං. **ඉදඤ්හි න ජායතීති**ආදීසු ඉමස්මිං ඨානෙ කොචි ජායනකො වා ජීයනකො වා මීයනකො වා චවනකො වා උපපජ්ජනකො වා නත්ථීති සන්ධාය වදති. **ඉතො ච පනඤ්ඤන්ති** ඉතො සහ කායකා බ්‍රහ්මට්ඨානා උත්තරි අඤ්ඤං නිස්සරණං නාම නත්ථීති එවමස්ස ථාමගතා සස්සතදිට්ඨි උප්පන්නා හොති. එවංවාදී පන සො උපරි තිස්සො ඣානභූමියො චත්තාරො මග්ගා චත්තාරි ඵලානි නිබ්බානන්ති සබ්බං පටිබාහති. **අවිජ්ජාගතොති** අවිජ්ජාය ගතො සමන්නාගතො අඤ්ඤාණී අන්ධීභූතො. **යත්‍ර හි නාමාති** යො නාම.

502. **අථ ඛො, භික්ඛවෙ, මාරො පාපිමාති** මාරො කථං භගවන්තං අද්දස? සො කිර අත්තනො භවනෙ නිසීදිත්වා කාලෙන කාලං සත්ථාරං ආවජ්ජෙති – ‘‘අජ්ජ සමණො ගොතමො කතරස්මිං ගාමෙ වා නිගමෙ වා වසතී’’ති. ඉමස්මිං පන කාලෙ ආවජ්ජන්තො, ‘‘උක්කට්ඨං නිස්සාය සුභගවනෙ විහරතී’’ති ඤත්වා, ‘‘කත්ථ නු ඛො ගතො’’ති ඔලොකෙන්තො බ්‍රහ්මලොකං ගච්ඡන්තං දිස්වා, ‘‘සමණො ගොතමො බ්‍රහ්මලොකං ගච්ඡති, යාව තත්ථ ධම්මකථං කථෙත්වා බ්‍රහ්මගණං මම විසයා නාතික්කමෙති, තාව ගන්ත්වා ධම්මදෙසනාය විඡන්දං කරිස්සාමී’’ති සත්ථු පදානුපදිකො ගන්ත්වා බ්‍රහ්මගණස්ස අන්තරෙ අදිස්සමානෙන කායෙන අට්ඨාසි. සො, ‘‘සත්ථාරා බකබ්‍රහ්මා අපසාදිතො’’ති ඤත්වා බ්‍රහ්මුනො උපත්ථම්භො හුත්වා අට්ඨාසි. තෙන වුත්තං – ‘‘අථ ඛො, භික්ඛවෙ, මාරො පාපිමා’’ති.

බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජං අන්වාවිසිත්වාති එකස්ස බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජස්ස සරීරං පවිසිත්වා. මහාබ්‍රහ්මානං පන බ්‍රහ්මපුරොහිතානං වා අන්වාවිසිතුං න සක්කොති. **මෙතමාසදොති** මා එතං අපසාදයිත්ථ. **අභිභූති** අභිභවිත්වා ඨිතො ජෙට්ඨකො. **අනභිභූතොති** අඤ්ඤෙහි අනභිභූතො. **අඤ්ඤදත්ථූති** එකංසවචනෙ නිපාතො. දස්සනවසෙන **දසො,** සබ්බං පස්සතීති දීපෙති. **වසවත්තීති** සබ්බජනං වසෙ වත්තෙති. **ඉස්සරොති** ලොකෙ ඉස්සරො. **කත්තා නිම්මාතාති** ලොකස්ස කත්තා ච නිම්මාතා ච, පථවීහිමවන්තසිනෙරුචක්කවාළමහාසමුද්දචන්දිමසූරියා ච ඉමිනා නිම්මිතාති දීපෙති.

සෙට්ඨො සජිතාති අයං ලොකස්ස උත්තමො ච සජිතා ච. ‘‘ත්වං ඛත්තියො නාම හොහි, ත්වං බ්‍රාහ්මණො නාම, වෙස්සො නාම, සුද්දො නාම, ගහට්ඨො නාම, පබ්බජිතො නාම, අන්තමසො ඔට්ඨො හොහි, ගොණො හොහී’’ති එවං සත්තානං විසජ්ජෙතා අයන්ති දස්සෙති. **වසී පිතා භූතභබ්‍යානන්ති** අයං චිණ්ණවසිතාය වසී, අයං පිතා භූතානඤ්ච භබ්‍යානඤ්චාති වදති. තත්ථ අණ්ඩජජලාබුජා සත්තා අන්තොඅණ්ඩකොසෙ චෙව අන්තොවත්ථිම්හි ච **භබ්‍යා** නාම, බහි නික්ඛන්තකාලතො පට්ඨාය **භූතා**. සංසෙදජා පඨමචිත්තක්ඛණෙ භබ්‍යා, දුතියතො පට්ඨාය භූතා. ඔපපාතිකා පඨමඉරියාපථෙ භබ්‍යා, දුතියතො පට්ඨාය භූතාති වෙදිතබ්බා. තෙ සබ්බෙපි එතස්ස පුත්තාති සඤ්ඤාය, ‘‘පිතා භූතභබ්‍යාන’’න්ති ආහ.

පථවීගරහකාති යථා ත්වං එතරහි, ‘‘අනිච්චා දුක්ඛා අනත්තා’’ති පථවිං ගරහසි ජිගුච්ඡසි, එවං තෙපි පථවීගරහකා අහෙසුං, න කෙවලං ත්වංයෙවාති දීපෙති. **ආපගරහකාති**ආදීසුපි එසෙව නයො. **හීනෙ කායෙ පතිට්ඨිතාති** චතූසු අපායෙසු නිබ්බත්තා. **පථවීපසංසකාති** යථා ත්වං ගරහසි, එවං අගරහිත්වා, ‘‘නිච්චා ධුවා සස්සතා අච්ඡෙජ්ජා අභෙජ්ජා අක්ඛයා’’ති එවං පථවීපසංසකා පථවියා වණ්ණවාදිනො අහෙසුන්ති වදති. **පථවාභිනන්දිනොති** තණ්හාදිට්ඨිවසෙන පථවියා අභිනන්දිනො. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **පණීතෙ කායෙ පතිට්ඨිතාති** බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තා. **තං තාහන්ති** තෙන කාරණෙන තං අහං. **ඉඞ්ඝාති** චොදනත්ථෙ නිපාතො. **උපාතිවත්තිත්ථොති** අතික්කමිත්ථ. ‘‘උපාතිවත්තිතො’’තිපි පාඨො, අයමෙවත්ථො. **දණ්ඩෙන පටිප්පණාමෙය්‍යාති** චතුහත්ථෙන මුග්ගරදණ්ඩෙන පොථෙත්වා පලාපෙය්‍ය. **නරකපපාතෙති** සතපොරිසෙ මහාසොබ්භෙ. **විරාධෙය්‍යාති** හත්ථෙන ගහණයුත්තෙ වා පාදෙන පතිට්ඨානයුත්තෙ වා ඨානෙ ගහණපතිට්ඨානානි කාතුං න සක්කුණෙය්‍ය. **නනු ත්වං භික්ඛු පස්සසීති** භික්ඛු නනු ත්වං ඉමං බ්‍රහ්මපරිසං සන්නිපතිතං ඔභාසමානං විරොචමානං ජොතයමානං පස්සසීති බ්‍රහ්මුනො ඔවාදෙ ඨිතානං ඉද්ධානුභාවං දස්සෙති. **ඉති ඛො මං, භික්ඛවෙ, මාරො පාපිමා බ්‍රහ්මපරිසං උපනෙසීති**, භික්ඛවෙ , මාරො පාපිමා නනු ත්වං භික්ඛු පස්සසි බ්‍රහ්මපරිසං යසෙන ච සිරියා ච ඔභාසමානං විරොචමානං ජොතයමානං, යදි ත්වම්පි මහාබ්‍රහ්මුනො වචනං අනතික්කමිත්වා යදෙව තෙ බ්‍රහ්මා වදති, තං කරෙය්‍යාසි, ත්වම්පි එවමෙවං යසෙන ච සිරියා ච විරොචෙය්‍යාසීති එවං වදන්තො මං බ්‍රහ්මපරිසං උපනෙසි උපසංහරි. **මා ත්වං මඤ්ඤිත්ථොති** මා ත්වං මඤ්ඤි. **මාරො ත්වමසි පාපිමාති** පාපිම ත්වං මහාජනස්ස මාරණතො **මාරො** නාම, පාපකං ලාමකං මහාජනස්ස අයසං කරණතො **පාපිමා** නාමාති ජානාමි.

503. **කසිණං ආයුන්ති** සකලං ආයුං. **තෙ ඛො එවං ජානෙය්‍යුන්ති** තෙ එවං මහන්තෙන තපොකම්මෙන සමන්නාගතා, ත්වං පන පුරිමදිවසෙ ජාතො, කිං ජානිස්සසි, යස්ස තෙ අජ්ජාපි මුඛෙ ඛීරගන්ධො වායතීති සට්ඨෙන්තො වදති. **පථවිං අජ්ඣොසිස්සසීති** පථවිං අජ්ඣොසාය ගිලිත්වා පරිනිට්ඨපෙත්වා තණ්හාමානදිට්ඨීහි ගණ්හිස්සසි. **ඔපසායිකො මෙ භවිස්සසීති** මය්හං සමීපසයො භවිස්සසි, මං ගච්ඡන්තං අනුගච්ඡිස්සසි, ඨිතං උපතිට්ඨිස්සසි, නිසින්නං උපනිසීදිස්සසි, නිපන්නං උපනිපජ්ජිස්සසීති අත්ථො. **වත්ථුසායිකොති** මම වත්ථුස්මිං සයනකො. **යථාකාමකරණීයො**

බාහිතෙයොාති මයා අත්තනො රුච්යා යං ඉච්ඡාමි, තං කත්තබ්බො, බාහිත්වා ච පන ජජ්ඣරිකාගුම්බතොපි නීචතරො ලකුණ්ඩටකතරො කාතබ්බො භවිස්සසීති අත්ථො.

ඉමිනා එස භගවන්තං උපලාපෙති වා අපසාදෙති වා. **උපලාපෙති** නාම සචෙ බො ත්වං, භික්ඛු, තණ්හාදීහි පඨවිං අජ්ඣොසිස්සසි, ඔපසායිකො මෙ භවිස්සසි, මයි ගච්ඡන්තෙ ගමිස්සසි, තිට්ඨන්තෙ ඨස්සසි, නිසින්නෙ නිසීදිස්සසි, නිපන්නෙ නිපජ්ජිස්සසි, අහං තං සෙසජනං පටිබාහිත්වා විස්සාසිකං අබ්භන්තරිකං කරිස්සාමීති එවං තාව **උපලාපෙති** නාම. සෙසපදෙහි පන **අපසාදෙති** නාම. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො – සචෙ ත්වං පඨවිං අජ්ඣොසිස්සසි, වත්ථුසායිකො මෙ භවිස්සසි, මම ගමනාදීනි ආගමෙත්වා ගමිස්සසි වා ඨස්සසි වා නිසීදිස්සසි වා නිපජ්ජිස්සසි වා, මම වත්ථුස්මිං මය්හං ආරක්ඛං ගණ්හිස්සසි, අහං පන තං යථාකාමං කරිස්සාමි බාහිත්වා ච ජජ්ඣරිකාගුම්බතොපි ලකුණ්ඩකතරන්ති එවං අපසාදෙති නාම. අයං පන බ්‍රහ්මා මානනිස්සිතො, තස්මා ඉධ අපසාදනාව අධිප්පෙතා. **ආපාදීසුපි** එසෙව නයො.

අපිච තෙ අහං බ්‍රහ්මෙති ඉදානි භගවා, ''අයං බ්‍රහ්මා මානනිස්සිතො 'අහං ජානාමී'ති මඤ්ඤති, අත්තනො යසෙන සම්මත්තො සරීරං වුසිතුම්පි සමත්ථං කිඤ්චි න පස්සති, ඵොකං නිග්ගහෙතුං වට්ටතී''ති චින්තෙත්වා ඉමං දෙසනං ආරභි. තත්ථ **ගතිඤ්ච පජානාමීති** නිප්ඵත්තිඤ්ච පජානාමි. **ජුතිඤ්චාති** ආනුභාවඤ්ච පජානාමි. **එවං මහෙසක්ඛොති** එවං මහායසො මහාපරිවාරො.

යාවතා චන්දිමසූරියා පරිහරන්තීති යත්තකෙ ඨානෙ චන්දිමසූරියා විචරන්ති. **දිසා භන්ති විරොචනාති** දිසාසු විරොචමානා ඔභාසන්ති, දිසා වා තෙහි විරොචමානා ඔභාසන්ති. **තාව සහස්සධා ලොකොති** තත්තකෙන පමාණෙන සහස්සධා ලොකො, ඉමිනා චක්කවාළෙන සද්ධිං චක්කවාළසහස්සන්ති අත්ථො. **එත්ථ තෙ වත්තතෙ වසොති** එත්ථ චක්කවාළසහස්සෙ තුය්හං වසො වත්තති. **පරොපරඤ්ච ජානාසීති** එත්ථ චක්කවාළසහස්සෙ පරොපරෙ උච්චනීචෙ හීනප්පණීතෙ සත්තෙ ජානාසි. **අථො රාගවිරාගිනන්ති** න කෙවලං, ''අයං ඉද්ධො අයං පකතිමනුස්සො''ති පරොපරං, ''අයං පන සරාගො අයං වීතරාගො''ති එවං රාගවිරාගිනම්පි ජනං ජානාසි. **ඉත්ථංභාවඤ්ඤථාභාවන්ති ඉත්ථංභාවොති** ඉදං චක්කවාළං. **අඤ්ඤථාභාවොති** ඉතො සෙසං එකූනසහස්සං. **සත්තානං ආගතිං ගතින්ති** එත්ථ චක්කවාළසහස්සෙ පටිසන්ධිවසෙන සත්තානං ආගතිං, චුතිවසෙන ගතිං ච ජානාසි. තුය්හං පන අතිමහන්තොහමස්මීති සඤ්ඤා හොති, සහස්සිබ්‍රහ්මා නාම ත්වං, අඤ්ඤෙසං පන තයා උත්තරි ද්විසහස්සානං තිසහස්සානං චතුසහස්සානං පඤ්චසහස්සානං දසසහස්සානං සතසහස්සානඤ්ච බ්‍රහ්මානං පමාණං නත්ථි, චතුහත්ථාය පිලොතිකාය පටප්පමාණං කාතුං වායමන්තො විය මහන්තොස්මීති සඤ්ඤං කරොසීති නිග්ගණ්හාති.

504. **ඉධූපපන්නොති** ඉධ පඨමජ්ඣානභූමියං උපපන්නො. **තෙන තං ත්වං න ජානාසීති** තෙන කාරණෙන තං කායං ත්වං න ජානාසි. **නෙව තෙ සමසමොති** ජානිතබ්බට්ඨානං පත්වාපි තයා සමසමො න හොමි. **අභිඤ්ඤායාති** අඤ්ඤාය. **කුතො නීචෙය්‍යන්ති** තයා නීචතරභාවො පන මය්හං කුතො.

හෙට්ඨූපපත්තිකො කිරෙස බ්‍රහ්මා අනුප්පන්නෙ බුද්ධුප්පාදෙ ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා කසිණපරිකම්මං කත්වා සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා අපරිහීනජ්ඣානො කාලං කත්වා චතුත්ථජ්ඣානභූමියං වෙහප්ඵලබ්‍රහ්මලොකෙ පඤ්චකප්පසතිකං ආයුං ගහෙත්වා නිබ්බත්ති. තත්ථ යාවතායුකං ඨත්වා හෙට්ඨූපපත්තිකං කත්වා තතියජ්ඣානං පණීතං භාවෙත්වා සුභකිණ්හබ්‍රහ්මලොකෙ චතුසට්ඨිකප්පං ආයුං ගහෙත්වා නිබ්බත්ති. තත්ථ දුතියජ්ඣානං භාවෙත්වා ආභස්සරෙසු අට්ඨකප්පං ආයුං ගහෙත්වා නිබ්බත්ති. තත්ථ පඨමජ්ඣානං භාවෙත්වා පඨමජ්ඣානභූමියං කප්පායුකො හුත්වා නිබ්බත්ති, සො පඨමකාලෙ අත්තනා කතකම්මඤ්ච නිබ්බත්තට්ඨානඤ්ච අඤ්ඤාසි, කාලෙ පන ගච්ඡන්තෙ උභයං පමුස්සිත්වා සස්සතදිට්ඨිං උප්පාදෙසි. තෙන නං භගවා, ''තෙන තං ත්වං න ජානාසි...පෙ.... කුතො නීචෙය්‍ය''න්ති ආහ.

අථ බ්‍රහ්මා චින්තෙසි – ''සමණො ගොතමො මය්හං ආයුඤ්ච නිබ්බත්තට්ඨානඤ්ච පුබ්බෙකතකම්මඤ්ච ජානාති, හන්ද නං පුබ්බෙ කතකම්මං පුච්ඡාමී''ති සත්ථාරං අත්තනො පුබ්බෙකතකම්මං පුච්ඡි. සත්ථා කථෙසි.

පුබ්බෙ කිරෙස කුලඝරෙ නිබ්බත්තිත්වා කාමෙසු ආදීනවං දිස්වා, ''ජාතිජරාබ්‍යාධිමරණස්ස අන්තං කරිස්සාමී''ති නික්ඛම්ම ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානලාභී හුත්වා ගඞ්ගාතීරෙ පණ්ණසාලං කාරෙත්වා ඣානරතියා වීතිනාමෙති. තදා ච කාලෙන කාලං සත්ථවාහා පඤ්චහි සකටසතෙහි මරුකන්තාරං පටිපජ්ජන්ති. මරුකන්තාරෙ පන දිවා න සක්කා ගන්තුං, රත්තිං ගමනං හොති. අථ පුරිමසකටස්ස අග්ගයුගෙ යුත්තබලිබද්දා ගච්ඡන්තා නිවත්තිත්වා ආගතමග්ගාභිමුඛාව අහෙසුං. ඉතරසකටානි තථෙව නිවත්තිත්වා අරුණෙ උග්ගතෙ නිවත්තිතභාවං ජානිංසු. තෙසඤ්ච තදා කන්තාරං අතික්කමනදිවසො අහොසි. සබ්බං දාරුදකං පරික්ඛීණං, තස්මා, ''නත්ථි දානි අම්හාකං ජීවිත''න්ති චින්තෙත්වා ගොණෙ චක්කෙසු බන්ධිත්වා මනුස්සා සකටපච්ඡායායං පවිසිත්වා නිපජ්ජිංසු . තාපසොපි කාලස්සෙව පණ්ණසාලතො නික්ඛමිත්වා පණ්ණසාලද්වාරෙ නිසින්නො ගඞ්ගං ඔලොකයමානො අද්දස ගඞ්ගං මහතා උදකොඝෙන වුය්හමානං පවත්තිතමණික්ඛන්ධං විය ආගච්ඡන්තිං. දිස්වා චින්තෙසි – ''අත්ථි නු ඛො ඉමස්මිං ලොකෙ එවරූපස්ස මධුරොදකස්ස අලාභෙන කිලිස්සමානා සත්තා''ති. සො එවං ආවජ්ජන්තො මරුකන්තාරෙ තං සත්ථං දිස්වා, ''ඉමෙ සත්තා මා නස්සන්තූ''ති, ''ඉතො මහා උදකක්ඛන්ධො ඡිජ්ජිත්වා මරුකන්තාරෙ සත්ථාභිමුඛො ගච්ඡතූ''ති අභිඤ්ඤාචිත්තෙන අධිට්ඨාසි. සහචිත්තුප්පාදෙන

මාතිකාරුළ්හං විය උදකං තත්ථ අගමාසි. මනුස්සා උදකසද්දෙන වුට්ඨාය උදකං දිස්වා හත්ථතුට්ඨා න්හායිත්වා පිවිත්වා ගොණෙපි පායෙත්වා සොත්ථිනා ඉච්ඡිතට්ඨානං අගමංසු. සත්ථා තං බ්‍රහ්මුනො පුබ්බකම්මං දස්සෙන්තො –

> ‘‘යං ත්වං අපායෙසි බහූ මනුස්සෙ,
> පිපාසිතෙ ඝම්මනි සම්පරෙතෙ;
> තං තෙ පුරාණං වතසීලවත්තං,
> සුත්තප්පබුද්ධොව අනුස්සරාමී’’ති. (ජා. 1.7.71) –

ඉමං ගාථමාහ.

අපරස්මිං සමයෙ තාපසො ගඞ්ගාතීරෙ පණ්ණසාලං මාපෙත්වා ආරඤ්ඤකං ගාමං නිස්සාය වසති. තෙන ච සමයෙන චොරා තං ගාමං පහරිත්වා හත්ථසාරං ගහෙත්වා ගාවියො ච කරමරෙ ච ගහෙත්වා ගච්ඡන්ති. ගාවොපි සුනඛාපි මනුස්සාපි මහාවිරවං විරවන්ති. තාපසො තං සද්දං සුත්වා ‘‘කිං නු ඛො එත’’න්ති ආවජ්ජන්තො, ‘‘මනුස්සානං භයං උප්පන්න’’න්ති ඤත්වා, ‘‘මයි පස්සන්තෙ ඉමෙ සත්තා මා නස්සන්තූ’’ති අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය අභිඤ්ඤාචිත්තෙන චොරානං පටිපථෙ චතුරඞ්ගිනිසෙනං මාපෙසි කම්මසජ්ජං ආගච්ඡන්තිං. චොරා දිස්වා, ‘‘රාජා’’ති තෙ මඤ්ඤමානා විලොපං ඡඩ්ඩෙත්වා පක්කමිංසු. තාපසො ‘‘යං යස්ස සන්තකං, තං තස්සෙව හොතූ’’ති අධිට්ඨාසි, තං තථෙව අහොසි. මහාජනො සොත්ථිභාවං පාපුණි. සත්ථා ඉදම්පි තස්ස පුබ්බකම්මං දස්සෙන්තො –

> ‘‘යං එණිකූලස්මිං ජනං ගහීතං,
> අමොචයී ගය්හක නීයමානං;
> තං තෙ පුරාණං වතසීලවත්තං,
> සුත්තප්පබුද්ධොව අනුස්සරාමී’’ති. (ජා. 1.7.72) –

ඉමං ගාථමාහ. එත්ථ **එණිකූලස්මි**න්ති ගඞ්ගාතීරෙ.

පුන එකස්මිං සමයෙ උපරිගඞ්ගාවාසිකං කුලං හෙට්ඨාගඞ්ගාවාසිකෙන කුලෙන සද්ධිං මිත්තසන්ථවං කත්වා නාවාසඞ්ඝාටං බන්ධිත්වා බහුං ඛාදනීයභොජනීයඤ්චෙව ගන්ධමාලාදීනි ච ආරොපෙත්වා ගඞ්ගාසොතෙන ආගච්ඡති. මනුස්සා ඛාදමානා භුඤ්ජමානා නච්චන්තා ගායන්තා දෙවවිමානෙන ගච්ඡන්තා විය බලවසොමනස්සා අහෙසුං. ගඞ්ගෙය්‍යකො නාගො දිස්වා කුපිතො, ‘‘ඉමෙ මයි සඤ්ඤම්පි න කරොන්ති, ඉදානි නෙ සමුද්දමෙව පාපෙස්සාමී’’ති මහන්තං අත්තභාවං මාපෙත්වා උදකං ද්විධා භින්දිත්වා උට්ඨාය ඵණං කත්වා සුසූකාරං කරොන්තො අට්ඨාසි. මහාජනො දිස්වා භීතො විස්සරමකාසි. තාපසො පණ්ණසාලාය නිසින්නො සුත්වා, ‘‘ඉමෙ ගායන්තා නච්චන්තා සොමනස්සජාතා ආගච්ඡන්ති, ඉදානි පන භයරවං රවිංසු, කිං නු ඛො’’ති ආවජ්ජන්තො නාගරාජං දිස්වා, ‘‘මයි පස්සන්තෙ ඉමෙ සත්තා මා නස්සන්තූ’’ති අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා අත්තභාවං විජහිත්වා සුපණ්ණවණ්ණං මාපෙත්වා නාගරාජස්ස දස්සෙසි. නාගරාජා භීතො ඵණං සංහරිත්වා උදකං පවිට්ඨො. මහාජනො සොත්ථිභාවං පාපුණි. සත්ථා ඉදම්පි තස්ස පුබ්බකම්මං දස්සෙන්තො –

> ‘‘ගඞ්ගාය සොතස්මිං ගහීතනාවං,
> ලුද්දෙන නාගෙන මනුස්සකප්පා;
> අමොචයිත්ථ බලසා පසය්හ,
> තං තෙ පුරාණං වතසීලවත්තං;
> සුත්තප්පබුද්ධොව අනුස්සරාමී’’ති. (ජා. 1.7.73) –

ඉමං ගාථමාහ.

අපරස්මිං සමයෙ එස ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා **කෙසවො** නාම තාපසො අහොසි. තෙන සමයෙන අම්හාකං බොධිසත්තො **කප්පො** නාම මාණවො කෙසවස්ස බද්ධචරො අන්තෙවාසිකො හුත්වා ආචරියස්ස කිංකාරපටිස්සාවී මනාපචාරී බුද්ධිසම්පන්නො අත්ථචරො අහොසි. කෙසවො තං විනා වත්තිතුං නාසක්ඛි, තං නිස්සායෙව ජීවිකං කප්පෙසි. සත්ථා ඉදම්පි තස්ස පුබ්බකම්මං දස්සෙන්තො –

> ‘‘කප්පො ච තෙ බද්ධචරො අහොසි,
> සම්බුද්ධිමන්තං වතිනං අමඤ්ඤි;
> තං තෙ පුරාණං වතසීලවත්තං,
> සුත්තප්පබුද්ධොව අනුස්සරාමී’’ති. (ජා. 1.7.74) –

ඉමං ගාථමාහ.

එවං බ්‍රහ්මුනො නානත්තභාවෙසු කතකම්මං සත්ථා පකාසෙසි. සත්ථරි කථෙන්තෙයෙව බ්‍රහ්මා සල්ලක්ඛෙසි, දීපසහස්සෙ උජ්ජලිතෙ රූපානි විය සබ්බකම්මානිස්ස පාකටානි අහෙසුං. සො පසන්නචිත්තො ඉමං ගාථමාහ –

> ‘‘අද්ධා පජානාසි මමෙතමායුං,
> අඤ්ඤම්පි ජානාසි තථා හි බුද්ධො;
> තථා හි තායං ජලිතානුභාවො,
> ඔභාසයං තිට්ඨති බ්‍රහ්මලොක’’න්ති. (ජා. 1.7.75);

අථස්ස භගවා උත්තරි අසමසමතං පකාසෙන්තො **පථවිං ඛො අහං බ්‍රහ්මෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **පථවියා පථවත්තෙන අනනුභූත**න්ති පථවියා පථවිසභාවෙන අනනුභූතං අප්පත්තං. කිං පන තන්ති? නිබ්බානං. තඤ්හි සබ්බස්මා සඞ්ඛතා නිස්සටත්තා පථවිසභාවෙන අප්පත්තං නාම. **තදභිඤ්ඤායා**ති තං නිබ්බානං ජානිත්වා සච්ඡිකත්වා. **පථවිං නාපහොසි**න්ති පථවිං තණ්හාදිට්ඨිමානගාහෙහි න ගණ්හිං. **ආපාදීසුපි** එසෙව නයො. විත්ථාරො පන මූලපරියායෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

සචෙ ඛො තෙ, මාරිස, සබ්බස්ස සබ්බත්තෙනාති ඉදමෙව බ්‍රහ්මා අත්තනො වාදිතාය සබ්බන්ති අක්ඛරං නිද්දිසිත්වා අක්ඛරෙ දොසං ගණ්හන්තො ආහ. සත්ථා පන සක්කායං සන්ධාය ‘‘සබ්බ’’න්ති වදති, බ්‍රහ්මා සබ්බසබ්බං සන්ධාය. ත්වං ‘‘සබ්බ’’න්ති වදසි, ‘‘සබ්බස්ස සබ්බත්තෙන අනනුභූත’’න්ති වදසි, යදි සබ්බං අනනුභූතං නත්ථි, අථස්ස අනනුභූතං අත්ථි. **මා හෙව තෙ රිත්තකමෙව අහොසි තුච්ඡකමෙව අහොසී**ති තුය්හං වචනං රිත්තකං මා හොතු, තුච්ඡකං මා හොතූති සත්ථාරං මුසාවාදෙන නිග්ගණ්හාති.

සත්ථා පන එතස්මා බ්‍රහ්මුනා සතගුණෙන සහස්සගුණෙන සතසහස්සගුණෙන වාදීතරො, තස්මා අහං සබ්බඤ්ච වක්ඛාමි, අනනුභූතඤ්ච වක්ඛාමි, සුණාහි මෙති තස්ස වාදමද්දනත්ථං කාරණං ආහරන්තො **විඤ්ඤාණ**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **විඤ්ඤාණ**න්ති විජානිතබ්බං. **අනිදස්සන**න්ති චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස ආපාථං අනුපගමනතො අනිදස්සනං නාම, පදද්වයෙනපි නිබ්බානමෙව වුත්තං. **අනන්ත**න්ති තයිදං උප්පාදවයඅන්තරහිතත්තා අනන්තං නාම. වුත්තම්පි හෙතං –

> ‘‘අන්තවන්තානි භූතානි, අසම්භූතං අනන්තකං;
> භූතෙ අන්තානි දිස්සන්ති, භූතෙ අන්තා පකාසිතා’’ති.

සබ්බතොපභන්ති සබ්බසො පභාසම්පන්නං. නිබ්බානතො හි අඤ්ඤො ධම්මො සපභතරො වා ජොතිවන්තතරො වා පරිසුද්ධතරො වා පණ්ඩරතරො වා නත්ථි. සබ්බතො වා තථා පභූතමෙව, න කත්ථචි නත්ථීති සබ්බතොපභං. පුරත්ථිමදිසාදීසු හි අසුකදිසාය නාම නිබ්බානං නත්ථීති න වත්තබ්බං. අථ වා **පභ**න්ති තිත්ථස්ස නාමං, සබ්බතො පභමස්සාති **සබ්බතොපභං**. නිබ්බානස්ස කිර යථා මහාසමුද්දස්ස යතො යතො ඔතරිතුකාමා හොන්ති, තං තදෙව තිත්ථං, අතිත්ථං නාම නත්ථි. එවමෙවං අට්ඨතිංසාය කම්මට්ඨානෙසු යෙන යෙන මුඛෙන නිබ්බානං ඔතරිතුකාමා හොන්ති, තං තදෙව තිත්ථං. නිබ්බානස්ස අතිත්ථං නාම කම්මට්ඨානං නත්ථි. තෙන වුත්තං **සබ්බතොපභ**න්ති. තං පථවියා පථවත්තෙනාති තං නිබ්බානං පථවියා පථවීසභාවෙන තතො පරෙසං ආපාදීනං ආපාදිසභාවෙන ච අනනුභූතං. ඉති යං තුම්හාදිසානං විසයභූතං සබ්බතෙභූමකධම්මජාතං තස්ස සබ්බත්තෙන තං විඤ්ඤාණං අනිදස්සනං අනන්තං සබ්බතොපතං අනනුභූතන්ති වාදං පතිට්ඨපෙසි.

තතො බ්‍රහ්මා ගහිතගහිතං සත්ථාරා විස්සජ්ජාපිතො කිඤ්චි ගහෙතබ්බං අදිස්වා ලළිතකං කාතුකාමො **හන්ද චරහි තෙ, මාරිස, අන්තරධායාමී**ති ආහ. තත්ථ **අන්තරධායාමී**ති අදිස්සමානකපාටිහාරියං කරොමීති ආහ. **සචෙ විසහසී**ති යදි සක්කොසි මය්හං අන්තරධායිතුං, අන්තරධායසි , පාටිහාරියං කරොහීති. **නෙවස්සු මෙ සක්කොති අන්තරධායිතු**න්ති මය්හං අන්තරධායිතුං නෙව සක්කොති. කිං පනෙස කාතුකාමො අහොසීති? මූලපටිසන්ධිං ගන්තුකාමො අහොසි. බ්‍රහ්මානඤ්හි මූලපටිසන්ධිකඅත්තභාවො සුඛුමො, අඤ්ඤෙසං අනාපාථො, අභිසඞ්ඛතකායෙනෙව තිට්ඨන්ති. සත්ථා තස්ස මූලපටිසන්ධිං ගන්තුං න අදාසි. මූලපටිසන්ධිං වා අගන්ත්වාපි යෙන තමෙන අත්තානං අන්තරධාපෙත්වා අදිස්සමානකො භවෙය්‍ය, සත්ථා තං තමං විනොදෙසි, තස්මා අන්තරධායිතුං නාසක්ඛි. සො අසක්කොන්තො විමානෙ නිලීයති, කප්පරුක්ඛෙ නිලීයති, උක්කුටිකො නිසීදති. බ්‍රහ්මගණො කෙළිමකාසි – ‘‘එස ඛො බකො බ්‍රහ්මා විමානෙ නිලීයති, කප්පරුක්ඛෙ නිලීයති, උක්කුටිකො නිසීදති, බ්‍රහ්මෙ ත්වං අන්තරහිතොම්හී’’ති සඤ්ඤං උප්පාදෙසි නාමාති. සො බ්‍රහ්මගණෙන උප්පණ්ඩිතො මඞ්කු අහොසි.

එවං වුත්තෙ අහං, භික්ඛවෙති, භික්ඛවෙ, එතෙන බ්‍රහ්මුනා, ‘‘හන්ද චරහි තෙ, මාරිස, අන්තරධායාමී’’ති එවං වුත්තෙ තං අන්තරධායිතුං අසක්කොන්තං දිස්වා අහං එතදවොචං. **ඉමං ගාථමභාසි**න්ති කස්මා භගවා ගාථමභාසීති? සමණස්ස ගොතමස්ස ඉමස්මිං ඨානෙ අත්ථිභාවො වා නත්ථිභාවො වා කථං සක්කා ජානිතුන්ති එවං බ්‍රහ්මගණස්ස වචනොකාසො මා හොතූති අන්තරහිතොව ගාථමභාසි.

තත්ථ **භවෙවාහං භයං දිස්වා**ති අහං භවෙ භයං දිස්වායෙව. **භවඤ්ච විභවෙසින**න්ති ඉමඤ්ච කාමභවාදිතිවිධම්පි සත්තභවං විභවෙසිනං විභවං ගවෙසමානං පරියෙසමානම්පි පුනප්පුනං භවෙයෙව දිස්වා. **භවං නාභිවදි**න්ති

තණ්හාදිට්ඨිවසෙන කිඤ්චි භවං න අභිවදිං, න ගවෙසින්ති අත්ථො. **නන්දිඤ්ච න උපාදියින්ති** භවතණ්හං න උපගඤ්ඡිං, න අග්ගහෙසින්ති අත්ථො. ඉති චත්තාරි සච්චානි පකාසෙන්තො සත්ථා ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ දෙසනානුසාරෙන විපස්සනාගබ්භං ගාහාපෙත්වා දසමත්තානි බ්‍රහ්මසහස්සානි මග්ගඵලාමතපානං පිවිංසු.

අච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතාති අච්ඡරියජාතා අබ්භුතජාතා තුට්ඨිජාතා ච අහෙසුං. **සමූලං භවං උදබ්බහීති** බොධිමණ්ඩෙ අත්තනො තාය තාය දෙසනාය අඤ්ඤෙසම්පි බහූනං දෙවමනුස්සානං සමූලකං භවං උදබ්බහි, උද්ධරි උප්පාටෙසීති අත්ථො.

505. තස්මිං පන සමයෙ මාරො පාපිමා කොධාභිභූතො හුත්වා, ‘‘මයි විචරන්තෙයෙව සමණෙන ගොතමෙන ධම්මකථං කථෙත්වා දසමත්තානි බ්‍රහ්මසහස්සානි මම වසං අතිවත්තිතානී’’ති කොධාභිභූතතාය අඤ්ඤතරස්ස බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජස්ස සරීරෙ අධිමුච්චි, තං දස්සෙතුං **අථ ඛො, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **සචෙ ත්වං එවං අනුබුද්ධොති** සචෙ ත්වං එවං අත්තනාව චත්තාරි සච්චානි අනුබුද්ධො. **මා සාවකෙ උපනෙසීති** ගිහිසාවකෙ වා පබ්බජිතසාවකෙ වා තං ධම්මං මා උපනයසි. **හීනෙ කායෙ පතිට්ඨිතාති** චතූසු අපායෙසු පතිට්ඨිතා. **පණීතෙ කායෙ පතිට්ඨිතාති** බ්‍රහ්මලොකෙ පතිට්ඨිතා. ඉදං කෙ සන්ධාය වදති? බාහිරපබ්බජ්ජං පබ්බජිතෙ තාපසපරිබ්බාජකෙ. අනුප්පන්නෙ හි බුද්ධුප්පාදෙ කුලපුත්තා තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා කස්සචි කිඤ්චි අචිචාරෙත්වා එකචරා හුත්වා සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ උප්පජ්ජිංසු, තෙ සන්ධාය එවමාහ. **අනක්ඛාතං කුසලඤ්හි මාරිසාති** පරෙසං අනක්ඛාතං අනොවදනං ධම්මකථාය අකථනං කුසලං එතං සෙය්‍යො. **මා පරං ඔවදාහීති** කාලෙන මනුස්සලොකං, කාලෙන දෙවලොකං, කාලෙන බ්‍රහ්මලොකං, කාලෙන නාගලොකං ආහිණ්ඩන්තො මා විචරි, එකස්මිං ඨානෙ නිසින්නො ඣානමග්ගඵලසුඛෙන වීතිනාමෙහීති. **අනාලපනතායාති** අනුල්ලපනතාය. **බ්‍රහ්මුනො ච අභිනිමන්තනතායාති** බකබ්‍රහ්මුනො ච ඉදඤ්හි, මාරිස, නිච්චන්තිආදිනා නයෙන සහ කායකෙන බ්‍රහ්මට්ඨානෙන නිමන්තනවචනෙන. **තස්මාති** තෙන කාරණෙන. **ඉමස්ස වෙය්‍යාකරණස්ස බ්‍රහ්මනිමන්තනිකං**ත්වෙව අධිවචනං සඞ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති ජාතා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

බ්‍රහ්මනිමන්තනිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. මාරතජ්ජනීයසුත්තවණ්ණනා

506. **එවං මෙ සුතන්ති** මාරතජ්ජනීයසුත්තං. තත්ථ **කොට්ඨමනුපවිට්ඨොති** කුච්ඡිං පවිසිත්වා අන්තානං අන්තො අනුපවිට්ඨො, පක්කාසයට්ඨානෙ නිසින්නො. **ගරුගරො වියාති** ගරුකගරුකො විය ථද්ධො පාසාණපුඤ්ජසදිසො. **මාසාචිතං මඤ්ඤෙති** මාසභත්තං භුත්තස්ස කුච්ඡි විය මාසපූරිතපසිබ්බකො විය තින්තමාසො විය චාති අත්ථො. **විහාරං පවිසිත්වාති** සචෙ ආහාරදොසෙන එස ගරුභාවො, අබ්භොකාසෙ චඞ්කමිතුං න සප්පායන්ති චඞ්කමා ඔරොහිත්වා පණ්ණසාලං පවිසිත්වා පකතිපඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදි. **පච්චත්තං යොනිසො මනසාකාසීති**, ‘‘කිං නු ඛො එත’’න්ති ආවජ්ජමානො අත්තනොයෙව උපායෙන මනසි අකාසි. සචෙ පන ථෙරො අත්තනො සීලං ආවජ්ජෙත්වා, ‘‘යං හිය්‍යො වා පරෙ වා පරසුවෙ වා පරිභුත්තං අවිපක්කමත්ථි, අඤ්ඤො වා කොචි විසභාගදොසො, සබ්බං ජීරතු ඵාසුකං හොතූ’’ති හත්ථෙන කුච්ඡිං පරාමසිස්ස, මාරො පාපිමා විලීයිත්වා අගමිස්ස. ථෙරො පන තථා අකත්වා යොනිසො මනසි අකාසි. **මා තථාගතං විහෙසෙසීති** යථා හි පුත්තෙසු විහෙසිතෙසු මාතාපිතරො විහෙසිතාව හොන්ති, සද්ධිවිහාරිකඅන්තෙවාසිකෙසු විහෙසිතෙසු ආචරියුපජ්ඣායා විහෙසිතාව, ජනපදෙ විහෙසිතෙ රාජා විහෙසිතොව හොති, එවං තථාගතසාවකෙ විහෙසිතෙ තථාගතො විහෙසිතොව හොති. තෙනාහ – ‘‘මා තථාගතං විහෙසෙසී’’ති.

පච්චග්ගළෙ අට්ඨාසීති පතිඅග්ගළෙව අට්ඨාසි. **අග්ගළං** වුච්චති කවාටං, මුඛෙන උග්ගන්ත්වා පණ්ණසාලතො නික්ඛමිත්වා බහිපණ්ණසාලාය කවාටං නිස්සාය අට්ඨාසීති අත්ථො.

507. **භූතපුබ්බාහං පාපිමාති** කස්මා ඉදං දෙසනං ආරභි? ථෙරො කිර චින්තෙසි – ‘‘ආකාසට්ඨකදෙවතානං තාව මනුස්සගන්ධො යොජනසතෙ ඨිතානං ආබාධං කරොති. වුත්තඤ්හෙතං – ‘යොජනසතං ඛො රාජඤ්ඤ මනුස්සගන්ධො දෙවෙ උබ්බාධතී’ති (දී. නි. 2.415). අයං පන මාරො නාගරිකො පරිචොක්ඛො මහෙසක්ඛො ආනුභාවසම්පන්නො දෙවරාජා සමානො මම කුච්ඡියං පවිසිත්වා අන්තානං අන්තො පක්කාසයොකාසෙ නිසින්නො අතිවිය පදුට්ඨො භවිස්සති. එවරූපං නාම ජෙගුච්ඡං පටිකූලං ඔකාසං පවිසිත්වා නිසීදිතුං සක්කොන්තස්ස කිමඤ්ඤං අකරණීයං භවිස්සති, කිං අඤ්ඤං ලජ්ජිස්සති, ත්වං මම ඤාතිකොති පන වුත්තෙ මුදුභාවං අනාපජ්ජමානො නාම නත්ථි, හන්දස්ස ඤාතිකොටිං පටිවිජ්ඣිත්වා මුදුකෙනෙව නං උපායෙන විස්සජ්ජෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ඉමං දෙසනමාරභි.

සො මෙ ත්වං භාගිනෙය්‍යො හොසීති සො ත්වං තස්මිං කාලෙ මය්හං භාගිනෙය්‍යො හොසි. ඉදං පවෙණිවසෙන වුත්තං. දෙවලොකස්මිං පන මාරස්ස පිතු වංසො පිතාමහස්ස වංසො රජ්ජං කරොන්තො නාම නත්ථි, පුඤ්ඤවසෙන

දෙවලොකෙ දෙවරාජා හුත්වා නිබ්බත්තො, යාවතායුකං ඨත්වා චවති. අඤ්ඤො එකො අත්තනා කතෙන කම්මෙන තස්මිං ඨානෙ අධිපති හුත්වා නිබ්බත්තති. ඉති අයං මාරොපි තදා තතො චවිත්වා පුන කුසලං කත්වා ඉමස්මිං කාලෙ තස්මිං අධිපතිට්ඨානෙ නිබ්බත්තොති වෙදිතබ්බො.

විධුරොති විගතධුරො, අඤ්ඤෙහි සද්ධිං අසදිසොති අත්ථො. **අප්පකසිරෙනාති** අප්පදුක්ඛෙන. **පසුපාලකාති** අජෙළකපාලකා. **පථාවිනොති** මග්ගපටිපන්නා. **කායෙ උපචිනිත්වාති** සමන්තතො චිතකං බන්ධිත්වා. **අග්ගිං දත්වා පක්කමිංසූති** එත්තකෙන සරීරං පරියාදානං ගමිස්සතීති චිතකස්ස පමාණං සල්ලක්ඛෙත්වා චතූසු දිසාසු අග්ගිං දත්වා පක්කමිංසු. චිතකො පදීපසිඛා විය පජ්ජලි, ථෙරස්ස උදකලෙණං පවිසිත්වා නිසින්නකාලො විය අහොසි. **චීවරානි පප්ඵොටෙත්වාති** සමාපත්තිතො වුට්ඨාය විගතධූමෙ කිංසුකවණ්ණෙ අඞ්ගාරෙ මද්දමානො චීවරානි විධුනිත්වා. සරීරෙ පනස්ස උසුමමත්තම්පි නාහොසි, චීවරෙසු අංසුමත්තම්පි නජ්ඣායි, සමාපත්තිඵලං නාමෙතං.

508. **අක්කොසථාති** දසහි අක්කොසවත්ථූහි අක්කොසථ. **පරිභාසථාති** වාචාය පරිභාසථ. **රොසෙථාති** ඝට්ටෙථ. **විහෙසෙථාති** දුක්ඛාපෙථ. සබ්බමෙතං වාචාය ඝට්ටනස්සෙව අධිවචනං. **යථා තං දූසී මාරොති** යථා එතෙසං දූසී මාරො. **ලභෙථ ඔතාරන්ති** ලභෙථ ඡිද්දං, කිලෙසුප්පත්තියා ආරම්මණං පච්චයං ලභෙයයාති අත්ථො. **මුණ්ඩකාති**ආදීසු මුණ්ඩෙ මුණ්ඩාති සමණෙ ච සමණාති වත්තුං වට්ටෙයය, ඉමෙ පන හීළෙන්තා මුණ්ඩකා සමණකාති ආහංසු. **ඉබ්භාති** ගහපතිකා. **කිණ්හාති** කණ්හා, කාළකාති අත්ථො. **බන්ධුපාදාපච්චාති** එත්ථ **බන්ධූති** බ්‍රහ්මා අධිප්පෙතො . තඤ්හි බ්‍රාහ්මණා පිතාමහොති වොහරන්ති. පාදානං අපච්චා **පාදාපච්චා,** බ්‍රහ්මුනො පිට්ඨිපාදතො ජාතාති අධිප්පායො. තෙසං කිර අයං ලද්ධි – ''බ්‍රාහ්මණා බ්‍රහ්මුනො මුඛතො නික්ඛන්තා, ඛත්තියා උරතො, වෙස්සා නාභිතො, සුද්දා ජාණුතො, සමණා පිට්ඨිපාදතො''ති.

ඣායිනොස්මා ඣායිනොස්මාති ඣායිනො මයං ඣායිනො මයන්ති. **මධුරකජාතාති** ආලසියජාතා. **ඣායන්තීති** චින්තයන්ති. **පජ්ඣායන්තීති**ආදීනි උපසග්ගවසෙන වඩ්ඪිතානි. **මූසිකං මග්ගයමානොති** සායං ගොචරත්ථාය සුසිරරුක්ඛතො නික්ඛන්තං රුක්ඛසාඛාය මූසිකං පරියෙසන්තො. සො කිර උපසන්තූපසන්තො විය නිච්චලොව තිට්ඨති, සම්පත්තකාලෙ මූසිකං සහසා ගණ්හාති. **කොත්ථූති** සිඞ්ගාලො, සොණොතිපි වදන්ති. **සන්ධිසමලසඞ්කටීරෙති** සන්ධිම්හි ච සමලෙ ච සඞ්කටීරෙ ච. තත්ථ **සන්ධි** නාම ඝරසන්ධි. **සමලො** නාම ගූථනිද්ධමනපනාළි. **සඞ්කටීරං** නාම සඞ්කාරට්ඨානං. **වහච්ඡින්නොති** කන්තාරතො නික්ඛන්තො ඡින්නවහො. **සන්ධිසමලසඞ්කටීරෙති** සන්ධිම්හි වා සමලෙ වා සඞ්කටීරෙ වා. සොපි හි බද්ධගත්තො විය නිච්චලො ඣායති.

නිරයං උපපජ්ජන්තීති සචෙ මාරො මනුස්සානං සරීරෙ අධිමුච්චිත්වා එවං කරෙයය, මනුස්සානං අකුසලං න භවෙයය, මාරස්සෙව භවෙයය. සරීරෙ පන අනධිමුච්චිත්වා විසභාගවත්ථුං විප්පටිසාරාරම්මණං දස්සෙති, තදා කිර සො භික්ඛූ ඛිප්පං ගහෙත්වා මච්ඡෙ අජ්ඣොත්ථරන්තෙ විය, ජාලං ගහෙත්වා මච්ඡෙ ගණ්හන්තෙ විය, ලෙපයට්ඨිං ඔඩ්ඩෙත්වා සකුණෙ බන්ධන්තෙ විය, සුනඛෙහි සද්ධිං අරඤ්ඤෙ මිගවං චරන්තෙ විය, මාතුගාමෙ ගහෙත්වා ආපානභූමියං නිසින්නෙ විය, නච්චන්තෙ විය, ගායන්තෙ විය, භික්ඛුනීනං රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානෙසු විසභාගමනුස්සෙ නිසින්නෙ විය, ඨිතෙ විය ච කත්වා දස්සෙසි. මනුස්සා අරඤ්ඤගතාපි වනගතාපි විහාරගතාපි විප්පටිසාරාරම්මණං පස්සිත්වා ආගන්ත්වා අඤ්ඤෙසං කථෙන්ති – ''සමණා එවරූපං අස්සමණකං අනනුච්ඡවිකං කරොන්ති, එතෙසං දින්නෙ කුතො කුසලං, මා එතෙසං කිඤ්චි අදත්ථා''ති. එවං තෙ මනුස්සා දිට්ඨදිට්ඨට්ඨානෙ සීලවන්තෙ අක්කොසන්තා අපුඤ්ඤං පසවිත්වා අපායපූරකා අහෙසුං. තෙන වුත්තං ''නිරයං උපපජ්ජන්තී''ති.

509. **අන්වාවිට්ඨාති** ආවට්ටිතා. **ඵරිත්වා විහරිංසූති** න කෙවලං ඵරිත්වා විහරිංසු. කකුසන්ධස්ස පන භගවතො ඔවාදෙ ඨත්වා ඉමෙ චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරෙ නිබ්බත්තෙත්වා ඣානපදට්ඨානං විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු.

510. **ආගතිං වා ගතිං වාති** පටිසන්ධිවසෙන ආගමනට්ඨානං වා, චුතිවසෙන ගමනට්ඨානං වා න ජානාමි. **සියා චිත්තස්ස අඤ්ඤථත්තන්ති** සොමනස්සවසෙන අඤ්ඤථත්තං භවෙයය. **සග්ගං ලොකං උපපජ්ජන්තීති** ඉධාපි පුරිමනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. යථා හි පුබ්බෙ විප්පටිසාරකරං ආරම්මණං දස්සෙති, එවමිධාපි පසාදකරං. සො කිර තදා මනුස්සානං දස්සනට්ඨානෙ භික්ඛූ ආකාසෙ ගච්ඡන්තෙ විය, ඨිතෙ විය පල්ලඞ්කෙන නිසින්නෙ විය, ආකාසෙ සූචිකම්මං කරොන්තෙ විය, පොත්ථකං වාචෙන්තෙ විය, ආකාසෙ චීවරං පසාරෙත්වා කායං උතුං ගණ්හාපෙන්තෙ විය, නවපබ්බජිතෙ ආකාසෙන චරන්තෙ විය, තරුණසාමණෙරෙ ආකාසෙ ඨත්වා පුප්ඵානි ඔචිනන්තෙ විය කත්වා දස්සෙසි. මනුස්සා අරඤ්ඤගතාපි වනගතාපි විහාරගතාපි පබ්බජිතානං තං පටිපත්තිං දිස්වා ආගන්ත්වා අඤ්ඤෙසං කථෙන්ති – ''භික්ඛූසු අන්තමසො සාමණෙරාපි එවංමහිද්ධිකො මහානුභාවා, එතෙසං දින්නං මහප්ඵලං නාම හොති, එතෙසං දෙථ සක්කරොථා''ති. තතො මනුස්සා භික්ඛුසඞ්ඝං චතූහි පච්චයෙහි සක්කරොන්තා බහුං පුඤ්ඤං කත්වා සග්ගපථපූරකා අහෙසුං. තෙන වුත්තං ''සග්ගං ලොකං උපපජ්ජන්තී''ති.

511. **එථ තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, අසුභානුපස්සිනො කායෙ විහරථාති** භගවා සකලජම්බුදීපං ආහිණ්ඩන්තො අන්තමසො ද්වින්නම්පි තිණ්ණම්පි භික්ඛූනං වසනට්ඨානං ගන්ත්වා –

‘‘අසුභසඤ්ඤාපරිචිතෙන, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො චෙතසා බහුලං විහරතො මෙථුනධම්මසමාපත්තියා චිත්තං පතිලීයති පතිකුටති පතිවත්තති න සම්පසාරියති, උපෙක්ඛා වා පාටිකුල්‍යතා වා සණ්ඨාති.

ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤාපරිචිතෙන, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො චෙතසා බහුලං විහරතො රසතණ්හාය චිත්තං පතිලීයති පතිකුටති පතිවත්තති න සම්පසාරියති, උපෙක්ඛා වා පාටිකුල්‍යතා වා සණ්ඨාති.

සබ්බලොකෙ අනභිරතිසඤ්ඤාපරිචිතෙන, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො චෙතසා බහුලං විහරතො ලොකචිත්‍රෙසු චිත්තං පතිලීයති පතිකුටති පතිවත්තති න සම්පසාරියති, උපෙක්ඛා වා පාටිකුල්‍යතා වා සණ්ඨාති.

අනිච්චසඤ්ඤාපරිචිතෙන , භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො චෙතසා බහුලං විහරතො ලාභසක්කාරසිලොකෙ චිත්තං පතිලීයති පතිකුටති පතිවත්තති න සම්පසාරියති, උපෙක්ඛා වා පාටිකුල්‍යතා වා සණ්ඨාතී’’ති (අ. නි. 7.49) එවං ආනිසංසං දස්සෙත්වා –

එථ තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, අසුභානුපස්සී කායෙ විහරථ, ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤිනො සබ්බලොකෙ අනභිරතිසඤ්ඤිනො සබ්බසඞ්ඛාරෙසු අනිච්චානුපස්සිනොති. ඉමානි චත්තාරි කම්මට්ඨානානි කථෙසි. තෙපි භික්ඛූ ඉමෙසු චතූසු කම්මට්ඨානෙසු කම්මං කරොන්තා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා සබ්බාසවෙ ඛෙපෙත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු, ඉමානිපි චත්තාරි කම්මට්ඨානානි රාගසන්තානි දොසමොහසන්තානි රාගපටිඝාතානි දොසමොහපටිඝාතානි චාති.

512. **සක්ඛරං ගහෙත්වාති** අන්තොමුට්ඨියං තිට්ඨනපමාණං පාසාණං ගහෙත්වා. අයඤ්හි බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙහි භික්ඛූ අක්කොසාපෙත්වාපි, බ්‍රාහ්මණගහපතිකානං වසෙන භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ලාභසක්කාරං උප්පාදාපෙත්වාපි, ඔතාරං අලභන්තො ඉදානි සහත්ථා උපක්කමිතුකාමො අඤ්ඤතරස්ස කුමාරස්ස සරීරෙ අධිමුච්චිත්වා එවරූපං පාසාණං අග්ගහෙසි. තං සන්ධාය වුත්තං ‘‘සක්ඛරං ගහෙත්වා’’ති.

සීසං වො භින්දීති සීසං භින්දි, මහාචම්මං ඡිජ්ජිත්වා මංසං ද්වෙධා අහොසි. සක්ඛරා පනස්ස සීසකටාහං අභින්දිත්වා අට්ඨිං ආහච්චෙව නිවත්තා. **නාගාපලොකිතං අපලොකෙසීති** පහාරසද්දං සුත්වා යථා නාම හත්ථිනාගො ඉතො වා එත්තො වා අපලොකෙතුකාමො ගීවං අපරිවත්තෙත්වා සකලසරීරෙනෙව නිවත්තිත්වා අපලොකෙති. එවං සකලසරීරෙනෙව නිවත්තිත්වා අපලොකෙසි. යථා හි මහාජනස්ස අට්ඨීනි කොටියා කොටිං ආහච්ච ඨිතානි, පච්චෙකබුද්ධානං අඞ්කුසලග්ගානි, න එවං බුද්ධානං. බුද්ධානං පන සඞ්ඛලිකානි විය එකාබද්ධානි හුත්වා ඨිතානි, තස්මා පච්ඡතො අපලොකනකාලෙ න සක්කා හොති ගීවං පරිවත්තෙතුං. යථා පන හත්ථිනාගො පච්ඡාභාගං අපලොකෙතුකාමො සකලසරීරෙනෙව පරිවත්තති, එවං පරිවත්තිතබ්බං හොති. තස්මා භගවා යන්තෙන පරිවත්තිතා සුවණ්ණපටිමා විය සකලසරීරෙනෙව නිවත්තිත්වා අපලොකෙසි , අපලොකෙත්වා ඨිතො පන, ‘‘න වායං දූසී මාරො මත්තමඤ්ඤාසී’’ති ආහ. තස්සත්ථො, අයං දූසී මාරො පාපං කරොන්තො නෙව පමාණං අඤ්ඤාසි, පමාණාතික්කන්තමකාසීති.

සහාපලොකනායාති කකුසන්ධස්ස භගවතො අපලොකනෙනෙව සහ තඞ්ඛණඤ්ඤෙව. **තම්හා ච ඨානා චවීති** තම්හා ච දෙවට්ඨානා චුතො, මහානිරයං උපපන්නොති අත්ථො. චවමානො හි න යත්ථ කත්ථචි ඨිතො චවති, තස්මා වසවත්තිදෙවලොකං ආගන්ත්වා චුතො, ‘‘සහාපලොකනායා’’ති ච වචනතො න භගවතො අපලොකිතත්තා චුතොති වෙදිතබ්බො, චුතිකාලදස්සනමත්තමෙව හෙතං. උළාරෙ පන මහාසාවකෙ විරද්ධත්තා කුදාරියා පහටං වියස්ස ආයු තත්ථෙව ඡිජ්ජිත්වා ගතන්ති වෙදිතබ්බං. **තයො නාමධෙය්‍යා හොන්තීති** තීණි නාමානි හොන්ති. **ඡඵස්සායතනිකොති** ඡසු ඵස්සායතනෙසු පාටියෙක්කාය වෙදනාය පච්චයො.

සඞ්කුසමාහතොති අයසූලෙහි සමාහතො. **පච්චත්තවෙදනියොති** සයමෙව වෙදනාජනකො. **සඞ්කුනා සඞ්කු හදයෙ සමාගච්ඡෙය්‍යාති** අයසූලෙන සද්ධිං අයසූලං හදයමජ්ඣෙ සමාගච්ඡෙය්‍ය. තස්මිං කිර නිරයෙ උපපන්නානං තිගාවුතො අත්තභාවො හොති, ථෙරස්සාපි තාදිසො අහොසි. අථස්ස හි නිරයපාලා තාලක්ඛන්ධපමාණානි අයසූලානි ආදිත්තානි සම්පජ්ජලිතානි සජොතිභූතානි සයමෙව ගහෙත්වා පුනප්පුනං නිවත්තමානා, – ‘‘ඉමිනා තෙ ඨානෙන චින්තෙත්වා පාපං කත’’න්ති පූවදොණියං පූවං කොට්ටෙන්තො විය හදයමජ්ඣං කොට්ටෙත්වා, පණ්ණාස ජනා පාදාභිමුඛා පණ්ණාස ජනා සීසාභිමුඛා කොට්ටෙත්වා ගච්ඡන්ති, එවං ගච්ඡන්තා පඤ්චහි වස්සසතෙහි උභො අන්තෙ පත්වා පුන නිවත්තමානා පඤ්චහි වස්සසතෙහි හදයමජ්ඣං ආගච්ඡන්ති. තං සන්ධාය එවං වුත්තං.

වුට්ඨානිමන්ති විපාකවුට්ඨානවෙදනං. සා කිර මහානිරයෙ වෙදනාතො දුක්ඛතරා හොති, යථා හි සිනෙහපානසත්තාහතො පරිහාරසත්තාහං දුක්ඛතරං, එවං මහානිරයදුක්ඛතො උස්සදෙ විපාකවුට්ඨානවෙදනා දුක්ඛතරාති වදන්ති. **සෙය්‍යථාපි මච්ඡස්සාති** පුරිසසීසඤ්හි වට්ටං හොති, සූලෙන පහරන්තස්ස පහාරො ඨානං න ලභති පරිගලති, මච්ඡසීසං ආයතං පුථුලං, පහාරො ඨානං ලභති , අවිරජ්ඣිත්වා කම්මකාරණා සුකරා හොති, තස්මා එවරූපං සීසං හොති.

513. **විධුරං සාවකමාසජ්ජාති** විධුරං සාවකං ඝට්ටයිත්වා. **පච්චත්තවෙදනාති** සයමෙව පාටියෙක්කවෙදනාජනකා. **ඊදිසො නිරයො ආසීති** ඉමස්මිං ඨානෙ නිරයො දෙවදූතසුත්තෙන දීපෙතබ්බො. **කණ්හ-දුක්ඛං නිගච්ඡසීති** කාළක-මාර, දුක්ඛං වින්දිස්සසි. **මජ්ඣෙ සරස්සාති** මහාසමුද්දස්ස මජ්ඣෙ උදකං වත්ථුං කත්වා නිබ්බත්තවිමානානි කප්පට්ඨිතිකානි හොන්ති, තෙසං වෙළුරියස්ස විය වණ්ණො හොති, පබ්බතමත්ථකෙ ජලිතනළග්ගික්ඛන්ධො විය ච නෙසං අච්චියො ජොතන්ති, පභස්සරා පභාසම්පන්නා හොන්ති, තෙසු විමානෙසු නීලහෙදාදිවසෙන නානත්තවණ්ණා අච්ඡරා නච්චන්ති. **යො එතමභිජානාතීති** යො එතං විමානවත්ථුං ජානාතීති අත්ථො. එවමෙත්ථ විමානපෙතවත්ථුකෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. **පාදඞ්ගුට්ඨෙන කම්පයීති** ඉදං පාසාදකම්පනසුත්තෙන දීපෙතබ්බං. **යො වෙජයන්තං පාසාදන්ති** ඉදං චූළතණ්හාසඞ්ඛයවිමුත්තිසුත්තෙන දීපෙතබ්බං. **සක්කං සො පරිපුච්ඡතීති** ඉදම්පි තෙනෙව දීපෙතබ්බං. **සුධම්මායාභිතො සභන්ති** සුධම්මසභාය සමීපෙ, අයං පන බ්‍රහ්මලොකෙ සුධම්මසභාව, න තාවතිංසභවනෙ. සුධම්මසභාවිරහිතො හි දෙවලොකො නාම නත්ථි.

බ්‍රහ්මලොකෙ පභස්සරන්ති බ්‍රහ්මලොකෙ මහාමොග්ගල්ලානමහාකස්සපාදීහි සාවකෙහි සද්ධිං තස්ස තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා නිසින්නස්ස භගවතො ඔභාසං. එකස්මිඤ්හි සමයෙ භගවා බ්‍රහ්මලොකෙ සුධම්මාය දෙවසභාය සන්නිපතිත්වා, – ''අත්ථි නු බො කොචි සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා එවංමහිද්ධිකො. යො ඉධ ආගන්තුං සක්කුණෙය්‍යා''ති චින්තෙන්තස්සෙව බ්‍රහ්මගණස්ස චිත්තමඤ්ඤාය තත්ථ ගන්ත්වා බ්‍රහ්මගණස්ස මත්ථකෙ නිසින්නො තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා මහාමොග්ගල්ලානාදීනං ආගමනං චින්තෙසි. තෙපි ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා පච්චෙකං දිසාසු නිසීදිංසු, සකලබ්‍රහ්මලොකො එකොභාසො අහොසි. සත්ථා චතුසච්චප්පකාසනං ධම්මං දෙසෙසි, දෙසනාපරියොසානෙ අනෙකානි බ්‍රහ්මසහස්සානි මග්ගඵලෙසු පතිට්ඨහිංසු. තං සන්ධායිමා ගාථා වුත්තා, සො පනායමත්ථො අඤ්ඤතරබ්‍රහ්මසුත්තෙන දීපෙතබ්බො.

විමොක්ඛෙන අඵස්සයීති ඣානවිමොක්ඛෙන ඵුසි. **වනන්ති** ජම්බුදීපං. **පුබ්බවිදෙහානන්ති** පුබ්බවිදෙහානඤ්ච දීපං. **යෙ ච භූමිසයා නරාති භූමිසයා නරා** නාම අපරගොයානකා ච උත්තරකුරුකා ච. තෙපි සබ්බෙ ඵුසීති වුත්තං හොති. අයං පන අත්ථො නන්දොපනන්දදමනෙන දීපෙතබ්බො. වත්ථු විසුද්ධිමග්ගෙ ඉද්ධිකථාය විත්ථාරිතං. **අපුඤ්ඤං පසවීති** අපුඤ්ඤං පටිලභි. **ආසං මා අකාසි භික්ඛුසූති** භික්ඛූ විහෙසෙමීති එතං ආසං මා අකාසි. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මාරතජ්ජනීයසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චමවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මූලපණ්ණාසට්ඨකථා නිට්ඨිතා.